Surat Ralan na'a Vaidida

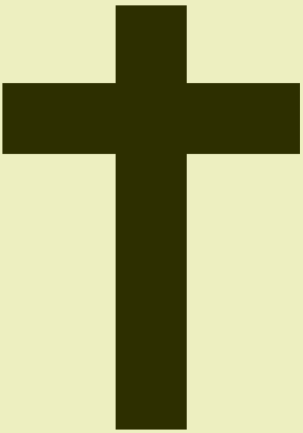

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

Surat Ralan na'a Vaidida

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fordata

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025
ad2f572b-0c2a-58a6-8da1-aa7be8bee2bb

Contents

Matius 1
Markus 72
Lukas 114
Yohanes 190
Kisah 241
Roma 305
1 Korintus 339
2 Korintus 373
Galatia 394
Efesus 406
Filipi 419
Kolose 428
1 Tesalonika 437
2 Tesalonika 444
1 Timotius 448
2 Timotius 457
Titus 464
Filemon 468
Ibrani 470
Yakobus 498
1 Petrus 506
2 Petrus 516
1 Yohanes 522
2 Yohanes 530
3 Yohanes 532
Yudas 534
Wahyu 537

Matius ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

Tbas afa ovi veki

Matius ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia (Matius 9:9-13). Ia ntulis kitab ini ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Na'a kitab ini, na Matius nfamalik ne, na'ut lalan ana, Ubu notu tnorung roak ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus. Na'a kitab ini, na Matius ntulis ma rivun ne, "Yesus ubun nusin Raja Daud." (1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30-31; 21:9, 15; 22:41-45). Matius nfamalik ma rivun vali na'a nabi rira afa ovi rfalak roak tali lalan a, ma Yesus nfakena afa avyai na'a Ni vava'at a (Matius ntulis roak na'a pasal ovi: 1:22-23; 2:5-6, 15, 17-18, 23; 3:3; 4:14-16; 8:17; 12:17-21; 13:35; 21:4-5, 16; 26:31; 27:9-10).

Na'a kitab ini, na Matius ntulis afa ilima ovi Yesus nair ma blawat. Ia ntulis vali Yesus Ni karya ovi notu ra.

Kitab ini ihin a

Tomu urun, na'a i rarali Yesus, ovu betfasa ma nfabana Ni karya a. (pasal 1—4)

Yesus nair tamata rivun na'a vuar ratan. (pasal 5—7)

Tomu urun na'a i Yesus notu mujizat ra ma tamata ra rtalkaka, ovu rfaturu Yesus Ni ngrebat a. (pasal 8:1—9:34)

Yesus nair lan Ni tamata ovi rorang Ia, beti nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. (pasal 9:35—11:1)

Yesus nair vaivatul kamkuma i nfamalik na'a Ubu Ni Fareta, te wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. (13:1-52)

Tomu urun na'a i Yesus Ni afa ovi notu ra na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea, ovu Ni karya i nban-muri lalean na'a Galilea. (pasal 13:53—17:27)

Yesus nair Ni tamata ra na'a afa ovi rotu ra, ma inovan ovu tamata ovi rorang Ia. (pasal 18)

Tomu urun na'a i Yesus Ni banbanan ma nti Yerusalem. Naran Yerusalem, na Yahudi rira dawan ra rlabir teman (*mencobai* na'a vai Mala) Yesus, ma Ia nala vaivatul kamkuma ra ma nangrihi verin ira. (pasal 19—23)

Yesus nfamalik afa ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma. (pasal 24—25)

Tomu urun na'a i tamata ra rfedan Yesus ovu nva'at ewal tali matmatan. (pasal 26—28)

Yesus Kristus ubun a nusin ra
Lukas 3:23-38

1 Na'a daftar ini, na rtulis Yesus Kristus ubun a nusin ra. Yesus ubun a
nusin tali Raja Daud i ubun a nusin Abraham.
2 Tali Abraham ti naran Daud, na Yesus ubun a nusin ra nararira ra
wean ini: Abraham yanan Ishak, Ishak yanan Yakub, Yakub yanan verin
Yehuda, novun a'an a warin ra.
3 Yehuda awan verin Tamar, yanarira verin Peres ovu Zerah. Peres
yanan Hezron, na Hezron yanan Ram.
4 Ram yanan Aminadab, Aminadab yanan Nahason, Nahason yanan
Salmon.

5 Salmon awan verin Rahab, yanarira verin Boas. Boas awan verin Rut,
yanarira verin Obed. Obed yanan Isai.
6 Isai yanan verin Daud i notu raja na'a Israel. Daud awan verin
Batsyeba, yanarira verin Salomo. Lan a Batsyeba nsifa vali ovu Uria.
7 Salomo yanan Rehabeam, Rehabeam yanan Abia, Abia yanan Asa.
8 Asa yanan Yosafat, Yosafat yanan Yoram, Yoram yanan Uzia.
9 Uzia yanan Yotam, Yotam yanan Ahas, Ahas yanan Hizkia.
10 Hizkia yanan Manasye, Manasye yanan Amon, Amon yanan Yosia.
11 Yosia yanan verin Yekhonya novun a'an a warin ra. Na'ut inyai, na
tamata Babel ra rkiwal Israel ra ma ti rna'a Babel.
12 Na'ut i tamata Babel ra rkiwal Israel ra ma ti rna'a roak Babel, beti
Yekhonya yanan verin Sealtiel, Sealtiel yanan a Zerubabel.
13 Zerubabel yanan Abihud, Abihud yanan Elyakim, Elyakim yanan Azor.
14 Azor yanan Zadok, Zadok yanan Akhim, Akhim yanan Eliud.
15 Eliud yanan Eleazar, Eleazar yanan Matan, Matan yanan Yakub.
16 Yakub yanan verin Yusuf i awan verin Maria. Maria ini yanan Yesus
i rfanara vali Ia ne Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra.
17 Ba Yesus ubun a nusin ovi beti tbas yai: Tali Abraham ti naran Daud,
na tuvu nkati tuvu ti naran vutu rahin ifa'at. Tali Daud ti naran na'ut i
tamata Babel ra rkiwal Israel ra ma rti Babel, na tuvu nkati tuvu ti naran
vutu rahin ifa'at vali. Tali na'ut i rna'a Babel ti naran i rarali Kristus, Raja
i ntevut dida salasilan ra, na tuvu nkati tuvu ti naran vutu rahin ifa'at vali.

Rarali Yesus Kristus
Lukas 2:1-7

18 Yesus Kristus Ni tomu mnga'un a na'ut i rarali Ia wean ini. Ia renan
naran Maria. Maria ini irua Yusuf ra'an vai isa roak mane rsifa. Ira wol
rsifa obin, na'uk Maria nbarlewan roak, tevek ngrebat tali Ubu Ni Roh.
19 Yusuf ni vava'at nmalola, ovu wol inan ma nfama'it Maria na'a tamata
rivun waharira ralan a, ba nanovak mane ntalik fanfonak watan ia.
20 Na'uk ti ma Yusuf nanovak munuk wean inyai ma ntuba, na Duila'a
Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma ma nfavotuk ia verin Yusuf na'a ni
mifi a. Ia nfalak ne, “Yusuf, Daud ubun a nusin oa, deka ralam raruan ma
mala Maria ma neluk awam, tevek kasiko'u yanat i na'a evun ralan yai
ntali Ubu Ni Roh a.
21 Maria veka nrali kasiko'u brana isa, ma oa ki fwanara ia ne Yesus,
tevek Ia veka nsikat Ni tamata ra tali rira salasilan ra.”
22 Afa avyai rvotuk munuk roak, boma rfakena afa ovi lan a Duila'a
nfalak verin Ni nabi a ma ntulis ne,*
23 “Vata mnelat isa veka nbarlewan ma nrali kasiko'u brana isa, velik
ne wol ntuba ovu brana obin. Tamata ra veka rera Ia ne Imanuel, ihin a
na'a vai Ibrani ne, ‘Ubu novun ita.’ ”
24 Ti ma Yusuf nbatar, na not-orang afa ovi Duila'a Ni sansinir yai nfalak
verin ia. Ia nala Maria ma neluk awan,
25 na'uk irua wol rtuba isa ti naran i nrali kasiko'u brana yai. Ti ma
nrali ia, na Yusuf nfanara kasiko'u yai ne, Yesus.

2

Tamata ovi rira kaka'a dawan ma al rfaneak nara ra, rtali timur rma ma rfadawang Yesus

---

* **1:22 1:22** Ubu Ni nabi yai naran Yesaya (msi'ik Yesaya 7:14).

1 Rarali Yesus na'a ahu isa naran Betlehem, na'a propinsi Yudea. Na'ut
inyai, na raja Herodes ntaha fareta. Rarali roak Yesus, beti tamata boku
rtali wan raroa na'a lihir timur* veli rma kota Yerusalem. Tamata avyai
rira kaka'a dawan ma al rfaneak nara ra.
2 Ira rorat tamata ovi rna'a inyai ne, “Kasiko'u yanat i beti rarali Ia yai
nana'a inba? Tamata Yahudi ra rira raja verin Ia. Ami amsi'ik roak na'a
lihir timur ne, nara isa notu faneak ne rarali roak Ia, ba amama ini ma
amsangatur ma amraning Ia.”
3 Ti ma raja Herodes nrenar afa avyai, na sara wor watan ia. Tamata
ovi rna'a Yerusalem ra munuk wean vali inyai.
4 Ba nera Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rair Musa ni
inukun ra ma rasdovu ira, beti norat ira ne, “Raja i ntevut dida salasilan
ra, veka rarali Ia na'a inba?”
5 Ira rfalak ne, “Veka rarali ia na'a Betlehem na'a propinsi Yudea, tevek
nabi isa ntulis roak na'a Surat Ralan ne,
6 ‘O Betlehem, oa mna'a arun dawan Yehuda rira lanun. Oa ahu ko'u
watan na'a Yehuda, na'uk mu dawan nlia munuk ahu ra, tevek dawan isa
veka nvotuk tali oa ma nfareta ovu nsi'ik ma lolin Ning tamata Israel ra.’
”†
7 Herodes nrenar munuk afa avyai, na nera tamata kaka'a dawan avyai,
ma rasdovu fanfonak ira. Rasdovu ira, beti norat ira ma al ndava ne, rarea
nara yai lafira.
8 Nata nsinir ira ma rti Betlehem, ovu nfalak verin ira ne, “Miti ma
mdyava ma lolin kasiko'u yanat yai ne, na'a inba. Wean i mdyav-nala
roak ia, na fyaivar verin ya'a, boma uti ma usangatur ma uraning vali
Ia!”
9-10 Rarenar munuk afa ovi Herodes nfalak ra, beti rti. Ira rti, na rarea
ewal nara i lan rsi'ik na'a lihir timur yai, ba ralarira lolin urun. Nara yai
nbana ula ia tali ira, beti na'a teri na'a wan i rarali kasiko'u yanat yai.
11 Ba rti rahan ralan ma rsi'ik kasiko'u yanat yai ovu renan a Maria, ma
rsangatur ma raraning Ia. Nata rvadil rira sadawan ra ma rala afa ovi
fyawar urun verin kasiko'u yanat yai. Ira rala masa ovu afa irua i fyawar
ovu voarira lolin, nararira mur ovu kemenyan.
12 Na'uk na'a rira mifi a, na Ubu nfalak teri ma deka rewal ira rti verin
Herodes, ba rban-talik wan yai, na'uk rahu linga'an liak watan ma rti ewal
rira ahu.

Yusuf ovu ni rahan teta rafla rti Mesir

13 Ti ma tamata ovi rira kaka'a dawan avyai rban-talik wan yai, na
Duila'a Ni sansinir isa tali lanit ratan nfavotuk tenan a verin Yusuf na'a
mifi. Ia nfalak ne, “Yusuf! Bwatar kikyai ma movun kasiko'u yanat yai
ovu renan a ma mifla talik wan ini ma miti Mesir. Mnya'a ineri nata ti
naran i ufalak ma myewal mia, tevek Herodes ndava mane nfedan Ia.”
14 Ovan yai, na Yusuf novun kasiko'u yanat yai ovu renan a ma irmunuk
rti Mesir.
15 Ira rna'a inyai ti naran i raja Herodes nmata. Afa yai nvotuk munuk,
boma nfakena lahir vaivatul ovi lan Duila'a nfalak verin nabi isa ma ntulis
ne, “Ya'a era roak Yanak ma nti talik Mesir.”‡

Herodes nanovak mane nfedan Yesus

---

* **2:1 2:1** Tafsiran boku rfalak ne, ***lihir timur veli*** ihin a ne, rtali wan ovi fiang ini rfanara ira ne, negara Irak ovu Iran. † **2:6 2:6** Mikha 5:1 ‡ **2:15 2:15** Hosea 11:1

16 Ti ma Herodes nka'a roak ne, tamata kaka'a dawan avyai rlabir ia,
na nangrova urun, ba nsinir ni suldadu ra ma ti rfedan munuk kasiko'u
brana ovi rira varat irua nsuta, na'a Betlehem ovu ahu ovi rna'a inyai.
Herodes nka'a roak ne nara yai nvotuk na'a amar aka, tevek norat roak
tamata kaka'a dawan avyai.
17 Afa sian ovi Herodes notu ra rfakena lahir afa ovi lan a nabi Yeremia
ntulis ne,
18 "Tamata isa nvakar ovu nfaktanit ma vain a dawan urun na'a ahu isa
naran Rama.
Rahel nvakar yanan ra ovu nafena ma nmolu, tevek yanan ra rmata
munuk roak."§

Yusuf novun ni rahan teta ma rti talik Mesir

19 Na'ut i raja Herodes nmata ana, Yusuf, Maria ovu Yesus rna'a Mesir
obin, na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma ma nfavotuk tenan a
verin Yusuf na'a mifi, ma nfalak ne,
20 "Herodes ovu ni tamata ovi rvolan mane rfedan kasiko'u yanat yai
rmata munuk roak, ba bwatar ma movun ia ovu renan a ma myewal mia
miti Israel rira lanun."
21 Ba Yusuf nbatar ma novun kasiko'u yanat yai ovu renan a ma rewal
ira rti Israel rira lanun.
22 Na'uk ti ma Yusuf nrenar ne, Arkhelaus nkati roak yaman i Herodes
ma nfareta na'a Yudea, na nbobar ma nti inyai. Nata Yusuf ni mifi isa vali
ne, Ubu nfalak verin ia ma novun ni rahan teta a ma rti propinsi Galilea.
23 Ba rti raran ineri, na rleal ahu isa naran Nazaret. Afa yai nvotuk, boma
nfakena lahir afa ovi lalan a nabi ra rfamalik roak na'a Raja i ntevut dida
salasilan ra. Ira rfalak ne, "Tamata ra veka rfalak ne, tamata Nazaret Ia."

3

Yohanes i nbaptis tamata ra nfalak ma tamata ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra

Markus 1:1-8; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Varat ifira relak roak, na Yohanes i nbaptis* tamata ra nti wan lean vu
dawan na'a propinsi Yudea ma nfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Ia nfalak ne,
2 "Myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, tevek sarseri roak ma Ubu
nma ma nfareta tamata ra wean lahir Raja."†
3 Lan ana, nabi Yesaya nfamalik roak Yohanes na'a Surat Ralan ne,
"Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan, ma nfalak ne,
'Misusan linga'an verin Duila'a,
fyamalola linga'an verin Ia.' "‡
4 Yohanes ini ni ravit blawat i noru a, rotu tali afwatan isa naran unta,
vulun ra, ovu ni ngesa a rotu tali afwatan ulin.§ Ni fana'an a kabina ovu
wenan vahan i na'a nangan a.

---

§ **2:18 2:18** Tali Yeremia 31:15, na tka'a ne, Rahel ubun-nusin ra rvakar yanarira ra. Yakub nlobang Rahel nlia awan liak ra. Ia yanan verin Yusuf irua Benyamin. Tamata Yahudi ranovak ia ne, vata i nlobang ma dawan rira tamata ra. * **3:1 3:1** Yohanes i nbaptis tamata ra, ba'i nduvul tamata ra na'a oar Yordan, ma al rfaturu ne, rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. † **3:2 3:2** Na'ut i tamata Yahudi rfalak ne, Ubu nfareta tamata wean lahir Raja, te Ubu Ni Fareta a, na wol rfalak Ubu naran a, ba rfalak watan ***lanit ratan*** (vai Mala nfalak ne, *kerajaan sorga*). ‡ **3:3 3:3** Yesaya 40:3 § **3:4 3:4** Yohanes ni afa ovi noru ra, wean ravit blawat ovu afa liak ovi nabi Elia noru na'ut lalan a. Msi'ik 2 Raja-Raja 1:8.

5 Tamata rivun rma wan lean vu dawan yai. Boku rtali Yerusalem ovu
wan ovi rna'a Yudea ra munuk, ovu vali boku rtali ahu ovi rna'a oar
Yordan ni lihir timur ovu lihir varat a. Ira rma ma rarenar afa ovi Yohanes
nfalak ra.
6 Ira rahil ma rtorung rira salasilan ra, ba Yohanes nbaptis ira na'a oar
Yordan.
7 Tamata rivun rtali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi, ovu sidovung
isa vali naran Saduki, rma ma rera ma Yohanes nbaptis ira. Ia nsi'ik ira ma
nfalak ne, “Hoi, mia sian urun mia wean nifa isa naran aru! Bira vava'at
ra wol kena ovu bira vaivatul ra. Iki nfalak verin mia ne, wean i rbaptis
mia, na Ubu Ni inukun wol nkena mia?
8 Ba fyaturu lahir na'a bira vava'at ra ne, myahil ma mtyalik roak tali
bira salasilan ra!
9 Deka minovak na'a ralabira ra ne, ububir-nusibira Abraham, ba Ubu
veka wol nukun mia! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu bis notu
watan ma Abraham yanan ra rtali vatu ovi!
10 Ubu Ni amar sarseri roak ma nukun tamata ra. Ni inukun a wean
tamata i ntaha savi ma veka netal aa ra tali rira wa'ar ra. Aa ovi vuarira
wol lolin a, na veka netal vatuk ira ma nala ira rti yafu ralan.
11 Ubaptis mia ovu wear ma nfaturu ne, myahil ma mtyalik roak tali bira
salasilan ra ma myorang Ubu, na'uk Ia i veka nma yai Ni ngrebat a nlia
ya'a. Ya'a wol verang a ratang Ia, ba wol inovan lahir ma aling Ni tatea
ra. Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a ovu yafu.*
12 Ia wean tamata isa i ntaha fanan lafan ma al ntafi gandum. Gandum
vatul ovi lolin ra nfadok-aling ira na'a wan i ba'i rfadoku gandum ra na'a,
na'uk ovi sian ra ovu kukan ra, nasnuri ira na'a yafu i wol nmat-nala.”

Yesus nma ma Yohanes a nbaptis Ia
Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22; Yohanes 1:32-34

13 Na'ut inyai, na Yesus ntali propinsi Galilea nti oar Yordan, boma
Yohanes nbaptis Ia.
14 Na'uk Yohanes nafena. Ia nfalak ne, “Velik aba Oa bwaptis ya'a, tevek
wol verang a ratang Oa. Notu afakinimi mwa ma mera verin ya'a ma
ubaptis Oa i?”
15 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Motu watan wean i ufalak yai, boma
mot-orang munuk afa ovi Ubu ralan nfalak a.” Ba Yohanes norang watan
ma nbaptis Ia.
16 Ti ma nbaptis munuk Ia ma ndata tali wear, na brian munuk lanit
ratan a natvadil ma Ubu Ni Roh nsuta wean modarlaka ma ndoku tenan
a.
17 Nata vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, “Ini Ya'a Yanak i
ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin urun.”

4

Nitdawan nlabir teman Yesus
Markus 1:12-13; Lukas 4:1-13

1 Ira rotu afa avyai munuk roak, beti Ubu Ni Roh novun Yesus nti wan
lean vu dawan isa ma nitdawan nlabir teman* Ia.

---

* **3:11 3:11** Tamata ra wol ra'an vai isa na'a vaivatul ***yafu*** ihin a na'a ayat ini. Tamata boku na'a rira tafsiran ra rfalak ***yafu*** ihin a ne, Ubu Ni Roh veka nfamerat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. Boku vali rfalak ne, Ubu veka nukun ma dawan tamata ovi wol rorang Ia, ovu yafu.

* **4:1 4:1** ***nlabir teman*** na'a vai Mala *mencobai.*

2 Yesus ntolat† ti naran amar vutfa'at, ba nablafar urun.
3 Ba nitdawan nma ma nlabir teman Ia ma nfalak ne, “Wean i Ubu Yanan
urun Oa, na eka motu ma vatu ovi rna'a afamtahan ma muan.”
4 Na'uk Yesus nfalak ne, “Wol kena, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Tamata ra wol rva'at tali afamtahan watan, na'uk rva'at vali wean i
rorang Ubu Ni vaivatul ra munuk.’ ”‡
5 Nata nitdawan novun ewal Yesus ma rati Yerusalem, kota i nmerat
urun§, ma nfadoku Ia na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni wan i
karatat lia munuk a.
6 Ia nfalak verin Yesus ne, “Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka muswatil
tali ini msuta, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ubu veka nfareta Ni
sansinir ra rtali lanit ratan ma rsi'ik ma lolin Oa. Ira veka rvelar limarira
ra ma rtada Oa, boma eam ra deka rkena vatu.’ ”*
7 Yesus nfalak verin nitdawan ne, “Na'uk rtulis vali roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Tamata ra deka rlabir teman Duila'a, tevek Ia Ubu i rorang a.’ ”†
8 Nata, nitdawan novun ewal Yesus ma rti vuar karatat isa ni tutul ma
nfaturu negara ovi rna'a lanit ivavan munuk ovu rira metan ra, verin Ia.
9 Ia nfalak verin Yesus ne, “Ya'a veka ala munuk afa ovi verin Oa, wean
i msangatur ma mraning Ya'a.”
10 Yesus nfalak ne, “Nitdawan, muti vatuk oa tali wahang ralan ini kikyai,
tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Msangatur ma mraning a'uk Duila'a,
mu Ubu i morang a.’ ”‡
11 Ba nitdawan nti talik lahir Yesus, na Ubu Ni sansinir ra rtali lanit ratan
rma ma rfatuang Ia ma rlobang Ia.

Yesus nfabana Ni karya
Markus 1:14-15; Lukas 4:14-15

12 Ti ma Yesus nrenar ne, rtaha roak Yohanes ma ra'abu'i ia, na nti talik
propinsi Yudea ma newal Ia nti propinsi Galilea.
13 Yesus nahu ahu Nazaret ma nbana nti ahu Kapernaum ma nleal inyai.
Kapernaum na'a danau Galilea nelan a, na'a Yahudi rira arun dawan isa
naran Zebulon ovu arun dawan isa vali naran Naftali, rira lanun a.
14 Yesus nleal inyai, boma nfakena lahir vaivatul ovi lan a Ubu nfalak
verin nabi Yesaya ne,
15 “Arun dawan Zebulon ovu arun dawan Naftali rira lanun a, sarseri ovu
danau Galilea, nana'a oar Yordan ni lihir a. Tamata rivun ovi wol
Yahudi ra rleal vali propinsi Galilea.
16 Lan ana, tamata ra rna'a dedan ralan obin, na'uk rarea lyawan i dawan
ila'a. Tamata ovi rleal wan matmatan a, ira rarea lyawan yai.”§
17 Na'ut inyai vali, na Yesus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra ma nfalak ne,
“Myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, tevek sarseri roak ma Ubu nma
ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.”

Yesus nera tamata sinat roal ifa'at ma rorang Ia
Markus 1:16-20; Lukas 5:1-11

---

† **4:2 4:2** Vaivatul ***ntolat*** ihin na'a vai Yunani ne, tamata wol nafna'an, ba ayat ini wol ni maksud ne, Yesus wol nafnenu. ‡ **4:4 4:4** Ulangan 8:3 § **4:5 4:5** ***Kota i nmerat urun*** ihin a ne, Ubu nfili kota Yerusalem, ma nfalak verin tamata Yahudi ra ma rotu rira Rahan Dawan Falurut na'a inyai. Rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a Yerusalem. Vai mala nfalak ne, *Bait Allah.*
* **4:6 4:6** Mazmur 91: 11-12 † **4:7 4:7** Ulangan 6:16 ‡ **4:10 4:10** Ulangan 6:13 § **4:16 4:16** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rna'a dedan ralan, ovu ovi rna'a wan matmatan a, ihin a ne, tamata ovi wol rka'a Ubu, na'uk bisma rarea Raja i ntevut dida salasilan ra, ovu rorang Ia. Yesaya 9:1-2

18 Amar isa, na Yesus nbana na'a danau Galilea nelan a, na nrea tamata
irua, iya'an iwarin ira. Isa naran Simon i rfanara vali ia ne, Petrus, ovu
isa vali naran Andreas. Ira sinat roal ira, ba rfasuka rira jaring na'a inyai
ma al rdava ian.
19 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma myorang Ya'a! Mia wol fyasuka
jaring roak ma nala ian, tevek ala karya verin mia ma myair tamata ra
ma rorang Ya'a.”
20 Ba rfadoku lahir rira jaring ra na'a inyai ma rorang Ia.
21 Nata Yesus nban-ewal ma nsi'ik tamata liak irua vali, iya'an iwarin
ira. Nararira Yakobus ovu Yohanes, yamarira naran Zebedeus. Ira rdoku
ovu yamarira na'a rira kumal a ma roar rira jaring ra, na Yesus nera ira
ma rorang Ia.
22 Ba irua rsuta talik lahir yamarira na'a kumal yai ma rorang Ia.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira
Lukas 6:17-19

23 Nata Yesus nban-lilit propinsi Galilea ma nsiair na'a Yahudi rira rahan
falurut ra. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfalak ne, Ubu veka nfareta
tamata ra wean lahir Raja. Yesus notu ma lolin vali tamata ra tali rira
suhut ra, ovu notu ma lolin vali tamata ovi tenarira ra rmafun.
24 Ivar i nfamalik Yesus yai ti nsoru propinsi Siria roak, ba tamata rivun
rma ma rtuan Ia. Ira rovun tamata ovi rira suhut ra, ovi rfarnuang
wawa'uk ra, laklukut ra, tamata ovi nait sian ra rleal ira, ovu boku rira
suhut manut a, rma ma Yesus notu ma lolin ewal ira.
25 Ba tamata rivun ila'a rban-orang Yesus. Boku rtali Galilea, boku rtali
Dekapolis, ovu boku vali rtali Yerusalem.* Boku rtali propinsi Yudea,
ntafal vali boku rtali oar Yordan ni lihir timur.

5

Ubu naflahar tamata ovi rorang Ni banbanan a
Lukas 6:20-23

1 Ti ma Yesus nsi'ik tamata rivun avyai, na nrata vuar isa na'a inyai ma
ndoku. Ba Ni tamata ovi rorang Ia* rti vali inyai ma irmunuk rasdovu ira.
2 Nata Yesus nair ira munuk ma nfalak ne,
3 “Ubu naflahar tamata ovi rfaklo'i a'uk rira vava'at verin Ia, tevek Ia
wean lahir Raja ma nfareta tamata ovi rorang Ia.
4 Ubu naflahar tamata ovi ralarira lalau, tevek Ia veka nfaloling ralarira
ra.†
5 Ubu naflahar tamata ovi rfakabava tenarira ra, tevek Ia veka nfakena
Ni tnorung a ma nala lanit ivavan verin ira.‡
6 Ubu naflahar tamata ovi inar urun ma rira vava'at ra rmalola, tevek
Ia veka nala verin ira afa ovi rdava ra.§
7 Ubu naflahar tamata ovi ralarira lolin ma rlobang tamata liak ra, tevek
Ia veka nfaturu vali Ni silobang a verin ira.
8 Ubu naflahar tamata ovi ralarira rmerat urun, tevek ira veka rarea Ia.*
9 Ubu naflahar tamata ovi rlobang tamata ma rotu ma malinan ewal ovu
tamata liak ra, tevek Ia veka nala ira ma reluk yanan ra.

---

* **4:25 4:25** Dekapolis ihin a, sidovung ahu vutu. * **5:1 5:1** Ini betfasa tbas ***Yesus Ni tamata ovi rorang Ia*** na'a Matius. Tali ayat nti ayat, ihin a irua. Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ovu tamata liak ovi rorang Ia. † **5:4 5:4** Yesaya 61:2 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 37:11 § **5:6 5:6** Yesaya 55:1-2 * **5:8 5:8** Mazmur 24:3-4

10 Ubu naflahar tamata ovi tamata liak ra rwi-rwa ira tevek rira vava'at
ra rmalola. Ia Raja Ia ma nfareta tamata avyai.†
11 Ubu naflahar mia na'ut i tamata liak ra rfalak sian mia ovu rwi-rwa
mia, ovu vali rfalak sian mia ma rfangra narabira ra, tevek myorang Ya'a.‡
12 Lalan ana, rwi-rwa vali Ubu Ni nabi ra, ba ti ma rwi-rwa mia, na
ralabira lolin ovu inabira lolin watan, tevek Ia veka naval ma dawan mia
na'a bira rala lolin a, na'a lanit ratan.”§

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira ovu lyawan
Markus 9:50; Lukas 14:34-35

13 “Mia ini weabira sira verin tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Wean i
sira yai wol sarsiran roak, na veka myot-ewal wean inba ma sarsiran? Wol
fyawan akataka roak, ba rvatuk ia ovu rta sorat watan ia.
14 Mia ini weabira lyawan verin tamata ra na'a lanit ivavan. Mia weabira
vali kota i na'a vuar ratan, ba wol rfonak nala ia.
15 Wol tamata isa ntutun damar ma nulang teri ia ovu suran. Ia nfadoku
na'a damar wan, boma nyeba munuk tamata ovi rna'a rahan ralan a.
16 Wean vali inyai na'a afa lolin ovi myotu ra musti lyawan verin tamata
ra, boma rsi'ik afa lolin avyai ma rfadawang Yamabira i na'a lanit ratan
a.”

Yesus nma ma nfakena lahir Musa ni inukun ra

17 “Mia deka minovak ne, uma lanit ivavan a ma aling vatuk Musa ni
inukun ra, te afa ovi nabi rair ra, na'uk uma ma ufakena lahir afa avyai.
18 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Lanit ovu lanit ivavan nana'a
obin, na wol huruf te vaivatul isa tali Musa ni inukun ra veka rmamu, ti
naran i Ubu nfakena munuk afa ovi nfalak ra.
19 Ba wean inyai bi ufalak verin mia ne, iki nangal kedan watan afa ovi
Ubu nfareta roak, ma nair tamata ra ma rotu vali wean inyai, na tamata
yai veka ko'u rahi lia munuk tali Ubu Ni tamata ovi rna'a Ni Fareta a.
Na'uk tamata iki watan not-orang afa ovi Ubu nfareta roak ovu nair afa
avyai verin tamata liak, na tamata yai veka dawan ia na'a Ubu Ni Fareta
a.
20 Ba ufalak verin mia ne, ralabira ra musti rmalola rahi dida dawan
ovi rair Musa ni inukun ra, ovu tamata ovi rtali sidovung Farisi. Na'uk ne
wahal, na wol wabira na'a Ubu Ni Fareta a.”

Yesus nair ita ma deka tsingrova ita
Lukas 12:57-59

21 “Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, deka msyifedan, tevek wean i tamata isa nsifedan, na musti
rfaleka inukun verin ia.
22 Na'uk ufalak verin mia ne, tamata iki watan nangrova tamata liak, na
Ubu veka nukun ia. Tamata iki watan nangrihi ma nworuk-nwak tamata
liak, na veka rala ia ma ndiri dawan fareta Yahudi waharira ralan ra ma
rfaleka inukun verin ia. Tamata iki watan nfalak tamata liak ne, nboda-
nbadi, na nahu roak linga'an i nti yafwan kakiwal.

---

† **5:10 5:10** 1 Petrus 3:14 ‡ **5:11 5:11** 1 Petrus 4:14 § **5:12 5:12** 2 Tawarikh 36:16; Kisah 7:52.
Naval na'a Vaidida wean lahir *upah* te *membalas* (ovu afa ovi lolin) na'a vai Mala.

23 Ba wean i tamata isa mane ti nfadoku ni korban* na'a wan i ba'i
rasnuri rira korban ra na'a, na'uk nangnanang ne, tamata isa ralan sian
ia, na
24 nfadok-aling ni korban yai, ma ti notu lolin ovu tamata yai veki, beti
newal ia ma ti nfadoku ni korban yai verin Ubu.
25 Ba wean i tamata isa nala oa nti wan i ba'i rfaleka inukun verin tamata
ra, na yarak ti motu ma lolin ewal ovu ia, ma deka ti maran wan yai. Tevek
wean i wol motu ma lolin ewal ovu ia, na tamata yai veka nala oa ti verin
tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra. Tamata inukun yai veka
nala oa ti ma ra'abu'i oa.
26 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i wol bwahir nala mu
utan ra obin, na wol rfatalik oa tali bu'i yai."

Yesus nfalak ma tamata ovi rsifa roak, deka rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira

27 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, 'Wean
i msyifa roak, na deka mtyuba ovu tamata ovi wol awabira verin ira.'†
28 Na'uk ufalak verin mia ne, tamata iki watan wean i nsi'ik vata isa ma
ka'i norang ni ininan sian ma inan ma ntuba ovu vata yai, na na'a ralan
a ntuba roak ovu vata yai.
29 Ba wean i matabira lihir mela notu ma myotu salasilan, na mkyivul
vatuk ia. Ni lolin a matabira lihir watan, tevek wol lolin lahir ma rvatuk
fatnemung tenabira na'a yafwan kakiwal.
30 Wean inyai vali, na wean i limabira mela notu ma myotu salasilan, na
myetal vatuk ia. Ni lolin a limabira lihir watan, tevek wol lolin lahir ma
rvatuk fatnemung tenabira na'a yafwan kakiwal."

Yesus wol ntorung ma vata ovu brana rsitalik
Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18

31 "Ubu Ni vaivatul ra rfalak vali ne, 'Wean i brana isa mane ntalik awan
a, na ia musti nasusan ni surat sitalik veki ma nala verin ia.'‡
32 Na'uk ufalak verin mia ne, wean i brana awan ntuba ovu tamata liak,
na bis ntalik ia. Na'uk wean i awan a wol notu sala, ma brana ntalik watan
ia, na brana yai notu ma awan a notu sala, wean lahir i awan ntuba ovu
tamata i wol awan verin ia. Ba wean i brana iki watan nsifa ovu vata
i brana ntalik roak ia yai, na ia§ notu sala vali, wean lahir i ntuba ovu
tamata i wol awan verin ia."

Yesus nfalak ma deka tafwaba

33 "Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan verin ubud-
nusid ra ne, 'Wean i mifwaba afa isa verin Ubu, na myot-orang lahir afa i
mifwaba roak yai verin Ia.'*
34 Na'uk ufalak verin mia ne, deka mifwaba na'a afaka watan. Deka
myala lanit ratan al mifwaba, tevek inyai Ubu wan i ndoku ma nfareta a.
35 Deka myala lanit ivavan ma al mifwaba, tevek Ubu nfareta vali na'a
inyai. Deka myala Yerusalem ma al mifwaba, tevek inyai Raja Dawan Ni
kota a.

---

* **5:23 5:23** ***Korban*** ihin a ne, afwatan te afamtahan ovi tamata ra rala verin Ubu. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri korban ra na'a wan i rasnuri korban ra (vai Mala nfalak ne, *mezbah*), na'a rira Rahan Dawan Falurut. Tamata ra rala rira korban ra ma al raraning Ubu, na'uk Yesus nfalak ne, musti rotu lolin veki ovu tamata liak, beti rala rira korban ra verin Ubu. † **5:27 5:27** Keluaran 20:14 ‡ **5:31 5:31** Ulangan 24:1, 3 § **5:32 5:32** ***ia not sala vali*** ihin a ne, brana i mane nsifa yai notu sala. * **5:33 5:33** Ulangan 23:21

36 Deka myala ulubira ra al mifwaba, tevek wol bira ngrebat ma myotu
ma bira vut van isa vali nangiar te nangtoan.
37 Ni lolin a, fyalak watan ne, ‘O'u, ya'a veka otu,’ te fyalak watan ne,
‘Wahal, ya'a wol otu.’ Wol lolin ma mifwaba al fyangrebat bira vaivatul
ra, tevek myotu wean inyai, na inyai ntali watan nitdawan a.”

Yesus nair ma deka tsiaval ita na'a afa ovi tala te totu verin tamata ra
Lukas 6:29-30

38 “Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, ‘Iki
not-visal matam a, na mot-visal vali matan a, ovu iki nfarofuk nifam a, na
fwarofuk vali nifan a.’†
39 Na'uk ufalak verin mia ne, deka myaval tamata ovi rotu sian mia.
Wean i tamata isa ntafitil fifim mela, na mala vali fifim balit a ma ntafitil.
40 Wean i tamata isa nmangadu oa ma miti fareta, tevek inan ma nala
mu ravit a, na mala vali mu ravit blawat verin ia.
41 Wean i tamata isa nkiwal oa ma bwara ni vnuat ra ma byana kil isa,
na bwara ma ti naran kil irua.
42 Wean i tamata isa nera afa tali oa, na mala verin ia, ovu wean i tamata
isa inan ma ner-teri afa boku tali oa, na deka mula'ing ia.”

Tlobang tamata ovi rira sian ita
Lukas 6:27-28,32-36

43 “Mia mkya'a roak ne, lan a Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne,
‘Mlyobang tamata liak ra, na'uk wol inabira lahir tamata ovi rira sian
mia.’‡
44 Na'uk Ya'a ufalak verin mia ne, mlyobang tamata ovi rira sian mia,
ovu miflurut verin tamata ovi rwi-rwa mia.
45 Tevek wean i mlyobang tamata ovi rira sian mia, na fyaturu roak ne,
Ubu i nleal lanit ratan veka nala mia ma neluk yanan, tevek Ia notu ma
lera vanan verin tamata ra munuk, velik ne sian te lolin ira. Ia nala da'ut
verin tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu verin tamata ovi rira vava'at
ra wol rmalola.
46 Wean i mlyobang watan tamata ovi rlobang mia, na deka minovak ne,
Ubu veka nala akataka verin mia. Velik ne tamata ovi ba'i rera babahir
kulu rira vava'at ra sian, na'uk rlobang vali tamata ovi rlobang ira.
47 Wean i mtyuli bira kida ra watan, na afa i myotu yai veka lolin lia
aka? Tamata ovi wol rorang Ubu rotu vali wean inyai te wahal?
48 Ba dida vava'at ra musti rmalola, wean Yamadida i na'a lanit ratan,
Ia wol Ni salasilan lahir.”

6

Yesus nair na'a i wean inba ma tlobang tamata

1 Yesus ntafal ma nfalak ne, “Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyaturu
afa lolin ovi myotu ra verin tamata ra. Wean i wol myorang afa i ufalak
verin mia ini, na Yamad i na'a lanit ratan a veka wol naval mia na'a bira
rala lolin.*
2 Ba wean i myala afa boku verin tamata kasian ra, na deka fyamalik
verin tamata ra, wean tamata ovi rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak. Deka
myotu wean tamata avyai, tevek rti rahan falurut ra ovu rdiri linga'an

† **5:38 5:38** Ulangan 19:21 ‡ **5:43 5:43** Vaivatul ovi: ***wol inabira lahir tamata ovi rira sian mia***, wol kutipan ntali Perjanjian Mnanat, na'uk rala vaivatul boku tali Mazmur 139:19-22. Yahudi ra ranovak ne, rira rahan nelan ra Yahudi ira, na'uk tamata ovi wol Yahudi ira reluk tamata ovi rira sian ira. * **6:1 6:1** Matius 23:5

ralan ra, boma tamata liak ra rsi'ik afa ovi rotu ra ma raraning ira. Afa
i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata avyai enarira na'a roak, tevek
tamata ra raraning ira, ba Ubu wol nala akataka roak verin ira.
3 Na'uk wean i myala afa verin tamata kasian ra ovu limabira mela, na
limabira balit deka nka'a, ba deka fyamalik afa yai verin tamata liak.
4 Myala fanfonak watan, tevek Yamabira i nka'a munuk afa fanfonak ra
veka naval mia na'a bira rala lolin.”

Wean inba ma taflurut verin Ubu
Lukas 11:2-4

5 “Wean i miflurut, na deka myot-orang tamata ovi rfalak afa isa, na'uk
rotu afa liak. Tamata avyai inar ma rdiri Yahudi rira rahan falurut ra te
na'a linga'an sinutun ra ma raflurut, boma tamata ra rsi'ik ira. Ba afa i
ufalak verin mia ini kena urun! Ira enarira ra rna'a roak, ba Ubu wol nala
akataka verin ira.
6 Na'uk wean i mane miflurut, na miti kamar ralan ma fyolat falfolat
a veki, beti miflurut verin Yamadida i wol trea Ia. Tevek Ia nsi'ik afa
fanfonak ra munuk, ovu Ia veka naval mia na'a bira rala lolin.
7 Ba ti ma miflurut, na deka tia ma watan mia na'a afa ovi fyalak ra,
wean tamata ovi wol rorang Ubu. Ira ranovak ne, rira falurut ra blawat,
ba Ubu veka nrenar ira.
8 Deka myot-orang ira, tevek wol myera verin Ia obin, na Yamadida nka'a
roak afa ovi ralabira rfalak ra.
9 Miflurut wean ini:
Yamamami, Oa mdoku lanit ratan. Ami amalang Oa, tevek naram a nmerat
urun.
10 Mwa ovu Mu Fareta a ma fwareta ami.
Fara amot-orang afa ovi ralam nfalak a
na'a lanit ivavan a, wean lahir i na'a lanit ratan a.
11 Amera ma mala afamtahan verin ami ma naran ma ama'an amar ini.
12 Fara ma'i vatuk mami salasilan ra, wean ami amabun roak tamata ovi
rotu salasilan verin ami.
13 Deka mtorung ma tamata te nitdawan nlabir teman† ami,
ba fwaroa tali ami nitdawan ovu ni siweang.
[Tevek Oa mtaha fareta, Oa Mua ngrebat a, ovu vanam a nfitik nyadat
ma ti wol ni wahan. Kena urun!]
14 Wean i myabun tamata ovi rotu salasilan verin mia, na Yamadida i
na'a lanit ratan veka na'i vatuk vali bira salasilan ra.
15 Na'uk wean i mifena ma myabun tamata ovi rotu salasilan verin mia,
na Yamadida i na'a lanit ratan veka wol na'i vatuk vali bira salasilan ra.”

Mtyolat ovu ralabira urun

16 “Wean i mtyolat, na deka myotu ma felabira ra wean tamata ovi rfalak
afa isa, na'uk rotu afa liak. Wean i tamata avyai rtolat, na rotu ma felarira
sian ovu wol rmadua tenarira ra, boma tamata ra rsi'ik, na rtolat. Afa i
ufalak verin mia ini, kena urun! Ubu veka wol nala akataka verin ira.
17 Ba wean i mtyolat, na msyisir bira vut ra ovu miflarut wahabira ra,
18 boma tamata ra deka rka'a ne, mtyolat. Yamabira i tamata ra wol
rarea Ia yai sa'i nka'a ne, mtyolat. Ia sa'i nrea nka'a munuk afa fanfonak
ovi myotu ra, ba veka naval mia na'a bira rala lolin.”

---

† **6:13 6:13** Na'a teks vai Yunani, na wol lyawan ne, tamata te nitdawan ovu ni nait sian ra rlabir teman tamata ovi rorang Yesus (ma rotu salasilan). Na'uk lyawan tali Yakobus 1:13 ne, Ubu wol nlabir teman tamata ra.

Metan ovi wol rmamu ra
Lukas 12:33-34

19 “Deka misdovuk bira metan ra na'a lanit ivavan ini, tevek ngafat ovu
arawan ra rot-visal ira, ovu tamata barborin ra veka rti bira rahan ra ma
rbori bira metan ra.
20 Ni lolin ana, misdovuk bira metan ra na'a lanit ratan, tevek ngafat
ovu arawan ra wol rna'a ma rot-visal bira metan ra. Tamata barborin ra
vali wol rti bira rahan ralan ma rbori bira metan ra.
21 Tevek wean i fyadoku bira metan ra na'a wan isa, na ralabira ra veka
rna'a vali inyai.”

Lyawan na'a tenad ra
Lukas 11:34-36

22 “Matadida ra reluk damar verin tenadida ra, ba wean i matabira ra
lolin, na lyawan a nsoru lahir tenabira ra.
23 Na'uk wean i matabira ra lavlova, na mnya'a dedan ralan watan. Ba
wean i lyawan i na'a tenabira ra wol lyawan roak ma dedan watan, na
veka deda fafyat lahir.‡
24 Wol tamata isa bisma nkarya verin duan irua. Ia veka wol inan lahir
isa, na'uk nlobang isa. Te veka not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra verin
isa, na'uk isa wahal. Mia weabira vali inyai, ma wol bisma myala bira
vava'at ra verin Ubu, ovu vali myala bira vava'at ra verin bira metan ra.”

Ralabira deka kako'u na'a bira vava'at ra
Lukas 12:22-31

25 “Ba ufalak verin mia ne, deka ralabira kako'u na'a bira vava'at ra,
ovu bira fana'an-fanenu ra. Deka ralabira kako'u vali na'a afa ovi veka
myung a myeluk ra, tevek bira vava'at a fyawan lia bira fana'an ra te bira
kadaravit ra.
26 Eka msyi'ik manut nangan ra. Ira wol ravuri-rava nabat ra, wol
rafdiar, ovu vali wol rasdovuk afamtahan na'a manlenan ra, na'uk
Yamabira na'a lanit ratan nala afamtahan verin ira ma ra'an. Mia wol
mkya'a ne, fyawabira nlia manut nangan ra, ovu Ia nlobang mia nlia
manut nangan ra?
27 Wean i tamata isa ralan kako'u na'a ni vava'at a, na ia veka wol ntafal
amar isa vali na'a ni vava'at a.
28 Afakinimi ralabira kako'u na'a afa ovi myung a myeluk mia i? Eka
msyi'ik aa ovi rira fafun ra na'a va'i ra. Ira wol rkarya te rafedu ma rotu
rira kadaravit ra.
29 Mryenar ma lolin afa i ufalak ini! Raja Salomo nka'i urun, na'uk ni
kadaravit ovi neluk ra, wol isa vali lolin lia tali fafun avyai.
30 Ubu notu ria ovi rna'a va'i ra ma felarira lolin, velik ne amar ini rva'at
obin, na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri roak ira. Mia fyawabira nlia munuk
ira! Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk wol myorang ne, Ubu nlobang
mia nlia ria avyai!
31 Ba ralabira deka kako'u na'a bira fana'an-fanenu ra, te na'a kadaravit
ovi veka myala ma al myung a myeluk mia.
32 Tamata ovi wol rorang Ubu rdava lalawatan afa avyai, na'uk mia deka
myotu wean inyai, tevek Yamabira i na'a lanit ratan nka'a munuk afa ovi
mdyava na'a bira vava'at ra.

---

‡ **6:23 6:23** Matius nala vaivatul kamkuma na'a bagian ini. Ihin a ne, matadida ra wean raladida ra. ***Lyawan*** ihin a ne, torang Yesus. ***Dedan*** ihin a ne, torang nitdawan.

33 Ba mtyorung ma Ubu nfareta mia wean lahir Raja, ovu myot-orang
afa ovi ralan nfalak ra. Myotu wean inyai, na Ia veka nala munuk afa ovi
mdyava ra.
34 Ba ralabira ra deka kako'u na'a ilyan te ravrua, tevek ilyan, na ni
angangal ra rna'a vali. Dida susa rivun na'a amar ini, ba tanovak watan
amar ini."

7

Deka msyifaleka inukun verin mia
Lukas 6:37-38,41-42

1 Yesus nfalak ne, "Deka fyasala tamata ra, boma Ubu deka nfaleka
inukun verin mia.
2 Tevek Ubu veka nfaleka inukun verin mia wean lahir i fyasala tamata
ra. Tevek afa i myala al myukur tamata ra, na Ubu veka nala vali al nukur
mia.
3 Notu afakinimi msyi'ik aa mumun i na'a terabira isa matan a, na'uk
wol msyi'ik nala aa etal dawan i na'a matabira ra?*
4 Wean inba ma fyalak verin terabira yai ne, 'Mwa ma aling vatuk aa
mumun i na'a matam a,' na'uk aa etal dawan a nana'a matabira obin?
5 Hoi, mia fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Eka myaling vatuk aa
etal dawan yai tali matabira ra veki, boma msyirea ma lolin, beti myaling
vatuk aa mumun tali terabira yai matan a."

Vaivatul fanfonak ovi reluk snurak verin ita, ma deka tfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ovi rafena ma rarenar

6 "Deka myala afa marmerat ovi rtali Ubu verin tamata ovi wol inar ra.
Tevek myala verin ira, na inyai wean i myala afa marmerat verin yaha ra,
te myala mutiara ra verin vavu ra. Ira veka rta mutiara avyai, beti rewal
ira ti ma rkaras mia."

Miflurut verin Ubu ma nlobang mia
Lukas 11:9-13

7 "Myera verin Ubu na'a afa ovi ralabira ra rfalak ra, na Ia veka nala
verin mia. Mdyava urun ia, na veka mtyuan. Myevan falfolat a, na falfolat
a veka natvadil verin mia.
8 Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata
ovi rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira veka rtuan vali. Tamata ovi revan
falfolat a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.
9 Did tinemun, wean i yanabira nera afamtahan ma na'an, na veka myala
vatu verin ia?
10 Te wean i yanabira nera ian tali mia, na veka myala nifa verin ia?
11 Velik ne bira salasilan rivun, na'uk mkya'a ma myala afa ovi lolin ra
verin yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit ratan veka notu ma nlia tali
inyai! Ia nka'a lahir ma nala afa ovi lolin ra verin tamata ovi rera tali Ia.
12 Ba wean i inabira ma tamata ra rotu lolin mia wean inyai, na mia
musti myotu lolin vali wean inyai verin tamata ra, tevek ini nfakena lahir
Musa ni inukun ra ovu afa ovi nabi rair ra."

Vaivatul kamkuma i nfamalik linga'an i nrata lanit ratan
Lukas 13:24

---

* **7:3 7:3** Aa mumun ihin a ne, salasilan ko'u. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

13 “Did tinemun, na'a bira vava'at a, na myahu a'uk falfolat i katkotat a.
Wean i myahu falfolat i ngluar a, na nti yafwan kakiwal, ma tamata rivun
veka rahu linga'an yai.
14 Na'uk falfolat ovu linga'an i katkotat a nti vava'at kakiwal, ma tamata
ifira watan rahu inyai.”

Ita tka'a nabi ra tali rira vava'at ra
Lukas 6:43-44

15 “Msyi'ik wabira ma lolin na'a nabi siklabir ra. Ira rma ma rotu felarira
ra wean domba, wean tamata ovi rorang Yesus. Na'uk ira wearira serigala
ra ma rot-visal tamata rira inorang a.
16 Mia mkya'a lahir rira siweang ra, wean i msyi'ik afa ovi rotu ra. Mia
wol fyufu anggur vuan ra na'a kadkadir ralan, ovu vali wol fyufu aa ara
vuan ra na'a karwamus ralan.
17 Aa ovi lolin ra, vuarira veka lolin urun, na'uk aa ovi sian ra, vuarira
ra veka sian vali.
18 Wol mane aa ovi lolin ra, vuarira ra sian, te aa ovi sian ra vuarira ra
lolin.
19 Ba aa ovi vuarira ra wol lolin a, na retal watan ma ti rvatuk ira, beti
rasnuri ira.
20 Aa avyai wearira nabi siklabir ra. Ba tali afa ovi rotu ra, na bisma
mkya'a ne, rsiklabir te wahal.”

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra
Lukas 13:25-27

21 “Tamata rivun veka rera Ya'a ne, ‘Duila'a, Duila'a,’ na'uk wol mane
ira munuk ti rna'a Ubu Ni Fareta a. Tamata ovi rot-orang Yamang i na'a
lanit ratan Ni afa ovi ralan nfalak ra, na ira watan veka rna'a Ni Fareta a.
22 Na'ut amar i Ubu veka nukun tamata ra, na tamata ra veka rfalak
ne, ‘Duila'a, wol mrenar ami ma amala naram ma amfamalik Mu vaivatul
ra? Amala vali naram a al amala'ing vatuk nait sian ra tali tamata ra, ovu
amotu mujizat rivun.’
23 Na'uk veka ungrihi velar ira ma ufalak ne, ‘Ya'a wol uka'a mia! Miti
vatuk mia tali wahang ralan a, tevek myotu lalawatan salasilan ra[†].’ ”

Vaivatul kamkuma i nfamalik tamata irua ovu rira inorang: isa norang Yesus Kristus, ba ni inorang nangrebat, na isa vali nafena ma not-orang Yesus Ni vaivatul ra, ba wol ni inorang
Lukas 6:47-49

24 “Ba tamata ovi rarenar ovu rot-orang Ning vaivatul ra, na ira wearira
tamata ovi rira kaka'a dawan ma rfadiri rira rahan ra na'a fanderen
ngrebat i rotu tali vatu ra.
25 Ti ma da'ut dawan ma wear ndata ma nbubul, ovu nait dawan a nean
rahan yai, na'uk wol nama'ar, tevek rfadiri ia na'a vatu ratan.
26 Tamata ovi rarenar afa ovi ufalak ra, na'uk wol rot-orang, na ira wean
tamata boda-badi ovi rfadiri rira rahan ra na'a ngur ratan.
27 Ba ti ma da'ut dawan ma wear ndata ma nbubul, ovu nait dawan nean
rahan yai, na rahan yai veka nama'ar munuk.”
28 Yesus nfalak munuk afa avyai verin ira, na tamata ovi rarenar afa ovi
nair ra rtalkaka[‡] lahir,

---

† **7:23 7:23** Mazmur 6:8 ‡ **7:28 7:28** ***Rtalkaka*** wol sama ovu ***rabrian***, tevek ***rtalkaka*** ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.*

29 tevek Yesus nsiair ovu Ubu Ni ngrebat. Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, rira afa ovi rair ra wol wean afa ovi Yesus nair ra.

8

Yesus notu ma tamata isa i ni suhut ngabaa lolin ewal ia
Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16

1 Ti ma Yesus nsuta tali vuar, na tamata rivun rorang Ia.
2 Na'ut inyai, na tamata i ni suhut ngabaa nma ma nsangatur na'a Yesus
wahan ralan a, ma nfalak ne, “Duila'a, wean i mtorung, na fara motu ma
lolin ewal ya'a.”*
3 Ba Yesus nlauk liman a ma nkena ia ma nfalak ne, “Ya'a utorung ma
ulobang oa, ba lolin roak oa!” Brian munuk, na tamata yai lolin lahir ia
tali ni suhut a.
4 Nata Yesus nfalak verin ia ne, “Mungnanang ma deka fwamalik afa ini
verin tamata iki watan, na'uk ti ma fwaturu tenam a verin mela falurut a
ma nsi'ik ne, lolin roak oa. Mala mu korban verin Ubu, wean i rfalak roak
na'a Musa ni inukun ra, boma tamata munuk rka'a ne, lolin roak oa.”

Roma rira suldadu dawan isa norang Yesus
Lukas 7:1-10

5 Yesus nbana nti ahu Kapernaum. Roma rira suldadu dawan isa† nma
ma ntuan Ia, ma nera lablobang verin Ia ne,
6 “Duila'a, ya'a ning tamata sansinir nawar ma dawan ia ma naklukut,
ba ntuba watan rahan eri.”
7 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Baba, Ya'a ki uti mu rahan ma otu ma
lolin ia.”
8 Na'uk suldadu dawan yai nfalak ne, “Duila'a, ya'a wol verang a ratang
Oa, ba deka muti ning rahan. Fwalak watan vaivatul isa na'a ini, na ning
tamata sansinir veka lolin lahir ia.
9 Uka'a lahir ne, afa ovi fwalak ra kena, tevek usoak vali verin ning
dawan a, ovu suldadu ra rsoak vali verin ya'a. Wean i ufareta suldadu isa
ma ufalak ne, ‘Muti’, na ia nti. Wean i ufalak verin isa vali ne, ‘Mwa ini’,
na ia nma. Wean i ufalak verin ning tamata sansinir a ne, ‘Mkarya afa
ini’, na ia notu.”
10 Yesus nrenar afa ovi suldadu dawan yai nfalak a, na ntalkaka, ma
nfalak verin tamata ovi rban-orang Ia ne, “Afa i ufalak verin mia ini kena
urun! Tamata ini ni inorang a dawan urun. Na'a Israel, na wol utuan
tamata isa obin ni inorang a dawan wean tamata ini!
11 Ufalak vali verin mia ne, tamata ovi wol Yahudi ra veka rtali timur
ovu rtali varat rma ma rdoku rafna'an ovu Abraham, Ishak ovu Yakub,
na'a Ubu Ni Fareta a.‡
12 Na'uk, velik ne tali lalan Ubu nera tamata Yahudi ra ma rleal Ni
Fareta a, Ia veka nvatuk ma rivun vali ira ti rna'a dedan ralan i raroa tali

---

* **8:2 8:2** Na'ut yai, na suhut ngabaa wol ni ubat. Suhut yai sian da'in, ma tamata ra munuk rfaroa tenarira tali tamata ovi rira suhut ngabaa. Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata avyai ngra ira, ba wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra. † **8:5 8:5** Suldadu dawan i ntuan Yesus nfareta Roma rira suldadu ratut isa. ‡ **8:11 8:11** Yahudi ra rafna'an a'uk ovu tamata Yahudi ra. Yesus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi ra veka rafna'an ovu uburir-nusirira ovi; Abraham, Ishak ovu Yakub. Yahudi ra wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi ra, ba rangal lahir afa i Yesus nfalak a.

Ia. Ira veka rvakar lalawatan ovu nifarira ra rsitutu ira, tevek rfarnuang
wawa'uk i dawan a.”§
13 Nata Yesus nfalak verin ia ne, “Mewal oa kikyai, tevek morang urun
ne, veka otu ma mu tamata sansinir yai lolin ia. Wean urun i morang yai,
ba mu sansinir a lolin roak ia.” Na'ut inyai, na tamata sansinir yai lolin
lahir ia.

Yesus notu ma tamata rivun lolin ira
Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41

14 Nata Yesus nti Petrus ni rahan ma nsi'ik, na Petrus avan a ntuba watan,
tevek tenan ngnea.
15 Ti ma Yesus ntaha vata yai liman a, na lolin lahir ia. Itvata yai nbatar
lahir ma ti nasusan afamtahan verin Ia ma na'an.
16 Ya'i laflofan roak, na tamata ra rovun tamata rivun rma verin Yesus.
Tamata avyai nait sian ra rleal ira. Yesus nfareta nait sian ra ma rti rtalik
tamata avyai, ovu notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira.
17 Afa ovi Yesus notu ra rfakena lahir Ubu Ni vaivatul ovi nabi Yesaya
ntulis roak na'a Surat Ralan a ne, “Ia veka nvara dida wawa'uk ra, ovu
notu ma lolin ita tali dida suhut ra.”*

Tamata ovi mane rorang Yesus
Lukas 9:57-62

18 Amar isa, na tamata rivun rdir-lilit Yesus, ba nfareta Ni tamata ra ma
rovun Ia rti danau Galilea ni lihir a.
19 Yesus mane nti, na tamata isa tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, nma ma nfalak verin Ia ne, “Tuan Guru, muti inba watan, na
orang Oa!”
20 Yesus nfalak verin ia ne, “Serigala ra warira ma rna'a, ovu manut
nangan ra rira renga, na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wol wang ma uyari
Ya'a.”
21 Nata tamata isa tali tamata ovi rorang Yesus nfalak verin Ia ne,
“Duila'a, fara mtorung ma ewal ya'a veki ti ma oving yamang a.”
22 Yesus nfalak verin ia ne, “Morang a'uk Ya'a! Tamata ovi wol rorang
Ya'a, ira wearira tamata ovi rmata roak. Ba ira ka'i roving rira tamata ovi
rmata roak a.”

Yesus ntabu nait ovu saksakan ra
Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25

23 Tali inyai, na Yesus nrata ula Ia na'a kumal isa, beti Ni tamata ra
rorang Ia rarata, ma rti talik wan yai.
24 Brian munuk, na nait fufakmetan nkena ira na'a danau yai ralan a,
ba saksakan dawan ra mane rulang ira ovu vali vaha mane nngora roak
na'a rira kumal ralan a. Na'uk Yesus ntub-lufa watan.
25 Ni tamata ra rkadu Ia ma rfalak ne, “Duila'a, bwatar ma mlobang ami!
Ita mane takduvul roak ini!”
26 Yesus nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi byobar i? Bira inorang a
ko'u da'in.” Nata Yesus ndiri ma nfareta nait ovu saksakan ra, ma rtalik
ma ngarlina ma latlatan.
27 Ni tamata avyai rtalkaka ma rsifalak afa verin ira ne, “Tamata ini iki
Ia? Ia nfaret-nala nait ovu saksakan ra ma rorang Ia!”

---

§ **8:12 8:12** Faliak ***rvakar ovu nifarira ra rsitutu ira*** ihin a ne, tamata ra rfarnuang ralarira lalau, tevek rotu sala te rangrova, ovu rfarnuang wawa'uk dawan. Faliak ini nvotuk na'a kitab Matius na'a pasal ovi: 13:42, 13:50, 22:13, 24:51, 25:30. * **8:17 8:17** Yesaya 53:4

Yesus naling vatuk nait sian ra tali tamata irua
Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39

28 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ti raran roak danau ni lihir a, na'a
wan i tamata Gadara rleal. Raran inyai, na tamata irua nait sian ra rleal
ira, rtali van ovi rfadoku tamata matmatan na'a rma ma rtuan Yesus.
Tamata irua yai rira afa ovi rotu ra sian urun ma rfabobar tamata ra,
ba tamata ra wol rabrahi ma rahu linga'an yai.
29 Nait sian avyai rsi'ik Yesus ma rafwak ne, "Ubu Yanan Oa, mwa ini
ma motu afaka verin ami? Deka motu sian ami, tevek Ubu Ni amar wol
naran obin ma nukun ami!"
30 Nata Yesus nsi'ik tali raroa ma nrea vavu dur dawan isa rafnuak ma
al rdava rira fana'an na'a inyai.
31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ne, "Wean i mane mula'ing
ami tali tamata irua ini, na fara msinir ami ma ti amna'a vavu avyai."
32 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Miti kikyai!" Nata nait sian avyai rti talik
tamata irua yai ma ti rna'a vavu dur yai. Vavu avyai rafla ma rti rtobur
tali bili'in nelan a ma rsuta danau yai, ba rakduvul ma rmata munuk.
33 Tamata ovi rfawatak vavu avyai ka'i rsi'ik afa avyai, ba rafla rti rira
kota ma rfamalik afa avyai verin tamata ra. Ira rfamalik vali tamata irua
i inlangin a nait sian ra rleal ira.
34 Ba ti nata tamata ovi rna'a ahu yai rti munuk ma rtuan Yesus. Rarea
Yesus, na rera lablobang verin Ia ma nti talik warira yai.

9

Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia
Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa ma retal danau
Galilea, ma rti ahu i nleal a, naran Kapernaum.
2 Ira raran inyai, na tamata ifira rovun tamata laklukut isa na'a ni dari a,
rma verin Yesus. Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a lahir ne, rira inorang
a dawan, ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, "Ralam deka kako'u ta
baba! Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan ra."
3 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, boku rarenar vali afa
ovi Yesus beti nfalak yai, ba ranovak na'a ralarira ne, "Tamata ini nfalak
sian Ubu, tevek Ubu sa'i na'i vatuk salasilan ra!"
4 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin
ira ne, "Notu afakinimi minovak na'a afa sian i wean inyai?
5 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, 'A'i vatuk roak mu
salasilan ra', te ufalak ne, 'Mdiri ma bwana kikyai!' Afaka maraan ma
ufalak na'a afa irua ini?
6 Ya'a Tamata Yanan Ya'a mane ufaturu verin mia, boma mkya'a ne, na'a
lanit ivavan ini Ya'a Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata rira salasilan ra."
Ba Yesus nfalak verin tamata laklukut yai ne, "Baba, mdiri ma mlulung
mu dari a ma mewal oa muti mu rahan kikyai."
7 Ba ndiri ma newal ia nti ni rahan.
8 Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik afa i Yesus notu yai, na rbobar ma
raraning Ubu, tevek nala roak ngrebat i wean inyai verin tamata ra.

Yesus nera Matius ma norang Ia
Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32

9 Nata Yesus nban-talik wan yai, na nsi'ik tamata isa naran Matius ndoku
rahan i ba'i rera babahir kulu na'a. Yesus nfalak verin ia ne, “Morang
Ya'a!” Ba Matius ndir-talik lahir ni karya ma norang Ia.*
10 Na'ut inyai, na Yesus ovu tamata ovi rorang Ia rafna'an na'a Matius
ni rahan. Tamata rivun ovi ba'i rera babahir kulu tali tamata ra, ovu
tamata ovi tamata liak rfalak ira ne, tamata salasilan, rma vali ma irmunuk
rafna'an.
11 Ti ma tamata ovi rtali sidovung Farisi rsi'ik afa yai, na rorat Yesus
Ni tamata ra ne, “Afakinimi bira guru nafna'an ovu tamata ovi ba'i rera
babahir kulu ovu tamata ovi rotu salasilan ra?”
12 Yesus nrenar afa ovi rfalak yai, ba nfalak verin ira ne, “Tamata ovi
wol rira suhut ra wol rti dokter, na'uk ovi rira suhut ra ki rti dokter.
13 Myair ma fyan-aran vaivatul ovi Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan ne,
‘Ya'a inak ma fwaturu mu silobang verin tamata ra, nlia tali myala bira
korban ra verin Ya'a.’ Tevek Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, na'uk uma ma era tamata salasilan ra ma rorang Ya'a.”†

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin
Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39

14 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra ti rtuan
Yesus ma rorat Ia ne, “Baba, notu afakinimi ami ovu tamata Farisi ra
amtolat, na'uk tamata ovi rorang Oa wol rtolat?”
15 Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, “Na'a snobsifa
isa, na brana i mane nsifa yai ni kida ra ralarira ra wol lalau ovu wol
rtolat, tevek irmunuk obin. Brana i mane nsifa yai ni amar a veka nma
ma rala ia, ma wol nana'a roak ini. Na'ut inyai beti rtolat.”

Yesus nair afa ngorva'an ovi naling ia tali Yahudi rira fikiran mnanat ra

16 Yesus nala vaivatul kamkuma irua ewal ma nfalak ne, “Wol tamata isa
nlavan ni kadaravit mnanat ovu maloli ngorva'an, tevek maloli ngorva'an
yai wol naslura obin, ba veka notu watan ma kadaravit yai ntafal ma
namsat.
17 Wean vali inyai ma wol tamata isa vali nli'i anggur‡ ngorva'an na'a
sadawan mnanat i rotu tali karba ulin. Wean i tamata isa notu wean inyai,
na sadawan veka naksat ma anggur yai nvoat, ovu sadawan yai veka sian
lahir. Ba tli'i anggur ngorva'an na'a sadawan ovi ngorva'an ra watan,
boma irua rmela ma wer isa.”§

Yesus notu ma Yahudi rira dawan isa yanan vata nva'at ewal
Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56

18 Yesus nangrihi nulu Yohanes ni tamata avyai obin, na Yahudi rira
dawan i nban-ulu na'a rira rahan falurut a nma ma nsangatur ma nsoak
wahan a na'a Yesus wahan ralan a ma nfalak ne, “Baba, yanak vata beti
nmata i. Fara mlobang ma ti fwadoku watan limam na'a tenan a ma nva'at
ewal!”

---

* **9:9 9:9** Fareta Roma rkuasai roak Israel ma rkiwal tamata Yahudi ra ma rbahir kulu. Matius nkarya verin fareta Roma ma nera babahir kulu tali Yahudi ra, ba wol inar lahir ia. † **9:13 9:13** Hosea 6:6 ‡ **9:17 9:17** Anggur i rotu tali anggur vuan ra ni alkohol dawan, na'uk ni alkohol wol veran tuat na'a dida. § **9:17 9:17** Tamata Yahudi rotu afwatan ulin na'a sadawan (*semacam botal*) ma rli'i rira anggur na'a. Anggur ngorva'an notu ma sadawan nmela. Wean i sadawan i rotu tali afwatan ulin mnanat roak, na wol nmela nala roak. Ba wol rfadoku anggur ngorva'an na'a sadawan i mnanat roak. Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, Yesus nair Ni tamata ra ma deka rsileti rira adat te fikiran mnanat ovu Ni afa ngorva'an ovi nair verin ira.

19 Ba Yesus ovu Ni tamata ra, irmunuk Yahudi rira dawan yai, rbana
mane rti ni rahan a.
20-21 Ira rbana obin, na vata isa, laran nvoat ma dawan da'in ti naran
varat vutu rahin irua roak, nma ma nfaseri Yesus. Ia nanovak na'a ralan
a ne, “Fara ukena watan Ni ravit blawat a, na lolin lahir ya'a!” Ba ia nahu
Yesus murin a ma nkena Ni ravit wahan a.
22 Yesus nfulak Ia ma nsi'ik vata yai ma nfalak ne, “Titi, ralam a dawan
a'uk! Oa morang Ya'a, ba lolin roak oa.” Na'ut inyai, na lolin lahir ia.
23 Nata Yesus nban-ewal nti Yahudi rira dawan yai ni rahan a. Ti naran
inyai, na nsi'ik tamata ra rafraik flo'its ovu rvakar ma rfaktanit ma vairira
dawan ila'a.
24 Yesus nfalak verin ira ne, “Miti kikyai, tevek kasiko'u vata yai wol
nmata, na'uk ntub-lufa watan.” Ira rmalit waweang Ia, tevek rarenar afa
i nfalak yai.
25 Ba Yesus nsinir ira ma rti murin, beti nti wan i kasiko'u yai ntuba ma
ntaha liman a, na nva'at ewal ma nbatar lahir.
26 Ivar yai ti nsoru munuk propinsi Galilea.

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal

27 Yesus nban-talik wan yai, na tamata kibu irua rorang Ia ma rafwak
ne, “Oa ubum a nusim verin Raja Daud, fara fwaturu Mu silobang a verin
ami!”
28 Ti ma Yesus nti rahan isa ralan a, na tamata kibu irua yai rorang Ia rti
inyai vali. Ia norat ira ne, “Mia myorang ne, Ya'a bis ot-nala ma msyirea
ewal?”
Ira rvalat Yesus ma rfalak ne, “Duila'a, ami amorang Oa!”
29 Ba Yesus nkena matarira ra ma nfalak ne, “Mia veka msyirea ewal,
tevek bira inorang a dawan.”
30 Na'ut inyai, na rsirea lahir. Nata Yesus nsurak ira ne, “Deka fyamalik
verin tamata ra na'a afa i beti otu yai!”
31 Na'uk ira rti ma rfamalik watan afa yai na'a ahu ra munuk na'a
propinsi Galilea.

Yesus notu ma tamata manu isa lolin ewal ia

32 Ira rti murin roak, na tamata ifira rovun tamata manu isa rti verin
Yesus. Tamata manu yai nait sian a nleal ia.
33 Ti ma Yesus naling vatuk nait sian yai tali tamata manu yai, na
nangrihi nala lahir. Tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk lahir
ma rfalak ne, “Ya'i yo! Wol trea afa i wean ini na'a Israel obin!”
34 Na'uk tamata ovi rtali sidovung Farisi rfalak ne, “Ia naling vatuk nait
sian ra, tevek nitdawan a nala ngrebat verin Ia.”

Tamata rivun inar ma rarenar na'a Ubu Ni Fareta a

35 Yesus nban-lilit ahu ra munuk, ko'u ovu dawan, ma nsiair na'a Yahudi
rira rahan falurut ra. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu nfareta tamata
ra wean lahir Raja. Ia notu ma tamata ovi rira suhut afaka watan lolin
ira, ovu notu ma lolin vali tamata ovi tenarira ra rmafun.
36 Ia nsi'ik tamata rivun avyai, na nlobang urun ira ma nfaturu Ni
silobang verin ira, tevek rira susa rivun ovu wol tamata ma rlobang ira,
wean domba ovi wol duarira ra.
37 Nata Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin Ni tamata ra ne,
“Tamata rivun avyai wearira wanat ovi rwavar ma rivun ila'a roak, na'uk
tamata ifira watan ti ma rafdiar.

38 Ba wean inyai, na myera verin va'i duan a ma nala tamata ma ti
rafdiar. Wean inyai vali, na myera verin Ubu ma ntafal tamata ma rfaivar
Ni vaivatul ra verin tamata ovi wol rarenar obin.”

10

Yesus nair Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia
Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16

1 Yesus nasdovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ma nala Ni
ngrebat verin ira ma raling vatuk nait sian ra tali tamata ra, ovu rotu ma
lolin tamata ra tali rira suhut afaka watan, ovu rotu ma lolin vali tamata
ovi tenarira ra rmafun.
2-4 Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi reluk rasul nararira: Simon i
rfanara ia ne, Petrus; Andreas i warin verin Simon;* Yakobus irua warin
a Yohanes, yamarira naran Zebedeus; Filipus; Bartolomeus; Tomas; Matius
i ba'i nera babahir kulu; Yakobus i yaman naran Alfeus; Tadeus; Simon i
ntali sidovung isa naran Zelot;† ovu Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yesus nsinir Ni rasul vutu rahin irua yai ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6

5 Yesus nsurak Ni tamata vutu rahin irua yai, beti nsinir ira ma rti. Ia
nfalak verin ira ne, “Deka miti tamata ovi wol Yahudi ra, ovu deka miti
vali tamata Samaria rira ahu ra.
6 Na'uk miti watan tamata Israel ra, tevek rafena roak ma rorang Ya'a.
Ira wearira domba ovi rban-sala roak.
7 Miti ma fyalak verin ira ne, ‘Sarseri roak ma Ubu nma ma nfareta
tamata ra wean lahir Raja.’
8 Myotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra, ovu fyava'at ewal tamata
ovi rmata roak ra. Myotu ma lolin ewal tamata ovi rira suhut ngabaa,
ovu myaling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Ya'a ala ngrebat verin mia,
na'uk wol era ma byahir, ba mlyobang watan tamata ra, na'uk deka myera
akataka tali ira.
9 Miti ovu tenabira vu watan, ba deka mtyaha kubang te masa te perak.
10 Na'a bira banbanan a, deka mtyaha sadawan. Bis watan ma mtyaha
ravit, takil te tatea, na'uk sasan watan. Tamata ovi rkarya ra, inovan ma
rala afa ovi rperlu tali tamata ovi rlobang nala roak ira.
11 Wean i miti ahu te kota isa, na mdyava tamata ovi inar ma mnya'a
teri rira rahan ra. Mnya'a teri inyai veki, ti naran i mane miti talik wan
yai.
12 Ba wean i miti rahan isa ma milola ira, na myala salam verin ira.
13 Wean i rahan duan avyai ralarira ra lolin ma mnya'a teri rira rahan
ra, na Ubu veka nala malinan a ma nturat ira. Na'uk wean i wol rtorung
ma mnya'a rira rahan ra, na myera verin Ubu ma deka nala malinan verin
ira.
14 Wean i rahan duan te ahu ra wol rtorung ma mnya'a teri rira rahan
ra, te rafena ma rarenar afa ovi fyalak ra, na byan-talik ira. Byan-talik
ira, beti misnabar vatuk kyavu ovi rna'a eabira ralan ra, tevek rafena ma
rarenar afa ovi fyalak ra.‡

---

* **10:2-4** **10:2-4** Naskah Yunani wol lyawan ne, Andreas a'an te warin verin Simon. † **10:2-4** **10:2-4** Sidovung tamata Yahudi isa naran Zelot. Ira inar ma rdir-aling tali kerajaan Roma. Roma ra wol rorang Ubu, ba Zelot wol inar lahir ma rbahir kulu verin fareta i wol nraning Ubu. ‡ **10:14** **10:14** Rasnabar vatuk kyavu ihin a ne, tamata ovi rna'a wan yai ka'i rvara rira salasilan ra, tevek rafena ma rarenar afa ovi Ubu Ni tamata ra rfalak.

15 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ba na'a amar i Ubu nma ma
nukun tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin tamata avyai nlia inukun
i veka nala verin tamata ovi lan a rleal kota Sodom ovu Gomora.”

Deka byobar tamata ovi veka rwi-rwa mia
Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17

16 “Mingnanang afa ini! Usinir mia ma miti wan ovi tamata sian ra rna'a.
Mia weabira domba ovi rva'at na'a serigala warira i rna'a, ba fara msyi'ik
wabira ma lolin wean nifa ra, na'uk ralabira ra rmerat wean modarlaka
ra.§
17 Msyi'ik wabira ma lolin, tevek tamata ra mane rtaha ma rala mia ti
verin tamata dawan ovi rfaleka inukun verin tamata ra. Ira veka rvaval
vali mia na'a Yahudi rira rahan falurut ra.
18 Ira veka rala vali mia ti verin dawan fareta ra ovu raja ra, tevek
myorang Ya'a. Na'ut inyai, na mia veka fyamalik Ya'a verin ira ovu vali
verin tamata ovi wol Yahudi ra.
19 Ti ma rtaha mia ti verin dawan i nfaleka inukun verin tamata ra, na
ralabira deka kako'u na'a afa ovi mane fyalak ra, te wean inba ma byalat
ira. Tevek na'ut inyai, na Ubu veka nala vaivatul verin mia ma mingrihi
verin ira.
20 Ba afa ovi fyalak ra wol rtali mia, na'uk Yamabira Ni Roh veka nala
vaivatul ra verin mia ma mingrihi.
21 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsifedi-sikual ira. Ira veka rfedi a'arir-
waririra ra ma tamata ra rfedan ira. Brana ra rotu vali wean inyai, ma
veka rfedi yanarira ra, ovu vali yanarira ra veka rangal renarir-yamarira
ra ma rala ira ti verin tamata ra ma rfedan ira.
22 Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a. Na'uk
tamata ovi rorang Ya'a ti naran amar i rmata, na Ubu veka nsikat ira tali
rira salasilan ra, boma rira vava'at kakiwal.
23 Ba wean i miti ahu isa ma rwi-rwa mia, na miti ahu liak watan. Afa
i ufalak verin mia ini, kena urun! Mia wol fyamalik Ubu Ni vaivatul ra
verin tamata Israel rira ahu ra munuk obin, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, uma ewal roak.
24 Wol tamata isa ni dawan nlia ni guru a, ovu tamata sansinir ra wol
rlia duarira ra.
25 Naran watan ma tamata isa ni kaka'a veran ni guru a, ovu tamata
sansinir isa ni dawan a veka veran watan duan a. Ya'a wean rahan duan
Ya'a, na mia wean tamata ovi rna'a rahan yai. Tamata ovi wol rorang Ya'a
rfalak ne, Beelzebul Ya'a, ma uban-ulu verin nait sian ra munuk. Wean
inba ovu mia? Ira veka rfalak sian mia nlia tali Ya'a!”*

Tbobar a'uk Ubu
Lukas 12:2-7

26 Yesus ntafal ma nfalak ne, “Na'uk mia deka byobar tamata ra, tevek
afa fanfonak ovi rotu ra veka rvotuk, ovu afa ovi rfonak na'a ralarira ra
veka lyawan vali.
27 Afa ovi ufalak fanfonak verin mia yai, ti fyamalik ma lyawan verin
tamata ra. Te afa ovi ufifi roak na'a arubira ra, ti fyamalik na'a rahan
ratan ra ma tamata rivun rarenar.

---

§ **10:16 10:16** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat.

* **10:25 10:25** Nitdawan naran nlia tali isa: Iblis, Beelzebul.

28 Deka byobar tamata ovi inar ma rfedan tenabira ra, tevek wol rira
ngrebat ma rvatuk bira roh a na'a yafwan kakiwal. Byobar a'uk Ubu,
tevek Ia Ni ngrebat ma nfedan tenabira ra ovu not-visal vali bira roh a ma
mnya'a yafwan kakiwal.
29 Tamata ra rfedi subit irua ma fyawarira ko'u lalean, na'uk wean i
Yamabira Ubila'a ralan wol nfalak, na wol subit isa vali ka'i nleka watan
nsuta lanun.
30 Vut ovi rna'a ulubira ra, na Ubu nrekan ovu nka'a munuk vali roak.
31 Ba deka byobar, tevek Ubu nsi'ik ma lolin mia. Mia fyawabira lia subit
ra!
32 Tamata iki watan ntorung ne, norang Ya'a na'a tamata waharira ralan
ra, na Ya'a veka utorung vali verin Yamang na'a lanit ratan ne, tamata yai
norang Ya'a.
33 Na'uk tamata iki watan wean i nalak ia ne, wol nka'a Ya'a na'a tamata
waharira ralan ra, na Ya'a veka alak vali ia ne, wol uka'a ia na'a Yamang
wahan ralan a na'a lanit ratan."

Wol maraan ma torang Yesus
Markus 9:41; Lukas 12:51-53; 14:26-27

34 "Deka minovak ne, Ya'a uma lanit ivavan ini ma otu ma malinan.
Wahal! Uma ma otu ma tamata ra rsingarahi.
35 Ya'a uma ma otu ma brana ra rangal yamarira ra, ovu vata ra rangal
renarira ra. Etan ra rangal vali avarira ra.
36 Tamata ra veka rsingarahi ma dawan vali na'a rira rahan teta ra.†
37 Tamata iki watan i nlobang renan te yaman a nlia tali nlobang Ya'a,
na wol fyawan lahir ma norang Ya'a. Tamata iki watan i nlobang yanan
vata te yanan brana nlia tali nlobang Ya'a, na wol fyawan lahir ma norang
Ya'a.
38 Tamata i norang Ya'a musti ntuan susa, te nmata, wean i nvara ni aa
walwalur a. Ba tamata i nafena ma nvara ni aa walwalur, na wol fyawan
lahir ma norang Ya'a.
39 Tamata iki watan ka'i nfikir a'uk ni vava'at na'a lanit ivavan ini, na ia
veka wol ni vava'at kakiwal. Na'uk tamata iki watan wol nfikir ni vava'at
a, velik ne nmata, tevek norang Ya'a, na ia veka ni vava'at kakiwal.
40 Tamata iki watan notu lolin mia, na ia notu lolin roak Ya'a. Tamata
iki watan notu lolin Ya'a, na ia notu lolin roak Ubu, tevek Ia nsinir Ya'a.
41 Tamata iki watan notu lolin nabi isa tevek nabi mnga'un ia, na Ubu
veka nka'a ia, wean i nka'a nabi ra. Tamata iki watan notu lolin tamata i
ni vava'at nmalola tevek tamata yai ni vava'at nmalola, na Ubu veka nka'a
vali ia, wean i nka'a tamata i ni vava'at nmalola.
42 Tamata iki watan nala wear ngneridin gelas isa verin tamata kasian
isa, tevek tamata kasian yai norang Ya'a, na Ubu veka naval ia na'a ni rala
lolin a."

11

Yohanes norat ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra te wahal
Lukas 7:18-35

1 Na'ut i Yesus nair munuk roak Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang
Ia, na nban-talik wan yai ma ti nair tamata ra ovu nfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin na'a ahu ovi rna'a propinsi Galilea.

† **10:36 10:36** Mikha 7:6

2 Na'ut inyai, na Yohanes i nbaptis tamata ra nana'a roak bu'i ralan. Ia
nrenar na'a afa ovi Yesus notu ra,
3 ba nsinir ni tamata ifira ma ti rorat Yesus ne, “Bapa, Oa ini Raja i veka
mtevut mami salasilan ra, wean i Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a, te
musti amnaban tamata liak?”
4 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Myewal mia ma fyamalik verin Yohanes
na'a afa ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra.
5 Tamata ovi rkibu rsirea ewal, tamata ovi raklukut rbana nala ewal.
Tamata ovi rira suhut ngabaa lolin ewal ira, ovu tamata ovi raktun,
rafrenar ewal. Tamata ovi rmata roak rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ovi kasian ra.
6 Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra wol raruan na'a rira inorang verin
Ya'a.”

Yesus nangrihi na'a Yohanes i nbaptis tamata ra

7 Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik wan yai, na Yesus nfamalik
Yohanes verin tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak ne, “Na'ut i miti
wan lean vu dawan yai ma msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti ma
msyi'ik tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira a? Wahal!
8 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik tamata isa i
neluk kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek tamata ovi reluk kadaravit
lolin ra rleal raja rira rahan dawan ra.
9 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean
inyai, na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a nlia nabi ra.
10 Tevek lan a, Ubu nfamalik ia na'a Ni Surat Ralan a, ma nfalak ne, ‘Ini
Ya'a Ning tamata sansinir a,
Ya'a usinir lan ia, beti Oa,
ma nasusan Mu linga'an a.’*
11 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali lalan ma naran amar ini,
wol tamata isa vali ni dawan a veran lia Yohanes i nbaptis tamata ra.
Na'uk tamata ovi rtorung ma Ubu nfareta rira vava'at ra, na rira dawan a
nlia Yohanes, velik ne tamata ko'u ira watan.
12 Tali amar i Yohanes betmane nfamalik Ubu Ni banbanan a, ma naran
amar ini, na tamata ovi rsitaha sian ra rangal Ubu Ni Fareta a.
13 Tevek Yohanes wol nma obin, na tali lalan ana, Musa ni inukun ra
ovu nabi ra rfamalik roak Ubu Ni Fareta a.
14 Wean i inabira ma myorang afa ovi ufalak ra, na eka mryenar. Lan
ana, rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, nabi Elia veka nma ewal. Velik
aba, ia nfamalik Yohanes.†
15 Iki arun, na eka nrenar ma lolin!
16 Ya'a veka ala vaivatul kamkuma aka ma ufamalik tamata ovi rva'at
na'a tuvu ini? Ira wearira kasiko'u ovi rdoku wan i rfedi-rfaha afa na'a,
ma rafwak verin rira kida ra ne,
17 ‘Amafraik flo'its verin mia, na'uk mifena ma msyo'i-msyomar.
Amdedang dadedang ovi lalau ra, na'uk wol byakar.’
18 Wean inyai vali verin Yohanes i nma ma ntolat ovu wol nenu anggur
a, na'uk rafena ia ma rfalak ne, ‘Nait sian nleal ia.’
19 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufna'an ovu ufnenu. Ira rafena
vali Ya'a, ma rfalak ne, ‘Ia nafna'an sian ovu ba'i nanavut, ovu notu kida
ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu vali notu kida ovu tamata

* **11:10 11:10** Keluaran 23:20; Malakhi 3:1 † **11:14 11:14** Malakhi 4:5-6

salasilan ra!’ Velik ne wean inyai, na'uk tali afa ovi Ubu Ni tamata ra rotu,
na tamata ra veka rsi'ik ne, Ni kaka'a dawan a kena.”

Yesus ntabu tamata Yahudi ovi wol rorang Ia
Lukas 10:13-15

20 Yesus ntabu tamata ovi rleal ahu ovi notu roak mujizat rivun na'a,
tevek wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra obin.
21 Ia nfalak ne, “Sian urun i lahir verin mia tamata ovi mtyali ahu
Korazim ovu ahu Betsaida! Ya'a otu mujizat rivun roak na'a bira ahu ra,
na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra obin. Lalan a, tamata ra
na'a kota Tirus ovu Sidon rira sian a dawan urun, ovu wol rsi'ik mujizat
i wean mujizat avyai. Na'uk wean i otu mujizat wean avyai na'ut lalan
a na'a inyai, na ira rahil ma mnanat roak ma rtalik tali rira salasilan ra,
ovu reluk roak kadaravit ovi rotu tali bibi vulun ra, ovu vali rdoku fun
ma rfadoku kfuan na'a ulurira ra.‡
22 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a amar i Ubu veka nukun tamata ra, na
inukun i nala verin tamata ovi rna'a Tirus ovu Sidon maraan lia mia.
23 Tamata ovi mnya'a ahu Kapernaum! Mnyarin ne Ubu veka nfasaka
mia ma mirata lanit ratan? Wahal lahir! Ubu veka naling vatuk mia ma ti
mnya'a yafwan kakiwal. Otu mujizat rivun roak na'a wahabira ralan ra,
na'uk wol myahil. Wean i mujizat avyai na'a kota i ni sian a dawan naran
Sodom, na ira rahil roak ma kota yai ndiri obin ma naran amar ini.§
24 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a amar i Ubu veka nukun tamata ra, na
Ni inukun i veka nala verin mia aleman lia tali inukun i veka nala verin
tamata ovi rna'a kota Tirus ovu kota Sidon.”

Yesus nair ita ma ralad lolin verin Ubu
Lukas 10:21-22

25 Nata Yesus naflurut ma nfalak ne, “Duila'a, Yamang Oa! Oa fwareta
lanit ratan ovu lanit ivavan a! Ufalak fara weninyai verin Oa, tevek wol
fwalyawang munuk afa avyai verin tamata ovi rira kaka'a dawan a, ovu
tamata ovi rbitar ra. Na'uk Oa fwalyawang verin tamata ovi ka'i rfikir ne,
ira wearira kasiko'u ra.*
26 Bapa, afa avyai rotu ma ralam lolin urun.†
27 Yamang nala munuk roak afakataka verin Ya'a.‡ Tamata ovi rna'a
lanit ivavan a wol rka'a Ya'a. Yamang a'uk sa'i nka'a Ya'a. Tamata ovi
rna'a lanit ivavan a vali wol rka'a Yamang a. Ya'a a'uk sa'i uka'a Ia, ovu
vali tamata ovi ralang a nfalak ma ufalyawang Yamang a verin ira.
28 Ya'a era ma tamata ovi mifrea ra, ovu vali tamata ovi bira varvara
aleman ra, mya boma otu ma myari mia.§
29 Myorang afa ovi air verin mia ovu afa ovi ufalak ra, tevek ufakabava
tenang a ovu ufamafung ralang verin mia. Mia ralabira ra veka malinan
vali.

---

‡ **11:21 11:21** Ira rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralarira lalau urun ma rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. § **11:23 11:23** Na'a vai Yunani, vaivatul *Hades* ihin a ne, matmatan wan. * **11:25 11:25** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi kena te afa ovi Yesus nair ra munuk, na'uk tafsiran ra rsitaku ulurira ra. † **11:26 11:26** Yesus naflurut munuk roak verin Yaman a. Na'a ayat 27, na Ia nangrihi verin Ni tamata ra. ‡ **11:27 11:27** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala munuk kaka'a dawan verin Yesus. § **11:28 11:28** Tamata ni varvara aleman ihin a wean ini: Tamata Yahudi rkarya ma dawan ma rorang rira inukun ovu adat ra. Tamata Farisi ra rkiwal tamata Yahudi ra ma rorang afa avyai munuk, boma ki rti lanit ratan a. Na'uk wol kena, tevek wol tamata isa vali norang lahir inukun ovu adat ra munuk, ba wol rka'a ne, veka rna'a lanit ratan, te veka rna'a yafwan kakiwal.

30 Varvara i ala verin mia yai maraan watan, ovu afa ovi ufalak ma
myotu ra wol susa ma fyabana.”

12

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar i Yahudi ra ryari ira
Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5

1 Amar isa, na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rban-etal va'i gandum ra. Ira rablafar, ba rfufu gandum ni funu boku
ma ra'an.
2 Tamata Farisi boku rarea ira, ba rfalak verin Yesus ne, “Msi'ik Mu
tamata ovi rorang Oa! Ira rangal dida agama ni inukun ra, ma rotu afa i
wol bisma totu na'a amar i tyari ita!”
3 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byas roak afa ovi Raja Daud notu ra,
na'ut i ia ovu ni tamata ovi rorang ia rablafar.
4 Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a. Ia nti ralan ma nala roti ovi
rfadok-aling roak verin Ubu, ma ia ovu ni kida ra'an. Na'uk dida inukun
ra rfalak ne, mela falurut ra a'uk sa'i bisma ra'an, ba ira wol rot-orang
roak dida inukun ra.*
5 Mia mkya'a vali ne, Musa ni inukun ra rfalak ne, na'a amar i tyari ita,
na mela falurut ra rkarya na'a Rahan Dawan Falurut ralan a, na'uk wol
sala ira.
6 Na'uk ufalak verin mia ne, na'a ini, na isa a'uk sa'i ni dawan nlia Rahan
Dawan Falurut a.†
7 Ubu Ni Surat Ralan nfalak ne, ‘Ya'a inak ma fyaturu bira silobang
verin tamata ra, nlia tali myala bira korban verin Ya'a.’ Wean i fyan-aran
vaivatul avyai, na wol fyasala tamata ovi wol rotu sala ra.‡
8 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, Ningu ngrebat ma ufadoku munuk afa
ovi inovan ma totu na'a amar i tyari ita.”

Tamata Farisi rvolan mane rfedan Yesus
Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11

9 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nati Yahudi rira rahan falurut isa
ralan a.
10 Na'a inyai, na brana isa liman lihir nmata. Tamata Farisi ra rdava
mane rfasala Yesus, ba rorat Ia ne, “Dida agama ntorung ma tamata isa
bis notu ma lolin tamata ra na'a amar i tyari ita, te wahal?”§
11 Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i tamata isa ni domba nleka nsuta
bilaman ralan na'a amar i tyari ita, na veka mlyobang ma msyikat ia tali
bilaman yai te wahal?
12 Ba wean inyai, na tamata ra fyawar lia domba ra! Ba dida agama
ntorung ma bis totu afa ovi lolin ra na'a amar i tyari ita na'a.”
13 Nata Yesus nfalak verin brana yai ne, “Mlauk limam a mwa!” Ba
nlauk liman a, ma Yesus notu ma liman i nmata yai lolin lahir, ma wean
liman lihir a.
14 Ba tamata Farisi ra rdir-talik wan yai ma rti murin, ma rasdovu ira al
ranovak ma ra'an vai isa mane rfedan Yesus.

---

* **12:4 12:4** 1 Samuel 21:1-6 nfamalik na'a Raja Daud ni tomu ini. Agama ni inukun i nfamalik amar i tamata Yahudi ryari ira rtulis na'a Imamat 24:5-9. † **12:6 12:6** Yesus ka'i nfamalik Ia na'a ayat ini. ‡ **12:7 12:7** Hosea 6:6 § **12:10 12:10** Yahudi rira agama ni inukun ra rfalak ne, ira wol bis rkarya na'a amar i ryari ira. Ira rfalak ne, wean i tamata isa notu ma tamata i ni suhut a lolin ewal ia, na ia nkarya roak.

15 Na'uk Yesus nka'a lahir ne, mane rotu sian Ia, ba nban-talik wan yai.

Ubu nfili Yesus

Tamata rivun ila'a rorang Ia, ba notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin munuk ira.
16 Na'uk Yesus nfalak teri ira ma deka rfamalik Ia verin tamata ra.
17 Yesus notu mujizat avyai ma nfakena lahir afa ovi lan a nabi Yesaya nfalak roak na'a Ubu Ni Surat Ralan ne,*
18 "Ini Ning sansinir i ufili a,
Ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin urun. Ya'a veka ala Ning Roh verin Ia,
ma nfamalik na'a wean inba ma tamata ra munuk rira vava'at ra rmalola.
19 Ia veka wol nsingarahi te nafwak tia ma watan,
ovu wol nangrihi ma vain a dawan na'a linga'an ralan.
20 Ia veka wol nkametal tavtevu i mane nleka roak, ovu wol nfedan damar i ongan a ko'u lalean roak, na'uk wol nmata obin.
Ba Ning sansinir a veka nlobang tamata ovi wol rangrebat. Ia nfabana lalawatan afa ini, ti naran tamata ra rtorung ne, afa ovi notu ra kena.
21 Ba tali arun dawan ra munuk na'a lanit ivavan a, na tamata rivun veka rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ia."

Tamata Farisi ra rfalak ne, Yesus nala ngrebat tali Beelzebul
Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23

22 Nata tamata ifira rovun brana isa rti verin Yesus. Brana yai nait sian nleal ia ma notu ma nkibu ovu nmanu, ba Yesus naling vatuk nait sian yai tali ia, ma nangrihi ovu nsirea ewal roak!
23 Tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk, ma rsifalak afa verin ira ne, "Beta ne tamata ini Raja Daud ubun te nusin i lan a Ubu nfadoku roak na'a Ni tnorung a."
24 Ti ma tamata Farisi ra rarenar vaivatul avyai, na rfalak ne, "Tamata ini naling vatuk nait sian ra tali tamata ra, tevek nait sian rira dawan a, naran Beelzebul, nala ngrebat verin Ia."
25 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra, ba nfalak verin ira ne, "Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu dawan yai veka nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata ra rsingarahi na'a ahu isa te rahan teta isa, na rira ahu a te rira rahan teta a veka nama'ar vali.
26 Ba nitdawan ni fareta veka wean watan inyai. Wean i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar vali.
27 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul, na tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat tali iki ma raling vatuk nait sian avyai? Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu lahir ne, sala mia.
28 Na'uk wean i ala ngrebat tali Ubu Ni Roh ma aling vatuk nait sian ra tali tamata ra, na inyai nfaturu ne, Ubu nma roak ma nfareta tamata ra wean lahir Raja.
29 Wean i tamata† isa mane nti tamata ngrebat isa ni rahan ma nbori ni metan ra, na musti nkeak ia veki, beti nbor nala ni metan ra tali ni rahan a.
30 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na ia nangal roak Ya'a. Tamata iki watan wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal Ning karya.

---

* **12:17 12:17** Yesaya 42:1-4 † **12:29 12:29** Yesus nala vaivatul kamkuma isa ewal ma nfamalik tamata ngrebat isa. Yesus nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a.

31 Ba ufalak verin mia ne, Ubu veka na'i vatuk tamata rira salasilan ra,
velik ne rfalak sian Ia. Na'uk tamata iki nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu
wol na'i vatuk roak ni salasilan ra.
32 Tamata iki watan nfalak sian Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, na Ubu veka
na'i vatuk ni salasilan yai. Na'uk wean i nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu
wol na'i vatuk roak ni salasilan ra, na'a amar ini ovu na'a amar ovi veka
rma.
33 Wean i mane mdyav-nala aa vuan ovi lolin ra, na mdyava na'a aa ovi
lolin ra. Wean i aa ovi wol ihirira ra, na vuarira ra sian vali. Ita tka'a ne,
aa lolin te sian tali vuan ra.
34 Hoi, mia sian urun mia weabira nifa isa naran aru, ba wean inba
ma fyamalik afa ovi lolin ra? Vaivatul ra tali sumarbira ra rfaturu lahir
ralabira ra.
35 Tamata lolin ra rfamalik afa lolin ra, tevek ralarira ra lolin. Na'uk
tamata ovi raktufan ra, veka rotu watan afa ovi sian ra, tevek ralarira ra
rngora lahir ovu afa ovi sian ra.
36 Ba ufalak verin mia ne, naran amar i Ubu nma ma nukun lanit ivavan
a, na lokat tamata veka ka'i rvara rira vaivatul ra munuk, ma rvalat Ia na'a
rira vaivatul vu ra.
37 Ba Ubu veka nukun mia tali bira vaivatul ra. Wean i fyalak afa ovi
lolin ra, na veka nfadoku ne, wol sala mia. Na'uk wean i fyalak afa ovi
sian ra, na veka nfadoku vali ne, sala mia."

Ubu veka nukun tamata ovi wol rorang Ia
Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32

38 Tamata Farisi boku ovu tamata boku tali Yahudi rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra rfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, inamami ma motu
mujizat ma nfaturu ne, Mu ngrebat a tali Ubu."
39 Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata ovi rva'at na'a tuvu ini raktufan
urun, ovu wol rot-orang Ubu Ni vaivatul ra. Ira rera ma otu faneak‡ i
tamata ra wol rot-nala, na'uk otu watan faneak i wean lan a Ubu notu
roak verin nabi Yunus.
40 Tevek Yunus nana'a ian dawan isa evun ralan a, ma amar itelu ovan
itelu, wean vali Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, veka una'a lanun ralan amar
itelu ovan itelu vali.§
41 Na'ut amar i Ubu veka nma ma nukun lanit ivavan a, na tamata
Niniwe veka rdiri vali ovu tamata ovi rva'at na'a tuvu ini ma rta'i nuang
ira, tevek tamata Niniwe avyai rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra
na'ut i Yunus nangrihi verin ira. Na'uk Ia i nana'a fiang ini Ni dawan a
nlia Yunus! *
42 Na'ut amar i Ubu veka nukun lanit ivavan a, na ratu i ntali nuhu
dawan isa i raroa ila'a na'a tranan a, veka nma ma irmunuk tamata ovi
rva'at na'a tuvu ini. Ia veka nfaturu lahir tamata ovi rva'at na'a tuvu ini
rira sala ra. Ratu ini nma ma nrenar Raja Salomo i ni kaka'a dawan tali
Ubu. Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni dawan a nlia Salomo!"†

---

‡ **12:39 12:39** Faneak ihin a ne, afa ovi Ubu a'uk sa'i notu a. Mujizat ra wean vali inyai. § **12:40 12:40** Yesus nala Yunus ni tomu ma nfamalik Ni matmatan i veka nma, ne amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia. * **12:41 12:41** Tamata ovi rtali kota Niniwe na'ut amar ovi rti roak veli. † **12:42 12:42** 1 Raja-Raja 10:1-10. Ratu (vata) yai nfareta nuhu dawan isa na'a tranan naran Syeba. Ia nti Israel ma nrenar Raja Salomo ni kaka'a. Velik ne ratu yai wol Yahudi ia, na'uk inan ma nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Yahudi ovi rafena ma rorang Ubu, na ovi wol Yahudi veka rukun ira.

Yesus nala vaivatul kamkuma na'a nitdawan ni karya a
Lukas 11:24-26

43 “Wean i nait sian nti talik roak tamata isa, na nait sian yai veka nlilin
watan na'a wan ovi wol wear na'a ma ndava wan ma nyari ia, na'uk wol
ndav-nala wan.
44 Ba wean inyai, na nait sian veka ka'i nfalak ne, ‘Ya'a veka ewal ya'a
ma ti una'a ewal rahan i uti talik roak ia yai!’ Ba nait sian yai newal ia
nti rahan yai ma nsi'ik, na rbitin roak ma rahan yai nmerat, ovu rasusan
roak ma afakataka munuk rna'a warira ra.
45 Ba nait sian yai novun nait sian ifitu i rira sian veran lia ia. Ira rti ma
rleal tamata yai. Ti nata tamata yai ni sian veran rahi roak lan a. Wean
inyai vali verin tamata ktufan ovi rva'at na'a tuvu ini.”

Yesus renan ovu warin ra
Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21

46 Yesus nangrihi verin tamata rivun avyai obin, na renan ovu warin ra
rma. Ira inar ma rangrihi ovu Ia, na'uk rdiri watan murin.
47 Ba tali tamata rivun avyai, na tamata isa nfalak verin Yesus ne, “Baba,
eka ti ma msi'ik renam a ovu warim ra rdiri watan murin eri. Ira inar ma
rangrihi nulu Oa.”
48 Yesus nfalak verin ia ne, “Ya'a renang iki te waring aba?”
49 Nata Yesus nfaturu Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, “Ira ini
renang ovu waring ra!
50 Tevek tamata iki watan not-orang afa ovi Yamang i nleal lanit ratan,
ralan nfalak a, na Ya'a renang ovu urang a waring ira.”

13

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra
Markus 4:1-20; Lukas 8:4-15

1 Amar yai vali, na Yesus nban-talik rahan yai ma ti ndoku danau Galilea
nelan a.
2 Tamata rivun ila'a rma ma rdir-lilit Ia, ba nroal ma ndata kumal isa
ma ndoku ralan a. Tamata rivun avyai rdiri watan ngur ratan.
3 Yesus nala vaivatul kamkuma ra al nair afa rivun verin ira, ma nfalak
ne, “Amar isa, na tamata va'i isa nti navuri nabat ra.
4 Na'ut i navuri nabat ra obin, na boku rleka na'a linga'an ralan, ba
manut nangan ra rma ma ra'an munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka na'a vatralan i lanun kadkedan watan. Wol
mnanat, na nabat ra rarubu lahir, tevek lanun a masnifit watan.
6 Na'uk ti ma lera ndirlola, na nabat ovi rarubu roak yai roarira ra rakla
munuk ma rangaran, tevek wol rabwa'ar ma lolin obin.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ma irubun ra rmata.
8 Tali nabat avyai, na boku vali rleka na'a lanun tinemun, ba vuarira.
Funu boku rira vatul ra ratratut sasan, boku vatvutun nanean ovu vali
boku vatvutun taltelun.
9 Iki arun, na eka nrenar ma lolin!”

Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma ra
Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10

10 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rorat Ia ne, “Notu afakinimi
mair tamata ra ovu vaivatul kamkuma ra?”

11 Yesus nfalak verin ira ne, “Ubu notu ma fyan-aran afa ovi Ia wol
nfavotuk obin verin tamata ra, na'a i wean inba ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Na'uk verin tamata liak ra, na wol rfan-aran afa avyai.
12 Tevek tamata iki watan inan ma nfan-aran Ubu Ni Fareta a, na ni
kaka'a na'a Ni fareta veka ntafal ma dawan. Na'uk tamata iki watan wol
inan ma nfan-aran Ubu Ni Fareta a, velik ne nka'a kadkedan roak, na Ubu
veka nala munuk kaka'a yai tali ia.
13 Wean inyai bi air ira ovu vaivatul kamkuma ra, boma rsi'ik afa ovi
otu ra, na'uk wean lahir i wol rarea afa avyai. Rarenar Ning vaivatul ra,
na'uk wean i wol rarenar ovu wol rfan-aran vali.
14 Ba afa ovi lan nabi Yesaya nfadoku ra nkena ira. Ia nfalak ne, ‘Ira
rarenar, na'uk wol rfan-aran afa ovi rarenar ra. Ira rsi'ik, na'uk wol rfan-
aran afa ovi rsi'ik ra.*
15 Tevek tamata ovi ralarira ra rasmotak, ba rsibi arurira ra ovu rkubak
matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu matarira ra,
deka rarenar ovu arurira ra,
ovu deka rfan-aran ovu ralarira ra.
Deka rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu deka rdava Ya'a i bis otu ma
lolin ewal ira.’†
16 Na'uk Ubu naflahar roak mia tamata ovi myorang roak Ya'a, tevek
msyi'ik afa ovi otu ra, ovu vali mryenar afa ovi air ra.
17 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Nabi rivun ovu tamata rivun ovi
rira vava'at ra rmalola inar ma rsi'ik afa ovi msyi'ik ra, na'uk wol rarea.
Ira inar ma rarenar afa ovi mryenar ra, na'uk wol rarenar afa avyai.”

Yesus nfalyawang vaivatul kamkuma na'a tamata va'i i navuri nabat ra
Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15

18 “Eka mryenar ta did tinemun. Mane ufalyawang vaivatul kamkuma
yai na'a tamata va'i i navuri nabat ra.
19 Nabat ovi rleka na'a linga'an nelan, ira wearira tamata ovi rarenar
Ubu Ni vaivatul ra na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir
Raja, na'uk wol rfan-aran ihin a. Ba nitdawan a nma ma nal-ewal vaivatul
avyai tali ralarira ra.
20 Nabat ovi rleka na'a vatralan, ira wearira tamata ovi rarenar Ubu Ni
vaivatul ra, ma rtorung lahir ovu ralarira lolin.
21 Na'uk ira wearira irubun ovi wol rabwa'ar, ba wol rtahang ma
mnanat. Ba ti ma rtuan susa te tamata ra rwi-rwa ira, tevek rorang Ya'a,
na rafla talik lahir rira inorang a.
22 Nabat ovi rleka na'a kadkadir ralan, ira wearira tamata ovi rarenar
Ubu Ni vaivatul ra, na'uk ralarira ra raruan na'a afa rivun, ma inar ma
rira metan rivun. Ba Ubu Ni vaivatul ra wol wan roak na'a ralarira ra, ma
rira vava'at ra wol vuarira.
23 Nabat ovi rleka na'a lanun tinemun, ira wearira tamata ovi rarenar
Ubu Ni vaivatul ra ma rfan-aran na'a ralarira ra, ba vuar ma dawan. Ira
wearira gandum ni funu ovi rira vatul ra ratratut sasan, boku vatvutun
nanean, boku vali vatvutun taltelun.”

Vaivatul kamkuma na'a ria-lavurun ovi rna'a gandum ralan

---

* **13:14 13:14** Yesaya 6:9 † **13:15 13:15** Yesaya 6:10; Mazmur 119:70

24 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa vali verin tamata rivun avyai
ne, “Ubu Ni Fareta wean tamata i navuri nabat gandum ovi lolin ra na'a
ni va'i a.
25 Na'uk ti ma tamata ra rtub-lufa munuk, na tamata i ni sian tamata va'i
yai nti ma navuri yatak lavurun nabat ra na'a gandum avyai, beti newal
ia.
26 Nata ti ma gandum ra rarubu ma betmane vuarira, na lavurun ra
rarubu vali na'a va'i yai.
27 Tamata sansinir ovi rkarya na'a va'i yai rma ma rtuan tamata i ni va'i
yai ma rfalak ne, ‘Baba, oa muvuri nabat ovi lolin ra na'a mu va'i a. Wean
inbinimi lavurun avyai rarubu vali?’
28 Ia nfalak verin ira ne, ‘Tamata isa i ni sian ya'a nma ma notu afa yai.’
Ba tamata sansinir avyai rorat ia ne, ‘Inam ma amati amvutuk lavurun
avyai?’
29 Ia nfalak ne, ‘Deka, tevek wean i byutuk lavurun avyai, na gandum
ra veka ratvutuk vali.
30 Mnyaban watan ma rmel-yatak ira, nata ti naran amar i tafdiar. Na'ut
inyai, na ki ufalak verin tamata ovi rafdiar ra ma rasdovuk lan lavurun
avyai ma rtenak ira, beti rasnuri ira, ki rdiar gandum ra ma rasdovuk na'a
ning syahawan a.’ ”‡

Vaivatul kamkuma ovi rfalyawang ne wean inba ma Ubu Ni Fareta veka nmela

Markus 4:30-34; Lukas 13:18-21

31 Yesus nfamalik ewal vaivatul kamkuma liak verin ira ne, “Ubu Ni
Fareta wean ini. Tamata isa nala sesawi ni vatul a, ma nava na'a ni va'i a.
32 Sesawi ni vatul yai ko'u lia munuk tali afa ovi rira vatul ra munuk,
na'uk ti ma narubu, na dawan lia munuk afa liak ovi rna'a va'i a. Sesawi
nmela wean aa ma sanan ra dawan, ba manut nangan ra rti ma rotu rira
renga na'a.”§
33 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma liak isa ewal verin ira ne, “Ubu
Ni Fareta wean ragi. Vata isa nala ragi yai ma nsileti na'a terigu loyang
dawan isa, nata terigu yai nmela ma dawan.”*
34 Yesus nala vaivatul kamkuma ra ma nfamalik munuk afa avyai verin
tamata rivun avyai. Ia wol nair ira wean i wol nala vaivatul kamkuma ra.
35 Ia nsiair wean inyai, boma nfakena lahir vaivatul ovi lan a nabi isa
ntulis ne, “Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ra ma ungrihi verin mia. Ya'a
ufamalik afa fanfonak ovi tamata wol rka'a obin, tali na'ut i Ubu notu lanit
ivavan a.”†

Yesus nfalyawang vaivatul kamkuma yai na'a lavurun ovi rna'a gandum ra

36 Nata Yesus nban-talik tamata rivun avyai ma newal Ia nti rahan ralan.
Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rfalak verin Ia ne, “Baba, eka fwalyawang
vaivatul kamkuma yai na'a lavurun ovi rna'a va'i.”
37 Yesus nfalak ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uvuri nabat lolin avyai.

---

‡ **13:30 13:30** Vai mala nfalak syahawan ne, *lumbung*. Bisma tfalak vali ne, yahawan. § **13:32 13:32** Ubu Ni Fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk Ni tamata ra veka rtafal ma rivun ila'a. * **13:33 13:33** Vai Yunani nfalak ne, terigu *satas* itelu. Ita wol tka'a ne, *satas* isa ihin mnga'un aka. Tafsiran boku rfalak ne, terigu *satas* itelu naran ma tfa'an rahan ralan isa. Boku rfalak ne, *satas* itelu naran ma tfa'an tamata ratut isa teran. Ba terigu *satas* itelu ihin a, terigu loyang dawan isa. Ragi kedan watan notu ma terigu nmela ma dawan. † **13:35 13:35** Mazmur 78:2

38 Va'i yai wean lanit ivavan a. Nabat ovi lolin, inyai tamata ovi Ubu
nfareta ira. Lavurun avyai wean tamata ovi nitdawan nfareta ira.
39 Tamata i ni sian tamata va'i yai, nitdawan ia. Ia navuri lavurun vatul
avyai. Amar fadiar yai nfaturu amar i lanit ivavan veka namwear. Tamata
fadiar avyai, Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan.
40 Ba wean lavurun ovi rasdovuk ma rasnuri ira na'a yafralan, na wean
inyai vali na'ut amar i lanit ivavan veka namwear.
41 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka usinir Ning sansinir ra tali lanit ratan
ma rma lanit ivavan ini. Ira veka rasdovu munuk tamata ovi rweang
tamata ra ma rotu salasilan ra, ovu vali tamata ovi rotu afa ovi sian ra,
ma rala'ing ira tali Ning Fareta.
42 Sansinir avyai veka rvatuk ira rti yafwan kakiwal. Na'a inyai, na veka
rvakar ma dawan ovu nifarira ra rsitutu ira tevek rfarnuang wawa'uk i
dawan a.
43 Na'uk tamata ovi rira vava'at ra rmalola veka vanar wean lera na'a
Yamarira Ubila'a, Ni Fareta a. Iki arun, na eka nrenar ma lolin!”

Vaivatul kamkuma na'a metan ovi roving ira, ovu mutiara ovi fyawan a

44 “Ubu Ni Fareta wean metan ovi fyawarira ma roving fanfonak ira na'a
va'i isa. Tamata isa nma ma nrea metan avyai, na noving fanfonak ewal.
Ralan a lolin urun ma nti ma nfedi munuk ni metan ra ma nfaha va'i yai.
45 Vaivatul kamkuma isa vali nfalak ne, Ubu Ni Fareta wean vali tamata
i nfedi-nfaha afa ma ndava mutiara ovi fyawarira ra.
46 Ba ti ma nrea mutiara isa i fyawan dawan a, na ti ma nfedi ni metan
ra munuk, ma ti nfaha mutiara yai.”

Yesus nala vaivatul kamkuma na'a jaring

47 “Ubu Ni Fareta wean tamata ovi rfalau jaring na'a danau‡, ma nala
ian rivun.
48 Ti ma jaring nala ma rivun roak, na raravut jaring rara ngur ratan,
ma rdoku rtakal ian ra. Ira rasdovuk ian ovi lolin ra na'a ahir ra, na'uk
rvatuk watan ian ovi sian ra.
49 Wean inyai vali na'ut amar i lanit ivavan veka namwear. Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan veka rma ma raling tamata ovi lolin ra tali
tamata sian ra.
50 Nata sansinir avyai veka rvatuk tamata sian ra ma ti rna'a yafwan
kakiwal. Na'a inyai, na veka rvakar ma dawan ovu nifarira ra rsitutu ira,
tevek rfarnuang wawa'uk i dawan a.
51 Wean inba? Fyan aran munuk afa avyai te wahal?”
Ira rvalat ma rfalak ne, “O'u, amfan-aran.”
52 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ovi rair Musa ni inukun ra ovu
rorang roak Ubu Ni Fareta a, na ira wearira tamata isa i ni rahan. Ia nala
metan ovi ngorva'an ra, ovu mnanat§ ra tali wan i ba'i nfadoku metan ra
na'a.”

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia
Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30

53 Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma avyai, beti nban-talik wan
yai.

---

‡ **13:47** **13:47** Vai Yunani, *thalassan*, ihin a na'a ayat ini sama ovu Matius 4:13; danau.

§ **13:52** **13:52** Metan ovi ngorva'an ovu mnanat ra ihin a ne, tamata ra rtorung afa ovi Yesus nair ra ovu vali afa ovi rna'a Musa ni inukun ra ma rair tamata liak ra.

54 Ti ma naran Ni ahu livur a, na Yesus nair tamata ra na'a rira rahan
falurut. Ira rarenar afa ovi nair ra, ba rtalkaka ma rfalak ne, “Ia nka'a afa
avyai tali inba? Iki nala ngrebat verin Ia ma not-nala mujizat ra?
55 Ita tka'a basil ne, Ia yaman a tukan kayu ia, na renan a naran Maria.
Warin ra nararira Yakobus, Yusuf, Simon ovu Yudas.
56 Ita tka'a vali ne, itmunuk uran ra! Ba nala ni kaka'a ovu ngrebat tali
inba ma notu mujizat ra?”
57 Ba rangrova Ia ma rafena ma rorang Ia. Yesus nfalak verin ira ne,
“Tamata ra ralang nabi isa na'a wan inba watan, na'uk wol ralang ia na'a
ni ahu, ovu na'a ni rahan teta, ovu ni tiniman ra wol ralang vali ia.”
58 Yesus wol notu mujizat rivun na'a inyai, tevek wol rorang Ia.

14

Herodes nanari ne, Yesus yai Yohanes i nmata roak a
Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9

1 Na'ut inyai, na tamata i ntaha fareta na'a propinsi Galilea naran
Herodes.* Ia nrenar roak afa ovi Yesus notu ra,
2 ba nfalak verin tamata ovi rkarya verin ia ne, “Yohanes i nbaptis
tamata ra nva'at ewal roak tali matmatan, ba ni ngrebat ma not-nala
mujizat ra.”
3 Herodes nfalak wean inyai, tevek lan ana, nfareta ma rtaha Yohanes
ma rkeak ia, beti rovun ia ti rfadoku ia na'a bu'i ralan. Herodes notu wean
inyai, tevek awan a Herodias. Herodes nala roak warin i Filipus awan a,
Herodias, ma neluk awan.
4 Ba Yohanes nfalak lalawatan verin Herodes ne, “Wol bisma msifa ovu
ia, tevek motu wean inyai, na mangal roak Ubu Ni inukun ra!”
5 Velik aba, Herodes inan ma nfedan Yohanes, na'uk tamata rivun rna'a
inyai, ba nbobar, tevek ira rfalak ne, Yohanes nabi ia.
6 Na'ut i Herodes ni amar vulan kena, na ia notu snoba. Herodias yanan
vata nti snoba ralan ma nso'i-nsomar na'a mangun waharira ralan ra, ma
notu ma Herodes inan urun.
7 Ba Herodes nafwaba lahir verin vata mnelat yai ne, “Mera afaka watan
tali ya'a, na veka ala verin oa.”
8 Vata yai renan a nsinir ia ma nfalak verin Herodes ne, “Era ma
fwadoku Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a, na'a binan dawan isa ma
mala verin ya'a.”
9 Ti ma Herodes nrenar afa yai, na ralan lalau urun, na'uk nafwaba roak
ma ni mangun ra rarenar. Ba nfareta ni tamata ra ma rot-orang afa i vata
mnelat yai nera a.
10 Ba nsinir ni suldadu ra rti ma rvangal Yohanes ulun a.
11 Nata rfadoku ulun a na'a binan dawan isa, beti rala verin vata mnelat
yai, ma ntaha ti verin renan a.
12 Yohanes ni tamata ovi rorang ia rarenar ne nmata roak, ba rti ma
rala tbunan a ma ti rfanuba na'a van isa ralan. Nata ti ma rfamalik verin
Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima teran
Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

---

* **14:1 14:1** Herodes ini naran Herodes Antipas. Ia yaman a naran Herodes Agung inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18).

13 Ti ma Yesus nrenar ivar ne, Yohanes nmata roak, na nrata kumal isa
ma aksa Ia nti wan lean vu isa. Na'uk tamata rivun rarenar ne Yesus nti
roak, ba rbana earira rtali rira ahu ra ma rorang Ia.
14 Yesus nda ma nsuta tali kumal ma nsi'ik tamata rivun avyai, na
nfaturu Ni silobang verin ira, ba notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin
ewal ira.
15 Ya'i laflofan roak, ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rfalak
verin Ia ne, “Wol tamata rleal wan lean vu ini ovu ya'i laflofan roak. Ba
ni lolin a, msinir tamata rivun avyai ma rti ahu ovi sarseri ra ma rfaha
rira afamtahan.”
16 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata rivun avyai deka rti. Mia musti
fya'an ira!”
17 Ira rfalak ne, “Ami amtaha watan roti ilima ovu ian irua.”
18 Ba Yesus nfalak ne, “Mtyaha ian ovu roti avyai mya ini.”
19 Nata nsinir tamata rivun avyai ma rdoku ngrova yanat ratarira ra.
Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma nfalak
fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul roti ovu
ian avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin
tamata rivun avyai.
20 Tamata avyai munuk rafna'an ma evurira rveda. Rafna'an munuk
roak, beti rasdovuk roti ovu ian teran ra na'a ahir vutu rahin irua rngora.
21 Tali tamata ovi rafna'an ra, na rarekan brana ra watan, na ka'a bi
rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

Yesus nbana na'a wear ratan
Markus 6:45-52; Yohanes 6:15-21

22 Nata Yesus nsinir lahir Ni tamata ovi rorang Ia ma ravul kumal yai
ma ula ira rti Danau Galilea ni lihir a. Yesus nfalak ma tamata rivun avyai
rewal a'uk ira.
23 Ia nfalak ma rewal ira, beti nva'al vuar isa na'a inyai ma naflurut.
Ovan roak, na aksa Ia nana'a watan inyai obin.
24 Kumal i Ni tamata ra ravul yai natlitir ma nfaroa ngur a, ma ti rna'a
roak danau ni fruan a. Nait dawan a nangal ira ma saksakan ra rfari
kumal yai tia ma watan.
25 Nfada'ing amar, na Yesus nroal ma nbana na'a wear ratan ma ntuan
ira.
26 Ni tamata ra rarea Ia nbana na'a wear ratan, ba rbobar urun i lahir
ma rafwak ne, “Ya'i yo, ini nitu ngran a!”
27 Yesus nfalak lahir verin ira ne, “Ralabira ra deka kako'u, tevek ini
Ya'a, ba deka byobar!”
28 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, “Duila'a, wean i Oa mna'a urun inyai,
na msinir ya'a ma ubana na'a wear ratan ma uti wan i mna'a yai.”
29 Ba Yesus nfalak ne, “Mwa ini kikyai!” Petrus nsuta tali kumal yai ma
nbana roak na'a wear ratan mane ti ntuan Yesus.
30 Na'uk nfarnuang nait dawan a, ba nbobar urun ma tenan a nsuta
lahir wear ralan. Ia nafwak ne, “Duila'a, mlobang ya'a!”
31 Ba Yesus nlauk lahir liman a ma ntaha ia, ma nfalak ne, “Mu inorang
a kako'u obin. Notu afakinimi ralam raruan na'a Ya'a i?”
32 Ti ma Yesus irua Petrus rarata kumal yai, na nait ntalik lahir.
33 Ni tamata ra rsangatur ma raraning Ia na'a kumal ralan yai ma rfalak
ne, “Oa Ubu Yanan urun Oa!”

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira
Markus 6:53-56

34 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia retal roak danau Galilea, ma rda
raran ngur tavun i rfanara ia ne, Genesaret.
35 Tamata ovi rna'a inyai ref nala roak Yesus, ba ti rfaivar verin ahu ovi
rfaseri wan yai. Ba tamata ra rvara munuk tamata ovi rira suhut ra rma
verin Yesus.
36 Ira rera verin Yesus ma fara rkena watan Ni ravit blawat wahan a. Ba
tamata ovi rkena Ni ravit blawat a, lolin munuk ira.

15

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Markus 7:1-13

1 Amar isa, na tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi
ovu tamata boku vali tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra,
rtali Yerusalem rma ma rtuan Yesus. Ira rorat ne,
2 “Afakinimi Mu tamata ovi rorang Oa rangal dida adat ovi rtali ubud-
nusid ra? Ira rafna'an, na'uk wol raraming limarira ra obin.”
3 Yesus nfalak ne, “Afakinimi myangal vali Musa ni inukun ra ma
myorang a'uk bira adat ovi rtali ububir-nusibira ra?
4 Ubu nfalak ne, ‘Myalang renabir-yamabira ra.’ Ia nfalak vali ne,
‘Tamata iki watan nfalak sian renan a te yaman a, na musti rfedan ia.’*
5 Na'uk mia fyalak ne, tamata iki watan wean i nfalak verin renan te
yaman a ne, ‘Mane ala afa boku verin mia ma al ulobang mia, na'uk ala
roak verin Ubu.’
6 Ba tamata yai wol nalang roak renan a ovu yaman a. Wean inyai, na
fyaturu lahir ne, wol fyabana roak Ubu Ni vaivatul ra, tevek myorang a'uk
bira adat ra.
7 Mia ba'i msyiklabir ma fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Afa ovi
lan ana, nabi Yesaya ntulis roak na'a Surat Ralan a, nfamalik lahir mia.
8 Yesaya nfalak ne,
‘Tamata ovi rfadawang Ya'a ovu rira vaivatul ra,
na'uk ralarira ra raroa tali Ya'a.
9 Ira raraning Ya'a, na'uk wol ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol rtali Ubu, na'uk rtali watan tamata.’ ”†

Yesus nfamalik afa ovi rfangra tamata ra ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan
Markus 7:14-23

10 Yesus nera ewal tamata rivun avyai ma nfalak verin ira ne, “Eka
mryenar ma lolin boma fyan-aran.
11 Afa ovi mian ra wol rfangra mia. Na'uk vaivatul ovi rtali sumarbira
ra sa'i rfangra mia.”‡
12 Ba Yesus Ni tamata ra rma ma rorat Ia ne, “Baba, Oa wol mka'a ne,
afa ovi fwalak avyai rotu ma tamata Farisi ra rangrova?”
13-14 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka ralabira raruan na'a tamata
avyai! Ira wean afa ovi Yamang a na'a lanit ratan wol nfau ra, ma veka
ratvutuk watan. Ira tamata dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra, na'uk

---

* **15:4 15:4** Keluaran 20:12; Ulangan 5:16 † **15:9 15:9** Yesaya 29:13 ‡ **15:11 15:11** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

ira wearira tamata ovi matarira ra rkibu. Wean i tamata kibu isa nfabana
tamata kibu liak, na irua veka rleka rsuta bilaman ralan.”
15 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Baba, fwalyawang vaivatul kamkuma
yai verin ami.”
16 Yesus nfalak verin ira ne, “Ba mia wol fyan-aran obin?
17 Wol fyan-aran obin ne, afamtahan ra rahu tamata sumarn ma nsuta
evun ralan, beti ntimuri vatuk?
18 Na'uk vaivatul ovi rtali tamata sumarn a ma rti murin, inyai ntali
tamata ralan a, ma sa'i rfangra ia.
19 Tevek afa ovi rtali tamata ralarira ra, rotu ma tamata ra rfikir a'uk
afa ovi sian ra. Ira rsifedan, rsifa roak, na'uk rtuba ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, rbori, rsiklabir ovu rfalak sian tamata ra.
20 Afa sian avyai rfangra tamata ra, na'uk wean i mifna'an, na wol
mryaming limabira ra, inyai wol nfangra tamata ra.”

Vata Kanaan isa norang afa ovi Yesus nfalak a
Markus 7:24-30

21 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nti naran wan i nfaseri kota Tirus
ovu kota Sidon.
22 Vata Kanaan isa ntali wan yai nma ma nafwak ne, “Duila'a, raja Daud
ubun a nusin Oa, fara fwaturu Mu silobang verin ya'a, tevek nait sian isa
nleal yanak vata, ovu notu ma nleka aleman roak.”§
23 Yesus wol nfalak afakataka verin vata yai, ba Ni tamata ra rti ma rera
verin Ia ne, “Baba, fara msinir vata ini ma nti, tevek nban-orang ita ovu
nafwak lalawatan.”
24 Yesus nfalak verin ia ne, “Ubu nsinir Ya'a ma ulobang a'uk tamata
Israel ra, tevek ira wearira domba ovi wol rka'a roak ne, duarira na'a
inba.”
25 Na'uk vata yai nma ma nsangatur verin Ia ma nfalak ne, “Duila'a, fara
mlobang ya'a!”
26 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Wol lolin, wean i tala kasiko'u rira
afamtahan ra ma tvatuk verin yaha ra ma ra'an.”*
27 Vata yai nfalak verin Yesus ne, “Kena ta Duila'a, na'uk yaha ra ba'i
ra'an afamtahan mumun ovi rleka na'a duarira rira meja vavan a.”
28 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Titi, mu inorang a dawan urun, ba veka
nfakena afa i ralam nfalak a.” Brian munuk, na vata yai yanan a lolin
lahir ia.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira

29 Yesus nban-talik wan yai ma ti nban-oli danau Galilea nelan a. Ia
nrata vuar isa ma ndoku inyai.
30 Tamata rivun ila'a rma ma rtuan Ia na'a inyai. Ira rovun tamata
ovi ratlukut ra, tamata ovi limarira te earira ra sian, tamata ovi rkibu ra,
tamata ovi rmanu ra ovu vali tamata suhut liak ra. Ira rfadoku tamata
avyai na'a Yesus wahan ralan a, ma notu ma lolin munuk ira.

---

§ **15:22 15:22** Vata ini wol ntali nuhu Kanaan, tevek Kanaan wol nleal roak. Ubun nusin ra rtali Kanaan, ba Surat Ralan nfalak ne, tamata Kanaan ia, ba wol Yahudi ia. * **15:26 15:26** Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik ne, Ubu nfili tamata Yahudi ra veki, na'uk nlobang tamata ra munuk. Na'a ayat ini, na kasiko'u ra wean tamata Israel ra. Yahudi ra ranggap ne, tamata ovi wol Yahudi ira wean yaha ra. Vata yai wol Yahudi, na'uk Yesus nlobang ia, tevek ni inorang a.

31 Ba tamata rivun avyai rtalkaka, tevek rsi'ik Yesus notu ma lolin ewal
tamata ra. Tamata ovi rmanu ra rangrihi nala roak, tamata ovi limarira
te earira ra sian lolin roak ira, tamata ovi ratlukut ra rbana nala roak ovu
tamata ovi rkibu ra rsirea ewal roak. Ba rir tinemun rfadawang tamata
Israel rira Ubu a.

Yesus nfa'an tamata rivun ifa'at
Markus 8:1-10

32 Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, "Ufaturu Ning
silobang verin tamata rivun ovi, tevek rorang Ya'a amar itelu roak, ovu
wol rira afamtahan ma ra'an. Wol mane usinir ma rewal ira ovu evurira
vu, boma deka renweringun na'a linga'an ralan."
33 Ba Yesus Ni tamata ra rfalak verin Ia ne, "Wol tamata na'a wan lean
vu ini, ba ki tala afamtahan tali inba ma al tfa'an tamata rivun ovi?"
34 Yesus norat ira ne, "Bira roti ifira?"
Ira rfalak ne, "Roti ifitu ovu ian ko'u ifira watan."
35 Yesus nsinir tamata rivun avyai ma rdoku lanun,
36 beti nala roti ifitu yai ovu ian ra ma naflurut ovu nfalak fara weninyai
verin Ubu. Nata nvisul roti ovu ian ra ma nala verin Ni tamata ra, ma
rtanang verin tamata rivun avyai.
37 Ira munuk rafna'an ma evurira rveda roak, beti Yesus Ni tamata ra
rasdovuk teran ra na'a ahir† ifitu ma rngora.
38 Tali tamata ovi rafna'an, na rarekan brana ra watan rivun ifa'at. Wol
rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.
39 Yesus nsinir tamata rivun avyai ma rewal ira. Nata Ia nrata kumal isa
ma nti wan i naran Magadan.

16

Tamata boku tali Yahudi rira sidovung Farisi ovu sidovung Saduki rera ma Yesus notu faneak i tamata ra wol rot-nala
Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56

1 Amar isa, na tamata boku tali sidovung Farisi ovu Saduki rma mane
rlabir teman Yesus. Ira rera ma notu faneak i tamata ra wol rot-nala ma
nfaturu ne, Ubu nsinir urun Ia.
2 Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i lera mane nakduvul, na fyalak ne,
'Ilyan veka lera, tevek lanit a navuli watan.'
3 Wean i varverak obin, na fyalak ne, 'Lanit navuli ovu mutan ra rdiri,
ba veka da'ut.' Mia mkya'a ma msyi'ik lanit, na fyalak lahir ne, veka da'ut
te wahal, na'uk wol fyan-aran faneak ovi fiang ini Ubu notu ra.
4 Notu afakinimi tamata ktufan ovi rva'at na'a tuvu ini wol rorang Ya'a,
na'uk rera ma otu faneak i tamata ra wol rot-nala? Fiang ini wol otu faneak
akataka verin ira, na'uk ki ufaturu faneak isa watan verin ira, wean faneak
i lan a Ubu notu roak verin nabi Yunus." Yesus nfalak munuk wean inyai,
beti nban-talik ira.*

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a sidovung tamata Farisi ovu sidovung tamata Saduki rira afa ovi rair ra
Markus 8:14-21

5 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran danau ni lihir a, na'uk Ni
tamata ra rablufang ma rtaha roti. Na'ut inyai, na

† **15:37 15:37** Tafsiran boku rfalak ne, rpake ahir dawan na'a ayat ini.
* **16:4 16:4** Msi'ik catatan kaki na'a Matius 12:39.

6 Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik wabira ma lolin. Msyi'ik ma lolin
tamata Farisi ovu tamata Saduki rira ragi a!”†
7 Yesus Ni tamata ra wol rfan-aran Ni vaivatul ra, ba ka'i rsifalak afa
verin ira ne, “Ia nfalak wean inyai, tevek tablufang ma tataha roti.”
8 Na'uk Yesus nka'a afa ovi rfalak ra, ba norat ira ne, “Notu afakinimi
msyifalak afa na'a i wol mtyaha roti i? Mia bira inorang a ko'u da'in!
9 Mia wol fyan-aran obin! Wol mingnanang amar i uvisul roti ilima ma
ufa'an tamata rivun ilima? Miblufang vali ne, misdovuk teran ra na'a ahir
ifira?
10 Wean inba vali na'a amar i uvisul roti ifitu ma ufa'an tamata rivun
ifa'at a? Misdovuk teran ra na'a ahir ifira?
11 Notu afakinimi wol fyan-aran obin ne, wol ufamalik na'a roti! Msyi'ik
ma lolin tamata Farisi ovu tamata Saduki rira ragi a.”
12 Ba Ni tamata ra beti rfan-aran ne, Yesus wol nfamalik ragi i tamata
ra ba'i rfadoku na'a roti. Ia nfamalik wean inyai, boma rsi'ik warira ma
lolin na'a Farisi ovu Saduki rira afa ovi rair ra.

Petrus nfamalik Yesus ne, Raja i ntevut dida salasilan ra
Markus 8:27-30; Lukas 9:18-21

13 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti wan ovi sarseri ovu kota Kaisarea
Filipi. Ia nana'a inyai, na norat ira ne, “Tamata ra rfalak ne, Tamata Yanan
yai, iki ia?”
14 Ira rfalak ne, “Tamata boku rfalak ne, Oa ini Yohanes i nbaptis tamata
ra. Boku rfalak ne, Oa ini nabi Elia. Boku vali rfalak ne, Oa ini nabi
Yeremia, te nabi liak isa vali.”
15 Ba norat ewal ira ne, “Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini iki?”
16 Simon Petrus nfalak ne, “Oa ini Raja i mtevut mami salasilan ra, ovu
Ubu i nva'at a, Yanan Oa.”
17 Yesus nfalak verin ia ne, “Ubu naflahar oa, Simon i yamam verin
Yunus, tevek tamata ra wol rfavotuk afa ini verin oa, na'uk tali Yamang i
na'a lanit ratan a.
18 Ufalak vali verin oa ne, naram a Petrus, ihin a vatminan. Ya'a veka
ufadiri Ning sidovung tamata ovi rorang Ya'a na'a vatminan ini ratan a.
Matmatan ni ngrebat wol nfalek-nala ira.
19 Ya'a wean ala kusi tali Ubu Ni Fareta ma ufadoku na'a limam ralan a,
boma wean i fwalak teri afaka watan na'a lanit ivavan a, na Ubu nfalak
teri vali na'a lanit ratan. Wean i mtorung afaka watan na'a lanit ivavan
a, na Ubu veka ntorung vali na'a lanit ratan.”
20 Nata nfalak teri ma deka rfamalik verin tamata ra ne, Ia Raja i ntevut
rira salasilan ra.

Yesus nfamalik Ni matmatan a
Markus 8:31—9:1; Lukas 9:22-27

21 Tali amar yai vali, na Yesus nfalyawang verin Ni tamata ovi rorang Ia
ne, afaka veka nkena Ia. Ia nfamalik verin ira ne, musti nti Yerusalem ma
dawan Yahudi ra, Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira
dawan ovi rair Musa ni inukun ra veka rotu sian Ia tia ma watan. Ira vali
veka rfedan Ia, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal Ia.
22 Ba Petrus novun Ia ma rdir-aling ira, beti ntabu Ia nfalak ne, “Duila'a,
deka fwalak wean inyai! Era verin Ubu, boma afa yai deka nkena Oa.”

---

† **16:6 16:6** Tamata Farisi ovu tamata Saduki ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

23 Na'uk Yesus ndir-tamuri Petrus, beti nfalak verin ia ne, “Nitdawan,
muti vatuk oa tali ini! Oa mangal Ya'a ma deka ot-orang Ubu Ni banbanan
verin Ya'a. Afa ovi fwikir ra wol rtali Ubu, na'uk rtali watan tamata ra.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rtorung ma rtuan susa

24 Nata, Yesus nfalak verin Ni tamata ra ne, “Tamata iki inan ma norang
Ya'a, na ia musti nalak tenan a ovu nvara ni aa walwalur ma norang a'uk
Ya'a.
25 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan
a, na ia wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk tamata iki nablufang ni vava'at a
tevek norang Ya'a, na veka ni vava'at kakiwal.
26 Wean i tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a,
na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Ia ki nala aka ma al nkati
vava'at kakiwal yai? Wol nala akataka lahir!
27 Ba myorang a'uk Ya'a ovu ralabira urun, tevek Ning amar veka nma
ma Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka uma ewal, ovu Yamang Ni ngrebat i
nfitik nyadat a, ovu vali Ni sansinir ra tali lanit ratan rovu vali Ya'a. Na'ut
amar yai, na veka ukun tamata ra munuk ma inovan ovu afa ovi rotu ra.
28 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini,
na tamata boku wol rmata obin, na'ut inyai na ira veka rsi'ik lahir Ya'a
Tamata Yanan Ya'a veka uma ma ufareta wean lahir Raja.”

17

Yesus nangrihi nulu Musa irua Elia
Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36

1 Amar inean nelak roak, na Yesus novun Petrus, Yakobus irua warin a
Yohanes, ma rva'al vuar karatat isa, ma aksa ira watan na'a inyai.
2 Ira rsi'ik, na Yesus felan a naling roak Ia. Wahan a vanan ma wean
lera, ovu vali afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat.
3 Brian munuk, na rsi'ik Musa irua Elia rvotuk ma rangrihi nulu Yesus.
4 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, “Duila'a, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni
lolin a amfadiri befak itelu, ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin
Elia.”
5 Petrus nangrihi obin, na brian munuk mutan isa vanan urun ma nkum-
teri irtelu. Ira rarenar vai isa ntali mutan ralan yai ne, “Ini Yanak i ulobang
urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin urun, ba mryenar afa ovi nfalak ra!”
6 Yesus Ni tamata avyai rarenar vai yai, na rbobar urun ma rleka lahir
rsuta lanun ma rtub-fangofak ira.
7 Yesus nma ma nkena ira, beti nfalak ne, “Deka byobar, ba mdyiri
kikyai!”
8 Ba rvanung waharira ra ma rsi'ik, na wol tamata roak na'a inyai. Yesus
a'uk sa'i nana'a inyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat na'a Elia

9 Nata rsuta tali vuar ma rna'a rira banbanan obin, na Yesus nsurak
ira ne, “Deka fyamalik afa i mryea inlangin yai verin tamata ra veki.
Mnyaban ma Ubu nfava'at ewal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a tali matmatan,
beti fyamalik.”
10 Ira rorat Ia ne, “Notu afakinimi Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rfalak ne Elia nma ula ia, beti Raja i ntevut dida salasilan ra
nma?”

11 Yesus nfalak ne, “Kena, Elia nma ula ia, boma nasusan afakataka
munuk.
12 Na'uk ufalak verin mia ne, Elia nma roak, na'uk tamata ra wol rka'a
ia ma rotu tia ma watan ia. Wean inyai vali verin Ya'a Tamata Yanan Ya'a
ini, veka utuan sian rivun ma tamata ra veka rwi-rwa Ya'a.”
13 Na'ut inyai beti Yesus Ni tamata ra rka'a ne, Yesus nfamalik Yohanes
i nbaptis tamata ra. Yohanes wean nabi Elia.

Yesus nala'ing vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa
Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43

14 Yesus ovu Ni tamata itelu yai rsuta tali vuar yai ma rtuan tamata
rivun. Tali tamata rivun avyai, na brana isa nma ma nsangatur na'a Yesus
wahan ralan a ma nfalak ne,
15 “Duila'a, fara fwaturu Mu silobang a verin yanak brana. Ia ni suhut
manut ma notu ma wean i nfoar, ba nawar ma dawan ia, ovu ba'i nleka
na'a yafralan ovu vali na'a wear.
16 Ya'a ovun roak ia uma verin Mu tamata ovi rorang Oa, na'uk wol
rot-nala ma lolin ia.”
17 Yesus ntabu ira ma nfalak ne, “Wean inba mia? Wol bira inorang
lahir ovu wol myorang afa ovi kena ra. Amar ifira vali ma udoku ovu mia
ma utahang nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira inorang a? Myovun
kasiko'u yai mya ini!”
18 Ba Yesus nfareta nait sian i nleal kasiko'u yai ma nti talik ia. Nait sian
yai nti talik lahir ia, ma lolin ewal ia.
19 Afa yai nlia roak, beti Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik
wan yai ma aksa ira watan, ma rorat Ia ne, “Afakinimi ami wol amaling
nala nait sian yai?”
20 Yesus nfalak verin ira ne, “Wol myot-nala, tevek bira inorang a kako'u
da'in. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ba wean i bira inorang a veran
sesawi ni vatul watan, na bisma fyalak ma vuar yai nti wan liak, na vuar
yai veka nti lahir, ba bis myot-nala afaka watan. [
21 Na'uk linga'an isa watan ma mila'ing vatuk nala nait sian i felan wean
inyai. Musti miflurut verin Ubu ovu mtyolat.]”*

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan a
Markus 9:30-32; Lukas 9:43-45

22 Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rasdovu ira na'a
Galilea, ma nfalak verin ira ne, “Tamata ra veka rala Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a ini, verin tamata ra,
23 ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at ewal
Ya'a.” Rarenar afa i Yesus nfalak yai, na ralarira ra lalau urun.

Yesus nbahir kulu verin Yahudi rira rahan dawan falurut

24 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran ahu Kapernaum. Amar isa, na
tamata ovi ba'i rera babahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut,
ti ma rtuan Petrus ma rorat ia ne, “Mu guru nbahir kulu verin dida Rahan
Dawan Falurut, te wahal?”†
25 Petrus nfalak ne, “Ia nbahir kulu yai!” Nata nti rahan i Yesus nleal a
mane norat afa yai tali Ia. Wol norat Yesus obin, na Yesus norat lan roak ia
ne, “Simon, munovak aka na'a afa ini: raja ovi rna'a lanit ivavan rfareta

* **17:21 17:21** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini. † **17:24 17:24** Lokat varat, na brana Yahudi ovi rira tuvu varat vutrua nrata musti rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Babahir kulu ini veran rira kadi na'a amar irua.

tamata aba ma rbahir kulu? Rera tali rira tamata ra, te tali tamata dakan ra?”
26 Petrus nfalak ne, “Tali tamata dakan ra.”
Yesus nfalak ne, “Ba wean inyai, na raja rira tamata ra deka rbahir kulu.
27 Na'uk totu ma ralarira deka sian ita, ba mtaha mu snar a ma ti mdava ian na'a danau. Mngal ian i bwing lan a, vavan a, na veka mrea kubang isa.‡ Kubang yai naran ma tbahir kulu, ba mala ma bwahir kulu verin itrua.”

18

Tamata iki ni dawan nlia munuk na'a Ubu Ni Fareta?
Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48

1 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rtuan Ia, ma rorat ne, “Na'a Ubu Ni Fareta, na iki ni dawan a nlia munuk?”
2 Yesus nera kasiko'u isa ma ndiri waharira ralan ra,
3 ma nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, ovu fyakabava tenabira ra wean kasiko'u ini, na mia veka wol ti mnya'a Ubu Ni Fareta a.
4 Tamata iki watan nfakabava tenan a wean kasiko'u ini, na ia veka dawan lia munuk tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta a.
5 Tamata iki watan nalang kasiko'u ra wean kasiko'u ini tevek narang a, na ia nalang roak Ya'a.
6 Na'uk tamata iki watan notu ma kasiko'u i norang Ya'a nleka ma notu salasilan, na Ubu veka nukun ia. Ni lolin a, rkeak vatu dawan isa na'a relan a, ma rfanebar ia na'a tahat ralan.”

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan
Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2

7 “Ya'i yo! Veka sian urun i lahir, tevek afa ovi rna'a lanit ivavan ini veka rotu ma tamata ra rira salasilan. Ita tka'a roak ne, afa sian avyai rotu ma tamata ra rira salasilan rna'a watan, na'uk sian urun verin tamata ovi rotu ma tamata liak ra rotu salasilan.
8 Ba wean i limabira te eabira ra rotu ma myotu salasilan, na myetal vatuk watan ira. Ni lolin a, limabira lihir te eabira lihir watan, na'uk bira vava'at kakiwal ovu Ubu. Sian urun i lahir wean limabira ovu eabira ratnemu, na'uk rvatuk mia ma mnya'a yafwan kakiwal.
9 Wean i matabira lihir notu ma myotu salasilan, na mkyivul vatuk watan ia. Ni lolin a, matabira lihir watan, na'uk bira vava'at kakiwal ovu Ubu. Sian urun ia lahir ma matabira irua, na'uk rvatuk mia ma mnya'a yafwan kakiwal.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a domba i wol nleal a
Lukas 15:3-7

10 “Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka minovak ne, kasiko'u ovi wearira kasiko'u ini wol fyawarira. Mingnanang, tevek ufalak verin mia ne, Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rsi'ik ma lolin kasiko'u avyai, ovu rdiri lalawatan Yamang i na'a lanit ratan wahan ralan a. [
11 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma lanit ivavan ini ma udava tamata ovi rfaroa ira tali Ubu, ma usikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.]*

---

‡ **17:27 17:27** Kubang perak isa na'a vai Yunani naran *stater*, fyawan veran rira kubang perak ko'u naran *dirham*, ifa'at. *Stater* isa naran ma tamata irua rbahir kulu verin Yahudi rira Rahan Dawan Falurut.

* **18:11 18:11** Naskah mnanat boku wol rira ayat ini.

12 Mia minovak aka na'a vaivatul kamkuma ini? Tamata isa ni domba
ratut isa, na'uk isa nban-sala ma wol nleal roak. Domba duan yai veka nti
talik ni domba vutsi rahin isi yai ma rna'a vuar ni dadudur watan, ma ti
ndava domba i nban-sala yai.
13 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ti ma ndav-nala roak ia, na
inan urun i lahir, nlia tali domba vutsi rahin isi ovi wol rban-sala.
14 Ba Yamadida i na'a lanit ratan wean vali inyai. Ia wol inan ma kasiko'u
isa vali tali kasiko'u avyai rban-sala ma veka wol rleal.”

Wean inba ma tfakena terad a valid ovi rorang Yesus, na'uk rotu salasilan verin ita

15 “Wean i teram-valim tamata inorang isa notu salasilan verin oa, na
muti ma fwalyawang verin ia na'a ni sala, na'uk mirua watan ma deka
tamata liak rka'a. Wean i nrenar mu snurak a, na nfaturu roak ne, mirua
ralabira lolin ewal roak.
16 Na'uk wean i wol nrenar oa, na movun tamata isa te irua ewal ma
msurak ewal ia, ma rarenar afa ovi fwalak ra. Rtulis roak na'a Surat Ralan
ne, ‘Wean i mane rmangadu tamata, na tamata irua te itelu musti rna'a
inyai vali ma rarenar afa ovi rfalak ra.’†
17 Wean i nafena ma nrenar obin, na fwamalik ni sala yai verin sidovung
tamata ovi rorang Ya'a. Wean i nafena vali ma nrenar ira, na deka myotu
kida ovu ia, wean tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra te tamata liak ovi
wol rka'a Ubu.
18 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Afa ovi fwalak teri na'a lanit
ivavan ini, Ubu veka nfalak teri vali na'a lanit ratan. Wean i mtorung
afaka watan na'a lanit ivavan ini, na Ubu veka ntorung vali na'a lanit
ratan.
19 Ufalak ewal verin mia ne, wean i tamata irua tali mia na'a lanit ivavan
ini mian vai isa ma myera afaka watan tali Yamang a na'a lanit ratan, na
Ia veka nvalat bira falurut a.
20 Tevek na'a inba watan, wean i tamata inorang irua te itelu rasdovu
ira, na Ya'a una'a vali inyai.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nafena ma nabun tamata

21 Petrus nma ma nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, veka abun nala fafira
salasilan ovi terang a valing isa notu verin ya'a? Abun nala fafitu?”
22 Yesus nfalak verin ia ne, “Wol fafitu watan. Oa musti mabun salasilan
ovi tamata ra rotu verin oa, ti naran favutfitu, fafitu.
23 Ufamalik afa yai tevek Ubu Ni Fareta a wean raja isa i mane nsi'ik ne,
ni tamata ovi rkarya verin ia rira utan ifira verin ia.
24 Ti ma nrekan utan avyai, na rovun vali ni tamata isa nma verin ia.
Tamata yai ni utan dawan urun i lahir, talenta rivun vutu a.‡
25 Tamata yai wol nbahir nala ni utan yai, ba raja yai nfareta ni tamata
ra ma rfedi ia ovu awan a yanan ra ovu vali ni metan ra munuk ma nbahir
ni utan yai.
26 Ba tamata yai nsuta ma nsangatur verin ia ma nfalak ne, ‘Baba, fara
mnaban kedan veki, ma ki ubahir munuk ning utan a.’
27 Nata raja yai nfaturu ni silobang verin ia, ma nfatalik ia ovu na'i vatuk
tamata yai ni utan.
28 Na'uk ti ma nban-talik raja yai, na ntuan tamata isa i nkarya vali
verin raja yai. Tamata yai nutang roak ni kubang a, na'uk ko'u watan,

† **18:16 18:16** Ulangan 19:15 ‡ **18:24 18:24** Kubang *talenta* isa watan wean tamata isa ni kadi na'a varat vutu rahin ilima.

dinar ratut isa. Ia ntaha ngurus tamata yai relan a, beti nfalak ne, ‘Bwahir kikyai mu utan verin ya'a!’§
29 Ba tamata yai nsangatur verin ia ma nfalak ne, ‘Baba, fara mnaban kedan a, ma ki ubahir munuk ning utan.’
30 Na'uk nafena ma na'i vatuk tamata yai ni utan, ba nala ia ma ti ra'abu'i ia, ti naran i nbahir munuk ni utan a.
31 Ti ma tamata liak ovi rkarya verin raja yai rsi'ik afa i tamata yai notu, na ralarira lalau urun. Ba ti rfamalik afa yai verin raja.
32 Nata raja yai nsinir ma ti rera tamata yai ma nfalak ne, ‘Oa muktufan urun! A'i vatuk munuk roak mu utan a, tevek mera lablobang verin ya'a.
33 Notu afakinimi wol mlobang tamata i nkarya ovu oa, wean i ulobang roak oa yai?’
34 Raja nangrova urun, ba nfalak ma rtaha ia ti verin tamata ovi ba'i rwi-rwa tamata ra, ti naran i nbahir munuk ni utan a.
35 Ba Yamang a na'a lanit ratan veka notu vali wean inyai verin lokat tamata, wean i wol ralabira urun ma myabun salasilan ovi terabir-valibira ra rotu verin mia.”

19

Yesus nsurak tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik
Markus 10:1-12

1 Yesus nair munuk na'a afa avyai, na ntali propinsi Galilea nti propinsi Yudea ma nana'a oar Yordan ni lihir a.
2 Na'a inyai na, tamata rivun rma ma rorang Ia, ovu notu ma ovi rira suhut ra lolin ewal ira.
3 Tamata Farisi boku rma ma rlabir teman Yesus. Ira rorat Ia ne, “Na'a dida inukun ra, na brana ra bisma rtalik tia ma watan awarira te wahal?”
4 Yesus nfalak ne, “Mia wol byas Ubu Ni vaivatul ra? Tali na'ut i Ubu notu lanit ivavan a, na Ia notu roak brana ovu vata.*
5 Ubu Ni vaivatul a nfalak ne, ‘Wean inyai, bi brana veka nsuta talik renan ovu yaman a, ma irua awan a rleal isa. Vata irua brana ralarira isa ma ikisa watan ira.’†
6 Ba irua ikisa watan roak. Wean inyai, bi Ubu notu roak ma irua rleal isa, ba tamata ra wol bis rotu ma rsitalik.”
7 Tamata Farisi avyai rorat Yesus ne, “Ba wean inyai, na afakinimi Musa nfalak ma wean i brana isa mane ntalik awan a, na nasusan ni surat sitalik ma nfasuka ia?”
8 Yesus nfalak verin ira ne, “Musa ntorung ma mtyalik awabira ra, tevek ralabira ra rangrebat da'in. Tali lalan ana, Ubu wol ntorung ma msyitalik.
9 Ufalak verin mia ne, brana iki watan ntalik awan a ma nsifa ewal ovu vata liak, na ia naflidan‡ roak. Na'uk wean i awan a ntuba ovu brana liak, beti bisma ntalik awan a.”
10 Nata Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfalak ne, “Ba wean i brana mane nsifa ovu ntuan angangal wean inyai, na ni lolin a deka nsifa lahir.”
11 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata boku watan rtahang nala afa i fyalak yai. Na'uk Ubu nala ngrebat verin tamata boku ma rtorung ma wol rsifa.

---

§ **18:28 18:28** Vai Yunani nfalak ne, tamata ini ner-teri kubang *dinar* ratut isa. *Dinar* isa watan veran tamata isa ni kadi na'a amar isa. * **19:4 19:4** Kejadian 1:27 † **19:5 19:5** Kejadian 2:24 ‡ **19:9 19:9** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.

12 Tamata boku wol rsifa, tevek tali amar i rarali ira, na ira wearira
watan inyai.§ Tamata boku wol rsifa, tevek tamata ra rotu ma ira wearira
inyai. Boku vali tali watan ira ma rfili ma wol rsifa, tevek ranovak ma
rkarya verin Ubu na'a Ni Fareta a. Iki nfan-aran Ning vaivatul ra, na ni
lolin a not-orang."

Yesus naflahar kasiko'u ra
Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun yanarira ra rma verin Yesus, ma nfadoku liman a
na'a ira ovu naflurut verin ira, na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rangrova
tamata avyai.
14 Yesus nfalak verin ira ne, "Msyi'ik watan ma kasiko'u avyai rma ma
rtuan Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek tamata ovi wearira avyai, ira veka
warira vali ovu Ubu na'a Ni Fareta a."
15 Nata Yesus nfadoku liman a na'a kasiko'u avyai ma naflahar ira, beti
nban-talik wan yai.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal
Markus 10:17-27; Lukas 18:18-27

16 Amar isa, na brana isa nma ma norat Yesus ne, "Tuan Guru, ya'a musti
otu afa lolin aka, boma ning vava'at kakiwal?"
17 Yesus nfalak verin ia ne, "Afakinimi morat Ya'a na'a afa i lolin a? Ubu
a'uk sa'i lolin Ia. Wean i inam ma mu vava'at kakiwal, na mot-orang Ubu
Ni inukun ra."
18 Ba brana yai norat ewal ne, "Inukun inba?"
Yesus nfalak verin ia ne, "Deka msifedan, wean i msifa roak, na deka
mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, deka bwori, ovu vali deka mdiri
fareta waharira ralan ra ma msiklabir na'a afa ovi fwalak ra na'a tamata
liak.
19 Malang renam ovu yamam a, ovu vali mlobang tamata ra munuk,
wean watan i mlobang tenam a."*
20 Varverun yai nfalak ne, "Baba, ya'a ot-orang munuk roak afa avyai,
ba afaka wahal obin?"
21 Yesus nfalak verin ia ne, "Wean i inam ma mu vava'at a nmalola,
na muti ma fwedi munuk mu metan ra, ma mtanang kubang avyai verin
tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka mu metan na'a lanit ratan,
beti mwa ma morang Ya'a."
22 Ti ma nrenar afa i Yesus nfalak yai, na newal ia ovu ralan lalau, tevek
ni metan a rivun.
23 Nata Yesus nfalak verin Ni tamata ra ne, "Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Susa buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira
wean lahir raja!
24 Ufalak fasa ewal ne, susa dalang ma unta nuruk nala nti dirin ni
bilahin a, na'uk susa lia inyai vali verin tamata ka'i ra rtorung ma Ubu
nfareta ira wean lahir raja!"
25 Ti ma Ni tamata ra rarenar afa ovi nfalak ra, na rtalkaka lahir ma
rfalak ne, "Ba wean inyai, na iki veka ni vava'at kakiwal?"
26 Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, "Tamata ra wol rot-nala lahir afa yai,
na'uk Ubu bis not-nala munuk akataka."

---

§ **19:12 19:12** Ayat ini ihin a ne, brana boku tali amar i rarali ira, na wean i rfahil roak ira. Brana boku vali, wol bisma rsifa, tevek rfahil roak ira. * **19:19 19:19** Ulangan 5:16

27 Ba Petrus nfalak ne, “Ami amban-talik roak mami afakataka munuk
ma amorang Oa, ba ami veka enamami aka?”
28 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Ti naran amar i Ubu veka notu ma akataka ngorva'an munuk, na Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini veka udoku wang i nfitik nyadat a ma ufareta.
Na'ut inyai, na mia tamata ovi myorang roak Ya'a, lokat mia veka mdyoku
vali na'a wan vutu rahin irua ma fyareta. Na'a wan avyai vali, na mia
veka fyaleka inukun verin Israel ni arun dawan vutu rahin irua.†
29 Tamata iki watan nban-talik a'an a warin ra, renan ovu yaman a,
yanan ra ovu uran ra, ni rahan teta te ni va'i ra, tevek norang Ya'a, na
tamata yai enan a veka ntafal ma faratratut, ovu vali veka ni vava'at
kakiwal.
30 Na'uk tamata rivun ovi fiang ini dawan ira ma rban-ulu verin tamata
ra, ira veka rban-muri watan. Tamata ovi ko'u watan ira fiang ini ma
rban-muri, ira veka dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra.”

20

Vaivatul kamkuma na'a tamata ovi rkarya na'a va'i anggur

1 Yesus nfalak ne, “Na'ut i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na
Ni Fareta yai wean vaivatul kamkuma ini: Va'i duan isa nbatar varverak
sumatan, ma ti ndava tamata ma rkarya na'a ni va'i anggur a.
2 Va'i duan yai na'an vai isa ovu tamata ovi ndav-nala roak ira ma nbahir
kubang dinar isa na'a amar isa, tevek fyawan i wean ini ba'i rala na'a amar
isa. Ba nsinir ira ma ti rkarya na'a ni va'i anggur.
3 Ka'a bi jam sembilan varverak, na ia nti wan i rfedi-rfaha afa na'a ma
nsi'ik tamata liak boku vali. Tamata avyai wol rira karya, ma rdiri watan.
4 Ba nfalak verin ira ne, ‘Miti ma mkyarya na'a ning va'i anggur a, ki
ubahir bira kadi ra ma inovan ovu bira karya.’ Ba rti ni va'i a.
5 Lera ndirlola roak, na nti ewal ma ndava tamata. Jam tiga lerasian
sian, na notu vali wean inyai.
6 Ti ma jam lima lera sian roak, na nti ewal inyai ma ntuan tamata ovi
rdiri watan. Ia nfalak verin ira ne, ‘Notu afakinimi mdyiri watan ma wol
mkyarya na'a amar lolan ini?’
7 Ira rfalak verin ia ne, ‘Wol tamata rera ami ma amkarya.’ Ba nfalak
verin ira ne, ‘Miti ma mkyarya na'a ning va'i anggur a.’
8 Lervava roak, na va'i duan yai nfalak verin ni tamata i nfili ma nfareta
ovi rkarya ra ne, ‘Mera tamata rkarya ra ma bwahir rira kadi ra. Bwahir
lan verin tamata ovi rban-muri ra, beti ovi ula ira.’
9 Ba tamata ovi rkarya tali jam lima lersian yai rma, ma nbahir rira kadi
ra na'a amar isa. Lokat ira rira kadi kubang dinar isa.
10 Nata tamata ovi rkarya tali varverak yai rma. Ia nbahir ira kubang
dinar isa vali. Tamata avyai ranovak ne, rira kadi veka nlia dinar isa,
na'uk rira kadi ra wean watan ovi rban-muri ra.
11 Ba rala rira kadi ra, na rafngamu'ur watan verin va'i duan yai.
12 Ira rfalak ne, ‘Tamata ovi rban-muri lalean rkarya jam isa watan,
na'uk bwahir ma wean watan ami! Velik ne ami amkarya amar lolan
lahir, ma lera ntunu ami!’

---

† **19:28 19:28** Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai veka rdoku vali na'a wan vutu rahin irua, ihin a ne, rdoku *takhta* vutu rahin irua.

13 Va'i duan yai nfalak verin tamata isa tali rir tinemun ne, ‘Kida, ya'a
wol ulabir oa. Ita ta'an vai isa roak ma ubahir oa, kubang dinar isa na'a
amar isa.
14 Ya'a mane ubahir tamata ovi rban-muri lalean rira kadi ra ma wean
watan mu kadi a. Ba mala mu kadi a ma mewal oa.
15 Tali watan ralang a ma otu wean inyai, tevek ya'a ning kubang avyai.
Oa betane ralam sian ya'a, tevek ralang lolin ma ala verin ira wean i ala
verin oa.’ ”
16 Nata Yesus nfalyawang vaivatul kamkuma yai ihin a verin Ni tamata
ra ne, “Wean vali inyai verin tamata ovi fiang ini rban-muri, ira veka
rban-ulu. Tamata ovi fiang ini rban-ulu, ira veka rban-muri watan.”*

Yesus nangrihi nala fatelu roak na'a Ni matmatan a
Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34

17 Na'ut i Yesus nti Yerusalem, ma na'a linga'an ralan obin, na nera Ni
tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia yai, ma rti nelan kedan a ma nfalak
verin ira ne,
18 “Fiang ini mane tati Yerusalem, na tamata ra veka rala Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, verin dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rair Musa ni
inukun ra. Ira veka rukun Ya'a ma umata.
19 Ira veka rala Ya'a verin tamata ovi wol Yahudi ra. Tamata avyai veka
rlabir waweang Ya'a ovu rira vaivatul ra, rasveva Ya'a, beti rbaku Ya'a
na'a aa walwalur. Na'uk ti ma amar itelu nelak, na Ubu veka nfava'at
ewal Ya'a.”

Tfakabava tenadida ra ma tlobang vali tamata liak ra
Markus 10:35-45

20 Nata Zebedeus awan a ovu yanan ra, rma ma rtuan Yesus.† Zebedeus
awan a nsoak ma nsangatur verin Yesus, mane nera afa tali Ia.
21 Ba Yesus norat ia ne, “Inam ma otu afaka verin oa?” Vata yai nfalak
verin Yesus ne, “Era ma mtorung ne, veka mala yanak ra ma isa ndoku
Mu lihir mela ovu isa ndoku vali Mu lihir balit a, ma mimunuk fyareta
tamata ra na'a Mu Fareta a.”
22 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Mia wol mkya'a afa i myera tali Ya'a.
Mtyahang nala ma rotu sian mia wean i veka rotu sian Ya'a?”
Ira rfalak ne, “O'u. Amtahang nala watan.”
23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Fyalak kena urun, tevek ira veka rotu
sian mia wean i veka rotu sian Ya'a. Na'uk Ya'a wol bisma ufadoku ne, iki
ndoku Ning lihir mela ovu balit a. Ning lihir mela ovu Ning lihir balit a.
Yamang a'uk sa'i nfadoku ne, tamata aba veka rdoku ovu Ya'a.”
24 Nata Yesus Ni tamata vutu rarenar afa ovi rira kida irua yai rfalak ra,
ba rangrova ira.
25 Ba Yesus nera ira munuk ma nfalak ne, “Mia mkya'a roak ne, tamata
fareta ra ovu tamata dawan ovi wol Yahudi ira rfareta rira tamata ra ovu
limarira tma'an ma rta'i ira.
26 Na'uk mia deka weabira tamata avyai. Tamata iki inan ma ni dawan
nlia tamata ra, na ia musti neluk tamata sansinir verin mia.
27 Iki inan ma nlia munuk mia, na ia musti neluk tamata sansinir verin
mia.

---

* **20:16 20:16** Vaivatul kamkuma ini ihin a ne, tamata ovi rorang lan Ubu, ovu tamata ovi beti rorang Ubu, irmunuk veka rira vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin a. † **20:20 20:20** Zebedeus yanan ra nararira Yakobus ovu Yohanes.

28 Wean vali inyai verin Ya'a, Tamata Yanan Ya'a. Ya'a wol uma ma
usinir tamata ra ma rlobang Ya'a. Na'uk uma ma ulobang tamata ra ovu
umata al ukvanak tamata rivun tali rira salasilan ra."

Yesus notu ma tamata kibu irua rsirea ewal
Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43

29 Na'ut i Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik kota Yerikho, na
tamata rivun rorang vali ira.
30 Na'a linga'an nelan, na tamata kibu irua rdoku. Ira rarenar ne, Yesus
nahu inyai, ba rafwak ne, "Yesus, Oa ubum a nusim Raja Daud, ba fara
fwaturu Mu silobang verin ami!"
31 Tamata rivun rtabu ira ma deka vairira. Na'uk rtafal ma rafwak ila'a
ne, "Oa ubum-nusim Raja Daud, ba fara fwaturu Mu silobang verin ami!"
32 Nata Yesus ndir-teri ma nera tamata kibu irua yai ma norat ira ne,
"Inabira ma otu aka verin mia?"
33 Ira rfalak ne, "Duila'a, fara ne mlobang ami ma motu ma amsirea
ewal!"
34 Yesus nfaturu Ni silobang verin ira, ba nkena matarira ra, na rsirea
lahir. Ba rdiri ma rorang Yesus.

21

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun
Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ti rfaseri Yerusalem, ma raran roak
ahu Betfage i nana'a vuar Zaitun. Ba Yesus nsinir tamata irua tali Ni
tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne, "Miti ahu i na'a ulu eri. Na'a ineri, na mia veka
mtyuan lahir keledai vata i rkeak siebang watan ia ovu yanan a. Mryuvat
ni kakeak a ma fyabana ira mya verin Ya'a.
3 Wean i tamata isa ntabu mia, na fyalak verin ia ne, 'Duila'a nperlu
keledai yai,' na npake munuk, beti rtaha lahir rma."
4 Rotu wean inyai, boma nfakena lahir vaivatul ovi nabi isa ntulis roak
a. Ia ntulis ne,
5 "Fyalak verin tamata ovi rna'a Sion ne,*
'Msyi'ik kikyai, bira raja nma.
Ia nfakabava tenan a,
ma rata ndoku watan keledai isa i wol ka'i dawan ia obin.' "
6 Ba Yesus Ni tamata irua yai rti ma rot-orang afa ovi nfalak ra.
7 Tamata irua yai rovun keledai vata yai ovu yanan a rti verin Yesus, ma
rala rira ravit blawat ra ma al raraang tetarira ratan ra, beti Yesus rata
ndoku keledai ko'u yai.
8 Tamata rivun ovi rna'a inyai rvelar rira ravit a blawat ra na'a linga'an
ralan. Boku retal aa sanan tutul ra ma relir na'a linga'an ralan.†
9 Tamata rivun rban-orang Yesus, boku rbana ula ira ovu boku vali rban-
muri, ovu rafwak ne, "Mya ma traning Raja Daud ubun a nusin a! Ubu
naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a. Ubu nana'a wan i karatat lia munuk
a, ba traning Ia!"‡

---

* **21:5 21:5** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **21:8 21:8** Tamata Yahudi rotu wean inyai ma al nfaturu ne, ralang urun Yesus. ‡ **21:9 21:9** Mazmur 118:25-26

10 Na'ut i Yesus ti naran Yerusalem, na tamata ovi rna'a kota ralan yai
vairira dawan. Ira rorat ne, “Ini tamata iki?”
11 Ba tamata rivun ovi rban-orang Yesus yai rfalak ne, “Ini Yesus i nabi
Ia, ntali ahu Nazaret na'a propinsi Galilea.”

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

12 Nata Yesus nati Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, ma
nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a inyai. Ia nir-nar tamata
ovi rsikati kubang rira meja ra, ovu vali dakdokwan ovi tamata ra rdoku
ma ala rfedi modarlaka.§
13 Ia nfalak verin tamata avyai ne, “Surat Ralan nfalak wean ini, ‘Ning
rahan a neluk rahan falurut ma tamata raflurut na'a, na'uk mia myotu ma
neluk wan ma tamata barborin ra rna'a.’ ”*
14 Ba tamata ovi rkibu ra ovu tamata ovi ratlukut ra, rma rtuan Yesus
na'a Rahan Dawan Falurut a, ma notu ma lolin ewal ira.
15 Na'uk Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rangrova. Ira rangrova, tevek rsi'ik mujizat ovi Yesus notu ra,
ovu vali kasiko'u ra rafwak na'a Rahan Dawan Falurut ni lean a ne, “Mya
ma traning Yesus, Raja Daud ubun-nusin a!” Ba ralarira sian urun.
16 Nata rfalak verin Yesus ne, “Oa mrenar afa ovi kasiko'u ra rfalak te
wahal?”
Yesus nfalak ne, “O'u, Ya'a urenar roak, na'uk wean inba ovu mia? Mia
wol byas obin na'a Surat Ralan ne, tali kasiko'u ra ovu kasiko'u yanat ovi
rsusu obin, na veka rfadawang Ia?”
17 Nata Yesus nban-talik ira na'a kota Yerusalem ma nti ahu Betania, ma
Ni ovan na'a inyai.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara, ovu nair tamata ra na'a rira inorang verin Ubu
Markus 11:12-14,20-24

18 Ni ilyan varverak a, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira
rti kota Yerusalem, na Yesus nfarnuang Ni balafar roak.
19 Yesus nsi'ik na'a linga'an nelan, na nrea aa ara isa. Ba nbana nti
inyai, na'uk wol nrea vuan isa vali, tevek aa ara yai roan lalawatan. Ba
Yesus nfalak verin aa ara yai ne, “Tali amar ini, na wol vuam roak nata ti
mungaran watan.” Brian munuk, na aa ara yai nangaran lahir.
20 Yesus Ni tamata ra rsi'ik afa yai, na rtalkaka. Ba rorat Ia ne, “Afakinimi
brian munuk, na aa ara yai nangaran lahir i?”
21 Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i
myorang Ya'a ovu ralabira wol raruan, na mia bisma myot-nala vali afa
i otu verin aa ara yai. Wol wean inyai watan, na'uk bisma fyalak verin
vuar isa ne, ‘Mlaun talik wam a kikyai, ma roal mtuba tahat ralan’, na
veka wean urun inyai.
22 Myorang urun Ubu ma miflurut verin Ia, ma myera afaka watan tali
Ia, na veka nala verin mia.”

---

§ **21:12 21:12** Tamata ra rtali nuhu liak, ovu rtali Yahudi warira ra rma Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Rahan Dawan Falurut ni kubang khusus na'a ma tamata ra rpake na'a inyai watan. Tamata ra musti rtaha kubang yai ma al rfaha afwatan, ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra ma rasnuri. Ira rbahir kulu vali verin Rahan Dawan Falurut. * **21:13 21:13** Yesaya 56:7; Yeremia 7:11

Dawan Yahudi ra rorat Yesus ne Ni ngrebat ntali inba
Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8

23 Nata Yesus nati nsiair na'a Rahan Dawan Falurut ralan a. Na'ut i nsiair, na Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ra rma ma rtuan Ia na'a inyai, ba rorat Ia ne, “Oa mu ngrebat aka ma al motu afa ovi? Iki nala ngrebat yai verin Oa?”

24 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a mane orat mia na'a afa isa, ba byalat Ya'a veki, beti ufalak vali verin mia ne iki nala ngrebat ini verin Ya'a ma otu afa ovi.

25 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngrebat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan, te tali tamata?”

Ira rsifalak afa verin ira ne, “Wean i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat ntali lanit ratan,’ na Ia veka nfalak verin ita ne, ‘Notu afakinimi wol myorang ia?’

26 Na'uk wean i tfalak ne, ‘Ngrebat tali tamata,’ na tbobar tamata rivun veka rotu sian ita, tevek ranovak ne, Yohanes yai nabi ia.”

27 Ba rfalak verin Yesus ne, “Ami wol amka'a.”

Yesus nfalak vali verin ira ne, “Ba wean inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali verin mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa avyai.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a brana isa ovu yanan a brana irua

28 “Mia minovak aka na'a vaivatul kamkuma ini? Tamata isa yanan a brana irua. Amar isa, na ia nti ma nfalak verin yanan iya'an a ne, ‘Baba, amar ini muti ma mkarya na'a va'i anggur.’

29 Yanan iya'an yai nfalak ne, ‘Bapa, ya'a ufena uti.’ Na'uk nfikir ewal, ba nti nkarya na'a va'i anggur yai.

30 Tamata yai nti ma nfalak vali verin yanan iwarin a ne, ‘Baba, amar ini muti ma mkarya na'a va'i anggur.’

Yanan iwarin yai nfalak ne, ‘O'u ta bapa.’ Na'uk ia wol nti ma nkarya.

31 Ba tali yanan a brana irua yai, na iki not-orang afa i yaman a nfalak a?”

Ira rfalak ne, “Yanan iya'an.”

Ba Yesus nfalak verin dawan Yahudi avyai ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi ba'i rera babahir kulu, ovu vatlean ra, veka ula ira ma ti rna'a Ubu Ni Fareta, beti mia.

32 Tevek Yohanes nma ma nair mia ma nfaturu banbanan ovi kena ra verin mia, na'uk wol myorang ia. Na'uk tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu vatlean ra, sa'i rorang ia. Mia mryenar ovu msyi'ik ne, ira rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra ma myorang vaivatul ovi Yohanes nfalak a.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra
Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19

33 “Eka mryenar vaivatul kamkuma isa ewal. Tamata isa notu va'i anggur na'a ni lanun a. Ia notu ngean ma nlilit ni va'i a, ovu nkear wan isa ma al raramat anggur vuan ra na'a.† Ia nfadiri sari isa felan a wean farwan ma rata rdoku al rwanar ni va'i a. Notu munuk wean inyai, na

† **21:33 21:33** Tamata Yahudi ba'i renu anggur i rotu tali anggur vuan ra. Ira raramat anggur vuan ra ovu earira ra na'a wan i ba'i raramat anggur na'a.

nala verin tamata va'i ra, ma rasusan ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku
verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma nti wan raroa.‡
34 Ba ti ma naran amar i rfufu anggur vuan ra, na va'i duan nsinir ni
tamata sansinir boku ti ma rala ni wahat tali tamata ovi rwanar ni va'i a.
35 Na'uk tamata sansinir avyai rati raran va'i anggur yai, na tamata ovi
rwanar va'i yai rtaha lahir ira. Ira rvaval isa, rfedan isa ovu vali rteva isa.
36 Ba va'i duan nsinir ni tamata sansinir liak boku vali ma rti ewal, na'uk
ira rivun rahi tamata sansinir ovi rti ula roak ira. Na'uk tamata ovi rwanar
va'i yai rotu sian vali ira, wean sansinir ovi rti lan roak a.
37 Ti nata va'i duan a nanovak ne, 'Tamata avyai veka ralang yanan
brana a, ba nsinir yanan a ma nati vali.'
38 Na'uk ti ma tamata ovi rwanar va'i yai rarea va'i duan yanan brana
yai, na rsifalak afa verin ira ne, 'Tamata ini va'i duan yanan a brana a, ba
mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin ita.'
39 Ba rtaha yanan yai ma ti rvatuk ia na'a va'i yai murin a, beti rfedan
ia."
40 Yesus norat dawan Yahudi ra ne, "Ba wean i va'i duan a nma, na veka
notu afaka verin tamata ovi rwanar ni va'i a?"
41 Ira rfalak verin Yesus ne, "Ia veka nma ma nfedan tamata ktufan
avyai. Ia nala ni va'i a verin tamata liak ma rwanar, boma naran ni amar
i rfufu anggur ra, na rala vali ni wahat a verin ia."
42 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia wol byas obin Ubu Ni vaivatul ovi na'a
Surat Ralan? Vaivatul avyai wean ini:§ Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan
lia munuk ma al nfangrebat rahan a. Afa i Duila'a notu lolin urun, ovu
notu ma tamata ra rtalkaka.*
43 Ba ufalak verin mia ne, Ubu veka notu ma wol wabira roak na'a Ni
Fareta a, na'uk veka nala tamata ovi rot-orang afa ovi ralan a nfalak ra
ma notu ma rna'a Ni Fareta a. [
44 Tamata iki watan wol norang Ubu, na ia wean tamata i nleka nsuta
vatu yai ratan a ma nablewar lahir. Wean i vatu yai nleka ma nta'i tamata
isa, na tamata yai veka manminan lahir ia."]
45 Ti ma Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata Farisi ra rarenar
vaivatul kamkuma yai, na ira rfan-aran lahir, tevek vaivatul avyai Yesus
nala al nta'ing ira.
46 Ba ira rdava linga'an mane rtaha Yesus, na'uk rbobar, tevek tamata
rivun rorang ne, Yesus yai nabi Ia.

22

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena
Lukas 14:15-24

1 Yesus nal-ewal vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne,
2 "Ubu Ni Fareta ralan wean raja isa i mane notu snobsifa verin yanan
brana a.
3 Ia nsinir ni tamata sansinir ra ma ti rera tamata ovi nasweang roak
ira ma rma snobsifa yai, na'uk tamata avyai rafena rma.

---

‡ **21:33 21:33** Vaivatul kamkuma ini wean afa ovi nabi Yesaya ntulis na'a Kitab Yesaya 5:1-2. Na'a Yesaya, na va'i anggur yai nfaturu tamata Yahudi, ovu va'i duan a nfaturu Ubu. § **21:42 21:42** Mazmur 118:22 * **21:42 21:42** Vatu i rfamalik na'a ayat ini nfaturu Yesus Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra.

4 Ia nsinir ni tamata sansinir liak boku vali ma nfalak verin ira ne,
‘Fyalak verin tamata ovi usweang roak ira yai ne, tasusan munuk roak
afamtahan ra, ovu tfedan roak afwatan ra, wean sapi brana, ovu sapi
yanat ovi rfa'an ma dawan roak ira. Fyalak vali verin ira ne, afa avyai
ramtahan munuk roak, ba rma kikyai snobsifa ini.’
5 Na'uk tamata ovi rasweang ira yai wol rkamlabir ma rti snobsifa yai.
Boku rti rira va'i ra, na boku vali rti ma rasusan rira karya liak ra.
6 Boku vali rtaha tamata sansinir ovi raja nsinir ira yai ma rwi-rwa ira,
ovu rfedan ira.
7 Ti ma raja nrenar afa avyai, na nangrova urun, ba nsinir ni suldadu
ra ma ti rfedan munuk tamata ovi rfedan ni sansinir ra, ovu rasnuri rira
kota.
8 Nata nfalak verin ni tamata sansinir liak boku vali ne, ‘Tasusan munuk
roak ma totu snobsifa, na'uk tamata ovi tasweang roak ira, wol inovan ma
rma snoba ini.
9 Ba miti linga'an dawan ra ma misweang tamata iki watan na'a ineri,
ma fyalak ma rma snobsifa ini.’
10 Tamata sansinir avyai rti ma rasdovu munuk tamata ovi rtuan ira
na'a linga'an ra, ba ti nata wan i rotu snobsifa na'a yai nngora lahir. Tali
tamata ovi rasweang ira yai, na boku rmarkai, na'uk boku vali raktufan.
11 Nata raja yai nti snobsifa ralan ma ntuan ni mangun avyai, na nsi'ik
tamata isa ni kadaravit wol inovan ma nma snobsifa yai.
12 Ba nfalak verin ia ne, ‘Kida, notu afakinimi mwa ini, na meluk
kadaravit i wol inovan na'a snoba i?’ Tamata yai wol vain.
13 Raja nfalak verin ni tamata ra ne, ‘Mkyeak tamata yai ean ovu liman
a ma ti byatuk ia na'a deda fafyat ralan. Na'a inyai, na tamata ra rvakar
ovu nifarira ra rsitutu watan ira, tevek rfarnuang wawa'uk i dawan a.’ ”
14 Yesus nfamalik munuk roak vaivatul kamkuma yai, beti nfalak ne,
“Ubu nera tamata rivun, na'uk nfili ifira watan.”

Tamata Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal
Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26

15 Tamata boku tali sidovung Farisi rti ma rfamalik ne, wean inba ma
rangrihi waweang Yesus, ma al rdava mane rfaleka Ia na'a Ni vaivatul ra.
16 Ba rsinir rira tamata boku, ovu boku vali tali ovi rorang Herodes ma
ti rorat Yesus ne, “Tuan Guru, ami amka'a ne, afa ovi fwalak ra kena
lalawatan, ovu vali Oa msiair ovu ni malolan a wean Ubu ralan nfalak
a. Oa wol bwobar tamata, tevek wol fwili tamata ovu wol mdava waham
ralan.
17 Amera verin Oa ma eka fwalak verin ami ne, dida agama nfalak ne,
kena ma tbahir kulu verin Kaisar te wahal?”
18 Yesus nka'a rira siweang ra, ba nfalak verin ira ne, “Hoi, mia ba'i
msyiklabir ma fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak. Notu afakinimi mane
mlyabir teman Ya'a i?
19 Eka fyaturu kubang i ba'i myala ma al byahir kulu a ma usi'ik.” Ba
rala kubang dinar isa ma nsi'ik.*
20 Ba norat ira ne, “Tamata iki walun ovu naran a na'a kubang ini?”
21 Ira rfalak ne, “Kaisar walun ovu naran a.”

---

* **22:19 22:19** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan sama ovu tamata biasa ni kadi na'a amar isa.

Yesus nfalak verin ira ne, “Myala verin Kaisar afa ovi ia nia ra, ovu vali
myala verin Ubu afa ovi Ubu Nia ra.”
22 Yesus nfalak wean inyai, na rtalkaka lahir, ba rban-talik Ia.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki ni tamata ra rma ma rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40

23 Amar yai vali, na tamata boku tali sidovung Saduki rma ma rorat afa
tali Yesus. Ira wol rorang ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal, ba
rorat Ia ne,
24 “Tuan Guru, Musa nfalak ne, ‘Wean i brana isa nmata ma teran a'uk
awan a, na'uk wol yanarira, na brana yai a'an te warin nal-ewal varu yai
ma neluk awan, ma fara ia i nmata roak yai veka duan yanan boku.’
25 Lan ana, brana ifitu iya'an iwarin ira. Iya'an nsifa roak, na'uk wol
yanan obin, na nmata. Ia warin nsifa ewal ovu varu yai.
26 Na'uk wol yanar obin, na brana yai nmata. Ba varu yai nsifa ewal
ovu warin isa vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran iwarin tutul a.
27 Brana ifitu yai rmata munuk, beti vata yai nmata vali.
28 Ba wean inyai, na ti naran amar i tamata matmatan ra rva'at ewal, na
iki veka awan mnga'un vata yai, tevek brana ifitu yai awar munuk roak
ia?”
29 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia sala ma dawan mia, tevek wol fyan-
aran Surat Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu Ni ngrebat a!
30 Na'ut i tamata ovi rmata roak rva'at ewal, na ira veka wol rsifa roak,
ba rva'at wean Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan.
31 Mia wol byas obin na'a Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik na'a tamata ovi
rmata roak, na'uk veka rva'at ewal a? Ubu nfalak verin mia na'a Ni Surat
Ralan ne,
32 ‘Ya'a ini Ubu i Abraham, Ishak ovu Yakub ba'i raraning a.’ Matmatan
ra wol raraning Ubu, na'uk tamata ovi rva'at ra sa'i raraning Ia.”†
33 Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa ovi Yesus nair ra, na rtalkaka
lahir.

Tamata Farisi rorat Yesus ne, na'a Musa ni inukun ra, na inbi nlia munuk?
Markus 1:28-34; Lukas 10:25-28

34 Ti ma tamata Farisi rarenar ne, Yesus nangrihi ma tamata Saduki ra
wol rvalat nala roak Ia, na Farisi avyai rasdovu ewal ira.
35 Tali rir tinemun, na dawan Yahudi isa i nair Musa ni inukun ra mane
nlabir teman Yesus. Ia norat Yesus ne,
36 “Tuan Guru, inukun bi nlia munuk tali Musa ni inukun ra?”
37 Yesus nfalak verin ia ne, “ ‘Oa musti mlobang‡ Duila'a, mu Ubu i
mraning Ia a, ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at verin Ia, ovu
mala munuk mu kaka'a al mlobang Ia.’§
38 Inyai inukun i nlia munuk tali inukun ra. Inukun ini ula lalean ia,
beti inukun liak ra.
39 Inukun isa vali i norang i ula lalean yai wean ini, ‘Oa musti mlobang
vali tamata liak ra, wean watan i mlobang tenam a.’

---

† **22:32 22:32** Yesus Ni maksud ne, tamata ovi raraning Ubu wean Abraham, Ishak ovu Yakub, velik rmata roak, na'uk rva'at ovu Ubu. Msi'ik Keluaran 3:6 ‡ **22:37 22:37** ***Mlobang Duila'a*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Tuhan.* § **22:37 22:37** Ulangan 6:5

40 Musa ni inukun ra munuk ovu afa ovi nabi rair ra, raklo'i a'uk na'a
inukun irua ini.”

Yesus norat tamata Farisi na'a Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra
Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44

41 Tamata Farisi avyai rasdovu ira obin, na Yesus norat ira ne,
42 “Mia minovak aka na'a Kristus, Raja i veka ntevut bira salasilan ra?
Ia ubun nusin verin iki?”
Ira rfalak ne, “Raja Daud ubun-nusin Ia.”
43 Ba Yesus norat ewal ira ne, “Wean i afa i fyalak yai kena, na notu
afakinimi Ubu Ni Roh nfalak verin Daud ma nfalak ne, ni Duila'a verin Ia.
Daud nfalak ne,
44 ‘Ubu nfalak verin ning Duila'a* ne:
Mdoku Ning lihir mela a,
ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu Oa.’
45 Ba wean i Daud nera Kristus ne, ‘Ning Duila'a,’ na wean inba ma
ubun-nusin vali Ia?”
46 Wol tamata isa vali nvalat nala Ia. Ba tali amar yai, na wol tamata isa
vali nabrahi ma norat afa tali Yesus.

23

Yesus nair tamata ra ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ra ovu tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi, rira afa ovi rotu ra
Markus 1:38-40; Lukas 11:37-52; 20:45-47

1 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ovu tamata rivun vali
ne,
2 “Tamata Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu Yahudi ovi
rtali sidovung Farisi, ira rfalyawang Musa ni inukun ra, tevek rka'a ma
lolin afa ovi Musa ntulis.
3 Ba myot-orang munuk afa ovi rair verin mia, na'uk deka myot-orang
afa ovi rotu ra. Ira rira vava'at ra wol kena ovu afa ovi rair ra.
4 Ira rala varvara aleman verin tamata ra tali afa ovi rair ra, na'uk ira
wol rlauk limarira ra al rlobang tamata ra, ma rot-nala afa ovi rair ra.
5 Ira rtulis vaivatul boku tali Surat Ralan a ma rkeak na'a ulurira te na'a
limarira ra. Ira roru ravit blawat i ni wahan nsoli lanun a. Ira rotu munuk
afa avyai na'a tamata rivun waharira ralan ra, boma tamata ra rsi'ik ma
rfadawang ira.
6 Ira inar ma rdoku wan ovi tamata ra ba'i ralang ira na'a snoba ra ovu
na'a rahan falurut ra.
7 Ira inar vali ma tamata ra ralang ira, ma rala salam verin ira na'a wan
i rfedi-rfaha afa na'a, ovu inar ma tamata ra rera ira ne, ‘Tuan guru.’
8 Na'uk mia deka inabira ma tamata ra rfadawang mia ma rera mia ne,
‘Tuan guru.’ Tevek Tuan Guru mnga'un isa watan, ovu vali bir tinemun
weabira isa watan.
9 Mia deka fyadawang tamata ovi rna'a lanit ivavan ini ma fyalak ne,
‘Bapa,’ tevek Yamadida ikisa watan na'a lanit ratan.
10 Mia deka inabira vali ma tamata ra rfalak mia ne, tamata dawan mia,
tevek Ya'a Raja i utevut bira salasilan ra, ovu Ya'a sa'i uban-ulu verin mia.
11 Ba tamata i ni dawan a nlia tamata ra munuk na'a bira sidovung a,
na ia musti neluk tamata sansinir verin mia.

---

* **22:44 22:44** Daud nfalak ne, ***Ning Duila'a***, ihin a ne, Raja i ntevut dida salasilan ra.

12 Tevek tamata iki watan nfakaratat tenan a, na Ubu veka nfakabava ia.
Na'uk tamata iki watan nfakabava tenan a, na Ubu veka nfakaratat ia.”

Yesus nfasala tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, tevek rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak
Markus 12:40; Lukas 11:39-42,44,52; 20:47

13 “Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa
isa, na'uk myotu afa liak! Ba afa ovi myair verin tamata ra wol kena ovu
Ubu Ni vaivatul ra, tevek fyalak teri tamata ra ma deka ti rna'a Ni Fareta
a. Mia wol wabira na'a Ubu Ni Fareta a, ovu vali myotu teri tamata ovi
mane ti rna'a Ni Fareta. [
14 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Mia mingrihi ma mlyabir tia ma watan varu ra ma
myala rira metan ra, ti naran i myala rira rahan ra. Bira falurut ra blawat
urun, ma al mtyeri afa sian ovi myotu ra. Na'uk Ubu veka nukun mia ovu
inukun i aleman urun, ma nlia tamata liak ra!]
15 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Mia myobal te bya'al vuar ra ala mdyava tamata liak
i mane norang bira inukun ra. Tamata yai norang roak mia, ba myotu sian
roak tamata yai ma ni salasilan nlia nala farua mia. Ba ia veka nti urun
yafwan kakiwal wean vali mia.
16 Mia Yahudi ovi byan-ulu verin tamata ra, veka sian urun i lahir verin
mia! Mia weabira tamata kibu ovi rfaturu linga'an verin tamata liak ra.
Myair tamata ra ne, wean i tamata iki watan nala Rahan Dawan Falurut
naran a al nafwaba, na inyai wol ihin akataka. Na'uk tamata iki watan
nala masa i na'a Rahan Dawan Falurut ma al nafwaba, na ia musti nfakena
ni tnorung a.
17 Ya'i yo! Mia tamata ovi mkyibu ovu byoda ra. Mia mkya'a roak ne,
Rahan Dawan Falurut fyawan lia munuk masa ovi rna'a ralan a. Rahan
Dawan Falurut ka'i notu ma masa yai nmerat urun ovu fyawan.
18 Mia fyalak vali ne, tamata iki watan nala wan i ba'i rasnuri rira korban
ra na'a ma al nafwaba, na wol ihin akataka, tevek wol nfakena ni tnorung
a. Na'uk tamata iki watan nfalak ne, afa ovi nfadoku roak na'a wan yai
ma al nafwaba, na ia musti nfakena ni tnorung a.*
19 Hoi! Matabira ra betane rkibu urun roak! Mia mkya'a roak ne wan
i ba'i rasnuri rira korban ra na'a yai, fyawan lia korban i rasnuri roak a.
Tevek wan i rasnuri rira korban ra na'a yai nmerat urun, ba rira korban
ra rmerat urun vali.
20 Wean i tamata isa nala wan i rasnuri rira korban ra na'a yai ma ala
nafwaba, na ia nafwaba vali verin afa ovi rna'a wan i ba'i rasnuri rira
korban ra na'a yai ratan a.
21 Wean i tamata isa nala Rahan Dawan Falurut al nafwaba, na ia
nafwaba roak ovu Rahan Dawan Falurut yai naran a ovu Ubu i nleal inyai.
22 Wean i tamata isa nala lanit ratan al nafwaba, na ia nafwaba roak
ovu wan i Ubu ndoku ma nfareta, ovu vali Ubu i ndoku wan yai.

---

* **23:18 23:18** Wan i ba'i rasnuri tamata ra rira korban ra na'a, vai Mala nfalak ne, *mezbah.* Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afamtahan boku, wean gandum, na'a wan yai.

23 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa
isa, na'uk myotu afa liak! Mia myala persen vutu tali bira va'i bumbu ra,
nararira selasih, adas manis ovu jintan verin Ubu, na'uk wol myot-orang
inukun ovi rbana ula lalean ra na'a Musa ni inukun ra. Inukun avyai
wean ini: Myotu afa ovi kena ra verin tamata ra munuk ovu fyaturu bira
silobang verin tamata liak, ovu vali myot-orang munuk afa ovi Ubu nfalak
roak verin mia. Myot-orang inukun ovi ula lalean avyai, ovu vali deka
miblufang ma myotu vali afa liak ovi Ubu nfareta roak.
24 Mia Yahudi ovi byan-ulu verin tamata ra, weabira tamata kibu ovi
rfaturu linga'an verin tamata liak ra! Myaling vatuk afwatan ko'u wean
barboras tali wear i myenu a, na'uk afwatan dawan i naran unta mtyelas
watan!†
25 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak! Mia mryaming bira moko ovu bira binan muririra
ra ma rmerat, na'uk ralarira ra ngra-ngrodi obin. Mia vali ralabira ra
ngra-ngrodi wean inyai, ba inabira ma myala tamata liak rira metan ra,
ovu fyikir a'uk tenabira ra.
26 Hoi Farisi averi, matabira rkibu! Fyamerat lan ralabira ra veki, boma
bira afa ovi myotu ovu fyalak ra veka lolin vali. Inyai wean mryaming
bira moko ralarira ra veki ma rmerat, na muririra ra veka rmerat vali.
27 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa
isa, na'uk myotu afa liak! Mia weabira kubur ovi rsoka ira ma rangiar ma
rsi'ik tali murin, na lolin. Na'uk na'a ralarira ra, na rngora ovu tamata
luririra ra, ovu vali afa ovi ngra-ngrodi ra munuk.
28 Mia weabira vali inyai. Tamata ra rsi'ik bira afa ovi myotu ra kena,
na'uk ralabira ra rngora ovu bira salasilan ra, wean lahir tamata ovi ba'i
rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak!

Ubu veka nukun dawan Yahudi ovi rair Ni inukun ra ovu rira sidovung Farisi

Lukas 11:47-51

29 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra ovu ovi mtyali
sidovung Farisi, veka sian urun i lahir verin mia! Mia ba'i fyalak afa
isa, na'uk myotu afa liak! Myotu ma nabi rira kubur ra lolin buas, ovu
mya'ang vatu ra ma karatat na'a kubur avyai. Tamata ovi lan a rira vava'at
ra rmalola rna'a kubur avyai.‡
30 Mia fyalak ne, wean i bya'at na'ut i ububir-nusibira rva'at a, na mia
wol mtyorung ma rfedan nabi ra.
31 Na'uk tali bira vaivatul ra, na fyaturu roak ne, mia weabira ububir-
nusibira ovi rfedan nabi ra.
32 Mia fyabana munuk afa sian ovi ububir-nusibira ra rotu a, ba Ubu
veka nukun mia vali.
33 Mia sian mia ovu vali ububir-nusibira ra wearira nifa isa naran aru.
Deka minovak ne, Ubu wol nukun mia ma miti mnya'a yafwan kakiwal.

---

† **23:24 23:24** Yahudi rira agama nfalyawang ne, barboras ovu unta afwatan ngra ira. Ba dawan Yahudi avyai rkarya ma dawan ma raling vatuk afa sala ko'u, wean barboras, tali rira vava'at ra, na'uk wol rkamlabir ma raling vatuk afa sala dawan, wean unta, tali rira vava'at ra. ‡ **23:29 23:29** Tamata Farisi rotu wean inyai, tevek ranovak ne, rira inorang veran rahi uburir-nusirira ovi lan rwi-rwa ovu rfedan nabi ra.

34 Eka mryenar! Wean inyai bi veka usinir nabi ra ovu tamata ovi
rira kaka'a dawan ra, ovu vali dawan ovi rair Musa ni inukun ra ma ti
rtuan mia. Na'uk mia veka fyedan boku tali ira, ovu byaku boku na'a aa
walwalur, boku vali myi-mya ira na'a bira rahan falurut ra. Mlyabas boku
vali tali ahu isa ma miti ahu liak vali ma fyedan ira.
35 Ba mia veka byara munuk varvara na'a tamata ovi rira vava'at ra
rmalola yai, tevek fyedan ira. Tali lalan ana, ububir-nusibira ra rsifedan.
Ira rfedan lan Habel i ni vava'at a nmalola. Mia fyedan vali tamata liak
ovi rira vava'at rmalola a, ti naran i fyedan Bereka yanan a Zakharia. Mia
fyedan ia na'a Rahan Dawan Falurut a, ovu wan i ba'i misnuri bira korban
ra verin Ubu, fruarira ra.
36 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Mia ka'i byara munuk afa sian
ovi ububir-nusibira rotu ra, ba Ubu veka nukun mia."

Yesus nsi'ik tamata Israel ra, na ralan lalau
Lukas 13:34-35

37 Nata Yesus nfalak ne, "Tamata ovi mnya'a Yerusalem! Mia fyedan
nabi ra ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir ira rma rtuan mia! Ya'a
umaseak dalang roak ma usdovu mia, wean manut itai isa nkoka yanan
ra na'a manin vavan a, na'uk mifena ma otu wean inyai.
38 Eka mryenar ma lolin! Ubu veka nti talik bira Rahan Dawan Falurut
a, ba veka vu watan.
39 Ufalak verin mia ne, tali amar ini veka wol msyi'ik roak Ya'a, nata ti
naran i veka fyalak ne, 'Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a.' "§

24

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6

1 Ti ma Yesus nban-talik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut yai ma wol
ka'i raroa obin, na Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rebang Ia, beti rfaturu
Rahan Dawan Falurut ovu rahan ovi rdir-ebang Rahan Dawan Falurut.
2 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia msyi'ik roak ne, rahan averi felar lolin
urun? Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ni amar veka nma, ma vatu
ovi rotu na'a rahan averi veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu isa vali
na'a wan a."

Tamata ra veka rtuan sian dawan ila'a
Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19

3 Yesus ti ma ndoku vuar Zaitun a, na Ni tamata ovi rorang Ia rti ma
rorat aling afa tali Ia. Ira rorat Ia ne, "Bapa, amera ma fwalak verin ami
ne, na'ut inba na afa ovi beti fwalak yai veka rvotuk? Faneak aka veka
nvotuk ma nfaturu ne, mane mwa ewal? Faneak aka vali veka nvotuk ma
nfaturu ne, lanit ivavan a mane namwear?"
4 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata
ra deka rlabir nala mia!
5 Ufalak wean inyai, tevek tamata rivun veka rma ma rala narang a, ma
lokat ira ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.' Ira veka rlabir
nala tamata rivun.
6 Mia veka mryenar ne, tamata ra rotu rihi, ovu ivar ne, rihi ra rvotuk,
na'uk deka byobar. Afa avyai veka rma urun, na'uk lanit ivavan a wol
namwear obin.

§ **23:39 23:39** Mazmur 118:26

7 Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak. Fareta dawan isa veka notu
rihi ovu fareta dawan liak. Na'a lanit ivavan a, na veka ruru ovu lafar
dawan na'a wan rivun.
8 Na'uk afa avyai munuk reluk faneak ne, susa ra beti rvotuk. Wawa'uk
ovi na'a amar avyai wean wawa'uk i vata ovi mane rarali ira rfarnuang
a.
9 Na'ut inyai, na tamata ovi rangal mia veka rtaha mia ti verin tamata
ovi veka rwi-rwa mia ma rotu sian mia, ovu veka rfedan mia. Tamata ra
tali inba watan na'a lanit ivavan a veka wol inar lahir mia, tevek myorang
Ya'a.
10 Na'ut inyai, na tamata rivun vali veka rafla talik lahir rira inorang a,
ma rotu a'uk afa ovi sian ra. Ira veka rsifedi-sikual ira, ovu vali isa wol
inan lahir isa.
11 Tamata rivun veka rma ma rsiklabir ma rfalak ne, nabi ira. Ira veka
rlabir tia ma watan tamata ra ma rorang ira.
12 Afa sian ovi tamata ra rotu veka ntafal ma dawan, ma tamata rivun
veka wol rsilobang roak ira.
13 Na'uk tamata ovi rorang Ya'a ti naran amar i rmata, na Ubu veka
nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
14 Tamata ovi rorang Ya'a veka rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfalak ne,
Ubu veka nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ira veka rfamalik Ivar yai
verin bangsa ra munuk, beti lanit ivavan a namwear.”

Afa ovi sian urun ra ovu nabi siklabir ra veka rvotuk
Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24

15 “Lan a, na nabi Daniel nfamalik ne, mia veka msyi'ik afa isa i sian
urun ndiri wan i nmerat urun na'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut ralan
a, ma nfangra ia. Mia tamata ovi byas ini, eka msyi'ik ma lolin, boma
fyan-aran ni vaivatul ra.*
16 Amar yai, na tamata ovi rna'a propinsi Yudea musti rafla talik wan
yai ma rti vuar ra.
17 Tamata ovi ryari ira na'a rira rahan ratan ra†, deka rsuta ma rala rira
afa ovi rna'a rira rahan ralan.
18 Tamata ovi rkarya na'a rira va'i ra deka rewal ira rma rira rahan ra
ma rala rira kadaravit ra.
19 Na'ut inyai, na veka sian urun i lahir verin vata ovi rbarlewan ra ovu
ovi rsusu kasiko'u yanat ra.
20 Miflurut verin Ubu, boma na'a amar i mifla yai, na deka na'ut i da'ut
ovu radridin, te na'a amar i tyari ita.
21 Amar ovi veka rma yai, na tamata ra veka rtuan susa dawan ila'a. Tali
amar i Ubu notu lanit ivavan a ti naran amar ini, na tamata ra wol rtuan
susa i wean inyai obin. Susa i wean inyai, tamata veka wol rtuan roak.
22 Wean i Ubu wol nfaketa amar avyai, na veka wol tamata isa nva'at
vali. Na'uk Ubu nlobang Ni tamata ovi nfili ra, ba veka nfaketa amar avyai.
23 Na'ut inyai, na wean i tamata ra rfalak verin mia ne, ‘Eka msyi'ik.
Raja i ntevut dida salasilan ra nma roak, ma nana'a ini te nana'a ineri,’
na'uk deka myorang ira!
24 Tevek na'ut inyai, na tamata boku veka rsiklabir ma rfalak ne, ira
Raja i ntevut bira salasilan ra, ovu rfalak vali ne, nabi ira. Ira veka rotu

---

* **24:15 24:15** Msyi'ik Daniel 11:31-32. Msyi'ik vali 2 Tesalonika 2:3. † **24:17 24:17** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

faneak ovi wol tfikir aran ra, ovu mujizat ra ma rlabir tamata ra, boma
tamata ranovak ne, rira ngrebat a ntali Ubu. Wean i rot-nala afa avyai, na
ira veka rlabir nala vali tamata ovi Ubu nfili ra.
25 Ba msyi'ik wabira ma lolin! Velik ne wol naran ni amar obin, na'uk
ufalak lan roak verin mia, boma tamata ra wol rlabir nala mia.
26 Wean i tamata ra rfalak verin mia ne, ‘Eka msyi'ik Kristus nana'a
wan lean vu dawan eri.’ Te rfalak ne, ‘Ia nana'a rahan ralan eri,’ na deka
myorang afa avyai.
27 Tevek fitik nfitik tali lihir timur ma nyelar nti lihir varat, ba Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka uma ewal lanit ivavan ini wean vali inyai, ma
tamata ra munuk rsi'ik.
28 Wean i msyi'ik ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an afa matmatan
ra rasdovu ira, na tka'a vali ne, afa matmatan nana'a inyai. Inyai neluk
faneak roak ne, Ya'a veka uma ewal.”‡

Tamata Yanan veka nma ewal
Markus 13:24-32; Lukas 21:25-33

29 “Na'ut i susa dawan avyai rlia roak, na amar yai lahir lera a veka wol
vanan, vulan wol nyeba, ovu vali nara ra veka rleka tali lanit rsuta. Afa
ovi rira ngrebat ra na'a lanit veka rarwa'ung ma rasmoang tia ma watan
ira.§
30 Na'ut inyai, na faneak veka nvotuk na'a lanit ma nfaturu ne, Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, veka uma ewal. Tamata ra munuk na'a lanit ivavan
ini veka rvakar ma rfaktanit, tevek rsi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, una'a
mutan ratan ra uma ovu Ning ngrebat dawan a, ovu vali vanang a nfitik
nyadat.
31 Ba Ubu veka nafraik tvuri ma ngoan dawan ila'a ovu ufareta Ning
sansinir ra tali lanit ratan ma rti rasdovu tamata ovi Ubu nfili roak ma
rorang Ya'a, tali inba watan na'a lanit ivavan.
32 Eka myair tali aa i rfanara ia ne, ara. Wean i anan ra raftuvul ewal
ma rafroang, na inyai neluk faneak verin mia ne, lera dawan sarseri roak.
33 Wean i mryea munuk roak afa ovi ufalak avyai, na veka mkya'a lahir
ne, sarseri roak ma uma ewal.
34 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rva'at fiang ini veka
wol rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak.
35 Lanit ovu afa ovi rna'a lanit ivavan a veka ramwear, na'uk Ning
vaivatul ra rna'a kakiwal watan.”

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal
Markus 13:33-37; Lukas 17:26-30,34-36

36 “Wol tamata isa nka'a ne, lafira ki amar i ufalak yai nma. Ubu Ni
sansinir ra na'a lanit ratan wol rka'a vali. Ubu Yanan Ya'a ini wol uka'a
vali. Yamang a'uk sa'i nka'a.
37 Amar i Ya'a, Tamata Yanan a, veka uma, na tamata ra veka wean lahir
na'ut i Nuh nva'at a.
38 Na'ut i wear dawan wol nma obin, na tamata ra rafna'an-rafnenu,
ovu rsifa wean watan wean a, ti naran amar i wear dawan nma ma Nuh
nrata ni kabal a.

‡ **24:28 24:28** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

§ **24:29 24:29** Msi'ik na'a Yesaya 13:10 ovu 34:4

39 Ira wol rka'a ne, wear dawan mane nma ma nfedan munuk ira. Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a, veka uma wean vali inyai, ma ufabriang tamata ra
munuk.
40 Na'ut inyai, na wean i tamata irua rkarya na'a va'i, na Ubu veka nala
isa, na'uk isa nana'a watan.
41 Wean i vata irua rbutar slaru na'a batu putar, na Ubu veka nala isa,
na'uk isa nana'a watan.
42 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol mkya'a ne, lafira
ki bira Duila'a nma.
43 Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean i rahan duan nka'a ne, ovan jam
ifira, na tamata barborin veka nma ni rahan, na ia veka nsi'ik ma lolin ni
rahan a, boma deka nti ni rahan ralan.
44 Ba wean inyai bi lokat amar, na mia musti msyi'ik wabira ma lolin,
tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma na'ut i wol mkya'a.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbosa a ovu tamata sansinir i iva'un a
Lukas 12:41-48

45 “Wean i tamata sansinir isa ni kaka'a dawan ovu not-orang lalawatan
afa ovi duan nfalak ra, na duan a veka nfili ia ma nfareta tamata sansinir
liak ra, ovu lokat amar nala afamtahan ma ra'an.
46 Tamata sansinir yai veka utun urun na'ut i duan a newal ia, na ntuan
ia nfabana ni karya ra.
47 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata sansinir yai duan a
veka nfili ia ma nasusan munuk ni metan ra.
48 Na'uk wean i tamata sansinir yai naktufan ma nanovak na'a ralan a
ne, ‘Mnanat obin beti duang nma ewal.’
49 Ba ti ma nvaval tamata sansinir liak ra, ovu nafna'an-nafnenu ovu
tamata ovi ranavut sian ra.
50 Nata duan newal ia nma na'ut i sansinir yai wol nka'a.
51 Duan a veka nfar-visal sansinir yai ma nvatuk ia ovu tamata ovi ba'i
rfalak afa isa, na'uk rotu afa liak. Irmunuk veka rvakar ovu nifarira ra
rsitutu, tevek rfarnuang wawa'uk dawan a.”*

25

Vaivatul kamkuma na'a vata mnelat vutu a

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Na'ut i veka uma ewal,
na Ubu Ni Fareta a wean vaivatul kamkuma na'a vata mnelat vutu i rtaha
rira damar ra, ma ti rsa'a brana i mane nsifa a.
2 Tali vata vutu yai, na ilima rboda, na ilima vali rira kaka'a dawan.
3 Vata ilima i rboda yai rtaha rira damar ra, na'uk wol rtaha ngul fre'i.
4 Na'uk vata ilima i rbitar yai, rtaha rira ngul fre'i na'a rira suran ra.
5 Ira rnaban brana i mane nsifa yai, na'uk mnanat i nma a, ba matarira
ra waswosu roak ma rtuba.
6 Ti ma nafafruan tenan roak, na rarenar fawak isa ne, ‘Byatar kikyai!
Brana i mane nsifa yai sarseri ma nma roak! Miti murin ma msya'a ia.’
7 Ba vata avyai rbatar lahir ma rasusan rira damar ra.
8 Vata ovi rboda yai rera lablobang tali vata ovi rira kaka'a dawan yai
ne, ‘Myala bira ngul kedan a verin ami, tevek mami damar ra mane rmata
roak.’

* **24:51 24:51** Msyi'ik catatan kaki na'a Matius 8:12.

9 Na'uk vata ovi rira kaka'a dawan yai rfalak verin ira ne, ‘Ami wol
amala verin mia, beta ne mami ngul a wol naran ami, ovu vali verin mia.
Ba miti ma fyaha ngul na'a wan i ba'i rfedi ngul na'a.’
10 Ba vata ovi rboda yai rti ma rfaha rira ngul. Na'ut i rti ma rfaha ngul
a, na brana i mane nsifa yai nma, ba vata ovi rira kaka'a dawan yai rorang
ia rti rahan ralan ma rotu snoba, nata falfolat a natfolat.
11 Ba vata ovi rboda yai rma ewal rahan yai, ma rafwak ne, ‘Bapa,
mlobang ma bwadil falfolat a verin ami!’
12 Na'uk brana i mane nsifa yai nfalak ne, ‘Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Ya'a wol uka'a mia!’
13 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma lolin, tevek mia wol mkya'a ne,
veka ewal Ya'a na'a amar ba te na'ut inba.”

Ita musti weadida tamata sansinir ovi rot-orang lalawatan afa ovi duarira nfalak a
Lukas 19:11-27

14 “Na'ut i veka uma ewal a, na Ubu Ni Fareta wean vali vaivatul
kamkuma ini. Tamata isa mane nti talik ni rahan a. Ia wol nti obin,
na nasdovu ni tamata sansinir ra ma nala karya verin ira ma rasusan ni
kubang ra.
15 Ia nsiduk ni kubang a verin ni tamata sansinir ra ma inovan ovu rira
kaka'a a. Ia nala kubang masa kadut ilima verin ni sansinir isa.* Ia nala
vali kubang masa kadut irua verin sansinir isa, beti nala kubang masa
kadut isa verin sansinir isa vali. Nsiduk munuk ni kubang masa avyai,
beti nfalak verin ira ma ti rfabana kubang avyai. Nata nti talik ira ma
nobal.
16 Tamata sansinir i nala roak kubang masa kadut ilima yai nti ma
nfabana lahir kubang yai, ma utun kubang masa kadut ilima vali.
17 Tamata sansinir i nala kubang masa kadut irua yai nti vali ma nfabana
kubang yai, ma utun kubang masa kadut irua vali.
18 Na'uk tamata sansinir i nala kubang masa kadut isa yai nti ma nkear
voat, ma noving fanfonak kubang i duan a nala verin ia.
19 Ya'i mnanat roak, ba tamata sansinir itelu avyai duarira a newal ia ma
nasdovu ira, ma nera ma rfamalik na'a i wean inba ma rfabana kubang
masa ra, boma nka'a ne, utur ifira.
20 Ba sansinir i nfabana kubang masa kadut ilima yai nma ma ntuan
duan a. Ia nala kubang masa kadut vutu verin duan a. Nata nfalak
verin duan a ne, ‘Baba, oa mala kubang masa kadut ilima verin ya'a. Eka
msyi'ik, utung vali kubang masa kadut ilima, ba utaha uma verin oa.’
21 Ba duan nfalak verin ia ne, ‘Mu karya a lolin buas ovu mot-orang afa
ovi ufalak ra. Oa mot-nala roak afa ovi ufalak ra na'a varvara ovi maraan
a, ba veka al vali varvara ovi aleman a verin oa. Mwa ma totu snoba,
tevek inad lolin.’
22 Tamata sansinir i nfabana kubang masa kadut irua yai nma vali ma
ntuan duan a. Ia nfalak verin ia ne, ‘Baba, oa mala kubang masa kadut
irua verin ya'a. Eka msyi'ik, utung vali kubang masa kadut irua ba utaha
uma verin oa.’
23 Ba duan nfalak verin ia ne, ‘Mu karya a lolin buas ovu mot-orang afa
ovi ufalak ra. Oa mot-nala roak afa ovi ufalak ra na'a varvara ovi maraan

* **25:15 25:15** Vai Yunani nfalak kubang masa ne, *talanta. Talanta* isa yai fyawan veran tamata ni kadi na'a varat vutu rahin ilima.

a, ba veka al vali varvara ovi aleman a verin oa. Mwa ma totu snoba,
tevek inad lolin.’
24 Nata tamata sansinir i nala kubang masa kadut isa yai nma ma ntuan
vali duan a ma nfalak ne, ‘Baba, ya'a uka'a ne oa msingarova sian. Oa
mala afamtahan na'a va'i ovi wol muvuri na'a. Oa mnaban watan ma
mala tamata liak rira karya enan ra.
25 Wean inyai bi ubobar, beta ne otu ma mu kubang a wol nleal ma
mukun ya'a, ba uti wan isa ma ukear voat ma oving mu kubang a. Eka
msyi'ik, mu kubang a hi ini, ba al ewal verin oa.’
26 Na'uk duan nfalak ne, ‘Hoi, tamata ktufan! Oa bwosa sian. Oa fwalak
ne, al afamtahan na'a va'i ovi wol uvuri na'a, ovu unaban watan ma ala
tamata liak rira karya enan ra?
27 Ba wean urun inyai, na velik aba mala ning kubang yai verin tamata
ovi rfabana kubang, boma wean i ewal ya'a, na al-ewal ning kubang a ovu
ni bunga.’
28 Nata tamata yai nfalak verin ni tamata sansinir liak ra ne, ‘Myal-ewal
kubang yai tali ia ma myala verin tamata i ni kubang masa kadut vutu a.’
29 Tevek tamata iki watan npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na Ya'a
veka ala ma rivun ila'a matan verin ia. Na'uk tamata iki watan wol npake
ma lolin afa ovi rna'a roak ia,† na velik ne ko'u watan, veka ala munuk
tali ia.
30 Ba byatuk vali tamata i nbosa sian yai nti murin ma na'a dedan ralan.
Na'a wan yai, na tamata ra rvakar lalawatan ovu nifarira ra rsitutu ira
tevek rfarnuang wawa'uk dawan a.”‡

Na'ut i Yesus veka nukun tamata ra

31 “Wean i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ovu vanang i nfitik nyadat a,
na Ning sansinir ra tali lanit ratan veka rovu vali Ya'a ma una'a wan i
udoku ma ufareta, ma ukun tamata ra munuk.
32 Bangsa ra munuk veka rasdovu ira ma rdiri wahang ralan a, ma ukun
ira. Ya'a veka usiduk ira na'a sidovung irua, wean tamata i ba'i nfawatak
domba notu a. Ia notu ma domba ra rna'a wan isa, na bibi ra rna'a wan
liak.
33 Ya'a veka usdovu tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a Ning lihir
mela a. Na'uk tamata ovi rira vava'at ra wol rmalola, veka ala ira ma ti
rna'a Ning lihir balit a.
34 Nata Ya'a Raja Ya'a ini veka ufalak verin ovi rna'a Ning lihir mela yai
ne, ‘Yamang a naflahar roak mia, ba mya ini ma mnya'a Ni Fareta ralan
a. Ubu nasusan roak Ni Fareta yai verin mia na'ut i notu lanit ivavan a.
35 Tevek na'ut i ublafar a, na myala afamtahan roak ma uan. Na'ut i
ubroa, na myala roak wear ma enu. Na'ut i Ya'a wean tamata dakan, na
myala roak Ya'a ma ti una'a bira rahan.
36 Na'ut i wol Ning kadaravit a, na myala roak ma ung eluk Ya'a. Na'ut i
nawar Ya'a, na mlyobang roak Ya'a. Na'ut i una'a bu'i ralan, na mya roak
ma milola Ya'a.’
37 Ba tamata ovi rira vava'at rmalola veka rfalak verin Ia ne, ‘Duila'a,
na'ut inba ma amrea ne, mublafar ma amala afamtahan ma muan. Te
na'ut inba ma amrea ne, mubroa ma amala wear ma menu?

---

† **25:29 25:29** ***Afa ovi rna'a roak ia*** wol ihin ne, afnitu ra.

‡ **25:30 25:30** Dedan ralan sama ovu yafwan kakiwal. Msyi'ik vali Matius 8:12 ni catatan kaki.

38 Baba, ami wol amka'a vali ne, na'ut inba ma amrea Oa wean tamata
dakan, ma amala Oa ti mna'a mami rahan, ovu na'ut inba ma amrea Oa
wol mu kadaravit ma amala ma mung-meluk Oa?
39 Duila'a, ami wol amka'a ne, na'ut inba ma nawar Oa, ovu na'ut inba
ma mna'a bu'i ralan ma ti amalola Oa?'
40 Raja Ya'a ini veka ufalak verin ira ne, 'Afa i ufalak verin mia ini, kena
urun! Na'ut i myotu wean inyai verin terang a valing ovi rira kasian a
dawan, na inyai wean i myotu roak verin Ya'a.'
41 Ya'a veka ufalak vali verin ovi rna'a Ning lihir balit a ne, 'Yamang a
veka near nfasoba mia, ba miti vatuk mia tali ini, ma ti mnya'a yafwan
kakiwal. Wan yai Ubu nfadoku roak verin nitdawan ovu ni sansinir ra.
42 Inyai mia bira varvara a, tevek na'ut i ublafar a, na wol myala
afamtahan ma uan. Na'ut i ubroa, na wol myala wear ma enu.
43 Ti ma aksa Ya'a wean tamata dakan, na wol myala vali Ya'a ma ti
una'a bira rahan. Na'ut i wol Ning kadaravit ma ung a eluk Ya'a, na wol
myala vali kadaravit verin Ya'a. Ti ma nawar Ya'a ovu una'a bu'i ralan,
na wol mya ma milola vali Ya'a.'
44 Ba veka rfalak ne, 'Duila'a, na'ut inba ma ami amka'a ne, mublafar,
mubroa te tamata dakan Oa, te amrea ne wol Mu kadaravit? Na'ut inba
ma amka'a ne, nawar Oa ovu mna'a bu'i ralan ma wol amati ma amalola
Oa?'
45 Ba Raja Ya'a ini veka ufalak verin ira ne, 'Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Na'ut i mifena ma mlyobang tamata ovi rira kasian dawan
avyai na'a rira susa ra, na fyaturu roak ne, wol mlyobang Ya'a.'
46 Ba tamata ktufan ovi rna'a Ning lihir balit a, veka rti yafwan kakiwal,
na'uk tamata ovi rira vava'at ra rmalola veka rira vava'at kakiwal."

26

Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Yesus
Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Yesus nair munuk roak afa avyai, na nfalak verin Ni tamata ovi rorang
Ia ne,
2 "Mia mkya'a roak ne, amar irua ewal, na ita, tamata Yahudi, mane totu
snoba Paskah. Na'ut inyai, na tamata ra veka rtaha Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, ma rala Ya'a ma ti rbaku Ya'a na'a aa walwalur."*
3 Na'ut inyai vali, na Yahudi dawan ra ovu rira dawan mela falurut ra
rasdovu ira na'a rira Mela Falurut Ila'a, naran Kayafas, ni rahan a.
4 Rasdovu ira ma rdava linga'an mane rtaha fanfonak Yesus ma rfedan
Ia.
5 Na'uk ira rfalak ne, "Deka totu na'ut i snoba nbana roak a, beta ne
tamata rivun veka vangoa-vanga."

Vata isa nli'i ngul i voan lolin a na'a Yesus ulun a
Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

6 Yesus nti ahu i naran Betania, ma nti tamata isa naran Simon ni rahan
a ma nalola ia. Tamata ini lan a, ni suhut ngabaa.
7 Na'a rahan yai, na vata isa nma ma ntaha botal ko'u isa i rotu tali vatu
lolin isa naran pualam. Botal yai nsa'a ngul i voan a lolin ovu fyawan

* **26:2 26:2** Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal.

urun a. Na'ut inyai, na Yesus nafna'an obin, na vata yai ti ntuan Ia ma
nli'i ngul yai na'a ulun a.
8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik afa i vata yai notu a, na rangrova
ma rfalak ne, “Notu afakinimi nawahak watan ngul i voan lolin yai?
9 Ngul yai fyawan urun, ba bisma tfedi ma kubang a, tala verin tamata
kasian ra.”
10 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak ne,
“Notu afakinimi fyasala vata ini? Ia notu roak afa i lolin urun a verin Ya'a.
11 Tamata kasian ra rna'a lalawatan ovu mia, na'uk Ya'a wol mane una'a
lalawatan ovu mia.
12 Ia nli'i ngul voan lolin yai na'a tenang a, ma neluk faneak ne, nvilu
lan roak Ya'a na'ut amar i veka umata a.
13 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Na'a wan inba watan ma
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a lanit ivavan a, na veka rfamalik vali afa i
notu roak ini ma al rangnanang ia.”

Yudas nfedi Yesus
Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6

14 Tamata isa tali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang ia, naran
Yudas Iskariot, nti ma ntuan Yahudi rira dawan mela falurut ra.
15 Ia norat ira ne, “Veka myala afaka verin ya'a, boma ala Ia verin mia?”
Ira rbahir ia ovu kubang perak vututelu.†
16 Tali amar yai vali, na ia ndava amar kena mane nfedi Yesus.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14,21-23; Yohanes 13:21-30

17 Na'a amar i nban-ulu na'a tamata Yahudi rira snoba ma ra'an roti i
wol rfadoku ragi na'a, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rtuan Ia
ma rfalak ne, “Bapa, ralam nfalak wan inba ma amasusan verin Oa ma
mufna'an Paskah?”‡
18 Yesus nsinir Ni tamata ra ma nfalak ne, “Miti ma fyalak a verin tamata
i mkya'a roak ia na'a kota ralan eri. Fyalak verin ia ne: Tuan Guru nfalak
ne, ‘Ning amar sarseri roak ma umata, ovu mane ufna'an Paskah ovu Ning
tamata ovi rorang Ya'a na'a mu rahan.’ ”
19 Ba ira rotu wean i nfalak yai, ma rasusan afamtahan ma al rotu rira
snoba Paskah.
20 Ti ma ovan roak, na Yesus nma ma ndoku ma nafna'an ovu Ni tamata
vutu rahin irua yai.
21 Rdoku rafna'an obin, na Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun. Tali ovi tdoku tafna'an ini, na tamata isa veka nfedi
Ya'a.”
22 Rarenar munuk afa i Yesus nfalak yai, na ralarira lalau urun i lahir.
Ba rsikati ira al rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, ya'a wahal!”
23 Ia nfalak ne, “Tamata i mane nfedi Ya'a yai, fiang ini amrua amsovu
mami roti na'a moko ini.

---

† **26:15 26:15** Snain, kubang perak ini rfaliak ia ne, kubang *sekel*. Kubang *sekel* vututelu sama ovu tamata ni kadi na'a vulan ifa'at, ba Yudas nfedi Yesus ovu fyawan ko'u watan. ‡ **26:17 26:17** Yahudi rira snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a nbana amar ifitu. Tafsiran rivun rfalak ne, snoba ini ovu Paskah rna'a isa, na Paskah na'a amar pertama. Paskah ihin a, Yahudi ra rangnanang amar yai Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir.

24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata wean i rfalak roak na'a Ubu Ni
Surat Ralan a. Na'uk sian urun i lahir verin tamata i nfedi Ya'a. Ni lolin
a, tamata yai deka rarali lahir ia."
25 Yudas i mane nfedi Yesus yai nfalak ne, "Tuan Guru, ya'a wahal!"
Yesus nfalak verin ia ne, "Oa ka'i fwalak roak yai."

Yesus nafna'an situli ovu Ni tamata ovi rorang Ia
Markus 14:22-25; Lukas 22:14-20; 1 Korintus 11:23-25

26 Yesus ovu Ni tamata ra rafna'an obin, na Ia nala roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk verin ira. Ia nfalak ne,
"Myala ma mian kikyai. Ini Ya'a tenang a."
27 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a anggur ma nfalak fara weninyai verin
Ubu, beti nala ma renu. Ia nfalak ne, "Mia munuk myenu anggur i na'a
kobi ini,
28 tevek ini Ya'a larang i nvoat al nakvanak tamata rivun rira salasilan
ra, ma neluk faneak ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung a.
29 Na'uk ufalak verin mia ne, tali amar ini, na Ya'a veka wol enu roak
anggur ini, ti naran amar i veka enu ewal anggur ngorva'an ovu mia na'a
Yamang Ni Fareta a."

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia
Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

30 Yesus ovu Ni tamata ra rdedang ma rfadawang roak Ubu, beti ira
rarata vuar Zaitun.
31 Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Ovan ini lahir, bira inorang veka wol
nangrebat ma mifla talik Ya'a, tevek afa sian ovi tamata veka rotu verin
Ya'a. Surat Ralan nfalak roak ne, 'Ubu veka nfedan domba duarira a, ba
domba ra veka rlilin watan.'§
32 Na'uk Ubu veka nfava'at ewal Ya'a tali matmatan, ba veka ula Ya'a uti
Galilea."
33 Petrus nfalak verin Yesus ne, "Velik ne ira munuk rira inorang a wol
nangrebat ma rafla talik Oa, na'uk ya'a wahal lahir."
34 Yesus nfalak verin ia ne, "Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Ovan
ini lahir manut wol nkukuwai obin, na oa veka malak nala fatelu roak ne,
wol mka'a Ya'a."
35 Na'uk Petrus nfalak verin Ia ne, "Velik ne musti umata vali ovu Oa,
na'uk wol alak ya'a ne, wol uka'a Oa."
Yesus Ni tamata liak ra munuk rfalak vali wean i nfalak a.

Yesus naflurut na'a va'i isa naran Getsemani
Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

36 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbana ma raran va'i isa naran
Getsemani. Ia nfalak verin ira ne, "Mdyoku ini veki, ma ti uflurut na'a
ineri."
37 Ia novun vali Petrus ovu Zebedeus yanan irua.* Yesus ralan nmulai
lalau urun Ia ovu wol malinan.
38 Ba nfalak verin ira ne, "Ralang a lalau urun i lahir, wean i ufarnuang
ne, mane umata roak. Fyatuang Ya'a na'a ini ovu msyi'ik wabira ma lolin."
39 Nata Yesus nbana ma ya'i nfaroa tali ira, beti nsangatur na'a lanun
ma naflurut ne, "Bapa, ne wean urun inyai, na fara maling vatuk varvara

§ **26:31 26:31** Msyi'ik Perjanjian Mnanat a, na'a Zakharia 13:7 * **26:37 26:37** Zebedeus yanan irua nararira Yakobus ovu Yohanes.

i aleman urun ini tali Ya'a, na'uk deka wean i ralang a nfalak a, ba wean
watan i ralam a nfalak a."
40 Yesus naflurut munuk ma newal ia, na Ni tamata itelu i rfatuang Ia
yai rtub-lufa roak. Ba nfalak verin Petrus ne, "Wol mtyahang nala jam isa
vali ma fyatuang Ya'a ma tsi'ik wadida ma lolin?
41 Msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut, boma nitdawan deka nlabir nala
mia ma myotu salasilan. Mia ralabira rfalak ma myotu afa lolin, na'uk wol
myot-nala, tevek myafun da'in."
42 Nata Yesus nti ewal vali ma naflurut. Ia nfalak ne, "Bapa, wean i
mtorung ma uvara wawa'uk ini, na wean watan i ralam a nfalak a!"
43 Naflurut munuk ma newal Ia, na Ni tamata itelu yai rtuba watan obin,
tevek matarira ra raswosu da'in roak.
44 Ba nsi'ik watan ma rtuba inyai, na nti ewal ma naflurut nala fatelu
roak. Ia naflurut wean inlangin a.
45 Nata nma ma ntuan ewal Ni tamata itelu yai. Ia nfalak verin ira ne,
"Mtyuba watan obin? Eka msyi'ik Ning amar a naran roak ma rala Ya'a
Tamata Yanan verin tamata salasilan ra.
46 Byatar ma tati kikyai. Eka msyi'ik! Tamata i mane nfedi Ya'a nma ma
sarseri roak."

Yahudi ra rtaha Yesus
Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

47 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yudas i ntali Ni tamata vutu rahin
irua yai nma. Tamata rivun ovi rtaha nahin blawat ovu rira navnaval ra
rban-orang vali ia. Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan Yahudi
ra rsinir ira ma rti inyai.
48 Yudas i nfedi Yesus nfalak lan roak verin tamata rivun avyai ne, veka
notu faneak. Faneak yai wean ini: "Tamata i uvoan Ia yai, Ia hi inyai i. Ba
mtyaha lahir Ia ma myovun Ia ovu msyi'ik ma lolin Ia."
49 Ba ti nfaseri lahir Yesus ma nfalak verin Ia ne, "Oo Tuan Guru." Nata
nvoan Ia.
50 Yesus nfalak verin ia ne, "Kida, motu kikyai afa ovi ralam nfalak a."
Ba tamata avyai rti rtaha lahir Ia.†
51 Tamata isa i norang vali Yesus ntavar ni nahin blawat a ma nafat
vatuk lahir Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir isa arun a.
52 Yesus nfalak verin Ni tamata yai ne, "Ma'adoru ewal nahin blawat yai
na'a ni tlanan a, tevek wean i iki nsingarahi ovu nahin blawat, na veka
nmata vali ovu nahin blawat.‡
53 Mia wol mkya'a ne, Ya'a bis watan ma era verin Yamang a ma nlobang
Ya'a? Bis watan ma era verin Ia ma nsinir lahir Ni sansinir ra tali lanit
ratan, na'a sidovung dawan nlia tali vutu rahin irua, ma rma.§
54 Na'uk wean i Ubu notu wean inyai ma nlobang Ya'a, na wean inba ma
nfakena lahir afa ovi rfadoku roak na'a Surat Ralan a, na'a Ning matmatan
a?"
55 Na'ut inyai, na Yesus nfalak verin tamata rivun avyai ne, "Mia beta
mnyari ne Ya'a ini tamata ktufan Ya'a, ma mya lahir ovu bira nahin blawat
ra ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a? Lokat amar, na mryea Ya'a udoku
ma usiair na'a Rahan Dawan Falurut, na'uk wol mtyaha Ya'a.

---

† **26:50 26:50** Tafsiran boku rfalak ne ayat ini ihin a wean ini: ***Kida, ba wean inyai bi mwa i?***

‡ **26:52 26:52** Ayat ini ihin a wean ini: tamata iki nala mneran ma al nfedan tamata, na ia veka nmata vali ovu mneran.

§ **26:53 26:53** Na'a Ubu Ni sansinir tali lanit ratan rira sidovung dawan isa (vai Mala nfalak ne, *pasukan*), na Ni sansinir rivun inean.

56 Na'uk ma wean urun ini, boma nfakena lahir afa ovi nabi ra rfadoku
roak na'a Surat Ralan a." Nata Ni tamata ra munuk rafla talik Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira Mela Falurut Ila'a wahan ralan a
Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

57 Tamata avyai rtaha roak Yesus, beti rovun Ia rti Yahudi rira Mela
Falurut Ila'a, naran Kayafas, ni rahan a ma ndiri wahan ralan a. Yahudi
rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu dawan Yahudi ra rasdovu roak
ira na'a inyai.
58 Petrus nban-orang Yesus tali raroa watan, nata ti naran Mela Falurut
Ila'a yai ni lean a. Tamata avyai rovun roak Yesus rati lean ralan. Petrus
ndoku watan ovu tamata ovi rwanar wan yai, ma al nanaban ne, veka
rotu Yesus wean inba.
59 Dawan Mela Falurut ra, ovu dawan fareta Yahudi ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan yai rdava tamata boku ma rala vaivatul siklabir al rfasala
Yesus, boma rukun Ia ma nmata.
60 Na'uk wol rtuan Ni sala isa vali, velik ne tamata rivun rma ma rfalak
rira afa siklabir ra na'a Yesus. Ti nata tamata siklabir irua rma ma rfalak
ne,
61 "Tamata ini nfalak ne, 'Ya'a bis a'ar vatuk Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut a, ma na'a amar itelu, na veka ufadiri ewal ia.' "
62 Ba Mela Falurut Ila'a ndiri ma norat Yesus ne, "Notu afakinimi wol
mlotar tenam a, ma fwalak na'a afa ovi tamata avyai rfalak a?"
63 Na'uk Yesus wol vain. Ba Mela Falurut Ila'a nfalak verin Ia ne, "Ya'a
ufalak verin Oa ne, Ubu i nva'at a nrenar afa ovi fwalak ra, ba fwalak
urun verin ami! Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira salasilan ra? Oa
ini Ubu Yanan a?"
64 Yesus nfalak ne, "Wean i fwalak roak yai. Na'uk ufalak verin mia ne,
tali amar ini vali, na veka msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, udoku Ubu
i nfareta munuk afakataka Ni lihir mela a, ovu veka utali lanit ma una'a
mutan ratan ra uma."
65 Ba Mela Falurut Ila'a nangrova urun ma nkamadir ni ravit blawat a.
Ba nfalak ne, "Ia nfalak sian Ubu, tevek nfalak ne, Ubu Yanan Ia. Wol
tperlu ma tdava tamata liak roak ma rfalak ni sala ra. Mia ka'i mryenar
afa sian i nfalak a.
66 Ba minovak ma wean inba?" Ira rfalak ne, "Musti rukun Ia ma
nmata!"
67 Nata tamata boku rafnit na'a wahan ralan a ovu raskevu tia ma watan
Ia. Boku rvaval vali Ia ovu rfalak ne,
68 "Hoi, Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira sala silan ra? Wean i
nabi Oa, na eka fwalak verin ami ne, abovi rvaval Oa ini!"

Petrus nalak nala fatelu ia ne, wol nka'a Yesus
Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

69 Amar yai, na Petrus ndoku watan lean obin. Mela Falurut Ila'a ni vata
sansinir isa nma ma nfalak verin Petrus ne, "Oa ba'i morang vali Yesus,
tamata Galilea eri."
70 Na'uk Petrus nalak ia na'a tamata rivun avyai waharira ralan ra ne,
"Ya'a wol uka'a afa i fwalak yai."
71 Petrus ti ma ndiri tembok dawan ni falfolat ngoran a, na Mela Falurut
Ila'a ni vata sansinir liak isa vali nrea ia ma nfalak verin tamata ovi rna'a
inyai ne, "Tamata ini ba'i norang Yesus tamata Nazaret eri."
72 Na'uk nalak ewal vali ia, ma nafwaba lahir ne, "Ya'a wol uka'a tamata
yai!"

73 Ba wol mnanat, na tamata ovi rna'a inyai rma ma rfalak verin Petrus
ne, “Oa ini vali morang Yesus, tevek tka'a lahir na'a mu vai a.”
74 Petrus nalak matmatan watan ia ma ka'i nafwaba tenan a ma nfalak
ne, “Ya'a wol uka'a tamata yai.” Na'ut inyai lahir, na manut nkukuwai.
75 Ba Petrus nangnanang nal-ewal vaivatul ovi Yesus nfalak lan roak
verin Ia ne, “Manut wol nkukuwai obin, na oa veka malak nala fatelu
roak ne, wol mka'a Ya'a.” Nata Petrus nti talik wan yai ma nvakar ma
na'a samsekur.

27

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus ti verin Pilatus
Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yohanes 18:28-32; Kisah 1:18-19

1 Ti ma varverak sumatan, na Yahudi rira dawan mela falurut ra munuk
ovu dawan Yahudi liak ra vali rasdovu ira ma ranovak ma ra'an vai isa
mane rfedan Yesus.
2 Ba rkeak Yesus, beti rovun Ia ti verin Pilatus, tamata Roma i nfareta
propinsi Yudea.
3 Ti ma Yudas i nfedi Yesus nsi'ik ne, rvolan roak ma rfedan Yesus, na
ralan lalau urun na'a ni sala i notu a. Ba nal-ewal kubang perak vututelu
yai verin Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan Yahudi liak ra.
4 Ba nfalak verin ira ne, “Ya'a sala roak ya'a, tevek ufedi tamata i wol
Ni sala ma rukun roak Ia ma nmata.”
Na'uk Yahudi rira dawan avyai rfalak ne, “Ami wol amkamlabir afa yai.
Inyai oa mu varvara.”
5 Ba Yudas nasba vatuk kubang avyai rti Rahan Dawan Falurut ralan a.
Ia nban-talik wan yai ma ka'i ti nesa relan a ma naklo'i ma nmata.
6 Nata Yahudi rira dawan mela falurut ra rala kubang avyai ma rfalak
ne, “Ita wol bisma tfadoku ewal kubang ovi na'a vatvatat i tamata ra ba'i
rfadoku rira kubang ra, ma reluk rira persembahan verin Ubu. Ita tala
roak kubang avyai ma al rotu ma tamata laran nvoat.”*
7 Ba rasdovu ira ma ra'an vai isa ma rala kubang avyai al rfaha lanun i
ba'i rala ma al rotu suran. Ba rfaha lanun yai, boma wean i tamata dakan
ra rmata, na roving ira na'a inyai.
8 Wean inyai bi ma naran amar ini, na tamata ra rfanara wan yai ne,
lanun i tamata laran nvoat na'a.
9 Ba afa yai nfakena lahir afa ovi lan a nabi Yeremia ntulis ne, “Ira rala
roak kubang perak vututelu. Ira rfadoku roak fyawan wean inyai verin
tamata ovi rna'a Israel.
10 Ira rala vali kubang avyai ma al rfaha lanun i ba'i rala ma al rotu
suran, wean lahir i Duila'a nfalak roak verin ya'a.”†

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Markus 15:2-15; Lukas 23:3-5,13-25; Yohanes 18:33—19:16

11 Na'ut i Yesus ndiri Gubernur Pilatus wahan ralan a, na Pilatus norat
Ia ne, “Yahudi rira raja verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak roak yai.”
12 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan Yahudi liak ra
rmangadu Yesus, na'uk Ia wol nangrihi vaivatul isa vali.

---

* **27:6 27:6** Vatvatat na'a ayat ini na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Wean i tala harfiah ***tamata laran nvoat*** tali vai Yunani, na musti amfadoku ***lara fyawan***. † **27:10 27:10** Zakharia 11:12

13 Ba Pilatus norat ewal Yesus ne, “Wol mrenar ngrihi sian ovi rala al
rmangadu Oa yai!”
14 Na'uk Yesus wol nala vaivatul isa vali, ba Pilatus ntalkaka lahir.
15 Lokat varat na'ut amar dawan Paskah, na gubernur ba'i nfatalik
tamata isa. Yahudi ra rfili tamata yai tali bu'i ralan.‡
16 Na'ut inyai, na tamata isa nana'a bu'i ralan naran Yesus Barabas.
Tamata ra munuk rka'a roak ia, tevek afa sian ovi notu ra.
17 Ba ti ma tamata rivun rasdovu ira, na Pilatus norat ira ne, “Inabira
ma ufatalik iki verin mia? Yesus Barabas te Yesus i rfanara Ia ne, Kristus?”
18 Pilatus nka'a roak ne, Yahudi rira dawan ra ralarira sian Yesus, ba
rovun Ia verin Pilatus.
19 Na'ut i Pilatus ndoku kadera i ba'i ndoku ma nfaleka inukun verin
tamata ra, na awan a nsinir tamata isa ma nfalak verin ia ne, “Deka movu
ma mukun tamata i wol ni sala yai, tevek Ia bi indean a umdedar lalean
na'a ning mifi a.”
20 Na'uk Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu Yahudi rira dawan liak
ra rtuar tamata rivun avyai, boma rera verin Pilatus ma nfatalik Barabas
verin ira, ovu nsinir ma rfedan Yesus.
21 Nata Gubernur Pilatus norat ira ne, “Ba tali tamata irua ini, na inabira
ma ufatalik iki verin mia?”
Ira rfalak ne, “Barabas.”
22 Pilatus norat ewal ira ne, “Ba wean inyai, na ya'a musti otu afaka
verin Yesus i rfanara Ia ne, Kristus?” Ira munuk rafwak ne, “Bwaku Ia
na'a aa walwalur!”
23 Pilatus nfalak verin ira ne, “Afakinimi? Notu sala afaka?”
Na'uk rafwak ma vairira dawan ila'a ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
24 Pilatus nsi'ik roak ne, veka wol not-nala roak tamata rivun avyai,
tevek mane rotu vangoa-vanga. Ba nala wear ma nraming liman a na'a
waharira ralan ra ma nfalak ne, “Ya'a wol ning varvara na'a tamata ini ni
matmatan a. Mia bira varvara ini.”
25 Tamata rivun avyai rafwak ne, “Ami ovu yanamami ra ki amvara
tamata ini laran a.”
26 Nata Pilatus nfatalik Barabas verin ira. Na'uk ia nfalak verin ni
suldadu ra ma rasveva Yesus veki, beti nala Ia verin ira ma rbaku Ia na'a
aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rwi-rwa Yesus
Markus 15:16-20; Yohanes 19:2-3

27 Gubernur Pilatus ni suldadu ra rovun Yesus rti Pilatus ni rahan fareta
dawan, beti rasdovu rira suldadu liak ra munuk ma rdir-lilit Yesus.§
28 Nata ira raling Ni kadaravit ra, ma rala ravit blawat ungu isa ma
ra'adoru na'a Ia.*
29 Ira ranan aa anan ovi imarira ra na'a sabe'u ma rfadoku na'a Yesus
ulun a. Ira rala vali takil isa ma ntaha na'a liman mela a, beti rsangatur
na'a wahan ralan a ma rworuk-rwak Ia ma rfalak ne, “Yahudi rira Raja
verin Oa, ba fara nam a blawat!”
30 Ira rafnit na'a Ia, ovu rala takil i ntaha yai ma rsikati ira al rvaval
ulun a.

---

‡ **27:15 27:15** Pilatus notu wean inyai ma al nala tamata rivun ralarira ra. § **27:27 27:27** Suldadu ra rleal wan i rtaha Yesus na'a. Wan yai na'a Pilatus ni rahan fareta dawan ni lean a. * **27:28 27:28** Ravit blawat ungu yai felan wean raja ni ravit blawat.

31 Ba ti ma rworuk-rwak munuk Ia, na raling ewal ravit blawat ungu i
neluk a, beti rung a reluk ewal Ia ovu Ni kadaravit ra. Nata rovun Ia nti
murin ma rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rbaku Ia na'a aa walwalur
Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43; Yohanes 19:17-27

32 Na'ut i mane rbana rti kota Yerusalem murin a, na rtuan tamata isa
ntali kota Kirene naran Simon. Suldadu ra rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa
walwalur a.
33 Nata ti raran wan isa naran Golgota. Vaivatul yai ihin a, “Kalkulun
Wan.”
34 Tamata avyai rala anggur i rsileti ovu afa i kfera, beti rala verin Yesus
ma nenu. Na'uk ti ma Yesus nfatemang, na nafena ma nenu.†
35 Rbaku Yesus na'a aa walwalur, beti rbataru ma rsiduk ni kadaravit ra.
36 Nata rdoku aa walwalur nelan a ma rwanar Ia.
37 Na'a aa walwalur ni tutul a, na rtulis vaivatul ra na'a kba etal isa
ma nfalyawang ne wean inbinimi rukun Yesus. Vaivatul avyai ngoarira ra
wean ini, “Yahudi rira Raja verin Yesus.”
38 Amar yai, na rbaku vali tamata ktufan irua na'a aa walwalur. Isa na'a
Yesus Ni lihir mela a, na isa na'a Ni lihir balit a
39 Tamata ovi rahu inyai rarwa'ung ulurira ra ma rfalak sian Yesus.
40 Ira rfalak ne, “Ya'i yo! Oa fwalak ne, bisma ma'ar vatuk dida Rahan
Dawan Falurut a ovu fwadiri ewal na'a amar itelu. Wean i Ubu Yanan
urun Oa, na msuta tali aa walwalur yai, boma deka mwata.”
41 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra, ovu vali rira dawan liak ra rdiri vali wan yai ma rworuk-rwak
Ia. Ira rfalak ne,
42 “Ia not-nala ma tamata liak wol rmata, na'uk wol not-nala ma deka
nmata. Wean i Israel rira Raja verin Ia, na nsuta tali aa walwalur yai,
boma torang Ia.
43 Ia norang Ubu ovu nfalak ne, Ubu Yanan Ia. Eka tsi'ik, wean i Ubu
veka nala Ia, na nva'at te wahal?”
44 Tamata ktufan irua i rbaku roak ira na'a aa walwalur ma rna'a Yesus
Ni lihir mela ovu balit yai, rangrihi visal-vasil vali Ia wean inyai.

Yesus nmata
Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

45 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda fafyat nsoru munuk wan‡ yai, ti
naran jam tiga lersian.
46 Ba na'ut jam tiga lersian, na Yesus nafwak ne, “Eli, Eli lama
sabaktani?” Yesus Ni vaivatul avyai ihin a wean ini, “O Ubu i uraning
a, O Ubu i uraning a! Afakinimi muti talik Ya'a i?”
47 Tamata ovi rdiri inyai rarenar afa i Yesus nfalak a, ba rfalak ne, “Ia
nera nabi Elia!”
48 Ba tamata isa ti nala spons etal isa ma nsovu na'a anggur i nakbia,
ma nngatan teri spons yai na'a aa etal isa ni tutul a ma nlauk rata verin
Yesus ma nbuk.§
49 Na'uk tamata boku rfalak ne, “Tnaban veki! Eka tsi'ik, beta ne Elia
nma ma nlobang Ia ma deka nmata.”

---

† **27:34 27:34** Ira rsileti afa i kfera na'a anggur, boma Yesus deka nfarnuang wawa'uk. ‡ **27:45 27:45** Vai Yunani ni vaivatul *gen*, ihin a ne, lanun, *daerah, negeri* te lanit ivavan. Tafsiran ra rsialing ira, ba amfadoku ***deda fafyat nsoru munuk wan yai.*** § **27:48 27:48** Bunga karang yai felan a wean spons ma nisak nala wear.

50 Nata Yesus nafwak ewal ma vain a dawan, na nan nakbosal lahir.
51 Na'ut inyai vali, na maloli dawan amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan a namadir lahir na'ut irua, tali ratan nsuta naran
fun. Ruru dawan vali, ba vatu dawan ra rablihir munuk.
52 Van ovi rfadoku matmatan ra ratvadil, ba tamata rivun ovi rorang
urun Ubu, na'uk rmata roak yai, Ubu nfava'at ewal ira.
53 Tamata matmatan avyai rva'at ewal ma rti talik warira ra na'a van ra.
Ti ma Yesus nva'at ewal tali matmatan, na ira rti Yerusalem, kota i nmerat
urun, ma tamata rivun rsi'ik ira.
54 Roma rira suldadu dawan isa ovu ni suldadu ovi rwanar Yesus, rsi'ik
Yesus ti naran i nan a nakbosal a, ovu rfarnuang ruru i dawan a, ba rbobar
urun i lahir. Ba rfalak ne, “Kena urun, tamata ini Ubu Yanan a!”
55 Na'a wan yai, na vata rivun rsi'ik afa avyai tali raroa watan. Vata
avyai rorang Yesus tali Galilea, boma rlobang Ia.
56 Tali vata avyai, na boku nararira Maria Magdalena, Maria i yanan
verin Yakobus ovu Yusuf, ovu vali Zebedeus awan a. Zebedeus irua awan
a yanarira verin Yohanes ovu Yakobus.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

57 Ya'i laflofan roak, na tamata ka'i isa naran Yusuf, ntali ahu Arimatea
nma. Ia norang roak Yesus.
58 Ia ti ntuan Pilatus ma nera Yesus tenan a. Ba Pilatus nsinir ni tamata
ra ma rala Yesus tenan a verin Yusuf.
59 Yusuf nala Yesus tenan a ma nkuma Ia ovu maloli* ngangiar marmerat
i naran lenan.
60 Nata Yusuf nti ma nfanuba Yesus tenan a na'a vatu i rtivan roak ia ma
wean van. Van yai, Yusuf nia ovu ngorva'an obin. Ia nlawar vatu dawan
isa ma al nulang teri van ngoran a, beti nti talik wan yai.
61 Maria Magdalena ovu Maria isa vali rna'a inyai. Ira rdoku van yai
ngoran a.

Pilatus nsinir ni suldadu ra ma rwanar van i rfanuba Yesus tenan a na'a

62 Ni ilyan a, na'a amar i Yahudi ra ryari ira,† na Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu tamata Farisi ra, irmunuk rti ma rtuan Pilatus.
63 Ira rfalak verin Pilatus ne, “Baba, ami amangnanang na'ut i tamata
siklabir eri nva'at obin, na nfalak roak ne, ‘Ti ma amar itelu nelak, na
veka uva'at ewal.’
64 Ba wean inyai bi fwareta mu suldadu ra ma ti rwanar van i rfanuba
Ia na'a, ti naran amar itelu. Tevek wean i wahal, na Ni tamata ra veka rti
ma rbori tenan a ma rfalak verin tamata rivun ne, ‘Ia nva'at ewal roak
tali matmatan!’ Ba wean i afa yai nvotuk, na rira siklabir ra veka ntafal
ma dawan ila'a.”‡
65 Pilatus nfalak verin dawan Yahudi avyai ne, “Myovun suldadu ra miti
ma myanar kakiwal van yai.”

---

* **27:59 27:59** Yusuf nala maloli lenan i lolin urun yai ma al nkuma Yesus ma nfaturu ne, nalang ma dawan Ia. † **27:62 27:62** Tamata Yahudi ra ryari ira na'a *hari Sabat*. Na'a *hari Jumat*, na Yahudi ra rasusan rira afamtahan ovu rotu rira karya liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan a, na ryari roak ira. ‡ **27:64 27:64** Menurut dawan Yahudi avyai, na lan a Yesus nsiklabir ma nfalak ne, Ia Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra. Na'uk wean i tamata rorang ne, Ia nva'at ewal tali matmatan, na inyai siklabir i nrahi siklabir lan a.

66 Ba rati van yai ma rfadoku faneak na'a vatu i nteri van ngoran a,
boma wean i tamata ra rlabir van yai, na rka'a. Rotu munuk wean inyai,
beti rfalak ma suldadu avyai rwanar ma lolin van yai.

28

Ubu nfava'at ewal Yesus
Markus 16:1-10; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari ira yai nelak roak, na Maria Magdalena ovu
Maria liak isa vali rti ma rsi'ik van matmatan i rfanuba Yesus tenan a.
Na'ut inyai, na lera sarseri mane ndata roak na'a amar kareda.
2 Ruru dawan urun na'a inyai, tevek Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nsuta ma nlawar vatu i nteri van ngoran yai, ma ndoku vatu yai
ratan a.
3 Felan a nyadat ma wean fitik, ovu ni ravit blawat a nangiar ma wean
avat minan.*
4 Suldadu ovi rwanar van yai rbobar ma raruru lalean ira, ba rleka rsuta
fun ma wean tamata ovi rmata roak.
5 Na'uk sansinir yai nfalak verin vata avyai ne, “Deka byobar, tevek uka'a
roak ne, mya ma mdyava Yesus i rbaku roak Ia na'a aa walwalur a.
6 Ia wol nleal roak ini. Ia nva'at ewal roak, wean i nfalak lan roak verin
mia. Eka mya ma msyi'ik wan i rfanuba Ia na'a.
7 Ba myewal lahir mia ma ti fyamalik verin Ni tamata ovi rorang Ia ne,
Yesus nva'at ewal roak tali matmatan, ma veka ula Ia nti propinsi Galilea.
Mia veka mtyuan Ia na'a ineri. Afa ovi ufamalik roak verin mia ini, kena
urun!”
8 Vata irua yai rafla talik van matmatan yai. Ira rbobar urun, na'uk
ralarira lolin urun i vali, ba rfarlan mane ti rfamalik afa ini verin Yesus
Ni tamata ovi rorang Ia.
9 Brian munuk, na Yesus ntuan ira ma nfalak ne, “Oo Titi averi!” Ba vata
irua yai rfaseri Ia, ma rsangatur ovu rangabuk ean a ma rfadawang Ia.
10 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka byobar! Miti ma fyalak verin Ning
tamata ra ma rti Galilea, tevek na'a ineri, na veka rsi'ik Ya'a.”

Dawan Yahudi ra rbahir suldadu ovi rwanar van yai, boma rfalak ne, Yesus Ni tamata ra rbori tenan a

11 Vata irua yai rbana obin, na suldadu ifira tali ovi rwanar van yai rti
kota ralan ma rfamalik afa ovi rarea yai verin Yahudi rira dawan mela
falurut ra.
12 Ti ma suldadu ovi rwanar van yai rfalak munuk afa avyai verin mela
falurut ra ovu dawan Yahudi ra, na ira ra'an vai isa ma rala kubang dawan
verin suldadu avyai.
13 Yahudi rira mela falurut ra rfareta ira ne, “Mia musti fyalak ne, ‘Ovan
yai, na amtub-lufa munuk roak, beti Ni tamata ovi rorang Ia rma ma rbori
tenan a.’
14 Wean i Gubernur Pilatus nrenar afa ini, na ami ki amangrihi ma
amlotar mia, boma deka angangal akataka verin mia.”
15 Ba ira rala kubang avyai ma rewal roak ira, ma ti rfamalik wean i
rsurak roak verin ira yai. Ivar ini ti nsoru roak Yahudi ra ma naran amar
ini.

---

* **28:3 28:3** Vai Yunani nfalak ne, ni ravit blawat a nangiar ma wean salju. Ihin a ne, nangiar urun, wean avat minan.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra ti rfamalik Ni Ivar Lolin a
Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

16 Yesus Ni tamata vutu rahin isa yai rti Galilea, ma rna'a vuar i Yesus
nfalak roak verin ira.
17 Ti ma rsi'ik Ia, na rsangatur lahir ma rfadawang Ia, na'uk boku
ralarira ra raruan obin.
18 Yesus nfaseri ira ma nfalak ne, “Ubu nala munuk roak ngrebat verin
Ya'a na'a lanit ratan ovu lanit ivavan a.
19 Ba miti ma fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin bangsa ra munuk na'a
lanit ivavan a, boma rorang Ya'a. Byaptis ira na'a Yamang a naran a, Yanan
a, ovu Ni Roh a.
20 Myair ira ma rot-orang afa ovi ufareta munuk roak verin mia yai. Ya'a
veka ufatuang mia, nata ti naran i lanit ivavan namwear a.”

Markus ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Na'ut lalan ana, tamata ovi rorang Yesus ranovak ne, Markus ntulis kitab ini. Markus ini ba'i nfatuang Petrus na'a ni banbanan a ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. Ia ntulis afa ovi nrenar tali Petrus na'a kitab ini.

Wean i tbas kitab ini, na ita veka tka'a afa ovi Yesus notu ra, ovu afa ovi nair verin Ni tamata ovi rorang Ia. Yesus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a ne, Ubu veka nma lanit ivavan a ma nfareta tamata ra wean lahir Raja (1:14-15). Yesus Ni ngrebat ma notu ma lolin ewal tamata ra tali rira suhut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Tamata Yahudi rira dawan ra rangal Ia, ovu ranovak mane rfedan Ia (3:6), na'uk wol nti talik ira. Ia nfalak lan roak ne, tamata ra veka rfedan Ia (8:31; 9:31; 10:33-34), ovu inan ma nti Yerusalem, tevek ntorung ma nala tenan a ma al nakvanak tamata rira salasilan ra (10:45). Rfedan roak Ia, na'uk nva'at ewal.

Markus ntulis kitab ini ma nfamalik ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ubu Yanan Ia (1:1, 11, 24; 3:11; 5:7; 8:29; 9:7; 14:61-62; 15:39). Markus nera verin ita ma torang Yesus, velik ne tatuan angangal ra (8:34-38; 10:29-31).

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni karya i nban-ulu a. (1:1-13).
2. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat na'a propinsi Galilea, ti naran i Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Ia. (pasal 1:14—3:6)
3. Yesus nfaban-ewal Ni karya na'a Galilea. (pasal 3:7—6:13)
4. Yesus nsiair ovu nfaturu Ni ngrebat a na'a ahu ovi rna'a Galilea, ba Ni tamata ovi rorang Ia rtorung ne, Ia Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias). (pasal 6:14—8:30)
5. Yesus nti Yerusalem, boma rfedan Ia. (pasal 8:31—10:52)
6. Yesus Ni afa ovi notu ra ovu afa ovi nair ra na'a Yerusalem. (pasal 11, nata ti naran pasal 13)
7. Rtaha Yesus ovu rfedan Ia. (pasal 14 nata ti naran pasal 15)
8. Yesus nva'at ewal tali matmatan. (pasal 16)

Yohanes i nbaptis tamata ra nfamalik ne, Yesus veka nma
Matius 3:1-12; Lukas 3:3-9; Yohanes 1:19-28

1 Ivar Lolin i nfamalik Ubu Yanan a Yesus Kristus beti nvotuk.
2 Lalan ana, nabi Yesaya ntulis Ivar Lolin yai ne,
“Ubu nfalak ne, ‘Ini Ya'a Ning tamata sansinir;
Ya'a usinir lan ia ma nasusan linga'an verin oa.’
3 Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan ne,
‘Misusan linga'an verin Duila'a, fyamalola linga'an ra!’ ”

4-6 Tamata i Ubu nsinir ia yai naran Yohanes. Ia nleal wan lean vu dawan isa ma nbaptis tamata ra. Ni ravit a blawat i noru a, rotu tali afwatan i naran unta, vulun ra. Ni ngesa rotu vali tali afwatan ulin. Ni fana'an a kabina ovu wenan vahan i na'a nangan. Ia nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra, beti rala tenarira ra ma nbaptis ira. Tamata rivun ila'a rtali propinsi Yudea ovu kota Yerusalem rti ma rarenar afa ovi

Yohanes nfalak ra. Ira rahil ma rfavotuk rira salasilan ra verin Ubu, ba
Yohanes nbaptis ira na'a oar Yordan.
7 Ia nfamalik lalawatan verin tamata ra ne, “Wol mnanat, na tamata isa
veka nma, ovu Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratan Ia, ba wol
inovan ma usangatur ma aling ni tatea ni tatur a.
8 Ya'a ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh a.”*

Yohanes nbaptis Yesus, ovu nitdawan nlabir teman Ia
Matius 3:13-17; Lukas 3:21-22

9 Na'ut i Yohanes nbaptis tamata ra, na Yesus ntali ahu Nazaret i nana'a
propinsi Galilea nma ma Yohanes nbaptis Ia na'a oar Yordan.
10 Na'ut i Yesus ndata tali wear, na brian munuk nsi'ik, na wean i lanit
natvadil, ma Ubu Ni Roh nsuta wean modarlaka ma ndoku tenan a.
11 Vai isa ntali lanit ratan nfalak ne, “Oa ini Yanak i ulobang urun a. Oa
motu ma ralang a lolin urun.”
12 Ubu Ni Roh novun lahir Yesus ma nti wan lean vu dawan isa.
13 Ba Ia nana'a wan lean vu dawan yai, na nitdawan nlabir teman Ia
ma naran amar vutfa'at. Yesus nana'a inyai ovu afwatan ra, na Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan rfatuang Ia ma rlobang Ia.

Yesus nera tamata sinat roal ifa'at ma rorang Ia
Matius 4:12-22; Lukas 4:14-15; 5:1-11

14 Fareta ra ra'abu'i roak Yohanes. Nata Yesus nti propinsi Galilea ma
nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.
15 Ba Ia nfalak ne, “Amar nma ma naran roak ma Ubu nfareta wean
lahir Raja. Myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra ma myorang a'uk Ubu
Ni Ivar Lolin!”
16 Amar isa, na Yesus nbana na'a danau Galilea nelan a, na nrea tamata
irua, iya'an iwarin ira. Isa naran Simon ovu isa vali naran Andreas. Ira
sinat roal ira, ba rfasuka rira jaring na'a inyai ma al rdava ian.
17 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma myorang Ya'a! Mia wol fyasuka
jaring roak ma nala ian, tevek ala karya verin mia ma myair tamata ra
ma rorang Ya'a.”
18 Ba rfadoku lahir rira jaring ra na'a inyai ma rorang Ia.
19 Nata nban-ewal ma nsi'ik Yakobus irua warin a naran Yohanes,
yamarira naran Zebedeus. Ira rna'a rira kumal ralan ma rlavan rira jaring
ra.
20 Yesus nera lahir ira ma rorang Ia, ba rsuta talik yamarira ovu tamata
ovi ra'an kadi tali ira na'a rira kumal yai, ma rorang Ia.

Yesus nfareta nait sian ra ma raslaun talik tamata isa
Lukas 4:31-37

21 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti raran ahu isa naran Kapernaum.
Na'ut amar i Yahudi ryari ira, na Yesus nti lahir Yahudi rira rahan falurut
ralan a, ma nsiair na'a inyai.
22 Tamata ovi rarenar afa ovi nair ra rtalkaka lahir, tevek nsiair ovu Ubu
Ni ngrebat a, wol wean Yahudi ovi rair Musa ni inukun ra.
23 Brian munuk, na brana isa i nait sian nleal ia nti Yahudi rira rahan
falurut ralan a, ma nait sian notu ma brana yai nafwak ne,

---

* **1:8 1:8** ***Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra.

24 “Hoi, Yesus tamata Nazaret, deka mlabir ami! Oa mwa ini mane
fwedan ami? Ya'a uka'a ne iki Oa. Oa sansinir i ralam nmerat urun tali
Ubu.”
25 Yesus nfalak verin nait sian yai ne, “Deka vaim! Muti talik brana ini!”
26 Nait sian yai notu ma brana yai nafwak ma vain a dawan, ovu notu
ma tenan raruru lalean, nata nti talik ia.
27 Tamata ra munuk rtalkaka, ba rsiorat ira ne, “Ya'i yo, ini afaka? Ia
Ni ngrebat ma nair afa ngorva'an! Ia bisma nfareta nait sian ra vali ma
rot-orang afa ovi nfalak ra.”
28 Tamata ra rfamalik Yesus verin tamata rivun na'a wan Galilea munuk.

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ira
Matius 8:14-17; Lukas 4:38-41

29 Yesus irtelu Yakobus ovu Yohanes rtali Yahudi rira rahan falurut ralan
rti murin, beti rti Simon ovu Andreas rira rahan a.
30 Tamata ovi rna'a rahan yai rfalak verin Yesus ne, “Simon avan a tenan
ngnea, ba ntuba watan.”
31 Yesus nti wan i vata yai nana'a ma ntaha liman a, ma nfabatar ia, na
lolin lahir ia. Ba vata yai nasusan afamtahan verin ira ma ra'an.
32 Lera nakduvul ma laflofan roak, beti tamata ra rovun tamata ovi
raruru ira, ovu ovi nait sian ra rleal ira ti verin Yesus.
33 Tamata ra munuk na'a ahu yai rasdovu ira na'a rahan ngoran.
34 Yesus notu ma lolin tamata rivun tali rira suhut afaka watan, ovu
naling vatuk nait sian ra tali tamata ra. Ia wol ntorung ma nait sian ra
rangrihi, tevek rka'a munuk roak ne, Ubu Yanan Ia.

Yesus nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Lukas 4:42-43

35 Nfada'ing amar, na Yesus nbatar ma nti talik rahan yai. Ia nti wan
lean vu isa, ma naflurut na'a inyai.
36 Nata Simon ovu ni kida ra ti rdava Ia.
37 Ba rdav-nala Ia, na rfalak ne, “Tamata rivun rdava Oa!”
38 Yesus nfalak ne, “Eka tati ahu liak ra vali ma ufamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a verin tamata ovi rna'a ineri, tevek Ubu Ni Ivar Lolin yai bi uma
ini.”
39 Ba nban-soru wan Galilea munuk ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a
Yahudi rira rahan falurut ra, ovu naling vatuk nait sian ra tali tamata ra.

Yesus notu ma lolin ewal tamata i ni suhut ngabaa
Matius 8:1-4; Lukas 5:12-16

40 Tamata isa ni suhut ngabaa nma ma ntuan Yesus, ma nsangatur na'a
wahan ralan al nera verin Ia ne, “Baba, wean i mtorung, na fara motu ma
lolin ewal ya'a.”
41 Yesus nfaturu Ni silobang verin tamata yai, ba nlauk liman a ma nkena
ia, ma nfalak ne, “Ya'a ulobang oa, ba lolin kikyai oa!”
42 Brian munuk, na tamata yai lolin ia, tevek ni suhut nlia roak.
43-44 Ba Yesus nsinir lahir ia ma nfalak ne, “Ufangnanang oa ne, deka
fwamalik afa ini verin tamata iki watan. Na'uk muti lahir ma fwaturu
tenam a verin Yahudi rira mela falurut a ma nsi'ik oa. Mala mu korban
verin Ubu, wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma tamata ra
rka'a ne, lolin roak oa.”
45 Na'uk tamata yai ti nfaivar soru ne, lolin roak ia. Ba Yesus wol nti ahu
ralan, boma tamata ra deka rarea Ia. Ia nti ahu murin watan ma nleal

wan i wol tamata rna'a, na'uk tamata ra rtali wan rivun rma lalawatan
ma rtuan Ia na'a inyai.

2

Yesus notu ma lolin brana laklukut isa, ovu na'i vatuk ni salasilan ra, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra

Matius 9:1-8; Lukas 5:17-26

1 Nata amar ifira nelak roak, na Yesus nati ewal ahu Kapernaum, ma
tamata ra rarenar ivar ne, newal roak Ia.
2 Ba tamata rivun rasdovu ira na'a rahan i Yesus nana'a, ma rahan ralan
ovu falfolat ngoran nngora lahir na'a tamata ra, ma Yesus nfamalik Ubu
Ni vaivatul ra verin ira.
3 Tamata ifa'at rsikat brana laklukut isa ma rati inyai.
4 Na'uk wol rti nala rahan ralan ma rtuan Yesus, tevek tamata rivun
da'in. Ba rarata rahan ratan* a, ma rotu ma nablahi ma rtolar tamata
laklukut yai ovu ni dari i ntuba na'a.
5 Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a lahir ne, rira inorang a dawan, ba
nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Baba, a'i vatuk roak mu salasilan
ra.”
6 Nata tamata boku tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
rdoku inyai ma ranovak na'a ralarira ne,
7 “Afakinimi tamata ini nangrihi wean ini? Ia nfalak sian Ubu! Wol
tamata isa bisma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Ubu sa'i na'i vatuk.”
8 Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin ira,
“Afakinimi minovak wean inyai na'a ralabira ra?
9 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, ‘A'i vatuk roak mu
salasilan ra,’ te ufalak ne, ‘Mdiri ma mlulung mu dari ma bwana.’ Afaka
maraan ma ufalak na'a afa irua ini?
10 Boma mkya'a ne, na'a lanit ivavan ini, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
Ning ngrebat ma a'i vatuk tamata rira salasilan ra.” Ba Yesus nfalak verin
tamata laklukut yai ne,
11 “Ufalak verin oa ma mdiri, ovu mlulung mu dari a ma mewal oa muti
mu rahan kikyai!”
12 Tamata laklukut yai ndiri ma nlulung ni dari a, ma nbana na'a tamata
rivun avyai wahar ralan ra ma nati murin, ba tamata rivun rtalkaka ma
rfadawang Ubu ma rfalak ne, “Afa i wean ini ita wol trea obin.”

Yesus nera Lewi ma norang Ia, na tamata ovi tamata liak ra rfalak ira ne, tamata salasilan ra, rafna'an vali ovu Yesus, na'uk Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra wol inar afa ovi notu ra

Matius 9:9-13; Lukas 5:27-32

13 Nata Yesus newal Ia nti danau Galilea nelan a, na tamata rivun rma
ma rdir-lilit Ia, ba nair ira.
14 Ti ma Yesus nbana, na nrea tamata isa ndoku rahan i ba'i rera babahir
kulu na'a. Ia naran Lewi, yaman a naran Alfeus. Yesus nfalak verin ia ne,
“Morang Ya'a.” Ba Lewi ndir-talik ni karya a ma norang Yesus.
15 Na'ut inyai, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rafna'an† na'a Lewi
ni rahan. Tamata rivun ovi rera babahir kulu tali tamata ra, ovu tamata

* **2:4 2:4** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. † **2:15 2:15** Tamata Yahudi ba'i rdok-lali'ik ira na'a fun, ovu rira meja ra kasbava watan ira.

ovi tamata liak ra rfalak ira ne, tamata salasilan ra, rafna'an vali ovu Yesus,
tevek tamata rivun rban-orang Ia.
16 Yahudi rira dawan boku ovi rair Ubu Ni inukun ra rtali Yahudi rira
sidovung isa naran Farisi. Ira rorat Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ne,
“Afakinimi Yesus nafna'an ovu tamata sian avyai?” Ira rfalak wean inyai,
tevek rarea Yesus nafna'an ovu tamata ovi rera babahir kulu ra, ovu
tamata ovi rotu salasilan.
17 Yesus nrenar rira afa ovi rfalak ra, ba nfalak ne, “Tamata ovi wol rira
suhut ra wol rti dokter, na'uk ovi rira suhut ra a'uk sa'i rti dokter. Ya'a wol
uma ma era tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'uk uma ma era tamata
salasilan ra, ma rorang Ya'a.”

Tamata Farisi rorat Yesus na'a i tamata ra rtolat
Matius 9:14-17; Lukas 5:33-39

18 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra, ntafal
vali tamata ovi rtali sidovung Farisi, rtolat ma raflurut verin Ubu. Ba
tamata boku rma ma rorat Yesus ne, “Afakinimi Yohanes ni tamata ra ovu
ovi rorang tamata Farisi ra rtolat, na'uk Mu tamata ra wol rtolat i?”
19 Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, “Na'a snobsifa
isa, na wean i brana i mane nsifa irmunuk ni kida ra obin, na musti rtolat?
Wahal, ira veka rafna'an ovu rotu rira snobsifa.
20 Brana i mane nsifa yai ni amar a veka nma ma rala ia, ma wol nana'a
roak ini. Na'ut inyai, beti rtolat‡.”
21 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal wean ini: “Wol tamata isa
nlavan ni kadaravit mnanat ovu maloli ngorva'an, tevek maloli ngorva'an
yai wol naslura obin, ba veka notu watan ma kadaravit yai ntafal ma
namsat.
22 Wean vali inyai, ma wol tamata isa vali nli'i anggur ngorva'an na'a
sadawan mnanat i rotu tali karba ulin a. Wean i tamata isa notu wean
inyai, na sadawan veka naksat ma anggur yai nvoat, ovu vali sadawan
sian lahir. Ba tli'i anggur ngorva'an na'a sadawan ovi ngorva'an ra a'uk.”§

Tamata Farisi ra rorat Yesus na'a amar i Yahudi ra ryari ira

23 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rban-etal va'i gandum ra, na Yesus Ni tamata ra rfufu gandum ni funu
boku.
24 Tamata Farisi ra rfalak verin Yesus ne, “Msyi'ik kikyai! Afakinimi ira
rangal dida agama ni inukun ra, ma rotu afa i wol bisma totu na'a amar i
tyari ita?”
25-26 Yesus nfalak ne, “Mia wol byas obin afa ovi Raja Daud notu ra na'ut
Abyatar neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a? Daud ovu ni tamata ra
rablafar, ba Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a. Ia nti ralan ma
nala roti i rfadok-aling roak verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti
avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun
ra, na mela falurut ra a'uk sa'i bisma ra'an roti avyai.”*
27 Nata Yesus ntafal ma nfalak verin ira ne, “Ubu nala amar isa ma
tamata ra ryari ira. Ia wol nfadoku tamata verin amar i ryari ira.
28 Ya'a Tamata Yanan Ya'a, ba Ning fareta ti naran vali amar i tyari ita.”

---

‡ **2:20 2:20** Yesus nfalak wean ini, boma rka'a ne, amar i veka nma, na Ia wol nleal roak, beti ni tamata ra rtolat. § **2:22 2:22** Yesus nala vaivatul kamkuma irua ini, boma tamata ra rka'a ne, ira rorang a'uk afa ovi Yesus nair verin ira, ma deka rtafal rira adat tali uburir-nusirira ra.
* **2:25-26 2:25-26** Raja Daud ovu ni tamata ra wol rangal Ubu Ni inukun.

3

Tamata Farisi ra wol rtorung ma Yesus notu ma lolin tamata ra na'ut amar i Yahudi ra ryari ira

Matius 12:9-14; Lukas 6:6-11

1 Yesus newal Ia nti Yahudi rira rahan falurut ralan a, na brana isa na'a
inyai liman lihir nmata.
2 Tamata Farisi ovi rna'a inyai rsi'ik nanuang Ia, betane notu ma lolin
brana yai na'a amar i Yahudi ra ryari ira, boma rmangadu Ia.
3 Ia nfalak verin brana i liman nmata yai ne, “Mwa ma mdiri tamata ovi
rna'a ini waharira ralan ra!”
4 Nata, Yesus norat tamata avyai ne, “Dida agama ni inukun ra rfalak
ma bis totu afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa ovi lolin ra, te afa ovi
sian ra? Tlobang tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?” Na'uk ira wol vair
lahir.
5 Yesus ralan a lalau, tevek ralarira ra rangrebat dalang, ba nsi'ik lilit
ira ovu wahan nangrova. Ia nfalak verin brana yai ne, “Mlauk limam a
mwa.” Ia nlauk liman a ma Yesus notu ma lolin lahir ia.
6 Tamata Farisi ra rdir-talik wan yai ma rti murin. Ba Farisi ra ovu
tamata ovi rorang Herodes rasdovu lahir ira ma al ranovak ma ra'an vai
isa mane rfedan Yesus.

Tamata rivun rdava Yesus ma rsi'ik Ni lolin a

7-8 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira rti danau Galilea. Tamata
rivun ila'a rtali propinsi Galilea rorang ira, ovu tamata ovi rma vali rtali
propinsi Yudea, rtali kota Yerusalem, propinsi Idumea, wan ovi rna'a oar
Yordan ni lihir a, ovu vali rtali wan ovi sarseri ovu kota Tirus ovu kota
Sidon. Tamata rivun ila'a rarenar ne, Yesus notu mujizat rivun, ba rma
ma rtuan Yesus.
9 Ia nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ma ti rala kumal isa verin Ia,
boma wean i tamata rivun avyai rdir-sidekin ira, na wol rdekin kena Ia.
10 Ia notu ma lolin roak tamata rivun ovi rira suhut ra, ba tamata liak
ovi rira suhut obin rdir-sidekin ira ma rkiwal ma rkena Ia.
11 Tamata liak boku vali nait sian ra rleal ira, ma na'ut i rsi'ik Yesus, na
rsangatur lahir verin Ia ma rafwak ne, “Ubu Yanan Oa!”
12 Na'uk Yesus nfalak teri lahir ma deka rfalak ne, iki Ia.

Yesus nfili tamata vutu rahin irua ma reluk Ni rasul ma rorang Ia na'a Ni karya

Matius 10:1-4; Lukas 6:12-16

13 Yesus nva'al vuar isa ma nera tamata ovi ralan nfalak a ma rorang Ia.
Ba tamata avyai rma ma rtuan Ia.
14 Ia nfili tamata vutu rahin irua ma reluk Ni rasul ma rorang Ia, boma
nsinir ma rti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin,
15 ovu nala Ni ngrebat verin ira ma raling vatuk nait sian ra tali tamata
ra.
16 Tamata ovi Yesus nfili ra, nararira Simon i Yesus nfanara ia ne Petrus,
17 Yakobus irua warin a Yohanes, yamarira naran Zebedeus (Yesus
nfanara ira ne Boanerges, ihin a vairira wean dodung).
18 Andreas, Filipus, Bartolomeus, Matius, Tomas, Yakobus i yaman naran
Alfeus, Tadeus, Simon i ntali sidovung isa naran Zelot,
19 ovu Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra rfalak ne Yesus Ni ngrebat ntali Beelzebul
Matius 12:22-32; Lukas 11:14-23; 12:10

20 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira rti rahan i nleal a,
na tamata rivun rasdovu ewal ira, ba Yesus ovu Ni tamata ra wol bisma
rafna'an.
21 Ni tiniman rarenar afa yai, ba rti lahir ma rala Ia. Ira rfalak ne, “Yesus
nfoar-nlakat roak!”
22 Yahudi rira dawan boku ovi rair Ubu Ni inukun ra rtali Yerusalem rma
ma rfalak ne, “Beelzebul i nitdawan ia nleal Yesus! Nait sian rira dawan
ini nala ngrebat verin Ia ma naling vatuk nait sian ra.”
23 Ba Yesus nera tamata rivun avyai ma nala vaivatul kamkuma al nfalak
verin ira ne, “Nitdawan wol naling nala ni nait sian ra tali tamata.
24 Wean i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi,
na nuhu dawan yai veka nama'ar.
25 Wean i tamata ra rsingarahi na'a rahan teta isa, na rira rahan teta
veka nama'ar vali.
26 Ba wean vali i nitdawan nsingarahi-sikual ovu ni nait sian ra, na ni
fareta veka nama'ar ma wol nfaret-nala roak ira.
27 Wean vali inyai, wol tamata nti nala tamata ngrebat isa ni rahan ma
nbori ni metan ra, na'uk musti nkeak ia veki, beti nbor-nala ni metan ra.*
28 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Ubu bisma na'i vatuk tamata
rira salasilan ra, velik ne rfalak sian Ia.
29 Na'uk tamata ovi rfalak sian Ubu Ni Roh, na Ubu veka wol na'i vatuk
roak rira salasilan ra. Ba rira salasilan yai nana'a, nata ti wol ni wahan.”
30 Yesus nfalak wean inyai, tevek tamata boku rfalak ne, nait sian nleal
Ia.

Yesus renan ovu warin ra
Matius 12:46-50; Lukas 8:19-21

31 Nata Yesus renan ovu warin ra rma, na'uk rdiri rahan murin watan,
ba rsinir tamata ra ma ti rera Ia.
32 Tamata rivun rdok-lilit Yesus ma rfalak verin Ia ne, “Baba, ti ma msi'ik
renam ovu warim ra rna'a murin eri. Ira inar ma rangrihi nulu Oa.”
33 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a renang iki te waring aba?”
34 Yesus nsi'ik tamata ovi rdok-lilit Ia ma nfalak ne, “Mia ini renang ovu
waring ra!
35 Tamata iki watan not-orang afa ovi Ubu ralan nfalak a, na Ya'a urang
ia, waring ia, ovu renang ia.”

4

Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik na'a tamata i navuri nabat ra
Matius 13:1-9; Lukas 8:4-8

1 Amar isa, na Yesus nsiair ewal vali na'a danau Galilea nelan a, na
tamata rivun ila'a rdir-lilit Ia. Ba Yesus nti ma nrata ndoku kumal isa i
nlau na'a danau, ma nsiair na'a inyai.
2 Yesus nala vaivatul kamkuma ra al nair afa rivun verin ira. Ba nair
ira ma nfalak ne,
3 “Eka mryenar! Amar isa, na tamata va'i isa nti navuri nabat ra.

* **3:27 3:27** Yesus nfalak wean ini ma nfaturu ne, Ni ngrebat nrahi nitdawan a.

4 Na'ut i navuri nabat ra obin, na boku rleka na'a linga'an ralan, ba
manut nangan ra rma ma ra'an munuk watan.
5 Nabat boku vali rleka na'a vatralan i lanun kadkedan watan. Wol
mnanat, na nabat ra rarubu lahir, tevek lanun a masnifit watan.
6 Na'uk ti ma lera ndirlola, na nabat ovi rarubu roak yai roarira ra rakla
munuk ma rangaran, tevek wol rabwa'ar ma lolin obin.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ba wol vuarira.
8 Tali nabat avyai, na boku vali rleka na'a lanun tinemun, ba rarubu
rmela ma lolin, ovu vuarira; funu boku rira vatul ra vatvutun taltelun,
boku vatvutun nanean, boku vali ratratut sasan."
9 Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Iki arun, na eka nrenar ma lolin!"

Afakinimi Yesus nsiair ovu vaivatul kamkuma
Matius 13:10-17; Lukas 8:9-10

10 Ti ma Yesus ovu Ni tamata vutu rahin irua, ntafal vali tamata boku ovi
rorang Ia, rti talik roak tamata rivun avyai, na rorat Yesus ne, "Vaivatul
kamkuma inlangin a, ihin wean inba?"
11 Yesus nfalak verin ira ne, "Ubu notu ma fyan-aran afa ovi Ia wol
nfavotuk obin verin tamata ra na'a i wean inba ma nfareta tamata ra wean
lahir Raja. Na'uk verin tamata liak ra, na air ira ovu vaivatul kamkuma
ra,
12 boma:
velik ne rsi'ik afa ovi otu ra, na'uk wol rfan-aran afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk wol rfan-aran vali,
boma deka rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma Ubu wol na'i vatuk rira
salasilan ra."*
13 Ba Yesus nfalak verin tamata ovi rorang Ia ne, "Mia wol mkya'a vai-
vatul kamkuma ini, ba wean inba ma mkya'a munuk vaivatul kamkuma
ovi veka ufamalik verin mia?
14 Tamata va'i yai navuri nabat ra, wean ia nfamalik Ubu Ni vaivatul ra.
15 Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra, wean nabat ovi rleka na'a
linga'an ralan. Na'ut i rarenar, na nitdawan nma lahir ma nal-ewal Ubu
Ni vaivatul avyai ma wol rna'a ralarira ra.
16 Tamata liak boku wean nabat ovi rleka na'a vatralan. Tamata avyai
rarenar Ubu Ni vaivatul ra ma rtorung lahir ovu ralarira lolin.
17 Na'uk ira wean irubun ovi wol rabwa'ar, ba wol rtahang ma mnanat.
Ba ti ma rtuan susa te tamata ra rwi-rwa ira, tevek rorang Ya'a, na rafla
talik lahir rira inorang a.
18 Tamata liak boku vali wean nabat ovi rleka na'a kadkadir ralan. Ira
rarenar Ubu Ni vaivatul ra,
19 na'uk ralarira ra raruan na'a afa rivun, ma inar ma rira metan rivun,
ovu inar ma rira afa liak ra vali. Ba Ubu Ni vaivatul ra wol wan roak na'a
ralarira ra, ma rira vava'at ra wol vuarira.
20 Na'uk tamata liak boku wean nabat ovi rleka na'a lanun tinemun. Ira
rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rtorung ma rala na'a ralarira ra, ba vuarira
rivun, ma boku vatvutun taltelun, boku vatvutun nanean, ovu vali ratratut
sasan."

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vaivatul ra tali tamata liak ra
Lukas 8:16-18

---

* **4:12 4:12** Yesaya 6:9-10

21 Ba Yesus nfalak verin tamata avyai ne, “Tamata ra wol rtutun damar
ma rulang teri ovu ngusi, te rfadoku na'a ko'i vavan a. Na'uk ira veka
rfadoku damar na'a damar wan, te wahal?
22 Afa fanfonak ra veka lyawan, ovu afa ovi tamata ra wol rka'a veka
rvotuk.
23 Ba iki arun, na eka nrenar ma lolin!”
24 Nata Yesus ntafal ma nfalak ewal ne, “Fyikir ma lolin na'a afa i
mryenar! Tamata i norang afa ovi air verin ia, na Ubu veka ntafal ma
nfan-aran afa ovi ufalak ra.
25 Tamata iki watan inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka
ntafal ni kaka'a. Tamata iki watan wol inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul
ra, velik ne nka'a kadkedan roak, na Ubu veka nala munuk kaka'a yai tali
ia.”

Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfamalik na'a nabat i nmela narubu a

26 Yesus nfalak ewal ne, “Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja veka
wean ini. Tamata isa nti ni va'i ma nava nabat ra.
27 Tamata yai ovan-amar tuba-batar watan ia. Nabat avyai rarubu ovu
rmela ma dawan ira, na'uk ia wol nka'a ne, afakinimi wean inyai.
28 Lanun sa'i nfaihing afamtahan ra ma vuarira. Ba kan ra ula ira, nata
funu ra, beti vuan ra.
29 Wean i vuarira rwavar roak, na tamata va'i yai nti ma nafdiar, tevek
naran roak amar fadiar a.”

Vaivatul kamkuma na'a nabat i kako'u lalean a
Matius 13:31-32,34; Lukas 13:18-19

30 Yesus norat vali ira ne, “Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na
felan a veka wean inba? Ufamalik vaivatul kamkuma aka al ufalyawang
Ni Fareta a?
31 Na'ut i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na veka wean ini:
tamata isa nala sesawi ni vatul a ma nava na'a ni va'i a. Sesawi ni vatul
yai ko'u lia munuk tali afa ovi rira vatul ra munuk na'a lanit ivavan a.
32 Na'uk ti ma narubu, na dawan lia munuk afa liak ovi rna'a va'i a.
Sanan ra dawan, ba manut nangan ra ti rotu rira renga na'a.”
33 Yesus nair tamata ra ovu vaivatul kamkuma rivun ovi wean vaivatul
kamkuma avyai, ma inovan ovu rira kaka'a.
34 Ia nair ira ovu vaivatul kamkuma ra watan, na'uk ti ma nana'a aling
Ia ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na nfalyawang munuk afa
avyai verin ira.

Yesus ntabu nait ovu saksakan ra ma rorang vain a
Matius 8:23-27; Lukas 8:22-25

35 Nata lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne, “Mya ma tati danau Galilea ni lihir a.”
36 Yesus ndoku kumal ralan obin, na Ni tamata ovi rorang Ia raroal ma
rarata kumal yai, beti rti talik tamata rivun avyai. Kumal liak boku rorang
vali ira.
37 Nata nait fufakmetan nkena ira, ba saksakan ra mane rulang ira, ovu
wear ndata lahir rira kumal ralan a, ba sarseri ma rakduvul.
38 Yesus naluni bantal isa na'a kumal ni muri a, ma ntub-lufa. Ni tamata
ra rkadu Ia ma rfalak ne, “Tuan Guru, Oa wol fwaduli lahir! Ita mane
takduvul roak ini!”

39 Yesus nbatar ma nfareta nait a, ma nfalak verin saksakan ra ne,
“Ngarlina kikyai!” Nait ovu saksakan rtalik lahir ma danau yai ngarlina
ma latlatan.
40 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byobar aka? Afakinimi wol myorang
Ya'a?”
41 Ira rbobar urun i lahir ma rsifalak afa verin ira ne, “Ini tamata iki
mnga'un, ma nfaret-nala nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?”

5

Yesus naling vatuk nait sian tali brana isa, ba lolin roak ia
Matius 8:28-34; Lukas 8:26-39

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran roak danau ni lihir a, na'a
wan i tamata Gerasa rleal.
2 Yesus nsuta tali kumal ralan a, na brana isa nait sian nleal ia, ntali van
ovi rfadoku tamata matmatan na'a nma ma ntuan Yesus.
3 Brana yai nana'a watan van matmatan avyai, ovu tamata ra wol rdadul
nala roak ia, velik ne rdadul ia ovu kakeak tma'an.
4 Tamata ra rdadul ma rivun roak liman a ean a ovu kakeak tma'an,
na'uk not-visal watan kakeak ra. Wol tamata isa ntaha teri nala ia, tevek
nangrebat da'in.
5 Ovan-amar ia nbana tia ma watan na'a van avyai, ovu nafwak
lalawatan na'a vuar ra, ovu vali nala vatu ovi ramneran ra ma al
nfamngala tenan a.
6 Na'ut i nsi'ik Yesus tali raroa nma, na nafla ti ntuan Ia ma nsangatur
ma nraning Ia.
7-8 Yesus nfalak verin nait sian i nleal brana yai ne, “Oa nait sian oa, ba
muti talik brana ini!”
Nait sian yai notu ma brana yai nafwak ne, “Yesus mwa ini ma motu
afaka verin ya'a? Oa ini Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka Yanan Oa.
Ala Ubu naran a ma era verin Oa ne, deka motu sian ya'a!”
9 Ba Yesus norat ia ne, “Oa naram iki?”
Ia nfalak ne, “Ya'a narang Legion, tevek nait sian rivun ami.”*
10 Ba nera lalawatan verin Yesus ma deka nsinir ira ma rti talik wan yai.
11 Vavu dur dawan isa rfaseri wan yai ma rafnuak al rdava rira fana'an
na'a vuar ni dadudur a.
12 Nata nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ne, “Fara msinir ami
ma ti amna'a vavu averi.”
13 Yesus ntorung, ba nait sian ra rti talik brana yai ma ti rna'a vavu dur
yai. Vavu avyai, snain nlabas rivun irua, rafla ma rti rtobur tali bili'in
nelan ma rsuta danau ralan ma rakduvul ma rmata munuk.
14 Tamata ovi rfawatak vavu avyai rafla ma ti rfamalik na'a kota isa ovu
ahu ovi rfaseri inyai ne, Yesus nsinir nait sian ra ma ti rna'a vavu dur isa.
Ba tamata ra ti ma ramunin afa i Yesus beti notu a.
15 Ba rma ma rtuan Yesus, na rarea brana i lan a, nait sian ra rleal ia.
Nait sian ra wol rleal roak ia ma nka'a wan roak. Ia ndoku ovu noru-neluk
ni kadaravit roak, ba rbobar.
16 Tamata ovi rarea brana i lolin roak ia yai, ti rfamalik ne, Yesus naling
vatuk roak nait sian ra tali tamata i nait sian ra rleal ia, ma ti rna'a vavu
dur isa.
17 Ba rera lablobang verin Yesus ma nti talik warira yai.

---

* **5:9 5:9** Legion ihin a ne, Roma rira suldadu ra rira sidovung dawan, ka'a bi suldadu rivun ifa'at ti naran rivun inean. Vai mala nfalak ne, *pasukan* te *batalion.*

18 Ba Yesus mane nrata kumal ralan, na brana i lan a nait sian ra rleal
ia, nera verin Yesus ma novu vali.
19 Na'uk Yesus wol ntorung ma novu, ma nfalak verin ia ne, “Ni lolin
a, mewal a'uk oa muti mu ahu a, ma fwamalik verin mu rahan teta na'a
Duila'a Ni afa lolin ovi notu munuk roak verin oa, ovu Ni silobang i nfaturu
roak verin oa.”
20 Ba brana yai nti wan i naran Dekapolis† ma nfamalik na'a afa lolin
ovi Yesus notu verin ia, ma tamata ovi rarenar ra rtalkaka munuk.

Yesus notu ma lolin ewal Yairus yanan vata, ovu vata i nkena Yesus ni ravit blawat a
Matius 9:18-26; Lukas 8:40-56

21 Yesus navul kumal ma netal ewal nti danau ni lihir a. Na'a danau yai
nelan a, tamata rivun rma ma rdir-lilit Ia.
22 Tamata dawan isa, naran Yairus. Ia nban-ulu na'a Yahudi rira rahan
falurut a. Ia nma ma nsi'ik Yesus, na nsangatur ma nsoak wahan a na'a
Yesus wahan ralan a,
23 ma nera ovu ralan urun ne, “Baba, yanak vata nawar ma dawan ia,
ma sarseri ma nmata. Fara mwa ma mlobang ia ma fwadoku limam na'a
tenan a, boma deka nmata!”
24 Ba Yesus irua Yairus rti, na tamata rivun ila'a rorang Ia, ba tamata
avyai rsidekin ira.
25 Tali tamata rivun avyai, na vata isa laran nvoat ma dawan da'in, ti
naran varat vutu rahin irua roak.
26 Vata yai ni vava'at wol lolin lahir, ovu nala munuk roak ni metan ra
al nbahir dokter ra, na'uk nawar watan ia ovu ntafal ma aleman.
27 Ia nrenar roak ne, Yesus notu ma lolin ewal tamata ra, ba na'a tamata
rivun fruarira ra, na vata yai nahu Yesus murin nma ma nebang Ia, ma
nkena Ni ravit blawat a.
28 Ia nanovak na'a ralan a ne, “Fara ukena watan Ni ravit blawat a, na
veka lolin ewal ya'a!”
29 Na'ut i nkena Yesus Ni ravit blawat a, na brian munuk laran i nvoat
a ntalik lahir, ba ia nfarnuang ne, lolin ewal ia tali ni suhut a.
30 Na'ut inyai lahir, na Yesus a nka'a ne, Ni ngrebat a ntali tenan nti ma
notu ma tamata suhut ra lolin ewal ira. Ba nfulak Ia na'a tamata rivun
avyai fruarira ma norat ira ne, “Iki nkena Ning ravit blawat i?”
31 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfalak ne, “Bapa ka'i msi'ik watan,
tamata rivun rdir-lilit Oa, ba rdekin kena Oa, na'uk morat watan obin
ne, ‘Iki nkena Ya'a?’ ”
32 Na'uk Yesus nsi'ik lilit ira obin al ndava tamata i nkena Ia.
33 Vata yai nka'a roak ne lolin roak ia, ba nbobar ma raruru ia, ma
nma ma nsangatur na'a Yesus wahan ralan a, ma nfamalik verin Ia na'a
afakataka munuk.
34 Ba Yesus nfalak verin vata yai ne, “Titi, morang Ya'a, ba lolin roak oa!
Lolin roak oa, ba mewal oa, ovu fara Ubu nala Ni malinan verin oa.”
35 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus i nban-ulu na'a Yahudi rira
rahan falurut yai, ni tamata ifira rtali ni rahan rma. Ira rfalak verin Yairus
ne, “Itrana, yanam vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan Guru.”
36 Na'uk Yesus nafena ma nrenar afa ovi rfalak ra, ba nfalak verin Yairus
ne, “Deka bwobar, ba morang watan Ya'a!”

---

† **5:20 5:20** Ira rfaliak vali wan Dekapolis ne, ahu vutu, tevek ahu vutu na'a wan yai. Dekapolis yai nana'a danau Galilea ni lihir timur ovu tranan.

37 Yesus wol ntorung ma tamata rivun avyai rban-orang Ia, na'uk
ntorung watan ma Petrus, Yakobus irua warin a Yohanes rovu Ia.
38 Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus nsi'ik rahan ralan a vangoa-
vanga, ovu rvakar al rfaktanit ma vair dawan.
39 Yesus nti ralan ma nfalak verin ira ne, “Afakinimi vangoa-vanga ovu
byakar i? Kasiko'u yai wol nmata, na'uk ntub-lufa watan!”
40 Ira rmalit waweang Yesus, ba Ia nsinir ira ma rti murin. Ia novun
kasiko'u yai renan ovu yaman a, ntafal vali tamata itelu ovi rorang Ia ma
rti wan i kasiko'u yai ntuba a.
41 Yesus ntaha kasiko'u yai liman a ma nfalak verin ia ne, “Talita kum‡.”
Faliak ini ihin a ne, “Titi, ufalak verin oa ma bwatar kikyai!”
42 Kasiko'u yai nva'at ewal ma nbatar lahir ma nbana. Ia ni varat vutu
rahin irua. Tamata ovi rsi'ik afa i Yesus notu yai rtalkaka urun i lahir!
43 Na'uk Yesus nfalak teri lahir ma deka rfaivar verin iki watan na'a afa
i notu a. Ia nfalak munuk wean inyai, na nsinir ira ma rala afamtahan ma
kasiko'u yai na'an.

6

Tamata ovi rtali Yesus Ni ahu wol rorang Ia
Matius 13:53-58; Lukas 4:16-30

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti talik wan yai, ma rti Ni ahu.
2 Na'ut amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nsiair na'a rira rahan falurut.
Tamata rivun rarenar afa ovi nfalak ra, na rtalkaka. Ba rsiforat ira ne, “Ia
nka'a afa avyai tali inba? Ia Ni kaka'a ntali iki? Iki nala ngrebat ini verin
Ia ma not-nala mujizat ra?
3 Ia tukan kayu Ia. Renan naran Maria ovu warin ra verin Yakobus,
Yoses, Yudas ovu Simon. Uran ra rleal vali ini.” Tamata rivun avyai ralar
sian Ia, ba rafena ma rorang Ia.
4 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ra ralang nabi isa na'a wan inba
watan, na'uk wol ralang ia na'a ni ahu, ovu na'a ni rahan teta, ovu ni
tiniman ra wol ralang vali ia.”
5 Yesus wol notu mujizat na'a inyai, tevek wol rorang Ia. Na'uk nfadoku
liman nana'a tamata ifira watan ovi rira suhut ra, ma lolin ewal ira.
6 Yesus nabrian, tevek wol rorang Ia.

Yesus nala Ni ngrebat verin Ni tamata vutu rahin irua, ma nsinir ira ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin
Matius 10:5-15; Lukas 9:1-6

Nata Yesus nban-lilit ahu ovi rna'a wan yai, ma nsiair.
7 Na'ut inyai, na Ia nasdovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, beti
nsinir ma raruan ira rti, ovu nala Ni ngrebat verin ira ma raling vatuk nait
sian ra tali tamata ra.
8 Yesus nsurak ira ma nfalak ne, “Deka mtyaha afa rivun na'a bira
banbanan, ba mtyaha watan bira takil ra. Deka mtyaha kesi, sadawan,
ovu vali kubang.
9 Mya'adoru tatea ra na'a eabira ra, na'uk deka mtyaha ravit blawat,
nlia tali isa.”
10 Ia ntafal ma nfalak verin ira ne, “Wean i miti rahan isa, na mnya'a
inyai, ti naran i mane miti talik wan yai.

‡ **5:41 5:41** Yesus nala Ni vai (Aram) na'a faliak ini.

11 Wean i tamata ovi rna'a ahu isa wol rtorung ma mnya'a inyai, ovu
vali wol rarenar bira vaivatul ra, na byan-talik wan yai. Misnabar vatuk
kyavu tali eabira ra, boma neluk faneak ne, Ubu veka nukun ira."
12 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin
tamata ra, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.
13 Ira raling vatuk nait sian rivun tali tamata ra. Raslofi vali ngul na'a
tamata rivun ovi rira suhut ra, ma lolin ewal ira.

Herodes nanarin Yesus ne, Yohanes i nmata roak nva'at ewal
Matius 14:1-12; Lukas 9:7-9

14 Raja Herodes* nrenar roak afa ovi Yesus notu ra, tevek tamata rivun
rka'a roak naran a. Tamata boku rfalak ne, "Yohanes i nbaptis tamata ra
nva'at ewal roak tali matmatan a, ba ia ni ngrebat ma not-nala mujizat
ra."
15 Na'uk tamata liak boku rfalak ne, "Ia ini nabi Elia."†

Boku rfalak vali ne, "Yesus yai nabi Ia, wean nabi lalan ra."

16 Herodes nrenar afa ovi tamata ra rfamalik yai, na nfalak ne, "Wahal,
inyai Yohanes i usinir tamata ra ma rvangal ia nva'at ewal roak!"
17-20 Herodes nala roak warin i Filipus awan a naran Herodias ma neluk
awan, ba Yohanes nfalak lalawatan verin ia ne, "Wol bisma msifa ovu ia,
tevek motu wean inyai, na mangal roak Ubu Ni inukun ra!"‡

Afa i Yohanes nfalak yai notu ma Herodias ntonan mane nfedan ia, na'uk
wol not-nala, tevek Herodes nalang Yohanes ovu nka'a ne, ni vava'at a
nmalola ovu wol ni salasilan lahir. Velik ne afa ovi Yohanes nfalak yai
rotu ma Herodes ralan raruan, na'uk inan ma nrenar watan. Herodes
nfalak ma rtaha Yohanes ma rkeak ia ma ti rfadoku ia na'a bu'i ralan a.
Notu wean inyai tevek awan a, na'uk nsinir tamata ovi rna'a bu'i ralan a
ma rwanar Yohanes.
21 Ti nata Herodias ndav-nala roak linga'an mane nfedan Yohanes. Na'ut
inyai, na Herodes notu ni snoba ma al nfangnanang ni amar vulan kena.
Ia nasdovu munuk ni dawan fareta ra, dawan suldadu ra, ovu vali tamata
dawan ra na'a propinsi Galilea.
22 Herodias yanan vata nti snoba ralan ma nso'i-nsomar. Ba notu ma raja
Herodes ovu ni mangun ra inar urun. Herodes nfalak verin vata mnelat
yai ne, "Mera afaka watan tali ya'a, na veka ala verin oa!"
23 Ia nafwaba lahir verin vata yai ne, "Mera afaka watan tali ya'a, na
veka ala verin oa, velik ne wang i ufareta ni lihir vali, veka ala watan
verin oa."
24 Ba vata yai nti murin ma norat renan ne, "Veka era afaka tali ia?"

Renan nfalak ne, "Mera Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a."

25 Nata vata yai newal lahir ia ma ti nfalak verin Herodes ne, "Era ma
fwadoku Yohanes i nbaptis tamata ra, ulun a, na'a binan dawan isa ma
mala verin ya'a."

---

* **6:14 6:14** Herodes yai naran Herodes Antipas. Herodes nfareta propinsi Galilea ovu propinsi Perea. Ia yaman a, naran Herodes Agung, inan ma nfedan Yesus na'ut i kako'u Ia (msi'ik Matius 2:16-18). † **6:15 6:15** Tamata Yahudi rfikir ne, nabi Elia yai veka nma lan ma naruk linga'an verin Raja i nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. ‡ **6:17-20 6:17-20** Yohanes ntab-teri Herodes, tevek afa i notu ovu warin i Filipus awan a nangal lahir afa ovi rtulis roak na'a Imamat 18:16 ovu 20:21. Ayat avyai rfalak ma tamata wol bis nala a'an-warin ra awarira ra.

26 Herodes nrenar afa i vata yai nfalak a, na ralan lalau urun, na'uk wol
nala'ing nala roak afa i vata yai nera, tevek nafwaba roak ma ni mangun
ra rarenar.
27 Ba Herodes nsinir lahir suldadu isa ma ti nfedan Yohanes, ma nala
ulun a verin ia. Suldadu yai nti bu'i ralan ma nvangal Yohanes ulun a.
28 Ia nfadoku Yohanes ulun a na'a binan dawan isa, beti rala verin vata
mnelat yai, ma ntaha ti verin renan a.
29 Ti ma Yohanes ni tamata ovi rorang ia rarenar ne nmata roak, na rti
ma rala tbunan a ma ti rfanuba na'a van isa ralan a.

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Lukas 9:10-17; Yohanes 6:1-14

30 Yesus Ni tamata ovi lan nsinir ira ma rti rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
rewal ira ma ti rtuan Ia.§ Ira rfamalik munuk afa ovi rotu ra, ovu vali rira
afa ovi rair ra verin Ia.
31 Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma did tinemun tati wan lean vu isa
ma myari kedan mia.” Ia nfalak wean ini, tevek tamata ra rma ma rtuan
lalawatan ira, ma wol rafna'an ovu wol rot-nala akataka vali.
32 Ba aksa ira ravul kumal rti wan lean vu isa.
33 Tamata rivun rarea ira rti, na ref nala ira, ma tamata avyai rtali ahu
munuk na'a wan yai rafla watan rahu raa ma raran lan, beti Yesus ovu Ni
tamata ra raran.
34 Ti ma Yesus nsuta tali kumal ma nda, na nsi'ik tamata rivun avyai. Ia
nfaturu Ni silobang verin ira, tevek ira wean domba ovi wol duarira. Nata
nair afa rivun verin ira.
35 Lera nakduvul ma laflofan roak, ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rma
rtuan Ia ma rfalak ne, “Wol tamata rleal wan lean vu ini, ovu vali lera sian
roak,
36 ba msinir ira ma rti ahu ovi sarseri ma rfaha afamtahan ma ra'an.”
37 Na'uk Ia nfalak verin ira ne, “Mia musti fya'an ira!”
Ira rfalak verin Ia ne, “Ba ami musti amfaha roti fyawan dinar* ratut
irua ma amfa'an tamata rivun ovi?”
38 Ba Ia norat ira ne, “Bira roti ifira? Eka miti ma msyi'ik.”
Ira rti ma rsi'ik, ma rewal ira ma rfalak ne, “Roti ilima ovu ian irua.”
39 Yesus nsinir tamata avyai munuk ma rotu rira sidovung ma rdoku
ngrova yanat ratarira ra.
40 Ba tamata rivun avyai rdoku na'a sidovung ra, ma tali sidovung avyai,
na boku tamata vatvutun lamliman, boku vali ratratut sasan.
41 Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma
nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul
roti avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin
tamata rivun avyai. Nvisul vali ian irua yai ma rsiduk verin tamata ra
munuk.
42 Ira rir tinemun rafna'an ma evurira ra rveda munuk roak,
43 beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk munuk roti teran ovu ian
teran avyai na'a ahir vutu rahin irua rngora.
44 Tali tamata ovi ra'an roti ovu ian avyai, brana ra watan rivun ilima.†

---

§ **6:30 6:30** Yesus Ni tamata ovi nsinir ira ovu rorang Ia na'a ini, nfaturu Ni tamata vutu rahin irua ovi reluk rasul ra. * **6:37 6:37** Kubang *dinar* ratut irua sama ovu tamata ni kadi na'a vulan iwalu. † **6:44 6:44** Na'a wan yai rarekan watan brana ra rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

Yesus nbana na'a wear ratan na'a danau Galilea
Matius 14:22-33; Yohanes 6:16-21

45 Yesus nsinir lahir Ni tamata ovi rorang Ia ma ravul kumal yai, ma ula
ira rti ahu Betsaida na'a danau Galilea ni lihir a. Ia nana'a wan yai obin
ma nsinir tamata rivun avyai ma rewal ira.
46 Ti ma tamata rivun avyai rsilyaha, beti Yesus nva'al vuar ma naflurut.
47 Ti ma ovan roak, na Ni tamata ra rna'a kumal yai ma rti raran roak
danau ni fruan a, na aksa Ia na'a da obin.
48 Yesus nsi'ik ira rvahi ma nawar ira, tevek nait a dawan nangal ira.
Ka'a bi nfada'ing amar roak, beti Yesus nbana na'a wear ratan ma norang
ira, ovu notu mane nbana lia ira.
49 Na'uk ti ma rarea Ia nbana na'a wear ratan, na rnarin ne nitu ngran
Ia, ba rafwak,
50 tevek ira munuk rarea Ia ovu rbobar urun i lahir. Na'uk Ia nfalak lahir
verin ira ne, "Ralabira ra deka kako'u, tevek ini Ya'a, ba deka byobar!"
51 Yesus nrata kumal yai ma ntuan ira, na nait ntalik lahir. Ira rabrian
munuk,
52 tevek wol rka'a Yesus Ni dawan obin. Velik ne rsi'ik roak Ia nfamela
roti ovu ian ra, na'uk ralarira rasmotak watan.

Yesus notu ma lolin ewal tamata rivun tali rira suhut ra
Matius 14:34-36

53 Ira ravul kumal yai ma retal nala roak danau Galilea, ma rda raran
ngur tavun i rfanara ia ne Genesaret, ma rfalau rira kumal a.
54 Rsuta tali kumal yai, na brian munuk, tamata ra ref-nala lahir Yesus.
55 Ba tamata ra rban-lilit lahir wan yai, ma rfaivar verin tamata ra ne,
Yesus nana'a wan yai. Nata, tamata ovi wol rira suhut ra rvara ovi rira
suhut ra na'a rira dari ra, ma rti wan inba watan ovi rarenar ne, Yesus
nana'a.
56 Na'a wan inba watan Yesus nma, na'a ahu te kota te wan liak, ira
rovun tamata ovi rira suhut ra rti wan i rfedi-rfaha afa na'a. Nata tamata
ovi rira suhut ra rvakar al rera verin Ia ne, "Fara mtorung ma amkena
watan mu ravit a blawat ni wahan a." Ba tamata ovi rkena Ia, lolin munuk
ira.

7

Yahudi rira inukun i ntali uburir-nusirira ra
Matius 15:1-9

1 Amar isa, na tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi, ovu
boku vali tali Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra, rtali Yerusalem
rma ma rtuan Yesus.
2-4 Tamata Farisi ra ovu tamata Yahudi liak ra munuk rorang ma dawan
adat ovi rtali uburir-nusirira ra. Adat avyai rfalak ma raraming limarira
ra beti rafna'an, wean tamata isa newal ia tali wan i rfedi-rfaha afa na'a,
na nliru ia ma nmerat veki, beti nafna'an. Ira rorang vali inukun rivun
tali uburir-nusirira ra, wean raraming rira ketal, kobi ovu afa ovi rala al
rafva'ak ra ma rmerat. Tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan avyai rsi'ik
Yesus Ni tamata boku ovi rorang Ia rafna'an, na'uk wol rot-orang rira adat
ma raraming limarira ra.
5 Ba ira mane rfasala Ni tamata ra ma rfalak ne, "Afakinimi Mu tamata
ovi rorang Oa wol rorang dida adat ovi rtali ubud-nusid ra? Ira rafna'an,
na'uk wol raraming limarira ra."

6 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia ini wean lahir tamata ovi rfalak afa isa,
na'uk rotu afa liak! Afa ovi lan ana, nabi Yesaya ntulis roak na'a Surat
Ralan a, rfamalik lahir mia. Yesaya ntulis ne,
‘Tamata ovi rfadawang Ya'a ovu rira vaivatul ra,
na'uk ralarira ra raroa tali Ya'a.
7 Ira raraning Ya'a,
na'uk wol ihin lahir,
tevek afa ovi rair ra wol rtali Ubu, na'uk rtali tamata!’*
8 Mia wol myorang afa ovi Ubu nfareta ma myotu a, ba inabira ma
myorang a'uk adat ovi tamata ra rotu.”
9 Yesus ntafal ma nfalak vali verin ira ne, “Mia mkya'a dalang ma mifena
ma myorang afa ovi Ubu nfareta, ma myorang a'uk bira adat ra!
10 Lalan ana, Musa nfalak roak ne, ‘Myalang renabir-yamabira ra,’ ovu
vali, ‘Tamata iki watan i nfalak sian renan te yaman a, na musti rfedan
ia.’†
11 Na'uk mia myair tamata Yahudi ra ne, wean i tamata isa nfalak verin
renan te yaman a ne, ‘Mane ala afa boku verin mia ma al ulobang mia,
na'uk ala roak verin Ubu, ma neluk ning korban verin Ia.’
12 Mia fyalak ne, lolin watan ma tamata yai wol nlobang renan te yaman
a.
13 Ba wean inyai, na sala ma dawan mia. Mia wol fyabana roak Ubu
Ni vaivatul ra, tevek myorang a'uk ububir-nusibira rira adat ra. Afa ovi
wean inyai, mia myotu ma rivun obin.”

Yesus nair ne, afa ovi rtali tamata ralan a sa'i rfangra ia
Matius 15:10-20

14 Nata Yesus nera ewal tamata rivun avyai ma nfalak verin ira ne, “Eka
mryenar ma lolin afa ovi ufalak ra, boma mkya'a.
15 Afa ovi mian ra wol rfangra mia. Na'uk afa ovi rtali ralabira ra ka'i
rfangra mia.‡ [
16 Ba tamata iki watan tali mia inan ma nka'a Ning vaivatul ra, na eka
nrenar ma lolin!”]
17 Nata Yesus nban-talik tamata rivun avyai ma nti rahan isa ralan a, na
Ni tamata ovi rorang Ia rorat Ia na'a vaivatul kamkuma i nfamalik a.
18 Ia nfalak verin ira ne, “Ba mia wol fyan-aran obin? Wol mkya'a ne,
afa ovi rtali murin rti tamata evun ralan wol rot-nala ma ni vava'at wol
nmalola na'a Ubu wahan ralan a.
19 Afamtahan wol nsuta tamata ralan a, na'uk nsuta evun a, beti ntimuri
vatuk ia.” (Yesus nfalak wean ini ma nfaturu ne, bisma ta'an afamtahan
afaka watan, ovu afamtahan ovi ta'an avyai wol rotu ma dida salasilan.)
20 Yesus ntafal ma nfalak ne, “Afa ovi rtali tamata ralan sa'i rfangra
tamata rira vava'at ra.
21 Ba afa ovi rtali tamata ralan rotu ma tamata ra rfikir a'uk afa ovi sian
ra. Ira rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, rbori,
rsifedan,
22 tamata ovi rsifa roak, na'uk rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin
ira, tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira metan ra, inar urun ma rot-visal
tamata rira vava'at ra, rsiklabir sian, rorang rira ininan sian ra, rbo'itea

---

* **7:7 7:7** Yesaya 29:13 † **7:10 7:10** Keluaran 21:17 ‡ **7:15 7:15** Yahudi rira adat ra rfalyawang afa ovi rfangra tamata tenarira ra, ma rotu ma rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

tamata liak rira metan ra, rfalak sian tamata, rfakaratat tenarira ra, ovu
vali rboda-rbadi.
23 Afa sian avyai munuk rtali tamata ralan ovu rotu ma ni vava'at a wol
nmalola na'a Ubu wahan ralan."

Vata isa norang Yesus, velik ne wol Yahudi ia
Matius 15:21-28

24 Yesus nban-talik propinsi Galilea ma nti wan i nfaseri kota Tirus. Ia
nti rahan isa ralan a, ovu nafena ma tamata ra rka'a ne, nleal inyai. Na'uk
wol nfonak nala tenan, tevek tamata rivun rka'a roak.
25 Na'ut inyai, na vata isa, nait sian nleal yanan vata ko'u a. Na'ut i
nrenar afa ovi Yesus notu ra, na nma lahir ma nsangatur nulu Yesus.
26 Vata ini wol tamata Yahudi ia. Ia ntali wan isa naran Fenisia i na'a
propinsi Siria. Ia nera lablobang verin Yesus ma naling vatuk nait sian tali
yanan vata yai.
27 Yesus nfalak verin ia ne, "Wol lolin, wean i tala kasiko'u rira
afamtahan ra ma tvatuk verin yaha ra ma ra'an."§
28 Vata yai nfalak verin Yesus ne, "Kena ta Duila'a, na'uk yaha ra ba'i
ra'an kasiko'u rira afamtahan mumun ovi rleka na'a meja vavan."
29 Ba Yesus nfalak verin ia ne, "Oa mu vaivatul ovi fwalak yai lolin, ba
bisma mewal a'uk oa, tevek nait sian nti talik roak yanam vata."
30 Vata yai newal ia nti naran ni rahan ma nsi'ik, na yanan ntuba ko'i
ratan. Nait sian nti talik roak ia.

Yesus notu ma lolin tamata i naktun ovu nmanu

31 Nata Yesus nti talik Tirus ma nti kota Sidon, beti newal Ia nahu wan
Dekapolis ma nti danau Galilea.*
32 Tamata ra rovun brana isa nma ma ntuan Yesus. Brana yai nangrihi,
na'uk ni vaivatul ra wol lyawan, ovu naktun. Ira rera lablobang verin Ia
ma nfadoku liman na'a brana yai.
33 Ba Yesus novun ia ma rfaroa ira tali tamata rivun ovi rna'a inyai, ma
na'adoru liman tanan ra rti brana yai arun ra, beti notu beran na'a liman
a ma nkena brana yai earn a.
34 Nata ntadata nrata lanit ma nanak ma dodun, beti nfalak ne, "Efata!"
Ihin ne: "Natvadil lahir!"
35 Brian munuk, na arun ra lolin lahir ma nafrenar, ovu earn maraan
vali ma nangrihi ma lyawan roak.
36 Yesus nfalak teri tamata ovi rna'a inyai ma deka rfamalik afa yai verin
tamata iki watan. Velik ne Yesus nfalak teri ira, na'uk rfamalik lalawatan
afa yai na'a inba watan.
37 Tamata ra rtalkaka lahir ma rfalak ne, "Ya'i yo! Ia notu munuk afa ovi
ma lolin buas, tevek notu ma tamata i naktun bisma nafrenar, ovu notu
ma tamata i nmanu bisma nangrihi."

8

Yesus notu mujizat ma nfamela roti ovu ian ra al nfa'an tamata rivun ifa'at
Matius 15:32-39

---

§ **7:27 7:27** Na'a vaivatul kamkuma ini, na kasiko'u ra wean tamata Yahudi ra, ovu yaha ra wean tamata ovi wol Yahudi. * **7:31 7:31** Msi'ik catatan kaki na'a Markus 5:20.

1 Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a rasdovu ira. Ira wol rira afamtahan
ma ra'an, ba Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak verin ira ne,
2 “Ufaturu Ning silobang verin tamata rivun ovi, tevek rorang Ya'a amar
itelu roak, ovu wol rira afamtahan ma ra'an.
3 Wean i usinir ma rewal ira ovu evurira vu, na veka renweringun na'a
linga'an ralan, tevek boku rtali raroa rma.”
4 Ira rfalak ne, “Na'a wan lean vu ini, na tala roti tali inba ma naran ma
al tfa'an tamata rivun ovi?”
5 Yesus norat ira ne, “Bira roti ifira?”
Ira rfalak ne, “Roti ifitu.”
6 Ia nsinir tamata rivun avyai ma rdoku lanun, beti nala roti ifitu yai ma
naflurut ovu nfalak fara weninyai verin Ubu. Nata nvisul roti ra ma nala
verin Ni tamata ra, ma ki rtanang verin tamata rivun avyai. Ba rtanang
verin tamata rivun avyai.
7 Ira rira ian ko'u boku vali, ba Yesus naflurut ovu nfalak fara weninyai
verin Ubu na'a ian avyai, beti nsinir Ni tamata ra ma rtanang vali ian
avyai verin tamata ra.
8 Rafna'an ma evurira ra rveda roak, beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia
rasdovuk teran ra na'a ahir dawan ifitu rngora.
9 Tamata ovi rafna'an ini nlabas rivun ifa'at. Ba Yesus nsinir ira ma
rewal ira,
10 beti Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata lahir kumal isa ma rti wan
i naran Dalmanuta.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi rera ma Yesus notu mujizat
Matius 16:1-4

11 Amar isa, na tamata Farisi boku rma ma rtuan Yesus, ma rsisoal ira
ovu Ia. Ira rlabir teman Ia ma rera ma notu mujizat isa ma nfaturu ne,
Ubu nsinir Ia.
12 Yesus nanak ma dodun, ma nfalak verin ira ne, “Afakinimi tamata ovi
rva'at fiang ini rera ma otu mujizat? Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Ya'a veka wol otu mujizat verin mia!”
13 Nata nti talik ira ma nrata kumal ovu Ni tamata ovi rorang Ia, ma
retal danau yai rti ni lihir a.

Yesus nfalak ma Ni tamata ra rsi'ik warira ma lolin na'a tamata Farisi rira afa ovi rotu ra
Matius 16:5-12

14 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rablufang ma rtaha roti rivun. Ira rtaha
roti isa watan na'a kumal a.
15 Yesus nala vaivatul kamkuma al nsurak ira ne, “Msyi'ik ma lolin
tamata Farisi ra ovu raja Herodes rira ragi a.”*
16 Ira ka'i rsifalak afa verin ira ne, “Ia nfalak wean inyai, tevek wol dida
roti.”
17 Yesus nka'a afa ovi rfalak ra, ba norat ira ne, “Notu afakinimi
msyifalak afa na'a i wol mtyaha roti? Mia wol mkya'a ovu wol fyan-aran
obin? Ralabira rangrebat da'in ma wol fyikir aran afa ini?
18 Matabira, na'uk wol msyi'ik? Arubira, na'uk wol mifrenar? Mia wol
mingnanang ne,

* **8:15 8:15** Tamata Farisi ra ovu raja Herodes rangal Ubu, ba rira pengaruh sian verin tamata rivun, wean ragi kedan nfamela adonan a ma dawan. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran Ni vaivatul kamkuma yai.

19 amar i uvisul roti ilima verin tamata rivun ilima ma ra'an, ovu vali
rasdovuk teran ra na'a ahir ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir vutu rahin irua.”
20 Yesus norat ewal ira ne, “Amar i uvisul roti ifitu ma tamata rivun ifa'at
ra'an, na misdovuk teran ra na'a ahir ifira?”
Ira rfalak ne, “Ahir ifitu.”
21 Ia nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi wol fyan-aran obin?”†

Yesus notu ma brana isa i nkibu a nsirea ewal

22 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbana ma raran ahu Betsaida, na
tamata boku ovi rna'a ahu yai rovun brana isa i nkibu verin Ia, ma rera
lablobang ma nkena tamata kibu yai, boma nsirea ewal.
23 Ba Yesus ntaha tamata kibu yai liman a ovu nfabana ia ma rti ahu
murin. Nata nafnit na'a tamata yai matan a ovu nfadoku liman a na'a
matan a, beti norat ia ne, “Msirea roak?”
24 Tamata yai ntadata ma nfalak ne, “Ya'a usi'ik tamata ra, na'uk wearira
aa ra rbana.”
25 Ba Yesus nfadok-ewal liman a na'a tamata yai matan a, ma lolin roak
ia ba nsirea urun, ma nsi'ik afa ra munuk ovu lyawan.
26 Tamata yai lolin roak ia, beti Yesus nsinir ma newal ia nti ni rahan,
ovu nsurak ia ne, “Deka muti ahu ralan veki.”

Petrus ntorung ne Yesus Raja i ntevut dida salasilan ra
Matius 16:13-20; Lukas 9:18-21

27 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik Betsaida ma rti ahu ovi
rfaseri kota Kaisarea Filipi. Ira rna'a linga'an ralan obin, na Ia norat ira
ne, “Tamata ra rfalak ne, Ya'a ini iki?”
28 Ira rfalak verin Ia ne, “Tamata boku rfalak ne, Oa ini Yohanes i nbaptis
tamata ra. Boku rfalak ne, nabi Elia, ovu vali boku rfalak ne, tamata isa
tali nabi ra.”
29 Ia norat ira ne, “Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini iki?”
Petrus nfalak ne, “Oa ini Raja i mtevut mami salasilan ra!”‡
30 Ba Yesus nfalak teri lahir ma deka rfamalik afa yai verin tamata iki
watan.

Yesus nfamalik Ni matmatan
Matius 16:21-28; Lukas 9:22-27

31 Tali amar yai, Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a, musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira
dawan mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka
nfava'at ewal Ya'a.”
32 Yesus nfalyawang lahir afa yai verin ira. Ba Petrus novun Ia ma rdir-
aling ira, beti ntabu Ia.
33 Na'uk Yesus ndir-tamuri Ia, beti nfalak verin ia ne, “Nitdawan, muti
vatuk oa tali ini! Afa ovi fwikir ra wol rtali Ubu, na'uk rtali watan tamata
ra.”
34 Tamata rivun rna'a wan yai, ba Yesus nera ira ovu vali Ni tamata ra
ma nfalak ne, “Tamata iki watan inan ma norang Ya'a, na ia musti nalak

† **8:21 8:21** Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran obin ne, Yesus wol nfamalik roti. Ia nfamalik tamata Farisi ovu Herodes rira pengaruh sian. ‡ **8:29 8:29** Vai Yunani nfalak *Kristus* ihin a ne, Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra.

tenan a ovu nvara ni aa walwalur a.§ Notu wean inyai, beti bisma norang
Ya'a.
35 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan
a, na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk tamata iki watan nmata
tevek norang Ya'a, ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ia veka ni vava'at
kakiwal a.
36 Wean i tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a,
na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka?
37 Ia ki nala aka ma al nkati vava'at kakiwal? Wol nala akataka lahir!
38 Fiang ini, mlyeal tamata sian ovi rafena ma rorang Ya'a, fruarira ra.
Na'uk tamata iki watan nma'it ma nfalak ne norang Ya'a, ovu wol ntorung
afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung vali tamata
yai, na'ut i uma ewal a ovu Yamang vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu
Ni sansinir ovi rmerat urun tali lanit ratan."

9

1 Ia ntafal ma nfalak verin ira ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tali bir tinemun na'a wan ini, na boku wol rmata obin, na'ut inyai, na ira
veka rsi'ik Ubu Ni Fareta nma ovu ngrebat!"

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a

Matius 17:1-13; Lukas 9:28-36

2 Ba amar inean nelak roak, na Yesus novun Petrus, Yakobus ovu
Yohanes ma rva'al vuar karatat isa, ma aksa ira watan na'a inyai. Ira
rsi'ik, na Yesus felan a naling roak ia.*
3 Afa ovi nung a neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat. Wol tamata isa
na'a lanit ivavan a veka ntof nala ma ravit ra rangiar wean inyai.
4 Brian munuk, na irtelu rsi'ik, na nabi Elia ovu nabi Musa rvotuk ma
rangrihi nulu Yesus.
5 Ba Petrus nfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan ini.
Ni lolin a amfadiri befak itelu, ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali
verin Elia."
6 Velik aba, Petrus wol nka'a afa ovi nfalak ra, tevek irtelu rbobar urun,
na'uk nangrihi watan wean inyai.
7 Na'ut inyai, na mutan isa nkum-teri ira, ovu rarenar vai isa ntali mutan
ralan yai ne, "Ini Ya'a Yanak i ulobang urun Ia. Mryenar afa ovi nfalak
ra!"
8 Brian munuk, na rsi'ik lilit wan yai, na wol tamata roak na'a inyai.
Yesus a'uk sa'i nana'a inyai.
9 Nata rsuta tali vuar ma rna'a rira banbanan obin, na Yesus nsurak ira
ne, "Deka fyamalik afa i mryea inlangin yai verin tamata ra veki. Mnyaban
ma Ubu nfava'at ewal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini tali matmatan, beti
fyamalik."
10 Ira rot-orang Ni snurak yai, na'uk ka'i rsiforat ira na'a Yesus Ni afa i
nfalak a ne, "Veka uva'at ewal tali matmatan."
11 Ba rorat Yesus ne, "Notu afakinimi Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rfalak ne, Elia veka nma ula ia, beti Raja i ntevut mami salasilan
ra?"

---

§ **8:34 8:34** Afa ovi Yesus nfalak ra wol ihirira ne, musti rbaku lokat tamata i norang Yesus ma rfaklo'i ia na'a aa walwalur. Na'uk musti tfakabava tenadida verin Ubu ma tot-orang Ni vaivatul ra. Wol tka'a vali ne, Ubu Ni banbanan verin ita ma tatuan susa te tmata, te wahal. * **9:2 9:2-7** 2 Petrus 1: 17-18

12 Yesus nfalak ne, “Kena, Elia nma ula ia, boma nasusan afakataka
munuk. Na'uk mia mkya'a roak ne, rtulis na'a Surat Ralan ne, Ya'a, Tamata
Yanan, veka utuan sian rivun ovu vali rangrihi visal-vasil Ya'a.
13 Ba ufalak verin mia ne, Elia nma roak, na'uk tamata ra ka'i rorang
rira ininan ra ma rotu tia ma watan ia. Inyai kena lahir ovu vaivatul ovi
lalan a rtulis roak na'a Surat Ralan a.”†

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u brana isa
Matius 17:14-21; Lukas 9:37-43a

14 Yesus, Petrus, Yakobus ovu Yohanes rtali vuar rsuta roak mane
rasdovu ira ovu Yesus Ni tamata liak ovi rorang Ia. Ira rsi'ik, na tamata
rivun ila'a rdir-lilit rira kida ra. Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra, boku rsingarahi ovu ira.
15 Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik Yesus, na rtalkaka munuk, ba rafla
lahir rti ma rtuan Yesus.
16 Yesus norat ira ne, “Msyingarahi ovu ira na'a aka?”
17 Tali tamata rivun avyai, na tamata isa nfalak verin Yesus ne, “Tuan
Guru, ya'a ovun yanak a brana nma verin Oa ma motu ma lolin ia, tevek
nait sian nleal ia ma notu ma nmanu.
18 Wean i nait sian nlabir ia, na notu ma nvatuk tenan nsuta lanun,
ovu vali bera faluvur ia, nifan ra rsitutu ira, ovu nablingu lahir. Era roak
verin Mu tamata ovi rorang Oa ma raling vatuk nait sian yai, na'uk wol
rot-nala.”
19 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Wol bira inorang
lahir! Amar ifira vali ma udoku ovu mia ma utahang nal ralang ovu mia,
tamata ovi wol bira inorang a? Myovun kasiko'u yai mya ini!”
20 Ba rovun kasiko'u yai verin Yesus. Na'ut i nait sian yai nrea Yesus, na
notu lahir ma kasiko'u yai tenan a raruru lalean ia, ovu nleka ma nlawar
ia na'a lanun, ovu vali bera faluvur ia.
21 Yesus norat kasiko'u yai yaman a ne, “Nait sian ini nleal ia mnanat
roak?”
Yaman nfalak ne, “Tali ni kako'u roak!
22 Nait sian ini nleal ia ma nfaleka dalang ia na'a yafu ovu vali na'a wear
mane nfedan ia. Ba wean i Oa bisma mlobang ia, na mlobang ma fwaturu
Mu silobang verin ami!”
23 Yesus nfalak ne, “Oa fwalak ne, wean i bis ot-nala? Tamata i norang
Ubu ovu ralan urun veka not-nala afakataka munuk lahir!”
24 Kasiko'u yai yaman nafwak lahir ne, “Ya'a orang, na'uk ning inorang
a kako'u obin, ba mlobang ya'a ma mtafal ning inorang verin Oa!”
25 Yesus nsi'ik, na tamata rivun rma roak, ba nfalak ne, “Hoi, nait sian
oa, ovu motu tamata ra ma raktun ovu rmanu. Ufareta ma muti talik
kasiko'u ini, ovu deka mewal kikyai oa ma mleal ia.”
26 Nait sian yai nafwak ovu notu ma kasiko'u yai raruru lalean ia, ma
nleka nsuta ntuba wean tamata matmatan roak, beti nait sian nti ntalik
ia. Ba tamata rivun avyai rfalak ne, “Ia nmata roak.”
27 Na'uk Yesus ntaha kasiko'u yai liman a ma nfadiri ia ma ndiri.
28 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia sa'i rna'a rahan, beti rorat Ia
ne, “Afakinimi ami wol amaling nala nait sian yai?”
29 Yesus nfalak ne, “Nait sian i wean inyai, wol bisma mila'ing ia, wean
i wol miflurut.”

† **9:13 9:13** Yesus nfalak ne, ***Elia nma roak***, nfaturu Yohanes i nbaptis tamata ra. Msi'ik Matius 11:14, 17:13.

Yesus nfavotuk Ni matmatan a verin Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 17:22-23; Lukas 9:43b-45

30 Ira rti talik wan yai ma rban-oli propinsi Galilea. Yesus nafena ma
tamata ra rka'a ne, ira rna'a inyai,
31 tevek Ia nair Ni tamata ovi rorang Ia. Yesus nair ira ma nfalak ne,
“Tamata ra veka rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, verin tamata ra ma
rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na uva'at ewal”
32 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra,
ovu rbobar ma wol rorat Ia na'a afa avyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsingarahi ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira
Matius 18:1-5; Lukas 9:46-48

33 Rewal ira rti Kapernaum, na rti rahan isa ralan a. Yesus norat ira ne,
“Inlangin a na'a linga'an, na vaibira na'a afaka?”
34 Wol rfalak akataka verin Ia, boma deka nka'a, tevek inlangin a rsitaku
ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki dawan lia munuk tali ira.
35 Yesus ndoku ma nera Ni tamata vutu rahin irua ma nfalak ne, “Iki
mane dawan lia munuk ia, na nfakabava tenan veki ma neluk sansinir
ovu nlobang tamata ra munuk.”
36 Nata Yesus nala kasiko'u isa ma nfalak ma ndiri waharira ralan ra.
Yesus nangabuk kasiko'u yai ma nfalak verin ira ne,
37 “Tamata iki watan nalang kasiko'u ra wean kasiko'u ini tevek narang
a, na ia nalang roak Ya'a. Tamata iki watan nalang Ya'a, na wol nalang
watan Ya'a, na'uk nalang roak Ubu i nsinir Ya'a.”

Tamata isa naling vatuk nait sian tali tamata, velik ne ia wol ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia
Lukas 9:49-50

38 Yohanes nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, ami amsi'ik tamata isa
nala naram a ma naling vatuk nait sian tali tamata, ba amtab-teri ia, tevek
wol ntali mami sidovung.”
39 Yesus nfalak ne, “Deka mtyab-teri ia, tevek wol tamata isa bisma nala
narang a ma notu mujizat, beti nangrihi lahir ma nfalak sian Ya'a.
40 Tamata iki watan wol nangal ita, na ia nlobang roak ita.
41 Afa i ufalak verin mia kena urun! Tamata iki watan nala wear gelas
isa ma myenu tevek myorang Kristus‡, na Ubu veka naval ia na'a ni rala
lolin a.”

Afa ovi rweang tamata ra ma rotu salasilan ra
Matius 18:6-9; Lukas 17:1-2

42 “Na'uk tamata iki watan notu ma kasiko'u i norang Ya'a nleka ma
notu salasilan, na Ubu veka nukun ia. Ni lolin a rkeak vatu dawan isa
na'a relan a, ma relik ia na'a tahat ralan.
43 Wean i limabira lihir notu ma myotu salasilan, na myetal vatuk ia. Ni
lolin a, bira vava'at kakiwal ovu Ubu, velik ne limabira lihir watan, tevek
wol lolin lahir ma miti yafwan kakiwal ovu limabira irua. [
44 Na'a wan yai yafu wol nmat-nala, ovu bwa ovi ra'an matmatan ra wol
rmat-nala vali.]§

‡ **9:41 9:41** Kristus ovu Mesias irua wearira isa watan; ihin a ne, Raja i Ubu ntorung tali lalan ma nma ma ntevut dida salasilan ra. § **9:44 9:44** Naskah mnanat boku a'uk rpake ayat 44 ovu 46. ***Bwa ovi ra'an matmatan wol rmat-nala*** ihin a ne, tamata ovi wol rorang Yesus veka rna'a yafwan kakiwal ma rfarnuang wawa'uk lalawatan.

45 Wean i eabira lihir notu ma myotu salasilan, na myetal vatuk ia. Ni
lolin a, bira vava'at kakiwal ovu Ubu, velik ne eabira lihir watan, tevek
wol lolin lahir ma miti yafwan kakiwal ovu eabira irua. [
46 Na'a wan yai, na bwa ovi ra'an matmatan ra wol rmat-nala ovu yafu
wol nmat-nala vali.]
47 Wean i matabira lihir notu ma myotu salasilan, na mkyivul vatuk ia.
Ni lolin a, ti mnya'a Ubu Ni Fareta, velik ne matabira lihir watan, tevek
wol lolin lahir ma nvatuk mia na'a yafwan kakiwal ovu matabira irua.
48 Na'a wan yai, na yafu wol nmat-nala ovu bwa ovi ra'an matmatan ra
wol rmat-nala vali.
49 Yafu veka notu ma tamata ovi rorang Ubu rmerat.
50 Sira lolin, na'uk wean i wol sarsiran roak, na myotu wean inba ma
sarsiran ewal? Fara bira vava'at lolin, wean afamtahan ovi rtafal sira ma
lanun. Deka vaibira na'a iki dawan lia munuk, ba msyiotu lolin watan
mia, boma bira vava'at ra malinan."

10

Yesus nair tamata ovi awarira roak ma deka rsitalik
Matius 19:1-12; Lukas 16:18

1 Yesus ndir-talik ahu Kapernaum ma nti Propinsi Yudea na'a oar Yordan
ni lihir a. Tamata rivun rma ewal ma rdir-lilit Yesus ma nair ira, wean i
ba'i nsiair a.
2 Tamata Farisi boku rma ma rlabir teman Ia, ma rorat Ia ne, "Na'a dida
agama ni inukun ra, na brana i nsifa roak bisma ntalik awan te wahal?"
3 Ba Yesus norat ira ne, "Musa nfareta aka verin mia na'a ni inukun ra?"
4 Ira rfalak ne, "Musa ntorung verin brana ra ne, wean i brana isa mane
ntalik awan a, na ia nasusan ni surat sitalik, beti nfasuka ia."*
5 Yesus nfalak verin ira ne, "Musa nala ni inukun yai verin mia, tevek
ralabira ra rangrebat da'in.
6 Tevek na'ut i Ubu notu lanit ivavan a, na Ia notu vali brana ovu vata.†
7 Wean inyai, bi brana veka nsuta talik renan ovu yaman a, ma irua
awan a rleal isa.
8 Vata irua brana ralarira isa ma ikisa watan ira. Ba irua ikisa watan
roak.‡
9 Wean inyai, bi Ubu notu roak ma irua rleal isa, ba tamata ra wol bis
rotu ma rsitalik."
10 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti rahan ralan ewal ma rorat
Yesus na'a afa avyai.
11 Yesus nfalak ne, "Brana iki watan i ntalik awan a ma nsifa ewal ovu
vata liak, na ia naflidan§ roak, ba notu sala roak verin awan lan a.
12 Wean vali inyai verin vata ra. Vata iki watan i ntalik awan a ma nsifa
ovu brana liak, na ia naflidan vali."

Yesus naflahar kasiko'u ra
Matius 19:13-15; Lukas 18:15-17

13 Tamata ra rovun yanarira rma verin Yesus, boma nfadoku liman na'a
ira, na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rangrova tamata avyai.

---

* **10:4 10:4** Tbas Musa ni inukun ra na'a Ulangan 24:1. † **10:6 10:6** Kejadian 1:27 ‡ **10:8 10:8** Kejadian 2:24 § **10:11 10:11** Vaivatul ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.

14 Yesus nsi'ik afa yai, na nangrova ma nfalak verin ira ne, “Msyi'ik
watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan Ya'a. Deka myotu teri ira, tevek
tamata ovi wearira avyai, ira veka warira vali ovu Ubu na'a Ni Fareta a.
15 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan wean i wol
norang wean kasiko'u avyai ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja,
na ia veka wol wan na'a Ubu Ni Fareta a.”
16 Ba Yesus nangabuk kasiko'u avyai ovu nfadoku liman nana'a ira ma
naflahar ira.

Brana i ni metan rivun
Matius 19:16-30; Lukas 18:18-30

17 Yesus mane nti roak, na brana isa nafla nma ma nsangatur nulu Ia ma
norat ne, “Tuan Guru, lolin Oa. Ya'a musti otu afaka, boma ning vava'at
kakiwal?”
18 Yesus norat ia ne, “Afakinimi fwalak ne lolin Ya'a? Wol tamata isa vali
lolin ia, Ubu a'uk sa'i lolin Ia.
19 Oa mka'a munuk afa ovi Ubu nfareta roak verin ita. Deka msifedan,
wean i msifa roak, na deka mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, ovu
deka bwori. Deka mdiri fareta waharira ralan ra ma msiklabir na'a afa
ovi fwalak ra na'a tamata liak, deka fwaruki tamata liak ra ovu malang
renam ovu yamam a.”*
20 Tamata yai nfalak ne, “Tuan Guru, ya'a ot-orang munuk roak afa
avyai, tali na'ut i ning kako'u obin.”
21 Yesus nsi'ik, na nlobang ia ma nfalak ne, “Teran afa isa wol motu
obin. Muti ma fwedi munuk mu metan ra, ma mtanang kubang avyai
verin tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka mu metan na'a lanit
ratan, beti mwa ma morang Ya'a.”
22 Ti ma nrenar afa i Yesus nfalak yai, na wahan aleman ma newal ia
ovu ralan lalau, tevek ni metan rivun.
23 Yesus nsi'ik lilit Ni tamata ra, na nfalak verin ira ne, “Susa buas ma
tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir Raja!”
24 Yesus Ni tamata ra rarenar Ni vaivatul ra, na rtalkaka. Ba Yesus nfalak
ewal verin ira ne, “Baba averi, veka susa buas ma tamata ovi rka'i ra
rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir Raja.
25 Susa ma afwatan dawan isa naran unta nuruk nala dirin ni bilahin a,
na'uk susa lia munuk verin tamata ovi rka'i a ma ti rna'a Ubu Ni Fareta
a.”
26 Tamata ovi rorang Yesus rtalkaka lahir ma rsiforat ira ne, “Ba wean
inyai, na iki veka ni vava'at kakiwal?”
27 Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, “Tamata ra wol rot-nala lahir afa yai,
na'uk wol wean inyai verin Ubu, tevek Ia bis not-nala munuk akataka.”
28 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Ami amban-talik roak mami afakataka
munuk ma amorang Oa!”
29 Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki
watan i nban-talik ni rahan teta a, a'an a warin ra, renan ovu yaman a,
uran a yanan ra, te ni va'i ra ma norang Ya'a ovu nfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a, na
30 fiang ini Ubu veka nal-ewal ma ntafal ma faratut ni rahan teta, a'an
a warin, uran a yanan ra, renan ra, ovu vali ni va'i ra, na'uk veka rotu
sian ia vali, tevek norang Ya'a. Na'uk amar ovi veka rma ini, na ia veka
ni vava'at kakiwal.

---

* **10:19 10:19** Afa ovi Ubu nfareta na'a ayat ini rtali Keluaran 20:12-16 ovu Ulangan 5:16-20.

31 Na'uk tamata rivun ovi fiang ini dawan ira ma rban-ulu verin tamata
ra, ira veka rban-muri watan. Tamata ovi ko'u watan ira fiang ini ma
rban-muri, ira veka dawan ira ma rban-ulu verin tamata ra.”†

Yesus nfamalik ewal Ni matmatan
Matius 20:17-19; Lukas 18:31-34

32 Ira rva'al rarata Yerusalem, na Yesus nbana ula Ia. Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia rtalkaka, ovu vali tamata ovi rban-orang ira rbobar. Ia nera
Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia yai ma rti nelan kedan a, ma
nfamalik verin ira na'a afa ovi tamata ra veka rotu verin Ia.
33 Yesus nfalak ne, “Fiang ini mane tati Yerusalem, na Ya'a, Tamata
Yanan Ya'a ini, veka rala Ya'a ti ma una'a dawan mela falurut ra ovu
dawan ovi rair Musa ni inukun ra limarira ralan ra. Ira veka rukun Ya'a
ma umata, boma rala Ya'a verin tamata ovi wol Yahudi ra.
34 Tamata avyai veka rlabir waweang Ya'a ovu rira vaivatul ra, rafnit
Ya'a, rasveva Ya'a, beti rfedan Ya'a. Na'uk ti ma amar itelu nelak, na veka
uva'at ewal.”

Tamata ovi rka'a ma rfakabava tenarira ma rlobang tamata liak ra, na dawan urun ira na'a Duila'a wahan ralan
Matius 20:20-28

35 Ba Zebedeus yanan ra, nararira Yakobus ovu Yohanes, ti rfaseri Yesus
ma rfalak verin Ia ne, “Tuan Guru, fara fwakena watan afa i mane amera
tali Oa.”
36 Ba Yesus norat ira ne, “Inabira ma otu afaka verin mia?”
37 Ira rfalak verin Yesus ne, “Na'ut i mdoku na'a wam i mdoku ma
fwareta na'a Mu Fareta i nfitik nyadat a, na fara mtorung ma amdoku
Mu lihir mela ovu balit a.”‡
38 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia wol mkya'a afa i myera tali Ya'a.
Mtyahang nala ma rotu sian ovu rfedan mia wean i veka rotu sian ovu
rfedan Ya'a?”§
39 Ira rfalak ne, “O'u, amtahang nala afa sian avyai.”

Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia fyalak kena ne, veka rotu sian ovu
rfedan mia, wean i veka rotu sian ovu rfedan Ya'a.
40 Ya'a wol bisma ufadoku ne, iki ndoku Ning lihir mela ovu balit a. Ubu
a'uk sa'i nfadoku ne, tamata aba veka rdoku ovu Ya'a.”
41 Nata Yesus Ni tamata vutu rarenar afa ovi Yakobus irua Yohanes rfalak
ra, ba rangrova ira.
42 Yesus nera munuk ira ma nfalak ne, “Mia mkya'a roak ne, tamata ra
rka'a munuk tamata fareta ra ovu tamata dawan ovi wol rorang Ubu, ma
rfareta tamata ra ovu limarira tma'an.
43 Na'uk mia deka weabira tamata avyai. Tamata iki inan ma ni dawan
nlia tamata ra, na ia musti neluk tamata sansinir verin mia.
44 Iki inan ma nlia munuk mia, na musti neluk tamata sansinir ma
nkarya verin iki watan.

---

† **10:31 10:31** Tamata ovi rban-ulu ihin a ne, tamata ovi rira van dawan. Tamata ovi rban-muri ihin a ne, tamata ovi wol rira van. ‡ **10:37 10:37** Wan i Ubu ndoku ma nfareta: vai Mala nfalak ne *takhta.* Tamata nera ma ndoku raja ni lihir mela te balit, tevek inyai wan lolin urun ma tamata ra ralang ia. § **10:38 10:38** Vai Yunani na'a ayat ini, secara harfiah, nfalak ne, ***Mia mtyahang nala ma myenu kobi i Ya'a veka enu a? Te rbaptis mia wean i veka rbaptis Ya'a?***

45 Ba Ya'a vali Tamata Yanan Ya'a, wol uma ma usinir tamata ra ma
rlobang Ya'a, na'uk uma ma ulobang tamata ra, ovu ala tenang al ukvanak
tamata rivun tali rira salasilan ra."

Yesus notu ma Bartimeus nsirea lahir
Matius 20:29-34; Lukas 18:35-43

46 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia raran Yerikho. Nata, ira ovu tamata
rivun vali rti talik kota yai, na rtuan tamata kasian isa nkibu, naran
Bartimeus, yaman a naran Timeus. Ia ndoku linga'an nelan ma nera
kubang tali tamata ra.
47 Ti ma nrenar ne, Yesus i ntali Nazaret nma inyai, na nafwak ne, "Yesus,
Oa ubum-nusim Raja Daud. Fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a!"
48 Tamata rivun rtabu ia ma deka vain.
Na'uk ia ntafal ma nafwak ila'a ne, "Oa ubum-nusim Raja Daud. Fara
fwaturu Mu silobang a verin ya'a!"
49 Nata Yesus ndir-teri ma nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, "Eka
myera ia ma nma ini."
Ba ira rfalak verin tamata kibu yai ne, "Kida, eka motu ma ralam a lolin
ma mdiri, tevek Yesus nera oa."
50 Ia naling ni ravit a blawat a ma ndiri lahir ma ti ntuan Yesus.
51 Yesus norat ia ne, "Oa inam ma otu afaka verin oa?"
Ba tamata kibu yai nfalak verin Ia ne, "Tuan Guru, ya'a inak ma usirea!"
52 Nata, Yesus nfalak verin ia ne, "Mewal oa ta baba, tevek mu inorang
verin Ya'a notu ma lolin roak oa!" Ba ia nsirea lahir ma norang Yesus na'a
Ni banbanan.

11

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira lolin urun
Matius 21:1-11; Lukas 19:28-40; Yohanes 12:12-19

1 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ti rfaseri Yerusalem, na raran lan
ahu Betfage ovu Betania. Ahu irua yai rna'a vuar Zaitun. Ba Yesus nsinir
tamata irua tali Ni tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
2 Ia nfalak verin ira ne, "Miti ahu i na'a ulu eri. Ti myaran ahu eri, na
veka mtyuan lahir keledai isa i wol ka'i dawan ia obin. Rkeak teri ia, ovu
vali tamata ra wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat ni kakeak a ma
fyabana ia mya.
3 Beta ne tamata ra rorat mia ne, 'Afakinimi mryuvat keledai yai ni
kakeak a?', na fyalak ne, 'Duila'a nperlu keledai yai, ovu wol mnanat, na
veka rtaha ewal rma.' "
4 Tamata irua yai rti ma rtuan keledai yai na'a linga'an nelan. Tamata
ra rkeak keledai yai na'a rahan isa ni falfolat a. Ba irua rti ma raruvat ni
kakeak a, na
5 tamata ovi rdiri inyai rorat ira ne, "Afakinimi mryuvat keledai yai ni
kakeak a?"
6 Tamata irua yai rfalak wean afa ovi Yesus nfalak lan roak verin ira, ba
tamata ovi rna'a inyai rsi'ik watan ma rfabana keledai yai rti.
7 Ba rfabana keledai yai rti verin Yesus, ovu rala rira ravit blawat ra ma
al raraang tetan ratan a, ma Yesus rata ndoku.
8 Tamata rivun rvelar rira ravit a blawat ra na'a linga'an ralan, na boku
vali rfadoku aa sanan tutul ovi retal na'a rira va'i ra.

9 Tamata ovi rbana ula ira ovu ovi rban-muri ra, rafwak ma vairira
dawan ne, “Mya ma tfadawang Ubu! Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a
naran a.*
10 Ubu naflahar ita, tevek Ni fareta i veka nma ini lolin urun, wean i
ubud a nusid Raja Daud nfareta! Ubu nana'a wan i karatat lia munuk a,
ba traning Ia!”
11 Yesus naran roak Yerusalem ma nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
ralan a. Ia nsi'ik lilit wan yai, na ya'i laflofan roak, ba nti Betania ovu Ni
tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.

Yesus near nfasoba aa isa naran ara
Matius 21:18-19

12 Ni ilyan ana, Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-talik Betania, na
Yesus nfarnuang Ni balafar roak.
13 Tali raroa obin, na nsi'ik aa isa naran ara nafroang roak. Ba nti ma
nsi'ik aa yai al ndava ne, vuan te wahal, na'uk wol nrea vuan isa vali. Ia
nrea watan aa yai roan ra, tevek wol naran amar i vuan obin.
14 Ba Yesus nfalak verin aa ara yai ne, “Tali amar ini, na tamata ra wol
ra'an roak vuam a!” Yesus Ni tamata ra rarenar munuk afa i nfalak a.

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Matius 21:12-17; Lukas 19:45-48; Yohanes 2:13-22

15 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira rti Yerusalem, na nti
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, ma nala'ing vatuk tamata ovi
rfedi-rfaha afa na'a inyai, beti nir-nar tamata ovi rsikati kubang rira meja
ra, ovu vali dakdokwan ovi tamata ra rdoku ma ala rfedi modarlaka.†
16 Ia ntab-teri vali tamata ra ma deka rtaha afa ovi rfedi-rfaha ra, ma
rahu Rahan Dawan Falurut ni lean a.
17 Yesus notu wean inyai, beti nair tamata ovi rna'a inyai. Ia nfalak verin
ira ne, “Surat Ralan nfalak wean ini: ‘Ning rahan a neluk rahan falurut
verin bangsa ra munuk na'a lanit ivavan,’ na'uk mia myotu ma neluk wan
ma tamata barborin ra rna'a.”‡
18 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan ovi rair Ubu Ni inukun
ra rarenar vaivatul avyai, ba rdava linga'an mane rfedan Yesus, tevek
rbobar Ia. Rbobar Ia, tevek tamata rivun ovi rna'a inyai rtalkaka, ovu
inar urun ma rarenar afa ovi nfalak ra.
19 Lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rban-talik kota yai.

Yesus nala aa ara i nangaran roak ma nfalyawang ne, Ubu nrenar dida falurut ra
Matius 21:20-22

20 Varverak sumatan obin, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-
ewal rti Yerusalem ma raran aa ara yai. Aa yai nangaran munuk roak ma
ti naran ni wa'ar ra.

---

* **11:9 11:9** Mazmur 118:25-26. † **11:15 11:15** Ira wol rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, na'uk na'a ni balbelat ralan. Tamata ra rfedi afwatan, ngul, anggur ovu sira ma tamata ra rfaha ma rala verin Yahudi rira mela falurut ra na'a Rahan Dawan Falurut, ma neluk rira korban. Tamata ovi rsikati kubang, rkati kubang tali negara liak ovu Yahudi rira kubang. ‡ **11:17 11:17** Yesaya 56:7

21 Petrus nangnanang ewal afa i Yesus nfalak lan roak verin ira na'a
aa yai, ba nfalak verin Ia ne, “Tuan Guru, eka msi'ik! Aa i inravin mear
fwasoba yai nangaran munuk roak!”
22 Yesus nfalak verin ira ne, “Myorang urun Ubu!
23 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i tamata iki watan wol
ralan raruan al norang Ubu, na ia veka nfalak verin vuar isa ne, ‘Mlaun
talik wam kikyai ma roal mtuba tahat ralan!’, na vuar yai veka nlaun lahir
ma roal ntuba tahat.
24 Wean inyai, bi ufalak verin mia ne, wean i myorang ne, afa ovi myera
tali Ubu na'a bira falurut ra, Ia nala roak verin mia, na Ia veka nala afa
avyai verin mia.
25 Na'ut i miflurut, na wean i ralabira sian tamata isa, na myabun ia
veki, boma Yamabira i nleal lanit ratan veka na'i vatuk vali bira salasilan
ra. [
26 Na'uk wean i wol myabun tamata ra, na Yamabira na'a lanit ratan
veka wol na'i vatuk vali bira salasilan ra.”]§

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a
Matius 21:23-27; Lukas 20:1-8

27 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rewal ira rma Yerusalem. Ia nbana
na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, na Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu vali Yahudi
rira dawan ra rma ma rtuan Ia,
28 ma rorat ne, “Oa Mu ngrebat aka ma al motu afa ovi? Iki nala ngrebat
yai verin Oa ma motu afa avyai?”*
29 Yesus nfalak ne, “Ya'a mane orat mia na'a afa isa, ba byalat Ya'a veki,
beti ufalak vali verin mia ne, iki nala ngrebat verin Ya'a ma otu afa avyai.
30 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngrebat tali iki? Ngrebat tali lanit
ratan, te tali tamata? Eka fyalak kikyai!”
31 Ba rsifalak afa verin ira ne, “Wean i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat
ntali lanit ratan,’ na Ia veka nfalak ne, ‘Notu afakinimi wol myorang ia?’
32 Na'uk susa vali ma tfalak ne, ‘Ngrebat tali tamata!’ ” Ira rbobar, tevek
tamata rivun rorang roak ne, Yohanes nabi mnga'un ia.
33 Ba rfalak verin Yesus ne, “Ami wol amka'a.”
Yesus nfalak verin ira ne, “Ba wean inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali
verin mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa avyai.”

12

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ovi rwanar va'i anggur
Matius 21:33-46; Lukas 20:9-19

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Yahudi rira dawan mela
falurut ra, ovu dawan Yahudi ra, ntafal vali Yahudi rira dawan ovi rair
Ubu Ni inukun ra. Ia nfalak ne, “Tamata isa notu ni va'i anggur, na notu
ngean ma nlilit ni va'i a, ovu nkear wan isa ma al raramat anggur vuan ra
na'a. Ia nfadiri sari isa felan a wean farwan ma rata rdoku al rwanar ni
va'i a. Notu munuk wean inyai, na nala verin tamata va'i ra ma rasusan

§ **11:26 11:26** Ayat ini nana'a naskah mnanat boku watan. * **11:28 11:28** Tafsiran boku rfalak ne, ***afa ovi motu ra*** ihin a ne, Yesus nala'ing tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut. Tafsiran boku rfalak vali ne, ihin a ne, Yesus Ni afa ovi nair ra.

ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma
nti wan raroa.
2 Ba ti naran roak ni amar i rfufu anggur vuan ra, na va'i duan yai nsinir
ni tamata sansinir isa ma ti nala ni wahat tali tamata ovi rwanar ni va'i a.
3 Na'uk tamata avyai rtaha tamata sansinir yai, ma rvaval ia, beti rsinir
ma newal favu watan ia.
4 Ba va'i duan yai nsinir ni tamata sansinir isa ewal ma nti, na'uk rvaval
ma ulun a namngala, beti rfama'it ia.
5 Va'i duan yai nsinir ni tamata sansinir isa ewal vali ma nti, na'uk rfedan
ia. Ia nsinir tamata rivun ma sasan ira rti vali, na'uk rotu lalawatan ira
wean inyai, ba rvaval boku ovu rfedan boku.
6 Teran a'uk yanan a brana i nlobang urun ia. Ti nata nfalak ne, ‘Tamata
avyai veka ralang yanak a,’ ba nsinir ia ma nti vali.
7 Na'uk rsifalak afa verin ira ne, ‘Tamata ini va'i duan yanan a brana,
ba mya ma tfedan ia, boma tala va'i ini verin ita.’
8 Ba rtaha brana yai ma rfedan ia, ma ti rvatuk tenan a na'a va'i yai
murin a.”
9 Yesus norat ira ne, “Va'i duan yai veka notu afaka? Ia veka nma ma
nfedan tamata avyai, ma nala ni va'i yai verin tamata liak.
10 Mia wol byas obin vaivatul ovi rna'a Surat Ralan a? Vaivatul avyai
wean ini:
‘Vatu i tukan ra rvatuk yai,
fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan yai.
11 Afa i Duila'a notu lolin urun,
ovu notu ma tamata ra rtalkaka.’ ”*
12 Ba tamata ovi rarenar vaivatul kamkuma yai rdava linga'an mane
rtaha Yesus, tevek rka'a ne, Ia nala vaivatul kamkuma yai al nta'ing ira.
Na'uk rbobar, tevek tamata rivun inar Yesus, ba rban-talik watan Ia.

Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi ovu Herodes ni tamata ra rorat Yesus ne, kena ma rbahir kulu verin Kaisar te wahal
Matius 22:15-22; Lukas 20:20-26

13 Tamata ovi rarenar vaivatul kamkuma yai rsinir tamata Farisi boku,
ovu tamata boku vali ovi rorang Herodes ma rorat afa isa tali Yesus, boma
rfaleka Ia na'a Ni vaivatul ra.
14 Ti ma rtuan Yesus, na rfalak ne, “Tuan Guru, ami amka'a ne, afa ovi
fwalak ra kena lalawatan. Oa wol fwili tamata, ovu wol mdava waham
ralan, na'uk msiair ovu ni malolan a, wean Ubu ralan nfalak a, verin
tamata ra. Ba, eka fwalak verin ami ne, dida agama nfalak ne, kena ma
tbahir kulu verin Kaisar te wahal? Ba musti tbahir te wahal?”
15 Yesus nka'a rira siweang ra, ba nfalak verin ira ne, “Afakinimi mlyabir
teman Ya'a? Eka myala bira kubang dinar† isa ma usi'ik.”
16 Nata rala kubang dinar isa ma nsi'ik, ba norat ira ne, “Tamata iki
walun a ovu naran a na'a kubang ini?”
Ira rfalak ne, “Kaisar.”
17 Ia nfalak ne, “Ba wean inyai, na myala verin Kaisar afa ovi Kaisar
nia, ovu myala vali verin Ubu afa ovi Ubu Nia.” Ira rarenar afa ovi Yesus
nfalak ra, na rtalkaka lahir.

---

* **12:11 12:11** Mazmur 118:22-23. Vatu ini nfaturu Duila'a Yesus. † **12:15 12:15** Rotu kubang *dinar* tali perak, ovu rpake ma rbahir kulu. *Dinar* isa fyawan wean lahir tamata biasa ni kadi na'a amar isa.

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal te wahal
Matius 22:23-33; Lukas 20:27-40

18 Tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rma ma rtuan
Yesus. Tamata Saduki ra wol rorang ne, tamata matmatan ra veka rva'at
ewal. Ba rorat Ia ne,
19 "Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini verin ita: Wean i brana isa nmata
ma teran a'uk awan a, na'uk wol yanarira, na brana yai a'an te warin musti
nala varu yai neluk awan, ma fara ia i nmata roak yai veka duan yanan
boku.
20 Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin ira, ma iya'an nsifa roak, na'uk
wol yanan obin, na nmata.
21 Nata warin nsifa vali ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata.
Ba brana i norang a'an i beti nmata yai nsifa vali ovu varu yai, nata wol
yanar obin, na nmata vali.
22 Warin i norang ia nsifa vali ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na
nmata vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran iwarin tutul a. Ti nata
vata yai nmata vali.
23 Ba wean inyai, na ti naran amar i tamata matmatan ra rva'at ewal, na
iki veka awan mnga'un vata yai, tevek brana ifitu yai awar munuk roak
ia?"
24 Yesus nfalak verin ira ne, "Mia sala ma dawan mia, tevek wol fyan-
aran Surat Ralan a, ovu wol mkya'a Ubu Ni ngrebat a!
25 Ba na'ut i Ubu nfava'at ewal tamata matmatan ra, na ira veka wol
rsifa roak, na'uk rva'at wean Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan.
26 Mia wol byas obin na'a Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik na'a tamata
ovi rmata roak, na'uk veka rva'at ewal a? Ia ntulis na'a Surat Ralan ma
nfamalik na'ut i nsi'ik yafu nonga na'a lavurun lesmat ralan. Ia ntulis ne,
'Ya'a ini Ubu i Abraham, Ishak ovu Yakub ba'i raraning a.'‡
27 Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra, na'uk neluk Ubu verin tamata
ovi rva'at ra. Ba bira afa ovi fyalak ra wol kena lahir."

Ubu Ni inukun i nlia munuk inukun ra
Matius 22:34-40; Lukas 10:25-28

28 Yahudi rira dawan isa i nair Musa ni inukun ra nma ma nrenar vali
Yesus ovu tamata Saduki ra rsisoal ira. Ia nrenar Yesus Ni vaivatul ra kena
munuk, ba norat Ia ne, "Inukun bi nlia munuk tali inukun ra?"
29 Yesus nfalak ne, "Inukun i nlia inukun ra munuk wean ini: 'Tamata
Israel ra eka mryenar! Ubila'a i traning a ikisa watan, ovu wol Ubu liak.
30 Oa musti mlobang Duila'a, mu Ubu i mraning a, ovu ralam urun. Mala
munuk mu vava'at a, mu kaka'a ra, ovu vali mu ngrebat ra verin Ia ma al
mlobang Ia.'§
31 Inukun isa vali i norang i ula lalean yai wean ini: 'Oa musti mlobang
vali tamata liak ra wean watan i mlobang tenam a.' Inukun ra munuk wol
verar lia inukun irua ini.*"
32 Ba Yahudi rira dawan yai nfalak verin Yesus ne, "Tuan Guru, kena
urun, tevek afa ovi fwalak ra rfaturu ne, Ubu ikisa watan, ovu vali wol
Ubu liak.
33 Tlobang Ubu ovu ralad urun, ovu tala munuk dida kaka'a ra ovu vali
tala munuk dida ngrebat ra ma al tlobang Ia. Tlobang tamata liak wean i

‡ **12:26 12:26** Keluaran 3:2-6 § **12:30 12:30** Ulangan 6:4-5 * **12:31 12:31** Imamat 19:18

tlobang tenadida ra, na inyai lolin lia munuk tali dida afwatan ra, te dida
korban liak ovi tala ma veka rasnuri ira verin Ubu.”
34 Yesus nrenar dawan Yahudi yai ni vaivatul ra, na nka'a ne, ni kaka'a
dawan, ba nfalak verin ia ne, “Sarseri roak ma mna'a Ubu Ni Fareta a.”
Ba wol tamata isa vali nabrahi roak ma norat afa tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra Ni dawan a nlia Raja Daud
Matius 22:41-46; Lukas 20:41-44

35 Na'ut i Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean, na
norat tamata ovi rna'a inyai ne, “Wean inba ma dida dawan ovi rair Musa
ni inukun ra bisma rfalak ne, Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, Daud
ubun-nusin Ia?
36 Ubu Ni Roh nleal Daud ralan a ma Daud nfalak ne,
‘Ubu nfalak verin ning Duila'a ne:
Mdoku Ning lihir mela a, ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak
nulu Oa[†].’
37 Ba wean i Daud nfalak ne, Raja i ntevut tamata rira salasilan ra Duila'a
Ia, na wean inba ma Daud ubun-nusin Ia?” Tamata rivun ila'a rna'a inyai
inar ma rarenar Yesus.
38 Yesus nair ira ma nfalak ne, “Msyi'ik wabira ma lolin na'a dawan ovi
rair Musa ni inukun ra. Wean i rbasiar, na inar ma roru ravit blawat,
ovu inar vali ma tamata ra ralang ira ma rala salam verin ira na'a wan i
rfedi-rfaha afa na'a.
39 Ira inar ma rdoku wan ovi tamata ra ba'i ralang ira na'a rahan falurut
ra ovu vali na'a snoba ra.
40 Ira rlabir kual a moang watan vata varu ra ma rala rira rahan ra ovu
rira metan liak ra. Rira falurut ra blawat urun ma al rteri rira afa sian
ovi rotu ra. Ba wean inyai, na Ubu veka nukun ira ovu inukun i aleman
urun, ma nlia tamata liak ra!”

Vata varu isa ntaha ni persembahan nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
Lukas 21:1-4

41 Yesus ti ndoku ma nfaseri wan i tamata ra ba'i rfadoku rira kubang
ra ma reluk rira persembahan verin Ubu, ma nsi'ik tamata rivun rfadoku
rira kubang ra. Tamata ka'i rivun rfadoku ma rira kubang dawan vali.
42 Na'uk vata varu isa i ni kasian a dawan nma ma nala ni kubang ihin
irua i fyawar ko'u lean, ma ti nfadoku vali na'a wan yai.
43 Yesus nera Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, “Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun! Vata varu i ni kasian a dawan ini, ni kubang i nfadoku
na'a vatvatat i ba'i rfadoku rira kubang ra verin Ubu, fyawan lia munuk
kubang ovi tamata liak ra rala a.
44 Tamata avyai munuk rala kubang dawan, tevek rira metan rivun,
na'uk vata varu ini, nala munuk lahir ni kubang ovi nala al nva'at a, velik
ne ni kasian a dawan.”

13

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut veka nama'ar
Matius 24:1-2; Lukas 21:5-6

1 Na'ut i Yesus mane nban-talik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a,
na Ni tamata isa tali ovi rorang Ia nfalak ne, “Tuan Guru, Rahan Dawan

† **12:36 12:36** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus. Mazmur 110:1

Falurut ovu rahan ovi rdir-ebang Rahan Dawan Falurut felarira lolin buas!
Eka msi'ik lahir vatu dawan ovi rotu na'a rahan averi!”
2 Yesus nfalak verin ia ne, “Oa msi'ik roak rahan averi lolin buas. Ni
amar veka nma ma vatu ovi rotu na'a rahan averi veka rama'ar munuk,
ma wol teran vatu isa vali na'a wan a.”

Yesus nfamalik afa ovi veka rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Lukas 21:7-19

3 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti vuar Zaitun, na ndoku ma wahan
nti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. Ba Petrus, Yakobus, Yohanes, ovu
vali Andreas rti ma rorat aling afa tali Ia.
4 Rorat Ia ne, “Bapa, amera ma fwalak verin ami ne, na'ut inba na afa
ovi beti fwalak yai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne,
afa avyai munuk veka rvotuk?”
5 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata
ra deka rlabir nala mia!
6 Tamata rivun veka rma ma rala narang a, ma lokat ira ka'i rfalak ne,
‘Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.’ Ira veka rlabir nala tamata rivun.
7 Na'ut i mryenar tamata ra rotu rihi, ovu ivar ne rihi ra rvotuk, na deka
byobar. Afa avyai munuk musti rvotuk lan veki, na'uk lanit ivavan a wol
namwear obin.
8 Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak. Fareta dawan isa veka notu
rihi ovu fareta dawan liak. Na'a lanit ivavan a, na veka ruru ovu lafar
dawan na'a wan rivun. Afa avyai munuk reluk faneak ne, susa ra beti
rvotuk. Wawa'uk ovi na'a amar avyai wean wawa'uk i vata ovi mane
rarali ira rfarnuang a.
9 Na'uk msyi'ik wabira ma lolin! Tamata ovi rangal mia veka rtaha mia
ma rovun mia ti verin tamata dawan ovi rfaleka inukun verin tamata ra,
ma rvaval mia na'a rahan falurut ra. Ira veka rala mia ma ti mdyiri raja
ra ovu dawan fareta waharira ralan ra, tevek myorang Ya'a. Na'ut inyai
vali, na mia veka fyamalik Ya'a verin ira.
10 Tamata ovi rorang Ya'a veka rfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin verin
tamata ra munuk.
11 Wean i rtaha mia ti verin tamata ovi rukun tamata ra, na deka ralabira
ra kako'u ma mingrihi nulu ira. Ba ti naran ni amar a, na fyalak watan
afa ovi Ubu veka nfadoku na'a ralabira ra, tevek afa ovi fyalak ra wol rtali
mia, na'uk rtali Ubu Ni Roh.
12 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsifedi-sikual ira. Ira veka rfedi a'arir-
waririra ra ma tamata ra rfedan ira. Brana ra rotu vali wean inyai, ma
veka rfedi yanarira ra, ovu vali tamata yanarira ra veka rangal renarir-
yamarira ra ma rala ira ti verin tamata ra ma rfedan ira.
13 Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a. Na'uk
tamata ovi rorang Ya'a ovu ralarira urun ma ti naran i rmata, na veka rira
vava'at kakiwal.”

Yesus nfamalik verin Ni tamata ra na'a amar ovi veka rma, ma tamata ra veka rtuan sian i dawan urun
Matius 24:15-28; Lukas 21:20-24

14 “Ni amar veka nma ma msyi'ik afa isa i sian urun ndiri wan isa i wol
inovan ma nana'a, ma nfangra ia (Mia tamata ovi byas ini, eka msyi'ik

ma lolin, boma fyan-aran vaivatul ovi). Tamata ovi rna'a Propinsi Yudea
musti rafla talik wan yai ma rti vuar ra.*
15 Tamata ovi ryari ira na'a rira rahan ratan ra, deka rsuta ma rala rira
afa ovi rna'a rira rahan ralan.†
16 Tamata ovi rkarya na'a rira va'i ra deka rewal ira rma rira rahan ra
ma rala rira kadaravit ra.
17 Na'ut inyai, na sian urun i lahir verin vata ovi rbarlewan ra ovu vata
ovi rsusu kasiko'u yanat ra.
18 Miflurut verin Ubu, boma deka mtyuan afa avyai na'ut i da'ut ovu
radridin a.
19 Amar ovi veka rma yai, na tamata ra veka rtuan susa dawan urun.
Tali amar i Ubu beti notu lanit ivavan a, ma naran amar ini, na tamata ra
wol rtuan susa i wean inyai obin. Tamata ra veka wol rtuan roak susa i
wean inyai.
20 Wean i Duila'a wol nfaketa amar avyai, na veka wol tamata isa nva'at
vali. Na'uk Duila'a nlobang Ni tamata ovi nfili ra, ba veka nfaketa amar
avyai.
21 Na'ut inyai, na wean i tamata ra rfalak verin mia ne, ‘Eka msyi'ik,
Raja i ntevut dida salasilan ra nma roak ma nana'a ini te nana'a ineri!’
na'uk deka myorang ira.
22 Tevek na'ut inyai, na tamata boku veka rsiklabir ma rfalak ne, ira Raja
i ntevut bira salasilan ra, ovu rfalak vali ne, nabi ira. Ira veka rotu faneak
ovi wol tfikir aran ra, ovu mujizat ra ma rlabir tamata ra, boma tamata
ra ranovak ne, rira ngrebat a ntali Ubu. Ba wean i bisma rlabir nala vali
tamata ovi nfili ra, na veka rlabir ira.
23 Ba msyi'ik wabira ma lolin! Ufalak lan roak afa avyai munuk verin
mia.”

Tamata Yanan veka nma ewal
Matius 24:29-31; Lukas 21:25-28

24 “Na'ut inyai, na susa dawan avyai rlia roak, na lera veka wol vanan
ovu vulan wol nyeba vali.
25 Nara ra veka rleka tali lanit rsuta. Ngrebat ovi rna'a lanit veka
rarwa'ung ma rasmoang tia ma watan ira.‡
26 Na'ut inyai, na tamata ra veka rsi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, una'a
mutan ra uma ovu Ning ngrebat dawan a, ovu vali vanang i nfitik nyadat.
27 Ya'a veka ufareta Ning sansinir ra tali lanit ratan ma rti rasdovu
tamata ovi Ubu nfili roak ira ma rorang Ya'a. Tamata ovi Ubu nfili ra rtali
munuk tamata ovi rna'a lanit ivavan; boku rtali varat, timur, marmar, ovu
vali tranan, ma ti naran lanit ni wahan a.”
28 “Eka myair tali aa i rfanara ia ne ara. Wean i anan ra raftuvul ewal ma
rafroang, na inyai neluk faneak verin mia ne, lera dawan sarseri roak.§
29 Wean i mryea roak afa avyai, na veka mkya'a lahir ne, sarseri roak
ma uma ewal.
30 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rva'at fiang ini veka
wol rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak.

---

* **13:14 13:14** Nabi Daniel nfamalik na'a amar ovi mane rma, ma na'ut varat 168 sebelum Masehi, na afa isa i sian urun nfaturu walut isa rfadiri na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, ma raraning rira ubu Zeus. Msi'ik Daniel 9:27, 11:31, 12:11. † **13:15 13:15** Yahudi rira rahan ra wol vunarira, na'uk manesan watan wean sirtetan. ‡ **13:25 13:25** Tafsiran boku rfalak ne, ngrebat avyai wean lera, vulan ovu nara ra. Msi'ik Yoel 2:10, 31. § **13:28 13:28** Na'a Israel, na aa anan ra raftuvul na'ut i lera dawan sarseri roak.

31 Lanit ovu afa ovi rna'a lanit ivavan veka ramwear, na'uk Ning vaivatul
ra rna'a kakiwal watan."

Ita musti tsi'ik wadida ma lolin, tevek wol tka'a ne, lafira ki Yesus nma ewal
Matius 24:36-44

32 "Wol tamata isa vali nka'a ne, lafira ki amar i ufalak yai nma. Ubu Ni
sansinir ovi rtali lanit ratan wol rka'a. Ya'a Ubu Yanan ini wol uka'a vali.
Yamang a'uk sa'i nka'a.
33 Ba msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol mkya'a ne, veka ewal Ya'a na'ut
inba.
34 Ya'a veka uma ewal, wean tamata i nti talik ni rahan ma nobal. Wol nti
obin, na nasdovu ni tamata sansinir ra ma nala karya lokat ira ma rasusan
ni rahan. Ia nfalak verin ni tamata sansinir i nwanar falfolat ngoran a ma
nsi'ik ma lolin wan yai.
35 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma lolin, tevek mia wol mkya'a
ne, rahan duan yai lafira ki newal ia. Wol mkya'a ne, nma na'ut i
lera nakduvul ma laflofan roak, te nafafruan tenan, te manut ra vair, te
varverak sumatan.
36 Wean i brian munuk, na ewal Ya'a ma utuan mia, na deka mtyub-lia.
37 Afa ovi ufalak verin mia ini, ufalak vali verin tamata ra munuk ne:
msyi'ik wabira ma lolin!"

14

Yahudi rira dawan ra ranovak mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Lukas 22:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Amar irua ewal, beti tamata Yahudi rotu rira snoba Paskah, ovu rotu
rira snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a. Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdava linga'an mane
rtaha fanfonak Yesus ma rfedan Ia.*
2 Ira rfalak ne, "Na'ut i snoba nbana obin, na deka tataha Ia, beta ne
tamata rivun vangoa-vanga."

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ulun
Matius 26:6-13; Yohanes 12:1-8

3 Yesus ndoku Simon ni rahan na'a ahu Betania. Simon ini lan a ni
suhut ngabaa. Yesus ndoku nafna'an, na vata isa nma ma ntuan Ia. Vata
yai ntaha botal ko'u isa i rotu tali vatu lolin isa naran pualam. Botal yai
nsa'a ngul i voan a lolin urun ovu fyawan urun, naran narwastu. Ba nfefar
botal yai relan a, ma nli'i ngul yai na'a Yesus ulun.†
4 Tamata ovi rna'a inyai boku rangrova ma rsifalak afa verin ira ne,
"Notu afakinimi nawahak watan ngul i voan lolin yai?
5 Ngul yai fyawan urun, ba bisma tfedi, na fyawan a dinar ratut itelu
teran, ma tala kubang a verin tamata kasian ra."‡ Ba rfasala ma dawan
vata yai.
6 Na'uk Yesus nfalak ne, "Deka fyalak teri ia! Afakinimi fyasala ia? Afa
i notu verin Ya'a lolin urun.

---

* **14:1 14:1** Paskah ihin a ne, tamata Yahudi rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan, ovu nva'at ewal. † **14:3 14:3** Ira rotu ngul voan lolin tali aa isa i voan lolin, ni wa'ar a. ‡ **14:5 14:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa.

7 Tamata kasian ra rna'a lalawatan ovu mia, ba na'ut inba watan bisma
mlyobang ira. Na'uk Ya'a wol mane una'a lalawatan ovu mia.
8 Vata ini not-nala roak afa ovi bis notu verin Ya'a. Wol naran amar i
umata obin, na ia nli'i lan roak ngul voan lolin a na'a tenang a.
9 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Na'a wan inba watan rfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin na'a lanit ivavan a, na veka rfamalik vali afa i vata ini
notu roak a, ma al rangnanang ia."

Yudas ntorung ma nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Lukas 22:3-6

10 Tamata isa tali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, naran
Yudas Iskariot. Ia ti ntuan Yahudi rira dawan mela falurut ra, boma nfedi
Yesus verin ira.
11 Rarenar afa i Yudas nfalak yai, na inar urun, ba rtorung ma veka rala
kubang verin ia. Ba ndava amar kena mane nfedi Yesus.

Yesus nafna'an ovu Ni tamata ovi rorang Ia al rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Matius 26:17-25; Lukas 22:7-14,21-23; Yohanes 13:21-30

12 Na'a amar i nban-ulu na'a tamata Yahudi rira snoba ma ra'an roti wol
rfadoku ragi na'a, na tamata ra rfedan domba Paskah ra.§ Yesus Ni tamata
ra rorat Ia ne, "Bapa, inam ma amati ma amasusan dida fana'an Paskah
na'a inba?"
13 Ba Yesus nsinir Ni tamata irua tali ovi rorang Ia, ma nfalak verin ira
ne, "Miti kota ralan, na veka mtyuan brana isa ntaha suran isa nsa'a roak
wear, ba byan-orang ia.*
14 Ti myaran rahan i veka nwelat yai, na fyalak verin rahan duan yai ne,
'Tuan Guru norat ne: Wan i misusan roak ma veka ufna'an Paskah ovu
Ning tamata ovi rorang Ya'a, na'a inba?'
15 Rahan duan yai veka nfaturu verin mia kamar dawan i nana'a ratan
a, na'a ni rahan yai. Ira rasusan munuk roak kamar yai, ba mia musti
misusan watan afamtahan Paskah verin ita."
16 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti irua rti kota yai. Ira rti ma rtuan
munuk afa avyai wean lahir i Yesus nfalak roak a. Nata rasusan afamtahan
Paskah yai.
17 Ti ma ovan roak, na Yesus nma ovu Ni tamata vutu rahin irua.
18 Rdoku rafna'an obin, na Yesus nfalak ne, "Afa i ufalak verin mia ini,
kena urun! Tali ovi tafna'an ini, na tamata isa veka nfedi Ya'a."†
19 Rarenar munuk afa i Yesus nfalak yai, na ralarira lalau urun. Ba
rsikati ira al rfalak verin Yesus ne, "Duila'a, ya'a wahal!"
20 Yesus nfalak ne, "Tamata isa tali mia vutu rahin irua ini mane nfedi
Ya'a. Tamata yai amrua amsovu roti na'a moko isa.
21 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata wean i rfalak roak na'a Ubu Ni
Surat Ralan a. Na'uk sian urun i lahir verin tamata i nfedi Ya'a! Ni lolin
a, tamata yai deka rarali lahir ia!"

Yesus nafna'an ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia
Matius 26:26-30; Lukas 22:14-20

---

§ **14:12 14:12** Na'a amar i nban-ulu na'a snoba yai, na lokat rahan teta rtaha domba ko'u isa verin mela falurut ra na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. Mela falurut ra rfedan domba avyai, ma lokat rahan teta veka ra'an rira domba na'a snoba yai.

* **14:13 14:13** Kota yai Yerusalem.

† **14:18 14:18** Msi'ik catatan na'a Markus 2:15.

22 Yesus ovu Ni tamata ra rafna'an obin, na nala roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk verin ira. Ia nfalak ne,
“Myala ma mian kikyai, ini Ya'a tenang a.”
23 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak fara weninyai
verin Ubu, beti nala ma irmunuk renu tali kobi yai.
24 Ia nfalak verin ira ne, “Ini Ya'a larang i nvoat verin tamata rivun ma
neluk faneak ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung a.‡
25 Afa i ufalak verin mia, kena urun! Ya'a veka wol enu roak anggur ini,
ti naran amar i veka enu ewal anggur ngorva'an na'a Ubu Ni Fareta.”
26 Ira rdedang ma rfadawang roak Ubu, beti rarata vuar Zaitun.

Yesus nfalak ne, Petrus veka nalak ia ne wol nka'a Ia
Matius 26:31-35; Lukas 22:31-34; Yohanes 13:36-38

27 Yesus nfalak verin ira ne, “Bira inorang a veka wol nangrebat ma
mifla talik Ya'a, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ya'a veka ufedan
domba duan a, ba domba ra veka rlilin watan.’§
28 Na'uk Ubu veka nfava'at ewal Ya'a tali matmatan, ba veka ula Ya'a uti
Galilea.”
29 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Velik ne ira munuk rira inorang wol
nangrebat ma rafla talik Oa, na'uk ya'a wahal.”
30 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Ovan
ini lahir, manut wol nkukuwai farua obin, na veka malak nala fatelu roak
ne, wol mka'a Ya'a.”
31 Na'uk Petrus nfangrebat ralan a, ma nfalak ewal verin Yesus ne, “Velik
ne musti umata vali ovu Oa, na'uk wol alak ya'a ne, wol uka'a Oa.” Yesus
Ni tamata liak ra munuk rfalak vali wean i nfalak a.

Yesus naflurut na'a Getsemani

32 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rbana ma raran va'i isa naran
Getsemani. Ia nfalak verin ira ne, “Mdyoku ini ma ti uflurut veki.”
33 Ba Yesus ti naflurut, na novun vali Petrus, Yakobus, ovu Yohanes.
Yesus ralan lalau urun Ia ovu wol malinan.
34 Ba nfalak verin ira ne, “Ralang a lalau urun i lahir, wean i ufarnuang
ne, mane umata roak. Mnya'a ini veki ovu msyi'ik wabira ma lolin!”
35 Yesus nbana ma ya'i nfaroa kedan tali ira, beti nsangatur na'a lanun
ma naflurut. Ia nera verin Ubu ma fara ntorung ma susa i dawan urun
deka nkena Ia.
36 Ia nfalak ne, “Bapa, o Bapa!* Oa mot-nala akataka munuk, ba fara
fwaroa susa i dawan urun ini tali Ya'a. Na'uk deka wean i ralang nfalak
a, ba wean watan i ralam nfalak a.”
37 Naflurut munuk ma newal Ia, na Ni tamata itelu i rfatuang Ia yai
rtub-lufa roak. Ba Yesus nfalak verin Simon Petrus ne, “Simon, afakinimi
mtub-lufa i? Wol mtahang nala jam isa vali ma msi'ik wam ma lolin.
38 Msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut, boma nitdawan deka nlabir
nala mia ma myotu salasilan. Ralabira rfalak ma myotu afa lolin, na'uk
wol myot-nala, tevek tenabira ra rmafun.”

---

‡ **14:24 14:24** Na'a amar ovi amar dawan Paskah nbana, na lokat rahan teta tali tamata Yahudi rala afwatan ma reluk rira korban verin Ubu. Ira rotu wean inyai ma al nfangnanang ira na'ut i Ubu nfatalik uburir-nusirira ra tali tamata Mesir ra. Yesus nkati amar dawan Paskah ovu Ni matmatan. Ia nva'at ewal tali matmatan ma al nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra. § **14:27 14:27** Zakharia 13:7 * **14:36 14:36** *Abba* ini vaivatul tali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

39 Nata Yesus nti ewal vali ma naflurut, ma nfalak wean i inlangin nfalak
roak a.
40 Ti ma naflurut munuk ma newal Ia, na ira rtub-ewal, tevek matarira
ra raswosu da'in roak, ovu wol rka'a ne, mane rfalak aka verin Yesus.
41 Yesus newal fatelu Ia roak, ba nfalak verin ira ne, “Afakinimi mtyuba
watan obin? Naran roak ni amar, ba deka mtyuba kikyai! Tevek tamata
ovi mane rtaha Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, rma roak. Ira mane rovun Ya'a
ti verin tamata salasilan ra.
42 Byatar ma tati kikyai. Eka msyi'ik! Tamata i mane nfedi Ya'a nma ma
sarseri roak!”

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Lukas 22:47-53; Yohanes 18:3-12

43 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na brian munuk Yudas i ntali Ni tamata
vutu rahin irua yai nma. Tamata rivun ovi rtaha nahin blawat ovu rira
navnaval ra rban-orang vali ia. Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra, ntafal vali dawan Yahudi liak ra
rsinir ira ma rti inyai.
44 Yudas i nfedi Yesus nfalak lan roak verin tamata rivun avyai ne, veka
notu faneak. Faneak yai wean ini: “Tamata i uvoan Ia yai, Ia hi inyai i. Ba
mtyaha lahir Ia ma myovun Ia ovu msyi'ik ma lolin Ia.”
45 Ba ti nfaseri lahir Yesus ma nfalak verin Ia ne, “Oo Tuan Guru.” Nata
nvoan Ia.
46 Ba tamata avyai rti rtaha lahir Yesus.
47 Na'uk tamata isa i ndiri wan yai ntavar ni nahin blawat, ma nafat
vatuk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir arun a.
48 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia beta myarin ne, Ya'a ini wean
tamata ktufan i nwi-nwa tamata ra ma nbori rira metan ra, bi mya mtyaha
nahin blawat ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a?
49 Lokat amar, na itmunuk tna'a dida Rahan Dawan Falurut ma usiair,
na wol mtyaha Ya'a. Na'uk wean urun ini, boma nfakena lahir afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan a.”
50 Nata Ni tamata ra munuk rafla talik Ia.
51 Varverun isa norang Yesus ovu neluk watan maloli etal isa al nteri
tenan a. Ba ti mane rtaha ia,
52 na'uk nafla, ba raravut vatuk ni maloli etal yai ma nafla faluhu ia
watan.

Yahudi rira dawan ovi rdoku na'a rira sidovung dawan rorat Yesus ma al rdava Ni sala
Matius 26:57-68; Lukas 22:54-55,63-71; Yohanes 18:13-14,19-24

53 Tamata ovi beti rtaha Yesus rovun Ia rti Yahudi rira Mela Falurut Ila'a
ni rahan a. Na'a inyai, na Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan
Yahudi ra ntafal vali Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra munuk
rasdovu ira.
54 Petrus nban-orang Yesus tali raroa watan, ma ti naran Mela Falurut
Ila'a ni lean a. Nana'a inyai, na ia ndoku ma nafraran ovu tamata ovi
rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut.
55 Dawan Mela Falurut ra ovu dawan fareta Yahudi ovi rdoku na'a rira
sidovung dawan rkiwal mane rka'a Yesus Ni sala ra, boma rukun Ia ma
nmata. Na'uk wol rtuan Ni sala isa vali,
56 tevek tamata rivun ovi rfalak sian Yesus rsiklabir watan. Afa ovi rfalak
ra rfarsangal tia ma watan, ba rira afa ovi rfalak ra wol wer isa.
57 Nata tamata boku rdiri ma rsiklabir ma al rfasala Yesus.

58 Ira rfalak ne, “Ami amrenar, na Ia nfalak ne, ‘Ya'a veka a'ar vatuk
dida Rahan Dawan Falurut i tamata ra rotu ini, ma na'a amar itelu watan,
na ufadiri liak ewal, na'uk tamata ra wol rotu.’ ”
59 Na'uk afa ovi rfalak ra rfarsangal tia ma watan, ba rira afa ovi rfalak
ra wol wer isa.
60 Ba Mela Falurut Ila'a ndiri waharira ralan ra, ma norat Yesus ne, “Notu
afakinimi wol mlotar tenam a, ma fwalak na'a afa ovi tamata avyai rfalak
a?”
61 Na'uk Yesus wol vain ovu Ia wol nvalat akataka. Ba Mela Falurut Ila'a
yai norat ewal Ia ne, “Oa ini Raja i veka mtevut tamata ra rira salasilan
ra? Ubu i tamata raraning a, Yanan Oa?”
62 Yesus ntorung ma nfalak ne, “Kena lahir, ini Ya'a. Mia veka msyi'ik
Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, udoku Ubu i nfareta munuk afakataka Ni lihir
mela, ovu veka utali lanit ma una'a mutan ra uma.”
63-64 Ba Mela Falurut Ila'a nangrova urun ma nkamadir ni ravit blawat
a ma nfalak ne, “Mia ka'i mryenar Ia nfalak sian Ubu, tevek nfalak ne, Ia
wean lahir Ubu. Wol tperlu ma tdava tamata liak roak ma rfalak ni sala
ra. Ba minovak wean inba?”
Ira ralar isa ma rfadoku ne, Ia musti nmata.
65 Ba tamata boku rafnit Yesus, ovu rkeak teri matan a. Ira raskevu
tia ma watan Ia, beti rorat Ia ne, “Nabi Oa, ba eka fwalak ne, inlangin a
iki naskevu Oa!” Nata tamata ovi rwanar Rahan Dawan Falurut a rovun
Yesus rti ma rvaval Ia.

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:69-75; Lukas 22:56-62; Yohanes 18:15-18,25-27

66 Amar yai, na Petrus nana'a lean obin. Mela Falurut Ila'a ni vata
sansinir isa nma wan yai.
67 Ti ma nrea Petrus nafraran na'a yafu, na nsi'ik ma lolin wahan a, ma
nfalak ne, “Oa ba'i morang vali Yesus, tamata Nazaret eri.”
68 Na'uk Petrus nalak watan ia, ma nfalak ne, “Ya'a wol uka'a afa i
fwalak yai.” Ba ti naran tembok dawan ni falfolat ngoran a, na manut
isa nkukuwai vali.
69 Vata sansinir yai nrea ewal ia ma nfalak verin tamata ovi rna'a inyai
ne, “Tamata yai norang vali Yesus!”
70 Na'uk Petrus nalak ewal vali ia. Ba wol mnanat, na tamata ovi
rafraran na'a yafu yai rfalak ewal verin Petrus ne, “Amka'a lahir ne, oa
morang vali Ia, tevek mtali Galilea vali!”
71 Ba Petrus nalak matmatan watan ia, ma ka'i nafwaba tenan a ma
nfalak ne, “Ya'a wol uka'a tamata i fyalak yai!”
72 Brian munuk, na manut nkukuwai ewal. Ba Petrus nangnanang nal-
ewal vaivatul ovi Yesus nfalak lan roak verin ia ne, “Manut wol nkukuwai
farua obin, na oa veka malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.” Ba
Petrus nvakar ma na'a samsekur.

15

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Lukas 23:1-5; Yohanes 18:28-38

1 Varverak sumatan, na Yahudi rira dawan ra rasdovu munuk ira na'a
rira sidovung dawan. Yahudi rira dawan avyai rtali dawan mela falurut
ra, dawan Yahudi ra, Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu

rira dawan liak ra vali. Ira ranovak ma ra'an vai isa na'a afa ovi mane
rotu verin Yesus. Ba rkeak Yesus, beti rovun Ia rti verin Pilatus.*
2 Pilatus norat Ia ne, “Yahudi rira raja verin Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak roak yai.”
3 Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra rmangadu Yesus na'a afa rivun.
4 Nata Pilatus norat ewal Yesus ne, “Wol bwalat ira? Eka mrenar ngrihi
sian ovi rala al rmangadu Oa yai!”
5 Na'uk Yesus wol nvalat lahir, ba Pilatus ntalkaka.
6 Lokat varat na'ut amar dawan Paskah, na tamata ra ba'i rera verin
Pilatus ma nfatalik tamata isa tali bu'i ralan.
7 Na'ut inyai, na tamata isa naran Barabas ovu tamata ovi rangal fareta
rna'a bu'i ralan. Ira rfedan tamata na'ut i rotu vangoa-vanga.
8 Tamata rivun rasdovu ira ma ti rera verin Pilatus, ma nfatalik tamata
isa tali bu'i ralan, wean i ba'i notu a.
9 Pilatus norat ira ne, “Ba mtyorung ma ufatalik Yahudi rira raja ini verin
mia?”
10 Pilatus nka'a roak ne, Yahudi rira dawan mela falurut ra ralarira sian
Yesus,† ba rovun Ia verin Pilatus.
11 Na'uk Yahudi rira dawan mela falurut ra rtuar tamata rivun, boma
rera verin Pilatus ma nfatalik Barabas verin ira.
12 Nata Pilatus norat ewal ira ne, “Ba wean inyai, na inabira ma otu
afaka verin tamata i fyalak Ia ne, Yahudi rira Raja?”
13 Tamata rivun yai rafwak ma rfalak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
14 Pilatus nfalak verin ira ne, “Afakinimi? Notu sala afaka?”
Na'uk rafwak ma vairira dawan ila'a ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
15 Pilatus inan ma nfakena watan ralarira ra, ba nfatalik Barabas verin
ira.‡ Nata nsinir ma Roma rira suldadu ra rasveva Yesus veki, beti nala Ia
verin ira, ma veka rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rworuk-rwak Yesus
Matius 27:27-31; Yohanes 19:2-3

16 Roma rira suldadu ra rovun Yesus rti Pilatus ni rahan fareta dawan
a, beti rasdovu rira suldadu liak ra munuk.
17 Ira rala ravit blawat ungu isa ma ra'adoru na'a Ia, ovu ranan aa anan
ovi imarira ra ma na'a sabe'u ma rfadoku na'a Yesus ulun a.
18 Nata rsiklabir ma rotu ma felarira ra wean i ralang Ia ma rafwak ne,
“Yahudi rira raja verin Oa, ba fara nam a blawat!”
19 Ira rsikati ira ma al rvaval Yesus ulun ovu takil isa, rafnit na'a Ia, ovu
rsangatur na'a wahan ralan a ma raraning waweang Ia.
20 Ba ti ma rworuk-rwak munuk Yesus, na raling ewal ravit blawat ungu
i neluk a, ma ra'adoru ewal Ni kadaravit ra na'a Ia. Nata rovun Ia mane
rbaku Ia na'a aa walwalur.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Lukas 23:26-43; Yohanes 19:17-27

21 Na'ut inyai, na rtuan tamata isa ntali kota Kirene, naran Simon. Simon
ini yanan verin Aleksander ovu Rufus. Ia ntali ni kota mane nti Yerusalem,
na suldadu ra rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa walwalur a.
22 Ira rovun Yesus rti wan isa naran Golgota. Vaivatul yai ihin a,
“Kalkulun Wan.”

---

* **15:1 15:1** Pilatus tamata Roma ia. Ia neluk Gubernur ma nfareta propinsi Yudea. † **15:10 15:10** Yahudi avyai ralarira sian ma rangrova ne, tamata rivun rorang roak Yesus. ‡ **15:15 15:15** Pilatus nbobar vali ne, tamata ra mane rotu vangoa-vanga.

23 Rala anggur i nsileti ovu afa isa naran mur verin Yesus ma nenu, na'uk
nafena.§
24 Ba rbaku Ia na'a aa walwalur, nata rotu undi ma rsiduk Ni kadaravit
ra.
25 Na'ut inyai jam sembilan varverak, na rbaku Ia na'a aa walwalur.
26 Rtulis vali vaivatul ra na'a aa walwalur, ma nfalyawang ne, afakinimi
rukun Ia. Rtulis ne, "Yahudi rira Raja verin Ia."
27 Amar yai, na rbaku vali tamata ktufan irua na'a aa walwalur. Isa na'a
Yesus Ni lihir mela a, na isa na'a Ni lihir balit a. [
28 Ba wean inyai, boma nfakena lahir afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan
a ne, "Tamata ra veka ranovak ne, tamata ktufan Ia."]*
29 Tamata ovi rahu inyai rarwa'ung ulurira ra ma rfalak sian Yesus. Ira
rfalak ne, "Oa fwalak ne, bisma ma'ar vatuk dida Rahan Dawan Falurut
ovu fwadiri ewal ia na'a amar itelu!
30 Ba wean inyai, na msuta tali aa walwalur yai, boma deka mwata!"
31 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rdiri vali wan yai ma rworuk-rwak Yesus. Ira rfalak ne, "Ia
not-nala ma tamata liak wol rmata, na'uk wol not-nala ma deka nmata.
32 Wean i Israel rira raja verin Ia, ovu Ia Raja i ntevut dida salasilan
ra, na eka nsuta tali aa walwalur yai, boma tsi'ik ovu torang Ia." Tamata
ktufan irua i rbaku roak ira na'a aa walwalur ma rna'a Yesus Ni lihir mela
ovu balit yai, rfalak sian vali Ia.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Lukas 23:44-49; Yohanes 19:28-30

33 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda fafyat nsoru munuk wan yai, ti naran
jam itelu.†
34 Ba na'ut jam tiga lersian, na Yesus nafwak ne, "Eloi, Eloi lama
sabaktani?" Yesus Ni vaivatul avyai ihin a wean ini, "O Ubu i uraning
a! O Ubu i uraning a! Afakinimi muti talik Ya'a i?"‡
35 Tamata ovi rdiri inyai rarenar afa i Yesus nfalak a, ba rfalak ne, "Eka
tfatlina ma lolin! Ia nera nabi Elia."
36 Ba tamata isa ti nala spons etal isa§ ma nsovu na'a anggur i nakbia.
Nata nngatan teri spons yai na'a aa etal isa ni tutul a, ma nlauk rata verin
Yesus ma nbuk, beti nfalak ne, "Tnaban veki! Eka tsi'ik, beta ne Elia nma
ma nfasuka Ia tali aa walwalur yai."
37 Nata Yesus nafwak ma vain a dawan, na nan nakbosal lahir.
38 Na'ut inyai vali, na maloli dawan amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan a namadir lahir na'ut irua, tali ratan nsuta naran
fun.
39 Dawan i nfareta Roma rira suldadu ra ndiri Yesus wahan ralan, ma
nsi'ik Ia, nata ti naran nan nakbosal, ba nfalak ne, "Kena urun, tamata ini
Ubu Yanan a!"
40 Vata boku rsi'ik afa avyai tali raroa watan. Vata avyai nararira Maria
Magdalena, Salome, Maria i yanan marmuri Yakobus ovu Yoses.
41 Na'ut i Yesus nana'a propinsi Galilea, na vata avyai rorang ovu rlobang
Ia. Vata liak rivun vali rorang Yesus rti Yerusalem, ma rna'a vali inyai.

---

§ **15:23 15:23** Aa isa naran mur, ni ar a voan lolin urun. Ira ba'i rsileti mur ovu anggur ma tamata nenu, boma deka nfarnuang wawa'uk. * **15:28 15:28** Yesaya 53:12 † **15:33 15:33** Tafsiran boku rfalak ne, ***nsoru munuk wan yai*** ihin a ne, nsoru negara Israel. Boku vali rfalak ne, lanit ivavan munuk. ‡ **15:34 15:34** Mazmur 22:1 § **15:36 15:36** Vaidida mnanat nfalak spons yai ne, ***tovu***. Vai mala nfalak spons vali ne, *bunga karang*. Tovu te spons nva'at na'a metin ralan.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Lukas 23:50-56; Yohanes 19:38-42

42 Na'a amar yai, na tamata Yahudi ra rasusan warira*, tevek ni ilyan a,
na rira amar ma ryari ira. Ya'i laflofan roak, na
43 tamata isa naran Yusuf ntali ahu Arimatea nma mane ntuan Pilatus.
Yusuf ini ndoku Yahudi rira sidovung dawan, ovu tamata ra ralang ma
dawan ia. Yusuf nanaban vali ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
Ba Yusuf nfabrahi tenan ma ti ntuan Pilatus ma nera Yesus tenan a†.
44 Pilatus ntalkaka, tevek nrenar ne, Yesus nmata roak. Ba nera dawan
i nfareta Roma rira suldadu ra ma norat ia ne, Yesus nmata roak.
45 Ti ma Pilatus nrenar Roma rira suldadu dawan yai nfalak ne, Yesus
nmata roak, ba ntorung ma Yusuf ti nala Yesus tenan a.
46 Ba Yusuf nfaha maloli ngangiar isa ma ti nfasuka Yesus tenan tali aa
walwalur, ma nkuma Ia ovu maloli yai. Nata Yusuf ti ma nfanuba Yesus
tenan a na'a vatu i rtivan roak ia ma wean van, beti nlawar vatu dawan
al nulang teri van ngoran yai.
47 Maria Magdalena ovu Maria i yanan Yoses ti rsi'ik wan i rfadoku Yesus
na'a.

16

Ubu nfava'at ewal Yesus
Matius 28:1-8; Lukas 24:1-12; Yohanes 20:1-10

1 Amar i Yahudi ra ryari ira nelak roak, na Maria Magdalena, Maria i
yanan Yakobus ovu Salome rfaha ngul ovi voarira lolin, mane rti ra'ung
na'a Yesus tenan a.
2 Ba ti ma lera ndata roak na'a amar kareda, na rti van matmatan i
rfanuba Yesus tenan a.
3 Rna'a rira banbanan obin, na rsiforat ira ne, “Tamata iki veka nlawar
nala vatu i nulang teri van ngoran eri?”
4 Na'uk rti ma raran inyai ma rsi'ik, na vatu i dawan urun yai natsuar
roak tali van matmatan ngoran a.
5 Ba rti van ralan ma rsi'ik, na varverun isa noru ravit blawat ngangiar
ma ndoku rira lihir mela. Vata avyai rabrian urun.
6 Varverun yai nfalak verin ira ne, “Deka byobar. Uka'a roak ne, mya
ma mdyava Yesus ntali Nazaret i rbaku roak Ia na'a aa walwalur. Ia wol
nana'a roak ini, tevek nva'at ewal roak. Eka msyi'ik wan i rfanuba Ia na'a
yai.
7 Myewal a'uk mia ma miti fyamalik verin Petrus ovu Yesus Ni tamata
liak ovi rorang Ia ne, ‘Yesus veka ula Ia nti propinsi Galilea. Mia veka
mtyuan Ia na'a ineri, wean lahir i nfamalik roak verin mia.’ ”
8 Vata avyai rbobar ma raruru lalean ira, ba rti murin ma rafla talik van
matmatan yai. Ira wol rfalak akataka verin tamata ra, tevek rbobar. [Ira
rfamalik munuk ivar yai verin Petrus ovu ni kida ra, na'uk wol mnanat.
Rotu munuk afa avyai, beti Yesus nsinir Ni tamata ovi rorang Ia ma rtali
timur rti varat, ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar mnga'un i wol bisma nmamu.

---

* **15:42 15:42** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira. † **15:43 15:43** Na'a amar i ryari ira, na wol bis rkena tamata matmatan vali, ba Yusuf nkiwal ma wol naran Jumat ni ovan obin, na nala roak Yesus tenan ma naflahar ia ovu nfanuba ia na'a van matmatan ralan.

Ivar yai nfamalik na'a i wean inba ma Ubu nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal].*

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Magdalena
Matius 28:9-10; Yohanes 20:11-18

[
9 Ti ma Yesus nva'at ewal na'ut varverak sumatan na'a amar kareda, na nfavotuk lan Ia verin Maria Magdalena. Vata yai lan a, Yesus naling vatuk nait sian ifitu tali ia.
10 Ba Maria ti ma nfamalik ivar yai verin Yesus Ni tamata ovi rorang Ia. Tamata avyai ralarira lalau ma rvakar.
11 Ira rarenar ne, Yesus nva'at ewal roak, ovu Maria nrea lahir Ia, na'uk ira wol rorang.]

Yesus nfavotuk Ia verin Ni tamata irua i rorang Ia

[
12 Yesus notu wean inyai, beti ti nfavotuk vali tenan ovu felan naling Ia verin tamata irua tali tamata ovi rorang Ia. Rarea Ia na'ut amar i rbana rti talik kota ma rti wan liak.
13 Ba rewal ira ma rfamalik ivar yai verin rira kida ra, na'uk wol rorang.
14 Nata Yesus ti nfavotuk vali tenan verin Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang Ia, na'ut i rafna'an. Yesus ntabu ira, tevek rira inorang wol nangrebat ovu vali rafena lahir ma rorang tamata ovi rarea Ia ma rfamalik ne, Yesus nva'at ewal roak.
15 Ia nfalak verin ira ne, “Byan-soru munuk lanit ivavan a, ma fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra munuk.
16 Tamata ovi rorang Ubu Ni Ivar Lolin yai ovu rtorung ma rbaptis ira, na Ubu veka nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Na'uk tamata ovi wol rorang Ia, Ubu veka nukun ira.
17 Tamata ovi rorang Ya'a, Ubu veka nala ngrebat ma neluk faneak verin ira, ma rala narang a al raling vatuk nait sian ra, ovu vali veka rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra.
18 Ira veka rtaha nala nifa te renu alanu, na'uk wol rtuan akataka. Ira veka rfadoku limarira ra na'a tamata ovi rira suhut ra, na tamata avyai lolin ewal ira.”]

Yesus nrata lanit ratan

[
19 Ti ma Duila'a Yesus nangrihi munuk verin ira, na Ubu notu ma nrata lanit ratan, ma ndoku Ni lihir mela a.
20 Nata Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan inba watan. Duila'a novun ira, ma rotu mujizat ra ma al rfalyawang ne, afa ovi rfamalik ra kena.]

---

* **16:8 16:8** Naskah mnanat ra na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ovi rna'a tanda kurung ralan, tali ayat ini ni lihir, ti naran pasal ini ni wahan.

Lukas ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Lukas notu kida ovu Paulus ma nfatuang ia na'a ni banbanan a, ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus (Kolose 4:4; 2 Timotius 4:11; Filemon 24). Lukas ini dokter ia. Ia nasusan Ubu Ni Ivar Lolin ini tali tamata ovi rka'a (Lukas 1:1-2). Ti ma nasusan munuk roak, beti ntulis Ivar Lolin ini.

Na'a Lukas ni kitab ini, na ia nfamalik na'a i Yesus ralan nfalak ma nma lanit ivavan ini. Yesus nma, boma ndava tamata ovi raroa tali Ubu ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal (19:10). Ia wol nma verin tamata Yahudi ra watan (2:10; 2:30-32; 3:6; 24:47). Na'a Ubu Ni Ivar Lolin ini, ita tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata ovi rira kasian (6:20; 7:22; 14:11-13; 21:1-4). Tbas na'a Yesus Ni silobang verin tamata salasilan ra (5:30; 7:37-50; 15:1-2). Tbas na'a Ni silobang verin vata ra (7:11-17; 8:2-3; 10:38-42; 13:10-13; 21:1-4; 23:27-31). Tbas vali na'a Ni silobang verin kasiko'u ra (8:41-42, 54-55; 9:38-42; 9:46-48; 18:15-17).

Kitab ini ihin a

1. Lukas ni vaivatul ovi rban-ulu. (1:1-4)
2. Rarali Yohanes i nbaptis tamata ra, ovu rarali Yesus. (pasal 1:5—2:52)
3. Yesus beti nfabana Ni karya. (pasal 3:1—4:13)
4. Yesus Ni karya na'a propinsi Galilea. (pasal 4:14—9:50)
5. Yesus Ni karya na'a Ni banbanan a na'ut i nti Yerusalem. (pasal 9:51—19:27)
6. Yesus Ni amar ovi nana'a Yerusalem. (pasal 19:28—23:56)
7. Yesus nva'at ewal tali matmatan ma nfavotuk tenan verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 24)

Lukas nfamalik ne, afakinimi ntulis surat ini

1 Baba Teofilus, ya'a alang oa. Tamata rivun rasahak roak ma rtulis ivar
i nvotuk roak a, ma rfamalik na'a afa ovi tatuan roak na'a dida vava'at
ra.*
2 Ira rtulis wean lahir i trenar roak tali tamata ovi ka'i rsi'ik lahir afa
ovi Yesus notu tali lalan a, beti rti ma rfamalik ivar yai.
3 Ba urenar ovu ubas ma lolin afakataka munuk na'a Yesus, tali na'ut i
beti nvotuk a, ti naran i roak a. Ufikir ne, ni lolin a, na ususan ma lolin
ivar yai veki, beti utulis lahir na'a surat isa verin oa.
4 Ya'a otu wean inyai, boma mka'a lahir ne, afa ovi rair munuk roak
verin oa yai, kena urun.

Ivar na'a amar i rarali Yohanes i nbaptis tamata ra

5 Na'ut i Herodes notu raja na'a propinsi Yudea, na Yahudi rira mela
falurut isa i nkarya verin Ubu nana'a inyai. Mela falurut yai naran
Zakharia. Ia ntali sidovung mela falurut ovi Abia nban-ulu verin ira. Awan
a naran Elisabet. Elisabet ini Harun ubun a nusin verin ia.†
6 Zakharia irua awan a rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a.
Irua ralarira urun ma rot-orang munuk afa ovi Duila'a nfadoku roak na'a
Ni inukun ra.

---

* **1:1 1:1** Afa ovi tbas na'a ayat ini rfaturu Yesus Kristus Ni vava'at a na'ut i nana'a lanit ivavan ini. † **1:5 1:5** Harun ubun a nusin verin Abia. Harun neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i ula lalean a na'a Israel.

7 Na'uk irua wol yanarira, tevek Elisabet wol bisma yanan, ovu vali na'ut
inyai itvata-itrana roak ira.
8 Amar isa, na'ut i sidovung Abia rira amar ma rfabana rira karya na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, na Zakharia nfabana ni karya i neluk
Yahudi rira mela falurut a na'a Duila'a wahan ralan a.
9 Na'ut i rotu undi ma al nfaturu ne, mela falurut iki veka nfabana ni
karya na'a Duila'a Ni Rahan Dawan Falurut, na undi yai nfaturu Zakharia.
Ba ia nti Rahan Dawan Falurut ralan a ma nasnuri afa i uman voan a lolin
urun.‡
10 Na'ut i Zakharia nti ralan ma nasnuri afa i uman a voan a lolin urun
yai, na tamata rivun rasdovu ira na'a Rahan Dawan Falurut ni lean a ma
raflurut.
11 Ba na'ut inyai, na Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nvotuk ma ndiri
lahir wan i ba'i rasnuri afa i uman a voan lolin urun, ni lihir mela a.
12 Ti ma Zakharia nsi'ik Ubu Ni sansinir yai, na nabrian munuk ovu
nbobar urun.
13 Na'uk Ubu Ni sansinir yai nfalak verin ia ne, “Zakharia, deka bwobar,
tevek Ubu nrenar roak mu falurut a. Awam i Elisabet a veka nrali kasiko'u
brana isa. Oa musti fwanara ia ne, Yohanes.
14 Ralam a veka lolin urun, ovu tamata rivun ralarira ra veka lolin urun
i vali, na'ut i kasiko'u yai rarali roak ia!
15 Ira ralarira ra veka lolin, tevek Ia veka neluk tamata dawan na'a
Duila'a wahan ralan a. Ia wol bis lahir ma nenu anggur te tuat, ovu na'ut
i na'a kevralan obin, na Ubu Ni Roh a veka nsoru ralan a.
16 Afa ovi nair ra veka notu ma tamata Israel rivun ira rorang ewal
Duila'a i rira Ubu verin Ia.
17 Ia veka neluk Duila'a Ni sansinir i ula ia ma nasusan linga'an verin
Duila'a. Ia notu afa yai ovu ngrebat i ntali Ubu Ni Roh a, wean ngrebat
i nala verin nabi Elia. Ia veka notu ma brana ovi wol malinan obin ovu
yanarira ra, malinan ewal. Ia veka notu vali ma tamata ovi wol rorang afa
ovi Ubu nfalak ra, rorang ewal Ubu, ma rira kaka'a wean tamata ovi rira
vava'at ra rmalola. Notu wean inyai, boma tamata rira vava'at ra inovan
ma rarenar Duila'a.”
18 Nata Zakharia nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, “Wean inba ma
uka'a ne, afa yai veka nvotuk? Ya'a itrana roak ya'a ovu vali awang a
itvata roak ia.”
19 Ubu Ni sansinir yai nfalak ne, “Ya'a ini Gabriel. Ukarya verin Ubu
na'a lanit ratan, ovu Ia nsinir ya'a ma ufalak ivar lolin ini verin oa.
20 Afa i ufalak ini veka nvotuk na'a amar i Ubu nfadoku roak a. Na'uk
oa wol morang, ba veka wol mungrihi nala oa, nata ti naran afa i ufalak
yai nvotuk.”
21 Na'ut inyai, na tamata rivun rnaban watan Zakharia. Ira rsiforat ira
ne, afakinimi mnanat ia na'a Rahan Dawan Falurut ralan a.
22 Ti ma Zakharia ntali Rahan Dawan Falurut ralan a nma murin, na
ia wol nangrihi nala afakataka verin ira. Ia nala watan liman a ma al
notu faneak verin ira. Ba tamata ra rka'a ne, ia wean i namifi na'uk wol
ntub-lufa ma nsi'ik afa boku na'a Rahan Dawan Falurut ralan.
23 Amar ovi nkarya na'a Rahan Dawan Falurut ralan a nbosal roak, beti
newal ia nti ni rahan.
24 Wol ka'i mnanat, na awan a Elisabet nbarlewan. Vulan ilima, na ia
nana'a rahan ralan watan ma tamata ra wol rarea ia.

‡ **1:9 1:9** Zakharia nasnuri afa i uman voan a lolin urun yai, na'a vai Mala rfanara ia ne, *kemenyan.*

25 Elisabet nfalak ne, “Duila'a nfaturu roak Ni rala lolin a verin ya'a,
tevek nlobang roak ya'a ma ubarlewan, ba wol uma'it roak na'a tamata
waharira ralan ra.”
26 Elisabet nbarlewan vulan inean roak, na Ubu nsinir Ni sansinir tali
lanit ratan i naran Gabriel yai, ma nti ahu isa naran Nazaret na'a propinsi
Galilea.
27 Gabriel ti nalola vata mnelat isa naran Maria. Ia wol ntuba ovu brana
obin. Yusuf i ubun-nusin Raja Daud ntavun teri roak ia.
28 Sansinir yai nti Maria ni rahan ma nfalak verin ia ne, “Oo titi, Duila'a
naflahar roak oa ovu novun oa!”
29 Ti ma Maria nrenar afa i nfalak yai, na wol nka'a ne, veka nanovak
aka. Ba norat watan na'a ralan a ne, vaivatul ovi ihirira ra wean inba?
30 Ubu Ni sansinir yai nfalak vali ne, “Maria deka bwobar, tevek Ubu
naflahar roak oa.
31 Oa veka bwarlewan ma mrali oa, na yanam brana. Oa musti fwanara
Ia ne Yesus.
32 Ia vali veka nana'a tamata dawan, ovu tamata ra veka rfalak ne, Ubu
i Ni dawan nlia munuk afakataka, Yanan Ia. Ubila'a veka nsikat Ia ma
neluk raja, ma ndoku ubun-nusin Raja Daud wan i ndoku ma nfareta.
33 Ia veka nfareta kakiwal Yakub ubun-nusin ra§, tevek Ni fareta a wol
ni wahan.”
34 Maria nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, “Wean inba ma veka wean
inyai, tevek ya'a wol utuba ovu brana obin?”
35 Ubu Ni sansinir yai nfalak verin Maria ne, “Ubu Ni Roh veka nsuta ma
nleal lahir oa. Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka, Ni ngrebat a veka
nteri oa ma yanam i veka mrali Ia yai wol Ni salasilan, ovu veka rera Ia
ne, ‘Ubu Yanan a.’
36 Teram i Elisabet itvata roak ia ma tamata ra rfalak ne, ia wol bisma
yanan, na'uk fiang ini nbarlewan vali ma ni vulan inean roak, ovu kasiko'u
yanat i na'a evun ralan a, brana vali ia.
37 Tevek Ubu bis not-nala munuk afakataka.”
38 Maria nfalak ne, “Ya'a eluk sansinir verin Duila'a, ba fara wean urun
afa ovi fwalak yai.” Nata Ubu Ni sansinir yai nti talik ia.

Maria nti nalola Elisabet

39 Wol mnanat, na Maria nti lahir ma nalola Elisabet na'a ahu isa, na'a
propinsi Yudea. Ahu yai ndoku wan i vuar ra rna'a.
40 Na'a inyai, na ia nti Zakharia ni rahan ralan a ma nala salam verin
Elisabet.
41 Ti ma Elisabet nrenar Maria vain a, na yanan i nana'a evun ralan a
nasdai lahir, tevek inan lolin, ovu vali Ubu Ni Roh a nsoru lahir Elisabet.
42 Ba vain a dawan ma nfalak ne, “Ubu naflahar roak oa, nlia tali vata
liak ra munuk, ovu naflahar vali kasiko'u yanat i veka mrali ia yai.
43 Ya'a ini iki ya'a mi ning Duila'a renan a nma ma nalola ya'a?
44 Na'ut i urenar vaim a, na kasiko'u yanat i na'a evung ralan ini nasdai
lahir, tevek inan lolin urun.
45 Lolin urun verin oa, tevek morang ne, afa ovi Duila'a nfalak verin oa
yai veka rvotuk.”

Maria ndedang ma al nraning Ubu

46-47 Maria nfalak ne,

§ **1:33 1:33** Yakub ubun-nusin ra ihin a ne, tamata Israel ra.

"Ufadawang Duila'a, ovu ralang a lolin urun, tevek Ubu neluk Raja ma
nsikat ya'a tali ning salasilan ra, ma ning vava'at kakiwal.
48 Ia nsi'ik ma lolin ya'a, velik ne eluk tamata sansinir ma ukarya verin Ia.
Ba tali amar ini, tali tuvu nti tuvu, na tamata ra munuk veka rfalak
ne, ya'a ini vata i utung urun a,
49 tevek Ubu i nfareta munuk afakataka notu roak afa dawan ovi tamata
ra wol rot-nala a verin ya'a. Ubu naran a nmerat urun.
50 Tali tuvu nti tuvu, na Ia nfaturu lalawatan Ni silobang a verin tamata
ovi rbobar Ia.*
51 Ia nala Ni ngrebat a ma notu afa dawan ovi tamata ra wol rot-nala, ovu
notu ma tamata ovi rfakaratat tenarira ra ramir-ramar tia ma watan
ira.
52 Ia nfaleka tamata fareta ra tali wan ovi rdoku ma rfareta a, na'uk
nfakaratat tamata ovi wol fyawarira ra.
53 Ubu nala afa ovi lolin ra munuk verin tamata kasian ra, boma deka
rablafar, na'uk nsinir tamata ovi rka'i ra ma rewal ira ovu limarira
vu watan.
54-55 Ubu Ni tnorung verin ubumam-nusimami ra ma nfalak ne, Ia nlobang
ami, tamata Israel ra. Ia nfakena roak Ni tnorung yai. Ia wol
nablufang ma nfaturu Ni silobang a verin Abraham ovu ubun a
nusin ra, nata ti wol ni wahan."
56 Maria nana'a Elisabet ni rahan, ka'a bi vulan itelu, beti newal ia nti
ni rahan.

Rarali roak Yohanes i nbaptis tamata ra

57 Elisabet ni amar kena roak ma nrali ia, ma yanan a brana ia.
58 Ti ma tamata ovi rna'a ni rahan nelan a ovu ni tiniman ra rarenar ne,
Duila'a nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin Elisabet, na rir tinemun
rotu inarira lolin ovu ia.
59 Kasiko'u yanat yai ni amar iwalu roak, na rir tinemun rovun ia ti
mane rsunat ia. Ira mane rfanara kasiko'u yai naran a wean yaman a
Zakharia.†
60 Na'uk renan a nfalak ne, "Deka! Ita musti tfanara ia ne, Yohanes."
61 Ira rfalak verin Elisabet ne, "Wol tamata isa vali tali bira tiniman ra
nararira wean inyai."
62 Ba ira rotu faneak ma al rorat yaman a ne, veka nala nara aka ma al
nfanara yanan a.
63 Zakharia nera kba masnifit isa tali ira ma ntulis ne, "Ia naran
Yohanes." Ba rir tinemun rtalkaka munuk lahir.‡
64 Brian munuk, na Zakharia nangrihi nal-ewal ma nfadawang lahir Ubu.
65 Ba tamata ovi rna'a rira rahan nelan a munuk rbobar ma ralang Ubu,
ovu tamata ra rfamalik ivar yai ma ti nsoru munuk wan ovi rna'a Yudea
ni vuar ra.
66 Tamata ovi rarenar ivar yai, ira munuk ranovak watan na'a ralarira
ra ne, "Kasiko'u yanat ini dawan ia, na veka wean inba? Kena urun ma
Duila'a nfatuang ia."

---

* **1:50 1:50** Tamata Yahudi rbobar Ubu, tevek Ni dawan a, ovu ralang Ia. † **1:59 1:59** Israel rira adat a ne, wean i kasiko'u ra rira amar iwalu roak, na musti rsunat ira. Msi'ik Kejadian 17:9-14. ‡ **1:63 1:63** Na'ut inyai, na wol kertas obin na'a Israel, ba rpake aa i wean kba masnifit, ma al rtulis na'a. Ira rpake vali afwatan ulin ma rtulis na'a.

Zakharia nraning Ubu ma nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Ia, na'a afa ovi yanan mane notu ra

67 Ubu Ni Roh a nsoru lahir Zakharia i yanan kasiko'u yanat yai, ba
nfamalik ivar ovi nrenar lahir tali Duila'a.
68 Ia nfalak ne, “Mya ma tfadawang Duila'a, Ubu i tamata Israel ra
raraning a, tevek nma ma nalola ita ovu nlobang ita, ma nfatalik ita tali
dida varvara aleman ra.
69 Ia nala Tamata i Ni ngrebat a dawan urun a, ma nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia ubun a nusin Raja Daud i neluk
tamata sansinir verin Ubu.
70 Tali lalan ana, Ubu nfalak roak Ni tnorung yai nahu nabi ovi nfili ra,
71 ma nfatalik ita tali tamata ovi rira sian ita. Ia nfatalik ita tali tamata
ovi wol inar lahir ita.
72 Notu wean inyai ma nfaturu Ni rala lolin a verin ubud-nusid ra ne,
veka nfakena Ni tnorung i nmerat urun yai.
73-74 Ia nafwaba roak na'a Ni tnorung a verin ubud-nusid i Abraham.
Ia nafwaba roak ne, veka nfatalik ita tali tamata ovi rira sian ita, boma
tot-orang afa ovi nfalak ra, ovu wol tbobar,
75 ovu ralad urun ma dida vava'at ra rmerat ovu rmalola, boma Ubu
ralan a lolin ovu ita, ti naran i tmata a.”
76 Nata Zakharia nfalak verin yanan a ne, “Ubu i Ni dawan nlia munuk
afakataka veka nsikat oa ma meluk Ni nabi, tevek oa veka bwana ula oa
ma mususan linga'an verin Duila'a.
77 Oa veka fwalyawang verin Ni tamata ra ne, wean i Ubu na'i vatuk
roak rira salasilan ra, na Ia veka nala vava'at kakiwal verin ira.
78 Ubu nfaturu Ni rala lolin a ovu Ni silobang a verin ita, bi notu wean
inyai. Ia i ntali lanit ratan yai, veka nma wean lera beti ndata.
79 Ia vanan a veka nyeba munuk tamata ovi rva'at na'a dedan ralan a,
ovu vali tamata ovi rbobar matmatan. Ia veka novun vali ita ma dida
vava'at ra malinan lalawatan.”
80 Zakharia yanan yai nmela ma dawan roak ia, ovu ni inorang verin
Duila'a ntafal ma nangrebat. Ia nana'a watan wan lean vu dawan, ti naran
amar i nfavotuk tenan a verin tamata Israel ra.

2

Rarali Yesus na'a Betlehem
Matius 1:18-25

1 Na'ut i beti rarali Yohanes, na Kaisar Agustus* nfareta ni tamata ra ma
rtulis munuk tamata ovi rarenar tali fareta Roma, nararira ra.
2 Inyai beti fasa rtulis nararira ra na'a daftar, boma rka'a lahir ne, tamata
ifira munuk na'ut inyai. Ira rotu daftar yai na'ut i Kirenius notu gubernur
na'a propinsi Siria.
3 Ba tamata ra munuk rti rira ahu ra ma rtulis nararira ra.
4-5 Yusuf notu vali wean inyai. Ia ntali ahu Nazaret i nana'a propinsi
Galilea ma nti Raja Daud ni kota a, naran Betlehem, na'a propinsi Yudea,
tevek ubun a nusin Raja Daud. Yusuf nti ma rdaftar naran a ovu Maria i
ntavun teri roak ia. Na'ut inyai, na Maria nbarlewan roak.†
6 Na'ut i rna'a Betlehem, na Maria ni amar kena roak ma nrali Ia.

---

* **2:1 2:1** Kaisar wol tamata naran. Ihin a ne, raja dawan i nfareta negara rivun. Van yai naran Kaisar † **2:4-5 2:4-5** Tali Nazaret ma tati Betlehem, na nlabas kilometer ratut isa.

7 Yanan iya'an ini, brana Ia. Maria nkuma yanan a ovu sikar, beti
nfanuba Ia na'a wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a, tevek rahan siwelat
ma rafnerung teri na'a nngora roak.
8 Ovan yai, na domba duarira ra rna'a vali ngrova dardirin ovi rfaseri
Betlehem a, ma rwanar rira domba ra.
9 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma ma
nfaturu tenan a verin ira. Duila'a vanan i nfitik nyadat nsoru ira, ba
rbobar urun i lahir.
10 Duila'a Ni sansinir yai nfalak verin ira ne, “Deka byobar, tevek
ufamalik ivar lolin verin mia, ovu verin tamata ra munuk ma veka inabira
lolin urun i lahir.
11 Ovan ini vali na'a Raja Daud ni kota, na rarali roak Duila'a Kristus.‡
Ia Raja i nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
12 Ni faneak a wean ini: mia veka mtyuan kasiko'u yanat isa, rkuma Ia
ovu sikar ma rfanuba Ia na'a wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a.”
13 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir yai ovu Ni sansinir liak ra vali,
rivun ila'a ira rvotuk. Rir tinemun rfadawang Ubu ma rfalak ne,
14 “Fara traning Ubu! Ia sa'i dawan Ia ovu nana'a wan i karatat lia
munuk a. Na'a lanit ivavan ini, fara malinan verin tamata ovi Ubu
naflahar roak ira.”
15 Ti ma Duila'a Ni sansinir avyai rti talik ira ma rarata ewal lanit ratan,
na domba duarira ra rsifalak afa verin ira ne, “Mya ma tati Betlehem ma
tsi'ik afa i Duila'a nfalak roak verin ita.”
16 Ba rfarlan lahir ma ti rtuan Maria irua Yusuf, ovu vali kasiko'u yanat
i ntuba wan i afwatan ra ba'i rafna'an na'a.
17 Ti ma rsi'ik kasiko'u yanat yai, na rfamalik lahir afa ovi Duila'a Ni
sansinir yai nfalak na'a kasiko'u yanat yai.
18 Tamata ovi rarenar afa ovi domba duarira rfamalik yai, rtalkaka
munuk lahir.§
19 Na'uk Maria nfikir watan afa avyai ma nanovak na'a ralan a.
20 Nata domba duarira avyai rewal ira ma raraning Ubu ovu rfadawang
Ia, tevek afa ovi rarenar ra ovu afa ovi rsi'ik ra, kena lahir ovu afa ovi
Duila'a Ni sansinir yai nfalak a.

Yusuf irua Maria rovun Yesus ti verin Duila'a na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

21 Ti ma Ni amar iwalu roak, na rsunat kasiko'u yai, ovu rfanara Ia ne,
Yesus. Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfalak lan roak naran ini, na'ut i
renan a wol nlewan Ia obin.
22 Amar naran roak ma Yusuf ovu Maria rot-orang Musa ni inukun ra
ma rfamerat tenarira ra. Na'ut inyai, na rovun vali Yesus ma rti Yerusalem
ma rfaturu ne, rfadoku munuk Yesus Ni vava'at a verin Duila'a.*

---

‡ **2:11 2:11** Dokter Lukas ntulis kitab ini, nala vaivatul Kristus (Mesias) na'a vai Yunani na'a ayat ini. Tamata Yahudi ra rnaban Raja ini, tevek Ubu nfavotuk roak Ia na'a Surat Ralan, Perjanjian Mnanat. Na'ut inyai vali, na Yahudi ra ranovak ne, Kristus veka nsikat ira tali tamata Roma ra. § **2:18 2:18** Mane amfalyawang vaivatul ***rtalkaka***, tevek vaivatul ini vaivatul mnanat, na'uk musti tfadoku, boma Surat Ralan lyawan ovu kena ovu vai Yunani. Rtalkaka ihin a na'a vai Mala ne, *mereka heran.* * **2:22 2:22** Msyi'ik Perjanjian Mnanat, Imamat 12:1-8. Ayat ovi rfalyawang inukun i Ubu nala verin Musa. Inukun avyai rfalak ne, vata Yahudi ovi rarali ira musti rfamerat tenarira ra.

23 Rfadoku roak na'a Duila'a Ni Inukun ra ne, “Brana iya'an ra munuk
musti rfamerat ira ma al rfaturu ne, ira veka rkarya watan verin Duila'a.”†
24 Amar yai, na rot-orang vali Duila'a Ni inukun ra, ma rala kakahu irua
te modarlaka yanat irua ma reluk rira korban verin Ubu.
25 Na'a Yerusalem, na tamata isa naran Simeon. Ia ni vava'at nmalola
ovu not-orang munuk afa ovi rna'a Duila'a Ni inukun ra. Ia nanaban
amar i Ubu veka nma ma nfaloling tamata Israel ralarira ra. Ubu Ni Roh
a nfatuang vali ia.
26 Ubu Ni Roh a nfalyawang roak verin ia ne, ia wol bisma nmata, ti
naran i nsi'ik Raja i ntevut dida salasilan ra.
27 Ubu Ni Roh nfalak verin Simeon ma nti Rahan Dawan Falurut ni lean
a. Na'ut inyai, na Yusuf ovu Maria rovun Yesus ma rti ralan ma rot-orang
afa ovi rna'a Musa ni inukun ra.‡
28 Simeon nala kasiko'u yanat yai ma nsaka Ia, beti nfadawang Ubu ma
nfalak ne,
29 “Duila'a, fiang ini fwakena roak Mu tnorung a verin ya'a. Ya'a eluk Mu
sansinir,
ba velik ne umata, na'uk wol akataka, tevek umata ovu malinan.
30 Usi'ik roak Ia i msinir ma nma, ma nsikat ami tali mami salasilan ra,
ma mami vava'at kakiwal.
31 Oa fwadoku lan roak ma nma, boma tamata ra munuk rsi'ik Ia.
32 Ia wean lyawan i nyeba linga'an a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma
rorang Oa,
ovu vali tali afa ovi veka notu ra, na tamata ra munuk ralang Mu
tamata Israel ra.”
33 Kasiko'u yai renan ovu yaman a rtalkaka lahir na'ut i rarenar afa ovi
Simeon nfalak na'a yanarira a.
34 Nata Simeon naflurut verin Ubu ma naflahar ira, ovu nfalak verin
Maria ne, “Ubu nfadoku roak ma kasiko'u ini veka nfaleka ma rivun
tamata Israel ovi rafena ma rorang Ia, ovu vali nsikat tamata rivun tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ia neluk faneak tali Ubu ma
nfangnanang tamata ra na'a afa ovi Ubu nfalak ra, na'uk tamata rivun
veka rangal Ia.
35 Wean inyai, na afa ovi tamata ra rfikir a veka rvotuk. Nlia tali inyai, na
oa veka fwarnuang lahir lalau dawan i wean nahin blawat nsungu ralam
a.”
36 Vata isa naran Hana nana'a vali inyai. Ia nabi ia, ovu yaman a naran
Fanuel. Fanuel ini ntali Israel rira arun dawan i naran Asyer. Ia tuvu ila'a
roak ia. Na'ut i nsifa ana, nva'at ovu awan a varat ifitu watan, na awan
nmata.
37 Ba tali amar yai, na ia nvaru lahir, ovu ni varat vutwalu rahin ifa'at
roak. Ovan a amar, na ia nana'a lalawatan Rahan Dawan Falurut a ma
nfadawang Ubu, ntolat, ovu vali naflurut.
38 Na'ut inyai vali, na Hana nma ma nfadawang Ubu, ovu nfamalik na'a
kasiko'u yai verin tamata ra munuk. Tamata avyai rnaban amar i Ubu
veka nma ma nsikat tamata Yerusalem tali tamata ovi rira sian ira.
39 Ti ma Yusuf ovu Maria rotu munuk roak afa ovi rna'a Duila'a Ni
inukun ra, beti rewal ira rti rira ahu Nazaret i na'a propinsi Galilea.

---

† **2:23 2:23** Na'a ayat ovi, na Musa ni inukun ra rfamalik ne, tamata Yahudi rfadoku yanarira brana iya'an verin Duila'a. Msyi'ik Keluaran 13:2, 15. ‡ **2:27 2:27** Wean catatan kaki na'a ayat 22 nfalyawang ne, Ubu nala inukun ra verin Musa. Bis tbas munuk na'a Musa ni kitab ilima (Kejadian ti naran Ulangan).

40 Kasiko'u yai nmela ma dawan roak ia, ma tenan a nangrebat. Ia Ni
kaka'a dawan tali Ubu, ovu Ubu nala Ni rala lolin verin Ia.

Yesus nana'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'ut i Ni varat vutu rahin irua

41 Lokat varat na'ut amar i Yahudi ra rangnanang amar i uburir-nusirira
ra rdir-talik Mesir, na Yesus renan ovu yaman a ba'i rti Yerusalem ma rovu
snoba dawan yai.§
42 Na'ut i Yesus Ni varat vutu rahin irua roak, na ira rti Yerusalem wean
i ba'i rti lokat varat a na'a amar dawan yai.
43 Amar dawan yai nlia roak beti rewal ira, na'uk Yesus nana'a watan
Yerusalem. Renan ovu yaman a wol rka'a ne, nana'a inyai obin.*
44 Ira rnarin ne, Ia novu vali tamata rivun ovi irmunuk rbana yai. Ba
rbana amar lolan roak, beti rdava Ia na'a rira tiniman ra ovu rira kidabela
ra.
45 Na'uk wol rtuan Ia, ba rewal ewal ira rti Yerusalem ma rdava Ia.
46 Amar itelu nelak roak, beti rtuan Ia na'a Rahan Dawan Falurut ralan
a. Ia ndoku ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ma nrenar
afa ovi rfalak ra, ovu norat afa tali ira.
47 Tamata ovi rna'a inyai munuk rtalkaka lahir na'a afa ovi nfalak ra ma
al nvalat ira, tevek Ni kaka'a dawan tali Ubu.
48 Ti ma renan ovu yaman a rsi'ik Ia, na rtalkaka lahir, ba renan nfalak
verin Ia ne, “Baba, notu afakinimi motu wean inyai verin ami? Amrua
yamam a amdava Oa, nata ralamami raruan roak!”
49 Yesus nfalak verin renan ovu yaman a ne, “Notu afakinimi mdyava
Ya'a? Mia wol mkya'a ne, Ya'a musti una'a Yamang a Ni rahan a?”
50 Na'uk Yesus renan ovu yaman a wol rfan-aran afa ovi nfalak verin ira
yai.
51 Nata Yesus newal Ia ovu renan a yaman a ma rti Nazaret. Ia not-orang
lalawatan afa ovi renan-yaman a rfalak ra. Renan a nanovak watan afa
ovi rvotuk yai na'a ralan a.
52 Yesus nmela ma dawan roak Ia, ovu Ni kaka'a dawan tali Ubu ntafal
ma nmela. Ubu nlobang urun Ia, ovu vali tamata ra inar dalang Ia.

3

Ivar tali Yohanes i nbaptis tamata ra
Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Yohanes 1:19-28

1 Kaisar Tiberius nfareta Roma varat vutu rahin ifa'at teran roak. Na'ut
inyai Pontius Pilatus notu gubernur na'a propinsi Yudea. Herodes notu
raja ma nfareta na'a propinsi Galilea, ovu Herodes a'an i Filipus, notu
raja ma nfareta na'a propinsi Iturea ovu Trakhonitis. Lisanias notu raja
ma nfareta vali na'a propinsi Abilene.*
2 Na'ut inyai, na Hanas ovu Kayafas reluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a
ma rkarya verin Ubu. Na'a varat yai vali, na Ubu nangrihi verin Yohanes
na'a wan lean vu dawan. Yohanes ini yaman a verin Zakharia.

---

§ **2:41 2:41** Vai mala nfalak amar dawan yai ne, Paskah. Msi'ik Keluaran 12:1-27. * **2:43 2:43** Yahudi ra rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir (Amar Dawan Paskah), ma nbana amar ifitu. * **3:1 3:1** Filipus irua Herodes yamarira isa, na'uk renarira ra rsialing ira. Herodes i notu raja ma nfareta propinsi Galilea naran vali Herodes Antipas. Herodes Antipas ini nana'a Lukas 3:19-21, 23:7-12.

3 Ba Yohanes nti munuk wan ovi rfaseri oar Yordan a, ovu nafwak ma
vain a dawan urun al nfamalik Ubu Ni Ivar a ne, “Myahil kikyai tali bira
salasilan ra, ovu myala tenabira ra ma ti rbaptis mia, boma Ubu veka na'i
vatuk bira salasilan ra.”
4 Wean i nabi Yesaya ntulis na'a ni kitab a ne,
“Tamata isa nafwak na'a wan lean vu dawan ne, ‘Misusan linga'an verin
Duila'a, ovu fyamalola linga'an a verin Ia.†
5 Lanun ovi wol manesan ra, myotu ma manesan, ovu myotu vali ma
sakvuar ovu vuar ra manesan, ovu vali linga'an ovi rkiluk ra,
fyamalola ira. Lanun i suta-rata ra, myotu vali ma manesan.
6 Ba tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk veka rsi'ik i Ubu nsikat tamata
ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.’ ”
7 Yohanes nfalak verin tamata rivun ovi rma ma nbaptis ira yai ne, “Mia
sian urun mia wean aru ra! Iki nfalak verin mia ne, Ubu Ni inukun i veka
nma yai wol nkena mia?
8 Fyaturu lahir na'a bira vava'at ra ne, myahil roak tali bira salasilan ra!
Deka minovak na'a ralabira ra ne, ububir-nusibira Abraham, ba Ubu veka
wol nukun mia! Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu bis notu watan
ma Abraham yanan ra, rtali vatu ovi!
9 Ubu Ni amar sarseri roak ma nfaleka inukun verin tamata ra. Ni
inukun a wean tamata i ntaha savi ma veka netal aa ra tali rira wa'ar
ra. Aa ovi vuarira wol lolin ra, na veka netal vatuk ira ma nala ira rti yafu
ralan.”
10 Ba tamata rivun avyai rorat ia ne, “Wean inyai, na ami veka amotu
afaka?”
11 Yohanes nfalak ne, “Wean i tamata isa ni ravit irua, na musti nala isa
verin tamata i wol nia a. Wean iki ni afamtahan, na ia musti notu vali
wean inyai.”
12 Tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, rma vali ma Yohanes nbaptis
ira. Ira rorat ne, “Tuan Guru, ami veka amotu afaka?”
13 Ia nfalak ne, “Deka myera ma nlia tali i fareta nfadoku roak a.”
14 Suldadu ra rma vali ma rorat ne, “Ami veka amotu afaka?”
Ia nfalak ne, “Deka mkyiwal tamata ra ma rala rira kubang verin mia,
te deka fyasala tia ma watan tamata ra ma myala rira kubang ra. Fyikir
watan ne, bira kadi naran roak ma bya'at.”
15 Na'ut inyai, na tamata ra rnaban lalawatan Raja i ntevut ita tali dida
salasilan ra. Ira ka'i rorat watan na'a ralarira ra ne, “Yohanes ini, betane
Raja i ntevut ita tali dida salasilan ra?”
16 Ba Yohanes nfalak verin ira ne, “Ya'a ubaptis mia ovu wear, na'uk Ia
i veka nma a Ni ngrebat a nlia ya'a. Ya'a wol verang a ratang Ia, ba wol
inovan lahir ma aling Ni tatea ni tatur ra. Ia veka nbaptis mia ovu Ni Roh
a ovu vali yafu a.‡
17 Ia wean tamata isa i ntaha fanan lafan ma al ntafi wanat ra. Wanat
vatul ovi lolin ra, nfadok-aling ira na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a,
na'uk ovi sian ra ovu kukan ra nasnuri ira na'a yafu i wol nmat-nala.”§
18 Na'ut i Yohanes nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na nala snurak rivun
verin tamata ra.

---

† **3:4 3:4** Yesaya 40:3-5 ‡ **3:16 3:16** ***Nbaptis ovu yafu*** ihin a, inukun i Ubu veka nala al nukun tamata ovi wol rahil tali rira salasilan ra. § **3:17 3:17** Na'a ayat ini, na wanat ovi veka rfadoku na'a wan i ba'i rfadoku wanat ra na'a, nfaturu tamata ovi rahil roak tali rira salasilan ra, ma veka rira vava'at kakiwal. Na'uk wanat kukan ra rfaturu tamata ktufan ovi Ubu veka nukun ira.

19 Ia ntabu Herodes i notu raja na'a Galilea, tevek nsifa ovu ifarn i Filipus
awan a, naran Herodias. Yohanes ntabu vali Herodes na'a ni afa sian liak
ovi notu ra munuk.*
20 Ti nata, Herodes ntafal ma naktufan, ovu nala Yohanes ma nti bu'i
ralan.

Yohanes a nbaptis Yesus
Matius 3:13-17; Markus 1:9-11

21 Na'ut i Yohanes wol nana'a bu'i ralan obin, na ia nbaptis tamata
ra, ovu nbaptis vali Yesus. Ti ma Yohanes nbaptis roak Yesus, na Yesus
naflurut. Na'ut i naflurut obin, na lanit ratan a natvadil,†
22 ovu Ubu Ni Roh a nsuta wean modarlaka ma ndoku Yesus tenan a.
Nata vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, “Oa ini Yanak i ulobang
urun a. Oa motu ma ralang a lolin urun.”

Yesus ubun a nusin ra
Matius 1:1-17

23 Na'ut i Yesus betmane nfabana Ni karya a, na snain a Ni varat vututelu.
Tamata ra ranovak ne, Yesus yaman verin Yusuf i yaman verin Eli.‡
24 Eli yaman verin Matat, Matat yaman a verin Lewi, Lewi yaman a verin
Malkhi, Malkhi yaman verin Yanai, Yanai yaman a verin Yusuf.
25 Yusuf yaman a verin Matica, Matica yaman a verin Amos, Amos
yaman a verin Nahum, Nahum yaman a verin Hesli, Hesli yaman a verin
Nagai,
26 Nagai yaman a verin Maat, Maat yaman a verin Matica. Matica yaman
a verin Simei, Simei yaman a verin Yosekh, Yosekh yaman a verin Yoda,
27 Yoda yaman a verin Yohanan, Yohanan yaman a verin Resa, Resa
yaman a verin Zerubabel, Zerubabel yaman a verin Sealtiel, Sealtiel yaman
a verin Neri,
28 Neri yaman a verin Malkhi, Malkhi yaman a verin Adi, Adi yaman a
verin Kosam, Kosam yaman a verin Elmadam, Elmadam yaman a verin
Er,
29 Er yaman a verin Yesua, Yesua yaman a verin Eliezer, Eliezer yaman
a verin Yorim, Yorim yaman a verin Matat.
30 Matat yaman a verin Lewi, Lewi yaman a verin Simeon, Simeon
yaman a verin Yehuda, Yehuda yaman a verin Yusuf. Yusuf yaman a verin
Yonam, Yonam yaman a verin Elyakim,
31 Elyakim yaman a verin Melea, Melea yaman a verin Mina, Mina
yaman a verin Matata, Matata yaman verin Natan, Natan yaman verin
Daud,
32 Daud yaman a verin Isai, Isai yaman a verin Obed, Obed yaman a
verin Boas, Boas yaman a verin Salmon, Salmon yaman a verin Nahason,
33 Nahason yaman a verin Aminadab, Aminadab yaman a verin Admin,
Admin yaman a verin Arni, Arni yaman a verin Hezron, Hezron yaman a
verin Peres, Peres yaman a verin Yehuda,
34 Yehuda yaman a verin Yakub, Yakub yaman a verin Ishak, Ishak
yaman a verin Abraham, Abraham yaman a verin Terah, Terah yaman
a verin Nahor,
35 Nahor yaman a verin Serug, Serug yaman a verin Rehu, Rehu yaman
a verin Peleg, Peleg yaman a verin Eber, Eber yaman a verin Salmon.

---

* **3:19 3:19** Lukas 3:1b † **3:21 3:21** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yohanes wol nbaptis munuk lahir tamata ra na'a inyai, tevek boku rangal vali ia. ‡ **3:23 3:23** Bilangan 4:47; Yahudi rira adat nfalak ne, brana ra rira varat vututelu nrata, beti reluk mela falurut.

36 Salmon yaman a verin Kenan, Kenan yaman a verin Arpakhsad,
Arpakhsad yaman a verin Sem, Sem yaman a verin Nuh, Nuh yaman a
verin Lamekh,
37 Lamekh yaman a verin Metusalah, Metusalah yaman a verin Henokh,
Henokh yaman a verin Yared, Yared yaman a verin Mahalaleel, Mahalaleel
yaman a verin Kenan,
38 Kenan yaman a verin Enos, Enos yaman a verin Set, Set yaman a verin
Adam, Adam yaman a verin Ubu.

4

Nitdawan nlabir teman Yesus
Matius 4:1-11; Markus 1:12-13

1 Ubu Ni Roh nleal roak Yesus, ba na'ut i nban-talik oar Yordan a, na
Ubu Ni Roh novun Ia nti wan lean vu dawan isa.
2 Na'a wan yai, na nitdawan nlabir teman Yesus, ti naran amar vutfa'at.
Na'ut inyai, na Ia wol nafna'an, ba nablafar urun.
3 Ba nitdawan nma ma nfalak ne, “Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka
motu vatu ini na'a afamtahan ma muan.”
4 Yesus nfalak ne, “Wol kena, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
‘Tamata ra wol rva'at tali afamtahan watan.’ ”*
5 Nitdawan novun ewal Yesus ma rti vuar karatat isa ni tutul a, ma
brian munuk wean tkubak-tvelar watan matadida ra, na nfaturu negara
ovi rna'a lanit ivavan munuk verin Ia.
6 Ba nitdawan nfalak ne, “Ya'a veka ala munuk fareta ovu metan ra
verin Oa, tevek ning munuk roak afa avyai, ovu bisma ala verin iki watan
wean i ralang nfalak.
7 Ba wean i msangatur ma mraning ya'a, na veka ala munuk afa avyai
verin Oa.”
8 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
‘Msangatur ma mraning a'uk Duila'a, mu Ubu i morang a.’ ”†
9 Nata nitdawan novun ewal Yesus ma rti Yerusalem, na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ni wan i karatat lia munuk a. Ia nfalak verin Yesus
ne, “Wean i Ubu Yanan urun Oa, na eka muswatil tali ini msuta.
10-11 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ubu veka nfareta Ni sansinir
ra tali lanit ratan ma rsi'ik ma lolin Oa. Ira veka rvelar limarira ra ma
rtada Oa, boma eam ra deka rkena vatu ra.’ ”‡
12 Yesus nfalak verin nitdawan ne, “Na'uk Ubu Ni vaivatul ra rfalak vali
ne, ‘Tamata ra deka rlabir teman Duila'a, tevek Ia Ubu i rorang a.’ ”§
13 Ti ma nitdawan nlabir teman munuk roak Yesus, na nti talik Ia ma
nanaban amar liak ewal.

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea
Matius 4:12-17; Markus 1:14-15

14 Ubu Ni Roh a nleal roak Yesus, ma newal Ia nti propinsi Galilea. Yesus
Ni ivar a ti nsoru munuk lahir wan yai.
15 Ia nsiair na'a rahan falurut ra, ba tamata ra munuk raraning Ia.

Tamata ovi rna'a ahu Nazaret rala'ing Yesus
Matius 13:53-58; Markus 6:1-6

---

* **4:4 4:4** Ulangan 8:3 † **4:8 4:8** ***Mraning a'uk*** ihin a ne, mraning lalawatan Duila'a. Ulangan 6:13. ‡ **4:10-11 4:10-11** Mazmur 91: 11-12 § **4:12 4:12** Ulangan 6:16

16 Yesus nti ahu Nazaret. Ia nleal wan yai tali Ni kako'u, nata ti naran
i dawan Ia. Na'ut amar i tamata Yahudi ryari ira, na Yesus nti tamata
Yahudi rira rahan falurut isa. Ia ba'i notu wean inyai. Ia ndiri mane nbas
Surat Ralan a.
17 Ba tamata isa nala nabi Yesaya ni buku lalulung a verin Yesus. Ti ma
nvadil buku yai, na ntuan vaivatul ovi:
18 "Ubu Ni Roh a nleal Ya'a, ba wean inyai bi nfili Ya'a ma ufamalik Ni Ivar
Lolin verin tamata ovi rira kasian ra. Ia nsinir Ya'a ma ufalak verin
tamata ovi rkeak roak ira ne, rfatalik roak ira. Ia nsinir vali Ya'a
ma otu ma tamata ovi rkibu ra rsirea ewal, ovu vali veka ufatalik
tamata ovi tamata liak ra rwi-rwa ira.
19 Ia nsinir vali Ya'a ma ufamalik amar i Duila'a veka nma ma nala Ni rala
lolin a verin Ni tamata inorang ra."
20 Ia nlulung ewal buku yai ma nala verin tamata i nkarya na'a rahan
falurut yai, beti nti ndoku mane nsiair. Tamata ovi rna'a rahan falurut yai
rsi'ik nanuang watan Ia.
21 Yesus nair ira ma nfalak ne, "Amar ini Ubu nfakena vaivatul ovi
mryenar tali Ni Surat Ralan yai."
22 Afa ovi Yesus nfalak ra rotu ma tamata ra munuk rtalkaka ovu inar
urun Ia. Na'uk rira fikiran ratvali ewal ma rfalak ne, "Ia ini Yusuf yanan
watan Ia!"
23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Mia veka myala vaivatul kamkuma ini
ma fyalak verin Ya'a ne, 'Dokter, Oa bis motu ma tamata ra lolin ewal
ira tali rira suhut ra, na eka motu lan tenam a. Amrenar ne, motu roak
mujizat wean inyai na'a ahu Kapernaum, ba eka motu vali na'a mu ahu
ini.' "*
24 Yesus nfalak vali ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wol nabi
isa vali ma ralang ia na'a ni ahu livur a.
25-26 Na'uk mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini: Na'ut i nabi Elia nva'at
obin, na wol da'ut varat itelu vulan inean, ba lafar dawan nsoru munuk
wan ovi rna'a Israel. Na'ut inyai, na vata varu rivun rna'a Israel. Velik ne
wean inyai, na'uk Ubu wol nsinir Elia ma nti nalola varu isa vali tali varu
avyai. Na'uk Ubu nsinir ia ma nti nalola varu isa i na'a ahu i naran Sarfat.
Ahu yai wol ka'i raroa tali kota Sidon.†
27 Wean vali inyai na'ut i nabi Elisa nva'at a, na tamata rivun na'a Israel
rira suhut ngabaa. Na'uk Elisa wol notu ma tamata isa vali tali tamata
avyai lolin ia tali ni suhut a. Ia notu a'uk ma Naaman i ntali Siria yai lolin
ewal ia tali ni suhut ngabaa a."‡
28 Tamata ovi rna'a rahan falurut yai rangrova urun Yesus na'ut i
rarenar afa ovi nfalak ra.
29 Ba rdiri lahir ma rtaha Yesus ma rovun Ia nti ahu yai murin a na'a
vuar i rfadiri rira ahu na'a, ni bili'in a. Ira mane rala'ing vatuk Ia nsuta
bili'in ralan yai.
30 Na'uk Yesus nbana watan nahu tamata rivun avyai fruarira ra, ma nti
talik wan yai.

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa na'a ahu Kapernaum
Markus 1:21-28

---

* **4:23 4:23** Tamata ovi rna'a Kapernaum inar ma Yesus nfaturu lahir verin ira ne, Ia nabi mnga'un Ia, ba rera ma notu mujizat ra. † **4:25-26 4:25-26** Ahu Sarfat yai wol nana'a Israel, na'uk na'a negara liak i nebang Israel. ‡ **4:27 4:27** Siria yai negara i ndir-aling ia na'a Israel ni lihir marmar.

31 Nata Yesus nti Galilea ma nsiair na'a ahu Kapernaum. Ia nsiair na'ut
amar i tamata Yahudi ra ryari ira.
32 Tamata ovi rarenar afa ovi nair ra rtalkaka lahir, tevek nsiair ovu Ubu
Ni ngrebat a.
33 Na'a Yahudi rira rahan falurut i na'a inyai, na tamata isa nait sian
nleal ia, ba nafwak ovu vain dawan ne,
34 “Hoi Yesus tamata Nazaret! Oa mane motu afaka verin ami? Oa mwa
ini mane fwedan ami? Ya'a uka'a ne, iki Oa. Oa sansinir i ralam nmerat
urun tali Ubu.”
35 Na'uk Yesus ntabu lahir nait sian yai ovu vain dawan ma nfalak ne,
“Deka vaim! Muti talik tamata ini!” Ba nait sian yai nfaleka tamata yai
na'a tamata rivun waharira ralan ra, beti nti talik ia, na'uk wol not-nala
ma tamata yai namngala.
36 Tamata ra munuk rtalkaka, ba rsifalak afa verin ira ne, “Yesus Ni
vaivatul avyai rangrebat urun! Ia Ni ngrebat ma nfareta nait sian ra, ma
rti talik lahir tamata ra.”
37 Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk lahir wan inba watan na'a Galilea.

Yesus notu ma tamata rivun ila'a lolin ewal ira tali rira suhut ra
Matius 8:14-17; Markus 1:29-34

38 Yesus nban-talik rahan falurut yai ma nti Simon ni rahan a. Na'a inyai,
na Simon avan a nawar ma dawan ia ovu tenan ngnea urun, ba tamata
ra rera lablobang tali Yesus ma nlobang ia.
39 Nata Yesus nti ma ndir-ebang ko'i i vata yai ntuba a, beti nfareta suhut
yai ma nti talik vata yai, na suhut yai nti talik lahir ia. Ba nbatar lahir ma
nasusan afamtahan verin Yesus ovu Ni tamata ovi rna'a inyai ma ra'an.
40 Ti ma lera nakduvul roak, na tamata ovi terarir-valirira ra rira suhut
afaka watan rovun munuk ira rma verin Yesus. Ia nfadoku liman a na'a
lokat tamata ma notu ma lolin ira tali rira suhut ra.
41 Yesus naling vatuk nait sian ra tali tamata rivun, ba nait sian avyai
rafwak ne, “Oa ini Ubu Yanan Oa!” Na'uk Yesus ntabu ira ovu vain dawan,
ovu vali nfalak teri ma deka rafwak wean inyai, tevek rka'a ne, Ia Raja i
ntevut tamata rira salasilan ra.

Yesus nsiair na'a kota ovi rna'a propinsi Yudea
Markus 1:35-39

42 Ti ma ilyan varverak sumatan, na Yesus nti talik ahu yai ma nti wan
i wol tamata rna'a, ma aksa Ia na'a inyai. Na'uk tamata rivun rdava ma
rtuan roak Ia, ba rkiwal Ia ma deka nti talik ira.
43 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a musti ufamalik Ubu Ni Ivar
Lolin na'a kota liak ra vali ne, Ia nfareta tamata ra wean lahir Raja. Wean
inyai bi nsinir Ya'a ma uma lanit ivavan ini.”
44 Ba Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yahudi rira rahan
falurut ovi rna'a propinsi Yudea.

5

Tamata ovi Yesus nera lan ira ma rorang Ia
Matius 4:18-22; Markus 1:16-20

1 Amar isa, na Yesus ndiri danau Genesaret* nelan a, na tamata rivun
rma, tevek inar ma rarenar i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Rivun ira, ba
rdiri ma rsidekin ira.

* **5:1 5:1** Ira rfanara vali Danau Genesaret ne, Danau Galilea.

2 Ia nsi'ik kumal irua rna'a danau yai nelan a. Tamata ovi ba'i rdava ian
ovu kumal irua yai rsuta roak ma rfamerat rira jaring ra.
3 Ia nrata Simon ni kumal a. Ba nsinir Simon ma nala'ing kumal yai
nroal kedan a, beti ndoku ma nair tamata rivun avyai.
4 Ti ma nsiair munuk, na nfalak verin Simon ne, “Bwahi muroal wan i
bilaman a ma fyasuka bira jaring ra, boma rala ian.”
5 Simon nfalak ne, “Tuan Guru, indean a, na amdava ian nata varverak
nala ami, na'uk wol amwadar akataka. Na'uk Oa msinir ami, ba veka
amfasuka ewal jaring ra.”
6 Ti ma rfasuka roak rira jaring ra, na rala ma ian rivun urun i lahir, ba
rira jaring ra mulai ma ramsat roak.
7 Ba rotu faneak ovu limarira ra, boma rira kida ovi rna'a kumal liak a
rma ma rlobang ira. Ira rma ma irmunuk rfak ian avyai na'a kumal irua
yai, ma ti nata sarseri mane rakduvul.
8 Simon i Yesus nfanara vali ia ne Petrus nsi'ik afa yai, na nsangatur
ma nsoak wahan a na'a Yesus wahan ralan a ma nfalak ne, “Duila'a, muti
talik ya'a, tevek tamata salasilan ya'a!”
9 Simon ovu ni kida avyai rtalkaka lahir, tevek rwadar urun i lahir.
10 Simon ni kida Yakobus irua Yohanes i yamarira verin Zebedeus,
rtalkaka vali.
Yesus nfalak verin Simon ne, “Deka bwobar! Tali amar ini, na oa wol
fwasuka jaring roak ma nala ian, tevek ala karya verin oa ma mair tamata
ra ma rorang Ya'a.”
11 Ba Simon ovu ni kida ra resa rira kumal ra, beti rban-talik lahir rira
afakataka munuk ma rorang Yesus.

Yesus notu ma tamata i ni suhut ngabaa lolin ewal ia
Matius 8:2-4; Markus 1:40-44

12 Amar isa, na Yesus nti kota isa. Na'a inyai, na tamata isa tenan a
nngora lahir ovu suhut ngabaa.† Na'ut i nsi'ik Yesus, na nsangatur ma
wahan nkena lanun na'a Yesus wahan ralan a. Ia nera lablobang verin
Yesus ne, “Duila'a, wean i mtorung, na fara motu ma lolin ewal ya'a.”
13 Ba Yesus nlauk liman a ma nkena ia, beti nfalak ne, “Ya'a utorung ma
ulobang oa, ba lolin roak oa!” Brian munuk, na tamata yai lolin lahir ia
tali ni suhut a.
14 Nata Yesus nfalak teri ma tamata yai deka nfamalik afa ini verin
tamata iki watan, ovu nfalak vali ne, “Muti ma fwaturu tenam a verin
Yahudi rira mela falurut a, ma nsi'ik ne, lolin roak oa. Beti mala mu
korban verin Ubu, wean i rfalak roak na'a Musa ni inukun ra, boma tamata
ra rka'a ne, lolin roak oa.”
15 Na'uk ivar na'a afa ovi Yesus notu ra nti nsoru wan inba watan, ba
tamata rivun rma ma rarenar afa ovi nair ra, ovu rera ma Ia notu ma lolin
ewal ira tali rira suhut ra.
16 Na'uk Yesus ba'i nfaroa Ia tali ira ma nti wan i wol tamata rna'a ma
naflurut.

Yesus notu ma tamata laklukut isa lolin ia
Matius 9:2-8; Markus 2:3-12

† **5:12 5:12** Na'ut inyai, Yahudi rira inukun ra rfalak ne, tamata ovi rira suhut ngabaa wol bisma rti Yahudi rira rahan falurut ra, tevek ngra ira. Msi'ik Imamat 14:1-32.

17 Amar isa, na'ut i Yesus nsiair, na tamata boku rtali sidovung Farisi ovu
Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rdoku vali inyai.‡ Ira rtali
ahu ovi rna'a propinsi Galilea, propinsi Yudea ovu vali kota Yerusalem.
Duila'a Ni ngrebat a nana'a Yesus ma notu ma tamata ovi rira suhut ra,
lolin ewal ira.
18 Na'ut inyai, na tamata boku rovun tamata laklukut isa na'a ni dari i
ntuba a. Ira rdava linga'an fafira roak mane rovun tamata yai nti rahan
ralan, boma rfanuba ia na'a Yesus wahan ralan a.
19 Na'uk tamata rivun da'in rna'a inyai, ba wol rovun nala ia nti rahan
ralan. Ba ira rovun ia rarata rahan ratan,§ beti ra'ar rafat boku ma rtolar
ia ovu ni dari a nsuta tamata rivun avyai fruarira ra, ma nana'a lahir
Yesus wahan ralan a.
20 Na'ut i Yesus nsi'ik tamata avyai, na nka'a ne, rira inorang a dawan,
ba nfalak verin tamata laklukut yai ne, “Baba, fiang ini a'i vatuk roak mu
salasilan ra.”
21 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata ovi rtali
sidovung Farisi ranovak na'a ralarira ra ne, “Tamata ini iki Ia ma nfalak
sian Ubu? Wol tamata isa bisma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Ubu
sa'i na'i vatuk.”
22 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin
ira ne, “Notu afakinimi minovak wean inyai na'a ralabira ra?
23 Inabira ma ufalak verin tamata laklukut yai ne, ‘A'i vatuk roak mu
salasilan ra,’ te ufalak ne, ‘Mdiri ma bwana kikyai’? Afaka maraan ma
ufalak na'a afa irua ini?
24 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, mane ufaturu verin mia, boma mkya'a ne,
na'a lanit ivavan ini, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a Ning ngrebat ma a'i
vatuk tamata rira salasilan ra.” Ba Yesus nfalak verin tamata laklukut yai
ne, “Ufalak verin oa ma mdiri ovu mlulung mu dari a, ma mewal oa muti
mu rahan kikyai!”
25 Brian munuk, na tamata yai nbatar lahir ma nlulung ni dari a na'a
waharira ralan ra, beti newal ia nti ni rahan. Na'a ni banbanan a, na
nfadawang Ubu.
26 Tamata ra munuk rtalkaka, ba rfadawang Ubu. Ira rbobar vali ma
rfalak ne, “Amar ini, ita tsi'ik lahir afa ovi tamata ra wol rot-nala!”

Yesus nera Lewi ma norang Ia
Matius 9:9-13; Markus 2:14-17

27-28 Nata Yesus nban-talik wan yai ma nati murin, na nsi'ik tamata isa
i ba'i nera babahir kulu, naran Lewi. Tamata yai ndoku rahan i ba'i rera
babahir kulu na'a. Yesus nfalak verin ia ne, “Morang Ya'a!” Ba Lewi ndiri
ma nban-talik lahir ni karya ma norang Yesus.
29 Lewi notu snoba dawan verin Yesus na'a ni rahan a. Tamata rivun
ovi ba'i rera babahir kulu ovu tamata liak ra rma ma irmunuk rafna'an
ovu Yesus.
30 Ti ma tamata Farisi ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
rsi'ik afa avyai, na rorat Yesus Ni tamata ra ne, “Notu afakinimi mifna'an-
mifnenu ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu tamata salasilan
ra?”

---

‡ **5:17 5:17** Tamata Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Ira rorang a'uk Musa ni inukun ra ovu rira adat ovi uburir-nusirira ra rfadoku verin ira. Farisi ra wol mela falurut ira, na'uk rira dakdokun na'a vali Yahudi rira agama. Tamata Farisi rivun inar ma rfaleka Yesus. § **5:19 5:19** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a.

31 Yesus nfalak verin ira ne, “Tamata ovi wol rira suhut ra wol rti dokter,
na'uk tamata ovi rira suhut ra a'uk sa'i rti dokter.
32 Ya'a wol uma ma era tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'uk uma
ma era tamata salasilan ra, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.”

Yesus Ni tamata ra wol rtolat na'ut i novun ira obin
Matius 9:14-17; Markus 2:18-22

33 Tamata boku rfalak vali verin Yesus ne, “Tamata ovi rorang Yohanes i
nbaptis tamata ra ba'i rtolat ovu raflurut. Tamata ovi rtali sidovung Farisi
a rtolat ovu raflurut vali wean inyai. Na'uk Mu tamata ovi rorang Oa
rafna'an ovu rafnenu.”
34 Yesus nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, “Na'a snobsifa
isa, wean i brana i mane nsifa irmunuk ni kida ra obin, na musti rtolat?
Wahal!*
35 Na'uk ni amar veka nma, ma tamata ra rala brana i mane nsifa yai
tali ni kida ra. Na'ut inyai, beti rtolat.”

Vaivatul kamkuma ovi rfamalik ne, wol lolin ma rsileti afa ovi Yesus nair ra ovu Yahudi rira adat ra

36 Yesus nala vaivatul kamkuma isa ewal ma nfalak vali ne, “Wol tamata
isa nkamsat ravit ngorva'an isa ma nlavan na'a ravit i mnanat a. Wean i
notu wean inyai, na ravit ngorva'an yai namsat, ovu vali ravit i mnanat
yai wol inovan ovu maloli i rlavan na'a.
37-38 Wean vali inyai, na wol tamata isa vali nli'i anggur ngorva'an na'a
sadawan mnanat i rotu tali karba ulin a, tevek anggur ngorva'an yai veka
notu ma sadawan yai naksat ma anggur a nvoak munuk, ovu sadawan
veka nakvisal lahir. Ba musti tli'i anggur ngorva'an a na'a sadawan
ngorva'an vali.
39 Wol tamata isa inan ma nenu anggur ngorva'an, wean i nenu roak
anggur i mnanat a, tevek ia veka nfalak ne, ‘Anggur i mnanat yai
manminak lia anggur i ngorva'an a.’ ”

6

Yesus ovu tamata Farisi ra rsiforat ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira
Matius 12:1-14; Markus 2:23—3:6

1 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rban-etal va'i gandum ra. Ni tamata ra rfufu gandum ni funu boku, ma
rsufak ovu limarira ra, beti ra'an ihin ra.
2 Na'uk tamata Farisi boku rfalak ne, “Afakinimi myangal dida agama
ni inukun ra, ma myotu afa i wol bisma totu na'a amar i tyari ita?”
3 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byas roak afa ovi Raja Daud notu ra,
na'ut i ia ovu ni tamata ovi rorang ia rablafar.*
4 Ia nti befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a.† Ia nti ralan ma nala roti
ovi rala roak ma neluk korban verin Ubu ma na'an. Nata ntanang vali roti
avyai verin ni tamata ovi rorang ia, velik ne na'a dida agama ni inukun
ra rfalak ne, mela falurut ra watan sa'i bisma ra'an roti avyai.”
5 Yesus nfalak vali verin ira ne, “Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, ba Ning fareta
a ti naran vali amar i tyari ita.”

---

* **5:34 5:34** Na'a ayat ini, na Yesus wean brana i mane nsifa yai. * **6:3 6:3** I Samuel 21:1-6 † **6:4 6:4** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan a, na rotu befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a tali bakan dawan ra, ovu tali afwatan ulin ra.

Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus notu ma lolin tamata i liman mela nmata
Matius 12:9-14; Markus 3:1-6

6 Amar isa vali na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti rira rahan falurut
isa ma nsiair. Na'a inyai, na brana isa liman mela nmata.
7 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu tamata Farisi ra
rsi'ik nanuang Ia, betane notu ma lolin tamata ra na'a amar i ryari ira,
boma rmangadu Ia.
8 Na'uk Ia nka'a lahir afa ovi ranovak na'a ralarira ra, ba nfalak verin
brana i liman nmata yai ne, “Mwa ma mdiri tamata ovi rna'a ini waharira
ralan ra!” Ba brana yai ti ndiri tamata ovi rna'a inyai waharira ralan ra.
9 Ba Yesus norat ira ne, “Dida agama ni inukun ra rfalak ma bis totu
afaka na'ut amar i tyari ita? Totu afa ovi lolin ra, te afa ovi sian ra?
Tlobang tamata ra ma rva'at, te tfedan ira?”
10 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nsi'ik lilit ira munuk ma nfalak verin
brana yai ne, “Mlauk limam a mwa!” Ia not-orang afa i Yesus nfalak a, ba
liman a lolin lahir.
11 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi avyai
rangrova urun i lahir, ba rfamalik afa ini ma ranovak ne, veka rotu afaka
verin Yesus.

Yesus nfili Ni tamata vutu rahin irua, ma reluk rasul ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra
Matius 10:2-4; Markus 3:13-19

12 Amar isa, na Yesus nrata vuar isa ma naflurut verin Ubu. Ovan lolan
yai, na Ia naflurut lalawatan.
13 Ti ma lyawan roak, na nera Ni tamata ovi rorang Ia, beti nfili tamata
vutu rahin irua tali tamata avyai ma reluk Ni rasul ra.
14 Tamata avyai nararira ra: Simon i Yesus nfanara vali ia ne, Petrus. Ia
ovu warin a naran Andreas. Liak ra nararira ra: Yakobus, Yohanes, Filipus
ovu Bartolomeus,
15 Matius ovu Tomas, Yakobus i yaman a verin Alfeus, ovu Simon i
rfanara ia ne Zelot,‡
16 Yudas i yaman a verin Yakobus, ovu vali Yudas Iskariot i nfedi Yesus.

Yesus nsiair ovu notu ma tamata ra lolin ewal ira
Matius 4:23-25

17 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rsuta tali vuar yai ma rwelat wan
manesan isa. Tamata rivun ovi rorang Yesus rna'a vali inyai. Tamata liak
rivun ila'a rna'a vali inyai. Boku rtali wan ovi rna'a propinsi Yudea, ovu
boku rtali kota Yerusalem. Boku vali rtali kota Tirus ovu Sidon. Kota irua
yai rebang tahat.
18 Tamata avyai rma ma rarenar afa ovi Yesus nair ra, ovu rera ma notu
ma lolin ewal ira tali rira suhut ra. Tamata ovi nait sian ra rleal ira rma
vali, ma Yesus naling vatuk nait sian avyai tali ira.
19 Ba tamata avyai rdava linga'an mane rkena Yesus, tevek ngrebat i
nvotuk tali tenan a notu ma lolin munuk ira tali rira suhut ra.

Tamata ovi Ubu naflahar ira ovu tamata ovi Ubu nukun ira
Matius 5:3-12

‡ **6:15 6:15** *Zelot* ihin a ne, tamata ovi rlotar rira bangsa a tali tamata ovi rwi-rwa ira.

20 Yesus nsi'ik Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, “Ubu naflahar mia,
tamata ovi bira kasian a dawan, tevek Ia wean lahir Raja ma nfareta mia,
tamata ovi myorang Ia.
21 Ubu naflahar mia, tamata ovi fiang ini miblafar, tevek Ia veka notu
ma evubira ra rveda. Ubu naflahar mia, tamata ovi fiang ini byakar, tevek
Ia veka nfaloling ralabira ra.
22 Ubu naflahar mia na'ut i tamata ra wol inar lahir mia, rfalak sian
mia, rala'ing vatuk mia ovu vali rfangra narabira ra, tevek myorang Ya'a,
Tamata Yanan a.
23 Lalan ana, uburir-nusirira ra rwi-rwa Ubu Ni nabi ra wean vali inyai.
Ba ti ma rotu mia wean inyai vali, na ralabira lolin watan, tevek Ia veka
naval ma dawan mia na'a bira rala lolin a, na'a lanit ratan.
24 Na'uk sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini mkya'i roak a, tevek
myotu roak inabira lolin ovu bira metan ra.
25 Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini evubira ra rveda, tevek mia
veka miblafar urun. Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini myalit,
tevek mia veka ralabira lalau urun ovu byakar.
26 Sian urun i lahir verin tamata ovi fiang ini tamata ra munuk
rfadawang mia, tevek lan ana, ububir-nusibira ra rotu roak wean inyai
verin nabi siklabir ra.”

Tlobang dida tamata ovi rira sian ita
Matius 5:38-48; 7:12a

27 “Na'uk tamata ovi fiang ini mryenar Ya'a, na ufalak verin mia ne,
mlyobang tamata ovi rira sian mia, ovu myotu lolin a verin tamata ovi
wol inar lahir mia.
28 Myera verin Ubu ma naflahar tamata ovi rear rfasoba mia. Miflurut
vali verin tamata ovi rotu sian mia.
29 Wean i tamata isa ntafitil fifim mela a, na mala vali fifim balit a ma
ntafitil, ovu wean i tamata isa nala mu ravit blawat a, na mala vali mu
ravit a verin ia.§
30 Wean i tamata isa nera afa tali mia, na myala verin ia, ovu wean i
tamata boku rkiwal ma rala bira metan ra, na deka myera ewal tali ira.
31 Wean i inabira ma tamata ra rotu lolin mia, na myotu lolin vali tamata
ra.
32 Wean i mlyobang watan tamata ovi rlobang mia, na Ubu veka wol
nfadawang mia, tevek tamata salasilan ra rlobang vali tamata ovi rlobang
ira.
33 Wean i myotu lolin tamata ovi rotu lolin mia, na Ubu veka wol
nfadawang mia, tevek tamata salasilan ra rotu lolin vali tamata ovi rotu
lolin ira.
34 Wean i ka'i myal-teri bira kubang verin tamata liak, tevek fyikir ne,
veka ral-ewal kubang yai munuk verin mia, na Ubu veka wol nfadawang
mia. Tamata salasilan ra rotu vali wean inyai verin rira kida ra, tevek
rorang ne, veka ral-ewal rira kubang ra.
35 Na'uk mia deka myotu wean inyai! Mia musti mlyobang tamata ovi
rira sian mia ovu myotu lolin ira. Myal-teri bira kubang verin tamata liak,
na'uk deka fyikir ne, veka ral-ewal verin mia. Myotu wean inyai, na Ubu
veka naval ma dawan bira rala lolin a, ovu vali afa ovi myotu yai nfaturu

§ **6:29 6:29** Wean i tamata Yahudi isa ntafitil tamata Yahudi liak na'a fifin a, na nfama'it ma dawan tamata yai.

ne, Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka yanan mia, tevek Ia notu lolin
tamata ovi wol rka'a ma rfalak fara weninyai, ovu vali tamata ktufan ra.*
36 Ba fara fyaturu bira rala lolin verin tamata ra, wean lahir Yamabira
nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra munuk."

Deka tfasala tamata liak, na'uk ni lolin a ka'i tahil tali dida salasilan ra
Matius 7:1-5

37 "Deka fyasala tamata ra, boma Ubu deka nfaleka inukun verin mia.
Deka myukun tamata ra, boma Ubu deka nukun mia. Na'uk myabun
tamata ovi rotu salasilan verin mia, boma Ubu veka na'i vatuk vali bira
salasilan ra.
38 Myala bira afaka watan verin tamata ra, na Ubu veka nala vali verin
mia. Wean tamata i nala wanat kadut isa verin oa. Ia nfak wanat na'a
kadut ma nngora, beti naya'uk ma ntafal ma nngora, ma wanat boku rvoat.
Tevek afa i myala al myukur tamata ra, Ubu veka nala vali al nukur mia."
39 Yesus nfalak vali vaivatul kamkuma isa verin ira ne, "Wean i tamata
kibu isa nfabana tamata kibu liak, na irua veka rleka rsuta bilaman ralan.
40 Wol tamata isa ni dawan nlia ni guru a, na'uk wean i iki watan nair
munuk ma nka'a roak afa ovi musti nair ra, na ia veka wean lahir ni guru
a.
41 Notu afakinimi msyi'ik aa mumun i na'a terabira isa matan a, na'uk
wol msyi'ik nala aa etal dawan i na'a matabira ra?†
42 Wean inba ma fyalak verin terabira yai ne, 'Mwa ma aling vatuk aa
mumun i na'a matam a,' na'uk aa etal dawan a nana'a matabira obin? Hoi,
mia fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Eka myaling vatuk aa etal dawan
yai tali matabira ra veki, boma msyirea ma lolin, beti myaling vatuk aa
mumun i tali terabira yai matan a."

Ita tka'a tamata ni vava'at lolin te sian tali ni vava'at amar-amar a
Matius 7:16-20; 12:33-35

43 "Aa ovi lolin ra, vuarira ra wol sian, ovu aa ovi sian ra, vuarira ra
veka wol lolin.
44 Ita tka'a lokat aa tali vuan a. Tamata ra wol rfufu aa ara vuan ra na'a
karwamus ralan, ovu vali wol rfufu anggur vuan ra na'a kadkadir ralan.
45 Wean vali inyai verin tamata ra. Tamata ovi ralarira lolin veka rotu
watan afa ovi lolin ra, tevek ralarira ra rngora lahir ovu afa ovi lolin ra.
Na'uk tamata ovi raktufan ra rfamalik a'uk afa sian ra, tevek ranovak
lalawatan na'a afa avyai. Vaivatul ovi rtali tamata sumarira ra rfaturu
lahir ralarira ra."

Tamata i not-orang afa ovi Duila'a nfalak ra, na ia wean tamata i nfadiri ni rahan na'a vatu ratan
Matius 7:24-27

46 "Afakinimi mifwak Ya'a ne, 'Duila'a, Duila'a,' na'uk wol myot-orang
afa ovi ufalak ra?
47 Ya'a ala vaivatul kamkuma ma ufamalik tamata ovi rma ma rarenar
ovu rot-orang afa ovi ufalak ra.
48 Tamata avyai wearira tamata i mane nfadiri rahan isa. Ia nkear ma
lanun a blaman, beti nfadoku ni fanderen a na'a vatu ratan. Ti ma wear
dawan a nma ma ni oar dawan nkena rahan yai, na wol nawelu, tevek
nfadiri na'a fanderen i nangrebat urun a.

---

* **6:35 6:35** Ita veka teluk Ubu yanan ra, tevek torang Yesus. † **6:41 6:41** Aa mumun na'a ayat ini, ihin a ne, salasilan skun. Aa etal dawan ihin a ne, salasilan dawan te aleman.

49 Na'uk tamata iki watan nrenar afa ovi ufalak ra ma wol not-orang,
na ia wean tamata i nfadiri rahan isa na'a lanun, na'uk wol ni fanderen.
Ti ma wear dawan nma ma ni oar dawan nkena rahan yai, na nleka ma
nama'ar munuk lahir."

7

Yesus notu ma lolin ewal Roma rira suldadu dawan isa ni tamata sansinir a

Matius 8:5-13

1 Ti ma Yesus nangrihi munuk verin tamata rivun ovi rna'a inyai, na nti
Kapernaum.
2 Na'a inyai, na Roma rira suldadu dawan isa*, ni tamata sansinir nawar
ma dawan ia ovu sarseri mane nmata. Ia nlobang urun ni sansinir yai.
3 Na'ut i nrenar ne Yesus nana'a inyai, na nsinir lahir dawan Yahudi
boku ma ti rtuan Yesus, boma rera ma nma ma notu ma lolin ewal ni
tamata sansinir yai.
4-5 Ba ira rma ma rtuan Yesus ma rera lablobang verin Ia, ma rfalak
ne, "Bapa, kena urun ma mlobang Roma rira dawan eri, tevek ia nlobang
urun dida bangsa a, ovu vali nfadiri mami rahan falurut a."
6 Ba irmunuk Yesus rati. Na'ut i rfaseri roak suldadu dawan yai ni rahan
a, na nsinir ni kida ra ma ti rfalak verin Yesus ne, "Bapa, ya'a wol verang
a ratang Oa, ba deka fwafrea Oa ma mwa ning rahan a.†
7 Wean inyai bi wol ubrahi ma utuan Oa, tevek wol verang a ratang Oa.
Ba fwalak watan vaivatul isa, na ning tamata sansinir a veka lolin lahir
ia.
8 Uka'a lahir ne, afa ovi fwalak ra kena, tevek usoak vali verin ning
dawan a, ovu suldadu ra rsoak vali verin ya'a. Wean i ufareta suldadu isa
ma ufalak ne, 'Muti,' na ia nti. Wean i ufalak verin isa vali ne, 'Mwa,' na
ia nma, te ufalak verin ning tamata sansinir a ne, 'Mkarya afa ini,' na ia
notu!"‡
9 Yesus ntalkaka na'ut i nrenar vaivatul avyai. Nata Ia ntamuri ma nfalak
verin tamata rivun ovi rorang Ia ne, "Mryenar ma lolin afa i ufalak ini!
Wol utuan tamata isa obin ni inorang a dawan wean tamata ini, velik ne
nana'a vali tamata Israel ra!"
10 Ti ma tamata ovi nsinir ira yai rewal ira rti suldadu dawan yai ni
rahan a, na tamata sansinir yai lolin ewal roak ia.

Yesus nfava'at ewal vata varu isa yanan a

11 Ti ma wol mnanat, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti kota isa
naran Nain. Tamata rivun rban-orang vali Ia.
12 Ti ma rfaseri roak kota yai ni falfolat ila'a ni fidu a, na rtuan tamata
ra rvara tamata matmatan isa ntali kota yai mane rti murin. Matmatan
yai vata varu isa yanan a brana ikisa lalo'i watan. Tamata rivun tali kota
yai rovu vali varu yai.
13 Ti ma Duila'a Yesus nsi'ik varu yai, na nfarnuang lahir na'a ralan ma
nfaturu Ni silobang verin ia, ba nfalak verin ia ne, "Deka bwakar!"

---

* **7:2 7:2** Roma rira suldadu dawan na'a ayat ini nfareta suldadu ratut isa. † **7:6 7:6** Ia nfalak ne, wol veran a ratan Yesus, na ni alasan irua: ia wol tamata Yahudi, ovu ia nalang ma dawan Yesus. ‡ **7:8 7:8** Roma rira suldadu dawan yai ni suldadu ra rot-orang afa ovi nfalak ra. Wean inyai vali verin suhut ra munuk, ma rot-orang afa ovi Yesus nfalak ra. Ba suldadu dawan yai ni ngrebat ma nfareta ni suldadu ra, wean lahir Yesus Ni ngrebat ma nfareta suhut ra ma rti rtalik tamata ra.

14 Nata Yesus ti ma nkena boban i matmatan ntuba na'a, na tamata avyai
rdir-teri lahir. Ia nfalak ne, “Baba, ufalak lahir verin oa ne, bwatar kikyai!”
15 Varverun i nmata yai nbatar lahir ma ndoku ovu nangrihi, na Yesus
nala ia verin renan a.
16 Tamata rivun avyai rbobar urun, ovu rfadawang Ubu ma rfalak ne,
“Nabi dawan nma roak ma nana'a fruadida ra,” ovu “Ubu nma roak ma
nlobang Ni tamata ra!”
17 Ba Yesus Ni ivar a ti nsoru munuk ahu ovi rna'a propinsi Yudea, ovu
wan ovi rna'a ebang inyai.

Yohanes i nbaptis tamata ra nsinir ni tamata irua ma ti rtuan Yesus
Matius 11:2-19

18 Tamata ovi rorang Yohanes i nbaptis tamata ra rfamalik afa avyai
verin ia, na nera tamata irua tali ira.
19 Ia nsinir ira rti ma rtuan Duila'a Yesus ma rorat Ia ne, “Bapa, Oa ini
Raja i veka mtevut mami salasilan ra, wean i Ubu nfadoku roak na'a Ni
tnorung a, te musti amnaban tamata liak?”
20 Tamata irua yai rti ma rtuan Yesus ma rfalak verin Ia ne, “Yohanes i
nbaptis tamata ra nsinir ami ma amorat Oa ne, Oa ini Raja i veka mtevut
mami salasilan ra, te ami musti amnaban tamata liak?”
21 Na'ut inyai vali, na Yesus notu ma lolin ewal tamata rivun tali rira
suhut ra. Ia naling vatuk nait sian ra tali tamata ra, ovu notu vali ma
tamata ovi rkibu ra rsirea ewal.
22 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Myewal mia ma fyamalik verin Yohanes
na'a afa ovi mryenar, ovu afa ovi msyi'ik ra. Tamata ovi rkibu rsirea ewal,
tamata ovi raklukut rbana nala ewal, tamata ovi rira suhut ngabaa lolin
ewal ira, ovu tamata ovi raktun, rafrenar ewal. Tamata ovi rmata roak
rva'at ewal, ovu ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata kasian ra.
23 Ubu naflahar tamata ovi ralarira ra wol raruan na'a rira inorang verin
Ya'a.”
24 Ti ma Yohanes ni tamata ra rban-talik wan yai, na Yesus nfamalik
Yohanes verin tamata rivun ovi rna'a inyai. Ia nfalak ne, “Na'ut i miti
wan lean vu dawan ma msyi'ik Yohanes, na minovak aka? Miti ma msyi'ik
tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira a? Wahal!§
25 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma ti msyi'ik tamata isa i
neluk kadaravit ovi lolin urun a? Wahal, tevek tamata ovi reluk kadaravit
lolin ra, ovu rva'at ovu rira metan rivun rleal raja rira rahan ra.
26 Inabira ma ti msyi'ik aka? Beta ne inabira ma msyi'ik nabi isa? Wean
inyai, na kena lahir, ovu Yohanes ni dawan a nlia nabi ra.
27 Tevek lan ana, Ubu nfamalik ma dawan ia na'a Ni Surat Ralan a, ma
nfalak ne,
‘Ini Ya'a Ning tamata sansinir ini, Ya'a usinir lan ia beti Oa, ma nasusan
Mu linga'an a.’ ”*
28 Yesus nfalak vali ne, “Mingnanang! Tali lalan ma naran amar ini, wol
tamata isa vali ni dawan a veran lia Yohanes. Na'uk tamata ovi rtorung
ma Ubu nfareta rira vava'at ra, na rira dawan a nlia Yohanes, velik ne
tamata ko'u ira watan.”

---

§ **7:24 7:24** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Yesus nala vaivatul ovi: ***tavtevu ovi nait nean tia ma watan ira***. Vaivatul avyai ihirira wean ini, tamata i ni fikiran ngalalahang da'in te ni dardirin a wol nangrebat. * **7:27 7:27** Melakhi 3:1

29 Tamata avyai munuk, ovu tamata ovi ba'i rera babahir kulu, rarenar
afa ovi Yesus nfalak ra. Ira rtorung ne, Ubu kena Ia, tevek Yohanes nbaptis
roak ira.†
30 Na'uk tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra, wol rtorung afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu na'a rira vava'at ra, tevek
rafena ma Yohanes nbaptis ira.

31 Ba Yesus nfalak ewal vali ne, "Ya'a veka ala vaivatul kamkuma aka
ma ufamalik tamata ovi rva'at na'a tuvu ini?
32 Ira wearira kasiko'u ovi rdoku na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a, ma
rafwak rira kida ra ne, 'Amafraik flo'its verin mia, na'uk mifena ma
msyo'i-msyomar. Amdedang dadedang ovi lalau ra, na'uk wol byakar.'
33 Wean inyai vali verin Yohanes i nbaptis tamata ra. Ia nma ma ntolat
ma wol nafna'an ovu wol nenu anggur. Mia mifena ia ma fyalak ne, 'Nait
sian nleal ia.'
34 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufna'an ovu ufnenu, ba fyalak ne,
'Ia nafna'an sian, ba'i nanavut, notu kida ovu tamata ovi ba'i rera babahir
kulu ra, ovu vali notu kida ovu tamata salasilan ra.'
35 Na'uk velik ne wean inyai, tali afa lolin ovi Ni tamata ra munuk rotu,
na nfaturu ne, Ubu Ni kaka'a dawan a kena."

Vata isa nli'i ngul i voan lolin na'a Yesus ean a
Matius 26:6-13; Markus 14:3-9; Yohanes 12:1-8

36 Amar isa, na tamata Farisi isa nasweang Yesus ma nma ma nafna'an
na'a ni rahan a. Ba Yesus nti ni rahan ma nafna'an.
37 Vata isa notu salasilan rivun na'a kota yai. Ti ma vata yai nka'a ne,
Yesus nafna'an na'a tamata Farisi yai ni rahan a, na ntaha botal ko'u isa
i rotu tali vatu lolin isa naran pualam ma nti inyai. Botal yai nsa'a ngul i
voan a lolin urun.
38 Vata yai ti ndiri Yesus murin a ma nebang lahir Yesus ean a. Ia nvakar
ma lun ra rditi na'a Yesus ean a, beti na'i lun ra ovu ni vut a. Notu munuk
wean inyai, beti nvoan Yesus ean a ovu vali na'ung ngul ya'i na'a ean a.
39 Ti ma tamata Farisi i nasweang Yesus nsi'ik afa yai, na nfalak na'a
ralan a ne, "Tamata ini wol nabi Ia, tevek wol nka'a lahir ne, vata i nkena
Ia ini, notu salasilan rivun."
40 Ba Yesus nfalak verin tamata Farisi yai ne, "Simon, mane ufalak afa
isa verin oa." Simon nfalak ne, "Fwalak ta Tuan Guru."

41 Yesus nfalak ne, "Tamata irua rira utan na'a tamata i ba'i nal-teri
kubang verin tamata ra. Tamata isa ni utan kubang dinar ratut ilima, na
isa vali ni utan kubang dinar vutlima.‡
42 Tamata irua ini wol rbahir nala rira utan a, ba tamata i nal-teri kubang
verin ira yai na'i vatuk munuk rira utan a. Tali tamata irua yai, na iki ni
silobang a dawan lia verin tamata i nal-teri roak kubang verin ira yai?"
43 Simon nfalak ne, "Ya'a ufikir ne, tamata i ni utan dawan lia ni kida
yai." Yesus nfalak ne, "Mu fikiran a kena."
44 Yesus nfulak wahan a ma nsi'ik vata yai, beti nfalak verin Simon ne,
"Eka msi'ik vata ini. Oa musweang Ya'a ma uma roak mu rahan ini, na'uk

† **7:29 7:29** Tamata Yahudi boku rkarya verin fareta Roma ma ba'i rera babahir kulu. Ba tamata Yahudi ra wol inar ira, tevek wol inar lahir fareta Roma. ‡ **7:41 7:41** Kubang *dinar* isa fyawan sama ovu tamata i nkarya ni kadi na'ut inyai na'a amar isa.

wol mala vali wear ma uraming eang ra.§ Vata ini nvakar ma lun ra rditi
na'a eang a, beti na'i eang a ovu ni vut a.
45 Inlangin uma mu rahan a, na wol bwoan Ya'a. Na'uk tali inlangin a,
na vata ini nvoan lalawatan eang a.*
46 Oa wol mli'i ngul na'a ulung a, na'uk ia nli'i ngul i voan a lolin urun
a na'a eang a.
47 Ba ufalak verin oa ne, ni silobang i dawan yai nfaturu ne, Ubu na'i
vatuk roak ni salasilan ra! Na'uk wean i tamata isa ni salasilan kedan a
watan ma Ubu na'i vatuk roak ni salasilan avyai, na ni silobang a kedan
watan vali."†
48 Nata Yesus nfalak verin vata yai ne, "Ya'a a'i vatuk roak mu salasilan
ra."
49 Tamata ovi rdoku ma rafna'an ovu Yesus ranovak na'a ralarira ra ne,
"Ini tamata iki ma nabrahi ma nfalak ne, Ia na'i vatuk nala tamata rira
salasilan ra?"
50 Yesus nfalak vali verin vata yai ne, "Mu inorang verin Ya'a notu ma
Ubu nsikat roak oa tali mu salasilan ra, boma wol mwata kakiwal. Ba
mewal oa ovu malinan watan!"

8

Vata ovi rlobang Yesus ovu rira metan ra

1 Wol mnanat, na Yesus nban-lilit tali kota nti kota, ovu ahu nti ahu, ma
nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ni
tamata vutu rahin irua yai rorang Ia.
2 Vata ovi Yesus naling vatuk roak nait sian ra ovu notu ma lolin ira tali
rira suhut ra, rorang vali Ia. Vata avyai, isa naran Maria i ba'i rera ia ne
Magdalena.* Yesus naling vatuk roak nait sian ifitu tali ia.
3 Vata isa vali naran Yohana i awan verin Khuza. Khuza ini ba'i nasusan
Herodes ni kubang ra. Vata isa vali naran Susana, ovu vata liak ra rivun
vali rorang Yesus. Vata avyai rala rira kubang ma rlobang Yesus ovu Ni
tamata ovi rorang Ia.

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata i navuri nabat ra
Matius 13:1-23; Markus 4:1-20

4 Tamata rivun ila'a tali ahu rivun rma ma rasdovu ira ma rarenar afa
ovi Yesus nfalak ra. Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nfalak verin
ira ne,
5 "Amar isa, na tamata va'i isa ti ma navuri nabat ra. Na'ut i navuri
nabat ra, na boku rleka na'a linga'an ralan ma tamata ra rbana ma rta
watan ira, ovu manut nangan ra ra'an vali boku.
6 Nabat boku rleka vali na'a vatralan i lanun kadkedan watan, ba ti ma
rarubu, na rakla ma rangaran lahir, tevek lanun yai near watan.
7 Nabat boku vali rleka na'a kadkadir ralan. Kadkadir avyai rmel-yatak
irubun ra, ma irubun ra rmata.

---

§ **7:44 7:44** Yahudi rira adat ne, wean i rira mangun ra rma rira rahan ra, na ira ba'i rala wear ma rira mangun raraming earira ra. Rotu wean inyai ma rfaturu ne, ralang urun ira. Msi'ik vali Kejadian 18:4. * **7:45 7:45** Yahudi ra rvoan rira mangun ra, ovu ra'ung ngul na'a ulurira, ma al nfaturu ne, ralang ira. † **7:47 7:47** Tamata i ni salasilan rivun ma Ubu na'i vatuk roak salasilan avyai, na ni silobang a veka dawan urun vali. * **8:2 8:2** Tamata rera Maria ne Magdalena, tevek ia ntali kota Magdala.

8 Na'uk nabat boku rleka na'a lanun tinemun, ba ti ma rarubu, na vuar
ma faratratut." Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, na vain a
dawan ma nfalak ne, "Iki arun, na eka nrenar ma lolin!"
9 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, "Vaivatul kamkuma yai ihin
aka?"
10 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Ubu notu ma fyan-aran afa ovi Ia wol
nfavotuk obin verin tamata ra, na'a i wean inba ma nfareta tamata ra
wean lahir Raja. Na'uk verin tamata liak ra, na air ira ovu vaivatul
kamkuma ra, boma velik ne rsi'ik afa ovi otu ra, na'uk wol rarea afa avyai.
Rarenar Ning vaivatul ra, na'uk wol rfan-aran vali.
11 Vaivatul kamkuma yai ihin a wean ini: nabat avyai rfaturu Ubu Ni
vaivatul ra.
12 Nabat ovi rleka na'a linga'an ralan rfaturu tamata ovi rarenar roak
Ubu Ni vaivatul ra, na nitdawan nma ma nal-ewal vaivatul avyai ma wol
rna'a ralarira ra. Nitdawan notu wean inyai, boma tamata avyai deka
rorang Ubu, ovu Ubu wol nsikat ira tali rira salasilan ra, boma deka rira
vava'at kakiwal.
13 Nabat ovi rleka na'a vatralan i lanun kadkedan watan a, rfaturu
tamata ovi rarenar roak Ubu Ni vaivatul ra ma rtorung ovu ralarira lolin
na'ut i rarenar vaivatul avyai. Na'uk vaivatul avyai wol rabwa'ar na'a
ralarira ra, ba rira inorang a wol ntahang ma mnanat. Na'ut i rtuan
angangal, na rafla talik rira inorang a.
14 Nabat ovi rleka na'a kadkadir ralan ra rfaturu tamata ovi rarenar roak
Ubu Ni vaivatul ra, na'uk rfikir lalawatan afa liak, ma ralarira kako'u na'a
rira vava'at ra. Ira inar vali ma rtafal ila'a rira metan ra, ovu rotu inar
lolin watan na'a lanit ivavan ini. Afa avyai rotu ma wol rorang Ubu Ni
vaivatul ra, ma wol enarira akataka na'a rira vava'at ra.
15 Nabat ovi rleka na'a lanun tinemun, rfaturu tamata ovi rarenar Ubu
Ni vaivatul ra ma rala na'a ralarira ra, ovu ralarira ila'a ra lolin urun ovu
rmalola. Ba velik ne rtuan angangal, na'uk rtahang nal ralarira watan, ma
rira vava'at ra kena ovu Ni vaivatul ra."

Yesus nfalak ma deka tfonak Ni vaivatul ra tali tamata liak ra
Markus 4:21-25

16 Yesus ntafal ma nfalak ne, "Wol tamata isa ntutun damar ma nulang
teri ovu ngusi, te nfadoku na'a ko'i vavan a. Na'uk nfadoku na'a damar
wan i karatat a, boma nyeba munuk tamata ovi rma rahan ralan yai.
17 Wean inyai bi, afa fanfonak ra veka lyawan, ovu afa ovi tamata ra wol
rka'a veka rvotuk ma lyawan verin tamata ra.
18 Eka mingnanang ma lolin afa ovi mryenar roak tali Ya'a, tevek tamata
iki watan inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul ra, na Ubu veka ntafal ni
kaka'a. Na'uk tamata iki watan wol inan ma nfan-aran Ubu Ni vaivatul
ra, na Ubu veka nala munuk kaka'a yai tali ia, velik ne nfikir ne, nka'a
kadkedan roak."

Yesus renan ovu warin ra
Matius 12:46-50; Markus 3:31-35

19 Yesus renan ovu warin ra rma ma rtuan Ia, na'uk wol rfaser-nala,
tevek tamata rivun rdir-lilit Ia.
20 Ba tamata isa nfalak verin Yesus ne, "Baba, renam a ovu warim ra
rdiri watan murin eri ovu inar ma rtuan Oa."
21 Na'uk Yesus nfalak ne, "Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu
rot-orang, na tamata avyai renang ovu waring verin ira."

Yesus notu ma nait dawan ntalik
Matius 8:23-27; Markus 4:35-41

22 Amar isa, na Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rarata kumal isa. Yesus
nfalak verin ira ne, “Mya ma tati danau Galilea ni lihir a.” Ba irmunuk
robal ma rti lahir danau yai ni lihir a.
23 Na'ut i robal a, na Yesus ntuba. Brian munuk, na nait fufakmetan
nkena ira na'a danau yai ralan a, ba saksakan ra dawan ma wear a ndata
lahir rira kumal ralan a. Ira sarseri mane rakduvul roak, ma wol rka'a ne,
veka rmata te rva'at.
24 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rkadu Ia ma rfalak ne, “Tuan Guru!
Ita mane takduvul roak!” Yesus nbatar ma nfareta nait ovu saksakan ra,
ba nait ovu saksakan ra rtalik lahir ma danau yai ngarlina ewal.
25 Nata Yesus nfalak verin ira ne, “Afakinimi wol myorang Ya'a?” Ba ira
rbobar urun i lahir ovu rtalkaka ma rsifalak afa verin ira ne, “Ini tamata
iki mnga'un ma nfareta nait ovu saksakan ra ma rorang Ia?”

Yesus naling vatuk nait sian tali tamata Gerasa isa
Matius 8:28-34; Markus 5:1-20

26 Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia robal ewal ma rti raran wan i tamata
Gerasa rleal na'a danau Galilea ni lihir a.†
27 Ti ma Yesus nsuta tali kumal a, na brana isa ntali ahu i sarseri wan
yai nma ma ntuan Ia. Brana yai nait sian ra rlabir ia ovu mnanat roak
wol nung a neluk ia, ovu vali ia wol nana'a rahan, na'uk nana'a watan
van ovi rfadoku tamata matmatan ra rna'a.
28 Ba na'ut i nsi'ik Yesus, na nafwak ma vain a dawan, beti nsangatur
lahir na'a Yesus wahan ralan a ma nafwak ne, “Yesus, mwa ini ma motu
afaka verin ya'a? Oa ini Ubu i Ni dawan lia munuk afakataka Yanan Oa.
Era lablobang verin Oa ma deka motu sian ya'a.”
29 Ia nfalak wean inyai, tevek Yesus nfareta roak ma nait sian avyai rti
talik ia. Brana ini nait sian avyai ba'i rlabir ia, ba velik ne rkeak liman
ovu ean a ovu kakeak tma'an, ovu vali rwanar ia, na'uk nkametal nala
munuk kakeak tma'an avyai, beti nait sian avyai rovun ia nti wan ovi wol
tamata rna'a.
30 Ba Yesus norat brana yai ne, “Oa naram iki?” Ba nfalak ne, “Ya'a
narang Legion.”‡ Ia nfalak wean inyai, tevek nait sian rivun roak rlabir
ia.
31 Nait sian avyai rera lablobang verin Yesus ma deka nala'ing vatuk ira
rti tivat matmatan i bilaman urun a.
32 Na'a wan yai, na vavu dur dawan isa rafnuak na'a ma rdava rira
fana'an ra na'a vuar ni dadudur a. Ba nait sian avyai rera lablobang verin
Yesus ma ti rna'a vavu avyai. Yesus ntorung afa i rera yai.§
33 Ba nait sian avyai rti talik brana yai ma ti rna'a vavu dur yai. Nata
vavu avyai rafla ma rti rtobur tali bili'in nelan a, ma rsuta danau ralan
ma rakduvul ma rmata munuk.
34 Ti ma tamata ovi rfawatak vavu avyai rsi'ik afa yai, na rafla lahir rti
ma rfamalik ivar yai na'a kota ovu na'a ahu ovi rfaseri wan yai.

---

† **8:26 8:26** Tafsiran boku rfalak ne, Gerasa ini tamata Gadara rira lanun a. Gerasa ya'i raroa tali danau Galilea, ka'a bi kilometer vutlima rahin inean, nahu tranan ovu timur. ‡ **8:30 8:30** Vaivatul *Legion* ntali vai Latin, ihin a ne, na'a Roma rira suldadu, na sidovung ila'a ra rira suldadu rivun inean lokat ira. § **8:32 8:32** Yahudi rira agama nfalak teri ma deka ra'an te rkena vavu, ba snain tamata ovi rna'a ahu yai munuk wol Yahudi ira.

35 Ba tamata ra rma ma rsi'ik afa ovi Yesus notu roak a. Ira rma ma
rtuan Yesus, na rarea lahir brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra
tali ia. Brana yai ndok-ebang Yesus ean a. Ia nung a neluk roak ia, ovu ni
fikiran a lolin ewal roak, ba tamata avyai rbobar urun i lahir.
36 Tamata ovi rsi'ik lahir afa i Yesus notu roak yai rfamalik verin tamata
ovi beti rma wan yai, na'a brana i Yesus naling vatuk roak nait sian ra tali
ia.
37 Ba tamata ovi rna'a Gerasa munuk lahir rera lablobang verin Yesus
ma nti talik ira, tevek rbobar urun. Ba Yesus nrata kumal a ma robal
ewal.*
38 Brana i nait sian ra rti talik roak ia yai nera urun verin Yesus, boma
ia novu vali. Na'uk Yesus nsinir ma newal ia ma nfalak ne,
39 "Mewal oa muti mu rahan ma fwamalik munuk afa ovi Ubu notu roak
verin oa." Ba brana yai nti ma nban-lilit kota a ma nfamalik afa ovi Yesus
notu roak verin ia.†

Yesus nfava'at Yairus yanan a, ovu notu ma lolin ewal vata isa tali ni suhut a

Matius 9:18-26; Markus 5:21-43

40 Na'ut i Yesus newal Ia ma nti danau Galilea ni lihir varat a, na tamata
rivun rsa'a Ia, tevek rnaban watan Ia.
41 Na'a wan yai, na tamata isa naran Yairus, ia nban-ulu na'a tamata
Yahudi rira rahan falurut a. Ia nma ma nsangatur ma nsoak wahan a na'a
Yesus wahan ralan a, ma nera urun verin Yesus ma nti ni rahan.
42 Yairus nera wean inyai, tevek yanan vata nawar ia, sarseri mane
nmata. Yanan vata yai ikisa lalo'i, ovu ni varat vutu rahin irua. Na'ut i
Yesus nbana nti Yairus ni rahan a, na tamata rivun rna'a inyai, ba rsidekin
ira ma rdekin nala vali Yesus.
43 Tali tamata rivun avyai, na vata isa laran nvoat ma dawan da'in, ti
naran varat vutu rahin irua roak, na'uk wol tamata isa vali bis notu ma
lolin ewal ia.‡
44 Vata yai nahu Yesus murin a ma ti nfaseri Ia ma nkena Ni ravit blawat
ni wahan a, ba na'ut inyai vali, na laran i nvoat a ntalik lahir.
45 Ba Yesus nfalak ne, "Iki nkena Ya'a?" Wol tamata isa vali ntali ira
ntorung ne, nkena Ia. Ba Petrus nfalak ne, "Tuan Guru, tamata rivun
rdir-lilit Oa, ma rdekin kena Oa."
46 Na'uk Yesus nfalak ne, "Tamata isa nkena Ya'a, tevek ufarnuang ne,
Ning ngrebat nlobang tamata isa."
47 Vata yai nsi'ik ne, Yesus nka'a roak afa i notu a, ba nbobar ma raruru
lalean ia, ma nsangatur ma nsoak wahan na'a Yesus wahan ralan a. Ia
nfamalik verin tamata rivun avyai, ma al nfalyawang ne, afakinimi nkena
Yesus, ovu na'ut inyai, na lolin lahir ia.
48 Yesus nfalak verin vata yai ne, "Titi, oa morang Ya'a, ba lolin roak oa.
Mewal oa, ovu fara Ubu nala Ni malinan verin oa."
49 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yairus i nban-ulu na'a Yahudi rira
rahan falurut yai, ni tamata isa ntali ni rahan nma. Ia nfalak verin Yairus
ne, "Itrana, yanam vata nmata roak, ba deka fwafrea Tuan Guru."
50 Na'uk Yesus nrenar vaivatul yai, ba nfalak verin Yairus ne, "Baba,
deka bwobar. Morang watan Ya'a, na yanam a veka nva'at ewal."

---

* **8:37 8:37** Lukas nala vaivatul ***munuk lahir*** al nta'i ne, tamata rivun rera ma Yesus nti talik ira. Velik aba, wol munuk lahir. † **8:39 8:39** Yesus nangrihi munuk verin tamata yai, beti robal ewal. ‡ **8:43 8:43** Tafsiran boku rfalak ne, vata i laran nvoat yai, nala ni kubang munuk roak verin dokter ra ma rlobang ia, na'uk wol rlobang nala.

51 Ti ma raran Yairus ni rahan, na Yesus wol ntorung ma tamata liak
rorang Ia rti ralan, na'uk ntorung watan ma Petrus, Yakobus, Yohanes ovu
kasiko'u yai renan a yaman a rovu Ia.
52 Tamata ra munuk ralarira lalau ma rvakar ma vairira dawan. Na'uk
Yesus nfalak ne, “Deka byakar, tevek ia wol nmata, na'uk ntub-lufa
watan.”§
53 Tamata avyai rmalit waweang Ia, tevek ira rka'a ne, kasiko'u yai
nmata roak.
54 Na'uk Yesus ntaha kasiko'u yai liman a ma nfalak ne, “Titi, bwatar
kikyai!”
55 Ba kasiko'u yai nva'at ewal* ma nbatar ma ndiri lahir. Nata Yesus
nsinir ira ma rala afamtahan verin ia ma na'an.
56 Kasiko'u yai renan yaman a rtalkaka lahir, na'uk Yesus nfalak teri ma
deka rfaivar verin iki watan na'a afa i notu a.

9

Yesus nsinir Ni tamata vutu rahin irua ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Ia

Matius 10:5-15; Markus 6:7-13

1 Yesus nasdovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, ma nala Ni
fareta ovu Ni ngrebat a verin ira, boma raling vatuk nait sian ra tali tamata
ra ovu rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra.
2 Ia nsinir ira ma rti rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra, ovu
rfamalik na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
3 Yesus nfalak verin ira ne, “Deka mtyaha afakataka na'a bira banbanan
a. Deka mtyaha takil, sadawan, kesi, kubang ovu kadaravit. Myoru watan
kadaravit ovi rna'a tenabira ra.
4 Wean i tamata ra rtorung ma mnya'a teri rira rahan, na mnya'a inyai,
ti naran i mane miti talik rira ahu a.
5 Wean i tamata ra na'a ahu isa wol rtorung ma mnya'a inyai, na byan-
talik ahu yai, ovu misnabar vatuk kyavu tali eabira ra, boma neluk faneak
ne, Ubu veka nukun ira.”
6 Ba Yesus Ni tamata ra rban-soru ahu ra ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin,
ovu rotu ma lolin tamata ra tali rira suhut ra na'a wan inba watan.

Herodes wol nka'a ma nanovak ne, Yesus yai iki

Matius 14:1-12; Markus 6:14-29

7 Ti ma raja Herodes i ntaha fareta na'a propinsi Galilea nrenar afa ovi
Yesus notu ra, na wol nka'a ma nroal te nra, tevek tamata boku rfalak ne,
Yohanes i nbaptis tamata ra nva'at ewal roak.
8 Tamata boku rfalak ne, Elia nvotuk ewal roak, ovu tamata boku vali
rfalak ne, nabi isa tali nabi lan ra nva'at ewal roak.
9 Herodes nfalak ne, “Ya'a usinir roak ma tamata ra rvangal Yohanes
ulun a, na'uk Ia ini tamata iki mnga'un Ia ma notu mujizat wean inyai?”
Ba nkiwal mane ntuan Yesus.

Yesus nfa'an tamata rivun ilima

Matius 14:13-21; Markus 6:30-44; Yohanes 6:1-14

10 Ti ma Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi nsinir ma rfamalik Ni
Ivar Lolin rewal ira, na rfamalik munuk afa ovi rotu ra verin Yesus. Ira

§ **8:52 8:52** Yesus nka'a ne, kasiko'u vata yai nmata. Ia nfalak ne, kasiko'u yai ntub-lufa watan, tevek nka'a ne, mane nfava'at lahir ia tali matmatan. * **8:55 8:55** Teks vai Yunani nfalak ne, ***Kasiko'u yai ni roh newal ia.***

rfamalik munuk afa avyai, beti Yesus novun ira ma rti wan isa i nfaseri
kota Betsaida ma aksa ira rna'a inyai.
11 Na'uk ti ma tamata rivun rka'a ne, Yesus ovu Ni tamata ovi rorang
Ia rti wan yai, na rorang lahir Ia. Ba Yesus ntorung ma rna'a inyai ma
nfamalik i wean inba ma Ubu nfareta wean lahir Raja verin ira, ovu notu
ma lolin tamata ovi rdava mane lolin ira tali rira suhut ra.
12 Ti ma lera nakduvul ma laflofan roak, na Yesus Ni tamata vutu rahin
irua yai rma ma rfalak verin Ia ne, “Msinir ma tamata rivun ini rti ahu ovi
rfaseri wan ini ma rdava rira fana'an, ovu rahan siwelat ma rna'a, tevek
ita tna'a wan i tamata ra wol rna'a.”
13 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Mia musti fya'an ira!” Ira rfalak ne,
“Ami mami roti ilima ovu ian irua watan. Ba wean inyai, na ami musti
amati ma amfaha fana'an verin tamata rivun ovi?”
14 Brana ovi rna'a wan yai ka'a bi nlabas rivun ilima.
Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Msyinir ma tamata
rivun avyai rotu rira sidovung ra, ma lokat sidovung tamata nlabas
vutlima ma lokat ira rdoku na'a rira sidovung a.”*
15 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai rot-orang afa ovi nfalak ra, ba rsinir
ma tamata rivun avyai rdoku munuk.
16 Nata Yesus nala roti ilima ovu ian irua yai, beti ntadata nrata lanit ma
nfalak fara weninyai verin Ubu. Ia notu munuk wean inyai, beti nvisul
roti avyai ma nala verin Ni tamata ovi rorang Ia, boma rti rsiduk verin
tamata rivun avyai.
17 Tamata rivun avyai rafna'an ma evurira ra rveda munuk roak, beti
Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovuk munuk roti teran ra na'a ahir vutu
rahin irua rngora.

Petrus ntorung ne, Yesus yai Raja i ntevut ita tali dida salasilan ra
Matius 16:13-16; Markus 8:27-29

18 Amar isa, na Yesus aksa Ia naflurut. Ni tamata ovi rorang Ia rna'a
wan yai vali. Ba norat ira ne, “Tamata ra rfalak ne, Ya'a ini iki?”
19 Ira rfalak ne, “Tamata boku rfalak ne, Oa ini Yohanes i nbaptis tamata
ra, boku rfalak ne Elia, boku vali rfalak ne, nabi isa tali nabi ovi lan ra
nva'at ewal roak.”
20 Yesus norat ira ne, “Na'uk mia fyikir ne, Ya'a ini iki?” Petrus nfalak
ne, “Oa ini Raja i mtevut mami salasilan ra.”
21 Ba Yesus nfalak teri lahir ma deka rfaivar afa yai verin tamata ra.

Yesus nfamalik na'a susa i veka ntuan a, ovu Ni matmatan a
Matius 16:21-28; Markus 8:31—9:1

22 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a musti utuan susa rivun. Dawan Yahudi ra, ovu Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu vali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
veka rala'ing Ya'a ma rfedan Ya'a, na'uk amar itelu nelak, na Ubu veka
nfava'at ewal Ya'a.”
23 Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a inyai munuk ne, “Tamata iki
watan inan ma norang Ya'a, na lokat amar ia musti nalak tenan a ovu
nvara ni aa walwalur a. Notu wean inyai, beti bisma norang Ya'a.
24 Tamata iki watan inan ma ntahang teri ni vava'at i na'a lanit ivavan a,
na ia veka wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan nmata tevek norang
Ya'a, na ia veka ni vava'at kakiwal a.

---

* **9:14 9:14** Na'a wan yai rarekan watan brana ra obin nlabas rivun ilima. Wol rarekan vata ovu kasiko'u ra obin.

25 Velik ne tamata isa nasdovu munuk metan ovi rna'a lanit ivavan a,
na'uk wol ni vava'at kakiwal, na ihin aka? Metan ovi rna'a lanit ivavan
ini wol rotu ma utun akataka.
26 Wean i tamata iki watan nma'it ma nfalak ne norang Ya'a, ovu wol
ntorung afa ovi ufalak ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka wol utorung
vali tamata yai, na'ut i uma ewal a ovu vanang i nfitik nyadat, ovu Yamang
vanan i nfitik nyadat a, ovu vali Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan ovi
rmerat urun.
27 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tali bir tinemun na'a wan ini,
na boku wol rmata obin, na'ut inyai na ira veka rsi'ik lahir wean inba ma
Ubu nfareta wean lahir Raja."

Yesus nfaturu Ni dawan verin Ni tamata itelu ovi rorang Ia na'a vuar ratan a
Matius 17:1-8; Markus 9:2-8

28 Snain a amar iwalu nelak roak tali na'ut i Yesus nair afa avyai, na Ia
novun Petrus, Yohanes ovu Yakobus ma rva'al vuar isa ma raflurut.
29 Na'ut i Yesus naflurut, na felan a naling roak Ia, ovu afa ovi nung a
neluk ra, rangiar urun ma rfitik-ryadat.
30-31 Brian munuk, na tamata irua rvotuk ovu vanarira i nyadat a, ma
rangrihi nulu Yesus. Tamata irua yai Musa ovu Elia. Ira rangrihi ovu Yesus
na'a Ni matmatan i veka nti ma nfakena na'a Yerusalem.
32 Na'ut inyai, na Petrus ovu ni kida ra rtuba roak. Brian munuk, na
rbatar ma rsi'ik Yesus ovu vanan i nfitik nyadat a. Ira rsi'ik vali tamata
irua i rdir-ebang Ia.
33 Ti ma tamata irua yai mane rti talik Yesus, na Petrus nfalak verin
Yesus ne, "Tuan Guru, lolin urun ma tna'a wan ini. Ni lolin a amfadiri
befak itelu ma isa verin Oa, isa verin Musa, isa vali verin Elia." Petrus
nfalak wean inyai, na'uk wol nfan-aran afa ovi nfalak ra.
34 Petrus nangrihi obin, na mutan nma ma nkum-teri ira, ba rbobar
urun.
35 Na'a mutan ralan yai, na rarenar vai isa nfalak ne, "Ini Yanak i ufili
roak Ia. Mryenar afa ovi nfalak ra!"
36 Ti ma vai yai nlia roak, na rsi'ik watan i Yesus aksa Ia na'a inyai. Na'ut
inyai, na Yesus Ni tamata itelu yai wol rfamalik afa yai verin tamata iki
watan.

Yesus naling vatuk nait sian tali kasiko'u isa
Matius 17:14-18; Markus 9:14-27

37 Ti ma ni ilyan a, na Yesus ovu Ni tamata itelu ovi rorang Ia yai rsuta
tali vuar yai, na tamata rivun ila'a rma ma rtuan Yesus.
38 Brana isa tali tamata rivun avyai nafwak ma nfalak ne, "Tuan Guru,
era lablobang verin Oa ma eka msi'ik yanak a, tevek yanak ikisa lalo'i
watan.
39 Nait sian isa nlabir ia, ba brian munuk nafwak ma vain a dawan,
ovu tenan a raruru lalean ia ma bera faluvur ia. Nait sian yai labir mane
nana'a lalawatan ia, ovu not-visal lahir ia.
40 Era roak verin Mu tamata ovi rorang Oa ma raling vatuk nait sian yai,
na'uk wol rot-nala."
41 Ba Yesus ntabu ira ma nfalak ne, "Wean inba mia? Wol bira inorang
lahir ovu wol myorang afa ovi kena ra. Amar ifira vali ma udoku ovu mia
ma utahang nal ralang ovu mia, tamata ovi wol bira inorang a? Movun
yanam a mwa ini!"

42 Ti ma kasiko'u yai nfaseri Yesus, na nait sian i nleal ia yai nasba
vatuk ia nsuta lanun, ovu notu ma tenan a raruru lalean ia. Na'uk Yesus
nfareta nait sian yai ovu vain dawan ma nti talik kasiko'u yai, ovu notu
ma kasiko'u yai lolin ewal ia, beti nala ia verin yaman a.
43 Ba tamata rivun avyai rtalkaka, tevek rsi'ik lahir Ubu Ni ngrebat a.
Na'ut i tamata rivun avyai rtalkaka obin, tevek rsi'ik afa ovi Yesus notu
ra, na Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne,
44 "Mryenar ma lolin ovu deka miblufang afa ovi ufalak ini. Tamata ra
veka rala Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini, verin tamata ra."
45 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra,
tevek Ubu notu ma wol rfan-aran vaivatul avyai ihirira ra. Ira wol rabrahi
vali ma rorat vaivatul avyai ihirira ra.

Tamata ovi fyawarira na'a Ubu wahan ralan a, inyai tamata ovi rka'a ma rlobang tamata ovi wol fyawarira akataka
Matius 18:1-5; Markus 9:33-40

46 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma
rdava ne, iki dawan lia munuk tali ira.
47 Na'uk Yesus nka'a lahir afa i ranovak na'a ralarira ra, ba nala kasiko'u
isa ma ndir-ebang Ia,
48 beti nfalak verin ira ne, "Tamata iki watan nalang kasiko'u ini tevek
narang a, na ia nalang roak Ya'a. Tamata iki watan nalang Ya'a, na ia
nalang roak Ubu i nsinir Ya'a, tevek tali bir tinemun, na tamata i wol
fyawan akataka, ia veka fyawan urun."

Yesus nsurak Ni tamata ra ma deka rfalak teri tamata ra ma raling vatuk nait sian ra
Markus 9:38-40

49 Yohanes nfalak ne, "Tuan Guru, ami amsi'ik tamata isa nala naram a
vali ma naling vatuk nait sian a, ba amtab-teri ia, tevek ia wol ntali dida
sidovung a."
50 Yesus nfalak verin ia ne, "Deka mtab-teri tamata yai, tevek tamata iki
watan wean i wol nangal mia, na ia nlobang roak mia."

Tamata ovi rtali ahu isa na'a Samaria rala'ing Yesus

51 Ti ma Yesus Ni amar sarseri roak mane nrata lanit ratan, na nfadoku
lahir ma musti nti Yerusalem.
52 Ba nsinir lan tamata ifira ma ula ira rti. Tamata avyai rti ahu isa na'a
propinsi Samaria, ma rasusan munuk lahir afakataka verin Yesus.
53 Na'uk tamata ovi rna'a ahu yai rala'ing Yesus, tevek rka'a roak ne, Ia
mane nti Yerusalem.†
54 Ti ma Yesus Ni tamata irua ovi nararira Yakobus ovu Yohanes rka'a
afa yai, na rfalak verin Yesus ne, "Duila'a, mtorung ma amera verin Ubu
ma nfasuka yafu tali lanit ratan ma nfedan munuk tamata ovi?"
55 Na'uk Yesus nfulak wahan a ma ntabu irua, tevek rfalak wean inyai,
56 beti rti ahu liak.

Tamata ovi inarira mane rorang Yesus veka rtuan susa
Matius 8:19-22

---

† **9:53 9:53** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsingarahi ma vair dawan na'a wan i raraning Ubu na'a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu Yerusalem, na'uk tamata Samaria rorang ne, musti raraning Ubu na'a vuar isa naran Gerizim.

57 Na'ut i Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rban-ewal mane rti
Yerusalem, na tamata isa nfalak verin Ia ne, “Baba, muti inba watan, na
orang Oa.”
58 Yesus nfalak verin ia ne, “Serigala ra warira ma rna'a, ovu manut
nangan ra rira renga, na'uk Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wol wang ma uyari
Ya'a.”
59 Nata Yesus nfalak verin tamata liak isa vali ne, “Morang Ya'a!”
Na'uk tamata yai nfalak ne, “Baba, fara mtorung ma ewal ya'a veki ti
ma oving yamang a.”
60 Yesus nfalak verin ia ne, “Tamata ovi wol rorang Ya'a, ira wearira
tamata ovi rmata roak. Ba ira ka'i roving tamata ovi rmata roak a, na'uk
oa musti muti ma fwaivar na'a inba watan ne, Ubu nfareta tamata ra wean
lahir Raja.”
61 Tamata liak isa vali nfalak ne, “Duila'a, ya'a mane orang Oa, na'uk
mtorung ma ti utuli tamata ovi rna'a ning rahan a veki.”
62 Ba Yesus nfalak ne, “Tamata i betmane nta ni va'i, na'uk ntamuri
lalawatan, na ni karya wol kena. Wean inyai vali verin tamata ovi inar
ma rkarya verin Ubu na'a Ni Fareta a.”

10

Duila'a nsinir Ni tamata vutfitu ma rfamalik Ni vaivatul ra na'a ahu ovi veka nwelat ra

1 Duila'a Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nsinir Ni tamata vutfitu
ovi rorang vali Ia, ma raruan ira rti lan ahu ovi veka nwelat ra.
2 Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak verin ira ne, “Tamata rivun
wearira wanat ovi rwavar ma rivun ila'a roak, na'uk tamata ifira watan ti
ma rafdiar. Ba wean inyai, na myera verin va'i duan a ma nala tamata ma
ti rafdiar. Wean inyai, na myera verin Ubu ma ntafal tamata ma ti rfaivar
Ni vaivatul ra verin tamata ovi wol rarenar obin.”
3 Ia nfalak vali verin ira ne, “Miti kikyai! Usinir ma miti wan ovi tamata
sian ra rna'a. Mia weabira domba yanan ovi rva'at na'a serigala warira i
rna'a.*
4 Deka mtyaha sadawan i ba'i fyadoku kubang na'a, te sadawan liak ma
fyadoku bira kesi na'a, te tatea liak na'a bira banbanan a. Wean i mtyuan
tamata iki watan na'a bira banbanan a, na deka mingrihi ma blawat ovu
ira.†
5 Wean i miti rahan isa ralan a, na fyalak lan verin tamata ovi rna'a
inyai ne, ‘Fara Ubu naflahar bira rahan teta a ma malinan watan.’
6 Wean i tamata boku rna'a inyai inar lalawatan malinan a, na mu salam
yai veka nana'a watan tamata avyai. Na'uk wean i wahal, na mu salam
yai veka nleka ma lolan watan.
7 Mnya'a rahan yai, na myenu ovu mian watan afamtahan ovi tamata ra
rala verin mia na'a inyai, tevek tamata ovi rkarya inovan ma rala enarira
ra. Deka msyuta talik rahan ovi mnya'a lan roak a ma ti mnya'a rahan
liak.
8 Wean i miti kota isa ralan a ma tamata ovi rna'a inyai rala mia ovu
lolin, ovu vali rasusan afamtahan ma mian, na mian watan afamtahan ovi
rasusan roak ma mian yai.

---

* **10:3 10:3** Tamata Yahudi rorang ne, domba nmarkai watan, na'uk serigala nsikaras ovu nsifedan. Ira rorang vali ne, nifa nsi'ik wan ma lolin, ovu modarlaka wean tamata i ralan nmerat. † **10:4 10:4** Wean i tamata Yahudi rsituli ira na'a linga'an, na ira ba'i rangrihi ma blawat.

9 Myotu ma lolin tamata ovi rira suhut ra na'a inyai, ovu fyalak verin
tamata ovi rna'a kota yai ne, ‘Naran roak Ni amar a ma Ubu nfareta wean
lahir Raja.’
10 Na'uk wean i tamata ovi rna'a kota yai wol rtorung ma mnya'a inyai,
na miti lahir kota yai ni linga'an dawan ra ma fyalak ne,
11 ‘Velik ne bira kota ini ni kyavu nlatan eamami ra obin, na amasnabar
vatuk watan, boma neluk faneak verin mia ne, Ubu veka nukun mia.
Na'uk mingnanang ma lolin ne, Ni amar a sarseri roak ma Ubu nma ma
nfareta wean lahir Raja.’
12 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Na'a amar i Ubu nma ma nukun
munuk tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin tamata ovi rna'a kota
yai, nlia inukun i veka nala verin tamata ovi lan a rleal kota Sodom.”‡

Yesus ntabu tamata ra na'a kota ovi nti roak a, tevek rafena ma rorang Ia, velik ne rsi'ik Ni mujizat ovi notu roak

Matius 11:20-24

13 Yesus nfalak ne, “Sian urun i lahir verin mia tamata ovi mtyali ahu
Korazim ovu ahu Betsaida! Ya'a otu mujizat rivun roak na'a bira ahu ra,
na'uk wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra obin. Lalan a, tamata ra
na'a kota Tirus ovu Sidon rira sian a dawan urun, ovu wol rsi'ik mujizat
i wean mujizat avyai. Na'uk wean i otu mujizat wean avyai na'ut lalan
a na'a inyai, na ira rahil ma mnanat roak tali rira salasilan ra, ovu reluk
roak kadaravit ovi rotu tali bibi vulun ra, ovu vali rdoku fun ma rfadoku
kfuan na'a ulurira ra.
14 Na'uk mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Na'a amar i Ubu veka nma
ma nukun tamata ra, na Ni inukun i veka nala verin mia aleman lia tali
inukun i veka nala verin tamata ovi rna'a kota Tirus ovu kota Sidon.
15 Tamata ovi mnya'a ahu Kapernaum! Mnyarin ne, Ubu veka nfasaka
mia ma mirata lanit ratan? Wahal lahir! Ubu veka naling vatuk mia ma ti
mnya'a yafwan kakiwal!”
16 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Tamata ovi rarenar
afa ovi fyalak ra, na rarenar roak Ya'a. Tamata ovi wol rarenar afa ovi
fyalak ra, na wol rarenar vali Ya'a. Tamata iki watan wol norang afa ovi
ufalak ra, na ia wol ntorung vali Ubu i nsinir Ya'a ma uma lanit ivavan
ini.”

Yesus Ni tamata vutfitu yai rewal ira

17 Ti ma Yesus Ni tamata vutfitu ovi nsinir ira yai rewal ira, na ralarira
lolin urun i lahir. Ba rfalak verin Ia ne, “Duila'a, nait sian ra vali rot-orang
afa ovi amfalak ra ma rti lahir, na'ut i amala naram a ma amaling vatuk
ira!”
18 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a usi'ik roak na'ut i Ubu nvatuk
nitdawan ma nleka tali lanit ratan a nsuta ma snga'ut urun i lahir wean
fitik a nyelar.
19 Ya'a ala roak ngrebat verin mia ma wean i mtya aru te katkatan, na
wol akataka. Ya'a ala vali ngrebat verin mia roak ma utubira nitdawan ni
ngrebat a, ba wol afakataka veka rotu sian mia.
20 Na'uk velik ne wean inyai, na deka myotu ralabira lolin urun, tevek
nait sian avyai rorang roak afa ovi fyalak ra. Na'uk ralabira lolin urun,
tevek Duila'a ntulis roak narabira ra na'a lanit ratan.”

‡ **10:12 10:12** Kejadian 19 nfamalik tamata ovi rleal kota Sodom rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka nukun ira, na'uk veka nukun tamata ovi rna'a kota ini ma nlia tali tamata Sodom.

Yesus ralan a lolin urun
Matius 11:25-27; 13:16-17

21 Na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh notu ma Yesus ralan a lolin urun.
Yesus nfalak ne, “Duila'a, Yamang Oa! Oa fwareta lanit ratan ovu lanit
ivavan ini. Ufalak fara weninyai verin Oa, tevek wol fwalyawang munuk
afa avyai verin tamata ovi rira kaka'a dawan a, ovu tamata ovi rbitar ra.
Na'uk Oa fwalyawang verin tamata ovi wearira kasiko'u ra. Bapa, afa
avyai rotu ma ralam lolin urun.”
22 Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, “Yamang a nala roak
ngrebat ovu Ni kaka'a dawan a verin Ya'a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan
a wol rka'a Ya'a. Yamang a'uk sa'i nka'a Ya'a. Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a vali wol rka'a Yamang a. Ya'a a'uk sa'i uka'a, ovu vali tamata ovi
ralang a nfalak ma ufalyawang Yamang a verin ira.”
23 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nti nelan kedan ma nangrihi ovu
Ni tamata ovi rorang Ia yai, ma nfalak ne, “Mia utubira, tevek msyi'ik roak
Ning afa ovi otu ra.
24 Ufalak ne utubira, tevek nabi ovu raja rivun tali lalan roak inarira ma
rsi'ik afa ovi fiang ini msyi'ik a, na'uk wol rarea. Ira inar vali ma rarenar
afa ovi fiang ini mryenar roak a, na'uk wol rarenar nala vali.”

Vaivatul kamkuma isa nfamalik tamata Samaria i nfaturu ni silobang verin tamata liak isa

25 Amar isa, na tamata isa tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun
ra nlabir teman Yesus ne, “Tuan Guru, ya'a musti otu afaka, boma ning
vava'at kakiwal?”
26 Yesus nfalak ne, “Musa ntulis aka na'a ni inukun ra, ovu fwikir aka
na'a afa ovi bwas ra?”
27 Tamata yai nfalak ne, “Oa musti mlobang Duila'a, mu Ubu i mraning
Ia a, ovu ralam urun. Mala munuk mu vava'at a, mu ngrebat ovu vali mu
kaka'a ra ma al mlobang Ia. Oa musti mlobang vali tamata liak ra, wean
watan i mlobang tenam a.”
28 Ba Yesus nfalak ne, “Mu afa ovi fwalak yai kena urun, ba motu watan
wean i fwalak roak yai, na oa veka mu vali vava'at kakiwal.”
29 Na'uk dawan Yahudi yai notu felan a wean tamata ovi ba'i rotu a'uk
afa ovi lolin ra, ba norat ewal Yesus ne, “Tamata ovi musti ulobang avyai,
aba ira?”
30 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal ma nfalak wean ini,
“Brana isa ntali Yerusalem a nsuta mane nti kota Yerikho. Na'a ni
banbanan obin, na ntuan tamata ovi ba'i rbori tamata liak rira metan
ra. Tamata avyai rala munuk lahir ni kadaravit ovu afa ovi ntaha ra, beti
rvaval ma brana yai kata kedan watan, na nmata. Rotu munuk wean inyai,
beti rban-talik brana yai ma aksa ia watan na'a linga'an nelan.
31 Na'ut inyai vali, na Yahudi rira mela falurut isa nahu vali linga'an
yai. Na'uk ti ma nsi'ik tamata yai, na ia nban-etal watan linga'an yai ma
ti nahu ni lihir a.
32 Tamata Lewi isa vali nahu linga'an yai. Ia nrea tamata yai, na'uk
nban-etal vali linga'an yai ma nban-talik ia.§

§ **10:32 10:32** Lalan ana, Yakub yanan isa naran Lewi. Ubu nala karya verin ia ovu ubun nusin ra ma rkarya verin Ia na'a Ni befak dawan i Yahudi ra ba'i raraning Ia na'a (msi'ik Bilangan 3:1-13), ovu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem. Na'a Perjanjian Ngorva'an, na tamata Lewi rlobang mela falurut ra, na'uk ira wol mela falurut ira.

33 Nata tamata Samaria isa nahu vali linga'an yai. Ti ma nrea tamata
yai, na nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu ni silobang verin ia.*
34 Ba nti nebang tamata yai ma nala ni anggur ovu ngul al nfamerat ni
mngala ra, ovu nkum-teri ni mngala ra ovu maloli, beti nfasaka ia na'a
ni keledai a ma novun ia nti rahan siwelat isa. Na'a inyai, na ia nasusan
munuk lahir afakataka verin tamata yai.
35 Ni ilyan ana, ia nala kubang dinar irua verin tamata i ni rahan siwelat
yai, beti nfalak verin ia ne, 'Msi'ik ma lolin tamata yai ni mngala ra. Wean
i kubang ini wol naran, na mala mu kubang a veki ma ewal ya'a ki ukati.'
"†
36 Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, beti norat dawan
Yahudi yai ne, "Tali tamata itelu yai, na iki nfaturu ni silobang a ma al
nlobang tamata i rvaval ia yai?"
37 Dawan Yahudi yai nfalak verin Yesus ne, "Tamata i nfaturu roak ni
silobang verin tamata i rvaval ia yai." Ba Yesus nfalak verin ia ne, "Muti
ma motu vali wean inyai!"

Yesus nati nalola Maria ovu Marta

38 Yesus nfamalik munuk afa avyai, beti irmunuk Ni tamata ovi rorang
Ia rban-ewal vali ma rti raran ahu isa. Na'a inyai, na vata isa i naran
Marta nasweang Ia ma nana'a ni rahan.
39 Marta warin isa naran Maria. Ia ndok-ebang Duila'a Yesus ean a ma
al nrenar afa ovi nfalak ra.
40 Na'uk Marta wol ndok-nala wan isa al nasusan fana'an-fanenu verin
ira munuk. Ia ti nfaseri Yesus ma nfalak ne, "Duila'a, Oa wean i wol
mkamlabir ya'a, ma aksa ya'a ukarya watan. Msinir ia ma nlobang ya'a!"
41 Duila'a nfalak ne, "Marta, oa ralam a kako'u da'in ovu ka'i motu susa
watan tenam a ovu afa avyai.
42 Velik aba, oa pwerlu afa isa watan. Maria nfili roak afa i lolin a, ma
afa yai tamata ra wol bisma rala tali ia."

11

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia ma raflurut
Matius 6:9-13; 7:7-11

1 Amar isa, na Yesus naflurut na'a wan isa. Ti ma naflurut munuk, na
tamata isa tali Ni tamata ovi rorang Ia nfalak verin Ia ne, "Duila'a, mair
ami ma amaflurut, wean watan i Yohanes nair roak ni tamata ovi rorang
ia ma raflurut."
2 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Wean i miflurut, na fyalak wean ini,
Yamamami, amalang Oa, tevek naram a nmerat urun. Mwa ovu Mu Fareta
a ma fwareta ami.
3 Amera ma mala afamtahan verin ami ma naran ma ama'an amar ini.
4 Fara ma'i vatuk mami salasilan ra, wean ami amabun roak tamata ovi
rotu salasilan verin ami.
Deka mtorung ma tamata ra te nitdawan a rlabir teman ami."
5 Yesus nfalak ewal verin ira ne, "Wean i tamata isa ntali mia nti ni kida
ni rahan a nafafruan tenan, ma nfalak verin ia ne, 'Kida, er-teri mu roti
itelu veki,

---

* **10:33 10:33** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata Samaria ra, ovu Samaria ra wol inar lahir vali Yahudi ra, ba wol bis lahir ma rsilobang ira. † **10:35 10:35** *Dinar* isa na'ut inyai veran tamata isa ni kadi na'a amar isa.

6 tevek ning kida isa na'a ni banbanan a, beti nwelat ning rahan, ovu
ya'a wol ning afakataka ma ala ma na'an!'
7 Wean i ni kida nfalak tali rahan ralan ne, 'Deka mlabir ya'a. Ukusi
roak falfolat a, ovu vali ovun yanak ra amtuba roak. Ya'a wol ukamlabir
ma ubatar, ovu ya'a wol bisma ala afa verin oa.'
8 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Velik ne irua rotu kida roak, na'uk
afa yai wol notu ma ni kida yai veka nbatar ma nala afa verin ia. Na'uk
tamata yai nera ma wol ntalik lahir, tevek wol nma'it, ba ni kida yai veka
nbatar ma nala afa ovi nera ra.
9 Wean inyai bi ufalak verin mia ne, myera verin Ubu na'a afa ovi
ralabira ra rfalak ra, na Ia veka nala verin mia. Mdyava urun ia, na veka
mtyuan. Myevan falfolat a, na falfolat a veka natvadil verin mia.
10 Tamata ovi rera verin Ubu, ira veka rala afa ovi rera yai tali Ia. Tamata
ovi rdava afa ovi ralarira ra rfalak ra, ira veka rtuan vali. Tamata ovi revan
falfolat a, falfolat a veka natvadil vali verin ira.
11-12 Tali bir tinemun, na wean i yanabira nera ian tali mia, na veka
myala nifa verin ia? Te wean i yanabira nera matatelur, na veka myala
afwatan i naran katkatan a verin ia?
13 Velik ne bira salasilan rivun, na'uk mkya'a ma myala afa ovi lolin ra
verin yanabira ra. Ba Yamabira i na'a lanit ratan veka notu ma nlia tali
inyai! Ia veka nala Ni Roh verin tamata ovi rera tali Ia."

Tamata ra rfalak ne Yesus nala Ni ngrebat tali nitdawan
Matius 12:22-30; Markus 3:20-27

14 Amar isa, na Yesus naling vatuk nait sian tali tamata isa i nmanu a. Ti
ma nait sian yai nti talik tamata yai, na ia nangrihi nala lahir. Ba tamata
rivun ovi rna'a inyai rtalkaka munuk.
15 Na'uk tamata boku rfalak ne, "Ia naling vatuk nait sian yai, tevek
Beelzebul i notu dawan verin nait sian ra, nala ngrebat verin Ia."
16 Tamata boku vali mane rlabir teman Yesus, ba rera ma notu mujizat,
boma rka'a ne, Ni ngrebat yai ntali Ubu te wahal.
17 Na'uk Yesus nka'a afa ovi ranovak ra, ba nfalak verin ira ne, "Wean
i rsiduk nuhu dawan isa na'ut ifira ma sidovung ra rotu rihi, na nuhu
dawan yai veka nama'ar. Wean inyai vali wean i tamata ra rsingarahi
na'a rahan teta isa, na rira rahan teta veka nama'ar vali.
18 Nitdawan ni fareta a wean vali inyai. Wean i nitdawan nsingarahi-
sikual ovu ni nait sian ra, na ni fareta veka nama'ar. Ufalak wean ini, tevek
mia fyalak ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat tali Beelzebul.*
19 Wean i fyalak ne, aling vatuk nait sian ra ovu ngrebat i ntali Beelzebul,
na tamata ovi rorang mia yai rala ngrebat tali iki ma raling vatuk nait sian
avyai? Tamata ovi rorang mia yai ka'i rfaturu lahir ne, sala mia.
20 Na'uk wean i aling vatuk nait sian ra ovu Ubu Ni ngrebat a, na inyai
nfaturu lahir ne, Ubu Raja Ia, ma nma roak ma nfareta tamata ovi rorang
Ia.
21 Wean i tamata ngrebat isa ni mneran ra rngora lahir ma nwanar ni
rahan a, na tamata ra wol rabrahi ma rala ni metan ra.†
22 Na'uk wean i tamata isa nangrebat lia ia nma ma notu rihi ma nfaleka
ia, na tamata i nangrebat lia ia yai veka nala munuk ni mneran ovi

---

* **11:18 11:18** Beelzebul ihin a ne, nitdawan, te nitu i nfareta nait sian ra munuk. † **11:21 11:21** Nait sian wean tamata ngrebat, na'uk Yesus wean tamata isa i nangrebat lia ia.

nanovak ne, bisma nala ma al nfaleka tamata ovi rangal ia a. Notu munuk
wean inyai, beti nsiduk tamata yai ni metan ra.
23 Tamata iki watan wol norang Ya'a, na ia nangal roak Ya'a. Tamata iki
watan wol nkarya ovu Ya'a, na ia not-visal karya."

Nait sian ra rewal ira ti ma rna'a tamata ovi wol rorang Ubu
Matius 12:43-45

24 "Wean i nait sian nti talik roak tamata isa, na nait sian yai veka nlilin
watan nti wan ovi wol wear na'a ma ndava wan ma nyari ia, na'uk wol
ndav-nala wan. Ba wean inyai, na ia veka nfalak ne, 'Ya'a veka ewal ya'a
ma ti una'a ewal rahan i uti talik roak ia yai!'
25 Ba nait sian newal ia nti rahan yai ma nsi'ik, na rahan yai rbitin roak
ma nmerat, ovu rasusan ma afakataka munuk rna'a warira ra.‡
26 Nata nti murin, ma nasweang nait sian ifitu ewal ma irmunuk rti ma
rna'a tamata yai. Nait sian avyai rira sian a nlia nait sian lan a. Ba, ti nata
tamata yai ni vava'at a sian lia lan a."

Ubu naflahar tamata ovi rot-orang Ni vaivatul ra

27 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na vata isa tali tamata rivun avyai nafwak
ma vain a dawan urun, ma nfalak verin Ia ne, "Lolin urun verin vata i
nlewan Oa, ovu nsusu Oa."
28 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, "Lolin lia munuk verin tamata ovi
rarenar Ubu Ni vaivatul ra ovu rot-orang!"

Tamata rivun rera verin Yesus ma notu mujizat i neluk faneak verin ira
Matius 12:38-42

29 Na'ut i tamata ra rtafal ma rivun ira ma rsi'ik Yesus, na Ia nfalak
verin ira ne, "Tamata ovi rva'at na'a tuvu ini raktufan urun. Ira rera ma
otu faneak i tamata ra wol rala nala, na'uk otu watan faneak i wean lan a
Ubu notu roak verin nabi Yunus.§
30 Wean watan Yunus neluk faneak verin tamata Niniwe ra, na Ya'a,
Tamata Yanan Ya'a ini, veka wean vali inyai, ma eluk faneak verin tamata
ovi rva'at na'a tuvu ini.
31 Na'ut amar i Ubu veka nma ma nukun lanit ivavan a, na ratu i ntali
nuhu dawan isa i raroa ila'a na'a tranan a, veka nfaturu lahir tamata ovi
rva'at na'a tuvu ini rira sala ra. Ratu ini nma ma nrenar Raja Salomo i
ni kaka'a dawan tali Ubu. Na'uk Ia i nana'a fiang ini, Ni dawan a nlia
Salomo!*
32 Na'ut amar i Ubu veka nma ma nukun lanit ivavan ini, na tamata
Niniwe veka rdiri vali ovu tamata ovi rva'at na'a tuvu ini ma rta'i nuang
ira, tevek tamata Niniwe avyai rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra
na'ut i Yunus nangrihi verin ira. Na'uk Ia i nana'a fiang ini Ni dawan a
nlia Yunus!"

Ubu Ni vaivatul ra wean lahir lyawan
Matius 5:15; 6:22-23

---

‡ **11:25 11:25** Tamata i nait sian nti talik roak ia, ralan nmerat roak, tevek nait sian wol nana'a roak ia, wean lahir rahan i rbitin roak ma nmerat. § **11:29 11:29** Tamata avyai rera ma Yesus notu mujizat i nfaturu ne, Ia ntali Ubu. Msi'ik vali Matius 12:39. * **11:31 11:31** Ratu yai vata mela ia, ma nfareta ni nuhu dawan a naran Syeba, raroa ila'a tali Israel na'a tranan. Surat Ralan nfamalik ia na'a I Raja-Raja 10:1-13. Na'a ayat ini vali, ***Ia i nana'a fiang ini*** nfaturu Yesus, na'uk rafena ma rarenar ia, ba rafena vali ma rahil tali rira salasilan ra.!

33 “Wol tamata isa ntutun damar ma nfonak te nulang teri ia ovu suran.
Na'uk ia nfadoku na'a damar wan, boma tamata ovi rti rahan ralan a
bisma rsi'ik munuk yeban a.
34 Matabira ra reluk damar verin tenabira ra. Wean i matabira ra lolin,
na lyawan a nsoru lahir tenabira ra. Na'uk wean i matabira ra lavlova, na
dedan a veka nsoru lahir tenabira ra.
35 Ba wean inyai, na msyi'ik wabira ma lolin. Deka mane lyawan i nana'a
tenabira avyai ti ma nana'a dedan ralan.
36 Wean i tenabira munuk lahir lyawan, ovu wol isa vali dedan, na inyai
nfaturu ne, tenabira ra munuk lahir lyawan, wean damar yeban a nyeba
tenabira ra.”

Yesus nfasala tamata Farisi ra ovu Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

37 Ti ma Yesus nsiair munuk roak, na tamata Farisi isa nasweang Ia ma
nafna'an na'a ni rahan a. Ba nti rahan yai ralan a ma nafna'an.
38 Tamata Farisi yai nabrian lahir, tevek Yesus wol nraming liman a obin,
na nafna'an roak.†
39 Na'uk Duila'a nfalak verin ia ne, “Mia tamata Farisi ra ba'i mryaming
watan bira kobi ovu bira binan muririra ra ma rmerat, na'uk ralarira ra
ngra-ngrodi. Mia ralabira ra wean tamata ovi raktufan ra ovu tamata ovi
inar ma rtafal ila'a rira metan ra.
40 Tamata boda averi! Mia mkya'a roak ne, Ubu ka'i notu afa ovi rna'a
murin a, ovu vali afa ovi rna'a ralan a.
41 Na'uk myala ovu ralabira urun afa ovi rna'a mia verin tamata kasian
ra. Myotu wean inyai, na ralabira ovu tenabira veka rmerat urun na'a
Ubu wahan ralan a.
42 Mia tamata Farisi ra myala bira persen vutu a tali bira va'i bumbu ra
verin Ubu. Bumbu avyai wean selasih ovu inggu, ovu vali sayur liak ra.
Velik ne myotu wean inyai, na'uk veka sian urun i lahir verin mia, tevek
wol myotu afa ovi rmalola ra verin tamata liak ra, ovu wol mlyobang
Ubu. Ba mia musti myot-orang inukun ovi ula lalean avyai, ovu vali deka
miblufang ma myotu vali afa liak ovi Ubu nfareta roak.
43 Veka sian urun i lahir verin mia tamata Farisi ra, tevek inabira ma
mdyoku wan ovi tamata ra ba'i ralang mia, na'a rahan falurut, ovu inabira
ma tamata ra ralang mia ma rala salam verin mia na'a wan i rfedi-rfaha
afa na'a.
44 Mia tamata Farisi ra veka sian urun i lahir verin mia! Mia weabira
lahir kubur a, na'uk wol rfaneak ne, inyai kubur. Ba tamata ovi rbana na'a
ratan a, wol rka'a ne, matmatan ra rna'a ralan. Mia myotu ma felabira ra
wean tamata lolin mia, na'uk ralabira ra sian urun.”
45 Tamata isa tali Yahudi rira tamata ovi ba'i rair Musa ni inukun ra
nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, tali afa ovi fwalak yai, na Oa fwalak
sian vali ami!”
46 Yesus nfalak ne, “Tamata ovi ba'i myair Musa ni inukun ra, veka sian
urun i lahir verin mia vali. Mia myala varvara aleman verin tamata ra
tali afa ovi myair ra. Ba tamata ra wol rvar-nala afa avyai, na'uk mia wol
mlyauk limabira ra ma al mlyobang ira.

---

† **11:38 11:38** Yahudi rira adat te peraturan agama ne, raraming limarira ra veki, beti rafna'an.

47 Mia myotu ma nabi rira kubur ra lolin buas. Na'uk velik aba, mia
weabira watan ububir-nusibira ovi rfedan roak nabi avyai, ba veka sian
urun i lahir verin mia.
48 Myotu wean inyai, na ka'i fyaturu lahir ne, mia mtyorung afa ovi
ububir-nusibira ra rotu ra, tevek ira rfedan nabi avyai, ovu mia ini ka'i
myotu warira ovi roving ira na'a.
49 Wean inyai bi Ubu i Ni kaka'a dawan a nfalak ne, 'Ya'a veka usinir
nabi ra ovu rasul ra verin ububir-nusibira ra. Ira veka rfedan rasul ovu
nabi boku, ovu veka rwi-rwa boku vali!'
50 Ubu notu wean inyai, boma nukun tamata ovi bya'at fiang ini, tevek
ububir-nusibira ra rfedan nabi ra munuk. Ba mia byara rira matmatan
ra, tali na'ut i Ubu notu lanit ivavan a.
51 Tali lalan ana, ububir-nusibira ra rsifedan. Ira rfedan lan Habel.
Rfedan vali tamata liak ovi rira vava'at ra rmalola, ti naran i rfedan
Zakharia. Ira rfedan ia na'a Rahan Dawan Falurut a, ovu wan i ba'i rasnuri
rira afwatan ra verin Ubu, na'a wan irua yai fruarira ra. Mia tamata ovi
bya'at fiang ini, mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu veka nukun mia
na'a ububir-nusibira ra rira afa sala avyai.
52 Mia dawan Yahudi ovi myair Musa ni inukun ra, veka sian urun i lahir
verin mia! Mia wean i mtyaha kusi ma al byadil tamata rira fikiran ra ma
rka'a kaka'a dawan i ntali Ubu. Na'uk mia wol mdyava kaka'a yai, ovu
myotu teri tamata ovi inar ma rka'a vali!"
53 Ti ma Yesus nban-talik wan yai, na Yahudi rira dawan ovi ba'i rair
Musa ni inukun ra ovu tamata Farisi ra vairira dawan ma rorat lablabas
watan Ia. Ira rorat afa rivun rasan tali Ia, boma nvalat ira na'a afa rivun
ovi rorat ra.
54 Ira rotu wean inyai ma al rlabir teman Ia, boma wean i nvalat sala
afa boku, na bisma rtaha Ia.

12

Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, ovu nfalak ma rsi'ik warira ma lolin na'a afa ovi tamata Farisi ra rair ra
Matius 10:26-27

1 Na'ut inyai, na tamata rivun ila'a ti rasdovu ira, ma boku rdir-sidekin
watan ira ovu rsita earira ra al rsi'ik ovu rarenar afa ovi Yesus nair ra. Ia
nair lan Ni tamata ovi rorang Ia ma nfalak ne, "Msyi'ik ma lolin sidovung
tamata Farisi rira ragi a. Deka myot-orang ira, tevek rfalak afa isa, na'uk
rotu afa liak.*
2 Afa fanfonak ovi tamata rotu ra veka rvotuk, ovu afa ovi rfonak na'a
ralarira ra veka lyawan vali.
3 Ba afa ovi fyamalik na'a dedan ralan, na veka rvotuk na'ut i amar a
ma tamata ra rka'a. Afa ovi fyifi watan verin tamata ra na'a kamar ralan,
na tamata liak ra veka rti ma rfamalik ma tamata rivun a rka'a."

Ita musti tbobar a'uk Duila'a
Matius 10:28-31

4 "Ning kida averi, deka byobar tamata ovi inar ma rfedan tenabira ra,
tevek wol rot-nala ma nlia tali inyai.

* **12:1 12:1** Tamata Farisi ra rotu ma felarira ra wean tamata lolin ira, na'uk ralarira ra sian urun. Ira wearira ragi i nfamela terigu a, tevek wol rivun ira, na'uk tamata rivun rorang afa sian ovi rotu ra.

5 Ya'a mane ufalak verin mia ne, byobar a'uk Ubu! Ia wol mane Ni
ngrebat watan ma nfedan tamata ra, na'uk Ia Ni ngrebat vali ma nvatuk
ira rti yafwan kakiwal. Wean urun inyai, bi ufalak verin mia ne, ‘Byobar
a'uk Ubu!’
6 Eka minovak! Subit ilima fyawarira ra ko'u lalean. Velik ne fyawarira
ko'u, na'uk Ubu wol nablufang isa vali, tevek Ia nsi'ik munuk subit ra.
7 Wean vali inyai verin vut ovi rna'a ulubira ra. Ubu nrekan ovu nka'a
munuk vali roak, ba deka byobar, tevek Ubu nsi'ik ma lolin mia. Mia
fyawabira lia subit ra!”

Deka fyalak sian Ubu Ni Roh a
Matius 10:32-33; 12:32

8 “Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Tamata iki watan ntorung ne,
norang Ya'a na'a tamata waharira ralan ra, na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini,
veka utorung vali ia na'a Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira
ralan ra.
9 Na'uk tamata iki watan wean i nalak ia ne, wol nka'a Ya'a na'a tamata
waharira ralan ra, na Ya'a veka alak vali ia ne, wol uka'a ia na'a Ubu Ni
sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira ralan ra.
10 Tamata iki watan nfalak afa boku ma nangal Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
na Ubu veka na'i vatuk ni salasilan avyai. Na'uk tamata iki watan wean i
nfalak sian Ubu Ni Roh a, na Ubu veka wol na'i vatuk roak ni salasilan ra.
11 Wean i tamata ra rtaha mia ti ma mdyiri Yahudi rira dawan waharira
ralan ra na'a rira rahan falurut ra, te fareta waharira ralan ra ma rurus
mia, na deka ralabira raruan na'a afa ovi veka fyalak ma al mlyotar
tenabira ra.
12 Tevek na'ut inyai vali, na Ubu Ni Roh a veka nfalyawang verin mia
na'a afa ovi musti fyalak ra.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i i nboda a

13 Tali tamata rivun avyai, na brana isa nfalak verin Yesus ne, “Tuan
Guru, fwalak verin a'ang a ma nsiduk yamamami ni metan ra ovu
fautnanan ovi nfadoku roak verin amrua.”
14 Yesus nfalak verin ia ne, “Iki nsikat ya'a ma eluk tamata fareta ma
usiduk bira metan ra?”†
15 Nata Yesus nfalak ewal verin tamata rivun avyai ne, “Msyi'ik wabira
ma lolin ma deka inabira ma mtyafal ila'a bira metan ra, tevek tamata rira
vava'at ra wol raklo'i watan na'a rira metan ra, velik ne rira metan rivun
ila'a.”
16 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ma nfalak ne, “Tamata ka'i isa
ni va'i a ihin urun.
17 Tamata yai nanovak na'a ralan a ne, ‘Wol wan roak ma ufadoku ning
metan ra, ba fiang ini veka otu afaka?’
18 Ba nanovak ewal vali ma nfalak ne, ‘A'ar munuk a'uk wan ovi ufadoku
ning va'i ihin ra, boma ufadiri ewal wan avyai ma veran rahi wan ovi
ufadiri lan ra. Otu wean inyai, boma bisma ufadoku ning va'i ihin ra ovu
metan ra na'a.
19 Otu munuk wean inyai, beti ka'i unovak na'a ralang a ne, ya'a inak
urun, tevek ning metan ovu va'i ihin ra rivun roak, ovu bisma uva'at tali
varat nti varat. Ba fiang ini uyari watan ya'a ma ufna'an-ufnenu ovu otu
inak lolin watan.’

---

† **12:14 12:14** Tamata fareta i ba'i nsiduk tamata rira metan ra, na'a vai Mala tfalak ne, hakim.

20 Na'uk Ubu nfalak verin ia ne, ‘Hei, oa bwoda urun! Ovan ini lahir,
na oa veka mwata, ba iki veka ni munuk mu metan rivun ovi musdovuk
roak yai?’‡
21 Tamata ovi ba'i rasdovuk rira metan ra ma al rfaka'i watan tenarira
ra, wor watan ira, tevek wol rka'i na'a Ubu wahan ralan a.”

Deka ralabira kako'u na'a bira inorang a verin Ubu
Matius 6:25-34

22 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ba ufalak verin mia
ne, deka ralabira kako'u na'a bira vava'at ra ovu bira fana'an-fanenu ra.
Deka ralabira kako'u vali na'a afa ovi veka myung a myeluk ra.
23 Tevek bira vava'at a fyawan lia bira fana'an ra, te bira kadaravit ra.
24 Eka msyi'ik manut nangan ra! Ira wol ravuri-rava nabat ra, ovu wol
rala va'i ihin ra, ovu vali wol wan ma rfadoku va'i ihin ra na'a, na'uk Ubu
nala afamtahan verin ira. Mia fyawabira lia manut nangan avyai, ovu
Ubu nlobang mia nlia manut nangan ra!
25 Wean i tamata isa ralan kako'u na'a ni vava'at a, na ia veka wol ntafal
amar isa vali na'a ni vava'at.
26 Ba wean i wol myot-nala afa ko'u yai, na afakinimi ralabira kako'u
na'a afa liak ra?
27 Eka msyi'ik aa rira fafun ra. Ira wol rkarya ovu wol rafedu ma rotu
rira kadaravit. Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Raja Salomo nka'i
urun, na'uk ni kadaravit ovi neluk ra, na wol isa vali lolin lia tali fafun
avyai.
28 Ubu notu ria ovi rna'a va'i ra ma felarira lolin, velik ne amar ini rva'at
obin, na'uk ilyan te ravrua, na rasnuri roak ira. Mia fyawabira nlia munuk
ira! Ia nsi'ik mia nlia tali ria avyai. Na'uk wol myorang ne, Ubu nlobang
mia nlia tali ria avyai!
29 Ba deka fyikir da'in afa ovi veka mian te myenu ra, ovu ralabira deka
kako'u.
30 Tamata ovi wol rorang Ubu rdava lalawatan afa avyai, na'uk Yamabira
nka'a munuk afa ovi mdyava na'a bira vava'at ra.
31 Ba mtyorung ma Ubu nfareta mia wean lahir Raja, na Ia veka nfakena
munuk afa ovi mdyava ra.
32 Tamata ovi myorang Ya'a, velik ne bira sidovung a ko'u watan, na'uk
ralabira ra deka kako'u! Tevek Yamabira inan ma nala Ni kalolin ra verin
mia tali Ni Fareta a.
33 Ba miti ma fyedi bira metan ra, ma myala kubang avyai verin tamata
kasian ra. Myotu wean inyai, na misdovuk roak bira metan ra na'a lanit
ratan. Metan avyai wol rakvisal nala, nata ti wol ni wahan, ovu tamata
barborin ra wol bis rala nala, ovu ngafat ra wol bisma ra'an nala.
34 Tevek wean i fyadoku bira metan ra na'a wan isa, na ralabira ra veka
rna'a vali inyai.”

Tamata ovi rorang Yesus musti rsi'ik warira ma lolin ma rtuan Yesus na'ut i nma ewal
Matius 25:1-13; Markus 13:33-37; Matius 24:43-51

35-36 “Na'ut inba watan, velik ne ovan te amar, na musti misusan wabira
ma lolin ma mkyarya urun verin Ubu. Myotu wean tamata sansinir ovi
rnaban duarira ra ma newal ia tali snobsifa. Ira rasusan lalawatan warira

‡ **12:20 12:20** Yesus ni maksud ne, tamata liak ra veka rala tamata yai ni metan ra.

ma rkarya ovu rwanar ma lolin rira damar ra ma deka rmata, boma wean
i duarira newal ia ma nevan falfolat a, na yarak ti ma rvadil falfolat a.
37 Tamata sansinir ovi rasusan warira ma lolin ma al rnaban duarira
ra veka uturira. Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Duarira yai veka
nfalak ma ni tamata sansinir avyai rdoku, beti ia ka'i nasusan afamtahan
verin ira.
38 Tamata sansinir avyai veka uturira wean i duarira newal ia, na ntuan
ira rasusan warira ma lolin ma al rnaban ia, velik ne nafafruan tenan te
nfada'ing amar.
39 Mingnanang afa ovi ufalak ini! Wean i rahan duan nka'a ne, jam ifira
beti tamata barborin nma, na ia veka nsi'ik ma lolin ni rahan a, boma
deka nti ni rahan ralan.
40 Wean inyai bi lokat amar, na musti msyi'ik wabira ma lolin, tevek wol
mkya'a ne, na'ut inba na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma.”

Vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir i nbosa a, ovu tamata sansinir i iva'un a
Matius 24:45-51

41 Petrus nfalak ne, “Duila'a! Vaivatul kamkuma yai fwamalik watan
verin ami, te verin tamata liak ra vali?”
42 Duila'a nfalak verin ia ne, “Tamata sansinir isa nasusan duan ni rahan,
ovu not-orang lalawatan afa ovi duan a nfalak ra, ovu vali ni kaka'a
dawan. Ba duan a veka nfili ia ma nfareta tamata sansinir liak ra, ovu
nala afamtahan lokat amar ma ra'an.
43 Tamata sansinir yai veka utun urun na'ut i duan a newal ia, na ntuan
ia nfabana ni karya ra.
44 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata sansinir yai duan a
veka nfili ia ma nasusan munuk ni metan ra.
45-46 Na'uk wean i tamata sansinir yai naktufan ma nanovak na'a ralan
a ne, ‘Mnanat obin beti duang nma ewal.’ Ba ti ma nvaval tamata sansinir
vata ovu brana ra, ovu vali nafna'an-nafnenu ovu boranavut ia. Tamata
sansinir yai notu watan wean inyai, ti naran i duan newal ia na'a amar
i wol nka'a. Ba duan a veka nfar-visal ia ma rvatuk ia, ma ia wean lahir
tamata i wol norang Ubu.
47 Tamata sansinir i nka'a afa ovi duan ralan nfalak a, na'uk wol nasusan
tenan a ma not-orang afa ovi duan ralan a nfalak a, na veka nfar-visal ia.
48 Na'uk tamata sansinir i wol nka'a afa ovi duan ralan nfalak a ma notu
sala, na inovan ma rukun ia. Ira veka rvaval ia, na'uk wol aleman. Tamata
iki watan wean i Ubu nala roak varvara verin ia ma nfareta tamata liak
ra, na'uk wol not-orang afa ovi Ubu nfalak ra, na Ubu veka nukun tamata
yai nlia tali tamata liak.”

Tamata ra wol ra'an vai isa, tevek boku rorang Yesus, na boku wahal
Matius 10:34-36

49 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang ia ne, “Deka minovak ne, Ya'a
uma lanit ivavan ini ma otu ma malinan, na'uk uma ma ukun tamata ra,
wean yafu i nlevur a, ovu inak ma rsidovuk kikyai yafu yai!
50 Ya'a musti utuan susa i dawan a. Ba ralang a wol malinan lahir, ti
naran i susa yai nlia.§

§ **12:50 12:50** Vaivatul ra na'a vai Yunani rfalak ne, Yesus musti ntuan *baptisan.* Ihin a ne, ntuan susa i dawan urun ma nmata.

51 Mia minovak ne, uma lanit ivavan a ma otu ma malinan? Wahal!
Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Uma lanit ivavan ini, na wol otu ma
malinan, na'uk otu ma tamata ra rsingarahi.
52 Ba tali fiang ini, na wean i tamata ilima rna'a rahan teta isa, na veka
rsitaku ulu ma tamata itelu rangal tamata irua, te tamata irua rangal
tamata itelu.
53 Ira veka ka'i rsitaku ulu. Brana ra veka rangal yamarira ra, ba
yamarira ra veka rangal vali ira. Vata ra veka rangal renarira ra, ba
renarira ra veka rangal vali ira. Etan ra veka rangal avarira ra, ba avarira
ra veka rangal vali ira.”*

Tamata ra wol rfan-aran afa ovi Yesus nair ra ovu afa ovi notu ra
Matius 16:2-3

54 Yesus nfalak verin tamata rivun avyai ne, “Wean i msyi'ik mutan ra
rdiri na'a lihir varat, na fyalak lahir ne, veka da'ut, na veka da'ut lahir
wean i fyalak a.
55 Wean i nait tranan, na mia fyalak ne, veka lera, na lera lahir ma wean
i fyalak a.
56 Hoi, mia tamata ovi fyalak afa isa, na'uk myotu afa liak! Mia msyi'ik
lanit ovu lanit ivavan felan a, na mkya'a ma fyalak ne, veka da'ut te lera.
Na'uk afakinimi msyi'ik afa ovi otu ra, ovu vali mryenar Ning Ivar Lolin
a, na'uk wol fyan-aran?”

Ubu wol nukun lanit ivavan obin, na fara tahil roak ma tatalik dida salasilan ra
Matius 5:25-26

57 “Mia musti fyikir ma lolin afa ovi kena ra ma myot-orang!
58 Wean i tamata isa nti ma nmangadu oa verin tamata i ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra, na musti mkiwal ma na'a bira banbanan obin,
na motu ma lolin ovu ia. Tevek wean i wol motu wean inyai, na tamata
yai veka nkiwal ma novun oa ti verin tamata i ba'i nfaleka inukun verin
tamata ra, beti tamata i ba'i nfaleka inukun yai novun oa ti verin polisi ra
ma ra'abu'i oa.†
59 Mrenar ma lolin afa i ufalak ini! Ira veka wol rfatalik oa tali bu'i ralan
yai, wean i wol bwahir munuk mu utan ra obin.”

13

Tamata iki watan wol nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, na veka nmata

1 Na'ut i Yesus nair tamata rivun, na boku rma ma rfamalik verin Yesus
ne, Pilatus nfedan roak tamata Galilea boku. Ia nfedan ira na'ut i rfedan
afwatan ra ma reluk rira korban verin Ubu.
2 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia fyikir ne, tamata Galilea avyai rmata
wean inyai tevek rira salasilan ra rivun lia tamata Galilea liak ra?
3 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena
lahir! Na'uk wean i wol myahil tali bira salasilan ra, na mia veka myata
vali wean inyai.

---

* **12:53 12:53** Yesus nangrihi wean ini, tevek tamata boku veka rorang Ia, na boku wahal. † **12:58 12:58** Tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, vai Mala nfalak ne, *hakim.*

4 Mia mingnanang obin rahan dawan i nleka ma nta'i fedan tamata vutu
rahin iwalu na'a Siloam? Mia fyikir ne, ira rira salasilan ra dawan lia
munuk tamata ovi rna'a Yerusalem?*
5 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Bira fikiran i wean inyai wol kena
lahir! Na'uk wean i wol myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, na mia
veka myata vali wean inyai.”

Tamata ovi wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rotu afa ovi lolin ra, ira wearira aa ara i wol vuan ra, ma retal vatuk ia

6 Yesus ntafal ma nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa wean ini, “Aa
ara isa na'a tamata isa ni va'i anggur a. Amar isa, na tamata yai ndava aa
yai vuan a, na'uk wol ndav-nala isa vali.†
7 Ba nfalak verin tamata i nasusan ni va'i a ne, ‘Varat itelu roak uma ma
udava aa ara ini vuan a, na'uk wol udav-nala isa vali. Metal a'uk aa ini!
Deka nva'at kikyai na'a lanun ini, tevek wol nala utun akataka.’
8 Na'uk tamata i nasusan va'i yai nfalak ne, ‘Baba, mnaban ma varat isa
ewal. Ya'a ki ukear lilit aa yai ma otu pupuk na'a.
9 Snain a varat ewal, na veka vuan roak. Na'uk wean i wol vuan, na ki
etal vatuk ia.’ ”

Yesus notu ma lolin vata i tetan natbukar a, na'a amar i Yahudi ra ryari ira

10 Amar isa na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nsiair na'a Yahudi
rira rahan falurut isa.
11 Na'a inyai, na nait sian isa nlabir vata isa ma naran varat vutu rahin
iwalu roak, ba nawar ia ma tetan a natbukar, ovu wol ndiri nala ma
nmalola.
12 Ti ma Yesus nsi'ik vata yai, na nera ia ma nfalak ne, “Titi, lolin roak
oa tali mu suhut a.”
13 Nata Yesus nfadoku liman a na'a vata yai, ba brian munuk, na vata
yai tetan wol natbukar roak ma ndiri lahir, ma nfadawang Ubu.
14 Na'uk tamata i nban-ulu na'a rahan falurut yai nangrova, tevek Yesus
notu ma lolin tamata na'a amar i Yahudi ra ryari ira. Ba nfalak verin
tamata rivun avyai ne, “Na'a karedralan isa, na tkarya amar inean, ba
amar isa tali amar avyai, na bisma mya ma rotu ma lolin mia. Na'uk deka
mya na'a amar i tyari ita!”
15 Ba Duila'a nfalak ne, “Hoi, mia msyiklabir sian ma fyalak afa isa,
na'uk myotu afa liak. Na'a amar i myari mia, na fyatalik bira karba ra
ovu keledai ra tali warira ra ma myovun ira rti wan i ba'i rafnenu na'a.
16 Vata ini Abraham ubun-nusin vali ia. Nitdawan nkeak ia varat vutu
rahin iwalu roak, ba Ya'a musti aling vatuk kakeak yai tali ia, velik ne na'a
amar i tyari ita!”
17 Yesus nfalak wean inyai, ba tamata ovi rangal Ia rma'it urun. Na'uk
tamata rivun inarira lolin urun, tevek Yesus notu afa lolin ovi tamata ra
wol rot-nala.

---

* **13:4 13:4** Siloam ini na'a kota Yerusalem, ovu wear nasdovu na'a wan ini. Tafsiran boku rfalak ne, rahan dawan ihin a ne, tembok vatu i sarseri Siloam nleka ma tamata rivun rmata na'a inyai.
† **13:6 13:6** Aa ara ini wol nana'a Tnebar. Ni karatat bis naran meter fanfa'an, vuan a veran mudamasa vuan a, ovu ia manmenil. Yahudi ra ba'i rdekar ara vuan ra ma nana'a rira kesi.

Tamata ovi Ubu nfareta ira wean lahir Raja veka rtafal ma rivun ira, ovu wearira sesawi ni vatul a, ovu vali ragi
Matius 13:31-33; Markus 4:30-32

18 Ba Yesus nfalak ne, “Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na veka
wean inba? Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ini ma ufalyawang Ni Fareta
yai.
19 Ubu Ni Fareta wean sesawi ni vatul a. Tamata isa nala sesawi ni vatul
a, ma ti nava na'a ni va'i a. Sesawi yai veka narubu ma dawan, ba manut
nangan ra rti rotu rira renga na'a sanan ra.”‡
20 Yesus nfalak ewal vali ne, “Ya'a veka ala vaivatul kamkuma ra ma
ufalyawang Ubu Ni Fareta.”
21 Ubu Ni Fareta wean ragi. Vata isa nala ragi yai ma nsileti na'a terigu
loyang dawan isa, nata terigu yai nmela ma dawan.§

Falfolat katkotat ma tati vava'at kakiwal
Matius 7:13-14,21-23

22 Ba Yesus nban-ewal mane nti Yerusalem, na nwelat kota ra ovu ahu
ra ma nair tamata ra.
23 Tamata isa norat Yesus ne, “Duila'a, tamata ifira watan veka rira
vava'at kakiwal?”
24 Ba Yesus nfalak verin tamata ovi rna'a inyai ne, “Mkyiwal urun ma
myahu falfolat i katkotat a! Mingnanang, tevek tamata rivun veka rkiwal
ma rti ralan, na'uk wol rti nala.
25 Wean i rahan duan a ndiri roak ma nfolat falfolat a, na mia veka
mydiri murin watan ma myevan falfolat a, ma fyalak ne, ‘Baba, bwadil
falfolat a verin ami!’ Ia veka nfalak ne, ‘Ya'a wol uka'a mia!’
26 Mia veka fyalak ne, ‘Ami amafna'an ovu amafnenu roak ovu Oa, ovu
vali Oa msiair roak na'a linga'an ovi rna'a mami ahu ra.’
27 Na'uk Ia veka nfalak verin mia ne, ‘Ya'a wol uka'a mia ovu wol uka'a
ne, mtyali inba mya. Hoi, mia tamata ovi ba'i myotu a'uk afa ovi sian ra,
miti talik kikyai wan ini!’
28 Ba mia veka msyi'ik Abraham, Ishak, Yakub ovu nabi ra munuk rotu
inarira lolin na'a Ubu Ni Fareta Ralan. Na'uk mia veka byakar ovu nifabira
ra veka rsitutu ira, tevek fyarnuang wawa'uk i dawan a. Ubu notu teri mia
ma mnya'a murin watan.*
29 Tamata ra veka rtali timur, varat, marmar ovu tranan rma ma rdoku
rafna'an na'a Ubu Ni Fareta.†
30 Ba Ubu veka notu ma tamata ovi wol fyawar akataka, fyawar lia
munuk tamata ra. Tamata ovi rfakaratat tenarira ra, Ia veka notu ma
wol fyawar akataka.”

Yesus ralan lalau na'ut i nfikir tamata ovi rna'a Yerusalem
Matius 23:37-39

---

‡ **13:19 13:19** Sesawi na'a ayat ini wol wean sawi ovi ta'an ra. Sesawi ini ni vatul ko'u lean, na'uk nmela ma meter itelu nrata. Ubu Ni fareta mulai ovu tamata ifira watan, na'uk nmela ma dawan ila'a vali. § **13:21 13:21** Vai Yunani nfalak *terigu sata itelu.* Tafsiran ra rsialing ira, ba *sata* itelu yai ka'a bi, terigu kilo vututelu. * **13:28 13:28** Faliak ***nifarira ra rsitutu ira*** ihin a vali ne, rangrova te ralarira lalau, tevek rotu sala. † **13:29 13:29** Tamata Yahudi wol inar lahir tamata ovi wol Yahudi, ba ti ma rarenar ne, tamata ovi wol Yahudi veka rna'a lanit ratan vali, na rangrova urun. Tamata Yahudi ranovak vali ne, ira veka ula ira ma rna'a Ubu Ni Fareta a.

31 Na'ut inyai vali, na tamata boku tali sidovung Farisi rma ma rfalak
verin Yesus ne, “Muti talik lahir wan ini, tevek raja Herodes mane nfedan
Oa.”
32 Yesus nfalak verin ira ne, “Miti lahir Herodes i rfanara ia ne serigala,
ma fyalak verin ia ne, Ya'a aling vatuk nait sian ra tali tamata ra ovu otu
ma tamata ra lolin ira tali rira suhut ra, amar ini ovu ilyan. Ravrua beti
Ning karya a roak.
33 Velik ne wean inyai, na'uk Ya'a musti ubana uti Yerusalem amar ini,
ilyan ovu ravrua, tevek wol inovan ma rfedan nabi na'a wan liak, musti
na'a Yerusalem.”‡
34 Nata Yesus nfalak ne, “Tamata ovi mnya'a Yerusalem! Mia fyedan
nabi ra ovu mtyev-fedan tamata ovi Ubu nsinir ira rma rtuan mia. Ya'a
umaseak dalang roak ma usdovu mia, wean manut itai isa nkoka yanan
ra na'a manin vavan a, na'uk mifena ma otu wean inyai!
35 Ba wean inyai bi Ubu nban-talik bira Rahan Dawan Falurut a, ba veka
vu watan. Ufalak verin mia ne, tali amar ini, na veka wol msyi'ik roak
Ya'a, ti naran amar i veka fyalak ne, ‘Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a
naran a!’ ”

14

Yesus notu ma lolin tamata isa tali ni suhut na'a amar i Yahudi ra ryari ira

1 Amar isa na'ut i Yahudi ra ryari ira, na Yesus nti dawan Farisi isa ni
rahan ma nafna'an na'a inyai. Tamata ovi rna'a inyai rsi'ik nanuang Ia.
2 Tamata isa nma ma ndiri Yesus wahan ralan a. Tamata yai ni suhut
notu ma ean ovu liman ra rbara.
3 Ba Yesus norat Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu
tamata Farisi avyai ne, “Na'a Musa ni inukun ra, bis totu ma tamata lolin
ira na'a amar i ita tamata Yahudi tyari ita a?”
4 Tamata avyai munuk wol vairira lahir. Yesus ntaha tamata i ni suhut
yai liman a ma notu ma lolin ia, beti nsinir ma newal ia.
5 Nata Yesus norat ewal ira ma nfalak ne, “Wean i yanabira isa, te bira
sapi isa nleka nsuta wear kakear ralan a, na wol msyuta ma msyikat lahir
ia, velik ne na'a amar i tyari ita?”
6 Na'uk wol tamata isa nvalat nala afa i Yesus norat yai.

Ubu inan ma ita tfakabava tenadida ra

7 Yesus nsi'ik mangun ovi rma dawan Farisi yai ni rahan a, na ira ti
rdoku kadera ovi rna'a ulu ra. Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma
nair ira. Ia nfalak ne,
8 “Wean i tamata isa nasweang oa ma movu ni snobsifa a, na deka muti
mdoku kadera ovi rna'a ulu ra, beta ne snoba duan yai nasweang roak
tamata ovi rira van ra dawan lia oa.
9 Snoba duan yai veka nma ma nfalak verin oa ne, ‘Deka mungrova,
tevek ufadoku roak wan ini verin mangun eri.’ Ba veka mwa'it urun i
lahir ma ti mdoku kadera ovi rna'a muri lalean a.
10 Ba wean i rasweang oa ma muti snoba isa, na mdoku kadera ovi rna'a
muri lalean a, boma snoba duan yai nfalak verin oa ne, ‘Kida, mwa ma

‡ **13:33 13:33** Yesus nala vaivatul *sindiran*, ma al ntabu tamata Yahudi ra, tevek sala ma dawan ira ma rfedan nabi ra. Nlia tali inyai, na rfedan nabi ra na'a Yerusalem, kota i Ubu nfili ma Ni Rahan Dawan Falurut nana'a.

muti mdoku kadera ovi rna'a ulu eri.’ Wean inyai, na snoba duan yai
nalang roak oa na'a mangun waharira ralan ra.
11 Tamata iki watan wean i nfakaratat tenan a, na Ubu veka nfakabava
ia. Na'uk tamata iki nfakabava tenan a, na Ubu veka nfakaratat ia.”
12 Nata Yesus nfalak verin dawan Farisi yai ne, “Wean i musweang
tamata ra ma rovu mu snoba a ma rafna'an lera ndirlola te lervava, na
deka musweang watan mu kida ra te a'am a warim ra, ovu vali tamata ka'i
ovi rna'a mu rahan nelan a, tevek ira veka rasweang vali oa ma mimunuk
mifna'an ma rfaturu ne, raval roak mu lolin a.
13 Na'uk wean i motu snoba, na musweang tamata ovi rira kasian ra,
tamata ovi ear limarira rametal, te tamata ovi ratlukut ra, ovu vali tamata
ovi rkibu ra.
14 Motu wean inyai, na Ubu veka naflahar oa, tevek tamata avyai veka
wol raval nala mu lolin a. Ubu veka nbalas mu lolin yai na'ut i nfava'at
ewal tamata ovi rira vava'at ra rmalola.”

Vaivatul kamkuma al nfalyawang ne, Ubu nasweang tamata rivun ma rorang Ia, na'uk etal dawan rafena

Matius 22:1-10

15 Ti ma rarenar munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na tamata isa tali tamata
ovi rdoku rafna'an yai nfalak verin Yesus ne, “Lolin urun verin tamata ovi
veka rafna'an na'a snoba dawan ovu Ubu na'a Ni Fareta a!”
16 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Amar isa, na tamata isa notu ni snoba
dawan, na ia nasweang ma tamata rivun rma!
17 Ti ma snoba yai mane nbana, na nsinir ni tamata sansinir isa ma ti
nfalak verin tamata ovi nasweang roak ira yai ne, ‘Afakataka rna'a munuk
roak, ba mya kikyai.’
18 Na'uk tamata avyai munuk lahir, lokat ira, ka'i rdava rira lola.*
Tamata i ula lalean ia nfalak verin sansinir yai ne, ‘Ya'a ufaha roak va'i
isa, ba musti uti ma usi'ik. Era ma deka mungrova ya'a, tevek wol uti.’
19 Tamata isa vali nfalak ne, ‘Beti ufaha sapi brana vutu a, ba musti uti
ma ucoba sapi avyai ma usi'ik ne, rkarya ma lolin te wahal. Wol bis uti,
ba era ma deka mungrova.’
20 Tamata isa vali nfalak ne, ‘Ya'a beti usifa, ba veka wol uti mu snoba.’
21 Ba sansinir yai newal ia ma ti nfamalik munuk afa avyai verin ni
dawan a. Ba rahan duan yai nangrova urun ma nfalak verin ni sansinir
yai ne, ‘Muti lahir kota ini ni linga'an ko'u ovu dawan ra, ma movun
tamata kasian ra ovu tamata ovi ear-limarira ra rametal, ovu tamata ovi
rkibu ra, ntafal vali tamata ovi ratlukut ra ma rma snoba ini.’ Ba, sansinir
yai nti.
22 Ti ma sansinir yai newal ia, na nfalak ne, ‘Baba, otu munuk roak afa
ovi fwalak ra, na'uk wan rivun na'a snoba ini vu obin.’
23 Snoba duan yai nfalak ne, ‘Muti lahir linga'an dawan ovu linga'an
ko'u ovi rna'a kota murin a ma mkiwal tamata ra ma rma, boma ning
rahan a nngora.
24 Ufalak urun verin mia ne, wol tamata isa vali tali mangun ovi usweang
ula roak ira yai veka rfatemang ning afamtahan ovi na'a ning snoba ini.’
”

---

* **14:18 14:18** ***Rdava rira lola*** na'a ayat ini, ihin a na'a vai Mala ne, *mereka mencari alasan.* ***Lola*** nvotuk vali na'a Yohanes 15:25, Roma 3:19, 4:2, 1 Petrus 2:16.

Tamata iki watan ralan urun ma norang Yesus, na deka nfikir ne maraan watan
Matius 10:37-38

25 Tamata rivun rorang Yesus na'a Ni banbanan a. Yesus nfulak wahan
a, ma nfalak verin ira ne,
26 "Wean i tamata isa nma ma norang Ya'a, na ia musti nlobang Ya'a
nlia tali renan a, yaman a, awan a, yanan ra, a'an a warin ra, ovu tenan
a. Na'uk wean i wol notu wean inyai, na ia wol bisma norang Ya'a.
27 Tamata i norang Ya'a musti ntorung ma ntuan susa, te nmata, wean i
nvara ni aa walwalur a. Ba tamata i nafena ma nvara ni aa walwalur, wol
bisma norang Ya'a.
28 Wean i tamata isa tali mia mane nfadiri rahan dawan isa, na ia musti
ndoku ma nrekan ni kubang ra veki, boma bisma nka'a ne, ni kubang
avyai naran ma not-nala rahan yai te wahal.
29 Tevek, wean i nfadoku roak ni fanderen, na'uk wol not-nala rahan
yai, na tamata rivun veka rsi'ik ni karya a ma rmalit ia.
30 Tamata avyai veka rfalak ne, 'Ya'i yo, tamata ini mulai roak ma nfadiri
ni rahan dawan, na'uk ni kubang wol naran ma not-nala munuk!'
31 Wean i raja isa ni suldadu rivun vutu mane rti rotu rihi ovu raja liak
isa i ni suldadu rivun vutrua, na raja yai musti ndoku ma nanovak veki
ne, ia veka utun raja i ni suldadu rivun vutrua yai te wahal.
32 Wean i nka'a roak ne, ia veka wol utun, na na'ut i raja i ni suldadu
rivun vutrua yai raroa ira obin, na nsinir lahir ni suldadu ifira rati rera
ma deka rotu rihi."
33 Ti nata, Yesus nfalak ne, "Mia weabira vali inyai. Wean i inabira ma
myorang Ya'a, na musti byan-talik bira metan ra munuk."

Tamata ovi rorang Yesus wearira sira
Matius 5:13; Markus 9:50

34 "Sira lolin ma totu ma afamtahan ra lanun. Na'uk wean i sira yai wol
sarsiran roak, na veka totu aka ma sira yai sarsiran ewal?
35 Ba rvatuk a'uk sira yai, tevek wol bis vali ma rotu na'a pupuk ma na'a
tamata rira va'i ra. Iki arun, na eka nrenar ma lolin."†

15

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a domba i wol nleal a
Matius 18:12-14

1 Amar isa, na tamata ovi ba'i rera babahir kulu ra, ovu tamata salasilan
liak ra, rma rtuan Yesus ma rarenar afa ovi nfalak ra.
2 Ba tamata Yahudi boku rtali sidovung Farisi, ovu rira dawan ovi rair
Musa ni inukun ra, rafngamu'ur ma rfalak ne, "Ya'i yo, tamata ini notu ni
kida ovu tamata salasilan ra ma nafna'an ovu ira!"
3 Ba Yesus nala vaivatul kamkuma isa ma nfalak verin ira ne,
4 "Wean i tamata isa ntali mia ni domba ratut isa, na'uk isa wol nleal,
na ia veka notu afaka? Ia veka nban-talik domba vutsi rahin isi yai na'a
wan lean vu i ngrova lalawatan a, ma ti ndava domba i wol nleal yai, ti
naran i ndav-nala roak ia.*
5 Ba wean i ntuan roak domba yai, na inan urun i lahir, ma nala domba
yai nrata varan a ma newal ia.

---

† **14:35 14:35** Tamata ovi wol rorang Yesus ovu ralarira urun, na rira inorang a wol ihin akataka. Ira wearira lahir sira i wol sarsiran roak ma tvatuk a'uk ia.

* **15:4 15:4** Wan lean vu i ngrova lalawatan a, na'a vai Mala tfalak ne, *padang rumput.*

6 Ti ma naran ni rahan, na nera ni kida ra ovu tamata ovi rna'a ni rahan
nelan a ma nfalak verin ira ne, ‘Mya ma totu inad lolin, tevek udav-nala
roak ning domba i wol nleal a.’
7 Ba ufalak verin mia ne, na'a lanit ratan veka wean vali inyai. Ubu
ralan a veka lolin urun, tevek tamata salasilan isa nahil ma ntalik roak
tali ni salasilan ra. Ralan lolin yai nlia tali ralan lolin verin tamata vutsi
rahin isi ovi rira vava'at ra rmalola, ma wol rperlu ma rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa ewal na'a kubang ihin i wol nleal

8 Nata Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin ira ne, “Vata isa ni
kubang ihin vutu a, ba wean i isa wol nleal, na veka notu afaka? Ia veka
ntutun damar ovu nbitin munuk rahan ralan a ma al ndava ni kubang i
wol nleal yai, ti naran i ndav-nala.
9 Ti ma ndav-nala roak kubang yai, na nera ni kida ra ovu tamata ovi
rna'a ni rahan nelan a ma nfalak verin ira ne, ‘Mya ma totu inad lolin,
tevek udav-nala roak ning kubang i wol nleal a.’
10 Wean vali inyai verin Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan, ma veka
inarira lolin urun, tevek tamata salasilan isa nahil roak tali ni salasilan
ra.”

Yesus nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa na'a kasiko'u i wol nleal roak a

11 Yesus nfalak ewal vali ne, “Tamata isa yanan brana irua.
12 Amar isa, na iwarin a nfalak verin yaman a ne, ‘Bapa, msiduk kikyai
dida metan ra, ma mala ning wahat a verin ya'a.’ Ba yaman a nsiduk lahir
ni metan ra verin yanan irua yai.†
13 Amar ifira nelak watan, na yanan iwarin a ti nfedi munuk lahir ni
metan ra ma nti negara i raroa. Na'a negara yai, na ia nawahak munuk
lahir ni kubang ra ma al notu ni sian a lolin watan.
14 Ti ma nawahak munuk ni kubang ra, na lafar dawan nkena negara
yai. Ba ni vava'at a sian urun i lahir.
15 Ia nti ndava karya na'a tamata isa na'a negara yai. Ba tamata yai nala
karya verin ia ma ti nwanar ni vavu ra na'a ni lanun a.
16 Ia nablafar da'in roak, ba mane na'an watan vavu rira afamtahan ra,
na'uk wol tamata isa vali ntorung ma nala verin ia.
17 Ti nata ni fikiran lyawan roak ma nfalak na'a ralan ne, ‘Tamata ovi
rkarya verin yamang a rivun urun ira, ovu rira afamtahan a nngora tia
ma watan, na'uk una'a ini, na mane umata ning lafar roak!
18 Ya'a veka ewal ya'a ma ti utuan yamang a ma ufalak verin ia ne: Bapa,
ya'a otu salasilan roak verin Ubu ovu oa.
19 Wol inovan roak ma tamata ra rfalak ne, oa yanam ya'a. Ba fara
mtorung ma ukarya verin oa, wean watan mu tamata karya liak ra.’
20 Ba ndiri ma newal ia nti verin yaman a. Nana'a raroa obin, na yaman
a nrea lan roak ia, ba nfarnuang lahir na'a ralan ma nfaturu ni silobang
a, ba nafla nti ma nangabuk ovu nvoan ia.
21 Ia nfalak verin yaman a ne, ‘Bapa, ya'a otu salasilan roak verin Ubu
ovu oa, ba wol inovan roak ma tamata ra rfalak ne, oa yanam ya'a.’

† **15:12 15:12** Tamata Yahudi ba'i rnaban ma tamata nmata, beti rsiduk ni metan ra verin ni tiniman ra.

22 Na'uk yaman nfalak verin ni sansinir ra ne, ‘Yarak ti myala ravit
blawat i lolin urun a ma myotu ma neluk, ovu myala tatea ma mya'adoru
na'a ean a, ovu vali myala sitana ma mya'adoru na'a liman a.‡
23 Myotu munuk wean inyai, beti myala sapi ko'u i ngbabal urun a ma
fyedan ia. Ki totu snoba ma tafna'an ovu totu inad lolin.
24 Tevek yanak ini nmata roak, na'uk fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal
roak, na'uk fiang ini utuan ewal roak ia.’ Ba rotu lahir rira snoba.§
25 Na'ut inyai vali, na yanan iya'an a na'a va'i obin. Ti ma newal ia
ma nfaseri rira rahan a, na nrenar tamata ra rdedang, rafraik flo'its ovu
rso'i-rsomar.
26 Ba nera rira tamata sansinir isa ma norat ia ne, ‘Rotu afakinyai?’
27 Sansinir yai nfalak ne, ‘Warim a newal roak ia, ba yamam a nsinir
ami ma amfedan roak sapi ko'u i ngbabal urun a, tevek yanan i wol nleal
yai newal roak ia ovu lolin.’
28 Ba yanan iya'an yai nangrova urun, ma nafena nti rahan ralan. Nata
yaman a nma murin ma nera lablobang ia ma nma ralan.
29 Na'uk nfalak verin yaman a ne, ‘Varat a nkati varat, na ukarya verin
oa wean sansinir. Wol fasa vali obin angal afa ovi fwareta ra, na'uk wol
mane fasa vali mala bibi ko'u isa verin ya'a ma otu snoba ovu ning kida
ra.
30 Na'uk yanam yai ti ma nawahak munuk roak mu metan ra ovu vatlean
ra. Ti ma newal ia, na bapa fwedan lahir sapi ko'u i ngbabal yai verin ia!’
31 Yaman nfalak verin ia ne, ‘Baba, oa ini mna'a lalawatan ovu ya'a, ba
ning afakataka munuk, oa mu vali.
32 Na'uk inovan ma totu snoba ma totu inad lolin, tevek warim ini nmata
roak, na'uk fiang ini nva'at ewal. Ia wol nleal roak, na'uk tatuan ewal roak
ia.’ ”

16

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa na'a tamata i wol nsi'ik ma lolin ni dawan ni metan ovu ni kubang ra

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Tamata ka'i isa ni
tamata karya isa. Tamata ka'i yai nala karya verin ia ma nasusan munuk
ni metan ra. Amar isa, na tamata ra rmangadu tamata karya yai verin
tamata ka'i yai ne, ia nawahak tia ma watan tamata ka'i yai ni metan ovu
ni kubang ra.
2 Ba tamata ka'i yai nera ni tamata karya yai ma norat ia ne, ‘Ya'a
urenar roak ivar na'a mu karya a, ba eka fwamalik munuk lahir afa ovi
ala ma mususan ra, tevek oa wol bisma mususan roak ning metan ovu
ning kubang ra!’
3 Ba ia nanovak na'a ralan a ne, ‘Ya'a musti otu afaka fiang ini? Tevek
ning dawan a mane nfaleka ya'a tali ning karya. Ya'a wol ufkear nala, ovu
ya'a wol bis vali ma era kubang tali tamata ra, tevek uma'it.
4 Ya'a ufikir nala afa isa ma veka otu, tevek sarseri roak ma ning dawan
a nfaleka ya'a tali ning karya a, ma wol ususan roak ni metan ovu ni

‡ **15:22 15:22** Na'a ayat 19, tamata karya na'a vai Yunani *misthion*, ihin a ne, tamata i na'an kadi. Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. § **15:24 15:24** Tamata ini yanan wol nmata, na'uk ia nanari ne nmata. Tafsiran boku rfalak ne, kasiko'u ini nmata (secara rohani), tevek nafena ma norang Ubu.

kubang ra, na bisma ning kida rivun. Ira veka rala ya'a ma ti una'a rira
rahan.’
5 Ba nera munuk tamata ovi rira utan na'a ni dawan a, ma norat tamata
avyai lokat ira. Ia norat tamata i ula lalean a ne, ‘Mu utan ifira na'a ning
dawan a?’
6 Tamata yai nfalak ne, ‘Ngul ngusi ratut isa.’ Ba nfalak verin tamata i
ula lalean yai ne, ‘Ini oa mu surat utan a. Mdoku ma mtulis lahir mu surat
utan liak a, ne ngul ngusi vutlima watan.’*
7 Nata nfalak vali verin tamata i norang hi ula lalean a ne, ‘Oa mu utan
ifira?’ Tamata yai nfalak ne, ‘Gandum tenat rivun isa.’ Ba nfalak vali
verin tamata yai ne, ‘Mala mu surat utan ini ma mdoku ma mtulis lahir
mu surat utan liak a, ne gandum tenat ratut iwalu watan.’
8 Ba tamata ka'i yai nfakaratat ni tamata i ba'i nasusan ni metan ovu
ni kubang ra, tevek ni kaka'a, velik ne ni bota dawan. Ufalak wean inyai,
tevek tamata ovi wol rorang Ubu rira kaka'a ma rasusan rira vava'at ra
ovu rotu ma tamata ra inar ira, nlia tali tamata ovi rira vava'at ra na'a
lyawan ralan.
9 Myala metan ovi rna'a lanit i vavan ini ma al myotu bira kida, boma
wean i metan avyai wol fyawarira roak, na Ubu veka nala mia ti mnya'a
lanit ratan.

Tamata ovi rsi'ik ma lolin metan ovi Ubu nala verin ira na'a lanit ivavan ini, na Ia veka nala vali metan dawan ovi rna'a lanit ratan verin ira

10 Tamata iki watan not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra na'a afa ovi
ko'u ra, na ia veka not-orang afa ovi nfalak ra vali na'a afa ovi dawan ra.
Na'uk tamata iki watan nsiklabir na'a afa ovi ko'u ra, na ia veka nsiklabir
vali na'a afa ovi dawan ra.
11 Ba wean i wol myot-orang afa ovi fyalak ra na'a metan ko'u ovi rna'a
lanit i vavan a, na Ubu veka wol norang vali mia ma nala metan dawan
ovi rna'a lanit ratan verin mia.
12 Wean i msyiklabir ma wol msyi'ik ma lolin tamata rira metan ra, na
iki vali veka nala metan ra verin mia?
13 Tamata sansinir isa wol bisma nkarya verin duan irua. Ia veka wol
inan lahir isa, na'uk nlobang isa. Te veka not-orang lalawatan afa ovi
nfalak ra verin isa, na'uk wol inan lahir isa. Mia weabira vali inyai, ma
wol bisma myala bira vava'at ra verin Ubu, ovu vali myala bira vava'at ra
verin bira metan ra.”
14 Ti ma tamata Farisi avyai rarenar munuk afa ovi Yesus nfalak ra, na
rmalit Ia, tevek rlobang urun rira kubang ra.
15 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia myotu felabira ra wean tamata ovi
ba'i rotu a'uk afa ovi lolin ra na'a tamata waharira ralan ra, na'uk Ubu
nka'a munuk ralabira ra. Afa ovi tamata ranovak ne lolin urun, na Ubu
wol inan lahir afa avyai.
16 Musa ni inukun ra ovu nabi rira afa ovi rair ra rbana, nata ti naran
Yohanes i nbaptis tamata ra nma. Tali na'ut inyai, na tamata ra rfamalik
Ivar Lolin i nfamalik Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Tamata rivun
rkiwal ma ti rna'a Ni Fareta yai.
17 Musa ni inukun ra munuk, ti naran ni titik koma ra, veka rna'a
kakiwal, ma nlia tali lanit ovu lanit ivavan ini.
18 Brana iki watan ntalik awan a, ma nsifa ewal ovu vata liak, na brana
yai sala roak ia, wean lahir i ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. Ba

* **16:6 16:6** Tamata Yahudi rotu rira ngul tali aa zaitun vuan ra. Lokat ngusi nvuat ngul ka'a bi liter vututelu rahin ilima.

wean i brana iki watan nsifa ovu vata i awan a ntalik roak ia yai, na brana
yai sala roak ia vali, wean lahir i ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.”†

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata ka'i ovu Lazarus i ni kasian dawan a

19 Nata Yesus nfamalik ewal ne, “Tamata ka'i isa ba'i noru a'uk ravit
blawat i lolin urun a ovu kadaravit liak ovi fyawar urun a. Lokat amar,
na ia notu inan lolin ovu ni kaka'i a.‡
20 Tamata isa vali ni kasian a dawan, naran Lazarus. Lokat amar, na
ia ntuba na'a tamata ka'i yai ni falfolat ngoran a. Ni weba ra rsoru lahir
tenan a.
21 Ia mane na'an watan afamtahan mumun ovi rleka na'a tamata ka'i
yai ni meja vavan a, na'uk wol nal-nala akataka. Yaha ra rma vali ma
rlelut ni weba ra.
22 Nata tamata kasian yai nmata, ba Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan
rma ma rovun lahir ia nti wan i lolin urun a nebang Abraham. Ba tamata
ka'i yai nmata vali ma ti roving ia.
23 Tamata ka'i yai nana'a roak yafwan kakiwal, na ni wawa'uk a dawan
urun i lahir. Ia ntadata ma nsi'ik tali raroa watan, na Lazarus ndoku wan
i lolin urun a nebang Abraham.
24 Ba nafwak ma nfalak ne, ‘O Bapa Abraham, fara fwaturu Mu silobang
verin ya'a! Msinir Lazarus ma nsovu liman tutul a na'a wear ma nma
nfangridin earng a, tevek ufarnuang wawa'uk i dawan urun a na'a yafu
ralan ini!’
25 Na'uk Abraham nfalak ne, ‘Mungnanang veki ta baba, tevek na'ut i
bwa'at obin a, na oa mu munuk roak afa ovi lolin ra, na'uk Lazarus ni
watan afa ovi sian ra. Fiang ini Lazarus inan lolin roak, na'uk oa mu
wawa'uk a dawan urun ia.
26 Nlia tali inyai vali, na tivat isa i bilaman urun a nelak ita ma oa mna'a
lihir a, na ami amna'a lihir a. Ba wean i tamata ovi rtali wamami mane
rahu tivat yai ma rti ralola mia, te ovi rna'a inyai mane rma ma ralola
ami, na wol bis lahir!’
27 Ba tamata ka'i yai nfalak ne, ‘Baba, wean inyai ba era lablobang verin
oa, ma msinir Lazarus ma nti yamang ni rahan a,
28 tevek a'ang-waring ilima rna'a rahan yai obin, ma nfangnanang urun
ira, boma na'ut i rmata a, na deka rma wan i ni wawa'uk a sian urun ini.’
29 Na'uk Abraham nfalak ne, ‘Ira rira roak Musa ovu nabi rira kitab ra.
Ba fara rorang watan afa ovi rtulis roak na'a kitab avyai!’
30 Ba tamata yai ka'i nfalak ne, ‘Baba, inyai wol naran obin, na'uk wean
i matmatan isa nva'at ewal ma nti nfalak verin ira, na ira veka rahil ma
rtalik tali rira salasilan ra.’
31 Na'uk Abraham nfalak ne, ‘Wean i wol rarenar afa ovi rtulis roak na'a
Musa ovu nabi rira kitab ra, na ira veka wol rorang vali ma rahil ma rtalik
tali rira salasilan ra, velik ne matmatan isa nva'at ewal ma ti nfalak verin
ira.’ ”§

---

† **16:18 16:18** Vaivatul isa na'a Vaidida mnanat, ***naflidan***, ihin a ne, tamata i nsifa roak, na'uk ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. ‡ **16:19 16:19** Na'ut inyai, na maloli te ravit blawat ungu fyawan urun. Tamata ka'i sa'i rfaha nala. § **16:31 16:31** Tamata ka'i yai wean Yahudi rira dawan ra. Ira ba'i rera mujizat ovu faneak ra ma nfaturu ne, Yesus ntali Ubu. Na'uk rafena ma rorang Ubu Ni vaivatul ra na'a ayat ovi rfamalik ne, Ia Raja Ia ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Velik ne tamata nva'at ewal tali matmatan, na'uk wol rorang watan.

17

Afa ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra
Matius 18:6-7,21-22; Markus 9:42

1 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ita tka'a roak ne, afa
ovi rotu ma tamata ra rotu a'uk salasilan ra veka rna'a, na'uk sian urun i
lahir verin tamata ovi rotu ma tamata liak ra rotu salasilan.
2 Ni lolin a, rkeak vatu dawan isa na'a tamata avyai relarira ra ma relik
ira rti tahat ralan. Rotu wean inyai, na lolin lia tali tamata avyai rotu ma
tamata i ni inorang a kako'u nleka ma notu salasilan.*
3 Wean inyai bi, msyi'ik ma lolin afa ovi myotu ra! Wean i terabir-
valibira isa notu salasilan, na mtyabu ia. Ba wean i nahil ma ntalik roak
tali ni salasilan ra, na myabun ia.
4 Wean i notu salasilan verin mia fafitu na'a amar isa, ovu vali newal
nala fafitu ia nma verin mia ma nfalak ne, ‘Ya'a ahil roak, ba era ma
myabun ya'a,’ na mia musti myabun ia.”

Inorang i nangrebat a

5 Nata Yesus Ni rasul ra rfalak verin Ia ne, “Duila'a Yesus, fara
fwangrebat mami inorang a!”
6 Duila'a nfalak ne, “Wean i bira inorang a veran sesawi ni vatul watan,
na mia bisma fyalak verin aa dawan ini ne, ‘Mutvutuk lahir ma roal mdiri
tahat ralan,’ na veka norang watan mia!”†

Tamata sansinir isa ovu duan a

7 “Wean i tamata isa tali bir tinemun ni tamata sansinir nkarya na'a ni
va'i a, te nwanar ni afwatan ra, ma wean i newal ia tali ni karya, na tamata
yai veka nfalak verin ni sansinir yai ne, ‘Mwa ma mufna'an kikyai!’?‡
8 Velik aba, wahal lahir! Ia veka nfalak verin ni sansinir yai ne, ‘Mususan
afamtahan verin ya'a. Moru mu ravit i nmerat a, ma mdiri msi'ik ma
ufna'an-ufnenu munuk veki, beti mufna'an-mufnenu vali.’
9 Ia veka nraning ni sansinir yai? Wahal lahir, velik ne notu munuk ni
karya ovi nala verin ia.
10 Wean watan inyai verin mia vali. Wean i myotu munuk roak afa ovi
Ubu nfalak ma myotu ra, na ni lolin a, fyalak ne, ‘Ami tamata sansinir ami
watan, ovu wol fyawamami lahir, ba amotu a'uk afa ovi musti amotu ra.’
”

Yesus notu ma lolin ewal tamata vutu ovi rira suhut ngabaa

11 Yesus nahu propinsi Samaria ovu propinsi Galilea rira elat ratan a ma
nbana nti Yerusalem.
12 Na'ut i Yesus nti naran ahu isa, na tamata vutu ovi rira suhut ngabaa
rma rtuan Ia. Ira rdiri ma ya'i raroa ira tali Yesus,§
13 ma rafwak ne, “Yesus, Tuan Guru! Mlobang ami.”

---

* **17:2 17:2** Tamata i relik ia nti tahat ralan na'a ayat ini ihin a ne, tamata nmata. Inyai lolin nlia Ubu nukun ma dawan ia, tevek ia notu ma tamata liak notu salasilan. † **17:6 17:6** Sesawi ni vatul ko'u rahi aa liak ra rira vatul ra, na'uk nmela ma na'a aa dawan. ‡ **17:7 17:7** Tamata sansinir na'a ayat ini wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.*** § **17:12 17:12** Suhut ngabaa ihin a na'a vai Mala ne, *kusta.* Ini suhut aleman ma bis notu ma tamata liman, ean ovu wan liak ra rakvisal.

14 Ba Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, “Miti ma fyaturu tenabira ra verin
Yahudi rira mela falurut ra, ma rsi'ik tenabira ra ne, lolin roak te wahal.”
Na'a rira banbanan obin, na lolin lahir ira tali rira suhut a.
15 Tamata isa tali tamata vutu yai, ti ma nsi'ik tenan a, na lolin roak ia
tali ni suhut a, ba newal ia ma nfadawang Ubu ovu vain dawan.
16 Nata nsangatur na'a Yesus wahan ralan a, ovu nfalak fara weninyai
verin Ia. Tamata yai ntali Samaria.*
17 Yesus nfalak ne, “Inlangin a otu ma tamata vutu lolin ewal roak ira
tali rira suhut a te wahal? Tamata isi yai rna'a inba?
18 Wean inbinimi wol tamata isa vali tali ira rma ma rfalak fara weninyai
verin Ubu, na'uk tamata i wol Yahudi ini sa'i nma a'uk?”
19 Yesus nfalak verin tamata yai ne, “Mdiri ma mewal oa kikyai, tevek
mu inorang a notu ma lolin roak oa.”

Na'ut i Ubu veka nma ma nfareta lanit ivavan a
Matius 24:23-28,37-41

20 Tamata Farisi ifira rorat Yesus ne, “Lafira, na Ubu nma ovu Ni Fareta
Ralan a?” Ba Yesus nfalak ne, “Ubu Ni Fareta Ralan wol nma ovu faneak
ovi tamata ra rsi'ik,
21 ovu vali tamata ra wol bisma rfalak ne, ‘Eka msyi'ik, Ia na'a ini, te
na'a ineri!’ Tevek Ubu neluk raja ma nfareta lanit ivavan ini na'a roak
ralabira ra.”
22 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Ni amar a veka
nma ma inabira ma msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, na'a amar isa watan,
na'uk mia wol bisma msyi'ik.
23 Tamata ra veka rfalak verin mia ne, ‘Msyi'ik Ia na'a ineri!’ Te, ‘Msyi'ik
Ia na'a ini!’ Mia deka miti ineri, ovu deka myorang ira.
24 Tevek Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka uma ewal lanit ivavan ini, ma
vanang wean lahir i fitik nyelar tali lanit wahan nti lanit wahan.
25 Na'uk Ya'a musti utuan veki wawa'uk i dawan urun a, ovu tamata ovi
fiang ini rva'at ra veka rala'ing Ya'a.
26 Amar i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a veka uma, na tamata ra veka wean
lahir na'ut i Nuh nva'at a.†
27 Na'ut inyai, na tamata ra rafna'an, rafnenu ovu rsifa wean watan
wean a, ti naran amar i Nuh nrata ni kabal a. Nata wear dawan nma ma
nfedan munuk ira.‡
28 Amar yai wean vali na'ut i Lot nva'at obin. Tamata rafna'an, rafnenu,
rfedi-rfaha afa, ravuri-rava ovu rotu rira rahan ra.§
29 Na'ut amar i Lot nban-talik kota Sodom, na Ubu nfasuka yafu ovu
belerang wean lahir da'ut tali lanit ratan, ma nvisal tamata ra munuk.
30 Veka wean vali inyai na'ut i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma ufavotuk
tenang a.*

---

* **17:16 17:16** Tamata Yahudi ovu tamata Samaria rsikifan ira (isa wol inan lahir isa), ba tamata Samaria yai nfakabava tenan verin Yesus, na nfabriang ira munuk. † **17:26 17:26** Kejadian 7:6-24 ‡ **17:27 17:27** Nuh ni kabal ini wol ni lar, ovu wol ni mesin. Na'ut i Nuh nva'at a, na tamata ra rva'at wean biasa watan, ba wol rka'a ne, brian munuk, na rmata lahir! § **17:28 17:28** Kejadian 18:20—19:25 * **17:30 17:30** Tamata ra wol ranovak ne, Yesus veka nma ma nfabriang ira ma nukun lanit ivavan munuk.

31 Na'a amar yai, na tamata ovi ryari ira na'a rira rahan ratan ra, deka
rsuta ma rala rira afa ovi rna'a rira rahan ralan, ovu vali tamata ovi rkarya
na'a rira va'i ra wol bisma rewal roak ira rti rira rahan ra.†
32 Mingnanang afa i nkena roak Lot awan a.‡
33 Tamata iki watan nfikir a'uk ni vava'at na'a lanit ivavan a, na ia veka
wol ni vava'at kakiwal a. Na'uk iki watan wol nfikir ni vava'at tevek
norang Ya'a, velik ne tamata ra rfedan ia, na ia veka ni vava'at kakiwal.§
34 Ya'a ufalak verin mia ne, na'a ovan i veka uma ewal yai, na wean i
utuan tamata irua rtuba ko'i isa, na Ubu veka nala isa, na'uk isa nana'a
watan.
35 Wean i vata irua rbutar slaru na'a batu putar, na Ubu veka nala isa,
na'uk isa nana'a watan." [
36 Wean i tamata irua rna'a va'i, na Ubu veka nala isa, na'uk isa nana'a
watan.]*
37 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat Ia ne, "Duila'a, afa yai veka
nvotuk na'a inba?" Ba Ia nfalak verin ira ne, "Wean i matmatan ra rna'a
inyai, na manut nangan dawan ovi ba'i ra'an afa matmatan ra rna'a vali
inyai."†

18

Vaivatul kamkuma na'a vata varu isa ovu tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Ni tamata ovi rorang Ia
ma al nair ira. Ia nfangnanang ira ma musti raflurut lalawatan ovu deka
ralarira kako'u.
2 Ia nfalak ne, "Tamata isa i ba'i nfaleka inukun nleal kota isa. Ia wol
nbobar Ubu ovu wol nkamlabir tamata isa vali.
3 Na'a kota yai vali, na vata varu isa nma lalawatan ma ntuan tamata
inukun yai ma nera verin ia ne, 'Mlobang ma mususan ning ngrihi a ovu
tamata i nangal ya'a ini ovu ni malolan a.'
4 Ya'i mnanat, na tamata inukun yai wol nkamlabir lahir varu yai, ti nata
nanovak na'a ralan a ne, 'Velik ne wol ubobar Ubu ovu wol ukamlabir
tamata isa vali,
5 na'uk varu ini nlabir lalawatan ya'a. Ba ni lolin a, ulobang ia ovu ni
malolan a, boma deka nma lalawatan ma nlabir ya'a.' "
6 Ba Duila'a nfalak ne, "Minovak ma lolin na'a afa ovi tamata inukun
yai nfalak ra. Ni vava'at a wol nmalola!
7 Ubu notu ma nlia tali inyai! Ia veka nlobang Ni tamata ovi nfili ra. Ira
ovan-amar raflurut verin Ia. Ia veka wol ntal ma mnanat ma nlobang ira!
8 Ufalak lahir verin mia ne, Ubu veka nlobang lahir ira ovu Ni malolan
a! Na'uk wean i Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma lanit ivavan ini, na Ya'a
veka utuan tamata inorang ra te wahal?"

Vaivatul kamkuma na'a tamata isa ntali Yahudi rira sidovung isa naran Farisi ovu tamata i ba'i nera babahir kulu

---

† **17:31 17:31** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rahan ratan, wean i tdoku na'a sirtetan a. ‡ **17:32 17:32** Kejadian 19:26 Lot awan nfulak wahan ma nsi'ik Sodom, tevek snain nlobang ni metan ra. § **17:33 17:33** Matius 10:39, Markus 8:35; Yohanes 12:25 * **17:36 17:36** Vai Yunani ni naskah mnanat urun ra wol rira ayat ini. † **17:37 17:37** Afa ovi Yesus nfalak ra na'a ayat ini ihin a ne, manut nangan dawan ovi ba'i ra'an matmatan ra rfaturu ma lyawan wan i matmatan nana'a. Na'a Yesus Ni amar i veka nma, na veka lyawan vali verin tamata ra munuk.

9 Yesus nfamalik vali vaivatul kamkuma ini verin tamata ovi ranovak
ne, wol rotu salasilan, ovu ranovak vali ne, tamata liak ra wol fyawarira.
10 Ia nfalak ne, “Tamata irua rti Rahan Dawan Falurut ma raflurut.
Tamata isa ntali sidovung Farisi, na tamata isa vali ba'i nera babahir kulu.
11 Tamata Farisi yai ndiri ma naflurut watan na'a ralan a ne, ‘Ubu, ya'a
ufalak fara weninyai verin Oa, tevek ya'a wol weang tamata liak ra; ira
rwi-rwa tamata ra ma rbori rira metan ra, rangal inukun ra, rsifa roak
na'uk rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali wol weang
tamata i ba'i nera babahir kulu ini.
12 Ya'a utolat farua na'a karedralan isa, ovu ala persen vutu tali ning
karya enan ra munuk verin Oa.’
13 Na'uk tamata i ba'i nera babahir kulu yai ndiri ma nfaroa ia tali
tamata ra. Ia wol nabrahi ma ntadata nrata lanit, na'uk nfefik buburn
a ma nfalak ne, ‘O Ubu, fara fwaturu Mu silobang a verin ya'a, tamata
salasilan ini.’*
14 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Tamata i ba'i nera babahir kulu
yai, na'ut i newal ia nti ni rahan a, na Ubu na'i vatuk roak ni salasilan ra,
na'uk tamata Farisi yai wahal. Tevek tamata iki watan nfakaratat tenan
a, na Ubu veka nfakabava ia, na'uk tamata iki watan nfakabava tenan a,
na Ubu veka nfakaratat ia.”

Yesus naflahar kasiko'u yanat ra
Matius 19:13-15; Markus 10:13-16

15 Tamata rovun yanarira ko'u ra rma verin Yesus, boma nfadoku liman
na'a ira. Na'ut i Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik tamata avyai, na rangrova
ira.
16 Na'uk Yesus nera kasiko'u avyai, beti nfalak verin Ni tamata ra ne,
“Msyi'ik watan ma kasiko'u avyai rma ma rtuan Ya'a. Deka myotu teri
ira, tevek tamata ovi wearira avyai, ira veka warira vali ovu Ubu na'a Ni
Fareta a.
17 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan wean i wol
norang ne, Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, wean kasiko'u avyai,†
na ia veka wol wan na'a Ubu Ni Fareta a.”

Tamata ovi rka'i ra susa ma ti rna'a Ubu Ni Fareta a
Matius 19:16-30; Markus 10:17-31

18 Yahudi rira dawan isa nfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, lolin Oa.
Ya'a musti otu afaka, boma ning vava'at kakiwal?”
19 Yesus nfalak ne, “Afakinimi fwalak ne lolin Ya'a? Wol tamata isa vali
lolin ia, Ubu a'uk sa'i lolin Ia.
20 Oa mka'a munuk afa ovi Ubu nfareta roak verin ita: ‘Wean i msifa
roak, na deka mtuba ovu tamata i wol awam verin ia, deka msifedan,
deka bwori, deka mdiri fareta waharira ralan ra ma msiklabir na'a afa
ovi fwalak ra na'a tamata liak, ovu malang renam ovu yamam a.’ ”‡
21 Tamata yai nfalak ne, “Ya'a ot-orang munuk roak afa avyai, tali na'ut
i ning kako'u obin.”
22 Yesus nrenar munuk afa ovi tamata yai nfalak ra, na nfalak verin ia
ne, “Teran afa isa wol motu obin. Musti fwedi munuk mu metan ra ma

---

* **18:13 18:13** Tamata Yahudi ba'i rfefik buburira ra wean i mane rfaturu ne, rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra. † **18:17 18:17** Tamata ovi rna'a Ubu Ni Fareta, ira rira vava'at wean kasiko'u ra, ma rfakabava tenarira ra ovu rafrenar. ‡ **18:20 18:20** Keluaran 20:12-16

mtanang kubang avyai verin tamata kasian ra. Motu wean inyai, na veka
mu metan na'a lanit ratan, beti mwa ma morang Ya'a.”§
23 Ti ma nrenar afa ovi Yesus nfalak ra, na ralan a lalau urun, tevek nka'i
urun ia.
24 Yesus nka'a lahir ne, tamata yai ralan lalau, ba nfalak verin ia ne,
“Susa buas ma tamata ovi rka'i ra rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir
raja.
25 Susa buas ma unta nuruk dirin ni bilahin a nti, na'uk susa lia vali
verin tamata ka'i ra ma rtorung ma Ubu nfareta ira wean lahir raja.”
26 Tamata ovi rarenar afa ovi Yesus nfalak ra rorat ne, “Ba wean inyai,
na iki veka ni vava'at kakiwal?”*
27 Ba Yesus nfalak ne, “Afa ovi tamata wol rot-nala ra, Ubu not-nala
munuk.”†
28 Nata Petrus nfalak ne, “Ami amban-talik roak mami afakataka munuk
ma amorang Oa.”
29-30 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Tamata ovi rban-talik roak rira rahan ra, te awarira ra, te terarir-valirira
ra, te renarir-yamarira ra, te yanarira ra, tevek rfamalik Ubu Ni Fareta
verin tamata ra, na Ia veka ntafal enarira ra ma nlia ma dawan tali lan a
na'a rira vava'at ra, ovu vali na'a amar ovi veka rma ini, na ira veka rira
vava'at kakiwal.”‡

Yesus nangrihi fatelu roak na'a Ni matmatan a
Matius 20:17-19; Markus 10:32-34

31 Yesus nasdovu munuk Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia ma
nfalak verin ira ne, “Fiang ini tati Yerusalem. Na'a ineri, na afa ovi nabi
ra rtulis munuk roak na'a Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka rkena lahir Ya'a.
32 Tamata ra veka rala Ya'a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rlabir
waweang Ya'a ovu rira vaivatul ra, rfalak sian Ya'a ovu rafnit Ya'a.
33 Ira veka rasveva Ya'a ovu rfedan Ya'a, na'uk ti ma amar itelu nelak,
na veka uva'at ewal.”
34 Na'uk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran afa ovi nfalak ra.
Ni vaivatul avyai wean afa fanfonak verin ira, ba wol rka'a afa ovi Yesus
nfalak ra.

Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir
Matius 20:29-34; Markus 10:46-52

35 Na'ut i Yesus nfaseri roak kota Yerikho, na tamata kibu isa ndoku
linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra.
36 Ti ma nrenar tamata rivun ovi rahu inyai vairira ra, na norat ira ne,
“Myotu afakinyai?”
37 Ira rfalak ne, “Yesus i ntali ahu Nazaret nbana nahu ini.”
38 Ba ia nafwak ne, “Yesus, Oa ubum-nusim Raja Daud. Fara fwaturu
Mu silobang a verin ya'a!”

---

§ **18:22 18:22** Vaidida ni vaivatul ***tamata kasian*** ihin a ne, ni kubang, fana'an, fanenu, ni afakataka munuk susa. Naling ia tali vai Mala ni vaivatul *kasihan.* * **18:26 18:26** Tamata ovi rorat Yesus rfikir ne, wol tamata isa vali veka ni vava'at kakiwal, tevek afa ovi Yesus nfalak na'a ayat 25. † **18:27 18:27** Ubu sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Tamata ra wol rot-nala! ‡ **18:29-30 18:29-30** Yesus wol nfalak ma tamata ra rablufang rira rahan teta ovu tiniman ra, ma rti rtalik ira. Na'uk ni maksud ne, tamata ra rorang Ia, na inyai penting lia afa liak ra munuk.

39 Tamata ovi rbana ula ira rtabu ia ma deka vain. Na'uk ia nafwak ma
vain a dawan urun ma nfalak ne, “Oa ubum-nusim Raja Daud, ba fara
fwaturu Mu silobang a verin ya'a!”
40 Nata Yesus ndir-teri, beti nsinir tamata boku ma rovun tamata kibu
yai nma. Ti ma nfaseri Yesus, na Yesus norat ia ne,
41 “Oa inam ma otu afaka verin oa?” Tamata yai nfalak ne, “Duila'a,
ya'a inak ma usirea!”
42 Ba Yesus nfalak verin Ia ne, “Msirea kikyai, tevek mu inorang a verin
Ya'a notu ma lolin roak oa!”
43 Na'ut inyai vali, na tamata yai nsirea lahir. Nata norang Yesus ovu
nfadawang Ubu. Ti ma tamata rivun avyai rsi'ik afa yai, na ira munuk
rfadawang Ubu.

19

Zakheus nahil tali afa ovi notu ra ma norang Yesus

1 Ti ma Yesus naran kota Yerikho, na nban-oli kota yai.
2 Na'a kota yai, na tamata ka'i isa naran Zakheus. Ia nban-ulu verin
tamata ovi ba'i rera babahir kulu.
3 Ia inan ma nsi'ik Yesus, na'uk tamata rivun ovu kabava da'in ia, ba
wol bisma nrea Yesus.
4 Ba nafla ula ia tali tamata rivun avyai nti ma nakbasal aa ara isa, boma
bisma nsi'ik Yesus na'ut i nahu inyai.
5 Ti ma Yesus naran aa ara yai, na ntadata ma nfalak ne, “Zakheus msuta
kikyai, tevek amar ini musti una'a teri mu rahan.”
6 Ba Zakheus ralan lolin urun ma nsuta lahir, tevek Yesus veka nana'a
teri ni rahan a.
7 Tamata rivun ovi rsi'ik afa yai rafngamu'ur ma rfalak ne, “You! Yesus
nti lahir tamata i ba'i notu salasilan yai ni rahan a.”
8 Na'uk Zakheus ndiri ma nfalak verin Duila'a ne, “Duila'a, ya'a veka ala
lahir ning metan lihir a verin tamata kasian ra, ovu veka ubahir ma nlia
nala fafa'at verin tamata ovi ulabir nala roak ira.”
9 Ba Yesus nfalak verin Zakheus ne, “Amar ini lahir, na Ubu nsikat oa
ovu mu rahan teta tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal, tevek
Abraham ubun a nusin vali oa.*
10 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, uma ma udava ovu ala tamata ovi rfaroa ira
tali Ubu, ma usikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.”

Yesus nfamalik vaivatul kamkuma na'a tamata sansinir vutu
Matius 25:14-30

11 Yesus nfaseri roak Yerusalem, ba tamata avyai rnarin ne, Ubu Ni amar
sarseri lalean roak ma nfareta tamata ra wean lahir Raja. Tamata avyai
rarenar Yesus nangrihi obin a, ba Ia nfamalik ewal vaivatul kamkuma isa.
12 Yesus nfalak ne, “Tamata mela isa mane nti negara isa i raroa ma
ndava mane rsikat ia ma notu raja na'a negara yai, beti newal ia.
13 Ia wol nati obin, na nera ni tamata sansinir vutu a ma nala kubang
masa sasan lokat ira, ma nfalak ne, ‘Myala kubang ovi ma al fyedi-fyaha
afa, nata ti naran i ewal ya'a.’†

* **19:9 19:9** Zakheus ini Abraham ubun a nusin roak ia, na'uk fiang ini ubun a nusin secara rohani vali, tevek norang Yesus. Msyi'ik Galatia 3: 7, 9, 29. † **19:13 19:13** Kubang masa na'a vai Yunani; mina. Kubang mina isa fyawan a wean tamata ni kadi na'a vulan itelu, te amar ratut isa.

14 Na'uk tamata ovi rtali ni negara wol inar lahir tamata mela yai. Ia nti
roak, beti rsinir tamata boku ma rorang ia ma rfalak verin tamata ra na'a
negara yai ne, ‘Ami wol inamami ma tamata ini notu raja verin ami!’
15 Velik ne wean inyai, na'uk raja i nfareta negara yai nsikat watan ia
ma notu raja, beti newal ia. Ia nsinir tamata ra ma rera ni sansinir ovi
nala roak kubang verin ira ma rma, boma nka'a lahir ne, uturira te wahal.
16 Sansinir i ula lalean a nma ma nfalak ne, ‘Baba, ala roak kubang masa
isa i mala verin ya'a yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang masa
vutu a.’
17 Ba raja yai nfalak verin ia ne, ‘Oa mu karya lolin buas. Oa mot-orang
lalawatan afa ovi ufalak ra na'a afa ko'u ovi ala verin oa, ba ya'a veka
usikat oa ma fwareta kota vutu a.’
18 Sansinir i norang i ula lalean a nma ma nfalak ne, ‘Baba, ala roak
kubang masa isa i mala yai, ma ufedi-ufaha afa ma utung nala kubang
masa ilima.’
19 Ba raja nfalak verin ia, ‘Ya'a veka usikat oa ma fwareta kota ilima.’
20 Sansinir liak isa vali nma ma nfalak ne, ‘Baba, mu kubang hi ini.
Ukum-teri ma lolin ia na'a lesu isa.
21 Ubobar oa ta baba, tevek waham a ngrova watan. Oa mala afa ovi oa
wol mua ra, ovu ba'i mala va'i ihin tali va'i ovi wol muvuri-muva na'a.’
22 Raja nfalak verin tamata yai ne, ‘Oa muktufan urun, ba veka ufaleka
inukun verin oa tali afa ovi fwalak ra. Oa mka'a roak ne, wahang a ngrova
ovu ba'i ala afa ovi wol ningu ra, ovu vali ba'i ala va'i ihin tali va'i ovi wol
uvuri-uva na'a.
23 Wean inyai, na afakinimi wol fwadoku ning kubang yai na'a bank,
boma ti ma ewal ya'a, na bisma ala kubang yai ovu ni bunga a.’
24 Nata raja nfalak verin tamata ovi rdiri inyai ne, ‘Myal-ewal kubang
tali sansinir yai, ma myala verin sansinir i ni kubang masa vutu a.’
25 Na'uk ira rfalak ne, ‘Baba, ia ni kubang masa vutu roak.’
26 Raja nfalak ne, ‘Mingnanang! Tamata iki watan npake ma lolin afa
ovi rna'a roak ia, na veka utafal vali verin ia. Na'uk tamata iki watan wol
npake ma lolin afa ovi rna'a roak ia, na veka al-ewal afa ovi rna'a ia.
27 Na'uk fiang ini myovun tamata ovi rira sian ya'a ovu wol inar ma
una'a raja verin ira ma rma ini. Fyedan ira na'a wahang ralan a!’ ”‡

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu inar lolin
Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Yohanes 12:12-19

28 Ti ma Yesus nfamalik munuk vaivatul kamkuma yai, na nbana ula ia
nti Yerusalem, ma Ni tamata ra rahu murin a.
29 Ti ma Yesus nfaseri ahu Betfage ovu Betania i rna'a vuar Zaitun a, na
nsinir tamata irua tali Ni tamata ovi rorang Ia ma rti ula ira.
30 Yesus nsurak ira ne, “Miti ahu i na'a ulu eri. Ti myaran ahu yai, na
veka mtyuan keledai isa i wol ka'i dawan ia obin, ovu rkeak teri ia. Tamata
ra wol rata rdoku tetan ratan obin. Mryuvat ni kakeak a ma fyabana ia
mya.
31 Wean i tamata rorat mia ne, ‘Notu afakinimi fyatalik keledai yai?’, na
byalat ira ne, ‘Duila'a nperlu keledai yai.’ ”
32 Ba Yesus Ni tamata irua yai rti, na rtuan lahir afa i Yesus nfalak roak
verin ira.

‡ **19:27 19:27** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata ovi rkarya verin raja yai rot-orang afa ovi nfareta ma rotu ra.

33 Na'ut i raruvat keledai yai ni kakeak a, na tamata ovi rira keledai yai
rorat ira ne, “Afakinimi mane fyatalik keledai yai?”
34 Ira rfalak ne, “Duila'a nperlu.”
35 Ba rovun keledai yai ti verin Yesus, ma rala rira ravit blawat ra ma al
raraang tetan ratan a, beti rsikat Yesus ma rata ndoku.
36 Na'ut i Yesus nrata roak keledai yai ma nati Yerusalem, na tamata ra
rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an ralan.§
37 Ti ma Yesus nfaseri Yerusalem na'a linga'an dadudur i na'a vuar
Zaitun, na Ni tamata ovi rorang Ia munuk rotu inar lolin ovu rfadawang
Ubu ovu vair dawan, tevek rarea munuk roak mujizat ovi notu ra.
38 Ira rfalak ne, “Ubu naflahar tamata i neluk Raja ma nma ovu Duila'a
naran a! Fara dida vava'at ra malinan watan ovu Ubu i na'a lanit ratan,
ovu tfadawang Ubu i Ni dawan a nlia munuk afakataka.”
39 Tamata Farisi boku rovu vali tamata rivun avyai, ba rfalak verin Yesus
ne, “Tuan Guru, mtabu Mu tamata ovi rorang Oa yai ma deka rangrihi
wean inyai!”*
40 Ba Yesus nfalak lahir verin ira ne, “Ufalak verin mia ma mkya'a ne,
wean i tamata ovi wol vairira, na vatu ovi veka rafwak.”

Yesus nvakar na'ut i nsi'ik kota Yerusalem

41 Na'ut i Yesus nfaseri roak Yerusalem, ma nsi'ik kota yai, na nvakar
lahir.
42 Ia nfalak ne, “Wora lahir mia tamata ovi mnya'a Yerusalem ini! Ya'a
inak urun ma amar ini fyan-aran afa ovi rotu ma Ubu ralan malinan ovu
mia! Na'uk fiang ini wol fyan-aran lahir afa avyai obin.
43 Tevek ni amar a veka nma ma tamata ovi rira sian mia rdir-lilit mia
ovu rotu balbelat i nangrebat urun, ma rdovak mia tali wan inba watan.†
44 Ira veka rvisal bira kota ma rfedan mia ovu bira tamata ra munuk.
Ira veka ra'ar munuk lahir bira rahan ra ovu tembok ra ma wol trea vatu
isa vali na'a wan a, tevek mia wol mkya'a amar i Ubu nma ma nsikat mia
tali bira salasilan ra, boma bira vava'at kakiwal.”‡

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem ni lean a
Matius 21:12-17; Markus 11:15-19; Yohanes 2:13-22

45 Nata Yesus nati Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a ma nala'ing
vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a inyai.
46 Yesus nfalak verin ira ne, “Surat Ralan nfalak wean ini: ‘Ning rahan a
neluk rahan falurut ma tamata raflurut na'a,’ na'uk mia myotu ma neluk
wan ma tamata barborin ra rna'a.”§

---

§ **19:36 19:36** Tamata ra rvelar rira ravit blawat ra na'a linga'an al rfaturu ne, ralang ma dawan Yesus. * **19:39 19:39** Tamata Farisi wol rorang ne, Yesus Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra, ba wol inar lahir ne, tamata ra rfadawang Yesus. † **19:43 19:43** Ira rotu balbelat i nangrebat urun yai tali lanun rsileti vatu ra, beti rfadoku aa ra na'a ratan. ‡ **19:44 19:44** Ubu nma lanit ivavan ini ma neluk tamata (Yesus). Ia nmata ma al nvara dida salasilan ra, ma ntevut tamata ovi rorang Ia. Na'uk etal dawan rafena ma rorang Ia. Ibrani 1:1-3; Filemon 2:6; 1 Petrus 2:12.

§ **19:46 19:46** Yesus nfasala ira ma nfalak ne, ***Na'uk mia myotu ma neluk wan ma tamata barborin ra rna'a***, tevek tamata rti Rahan Dawan Falurut al raraning Ubu, na'uk tamata boku rlabir nuhu ra ma rera ma fyawan da'in ma al rsitukar kubang ovu na'a afa liak ra.

47 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Rahan Dawan Falurut. Ba Yahudi
rira dawan mela falurut ra, ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra,
ovu dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Ia.
48 Na'uk ira wol rdav-nala linga'an ma rfedan Ia, tevek tamata ra munuk
inar urun ma rarenar Ni vaivatul ra.

20

Yahudi rira dawan ra rorat Yesus na'a Ni ngrebat a
Matius 21:23-27; Markus 11:27-33

1 Amar isa, na Yesus nair tamata rivun na'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ovu nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na Yahudi rira dawan mela
falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu vali rira dawan
ovi rban-ulu verin ira rma wan yai.
2 Ira rfalak verin Yesus ne, “Eka fwalak verin ami ne, Mu ngrebat aka
ma al motu afa ovi, ovu iki nala ngrebat yai verin Oa ma motu afa avyai?”
3 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a mane orat vali afa isa tali mia, ba fyalak
verin Ya'a.
4 Yohanes nbaptis tamata ra ovu ngrebat tali iki? Ngrebat tali lanit ratan,
te tali tamata?”
5 Ba ranovak afa yai ma rfalak ne, “Wean i tfalak ne, ‘Yohanes ni ngrebat
ntali lanit ratan,’ na Ia veka nfalak ne, ‘Notu afakinimi wol myorang ia?’
6 Na'uk wean i tfalak ne, ‘Ngrebat tali tamata,’ na tamata ra munuk veka
rala vatu al rasba ita, tevek ira rorang ne, Yohanes nabi ia.”
7 Ba rfalak ne, “Ami wol amka'a ne, nala ngrebat tali iki ma nbaptis
tamata ra.”
8 Yesus nfalak verin ira ne, “Ba wean inyai, na Ya'a veka wol ufalak vali
verin mia ne, ala ngrebat tali iki ma otu afa avyai.”

Yesus nfalak ne, Yahudi rira dawan ra wearira tamata va'i ovi rangal duarira ra
Matius 21:33-46; Markus 12:1-12

9 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin tamata rivun avyai ne,
“Tamata isa notu ni va'i anggur, beti nala verin tamata va'i ra ma rasusan
ni va'i yai, ma ki rsiduk anggur boku verin ia. Nata nban-talik ni ahu ma
nti wan raroa, ma ya'i mnanat ia na'a wan yai.
10 Ni amar naran roak ma rfufu anggur vuan ra, na va'i duan yai nsinir
ni tamata sansinir isa ma ti ntuan ira, boma rala ni wahat a. Na'uk tamata
avyai rvaval sansinir yai, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan.
11 Ba nsinir ewal ni sansinir liak isa, na'uk rvaval vali sansinir yai ovu
rfama'it ia, beti rsinir ma newal ia ovu liman vu watan.
12 Nata nsinir ewal ni sansinir liak isa ma fatelu roak, na'uk rvaval ma
sansinir yai namngala lahir, beti rvatuk ia nti va'i yai murin a.
13 Ti nata va'i duan yai nfalak na'a ralan ne, ‘Ya'a musti otu afaka ewal?
Ya'a veka usinir yanak i ulobang urun ia. Snain ira veka ralang ia.’
14 Na'uk ti ma tamata va'i avyai rarea va'i duan yai yanan a brana, na
rsifalak afa verin ira ne, ‘Tamata ini va'i duan yanan a, ba mya ma tfedan
ia, boma tala va'i ini verin ita.’
15 Rvatuk ia nti va'i yai murin a, beti rfedan ia.” Yesus norat tamata
rivun avyai ne, “Ba wean i va'i duan yai nma, na veka notu afaka verin
tamata avyai?

16 Ia veka nma ma nfedan tamata avyai ma nala ni va'i anggur yai verin
tamata liak ra." Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa i Yesus nfalak yai,
na rfalak ne, "Fara deka wean inyai!"
17 Na'uk Yesus nsi'ik ira ma nfalak ne, "Wean inyai, na vaivatul ovi rna'a
Surat Ralan ini ihin aka?
'Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan
yai.'*
18 Tamata iki watan wean i nleka nsuta vatu yai ratan a, na veka
manminan lahir ia, ovu wean i vatu yai nleka tali wan karatat ma nta'i
tamata iki watan, na tamata yai veka manminan lahir ia."

Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rorat Yesus na'a babahir kulu ma al rfaleka Ia

Matius 22:15-22; Markus 12:13-17

19 Ba Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra ovu Yahudi rira
dawan mela falurut ra rdava linga'an mane rtaha Yesus amar yai vali,
tevek rka'a roak ne, Ia nala vaivatul kamkuma yai al nta'ing ira, na'uk
rbobar tamata rivun avyai.
20 Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu Yahudi rira dawan
mela falurut ra rsi'ik nanuang watan Yesus. Ira rsinir tamata boku ma
rotu felarira wean tamata ovi wol rsiklabir ra, boma rorat afa isa tali Ia
ma rfasala Ia, ma rtaha Ia verin gubernur i nfareta na'a wan yai.
21 Tamata avyai rorat Yesus ne, "Tuan Guru, ami amka'a ne, afa ovi
fwalak ovu mair ra kena ovu wol fwili tamata. Oa msiair ovu ni malolan
a wean Ubu ralan nfalak a.
22 Wean inyai, ba eka fwalak verin ami ne, dida agama nfalak ne, kena
ma tbahir kulu verin Kaisar te wahal?"†
23 Na'uk Yesus nka'a lahir rira siweang a, ba nfalak verin ira ne,
24 "Eka fyaturu kubang ihin isa verin Ya'a. Tamata iki walun ovu naran
a na'a kubang ini?" Ira rfalak ne, "Kaisar walun ovu naran a."‡
25 Nata Yesus nfalak verin ira ne, "Ba wean inyai, na myala verin Kaisar
afa ovi ia nia ra, ovu myala verin Ubu afa ovu Ia Nia ra."
26 Ira wol rfalek-nala Ia tali Ni vaivatul ra na'a tamata rivun waharira
ralan ra. Ira rtalkaka lahir ovu wol vairira, tevek afa ovi Yesus nfalak yai.§

Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rira tamata ra rorat waweang Yesus ne, matmatan ra veka rva'at ewal te wahal

Matius 22:23-33; Markus 12:18-27

27 Tamata boku tali Yahudi rira sidovung isa naran Saduki rma ma rtuan
Yesus. Tamata Saduki ra wol rtorung ne, tamata matmatan ra veka rva'at
ewal, ba rorat Yesus ne,
28 "Tuan Guru, Musa ntulis inukun ini verin ita: Wean i brana isa nmata
ma teran a'uk awan a, na'uk wol yanarira, na brana yai a'an te warin musti

---

* **20:17 20:17** Ayat ini ihin a ne, Yesus wean vatu yai. Ia neluk Raja ma nsikat roak tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean lahir vatu i tukan ra rvatuk yai, na tamata ra rafena ma rorang Yesus, ma rfedan Ia. Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan, ma ndoku ovu Ubu ma nfareta wean Raja. Tamata ovi rleka na'a vatu yai, ihin a ne, tamata ovi rafena ma rorang Yesus. Ubu veka nukun ira na'a amar i veka nukun lanit ivavan munuk. Msi'ik Mazmur 118:22. † **20:22 20:22** Tamata Roma rira raja ila'a i nfareta rira negara rivun, naran Kaisar. ‡ **20:24 20:24** Fareta Roma rira kubang ihin a rotu tali perak, naran *dinar*. Ira rbahir tamata biasa (wean tukan ra) i nkarya amar isa ovu *dinar* isa. § **20:26 20:26** Rtalkaka na'a vai Mala ihin a ne *mereka heran.*

nal-ewal varu yai ma neluk awan, ma fara ia i nmata roak yai veka duan
yanan boku.
29 Ba wean i brana ifitu iya'an iwarin ira ma iya'an nsifa roak, na'uk
wol yanan obin, na nmata.
30 Nata warin nsifa ewal ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na nmata.
31 Warin i norang ia nsifa ewal ovu varu yai, na'uk wol yanar obin, na
nmata vali. Wean inyai lalawatan, nata ti naran iwarin tutul a.
32 Ti nata vata yai nmata vali.
33 Ba wean inyai, na ti naran amar i tamata matmatan ra rva'at ewal, na
iki veka awan mnga'un vata yai, tevek brana ifitu yai awar munuk roak
ia?"
34 Yesus nfalak verin ira ne, "Tamata ovi rna'a lanit i vavan ini rsifa,
35 na'uk tamata ovi Ubu nfava'at ewal ira tali matmatan ma inovan ma
rva'at na'a lanit ivavan ngorva'an a, ira wol rsifa.*
36 Tevek ira wearira Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ma wol rmata vali.
Ubu yanan ira, tevek Ia nfava'at ewal ira tali matmatan.
37 Mia wol myorang ne, tamata ovi rmata roak bisma rva'at ewal. Musa
ka'i nfaturu roak ne, matmatan ra veka rva'at ewal. Ia ntulis na'a Surat
Ralan ma nfamalik na'ut i nsi'ik yafu nonga na'a lavurun lesmat ralan. Ia
ntulis ne, Duila'a neluk 'Ubu verin Abraham, Ishak ovu Yakub.'†
38 Ia wol neluk Ubu verin matmatan ra, na'uk neluk Ubu verin tamata
ovi rva'at ra, tevek na'a wahan ralan a, na tamata ra munuk rva'at."‡
39 Boku tali Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra rarenar afa
ovi Yesus nfalak yai, na rfalak ne, "Tuan Guru, afa ovi fwalak yai kena
urun."
40 Tali inyai, na wol rabrahi roak ma rorat afa tali Yesus.

Yesus nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra nlia tali Raja Daud
Matius 22:41-46; Markus 12:35-37

41 Nata Yesus norat ira ne, "Wean inba ma tamata ra bisma rfalak ne,
Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, Daud ubun-nusin Ia?
42 Daud ka'i nfalak roak na'a kitab Mazmur ne,
'Ubu nfalak verin ning Duila'a ne: Mdoku Ning lihir mela a,§
43 ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu Oa.'*
44 Ba wean i Daud nfalak ne, Raja i ntevut tamata rira salasilan ra Duila'a
Ia, na wean inba ma Daud ubun-nusin Ia?"

Yesus nfangnanang Ni Tamata ovi rorang Ia ma deka rot-orang Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra
Matius 23:1-36; Markus 12:38-40

45 Na'ut i tamata rivun rarenar i Yesus nangrihi a, na Ia nfalak verin Ni
tamata ovi rorang Ia ne,
46 "Msyi'ik wabira ma lolin na'a dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Wean
i rbasiar, na inar ma roru ravit blawat, ovu inar vali ma tamata ra ralang
ira ma rala salam verin ira na'a wan i rfedi-rfaha afa na'a. Ira inar ma

---

* **20:35 20:35** Ita wol dida vava'at kakiwal tevek afa lolin ovi totu ra. Ita veka dida vava'at kakiwal, tevek Ubu Ni rala lolin verin ita, ma torang Yesus. Msyi'ik Efesus 2:8-9. † **20:37 20:37** Surat Ralan nfalak wean inyai, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata roak. Tamata ovi rorang sidovung Saduki rorang ne, tamata ovi rmata roak wol bis rva'at ewal. ‡ **20:38 20:38** Tali ayat 37 ovu ayat ini, na tka'a ne, velik ne Abraham, Ishak ovu Yakub rmata, na'uk rira roh ra rva'at obin. § **20:42 20:42** Daud ni maksud ne, Ubu nangrihi verin Duila'a Yesus. * **20:43 20:43** Mazmur 110:1

rdoku wan ovi tamata ra ba'i ralang ira na'a rahan falurut ra, ovu vali
na'a snoba ra.
47 Ira rangrihi ma rlabir vata varu ra ma rala rira metan ra. Ira raflurut
ma rira falurut ra blawat ma ala rteri rira afa sian ovi rotu ra. Ubu veka
nukun ira ovu inukun i aleman urun a ma nlia tamata liak ra."

21

Vata varu isa nala kubang ma neluk ni persembahan verin Ubu
Markus 12:41-44

1 Na'ut i Yesus na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, na Ia nsi'ik
tamata ka'i ra ti rfadoku rira kubang ra na'a vatvatat i ba'i rfadoku rira
kubang ma reluk rira persembahan verin Ubu.
2 Ia nsi'ik vali vata varu isa i ni kasian a dawan, nala ni kubang ihin
irua i fyawar a ko'u lean ma ti nfadoku vali na'a wan yai.*
3 Nata Yesus nfalak ne, "Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Vata varu
i ni kasian dawan ini ni kubang i nala a, fyawan lia munuk kubang ovi
tamata liak ra rala a.
4 Tevek tamata avyai munuk rala rira kubang ra tali rira metan teran ra,
na'uk vata varu ini, velik ne ni kasian a dawan, na ia nala munuk lahir ni
kubang ovi nala al nva'at a."

Yahudi rira Rahan Dawan Falurut i na'a Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:1-2; Markus 13:1-2

5 Na'ut inyai, na tamata boku rfamalik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
ni lolin a. Ira rfalak ne, Rahan Dawan Falurut felan a lolin buas, tevek
rdamur ovu vatu marmer ovi lolin urun a, ovu vali tali tamata rira afa
fyawan ovi rala ma reluk rira persembahan verin Ubu. Yesus nrenar afa
avyai, na nfalak ne,
6 "Afa ovi msyi'ik avyai, ni amar veka nma ma vatu ovi rotu na'a rahan
averi veka rama'ar munuk, ma wol teran vatu isa vali na'a wan a."

Yesus nfamalik afa ovi mane rma, beti lanit ivavan namwear
Matius 24:3-14; Markus 13:3-13

7 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, "Tuan Guru, na'ut inba na afa
avyai veka rvotuk? Faneak aka veka nvotuk ma nfaturu ne, afa avyai veka
rvotuk?"
8 Yesus nfalak ne, "Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir
nala mia! Ufalak wean inyai, tevek tamata rivun veka rma ma rala narang
a ma lokat ira ka'i rfalak ne, 'Ya'a Raja i ntevut bira salasilan ra.' Ovu vali
boku veka rfalak ne, 'Duila'a mane nma ewal roak.' Deka myorang lahir
afa ovi rfalak ra.
9 Na'ut i mryenar ivar ne, tamata ra rotu rihi ovu rotu vangoa-vanga, na
deka byobar, tevek afa avyai munuk musti rvotuk lan veki. Na'uk inyai
wol neluk faneak ne, naran roak ni amar a ma lanit ivavan a namwear."
10 Nata Yesus nfalak ewal ne, "Bangsa isa veka notu rihi ovu bangsa liak
ra, ovu vali fareta dawan isa veka notu rihi ovu fareta dawan liak.
11 Na'a lanit ivavan, na veka ruru dawan, ovu lafar dawan, ovu vali
suhut dawan na'a wan rivun. Na'a lanit a, na veka trea lahir faneak ovi
raling ma lolan watan, ovu rotu ma tamata ra rbobar urun.

---

* **21:2 21:2** Kubang i vata varu yai nala a, na'a vai Mala nfalak ne, *Peser*, rotu tali tembaga, ma fyawan ko'u lean.

12 Na'uk afa avyai munuk wol rvotuk obin, na veka rtaha lan mia ma
rwi-rwa mia. Veka rala mia ti mdyiri fareta waharira ralan ra na'a dida
rahan falurut ra, ovu vali veka rala mia ti mnya'a bu'i ralan. Ira veka
rala mia ma ti mdyiri raja ra ovu dawan fareta waharira ralan ra, tevek
myorang Ya'a.
13 Na'ut inyai vali, mia veka fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin ira.
14 Mia musti fyangrebat lan ralabira ra, boma na'a amar yai, na deka
ralabira raruan na'a vaivatul ovi veka myala al mlyotar tenabira ra.
15 Wean inyai bi Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma mingrihi nala
vaivatul ovi kena ra, boma tamata ovi rira sian mia wol rangal nala bira
vaivatul avyai, ovu wol rfasala nala mia.
16 Renabir-yamabira ra, terabir-valibira ra, a'abir-waribira ra ovu bira
kida ra veka rfedi mia verin tamata ovi rira sian mia. Tamata ra veka
rfedan boku tali mia vali.
17 Tamata ra munuk veka wol inar lahir mia, tevek myorang Ya'a.
18 Na'uk wol mane bira vut van isa vali natvutuk tali ulubira ra, te
rfamngala mia.†
19 Ba wean i mtyahang nal ralabira ma myorang lalawatan Ya'a, na veka
bira vava'at kakiwal."

Yesus nfamalik ne, kota Yerusalem veka nama'ar
Matius 24:15-21; Markus 13:14-19

20 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Wean i msyi'ik suldadu
ra rbelat lilit Yerusalem, na mia musti mkya'a ne wol mnanat, na kota yai
veka nama'ar.
21 Na'ut inyai, na tamata ovi rna'a propinsi Yudea musti rafla talik ma
rti vuar ra. Tamata ovi rna'a kota yai ralan a musti rafla talik kota yai,
ovu vali tamata ovi rna'a kota yai murin a, deka rati kikyai kota yai ralan
a.
22 Tevek amar avyai amar ma Ubu nukun Yerusalem, boma nfakena lahir
afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a.
23 Na'ut inyai, na veka sian urun i lahir verin vata ovi rbarlewan ra, ovu
vata ovi rsusu kasiko'u yanat ra! Na'ut i Duila'a nukun bangsa Israel ini,
tamata ovi rna'a wan yai veka rtuan susa dawan urun.
24 Tamata boku veka rfedan ira ovu nahin a blawat. Boku vali veka
rkeak teri ira ovu rtaha ira ma reluk tamata ovi rfaleka roak ira verin
bangsa ra munuk na'a lanit ivavan a. Tamata ovi wol Yahudi ra veka rma
ma rta sorat Yerusalem na'a amar ovi Duila'a nfadoku roak verin ira."

Faneak ovi veka rvotuk na'ut i Tamata Yanan nma ewal lanit ivavan a
Matius 24:29-35; Markus 13:24-27

25 Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang Ia ne, "Faneak ra veka rvotuk
na'a lera, vulan, ovu nara ra. Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a veka rbobar
ovu wol rka'a ma raroal te rara, tevek rsi'ik saksakan dawan ra ovu
rarenar dodurira ra.
26 Tamata ra rbobar ma rablingu lahir na'ut i rsi'ik afa ovi rvotuk
na'a lanit ivavan a munuk, tevek afa ovi rira ngrebat ra na'a lanit veka
rarwa'ung ma rasmoang tia ma watan ira.‡

---

† **21:18 21:18** Velik ne rwi-rwa ira, na'uk veka rira vava'at kakiwal na'a lanit ratan. ‡ **21:26 21:26** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ngrebat ovi wol rtali Ubu. Ba rfalak ne, ngrebat avyai rna'a lera, vulan, nara ra, te nait sian ra vali.

27 Na'ut inyai, na tamata ra munuk veka rsi'ik Ya'a, Tamata Yanan Ya'a
ini, uma ovu mutan a ovu Ning ngrebat a, ovu vali vanang i nfitik a nyadat
a.
28 Na'ut i faneak avyai beti rvotuk, na fara fyangrebat ralabira ra ovu
inabira lolin watan, tevek sarseri roak ma Ubu mane nfatalik mia tali bira
susa ovi mtyuan ra."

Vaivatul kamkuma na'a aa ara
Matius 24:32-35; Markus 13:28-31

29 Nata, Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa verin Ni tamata ra ne,
"Msyi'ik ma lolin aa ara ovu aa afaka watan.
30 Wean i aa avyai raftuvul roak, na mia mkya'a lahir ne, lera dawan a
sarseri roak.
31 Wean vali inyai wean i mryea munuk roak afa ovi ufalak ra, na veka
mkya'a lahir ne, sarseri roak ma uma ewal ma ufareta tamata ra wean
lahir Raja.
32 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata ovi rva'at fiang ini veka
wol rmata munuk obin, na afa avyai munuk rvotuk roak.§
33 Lanit ovu lanit ivavan a veka ramwear, na'uk Ning vaivatul ra rna'a
kakiwal watan."

Snurak ma msyi'ik wabira ma lolin

34 "Msyi'ik wabira ma lolin, boma deka fyikir lalawatan ma myotu snoba
ma boranavut mia, ovu deka ralabira raruan na'a bira vava'at ra. Wean
i fyikir lalawatan wean inyai, na veka mibrian na'a amar i Ya'a, Tamata
Yanan a uma, tevek brian munuk, na uma lahir.
35 Amar yai, na veka uma verin tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk
ma rabrian watan, na inyai wean vali afwatan ovi brian munuk, na voar
nakevu nala roak ira.
36 Ba msyi'ik wabira ma lolin ovu miflurut lalawatan, boma byan-lia
afa ovi veka rvotuk na'a amar yai, ovu bisma mdyiri nala Tamata Yanan
wahan ralan a."
37 Lokat amar, na Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a.
Lervava, na Ia nti vuar Zaitun ma Ni ovan na'a inyai.
38 Lokat varverak, na tamata rivun rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
a ma rarenar i Yesus nsiair a.

22

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Yohanes 11:45-53

1 Amar dawan i tamata Yahudi ra ba'i rotu snoba ma ra'an roti i wol
rfadoku ragi na'a yai sarseri roak. Yahudi rfanara amar yai ne, amar
Paskah.*

---

§ **21:32 21:32** Ayat ini na'a vai Yunani ihin a wol ka'i lyawan. Wean i ***afa avyai*** na'a ayat ini ihin a ne, Yerusalem nama'ar (ayat 8-24), na'uk Yesus wol newal Ia obin (ayat 25-27), ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i Yesus nva'at obin. Na'uk, wean i ***afa avyai*** ihin a ne, Yesus newal roak Ia, ba ***tamata ovi rva'at fiang ini*** ihin a ne, tamata ovi rva'at na'ut i lanit ivavan mane namwear. ***Tamata ovi rva'at fiang ini*** bis ihin a vali ne, zaman ini te lanit ivavan ini.

* **22:1 22:1** Amar Paskah ihin a ne, Yahudi ra rangnanang amar i Ubu nlobang uburir-nusirira ra ma rdir-talik Mesir. Naling ia ovu Paskah i fiang ini totu ma al tangnanang Yesus Ni matmatan ovu nva'at ewal.

2 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa
ni inukun ra rdava linga'an mane rfedan fanfonak Yesus, tevek rbobar
tamata rivun ovi rna'a inyai.

Yudas nfedi Yesus
Matius 26:14-16; Markus 14:10-11

3 Nata nitdawan nana'a roak Yudas i rfanara vali ia ne, Iskariot. Ia ini
ntali vali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.
4 Ba Yudas nati ma ntuan Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu dawan
ovi rban-ulu verin suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut
a, ma irmunuk rdava linga'an, boma nfedi Yesus verin ira.
5 Tamata avyai inar urun ovu ra'an vai isa ma ki rala kubang verin ia.
6 Yudas ntorung afa yai, ba na'ut inyai, na ndava amar kena mane nfedi
Yesus verin ira, na'uk rotu ma tamata rivun deka rka'a.

Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rotu rira snoba Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir
Matius 26:17-19; Markus 14:12-16; Yohanes 13:21-30

7 Ni amar kena roak ma Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku
ragi na'a. Na'a amar yai vali, na tamata ra musti rfedan domba Paskah
ra.
8 Ba Yesus nsinir Petrus irua Yohanes ma nfalak ne, “Miti ula mia ma
misusan afamtahan Paskah verin ita, boma did tinemun tafna'an.”
9 Ira rorat Yesus ne, “Bapa, inam ma amasusan na'a inba?”
10 Yesus nfalak ne, “Na'ut i miti kota eri ralan a, na veka mtyuan brana
isa ntaha suran i nsa'a roak wear a. Myorang ia miti rahan i nti ralan a.
11 Myorat rahan duan yai ne, ‘Tuan Guru norat ne: Ya'a veka ufna'an
Paskah ovu Ning tamata ovi rorang Ya'a na'a inba?’
12 Rahan duan yai veka nfaturu verin mia kamar dawan i nana'a ratan
a, na'a ni rahan yai. Ira rasusan munuk roak kamar yai, ba mia musti
misusan watan dida fana'an fanenu ra.”
13 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti irua rti. Ira rti ma rtuan munuk
afa avyai wean lahir i Yesus nfalak roak a. Nata rasusan afamtahan Paskah
yai.

Yesus nafna'an Paskah ovu Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 26:20-29; Markus 14:17-25; 1 Korintus 11:23-25

14 Naran roak amar i Yahudi rafna'an na'a amar dawan Paskah yai, na
Yesus ndoku ma nafna'an ovu Ni rasul ra.
15 Ia nfalak verin ira ne, “Ya'a inak urun i lahir ma ufna'an ovu mia na'a
amar dawan Paskah ini, beti utuan susa dawan.
16 Ufalak verin mia, boma mkya'a ne, Ya'a veka wol uan roak afamtahan
Paskah ini, ti naran i Ubu nfakena snoba ini ihin a, na'ut i Ia neluk Raja
ma nfareta lanit ivavan a.”†
17 Yesus nfalak munuk wean inyai, beti nala kobi i nsa'a anggur a
ma nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nfalak ne, “Myala kobi ini ma
msyikati mia al myenu,
18 tevek ufalak verin mia, boma mkya'a ne: Amar ini lahir, na Ya'a veka
wol enu roak anggur ini, ti naran i Ubu Ni Fareta nma.”

---

† **22:16 22:16** Ubu Ni vaivatul ra rair ita ma tka'a ne, tamata ovi rorang Yesus rira vava'at kakiwal, ma Ubu nsikat rira salasilan ra. Snoba Paskah nfaturu ne, na'ut i Yesus nma ewal ma neluk Raja ma nfareta ita, na sian ra wol rkeak nala roak ita. Wol salasilan, matmatan, wawa'uk ovu vali nitdawan ovi ni nait sian ra wol rna'a roak.

19 Yesus nfalak munuk wean inyai, na nala vali roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nsiduk verin ira ma nfalak ne,
“Roti ini Ya'a tenang a ma ala verin mia. Mian ma al nfangnanang mia
na'a Ning matmatan a.”
20 Yesus notu munuk wean inyai, na nala vali kobi i nsa'a anggur a ma
nfalak ne, “Anggur i na'a kobi ini nfaturu Ubu Ni tnorung ngorva'an a.
Tnorung yai nana'a larang i veka nvoat verin mia.‡
21 Na'uk tamata i veka nfedi Ya'a, fiang ini ndoku vali na'a ini ma
nafna'an ovu Ya'a!
22 Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, veka umata wean lahir i Ubu nfadoku roak
a, na'uk veka sian urun i lahir verin tamata i nfedi Ya'a.”
23 Ba ka'i rsiforat roak ira ne, iki veka notu wean inyai.

Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira

24 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra
ma rdava ne, iki veka dawan lia munuk tali ira.
25 Yesus ntabu ira ma nfalak ne, “Raja ovi rfareta na'a nuhu dawan ovi
wol rka'a Ubu, ira ka'i rfareta watan rira tamata ra ovu limarira tma'an.
Tamata dawan ra inar ma tamata liak ra rfalak ira ne, ‘Tamata ovi rlobang
tamata ra.’
26 Na'uk mia deka weabira inyai. Wean i iki inan ma dawan lia munuk
tamata ra, na ia musti nfakabava tenan a ma wean tamata ovi ko'u rahi lia
munuk tamata ra. Tamata ovi rban-ulu verin tamata ra, musti rfakabava
vali tenarira ra wean tamata sansinir ra.
27 Eka minovak ne, iki veka dawan lia munuk? Tamata i ndoku nafna'an,
te tamata sansinir i ntanang afamtahan? Tamata i ndoku nafna'an yai sa'i
dawan ia. Na'uk Ya'a una'a ovu mia ma eluk tamata sansinir.
28 Mia fyatuang Ya'a lalawatan na'a Ning angangal ra munuk.
29 Ba wean lahir i Yamang a nala ngrebat verin Ya'a ma ufareta wean
raja, na Ya'a veka ala ngrebat verin mia ma fyareta vali wean Ya'a.
30 Wean inyai, na mia veka myotu inabira lolin ovu Ya'a na'a Ning Fareta
a. Inabira lolin yai wean lahir tamata ovi inarira lolin na'ut i rdoku ma
rafna'an na'a meja isa. Mia veka mdyoku wean raja ra na'a wan vutu
rahin irua ma fyareta. Na'a wan avyai vali, na mia veka fyaleka inukun
verin Israel ni arun dawan vutu rahin irua.”

Yesus nfalak lahir ne, Simon Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Ia
Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Yohanes 13:36-38

31 Nata Yesus nfalak verin Simon Petrus ne, “Simon, Simon, eka mrenar
ma lolin! Ubu ntorung roak ma nitdawan veka nlabir teman mia. Ia veka
nwi-nwa mia, ma wean lahir gandum ovi tamata ra rtafi.
32 Na'uk uflurut roak verin oa ma fara mu inorang a na'a lalawatan
Ya'a. Wean i mahil roak ma morang Ya'a, na fwangrebat vali teram a
valim tamata inorang ra ma rira inorang a nana'a lalawatan Ya'a.”
33 Petrus nfalak ne, “Duila'a, ya'a utorung roak ma wean i ra'abu'i te
rfedan Oa, na ya'a veka ovu vali ma una'a bu'i ralan te umata ovu Oa!”
34 Yesus nfalak ne, “Petrus, ufalak verin oa ma mka'a ne, ovan ini lahir
manut wol nkukuwai obin, na oa malak nala fatelu roak ne, wol mka'a
Ya'a.”

‡ **22:20 22:20** Yesus laran nvoat ma al ntevut tamata rira salasilan ra.

35 Yesus norat Ni tamata ovi rorang Ia ne, “Na'ut i usinir mia ma ti
fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ufalak teri roak ma deka mtyaha sadawan,
kubang ovu tatea, na mtyuan susa aka?”
36 Ira rfalak ne, “Wol amtuan susa isa vali.” Ba Yesus nfalak verin ira
ne, “Na'uk fiang ini, iki ni sadawan te kubang, na ntaha watan. Iki wol ni
nahin blawat, na nfedi ni ravit blawat a ma nfaha.
37 Mryenar ma lolin afa ovi ufalak ini! Ubu veka nfakena afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan a ne, ‘Tamata ra veka rwi-rwa Ya'a wean tamata
ovi rangal fareta a,’ tevek afa avyai fiang ini vali Ubu mane nfakena lahir
na'a Ya'a.”§
38 Ira rfalak ne, “Duila'a, nahin blawat irua ini.” Yesus nfalak ne, “Naran
roak.”

Yesus naflurut na'a vuar Zaitun
Matius 26:36-46; Markus 14:32-42

39 Nata Yesus nban-talik Yerusalem ma nti vuar Zaitun a, wan i ba'i nti.
Ni tamata ovi rorang Ia rovu vali.
40 Ti ma raran roak wan yai, na nfalak verin ira ne, “Miflurut, boma
nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan.”
41 Ba Yesus nbana ma nfaroa kedan Ia tali ira, snain a meter vututelu,
beti nsangatur ma naflurut ne,
42 “Bapa, wean i ralam nfalak, na fara maling vatuk varvara i aleman
urun ini tali Ya'a, na'uk deka wean i ralang a nfalak a, ba wean watan i
ralam a nfalak a.” [
43 Ba Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nvotuk ovu Ubu Ni ngrebat ma
nfangrebat Ia.
44 Na'uk Yesus ralan a lalau urun i lahir, ba ntafal ma naflurut ila'a.
Ratin ra wean lara ma rditi rsuta lanun.]*
45 Naflurut munuk roak, beti newal Ia nti Ni tamata ovi rorang Ia. Ti ma
nsi'ik ira, na rtub-lufa munuk roak, tevek ralarira ra lalau urun i lahir.
46 Ba nfalak verin ira ne, “Afakinimi mtyub-lufa i? Byatar ma miflurut,
boma nitdawan deka nlabir nala mia ma myotu salasilan.”

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Yohanes 18:3-11

47 Na'ut i Yesus nangrihi obin, na Yudas nbana ula ia verin sidovung isa
i rma ma rtuan Ia. Yudas ini ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua yai. Ia
ti nfaseri lahir Yesus ma nvoan Ia.
48 Na'uk Yesus nfalak verin ia ne, “Yudas, bwoan Ya'a ma al fwaturu ne,
fwedi Ya'a, Tamata Yanan Ya'a ini?”
49 Ti ma Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik afa i tamata rivun avyai
mane rotu a, na rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, amangal a'uk ira ovu
mami nahin blawat ra?”
50 Tamata isa tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, nala nahin blawat ma
nafat vatuk lahir Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir isa arun
mela a.
51 Na'uk Yesus nfalak ne, “Mtalik kikyai!” Nata Yesus nkena tamata yai
arun ma notu ma lolin ewal ia.
52 Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu dawan ovi rban-ulu verin
suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ovu vali dawan

§ **22:37 22:37** Yesaya 53:12 * **22:44 22:44** Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat irua ini (43, 44) rna'a, na'uk naskah mnanat boku wahal.

Yahudi ra rma ma rtaha Yesus. Ba Ia nfalak verin ira ne, “Mia mnyarin
ne, usdovu tamata ra ma amangal fareta a, ba mya lahir ovu bira nahin
blawat ra ovu navnaval ra ma mtyaha Ya'a?
53 Lokat amar, na itmunuk tna'a Rahan Dawan Falurut a, na wol mtyaha
Ya'a. Na'uk fiang ini bira amar ma myorang bira ininan sian ra, tevek Ubu
ntorung ma nitdawan ni amar vali ma nfabana ngarmeran ni ngrebat a.”

Petrus nalak nala fatelu ia ne wol nka'a Yesus
Matius 26:57-58,69-75; Markus 14:53-54,66-72; Yohanes 18:12-18,25-27

54 Ira rtaha roak Yesus, beti rovun Ia rti Yahudi rira Mela Falurut Ila'a
ni rahan a. Petrus nban-orang vali tali raroa watan.
55 Na'a rahan yai ni lean a fruan a, na tamata ra rsidovuk yafu ma rdok-
lilit yafu yai. Petrus ti ndoku vali ovu ira.
56 Vata sansinir isa nrea Petrus ndoku yafu yai nelan a, ba nsi'ik nanuang
ia ma nfalak ne, “Tamata ini irmunuk Yesus vali!”
57 Na'uk Petrus nalak ia ma nfalak ne, “Ya'a wol uka'a lahir tamata yai!”
58 Wol ka'i mnanat obin, na tamata isa nsi'ik vali Petrus, ba nfalak ne,
“Oa ini mimunuk Yesus vali!” Na'uk Petrus nfalak ne, “Ya'a wahal!”
59 Ka'a bi jam isa nelak, na tamata liak isa vali nfalak ne, “Ita tka'a roak
ne, tamata ini irmunuk Yesus, tevek ia ntali Galilea vali!”
60 Na'uk Petrus nfalak ne, “Wahal! Ya'a wol uka'a ne, oa fwalak
afakinyai!” Ia nangrihi obin, na manut nkukuwai lahir.
61 Nata Yesus nfulak Ia ma nsi'ik Petrus, beti Petrus nangnanang nala
ewal afa i Duila'a nfalak roak verin ia ne, “Ovan ini manut wol nkukuwai
obin, na oa malak nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.”
62 Ba Petrus nbana nti murin ma nvakar ma na'a samsekur.

Tamata ra rangrihi ma rworuk-rwak Yesus ovu rvaval Ia
Matius 26:63-68; Markus 14:60-65; Yohanes 18:19-24

63 Tamata ovi rwanar Yesus rangrihi ma rworuk-rwak Ia, ovu rvaval Ia.
64 Ira rkum-teri wahan a beti rorat Ia ne, “Wean i nabi Oa, na eka fwalak
ne, iki nvaval Oa yai?”
65 Nata rtafal ma rfama'it ila'a Ia.

Yesus ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra
Matius 26:59-66; Markus 14:55-64; Yohanes 18:19-24

66 Ti ma varverak, na dawan Yahudi ra, ovu rira mela falurut ra, ovu
vali rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, rasdovu ira na'a rira sidovung
dawan a. Tamata ovi rwanar Yesus rovun Ia nti sidovung dawan yai.†
67 Ira rorat Ia ne, “Fwalak lahir verin ami ne, Oa ini Raja i veka mtevut
tamata ra rira salasilan ra?” Yesus nfalak ne, “Velik ne ufalak wean inyai
verin mia, na'uk veka wol myorang,
68 ovu velik ne orat afa tali mia, na veka wol byalat.
69 Ba tali amar ini,‡ na Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, udoku Ubu i nfareta
munuk afakataka Ni lihir mela a.”
70 Ira munuk rorat Yesus ne, “Ba wean inyai, na Oa ini Ubu Yanan a?”
Yesus nfalak ne, “Mia ka'i fyalak roak yai.”
71 Ti nata ira rfalak ne, “Ita wol tdava roak tamata ma rfamalik na'a afa
i nfalak ini, tevek ita ka'i trenar lahir Ni sala tali sumarn a!”

---

† **22:66 22:66** Yahudi rira dawan fareta ovi rira ngrebat dawan a, rasdovu ira na'a Yerusalem. Ira rira ngrebat ma rurus afa agama, inukun, ovu vali fareta. ‡ **22:69 22:69** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***Ba tali amar ini*** ihin a ne, wol mnanat, na Yesus veka ndoku Ubu Ni lihir mela.

23

Yahudi rira dawan ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Yohanes 18:28-38

1 Nata tamata ovi rovu munuk sidovung dawan yai, rdiri munuk lahir
ma rovun Yesus nti verin Pilatus.*
2 Ti ma raran Pilatus, na rmangadu Ia ma rfalak ne, “Ami amtuan roak
tamata ini na'ut i nlabir nala mami tamata ra. Ia nfalak teri tamata ra
ma deka rbahir kulu verin Kaisar. Ia nfalak vali ne, Ia Raja i ntevut dida
salasilan ra.”
3 Ba Pilatus norat Ia ne, “Yahudi rira raja verin Oa?” Yesus nfalak ne,
“Oa ka'i fwalak roak yai.”
4 Pilatus nfalak verin Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata
rivun avyai ne, “Ya'a wol utuan sala akataka na'a tamata ini.”
5 Na'uk ira rkiwal ila'a ma rfalak ne, “Ia Ni afa ovi nair ra rsoru munuk
roak tamata ovi rna'a Yudea, bi tamata ra rotu vangoa-vanga. Ia nsiair
lan na'a Galilea, beti nma naran wan ini.”†

Yesus ndiri raja Herodes wahan ralan a

6 Pilatus nrenar afa yai, ba norat ira ne, “Tamata ini ntali Galilea?”
7 Ti ma Pilatus nka'a ne, Yesus ntali wan i raja Herodes nfareta a, na
nsinir tamata ra ma rovun Yesus ti verin Herodes. Na'ut inyai, na Herodes
nana'a vali Yerusalem.
8 Herodes nsi'ik Yesus, na inan urun, tevek mnanat ila'a roak nrenar
watan tamata ra rfamalik Yesus, ovu inan ma nsi'ik Ia. Ia inan vali ma
nsi'ik Yesus notu mujizat a.
9 Wean inyai bi norat afa rivun tali Yesus, na'uk Yesus wol nvalat
akataka.
10 Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni
inukun ra rna'a vali inyai, ba rmangadu Yesus ovu rira vaivatul ovi aleman
ra.
11 Ba Herodes ovu ni suldadu ra rfalak sian ovu rangrihi ma rworuk-
rwak Yesus, beti rotu ma neluk ravit blawat i raja ra ba'i roru a. Rotu
munuk wean inyai, beti rovun ewal Ia ti verin Pilatus.
12 Lan ana Herodes ovu Pilatus rsisala rala, na'uk na'ut amar yai, na
irua rotu kida.

Pilatus nukun Yesus ma nmata
Matius 27:15-26; Markus 15:6-15; Yohanes 18:38—19:16

13 Pilatus nasdovu munuk Yahudi rira dawan mela falurut ra, ovu rira
dawan ra, ovu vali tamata rivun,
14 beti nfalak verin ira ne, “Mia myovun roak tamata ini nma verin ya'a
ma fyalak ne, Ia nlabir nala tamata ra. Mia ka'i msyi'ik lahir i urus roak
Ia, na'uk wol utuan Ni sala isa vali tali afa ovi myangadu ra.‡
15 Herodes vali wol ntuan afa sala avyai. Ba wean inyai bi nsinir roak ma
rovun Ia nma verin ya'a. Ufalak urun ne, tamata ini wol Ni sala akataka,
ba wol inovan ma ufaleka inukun matmatan verin Ia.
16 Ba ya'a veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.” [

---

* **23:1 23:1** Msi'ik Lukas 3:1 † **23:5 23:5** Tafsiran ra rfalak ne, *Yudea* ihin a ne, tamata Yahudi ovi rna'a propinsi Yudea, ovu wan liak vali na'a Israel. ‡ **23:14 23:14** Tamata Yahudi avyai rfalak ne, Yesus nlabir nala rira tamata ra ma rangal Roma rira fareta. Msi'ik vali ayat 2 na'a pasal ini.

17 Lokat snoba Paskah, na Pilatus musti nfatalik tamata isa tali bu'i ralan
verin tamata ra.§]
18 Na'uk tamata rivun ovi rna'a inyai rafwak ne, “Fwedan Ia! Fwatalik
Barabas verin ami!”
19 Pilatus ni suldadu ra ra'abu'i roak Barabas, tevek ia novu vali vangoa-
vanga i na'a kota ralan a, ovu nsifedan.
20 Pilatus inan ma nfatalik Yesus, ba nangrihi fasa ewal verin tamata
rivun avyai ovu vain dawan.
21 Na'uk rafwak ma rfalak ne, “Bwaku Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia
na'a aa walwalur!”
22 Nata Pilatus nfalak fasa ewal verin ira ma fatelu roak ne, “Tamata ini
Ni sala aka? Ya'a wol utuan lahir ne, notu sala ma inovan ma ukun Ia ma
nmata. Ba veka ufareta ma rasveva Ia, beti ufatalik Ia.”
23 Na'uk ira rkiwal ila'a ma rafwak ovu vair dawan, boma nfareta ma
rbaku Yesus na'a aa walwalur. Ti nata uturira.
24 Ba Pilatus nfaleka inukun verin Yesus, boma nfakena tamata rivun
avyai rira ininan a.
25 Ia norang rira ininan a ma nfatalik tamata i ra'abu'i roak ia, velik ne
notu vangoa-vanga ovu nsifedan. Na'uk ia nala Yesus verin tamata avyai
ma rotu tia ma watan Ia, wean i ralarira rfalak a.

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Yohanes 19:17-27

26 Na'ut i ira rovun Yesus, na rtaha vali Simon i ntali kota Kirene a. Ia
beti naran Yerusalem. Ira rkiwal ia ma nvara Yesus Ni aa walwalur a ma
norang Ia.
27 Tamata rivun ila'a rorang Yesus. Tali tamata avyai, na vata boku
rvakar ma rfaktanit Yesus.
28 Na'uk Yesus nfulak Ia ma nfalak verin ira ne, “Vata Yerusalem averi!
Deka byakar Ya'a, na'uk byakar a'uk tenabira ra ovu yanabira ra!
29 Tevek ni amar a veka nma ma tamata ra rfalak ne, ‘Lolin urun verin
vata ovi wol rbarlewan, ovu wol yanarira, ovu vali wol rsisusu!’
30 Na'ut inyai, na tamata ra veka rfalak verin vuar ra ne, ‘Fara mlyeka
ma mtya'i ami!’ Ovu rfalak vali verin sakvuar ra ne, ‘Mya ma myoving
ami!’*
31 Tevek rotu roak wean ini verin Ya'a i wol ning salasilan a, na ira veka
rotu ma nlia verin mia, tamata ovi bira salasilan roak a. Ya'a weang aa i
nva'at obin ma yafu wol bisma nasnuri nala. Na'uk mia weabira aa ovi
rangaran roak a ma yafu veka nasnuri munuk lahir!”†
32 Ira rovun vali tamata ktufan irua ma veka rfaklo'i ira ma rmata ovu
Yesus.
33 Ti ma raran wan i naran “Kalkulun a”, na rbaku Yesus na'a aa
walwalur. Ira rbaku vali tamata ktufan irua yai, ma isa na'a Ni lihir mela
a, na isa vali na'a Ni lihir balit a. [

§ **23:17 23:17** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rfadoku ayat ini. Lokat varat, na Yahudi ra rotu snoba Paskah ma rangnanang amar yai uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Na'a amar yai vali, na Pilatus ni suldadu ra ba'i rfatalik tamata isa i rtaha roak tali bu'i ralan. * **23:30 23:30** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus Ni maksud ne, tamata ra rira susa veka dawan ila'a, ba inar watan ma vuar ra ovu sakvuar ra rta'i ira ovu roving lahir ira, boma yarak a rmata. Boku vali rfalak ne, tamata ra wol rfonak nala ira tali susa ila'a i veka nma, ba rera ma vuar ovu sakvuar ra rfonak teri ira tali susa yai. † **23:31 23:31** Amfadoku ma dawan informasi tersirat na'a ayat ini, boma nlobang mia ma fyan-aran. Tafsiran ra etal dawan rira fikiran wean ini.

34 Yesus nfalak ne, “Bapa, ma'i vatuk rira salasilan yai, tevek wol rka'a
afa i rotu a.” Rotu munuk wean inyai, beti rotu undi ma rtanang Ni
kadaravit ra.]‡
35 Tamata rivun ovi rdiri inyai ramunin Ia na'a aa walwalur a. Yahudi
rira dawan ra rfalak sian Ia ne, “Ia notu ma lolin ewal tamata liak ma
wol rmata. Ba wean i Ubu nfili Ia ma neluk Raja ma nsikat tamata ra
tali rira salasilan ra, na tsi'ik watan ne, nlobang tenan ma nangal nala Ni
matmatan ma nva'at te wahal!”
36 Roma rira suldadu ra rfalak sian vali Ia. Ira rala anggur i nakbia a
verin Ia,
37 ma rfalak ne, “Wean i Oa meluk raja verin tamata Yahudi ra, na msuta
tali aa walwalur yai, boma deka mwata!”
38 Rtulis vali vaivatul ra na'a aa walwalur, na'a Yesus ulun ratan a ne:
“Yahudi rira Raja verin Ia.”
39 Tamata ktufan isa i raklo'i ia na'a aa walwalur yai nfalak sian Yesus
ne, “Oa ini Raja i mtevut tamata ra rira salasilan ra? Eka mlobang tenam
a ovu ami ma mangal nala matmatan a ma tva'at!”
40 Na'uk tamata ktufan isa vali ntabu ia ma nfalak ne, “Oa wol bwobar
Ubu? Ira rfaleka vali inukun matmatan verin oa wean watan Ia.
41 Inovan ma rukun itrua, tevek afa sian ovi totu ra. Na'uk tamata ini
wol Ni sala akataka.”
42 Nata nfalak verin Yesus ne, “Na'ut i veka mwa ma meluk Raja ma
fwareta, na fara mungnanang vali ya'a.”
43 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Afa i ufalak verin oa ini, kena urun!
Amar ini veka movu lahir Ya'a ma tna'a Firdaus.”§

Yesus nmata na'a aa walwalur
Matius 27:45-46; Markus 15:33-41; Yohanes 19:28-30

44 Na'ut inyai lera ndirlola, na deda fafyat nsoru munuk wan yai, ti naran
jam itelu.
45 Maloli dawan amafal i naklo'i Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan
namadir lahir na'ut irua.*
46 Nata Yesus nafwak ovu vain dawan ne, “Bapa, ala munuk Ning vava'at
a ma ufadoku na'a limam ralan a.” Ti ma nfalak munuk wean inyai, na
nan a nakbosal vali.
47 Na'ut i dawan i nfareta Roma rira suldadu ra nsi'ik afa avyai, na
nfadawang lahir Ubu ma nfalak ne, “Kena urun, tamata ini Ni vava'at
nmalola!”
48 Tamata rivun ovi rma ma ramunin, rsi'ik vali afa avyai, ba rewal ira
ma na'a rira banbanan obin, na ka'i rfefik buburira ra.†
49 Tamata ovi rka'a Yesus, ovu vata ovi rka'a vali Ia ma rorang Ia tali
Galilea, rdiri watan raroa ma rsi'ik afa avyai munuk.

---

‡ **23:34 23:34** Suldadu avyai rira salasilan yai, ihin a ne, rfedan Yesus. Na'a naskah mnanat boku na'a vai Yunani, na ayat ini nana'a, na'uk boku wahal. § **23:43 23:43** *Firdaus* ihin a ne, lanit ratan * **23:45 23:45** Wan isa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan nmerat rahi lia munuk. Maloli dawan amafal yai nteri wan i nmerat rahi lia munuk yai tali wan liak ra na'a Rahan Dawan Falurut ralan. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a sa'i bisma nti wan marmerat yai ralan a, varat isa fasa watan. Ia ntaha bibi isa laran ma al nakvanak Yahudi rira salasilan ra. Na'uk Yesus nmata ma laran a nvoat al nakvanak dida salasilan ra, ba wol tperlu afakataka roak. Wol tperlu roak bibi laran, te Mela Falurut Ila'a, te maloli dawan amafal ma nteri ita tali Ubu wan i nleal a. Ia nleal roak lokat tamata inorang ralarira ra! † **23:48 23:48** Tamata Yahudi rfefik buburira al rfaturu ne, rahil urun i lahir.

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Yohanes 19:38-42

50-51 Tamata isa naran Yusuf ntali ahu Arimatea na'a propinsi Yudea. Ia tamata lolin ia ovu ni vava'at nmalola, ovu vali nanaban ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Velik ne ia ndoku vali Yahudi rira sidovung dawan a, na'uk wol ntorung ma rfasala Yesus ma rala Ia verin fareta Roma a.
52 Ia nti ma ntuan Pilatus ma nera Yesus tenan a.
53 Nata, ia nfasuka Yesus tenan tali aa walwalur, ma nkuma Ia ovu maloli ngangiar, beti ti nfanuba Yesus tenan a na'a vatu i rtivan roak ia ma wean van, na'uk wol rfadoku matmatan ra na'a obin.‡
54 Amar yai amar i Yahudi ra rasusan warira ma rsa'a amar i mane ryari ira, tevek lokat amar yai ni ovan, na ira ryari roak ira.§
55 Vata ovi rorang Yesus tali Galilea rorang vali Yusuf, ti ma rsi'ik van i rfanuba Yesus. Ira rsi'ik vali i wean inba ma rfanuba Yesus tenan a na'a van yai.
56 Nata rewal ira rti Yerusalem ma rasusan ngul ovi voarira lolin, ovu voan ngul lolin i rfanara ia ne mur, ma veka raslofi na'a Yesus tenan a. Na'a amar i Yahudi ra ryari ira, na ira wol rkarya, ma rot-orang Musa ni inukun ra.

24

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan
Matius 28:1-10; Markus 16:1-8; Yohanes 20:1-10

1 Varverak sumatan obin na'ut i amar kareda, na vata avyai rtaha ngul ovi voarira lolin ma rti van matmatan i rfanuba Yesus tenan a. Ira wol rti obin, na rasusan lan roak afa avyai.
2 Ti raran inyai ma rsi'ik, na vatu dawan i rala al rulang van matmatan yai ngoran a, natsuar roak.
3 Ba rti lahir ralan ma rsi'ik, na Duila'a Yesus tenan a wol nleal roak.
4 Ira rdiri watan ma wol rka'a ma raroal te rara, tevek ranovak afa yai. Brian munuk, na tamata irua rdir-ebang lahir ira. Tamata irua yai roru kadaravit ovi vanar urun a.
5 Ba vata avyai rbobar urun i lahir ma rsangatur nulu ira ma waharira rsuta rkena lanun. Na'uk tamata irua yai rfalak verin ira ne, “Notu afakinimi mdyava tamata i nva'at na'a tamata matmatan warira?
6 Ia wol nana'a roak wan ini. Ia nva'at ewal roak! Eka mingnanang afa ovi nfalak lan roak verin mia, na'ut i nana'a propinsi Galilea ne,
7 ‘Ira musti rala Tamata Yanan verin tamata salasilan ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur, na'uk amar itelu nelak, na veka nva'at ewal.’ ”
8 Ba vata avyai rangnanang nala ewal afa ovi Yesus nfalak roak verin ira.
9 Ti ma rewal ira tali van matmatan yai, na rfamalik munuk lahir afa avyai verin Yesus Ni tamata vutu rahin isa ovi rorang Ia, ovu vali verin tamata inorang liak ra.

---

‡ **23:53 23:53** Tamata ka'i ra ba'i rbahir tamata ra ma rtivan vatu ma wean van, boma rfadoku matmatan ra na'a. Ira ba'i rotu wean inyai na'a sakvuar ni vava'al a. § **23:54 23:54** Na'a amar i Yahudi ra rasusan warira yai, ihin a na'a vai Mala ne, *hari Jumat*. Lokat Jumat, na rasusan rira afamtahan ovu afa liak ra, boma mulai na'a Jumat ni ovan, na ryari roak ira.

10 Vata avyai nararira: Maria Magdalena, Yohana, ovu Maria i yanan
verin Yakobus, ovu vali vata liak ovi rovu vali ira. Irmunuk rfamalik afa
avyai verin rasul ra.
11 Na'uk rasul avyai ranovak ne, inyai ivar vu watan, ba wol rorang afa
ovi vata avyai rfalak a.
12 Velik ne wean inyai, Petrus ndiri ma nafla lahir nti van matmatan yai.
Ti naran van yai, na nsoak ia ma nsi'ik nti ralan, na nrea watan maloli ra.
Nata newal ia ovu norat watan na'a ralan a, na'a afa ovi rvotuk roak yai.

Yesus nfavotuk tenan a na'a linga'an i mane nti ahu Emaus a
Markus 16:12-13

13 Amar yai vali, na Yesus Ni tamata irua ovi rorang Ia rbana rti ahu i
naran Emaus a. Ahu yai ka'a bi kil vutu rahin isa tali Yerusalem.*
14 Na'a rira banbanan a, na rfamalik afa ovi rvotuk roak yai.
15 Na'ut i irua rfamalik afa ovu rsiforat ira, na Yesus aksa Ia nma lahir
ma nbana ovu ira.
16 Ira rsi'ik Yesus, na'uk afa isa notu ma wol rka'a Ia.
17 Yesus nfalak verin ira ne, “Mia byana fyamalik afakinyai?” Ba rdir-teri
lahir ovu waharira rfaturu ne, ralarira lalau.
18 Tali tamata irua yai, na isa naran Kleopas. Ia norat Yesus ne, “Baba,
afakinimi tali tamata dakan ovi rna'a ini, na Oa a'uk sa'i wol mka'a afa
ovi beti rvotuk inravin ovu ravruan a na'a Yerusalem?”
19 Ia nfalak verin ira ne, “Mia fyalak afakinyai?” Ba rfalak ne, “Afaka
nkena Yesus i ntali ahu Nazaret yai! Ia nabi Ia, ovu Ni vaivatul ra ovu afa
ovi notu ra rira ngrebat na'a Ubu wahan ralan a, ovu tamata ra munuk
waharira ralan ra.
20 Mami dawan mela falurut ra ovu mami dawan ra rala roak Ia verin
fareta ra ma rfaleka inukun matmatan verin Ia, beti rbaku Ia na'a aa
walwalur.
21 Na'uk lan ana, amfaklo'i a'uk mami vava'at ra verin Ia ma amnaban
ma nma, boma nfatalik ami tamata Israel ra tali tamata ovi rira sian ami.
Nlia tali inyai, na ini amar itelu roak, ntali amar i rfedan Ia yai, na'uk wol
nfatalik ami obin.†
22 Nlia tali inyai, na vata ifira tali mami tamata ra rfabriang ami.
Varverak sumatan obin, na ira rti roak van matmatan yai.
23 Na'uk na'a inyai, na wol rtuan Yesus tenan a. Ira rewal ira ma rfaivar
verin ami ne, rsi'ik Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan. Sansinir avyai
rfalak ne, Yesus nva'at ewal roak.
24 Mami kida boku rti vali van matmatan yai. Ti ma rsi'ik, na wean lahir
i vata avyai rfalak a, na'uk wol rarea Ia.”
25 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Hoi, mia ini byoda urun! Bira fikiran
ra wol ka'i rbana ma lolin, ma wol myorang munuk afa ovi nabi ra rfalak
roak a.
26 Mia musti mkya'a ne, Raja i ntevut roak tamata rira salasilan ra musti
ntuan wawa'uk i dawan urun a veki, beti nti vanan i nfitik nyadat a.”
27 Nata Yesus nfalyawang verin ira afa ovi rtulis roak na'a Ia na'a Surat
Ralan. Ia nfalyawang lan Ia na'a Musa ni kitab ra, beti nabi liak rira kitab
ra munuk.

---

* **24:13 24:13** ***Kil*** ihin a ne, *kilometer.* † **24:21 24:21** Ira ralarira ra lalau, tevek ranovak ne, Yesus mane nfatalik ira tali rira musu ra. Ira rira musu dawan verin Roma rira fareta.

28 Ti ma rfaseri roak ahu i rti yai, na Yesus notu ma felan a wean i mane
nbana lia ira.
29 Na'uk rkiwal Ia ma rfalak ne, “Lera nakduvul ma laflofan roak, ba
itmunuk tna'a ini veki, tevek mane ovan roak.” Ba Yesus norang ira ma
irmunuk rna'a inyai.
30 Na'ut i ndoku mane nafna'an ovu ira, na Ia nala lan roti a ma nfalak
fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti yai ma nala verin ira.
31 Na'ut inyai beti rka'a lahir ne, inyai Yesus. Na'uk brian munuk, na
wol nleal lahir.
32 Ira ka'i rsifalak afa ma rfalak ne, “Ita inadida lolin urun na'ut i tna'a
linga'an ralan, ma nangrihi verin ita ovu nfamalik Surat Ralan ihin a verin
ita.”
33 Na'ut inyai, na rewal lahir ira rti Yerusalem. Raran roak Yerusalem,
na rtuan Yesus Ni tamata vutu rahin isa rasdovu ira ovu rira kida ra.
34 Tamata ovi rasdovu ira yai rfalak ne, “Kena urun, Duila'a nva'at ewal
roak! Ia nfavotuk roak Ia verin Simon.”
35 Nata tamata irua yai rfamalik afa i rarea na'ut i rbana na'a linga'an
ralan a, ovu vali wean inba ma rka'a Yesus na'ut i nvisul roti a.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Yohanes 20:19-23; Kisah 1:6-8

36 Na'ut i Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfamalik afa ovi rarea roak a,
na brian munuk Yesus ndiri fruarira ra, ma nfalak verin ira ne, “Fara Ubu
notu ma bira vava'at ra malinan watan!”
37 Ira rabrian ovu rbobar, tevek rnarin ne rsi'ik nitu ngran.
38 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Notu afakinimi byobar, ovu afaka
notu ma ralabira ra raruan?
39 Msyi'ik limang a ovu eang a; Ini Ya'a! Mtyeman tenang a ovu msyi'ik
Ya'a, tevek nitu ngran a wol ihin ovu wol lurin wean i msyi'ik na'a tenang
a.”
40 Yesus nfalak wean inyai, beti nfaturu liman a ovu ean a verin ira.
41 Na'uk ira wol rorang urun obin, tevek rtalkaka ovu inarira urun ma
rsi'ik Yesus. Ba Yesus norat ira ne, “Bira afamtahan na'a ini te wahal?”
42 Ba ira rala ian tantunun‡ etal a verin Yesus.
43 Yesus nala ian yai ma na'an lahir na'a waharira ralan ra.
44 Ia nfalak verin ira ne, “Ini afa ovi ufalak roak verin mia na'ut i
itmunuk obin a. Ufalak verin mia ne, afa ovi Musa ntulis roak na'a ni
kitab ra, ovu nabi liak ra rtulis vali roak na'a rira kitab ra, ovu vali na'a
Mazmur, na irmunuk rfamalik Ya'a. Ubu nfadoku roak ma afa avyai fiang
ini musti rvotuk munuk roak!”
45 Nata Yesus notu ma rira fikiran ra lyawan ma rfan-aran afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan.
46 Yesus nfalak verin ira ne, “Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Raja i
ntevut tamata rira salasilan ra musti ntuan wawa'uk dawan ma nmata,
ma amar itelu nelak, beti nva'at ewal tali matmatan.
47 Tamata ra veka rala narang ma ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin
tamata ra munuk, boma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma Ubu na'i
vatuk rira salasilan ra. Rfamalik lan na'a Yerusalem, beti rti nuhu ovi
rna'a lanit ivavan ini munuk.
48 Mia ka'i msyi'ik lahir afa avyai munuk.§

---

‡ **24:42 24:42** Vai Yunani nfalak ne, *ichthuous optou* ihin a ne, ian tantunun.

§ **24:48 24:48** Ayat ini ihin a ne, ira rsi'ik Yesus nmata, ovu nva'at ewal tali matmatan.

49 Ya'a veka ala Ubu Ni Roh a verin mia, wean lahir Yamang Ni tnorung
a verin mia. Na'uk mia musti mnya'a kota ini veki, ti naran i Ubu nfangora
mia ovu Ni ngrebat a.”

Yesus nrata lanit ratan
Markus 16:19-20; Kisah 1:9-11

50 Nata Yesus novun Ni tamata ovi rorang Ia ma rti kota Yerusalem murin
a. Ira rbana ma rfaseri ahu isa naran Betania. Na'a inyai, na nsikat liman
a ma naflahar ira.*
51 Na'ut i naflahar ira, na Ia nti talik ira ma Ubu notu ma nrata lahir
lanit ratan.
52 Ira munuk rsangatur ma raraning Ia. Ira ralarira lolin urun, ma rewal
ira rti Yerusalem.
53 Lokat amar, na ira rti rira Rahan Dawan Falurut ralan a ma rfadawang
Ubu.

* **24:50 24:50** Amar vutfa'at relak tali ayat 49 nti ayat 50.

Yohanes ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis kitab ini. Yohanes ini, Yesus Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia (21:20-24; 13:23; 19:26; 20:2; 21:2-7).

Yohanes ntulis kitab ini, ma nfalyawang verin ita ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus, Ubu Yanan Ia. Ia ntulis wean inyai, boma wean i torang Yesus, na veka dida vava'at kakiwal (20:30-31). Tali pasal 1 ti naran pasal 12, ita tbas ne, Yesus notu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ma nfalyawang ne, Ubu Yanan Ia. Na'a kitab ini, na rfalak ma rivun roak ne, Ubu Yanan Ia (Yohanes 1:34, 49; 3:16-18; 5:23-25; 11:4, 27; 20:31).

Yesus nfalak ma rivun roak na'a kitab ini ne, “Ya'a ini”. Bisma msyi'ik lahir na'a ayat ovi: “Ya'a ini afamtahan i nala vava'at a” (6:35); “Ya'a ini lyawan a” (8:12); “Ya'a ini wean falfolat” (10:7, 9); “Ya'a ini domba duan i lolin a” (10:11, 14); “Ya'a ini ufava'at matmatan ra ovu ala vava'at kakiwal verin tamata ra” (11:25); “Ya'a ini linga'an verin tamata ovi mane rti Yamang a” (14:6); “Ya'a ini wean aa anggur mnga'un a” (15:1, 5). Yesus nfalak vali ne, “Wol rarali Abraham obin, na Ya'a una'a roak” (8:58). Tali Ni vaivatul avyai, na ita tka'a ne, Ubu Yanan Ia. Tali na'ut i Ubu wol notu lanit ovu lanit ivavan ini obin, na Ia nana'a roak, ovu nana'a lalawatan, nata ti wol ni wahan.

Kitab ini ihin a

1. Yesus Ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-18)
2. Yesus notu mujizat ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu Ni afa ovi nair verin tamata rivun, rfaturu ne, Ubu Yanan Ia. (pasal 1:19—12:50)
   a. Yesus Ni karya ovi rban-ulu a, na'ut i nana'a lanit ivavan a. (pasal 1:19—4:54)
   b. Afa i nvotuk na'a amar i tamata Yahudi ra ryari ira na'a Yerusalem. (pasal 5)
   c. Afa ovi rvotuk na'a Galilea na'ut amar dawan Paskah. (pasal 6)
   d. Afa ovi rvotuk na'a Yudea na'ut i Yahudi rira snoba ma rotu rira befak ra ma rna'a. (pasal 7:1—10:21)
   e. Afa i nvotuk na'ut i Yahudi rotu snoba ma raresmi rira Rahan Dawan Falurut a. (10:22-42)
   f. Afa ovi rvotuk na'a amar i nban-muri lalean na'a amar dawan Paskah. (pasal 11—12)
3. Yesus nair Ni tamata ovi rorang Ia, na'ut ovan i tamata ra mane rfedan Ia. (pasal 13—17)
4. Tamata ra rtaha Yesus, rfedan Ia, ovu nva'at ewal. (pasal 18:1—20:29)
5. Afakinimi Yohanes ntulis kitab ini. (20:30-31)
6. Yesus Ni vaivatul situli: na'ut i nva'at ewal a, na nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia. (pasal 21)

Yesus Kristus i rfanara Ia ne, Ubu Ni Vaivatul a, nma lanit ivavan a ma neluk tamata

1 Lalan a, na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia i rfanara Ia ne,
Ubu Ni Vaivatul a, nana'a lan roak. Ia nana'a roak ovu Ubu, ovu Ia Ubu
Ia.
2 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na Ia nana'a lan roak ovu Ubu.
3 Ubu notu afakataka munuk na'a lanit ivavan a nahu Ni Vaivatul a, ba
afa ovi rna'a lanit ivavan a munuk wol bisma rna'a, wean i wol notu afa
avyai nahu Ni Vaivatul a.
4 Ubu Ni Vaivatul a nala vava'at mnga'un verin tamata ra. Vava'at
mnga'un yai ntali Ia, ovu nala lyawan verin tamata ra.
5 Lyawan yai vanan na'a dedan ralan, ovu dedan wol bisma nteri nala
ia.
6 Amar isa, na Ubu nsinir tamata isa naran Yohanes.*
7 Ia nma ma nfamalik na'a lyawan yai, boma tamata ra munuk bisma
rorang lyawan yai.
8 Lyawan yai wol Yohanes, na'uk ia nma watan, boma nfamalik lyawan
yai.
9 Lyawan mnga'un i nala lyawan verin tamata ra munuk nma roak lanit
ivavan a.
10 Lyawan yai nana'a roak lanit ivavan a. Ubu notu lanit ivavan a nahu
lyawan yai, na'uk tamata ovi rna'a lanit ivavan a wol rka'a Ia.†
11 Ia nma lahir Ni ahu livur a, na'uk Ni tiniman ovi rna'a inyai wol
rtorung ma rala Ia.‡
12 Na'uk tamata ovi rtorung ma rala Ia ovu rorang Ia, na Ubu nala
ngrebat verin ira ma reluk yanan ra.
13 Ira wol reluk Ubu yanan ra tevek renarir-yamarira ra rarali ira, te rira
ininan a, te wol rtali brana ni ininan verin awan a, na'uk Ubu ka'i notu
ma reluk yanan ra.
14 Ubu Ni Vaivatul neluk tamata, ma nana'a roak lanit ivavan ovu ita,
ovu vali ita tsi'ik roak Ni dawan a. Ni dawan yai, Yaman a nala verin Ia,
tevek Yanan ikisa lalo'i watan. Ubu Yanan nma tali Yaman a, ma notu ma
tka'a lahir Ubu Ni rala lolin i dawan urun, ovu afa ovi nfavotuk ra munuk
kena.
15 Yohanes nfalyawang Vaivatul yai ovu vain dawan ma nfalak ne, “Ini
tamata i ufamalik roak Ia. Ufalak ne, ‘Ia veka norang ya'a nma, na'uk Ni
dawan a nlia ya'a, tevek wol rarali ya'a obin, na Ia nana'a lan roak.’ ”
16 Ia Ni lolin a dawan dalang, ba nala Ni kalolin ra lalawatan verin ita
munuk.
17 Ubu nala Ni inukun ra verin ita nahu Musa.§ Na'uk ita tka'a Ubu Ni
rala lolin ovu ivar i kena nahu Yesus Kristus.
18 Wol tamata isa vali nrea Ubu, na'uk Yanan i ikisa lalo'i yai nana'a
lalawatan ovu Ia. Yanan yai nfalyawang lahir Yaman a verin ita.

Yohanes i nbaptis tamata ra ka'i nfamalik ni karya a
Matius 3:1-12; Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18

---

* **1:6 1:6** Yohanes ini nbaptis tamata ra, na'uk wol ntulis kitab ini. † **1:10 1:10** Tamata ovi rna'a lanit ivavan wol rka'a ne, Yesus yai Ubu yanan Ia. ‡ **1:11 1:11** Tamata ovi rleal Yesus Ni ahu livur a, avyai tamata Yahudi ra. § **1:17 1:17** Ubu wol mane nfadoku inukun vutu watan verin nabi Musa, na'uk nfadoku ma nlia tali inyai. Tamata ovi rorang Yesus rka'a Musa ni inukun vutu a, ovu ni inukun liak ra vali, na'uk Yahudi rira inukun rivun vali na'a rira adat. Vai mala nfalak *hukum Taurat* te *hukum Tuhan* te *hukum-hukum.* Inukun avyai rna'a Kejadian ti naran Ulangan.

19 Yahudi rira dawan ovi rna'a Yerusalem rsinir mela falurut ra, ovu
tamata Lewi ra ma rti rorat Yohanes ne, “Oa ini iki mnga'un?”*
20 Ia ntorung ma nfalyawang lahir ne, “Ya'a wol eluk Raja i ntevut dida
salasilan ra.”†
21 Nata rorat ewal ia ne, “Ba iki oa? Beta ne oa ini nabi Elia?”
Ia nfalak ne, “Wahal!”
Ba rorat ewal vali ia ne, “Beta ne oa ini nabi i lan a Ubu ntorung roak
ma nma lanit ivavan a?”‡
Ia nfalak ne, “Wahal!”
22 Nata rorat ia ne, “Ba eka fwalak verin ami ne, oa ini iki mnga'un?
Ami musti amfalyawang verin tamata ovi rsinir ami. Ba eka ka'i fwamalik
tenam a!”
23 Yohanes nfalak ne, “Ya'a ini tamata i ufwak na'a wan lean vu dawan
ma tamata ra rfamalola linga'an verin Duila'a.” Afa ovi Yohanes nfalak
yai, wean lahir i nabi Yesaya ntulis roak na'a ni kitab a.§
24 Tali tamata ovi rorat Yohanes, na tamata boku rtali Yahudi rira
sidovung isa i naran Farisi.
25 Ira rfalak ne, “Oa wol meluk Raja i mtevut dida salasilan ra, ovu oa
wol nabi Elia oa, ovu vali oa wol nabi i Ubu ntorung ma veka nma lanit
ivavan a, ba afakinimi bwaptis tamata ra?”
26 Yohanes nfalak ne, “Ya'a ubaptis tamata ra ovu wear, na'uk tamata i
ndiri fruabira ra, mia wol mkya'a ne, iki Ia.
27 Ia veka norang ya'a nma. Velik ne wean inyai, na'uk wol inovan lahir
ma aling Ni tatea ni tatur ra, tevek ya'a wol verang a ratang Ia.”
28 Yohanes ovu tamata ovi rorat ia rfamalik afa avyai munuk na'a ahu
Betania. Ahu yai nana'a oar Yordan ni lihir timur a. Ia nbaptis tamata ra
na'a inyai.

Domba Yanan i nmata al na'i vatuk dida salasilan ra, inyai Yesus

29 Ni ilyan ana, Yohanes nsi'ik Yesus nma ma ntuan ia, ba nfalak ne,
“Eka msyi'ik! Ubu Ni Domba Yanan i veka nmata al na'i vatuk tamata ovi
rna'a lanit ivavan a rira salasilan ra.
30 Ia ini tamata i ufamalik roak Ia ne, ‘Ia veka norang ya'a nma, na'uk
Ni dawan a nlia ya'a, tevek wol rarali ya'a obin, na Ia nana'a lan roak.’
31 Lan a wol uka'a ne, iki Ia. Na'uk uma, ma ubaptis tamata ra ovu wear,
ma ufavotuk Ia verin tamata Israel ra, boma bisma rka'a Ia.”
32 Yohanes nfamalik vali afa ovi nsi'ik ra, ma nfalak ne, “Ya'a usi'ik Ubu
Ni Roh nsuta tali lanit wean modarlaka, ma ndoku Yesus tenan a.*
33 Ya'a wol uka'a ne, iki Ia. Na'uk Ubu i nsinir ya'a ma ubaptis tamata ra
ovu wear, nfalak roak ne, ‘Wean i msi'ik Ning Roh nsuta ma nleal tamata
isa, na tamata yai veka nbaptis tamata ra ovu Ning Roh a.’
34 Ya'a usi'ik roak afa yai, ba ufalak verin mia ne, Ubu Yanan Ia.”

Tamata ovi ula lalelan ira ma reluk Yesus Ni tamata ovi rorang Ia

35 Ni ilyan ana, Yohanes ovu ni tamata irua ovi rorang ia rna'a ewal wan
yai.

---

* **1:19 1:19** Tamata boku tali arun dawan Lewi reluk Yahudi rira mela falurut ra, ma rkarya verin Ubu na'a rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem. † **1:20 1:20** Raja i ntevut dida salasilan ra ihin a na'a vai Mala ne, *Mesias.* ‡ **1:21 1:21** Nabi i veka nma yai, Ubu ntorung roak na'a Ulangan 18:15, 18. § **1:23 1:23** Yesaya 40:3 * **1:32 1:32** Tafsiran boku rfalak ne, ***lanit ratan.***

36 Na'ut i Yohanes nsi'ik Yesus nahu wan yai, na nfalak ne, “Msyi'ik,
inyai Ubu Ni Domba Yanan a!”
37 Yohanes ni tamata irua yai rarenar afa ovi nfalak ra, ba rti ma rorang
Yesus.
38 Yesus ntamuri ma nsi'ik, na rorang Ia, ba norat ira ne, “Mia mdyava
afaka?” Ira rfalak ne, “Rabi, Oa mna'a inba?” (Rabi ihin a, Tuan Guru)
39 Ia nfalak ne, “Mya ma ka'i msyi'ik.” Ba rorang Ia ma ti rsi'ik wan i
nleal a ma irmunuk rna'a inyai. Na'ut inyai, na snain jam empat lersian.
40 Tali tamata irua yai, na isa naran Andreas. Ia a'an verin Simon Petrus.
Ia nrenar afa ovi Yohanes nfalak ra, ba norang lahir Yesus.
41 Ia nti lahir ma ntuan Simon ma nfalak ne, “Ami amtuan roak Raja i
ntevut dida salasilan ra (ihin a ne, Kristus).”
42 Ba Andreas novun Simon ti verin Yesus. Yesus nsi'ik Simon ma nfalak
ne, “Oa ini Simon, yamam naran Yohanes.” Tamata ra veka rera oa ne
Kefas (ihin a ne, Petrus).†

Yesus nera Filipus ovu Natanael ma rorang Ia

43 Ni ilyan ana, Yesus nvolan mane nti propinsi Galilea. Ia wol nti obin,
na ntuan Filipus ma nfalak ne, “Mwa ma morang Ya'a!”
44 Filipus ini ntali ahu Betsaida. Andreas irua Petrus rtali vali inyai.
45 Ba ia ti ntuan Natanael ma nfalak ne, “Ami amtuan roak tamata i
Musa ntulis roak Ia na'a ni inukun ra, ovu nabi ra rtulis vali roak na'a
tamata yai. Tamata yai, Yesus i ntali Nazaret a. Yusuf yanan Ia.”
46 Na'uk Natanael nfalak ne, “Wol bis lahir ma afa lolin ntali Nazaret
nma.” Filipus nfalak ne, “Mwa ma msi'ik lahir.”
47 Yesus nsi'ik Natanael nma ma ntuan Ia, ba nfalak ne, “Msyi'ik kikyai,
ini tamata Israel mnga'un ia.‡ Tamata ini nfalak lalawatan afa ovi kena
ra.”
48 Ba Natanael norat Yesus ne, “Wean inba ma Oa mka'a ya'a?” Yesus
nfalak ne, “Filipus wol nera oa obin, na urea roak oa na'a aa ara vavan
a.”
49 Natanael nfalak ne, “Tuan Guru, Ubu Yanan Oa ovu Raja Oa verin
tamata Israel ra!”
50 Yesus nfalak ne, “Oa morang Ya'a, tevek ufalak ne, urea roak oa na'a
aa ara vavan a? Oa veka msi'ik lahir afa dawan ovi rlia tali afa yai.”
51 Nata Yesus nfalak lahir ne, “Afa i ufalak verin oa ini kena urun! Oa
veka msi'ik lanit natvadil, ovu Ubu Ni sansinir ra rtali lanit ratan suta-rata
ira verin Tamata Yanan a.”

2

Yesus notu mujizat i ula lalean a na'a snoba sifa na'a ahu Kana

1 Amar irua nelak roak, beti tamata ra rotu snoba sifa isa na'a ahu Kana,
na'a propinsi Galilea. Yesus renan a novu snoba yai.
2 Rasweang vali Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia ma rovu snoba yai.
3 Na'ut i rira anggur roak rok, na Yesus renan nfalak verin Ia ne, “Rira
anggur roak rok.”
4 Ba Yesus nfalak ne, “Mama, notu afakinimi fwalak wean inyai verin
Ya'a? Wol naran Ning amar a obin.”

---

† **1:42 1:42** Kefas na'a vai Aram ovu Petrus na'a vai Yunani, irua ihirira wer isa ne, vatminan.
‡ **1:47 1:47** Tamata Israel ovu tamata Yahudi irua wear isa watan. Ubu nfanara Abraham ubun Yakub ne, Israel. Nata rfalak Abraham ubun nusin munuk tamata Israel ra.

5 Yesus renan nfalak verin tamata ovi rira rkarya ma rli'i anggur ne,
“Myot-orang watan afa ovi nfalak ra.”
6 Na'a inyai, na rfadoku ngusi inean. Rotu ngusi avyai tali vatu. Tamata
Yahudi ba'i rsa'a wear na'a ngusi avyai ma al rfamerat tenarira ra, wean
Musa ni inukun nfalak a. Lokat ngusi avyai ka'a bi bisma rsa'a wear botal
ratut isa vutlima.
7 Yesus nfalak verin tamata karya avyai ne, “Mlyi'i ma wear nngora na'a
ngusi avyai.” Ba tamata avyai rli'i ma ngusi avyai rngora lahir ovu wear.
8 Nata Yesus nfalak verin tamata avyai ne, “Fiang ini, myitu wear kedan
a, ma myala verin tamata i nasusan snoba ini.” Ba rot-orang afa i Yesus
nfalak a.
9 Tamata i nasusan snoba yai ntebung wear a, na wear a na'a roak
anggur, na'uk wol nka'a ne, anggur yai ntali ba. Na'uk tamata karya avyai
rka'a. Ba tamata yai nera brana i nsifa yai,
10 ma nfalak ne, “Na'ut i snoba wean ini, na tala lan anggur i lolin a ma
tamata ra renu, nata nbolak roak ira, beti tala anggur i wol ka'i lolin a.
Na'uk oa fwadok-aling watan anggur i lolin rahi lia munuk ini, ma beti
mala mwa.”
11 Beti fasa lahir Yesus notu faneak i tamata ra wol rot-nala na'a Kana i
na'a Galilea. Tali faneak yai, na Ia nfaturu Ni dawan a, ba Ni tamata ovi
rorang Ia, rorang urun Ia.

Yesus na'a ahu dawan isa naran Kapernaum

12 Yesus notu munuk afa avyai, beti nti ahu Kapernaum. Renan a, warin
ra, ovu Ni tamata ovi rorang Ia rovu vali Ia, ma rna'a inyai amar ifira
watan.

Yesus nala'ing vatuk tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut na'a Yerusalem

Matius 21:12-13; Markus 11:15-17; Lukas 19:45-46

13 Tamata Yahudi rira amar dawan Paskah* sarseri roak, na Yesus nva'al
nti Yerusalem.
14 Na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean a, na Yesus nsi'ik
tamata ovi ba'i rfedi sapi, domba, modarlaka ovu tamata ovi ba'i rdoku
ma rsitukar kubang rna'a vali inyai.
15 Ia notu tali na'a navnaval, beti nala'ing vatuk munuk tamata ovi rna'a
inyai, ovu rira sapi ovu domba ra. Ia nvalik tamata ovi rsitukar kubang
rira meja ra, ma rira kubang ra ramir-ramar.
16 Nata Ia nfalak verin tamata ovi rfedi modarlaka ra ne, “Myaling vatuk
munuk afa ovi tali ini. Deka myotu Yamang Ni rahan neluk wan ma tamata
ra rfedi-rfaha afa na'a!”
17 Ba Ni tamata ovi rorang Ia rangnanang vaivatul ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, “Ya'a ulobang urun Mu rahan a, ta Ubu. Ba afa yai veka
not-visal Ya'a.”†
18 Ba dawan Yahudi ra rangal Yesus ma rfalak ne, “Eka motu faneak isa
i tamata ra wol rot-nala verin ami ma nfaturu ne, Ubu nala fareta verin
Oa ma bis motu wean ini.”

---

* **2:13 2:13** Tamata Yahudi ra rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir. Paskah ini naling ia tali Paskah i fiang ini tamata ovi rorang Yesus rotu al rangnanang amar i nva'at ewal tali matmatan. † **2:17 2:17** Tafsiran rivun rfalak ne, ***veka not-visal Ya'a*** ihin a ne, Yesus veka nmata. Mazmur 69:10

19 Yesus nfalak ne, “Mya'ar vatuk Rahan Dawan Falurut ini, ma ki ufadiri
ewal ia na'a amar itelu watan.”‡
20 Ba Yahudi rira dawan avyai rfalak ne, “Tamata ra rfadiri Rahan
Dawan Falurut ini varat vutfa'at rahin inean beti roak, na Oa fwalak ne,
amar itelu watan, na bisma fwadiri ewal?”
21 Na'uk Ia nangrihi ma nfalak na'a Rahan Dawan Falurut a, ma nfaturu
ne, Ia ka'i nfamalik tenan a.
22 Yesus nva'at ewal tali matmatan, beti Ni tamata ovi rorang Ia
rangnanang afa i Yesus nfalak roak yai. Ba ira rorang urun afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan a, ovu afa ovi Yesus nfalak roak yai.
23 Amar ovi Yesus nana'a Yerusalem na'ut i rira amar dawan Paskah, na
tamata rivun rorang Ia, tevek rsi'ik roak Ia notu faneak ovi tamata ra wol
rot-nala ra.
24 Na'uk Yesus wol norang tamata avyai, tevek Ia nka'a munuk tamata
ralarira ra.
25 Ia wol nperlu tamata isa vali ma nfamalik tamata ra rira vava'at ra
verin Ia, tevek nka'a roak tamata ralarira ra.

3

Yesus nfamalik vava'at kakiwal verin Nikodemus

1 Tamata isa naran Nikodemus. Ia ntali Yahudi rira sidovung Farisi, ovu
dawan Yahudi ia vali.
2 Ovan isa, na ia nti ma ntuan Yesus ma nfalak ne, “Tuan Guru, ami
amka'a ne Ubu ka'i nsinir Oa mwa ma msiair, tevek wol tamata isa vali
bisma notu faneak ovi motu ra, wean i Ubu wol novu ia.”
3 Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin oa ini kena urun. Wean i tamata
isa wol rarali ewal ia, na wol bisma nana'a Ubu Ni Fareta a.”
4 Nikodemus nfalak ne, “Wean inba ma tamata isa i itrana roak ia, na
bisma rarali ewal ia? Wean inba ma bisma nti ewal renan evun ralan ma
rarali ewal ia?”
5 Ba Yesus nfalak ne, “Afa i ufalak verin oa ini kena urun! Wean i tamata
isa wol rarali ia ovu wear ovu vali Ubu Ni Roh a, na ia wol bisma nana'a
Ubu Ni Fareta a.*
6 Tamata ra rarali tamata ra, na'uk Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an
na'a tamata ralarira ra.
7 Deka mtalkaka tevek ufalak ne, musti rarali ewal mia.
8 Ubu Ni Roh wean nait i nean nti inba watan ovu trenar ngoan a, na'uk
wol tka'a ne nait yai ntali ba nma, ovu veka nti ba. Tamata ovi rarali ira
ovu Ubu Ni Roh, wearira vali inyai.”
9 Nikodemus nfalak ne, “Wean inba ma afa i fwalak yai bisma wean
inyai?”
10 Yesus nfalak ne, “Oa meluk guru verin tamata Israel ra ma tamata ra
ralang ma dawan oa, ba afakinimi wol fwan-aran afa yai?
11 Afa i ufalak verin oa ini kena urun! Ami amfamalik afa ovi amka'a
ovu amsi'ik ra, na'uk mia wol myorang afa ovi amfalak ra.
12 Mia wol myorang afa ovi ufalak ra na'a lanit ivavan ini, na wean inba
ma bisma myorang wean i ufamalik afa ovi rna'a lanit ratan?

‡ **2:19 2:19** Yesus Ni maksud na'a ayat ini, veka rfedan Ia, na'uk amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia.

* **3:5 3:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***Rarali ia ovu wear, ovu Ubu Ni Roh***, ihin a ne, ia ni vava'at ngorva'an tali Ubu Ni Roh i nfamerat ia.

13 Wol tamata isa vali nrata roak lanit ratan. Na'uk Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a, sa'i usuta roak tali lanit ratan.
14 Musa nfadoku nifa i rotu tali tembaga na'a aa etal isa, beti nfadiri
na'a wan lean vu dawan. Ya'a, Tamata Yanan Ya'a, wean vali inyai. Ning
amar a veka nma ma rfasaka Ya'a,†
15 boma tamata iki watan norang Ya'a, na veka ni vava'at kakiwal.
16 Ubu Ni silobang dawan urun verin tamata ra na'a lanit ivavan a, ma
nala lahir Yanan ikisa lalo'i a, boma tamata iki watan norang Ia, na veka
wol nmata kakiwal, na'uk veka nva'at, nata ti wol ni wahan.
17 Ubu wol nsinir Yanan nma lanit ivavan a ma nfaleka inukun verin
tamata ra, na'uk nsinir Ia nma ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra,
boma rira vava'at kakiwal.
18 Tamata iki watan norang Ubu Yanan a, na Ubu wol nukun ia. Na'uk
tamata iki watan wol norang Ubu Yanan ikisa lalo'i a, na Ubu nukun roak
ia, tevek wol norang Yanan a.
19 Ia nukun ira, tevek lyawan a nma roak lanit ivavan ini, na'uk ira inar
dedan nlia tali lyawan, tevek rotu lalawatan afa ovi sian ra.‡
20 Tamata iki watan inan ma notu afa ovi sian ra, na ia wol inan lahir
lyawan a, ovu nafena ma nma lyawan a, boma afa sian ovi notu ra deka
rvotuk.
21 Na'uk tamata iki watan not-orang lalawatan afa ovi kena ra, na ia nma
roak lyawan a. Ba lyawan yai nfavotuk ni afa ovi notu ra ne, not-orang
lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak ra."

Yesus Ni ngrebat nlia Yohanes i nbaptis tamata ra

22 Ti ma Yesus notu munuk afa avyai, na Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia
rti propinsi Yudea. Ira rna'a inyai, ma rbaptis tamata ra.§
23-24 Na'ut inyai, na wol ra'abu'i Yohanes i nbaptis tamata ra obin. Ia
nbaptis tamata ra na'a ahu Ainon i nfaseri ahu Salim. Wear a dawan na'a
inyai, ba tamata ra rma lalawatan ma nbaptis ira.
25 Yohanes ni tamata ovi rorang ia boku rsingarahi ovu tamata Yahudi
isa na'a Yahudi rira adat i rotu ma al rfamerat tenarira ra.
26 Ba ira rti ma rtuan Yohanes ma rfalak ne, "Tuan Guru, mungnanang
tamata i mirua mnya'a oar Yordan nelan a? Oa fwamalik roak Ia verin
ami, ovu fiang ini nbaptis vali tamata ra, ovu tamata rivun rti verin Ia."
27 Yohanes nfalak ne, "Wol tamata isa bis not-nala afa isa, wean i Ubu
wol nala ngrebat verin ia.
28 Mia ka'i mryenar roak afa ovi ufalak ra ne, 'Ya'a wol Raja i ntevut
dida salasilan ra, na'uk Ubu nsinir ya'a ma uma ula ya'a, beti Ia.'
29 Ia wean brana i mane nsifa ma nala ni vata ma neluk awan a, na ya'a
wean ni kida i ndir-ebang ia ovu nrenar vain a. Na'ut i nrenar vain a, na
ralan lolin urun. Ba ya'a wean lahir inyai, ma fiang ini ralang a lolin urun.
30 Tamata ra musti rfakaratat ila'a Ia, ovu rfakabava watan ya'a.
31 Ia i ntali lanit ratan a, Ni dawan a nlia munuk afakataka. Ia i ntali
lanit ivavan a, tamata watan ia, ba nfamalik watan afa ovi rvotuk na'a
lanit ivavan ini. Ia i ntali lanit ratan a, Ni dawan nlia munuk afakataka.

---

† **3:14 3:14** Na'ut i Ubu nukun tamata Israel ra ma nifa i ni bisa nkaras ira, na Ia nsinir Musa ma nfadiri nifa tembaga yai na'a aa etal isa, boma iki nsi'ik nifa yai, na lolin lahir ia. Msi'ik Bilangan 21:9. ‡ **3:19 3:19** ***Lyawan*** na'a ayat ini nfaturu Yesus. § **3:22 3:22** Tafsiran rivun rfalak ne, Yesus nala ngrebat verin Ni tamata ra ma rbaptis tamata ra.

32 Ia nfamalik afa ovi nsi'ik ovu nrenar ra na'a lanit ratan, na'uk wol
tamata isa vali norang afa ovi nfalak ra.
33 Tamata iki watan norang afa ovi nfalak ra, na nfaturu ne, Ubu kena
Ia.
34 Ubu nsinir Ia ma nfamalik Ni vaivatul ra, tevek nfangora lahir Ia ovu
Ni Roh a.
35 Ubu nlobang urun Yanan a, ovu nala roak Ni ngrebat a verin Ia ma
nfareta munuk afakataka.
36 Tamata iki watan norang Ubu Yanan a, na ia ni vava'at kakiwal. Na'uk
tamata iki watan wol norang Ia, na veka wol ni vava'at kakiwal. Ubu
nangrova ma nukun ia, nata ti wol ni wahan."

4

Yesus nfalyawang Ia verin vata Samaria isa ne, Ia Raja i ntevut tamata rira salasilan ra

1 Tamata ovi rtali Yahudi rira sidovung Farisi rarenar roak ne, tamata
ovi rma ma rorang Duila'a Yesus ovu rera ma nbaptis ira yai, rivun lia
tamata ovi rorang Yohanes ovu nbaptis ira.
2 Velik aba, Yesus wol nbaptis tamata ra, na'uk Ni tamata ovi rorang Ia
rbaptis tamata ra.
3 Na'ut i Yesus nka'a ne, tamata Farisi avyai rarenar roak afa ovi Ia ovu
Ni tamata ra rotu, na nti talik propinsi Yudea ma newal Ia nti propinsi
Galilea.
4 Na'a Ni banbanan a, na musti nahu propinsi Samaria.
5 Yesus nbana nata naran ahu isa na'a Samaria naran Sikhar. Ahu yai
nfaseri lanun i lalan a Yakub nala verin yanan i Yusuf a.*
6 Yakub ni wear kakear na'a ahu yai. Yesus nafrea tevek nbana ma raroa,
ba ndoku wear yai nelan a. Na'ut inyai, na snain a lera ndirlola.
7-8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti roak ahu yai ma rfaha afamtahan.
Wol mnanat, na vata Samaria isa nma mane nitu wear. Ba Yesus nfalak
verin ia ne, "Titi, mlobang ma mala wear kedan a ma enu."
9 Vata yai nfalak verin Ia ne, "Oa tamata Yahudi Oa, na ya'a tamata
Samaria ya'a, ba afakinimi mera wear tali ya'a ma menu?" (Vata yai nfalak
wean inyai, tevek tamata Yahudi wol rkamlabir tamata Samaria ra.)†
10 Yesus nfalak ne, "Wean i mka'a Ubu Ni rala lolin i nala verin tamata
ra, ovu mka'a vali ne Ya'a ini iki, na oa veka mera wear tali Ya'a, ovu Ya'a
veka ala wear i nala vava'at a verin oa."
11 Vata yai nfalak ne, "Bapa, Oa wol Mu taul, ovu wear ini blaman. Ba
veka mala wear i nala vava'at yai tali inba?
12 Ubumam-nusimami Yakub nala wear kakear ini verin ami. Ia ovu
yanan ra, ovu vali ni afwatan ra renu roak wear ini. Oa fwikir ne, Mu
dawan a nlia Yakub?"
13 Yesus nfalak ne, "Tamata iki watan nenu wear ini, na ia veka nabroa
ewal.

---

* **4:5 4:5** Msi'ik Kejadian 48:22 † **4:9 4:9** Tamata Samaria ra wol tamata Yahudi mnga'un ira, tevek lalan ana, na'ut i varat 722 sebelum Masehi, na tamata Asyur rtaha ma rdadul tamata Yahudi ra ma ti rna'a rira nuhu watan. Tamata Yahudi ovi rna'a Israel obin teran ifira watan ma rsifa sileti ovu tamata ovi wol Yahudi. Ira rfanara tamata avyai ne, tamata Samaria (2 Raja-raja 17:24). Tamata Yahudi mnga'un wol inar lahir ira, ma ranggap ira ne, tamata ngra.

14 Na'uk iki watan nenu wear i ala verin ia, na veka wol nabroa roak,
nata ti wol ni wahan. Tevek wear i ala verin ia yai wean wear matan na'a
tamata yai ralan a, ma nava lalawatan ovu nala vava'at kakiwal verin ia."
15 Vata yai nfalak ne, "Bapa, mala wear yai verin ya'a, na wol ubroa
roak ovu wol uma roak ma ala wear ini."
16 Yesus nfalak ne, "Muti ma mera awam a, ma mirua mya ini."
17 Vata yai nfalak ne, "Ya'a wol awang."
Yesus nfalak ne, "Oa fwalak kena,
18 tevek awam ilima roak, ovu brana i fiang ini mirua mleal isa, wol
awam ia. Mu vaivatul ra kena."
19 Vata yai nfalak ne, "Bapa, fiang ini uka'a lahir ne, nabi Oa.
20 Ami tamata Samaria ubumam-nusimami ra rsangatur ma raraning
Ubu na'a vuar‡ ini, na'uk Mu tamata Yahudi ra rfalak ne, Yerusalem a'uk
neluk wan ma tamata ra rsangatur ma raraning Ubu."
21 Yesus nfalak ne, "Titi, morang afa i mane ufalak ini: Ni amar veka
nma ma tamata ra rsangatur ma raraning Yamadida, na'uk wol nana'a
roak vuar ini ovu vali wol nana'a Yerusalem.
22 Mia tamata Samaria ra msyangatur ma mryaning Ubu, na'uk wol
mkya'a ne, iki Ia. Na'uk ami tamata Yahudi ra amsangatur ma amraning
Ubu i amka'a roak Ia. Tevek nahu tamata Yahudi ra, na Ubu nsikat tamata
ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
23 Na'uk ni amar a veka nma ovu fiang ini, amar yai nma roak, ma
ngrebat tali Ubu Ni Roh notu ma tamata ra rka'a linga'an i kena a ma
rsangatur ma raraning Yamadida. Ubu inan ma tamata ra rsangatur ma
raraning Ia wean inyai.
24 Ubu Roh Ia, ba iki watan mane nsangatur ma nraning Ia, na musti
nsangatur ma nraning Ia ovu ngrebat i ntali Ni Roh a, ovu norang linga'an
i kena."§
25 Vata yai nfalak verin Yesus ne, "Ya'a uka'a ne, Raja i ntevut mami
salasilan ra veka nma. Rfalak vali Ia ne, Kristus. Na'ut i nma, na veka
nfamalik afakataka munuk verin ami."
26 Yesus nfalak ne, "Ya'a ini Tamata i fwalak yai, fiang ini nangrihi nulu
oa."
27 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rewal roak ira rma wan
yai. Ira rtalkaka, tevek rsi'ik i Yesus nangrihi ovu vata.* Na'uk wol tamata
isa vali norat Yesus ne, "Oa inam afaka?" Te, "Afakinimi mungrihi nulu
vata yai?"
28 Ba vata yai nti talik ni suran a na'a inyai, ma nti ahu ma nfalak verin
tamata ra ne,
29 "Mya ma ti tsi'ik tamata i nfamalik munuk lahir ning afa ovi otu ra.
Beta ne Ia Raja i ntevut dida salasilan ra."
30 Ba tamata avyai rti ahu yai murin a mane rtuan Yesus.
31 Tamata avyai wol rtuan Yesus obin, na Ni tamata ovi rorang Ia rfalak
ne, "Tuan Guru, mufna'an kikyai."
32 Na'uk Yesus nfalak ne, "Ya'a Ning afamtahan nana'a, na'uk mia wol
mkya'a."
33 Ba Ni tamata ovi rorang Ia ka'i rsiforat ira ne, "Tamata aba rala roak
afamtahan verin Ia?"

‡ **4:20 4:20** Vuar ini naran Gerizim. § **4:24 4:24** Ubu Roh Ia, ihin a ne, Ubu wol tenan, ovu nana'a wan inba watan ovu na'ut inba watan. * **4:27 4:27** Tamata Yahudi rira guru ra wol biasa ma rangrihi ovu vata ovi wol rka'a ira, ntafal vali wean i aksa ira ovu vata.

34 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i ot-orang Ia i nsinir Ya'a, Ni afa
ovi nfalak ra, ovu ot-nala munuk karya ovi nala verin Ya'a, na inyai wean
watan Ning afamtahan.
35 Mia fyalak ne, ‘Vulan ifa'at ewal, beti tamata rafdiar.’ Na'uk ufalak
verin mia ne: Eka msyi'ik va'i wanat ra. Wanat ra rwavar roak ovu bisma
tafdiar roak.
36 Fiang ini tamata ovi rafdiar a rala roak rira kubang tali rira karya,
ba tamata ovi rafdiar ovu tamata ovi ravuri-rava, irmunuk ralarira lolin
urun. Wanat ovi rdiar roak yai ihin a ne, tamata ovi rira vava'at kakiwal.†
37 Ba kena ovu faliak ini: Tamata isa navuri-nava nabat ra, na tamata
liak ti nafdiar.
38 Ya'a usinir mia ti mifdiar na'a va'i i wol myotu a. Tamata liak ra
rkarya lan roak na'a va'i yai, na'uk mia myala utubira tali rira karya ra.”
39 Tamata Samaria ovi rna'a ahu yai, rivun ira rorang roak Yesus, tevek
vata yai nfalak ne, “Ia nfamalik munuk lahir afa ovi otu ra.”
40 Ba na'ut i tamata Samaria avyai rma ma rtuan Yesus, na rera
lalawatan verin Ia ma irmunuk rleal inyai veki. Ba Yesus nleal inyai amar
irua.
41 Tamata ovi rorang Yesus rtafal ma rivun, tevek Ni afa ovi nair ra.
42 Ba ira rfalak verin vata yai ne, “Fiang ini amorang Ia, wol mane ntali
afa ovi fwalak ra watan, na'uk ami ka'i amrenar afa ovi nfalak ra. Amka'a
lahir ne, Ia Raja i nsikat tamata ra tali rira salasilan ra.”

Yesus newal Ia nti propinsi Galilea

43 Yesus nana'a Sikhar amar irua, beti nti Galilea.
44 Ia ka'i nfalak roak ne, tamata isa, velik ne nabi ia, na'uk wol ralang
ia na'a ni ahu a.
45 Tamata ovi rna'a Galilea rti roak Yerusalem na'ut i tamata Yahudi rira
snoba Paskah. Na'ut inyai, na ira rarea munuk roak afa ovi Yesus notu ra.
Ba ti ma Yesus naran Galilea, na tamata ra rtorung ma ti rsa'a Ia ovu
ralarira lolin.

Yesus notu ma lolin ewal raja ni tamata karya isa yanan a

46 Yesus newal Ia nti ahu Kana na'a Galilea. Lan a Ia nti roak ahu yai,
ma notu roak ma wear nana'a anggur. Na'a ahu Kapernaum, na raja ni
tamata karya isa yanan a nawar ia.
47 Na'ut i raja ni tamata karya yai nrenar ne, Yesus ntali Yudea nma roak
Galilea, na ia nti ma nera lablobang verin Yesus ma nti Kapernaum, boma
notu ma lolin ewal yanan a, tevek yanan a sarseri mane nmata.
48 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Wean i mia wol msyi'ik faneak ovi tamata
ra wol rot-nala ovu mujizat ra, na veka wol myorang Ya'a.”
49 Tamata yai nfalak ne, “Duila'a, mwa kikyai, boma yanak a deka
nmata.”
50 Yesus nfalak ne, “Mewal a'uk oa, yanam a veka lolin ewal ia.” Tamata
yai norang afa ovi Yesus nfalak ra, ba newal ia.
51 Na'ut i newal ia ma na'a ni banbanan obin, na ni tamata sansinir ra
rma ma rtuan ia ma rfalak ne, “Yanam a lolin ewal roak ia.”
52 Ba norat ira ne, “Mulai ma lolin ia jam ifira?” Ira rfalak ne, “Inravin
a, ka'a bi jam satu lera ndirlola, na wol nayadu roak ia.”

---

† **4:36 4:36** Na'a Yesus Ni vaivatul kamkuma ini, na Ia nala perbandingan tamata ovi rafdiar, ovu tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra, boma rorang Ia, ma rira vava'at kakiwal.

53 Ba kasiko'u yai yaman a nangnanang nala ne, na'ut inyai, na Yesus
nfalak ne, “Yanam a lolin ewal roak ia.” Ba ia ovu ni rahan teta munuk
rorang Yesus.
54 Ini ma farua roak Yesus notu faneak i tamata ra wol rot-nala na'a
Galilea, na'ut i newal Ia tali Yudea.

5

Yesus notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ewal ira na'a kolam isa naran Betesda

1 Yesus notu munuk afa avyai, beti newal ia ma nva'al nti Yerusalem,
tevek tamata Yahudi rira amar dawan isa.
2 Na'a Yerusalem, na rfanara fidu isa ne Fidu Domba. Na'a fidu yai ni
falfolat nelan a,* na kolam isa nsa'a wear. Kolam yai naran na'a vai Ibrani,
Betesda, ovu na'a wan yai vali, na rotu abelus ilima.
3 Na'a abelus avyai, na tamata ovi rira suhut ra, rivun ira rtuba wan yai.
Tamata avyai boku rkibu, boku wol rbana nala, ovu vali boku ratlukut.
[Tamata avyai rnaban ma wear i na'a kolam yai nfaduak.
4 Tevek amar boku, na Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nsuta ma nfaduak
wear i na'a kolam yai. Ba ti ma wear yai nfaduak, na tamata ovi rira suhut
ra, wean i iki nsuta ula ia ma nsovu tenan a, na veka lolin lahir ia.]†
5 Tali tamata suhut avyai, na brana isa nawar ia varat vututelu rahin
iwalu roak.
6 Yesus nsi'ik brana yai ntuba watan wan a, ovu nka'a ne, ni suhut a
mnanat roak, ba nfalak verin ia ne, “Inam ma lolin oa?”
7 Tamata yai nfalak ne, “Bapa! Wean i wear na'a kolam yai nfaduak,
na wol tamata ma rfasuka ya'a na'a kolam yai. Usahak roak ma ti ufaseri
kolam yai, na'uk tamata boku ula roak ira rsuta.”
8 Ba Yesus nfalak verin ia ne, “Baba, mdiri ma mlulung mu dari a ma
bwana kikyai.”
9 Na'ut inyai, na tamata yai lolin lahir ia, ba nlulung ni dari a ma nbana.
Amar yai, amar i tamata Yahudi ra ryari ira.‡
10 Ba dawan Yahudi ra rfalak verin tamata i beti lolin ia tali ni suhut yai
ne, “Hoi, amar ini amar ma tyari ita, ma wol bisma mkarya, ba wol bisma
mtaha mu dari a.”
11 Tamata yai nfalak ne, “Tamata i notu ma lolin ya'a nfalak verin ya'a
ne, ‘Mlulung mu dari a ma bwana kikyai.’ ”
12 Ba rorat ia ne, “Inyai tamata iki mi nfalak verin oa ma mlulung mu
dari a ma bwana?”
13 Na'uk ia wol nka'a tamata i notu ma lolin ia yai, tevek Yesus ti nana'a
tamata rivun fruarira ra, ba wol nrea roak Ia.
14 Wol mnanat, na Yesus ntuan ewal tamata yai na'a Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut ralan a. Ba nfalak verin ia ne, “Lolin roak oa ta baba. Deka
motu salasilan kikyai, boma deka mtuan sian i nlia tali lan a.”
15 Nata ia nti ma nfalak verin dawan avyai ne, tamata i notu ma lolin
ewal ia tali ni suhut a, inyai Yesus.
16 Ba dawan Yahudi avyai betmane rwi-rwa Yesus, tevek notu ma tamata
ra lolin ewal ira na'a amar i Yahudi ra ryari ira.

---

* **5:2 5:2** Kota Yerusalem ni fidu dawan ifira lahir. Lokat fidu ni falfolat ila'a ma tamata ra ovu rira garobak ovu afwatan ra rahu inyai. † **5:4 5:4** Vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a wol rna'a Surat Ralan ni naskah vai Yunani boku. ‡ **5:9 5:9** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma na'a karedralan isa, na ryari ira amar isa. Vai mala nfalak *hari Sabat.*

17 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Yamang a nkarya lalawatan ma
naran amar ini, ba Ya'a musti ukarya vali.”
18 Yesus nfalak wean inyai, ba dawan Yahudi avyai rkiwal ma rdava
linga'an ma rfedan Ia. Ira rotu wean inyai, tevek Yesus wol mane nangal
watan Yahudi rira adat na'a amar i ryari ira,§ na'uk nfalak vali ne, Ia
Yaman verin Ubu. Yesus nfalak wean inyai, ma notu ma Ia wean lahir
Ubu.

Yesus nangrihi verin tamata Yahudi ovi inar ma rotu sian Ia

19 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini kena urun! Velik
ne Ubu Yanan Ya'a, na'uk wol Ning ngrebat ma otu afaka watan, wean i
ralang a nfalak. Ya'a musti usi'ik afa ovi Yamang notu ra ma ot-orang. Afa
ovi Yamang notu ra, Ya'a veka otu vali.
20 Tevek Yamang a nlobang Ya'a, ovu Ia nfaturu munuk afa ovi notu ra
verin Ya'a. Ia veka nfaturu afa ovi inan ma otu ra, ma nlia tali afa ovi otu
roak ma mryea, boma msyi'ik na mtyalkaka.
21 Yamang a nfava'at tamata ovi rmata ra, ma nala vava'at verin ira.
Ya'a veka wean vali inyai, ma veka ala vava'at a verin tamata iki watan i
ralang nfalak a.
22 Yamang a wol nfaleka inukun verin tamata iki watan. Na'uk nala
munuk roak Ni ngrebat a verin Yanan a, ma al nfaleka inukun verin
tamata ra.
23 Yamang a notu wean inyai, boma tamata ra bisma ralang Ya'a, wean i
ralang Ia. Tamata iki watan wol nalang Ya'a, na ia wol nalang vali Yamang
i nsinir Ya'a ma uma lanit ivavan a.
24 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wean i tamata iki watan nrenar
ovu not-orang afa ovi ufalak ra ovu norang Ia i nsinir Ya'a, na inukun veka
wol nkena ia, ovu veka ni vava'at kakiwal. Ia veka wol nmata, na'uk ni
roak vava'at kakiwal a.*
25 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Amar a sarseri roak, ovu amar
a naran roak, ma tamata ovi rmata roak a veka rarenar Ubu Yanan vain
a, ovu tamata ovi rarenar vain a, veka rva'at.
26 Yamang Ni ngrebat ma nala vava'at verin tamata ra, ovu Ia nala vali
ngrebat verin Ya'a ma ala vava'at verin tamata ra.
27 Yamang a nala roak ngrebat verin Ya'a ma ufaleka inukun verin
tamata ra, tevek Ya'a Tamata Yanan Ya'a.
28 Deka mibrian na'a afa ovi ufalak ra, tevek amar a veka nma ma tamata
ovi rna'a roak tivat matmatan ra veka rarenar vaing a,
29 ma rtali inyai rma murin. Tamata ovi rotu lolin na'ut i rva'at a, na
veka rva'at ewal ma rira vava'at kakiwal. Na'uk tamata ovi rotu watan
afa ovi sian ra na'ut i rva'at a, na veka rva'at vali, na'uk Ubu nukun ira.
30 Ya'a wol ot-nala akataka wean i ralang a nfalak ma otu a. Ya'a ufaleka
inukun watan verin tamata wean lahir i urenar tali Ubu. Ufaleka inukun
ovu ni malolan a, tevek wol orang watan afa ovi ralang a nfalak a, na'uk
ot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak a, tevek nsinir Ya'a.
31 Wean i ka'i ufamalik Ya'a, na tamata ra wol rorang afa ovi ufalak ra.
32 Na'uk Yamang nfamalik vali afa ovi otu ra. Ba Ya'a uka'a ne, afa ovi
Ia nfalak yai kena.

---

§ **5:18 5:18** Tamata Yahudi rfikir ne, Yesus nangal roak rira adat, tevek notu ma lolin ewal tamata ra na'a amar i ryari ira. Inyai wean watan i nkarya roak na'a amar yai. * **5:24 5:24** ***Ia veka wol nmata*** ihin a ne, ia wol ntuan inukun i nvua matmatan a, na'uk ni vava'at kakiwal.

33 Mia msyinir roak tamata ra ma rti rarenar Yohanes ni afa ovi nfalak
ra, ovu ia nfalak na'a afa ovi otu ra ne, kena.
34 Na'uk wean i tamata ra rfamalik te wol rfamalik Ya'a verin tamata
liak, na inyai wol akataka verin Ya'a. Na'uk ufalak watan afa ovi Yohanes
nfalak roak yai verin mia, boma ka'i mryenar ovu myorang ma Ubu nsikat
mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
35 Yohanes wean damar i nyeba ma nala lyawan verin mia. Inabira lolin
na'a lyawan yai, na'uk wol mnanat.
36 Yohanes nfamalik roak ne, Ya'a ini iki. Na'uk wean i inabira ma
mkya'a mnga'un ne, Ya'a ini iki, na bisma msyi'ik afa ovi fiang ini otu
ra. Afa avyai rfaturu ne, Yamang nsinir Ya'a.
37 Yamang i nsinir Ya'a ka'i nfamalik vali ne, iki Ya'a. Mia wol mryenar
vain a ovu vali wol msyi'ik felan a obin.
38 Ni vaivatul ra wol rna'a ralabira ra, tevek wol myorang Ya'a. Velik ne
Ia nsinir Ya'a ma ufamalik Ni vaivatul ra, na'uk wol myorang Ya'a.
39 Mia byas ma mkyear mkyali Surat Ralan a, tevek minovak ne, myotu
wean inyai, na mdyav-nala roak linga'an ma bira vava'at kakiwal. Surat
Ralan yai nfamalik Ya'a.
40 Na'uk mia mifena ma mya mtyuan Ya'a, ma bira vava'at kakiwal yai.
41 Ya'a wol udava ma tamata ra ralang Ya'a.
42 Na'uk uka'a mia ne, na'a ralabira ra, na wol bira silobang verin Ubu.
43 Uma ovu Yamang Ni ngrebat a, na'uk mifena ma mtyorung Ya'a. Na'uk
wean i tamata liak isa nma ovu ni ngrebat a, na mtyorung ia.
44 Mia ka'i mdyava watan ma tamata ra rfadawang mia, na'uk wol
mdyava ma Ubu i ikisa watan nfadawang mia. Myotu wean inyai, na
wol myorang Ya'a!
45 Deka fyikir ne, amar isa, na veka umangadu mia na'a Yamang wahan
ralan a. Na'uk Musa veka nmangadu mia, velik ne fyaklo'i bira vava'at ra
verin ia.†
46 Wean i myorang Musa ni afa ovi ntulis ra, na mia veka myorang vali
Ya'a, tevek afa ovi ntulis ra rfamalik Ya'a.
47 Na'uk wean i wol myorang ni afa ovi ntulis ra, na wean inba ma
myorang Ning afa ovi ufalak ra?”

6

Yesus nfa'an tamata rivun ilima
Matius 14:13-21; Markus 6:32-44; Lukas 9:10-17

1 Yesus notu munuk afa avyai, beti nrata kumal isa ma nti danau Galilea
ni lihir a. Danau yai rfanara vali ia ne, danau Tiberias.
2 Tamata rivun rban-earira ma rorang Ia, tevek rsi'ik roak mujizat ovi
notu ma tamata ovi rira suhut ra lolin ira.
3 Nata Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia rti rva'al vuar ma rdoku.
4 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar dawan Paskah sarseri roak.*
5 Na'ut i Yesus nvanung wahan a ma nsi'ik tia ma, na tamata rivun ila'a
rma mane rtuan Ia, ba nfalak verin Filipus ne, “Ita veka tfaha roti na'a
inba ma al tfa'an tamata rivun ovi?”

† **5:45 5:45** Ira rfaklo'i rira vava'at ra verin Musa, tevek rfikir ne, wean i rot-orang ni inukun ra, na Ubu nala vava'at kakiwal verin ira.

* **6:4 6:4** Msyi'ik Yahudi rira amar dawan Paskah ihin a na'a Yohanes 2:13, ovu na'a kamus i na'a buku ini ni ulu.

6 Yesus nfalak wean inyai ma nlabir teman Filipus, tevek Yesus nka'a afa
ovi veka notu ra.
7 Filipus nfalak ne, “Velik ne tfaha roti fyawan dinar ratut irua vali, ma
tsiduk kadkedan lokat ira, na wol naran watan.”†
8 Nata Simon Petrus warin i naran Andreas nfalak verin Yesus ne,
9 “Kasiko'u brana isa na'a ini ntaha roti ilima ovu ian irua.‡ Na'uk afa
avyai wol naran ma tfa'an tamata rivun ovi.”
10 Ba Yesus nfalak ne, “Fyalak verin tamata avyai ma rdoku.” Na'a wan
yai, na ngrova yanat lalawatan, ba tamata avyai rdoku watan inyai. Tali
tamata avyai munuk, na brana ra watan ka'a bi rivun ilima.§
11 Ba Yesus nala roti avyai ma naflurut ovu nfalak fara weninyai verin
Ubu, beti ntanang verin tamata ovi rdoku inyai. Nata Yesus nala vali ian
irua yai, ma notu vali wean inyai, ba rafna'an ma tali watan ira.
12 Rafna'an ma evurira ra rveda roak, beti Yesus nfalak verin Ni tamata
ovi rorang Ia ne, “Misdovuk munuk roti teran ra, boma deka mane rvatuk
watan.”
13 Ba ti ma rafna'an munuk, na rasdovuk roti etal ra tali roti ilima yai
teran ra, na'a ahir vutu rahin irua rngora.
14 Na'ut i tamata rivun avyai rsi'ik mujizat i Yesus notu yai, na rfalak
lahir ne, “Kena urun! Ia ini nabi i Ubu ntorung roak, ma veka nma lanit
ivavan a.”
15 Yesus nka'a afa i tamata rivun avyai ranovak a. Tamata avyai mane
rkiwal Ia ma neluk raja verin ira. Ba Yesus nban-talik wan yai ma nti vuar
isa ma aksa Ia watan na'a inyai.*

Yesus nbana na'a danau ratan
Matius 14:22-33; Markus 6:45-52

16 Na'ut i lera mane nakduvul roak, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rti
danau.
17 Ira rdata rira kumal mane rti ahu Kapernaum, na'a danau ni lihir a.
Ti ma ovan roak, na Yesus wol nma ntuan ira obin.
18 Wol mnanat, na nait a dawan ovu saksakan dawan na'a danau yai.
19 Ira rvahi ma snain kil ilima te inean roak, na rsi'ik i Yesus nbana na'a
wear ratan ma nfaseri rira kumal a, ba rbobar urun i lahir.
20 Na'uk Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ini, ba deka byobar!”
21 Ira rtorung ma irmunuk Yesus rna'a rira kumal a. Brian munuk, na
raran lahir wan i mane rti yai.

Tamata rivun rdava Yesus

22 Ti ma ni ilyan, beti tamata rivun ovi rna'a danau yai ni lihir a rka'a
ne, inravin a kumal isa watan na'a inyai. Ira rka'a vali roak ne, Yesus Ni
tamata ovi rorang Ia rti roak ovu kumal yai, na'uk Yesus wol novu.
23 Na'ut inyai, na kumal liak boku rtali kota Tiberias rma ma rlau ebang
wan i Yesus nera verin Ubu ma naflahar roti ra ma tamata rivun ra'an.
24 Ti ma tamata rivun avyai rka'a roak ne, Yesus ovu Ni tamata ovi
rorang Ia wol rna'a roak wan yai, na rafnavul lahir kumal avyai ma rti
Kapernaum ma rdava Yesus.

---

† **6:7 6:7** *Dinar* ratut irua wean watan tamata isa ni kadi vulan iwalu na'ut inyai. ‡ **6:9 6:9** Roti ilima yai rotu tali jelai. Jelai ini sejenis biji-bijian, ma ba'i rfa'an afwatan ovu jelai. Tamata ovi rira kasian ba'i rotu terigu tali jelai ma na'a roti ma ra'an. § **6:10 6:10** Ira wol rarekan vata ra ovu kasiko'u ra obin. * **6:15 6:15** Tamata Yahudi ra ranovak ne, Yesus veka neluk rira Raja ma nala'ing vatuk Roma ni fareta. Na'uk velik aba, Ubu ralan wol nfalak wean inyai.

Afamtahan i nala vava'at verin tamata ra, inyai Yesus

25 Na'ut i tamata rivun avyai rti ma rtuan Yesus na'a Kapernaum, na
rorat Ia ne, “Tuan Guru, mwa maran ini lafira?”
26 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Velik
aba, mia wol mdyava Ya'a tevek msyi'ik roak i otu faneak ovi tamata ra
wol rot-nala, na'uk mdyava Ya'a tevek mian roak roti ma evubira rveda
roak.
27 Deka mdyava afamtahan ovi bisma rbetan, na'uk mkyarya ma al
mdyava afamtahan ovi rala vava'at kakiwal. Ya'a, Tamata Yanan Ya'a,
veka ala afamtahan yai verin mia, tevek Yamang a nala roak ngrebat verin
Ya'a.”
28 Ba rfalak verin Yesus ne, “Ami musti amotu afaka, boma amot-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak a?”
29 Yesus nfalak verin ira ne, “Karya i Ubu ralan nfalak ma myotu a wean
ini: Myorang Ia i Ubu nsinir roak ma nma ini.”
30 Ba rfalak verin Ia ne, “Oa veka motu faneak aka ma amsi'ik, boma
amorang Oa? Oa Mu karya afaka?
31 Ubumam-nusimami ra ra'an afamtahan i naran manna na'a wan lean
vu dawan, wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, ‘Ia nala afamtahan tali
lanit ratan ma ra'an.’ ”†
32 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Musa wol nala afamtahan tali lanit ratan verin mia, na'uk Yamang a nala
afamtahan mnga'un tali lanit ratan verin mia.
33 Tevek afamtahan i Yamang nala yai nfaturu Ia i ntali lanit ratan nma,
ma nala vava'at verin tamata ra na'a lanit ivavan a.”
34 Ira rfalak verin Yesus ne, “Duila'a, mala afamtahan yai lalawatan
verin ami.”
35 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ini afamtahan i nala vava'at a. Tamata
iki watan nma verin Ya'a, na ia veka wol nablafar roak. Tamata iki watan
norang Ya'a, na ia veka wol nabroa roak.
36 Na'uk ufalak roak verin mia ne, velik ne msyi'ik roak Ya'a, na'uk wol
myorang Ya'a.
37 Tamata ovi Yamang a nala roak ira verin Ya'a, veka rma munuk Ya'a.
Tamata iki watan nma verin Ya'a, na wol ula'ing ia.
38 Tevek uma tali lanit ratan ovu wol mane ot-orang afa ovi ralang nfalak
ra. Na'uk ot-orang Ia i nsinir roak Ya'a Ni afa ovi ralan nfalak ra.
39 Ia i nsinir roak Ya'a, ralan nfalak wean ini: tali tamata ovi nala roak
ira verin Ya'a, na wol isa vali nmamu, na'uk veka ufava'at ewal ira tali
matmatan na'a amar i lanit ivavan veka namwear.
40 Tevek afa ovi Yamang ralan nfalak a wean ini: tamata iki watan nsi'ik
Ya'a, Ubu Yanan a, ovu norang Ya'a, na veka ni vava'at kakiwal. Ya'a veka
ufava'at ewal ia tali matmatan na'a amar i lanit ivavan veka namwear.”
41 Tamata Yahudi ra rafngamu'ur, tevek Yesus nfalak roak ne, “Ya'a ini
afamtahan i nsuta tali lanit ratan.”
42 Ira ka'i rsifalak afa verin ira ne, “Yesus ini Yusuf yanan a. Ita tka'a
roak renan ovu yaman a, na'uk wean inbinimi nfalak ne, ‘Ya'a usuta tali
lanit ratan?’ ”
43 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Deka mifngamu'ur.
44 Wol tamata isa vali bisma nma verin Ya'a, wean i Yamang i nsinir Ya'a
wol novun ia nma. Tamata iki nma verin Ya'a, na veka ufava'at ewal ia
tali matmatan na'a amar i lanit ivavan veka namwear.

† **6:31 6:31** Keluaran 16:4-15; Mazmur 78:24

45 Rtulis roak na'a nabi rira kitab ra ne, ‘Ubu veka nair tamata ra
munuk.’ Tamata iki watan nrenar ovu ntorung afa ovi Yamang nair ra, na
veka nma verin Ya'a.‡
46 Inyai wol nfaturu ne, tamata boku rsi'ik roak Yamang a. Na'uk Ia i
ntali Ubu sa'i nsi'ik roak Ia.
47 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan norang Ya'a,
na ia veka ni vava'at kakiwal.
48 Ya'a ini afamtahan i nala vava'at.
49 Ububir-nusibira ra ra'an roak afamtahan i naran manna na'a wan
lean vu dawan, na'uk rmata vali.
50 Na'uk fiang ini, afamtahan i nsuta tali lanit ratan a, na'a roak
wahabira ralan ra. Tamata iki watan na'an afamtahan ini, na ia veka
wol nmata.
51 Ya'a ini afamtahan i nsuta tali lanit ratan ma ala vava'at verin tamata
ra. Tamata iki watan na'an afamtahan ini, na ia veka ni vava'at kakiwal.
Afamtahan i veka ala yai, nala vava'at verin tamata ra na'a lanit ivavan
a. Afamtahan yai tenang a.”
52 Na'ut i tamata Yahudi rarenar afa ovi Yesus nfalak ra, na rsitaku
ulurira na'a rira fikiran ra ma rfalak ne, “Wean inba ma tamata ini bisma
nala tenan a ma ta'an?”
53 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun!
Ba wean i wol mian Tamata Yanan tenan a, ovu wol myenu laran a, na
veka wol bira vava'at kakiwal.
54 Tamata iki watan na'an tenang a ovu nenu larang a, na ia veka ni
vava'at kakiwal. Ya'a veka ufava'at ewal ia tali matmatan na'a amar i
lanit ivavan veka namwear,
55 tevek tenang a ovu larang a inyai fana'an-fanenu mnga'un a.
56 Tamata iki watan na'an tenang a ovu nenu larang a, na ia ni vava'at
isa roak ovu Ya'a, ovu vali Ya'a Ning vava'at isa roak ovu ia.
57 Yamang i nva'at a nsinir Ya'a ma uma, ovu Ning vava'at ntali Ia. Wean
vali inyai verin tamata ra. Tamata iki watan na'an tenang a, na veka ala
vava'at verin Ia.
58 Ya'a ini afamtahan i ntali lanit ratan. Afamtahan ini wol wean
afamtahan i ububir-nusibira ra'an a. Velik ne ra'an roak afamtahan yai,
na'uk rmata watan. Na'uk tamata iki watan na'an afamtahan ini, na ia
veka nva'at, nata ti wol ni wahan.”§
59 Yesus nfalak munuk afa avyai na'ut i nsiair na'a tamata Yahudi rira
rahan falurut i na'a Kapernaum.

Ubu Ni Roh nala vava'at verin tamata ra

60 Ti ma rarenar munuk roak afa ovi Yesus nair ra, na tamata rivun ovi
rorang Ia rfalak ne, “Vaivatul ovi nala ma al nsiair ra aleman urun. Iki
bisma nfan-aran vaivatul ovi?”
61 Tamata ra wol rfalak verin Yesus, na'uk nka'a lahir ne, Ni tamata
ovi rorang Ia rafngamu'ur na'a afa ovi nfalak ra, ba nfalak verin ira ne,
“Betane Ning vaivatul ra rotu ma ralabira raruan na'a bira inorang a?
62 Ufalak watan wean inyai, na ralabira raruan roak, ba wean inba vali
wean i msyi'ik Ya'a, Tamata Yanan a, urata ewal wan i una'a lan a?
63 Ubu Ni Roh nala vava'at verin tamata ra. Tamata rira ngrebat ra wol
rot-nala ma rira vava'at a. Vaivatul ovi ufalak roak verin mia ini, rtali Ubu
Ni Roh ovu rala vava'at verin mia.

‡ **6:45 6:45** Yesaya 54:13 § **6:58 6:58** Afamtahan i Yahudi uburir-nusirira ra ra'an nfaturu afamtahan i nsuta tali lanit ratan. Afamtahan yai naran manna.

64 Na'uk boku tali mia wol myorang Ya'a." Yesus nfalak wean inyai,
tevek na'ut i beti nfabana Ni karya a, na nka'a roak ne, tamata aba rafena
ma rorang Ia, ovu tamata iki veka nfedi Ia verin tamata ovi wol inar lahir
Ia.
65 Ba Yesus nfalak ewal verin ira ne, "Ufalak roak verin mia ne, wol
tamata isa vali bisma nma verin Ya'a, wean i Yamang wol notu ma nma
verin Ya'a."
66 Na'ut inyai, tali tamata ovi rorang Ia, na rivun ira rti talik Ia ovu
rafena roak ma rorang Ia.

Petrus ntorung ne, Yesus Ni vaivatul ra rala vava'at kakiwal verin tamata ra

67 Ba Yesus nfalak verin Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia ne,
"Betane mia mane miti talik vali Ya'a?"
68 Simon Petrus nfalak ne, "Duila'a, ami veka amorang iki vali? Mu
vaivatul ra rala vava'at kakiwal verin ami.
69 Ami amorang roak Oa. Amka'a lahir ne, Oa ini Ubu Ni sansinir a, ovu
Mu vava'at a nmerat urun."
70 Yesus nfalak verin ira ne, "Ya'a ka'i ufili roak mia tamata vutu rahin
irua ini, na'uk tamata isa tali mia veka norang watan nitdawan ni ininan
a."
71 Tamata i Yesus nfalak yai, inyai Yudas i yaman verin Simon Iskariot.
Velik ne ntali Yesus Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia, na'uk veka
nfedi Yesus.

7

Yesus warin ra rera verin Ia ma nti propinsi Yudea

1 Yesus notu munuk afa avyai, na Ia nti ma nban-lilit wan ovi rna'a
propinsi Galilea. Ia nafena ma nti propinsi Yudea, tevek dawan Yahudi ra
rdava linga'an mane rfedan Ia.
2 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar dawan sarseri roak ma rotu snoba.
Na'a snoba yai, na ira rotu rira befak ra ma rna'a.*
3 Yesus warin ra rfalak verin Ia ne, "Bwan-talik wan ini ma muti Yudea,
boma tamata rivun ovi rorang Oa rsi'ik vali afa ovi motu ra.
4 Wean i tamata isa inan ma tamata rivun rka'a ia, na ia wol nfonak afa
ovi notu ra. Wean i motu mujizat ra, na muti ma fwaturu afa avyai verin
tamata ra munuk na'a lanit ivavan a."
5 Yesus warin ra rfalak wean inyai, tevek ira vali wol rorang Ia.
6 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Wol naran Ning amar a obin, na'uk mia
bisma miti na'ut inba watan.
7 Tamata ovi rna'a lanit ivavan a inar watan mia, na'uk wol inar lahir
Ya'a, tevek ufalak ne, afa ovi rotu ra sian.
8 Mia miti a'uk snoba yai. Ya'a wol uti, tevek Ning amar a wol naran
obin."
9 Yesus nfalak wean inyai verin ira, ovu na'ut inyai, na Ia nana'a Galilea.
10 Ti ma Yesus warin ra rti roak snoba yai, beti Ia nti vali, na'uk nti
fanfonak watan Ia, boma tamata ra deka rka'a.
11 Dawan Yahudi ra rdava Ia na'a snoba yai, ovu rorat tamata ovi rna'a
inyai ne, "Tamata yai nana'a inba?"

* **7:2 7:2** Imamat 23:34. Snoba ini nbana amar ifitu.

12 Tamata rivun rfamalik Yesus, na'uk vairira kako'u watan. Boku rfalak
ne, “Ia tamata lolin Ia,” na boku vali rfalak ne, “Wahal, Ia nlabir nala
tamata rivun.”
13 Na'uk wol tamata isa vali nabrahi ma nfamalik Yesus na'a tamata
rivun waharira ralan ra, tevek rbobar dawan Yahudi ra.

Yesus nfalyawang verin dawan Yahudi ra ne, afa ovi nair ra wean lahir afa ovi Ubu ralan nfalak a

14 Na'ut i snoba yai nbana ma nfafruang roak, na Yesus nti Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ni lean a ma nair tamata ra na'a inyai.
15 Dawan Yahudi ra rtalkaka urun ma rfalak ne, “Wean inba ma tamata
ini bisma nka'a lahir ma wean ini, velik ne tamata ra wol rair Ia?”†
16 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa ovi air ra wol rtali Ya'a, na'uk rtali Ia
i nsinir roak Ya'a.
17 Tamata iki watan inan ma not-orang afa ovi Ubu ralan nfalak a, na ia
veka nka'a ne, afa ovi air ra rtali Ubu, te Ya'a ka'i ufalak watan.
18 Tamata iki watan wean i ka'i nfamalik afa ovi rtali watan ni fikiran
a, na ia ka'i ndava mane tamata ra ralang ia. Na'uk iki watan inan ma
tamata ra ralang Ubu i nsinir ia, na ia nfalak watan afa ovi kena ra ovu
wol nsiklabir.
19 Musa nala roak ni inukun ra verin mia, na'uk wol tamata isa tali mia
not-orang inukun avyai. Afakinimi mdyava linga'an mane fyedan Ya'a?”
20 Tamata rivun avyai rfalak ne, “Nait sian nleal roak Oa! Iki ndava
linga'an mane nfedan Oa?”
21 Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a otu mujizat isa watan na'a amar i tyari
ita, ma bir tinemun mtyalkaka lahir.‡
22 Na'uk mia mkyarya vali na'ut i msyunat tamata ra na'a amar i tyari
ita. Musa ntulis na'a ni inukun ra ma rsunat mia, na'uk velik aba sunat
yai wol ntali Musa. Sunat yai ntali ubud-nusid ra.§
23 Ba wean i msyunat tamata isa na'a amar i tyari ita, boma myot-orang
Musa ni inukun ra, na afakinimi mingrova Ya'a, tevek otu ma tamata isa
lolin ia na'a amar i tyari ita?
24 Deka snga'ut ma fyaleka inukun verin tamata ra tali afa ovi msyi'ik
ra, na'uk fyaleka inukun verin ira ovu ni malolan a.”

Tamata ra rsiforat ira ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata ra rira salasilan ra?

25 Tamata Yerusalem boku rfalak ne, “Beta ne, ini tamata i dawan Yahudi
ra rdava mane rfedan Ia?
26 Eka msyi'ik, Ia nangrihi na'a tamata rivun waharira ralan ra, na'uk
dawan Yahudi avyai wol rfalak akataka verin Ia. Betane dida dawan ra
rka'a roak ne, Ia ini Raja i ntevut dida salasilan ra?
27 Na'uk tamata ini, ita tka'a roak ne, Ia ntali inba. Na'uk wean i Raja
i ntevut dida salasilan ra nma, na wol tamata isa vali nka'a ne, Ia ntali
inba.”
28 Na'ut i Yesus nsiair na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut obin, na
Ia vain dawan ma nfalak ne, “Mia mkya'a Ya'a, ovu mkya'a vali ne utali

† **7:15 7:15** Tali Ni kako'u, na Yesus wol ndoku ovu dawan Yahudi ra ma rair Surat Ralan verin Ia.
‡ **7:21 7:21** Mujizat i Yesus notu, inyai ntali Yohanes 5:1-9. Yesus notu ma lolin ewal tamata isa na'a kolam Betesda.
§ **7:22 7:22** Na'a Kejadian 17:9-14 ovu 21:4, Ubu notu tnorung verin Abraham ovu ubun-nusin ra. Sunat neluk faneak ne, Ubu notu tnorung yai verin Abraham. Abraham ubun-nusin avyai wean Ishak, Yakub, beti Musa.

inba. Ya'a wol ka'i usinir Ya'a ma uma, na'uk Ia nsinir Ya'a ma uma. Afa
ovi nfalak ra kena lalawatan, na'uk mia wol mkya'a Ia.
29 Ya'a uka'a Ia, tevek utali Ia ovu nsinir Ya'a ma uma."
30 Na'ut inyai, na tamata ra rdava linga'an mane rtaha Yesus, na'uk wol
tamata isa vali nkena Ia, tevek wol naran Ni amar a obin.
31 Na'uk tali tamata rivun ovi rna'a inyai, na tamata rivun rorang Ia ma
rfalak ne, "Ia ini Raja i ntevut dida salasilan ra, tevek wol tamata isa vali
bisma notu mujizat nlia tali mujizat ovi notu ra."
32 Tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi rarenar roak afa ovi tamata
rivun avyai rfamalik ovu vairira kako'u watan, na'a Yesus. Ba irmunuk
Yahudi rira dawan mela falurut ra rsinir tamata ovi rwanar Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ma ti rtaha Yesus.
33 Yesus nfalak ne, "Ning amar a wol mnanat roak ma una'a ovu mia.
Ya'a veka ewal Ya'a uti verin Ia i nsinir Ya'a.
34 Mia veka mdyava Ya'a, na'uk wol mtyuan Ya'a, tevek wol bisma miti
wan i veka una'a."
35 Dawan Yahudi avyai ka'i rsifalak afa verin ira ne, "Ia veka nti ba,
ma ita wol bisma tatuan Ia? Beta ne Ia mane nti nuhu mavu ma ntuan
tamata Yahudi ovi rebang tamata ovi wol Yahudi ra, ma nair tamata ovi
wol Yahudi ra?*
36 Afakinimi Ia nfalak ne, 'Mia veka mdyava Ya'a, na'uk wol bisma
mtyuan Ya'a, ovu wol bisma miti wan i veka una'a?' "

Wear i nala vava'at verin tamata ra

37 Amar i nban-muri lalean na'a snoba yai penting lia amar liak ra na'a
snoba yai.† Na'a amar yai, na Yesus ndiri, beti vain dawan ma nfalak ne,
"Tamata iki watan nabroa, na nma ma ala wear ma nenu!
38 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, tamata iki watan wean i norang Ya'a,
na wear matan i nala vava'at verin tamata ra, veka nava na'a ralan a."‡
39 Yesus nfalak wean inyai ma nfalyawang ne, Ubu veka nala Ni Roh
verin tamata ovi rorang Yesus. Na'ut inyai, na Ubu wol nala Ni Roh verin
tamata inorang ra obin, tevek Ia wol nfadawang Yesus obin.
40 Tamata rivun rarenar afa ovi Yesus nfalak ra, ma boku rfalak ne,
"Kena urun! Ia ini nabi i Ubu ntorung roak ma nma lanit ivavan a."
41 Tamata boku vali rfalak ne, "Ia Raja i ntevut dida salasilan ra!" Na'uk
boku vali rfalak ne, "Wahal, Raja i ntevut dida salasilan ra wol ntali
Galilea!
42 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Raja i ntevut dida salasilan ra ubun-
nusin Raja Daud, ovu ntali Daud ni ahu a naran Betlehem."§
43 Ba tamata rivun avyai rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra na'a Yesus.
44 Tamata boku mane rtaha Ia, na'uk wol tamata isa vali nkena Ia.

Dawan Yahudi ra rafena ma rorang Yesus

---

* **7:35 7:35** Dawan Yahudi avyai rfikir ne, Yesus mane nti nuhu mavu ma nalola tamata Yahudi ra, na'uk nair tamata Yunani ra. Ihin a ne, mane nair tamata ovi wol Yahudi ra. † **7:37 7:37** Lokat amar na'a snoba yai, ma naran amar ifitu, na Yahudi rira mela falurut ra rala wear tali Wear Siloam, ma rovun Yahudi ra rti rira Rahan Dawan Falurut. Ira rotu wean inyai ma nfangnanang ira na'ut lalan ana, Ubu notu wear tali vatu na'a wan lean vu dawan (Keluaran 17:6). Na'a amar i nban-muri lalean yai (amar nomor iwalu), na rira mela falurut ra wol rala wear yai. Tamata Yahudi ra rangnanang amar i uburir-nusirira ra rti lanun i Ubu ntorung roak verin ira (Kanaan). Ubu naflahar ma dawan roak ira ovu afamtahan ovu wear. ‡ **7:38 7:38** Yehezkiel 47:1; Zakharia 14:8 § **7:42 7:42** Mikha 5:2; Mazmur 89:3-4

45 Tamata ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut rewal ira ma ti
rtuan Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata Farisi ra, ma rorat
Yahudi rira dawan avyai ovu tamata Farisi ra ne, “Afakinimi wol mtyaha
Ia mya ini?”
46 Ira rfalak ne, “Ita wol trenar obin ne, tamata ra bisma rangrihi nala
wean tamata eri.”
47 Tamata Farisi avyai rfalak ne, “Beta ne Ia nlabir nala roak mia vali?
48 Mia mryenar ne, tamata isa tali dawan Yahudi ra te tamata Farisi ra
rorang Ia?
49 Na'uk tamata rivun ovi wol rka'a Musa ni inukun ra, fara Ubu near
nfasoba ira!”
50 Tamata isa tali tamata Farisi avyai naran Nikodemus ntuan lan roak
Yesus.* Ia nfalak verin ira ne,
51 “Na'a Musa ni inukun ra, na wol bisma tukun tamata isa obin, wean
i wol trenar afa ovi nfalak ra, ma tka'a afa ovi notu ra.”
52 Ira rfalak verin ia ne, “Beta ne oa mtali vali Galilea? Bwas ma lolin
Surat Ralan a, na veka mka'a ne, wol nabi isa ntali Galilea!”

Vata i nsifa roak ntuba ovu tamata i wol awan verin ia

53 Nata, lokat ira rewal ira rti rira rahan ra.

8

1 Na'uk Yesus nti vuar Zaitun.
2 Varverak sumatan, na Ia nti ewal Yahudi rira Rahan Dawan Falurut,
na tamata rivun rma ma rtuan Ia. Ia ndoku ma nair ira.
3 Na'ut inyai, na Yahudi rira dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra ovu tamata
Yahudi ovi rtali sidovung Farisi rovun vata i nsifa roak ti verin Ia. Tamata
ra rtaha nala lahir vata yai na'ut i ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.*
Ira rsinir ia ma ndiri tamata rivun avyai fruarira ra.
4 Ba rfalak verin Yesus ne, “Tuan Guru, amtaha nala lahir vata ini na'ut
i ntuba ovu brana i wol awan verin ia.
5 Musa ni inukun ra rfalak ne, vata i notu wean inyai, musti tala vatu
ma al tatev-fedan ia. Ba Bapa munovak wean inba na'a afa ini?”
6 Ira rfalak wean inyai ma al rlabir teman Ia, boma bisma rfasala Ia.
Na'uk Yesus ntoak Ia ma ntulis ovu liman tanan a na'a lanun.
7 Ira rkiwal ma rorat Ia, ba ndiri ma nfalak verin ira ne, “Tamata iki
watan tali mia, wean i wol ni salasilan lahir, na ula ia ma nala vatu al
nteva vata ini.”
8 Yesus ntoak ewal vali Ia ma ntulis na'a lanun.
9 Na'uk ti ma rarenar afa i Yesus nfalak a, na rti talik wan yai. Tamata
ovi tuvu roak ira rti ula ira, beti tuvmarmuri ra, ma teran a'uk Yesus ovu
vata yai rna'a wan yai.
10 Nata Yesus ndiri lahir ma nfalak verin vata yai ne, “Titi, tamata avyai
rti ba roak? Wol tamata isa vali nukun oa?”
11 Vata yai nfalak ne, “Duila'a, wol tamata rukun ya'a.”
Ba Yesus nfalak ne, “Ya'a vali wol ukun oa. Ba mewal oa, ovu tali amar
ini, na deka motu salasilan kikyai.”

Lyawan i nma lanit ivavan ini, inyai Yesus

---

* **7:50 7:50** Msi'ik Yohanes 3:1-21 * **8:3 8:3** Wean i brana te vata ovi rsifa roak rtuba ovu vata te brana liak, na Vaidida mnanat nfalak ne, tamata yai naflidan.

12 Yesus nangrihi ewal verin tamata rivun avyai ma nfalak ne, “Ya'a ini
lyawan a verin tamata ra na'a lanit ivavan a. Tamata iki watan norang
Ya'a, na ia veka wol nbana na'a dedan ralan, na'uk ia veka ni lyawan i
nala vava'at verin tamata ra.”
13 Tamata Farisi avyai rfalak verin Ia ne, “Oa ka'i fwamalik watan Oa,
ba Mu afa ovi fwalak ra wol kena.”
14 Yesus nfalak verin ira ne, “Velik ne ka'i ufamalik watan Ya'a, na'uk
Ning afa ovi ufalak ra kena. Tevek Ya'a uka'a ne, utali inba ovu veka uti
inba, na'uk mia wol mkya'a ne, utali inba ovu veka uti inba.
15 Mia fyaleka inukun verin tamata ra ovu adat ovi tamata ra ba'i rala al
rfaleka inukun verin tamata liak ra. Ya'a wol ufaleka inukun verin tamata
isa vali.
16 Na'uk wean i ufaleka inukun verin tamata ra, na otu ovu ni malolan
a, tevek wol aksa Ya'a ufaleka inukun verin ira, na'uk Ia i nsinir Ya'a novu
vali na'ut i ufaleka inukun verin tamata ra.
17 Na'a bira inukun ra rtulis ne, wean i tamata irua rira afa ovi rfalak
ra wearira isa, na rira afa ovi rfalak avyai kena.
18 Ya'a ka'i ufamalik Ya'a, ovu Yamang i nsinir Ya'a nfamalik vali Ya'a.”
19 Ba ira rfalak verin Ia ne, “Yamam a nana'a ba?”
Yesus nfalak ne, “Mia wol mkya'a Ya'a ovu vali wol mkya'a Yamang a.
Wean i mkya'a Ya'a, na mia veka mkya'a vali Yamang a.”
20 Yesus nfalak afa avyai munuk na'ut i nsiair na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ni lean a, nebang wan i tamata ra rfadoku rira
persembahan ra na'a. Na'uk wol tamata isa vali ntaha Ia, tevek wol naran
Ni amar a obin.

Tamata ovi wol rorang Yesus veka rmata ovu rira salasilan ra

21 Yesus nfalak ewal verin tamata rivun avyai ne, “Ya'a veka uti verin
Yamang a ovu mia veka mdyava Ya'a, na'uk mia wol bisma miti wan i uti
a, ovu veka myata na'a bira salasilan ra.”
22 Dawan Yahudi avyai rfalak ne, “Beta ne Ia mane nfedan tenan a, bi
nfalak ne, ‘Na'a wan i uti a, mia wol bisma miti.’ ”
23 Ba Yesus nfalak verin ira ne, “Mia mtyali fun ini, na'uk Ya'a utali ratan.
Mia mtyali lanit ivavan ini, na'uk Ya'a wol utali lanit ivavan ini.
24 Wean inyai, bi inlangin a ufalak verin mia ne, mia veka myata na'a
bira salasilan ra. Wean i wol myorang ne, Ya'a ini tamata i ufalak roak
yai, na mia veka myata na'a bira salasilan ra.”
25 Ba rorat Ia ne, “Oa ini iki mnga'un?”
Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ufamalik lan roak verin mia ne, Ya'a ini
iki!
26 Ya'a mane ufalak afa rivun verin mia, ovu ufaleka inukun verin mia.
Na'uk Ia i nsinir Ya'a Ni afa ovi nfalak ra kena lalawatan. Ya'a ufamalik
afa ovi urenar tali Ia verin tamata ra na'a lanit ivavan a.”
27 Ira wol rfan-aran ne, Yesus nfamalik Yaman a verin ira.
28 Wean inyai, bi Yesus nfalak ne, “Wean i fyasaka Ya'a, Tamata Yanan
Ya'a,† beti mkya'a ne, Ya'a ini tamata i ufalak roak yai, ovu mkya'a vali
ne, afa ovi otu ra wol mane rtali watan Ya'a. Na'uk ufamalik watan afa
ovi Yamang a nair roak verin Ya'a.
29 Ia i nsinir Ya'a nfatuang lalawatan Ya'a. Ia wol nsi'ik watan ma aksa
Ya'a, tevek otu lalawatan afa ovi rotu ma ralan lolin.”

† **8:28 8:28** Tafsiran boku rfalak ne, rfasaka Yesus (Tamata Yanan) ihin a, rbaku Ia na'a aa walwalur.

Ubu nfatalik tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba salasilan wol nfareta roak ira

30 Ti ma Yesus nangrihi munuk roak wean inyai, na tamata rivun rorang Ia.
31 Ba Yesus nfalak verin tamata Yahudi ovi rorang Ia ne, “Wean i myot-orang lalawatan afa ovi ufalak ra, na mia myeluk Ning tamata mnga'un ovi rorang Ya'a.
32 Mia veka mkya'a afa ovi kena ra, ba afa avyai veka rfatalik‡ mia.”
33 Ira rfalak verin Ia ne, “Abraham ubun-nusin ami, ovu wol fasa vali obin ameluk tamata sansinir. Afakinimi fwalak ne, veka rfatalik ami?”
34 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan notu salasilan, na inyai nfaturu ne, salasilan nfareta roak ia, wean tamata isa nfareta ni sansinir.
35 Tamata sansinir isa wol nana'a lalawatan rahan teta isa, na'uk tamata i rarali ia tali rahan teta yai, nana'a lalawatan rahan yai.
36 Ba wean i Ubu Yanan a nfatalik mia tali bira salasilan ra, na kena urun ne, afa ovi lan rfareta mia, wol rfaret-nala roak mia.
37 Ya'a uka'a ne, Abraham ubun-nusin mia, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a, tevek mifena ma mtyorung Ning vaivatul ra.
38 Ya'a ufamalik afa ovi Yamang nfaturu roak verin Ya'a. Na'uk mia myot-orang watan afa ovi mryenar tali yamabira a.”§
39 Ira rfalak verin Ia ne, “Ami yamamami verin Abraham.”

Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i mia yamabira verin Abraham, na bira afa ovi myotu ra veka wean lahir ia.
40 Ya'a ufamalik afa kena ovi urenar tali Ubu, na'uk mia mdyava linga'an mane fyedan Ya'a. Abraham wol notu wean inyai.
41 Mia myot-orang watan afa ovi yamabira notu a.”

Ira rfalak ne, “Tamata ovi rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira wol yanarira ami! Ubu a'uk sa'i neluk Yamamami.”
42 Yesus nfalak verin ira ne, “Wean i Yamabira verin Ubu, na mia veka mlyobang urun Ya'a, tevek utali Ia uma lanit ivavan a. Ya'a wol ka'i usinir Ya'a ma uma, na'uk Ia nsinir Ya'a ma uma ini.
43 Afakinimi wol fyan-aran afa ovi ufalak ra? Mia wol fyan-aran, tevek mifena ma mryenar Ning vaivatul ra.
44 Yamabira verin nitdawan a, ovu inabira ma myot-orang watan ni ininan ra. Tali lalan a, nitdawan nsifedan lalawatan, ovu ni vava'at wol nana'a afa ovi kena ra, tevek nafena lahir ma notu afa ovi kena ra. Wean i nsiklabir, na notu watan afa ovi ralan nfalak a, tevek ia ba'i nsiklabir, ovu afa siklabir ra munuk rtali ia.
45 Ba mia wol myorang Ya'a, tevek ufalak afa ovi kena ra.
46 Tamata iki tali mia bisma nfaturu ne, otu salasilan? Wean i ufalak afa ovi kena ra, na afakinimi wol myorang Ya'a?
47 Tamata iki watan ntali Ubu, na ia nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk mia wol mtyali Ubu, ba mifena ma mryenar Ni afa ovi nfalak ra.”

Yesus Ni dawan a nlia Abraham i tamata Yahudi ralang ia

48 Tamata Yahudi avyai rfalak verin Yesus ne, “Kena ami, wean i amfalak ne, tamata Samaria Oa, ovu nait sian nleal Oa!”

---

‡ **8:32 8:32** Afa ovi kena ra veka rfatalik tamata ra tali nitdawan ni siweang ra.

§ **8:38 8:38** Na'a Yohanes 8:44, Yesus nfalyawang Ni maksud ovu vaivatul ***yamabira.***

49 Yesus nfalak ne, “Nait sian wol nleal Ya'a. Ya'a alang Yamang a, na'uk
mia fyalak sian Ya'a.
50 Ya'a wol udava ma tamata ra rfadawang Ya'a. Na'uk Ubu inan ma
tamata ra ralang Ya'a, ovu Ia i nfaleka inukun verin tamata ra.
51 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan not-orang
Ning vaivatul ra, na ia veka wol nmata kakiwal.”
52 Tamata Yahudi avyai rfalak verin Ia ne, “Fiang ini amka'a roak ne,
nait sian nleal Oa. Tevek Abraham nmata roak ovu nabi ra rmata vali
roak, na'uk Oa fwalak ne, tamata iki watan not-orang Mu vaivatul ra, na
ia veka wol nmata kakiwal.
53 Abraham nmata roak ovu nabi ra rmata vali roak, na Oa ini iki? Oa
fwikir ne, Mu dawan nlia yamamami Abraham?”
54 Yesus nfalak ne, “Wean i Ya'a ka'i ufadawang tenang a, na afa yai
wol ihin akataka. Na'uk Yamang i fyalak ne, neluk Ubu verin mia, ka'i
nfadawang Ya'a.
55 Velik ne mia wol mkya'a Ia, na'uk Ya'a uka'a Ia. Wean i ufalak ne, wol
uka'a Ia, na Ya'a usiklabir roak wean mia. Na'uk uka'a Ia, ovu ot-orang Ni
vaivatul ra.
56 Yamabira Abraham ralan lolin urun, tevek ia veka nsi'ik Ning amar i
uma a. Ia nsi'ik roak amar yai, ba ralan lolin urun.”
57 Ba tamata Yahudi avyai rfalak verin Yesus ne, “Oa wol Mu varat
vutlima obin, na wean inba ma fwalak ne, mrea roak Abraham?”
58 Yesus nfalak verin ira ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Wol
rarali Abraham obin, na Ya'a una'a roak.”
59 Ba ira rala vatu ma al rteva Yesus, na'uk Ia ka'i nfonak tenan a ma
nban-talik Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni lean yai.

9

Yesus notu ma tamata kibu isa nsirea lahir

1 Na'ut i Yesus nbana, na nsi'ik tamata kibu isa. Tamata yai nkibu na'ut
i rarali ia.
2 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorat ne, “Tuan Guru, afakinimi tamata
ini rarali ia, na nkibu roak? Ia nkibu tevek ni salasilan ra, te renan-yaman
rira salasilan ra?”
3 Yesus nfalak ne, “Ia nkibu wol ntali ni salasilan ra te ntali renan-yaman
rira salasilan ra, na'uk musti wean inyai, boma tamata ra bisma rsi'ik Ubu
Ni ngrebat i nfaturu na'a tamata yai.
4 Na'ut amar obin, na ita musti tfabana Ia i nsinir Ya'a Ni karya ra, tevek
wean i ovan roak, na wol tamata isa vali bisma nkarya.
5 Na'ut i una'a lanit ivavan obin, na Ya'a ini lyawan verin tamata ra na'a
lanit ivavan a.”
6 Ia nfalak munuk wean inyai, na nafnit na'a lanun, beti nsileti beran a
ovu lanun ma na'ung na'a tamata kibu yai matan a,
7 ma nfalak verin ia ne, “Muti ma muflarut waham a na'a kolam Siloam.”
Siloam ihin a ne, “Tamata i rsinir ia.” Ba tamata yai nti ma naflarut wahan
a, ma nsirea roak, ma newal ia nti ni rahan a.
8 Na'uk tamata ovi rka'a roak ne, ia ba'i ndoku linga'an nelan ma nera
afa tali tamata ra, ovu tamata ovi rna'a ni rahan nelan a rfalak ne, “Betane
ini tamata i ba'i ndoku linga'an nelan ma nera afa tali tamata ra?”
9 Tamata boku rfalak ne, “Kena urun, inyai ia.”
Boku vali rfalak ne, “Wahal, ia felan a wean watan tamata yai.”

Na'uk tamata kibu yai nfalak ne, “Kena urun, ya'a ini tamata yai!”
10 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Wean inbinimi bisma msirea roak?”
11 Ia nfalak ne, “Tamata i naran Yesus nsileti beran a ovu lanun, beti
na'ung na'a matang ra ma nfalak ne, ‘Muti ma muflarut waham a na'a
kolam Siloam.’ Ba uti ma uflarut munuk wahang a, na usirea lahir!”
12 Ba tamata avyai rorat ia ne, “Tamata yai na'a inba?”
Ia nvalat ne, “Ya'a wol uka'a.”
13 Ba tamata avyai rovun tamata i nkibu na'uk nsirea roak yai ti verin
tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi.
14 Na'ut i Yesus nsileti beran a ovu lanun ma notu ma lolin tamata yai
matan a, na amar yai amar i Yahudi ra ryari ira.
15 Ba tamata Farisi avyai rorat vali ia ne, “Wean inbinimi msirea roak
i?”
Tamata yai nfalak ne, “Ia nsileti beran a ovu lanun ma na'ung na'a
matang ra, beti nsinir ya'a ma ti uflarut wahang a, na usirea lahir!”
16 Tamata Farisi boku rfalak ne, “Tamata i notu ma lolin tamata ini
matan a wol ntali Ubu, tevek wol nalang amar i tyari ita.”
Na'uk tamata Farisi boku vali rfalak ne, “Wean inba ma tamata salasilan
isa bisma not-nala mujizat i wean ini?” Ba rsitaku ulurira na'a rira fikiran
ra.
17 Ira rorat ewal tamata yai ne, “Oa munovak aka na'a tamata yai, tevek
notu roak ma matam ra lolin?”
Ia nvalat ne, “Tamata yai nabi Ia.”
18 Na'uk dawan Yahudi avyai rafena ma rorang ne, lan a tamata yai
nkibu, na'uk fiang ini nsirea roak. Wean inyai bi rera tamata yai renan
ovu yaman a,
19 ma rorat ira ne, “Ini yanabira i fyalak ne, nkibu na'ut i rarali ia? Wean
inbinimi fiang ini bisma nsirea roak?”
20 Tamata yai renan ovu yaman a rfalak ne, “Ami amka'a ne, yanamami
ia ovu nkibu roak na'ut i rarali ia,
21 na'uk ami wol amka'a ne, wean inbinimi fiang ini nsirea roak. Ami
wol amka'a vali ne, tamata iki notu ma nsirea roak. Myorat watan ia,
tevek dawan roak ia, ba bisma ka'i nfamalik lahir.”
22 Tamata yai renan ovu yaman a rfalak wean inyai, tevek rbobar dawan
Yahudi avyai. Ira ralarira isa roak ne, tamata iki watan ntorung ne, Yesus
yai Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, na ia wol bisma nti Yahudi rira
rahan falurut ralan a.
23 Wean inyai bi, tamata yai renan ovu yaman a rfalak ne, “Myorat watan
ia, tevek dawan roak ia.”
24 Ba tamata Yahudi avyai rera ewal tamata i lan a nkibu na'uk nsirea
roak yai, ma rfalak verin ia ne, “Mala lahir Ubu Naran a al mufwaba ne,
afa i fwalak a kena urun. Ami amka'a ne, tamata yai tamata salasilan Ia.”
25 Ia nvalat ne, “Ya'a wol uka'a ne, tamata yai tamata salasilan Ia te
wahal. Na'uk uka'a afa isa watan ne, lan a matang ra rkibu, na'uk fiang
ini usirea roak.”
26 Ba rorat ewal ia ne, “Ia notu afaka verin oa? Ia notu wean inba ma
msirea roak?”
27 Ia nfalak ne, “Ufalak munuk roak verin mia, na'uk mifena ma
mryenar. Afakinimi myorat ewal? Betane mia vali mane myeluk Ni
tamata ovi rorang Ia?”
28 Ira rfalak sian ia ma rfalak ne, “Oa morang Ia, na'uk ami wahal, tevek
ami amorang Musa.

29 Ami amka'a ne, Ubu nangrihi roak verin Musa, na'uk wol amka'a ne,
tamata yai ntali inba."
30 Tamata kibu yai nfalak ne, "Ya'a ubrian! Afakinimi wol mkya'a ne, Ia
ntali inba? Ia notu roak ma usirea.
31 Ita tka'a ne, Ubu wol nvalat tamata salasilan rira falurut ra, na'uk Ia
nvalat tamata ovi ralang Ia ovu rot-orang afa ovi ralan nfalak ra.
32 Tali lalan a ma naran amar ini, na wol trenar obin ne, tamata ra bis
rotu ma lolin tamata ovi rkibu na'ut i rarali ira ma rsirea.
33 Wean i tamata yai wol ntali Ubu, na wol not-nala afakataka."
34 Ira rfalak ne, "Oa mu salasilan nngora roak na'ut i beti rarali oa, na
wean inba ma mair ami?" Ba rala'ing vatuk ia tali Yahudi rira rahan
falurut a.
35 Yesus nrenar ne, dawan Yahudi avyai rala'ing vatuk roak ia tali Yahudi
rira rahan falurut a. Ba Yesus ti ntuan ia ma nfalak ne, "Oa morang Tamata
Yanan a te wahal?"
36 Tamata yai nfalak ne, "Bapa, mlobang ma fwalak verin ya'a ne, tamata
yai iki Ia, boma orang Ia."
37 Yesus nfalak verin ia ne, "Oa msi'ik roak Ia, ovu Ia fiang ini nangrihi
lahir verin oa!"
38 Tamata yai nfalak ne, "Duila'a, ya'a orang Oa!" Ba nsangatur ma
nraning Yesus.
39 Yesus nfalak ne, "Ya'a uma lanit ivavan a ma ufaleka inukun verin
tamata ra. Otu wean inyai, boma tamata iki watan nkibu, veka nsirea,
ovu vali iki watan nsirea, veka nkibu."
40 Tamata Farisi boku rna'a vali inyai ma rarenar afa ovi Yesus nfalak
ra, ba rorat Ia ne, "Ba ami amkibu vali?"
41 Yesus nvalat ira ne, "Wean i matabira ra rkibu urun, na mia wol bira
salasilan. Na'uk mia fyalak ne, matabira ra wol rkibu, ba bira salasilan
obin."*

10

Yesus nwanar ma lolin Ni tamata ovi rorang Ia, wean domba duan nwanar ma lolin ni domba ra

1 Yesus nfalak ne, "Afa i ufalak verin mia ini kena urun! Tamata iki
watan inan ma nti wan i domba ra rna'a, ovu wol nahu wan yai ni falfolat
a, na'uk nakbasal ni balbelat a ma nti ralan, na ia tamata i nwi-nwa tamata
ra ma nbori rira metan ra, ovu tamata barborin ia.
2 Na'uk tamata iki watan nti wan yai nahu ni falfolat a, na domba duan
ia.
3 Tamata i nwanar wan i domba ra rna'a nvadil falfolat a verin domba
duan a. Domba ra rarenar domba duan vain a, ovu nera lokat domba
nararira ra ma novun ira ma rti murin.
4 Wean i domba duan a novun munuk roak ni domba ra ma rti murin,
na nbana ula ia, beti ni domba ra rorang ia, tevek ref-nala vain a.
5 Na'uk wean i tamata liak nera ira, na veka wol rorang ia ovu rafla talik
lahir ia, tevek wol ref-nala tamata yai vain a."
6 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma ini verin ira, na'uk wol rfan-aran
afa ovi nfalak ra.
7 Ba Yesus nfalak ewal ne, "Afa i ufalak verin mia ini kena urun! Ya'a
ini wean falfolat i domba ra ba'i rahu ma rti warira ra.

* **9:41 9:41** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rka'a roak Ubu, na'uk wol rot-orang Ni vaivatul ra, ira wearira tamata ovi rfalak ne, matarira ra wol rkibu, ba rira salasilan obin.

8 Tamata ovi rma lan beti Ya'a, na ira munuk tamata ovi rwi-rwa tamata
ra ma rbori rira metan ra, ovu tamata barborin ira. Wean inyai bi, domba
ra wol rarenar ira.
9 Ya'a ini wean falfolat a. Tamata iki watan nma ma ntuan Ubu nahu
Ya'a, na Ubu veka nsikat ia tali ni salasilan ra, ma ni vava'at kakiwal.
Tamata yai veka nti ovu nma, nahu falfolat yai ma ntuan wan lean vu i
ngrova lalawatan.
10 Tamata barborin nma ma nbori, nfedan ovu vali nvisal domba ra.
Na'uk Ya'a uma, boma tamata ra rira vava'at, ovu vava'at i lolin urun.
11 Ya'a ini domba duan i lolin a. Domba duan i wean inyai, nmata verin
ni domba ra.
12 Na'uk tamata i rbahir ia ma nwanar domba ra, na'ut i nsi'ik serigala
nma, na nafla talik domba ra, tevek wol ni domba avyai.* Ba serigala veka
ntaha lahir domba boku, na boku rafla ma ramir-ramar.
13 Ia nafla, tevek nkarya al ndava ma rbahir watan ia, ba wol nkamlabir
domba ra.
14 Ya'a ini domba duan i lolin a, ovu uka'a Ning domba ra, ovu vali Ning
domba ra rka'a Ya'a.
15 Wean lahir Yamang a nka'a Ya'a, ovu uka'a Yamang a, ovu vali umata
verin Ning domba ra.
16 Ya'a Ning domba liak boku vali, na'uk wol rasdovu ira obin ovu domba
ovi rna'a roak warira ini. Domba avyai musti ovun vali ira, ovu ira veka
rarenar vaing a. Ira veka rasdovu ira na'a sidovung isa, ovu veka rira
domba duan isa watan vali, inyai Ya'a.
17 Yamang a nlobang Ya'a, tevek utorung ma umata, boma bisma uva'at
ewal.
18 Wol tamata isa vali bisma nfedan Ya'a, na'uk Ya'a ka'i utorung watan
ma umata. Ya'a Ning ngrebat ma ala tenang a ma tamata ra rfedan Ya'a.
Ya'a Ning ngrebat vali ma uva'at ewal. Yamang a ka'i nsinir Ya'a ma otu
karya ini."
19 Yesus nfalak munuk wean inyai, na tamata Yahudi ra rsitaku ulurira
na'a rira fikiran ra.
20 Tamata rivun rfalak ne, "Nait sian a nleal roak Ia ma nfoar. Afakinimi
mryenar Ia?"
21 Na'uk tamata boku vali rfalak ne, "Afa ovi nfalak ra wol rtali nait sian
a, tevek nait sian wol not-nala ma tamata i nkibu bisma nsirea!"

Tamata Yahudi ra wol rtorung Yesus

22 Na'a Yerusalem, na tamata Yahudi ra rotu snoba ma al rangnanang
amar i raresmi rira Rahan Dawan Falurut a. Na'ut inyai, na'ut radridin.
23 Yesus nbana watan nahu wan i rfanara ia ne, Salomo ni abelus a, na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a.
24 Tamata Yahudi ra rma ma rdir-lilit Ia, ovu rfalak verin Ia ne, "Lafira
ki fwavotuk verin ami ne, Oa ini iki mnga'un, boma ralamami ra deka
raruan? Wean i Oa ini Raja i ntevut mami salasilan ra, na fwalak lahir
verin ami."
25 Ba Yesus nfalak verin ira ne, "Ufalak roak verin mia, na'uk mifena ma
myorang. Ya'a otu mujizat ra ovu Yamang Ni ngrebat a, ovu mujizat avyai
rfalyawang lahir ne, iki Ya'a.
26 Mia wol myorang Ya'a, tevek wol Ning domba verin mia.
27 Ning domba ra rarenar vaing a, ovu uka'a ira, ovu vali rorang Ya'a.

---

* **10:12 10:12** Serigala yai wean yaha lalilin i dawan. Ia ba'i nsikaras ovu nlabas afwatan ra ma na'an ira.

28 Ya'a ala vava'at kakiwal verin ira, ovu ira veka wol rmata, nata ti wol
ni wahan. Wol tamata isa vali bisma nala ira tali limang ralan a.
29 Yamang a nala munuk roak ira verin Ya'a. Ni dawan a nlia munuk
afakataka. Wol tamata isa vali bisma nala ira tali Yamang liman ralan a.
30 Ya'a ovu Yamang a, ikisa watan ami."
31 Ba tamata Yahudi avyai ral-ewal vatu ma al rteva Yesus.
32 Na'uk Yesus nfalak ne, "Mia msyi'ik roak karya lolin ovi Yamang nsinir
Ya'a ma otu ra. Tali afa ovi otu avyai munuk, na karya inbi notu ma mane
mtyeva Ya'a?"
33 Ira rfalak ne, "Ami wol mane amteva Oa tevek motu karya ovi lolin ra,
na'uk amteva Oa tevek fwalak sian Ubu. Velik aba, Oa ini tamata watan
Oa, na'uk motu tenam a wean lahir Ubu."
34 Yesus nfalak verin ira ne, "Rtulis roak na'a bira Buku Inukun ra wean
ini, 'Ubu nfalak roak ne, mia ubu mia.'†
35 Ita tka'a ne, afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan a, tamata ra wol rkati
nala. Ba wean i Ubu nera tamata ovi nala Ni vaivatul ra verin ira ne, ubu
ira, na
36 afakinimi fyalak ne, ufalak sian Ubu, wean i ufalak ne, Ubu Yanan
Ya'a? Ubu ka'i nfili Ya'a, beti nsinir ma uma lanit ivavan a.
37 Wean i wol ufabana karya i Yamang a nala verin Ya'a, na deka
myorang Ya'a.
38 Na'uk wean i otu karya i Yamang a nala verin Ya'a, velik ne mifena
ma myorang Ya'a, na fara myorang watan afa ovi otu ra. Myorang afa
avyai, boma bisma mkya'a ovu fyan-aran ne, Yamang nleal ralang a, ovu
Ya'a uleal Yamang ralan a."
39 Ira rdava linga'an ewal mane rtaha Yesus, na'uk nti talik watan ira.

Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur a

40 Nata Yesus nti ewal oar Yordan ni lihir a ma nana'a inyai. Lan a,
Yohanes nbaptis tamata ra na'a wan yai.
41 Tamata rivun rma ma rtuan Ia na'a inyai. Ira rfalak ne, "Yohanes wol
notu mujizat isa vali, na'uk afa ovi nfalak munuk roak na'a tamata ini,
kena munuk lahir."
42 Ba tamata rivun ovi rna'a inyai rorang Yesus.

11

Lazarus nmata

1-2 Brana isa naran Lazarus, ovu uran irua nararira Maria ovu Marta.
Ira rleal ahu Betania. Lan a, Maria ini nli'i ngul i voan lolin urun na'a
Duila'a ean a, ovu nala ni vut ma al na'i. Amar isa, na uran i Lazarus
nawar ia.*
3 Lazarus uran irua yai rsinir tamata isa ma ti nfaivar verin Yesus ne,
"Duila'a, uramami i mlobang ia yai, nawar ia."
4 Ti ma Yesus nrenar ivar yai, na nfalak ne, "Suhut yai veka wol notu
ma nmata. Na'uk musti wean inyai, boma nfaturu Ubu Ni dawan a, ovu
tamata ra rfadawang Ubu Yanan a Ni dawan a."
5 Yesus nlobang Marta, Maria ovu urarira i Lazarus a.

---

† **10:34 10:34** Na'a Mazmur 82:6, Ubu nfalak ne, Ni tamata ovi rban-ulu verin tamata Yahudi ra, ubu ira, tevek Ia nfili ira ma rfaleka inukun verin Yahudi ra. Snain a, Yesus nangrihi verin tamata ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Ia.

* **11:1-2 11:1-2** Maria ni tomu na'ut i nli'i ngul na'a Yesus ean a nana'a Yohanes 12:1-8

6 Ba na'ut i Yesus nrenar ne, Lazarus nawar ia, na Ia nana'a watan wan
a amar irua ewal.†
7 Amar irua yai nelak roak, beti Yesus nfalak verin Ni tamata ovi rorang
Ia ne, “Mya ma tewal ita tati Yudea.”
8 Ni tamata ovi rorang Ia yai rfalak verin Ia ne, “Tuan Guru, beti amar
ifira nelak, na tamata Yahudi ra mane rala vatu al rteva Oa, na afakinimi
mane muti ewal ineri?”
9 Yesus nfalak ne, “Mia wol mkya'a ne, tali lera beti ndata nata ti naran
i nakduvul a, na jam vutu rahin irua? Tamata iki watan nbana na'ut amar
a, na veka wol nasvotun, tevek nsi'ik lyawan i na'a lanit ivavan a.
10 Na'uk tamata i nbana na'ut ovan, na ia veka nasvotun, tevek lyawan
a wol nana'a ia.”
11 Yesus nfalak munuk roak wean inyai, beti nfalak vali verin ira ne,
“Dida kida i Lazarus ntub-lufa roak, na'uk veka uti ma ufabatar ia.”
12 Ba Ni tamata ovi rorang Ia rfalak ne, “Duila'a, wean i ntub-lufa, na
veka lolin ewal ia tali ni suhut a.”
13 Na'ut inyai, na Yesus nfalak ne, Lazarus ntub-lufa. Ihin a ne, ia nmata
roak. Na'uk Ni tamata ovi rorang Ia rfikir ne, Lazarus ntub-lufa watan.
14 Ba wean inyai, bi Yesus nfalyawang lahir ne, “Lazarus nmata roak.
15 Na'uk ralang a lolin, tevek na'ut i nmata, na Ya'a wol una'a inyai.
Wean inyai ma na'a bira lolin, boma myorang urun Ya'a. Mya ma tati ma
tsi'ik Lazarus.”
16 Tomas i ba'i rera ia ne Didimus, nfalak verin teran a valin ovi irmunuk
rorang Yesus ne, “Mya ma torang Ia ma tmata ovu Ia.”‡
17 Na'ut i Yesus naran roak ahu Betania, na nrenar ne, rfadoku roak
Lazarus na'a van matmatan amar ifa'at roak.§
18 Betania sarseri ovu Yerusalem, ma snain a kil itelu watan.
19 Na'a inyai, na tamata Yahudi rivun ira rma roak ma rfaloling Marta
ovu Maria ralarira ra, tevek urarira nmata.
20 Ti ma Marta nrenar ne, Yesus nma, na nti ma ntuan Ia. Na'uk Maria
nana'a watan rahan.
21 Marta nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, wean i mna'a ini, na urang a
wol nmata.
22 Velik ne wean inyai, na'uk fiang ini vali uka'a ne, mera afaka watan
tali Ubu, na Ia veka nala verin Oa.”
23 Yesus nfalak verin Marta ne, “Uram a veka nva'at ewal.”
24 Marta nfalak ne, “Ya'a uka'a ne, ia veka nva'at ewal na'a amar i lanit
ivavan veka namwear ma matmatan ra rva'at ewal.”
25 Yesus nfalak ne, “Ya'a ini ufava'at matmatan ra ovu al vava'at kakiwal
verin tamata ra. Tamata iki watan norang Ya'a, na veka nva'at ewal, velik
ne nmata roak.
26 Tamata i nva'at obin ovu norang Ya'a, na veka wol nmata kakiwal.
Morang afa i ufalak ini te wahal?”
27 Marta nfalak ne, “Duila'a, ya'a orang ne, Oa ini Ubu Yanan i mwa lanit
ivavan a, ovu Oa ini Raja i mtevut mami salasilan ra.”
28 Ti ma Marta nfalak munuk wean inyai, na nti ma nera a'an i Maria
ma rdir-aling ira ma nfifi verin ia ne, “Tuan Guru nma roak eri, ba nfalak
ma ti mtuan Ia.”
29 Maria nrenar wean inyai, na nti lahir ma ntuan Yesus.

---

† **11:6 11:6** Yesus nana'a oar Yordan ni lihir timur. Msyi'ik Yohanes 10:40. ‡ **11:16 11:16** *Didimus* na'a vai Yunani ihin a ne, kasiko'u dekut. § **11:17 11:17** Ira rfanuba tamata matmatan ra na'a van ovi rna'a vatu.

30 Na'ut inyai, na Yesus wol nma naran rira ahu ralan obin. Ia nana'a
watan obin wan i inlangin a Marta ntuan Ia.
31 Tamata Yahudi ovi rna'a rahan ma rfangrebat Maria ralan a, na'ut i
rsi'ik ia ndiri ma nti lahir murin, na rorang ia. Ira rnarin ne, ia nti ma
nvakar na'a van matmatan i rfanuba Lazarus na'a.
32 Na'ut i Maria nti naran wan i Yesus nana'a ma nsi'ik Ia, na nsangatur
lahir na'a wahan ralan a ma nfalak ne, “Duila'a, wean i mna'a ini, na
urang a wol nmata.”
33 Yesus nsi'ik, na Maria nvakar, ovu tamata Yahudi ovi rorang ia rvakar
vali, ba ralan lalau urun ovu nangrova.
34 Ia norat ira ne, “Fyanuba ia na'a inba?”

Ira rfalak ne, “Duila'a, mwa ma ka'i msi'ik.”
35 Ba Yesus nvakar.
36 Nata tamata Yahudi ra rfalak ne, “Eka msyi'ik, Yesus nlobang urun
Lazarus.”
37 Boku vali rfalak ne, “Ia notu ma tamata ovi rkibu ra rsirea ewal. Na'uk
afakinimi wol bis notu teri ma Lazarus deka nmata?”
38 Yesus nangrova, ma nti van matmatan i rfadoku ia na'a. Ira rfadoku
ia na'a van yai ma rulang teri van ngoran yai ovu vatu dawan isa.
39 Yesus nfalak ne, “Msyikat aling vatu yai!”

Tamata i nmata yai uran i Marta nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, ia ni
amar ifa'at roak na'a van ralan yai, ba voan batbetan roak!”
40 Yesus nfalak verin Marta ne, “Ufalak roak verin oa ne, wean i morang,
na veka msi'ik Ubu Ni ngrebat a!”
41 Ba rsikat aling vatu yai. Nata Yesus ntadata nrata lanit, beti nfalak ne,
“Fara weninyai ta Bapa, tevek mrenar roak Ya'a.
42 Uka'a ne, Oa mrenar lalawatan Ya'a, na'uk ufalak munuk afa ini, boma
tamata rivun ovi rna'a ini rorang ne, Oa msinir roak Ya'a.”
43 Yesus nfalak munuk wean inyai, na nafwak ne, “Lazarus! Mwa murin
ini!”
44 Nata Lazarus nma murin. Ean ovu liman ra ratkuma teri obin ovu
maloli.* Wahan a natkuma vali obin ovu maloli liak isa. Yesus nfalak
verin ira ne, “Myaling maloli avyai tali tenan a, boma bisma nbana ma
lolin.”

Dawan Yahudi ra rdava linga'an mane rfedan Yesus
Matius 26:1-5; Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2

45 Tamata Yahudi ovi rma ma ralola Maria, rivun vali ira rorang Yesus,
tevek ka'i rsi'ik afa i notu roak a.
46 Na'uk tamata Yahudi boku vali ti rfamalik afa i Yesus notu yai verin
tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi.
47 Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata Farisi ra rera rira
dawan ovi rban-ulu na'a rira sidovung dawan a ma rasdovu ira.† Ira rfalak
ne, “Ita musti totu afaka? Tevek tamata yai notu roak mujizat rivun.
48 Wean i tsi'ik watan ma notu wean inyai, na tamata ra munuk veka
rorang Ia. Ti nata tamata Roma rira suldadu ra veka rma ma rot-visal dida
Rahan Dawan Falurut a, ovu dida bangsa a.”

---

* **11:44 11:44** Ira rkum-teri Lazarus tenan ovu maloli i ba'i rala al rkum-teri nitu ra. Vai mala nfaliak maloli yai ne *kain kapan.* Ira rkum-teri wahan ovu maloli i rfanara ia na'a vai Mala ne *kain peluh.* † **11:47 11:47** Yahudi rira sidovung dawan yai, vai Mala nfalak ne, *Mahkamah Agama.*

49 Tamata isa ntali Yahudi rira dawan avyai naran Kayafas, ovu na'ut
inyai, na ia neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a. Ia nfalak verin ira ne,
“Mia wol mkya'a afakataka.
50 Mia wol mkya'a ne, ni lolin a, tamata isa nmata verin tamata rivun.
Afa yai lolin rahi tamata isa notu ma tamata Roma ra rvisal munuk dida
bangsa a.”
51 Velik aba Kayafas nfalak wean inyai, wol ntali ni fikiran a. Na'uk ia
neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a na'ut inyai, ba ka'i nfamalik afa ovi
veka rvotuk na'a amar ovi veka rma ne, Yesus veka nmata al nakvanak
tamata Yahudi ra.
52 Ia wol nmata verin tamata Yahudi ra watan, na'uk nmata verin Ubu
yanan ra munuk na'a wan inba watan, boma nasdovu ira na'a isa.
53 Ba na'ut inyai vali, na Yahudi rira dawan avyai ra'an vai isa mane
rfedan Yesus.
54 Wean inyai bi, Yesus wol nbana roak na'a tamata Yahudi waharira
ralan ra, boma deka rarea Ia. Ia nban-talik wan yai ma nti ahu isa i nfaseri
wan lean vu dawan, naran Efraim, ma irmunuk Ni tamata ovi rorang Ia
rna'a inyai.
55 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar dawan Paskah sarseri roak. Ba
tamata rivun rtali ahu ra rti Yerusalem. Ira rti ma rfamerat tenarira ra
wean rira adat a nfalak, beti rovu rira amar dawan Paskah yai.
56 Ira rsi'ik al rdava Yesus, na'uk wol rarea Ia. Ira rdiri na'a Yahudi rira
Rahan Dawan Falurut ni lean ma rsiforat ira ne, “Fyikir aka? Betane Ia
wol nma snoba ini?”
57 Ira rfalak wean inyai, tevek rira dawan mela falurut ra ovu tamata
Farisi ra rfareta roak ne, tamata iki watan nka'a wan i Yesus nana'a, na
musti nfalak verin ira, boma bisma rtaha Ia.

12

Maria nli'i ngul i voan lolin urun a na'a Yesus ean a ma al nalang Ia
Matius 26:6-13; Markus 14:3-9

1 Teran amar inean ewal, beti tamata Yahudi ra rotu snoba na'a rira
amar dawan Paskah. Na'ut inyai, na Yesus nti ahu Betania. Lazarus i
Yesus nfava'at ewal roak ia tali matmatan yai, ntali ahu yai.
2 Yesus Ni kida boku rotu snoba verin Ia na'a ahu yai. Na'ut inyai, na
Marta nasusan fana'an verin ira. Lazarus ndoku vali ovu tamata ovi rma
snoba yai, ma irmunuk rafna'an ovu Yesus.
3 Wol mnanat obin, na Maria ntaha ngul i voan lolin urun a naran
narwastu, na'a botal fruan, ma nli'i na'a Yesus ean a, beti nala ni vut
a ma al na'i. Ba ngul i voan lolin yai, voan a nsoru lahir rahan yai. Ngul
yai fyawan urun.
4 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, isa naran Yudas Iskariot i veka nfedi
Yesus nana'a inyai. Ia nfalak ne,
5 “Notu afakinimi wol ti fwedi ngul i voan lolin yai, ma mala kubang a
verin tamata kasian ra? Wean i fwedi, na ni fyawan a dinar ratut itelu.”*
6 Yudas nfalak wean inyai, na'uk velik aba wol nkamlabir tamata kasian
ra, tevek ia tamata barborin ia. Ia nasusan kubang verin Yesus Ni tamata
ovi rorang Ia, ovu ba'i nbori kubang boku tali kubang ovi nasusan avyai.

* **12:5 12:5** Lan a, kubang dinar ratut itelu wean tamata isa ni kadi na'a ta'un isa.

7 Na'uk Yesus nfalak ne, “Deka fwalak teri ia. Ia notu wean ini, ma
nfangnanang ia na'ut amar i veka umata a, ma ti raflahar Ya'a.
8 Ufalak wean inyai, tevek tamata kasian ra rna'a lalawatan ovu mia,
na'uk Ya'a wol mane una'a lalawatan ovu mia.”

Yahudi rira dawan mela falurut ra ra'an vai isa mane rfedan Lazarus

9 Tamata Yahudi rivun rarenar ne, Yesus nana'a Betania, ba rti ma rtuan
Ia. Ira wol mane rti ma rtuan watan Yesus, na'uk mane rsi'ik vali Lazarus
i Yesus nfava'at ewal roak ia tali matmatan a.
10 Ba Yahudi rira dawan mela falurut ra ra'an vai isa mane rfedan vali
Lazarus,
11 tevek tamata Yahudi rivun wol rorang roak ira. Tamata Yahudi avyai
mane rorang watan Yesus, tevek rsi'ik roak ne, Lazarus nva'at ewal roak.

Tamata ovi rna'a Yerusalem rsa'a Yesus ovu ralarira ra lolin urun
Matius 21:1-11; Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40

12 Ni ilyan ana, tamata rivun ovi rma roak Yerusalem mane rovu snoba
Paskah rarenar ne, Yesus mane nma vali Yerusalem.
13 Ba ti rala aa palem† roan ra ma al rsa'a Ia, beti rafwak ne,
“Mya ma tfadawang Ubu!
Ubu naflahar Ia i nma ovu Duila'a naran a,
ovu Ia Raja Ia verin ita tamata Israel ra!”‡
14 Yesus ntuan keledai§ isa i wol ka'i dawan ia obin ma rata ndoku tetan
ratan a. Ba afa yai wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
15 “Tamata Sion ra deka byobar!
Msyi'ik kikyai, bira Raja a nma.
Ia ndoku keledai isa i wol ka'i dawan ia obin tetan ratan a.”*
16 Na'ut inyai, na Yesus Ni tamata ovi rorang Ia wol rfan-aran ne, afakinimi
tamata ra rsa'a Ia wean inyai. Na'uk ti ma Yesus nva'at ewal tali matmatan,
ovu Ubu notu ma tamata ra rfadawang Ia, beti rangnanang ne, afa ovi
tamata ra rotu yai wean lahir afa ovi nabi ra rtulis roak na'a Surat Ralan.
17 Tamata rivun rovu vali Yesus na'ut i nera Lazarus ntali van matmatan
i rfanuba ia na'a, ma nfava'at ewal ia tali matmatan. Tamata avyai rti
rfamalik lalawatan afa yai.
18 Ba tamata rivun rti ma rtuan Ia, tevek rarenar ne, notu mujizat yai.
19 Ba tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi ka'i rsifalak afa verin ira
ne, “Ita ka'i tsi'ik ne, ita wol tot-nala akataka lahir! Ita ka'i tsi'ik ne, tamata
ra munuk na'a lanit ivavan ini rti ma rorang Ia!”

Yesus ka'i nfamalik na'a Ni matmatan a

20 Na'ut amar dawan Paskah yai, na tamata rivun rti Yerusalem, tevek
mane rsangatur ma raraning Ubu. Na'ut inyai, na tamata Yunani boku rti
mane rsangatur ma raraning vali Ubu na'a inyai.
21 Ba tamata Yunani avyai ti rtuan Filipus i ntali Betsaida i na'a propinsi
Galilea. Ira rfalak verin ia ne, “Baba, ami mane amtuan Yesus.”
22 Ba Filipus ti ntuan Andreas ma irua ti rfaivar verin Yesus.

---

† **12:13 12:13** Vai Yunani nfalak aa palem na'a ayat ini. Aa palem kan ovu roan ra felan a labir mane wean nur. ‡ **12:13 12:13** Hosana (vai Aram) ihin a ne, ***mya ma tfadawang Ubu!*** Mazmur 118:25-26 § **12:14 12:14** Tamata Yahudi rfikir ne, rala keledai ma al rotu karya biasa watan, ba wol inovan ma raja isa nrata keledai. Yesus nrata keledai ma nfaturu ne, nfakabava tenan a.

* **12:15 12:15** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9

23 Yesus nfalak verin ira ne, “Ubu Ni amar a naran roak mane nfavotuk
Ya'a, Tamata Yanan, Ning dawan a.
24 Afa i ufalak verin mia ini kena urun! Wean i wol rava gandum nabat
isa na'a lanun ma nakvisal, na gandum yai isa watan. Na'uk wean i rava
gandum yai ni nabat a, na veka narubu ma nafut, beti vuan ma rivun.†
25 Iki watan nlobang ni vava'at a na'a lanit ivavan a, na veka wol ni
vava'at kakiwal. Na'uk iki watan wol nlobang ni vava'at na'a lanit ivavan
ini, na veka ni vava'at kakiwal.‡
26 Iki watan wean i mane nkarya verin Ya'a, na ia musti norang Ya'a.
Notu wean inyai, boma itmunuk tna'a wan isa. Yamang veka nalang
munuk tamata ovi rkarya verin Ya'a.
27 Fiang ini ralang wol malinan, ovu veka ufalak afaka? Ya'a veka ufalak
ne, ‘Bapa, fwatalik Ya'a ma fara deka utuan susa i dawan urun a’? Wahal!
Wol ufalak wean inyai, tevek Ning susa i veka utuan a, bi uma ini.”
28 Yesus nfalak verin Yaman a ne, “Bapa, fara tamata ra rfadawang ila'a
naram a.”
Nata vai isa ntali lanit ratan nfalak ne, “Ufadawang ila'a narang a, ovu
veka ufadawang ewal narang a.”
29 Tamata rivun ovi rdiri inyai rarenar munuk vai yai. Boku rfalak ne,
inyai dodung ngoan a, boku rfalak vali ne, Ubu Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nangrihi verin Ia.
30 Yesus nfalak ne, “Vai i mryenar yai, wol mane verin Ya'a, na'uk verin
mia.
31 Fiang ini, Ubu veka nfaleka inukun verin lanit ivavan ini. Fiang ini
vali Ubu veka nfaleka lahir nitdawan i nfareta lanit ivavan a.
32 Na'uk wean i rfasaka Ya'a tali lanit ivavan ini,§ na veka otu ma tamata
ra munuk rma verin Ya'a.”
33 Ia nfalak wean inyai, boma nfaturu verin tamata ra ne, veka nmata
wean inba.
34 Nata tamata rivun avyai rfalak ne, “Ambas roak na'a mami buku
inukun a ne, ‘Raja i ntevut tamata rira salasilan ra veka nva'at, nata ti
wol ni wahan. Wean inba ma Oa fwalak ne, musti rfasaka Tamata Yanan
a? Tamata Yanan yai iki?’ ”
35 Yesus nfalak verin ira ne, “Wol mnanat, na lyawan i fiang ini nana'a
ovu mia, wol nleal roak. Ba fiang ini byana ovu lyawan yai, boma dedan
wol nala mia. Tamata iki watan nbana na'a dedan ralan, na wol nka'a ne,
mane nti inba.
36 Mia musti myorang lyawan yai na'ut i nana'a obin ovu mia, boma
myeluk tamata ovi rva'at na'a lyawan ralan!”
Yesus nangrihi munuk wean inyai, beti nban-talik wan yai, ovu wol
nfaturu roak felan a verin ira.

Tamata Yahudi rivun wol rorang Yesus

37 Velik ne Yesus notu mujizat rivun na'a tamata Yahudi waharira ralan
ra, na'uk wol rorang Ia.

---

† **12:24 12:24** Yesus nala perbandingan ma nfamalik ne, tenan a wean gandum ni nabat a. Wean i wol roving gandum nabat na'a lanun ralan ma nakvisal, na veka wol nva'at. Sama ovu Yesus na'a Ni matmatan. ‡ **12:25 12:25** ***Iki watan nlobang ni vava'at a na'a lanit ivavan a***, ihin a ne, tamata ovi inar afa ovi rna'a lanit ivavan nlia tali rira silobang verin Ubu, na wol rira vava'at kakiwal. § **12:32 12:32** Na'a ayat ini, Yohanes 3:14 ovu 8:28 tpake ***rfasaka Ya'a***. Tafsiran boku rfalak ne, ***rfasaka Ya'a*** na'a ayat ini ihin a ne, rbaku Yesus ma rfasaka Ia na'a aa walwalur. Na'uk boku vali rfalak ne, Yesus nrata lanit ratan.

38 Afa ini nfakena afa ovi nabi Yesaya nfalak ra ne,
“Duila'a, wol tamata rorang ivar i amfamalik ini.*
Velik ne fwaturu Mu ngrebat i dawan ila'a, na'uk rafena ma rorang Oa obin.”
39 Wean inyai bi wol rorang Ia. Ini wean afa ovi Yesaya nfalak vali ne:
40 “Duila'a ka'i notu ma matarira ra wean i rkibu, ovu notu ma ralarira wean vatu,†
boma wol bisma rsi'ik, ovu rira fikiran ra rasmotak ma wol rfan-aran,
ma wol rewal roak ira rma verin Ya'a ma otu ma lolin ewal ira.”
41 Yesaya nfalak wean inyai, tevek nrea roak Yesus Ni dawan a, ovu nfamalik na'a Ia.
42 Velik ne wean inyai, na'uk tamata rivun vali rorang Ia. Tali tamata rivun avyai, na boku tamata biasa watan, na'uk boku vali tali Yahudi rira dawan ovi rban-ulu verin ira. Na'uk wol rabrahi ma rtorung ne rorang Yesus, tevek rbobar betane tamata Farisi ra rfalak teri ma deka rti raflurut na'a Yahudi rira rahan falurut.
43 Rotu wean inyai, tevek inar ma tamata ra rfadawang ira, nlia tali Ubu nfadawang ira.

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra ovu Yesus Ni afa ovi nfalak ra

44 Nata Yesus nafwak ovu vain dawan ma nfalak ne, “Tamata iki watan norang Ya'a, na wol mane norang watan Ya'a, na'uk norang Ia i nsinir Ya'a.
45 Tamata iki watan nsi'ik roak Ya'a, na Ia nsi'ik roak Ia i nsinir Ya'a.
46 Ya'a uma roak lanit ivavan ini ma eluk lyawan, boma tamata ovi rorang roak Ya'a, munuk lahir wol rva'at na'a dedan ralan.
47 Tamata ovi rarenar afa ovi ufalak ra, na'uk wol rot-orang, na Ya'a wol ufaleka inukun verin ira. Tevek Ya'a wol uma ma ufaleka inukun verin tamata ra na'a lanit ivavan ini, na'uk uma ma usikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
48 Tamata iki watan wean i wol ntorung Ya'a, te nafena ma nrenar afa ovi ufalak ra, na Ning vaivatul ra veka rfaleka inukun verin ia na'a amar i lanit ivavan veka namwear.
49 Tevek vaivatul ovi ufalak ra wol rtali Ya'a, na'uk rtali Yamang i nsinir Ya'a. Ia nsinir Ya'a ma ufalak afa ovi musti ufalak ra.
50 Ya'a uka'a ne, afa ovi Yamang a nfareta ra rvua vava'at kakiwal verin mia. Ba uma ma ufalak munuk lahir afa ovi Yamang nsinir ma ufalak ra.”

13

Yesus nraming Ni tamata ovi rorang Ia earira ra

1 Na'ut inyai, na Yahudi rira amar dawan Paskah sarseri roak. Yesus nka'a ne, Ni amar a sarseri roak mane nti talik lanit ivavan a ma newal Ia nti verin Yaman a. Ia nlobang lalawatan Ni tamata ovi rorang Ia na'a lanit ivavan ini, ovu Ia nlobang ira ti naran i roak a.
2 Ovan roak, na Yesus nafna'an ovu Ni tamata ovi rorang Ia. Nitdawan nkarya roak na'a Yudas Iskariot ralan a ma veka nfedi Yesus. Yudas ini Simon yanan ia.
3 Yesus nka'a roak ne, Yaman a nala roak Ni ngrebat a verin Ia ma nfareta munuk afakataka. Ia nka'a vali ne, Ubu nsinir Ia ma nma, ovu veka newal Ia nti verin Ubu.

* **12:38 12:38** Yesaya 53:1 † **12:40 12:40** Yesaya 6:10

4 Ba Ia ndiri ma naling Ni ravit blawat a, ovu nala handuk isa ma nkeak
na'a twalan a.
5 Nata nli'i wear na'a loyang ko'u isa ma nraming Ni tamata ovi rorang
Ia earira ra, beti nala handuk i nkeak na'a twalan a ma al na'i earira ra.
6 Ti ma Yesus naran Simon Petrus, na ia nfalak verin Yesus ne, “Duila'a,
Oa mane mraming eang ra?”
7 Yesus nvalat ne, “Oa wol fwan-aran obin afa i otu fiang ini, na'uk veka
fwan-aran na'a amar ovi veka rma ini.”
8 Petrus nfalak verin Yesus ne, “Deka ta Duila'a! Wol lolin lahir ma
mraming eang ra.”
Na'uk Yesus nfalak ne, “Wean i wol uraming eam ra, na oa wol mu
vava'at isa ovu Ya'a.”
9 Simon Petrus nfalak ne, “Duila'a, deka mane eang ra watan, na'uk
limang ra ovu ulung a vali!”
10 Yesus nfalak ne, “Tamata iki watan nliru roak ia, na tenan a nmerat
munuk roak, ba teran a'uk nraming ean a. Mia myerat roak, na'uk tali
mia, na isa wahal.”
11 Yesus nka'a roak ne, iki veka nfedi Ia, bi nfalak ne, “Mia myerat roak,
na'uk tali mia, na isa wahal.”
12 Ti ma Yesus nraming munuk roak earira ra, na noru ewal Ni ravit
blawat a ma ti ndoku ewal wan a. Nata nfalak verin ira ne, “Fyan aran
afa i beti otu verin mia ini?
13 Mia ba'i myera Ya'a ne, Tuan Guru ovu Duila'a. Inyai kena, tevek bira
Tuan Guru ovu bira Duila'a verin Ya'a.
14 Ba wean i Ya'a ini Tuan Guru ovu Duila'a verin mia ma uraming eabira
ra, na wean inyai vali verin mia, ma isa musti nraming isa ean a.*
15 Ya'a ufaturu roak linga'an verin mia, ba musti myot-orang afa i otu
roak verin mia yai.
16 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata sansinir isa ni dawan a
wol nlia duan a, ovu tamata sansinir ni dawan a wol nlia tamata i nsinir
ia yai.
17 Lolin urun verin mia, wean i mkya'a munuk roak afa i ufalak ini ma
myot-orang.
18 Wol ufalak afa avyai verin bir tinemun. Ya'a uka'a tamata ovi ufili
ira, na'uk afa ini musti nvotuk, boma kena lahir ovu afa ovi rfadoku roak
na'a Surat Ralan ne, ‘Tamata i nafna'an ovu Ya'a veka nangal Ya'a.’†
19 Fiang ini ufalak verin mia ne, afa i ufalak ini wol nvotuk obin, boma
wean i nvotuk, na myorang ne, Ya'a ini Tamata i ufalak roak verin mia.
20 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki ntorung ma nala
tamata i usinir ia, na ia ntorung vali Ya'a. Tamata iki ntorung ma nala
Ya'a, na ia ntorung vali Ia i nsinir Ya'a.”

Yesus nfavotuk ne, Yudas veka nala Ia verin tamata ovi wol inar lahir Ia
Matius 26:20-25; Markus 14:17-21; Lukas 22:21-23

21 Ti ma Yesus nangrihi munuk wean inyai, na ralan a lalau urun, ma
nfalak ne, “Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata isa tali bir
tinemun veka nfedi Ya'a.”
22 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai ka'i rsisi'ik ira watan, tevek wol
rka'a lahir ne, Ia nfalak iki.

---

* **13:14 13:14** Wean i tamata isa nraming tamata liak ean a, na inyai nfaturu ne, nfakabava tenan a ovu nlobang tamata yai. † **13:18 13:18** Mazmur 41:10

23 Tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia yai, na Ia nlobang urun tamata isa.
Tamata yai ndoku Ni lihir mela a.‡
24 Simon Petrus nala liman al notu faneak verin tamata i Yesus nlobang
urun ia yai, ma norat ia ne, “Ia nfalak iki.”
25 Ba tamata yai nrevang ia na'a Yesus buburn a ma norat ne, “Duila'a,
iki ia?”
26 Yesus nfalak ne, “Tamata i usovu roti na'a Ning moko a ma al verin
ia, inyai tamata i ufalak a.” Ia nfalak munuk wean inyai, beti nala roti
yai ma nsovu na'a Ni moko a, ma nala verin Yudas i yaman verin Simon
Iskariot.§
27 Ti ma Yudas nala roti yai, na nitdawan a nana'a ralan a. Ba Yesus
nfalak verin ia ne, “Mane motu afakinyai, na motu lahir fiang ini.”
28 Na'uk tali tamata ovi rdoku ma rafna'an yai, na wol isa vali nka'a ne,
afakinimi Yesus nfalak wean inyai verin Yudas.
29 Tamata boku tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia ranovak ne, Yesus
nsinir Yudas ma ti nfaha afa ovi mane rotu na'a rira amar dawan, te nsinir
ia ma ti nala kubang boku verin tamata kasian ra. Rfikir wean inyai, tevek
Yudas nasusan rira kubang ra.*
30 Yudas nala roti yai ma nti lahir. Na'ut inyai, na ovan roak.

Yesus Ni fareta ngorva'an a

31 Ti ma Yudas nti roak, beti Yesus nfalak ne, “Fiang ini Ning amar a
naran roak ma Ubu nfadawang Ya'a, Tamata Yanan a. Tali afa ovi otu ra,
na tamata ra rfadawang Ubu.
32 Tali afa ovi otu roak avyai, bi tamata ra rfadawang Ubu, ba Ia veka
notu ma tamata ra rfadawang vali Ya'a. Wol mnanat, na Ubu veka notu
wean inyai.
33 Yanak averi, Ning amar a wol mnanat roak ma una'a ovu mia. Afa i
ufalak roak verin dawan Yahudi ra, wean lahir afa i fiang ini ufalak vali
verin mia. Mia veka mdyava Ya'a, na'uk na'a wan i veka uti a, fiang ini
mia wol bisma miti.
34 Ya'a ala fareta ngorva'an verin bir tinemun wean ini: msyilobang mia.
Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti msyilobang mia.
35 Wean i msyilobang mia, na tamata ra munuk veka rka'a lahir ne, mia
myeluk Ning tamata ovi rorang Ya'a.”

Yesus nfalak lahir ne, Petrus veka nalak ia ne, wol nka'a Yesus
Matius 26:31-35; Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34

36 Simon Petrus nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, mane muti ba?”
Yesus nfalak ne, “Na'a wan i veka uti a, fiang ini wol bisma muti. Na'uk
na'a amar ovi veka rma ini, na oa veka morang Ya'a.”
37 Petrus nfalak ewal verin Yesus ne, “Duila'a, afakinimi fiang ini wol
bisma orang Oa? Ya'a utorung ma veka umata verin Oa.”
38 Yesus nfalak ne, “Petrus, oa mane mwata verin Ya'a? Afa i ufalak
verin oa ini, kena urun! Manut wol nkukuwai obin, na oa veka malak
nala fatelu roak ne, wol mka'a Ya'a.”

---

‡ **13:23 13:23** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu na'a Yohanes 13:24, 19:26, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra. § **13:26 13:26** Vai Yunani nfalak *mangkok*, na'uk tamata ra ba'i rpake moko ma nsa'a vaha. Binan naling kedan a. * **13:29 13:29** Amar dawan ihin a ne, amar dawan Paskah. Yohanes 13:1 nfamalik roak na'a afa ini.

14

Yesus nasusan linga'an verin ita ma tati Ubu

1 Yesus nfalak ne, “Deka ralabira kako'u. Myorang Ubu, ovu myorang
vali Ya'a.
2 Wan rivun na'a Yamang Ni Rahan a. Uti inveli, boma ususan wan verin
mia. Wean i wol wean inyai, na ufalak roak verin mia.
3 Ya'a uti ma ususan wabira munuk, beti ewal Ya'a ma ala mia ma tati
wang i una'a, boma wean i una'a inyai, na mia mnya'a vali inyai.
4 Mia mkya'a roak linga'an i nti wan i veka uti yai.”
5 Tomas nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, ami wol amka'a ne, Oa mane
muti ba. Ba wean inba ma bisma amka'a linga'an i mane nti wan yai?”
6 Yesus nfalak ne, “Ya'a ini linga'an verin tamata ovi mane rti Yamang a.
Tali Ya'a bi tamata ra rka'a afa ovi kena ra, ovu Ya'a ala vava'at kakiwal
verin tamata ra. Wol tamata isa bisma nti ntuan Yamang a, wean i wol
nahu Ya'a.
7 Wean i mkya'a roak Ya'a, na mkya'a roak Yamang a. Ba fiang ini
mkya'a roak Ia, ovu msyi'ik roak Ia.”
8 Ba Filipus nfalak verin Yesus ne, “Duila'a, fwaturu Yamam a verin ami,
na inyai naran roak verin ami.”
9 Yesus nfalak verin ia ne, “Filipus, itmunuk mnanat roak, na'uk
afakinimi wol mka'a Ya'a obin? Tamata iki watan nsi'ik roak Ya'a, na
ia nsi'ik roak Yamang a. Notu afakinimi fwalak ne, ‘Fwaturu Yamam a
verin ami’?
10 Oa wol morang ne, Ya'a uleal Yamang ralan a, ovu Yamang nleal ralang
a? Afa ovi ufalak verin mia, wol mane ntali watan Ya'a, na'uk ntali Yamang
a. Yamang nleal ralang a, ba afa ovi otu ra, na Ia notu munuk afa avyai.
11 Myorang Ya'a na'ut i ufalak ne, Ya'a uleal Yamang ralan a ovu Yamang
nleal Ya'a ralang a. Wean i wol myorang afa yai, na myorang Ya'a tevek
mujizat ovi otu roak ra.
12 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Tamata iki watan norang Ya'a,
na ia veka not-nala vali mujizat ovi otu ra. Ia bis notu ma nlia tali mujizat
ovi otu ra, tevek Ya'a veka uti verin Yamang a.
13 Wean i myera afaka watan na'a narang a*, na Ya'a veka otu munuk
verin mia, boma tamata ra rfadawang Yamang a, tevek afa ovi otu ra.
14 Wean i myera afaka watan na'a narang a, na veka otu munuk afa
avyai verin mia.”

Yesus notu tnorung ne, veka nala Ubu Ni Roh a ma nlobang Ni tamata ovi rorang Ia

15 Yesus nfalak ne, “Wean i mlyobang Ya'a, na mia veka myot-orang afa
ovi ufareta ma myotu ra.
16 Ya'a veka era verin Yamang a ma nala Ni Roh i veka nala lablobang
verin mia ovu nfatuang mia, nata ti wol ni wahan.
17 Ubu Ni Roh yai veka nfalyawang afa ovi kena ra. Tamata ovi rna'a
lanit ivavan a wol rtorung Ni Roh a, tevek wol rsi'ik ovu wol rka'a Ia.
Na'uk mia mkya'a Ia, tevek nfatuang mia ovu veka nleal ralabira ra.
18 Ya'a wol usi'ik watan ma aksa mia, wean tamata ovi rwatat renarir-
yamarira ra, na'uk Ya'a veka uma ewal ma itmunuk.

* **14:13 14:13** Tera afaka watan na'a Yesus naran a, ihin a ne, tera ovu Yesus Ni ngrebat.

19 Wol mnanat, na tamata ovi rna'a lanit ivavan a veka wol rarea roak
Ya'a. Na'uk mia veka msyi'ik ewal Ya'a, tevek veka uva'at ewal tali
matmatan, ba mia veka bya'at vali.
20 Na'ut inyai, na veka mkya'a ne, Ya'a uleal Yamang ralan a, ovu mia
mlyeal Ya'a ralang a, ovu vali Ya'a uleal ralabira ra.
21 Tamata iki watan ntorung afa ovi ufareta verin tamata ra ovu not-
orang, na ia nlobang urun Ya'a. Iki watan nlobang Ya'a, na Yamang a
nlobang ia, ovu Ya'a veka ulobang vali ia, ma ufaturu tenang a verin ia."
22 Ba Yudas i wol Yudas Iskariot, norat Yesus ne, "Duila'a, afakinimi
mane fwaturu watan tenam a verin ami, na'uk wol fwaturu tenam a verin
tamata ovi rna'a lanit ivavan a?"
23 Yesus nfalak ne, "Tamata iki watan nlobang Ya'a, na ia veka not-orang
afa ovi ufalak ra, ovu Yamang veka nlobang ia. Ya'a ovu Yamang a veka
amama verin ia, ma amleal ovu ia, nata ti wol ni wahan.
24 Tamata iki watan wol nlobang Ya'a, na ia veka wol not-orang Ning
vaivatul ra. Vaivatul ovi mryenar roak yai wol rtali watan Ya'a, na'uk
rtali Yamang i nsinir Ya'a.
25 Ufalak munuk roak afa avyai verin mia na'ut i itmunuk obin.
26 Na'uk Yamang a veka nala Ni Roh ma al nkati Ya'a ma nala lablobang
verin mia. Ni Roh yai veka nair mia na'a afakataka munuk, ovu
nfangnanang mia na'a afa ovi air munuk roak verin mia.
27 Uti, na'uk otu ma ralabira ra malinan watan. Malinan i ntali Ya'a, ala
verin mia, ovu afa i ala verin mia yai wol wean afa ovi lanit ivavan a nala
verin mia. Ba ralabira ra deka kako'u ovu deka byobar.
28 Mia mryenar roak i ufalak ne, Ya'a veka uti, na'uk veka uma ewal ma
utuan mia. Wean i mlyobang Ya'a, na veka ralabira lolin urun na'ut i uti
verin Yamang a, tevek Ni dawan a nlia Ya'a.
29 Afa avyai wol rvotuk obin, na'uk fiang ini ufalak roak verin mia, boma
wean i afa avyai rvotuk, na myorang.
30 Ya'a veka wol ungrihi ma rivun verin mia, tevek naran roak ni amar
a ma nitdawan i nfareta lanit ivavan a mane nma. Na'uk ia wol ni ngrebat
ma nfareta Ya'a.
31 Na'uk afa avyai munuk musti rvotuk, boma tamata ovi rna'a lanit
ivavan a rka'a ne, Ya'a ulobang Yamang a, ovu ot-orang afa ovi nfalak ra
munuk. Byatar ma tati kikyai."

15

Yesus wean aa anggur mnga'un a

1 Yesus nfamalik vaivatul kamkuma isa wean ini: "Ya'a ini wean aa
anggur mnga'un a, na Yamang a wean tamata i nwanar va'i anggur a.
2 Ningu aa anggur sanan ra, ovu sanan avyai rfaturu tamata inorang ra.
Ba lokat aa sanan ovi wol vuarira, na tamata i nwanar va'i anggur yai
veka netal vatuk aa sanan avyai. Na'uk aa sanan ovi vuar ra, na Ia veka
nsingya aa sanan avyai, boma rtafal ma vuarira.
3 Mia myerat roak, tevek ufalak roak vaivatul ovi verin mia.
4 Mia musti myotu ma bira vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a, ovu Ya'a
veka otu vali ma Ning vava'at isa lalawatan ovu mia. Wean aa anggur
sanan ra wol bisma vuar wean i rdir-aling ira tali aa anggur a, ovu mia
weabira vali inyai. Wean i wol bira vava'at isa ovu Ya'a, na wol bisma
vuabira.

5 Ya'a ini wean aa anggur a, na mia wean aa anggur sanan ra. Tamata
iki watan ni vava'at isa roak ovu Ya'a, ovu vali una'a lalawatan ni vava'at
a, na ia veka vuan ma rivun. Tevek wean i wol bira vava'at isa ovu Ya'a,
na wol myot-nala akataka.
6 Tamata iki watan wol ni vava'at isa ovu Ya'a, na ia veka wean aa sanan
ovi retal vatuk ira. Ti ma rear roak, na rasdovuk ira ma relik rti yafu ralan
ma rasnuri ira.
7 Wean i bira vava'at isa roak ovu Ya'a, ovu vali myala lalawatan vaivatul
ovi ufalak roak verin mia na'a ralabira ra, na myera afaka watan tali
Yamang a, na Ia veka nala verin mia.
8 Wean i bira vava'at ra wean aa sanan ovi vuarira rivun, na fyaturu
ne, mia myeluk tamata ovi rorang Ya'a. Bira vava'at i wean inyai notu ma
tamata ra rfadawang Yamang a."

Yesus nsurak Ni tamata ovi rorang Ia ma rsilobang ira

9 "Ya'a ulobang mia, wean lahir Yamang a nlobang Ya'a. Ba musti
myotu ma bira vava'at ra isa lalawatan ovu Ya'a, boma bisma mkya'a
Ning silobang yai.
10 Wean i myot-orang afa ovi ufareta ma myotu ra, na bira vava'at
ra isa lalawatan ovu Ya'a na'a Ning silobang a. Inyai wean lahir i ot-
orang lalawatan afa ovi Yamang nfareta ma otu ra, ovu Ning silobang isa
lalawatan ovu Ia na'a Ni silobang a.
11 Ufalak munuk afa avyai verin mia, boma ralabira ra lolin urun, wean
Ya'a ralang i lolin urun a. Otu wean inyai ma nfatnemung ralabira i lolin
urun yai.
12 Ufareta mia ma myotu wean ini: Msyilobang mia, wean lahir i ulobang
roak mia.
13 Tamata i ntorung ma nmata al nakvanak ni kida ra, na tamata yai
nfaturu roak silobang i dawan lia munuk.
14 Wean i myot-orang afa ovi ufareta ma myotu ra, na mia myotu kida
roak ovu Ya'a.
15 Ya'a veka wol era roak mia ne tamata sansinir, tevek tamata sansinir
wol nka'a afa ovi duan a veka notu a. Na'uk era roak mia ne kida, tevek
afa ovi urenar roak tali Yamang a, ufalak munuk roak verin mia.
16 Mia wol fyili Ya'a, na'uk Ya'a ufili mia ma usinir mia, ma ti ma myotu
afa ovi lolin ra, boma weabira aa anggur sanan ovi vuar lalawatan. Myotu
wean inyai, na myera afaka watan tali Yamang a na'a narang a, na Ia veka
nala verin mia.
17 Ba ufareta mia wean ini: Msyilobang mia."

Tamata ovi rna'a lanit ivavan a wol inar lahir Yesus ovu Ni tamata ovi rorang Ia

18 "Wean i tamata ovi rna'a lanit ivavan wol inar lahir mia, na
mingnanang ne, lan a wol inar lahir Ya'a.
19 Wean i bira vava'at ra wean tamata ovi rna'a lanit ivavan a, na ira
veka rlobang mia wean watan i rlobang yanarira ra. Na'uk Ya'a ufili roak
mia, ma wol myovu roak tamata ovi rna'a lanit ivavan a, boma bira vava'at
ra naling ia tali ira. Wean inyai bi wol inar lahir mia.
20 Mingnanang afa ovi ufalak roak verin mia: Tamata sansinir isa ni
dawan wol nlia duan a. Tamata boku rwi-rwa lan roak Ya'a, ovu ira veka
rwi-rwa vali mia. Na'uk tamata boku vali rot-orang roak afa ovi air ra,
ovu veka rot-orang vali afa ovi myair ra.

21 Tamata avyai rwi-rwa mia, tevek myorang Ya'a. Ira rotu wean inyai,
tevek wol rka'a Ia i nsinir roak Ya'a.
22 Wean i Ya'a wol uma ma ungrihi ovu ira, na Ubu wol nfasala ira.
Na'uk fiang ini uma roak ma ungrihi ovu ira, na'uk rafena ma rorang. Ba
wol tamata isa vali bisma nfalak ne, wol notu salasilan!
23 Tamata iki watan wol inan lahir Ya'a, na ia vali wol inan lahir Yamang
a.
24 Wean i Ya'a wol otu mujizat ovi tamata ra wol rotu obin na'a waharira
ralan ra, na Ubu wol nfasala ira. Na'uk fiang ini rsi'ik roak mujizat ovi
otu ra, na'uk wol inar lahir Ya'a ovu vali wol inar lahir Yamang a.
25 Na'uk rotu wean inyai ma nfakena afa ovi rtulis roak na'a rira Inukun
ne, ‘Ira wol inar lahir Ya'a, na'uk wol rira lola ma wol inar lahir Ya'a.’*
26 Ya'a veka usinir Roh i ntali Yamang a ma nlobang mia. Roh yai veka
nfalak lahir afa ovi kena ra. Roh yai ntali Yamang a nma, ba veka nfamalik
Ya'a.
27 Mia vali musti fyamalik afa ovi otu ra, tevek myovu roak Ya'a na'ut i
beti ukarya na'a lanit ivavan ini.”

16

Dida dardirin a musti nangrebat urun na'a dida inorang a verin Yesus

1 “Ya'a ufalak munuk afa avyai verin mia, boma deka mifla talik bira
inorang a verin Ya'a.
2 Tamata ra veka raling vatuk mia tali dida rahan falurut ra. Veka ti
naran ni amar a ma tamata ovi rfedan mia ranovak ne, rkarya verin Ubu
ovu rotu ma ralan lolin.
3 Rotu wean inyai, tevek wol rka'a Yamang a ovu wol rka'a vali Ya'a.
4 Ba fiang ini ufalak afa avyai verin mia, boma na'ut i rwi-rwa mia wean
i ufalak roak yai, na mingnanang ne, ufamalik roak verin mia.”

Ubu Ni Roh a nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus

“Lan a wol ufalak afa avyai verin mia, tevek na'ut inyai, na Ya'a una'a
ovu mia obin.
5 Fiang ini mane ewal roak Ya'a uti utuan Ia i nsinir Ya'a, na'uk wol
tamata isa vali tali mia norat Ya'a ne, ‘Muti ba?’
6 Fiang ini ralabira lalau, tevek ufalak roak ne, mane uti.
7 Na'uk afa i ufalak ini kena: Ni lolin a uti, boma na'a bira lolin. Wean
i wol uti, na Ubu Ni Roh i nala lablobang verin mia veka wol nma. Na'uk
wean i uti, na veka usinir Ia nma verin mia.
8 Wean i Ubu Ni Roh nma, na Ia veka notu ma tamata ovi rna'a lanit
ivavan a rka'a ne, rotu roak salasilan. Ia veka notu ma rka'a ne, Ning
vava'at nmalola, ovu rka'a vali Ubu Ni inukun i veka nfaleka verin lanit
ivavan a.
9 Ia veka notu ma rka'a vali ne, rira salasilan roak, tevek rafena ma
rorang Ya'a.
10 Ia veka notu vali ma rka'a ne, Ning vava'at nmalola, tevek ewal Ya'a
uti verin Yamang a. Na'ut inyai, na mia veka wol mryea roak Ya'a.
11 Ubu Ni Roh veka notu vali ma rka'a Ubu Ni inukun i veka nfaleka
verin ira, tevek fiang ini Ubu nukun roak nitdawan i nfareta lanit ivavan
a.

---

* **15:25 15:25** ***Inukun*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata Yahudi rira Surat Ralan, tali Kejadian ti naran Maleakhi. Msi'ik vali na'a Mazmur 35:19, 69:5.

12 Afa rivun ila'a mane ufalak verin mia, na'uk fiang ini wol bisma byar-
nala afa avyai obin, tevek aleman.
13 Na'ut i Ubu Ni Roh nma, na Ni Roh yai veka nfalak afa ovi kena ra. Ia
veka nair mia ma mkya'a afa ovi kena ra munuk. Na'ut i nangrihi, na afa
ovi nfalak ra wol rtali Ni fikiran a watan, na'uk Ia nfalak afa ovi nrenar
roak tali Ubu. Ia veka nfalak vali verin mia na'a afa ovi veka rvotuk ra.
14 Ubu Ni Roh a veka nalang Ya'a, tevek vaivatul ovi nfalak verin mia
yai, rtali munuk Ya'a.
15 Afa ovi rna'a munuk Yamang a, Ya'a Ningu vali. Wean inyai bi ufalak
ne, afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin mia, rtali munuk Ya'a."

Mtyuan lan sian a, beti mtyuan lolin a

16 "Ning amar wol mnanat roak ma veka wol mryea roak Ya'a, ovu veka
wol mnanat, na mryea ewal Ya'a."
17 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia boku rsiforat ira ma rfalak ne,
"Afakinimi nfalak ne, 'Ning amar wol mnanat roak ma veka wol mryea
roak Ya'a, ovu veka wol mnanat, na mryea ewal Ya'a'? Afakinimi Ia nfalak
vali ne, 'Ya'a mane ewal Ya'a ti verin Yamang a'?"
18 Ira rfalak vali ne, "Ia nfalak ne, 'Ning amar wol mnanat roak.' Ita wol
tka'a ne, inyai ihin aka?"
19 Yesus nka'a ne, ira mane rera ma nfalyawang na'a afa ovi nfalak ra.
Ba nfalak ne, "Inlangin a ufalak ne, Ning amar wol mnanat roak ma veka
wol mryea roak Ya'a, na'uk veka wol mnanat, na mryea ewal Ya'a. Ba
msyiforat mia na'a afa yai?
20 Afa i ufalak verin mia ini, kena urun! Na'ut i uti a, na mia veka byakar
ma ralabira lalau, na'uk tamata ovi rna'a lanit ivavan a veka inarira lolin.
Velik ne byakar, na'uk veka myewal ma ralabira ra lolin urun.
21 Bira wawa'uk i mtyuan yai wean vata i mane ndoku rahan nfarnuang
a. Na'uk ti ma nrali roak ia, na wol nangnanang roak wawa'uk yai, tevek
nrali roak kasiko'u yanat isa na'a lanit ivavan a.
22 Wean vali inyai verin mia. Fiang ini ralabira lalau, na'uk veka utuan
ewal mia, na veka inabira lolin, ovu wol tamata isa vali bisma nala inabira
lolin yai tali mia.
23 Amar yai, na veka wol myorat afakataka tali Ya'a. Afa i ufalak verin
mia ini, kena urun! Na'ut inyai, na myera afaka watan tali Yamang a na'a
narang a, na Ia veka nala verin mia.
24 Tali lalan a ma naran amar ini, na mia wol myera akataka na'a narang
obin. Ba fiang ini myera afaka watan na'a narang a, na Yamang a veka
nala verin mia, boma ntafal ma ralabira lolin urun.
25 Ya'a ala vaivatul kamkuma ma al ufalak munuk afa avyai verin mia.
Veka naran ni amar a ma wol ala vaivatul kamkuma roak ma ungrihi verin
mia, na'uk veka ufalyawang lahir na'a Yamang a verin mia.
26 Na'ut inyai, na mia veka myala narang a ma ka'i myera verin Yamang
a. Ya'a wol ufalak ne, veka era afakataka tali Yamang a verin mia,
27 tevek Yamang a ka'i nlobang mia. Ia nlobang mia, tevek mlyobang
Ya'a, ovu myorang ne, Ubu nsinir Ya'a.
28 Ya'a utali Yamang a uma lanit ivavan a, ba uban-talik lanit ivavan a
ma ewal Ya'a ti verin Yamang a."
29 Ba Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rfalak verin Ia ne, "Fiang ini
mungrihi, na wol mala roak vaivatul kamkuma, na'uk fwalyawang lahir
afa ovi fwalak ra.

30 Fiang ini amka'a roak ne, Oa mka'a munuk afakataka, ba wol amperlu
roak ma amorat akataka tali Oa. Wean inyai bi, amorang urun ne, Oa mtali
Ubu."
31 Yesus nfalak ne, "Ba fiang ini myorang roak afa ovi ufalak ra?
32 Mingnanang! Ni amar a veka nma, ovu fiang ini amar yai nma roak.
Mia veka mifla talik Ya'a ma myewal mia miti bira rahan ra, ma aksa Ya'a
watan. Na'uk wol aksa Ya'a, tevek Yamang a novun Ya'a.
33 Ufalak munuk afa avyai verin mia, boma ralabira ra malinan watan,
tevek bira vava'at ra isa roak ovu Ya'a. Na'a lanit ivavan a mia veka
mtyuan susa. Na'uk mtyahang ralabira watan, tevek utung munuk roak
ngrebat ovi rna'a lanit ivavan a."

17

Yesus naflurut verin tamata ovi rorang Ia

1 Yesus nfalak munuk afa avyai, beti ntadata nrata lanit ma nfalak ne,
"Bapa, naran roak ni amar a ma fwaturu Yanam Ni dawan a, boma Yanam
a nfaturu vali Mu dawan a.
2 Bapa, Oa mala roak ngrebat verin Yanam a ma nfareta tamata ovi rna'a
lanit ivavan a munuk. Ngrebat yai notu ma Ia nala vava'at kakiwal verin
tamata ovi mala munuk roak ira verin Ia.
3 Vava'at kakiwal yai wean ini: ira rka'a roak ne, Oa Ubu i ikisa watan
a ovu sa'i kena Oa, ovu vali rka'a Yesus Kristus i msinir roak Ia ma nma
lanit ivavan a.
4 Ya'a ufaturu roak Mu dawan a na'a lanit ivavan a, tevek ot-nala munuk
roak afa ovi msinir ma otu ra.
5 Bapa, wean inyai bi era verin Oa, ma fwadawang Ya'a na'a waham
ralan wean lan fwadawang Ya'a, na'ut i wol motu lanit ivavan obin.
6 Ya'a ufamalik roak Oa* verin tamata ovi mala roak ira verin Ya'a na'a
lanit ivavan a. Oa Mu tamata avyai, ovu mala roak ira verin Ya'a, ovu vali
rot-orang roak Mu vaivatul ra.
7 Fiang ini rka'a roak ne, afa ovi mala munuk verin Ya'a rtali Oa.
8 Ufamalik roak Mu vaivatul ovi fwalak roak verin Ya'a verin ira, ma
rtorung vaivatul avyai. Ira rka'a urun ne, Ya'a utali Oa ovu rorang ne, Oa
msinir Ya'a ma uma.
9 Ya'a uflurut verin ira. Wol uflurut verin tamata ra munuk na'a lanit
ivavan ini, na'uk verin tamata ovi mala roak ira verin Ya'a, tevek Oa Mu
ira.
10 Ya'a Ning tamata ra, Oa Mu vali ira, ovu Oa Mu tamata ra, Ya'a Ningu
vali ira. Ira rfaturu Ning dawan a ma tamata ra rfadawang Ya'a.
11 Fiang ini uti verin Oa ta Bapa. Ya'a wol una'a roak lanit ivavan a, na'uk
Ning tamata ovi rorang Ya'a rna'a lanit ivavan obin. Bapa, Oa mwerat
urun. Fara mwanar ira ovu Mu ngrebat i mala roak verin Ya'a, boma
ralar isa, wean lahir Ya'a ovu Bapa ikisa watan ita.
12 Na'ut i una'a ovu ira obin, na uwanar ira ovu ngrebat i mala roak
verin Ya'a. Uwanar roak ira, ma wol isa vali tali ira nmata kakiwal. Na'uk
isa watan tali ira veka nmata kakiwal, ma nfakena afa ovi rtulis roak na'a
Surat Ralan.†
13 Fiang ini uti verin Oa ta Bapa. Una'a lanit ivavan ini obin, na ungrihi
wean ini, boma ira bisma rfarnuang ne, ralarira lolin urun wean lahir
Ya'a.

---

* **17:6 17:6** Vai Yunani nfalak ne, *Ufamalik naram a.* Ayat 11, 12 ovu 26 wean vali ini. † **17:12 17:12** Mazmur 41:10

14 Ufamalik roak Mu vaivatul ra verin ira. Ba tamata ovi rna'a lanit
ivavan a wol inar lahir ira, tevek rira vava'at ra wol wean tamata ovi
rna'a lanit ivavan a. Inyai wean vali Ning vava'at a, wol wean tamata ovi
rna'a lanit ivavan a.
15 Ya'a wol era verin Oa ma mala ira tali lanit ivavan a, na'uk era ma
mwanar ira tali nitdawan a.
16 Rira vava'at ra wol wean tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Ya'a vali
Ning vava'at a wol wean tamata ovi rna'a lanit ivavan a.
17 Bapa, motu ma rira vava'at ra rmalola ovu afa ovi kena ra. Mu
vaivatul ra kena.
18 Wean lahir i msinir roak Ya'a ma uma lanit ivavan a, ba usinir vali
ira ma rti verin tamata ra na'a lanit ivavan a.
19 Ya'a ka'i ala tenang a wean lahir ralam nfalak a ma na'a rira lolin,
boma ira bisma rala urun tenarira ra ma rot-orang Mu vaivatul ovi kena
ra.
20 Ya'a wol mane uflurut watan verin ira, na'uk uflurut vali verin tamata
ovi rorang Ya'a tali afa ovi rfamalik ra.
21 Era verin Oa ta Bapa, boma motu ma isa watan ira, wean lahir Ya'a
uleal ralam a ovu mleal ralang a. Era vali ma ira ovu ita isa watan, boma
tamata ovi rna'a lanit ivavan a rorang ne, Oa msinir roak Ya'a.
22 Ya'a alang roak ira wean watan i malang roak Ya'a, boma isa watan
ira wean lahir i isa watan ita.
23 Ning vava'at isa watan ovu ira, ovu vali Bapa ovu Ya'a isa watan
ita, boma irmunuk isa watan ira. Wean inyai, boma tamata ovi rna'a
lanit ivavan a rka'a ne, Oa msinir Ya'a, ovu vali mlobang ira wean lahir i
mlobang Ya'a.
24 Bapa, era ma fara tamata ovi mala roak ira verin Ya'a, rovu vali Ya'a
ma amna'a wan i una'a. Motu wean inyai, boma rsi'ik Ning dawan i mala
roak verin Ya'a, tevek mlobang roak Ya'a, na'ut i wol motu lanit ivavan
obin.
25 Bapa, Mu afa ovi motu ra rmalola lalawatan. Tamata ovi rna'a lanit
ivavan a wol rka'a Oa. Na'uk Ya'a uka'a Oa, ovu vali Ning tamata ovi
rorang Ya'a rka'a ne, Oa msinir roak Ya'a.
26 Ya'a ufamalik roak verin ira ne, iki Oa, ovu veka ufamalik lalawatan
Oa verin ira, boma Mu silobang i mala verin Ya'a nana'a lalawatan ralarira
ra, ma Ning vava'at isa watan ovu ira."

18

Yahudi ra rtaha Yesus
Matius 26:47-56; Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53

1 Ti ma Yesus naflurut munuk wean inyai, na irmunuk Ni tamata ovi
rorang Ia rti oar Kidron ni lihir a. Va'i zaitun isa nana'a inyai, ba Yesus
ovu Ni tamata ra rti va'i yai ralan a.
2 Yudas i nfedi Yesus nka'a vali va'i yai, tevek Yesus ba'i nasdovu Ia ovu
Ni tamata ovi rorang Ia na'a inyai.
3 Ba Yudas nti wan yai. Ia novun Roma rira sidovung suldadu isa, ovu
tamata ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a rti vali wan yai,
ovu rtaha damar, faduk ovu rira mneran ra. Tamata Yahudi rira dawan
mela falurut ra ovu tamata Yahudi ovi rtali sidovung Farisi rsinir ira ma
rti.
4 Yesus nka'a lahir afa ovi veka rkena Ia, ba ti nfaseri tamata avyai ma
nfalak verin ira ne, "Mia mdyava iki?"
5 Ira rfalak ne, "Yesus i ntali Nazaret a."

Ia nfalak verin ira ne, “Ya'a ini tamata i mdyava a.” Na'ut inyai, na
Yudas i nfedi Yesus ndiri vali ovu ira na'a inyai.
6 Na'ut i Yesus nfalak verin ira ne, “Ya'a ini tamata i mdyava a,” na
tamata avyai munuk rsuka ira ma rleka fatvelar ira rsuta lanun.
7 Ba Yesus norat ewal ira ne, “Mia mdyava iki?”
Ira rfalak ne, “Amdava Yesus i ntali Nazaret.”
8 Yesus nfalak ne, “Ufalak roak verin mia ne, Ya'a ini tamata i mdyava
a. Ba wean i mdyava urun Ya'a, na msyi'ik watan Ning tamata ra ma rti.”
9 Yesus nfalak wean inyai, boma nfakena afa ovi nfalak roak ne, “Tamata
ovi mala roak ira verin Ya'a, na wol isa tali ira nmamu.”*
10 Simon Petrus ntaha nahin blawat isa, ba ntavar nahin blawat yai ma
nafat vatuk Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir isa arun mela a. Sansinir
yai naran Malkhus.
11 Ba Yesus nfalak verin Petrus ne, “Ma'adoru ewal mu nahin blawat yai
na'a ni tlanan a. Oa beta fwikir ne, wol utorung ma utuan susa i Yamang
nfadoku roak ma musti utuan a?”

Yesus ndiri Hanas wahan ralan a
Matius 26:57-75; Markus 14:53-72; Lukas 22:54-71

12 Roma rira suldadu ra ovu rira dawan a, ovu vali tamata ovi rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, rtaha Yesus ma rkeak Ia.
13 Nata rovun Ia rti lan Kayafas memin i Hanas a.† Ta'un yai Kayafas
neluk Yahudi rira Mela Falurut Ila'a.
14 Kayafas nsurak lan roak dawan Yahudi ra ne, “Ni lolin a, tamata isa
nmata verin tamata rivun.”‡
15 Simon Petrus ovu tamata isa vali tali Yesus Ni tamata ovi rorang Ia,
rban-orang Yesus. Yahudi rira Mela Falurut Ila'a nka'a roak Yesus Ni
tamata isa yai. Ba ia bisma norang Yesus ma nti Mela Falurut Ila'a yai
ni rahan ni lean a,
16 na'uk Petrus nanaban watan na'a balbelat ni falfolat murin a. Yesus
Ni tamata yai newal ia nti murin ma nangrihi ovu vata i nwanar falfolat
a, ma novun Petrus nti ralan.
17 Ba vata yai nfalak verin Petrus ne, “Betane oa morang vali tamata
yai?”
Petrus nfalak ne, “Wahal!”
18 Na'ut inyai na radridin urun, ba Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir
ra ovu tamata ovi ba'i rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a,
rsidovuk yafu ma rdiri rafraran. Petrus nti vali ma irmunuk rafraran
na'a inyai.
19 Mela Falurut Ila'a yai norat Yesus na'a Ni tamata ovi rorang Ia ovu Ni
afa ovi nair ra.
20 Yesus nfalak ne, “Ya'a ba'i udiri tamata rivun waharira ralan ra
ma ungrihi. Ya'a usiair lalawatan na'a rahan falurut ovu Rahan Dawan
Falurut i tamata Yahudi ra munuk ba'i rasdovu ira na'a. Ya'a wol mane
ungrihi fanfonak watan.
21 Afakinimi morat Ya'a? Morat watan tamata ovi rarenar roak afa ovi
air ra. Ira rka'a urun afa ovi ufalak roak a.”
22 Na'ut i Yesus nfalak wean inyai, na tamata isa tali tamata ovi ba'i
rwanar Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ntafitil Yesus ma nfalak ne,
“Mubrahi urun ma mungrihi wean inyai verin Mela Falurut Ila'a!”

---

* **18:9 18:9** Yohanes 6:39, 17:12 † **18:13 18:13** Kayafas memin verin Hanas, tevek Kayafas awan a verin Hanas yanan vata. ‡ **18:14 18:14** Yohanes 11:49

23 Ba Yesus nfalak ne, “Wean i afa i ufalak yai sala, na eka fwalak Ning
sala a, na'uk wean i afa i ufalak yai kena, na afakinimi mtafitil Ya'a?”
24 Nata Hanas nsinir ma rovun Yesus nti verin Kayafas i neluk Mela
Falurut Ila'a yai. Yesus liman a natkeak obin.
25 Simon Petrus nafraran obin, ba tamata ovi rna'a inyai rfalak verin ia
ne, “Betane oa morang vali Ia?”
26 Simon Petrus nalak ia ma nfalak ne, “Wahal.”
Ba Mela Falurut Ila'a ni tamata sansinir i lan a Petrus nafat vatuk arun a,
ni tiniman isa nfalak ne, “Inlangin a, urea roak oa mimunuk Yesus mnya'a
va'i yai.”
27 Petrus nalak ewal ia ma nfalak ne, “Wahal.” Na'ut inyai, na manut
isa nkukuwai lahir.

Dawan Yahudi ra rovun Yesus nti verin Gubernur Pilatus
Matius 27:1-2,11-14; Markus 15:1-5; Lukas 23:1-5

28 Varverak sumatan obin, na dawan Yahudi ra rovun roak Yesus tali
Kayafas ni rahan a rti Gubernur ni rahan a. Na'uk dawan Yahudi avyai wol
rti Gubernur ni rahan ralan a, tevek wol mane rfangra tenarira ra, wean
rira adat nfalak a.§ Rotu wean inyai, tevek ira mane rovu ma rafna'an
na'a rira amar dawan Paskah.
29 Ba Gubernur Pilatus nti murin ma norat ira ne, “Mia myangadu
tamata ini, tevek Ni sala aka?”
30 Ira rfalak ne, “Wean i wol Ni sala, na wol amovun Ia nma verin oa!”
31 Pilatus nfalak verin ira ne, “Myala Ia miti ma ka'i fyaleka inukun verin
Ia, ma inovan ovu bira inukun a.”
Na'uk tamata Yahudi avyai rfalak ne, “Ami wol mami ngrebat ma
amfaleka inukun matmatan verin tamata.”
32 Afa yai nvotuk, boma nfakena afa ovi Yesus nfalak roak na'a Ni
matmatan a.
33 Pilatus newal ia nti ni rahan ralan a, nata nera Yesus ma norat Ia ne,
“Yahudi rira raja verin Oa?”
34 Yesus nfalak ne, “Morat Ya'a wean inyai, na ntali ralam a, te tamata
liak boku rfamalik roak Ya'a verin oa?”
35 Pilatus nfalak ne, “Oa fwikir ne, ya'a ini tamata Yahudi ya'a? Tamata
ovi rovun Oa mwa verin ya'a ini, inyai Mu tamata Yahudi ra, ovu Mu
dawan mela falurut ra. Motu sala aka ma rovun Oa mwa ini?”
36 Yesus nfalak ne, “Ning fareta wol ntali lanit ivavan a. Wean i Ning
fareta ntali lanit ivavan a, na Ning tamata ra veka rotu ma vangoa-vanga,
boma deka rala Ya'a verin tamata Yahudi ra. Na'uk Ning fareta a wol ntali
lanit ivavan a.”
37 Ba Pilatus nfalak verin Ia ne, “Oa ini raja Oa?”
Yesus nfalak ne, “Oa ka'i fwalak ne, Ya'a ini raja Ya'a. Rarali Ya'a na'a
lanit ivavan ini, boma ufamalik afa ovi kena ra. Tamata iki watan ndava
lalawatan afa ovi kena ra, na ia nrenar roak afa ovi ufalak ra.”
38a Pilatus norat Ia ne, “Afa ovi kena ra, ihin aka?”

Pilatus nala Yesus verin Roma rira suldadu ra ma rbaku Ia na'a aa walwalur
Matius 27:15-31; Markus 15:6-20; Lukas 23:13-25

§ **18:28 18:28** Yahudi rira adat nfalak ne, wean i rti tamata ovi wol Yahudi rira rahan ralan ra, na rfangra roak tenarira ra. Gubernur Pilatus wol tamata Yahudi ia, ba wol bisma rti ni rahan ralan.

38b Pilatus nfalak munuk wean inyai, na nti murin ewal ma nfalak verin
tamata Yahudi ra ne, “Ya'a wol utuan sala akataka na'a Ia.
39 Na'uk mia ba'i myera verin ya'a, ma lokat varat na'ut amar dawan
Paskah, na ufatalik tamata isa tali bu'i ralan. Ba mtyorung ma ufatalik
Yahudi rira raja ini verin mia?”
40 Ira rafwak ma rfalak ne, “Deka fwatalik Ia, na'uk fwatalik Barabas!”
Barabas yai nwi-nwa tamata ra ma nbori rira metan ra.

19

1 Pilatus nangrihi munuk verin tamata Yahudi ra, beti nsinir ni suldadu
ra ma rasveva Yesus.*
2 Suldadu avyai ranan aa anan ovi imarira ra ma na'a sabe'u ma rfadoku
na'a Yesus ulun a. Ira rala ravit blawat ungu isa ma ra'adoru na'a Ia,
3 beti rsikati ira ti rfaseri Yesus ma rfalak ne, “Yahudi rira raja verin Oa,
ba fara nam a blawat!” Nata, rtafitil wahan a.
4 Pilatus nti murin ewal ma nfalak verin tamata rivun avyai ne, “Eka
msyi'ik, ya'a ovun roak Ia nma verin mia, boma mkya'a ne, wol utuan
sala akataka na'a Ia.”
5 Ba rovun Yesus nti murin. Ia naklulu roak sabe'u iman yai, ovu noru
roak ravit blawat ungu yai. Pilatus nfalak verin ira ne, “Eka msyi'ik tamata
ini!”
6 Ti ma Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu tamata ovi rwanar Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut a rsi'ik Yesus, na rafwak ma rfalak ne, “Bwaku
Ia na'a aa walwalur! Bwaku Ia na'a aa walwalur!”
Pilatus nfalak verin ira ne, “Mia ka'i myala Ia ma byaku Ia na'a aa
walwalur, tevek ya'a wol utuan lahir sala akataka na'a Ia.”
7 Tamata Yahudi avyai rfalak verin Pilatus ne, “Ami mami inukun vali,
ovu na'a mami inukun a nfadoku ne, Ia musti nmata, tevek nfalak ne, Ubu
Yanan Ia.”
8 Na'ut i Pilatus nrenar i rfalak wean inyai, na ia ntafal ma nbobar.
9 Ba Pilatus newal ia nti ni rahan fareta dawan ralan a. Ti ma rovun
roak Yesus nti rahan yai ralan, na norat Yesus ne, “Oa mtali ahu inba?”
Na'uk Yesus wol nvalat ia.
10 Pilatus norat ewal Ia ne, “Oa mufena ma mungrihi nulu ya'a? Oa wol
mka'a ne, ning ngrebat ma ufatalik Oa, ovu ning ngrebat ma ufalak ma
rbaku Oa na'a aa walwalur?”
11 Yesus nfalak ne, “Wean i Ubu wol nala ngrebat yai verin oa, na oa wol
mu ngrebat akataka ma fwareta Ya'a. Ba tamata i nala Ya'a verin oa, ni
salasilan a veran rahi mu salasilan.”
12 Na'ut i Pilatus nrenar afa i Yesus nfalak yai, na ndava linga'an mane
nfatalik Ia. Na'uk tamata Yahudi avyai rafwak ewal ma rfalak ne, “Wean i
fwatalik Ia, na oa veka wol motu kida roak ovu Kaisar.† Tamata iki watan
ntorung ne notu raja, na ia nangal roak Kaisar.”
13 Na'ut i Pilatus nrenar i tamata Yahudi ra rfalak wean inyai, na nsinir
ma rovun Yesus nti murin, na ia ndoku kadera i ba'i ndoku ma nfaleka
inukun verin tamata ra. Wan yai naran Lantai Vatu, na'a vai Ibrani
rfanara ia ne Gabata.

---

* **19:1 19:1** Ira rala navnaval blawat ma al rasveva tamata ra. Ira rotu navnaval yai tali afwatan ulin, ma rkeak tima te afwatan lurin etal ra na'a ni tutul a. † **19:12 19:12** *Kaisar* wol tamata naran. Ihin a ne, tamata wean raja dawan i nfareta negara rivun ovi kerajaan Roma rira. Van dawan yai naran *Kaisar.*

14 Na'ut inyai, na ka'a bi lera ndirlola. Amar yai, na tamata Yahudi ra
rasusan warira ma ilyan, na rotu rira amar dawan Paskah. Pilatus nfalak
verin tamata avyai ne, “Ini bira raja a!”
15 Tamata avyai rafwak ma rfalak ne, “Fwedan Ia! Fwedan Ia! Bwaku
Ia na'a aa walwalur!”
Pilatus norat ira ne, “Ya'a musti utorung ma rbaku bira raja a na'a aa
walwalur?”
Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak ne, “Ami wol mami raja. Kaisar
a'uk sa'i notu raja verin ami!”
16a Ba Pilatus nala Yesus verin ira, ma ti rbaku Ia na'a aa walwalur.‡

Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur
Matius 27:32-44; Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43

16b Ba rala Yesus ma rovun Ia rti.
17 Yesus ka'i nvara Ni aa walwalur a, ma nti wan i naran Kalkulun Wan.
Na'a vai Ibrani rfanara ia ne, Golgota.
18 Na'a wan yai, na rbaku Ia na'a aa walwalur. Ira rbaku vali tamata
irua ovu Ia, ma isa na'a Ni lihir mela, na isa na'a Ni lihir balit, na Yesus
na'a fruarira ra.
19 Pilatus nsinir ira ma rtulis na'a kba etal isa, beti rbaku kba etal yai na'a
aa walwalur ni tutul a. Vaivatul avyai ngoarira ne, “Yesus ntali Nasaret,
Yahudi rira Raja verin Ia.”
20 Tamata Yahudi rivun rbas roak vaivatul avyai, tevek wan i rbaku Yesus
na'a aa walwalur yai nfaseri kota. Vaivatul avyai rtulis na'a vai Ibrani, vai
Latin ovu vai Yunani.
21 Yahudi rira dawan mela falurut ra rfalak verin Pilatus ne, “Deka
mtulis ne, ‘Yahudi rira Raja verin Ia.’ Na'uk mtulis ne, ‘Ia nfalak ne Yahudi
rira Raja verin Ya'a.’ ”
22 Na'uk Pilatus nfalak ne, “Afa i ufalak ma rtulis roak yai, wol bisma
rkati.”
23 Ti ma suldadu avyai rbaku roak Yesus na'a aa walwalur, beti rala Ni
kadaravit ra ma rsiduk na'ut ifa'at, ma sasan lokat ira. Ira rala vali Ni
ravit blawat. Ravit blawat yai wol roar ia, na'uk redu falolang watan ia
ma na'a near isa.§
24 Ba suldadu avyai rsifalak afa verin ira ne, “Deka tkamsat ravit blawat
yai, na'uk totu undi ma tka'a ne, iki veka nia ravit blawat yai.” Wean
inyai, boma nfakena afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Ira rsiduk Ning kadaravit ra lokat ira,
ovu rotu undi na'a Ning ravit blawat a.”*
Ba suldadu avyai rotu wean inyai.
25 Yesus renan a, ovu Yesus renan warin a, ovu Maria i awan verin Klopas,
ovu Maria Magdalena rdir-ebang aa walwalur i rbaku Yesus na'a.
26 Na'ut i Yesus nsi'ik Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia ndiri inyai
ovu renan a, na nfalak verin renan a ne, “Mama, inyai yanam a!”†

---

‡ **19:16a 19:16a** Tafsiran rivun rfalak ne, ***ira*** ihin a ne, Yahudi rira dawan mela falurut ra. Na'uk lyawan vali ne, Roma rira suldadu ra rbaku Yesus na'a aa walwalur. § **19:23 19:23** Ravit blawat yai wol wean ravit blawat amafal i brana Yahudi ra ba'i roru. Ravit blawat yai masnifit watan, ma bisma roru ia watan, te roru ia veki, beti roru ravit blawat i amafal. * **19:24 19:24** Mazmur 22:19 † **19:26 19:26** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 20:2, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

27 Nata Yesus nfalak verin Ni tamata i norang Ia yai ne, “Inyai renam a!”
Tali amar yai, na Ni tamata yai ntorung ma nala Yesus renan a ma nana'a
ni rahan a.

Yesus nmata
Matius 27:45-56; Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49

28 Yesus nka'a ne, fiang ini Ia notu munuk roak karya ovi Ubu nala verin
Ia. Ba nfalak ne, “Ya'a ubroa.” Nfalak wean inyai ma nfakena afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan.‡
29 Na'a wan yai, na moko isa nngora ovu anggur i nakbia a. Ba rala
spons etal isa ma rsovu na'a anggur yai, ma rngatan teri spons yai na'a aa
etal isa ni tutul a, ma rlauk rata nkena Yesus sumarn a.
30 Ti ma Yesus nbuk roak anggur yai, na nfalak ne, “Roak rok.” Ba nsoak
wahan a, na nan a nakbosal.

Roma rira suldadu ra rsungu Yesus nelan a

31 Na'ut inyai, na tamata Yahudi ra rasusan warira ma ilyan, na ryari
ira. Ira rira adat notu teri ma tamata ovi rbaku roak ira na'a aa walwalur,
wol bisma raklo'i watan na'a amar i ryari ira. Nlia tali inyai, na amar i
ryari ira yai neluk amar dawan verin ira.§ Ba dawan Yahudi ra rera verin
Pilatus ma nsinir suldadu ra ma rkametal tamata ovi rbaku ira yai earira
ra, ma rfasuka ira tali aa walwalur ra.*
32 Nata suldadu avyai rti ma rkametal lan tamata irua i rbaku ira ovu
Yesus, earira ra.
33 Na'uk ti ma rfaseri Yesus, ma rsi'ik na nmata roak, ba wol rkametal
ean a.
34 Na'uk suldadu isa nsungu Yesus nelan ovu vunut, ma laran a ovu wear
nvoat lahir.
35 Tamata i nsi'ik afa yai ka'i nfamalik afa i nsi'ik yai. Ia nka'a ne, afa
ovi nfalak ra kena ma nfamalik afa avyai, boma myorang vali.†
36 Suldadu avyai wol rkametal Yesus ean a, boma nfakena afa ovi rtulis
roak na'a Surat Ralan ne, “Tali lurin ra, na wol isa vali nametal.”‡
37 Rtulis vali roak na'a Surat Ralan wean ini, “Tamata ra veka rsi'ik Ia
na'ut i rsungu roak Ia.”§

Yusuf i ntali ahu Arimatea nala Yesus tenan ma nfanuba Ia na'a van matmatan isa ralan a
Matius 27:57-61; Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56

38 Afa avyai roak munuk roak, beti tamata isa naran Yusuf ntali ahu
Arimatea nti ma ntuan Pilatus ma nera verin ia ma nala Yesus tenan a.
Yusuf norang vali Yesus, na'uk norang fanfonak Ia, tevek nbobar dawan
Yahudi ra. Pilatus ntorung afa i Yusuf nfalak a, ba Yusuf nti ma nfasuka
Yesus tenan a.
39 Nikodemus i lan a ti ntuan roak Yesus na'ut ovan a, novu vali Yusuf.
Ia ntaha ngul ovi voarira lolin urun a nararira mur ovu gaharu. Rsileti
roak ngul avyai, ma ka'a bi kil vututelu.
40 Ira rala Yesus tenan a ma rkuma Ia ovu maloli ngangiar, ovu raslofi
ngul ovi voarira lolin avyai ma rot-orang Yahudi rira adat a verin tamata
matmatan ra.

---

‡ **19:28 19:28** Mazmur 69:28 § **19:31 19:31** Amar dawan yai Paskah. Msi'ik Yohanes 2:12.
* **19:31 19:31** Ira rkametal tamata i naklo'i na'a aa walwalur ean a, boma tamata yai yarak nmata.
† **19:35 19:35** Yohanes i ntulis kitab ini ka'i nfamalik ia na'a ayat ini. Msi'ik vali na'a Yohanes 19:26, 21:24. ‡ **19:36 19:36** Keluaran 12:46, Bilangan 9:12, Mazmur 34:21 § **19:37 19:37** Zakharia 12:10, Wahyu 1:7

41 Na'a wan i rbaku Yesus na'a aa walwalur, na va'i isa nfaseri inyai.
Na'a va'i yai, na van matmatan isa nana'a. Van yai ngorva'an obin, tevek
wol rfanuba matmatan ra na'a obin.*
42 Na'ut inyai, na tamata Yahudi ra rasusan warira ma rsa'a amar i mane
ryari ira. Ba Yusuf irua Nikodemus rti ma rfanuba Yesus tenan a na'a van
yai ralan a, tevek nfaseri inyai.

20

Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan
Matius 28:1-8; Markus 16:1-8; Lukas 24:1-12

1 Na'ut amar kareda, na Maria Magdalena nti van matmatan i rfanuba
Yesus tenan a. Na'ut inyai, na manut ra vair iwarin obin. Ia nsi'ik vatu
dawan i rala al rulang van yai ngoran a natsuar roak.
2 Ba ia nafla ma ti ntuan Yesus Ni tamata irua: Simon Petrus ovu Yesus
Ni tamata isa i norang Ia ovu nlobang urun ia.* Maria nfalak verin ira
ne, “Tamata ra rala roak Duila'a tali van matmatan, ovu wol amka'a ne,
rfadoku Ia na'a inba.”
3 Petrus ovu Yesus Ni tamata liak isa i norang Ia yai rti van yai.
4 Irua rafla, na'uk Yesus Ni tamata liak isa i norang Ia yai nafla lia Petrus,
ba naran lan van yai, beti Petrus.
5 Ia nsoak ia ma nsi'ik nti ralan, na nrea maloli i rala ala rkuma Yesus
na'a inyai, na'uk wol nti ralan.
6 Simon Petrus nma vali ma nti lahir van yai ralan a. Ia nsi'ik, na maloli
i rala al rkuma Yesus nana'a inyai.
7 Na'uk maloli i rala al rkeak Yesus ulun a wol nana'a ebang roak maloli
i rala al rkuma Ia. Maloli yai natlulung roak ma na'a wan liak.
8 Ba Yesus Ni tamata i naran lan van yai, nti vali ralan, ma nsi'ik munuk
afa avyai, beti norang ne, Yesus nva'at ewal roak.
9 Ira wol rfan-aran obin Surat Ralan ihin a ne, Ia musti nva'at ewal tali
matmatan.
10 Ba Yesus Ni tamata irua ovi rorang Ia yai rewal ira rti rira rahan ra.

Yesus nfavotuk Ia verin Maria Magdalena
Matius 28:9-10; Markus 16:9-11

11 Maria Magdalena ndir-ebang van yai ma nvakar. Na'ut i nvakar, na
nsoak ia ma nsi'ik nti van yai ralan,
12 na nrea Ubu Ni sansinir irua tali lanit ratan reluk kadaravit ngangiar,
ma rdoku wan i rfanuba Yesus tenan a na'a. Isa ndoku wan i Yesus ulun
nana'a, na isa vali ndoku wan i ean a rna'a.
13 Ba sansinir avyai rorat Maria ne, “Afakinimi bwakar?”
Maria nfalak ne, “Tamata rala roak ning Duila'a, ba wol uka'a ne rfadoku
Ia na'a inba.”
14 Ia nfalak munuk wean inyai, na nfulak ia ma nsi'ik, na Yesus ndiri
murin a, na'uk wol nka'a ne inyai Yesus.
15 Yesus nfalak verin ia ne, “Afakinimi bwakar? Oa mdava iki?” Maria
nanarin ne, inyai tamata i ba'i nwanar va'i a, ba nfalak verin ia ne, “Bapa,

---

* **19:41 19:41** Tamata Yahudi ra ba'i rtivan vatu ma wean kamar, ma na'a wan tivat matmatan verin rahan teta isa. * **20:2 20:2** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 21:7, 20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

wean i mala Yesus tenan a, na fwalak verin ya'a ne, fwadoku Ia na'a inba,
boma ti ala Ia.”
16 Yesus nfalak verin ia ne, “Maria!”
Ba Maria nfulak wahan a ma nfalak na'a vai Ibrani ne, “Rabuni!”, ihin
a Guru.
17 Yesus nfalak verin ia ne, “Deka mtaha Ya'a, tevek wol urata verin
Yamang obin. Muti ma mtuan terang a valing ra ma fwalak verin ira ne,
‘Ya'a veka uti verin Yamang a ovu Yamabira a, ovu vali verin Ning Ubu a
ovu bira Ubu a.’ ”
18 Maria Magdalena newal ia ma nfalak verin Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia ne, “Ya'a urea roak Duila'a!” Ia nfalak afa ovi Yesus nfalak ra verin ira.

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia
Matius 28:16-20; Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49

19 Na'ut i amar kareda ma ni lervava a, na Yesus Ni tamata ovi rorang
Ia rasdovu ira na'a rahan isa, ba rkus-teri munuk falfolat ra, tevek rbobar
dawan Yahudi ra. Brian munuk, na Yesus ndiri fruarira ra ma nfalak verin
ira ne, “Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!”
20 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nfaturu liman a ovu nelan i rsungu
a verin ira. Na'ut i rsi'ik Duila'a, na ralar lolin urun.
21 Ba Yesus nfalak fasa ewal verin ira ne, “Fara Ubu notu ma ralabira ra
malinan watan! Inyai wean lahir i Yamang nsinir Ya'a ovu vali Ya'a usinir
mia.”
22 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nafraik nan nti verin ira, ma nfalak
ne, “Myala Ubu Ni Roh a na'a ralabira ra.
23 Wean i myabun roak tamata isa ni salasilan ra, na Ubu veka na'i vatuk
vali tamata yai ni salasilan ra. Na'uk wean i wol myabun ni salasilan ra,
na Ubu veka wol na'i vatuk vali ni salasilan ra.”

Yesus nfavotuk Ia verin Tomas

24 Na'ut i Yesus nfavotuk Ia verin Ni tamata ovi rorang Ia, na Tomas i
rfanara ia ne, Didimus wol nana'a ovu ira. Ia ntali vali Yesus Ni tamata
vutu rahin irua ovi rorang Ia.†
25 Ba Yesus Ni tamata ra rfalak verin ia ne, “Ami amsi'ik roak Duila'a!”
Na'uk ia nfalak verin ira ne, “Wean i wol urea paku wan na'a liman
a, ovu wol ufadoku limang tanan ra na'a paku wan avyai, ovu vali wol
ufadoku limang a na'a nelan i rsungu a, na ya'a wol orang lahir.”
26 Kareda ralan isa nelak roak, beti Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rasdovu
ewal ira na'a rahan yai, na Tomas novu vali ira. Ira rkus-teri munuk
falfolat ra, na'uk brian munuk, na Yesus ndiri fruarira ra ma nfalak ne,
“Fara Ubu notu ma bira vava'at ra malinan watan!”
27 Nata Yesus nfalak verin Tomas ne, “Msi'ik limang a ovu fwadoku
limam a na'a paku wan ovi. Mlauk limam a ma fwadoku na'a nelang i
rsungu a, boma deka ralam raruan, ma morang lahir Ya'a!”
28 Tomas nfalak ne, “Ya'a ning Duila'a ovu ning Ubu verin Oa!”
29 Yesus nfalak verin ia ne, “Oa msi'ik roak Ya'a bi morang. Lolin urun
verin tamata ovi wol rarea Ya'a, na'uk rorang watan.”

Yohanes ntulis Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus, boma tamata ra rorang Ia

30 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rsi'ik Ni mujizat liak rivun vali, na'uk
wol rtulis mujizat avyai na'a kitab ini.

---

† **20:24 20:24** *Didimus* ihin a ne, kasiko'u dekut ia.

31 Na'uk utulis afa ovi Yesus notu ra na'a kitab ini, boma myorang ne, Ia
Raja i ntevut dida salasilan ra, Ubu Yanan Ia. Wean i myorang Ia, na veka
bira vava'at kakiwal.

21

Yesus nfavotuk tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia na'a danau Tiberias nelan a

1 Yesus notu munuk wean inyai, beti nfavotuk ewal vali tenan a verin
Ni tamata ovi rorang Ia na'a danau Tiberias nelan a. Ia nfavotuk tenan a
wean ini:
2 Na'a danau yai nelan a, na Simon Petrus, Tomas i rfanara ia ne
Didimus, Natanael i ntali ahu Kana i na'a Galilea, ntafal vali Zebedeus
yanan irua ovu Yesus Ni tamata irua ovi rorang vali Ia, rasdovu ira na'a
inyai.
3 Ba Simon Petrus nfalak verin ira ne, “Ya'a mane ti udava ian.”

Ira rfalak verin ia ne, “Amorang vali oa.” Ba irmunuk rti ma rdata
kumal a, beti raroal ma rdava ian na'a danau yai. Na'uk tali ovan lolan
yai, na wol rwadar akataka.
4 Ti ma lera wol ndata obin, na Yesus ndiri roak ngur ratan, na'uk ira
wol rka'a ne inyai Yesus.
5 Yesus norat ira ne, “Baba averi, myadar te wahal?”

Ira rfalak ne, “Wol amwadar.”
6 Yesus nfalak verin ira ne, “Fyasuka bira jaring a na'a kumal ni lihir
mela a, na veka myadar.” Ba rfasuka rira jaring a. Ti ma rfar rira jaring
a, na wol rfar nala, tevek nala ma ian rivun urun i lahir.
7 Ba Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai* nfalak verin Petrus ne, “Inyai,
Duila'a!” Ti ma Petrus nrenar ne, inyai Duila'a, na noru ni ravit a, tevek
wol noru ravit, beti nwatil nsuta danau yai ma nra.
8 Yesus Ni tamata ovi rorang Ia rorang Petrus rara ovu rira kumal. Ira
wol ka'i raroa tali danau nelan a, ka'a bi meter ratut isa watan, ba rving
jaring i nngora lahir ovu ian ra.
9 Ti ma rda raran ngur roak, na rsi'ik ian ovu roti ra na'a yafaran ratan
a.
10 Yesus nfalak verin ira ne, “Mtyaha bira ian boku tali ian ovi beti myot-
nala avyai mya.”
11 Simon Petrus ndata kumal a ma nving jaring a nra. Jaring yai nngora
lahir ovu ian dawan ratut isa vutlima rahin itelu. Velik ne ian rivun, na'uk
rira jaring a wol namsat.
12 Yesus nfalak verin ira ne, “Mya ma tafna'an kikyai.” Tali Yesus Ni
tamata avyai, na wol tamata isa vali nabrahi ma norat Ia ne, “Oa ini iki?”
Tevek rka'a roak ne, inyai Duila'a.
13 Yesus nti ma nala lan roti verin ira, beti nala vali ian ra.
14 Tali amar i Yesus nva'at ewal tali matmatan, na nfavotuk nala fatelu
roak tenan a verin Ni tamata ovi rorang Ia.

Yesus norat Petrus ne, nlobang Ia te wahal

---

* **21:7 21:7** Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai nfaturu Yohanes. Yohanes i na'a ayat ini ovu 13:23, 13:24, 19:26, 20:2, 21:20 ntulis surat ini, na'uk naling ia tali Yohanes i nbaptis tamata ra.

15 Ti ma rafna'an munuk, na Yesus nfalak verin Simon Petrus ne, “Simon,
Yohanes yanan oa. Oa mlobang Ya'a nlia tali ira?”†
Petrus nfalak ne, “Kena ta Duila'a. Oa mka'a lahir ne, ya'a ulobang Oa.”
Yesus nfalak verin ia ne, “Fwa'an ma lolin Ning domba yanat ra.”
16 Yesus norat ewal ia ma farua roak ne, “Simon, Yohanes yanan oa. Oa
mlobang Ya'a?”
Petrus nfalak ne, “Kena ta Duila'a. Oa mka'a ne, ya'a ulobang Oa.”
Yesus nfalak verin ia ne, “Mwanar ma lolin Ning domba ra.”
17 Yesus norat ewal ia ma fatelu roak ne, “Simon, Yohanes yanan oa. Oa
mlobang Ya'a?” Petrus ralan lalau, tevek Yesus norat fatelu ia roak ne, “Oa
mlobang Ya'a?”
Ba Petrus nfalak ne, “Duila'a, Oa mka'a munuk afakataka. Oa mka'a ne,
ya'a ulobang Oa.”
Yesus nfalak verin ia ne, “Fwa'an ma lolin Ning domba ra.
18 Afa i ufalak verin oa ini, kena urun! Na'ut i varverun oa obin, na ka'i
mkeak twalam a ma bwana muti inba watan, wean ralam nfalak a. Na'uk
wean i itrana roak oa, na veka mlauk limam ra, ma tamata ra rkeak oa
ma rovun oa rti wan i wol inam ma muti a.”
19 Yesus nala vaivatul ovi ma nfaturu ne, wean inba ma Petrus veka
nmata ma nfaturu Ubu Ni dawan a. Ia nfalak munuk wean inyai, na nfalak
verin Petrus ne, “Morang Ya'a.”

Yesus nangrihi na'a Ni tamata i norang Ia ovu nlobang urun ia

20 Na'ut i Petrus nfulak ia ma nsi'ik, na Yesus Ni tamata i norang Ia ovu
nlobang urun ia, nban-orang ira.‡ Tamata yai, Yesus Ni tamata i ndok-
ebang Ia na'ut i irmunuk rafna'an ma norat Yesus ne, “Duila'a, tamata iki
veka nfedi Oa?”
21 Petrus nsi'ik Yesus Ni tamata i nlobang urun ia yai, na nfalak verin
Yesus ne, “Duila'a, wean inba ovu tamata ini?”
22 Yesus nfalak ne, “Wean i ralang nfalak ma nva'at nata ti naran i ewal
Ya'a, na deka fwikir afa yai! Na'uk morang Ya'a.”
23 Ba ivar yai ti nsoru Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, ma rfikir ne, Ni
tamata yai veka wol nmata. Na'uk Yesus wol nfalak verin Petrus ne, Ni
tamata yai veka wol nmata. Velik aba, Ia nfalak ne, “Wean i ralang nfalak
ma nva'at, nata ti naran i ewal Ya'a, na deka fwikir afa yai.”

Vaivatul situli

24 Yesus Ni tamata yai nsi'ik ovu nfamalik afa ovi Yesus notu ra, ma
ntulis afa avyai na'a kitab ini. Ita tka'a ne, afa ovi nfalak ra kena.
25 Yesus notu vali ma afa liak rivun ila'a matan, na'uk wean i musti
rtulis munuk lahir afa avyai, na ufikir ne, lanit ivavan a veka wol nsa'a
nala kitab avyai.

---

† **21:15 21:15** Tafsiran rivun rfalak ne, ***nlia tali ira*** ihin a ne, Yesus Ni tamata liak ra rlobang urun Ia, na'uk Petrus nlobang urun Yesus nlia tali ira. Naskah asli rfalak domba yanat na'a ayat ini, na'uk rfalak domba ra na'a 21:16, 17. Tafsiran ra rsialing ira na'a afa ini. ‡ **21:20 21:20** Msi'ik catatan kaki na'a Yohanes 21:7.

Kitab ini nfamalik
Yesus Ni Rasul ra ovu afa ovi rotu ra

Tbas afa ovi veki

Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas ntulis kitab ini. Lukas ntulis lan ni kitab i nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Yesus, beti snain ntulis kitab ini. Na'a kitab ini, Lukas nfamalik tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rotu ra, na'ut i Yesus nva'at ewal ma nrata lanit ratan. Lukas nfamalik Duila'a Yesus Ni rasul irua na'a kitab ini, inyai Petrus (pasal 1—12) ovu Paulus (pasal 13—28). Na'a kitab ini, na tbas Yesus Ni tamata sansinir rira afa ovi rair ra (Kisah 2:32-33, 36, 38-39; 4:12; 13:26-33, 38-39; 16:31).

Na'ut i Yesus wol nrata lanit ratan obin, na Ia nfalak verin Ni rasul ra ne, "Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia ma nala ngrebat verin mia. Na'ut inyai, na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem, propinsi Yudea munuk ovu Samaria, ti nsoru munuk lanit ivavan a." (Kisah 1:8). Lolin urun ma tangnanang ovu menghafal vaivatul ovi rna'a ayat ini. Ubu Ni Roh nala ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus, ma rfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Yerusalem, propinsi Yudea ovu propinsi Samaria, ovu vali na'a tamata ovi wol Yahudi warira i rleal a, nata ti naran kota Roma.

Yesus Ni tamata ovi ula ira ma rorang Ia, munuk lahir tamata Yahudi ira, ovu rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata Yahudi ra watan (11:19). Na'uk tamata Yahudi etal dawan wol rtorung Ivar Lolin yai. Wean inyai bi, ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra (13:45-46; 18:6; 28:28). Na'a pasal 15, na Lukas nfamalik ne, Yesus Ni rasul ra rasdovu ira ma rotu rapat dawan isa na'a Yerusalem. Na'a rapat yai, na rfadoku ne, tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus, ira wol rperlu ma rot-orang munuk Musa ni inukun ra.

Kitab ini nfalyawang verin tamata ovi rbas kitab ini ne, tamata ovi rorang Yesus rira afa ovi rair ra wol rangal fareta Roma.

Surat ini ihin a

1. Yesus Ni rasul ra rira afa ovi rotu ra na'a Yerusalem. (pasal 1—7)
2. Rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a propinsi Samaria ovu propinsi Yudea. (pasal 8—12)
3. Paulus ni banbanan i ula lalelan a. (pasal 13—14)
4. Rapat dawan na'a kota Yerusalem. (15:1-35)
5. Paulus ni banbanan i nomor irua a. (pasal 15:36—18:22)
6. Paulus ni banbanan i nomor itelu a. (pasal 18:23—21:16)
7. Ra'abu'i Paulus na'a kota Yerusalem ovu na'a kota Kaisarea. (pasal 21:17—26:32)
8. Paulus ni banbanan nti Roma. (pasal 27—28)

Ubu veka nala Ni Roh verin tamata ovi rorang Yesus

1 Kida Teofilus, na'a ning kitab i ususan lan a, ufamalik munuk roak afa
ovi Yesus notu ovu nair ra,*
2 ti naran amar i Ubu notu ma Yesus nrata lanit ratan. Yesus wol nrata
lanit ratan obin, na Ubu Ni Roh nala ngrebat verin Ia, ma nsurak Ni rasul
ovi nfili ra.

---

* **1:1 1:1** Tafsiran etal dawan rfalak ne, Lukas nasusan kitab ini. Ia ntulis kitab ini verin ni kida Teofilus. Ni kitab i nasusan lan a, kitab Lukas na'a Perjanjian Ngorva'an na'a Surat Ralan.

3 Tamata ra rotu sian Ia ma rfedan Ia, na'uk nva'at ewal. Ia notu ma
faneak rivun ovu nfavotuk ma rivun tenan a verin rasul ra, ti naran amar
vutfa'at, boma rka'a basil ne, Ia nva'at ewal roak. Ia nfamalik verin ira
na'a i wean inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja.
4 Amar isa, na irmunuk Yesus rasdovu ira ma rafna'an, ma nfalak ne,
“Deka miti talik Yerusalem veki, ma mnyaban watan na'a ini, ti naran i
Ubu nfakena Ni tnorung a ma nala Ni Roh verin mia. Ya'a ufamalik lan
roak Ubu Ni Roh verin mia.
5 Yohanes nbaptis tamata ra ovu wear watan, na'uk wol mnanat, na Ubu
veka nbaptis mia ovu Ni Roh.”†

Na'ut i Yesus nrata lanit ratan

6 Na'ut i rasul ra rasdovu ira, na rorat Yesus ne, “Duila'a, fiang ini mane
fwatalik ami tali Roma ni fareta ma fwadiri ewal Israel ni fareta?”
7 Yesus nfalak verin ira ne, “Yamang sa'i nfadoku amar yai ovu Ni
ngrebat a. Mia wol bisma mkya'a.
8 Na'uk Ubu Ni Roh veka nleal mia ma nala ngrebat verin mia. Na'ut
inyai, na veka ti fyamalik Ya'a na'a Yerusalem, propinsi Yudea munuk ovu
Samaria, ti nsoru munuk lanit ivavan a.”
9 Yesus nfalak munuk afa yai verin ira, na rsi'ik lahir i Ubu notu ma
nrata lanit. Ia nrata ma mutan nteri ma wol rarea roak Ia.
10 Ira rtadata rata lanit obin, na brian munuk, na brana irua roru
kadaravit ngangiar rdir-ebang ira.
11 Irua rfalak ne, “Tamata Galilea averi, notu afakinimi mdyiri ini ma
mtyadata mirata lanit i? Amar isa, na Yesus i Ubu notu ma nrata lanit
ratan yai veka newal Ia, wean i beti mryea Ia nrata lanit ratan.”

Tamata ovi rorang Yesus rfili Matias al nkati Yudas

12 Nata rasul ra rewal ira tali vuar Zaitun rti Yerusalem. Ntali vuar ini
nti Yerusalem kil isa teran.
13 Rewal ira ti raran rahan i rna'a teri na'a Yerusalem, na rarata kamar
i na'a ratan. Tamata ovi rna'a inyai nararira: Petrus, Yohanes, Yakobus,
Andreas, Filipus, Tomas, Bartolomeus, Matius, Yakobus i yaman Alfeus,
Simon i ntali sidovung Zelot ovu Yudas i yaman a naran vali Yakobus.‡
14 Rir tinemun ralarira isa ma rasdovu ira lalawatan al raflurut.
Irmunuk vata boku ovu Yesus renan ovu vali Yesus warin ra.
15 Na'ut inyai, na Petrus ti ndiri tamata ovi rorang Yesus fruarira ra.
Na'a wan yai, na tamata ka'a bi ratut isa vutrua.
16 Ia nfalak ne, “Terang a valing averi, Ubu nfakena roak afa ovi Raja
Daud ntulis na'a Surat Ralan. Lalan ana, Ubu Ni Roh nangrihi ovu Daud
ma nfamalik Yudas i nban-ulu verin tamata ovi rtaha Yesus.
17 Yudas ini lan a itmunuk vali, tevek Yesus nfili ia ma neluk rasul.”
18 (Yudas nala kubang i Yahudi ra rala verin ia tevek nfedi Yesus, ma
al nfaha lanun. Na'a lanun yai, na nleka fangofak ia, ma nmata. Evun a
nakfefar lahir ovu tnean ra rma murin.
19 Tamata ovi rna'a Yerusalem ra munuk rka'a afa ini, ba rfanara lanun
yai na'a rira vai ne, “Hakal-Dama.” Ihin a ne, lanun i tamata laran a nvoat
na'a.)
20 Petrus ntafal ma nfalak ne, “Raja Daud ntulis na'a kitab Mazmur ne,§

† **1:5 1:5** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal ralarira ra. ‡ **1:13 1:13** *Zelot* ini ihin a Yahudi rira sidovung isa. Ira inar ma rala'ing vatuk tamata Roma ovi rfareta Israel. Simon novu rira sidovung yai. § **1:20 1:20** Raja Daud nfamalik Yudas na'a Mazmur 69:25, 109:8

‘Ni lolin ana, ni rahan a vu watan ma deka tamata isa ti nleal.’
Daud ntulis vali ne,
‘Ni lolin ana, tamata liak nkati ia na'a ni van a.’
21 Ba did tinemun, ita musti tfili brana isa ma nkati Yudas. Tamata yai
norang lalawatan ita na'ut i Duila'a Yesus nva'at obin,
22 ntali amar ovi Yohanes nbaptis* tamata ra, ti naran amar i Ubu notu
ma Yesus nti talik ita ma nrata lanit ratan. Tamata i veka tfili ia yai musti
nkarya ovu ita ma nfamalik ne, Yesus nva'at ewal roak.”
23 Nata rir tinemun rfaturu tamata irua. Isa naran Yusuf i boku rfanara
ia ne Barsabas, ovu vali boku rfanara ia ne Yustus, ovu tamata isa vali
naran Matias.
24 Ira raflurut ma rfalak ne, “Duila'a Yesus, Oa mka'a munuk tamata
ralarira ra. Ba fara fwaturu verin mam tinemun na'a tamata irua ini ne,
ralam nfalak iki,
25 boma neluk rasul ma nkati Yudas i nti talik roak ni karya i mala verin
ia, ba nti wan i inovan ovu afa i notu.”†
26 Nata rotu undi na'a irua nararira ra, na Matias naran nvotuk, ba nti
ma ntafal rasul vutu rahin isa yai.

2

Ubu Ni Roh nma na'ut i amar dawan Pentakosta

1 Ti naran amar dawan Pentakosta*, na tamata ovi rorang Yesus rasdovu
munuk ira na'a wan isa.
2 Brian munuk, na rarenar afa isa ngoan wean nait dawan ila'a tali lanit
nsuta ma nsoru munuk lahir na'a rahan i rdoku a.
3 Nata rarea afa ovi wean yafongan ra ma felarira ra wean tamata earn.
Yafongan ra rsialing ira ma ti rturat tamata ra munuk.
4 Ubu Ni Roh a ti ma nsoru lahir ralarira ra, ba betfasa rangrihi ovu vai
ovi wol rka'a ra, tevek Ubu Ni Roh a notu ma rangrihi.
5 Na'ut inyai, na Yahudi ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra rtali
negara munuk na'a lanit ivavan a rna'a Yerusalem.
6 Na'ut i rarenar afa ngoan dawan i wean a nait yai, na tamata rivun
rasdovu ira. Yahudi avyai rtalkaka, tevek rarenar tamata ovi rorang Yesus
rala rira vai ra al rangrihi.
7 Ira rtalkaka lahir ma rfalak ne, “Ya'i yo, ita tka'a roak ne, tamata ovi
rangrihi ini rtali munuk Galilea!
8 Wean inba ma ita trenar ira rala dida vai ra al rangrihi?
9 Boku tatali Partia,† Media, Elam, Mesopotamia, Yudea, Kapadokia,
Pontus, Asia,

---

* **1:22 1:22** Tafsiran ra etal ko'u rfalak ne, *dari baptisan Yohanes* ihin a ne, tali amar i Yohanes nbaptis Yesus. † **1:25 1:25** Tafsiran rivun rfalak ne, Yudas nmata ma nti yafwan kakiwal. * **2:1 2:1** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **2:9 2:9** Na'ut varat 605-538 sebelum Masehi, na tamata Babilonia rtaha tamata Yahudi ra ma rleal Babilonia. Nata rfatalik ira, na'uk boku a'uk rewal ira rti Palestina (Israel). Boku rleal negara ovi: Partia, Media, Elam, Mesir ovu Libia. Boku rleal wan dawan (*daerah*) ovi: Mesopotamia ovu Frigia. Boku vali rleal propinsi ovi: Yudea, Kapadokia, Pontus, Asia ovu Pamfilia. Ira rair ma rka'a vai ovi rna'a war i rleal ra.

10 Frigia, Pamfilia, Mesir ovu wan ovi rna'a Libia ma rfaseri kota Kirene.
Boku vali tatali kota Roma.
11 Ita boku tamata Yahudi ovu boku vali wol Yahudi ira, na'uk rorang
roak dida agama. Boku vali tatali Kreta‡ ovu Arab, na'uk trenar ira rala
dida vai ra ma rfamalik afa dawan ovi Ubu notu ra!”
12 Rir tinemun rtalkaka ovu wol rka'a ma raroal te rara, ba rsiorat ira
ne, “Afa ini ihin aka?”
13 Na'uk tamata boku rangrihi lablabir ira ma rfalak ne, “Tamata avyai
renu anggur§ ma ranavut watan!”

Petrus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata rivun

14 Ba Petrus ndiri ovu rasul vutu rahin isa yai ma nangrihi verin tamata
rivun avyai ovu vain dawan ma nfalak ne, “Terang a valing Yahudi averi
ovu tamata ovi mnya'a Yerusalem! Eka mryenar ma lolin afa ovi veka
ufalak verin mia.
15 Mia mnyarin ne, tamata ovi ranavut. Wahal, tevek lera ndata roak,
na'uk wol ka'i ngnea obin!
16 Na'uk afa ovi beti mryea yai, Ubu nfalak lan roak verin nabi Yoel ma
ntulis ne,
17 Ubu nfalak ne,
‘Amar ra mane rlia roak, ba Ya'a veka ala Ning Roh verin tamata ra munuk.
Ba yanabira vata ovu brana ra veka rarenar lahir tali Ya'a ma ti rfamalik
Ning vaivatul ra,
ovu bira varverun ra veka wean i ramifi na'uk wol rtub-lufa, ovu
itrana ra veka ramifi lahir.
18 Na'a amar avyai, na veka ala lahir Ning Roh verin Ning sansinir vata ra
ovu brana ra,
boma ira ki rfamalik afa ovi rarenar lahir tali Ya'a.
19 Ya'a veka otu mujizat ra na'a lanit
ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala na'a lanit ivavan a;
veka lara, yafu, ovu yafuman nafkoval.
20 Lera veka wol vanan lahir,
ovu vulan veka navuli ma wean lara,
beti Duila'a Ni amar dawan nma.
Na'a amar yai, na Ia veka nma ma nfavotuk Ni ngrebat a.*
21 Tamata ovi rera lablobang verin Duila'a, na Ia veka nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.’†
22 Terang a valing Israel averi, eka mryenar afa ovi ufalak ini! Yesus
i ntali ahu Nazaret yai, Ubu nsinir roak Ia ma nma verin mia. Ubu nala
ngrebat verin Ia ma notu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala,
ovu vali nfaturu Ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka. Bir tinemun mkya'a
roak afa ovi notu ra, tevek msyi'ik munuk roak.
23 Ubu ralan nfalak roak ma nala Yesus verin mia. Ia nka'a roak afa ovi
tamata ra mane rotu verin Yesus. Ba mia ovu tamata ovi wol rorang Ubu
byaku Ia na'a aa walwalur ma fyadiri Ia ma fyedan Ia.
24 Yesus ntuan wawa'uk i dawan urun, beti nmata. Na'uk Ubu nfava'at
ewal Ia tali matmatan, tevek matmatan a wol bisma ntahang teri Ia.

---

‡ **2:11 2:11** Kreta ovu Arab inyai negara. § **2:13 2:13** Anggur i tamata Yahudi ra rotu wean tuat na'a dida, na'uk rotu tali aa anggur vuan ra. Ni alkohol dawan vali, ba tamata ra bis ranavut.

* **2:20 2:20** Vaivatul ovi rna'a ayat 19, 20 wean ayat boku tali Perjanjian Mnanat ovi rfamalik na'ut i Ubu veka nukun tamata ra ovu lanit ivavan a. Msyi'ik Yesaya 13:9-10; 24:21-23; 34:4; Yehezkiel 32:7; Yoel 2:10-11; 3:15; ovu Amos 8:9. † **2:21 2:21** Yoel 2:28-32

25 Raja Daud nfamalik lan roak Yesus ne,‡
‘Ya'a usi'ik lalawatan Duila'a nban-ulu verin ya'a. Ia ndiri ning lihir mela,
ba tamata ra wol rweang nala ya'a.
26 Wean inyai, bi ralang lolin urun ma uraning Oa.
Uka'a basil ne, velik ne umata, na'uk veka ning vava'at kakiwal.
27 Velik ne umata, na'uk wol mtalik Ya'a ma umata watan.
Wol mtorung ma Mu Sansinir i ralan nmerat urun, tenan a nakvisal.
28 Oa fwaturu roak linga'an verin Ya'a ma veka ning vava'at kakiwal. Oa
veka motu ma ralang lolin urun, tevek movun Ya'a.’ ”§
29 Petrus ntafal ma nfalak ne, “Terang a valing averi, ya'a wol ufonak
ralang verin mia ma ufamalik ubud-nusid i Raja Daud. Ia nmata roak, ma
wan i roving ia tali lalan ma naran amar ini nana'a obin.
30 Daud nabi ia, ba nka'a roak ne, Ubu nala tnorung verin ia ovu nafwaba
verin ia ne, tali Daud ubun nusin ra, na veka nsikat tamata isa ma neluk
Raja i ntevut dida salasilan ra, ma ndoku wan i Daud ndoku ma nfareta.
31 Ubu notu ma Daud nka'a lan afa i Ubu veka notu a, ba Daud nfalak
ne, Ubu veka nfava'at ewal Raja i ntevut dida salasilan ra tali matmatan.
Ubu wol ntalik Ia ma nmata watan, ba tenan wol nakvisal.
32 Ubu nfava'at ewal Yesus tali matmatan, ma mam tinemun amsi'ik ovu
matamami ra ne, Ia nva'at.
33 Ubu nalang ma dawan Yesus, ba nsikat Ia ma ndoku Ni lihir mela na'a
lanit ratan. Ubu nfakena Ni tnorung ma nala roak Ni Roh verin Yesus. Nata
Yesus nala Ubu Ni Roh ma nsoru ralamami ra, ma amar ini msyi'ik ovu
mryenar afa ovi Ni Roh notu a.
34 Daud tenan wol nrata lanit ratan, na'uk nfamalik ne,
‘Ubu nfalak verin ning Duila'a ne, “Mdoku Ning lihir mela,
35 ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu Oa.” ’*
36 Ba Israel averi, wean inyai, na bir tinemun musti mkya'a ne, Yesus i
byaku Ia na'a aa walwalur ma fyadiri Ia yai, Ubu notu ma neluk Duila'a
verin mia, ovu neluk Raja i ntevut dida salasilan ra.”
37 Ti ma rarenar afa avyai, na ralarira lalau urun, ba rorat vali Petrus
ovu rasul liak ra ne, “Kida averi, ki amotu aka?”
38 Petrus nfalak verin ira ne, “Mia munuk musti myahil ma mtyalik tali
bira salasilan ra, ovu mtyorung ma ambaptis mia na'a Yesus Kristus naran
a ovu Ni ngrebat, boma Ubu veka na'i vatuk bira salasilan ra. Nata Ubu
veka nala Ni Roh verin mia.
39 Ubila'a i traning a nala tnorung ini verin tamata ovi nfili ra, ba nala
verin mia ovu yanabira ovu ububira ra, ovu vali verin tamata ovi raroa
tali ini.”
40 Petrus nangrihi verin ira wean inyai, ovu nala vali vaivatul rivun ma
nsurak ovu nfangnanang ira ne, “Deka myorang tamata ktufan ovi rva'at
fiang ini, boma Ubu deka nukun mia na'ut i veka nukun tamata ovi wol
rorang Ia.”

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung

41 Amar yai tamata rivun rorang afa ovi Petrus nfalak na'a Yesus, ba
ti rbaptis ira. Rarekan tamata ovi beti rorang Yesus amar yai, na tamata
rivun itelu.
42 Tamata avyai iva'ur urun ma rorang ma dawan afa ovi rasul rair verin
ira. Ira ralar isa ma ba'i rasdovu ira ma rafna'an kida ovu raflurut.

---

‡ **2:25 2:25** Raja Daud nfamalik Yesus na'a ayat 25-28. § **2:28 2:28** Mazmur 16:8-11 * **2:35 2:35** Mazmur 110:1

43 Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak rivun ovi tamata ra wol rot-nala,
ba tamata ra munuk ralang ma dawan Ubu.
44 Tamata ovi rorang Yesus ba'i rasdovu ira, ma rala rira metan ra munuk
ma irmunuk rira watan.
45 Amar boku, na tamata boku tali ira rfedi rira lanun ovu rira metan ra,
ma rtanang kubang yai verin tamata inorang ovi rira kubang mamahin.
46 Lokat amar, na rasdovu ira na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ni
lean. Ira rafna'an kida na'a rira rahan ra ovu ralar lolin, ovu vali wol
rfakaratat tenarira ra.
47 Ira rfadawang Ubu lalawatan ma tamata ovi rna'a Yerusalem inar ira.
Lokat amar, na Duila'a notu ma tamata ra rtafal ma rorang Yesus, ma Ubu
nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

3

Petrus notu ma lolin brana laklukut isa

1 Amar isa, na lera mane sian roak, na Petrus irua Yohanes rarata Yahudi
rira Rahan Dawan Falurut. Lokat amar lera wean inyai, na Yahudi ra ba'i
rti ma raflurut na'a inyai.*
2 Tamata ra rvara brana isa i natlukut tali amar i rarali ia. Lokat amar,
na rvara ia ma rfadoku ia na'a Rahan Dawan Falurut ni tembok dawan ni
falfolat ila'a i rfanara ia ne Falfolat i Felan Lolin Buas. Brana yai ndoku
falfolat yai ngoran a ma nera kubang tali tamata ovi rti Rahan Dawan
Falurut.
3 Ia nsi'ik Petrus irua Yohanes rbana mane rti Rahan Dawan Falurut ni
lean ralan, ba nera kubang tali ira.
4 Ira rsi'ik nanuang ia, ma Petrus nfalak verin ia ne, “Eka msi'ik ami!”
5 Ba brana yai nsi'ik nanuang ira ma nanovak roak na'a ralan ne, veka
rala afa boku verin ia.
6 Ba Petrus nfalak verin ia ne, “Ya'a wol ning kubang, na'uk afa ovi rna'a
ya'a ini veka ala verin oa. Yesus Kristus i ntali ahu Nazaret nala ngrebat
verin ya'a, ba ufalak ne, bwana kikyai!”
7 Ba ntaha brana laklukut yai liman mela ma nfadiri ia. Notu wean inyai,
na brana yai ean a ovu ni kamuku ra rangrebat lahir.
8 Ba naswatil ma ndiri ovu nbana lahir. Nata ia ovu Petrus irua Yohanes
rti Rahan Dawan Falurut ni lean ralan. Ia nbana naswatil watan ia ma
nraning Ubu.
9 Tamata ovi rna'a inyai munuk rsi'ik brana yai nbana nala roak ovu
nraning Ubu.
10 Ira ref nala ia ne, brana laklukut i ba'i ndoku Rahan Dawan Falurut
ni falfolat i rfanara ia ne “Falfolat i Felan Lolin Buas,” ma nera kubang
tali tamata ra. Irmunuk rtalkaka lahir, tevek lolin roak ia.

Petrus nangrihi na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut

11 Brana laklukut yai ntaha Petrus irua Yohanes ma irtelu rti wan i
rfanara ia ne, Salomo ni abelus. Tamata rivun avyai rtalkaka lahir, ba
rafla ti ma rfaseri ira.
12 Petrus nsi'ik tamata rivun avyai ma nfalak ne, “Hoi, Israel averi,
afakinimi msyi'ik afa yai, na mtyalkaka, ovu msyi'ik nanuang ami? Mia

* **3:1 3:1** Lera mane sian roak, wean jam 3 (*sore*). Tamata Yahudi ra rasnuri afwatan ra, farua lokat amar na'a rira Rahan Dawan Falurut. Yahudi rira mela falurut ra rasnuri afwatan ra, na tamata ra raflurut. Afwatan ra reluk rira korban.

mnyarin ne, mami ngrebat te mami vava'at nmerat urun notu ma tamata
yai nbana?
13 Ubu i Abraham, Ishak, Yakub ovu ubud-nusid ra ba'i raraning, nalang
ma dawan Ni sansinir a. Ni sansinir yai Yesus i lan ana, mia myala roak Ia
verin fareta ra ma rfedan Ia, ovu mila'ing Ia na'a gubernur Pilatus wahan
ralan, velik ne Pilatus mane nfatalik Ia.
14 Ia ralan nmerat urun ovu Ni vava'at nmalola, na'uk mifena Ia, ba
myera tali Pilatus ma nfatalik tamata isa i ba'i nsifedan verin mia.
15 Mia fyedan Ia i nala vava'at kakiwal verin tamata ra, na'uk Ubu
nfava'at ewal roak Ia tali matmatan. Ami amsi'ik lahir Ia nva'at ewal
tali matmatan.
16 Yesus Ni ngrebat notu ma brana laklukut ini ean ra rangrebat roak,
tevek norang Ia. Mia munuk mkya'a ovu msyi'ik roak brana laklukut ini.
Ia norang Yesus, ba Yesus notu ma lolin lahir ia na'a wahabira ralan ra.
17 Kida averi! Fiang ini uka'a roak afa sala ovi mimunuk bira dawan ra
myotu verin Yesus, na'uk wol fyan-aran afa ovi myotu ra.
18 Na'uk wean inyai, boma Ubu nfakena afa ovi lalan a Ia nfalak verin
nabi ra, ma ti rfamalik Raja i ntevut dida salasilan ra. Ira rfalak ne, Ia
musti ntuan susa rivun.
19 Ba terang a valing averi, myahil kikyai ma mtyalik tali bira salasilan
ra ma myorang Ubu, boma na'i vatuk bira salasilan ra.
20 Myotu wean inyai, boma Duila'a novun mia ma nfaloling ralabira ra.
Ia veka nsinir Yesus nti verin mia, tevek nfili roak Ia ma neluk Raja i ntevut
dida salasilan ra.
21 Ia nana'a lanit ratan watan, nata ti naran amar i Ubu notu ma afa ra
munuk ngorva'an ewal, wean i nfalak roak na'a Ni Tnorung a, nahu Ni
nabi ovi ralarira ra rmerat urun.
22 Lalan ana, Musa nfalak ne, ‘Ubila'a i mryaning a veka nfili nabi isa
tali bira sidovung a. Ia veka wean ya'a, ba mia musti mryenar ma lolin
afa ovi nfalak ra verin mia na'a afaka watan.
23 Tamata iki watan wol nrenar nabi yai ma norang Ia, na Ubu veka
naling ia tali Ni tamata ovi rorang Ia, ma nfedan ia.’†
24 Tali nabi Samuel ti naran nabi ovi marmuri ra, na ira munuk rfamalik
afa ovi fiang ini tamata ra rsi'ik a.
25 Lalan a, Ubu nala tnorung verin Ni nabi ra. Ia nala vali tnorung ini
ma naflahar ububir-nusibira ra. Tnorung ini verin mia vali. Ubu nfalak
verin Abraham ne, ‘Ya'a veka ala ubum-nusim isa ma uflahar tamata ra
munuk na'a lanit ivavan ini.’‡
26 Ba Ubu nsinir lan Ni sansinir verin mia. Inyai Yesus i naflahar mia,
ovu notu ma myahil ma mtyalik tali bira afa sian ovi myotu ra.”

4

Yahudi rira mela falurut ra ovu rira dawan ra ranovak mane rukun Petrus irua Yohanes

1 Na'ut i Petrus irua Yohanes rangrihi nulu tamata rivun avyai obin,
na Yahudi rira mela falurut ra ovu tamata i nfareta suldadu ovi rwanar
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a, ovu vali tamata boku tali Yahudi rira
sidovung isa naran Saduki, rma ma rtuan ira.

---

† **3:23 3:23** Ulangan 18:15, 18, 19 ‡ **3:25 3:25** Kejadian 22:18; 26:4

2 Tamata dawan avyai rangrova urun, tevek irua rair tamata ra ovu
rfalak ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ovi rmata ra, wean i nfava'at
roak Yesus tali matmatan.
3 Ba ira rtaha Petrus ovu Yohanes ma ti rvatuk ira na'a bu'i ralan. Ovan
roak, ba rtahang teri ira na'a inyai ma ti naran ilyan.
4 Na'uk tali tamata rivun ovi rarenar afa ovi rair ra, na rivun ila'a rorang
Yesus. Ira rarekan brana ra, na ka'a bi rivun ilima rorang roak Yesus.
5 Ni ilyan ana, Yahudi rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra, ovu dawan
Yahudi ra ovu dawan ovi rban-ulu verin ira, rasdovu ira na'a Yahudi rira
sidovung dawan na'a Yerusalem.
6 Rira Mela Falurut Ila'a naran Hanas, ovu Kayafas, Yohanes, Aleksander,
ovu ni tiniman liak ra munuk rdoku sidovung dawan yai.*
7 Ira rovun Petrus irua Yohanes ma rdiri waharira ralan ra, ma rorat ira
ne, “Mia myotu ma lolin brana laklukut yai ovu ngrebat tali iki, ovu myala
iki naran a ma myotu afa ini?”
8 Ubu Ni Roh nsoru lahir Petrus ralan a ma nfalak ne, “Dawan Yahudi
averi ovu dawan ovi byan-ulu verin ami!
9 Amar ini myera ma amfamalik na'a i wean inba ma amlobang tamata
laklukut yai, ovu vali wean inbinimi tamata yai lolin roak ia.
10 Mane ufalyawang verin mia ovu vali Israel ra munuk ma mkya'a ne,
Yesus Kristus i ntali ahu Nazaret nala ngrebat verin ami ma amotu ma
lolin tamata ini ma ndiri wahabira ralan ra. Mia myotu ma rbaku Yesus
na'a aa walwalur, na'uk Ubu nfava'at ewal Ia.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Yesus wean vatu i tukan ra rvatuk.
Mia wean tukan ovi rvatuk vatu yai:

‘Na'uk Ubu nala vatu i byatuk yai ma notu ma wean vatu i fyawan lia
munuk ma al nfangrebat rahan yai.’†

12 Yesus a'uk sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
Ubu wol nfili tamata liak isa vali na'a lanit ivavan ini ma nsikat ita tali
dida salasilan ra.”
13 Tamata ovi rna'a sidovung dawan yai rsi'ik roak ne, Petrus irua
Yohanes rabrahi, ovu rka'a vali ne, irua wol raskola, ba rtalkaka. Ira rka'a
ne, tamata irua ini rorang lalawatan Yesus.
14 Na'uk tamata avyai wol bisma rfalak afakataka, tevek tamata i Petrus
irua Yohanes beti rotu ma lolin ia yai ndir-ebang ira.
15 Ba rfareta Petrus ovu Yohanes ma rti sidovung dawan murin a, boma
tamata avyai rfamalik ewal ira.
16 Ba rsiorat ira ne, “Ita veka totu aka verin tamata irua ini? Tamata
ra munuk na'a Yerusalem rka'a roak ne, tamata irua yai rotu mujizat i
betfasa tamata ra rarea, ba rtalkaka. Wol talak nala roak ita na'a mujizat
yai.
17 Na'uk totu ma tamata liak wol rarenar mujizat i rfamalik yai, ba eka
tfalak teri ira, boma deka rfamalik Yesus verin tamata ra.”
18 Ba rera ewal Petrus irua Yohanes ma rti ralan, ma rfareta ira boma
deka rfamalik te rair ewal Yesus verin tamata ra.

---

* **4:6 4:6** Yahudi ra rfili Hanas ma ndoku rira Mela Falurut Ila'a na'ut varat ilima (*Masehi*). Mela falurut ila'a ndoku ti naran nmata, beti rkati ia, na'uk fareta Roma ra rfaleka ia na'ut varat vutu rahin ilima (*Masehi*). Ba Yahudi ra rfili Hanas ni ranetan Kayafas ma ndoku Mela Falurut Ila'a, na'uk ralang ma dawan Hanas obin. Snain Hanas ni tiniman verin Yohanes irua Aleksander vali.

† **4:11 4:11** Mazmur 118:22

19 Na'uk Petrus irua Yohanes rfalak ne, “Eka fyanovak watan na'a
ralabira ra ne, afaka kena na'a Ubu wahan ralan a: ami amorang afa
ovi fyalak ra, te amorang Ia.
20 Ami wol bisma amtalik ma amfamalik afa ovi amsi'ik ovu amrea
roak.”
21 Ira wol rdav-nala linga'an mane rukun Petrus irua Yohanes, tevek
tamata ra munuk na'a inyai rfadawang Ubu na'a afa i tamata irua ini rotu
a. Ba ral-ewal vaivatul aleman al rfabobar ira, beti rfatalik ira.
22 Tamata ra munuk rka'a roak ne, Ubu notu mujizat, tevek tamata
laklukut i beti rotu ma lolin ia ini, ni varat vutfa'at rahin roak.

Tamata ovi rorang Yesus rera ma Ubu nfangrebat tenarira ra

23 Ti ma rfatalik roak Petrus irua Yohanes, na rewal ira rti ma rtuan rira
kida ra. Ba rfamalik munuk afa ovi Yahudi rira dawan mela falurut ra
ovu dawan Yahudi ra rfalak verin ira.
24 Ti ma rira kida ra rarenar afa ovi rfalak ra, na irmunuk ralarira isa ma
rera verin Ubu ne, “Duila'a, Oa sa'i fwareta afakataka munuk. Oa motu
lanit ivavan a ovu lanit ratan. Oa motu vali tahat ovu afa ovi rna'a ralan.
25 Ubumam-nusimami Raja Daud nkarya verin Oa, ba lalan ana, fwalak
ma Mu Roh notu ma Daud nfalak ne,
‘Notu afakinimi bangsa ovi wol Yahudi ra rangrova ma dawan i? Afaka
notu ma tamata ra rvolan ma rotu afa ovi wol ihir lahir?
26 Raja ovi rna'a lanit ivavan rasusan warira mane rotu rihi, ovu vali mela
dawan ra rasdovu ira ma ra'an vai isa ma rangal Duila'a ovu Ni Raja
i ntevut dida salasilan ra.’‡
27 Daud nfalak kena, tevek Raja Herodes irua gubernur Pontius Pilatus
rasdovu roak tamata Israel ra ovu ovi wol Israel ra na'a Yerusalem, mane
rangal Yesus, Mu Sansinir i nmerat urun. Oa fwili roak Ia ma neluk Raja
i ntevut dida salasilan ra.
28 Duila'a, Oa sa'i mungrebat, ba ira rot-nala watan afa ovi ralam nfalak
roak ma rotu. Oa bwolan roak ma rotu afa avyai.
29 Duila'a, amera verin Oa ma mrenar ovu msi'ik ira! Ira rworuk-rwak
ami, ba mlobang ami, boma ralamami dawan ma amfamalik ma lolin Mu
vaivatul ra, tevek amkarya verin Oa.
30 Mala Mu ngrebat, boma tamata ovi rira suhut ra veka lolin ewal ira.
Fara motu wean inyai, tevek Yesus, Mu sansinir i nmerat urun a, veka
notu ma amotu vali mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala.”
31 Ti ma raflurut munuk, na ruru na'a wan i rasdovu ira na'a yai. Ubu
Ni Roh nsoru lahir ralarira ra, ba wol rbobar ma rfamalik Ubu Ni vaivatul
ra.

Tamata ovi rorang Yesus rsilobang ira

32 Tamata ovi rorang Yesus munuk ralarira isa, ba wol tamata isa tali ira
nafena ma nala ni metan ra verin rira sidovung.
33 Ubu nala ngrebat dawan verin rasul ra ma rfamalik ne, Ia nfava'at
ewal Duila'a Yesus tali matmatan, ba Ubu naflahar ma dawan tamata ovi
rorang Ia.
34 Wol tamata isa tali ira kasian ia, tevek amar boku, na tamata ra rfedi
rira rahan te lanun ra ma rala kubang avyai
35 verin rasul ra. Nata rtanang kubang avyai ma inovan ovu afa ovi
tamata ra rperlu.

‡ **4:26 4:26** Eka msi'ik Mazmur 2:1, 2

36 Tamata isa naran Yusuf wean vali inyai. Rasul ra rfanara ia ne
Barnabas, ihin a tamata i ba'i nfangrebat tamata ralarira ra. Ubun nusin
ra rtali Yahudi rira arun dawan isa naran Lewi. Rarali ia na'a nuhu isa
naran Siprus.
37 Ia nfedi ni va'i isa ma nala kubang avyai verin rasul ra.

5

Ananias irua awan a Safira rsiklabir

1 Brana isa naran Ananias, awan a naran Safira. Irua rfedi rira lanun
boku.
2 Ia nfonak lanun yai fyawan a, ma boku verin ia, na teran ntaha ti verin
rasul ra. Ia awan nka'a vali afa i notu yai.
3 Ba Petrus nfalak ne, “Ananias, afakinimi mtorung ma nitdawan nleal
lahir ralam a, ma mlabir Ubu Ni Roh ma fwonak kubang boku tali lanun
i fwedi yai?
4 Wol fwedi lanun yai obin, na oa mu lanun a. Ti ma fwedi roak, na oa
mu lanun fyawan yai obin. Afakinimi munovak na'a ralam a wean inyai?
Oa wol mlabir tamata, na'uk mlabir roak Ubu.”
5 Ti ma Ananias nrenar munuk afa i Petrus nfalak yai, na nmata lahir
ma nleka nsuta lanun. Ba tamata ovi rarenar ivar yai rbobar urun.
6 Varverun boku rma ma rkuma ia, ma rvara ia rti murin ma roving ia.
7 Ka'a bi jam itelu nelak roak, na Ananias awan nma vali. Na'uk ia wol
nka'a ne, awan nmata roak.
8 Petrus norat ia ne, “Eka fwalak verin ya'a. Lanun i mirua awam a
fyedi yai, fyawan a veran ini?”
Ananias awan nfalak ne, “O'u ta baba, fyawan veran inyai.”
9 Petrus nfalak verin ia ne, “Afakinimi mirua awam ralabira isa ma
mlyabir teman Ubu Ni Roh i? Eka msi'ik! Tamata ovi beti rti roving awam
a rewal roak ira ma rdiri falfolat ngoran a, ba veka rvara vali oa ma ti
roving oa.”
10 Ti ma Ananias awan nrenar munuk afa i Petrus nfalak yai, na nmata
lahir ma nleka nsuta ntuba Petrus wahan ralan a. Varverun avyai rti
rahan ralan ma rsi'ik, na nmata roak, ba rvara ia ma ti roving ia nebang
awan a.
11 Ba tamata ovi rorang Yesus* ovu tamata liak ovi rarenar afa ini,
irmunuk rbobar urun.

Rasul ra rotu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala

12 Rasul ra rotu mujizat rivun, ovu vali rotu faneak ovi tamata ra wol
rot-nala, na'a tamata rivun waharira ralan ra. Tamata ovi rorang Yesus
ralarira isa ma ba'i rasdovu ira na'a wan isa naran Salomo ni abelus i na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut.
13 Tamata liak wol rabrahi ma rdoku ovu ira, velik ne tamata ra ralang
ma dawan ira.
14 Na'uk amar nkati amar, na sidovung tamata ovi rorang Duila'a Yesus
ntafal lalawatan. Ba vata ovu brana rivun rorang Ia.
15 Rasul ra rotu mujizat ra, ba tamata ra rsikat tamata ovi rira suhut ra
ma rfanuba ira na'a ko'i te dari na'a linga'an, boma wean i Petrus nbana
nahu inyai ma molan nkena watan ira, na lolin lahir ira.

---

* **5:11 5:11** ***Tamata ovi rorang Yesus*** ihin a ne, sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem watan.

16 Tamata rivun ila'a rtali ahu ovi rfaseri Yerusalem rma vali ma rovun
rira tamata ovi rira suhut ra ovu tamata ovi nait sian ra rleal ira, ba ira
munuk lolin ewal ira.

Yahudi rira dawan ra rotu sian rasul ra

17 Ti nata Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu ni tamata ovi rna'a sidovung
Saduki ralarira sian urun, tevek tamata rivun rorang rasul ra.
18 Ba rtaha rasul ra rma ma ra'abu'i ira.
19 Na'uk lervava yai, na Ubu Ni sansinir isa tali lanit ratan nma ma
nvadil bu'i ni falfolat ra ma novun ira rti murin, ma nfalak verin ira ne,
20 “Miti Rahan Dawan Falurut ni lean ma mdyiri ineri, ma fyamalik
munuk vaivatul ovi rala vava'at ngorva'an a verin tamata rivun.”
21 Ira rot-orang snurak i sansinir tali lanit ratan yai nfalak a, ba varverak
sumatan, na rti Rahan Dawan Falurut yai ni lean ma rsiair na'a inyai.
Na'ut inyai vali, na Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu ni tamata ovi
rorang ia rma, ma rera Israel rira dawan ovi rdoku rira sidovung dawan
ma rasdovu munuk ira. Nata rsinir tamata ra ma rovun rasul ra ti verin
ira.
22 Na'uk tamata avyai rti raran bu'i, na rasul ra wol rleal roak, ba rewal
watan ira ma rfalak verin sidovung dawan yai ne,
23 “Ti amaran bu'i yai, na amsi'ik falfolat ra ratkusi ma lolin watan, ma
tamata ovi rwanar falfolat ra rdiri falfolat ngoran ra. Na'uk ti amvadil
falfolat ra, na wol amrea tamata isa vali na'a ralan.”
24 Ti ma tamata i nfareta suldadu ovi rwanar Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut a, ovu Yahudi rira dawan mela falurut ra rarenar ivar yai, na ralar
raruan ma rsiorat ira ne, ilyan te ravrua veka wean inba?
25 Nata tamata isa nma ma nfalak ne, “Baba averi, eka msyi'ik! Tamata
ovi mya'abu'i ira yai rdiri Rahan Dawan Falurut ni lean ma rair tamata
ra!”
26 Ba tamata i nfareta suldadu ovi rwanar Rahan Dawan Falurut ovu
ni suldadu ra rti ma rala rasul irua yai. Ira rala rasul irua yai ovu lolin
watan, tevek wean i rotu sian ira, na rbobar beta ne tamata rivun rteva
ira.
27 Ira rovun rasul irua yai ma rti rdiri tamata ovi rna'a sidovung dawan
yai waharira ralan ra, boma Mela Falurut Ila'a norat afa tali ira.
28 Ia nfalak ne, “Amfalak teri roak ma deka fyamalik Tamata yai verin
tamata ra. Na'uk fyamalik roak Ia ma ti nsoru roak wan ovi rna'a
Yerusalem. Mia fyalak vali ne, ami amotu ma Tamata yai nmata!”
29 Petrus ovu rasul liak ra rfalak ne, “Ami musti amot-orang a'uk afa ovi
Ubu nfalak ra. Ami wol amot-orang afa ovi tamata ra rfalak.
30 Mia fyaklo'i Yesus na'a aa walwalur ma fyedan Ia. Na'uk Ubu i ubud-
nusid ra ba'i raraning a, notu ma Ia nva'at ewal tali matmatan.
31 Ubu nalang ma dawan Yesus, ba novun Ia nrata lanit ratan ma ndoku
Ni lihir mela, ma nala ngrebat verin Ia ma nfareta tamata ra, ovu nsikat
ira tali rira salasilan ra. Ubu notu wean inyai, boma tamata Israel ra rahil
ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu na'i vatuk rira salasilan ra.
32 Ami amrea ma amfamalik afa avyai munuk, ovu Ubu Ni Roh nrea
nka'a vali afa ovi Yesus notu ra. Ubu nala Ni Roh verin tamata ovi rot-
orang afa ovi nfalak ra.”
33 Dawan ovi rdoku sidovung dawan yai rarenar afa avyai, na rangrova
urun i lahir, ba mane rfedan rasul avyai.

34 Na'uk tamata Farisi isa naran Gamaliel† na'a vali sidovung dawan yai.
Ia nair vali Yahudi rira inukun ra, ba tamata ra munuk ralang ia. Ia ndiri
ma nsinir tamata ovi rwanar rasul ra ma rovun ira rti murin, na'uk wol
mnanat.
35 Nata nfalak verin ira ne, “Hei, tamata Israel averi! Minovak ma lolin
na'a afa i mane myotu verin tamata ovi!
36 Varat ifira nti roak veli, na tamata isa naran Teudas nma ma nfalak
verin tamata ra ne, tamata dawan ia, ba ka'a bi tamata ratut ifa'at rorang
ia. Na'uk rfedan ia ma tamata ovi rorang ia rban-talik munuk ia, ba rira
sidovung nama'ar ma wol rot-nala akataka lahir.
37 Afa avyai kena munuk roak, beti Roma rira fareta nfalak ma rtulis
tamata ra munuk nararira ra na'a daftar. Na'ut inyai, na tamata Galilea
isa naran Yudas nma vali ma notu ma tamata rivun rorang ia, ma rotu rihi
ovu Roma ra. Na'uk rfedan vali ia, ba rira sidovung nama'ar ma tamata
ovi rorang ia rban-talik ia.
38 Ba mane usurak mia ne, deka mtyeri ira na'a afa ovi rotu ra, ba
fyatalik watan ira! Wean i tamata ra rvolan ma rotu afa avyai, na ira
veka wol rot-nala.‡
39 Na'uk wean i Ubu nsinir ira ma rair tamata ra, na mia veka wol fyalek-
nala ira, tevek wean inyai, na mia veka myangal Ubu.” Ba ira rorang
Gamaliel ni snurak yai.
40 Ira rera rasul ra rma ma rasveva ira. Nata rfalak teri ma deka rfamalik
Yesus verin tamata ra, beti rfatalik ira.
41 Rasul ra rban-talik sidovung dawan yai ovu inar lolin, tevek Ubu nfili
ira ma tamata ra rotu sian ira ovu rfalak sian ira, tevek rorang Yesus.
42 Lokat amar, na rti Rahan Dawan Falurut ni lean ovu na'a tamata rira
rahan ra ma rair lalawatan ira. Ira rfamalik lalawatan Ubu Ni Ivar Lolin
verin tamata ra ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra.

6

Rasul ra rfili brana ifitu ma rlobang varu ra

1 Na'ut inyai, na tamata ovi rorang Yesus ntafal lalawatan ma rivun ira.
Boku tali ira rala a'uk vai Yunani, na'uk etal dawan rala vai Ibrani. Tamata
ovi rala vai Yunani rafngamu'ur, tevek lokat amar, na tamata ovi rala vai
Ibrani rtanang afamtahan verin varu ra, na'uk tamata ovi rala vai Yunani
rfalak ne, wol rala afamtahan verin rira varu ra.
2 Ba rasul vutu rahin irua yai rasdovu munuk tamata ovi rorang Yesus,
ma rfalak verin ira ne, “Wol kena ma amtanang afamtahan verin varu ra,
tevek wean inyai, na wol mami amar roak ma amair ovu amfamalik Ubu
Ni vaivatul ra.
3 Ba teramam-valimami averi, eka fyili tamata* ifitu tali bir tinemun.
Fyili tamata ovi mkya'a roak ne, Ubu Ni Roh nsoru lahir ira, ovu rira
kaka'a dawan, boma amala varvara ini verin ira.
4 Wean inyai bi ralamami isa ma amaflurut verin Ubu, ovu amfamalik
watan Ni vaivatul ra.”

---

† **5:34 5:34** Gamaliel nair Yahudi rira inukun ra, ba tamata ra munuk ralang ia. Ia ndoku vali Yahudi rira sidovung dawan na'a Yerusalem, ovu neluk tuan guru verin Paulus. ‡ **5:38 5:38** Gamaliel ni maksud ne, rasul ra wol rot-nala vali, wean lan a Teudas ovu Yudas wol rot-nala ma rira sidovung ra rama'ar watan (msi'ik ayat 36 ovu 37). * **6:3 6:3** Vai Yunani npake vaivatul *andras*, ihin a, brana (rfili brana ifitu).

5 Rira tinemun inar, ba rtorung afa ovi rasul ra rfalak. Ira rfili tamata
isa naran Stefanus i ni inorang nangrebat, ovu Ubu Ni Roh nsoru lahir ia.
Ira rfili vali Filipus, Prokhorus, Nikanor, Timon, Parmenas, ovu isa ntali
Antiokhia naran Nikolaus. Ia wol Yahudi ia, na'uk norang Yahudi rira
agama.†
6 Ira rovun tamata ifitu yai ti verin rasul ra, ba rasul ra rfadoku limarira
ra na'a tamata ifitu yai, beti raflurut verin ira.
7 Ba tamata ovi rorang Yesus ti rfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata
rivun. Tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem ntafal ma rivun ila'a.
Yahudi rira mela falurut ra, rivun vali ira rorang Yesus.

Yahudi ra rtaha Stefanus ma rmangadu ia

8 Ubu naflahar ma dawan Stefanus, ba nkarya ovu Ni ngrebat ma notu
mujizat dawan ra ovu faneak‡ dawan ovi tamata ra wol rot-nala na'a
tamata rivun waharira ralan ra.
9 Na'uk Yahudi boku rangal vali ia. Ira rtali Yahudi rira rahan falurut i
naran "Libertini."§ Yahudi avyai rtali kota Kirene ovu kota Aleksandria,
boku vali rtali propinsi Kilikia ovu propinsi Asia. Ira rsisoal ira ovu
Stefanus,
10 na'uk wol rvalat nala afa ovi nfalak ra, tevek Ubu Ni Roh nala kaka'a
dawan verin ia ma nangrihi ma lolin buas.
11 Ba rangrihi fanfonak verin tamata ifira ma rala ralarira ra, ma tamata
avyai rfalak ne, "Ami amrenar lahir i Stefanus near nfasoba Musa ovu
Ubu!"
12 Rotu wean inyai, na rfakeri tamata Yahudi ralarira ra, dawan Yahudi
ra ovu rira dawan ovi rair Musa ni inukun ra. Ba rti ma rtaha Stefanus
ma rovun ia ti ndiri Yahudi rira sidovung dawan waharira ralan ra.
13 Ira rera tamata boku ma rti sidovung dawan ma rala vaivatul siklabir
ma rfalak sian Stefanus. Tamata avyai rfalak ne, "Tamata ini nfalak sian
lalawatan dida Rahan Dawan Falurut. Ia nfalak sian vali inukun ovi Ubu
nala verin Musa.
14 Ami amrenar roak ia nfalak ne, Yesus i ntali ahu Nazaret yai veka
na'ar vatuk Rahan Dawan Falurut ini, ovu veka nkati vali adat ovi Musa
nfadoku verin ami."
15 Rfalak munuk wean inyai, na tamata ovi rdoku Yahudi rira sidovung
dawan yai munuk rsi'ik nanuang Stefanus, na wahan a wean Ubu Ni
sansinir ntali lanit ratan.

7

Stefanus nangrihi verin tamata Yahudi ra na'a rira sidovung dawan

1 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a norat Stefanus ne, "Ba afa ovi rfalak ra
kena te wahal?"
2 Stefanus nfalak ne, "Terang a valing ovu yamang averi, eka mryenar!
Ubud-nusid Abraham wol nleal ahu Haran obin, na nleal wan dawan isa

---

† **6:5 6:5** Nikolaus norang Yahudi rira agama, beti mulai ma norang Yesus. ‡ **6:8 6:8** Ubu nala ngrebat verin Ni rasul ra ma rfamalik Ni Ivar Lolin, ovu rotu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ovu betfasa tamata ra rsi'ik. Ubu notu ma raling vatuk nait sian ra, rotu ma lolin ewal tamata ra, rfava'at ewal tamata ovi rmata roak, ovu rotu mujizat liak ra vali. § **6:9 6:9** Na'ut varat 63 (*Sebelum Masehi*), fareta Roma notu rihi ovu tamata Yahudi ra, ma rtaha ma tamata rivun ma rfedi ira ma reluk tamata sansinir. Ti nata rfatalik ira, ma boku rasdovu ira na'a Yerusalem, ma rfanara rira rahan falurut ne, *Libertini,* ihin a ne, tamata ovi wol reluk tamata sansinir roak.

naran Mesopotamia. Na'ut inyai, na Ubu i sa'i dawan Ia nfavotuk Ia verin
Abraham.
3 Ubu nfalak verin ia ne, ‘Muti talik mu negara ovu mu tiniman ra, ma
muti wan i veka ufaturu verin oa.’*
4 Ba Abraham nban-talik negara i rfanara ia ne Kasdim,† ma nti ahu isa
naran Haran ma nleal inyai. Ia nana'a inyai ti naran i yaman nmata, beti
Ubu nsinir ia ma nma wan i fiang ini tleal.
5 Na'ut inyai, na Ubu wol nala lanun kedan a vali verin ia. Na'uk Ubu
notu tnorung verin ia. Ubu nfalak na'a Ni Tnorung ne, Ia veka nala lanun
verin Abraham ovu ubun nusin ra, velik ne na'ut inyai, na wol yanan obin.
6 Ubu nfalak verin ia ne, ‘Ubum-nusim ra veka reluk tamata dakan na'a
negara liak. Tamata ovi rna'a negara yai veka rotu sian ububir-nusibira
ra ma reluk tamata sansinir, ti naran varat ratut ifa'at.
7 Na'uk Ya'a veka ukun tamata ovi rotu ma tamata Yahudi ra reluk
tamata sansinir, beti ububir-nusibira ra rban-talik negara yai ma rma wan
ini ma raraning Ya'a.’‡
8 Ba Ubu nala tnorung verin Abraham ma nfalak verin ia ovu brana
ra munuk na'a ni rahan ovu ubun nusin brana ra ne, veka rsunat ira
al nfaneak ne, Ubu yanan ira.§ Ni amar kena ma rarali Abraham yanan
naran Ishak, ma ni amar iwalu, na Abraham nsunat ia. Ishak yanan Yakub,
nata Yakub yanan brana vutu rahin irua, na nsunat vali ira. Yakub yanan
avyai reluk ubud-nusid ra.
9 Yakub yanan isa naran Yusuf. A'an ra ralar sian ia, ba rfedi ia verin
tamata Mesir ra, ma neluk tamata sansinir. Na'uk Ubu nfatuang ia,
10 ovu nfatalik ia tali ni susa ra munuk. Ubu nala kaka'a dawan verin ia,
ma notu ma Mesir rira Raja Firaun inan ia. Ba Firaun nsikat ia ma nfareta
Mesir ovu nsi'ik munuk afa ovi rna'a ni rahan dawan.
11 Nata lafar dawan nkena Mesir ovu Kanaan, ba rtuan susa dawan ila'a.
Na'ut inyai, na ubud-nusid ra vali wol rira afamtahan roak ma ra'an.
12 Amar isa, na Yakub nrenar ne, gandum na'a Mesir, ba nsinir ubud-
nusid ra rti ma rfaha gandum. Ira betfasa rti Mesir.*
13 Na'ut i rti ewal Mesir, na Yusuf nfalyawang ia verin a'an a warin ra.
Ba tamata Mesir ra rfamalik Yusuf a'an a warin ra verin Raja Firaun.
14 Nata Yusuf nsinir ira ma rti ma rfalak verin yaman i Yakub, ma
irmunuk ni tiniman ra rti Mesir. Ni tiniman ra munuk tamata vutfitu
rahin ilima.
15 Ba Yakub ovu ni tiniman ra rti Mesir. Ira rleal inyai, ti naran ia ovu
ubud-nusid ra rmata.
16 Tamata ra rtaha luririra ra rti ahu i naran Sikhem, ma rfadoku na'a
van isa ralan a. Van ini lalan a Abraham nfaha ovu kubang perak tali
Hemor yanan ovi rna'a Sikhem.†
17 Sarseri roak ma Ubu nfakena Ni tnorung verin Abraham, na dida
tamata Yahudi ovi rna'a Mesir rtafal ma rivun ila'a roak ira.
18 Nata rsikat raja liak isa ma nfareta Mesir. Raja ngorva'an yai wol
nka'a akataka na'a Yusuf.

---

* **7:3 7:3** Kejadian 12:1 † **7:4 7:4** Ira rfanara vali Mesopotamia ne Kasdim. ‡ **7:7 7:7** Ira rfamalik tamata Yahudi ra na'ut i rban-talik Mesir ma rti Israel. Kejadian 15:13, 14 § **7:8 7:8** Ubu nfalak ma Yahudi ra rsunat yanarira brana ra na'ut i beti rarali ira ma rira amar ifitu te iwalu.

* **7:12 7:12** Kejadian 42-45 † **7:16 7:16** Kejadian 23:3-16, 33:19, 50:7-13, Yosua 24:32

19 Raja yai nweang ubud-nusid ra, ma notu sian ira. Ia nsinir ira ma
rvatuk rira kasiko'u yanat ovi beti rarali ra ma rmata.
20 Na'ut inyai, na beti rarali Musa, ovu Ubu notu ma felan a lolin urun.
Ba renan ovu yaman a rwanar fanfonak ia na'a rira rahan, ti naran vulan
itelu.
21 Nata rfadoku ia na'a murin ma raja Firaun yanan vata nrea ia, ba
nala lahir ma nsiwota ia neluk yanan.‡
22 Tamata Mesir ra rair rira kaka'a munuk verin Musa. Dawan roak ia,
na nka'a urun ma nangrihi ovu ni ngrebat na'a afa ovi notu ra.
23 Musa ni varat vutfa'at roak, na amar isa ia nanovak na'a ralan a ne,
inan ma ti nalola teran a valin tamata Israel ra.
24 Ti ma nsi'ik tamata Mesir isa notu sian tamata Israel isa, ba nlotar ni
tamata yai ovu nbalas afa ovi tamata Mesir yai notu ma nfedan ia.
25 Musa nanovak ne, tamata Israel ra veka rka'a roak ne, Ubu nsinir ia
ma nfatalik ira tali Mesir, boma deka reluk tamata sansinir kikyai. Na'uk
wol rka'a.
26 Ni ilyan ana, ia nrea brana Israel irua rsitaha, ba inan ma notu ma
rsiotu lolin ewal ira. Ia nfalak ne, ‘Terang a valing averi, eka mryenar!
Mirua ini iya'an iwarin mia, ba notu afakinimi msyiotu sian mia?’
27 Na'uk tamata i notu sian tamata liak yai nala'ing Musa, beti nfalak ne,
‘Iki nsikat oa ma fwaleka inukun verin ami ovu fwareta ami?
28 Beta ne oa mane fwedan ya'a, wean i inravin fwedan tamata Mesir
yai?’§
29 Musa nrenar vaivatul avyai, na nafla talik Mesir ma nti negara isa
naran Midian. Musa neluk tamata dakan roak ma nleal inyai. Nata nsifa
ma yanan brana irua.
30 Varat vutfa'at nelak roak beti amar isa, na Ubu Ni sansinir isa tali lanit
ratan nma ma nfavotuk ia verin Musa na'a wan lean vu dawan i nebang
vuar Sinai. Sansinir yai nvotuk na'a yafu ongan i na'a kadkadir ralan.
31 Musa nsi'ik yafu ongan yai ma ntalkaka lahir, ba ti nfaseri ma nsi'ik
ma lolin, na nrenar Duila'a nfalak verin ia ne,
32 ‘Ya'a Ubu Ya'a. Ubum-nusim ra Abraham, Ishak ovu Yakub raraning
Ya'a.’ Musa nbobar ma raruru lalean ia, ba wol nsi'ik roak kadkadir yai.
33 Nata Duila'a nfalak verin ia ne, ‘Eka maling mu tatea ra, tevek wam i
mdiri yai nmerat urun.*
34 Usi'ik roak ne, wean inba ma tamata Mesir ra rotu sian Ning tamata
ra. Urenar roak rira maruhuk ra, ba uma ma ufatalik ira tali rira susa ra.
Ba mwa kikyai ma usinir oa ma muti ewal Mesir.’†
35 Musa ini Israel ra rafena ia, ma rfalak verin ia ne, ‘Iki nsikat oa ma
fwareta ami ovu fwaleka inukun verin ami?’ Na'uk Ubu nsinir Musa ma
nban-ulu verin ira ma nfatalik ira, boma deka reluk tamata sansinir kikyai.
Ubu nsinir Ni sansinir ntali lanit ratan ma nfavotuk ia na'a yafu ongan i
na'a kadkadir ralan.
36 Musa notu mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala, ma novun
Israel ra ma rban-talik Mesir. Ira rbana earira ma retal Tahat Valvulin, ovu
vali rna'a wan lean vu dawan ti naran varat vutfa'at.

---

‡ **7:21 7:21** Tamata ovi rarenar Stefanus rka'a roak ne, Firaun yanan vata nala Musa tali oar Nil ralan. § **7:28 7:28** Keluaran 2:14 * **7:33 7:33** Wan yai nmerat urun, tevek Duila'a nana'a inyai. † **7:34 7:34** Keluaran 3: 2-10

37 Musa ini tamata i nfalak verin Israel ra ne, ‘Ubu veka nfili tali bir
tinemun nabi isa ma ti nfamalik Ni Ivar Lolin. Ia nfili tamata yai verin
mia wean i nfili ya'a.’‡
38 Musa novun ubud-nusid ra ma rasdovu ira na'a wan lean vu dawan.
Ubu Ni sansinir yai nangrihi verin ia na'a vuar Sinai. Ubu nala vali Ni
vaivatul ovi rala vava'at verin tamata ra verin Musa, ma ti nfamalik verin
ita.
39 Na'uk ubud-nusid ra rafena ma rot-orang afa ovi nfalak ra, ba rala'ing
ia, tevek inar ma rewal ira rti Mesir.
40 Ira rfalak verin Harun ne, ‘Eka motu ubu boku verin ami, ma rlobang
ami ma rfaturu linga'an verin ami. Amfalak wean ini, tevek ami wol
amka'a roak ne, afaka nkena Musa i novun ami ma amban-talik Mesir!’§
41 Ba na'ut inyai, na rotu walut isa, felan a wean karba yanan. Nata
rfedan afwatan ra ma rasnuri ira al raraning walut yai, ovu rotu snoba
ma al rsoba afa i ira ka'i rot-nala roak yai.
42 Na'uk Ubu nangrova ira, ba wol nkamlabir ira. Ia nsi'ik watan ma ira
ka'i raraning lera, vulan ovu nara ra. Afa avyai rfakena vaivatul ovi nabi
ra rtulis roak na'a Surat Ralan. Nabi Amos nfalak ne,

‘Hoi tamata Israel averi, mia fyedan afwatan ra ma reluk bira korban ra
ma myala roak verin Ya'a?
Na'ut i mnya'a wan lean vu dawan ti naran varat vutfa'at, na wol
myala korban verin Ya'a!

43 Mia byara befak isa miti inba watan, ma fyadoku bira walut i naran
Molokh na'a ralan.
Mia mtyaha bira ubu isa vali i felan wean nara isa i fyan-aran ia ne,
Refan.
Myotu walut ra ma mryaning ira, ba Ya'a veka otu ma negara liak ra
raling vatuk mia tali bira negara, ma rtaha mia miti wan i na'a kota
Babel ni lihir timur veli.’*
44 Na'ut inyai, na ubud-nusid ra rleal wan lean vu dawan, na ira rvara
rira befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a. Ubu nfareta Musa ma notu
befak dawan i nfaturu verin ia, ba Musa not-orang afa ovi nfalak ra.
45 Ubud-nusid ra rala befak dawan yai tali yamarira ra. Na'ut i Yosua
nfareta ira, na rvara ia rma lanun ini. Na'ut inyai vali, na Ubu notu ma
tamata ovi rleal inyai rafla talik rira lanun, boma ubud-nusid ra rala lanun
yai. Na'ut i Raja Daud nfareta Israel ra, na befak dawan yai na'a ini obin.
46 Daud notu ma Ubu ralan a lolin, ba nera verin Ia ma fara ntorung ma
nfadiri rahan isa ma Yakub ubun-nusin ra raraning Ubu na'a inyai.
47 Na'uk Salomo nfadiri rahan isa verin Ubu.
48 Na'uk Ubu i Ni dawan nlia munuk akataka wol nleal rahan ovi tamata
ra rotu. Wean nabi Yesaya nfalak ne,
49 ‘Duila'a nfalak ne: Ya'a una'a lanit ratan ma ufareta, ovu lanit ivavan
ini neluk wan ma ufadoku eang ra na'a.

Mia mane fyadiri rahan aka verin Ya'a? Wang i mane uyari Ya'a na'a inba?

50 Mia mkya'a ne, Ya'a otu munuk afa ovi rna'a lanit ratan ovu lanit ivavan
ini vali.’†

---

‡ **7:37 7:37** Ulangan 18:15 § **7:40 7:40** Keluaran 32:1 * **7:43 7:43** Amos 5:25-27 † **7:50 7:50** Yesaya 66:1-2

51 Mia ulubira vatu, ralabira rasmotak ovu msyibi arubira ra ma wol
mryenar ovu wol myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Mia weabira lahir
ububir-nusibira ra, ma myangal lalawatan Ubu Ni Roh!‡
52 Ububir-nusibira ra rotu sian munuk lahir nabi ra. Ira rfedan vali
tamata ovi lalan ana rfalak ne, Ubu Ni Tamata i Ni vava'at nmalola veka
nma. Tamata yai nma roak, ma fyedi ovu fyedan Ia!
53 Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan ra ma rala Ni inukun ra verin
mia, na'uk wol myot-orang vali!”

Tamata Yahudi ra rtev-fedan Stefanus

54 Dawan Yahudi ovi rdoku na'a rira sidovung dawan yai rarenar munuk
afa ovi Stefanus nfalak ra, ba nifarira ra rsitutu ira, tevek rangrova urun
i lahir.
55 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru lahir Stefanus. Ia ntadata nrata lanit ma
nsi'ik Ubu vanan i nfitik nyadat, ovu nrea vali Yesus ndiri Ni lihir mela.
56 Ba nfalak ne, “Ya'i yo, eka msyi'ik kikyai! Usi'ik, na lanit ratan a
natvadil ma Tamata Yanan ndiri na'a Ubu Ni lihir mela.”
57 Ira rarenar ni vaivatul ra, na rtaha motak arurira ra ma rafwak ila'a
ma rafla ti rtaha Stefanus.
58 Nata rlia soli-sasan ia rti kota murin, beti rteva lahir ia. Tamata ovi
rteva ia raling rira ravit blawat ra ma rfadok-ebang varverun isa naran
Saulus.
59 Ira rteva Stefanus obin, na nera verin Ubu ne, “Duila'a Yesus, mala
a'uk ning roh a.”
60 Ti nata nsangatur ma nafwak ne, “Duila'a, deka mtorung ma ira rvara
rira salasilan i rotu ini!” Nfalak munuk wean inyai, na nan nakbosal lahir.

8

1 Saulus ntorung vali ma rfedan Stefanus.

Saulus nwi-nwa tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

Na'a amar yai vali, na tamata ra mulai ma rwi-rwa ma dawan tamata
ovi rorang Yesus na'a Yerusalem, ba rafla tia ma watan ma ti rleal ahu ovi
rna'a propinsi Yudea ovu propinsi Samaria. Na'uk rasul ra rna'a watan
Yerusalem.
2 Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra, boku ti ma roving
Stefanus. Ira ralarira lalau urun, ba rvakar ma rfaktanit lahir.
3 Na'uk Saulus nkiwal ma nwi-nwa tamata ovi rorang Yesus. Ba ntali
rahan isa nti rahan isa ma nving vatuk vata ovu brana ovi rorang Yesus,
ma nala ira rti bu'i ralan.

Filipus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin ma ti nsoru munuk roak propinsi Samaria

4 Tamata inorang ovi rafla talik roak Yerusalem, rti inba watan ma
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra.
5 Ba Filipus nti kota isa na'a Samaria ma nfamalik Raja i ntevut dida
salasilan ra verin tamata ovi rna'a inyai.*

‡ **7:51 7:51** Ubu nfareta tamata Yahudi ra ma rsunat ralarira ra (Ulangan 10:16; 30:6). Ihin ne, fara rarenar ovu rorang Ia. Stefanus nfalak ne, ***Ralarira ovu arurira ra wol rsunat obin***, ba Stefanus nangrihi fedan roak ira ma nfalak ira ne, tamata ovi wol rka'a Ubu. * **8:5 8:5** Filipus termasuk tamata inorang ovi rafla talik roak Yerusalem. Tbas roak Filipus na'a Kisah 6:5.

6 Ti ma tamata rivun avyai rarenar afa ovi Filipus nfamalik ra, ovu rsi'ik
faneak ovi notu ra ma al rfaturu Ubu Ni ngrebat a, na irmunuk ralarira
isa ma rtorung afa ovi nfalak ra.
7 Filipus nfareta nait sian ra ma rti talik tamata rivun ovi nait sian ra
rleal ira. Nait sian avyai rafwak urun ia, beti rati. Tamata rivun ovi
raklukut ovu tamata ovi rtakil ra lolin lahir ira.
8 Ba tamata ovi rna'a kota yai ralarira lolin urun i lahir.
9 Na'a kota yai, na tamata isa naran Simon. Ia ntaha afa te notu ni afnitu
ra ma mnanat roak ia na'a inyai, ba nfabriang tamata Samaria ra, ovu vali
nfakaratat tenan ma nfalak ne, tamata dawan ia.
10 Ba tamata ko'u ovu dawan ra munuk rorang ia ma rfalak ne, “Tamata
ini ni ngrebat tali Ubu, ba tfanara ia ne Ngrebat Ila'a.”
11 Ira rorang ia, tevek mnanat roak nfaturu ni ngrebat ma notu ma
tamata ra rtalkaka ovu ni afnitu ra.
12 Na'uk ti ma Filipus nfamalik Ivar Lolin na'a i wean inba ma Ubu
nfareta tamata ra wean lahir Raja ovu nfamalik vali Yesus, Raja i ntevut
dida salasilan ra, na vata ovu brana rivun ira rorang afa ovi nfalak ra ma
nbaptis ira.
13 Simon norang afa ovi Filipus nfalak ra, ba Filipus nbaptis vali ia.
Nbaptis munuk ia, na norang Filipus nti inba watan. Ia nrea Filipus notu
mujizat dawan ra ovu faneak dawan ovi tamata ra wol rot-nala, ba Simon
ntalkaka lahir.
14 Na'a Yerusalem, na rasul ra rarenar roak ne, tamata rivun na'a
propinsi Samaria rtorung roak ma rala Ubu Ni vaivatul ra na'a ralarira
ra, ba rsinir Petrus irua Yohanes ma rti ineri.
15 Ti ma raran Samaria, na raflurut verin Ubu ma nala Ni Roh ma nleal
tamata ovi beti rorang Yesus,
16 tevek tali ira, na Ubu Ni Roh wol nleal tamata isa vali obin. Rbaptis
roak ira, na'uk rala watan Duila'a Yesus naran a.
17 Ba Petrus irua Yohanes rfadoku limarira na'a ira, na Ubu nala Ni Roh
ma nleal lahir ira.
18 Simon nsi'ik, na rasul avyai rfadoku roak limarira na'a tamata ra ma
Ubu nala Ni Roh verin ira, ba ntaha kubang ti verin Petrus ovu Yohanes
ma nfalak ne,
19 “Era verin mia ma myala ngrebat yai verin ya'a vali, boma wean i
ufadoku limang na'a tamata iki watan, na Ubu veka nala Ni Roh verin
ira.”
20 Na'uk Petrus nfalak verin ia ne, “Fara Ubu not-visal oa ovu mu kubang
a! Oa munovak ne, bisma fwaha Ubu Ni Roh ovu kubang?
21 Oa wol mu hak ma movu ami na'a mami karya ini, tevek ralam wol
kena lahir na'a Ubu wahan ralan a.
22 Ba mahil ma mtalik tali afa sian i ralam a nlewan yai ma mera verin
Duila'a, boma na'i vatuk afa sian i munovak yai.
23 Ya'a uka'a roak ne, ralam a sian da'in, ovu vali mu salasilan ra rkeak
teri roak oa.”
24 Ba Simon nera verin ira ne, “Kida averi, miflurut verin Ubu, ma fara
ne afa ovi beti fyalak yai deka rkena ya'a.”
25 Ti ma irua rfamalik munuk roak Ubu Ni vaivatul ra, beti rewal ira rti
Yerusalem. Wol raran Yerusalem obin, na rfamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin
yai na'a ahu rivun ovi rna'a Samaria.

Filipus nbaptis fareta dawan isa ntali Etiopia

26 Amar isa, na Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nfalak verin Filipus
ne, “Bwatar kikyai! Mahu tranan ma muti linga'an i ntali Yerusalem nsuta
ma naran Gaza. Linga'an yai nana'a wan lean vu dawan, ba wol tamata
rna'a inyai.”
27 Ba Filipus nbatar ma nbana roak. Ia nbana ma ntuan tamata isa ntali
negara Etiopia. Tamata yai dawan fareta ia ma nkarya verin rira raja
vata i naran Kandake.† Ia nsi'ik munuk lahir negara yai ni metan ra. Ia
nti Yerusalem ma nfadawang Ubu.
28 Tamata yai navul ni kareta ma newal ia nti Etiopia. Na'a ni kareta a,
na nbas kitab i lalan a nabi Yesaya ntulis a.
29 Ubu Ni Roh a nfalak verin Filipus ne, “Muti ma mebang kareta yai!”
30 Ba Filipus ti ma nebang kareta yai ma nrenar tamata yai nbas tali
Yesaya ni kitab a. Filipus norat ia ne, “Baba, oa mka'a afa ovi bwas yai
ihin a te wahal?”
31 Ia nfalak ne, “Wean inba ma uka'a, wean i wol tamata ma nfalyawang
kitab ini ihin a verin ya'a?” Ba nera ma Filipus nrata ma irua rdoku ni
kareta.
32 Ubu Ni vaivatul ovi nbas yai ngoarira wean ini:

“Ia wean domba isa i rovun Ia ma ti rfedan Ia.‡
Ia wean domba ko'u i rngotal vulun a, na'uk wol vain.

33 Ira rfalak sian Ia ma rfama'it Ia, ovu vali wol kena lahir ma rukun Ia.
Wol tamata isa rfamalik Ia ubun a nusin ra,
Tevek rfedan roak Ia ma wol nana'a lanit ivavan a.”§

34 Tamata yai norat Filipus ne, “Baba, eka fwalak verin ya'a ne, Yesaya
ka'i nfamalik ia, te tamata liak?”
35 Ba Filipus mulai ma nair ia, na nala lan vaivatul avyai, ma nfalyawang
Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus verin ia.
36 Ira rbana nata ti ma raran wan isa i wear nana'a. Tamata yai nfalak
verin Filipus ne, “Baba, eka msi'ik wear ini! Afaka wol kena obin ma wol
bwaptis ya'a?”
[
37 Filipus nfalak ne, “Wean i morang ovu ralam urun, na veka ubaptis
oa.”
Tamata yai nfalak ne, “Ya'a orang urun ne, Yesus Kristus yai Ubu Yanan
a.”]*
38 Nata nfareta tamata i ntaha ni kareta ma na'a teri veki, beti irua rsuta
ma rti wear yai ralan ma Filipus nbaptis ia.
39 Ti ma irua rdata tali wear yai, na brian munuk Ubu Ni Roh a nala
Filipus tali wan yai. Ba dawan fareta Etiopia yai wol nrea roak ia, na'uk
newal watan ia ovu ralan lolin urun.
40 Brian munuk, na Filipus na'a roak kota Asdod. Ia nbana ma ti
nfamalik Yesus na'a ahu ovi rna'a inyai, nata ti naran kota Kaisarea.

---

† **8:27 8:27** Dawan fareta yai, rfahil roak ia, te tali amar i rarali ia, na wean tamata ovi rfahil roak ira. Vai mala nfalak ia ne, *orang sida-sida.* ‡ **8:32 8:32** Tamata Yahudi rivun rfawatak domba. Wean i wol domba, na rira vava'at sian. Tamata ra ra'an domba, rotu vulun ovu ulin ra na'a kadaravit ma reluk. Na'ut Perjanjian Mnanat, na Yahudi ra rala domba brana ovi felar lolin ma rala verin rira mela falurut ra ma rfedan ira al ntevut rira salasilan ra. § **8:33 8:33** Yesaya 53:7-8
* **8:37 8:37** Naskah mnanat rivun wol rira ayat ini, ba tfaneak ayat ini ovu tanda kurung.

9

Saulus nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

1 Na'uk Saulus ndava watan linga'an obin mane nwi-nwa ovu nfedan
tamata ovi rorang Duila'a Yesus. Ba ia ti nlolak Yahudi rira Mela Falurut
Ila'a.
2 Saulus nera surat kuasa tali ia ma ntaha verin Yahudi rira dawan ovi
rna'a rira rahan falurut ra na'a kota Damsyik, boma wean i ntuan vata te
brana ovi rorang Duila'a Yesus Ni Linga'an a,* na ntaha ira ma novun ira
rti Yerusalem.
3 Saulus nbana ma ti nfaseri roak Damsyik, na brian munuk lyawan ntali
lanit nsuta ma nlilit ia.
4 Ba nleka lahir nsuta lanun, beti nrenar vai isa nfalak verin ia ne,
“Saulus, Saulus! Afakinimi mwi-mwa Ya'a i?”
5 Saulus norat ne, “Iki Oa ta Duila'a?”
Ba vai yai nfalak ne, “Ya'a ini Yesus i mwi-mwa a.
6 Bwatar kikyai ma muti kota ralan eri, tevek na'a ineri, na tamata isa
veka nfalak verin oa na'a afa ovi musti motu ra.”
7 Brana ovi rovu Saulus rdir-teri ma wol vair lahir, tevek rarenar vali
vai yai, na'uk wol rarea tamata isa vali.
8 Saulus ndiri ma nvelar matan a, na'uk wol nrea afa isa vali. Ba rtaha
liman a ma rfabana ia rti Damsyik.
9 Amar itelu, na ia wol nsirea ovu wol nafna'an-nafnenu vali.
10 Na'a Damsyik, na tamata isa naran Ananias. Ia norang Yesus. Amar
isa, na wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nrenar ne, Duila'a† nera ia
ma nfalak ne, “Ananias!”‡
Ananias nvalat ne, “Ya'a ini ta Duila'a.”
11 Duila'a nfalak verin ia ne, “Mdiri ma bwana lahir muti linga'an i
rfanara ia ne, ‘Linga'an i Nmalola’, ma mwelat tamata isa naran Yudas
ni rahan. Morat al mdava tamata isa naran Saulus i ntali kota Tarsus.
Tamata yai naflurut verin Ya'a obin.
12 Ia wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nsi'ik roak tamata isa naran
Ananias nma ma nfadoku liman na'a ia ma nsirea ewal.”
13 Ba Ananias nfalak ne, “Duila'a, ya'a urenar roak tamata rivun
rfamalik tamata ini ne, notu afa sian rivun ila'a roak na'a Yerusalem verin
tamata ovi rorang Oa.
14 Yahudi rira dawan mela falurut ra rtorung roak ma rala fareta verin
ia ma ntaha munuk tamata ovi rorang Oa.”
15 Na'uk Duila'a Yesus nfalak verin ia ne, “Muti a'uk, tevek Ya'a ufili roak
ia ma nfabana Ning karya, ma ti nfamalik Ya'a verin tamata Israel ra ovu
vali tamata ovi wol Yahudi ra, ntafal vali rira raja ra.
16 Ya'a veka ufalyawang verin ia na'a angangal rivun ovi rotu ma musti
nfarnuang wawa'uk, tevek norang Ya'a.”
17 Ba Ananias nti rahan yai ma nti ralan ma nfadoku liman a na'a Saulus,
ma nfalak verin ia ne, “Terang i Saulus, Duila'a Yesus i mrea Ia na'a
linga'an i mahu mwa ini, nsinir ya'a ma uma, boma msirea ewal, ovu
vali Ubu Ni Roh nsoru lahir ralam a.”

---

* **9:2 9:2** Duila'a Yesus Ni Linga'an ihin a ne, Yesus neluk linga'an verin tamata ovi inar ma rka'a Ubu, ma rira vava'at kakiwal. † **9:10 9:10** Ayat 17 nfalak lahir ne, Duila'a Yesus. ‡ **9:10 9:10** Vai mala ni vaivatul *penglihatan* ihin a ne, tamata wol ntub-lufa, ba wean i namifi watan. Tatub-lufa lahir, beti tamifi.

18 Ananias nfalak munuk wean inyai, na brian munuk afa boku wean ian
ki'in ra rleka tali matan a ma nsirea lahir. Ba nbatar ma Ananias nbaptis
ia.
19 Nata nafna'an ma nangrebat ewal roak.

Saulus nsiair na'a kota Damsyik

Saulus nlolak tamata Damsyik ovi rorang Yesus ma ni amar ifira na'a
inyai.
20 Ia nti lahir Yahudi rira rahan falurut ra ma nfamalik Yesus verin
tamata ra ne, Ubu Yanan Ia!
21 Tamata ovi rarenar ia rtalkaka munuk, ba rfalak ne, “Ya'i yo, tamata
ini lan a notu sian tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Ia nma ini
ma ntaha tamata ovi rorang Yesus, ma novun ira ti ma rdiri Yahudi rira
dawan mela falurut waharira ralan ra.”
22 Na'uk Ubu ntafal ngrebat verin Saulus ma nsiair, ba notu ma tamata
Yahudi ovi rna'a Damsyik wol rangal nala ia, tevek nfalyawang lahir verin
ira ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra.
23 Amar rivun relak roak, na Yahudi rira dawan ovi rna'a Damsyik ra'an
vai isa ma rfedan ia.
24 Na'uk Saulus nka'a roak ne, mane rfedan ia, tevek ovan-amar, na
tamata Yahudi ra rwan lalawatan ia na'a kota ni falfolat ila'a ovi na'a rira
fidu ra, boma rfedan ia.
25 Ba ovan isa, na Saulus ni kida ra rma ma rala ia ma rfadoku ia na'a
ahir dawan isa ralan a, beti rtolar ia tali kota ni tembok dawan.

Saulus nlolak tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

26 Saulus ti naran Yerusalem, na ndava mane ti nasdovu ia ovu tamata
ovi rorang Yesus, na'uk rbobar ia, tevek wol rorang ne, ia ralan urun roak
ma norang Yesus.
27 Na'uk Barnabas ntorung ma nala ia, ma novun ia ti nfavotuk verin
rasul ra, ma nfamalik verin ira na'a i wean inba ma Saulus nrea Duila'a
na'a ni banbanan a, ovu Duila'a nangrihi verin ia. Ia nfamalik vali
ne, wean inba ma Saulus nabrahi ma nala Yesus naran a ala nsiar na'a
Damsyik.
28 Ba Saulus nlolak ira ma irmunuk tia ma ira na'a Yerusalem. Ia wol
nbobar ma nala Duila'a naran a al nsiair.
29 Saulus nangrihi verin Yahudi ovi rala vai Yunani ovu rsisoal ira, ba
rdava linga'an mane rfedan ia.
30 Nata teran a valin ovi rorang Yesus rarenar afa avyai, ba rovun ia rti
kota Kaisarea, beti rlobang ia ma nti kota Tarsus.
31 Ba na'a amar avyai, na tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea,
propinsi Galilea ovu propinsi Samaria malinan watan. Na'ut inyai, na
Ubu Ni Roh nfangrebat tamata ovi rorang Yesus na'a rira inorang ovu
nfaloling ralarira ra, ma rira sidovung ra rtafal ma rivun, ovu vali ralang
ovu rfadawang Ia.

Petrus notu mujizat na'a kota Lida ovu kota Yope

32 Petrus nbana nti wan rivun, ma nalola tamata ovi rorang Yesus. Amar
isa, na ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Lida.
33 Nana'a inyai, na ntuan brana isa naran Eneas. Brana ini varat iwalu
roak ntuba watan ni ko'i a, tevek naklukut.
34 Petrus nfalak verin ia ne, “Eneas, Yesus Kristus notu ma lolin ewal
roak oa. Bwatar ma mususan wam i mtuba yai.” Na'ut inyai vali, na
Eneas nbatar lahir.

35 Tamata rivun ovi rleal Lida ovu Saron rsi'ik Eneas, na lolin roak ia,
ba rivun ira rorang Duila'a.§
36 Na'a kota Yope, na vata isa naran Tabita norang vali Yesus. Naran na'a
vai Yunani ne, Dorkas.* Ia ba'i notu a'uk afa lolin ovu nlobang tamata
kasian ra.
37 Na'ut inyai, na nawar ia ma nmata, ba rliru ia beti rfadoku ia na'a
kamar i na'a ratan.
38 Lida ovu Yope rsifaseri watan ira, ba Yesus Ni tamata ovi rna'a Yope
rarenar ne Petrus nana'a Lida, ba rsinir tamata irua ma ti rera ia. Rtuan
ia ma rfalak verin ia ne, “Baba, mwa ma tati Yope kikyai.”
39 Ba Petrus nasusan wan ma irmunuk rti. Raran Yope, na rovun ia
rarata kamar i Dorkas ntuba a. Vata varu ovi rna'a inyai rdir-lilit ia ma
rvakar, ovu rfaturu verin ia ravit ovu kadaravit liak ovi Dorkas noar verin
ira na'ut i nva'at obin.
40 Petrus nsinir ira munuk ma rti murin, beti nsangatur ma naflurut.
Naflurut munuk, beti nsi'ik matmatan yai ma nfalak ne, “Tabita, bwatar
kikyai!” Ba Tabita nvelar matan a ma nsi'ik Petrus, na nbatar ma ndoku
lahir.
41 Ba Petrus ntaha liman a ma nfadiri ia, beti nera varu avyai ovu tamata
liak ovi rorang Yesus ma nfaturu verin ira ne, Tabita nva'at ewal roak.
42 Ivar ini nsoru lahir Yope, ba tamata rivun rorang Duila'a.
43 Petrus ya'i mnanat ia na'a inyai, ma nlolak tamata isa naran Simon i
ba'i nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.

10

Kornelius wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa

1 Na'a kota Kaisarea, na brana isa naran Kornelius.* Ia neluk suldadu
dawan isa na'a Roma rira sidovung suldadu dawan isa naran Italia.
2 Tamata yai not-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra, ovu ia ovu ni rahan
a teta ba'i ralang ma dawan Ubu. Ia naflurut lalawatan verin Ubu, ovu
vali nala kubang rivun ma nlobang tamata Yahudi ovi kasian ira.
3 Amar isa, na ka'a bi lera mane sian roak, na Kornelius wean i namifi
na'uk wol ntub-lufa ma nrea Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma
verin ia ma nfalak ne, “Kornelius!”
4 Kornelius nsi'ik sansinir yai, na nbobar urun i lahir, ba norat ne, “Afaka
ta Duila'a?”
Sansinir yai nfalak ne, “Oa motu ma Ubu ralan a lolin, tevek muflurut
lalawatan verin Ia ovu mlobang tamata kasian ra. Ba Ia nangnanang afa
ovi motu avyai.
5 Ba fiang ini msinir lahir tamata ifira ma rti kota Yope ma rera tamata
isa naran Simon Petrus.
6 Ia nlolak tamata liak isa naran Simon vali, ni rahan a nebang tahat.
Tamata yai ba'i nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.”
7 Ti ma Ubu Ni sansinir i nangrihi nulu Kornelius yai nti, na ia nera ni
tamata irua ovi rkarya na'a ni rahan a ovu ni suldadu isa i nwanar ia. Ni
suldadu ini norang vali Ubu.

---

§ **9:35 9:35** Saron wol kota, na'uk wan manesan dawan isa. * **9:36 9:36** Dorkas ihin a ne, rusa.

* **10:1 10:1** Kornelius yai wol tamata Yahudi ia. Ia nfareta Roma rira suldadu ratut isa. Roma rira sidovung suldadu dawan yai naran Italia, ni suldadu ratut inean ti naran rivun isa.

8 Ia nfamalik munuk verin ira na'a afa ovi Ubu Ni sansinir nfalak verin
ia, beti nsinir ira ma rti Yope.

Petrus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nrea maloli dawan isa

9 Ti ma ni ilyan ana, lera ndirlola roak, beti tamata ovi Kornelius nsinir
ira yai rbana ma rfaseri Yope, na Petrus nrata vali ma naflurut na'a rira
rahan ratan.†
10 Ia nfarnuang ne nablafar roak, ba inan ma nafna'an. Ira rafva'ak
obin, na brian munuk Petrus wol nka'a wan roak ma wean i namifi na'uk
wol ntub-lufa ma nrea afa isa.
11 Ia nrea lanit natvadil ma afa isa wean maloli dawan nsuta lanit ivavan
ma naklo'i na'a ni susun ifa'at.
12 Na'a maloli yai ralan a, na afwatan rivun ovi earira ifa'at ra, ovi rla'a
ra, ovu vali manut nangan ra.
13 Nata vai isa nfalak verin ia ne, “Petrus, bwatar ma fwedan afa avyai
ma muan!”
14 Ia nfalak ne, “Wahal ta Duila'a! Ya'a wol uan afa avyai, tevek mami
inukun ra rfalak ma deka ama'an afa ovi ngra te malmoli‡ ra.”
15 Vai yai nfalak ewal ne, “Afa ovi Ubu nfalak ne rmerat yai, deka fwalak
ne ngra te malmoli.”
16 Afa i Petrus nrea wean mifi yai nma nala fatelu, beti maloli yai nrata
ewal lanit ratan.
17 Ba Petrus nanovak afa i beti nrea yai na'a ralan a. Brian munuk, na
tamata ovi Kornelius nsinir ira yai rma ma raran Yope. Ira rorat ma al
rdava ne, Simon ni rahan na'a inba, ba rfaturu rahan verin ira ma ti rdiri
lahir falfolat ngoran.
18 Ira rera tamata ra ma rorat ne, “Beta ne Simon Petrus nana'a teri
rahan ini?”
19 Na'ut inyai, na Petrus nanovak na'a ralan obin ma al nka'a afa i nrea
yai ihin a. Ba Ubu Ni Roh nfalak verin ia ne, “Tamata itelu rdava oa.
20 Bwatar ma msuta kikyai ma mimunuk miti. Ira wol Yahudi ira, na'uk
deka ralam raruan, tevek usinir ira ma rma.”
21 Ba Petrus nsuta ma nfalak verin tamata avyai ne, “Kida averi, ya'a ini
tamata i mdyava a. Afakinimi mya ini?”
22 Ira rfalak ne, “Roma rira suldadu dawan isa naran Kornelius nsinir
ami ma amama ini. Ia ni vava'at nmalola ovu nalang ma dawan Ubu, ovu
vali Yahudi ra rfalak ne, lolin ia. Ubu Ni sansinir isa tali lanit ratan nma
ma nfalak verin ia ma nera oa muti ni rahan a, ma nrenar afa ovi fwalak
ra.”
23 Ba Petrus nfalak ma tamata avyai rna'a rahan yai ovan isa veki.
Ni ilyan ana, irmunuk Petrus rban-talik ahu yai. Tamata ovi rorang
Yesus, boku rtali Yope rban-orang ira vali.
24 Amar isa nelak, beti raran Kaisarea. Kornelius nasdovu roak ni
tiniman ra, ovu vali ni kidabela ra ma al rnaban ira.
25 Na'ut i Petrus nti rahan ralan, na Kornelius nti ma nsangatur na'a
Petrus wahan ralan a, tevek nalang ia.
26 Na'uk Petrus nlobang ia ma ndiri ma nfalak ne, “Mdiri ta baba! Ya'a
ini tamata watan ya'a wean oa.”

---

† **10:9 10:9** Tamata Yahudi rira rahan ra wol vunarira, ba ira ba'i rdoku na'a rira rahan ratan, wean i tdoku na'a rahan ratan a. ‡ **10:14 10:14** Malmoli ihin a ne, afa ovi dida adat ovu budaya rfalak rteri. Vai mala nfalak ne, *haram.*

27 Irua rdiri rangrihi obin, na Petrus nti rahan ralan ma nsi'ik tamata
rivun rasdovu roak ira.
28 Ba nfalak verin ira ne, “Terang a valing averi, mia mkya'a roak ne,
mami inukun ra rfalak teri lahir ma tamata Yahudi ra deka rasdovu ovu
tamata ovi wol Yahudi ra, te ralola ira na'a rira rahan ra. Na'uk Ubu
nfaturu roak verin ya'a ne, itmunuk wead isa watan, ba deka ufalak ne,
tamata ra ngra ira.
29 Wean inyai, bi mera ya'a, na uma lahir. Ba fiang ini mane uka'a ne,
afakinimi mera ya'a ma uma ini?”
30 Kornelius nfalak ne, “Amar ifa'at nti roak veli, ka'a bi lera sian roak
ma wean amar ini,§ na uflurut obin na'a ning rahan. Brian munuk, na
tamata isa nma ma ndiri wahang ralan a. Ni ravit vanan urun.
31 Ia nfalak verin ya'a ne, ‘Kornelius, Ubu nrenar roak mu falurut a, ovu
nsi'ik roak ne, mlobang tamata ovi kasian ira.
32 Ba msinir tamata ra ma rti Yope, ma rera Simon Petrus ma nma. Ia
nlolak tamata liak isa vali naran Simon, ni rahan a nebang tahat. Tamata
yai ba'i nvinit afwatan ulin ra ma nfaear ira.’
33 Ba usinir lahir brana boku ma rera oa ta baba. Ralam a lolin bi mwa
ini. Fiang ini amasdovu munuk roak ami na'a Ubu wahan ralan a ma
amrenar afa ovi nfareta verin oa ma fwalyawang verin ami.”

Petrus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin Kornelius ovu tamata ovi rna'a ni rahan

34 Nata Petrus nfalak ne, “Did tinemun, uka'a roak ne, Ubu wol nlobang
a'uk tamata Yahudi ra,
35 na'uk na'a lanit ivavan a, Ia inan tamata iki watan i notu afa ovi lolin
ra ovu nalang Ia, velik ne ntali bangsa inba watan.
36 Ba terang a valing averi, mia mkya'a roak Ubu Ni Ivar i nfalak verin
tamata Israel ra. Ivar yai wean ini: tamata ralarira ra veka malinan ovu
Ubu, nahu Yesus Kristus i tamata ra munuk rira Duila'a verin Ia.
37 Mia mkya'a munuk roak afa ovi Yesus notu ra na'a propinsi Yudea
munuk. Ia notu lan na'a propinsi Galilea, na'ut i Yohanes i nbaptis tamata
ra nfalak ma tamata ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma nbaptis
ira.
38 Bir tinemun mkya'a roak Ivar na'a Yesus i ntali ahu Nazaret. Ubu nfili
Ia ma nala Ni Roh ma nleal Ia, ovu nala ngrebat verin Ia. Ubu novun Ia,
ba ti notu afa lolin rivun na'a wan inba watan na'a Israel, ovu notu ma
tamata ovi nitdawan nleal ira, lolin ewal ira munuk.
39 Did tinemun, ami ini amsi'ik roak afa ovi Yesus notu ra na'a Yerusalem
ovu na'a wan liak ovi tamata Yahudi ra rleal.* Ti nata rfaklo'i Ia na'a aa
walwalur ma rfedan Ia.
40 Na'uk ti ma amar itelu nelak, na Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan
ma nfaturu Ia verin tamata ra.
41 Ubu wol nfaturu Yesus verin tamata ra munuk, na'uk verin ami
tamata ovi nfili roak a ma amfamalik Ia. Nva'at ewal tali matmatan, beti
amafna'an ovu amafnenu ovu Ia.
42 Ia nfareta ami ma amfamalik Ni Ivar Lolin verin tamata ra, ovu vali
amfalak verin ira ne, Ubu nfili roak Ia ma nfaleka inukun verin tamata
ovi rva'at ra ovu ovi rmata roak a.

---

§ **10:30 10:30** Na'ut inyai, na snain a jam 3 lera sian. * **10:39 10:39** Wan ini na'a vai Yunani nfalak watan ne, wan (*daerah*) Yahudi. Na'uk tafsiran boku rfalak ne, wan Yudea.

43 Tali lalan ana, nabi ra munuk rfamalik Yesus. Ira rfamalik ne, Ubu
veka na'i vatuk tamata iki watan i norang Yesus, ni salasilan ra nahu Yesus
Ni ngrebat a."

Ubu nala vali Ni Roh a verin tamata ovi wol Yahudi ra

44 Na'ut i Petrus nangrihi obin, na Ubu Ni Roh nsuta ma nleal munuk
tamata ovi rarenar ni vaivatul ra.
45 Tamata Yahudi† ovi rorang Yesus ma irmunuk Petrus rtali Yope rma
yai rtalkaka, tevek Ubu nala Ni Roh verin tamata ovi wol Yahudi ra vali.
46 Ira rka'a roak ne, Ubu Ni Roh nleal vali tamata ovi wol Yahudi ra,
tevek rarenar ira rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra‡ ma rfadawang Ia. Ba
Petrus nfalak ne,
47 "Did tinemun, eka msyi'ik. Ubu Ni Roh a nleal roak tamata ovi wol
Yahudi ra, wean i nana'a ita, tamata Yahudi. Ba deka totu teri ma rbaptis
ira ovu wear."
48 Ba ia nfalak verin tamata ovi rorang Yesus ma rbaptis ira na'a Yesus
Kristus naran a ovu Ni ngrebat a. Rbaptis roak ira, beti rera verin Petrus
ma nlolak ira amar ifira vali.

11

Petrus nfalyawang afa ovi notu roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem

1 Rasul ra ovu tamata liak ovi rorang vali Yesus na'a propinsi Yudea
rarenar ne, tamata ovi wol Yahudi rorang roak Ubu Ni vaivatul ra.
2 Ba Petrus nti ma naran Yerusalem, na tamata Yahudi ovi rorang Yesus
rfasala ia,
3 ma rfalak ne, "Wol kena lahir ma muti tamata ovi wol Yahudi rira
rahan ra ma mimunuk mifna'an!"
4 Ba Petrus nfamalik ma al nfalyawang afa avyai munuk verin ira.
5 Ia nfalak ne, "Amar isa, na uflurut na'a kota Yope, na brian munuk wol
uka'a wang roak, ma wean i umifi na'uk wol utub-lufa ma urea afa boku.
Urea afa isa wean maloli dawan ni susun ifa'at, ntali lanit ratan nsuta ma
naklo'i na'a ni susun ifa'at nebang nelang a.
6 Usi'ik maloli yai ralan a, na urea afwatan ovi earira ifa'at ra, afwatan
ovi ralar ra, afwatan ovi rla'a ra, ovu vali manut nangan ra.
7 Urenar vali vai isa nfalak verin ya'a ne, 'Petrus, mdiri kikyai ma
fwedan afa avyai ma muan!'
8 Na'uk ufalak ne, 'Wahal ta Duila'a! Ya'a wol uan afa avyai, tevek mami
inukun ra rfalak ma deka ama'an afa ovi ngra te malmoli ra.'
9 Na'uk vai i ntali lanit ratan yai nfalak ewal ne, 'Afa ovi Ubu nfalak ne
rmerat yai, deka fwalak ne ngra te malmoli.'
10 Afa i urea yai nma nala fatelu, beti maloli yai nrata ewal lanit ratan.
11 Brian munuk, na tamata itelu rma raran rahan i amna'a teri.
Kornelius nsinir tamata avyai tali Kaisarea ma rma.
12 Ba Ubu Ni Roh nfalak ma orang ira, velik ne wol Yahudi ira, na'uk
deka ralang raruan. Tamata inean ovi rorang Yesus rovu vali ma amati
Kaisarea. Amaran inyai, na amati Kornelius ni rahan.

---

† **10:45 10:45** Teks Yunani nfalak ne, rsunat roak tamata Yahudi ovi rorang Yesus. ‡ **10:46 10:46** Tafsiran ra rsialing ira na'a ***vai ovi wol rka'a***, ihin a. Vai Yunani nfalak ne, *Vai ear*. Tafsiran ra rfalak vai avyai ne, vai ovi tamata ra wol rka'a, ba Ubu a'uk sa'i nka'a. Tafsiran boku vali rfalak ne, vai avyai, vai ovi wean tamata dakan rala, na'uk tamata i nangrihi wol nasahak ma nka'a vai avyai.

13 Nata ia nfamalik verin ami ne, ia nsi'ik Ubu Ni sansinir isa ntali lanit
ratan nma ma ndiri ni rahan a ma nfalak ne, ‘Msinir tamata ra ma rti
Yope, ma rera tamata isa naran Simon Petrus ma nma.
14 Ia veka nfamalik ivar isa verin mia. Ivar yai nfalyawang ne, wean
inba ma Ubu veka nsikat oa ovu mu rahan teta tali bira salasilan ra, ma
bira vava'at kakiwal.’ ”
15 Petrus ntafal ma nfalak ne, “Bet mane ungrihi, na Ubu Ni Roh nsuta
ma nleal lahir ira, wean i betfasa nleal ita na'a amar ovi rti roak veli.
16 Nata ungnanang nala ewal Duila'a nfalak ne, ‘Yohanes nbaptis tamata
ra ovu wear, na'uk Ubu veka nbaptis mia ovu Ni Roh.’*
17 Ubu nala Ni Roh verin ovi wol Yahudi ra, wean basil i nala verin ita
na'ut i torang Duila'a Yesus Kristus, ba ya'a wol bisma angal Ubu!”
18 Ti ma rarenar afa ovi Petrus nfalak ra, na wol rfasala roak ia, ba
rfadawang a'uk Ubu. Ira rfalak ne, “Ubu nala vali amar verin tamata ovi
wol Yahudi ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rorang a'uk Ubu,
boma rira vava'at kakiwal.”

Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Antiokhia

19 Tamata ra rfedan roak Stefanus, beti tamata ovi wol rorang Yesus
rwi-rwa lalawatan tamata ovi rorang Yesus. Ba rivun ira rafla rti wan
liak. Boku rti propinsi Fenisia, nuhu Siprus ovu boku rti kota Antiokhia.†
Ira rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata Yahudi ra watan.
20 Tamata boku vali rtali nuhu Siprus ovu kota Kirene. Ira rti Antiokhia
ma rfamalik Ivar Lolin na'a Duila'a Yesus verin tamata ovi wol Yahudi ra.
21 Ubu nala ngrebat verin ira, ba tamata ovi wol Yahudi ra, rivun ila'a
rorang afa ovi rfalak ra ma rorang Duila'a.
22 Tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem rarenar afa yai, ba rsinir
Barnabas ma nti Antiokhia.
23 Barnabas ti naran Antiokhia, na nsi'ik i Ubu naflahar tamata ovi wol
Yahudi ra, ba inan urun i lahir. Ia nfalak verin ira ne, “Myorang lalawatan
Duila'a ovu ralabira urun.”
24 Barnabas ini tamata lolin ia. Ubu Ni Roh nfangrebat ia ovu norang
urun Ubu. Ba wean inyai bi tamata rivun rorang Duila'a.
25 Nata Barnabas nban-talik Antiokhia ma nti kota Tarsus ma ndava
Saulus.‡
26 Ti ma ndav-nala Saulus, na novun ia nti Antiokhia ma rna'a inyai
varat isa. Irua rasdovu ira ovu tamata ovi rorang Yesus ma rair ira. Na'a
inyai, na betfasa rfanara tamata ovi rorang Yesus ne, tamata Kristen.
27 Na'ut inyai, na nabi boku rtali Yerusalem rti vali Antiokhia.
28 Tali tamata avyai, na tamata isa naran Agabus. Ubu Ni Roh nleal ia,
ba ndiri ma nfalak verin tamata ra ne, Roma rira negara ra munuk veka
lafar dawan. Lafar dawan yai nkena ira na'ut i Kaisar Klaudius nfareta
Roma rira negara rivun.§

---

* **11:16 11:16** Faliak ***nbaptis mia ovu Ni Roh***, ihin a ne, Ubu naflahar tamata ovi rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma nala Ni Roh ma nleal lahir ralarira ra. † **11:19 11:19** Na'ut inyai, na kota Antiokhia dawan ila'a. Roma ovu Aleksandria a'uk veran rahi kota yai na'a Roma rira fareta dawan. Betfasa, ma sidovung tamata inorang isa ni tamata ra etal dawan wol Yahudi ira. Sidovung yai nfili Paulus ma nobal fatelu lahir. ‡ **11:25 11:25** Saulus nana'a kota Tarsus nlabas varat vutu roak. Msi'ik Kisah 9:30. § **11:28 11:28** Roma rira Kaisar veran rahi raja ra. Ia nfareta raja ra munuk na'a Roma rira negara ra.

29 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia ra'an vai isa ma rala rira
kubang ra verin terarir-valirira ovi rorang Yesus na'a Yudea, na'uk wol
nlia rira ngrebat ra.
30 Ira rasdovuk kubang avyai ma rala verin Barnabas irua Saulus ma
rtaha rti Yerusalem ma rala verin dawan kareda ovi reluk penatua.*

12

Herodes wol inan tamata ovi rorang Yesus, ba nsinir ni suldadu ra ma ti rfedan Yakobus ovu ra'abu'i Petrus

1 Ka'a bi na'a amar yai vali, na Raja Herodes nsinir ni suldadu ra ma
rotu sian tamata boku tali ovi rorang Yesus.*
2 Ia nsinir ni suldadu ra ma rtaha nahin blawat ra, ma ti rfedan Yohanes
warin a naran Yakobus.
3 Herodes nka'a roak ne, Yahudi ra inar urun, ba nfareta ni suldadu ra
ma rtaha Petrus vali. Notu afa avyai na'ut amar i Yahudi ra rotu snoba
ma ra'an roti i wol rfadoku ragi na'a.
4 Ba rtaha roak Petrus ma Herodes nfareta ma ti rfadoku ia na'a bu'i
ralan a. Suldadu vutu rahin inean rwanar ia na'a inyai, ba rsiduk ira na'a
sidovung ko'u ifa'at ma tamata fanfa'an lokat sidovung. Herodes nanovak
ma wean i Yahudi rira snoba roak munuk roak, beti nukun Petrus ma
tamata rivun rsi'ik.†
5 Ba Petrus nana'a roak bu'i ralan, na'uk sidovung tamata ovi rorang
Yesus raflurut ovu ralarira urun verin Ubu ma nlobang ia.

Ubu nsinir Ni sansinir isa tali lanit ratan ma nfatalik Petrus tali bu'i ralan

6 Teran ovan isa, na Herodes mane nukun Petrus. Rdadul Petrus ovu
kakeak tma'an irua, ma ntuba suldadu irua fruarira ra. Suldadu liak ra
rwanar bu'i ni falfolat a.
7 Brian munuk, na Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan nsuta ma ndir-
ebang Petrus ma wan i ntuba yai lyawan. Sansinir yai nkafir nelan a ma
nfalak ne, “Hei, bwatar kikyai!”
Nfalak munuk wean inyai, na kakeak tma'an avyai rleka lahir tali Petrus
liman a.
8 Ba sansinir yai nfalak verin Petrus ne, “Meluk mu kadaravit a ovu
bwaki mu tatea.” Ba Petrus not-orang lahir afa avyai.
Sansinir yai nfalak ewal verin ia ne, “Moru mu ravit a blawat ma morang
ya'a.”
9 Nata ia norang sansinir yai ma rban-talik bu'i yai, na'uk Petrus wol
nka'a obin ne, afa ovi sansinir notu ra kena te wahal, tevek nanari ne
wean i namifi na'uk wol ntub-lufa.
10 Ba irua rbana lia suldadu boku na'a bu'i yai, beti rbana lia suldadu
liak boku vali ma raran falfolat tma'an i mane rahu rti kota. Ti raran ana,
falfolat yai ka'i natvadil watan, ba rbana ma rti raran murin ma rahu
linga'an isa. Brian munuk, na sansinir yai nti talik roak ia.

---

* **11:30 11:30** Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. *Presbuterous* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penatua*, ovu Terjemahan Sehari-hari npake *pemimpin-pemimpin jemaat.* * **12:1 12:1** Raja Herodes i na'a ayat ini nfaturu Raja Herodes Agripa I. Ia memin verin Raja Herodes Antipas i nfedan Yohanes, ovu ubun verin Raja Herodes Agung. † **12:4 12:4** Keluaran 12:1-27

11 Nata Petrus ni fikiran lyawan roak ma nfalak ne, “Uka'a urun roak
ne, inlangin a Ubu nsinir Ni sansinir isa ntali lanit ratan nma nlobang ya'a
ma nfatalik ya'a tali Herodes liman ralan, boma deka utuan afa sian ovi
Yahudi ra ranovak na'a ya'a.”
12 Ba ti ma nka'a roak ne, Ubu nlobang ia, na nti lahir Maria i yanan
verin Yohanes ni rahan a. Yohanes ini rfanara vali ia ne, Markus. Na'a
inyai, na tamata rivun ovi rorang Yesus rasdovu ira ma raflurut.
13 Petrus nevan falfolat i na'a murin a, ba vata sansinir isa naran Rode
i nkarya na'a rahan yai nma ma nfatlina ne, iki nevan falfolat a.
14 Vata yai nef-nala Petrus vain a, na inan urun i lahir, ba wol nvadil
falfolat a. Ia nafla lahir ma ti nfalak verin tamata ovi rna'a rahan ralan
yai ne, Petrus ndiri murin.
15 Na'uk tamata avyai wol rorang, ba rfalak ne, “Beta ne fwoar!”
Ba vata yai nfalak lalawatan verin ira ne, “Ufalak urun!”
Na'uk ira rfalak ne, “Inyai Ubu Ni sansinir i nwanar Petrus!”
16 Na'uk Petrus nevan lalawatan falfolat a, ba rvadil ma rsi'ik, na
rtalkaka urun i lahir.
17 Petrus nala liman a ma al notu faneak ma deka vair, beti nfamalik
verin ira na'a i wean inba ma Ubu nfatalik ia tali bu'i a. Nfamalik munuk,
na nfalak verin ira ne, “Fyamalik vali afa ini verin Yakobus ovu tamata
liak ovi rorang Yesus.” Nata nban-talik ira ma nti wan liak.
18 Ti ma ni ilyan varverak ana, vangoa-vanga dawan na'a bu'i, tevek
suldadu ovi rwanar bu'i yai wol rka'a ne, Petrus nahu ba nti.
19 Herodes nrenar roak ne, Petrus wol nleal, ba nsinir ni suldadu ra
ti rdava ia, na'uk wol rdav-nala ia. Ba ia norat suldadu ovi rwanar
Petrus a, beti nfareta ni suldadu liak boku vali ma ti rfedan suldadu ovi
rwanar Petrus. Notu munuk wean inyai, beti nban-talik Yudea ma nti kota
Kaisarea. Ia ya'i mnanat vali ia na'a inyai.

Herodes nmata, tevek wol nalang Ubu

20 Herodes nangrova urun tamata ovi rleal kota Tirus ovu kota Sidon.
Tamata avyai rva'at ovu afamtahan i ntali Herodes ni negara, ba rasdovu
ira ma ra'an vai isa, beti rsinir rira tamata boku ma ti rdiri wahan ralan a,
ma rera verin ia boma irmunuk rsimaklivur ewal ira. Ira rti lan ma rlolak
Blastus ma rotu kida ovu ia. Blastus ini nsi'ik Herodes ni rahan dawan a.
21 Naran roak amar i Herodes nfadoku ma rsituan ira, ba neluk ni
kadaravit mela ra ma ndoku kadera i ndoku ma nfareta a, ma nangrihi
verin ira.
22 Tamata ovi rarenar Herodes rfadawang ia ma rafwak ne, “Vaivatul
avyai wol rtali tamata, na'uk rtali ubu isa!”
23 Brian munuk, na Duila'a Ni sansinir isa ntali lanit ratan nsuta notu
ma Herodes nawar ma dawan ia, tevek nfakaratat tenan ma wol nalang
Ubu. Ba masrat ra'an ia, nata ti naran i nmata.
24 Nata tamata ovi rarenar ovu rorang Ubu Ni vaivatul ra rtafal ma rivun
ira.
25 Barnabas irua Saulus rala roak kubang i ntali tamata ovi rorang Yesus
na'a Antiokhia verin kareda i na'a Yerusalem. Rewal ira rti Antiokhia, na
rovun Yohanes i rfanara vali ia ne, Markus.

13

Tamata ovi rorang Yesus rsinir Barnabas ovu Saulus ma ti rfabana karya ovi Ubu nala verin ira

1 Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia ni nabi boku, ovu
tamata boku vali rair Surat Ralan verin tamata ra. Nararira ra: Barnabas,
Simeon i nangtoan, Lukius i ntali kota Kirene, Saulus ovu Menahem i lan
ana irua Raja Herodes Antipas dawan ira na'a rahan isa.
2 Amar isa, na tamata ovi rorang Yesus raraning Duila'a ovu rtolat, ma
Ubu Ni Roh nfalak verin ira ne, “Fyili watan Barnabas ovu Saulus verin
Ya'a, boma ti rfabana karya i ufadoku roak verin ira.”
3 Ira rtolat ovu raflurut munuk roak, na rfadoku limarira ra na'a ira,
beti rsinir ira ma rti.

Barnabas irua Saulus rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Siprus

4 Ubu Ni Roh nsinir Barnabas irua Saulus ma rti kota Seleukia. Rtali
inyai, na ravul kabal lar ma robal rti nuhu isa naran Siprus.
5 Ba ti raran kota Salamis, na rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Yahudi
rira rahan falurut ra. Yohanes i rfanara vali ia ne Markus, norang vali ma
nlobang ira.
6-8 Ira rban-lilit lahir nuhu yai ma ti raran kota Pafos. Na'a inyai, na
rtuan tamata Yahudi isa naran Baryesus, na'a vai Yunani naran Elimas.
Ia ba'i ntaha afa te notu ni afnitu ra al nlabir waweang tamata ra, ovu
nsiklabir ma nfalak ne nabi ia. Ia notu kida ovu nuhu yai ni gubernur
naran Sergius Paulus. Gubernur yai ni kaka'a dawan ma nera Barnabas
irua Saulus, tevek inan ma nrenar Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk Elimas i ntaha
afa te notu ni afnitu ra, nangal teri ira, boma gubernur yai deka norang
Yesus.
9 Na'uk Ubu Ni Roh nsoru lahir Saulus i rfanara vali ia ne Paulus, ma
nsi'ik nanuang Elimas,
10 ma nfalak ne, “Oa nitdawan yanan oa, ba mangal teri lalawatan afa
ovi kena ra, ovu mlabir tia ma watan tamata ra. Duila'a Yesus Ni afa ovi
notu ra rmalola, na'uk inam ma fwakiluk afa avyai.
11 Eka msi'ik kikyai, Duila'a veka nukun oa ma mkibu, ma amar ifira
nelak wol mrea lera vanan a!”
Paulus nfalak munuk wean inyai, na brian munuk lova nteri matan a ma
wol nsirea, ma nbana nteman tia ma watan al ndava tamata ma nfabana
ia.
12 Gubernur yai nsi'ik afa yai, ba norang lahir Yesus. Ia ntalkaka, tevek
rala ngrebat tali Ubu al rair Duila'a verin tamata ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a kota Antiokhia

13 Paulus ovu ni kida ra rban-talik Pafos ma ravul kabal lar isa ma robal
rti kota Perga na'a propinsi Pamfilia. Na'uk Yohanes Markus nban-talik
ira ma newal ia nti Yerusalem.
14 Ira rban-talik Perga ma rti raran kota Antiokhia i na'a propinsi Pisidia.
Nata ti naran amar i Yahudi ra ryari ira, na rti ma rdoku rira rahan falurut
ralan a.
15 Tamata isa nbas tali Ubu Ni inukun ovi Musa nfadoku na'a ni kitab
ra, ovu vali tali nabi rira kitab ra. Ti ma nbas munuk roak, na dawan ovi
rna'a rahan falurut yai rsinir tamata isa ma nfalak verin ira ne, “Tamata
Yahudi averi, amera verin bir tinemun ne, wean i bira snurak lolin boku
ma myala verin tamata ovi rna'a ini, na fyalak verin ira.”
16 Paulus ndiri ma nala liman a ma al notu faneak ma deka vair, beti
nfalak verin ira ne, “Terang a valing Israel averi ovu tamata ovi wol Israel
mia na'uk myorang Ubu, eka mryenar ma lolin afa ovi ufalak ra!

17 Lalan a Ubu i Israel ra ba'i raraning Ia nfili roak ubud-nusid ra, ovu
notu ma rivun ila'a ira na'ut i rleal Mesir. Ubu novun ira ovu Ni ngrebat
a ma rdir-talik Mesir.
18 Varat vutfa'at, na Ia ntahang watan ralan verin ira na'a rira afa ovi
rotu ra na'a wan lean vu dawan.
19 Ubu novun Israel ra ma rot-visal bangsa ifitu na'a Kanaan, beti nala
lanun yai verin ira, boma rira lanun yai.
20 Varat ratut ifa'at vutlima, na rotu munuk afa avyai. Nata Ubu nfili
tamata dawan boku ma rfareta ira, ma ti naran na'ut i nabi Samuel nva'at
a, na tamata avyai rfareta Israel ra.
21 Israel ra rera verin Ubu ma nala raja isa ma nfareta ira. Ba Ubu nala
Saul i yaman a naran Kish verin ira ma nfareta ira varat vutfa'at. Kish ini
ubun-nusin ra rtali Yahudi rira arun dawan i naran Benyamin.
22 Ba ti ma Ubu nfasuka Saul tali ni fareta, na nsikat Daud ma notu raja
verin ira. Ubu nfamalik na'a Daud ne, ‘Ya'a urea roak Isai yanan i naran
Daud a. Ya'a inak urun ia, tevek ni vava'at nfakena lahir afa ovi ralang
nfalak ra.’
23 Tali Daud ubun-nusin ra, na Ubu nala Yesus verin Israel ra ma nsikat
ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu notu wean inyai al
nfakena Ni tnorung yai verin Daud.*
24 Yesus wol nfabana Ni karya obin, na Yohanes nfalak roak verin Israel
ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, boma nbaptis ira.
25 Sarseri ma Yohanes notu munuk ni karya a, na norat ira ne, ‘Tali bir
tinemun, na minovak ne ya'a ini iki? Ya'a wol weang Raja i ntevut dida
salasilan ra! Mingnanang ma lolin afa ini, tevek ya'a uma lan ma ufavotuk
verin mia ne, Ia veka nma. Wol inovan lahir ma aling ni tatea a, tevek ya'a
wol verang a ratang Ia.’
26 Eka mryenar ta terang a valing ovi ububir-nusibira verin Abraham,
ovu ovi wol Yahudi mia, na'uk myorang Ubu! Ia nala roak verin ita ivar i
nfamalik ne, wean inba ma nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
27 Tamata Yahudi ovi rna'a Yerusalem ovu rira dawan ra wol rka'a ne,
Yesus yai Tamata i nabi ra rfamalik lan roak. Lokat amar i ryari ira, na
rbas vaivatul ra tali nabi ra, na'uk wol rfan-aran. Ira rukun Yesus ma
nmata, ba rfakena vaivatul avyai.
28 Velik ne wol rtuan sala isa vali na'a Yesus ma rukun Ia, na'uk rera
roak verin gubernur Pilatus ma ni suldadu ra rfedan Ia.
29 Ba rfakena munuk roak afa ovi lan a rfadoku na'a Surat Ralan a, beti
rfasuka tenan a tali aa walwalur ma rfanuba Ia na'a van matmatan isa
ralan.
30 Na'uk Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan.
31 Nata Yesus nfavotuk Ia na'a amar rivun verin tamata ovi rban-orang
Ia tali Galilea, ma irmunuk rti Yerusalem.† Fiang ini tamata avyai rfamalik
Yesus verin Yahudi ra.
32-33 Ba amfalak ivar lolin ini verin mia. Ubu nfakena munuk roak Ni
tnorung i lalan a nfalak verin ubud-nusid ra, ma nfava'at ewal Yesus.
Mazmur pasal irua nfalak wean ini,‡
‘Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak verin Oa ne, Yamam Ya'a.’

---

* **13:23 13:23** 2 Samuel 7:11-16 † **13:31 13:31** Tali amar i Yesus nva'at ewal tali matmatan, na amar vutfa'at nelak, beti nrata lanit ratan. ‡ **13:32-33 13:32,33** Mazmur 2:7

34 Ubu nfava'at ewal roak Ia tali matmatan, ba Ia veka wol nmata roak.
Ubu nfavotuk afa yai nahu Ni vaivatul ovi ne:
‘Ya'a veka ufakena lahir Ning tnorung ovi rmerat urun verin Oa.
Tnorung avyai lalan a ufalak roak verin Daud.’§
35 Daud nfamalik vali na'a Mazmur liak ma nfalak verin Ubu ne,
‘Oa veka wol mtorung ma Mu Tamata i nmerat urun yai tenan a nakvisal.’*
36 Daud notu munuk roak afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu na'ut i nva'at obin, nata ti naran i nmata, ma ti rfadok-ebang ia ovu ubun-nusin ra, ba tenan nakvisal munuk.
37 Na'uk Yesus i Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan yai, tenan a wol nakvisal.
38-39 Ba terang a valing averi, mia musti mkya'a ne, ami amfamalik ne, Ubu sa'i na'i vatuk dida salasilan ra, tevek Yesus nmata verin ita. Tamata iki watan norang Yesus, na Ubu veka na'i vatuk ni salasilan ra vali. Mia myorang Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol ra'i vatuk nala bira salasilan ra.
40 Ba msyi'ik wabira ma lolin, boma afa ovi nabi ra rfadoku roak na'a rira kitab ra deka rkena mia:
41 ‘Eka mryenar ma lolin! Mia tamata ovi fyalak sian Ya'a.
Mia veka mtyalkaka lahir ma myata!
Tevek fiang ini, na Ya'a veka otu afa isa, na'uk mia wol myorang,
velik ne tamata isa nfalyawang roak verin mia.’ ”†
42 Paulus irua Barnabas rsilyaha tali Yahudi rira rahan falurut, na tamata ra rasweang ira ma rfamalik ewal afa avyai verin ira, na'ut amar i veka nma ma Yahudi ra ryari ira.
43 Ti ma tamata ra rsilyaha munuk roak tali rira rahan falurut a, na tamata Yahudi rivun, ovu vali ovi wol Yahudi ira na'uk rorang Yahudi rira agama, rban-orang Paulus ovu Barnabas. Ba rasul irua ini rangrihi al rsurak ira ma rorang lalawatan Ubu i nlobang ita, ovu nala Ni rala lolin verin ita.
44 Ba amar i Yahudi ra ryari ira nma ewal, na tamata ovi rna'a kota yai labir mane munuk lahir rasdovu ira ma rarenar Ubu Ni vaivatul ra.
45 Ti ma Yahudi ra rsi'ik tamata rivun avyai, na ralarira sian urun Paulus, ba rangrihi ma rworuk-rwak ia ovu wol rtorung afa ovi nfalak ra.
46 Na'uk Paulus irua Barnabas rabrahi watan ma rfalak verin ira ne, “Ubu nfareta ma amfamalik lan Ni vaivatul ra verin mia, tamata Yahudi ra, na'uk mifena ma myorang. Mifena, ba mia ka'i fyaturu ne, wol inovan ma bira vava'at kakiwal ovu Ubu. Ba wean inyai bi amban-talik mia ma amati watan tamata ovi wol Yahudi ra.
47 Amotu wean inyai, tevek Ubu nfareta ami ma nfalak ne,‡
‘Ya'a ufadoku roak mia ma myeluk lyawan verin tamata ovi wol Yahudi ira,
boma mia veka fyamalik verin tamata ra na'a lanit ivavan a munuk ne, wean inba ma Ya'a veka usikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.’ ”
48 Ba tamata ovi wol Yahudi ira rarenar afa avyai, na inar lolin ma rfadawang Ubu, tevek Ni vaivatul ra na'a Yesus. Tamata ovi Ubu nfili roak ira ma rira vava'at kakiwal, rorang Ni vaivatul ra.
49 Ba Ubu Ni vaivatul ra ti rsoru munuk wan yai.

---

§ **13:34 13:34** Yesaya 55:3 * **13:35 13:35** Mazmur 16:10 † **13:41 13:41** Habakuk 1:5 ‡ **13:47 13:47** Yesaya 49:6

50 Na'uk Yahudi ra rfakeri vata mela boku ovu rira dawan boku na'a
kota yai, ralarira ra. Vata ovi wol Yahudi ira, na'uk ralang Ubu. Ira rotu
wean inyai ma rwi-rwa Paulus irua Barnabas, ma rala'ing ira tali inyai.
51 Ba irua rasnabar vatuk kyavu tali earira ra ma al rtabu ira, beti rban-
talik ira ma rti kota Ikonium.§
52 Tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia ralarira lolin urun, ovu Ubu
Ni Roh nfangrebat ira.

14

Paulus irua Barnabas rna'a kota Ikonium

1 Paulus irua Barnabas rti raran kota Ikonium, na rti Yahudi rira rahan
falurut ralan ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin. Ira rangrihi ma rala lahir
tamata Yahudi ovu ovi wol Yahudi ralarira ra, ba rivun ila'a rorang Yesus.
2 Na'uk tamata Yahudi ovi wol rorang Yesus rfakeri tamata ovi wol
Yahudi ralarira ra ma wol inar lahir tamata ovi rorang Yesus.
3 Paulus irua Barnabas mnanat ira na'a inyai. Irua rabrahi ma rfamalik
Duila'a. Ba Ubu nala ngrebat verin ira ma rotu mujizat ra, ovu rotu faneak
ovi tamata ra wol rot-nala ma al rfaturu ne, afa ovi rfalak na'a Ubu Ni rala
lolin a, kena.
4 Tamata ovi rna'a kota yai ralarira ra rsifarsangal ira, ba boku rorang
tamata Yahudi ra, na boku vali rorang rasul irua yai.
5 Tamata ovi wol Yahudi ra, ovu tamata Yahudi ra, ovu vali rira dawan
ra ra'an vai isa mane rotu sian Paulus irua Barnabas ma rtev-fedan ira.
6 Na'uk irua rka'a roak, ba rafla rti kota Listra, kota Derbe ovu ahu liak
ra na'a wan isa naran Likaonia.
7 Na'a inyai, na rfamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin.

Tamata ovi wol Yahudi rnarin ne, Paulus irua Barnabas ubu ira

8 Na'a Listra, na brana isa ean ra rmafun ma wol nbana nala, tevek
natlukut tali amar i rarali ia.
9 Tamata yai nrenar afa ovi Paulus nfalak ra. Paulus nsi'ik ia ma nka'a
ne, ni inorang a dawan ma veka lolin ia.
10 Paulus vain a dawan ma nfalak ne, “Mdiri kikyai!” Ba tamata yai
naswatil ma ndiri, ma nbana lahir.
11 Tamata rivun ovi rarenar Paulus rsi'ik afa ovi beti notu ra, ba rala
vai Likaonia al rafwak ne, “Ubu ra rtali lanit ratan reluk tamata ma rsuta
roak!”
12 Ira rfanara Barnabas ne Zeus, ovu vali rfanara Paulus ne Hermes,
tevek ia nangrihi ma dawan.*
13 Rira ubu Zeus ni mela falurut nkarya na'a rira rahan falurut i ndok-
ebang kota yai. Mela falurut yai nala karba brana ifira ovu aa ni fafun ra,
ma rovun ira rti falfolat ila'a i na'a Listra ni fidu, boma rasnuri afwatan
avyai ma al raraning Barnabas irua Paulus.†

---

§ **13:51 13:51** Wean i tamata Yahudi ra mane rti wan liak, na ira rsi'ik ma lolin ma rasyaruk vatuk kyavu tali earira ra ovu rira kadaravit ra. Rotu wean ini, tevek ranovak ne, tamata ovi wol Yahudi ira ovu rira lanun ngra. Paulus irua Barnabas rotu vali wean ini verin Yahudi ovi rala'ing Ubu Ni vaivatul ra ma rfaturu ne, ralarira ngra ovu Ubu veka nukun ira, wean i wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. * **14:12 14:12** Tamata Yunani rira ubu rivun. Isa naran Zeus ovu isa vali naran Hermes. † **14:13 14:13** Tafsiran boku rfalak ne, mane rfaklo'i sabe'u fafun avyai na'a karba avyai relarira ra.

14 Irua rarenar afa ovi tamata avyai mane rotu verin ira, na rkamadir
lahir rira kadaravit ra ma rafla ti rdiri tamata avyai waharira ralan ra ma
rafwak ne,‡
15 “Kida averi, afakinimi myotu wean ini? Ami tamata watan ami wean
mia! Amna'a ini ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin mia, boma myahil
ma deka mryaning ubu ovi wol rot-nala akataka. Myorang a'uk Ubu, tevek
Ia nva'at ma notu lanit, lanit ivavan a, tahat ovu afa ovi rna'a munuk lahir
ralan a.
16 Lalan ana, Ubu nsi'ik watan ma bangsa ra munuk ka'i rban-orang afa
ovi ralarira ra rfalak ra.
17 Na'uk Ia notu ma tamata ra rka'a Ia. Ia nfaturu Ni lolin a, ma lokat
varat nala da'ut ovu vali notu ma bira va'i ra ihirira. Ia nala afamtahan
rivun verin mia ovu notu ma inabira lolin.”
18 Velik ne rasul irua yai rfalak roak wean inyai, na'uk susa watan obin
ma rangal tamata rivun avyai, ma deka rasnuri rira karba ra ma raraning
ira.
19 Nata Yahudi boku rtali Antiokhia ovu Ikonium rma Listra, ma rweang
tamata rivun na'a inyai ma rteva Paulus, beti rving soli-sasan ia ma rti
kota murin. Ira rnarin ne, Paulus nmata roak.
20 Na'uk tamata ovi rorang Yesus rdir-lilit ia, nata nbatar ma newal ia
nti kota ralan. Ni ilyan ana, irua Barnabas rti kota Derbe.

Paulus irua Barnabas rewal ira rti Antiokhia

21 Na'a Derbe, na Paulus irua Barnabas rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ba
tamata rivun rorang Yesus. Irua rotu munuk roak wean inyai, beti rewal
ira rti Listra, Ikonium ovu Antiokhia.
22 Ira rna'a kota avyai, na rala snurak lolin ma al rfangrebat tamata ovi
rorang Yesus ralarira ra, boma rorang a'uk Yesus. Ira rfalak ne, “Kida
averi, ita tatuan lan susa rivun veki, beti ti tna'a Ubu Ni Fareta Ralan.”
23 Paulus irua Barnabas rfaturu tamata ra verin lokat sidovung tamata
ovi rorang Yesus ma rna'a rira dawan kareda ovi reluk penatua.§ Nata
irua raflurut ovu rtolat, beti rera verin Duila'a ma nwanar ira, tevek
rorang lan roak Ia.
24 Rotu munuk wean inyai, na rahu propinsi Pisidia ma rti raran propinsi
Pamfilia.
25 Ira rfamalik munuk Ubu Ni vaivatul ra na'a kota Perga, beti rti kota
Atalia.
26 Tali inyai, na ravul kabal lar ma robal rti ewal Antiokhia. Lan a na'a
Antiokhia, na tamata ovi rorang Yesus rera verin Ubu ma nala Ni rala lolin
verin Paulus irua Barnabas, boma rfabana rira karya i beti rotu munuk a.
27 Ti ma raran Antiokhia, na rasweang sidovung tamata ovi rorang Yesus
ma rasdovu ira, beti rfamalik munuk Ubu Ni afa ovi notu roak verin ira
na'a rira karya ra. Ira rfamalik vali ne, wean inba ma Ubu nala Ni linga'an
lolin verin ira, boma tamata ovi wol Yahudi ra rorang vali Yesus.
28 Paulus irua Barnabas mnanat lahir ira na'a kota yai, ma irmunuk
tamata ovi rorang Yesus rleal inyai.

---

‡ **14:14 14:14** Yahudi ra ba'i rkamadir rira kadaravit al rfaneak ne, rangrova te wol rtorung afa ovi tamata ra rotu. Ira rkamadir rira kadaravit ra, na'uk wol rabluhu. § **14:23 14:23** Msi'ik catatan kaki na'a Kisah 11:30.

15

Tamata dawan ovi rorang Yesus rasdovu ira na'a Yerusalem mane ra'an vai isa

1 Amar isa, na tamata boku rtali propinsi Yudea rma kota Antiokhia ma
rair tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira. Ira rfalak ne, “Musa
ni inukun ra rfalak ne, wean i wol rsunat mia, na Ubu wol nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.”*
2 Paulus irua Barnabas wol inar lahir afa i tamata avyai rfalak a, ba vair
ma dawan. Nata ra'an vai isa ma irua ovu tamata boku ovi rorang Yesus
rti Yerusalem, ma rfamalik afa ini verin rasul ra ovu dawan kareda ovi
reluk penatua.
3 Ba tamata ovi rorang Yesus na'a Antiokhia rfatuang ira rti kota murin
a, beti rbana rti propinsi Fenisia ovu propinsi Samaria ma rfamalik na'a
tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang Yesus. Tamata ovi rorang Yesus
na'a inyai rarenar ivar yai, na inar lolin.
4 Ti raran Yerusalem, na tamata ovi rorang Yesus ovu rasul ra, ntafal vali
dawan kareda ovi reluk penatua, rti ma rala ira. Ira rfamalik munuk afa
ovi Ubu notu roak verin ira na'a rira karya verin tamata ovi wol Yahudi
ra.
5 Na'uk tamata ovi rorang Yesus boku rtali Yahudi rira sidovung isa
naran Farisi rdiri ma rfalak ne, “Tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang
roak Yesus, musti rot-orang Musa ni inukun ra ovu rsunat vali ira.”
6 Ba rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk penatua rasdovu ira ma
rfamalik afa ini.
7 Rasdovu ira ya'i mnanat vali ma rsiforat ira, beti Petrus ndiri ma nfalak
ne, “Terang a valing averi, mia mkya'a roak ne, amar rivun nti roak veli,
na Ubu nfili ya'a tali bir tinemun ma ti ufamalik Ni Ivar Lolin verin tamata
ovi wol Yahudi ra, boma rarenar ma rorang vali Yesus.
8 Ubu nka'a munuk lahir tamata ralarira ra. Ia nfaturu roak ne, nfili ira
ma nala Ni Roh verin ira wean i notu roak verin ita.
9 Ubu nsi'ik ita tamata Yahudi, ovu tamata ovi wol Yahudi, wead isa
watan, ba notu vali ma ralarira ra rmerat, tevek rorang roak Yesus.
10 Ba afaki notu mi mlyabir teman Ubu ma myala varvara aleman† verin
tamata ovi wol Yahudi ra? Deka mkyiwal tamata ovi rorang Yesus, na'uk
wol Yahudi ira, ma rorang Musa ni inukun ra! Ita ovu ubud-nusid ra wol
tvar-nala vali varvara yai.
11 Deka tkiwal ira ma rorang Musa ni inukun ra, tevek ita torang ne,
Duila'a Yesus nala Ni rala lolin verin ita ma nsikat ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal. Tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi
ira, na ira wean vali ita ma rira vava'at kakiwal!”
12 Nata tamata rivun ovi rna'a inyai wol vair lahir, ba Barnabas irua
Paulus rfamalik lalawatan Ubu Ni ngrebat i nala verin ira, ma rotu mujizat
ovu rotu faneak ovi tamata ra wol rot-nala verin tamata ovi wol Yahudi
ra.
13 Rangrihi munuk roak, beti Yakobus‡ nfalak ne, “Terang a valing averi,
eka mryenar ya'a!

---

* **15:1 15:1** Ira rfalak wean ini, tevek tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, wol rsunat ira obin. † **15:10 15:10** Varvara aleman ihin a ne, Tamata Yahudi ovi rorang Yesus boku mane rkiwal tamata ovi wol Yahudi na'uk rorang Yesus, ma musti rot-orang Musa Ni inukun ra ovu Yahudi rira adat ra. ‡ **15:13 15:13** Yakobus ini, Duila'a Yesus warin a.

14 Simon Petrus nfamalik roak ne, lalan ana Ubu nfaturu Ni rala lolin
verin tamata ovi wol Yahudi ra, ma nfili boku tali ira ma reluk Ni tamata
ra.
15 Afa yai wean lahir i nabi ra rfamalik lan roak. Nabi isa ntulis ne:
16 ‘Amar liak, na veka uma ma ufadiri ewal Raja Daud ni rahan i nleka
roak.§ Rahan yai nama'ar, na'uk Ya'a veka ufadiri ewal ia na'a wan
a,
17 boma tamata ra munuk bisma rdava Duila'a.
Otu wean ini, boma tamata ovi ufili roak ira,
velik ne Yahudi te wol Yahudi ira, veka rorang Ya'a.*
Ya'a Duila'a Ya'a,
18 ba tali lalan a ufavotuk roak afa ovi otu ra verin tamata ra.’ ”
19 Yakobus ntafal ma nfalak ne, “Ya'a unovak ne, tamata ovi wol Yahudi
ira, na'uk inar ma rorang vali Ubu, na ita deka totu susa ira.†
20 Ni lolin a tasusan surat verin ira ma tsurak ira ma deka ra'an
afamtahan ovi rala roak al raraning walut ra, te ra'an afwatan ihin tali
afwatan ovi rfungal ma rfedan ira, ovu deka renu te ra'an lara. Deka rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira‡ verin ira.
21 Tali lalan ana, tamata ra rfamalik Musa ni inukun ra. Lokat amar i
ryari ira, na tamata ra rfamalik inukun avyai na'a rira rahan falurut ra
na'a ahu ra munuk.”

Dawan kareda ovi reluk penatua rkirim surat verin tamata ovi wol Yahudi ira, na'uk rorang roak Yesus

22 Rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk penatua, irmunuk tamata ovi
rorang Yesus na'a rira sidovung a ra'an vai isa ma rfili tamata ifira tali
ira, ma irmunuk Paulus ovu Barnabas rti Antiokhia. Ba rfili Silas ovu
Yudas i rfanara vali ia ne Barsabas. Tamata irua ini rban-ulu vali na'a
rira sidovung.
23 Ira rala surat ma rtaha. Surat yai ihin wean ini:
“Ami ini rasul ra, dawan kareda ovi ameluk penatua, ovu terabir-
valibira ra amasusan surat ini verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol
Yahudi ira, ma rleal Antiokhia, propinsi Siria ovu propinsi Kilikia. Amala
salam verin mia!
24 Ami amrenar ne, tamata ifira rtali mami sidovung ti rlolak mia, ma
rotu ma wahabira rwa'uk na'a afa ovi rair ra. Ami wol amsinir ira ma
rotu afa avyai.
25 Amasdovu ami ma ama'an vai isa ma amfili brana ifira ma ti rdoku
ovu mia. Ira veka irmunuk Barnabas ovu Paulus. Irua ini amlobang urun
ira.
26 Tamata irua ini wol rbobar ma rmata na'a karya ini, tevek dida Duila'a
Yesus Kristus.
27 Ba amsinir Yudas irua Silas ma ti rfalyawang mami vaivatul ovi rna'a
surat ini verin mia.

---

§ **15:16 15:16** Nabi Amos nala vaivatul kamkuma ma nfalak ***Daud ni rahan***. Tafsiran boku rfalak ne, Daud ni rahan ihin a Daud ubun nusin ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, Daud ni fareta.

* **15:17 15:17** Amos 9:11-12 † **15:19 15:19** Yakobus ni maksud ma deka rkiwal da'in tamata ovi wol Yahudi ira ma rorang tamata Yahudi rira adat ra. ‡ **15:20 15:20** ***Deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai.

28 Ubu Ni Roh ntorung roak, ovu ami amtorung vali, boma deka amala
varvara aleman verin mia, ba amala watan varvara ovi byar-nala, wean
ini:
29 deka mian afamtahan ovi rala roak al raraning walut ra, deka mian
afwatan ihin tali afwatan ovi fyungal ma fyedan ira, ovu deka myenu te
mian lara. Deka msyifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awabira verin
ira. Wean i fyaroa tenabira tali afa avyai, na kena roak mia. Lawan watan
inyai ta bir tinemun, ba ki tsituan ewal ita.”
30 Rsituli munuk roak ira, beti irfa'at rban-talik ira ma rti Antiokhia. Ira
rasdovu munuk tamata ovi rorang Yesus na'a inyai ma rala surat yai verin
ira.
31 Tamata ovi rorang Yesus rbas munuk surat yai, ba ralarira lolin urun,
tevek ihin nfaloling ralarira ra.
32 Yudas irua Silas nabi vali ira. Ira rsurak ma mnanat terad a valid ovi
rna'a Antiokhia ma rfaloling ovu rfangrebat ralarira ra.
33 Irua rna'a inyai ma ya'i mnanat roak, beti tamata ovi rorang Yesus
na'a inyai rsinir ira ma rewal ira rti Yerusalem, ma rfalak verin tamata
ovi rsinir ira ne, fara Ubu naflahar ira. [
34 Na'uk Silas ralan nfalak ma nana'a watan inyai.]§
35 Paulus irua Barnabas mnanat vali ira na'a Antiokhia. Ira ovu tamata
rivun vali rair ovu rfamalik Duila'a Ni vaivatul ra.

Paulus irua Barnabas rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra ma ka'i rban-sialing ira

36 Ba amar isa, na Paulus nfalak verin Barnabas ne, “Mwa ma ti tfalokat
ewal ahu ovi lan a tfamalik roak Ubu Ni vaivatul ra, ma talola terad a valid
ovi rorang roak Yesus, boma tsi'ik ne, rira vava'at a wean inba.”
37 Barnabas inan ma novun Yohanes i rfanara vali ia ne Markus,
38 na'uk Paulus nanovak ne, wol lolin ma rovun Markus, tevek ia nban-
talik roak ira na'a propinsi Pamfilia, velik ne rira karya nbana obin.
39 Barnabas irua Paulus rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra, ma ti nata
rban-sialing roak ira, ba Barnabas nala Markus ma irua ravul kabal lar
ma robal rti nuhu isa naran Siprus.
40 Na'uk Paulus nfili Silas ma nkarya ovu ia. Wol rti obin, na tamata
ovi rorang Yesus na'a kota Antiokhia rera verin Ubu ma nala Ni rala lolin
verin ira.
41 Irua rti ma rban-lilit propinsi Siria ovu propinsi Kilikia, ma rfangrebat
sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a inyai, boma rira inorang nangrebat.

16

Timotius ntuan Paulus irua Silas ma norang lahir ira

1 Paulus irua Silas rti lan kota Derbe, beti rti kota Listra. Tamata isa i
norang Yesus naran Timotius nana'a inyai. Renan Yahudi ia ma norang
roak Yesus, na'uk yaman a tamata Yunani ia.
2 Tamata ovi rorang Yesus na'a Listra ovu kota Ikonium rfalak ne,
Timotius tamata lolin ia.
3 Paulus inan ma Timotius novu vali ma irmunuk, ba rsunat ia, tevek
Yahudi ovi rna'a wan yai rka'a ne, Timotius yaman ntali Yunani.*

§ **15:34 15:34** Naskah mnanat etal dawan wol rira ayat ini, ba tfaneak ovu tanda kurung. * **16:3 16:3** Tamata Yahudi veka wol inar Timotius, wean i wol rsunat ia, velik ne tamata Yunani wol rsunat yanarira ra.

4 Nata rtali ahu isa rti ahu isa ma rsurak tamata ovi rorang Yesus.
Ira rfamalik verin ira na'a afa ovi rasul ra ovu dawan kareda ovi reluk
penatua na'a Yerusalem rfadoku roak a, boma sidovung tamata ovi rorang
Yesus rot-orang.†
5 Ba amar nkati amar, na sidovung tamata ovi rorang Yesus rira inorang
ntafal ma nangrebat, ovu vali ntafal ma rivun ira.

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa na'a kota Troas

6 Ubu Ni Roh notu teri ma Paulus irua Silas deka rfamalik Ni Ivar Lolin
na'a propinsi Asia, ba irua rbana rti propinsi Frigia ovu propinsi Galatia.
7 Ti raran propinsi Misia ni elat ratan a, mane rti propinsi Bitinia, na'uk
Yesus Ni Roh notu teri ma deka rti inyai.
8 Ba rban-etal Misia ma rti lahir kota Troas.
9 Ni ovan ana, Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nrea ne,
brana isa ntali propinsi Makedonia ndiri wahan ralan a, ma nera ovu
ralan urun ne, “O baba, eka mwa Makedonia ma mlobang ami.”
10 Paulus wean i namifi munuk, na amasusan wamami ma amban-talik
lahir wan yai ma amati Makedonia,‡ tevek amka'a ne, Ubu nera ami ma
ti amfamalik Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rna'a ineri.

Lidia norang vali Yesus

11 Amavul kabal lar isa na'a Troas ma amobal amati lahir nuhu isa naran
Samotrake, ma ni ilyan ana, amati kota Neapolis.
12 Tali inyai, na amati kota dawan isa naran Filipi na'a propinsi
Makedonia. Tamata Roma rivun rleal kota yai, ovu amna'a inyai amar
ifira vali.
13 Naran amar i ami tamata Yahudi amyari ami, na amahu kota ni falfolat
ila'a i na'a ni fidu ma amati oar isa nelan, tevek amanovak ne, tamata ra
rasdovu ira ma raflurut na'a inyai. Ba amdoku ma amangrihi ovu vata ovi
rasdovu ira na'a inyai.
14 Tali vata avyai, na isa ntali kota Tiatira naran Lidia. Ia nfedi maloli
ungu. Vata yai ba'i nraning Ubu. Ba na'ut i nrenar afa ovi Paulus nfalak
ra, na Duila'a notu ma ralan natvelar ma ntorung afa avyai.§
15 Ira rbaptis ia ovu ni rahan teta a. Nata vata yai nera verin ami ne,
“Ning kida averi, wean i mkya'a roak ne, ya'a orang urun Duila'a Yesus, na
mya ma milola ami na'a ning rahan veki.” Ia nkiwal nala ami ma amna'a
ni rahan.

Ra'abu'i Paulus irua Silas na'a Filipi

16 Amar isa, na mane amati wan falurut i na'a oar nelan yai, na amtuan
vata sansinir isa. Vata yai nait sian nleal ia, ma notu ma nanovak nala afa
ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma. Vata yai notu ma duan ra rira
kubang a dawan, tevek tamata ra rbahir ia ma nfalak afa ovi veka rkena
ira.

---

† **16:4 16:4** Paulus irua Timotius rira maksud ma rot-orang afa ovi Paulus nfalyawang na'a surat i ntali dawan kareda avyai na'a Yerusalem. Msi'ik Kisah 15:23-29. ‡ **16:10 16:10** ***Amasusan wamami***: Mulai tali ayat ini ti ayat 17, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami***. Snain a ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ti raran Filipi, beti rban-sialing ira. Tevek na'ut i Paulus nti talik Filipi, na Lukas wol nfalak roak ne, ***ami.*** § **16:14 16:14** Lidia ini wol tamata Yahudi, na'uk norang Ubu. Velik ne norang roak Ubu, na'uk wol norang Yesus Kristus obin. Tamata rivun rfedi-rfaha afa na'a kota Tiatira. Maloli ungu ini fyawan dawan ma tamata ka'i a'uk rfaha nala.

17 Vata yai norang lalawatan Paulus ovu ami ma nafwak ne, “Brana ovi
rkarya verin Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka. Ira rfamalik ne, wean
inba ma Ia veka nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal!”
18 Amar ifira lahir vata yai nafwak wean inyai, ba ti nata Paulus wol
ntahang nala roak, ba nfulak ia ma nfalak verin nait sian yai ne, “Ya'a ala
Yesus Kristus naran ovu Ni ngrebat, ma ufareta oa ma muti talik vata ini!”
Na'ut inyai lahir, na nait sian yai nti talik ia.

19 Vata yai duan ra rka'a roak ne, wol rdav-nala roak kubang tali ia. Ba
rtaha Paulus irua Silas ma rlia soli-sasan ira rti wan i rfedi-rfaha afa na'a,
ma rdiri dawan fareta waharira ralan ra.
20 Ba vata yai duan ra rtaha roak Paulus ovu Silas verin Roma rira dawan
fareta ra ma rfalak ne, “Tamata irua ini Yahudi ira. Rma ma rotu ma
vangoa-vanga na'a dida kota a!
21 Ira rair tamata ra ma rot-orang rira adat ovu inukun ovi wol kena ovu
ita, tamata Roma, dida adat ovu inukun ra! Ba deka torang rira adat ra!”

22 Tamata rivun rdiri vali ma rangal Paulus irua Silas. Dawan fareta
avyai rfareta rira tamata ra ma raling irua rira kadaravit ra, beti rala
navnaval ra ma al rvaval ira.
23 Rvaval ma dawan roak ira, beti rovun ira ma ti rvatuk ira na'a bu'i
ralan. Nata rfareta tamata dawan i nfareta bu'i ma nsi'ik ma lolin ira.
24 Tamata yai norang afa ovi ni dawan ra rfalak verin ia, ba nvatuk lahir
ira na'a bu'i ralan, beti nala kakeak tma'an al ndadul earira ra na'a liri
dawan ra.

25 Ka'a bi nafafruan tenan, na Paulus irua Silas raflurut ovu rdedang ma
al raraning Ubu. Tamata liak ovi ra'abu'i roak ira na'a inyai rarenar vali.
26 Brian munuk, na ruru dawan urun i lahir, ma bu'i yai nawelu ma ti
naran ni fanderen a. Falfolat ra munuk ratvadil lahir ovu kakeak tma'an
ra munuk rablewar ma rleka tali tamata ovi rna'a bu'i ralan.
27 Dawan i nfareta bu'i yai nbatar ma nsi'ik, na falfolat ra ratvadil roak,
ba ntavar ni nahin blawat mane nfedan tenan, tevek nanarin ne, tamata
ovi rna'a bu'i ralan rafla munuk roak.
28 Na'uk Paulus nafwak ma vain dawan ma nfalak ne, “Deka fwedan
tenam a! Ami amna'a munuk ini obin!”

29 Tamata dawan yai nera ma rala ulu isa, ma nafla ovu ulu yai nti ralan.
Nti naran, na tenan a raruru ma nsangatur nulu Paulus irua Silas.

30 Nata novun ira rti murin ma norat ne, “Baba averi, ya'a musti
otu afaka, boma Ubu nsikat ya'a tali ning salasilan ra, ma ning vava'at
kakiwal?”

31 Ira rfalak verin ia ne, “Morang Duila'a Yesus Kristus, boma Ia veka
nsikat oa tali mu salasilan ra, ma mu vava'at kakiwal, oa ovu vali mu
rahan teta!”

32 Nata ira rfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin ia ovu tamata ovi rna'a ni
rahan a munuk.
33 Nafafruan tenan yai vali, na dawan i nfareta bu'i yai novun irua ma
nfamerat rira mngala ra. Nata rbaptis lahir ia ovu ni rahan teta munuk.
34 Rbaptis munuk ira, beti novun Paulus irua Silas rti ni rahan ma nfa'an
ira. Ia ovu ni rahan teta inar lolin, tevek rorang roak Ubu.

35 Ni ilyan varverak a, na Roma rira dawan fareta ra rsinir rira tamata
ra rti ma rfalak verin dawan i nfareta bu'i yai ne, “Fwatalik kikyai tamata
irua yai!”

36 Ba dawan i nfareta bu'i yai nfalak ivar yai verin Paulus. Ia nfalak ne,
“Baba averi, dawan fareta ra rfalak roak ma ufatalik mia, ba myewal mia
kikyai ovu byana ma lolin.”
37 Na'uk Paulus nfalak verin dawan fareta rira tamata avyai ne, “Ya'i
yo, ami tamata Roma ami,* na'uk wol fyaleka inukun verin ami obin, na
rvaval ma dawan roak ami na'a tamata rivun waharira ralan ra, nata
rvatuk ami ti bu'i ralan ma rdadul ami. Ira mane rfareta ami ma amban-
talik wan ini, na'uk rfonak ma tamata ra deka rka'a. Wol kena lahir! Eka
msyinir dawan fareta avyai ma ka'i rma ma rfatalik ami!”
38 Roma rira dawan fareta ra rira tamata ra ti rfamalik afa ini verin ira,
ba rarenar ne Paulus irua Silas tamata Roma ira, na rbobar urun, tevek
wol rot-orang Roma rira inukun ra.
39 Ba rti ma rera verin Paulus irua Silas ma rabun afa sian ovi rotu verin
ira. Nata rovun irua tali bu'i ralan ma rera ovu ralar urun verin ira, ma
rban-talik kota yai.
40 Paulus irua Silas rban-talik roak bu'i yai ma rti Lidia ni rahan. Na'a
inyai, na rtuan tamata ovi rorang Yesus, ba irua rsurak ira, boma rira
inorang deka kako'u, beti rban-talik ira.

17

Yahudi rira dawan ra rfakeri tamata ralarira ra, ma rangal Paulus na'a Kota Tesalonika

1 Paulus irua Silas rahu linga'an i nti kota Amfipolis ovu kota Apolonia
ma rti raran kota Tesalonika.* Yahudi rira rahan falurut isa na'a inyai.
2 Paulus ba'i nti Yahudi rira rahan falurut yai. Lokat amar i ryari ira, na
ia ovu tamata Yahudi ra rfamalik Ubu Ni Surat Ralan, ti naran karedralan
itelu.
3 Ia nfamalik ne, “Ubu nfadoku roak ma rotu sian ma rfedan Raja i
ntevut dida salasilan ra, beti nva'at ewal tali matmatan. Raja i ntevut dida
salasilan ra, inyai Yesus i ufamalik verin mia!”
4 Ba tamata Yahudi boku rorang Yesus ma rovu Paulus irua Silas. Wean
inyai vali verin tamata Yunani ovi rorang Ubu, ovu vata mela ra, rivun ira
rorang afa ovi Paulus nfalak ra.
5 Na'uk dawan Yahudi ra ralar sian, ba rera tamata ktufan ifira tali
linga'an ra ma rasdovu ira. Tamata ktufan avyai rti ma rotu ma vangoa-
vanga dawan na'a kota ralan. Ira rti tamata isa naran Yason ni rahan,
mane rot-visal rahan yai ma rdava Paulus irua Silas, tevek inar ma rtaha
ira ti verin tamata rivun.
6 Na'uk wol rdav-nala Paulus irua Silas na'a inyai, ba rlia soli-sasan
Yason ovu tamata ovi rorang Yesus boku vali, ma ti rdiri dawan ovi rfareta
kota yai waharira ralan ra. Ira rafwak ne, “Kida averi, tamata ovi rotu sian
tamata ra na'a wan inba watan, fiang ini rma roak dida ahu a!
7 Yason nala roak ira ma rna'a ni rahan. Ira munuk wol rorang inukun
ovi Roma rira Kaisar nfadoku ra, tevek rfalak ne, raja isa vali naran Yesus!”
8 Ba rira vaivatul avyai rfakeri tamata rivun ralarira ra na'a kota yai,
ovu rfakeri vali rira dawan fareta ralarira ra ma rangrova urun.

---

* **16:37 16:37** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Ira a'uk sa'i rira hak rivun wean Paulus ntuntut na'a ayat ini. * **17:1 17:1** Tesalonika ini kota dawan isa, ma vai Mala nfalak ne, *Ibu Kota propinsi Makedonia.* Ni nama a lolin (wan i abau te kabal ra bisma rlau), ovu snain tamata rivun ratut irua (200.000) rleal inyai.

9 Nata tamata ovi rfareta kota yai rfalak ma Yason ovu tamata ovi rorang
Yesus rfadok-teri rira kubang na'a inyai veki, ma wean i rtorung ne, wol
rotu roak afa avyai, beti rfatalik ira.

Paulus irua Silas rna'a kota Berea

10 Lervava roak, na tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika rsinir
Paulus irua Silas ma rti kota Berea. Ti raran inyai, na rti lahir Yahudi
rira rahan falurut.
11 Tamata ovi rna'a Berea yai rira sialang verin tamata liak ra lolin lia
tamata ovi rna'a Tesalonika. Ira inar urun ma rarenar Ubu Ni vaivatul
ra, ovu vali lokat amar rbas ma lolin Surat Ralan ma al rsi'ik ne, afa ovi
Paulus nfalak ra kena te wahal.
12 Ba tamata Yahudi rivun ovi rna'a inyai rorang Yesus. Vata mela
Yunani boku ovu brana Yunani rivun vali rorang Yesus.
13 Ti ma Yahudi ovi rna'a Tesalonika rarenar ne, Paulus nfamalik Ubu
Ni vaivatul ra na'a Berea, na rti inyai ma rfakeri tamata ralarira ra, boma
vangoa-vanga dawan.
14 Ba tamata ovi rorang Yesus ti rovun lahir Paulus ma rti tahat nelan a,
na'uk Silas irua Timotius rna'a watan Berea.
15 Nata rovun Paulus rti kota Atena. Paulus nsurak tamata avyai ma
rfalak verin Silas irua Timotius ma yarak ti rtuan ia na'a Atena. Ia nfalak
munuk wean inyai, beti rewal ira rti Berea.

Paulus nfamalik Ubu na'a kota Atena

16 Paulus nana'a Atena al nanaban Silas irua Timotius, na ralan lalau
urun, tevek nsi'ik kota yai nngora lahir ovu walut ovi tamata ra raraning.
17 Ba nti Yahudi rira rahan falurut, ma ia ovu Yahudi ra ovu Yunani ovi
rorang Ubu rfamalik afa ala rsiforat ira na'a inyai. Lokat amar Paulus
notu wean inyai vali verin tamata ovi ntuan ira na'a wan i rfedi-rfaha afa.
18 Guru ovi rira kaka'a dawan rira sidovung naran Epikuros, ovu tamata
ovi rira sidovung naran Stoa rsisoal ira ovu ia. Boku tali ira rfalak ne,
“Tamata ini sumarn batbitin ma nangrihi tia ma watan!” Boku vali rfalak
ne, “Beta ne nfamalik tamata liak rira ubu ra.” Ira rfalak wean inyai, tevek
Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus, ovu nfamalik vali ne,
tamata ra veka rva'at ewal tali matmatan.
19 Nata guru avyai rovun ia, ma ti rasdovu ira na'a rira sidovung dawan
a naran Areopagus. Ira rfalak verin ia ne, “Baba, inamami ma amrenar
afa ngorva'an ovi mair yai.
20 Tevek amrenar afa ovi fwalak ra, na'uk afa avyai rfabriang ami.
Inamami ma amka'a vaivatul avyai ihirira ra.”
21 Tamata Atena ra ovu tamata dakan ovi rna'a kota yai inar ma rdoku
ma rfamalik ovu rarenar lalawatan afa ngorva'an ra.
22 Ba Paulus ti ma ndir-ulu na'a sidovung dawan Areopagus yai ma
nfalak ne, “O tamata Atena averi! Usi'ik tali afa ovi myotu ra, na myorang
urun bira agama, ma mryaning bira ubu ra.
23 Tevek uban-lilit bira kota ma usi'ik wan ovi mryaning bira ubu ra.
Urea vali wan i ba'i misnuri bira korban ra na'a. Na'a wan yai rtulis
vaivatul ovi ne, ‘Verin Ubu i wol amka'a.’ Mia fyadawang Ubu, na'uk wol
mkya'a Ia. Ba mane ufamalik Ia verin mia.
24 Ubu i notu lanit ivavan ovu afa ovi rna'a munuk ralan a, Ia Duila'a
verin afa ovi rna'a lanit ratan ovu ovi rna'a lanit ivavan. Ia wol nleal

rahan falurut ovi tamata ra rotu, wean rahan ovi fyadoku bira walut ra
na'a.
25 Ia wol nera afa tali tamata ra, tevek Ni munuk afakataka! Ubu a'uk sa'i
nala dida vava'at ovu nad ra, ntafal vali afakataka munuk verin tamata
ra.
26 Ubu not-nala tamata ra munuk na'a lanit ivavan a tali tamata isa i
naran Adam, ma nsiduk ira lokat nuhu ovi rna'a lanit ivavan. Tali lalan,
nfadoku roak dida vava'at ovu matmatan a, ovu vali tamata ra veka rna'a
inba.
27 Ubu notu wean inyai, boma tamata ra rdava Ia, ma fara ne rtuan Ia
na'a amar ovi rdava Ia. Velik aba, Ubu wol raroa tali ita.
28 Tamata ra ba'i rfalak ne, 'Ia novun ita ma tna'a lanit ivavan a, ovu
tasdai ma tva'at, tevek Ni ngrebat a.' Inyai wean vali bira tamata boku ovi
rasusan surat ra rfalak ne, 'Ubu yanan verin ita munuk.'
29 Ubu yanan ita, ba deka tanovak ne, Ubu wean walut ovi rotu tali masa
te perak te vatu, ma tamata ra rotu tali rira kaka'a.
30 Lalan ana, wol tka'a Ubu ralan ma totu afa boda-badi rivun. Ubu
nablufang roak afa avyai, na'uk fiang ini Ia nfareta tamata ra munuk na'a
wan inba watan ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.
31 Ubu nfadoku roak amar ma veka nfaleka inukun ovu Ni malolan a
verin tamata ra munuk na'a lanit ivavan a. Ia nfili roak tamata isa ma
veka nukun tamata ra. Ia nfava'at ewal roak tamata yai tali matmatan ma
nfaturu verin tamata ra munuk ne, Ubu nfili Ia!"
32 Ira rarenar Paulus nfalak ne, Ubu nfava'at ewal tamata isa tali
matmatan, ba boku rangrihi lablabir ia. Na'uk boku rfalak verin ia ne,
"Inamami ma fwamalik ewal afa ovi verin ami."
33 Ba Paulus nban-talik rira sidovung yai.
34 Tamata boku rtorung Paulus ni vaivatul ra, ma rorang Yesus. Tamata
avyai nararira Dionisius i ndoku rira sidovung Areopagus ovu vata isa
naran Damaris, ovu tamata liak boku rorang vali.

18

Paulus nsiair na'a Korintus

1 Nata Paulus nban-talik kota Atena ma nti kota Korintus.
2 Na'a inyai, na ntuan tamata Yahudi isa naran Akwila, ntali propinsi
Pontus. Ia ovu awan naran Priskila beti rtali Italia rma Korintus, tevek
Kaisar Klaudius nfareta ma Yahudi ra munuk rdir-talik kota Roma. Paulus
ti nalola ira.
3 Nata nleal inyai ma nkarya ovu ira, tevek ira munuk rotu afwatan ulin
na'a befak ma al rdava kubang.
4 Lokat amar i Yahudi ra ryari ira, na Paulus nti Yahudi rira rahan falurut
ma nfamalik ni inorang a. Paulus nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata
Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra, ma ndava ralarira ra ma rorang Yesus.
5 Silas irua Timotius rtali propinsi Makedonia rma vali, ba Paulus wol
notu befak roak. Ia nala munuk ni amar ra ma al nfamalik Ubu Ni vaivatul
ra verin Yahudi ra ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra.
6 Na'uk tamata Yahudi ovi rna'a inyai rangal Paulus ma rfalak sian ia,
ba nasyaruk vatuk kyavu tali ni kadaravit ma notu faneak ne, sala ira. Ia
nfalak verin ira ne, "Amar isa, na Ubu veka nukun mia ma ka'i byara bira
salasilan ra! Ya'a wol ning varvara roak verin mia, ba tali amar ini, mane
uti ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra."

7 Ba Paulus nban-talik ira ma ti nsiair na'a rahan i nebang rahan falurut
yai. Tamata i ni rahan yai naran Titus Yustus. Ia wol Yahudi ia, na'uk
nraning vali Ubu.
8 Tamata dawan isa naran Krispus nfareta rira rahan falurut. Ia ovu ni
rahan teta, ovu vali tamata Korintus rivun, rarenar afa ovi Paulus nfalak
ra ma rorang Duila'a Yesus, beti rbaptis ira.
9 Ovan isa, na Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa ma nrenar
Duila'a nfalak verin ia ne, “Deka bwobar ta baba! Fwamalik lalawatan
Ning vaivatul ra ma deka mtalik.
10 Tevek ovun oa, ba wol tamata isa vali veka nkena tenam a ma notu
sian oa, tevek Ning tamata rivun na'a kota ini.”
11 Ba Paulus nleal Korintus varat isa vulan inean, ma nair Ubu Ni
vaivatul ra verin tamata ra.
12 Na'ut inyai, na tamata isa naran Galio nfareta propinsi Akhaya, ovu
tamata Yahudi ra ra'an vai isa ma rtaha Paulus ma rti wan i ba'i rfaleka
inukun verin tamata ra.
13 Ira rfalak verin Galio ne, “Tamata ini nair tamata ra ma raraning Ubu,
na'uk afa ovi nair ra rangal Musa ni inukun ra!”
14 Paulus mane nangrihi, na Galio nfalak lan roak verin tamata Yahudi
ra ne, “O tamata Yahudi averi! Wean i myangadu tamata ini, tevek ni sala
maraan te sala aleman, ki unaban ma urenar mia.
15 Na'uk vaibira na'a bira adat a, vaivatul ra ovu tamata nararira ra, ba
mia ka'i myotu ma lolin watan. Ufena ma ufaleka inukun na'a afa avyai!”
16 Ba Galio nfalak ma rala'ing vatuk ira tali wan i ba'i rfaleka inukun
na'a yai.
17 Ira rtaha lahir Sostenes i nfareta Yahudi rira rahan falurut a, ma
rvaval ia na'a Galio wahan ralan a, na'uk Galio wol nkamlabir.

Paulus newal ia nti Antiokhia

18 Paulus mnanat vali ia na'a Korintus, beti nti talik tamata ovi rorang
Yesus na'a inyai. Irmunuk Priskila ovu Akwila rti kota isa naran Kengkrea,
ma Paulus nacukur lahir ni vut ma nfaturu ne, nfakena roak ni tnorung
verin Ubu.* Nata rarata kabal lar ma robal rti propinsi Siria.
19 Ti ma raran kota Efesus, na Paulus nsuta ma nban-talik Priskila ovu
Akwila, ma nti Yahudi rira rahan falurut isa ma ia ovu tamata Yahudi ra
rsisoal ira.
20 Ira rera ma Paulus mnanat ia na'a inyai, na'uk nafena.
21 Mane nban-talik ira, na nfalak ne, “Wean i Ubu ralan nfalak, na ki
uma ewal.” Nfalak munuk wean inyai, beti nrata ewal kabal lar ma nti
talik Efesus.
22 Kabal lar yai ti naran kota Kaisarea, na Paulus nsuta ma nra
Yerusalem, ma ntuli tamata ovi rorang Yesus na'a inyai, beti nti Antiokhia.
23 Ti naran Antiokhia, na ni amar ifira vali na'a inyai, beti ntali ahu isa
nti ahu isa na'a propinsi Galatia ovu propinsi Frigia, ma nalola tamata ovi
rorang Yesus na'a inyai ma nfangrebat rira inorang a.

Apolos nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra

24 Na'ut inyai, na tamata Yahudi isa naran Apolos, rarali ia na'a kota
Aleksandria. Ia beti naran kota Efesus. Ia nka'a nangrihi ma lolin, ovu
nka'a ma lolin Surat Ralan ihin a.

---

* **18:18 18:18** Tamata Yahudi rira adat ma racukur vatuk lahir rira vut ma rfaturu ne, rfakena roak afa ovi rtorung roak verin Ubu.

25 Rair roak ia ma nka'a Duila'a Yesus Ni Linga'an a, ba inan urun i
lahir ma nfamalik Yesus. Afa ovi nair ra kena vali, na'uk ni kaka'a ti
naran watan i Yohanes nbaptis tamata ra.
26 Ia ralan dawan ma nsiair na'a Yahudi rira rahan falurut ralan a.
Priskila irua Akwila rarenar afa ovi nair ra, ba rasweang vali ia ma nana'a
rira rahan, boma rfalyawang ma lolin lahir verin ia na'a Ubu Ni Linga'an
a.
27 Nata Apolos mane nti propinsi Akhaya, ba tamata ovi rorang Yesus
na'a Efesus rfangrebat ralan a, ma rasusan surat isa verin tamata ovi
rorang Yesus na'a Akhaya, boma rtorung ma rala ia ovu ralar lolin. Ba
ti naran inyai, na nlobang ma dawan tamata ovi rorang roak Yesus, tevek
Ubu nala roak Ni rala lolin verin ira.
28 Apolos ni dardirin nangrebat ma nfaleka tamata Yahudi ra ovu ni
vaivatul ra na'a tamata rivun waharira ralan ra. Ia nala vaivatul ovi rtali
Surat Ralan ma nfalyawang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus.

19

Paulus newal ia nti Efesus

1 Apolos na'a kota Korintus obin, na Paulus nbana raa ma nti naran kota
Efesus. Na'a inyai, na ntuan tamata boku ovi rorang roak Yesus,
2 ma norat ira ne, “Terang a valing averi, tali amar i beti myorang Yesus,
na mtyorung ma Ubu nala Ni Roh ma nleal ralabira ra te wahal?”

Ira rfalak ne, “Wahal obin. Ami wol amrenar lahir ne, Ubu Ni Roh
nana'a.”
3 Ba Paulus norat ira ne, “Wean inyai, na myorang aka na'ut amar i
rbaptis mia?”

Ira rfalak ne, “Ami amorang afa ovi Yohanes nair verin tamata ovi
nbaptis ira.”
4 Paulus nfalak ne, “Yohanes nbaptis tamata ra ma nfaturu ne, rahil roak
ma rtalik tali rira salasilan ra. Ia nfalak verin tamata ra ma musti rorang
tamata i veka nma yai. Tamata yai naran Yesus.”
5 Ti ma rarenar afa ovi nfalak ra, na inar ma rbaptis ewal ira na'a Duila'a
Yesus naran a.
6 Paulus nfadoku liman a na'a ira, na Ubu Ni Roh nsuta ma nleal lahir
ira ma rala vai ovi wol rka'a ra. Ira rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik
Ni vaivatul ra verin tamata ra.
7 Tamata avyai ka'a bi vutu rahin irua.
8 Paulus nana'a inyai vulan itelu ma ba'i nti Yahudi rira rahan falurut ma
nsiair, ovu wol nbobar tamata ra. Ia ni dardirin nangrebat ma nfamalik
Ubu Ni Fareta verin ira, boma rorang Yesus ma nfareta vali ira.
9 Na'uk boku ulurira vatu ma rafena ma rorang afa ovi nfalak ra, ma
rfalak sian Duila'a Yesus Ni Linga'an verin tamata rivun. Ba Paulus nban-
talik ira, ma novun tamata ovi rorang Yesus ma rti skola isa. Tamata isa
naran Tiranus ntaha skola yai, ma lokat amar Paulus nair ira na'a inyai.
10 Paulus na'a inyai varat irua ma nfamalik Duila'a Yesus, ba tamata ovi
rleal propinsi Asia, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira, na rarenar Ubu Ni
vaivatul ra.

Skewa yanan ra wol rfaret-nala nait sian ra ma rti talik tamata isa

11 Ubu nala ngrebat verin Paulus ma notu mujizat ovi tamata ra wol
rarea obin.

12 Ba tamata ra rala lesu te kadaravit ovi Paulus npake roak, ma rti
tamata ovi nawar ira ma rkena tamata avyai, na lolin lahir ira. Ira rkena
tamata ovi nait sian ra rleal ira ovu lesu te kadaravit avyai, na nait sian
ra rafla talik tamata avyai.
13 Tamata Yahudi ifira ba'i rbana tia ma, ma raling vatuk nait sian ra tali
tamata ra. Ira rarenar Paulus nfamalik Yesus, ba rala vali Duila'a Yesus
naran ma raling vatuk nait sian ra. Ira rfalak ne, “Hei nait sian averi, ami
amala Yesus i Paulus nfamalik Ia yai naran a, ma amaling vatuk mia tali
tamata ini!”
14 Yahudi rira mela falurut isa naran Skewa. Ia yanan brana ifitu rala
vali Yesus naran ma raling vatuk nait sian ra.
15 Amar isa mane raling vatuk nait sian tali tamata, na'uk nait sian yai
nfalak verin ira ne, “Uka'a roak Yesus irua Paulus, na'uk mia ini tamata
aba?”
16 Ba tamata i nait sian nleal ia yai nwatil ma ntaha tamata avyai, ma
nfar-visal ira ovu nving vatuk rira kadaravit ra. Ramngala ovu rabluhu
lahir, ba rafla talik ni rahan a.
17 Tamata Yahudi ovu tamata ovi wol Yahudi ra munuk na'a Efesus
rarenar afa yai ma rbobar urun, ba rfadawang Duila'a Yesus.
18 Tali tamata ovi rorang roak Yesus na'a inyai, na rivun ira rma ma
rtorung ma rfamalik verin tamata rivun na'a afa sian ovi rotu ra.
19 Tamata rivun ovi rtaha afa te rotu rira afnitu ra rasdovu munuk rira
buku* ovi rtaha ra, ma rasnuri ma tamata rivun rsi'ik. Ira rarekan buku
ovi rasnuri fyawarira ra, ba ni fyawan kubang perak rivun vutlima.†
20 Wean inyai, na Ubu nfaturu Ni ngrebat a ma Ni vaivatul ra ti rsoru
wan inba watan ovu tamata ovi rorang Yesus rtafal ma rivun.

Vangoa-vanga na'a kota Efesus

21 Paulus notu munuk roak afa avyai, beti ralan nfalak ma nahu propinsi
Makedonia ovu propinsi Akhaya ma nti Yerusalem. Ia nfalak ne, “Uti roak
Yerusalem, beti uti vali kota Roma.”
22 Ba nsinir Timotius irua Erastus ma ula ira rti Makedonia. Tamata irua
yai ba'i rlobang Paulus. Ia nana'a propinsi Asia amar ifira ewal.
23 Ka'a bi amar yai, na vangoa-vanga ma dawan na'a Efesus, tevek
Paulus nfamalik Duila'a Yesus Ni Linga'an a verin tamata ra.
24 Tamata isa na'a inyai naran Demetrius nkarya perak. Ia nfakadi tukan
rivun ma rlobang ia ma rotu rahan ko'u tali perak ma al rdava kubang,
ba uturira ma dawan. Rahan ko'u avyai felarira wean rahan dawan i
raraning rira ubu vata Artemis na'a.
25 Ia nasdovu ni tukan ra ovu tukan liak ovi rkarya perak vali ma nfalak
verin ira ne, “Kida averi! Mia mkya'a roak ne dida kubang dawan na'a
karya ini.
26 Mia msyi'ik ovu mryenar afa ovi Paulus nfalak ra. Ia nfalak ne, ubu
ovi tamata ra rotu wol urun, ma nweang nala tamata rivun ma rorang ia
na'a Efesus ini ovu na'a propinsi Asia!
27 Beta ne tamata ra veka rfalak sian dida karya. Nlia tali inyai, na dida
ubu vata Artemis ni rahan falurut veka wol fyawan, ovu veka rta sorat
ni dawan. Velik ne tamata ra na'a Asia ovu lanit ivavan munuk raraning
Artemis, na'uk veka rablufang ia.”

---

* **19:19 19:19** Ira rasnuri buku ovi rtulis rira afnitu ra na'a. † **19:19 19:19** Tali kubang perak rivun vutlima yai, kubang perak isa watan fyawan wean tamata isa ni kadi na'a amar isa.

28 Ti ma rarenar afa ovi nfalak ra, na rangrova urun, ba rafwak ne, “Ita,
tamata Efesus, dida ubu vata Artemis sa'i dawan ia!”
29 Ba vangoa-vanga dawan na'a kota ralan. Nata tamata rivun
rtaha tamata irua tali Makedonia. Isa naran Gayus, na isa vali naran
Aristarkhus. Tamata irua ini ba'i rfatuang Paulus na'a ni banbanan a.
Ba rlia soli-sasan ira rti wan dawan i tamata rivun rasdovu ira na'a.‡
30 Paulus mane ti ndiri tamata rivun avyai fruarira ra, na'uk tamata ovi
rorang Yesus rfalak teri ma deka nti.
31 Ni kida ifira ovi rdoku propinsi yai ni fareta rsinir tamata ma ti rfalak
ma lolin verin ia, ma deka nti wan dawan yai.
32 Amar yai vali na'a wan dawan yai ralan a, na tamata ra rasdovu ira
ma rafwak a'ar tia ma watan. Etal dawan tali ira wol rka'a ne, afakinimi
rasdovu ira na'a inyai.
33 Tamata Yahudi ra rala'ing tamata isa naran Aleksander ma ti ndiri
tamata rivun waharira ralan ra, beti rfalak ma nangrihi. Ba nala liman a
ma al notu faneak ma deka vair, boma nlotar tenan.
34 Na'uk ti ma tamata rivun ovi wol Yahudi ra rka'a roak ne, Aleksander
tamata Yahudi ia, na irmunuk rafwak fasa lahir, ma ti naran jam irua ne,
“Ita tamata Efesus dida ubu vata Artemis sa'i dawan ia!”
35 Nata kota yai ni sekretaris notu ma tamata rivun avyai deka vairira
ma nfalak ne, “Hei, tamata Efesus averi! Tamata ra munuk rka'a roak ne,
Efesus ini kota i nwanar dida ubu vata Artemis i ni dawan nlia munuk
afakataka, ni rahan falurut a. Ita twanar vali ni walut vatu i ntali lanit
nsuta.
36 Wol tamata isa nangal nala afa ovi ufalak ini, ba deka vaibira ma
minovak ma lolin veki.
37 Tamata ovi myovun roak ira mya ini, wol rbori afa ovi rna'a dida
rahan falurut ralan, ovu wol rfalak sian dida ubu vata.
38 Wean i Demetrius ovu tukan ovi rovu ia mane rmangadu tamata isa,
na eka rti wan i fareta ni tamata ovi ba'i rfaleka inukun verin tamata ra,
ovu verin gubernur, ma rmangadu ira.
39 Na'uk wean i ralabira ra rfalak ma fyamalik bira susa liak ra, na eka
fyalak na'a fareta ovu tamata rivun waharira ralan ra.
40 Tevek inlangin a sarseri roak ma Roma rira tamata fareta ra rfasala
lahir ita ne, totu mi vangoa-vanga dawan, ba wol dida vaivatul lolin isa
ma al tlotar ita na'a vangoa-vanga ini!”
41 Ia nfalak munuk wean inyai, beti nsinir ira ma rsilyaha tali wan yai.

20

Paulus newal ia nti propinsi Makedonia ovu Yunani

1 Ti ma kota Efesus malinan roak, beti Paulus nasdovu tamata ovi rorang
Yesus, ma nsurak ira ma nfangrebat ralarira ra. Nata ntuli ira ma nti
propinsi Makedonia.
2 Ia nban-oli Makedonia ma nsurak ma dawan tamata ovi rorang Yesus
ma nfangrebat ralarira ra, beti nti propinsi Yunani.
3 Paulus nleal Yunani vulan itelu. Na'ut i nasusan wan mane navul kabal
lar ma nobal nti propinsi Siria, na tamata ra rfalak verin ia ne, Yahudi ra
mane rfedan ia. Wean inyai, bi ralan nfalak ma newal ia nti Siria nahu
Makedonia.

‡ **19:29 19:29** Wan dawan yai na'a kota Efesus fruan, ma tamata rivun vutrua rahin bisma rdoku na'a inyai.

4 Brana ifira rfatuang vali ia. Isa naran Sopater i Pirus yanan ia, ntali
kota Berea. Tamata irua rtali kota Tesalonika, nararira Aristarkhus ovu
Sekundus. Isa ntali kota Derbe naran Gayus, na tamata itelu rtali propinsi
Asia, nararira Timotius, Tikhikus ovu Trofimus.
5 Tamata avyai ula ira rti kota Troas ma rnaban ami.*
6 Amar dawan i Yahudi ra rotu snoba ma ra'an roti i wol rfadoku ragi
na'a nbosal roak, beti amati talik kota Filipi ma amarata kabal lar ma
amobal amati Troas.† Amar ilima beti amaran inyai, ma amasdovu ewal
ami ovu tamata ovi ula roak ira ma raran Troas. Amna'a inyai amar ifitu.

Paulus nfava'at ewal varverun isa

7 Amar kareda ni lervava ana, amasdovu ami na'a rahan isa ma
amafna'an kida. Paulus nangrihi ma dawan verin tamata ra, ti naran
nafafruan tenan, tevek ni ilyan ana, mane nti talik ira.
8 Amasdovu ami na'a rahan yai ni kamar i na'a ratan. Kamar yai ni
damar rivun.
9 Varverun isa i naran Eutikhus ndoku na'a jendela i na'a rahan yai ni
dadir itelu. Paulus nangrihi ma blawat, ba varverun yai matan naswosu
ma ntub-lufa lahir, ba nleka tali jendela yai nsuta fun. Tamata ra rsuta ma
rsikat ia, na'uk nmata roak.
10 Paulus nsuta ma nfangofak tenan na'a varverun yai ma nangabuk ia,
ma nfalak verin ira ne, “Hei, deka byobar, ia nva'at obin!”
11 Nata nrata ewal kamar yai ma nsiduk roti ma ra'an. Paulus nangrihi
ma blawat ovu ira, ti naran varverak sumatan, beti nban-talik ira.
12 Tamata avyai rovun varverun yai nti ewal ni rahan, ba ralarira ra
lolin urun, tevek nva'at ewal.

Paulus ntali Troas nti Miletus

13 Amavul kabal lar ma ula ami ma amati kota isa naran Asos ma amsa'a
Paulus, tevek mane nbana raa nti inyai.
14 Amaran Asos, na amtuan Paulus na'a inyai, ma amovun ia ma amarata
kabal yai, beti amobal amati kota Metilene.
15 Amna'a inyai, nata ni ilyan, na amarata ewal kabal lar ma amati nuhu
isa naran Khios. Ni ilyan ewal, na amobal amati nuhu isa vali naran
Samos. Nata amar isa nelak ewal vali, beti amaran kota Miletus.
16 Paulus nfadoku roak ma deka nwelat Efesus, boma deka nvatuk
amar na'a propinsi Asia, tevek nfarlan ma yarak nti naran Yerusalem,
ma norang Yahudi rira amar dawan Pentakosta.‡

Paulus nala vaivatul situli verin dawan kareda ovi reluk penatua na'a Efesus

17 Paulus nana'a Miletus, na nsinir tamata isa nti Efesus, ma nera dawan
kareda ovi reluk penatua ma rma rtuan ia.
18 Ba rma ma rtuan ia ma nfalak verin ira ne, “Terang a valing averi, bir
tinemun mkya'a roak ne, tali amar i beti uma propinsi Asia ini, na lokat
amar itmunuk ma ukarya, ti naran amar i uti talik mia.
19 Ufakabava tenang ma ufabana Duila'a Ni karya, na amar boku lung
ra rditi ovu utuan susa dawan, tevek Yahudi ra mane rfedan ya'a.

---

* **20:5 20:5** Mulai na'a ayat ini, na Lukas i ntulis kitab ini nfalak ne, ***ami*** ihin a ne, Lukas novu vali Paulus ma nti Yerusalem. Msi'ik vali catatan kaki na'a pasal 16:10. † **20:6 20:6** Na'a amar dawan yai, na tamata Yahudi rangnanang amar i uburir nusirira ra rdir-talik Mesir. ‡ **20:16 20:16** Eka msi'ik Kisah 2:1

20 Bir tinemun mkya'a roak ne, wol ubobar ma ufamalik afa lolin ovi
rlobang mia. Air roak mia na'a tamata rivun waharira ralan ra, ovu na'a
bira rahan ra.
21 Ungrihi roak verin tamata Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra, ma ufalak
ma myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, ovu myorang dida Duila'a
Yesus Kristus.
22 Ubu Ni Roh nsinir ya'a ma veka uti Yerusalem, ba orang watan, na'uk
wol uka'a ne, veka utuan aka na'a ineri.
23 Uka'a watan ne, na'a lokat ahu ovi uwelat ra, na Ubu Ni Roh nfalak
roak verin ya'a ne, veka ra'abu'i ya'a ovu rotu sian ya'a.
24 Na'uk ning vava'at wol fyawan verin ya'a, wean i ot-nala munuk karya
ovi Duila'a Yesus nala verin ya'a. Ufabana karya ini ti naran i umata, boma
ufamalik Ivar Lolin i nfamalik Ubu Ni rala lolin verin ita.
25 Ya'a ti ulola roak bir tinemun ma ufamalik verin mia, na'a i wean
inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Mane uti talik mia, ba
uka'a roak ne, veka wol tsituan roak ita.
26 Ba amar ini ufalak verin bir tinemun ne, wean i myata, na'uk wol
myorang Yesus, na deka fyasala ya'a,
27 tevek wol ufla talik ning varvara ini ma ufamalik munuk afa ovi Ubu
inan ma mkya'a.
28 Kida averi, eka msyi'ik wabira ma lolin, ovu msyi'ik ma lolin tamata
ovi Ubu Ni Roh nala roak ira verin mia. Ia nsikat mia ma myeluk dawan
kareda ovi byan-ulu verin bira sidovung ra,§ ba myanar ira wean domba
duan nwanar ni domba ra. Ubu nala Yanan a ma laran nvoat al ntevut
tamata ovi rorang Ia ma reluk Ni tamata ra.
29 Uka'a basil ne, uti talik roak mia, na tamata ra rma mane rot-visal
mia, wean serigala dawan ovi rfedan domba ra.
30 Boku tali bir tinemun vali veka rfulak-rvalik afa mnga'un ra ma rair
afa ovi wol kena ra, boma tamata ovi rorang Yesus veka rorang ira.
31 Ba eka msyi'ik wabira ma lolin! Mingnanang, tevek wol utalik ma
usurak mia ovan-amar ti naran varat itelu, ovu lung ra rditi verin mia.
32 Kida averi, ya'a ala mia verin Ubu ma nwanar mia. Deka miblufang
ma myot-orang Ubu Ni vaivatul ovi rfamalik Ni rala lolin a. Ubu bisma
nfangrebat mia na'a bira inorang ovu Ni vaivatul avyai. Ubu veka nala
afa lolin ovi ntorung roak verin tamata ovi nfamerat roak ira tali rira
salasilan ra.
33 Ya'a wol ubo'itea tamata rira kubang te kadaravit ra.
34 Mia mkya'a roak ne, ukarya ovu limang ra ma al ufaha fana'an-
fanenu, kadaravit ovu afa liak boku vali verin ya'a ovu ning kida ovi
rorang ya'a.
35 Ya'a ufaturu roak verin mia na'a afa ovi otu ra ma tkarya urun, boma
tlobang tamata ovi wol rangrebat te rira kasian. Eka tangnanang Duila'a
Yesus Ni vaivatul ovi nfalak roak ne, ‘Wean i tala afa verin tamata ra, na
Ubu veka naflahar ma dawan ita. Deka inad watan ma tamata ra rala afa
verin ita.’ ”
36 Paulus nangrihi munuk beti irmunuk rsangatur ma raflurut.

---

§ **20:28 20:28** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

37 Raflurut munuk, na rvakar ma rangabuk ovu rvoan ia.
38 Ralar lalau urun, tevek Paulus nfalak verin ira ne, veka wol rarea roak
ia. Ti nata rovun ia ma rfaturat ia na'a kabal.

21

Paulus nti Yerusalem

1 Ami amsifalak ralamami munuk roak ovu dawan kareda ovi rtali
Efesus, beti amban-talik ira ma amavul kabal lar ma amobal amati lahir
nuhu isa naran Kos. Ni ilyan ana, amobal amati nuhu isa vali naran Rodos.
Amobal tali inyai ma ti amaran kota Patara.
2 Amsuta tali kabal yai ma amdav-nala kabal isa vali i mane netal nti
propinsi Fenisia, ba amarata kabal yai ma amati.
3 Amrea nuhu Siprus, na amahu ni lihir tranan ma amobal amati
propinsi Siria. Amwelat kota Tirus ma rfasuka kabal ni vnuat ra.
4 Na'a inyai, na amsuta tali kabal ma amdav-nala tamata boku ovi rorang
Yesus. Ba amlolak ira ti naran karedralan isa. Ubu Ni Roh nfalak verin
tamata avyai ma rsurak Paulus ma deka nti Yerusalem.
5 Karedralan isa nelak roak, beti amban-talik wan yai. Tamata ovi
rorang Yesus ovu awarir-yanarira ra rdoal ma rfaturat ami, ba amamunuk
amsangatur na'a ngur ratan ma amaflurut.
6 Amaflurut munuk, na amsituli ami ma amarata kabal, beti tamata
avyai rewal ira rti rira rahan ra.
7 Nata amobal ewal tali Tirus ma ti amaran kota Ptolemais. Na'a inyai,
na amsuta tali kabal ma amtuan tamata ovi rorang Yesus, ba mami ovan
isa ovu ira.
8 Ni ilyan ana, amban-talik ira ma amobal ewal, nata ti amaran kota
Kaisarea. Na'a inyai, na ti amlolak tamata isa naran Filipus. Ia nfamalik
vali Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra. Tali tamata ifitu ovi kareda na'a
Yerusalem nfili ira, na ia naran na'a vali.*
9 Ia yanan vata ifa'at, mnelat ira obin. Nabi ira, ba rarenar lahir tali Ubu
ma ti rfamalik Ni vaivatul ra verin tamata ra.
10 Amna'a inyai amar ifira roak, na tamata isa i nabi ia, tali propinsi
Yudea nma. Tamata yai naran Agabus.
11 Ia nma ma ntuan ami, ma nala Paulus ni ngesa a, ma ka'i nkeak ean
ovu liman a ma nfalak ne, “Ubu Ni Roh nfalak ne, tamata Yahudi ovi rna'a
Yerusalem veka rkeak tamata i ni ngesa ini, ma rala ia verin tamata ovi
wol Yahudi ra.”
12 Amrenar afa i nfalak yai, na amamunuk tamata ovi rorang Yesus tali
Kaisarea amera ovu ralamami urun verin Paulus ma deka nti Yerusalem.
13 Na'uk ia nfalak ne, “Kida averi, notu afakinimi byakar ma myotu ma
ralang lalau urun? Utorung roak ma rkeak ya'a. Nlia tali inyai utorung
vali ma rfedan ya'a na'a Yerusalem, tevek orang Duila'a Yesus.”
14 Paulus nafena ma nrenar afa ovi amfalak ra, ba amtalik watan ma
amfalak ne, “Fara Duila'a nfaturu lahir afa ovi ralan nfalak verin Paulus.”
15 Amar ifira nelak roak, na amasusan afa ovi mane amtaha ra, ma amati
Yerusalem.
16 Tamata ovi rorang Yesus tali Kaisarea, boku rovun ami ma ti amna'a
Manason ni rahan. Ia ntali Siprus, ovu norang Yesus mnanat roak.

Paulus nti ma ntuan Yakobus na'a Yerusalem

* **21:8 21:8** Msi'ik Kisah 6:1-7

17 Amaran Yerusalem, na tamata ovi rorang Yesus na'a inyai inar urun
ma rala ami.
18 Ni ilyan ana, amamunuk Paulus ti amlolak Yakobus,† na dawan kareda
ovi reluk penatua rma munuk vali.
19 Paulus nala salam verin ira, ma nfamalik afa ovi Ubu notu na'ut i
nfabana ni karya verin tamata ovi wol Yahudi ra.
20 Rarenar afa ovi Paulus nfamalik yai, na raraning Ubu. Nata rfalak
verin ia ne, “O kida, eka msi'ik ma lolin, tevek tamata Yahudi rivun ila'a
rorang roak Yesus. Irmunuk iva'urira ma rot-orang vali Musa ni inukun
ra.
21 Ba rarenar roak vaivatul siklabir ovi rfalak ne, oa mair tamata Yahudi
ovi rna'a tamata ovi wol Yahudi rira nuhu ra ma deka rorang Musa ni
inukun ra. Ira rarenar ne, mair ira ma deka rsunat yanarira ra, ovu vali
deka rorang ita tamata Yahudi dida adat.
22 Yahudi ovi rorang Yesus veka rarenar ne, mwa roak ini, ba ki totu
aka?
23 Eka morang lahir mami snurak ra ta baba. Tamata ifa'at ini rotu roak
rira tnorung verin Ubu.
24 Movun ira ma mimunuk miti ma myot-orang ita tamata Yahudi dida
adat ma fyamerat tenabira ra. Oa ki bwahir rira varvara ra tali afa yai,
beti bisma racukur lahir rira vut ra.‡ Motu wean inyai, na tamata ra veka
rka'a ne, afa ovi rarenar tali tamata liak na'a oa wol kena, tevek mu vava'at
nfakena vali Musa ni inukun ra.
25 Tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang roak Yesus, ami amala roak
surat verin ira, ma deka ra'an afamtahan ovi rala roak verin walut ra,
deka renu te ra'an lara, deka ra'an afwatan ovi rfungal ma rfedan ira, ovu
deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.”
26 Ba ni ilyan ana, Paulus novun tamata ifa'at yai ma irmunuk rfamerat
tenarira ra. Nata nti Rahan Dawan Falurut ralan ma nfadoku amar ma
wean i rira amar ifitu ma rfamerat munuk roak ira, na veka rala rira
korban ra lokat ira verin Ubu.

Tamata Yahudi rasweang tamata ifira ma rtaha Paulus na'a rira Rahan Dawan Falurut

27 Amar ifitu nelak roak, na tamata Yahudi boku tali propinsi Asia rarea
Paulus na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan, ba rfakeri tamata
rivun ralarira ra ma ti rtaha Paulus.
28 Ira rafwak ne, “Wou tamata Israel averi, eka mlyobang ami o! Tamata
ini nbana tia ma ma nair tamata ra munuk ma nfalak sian ita, tamata
Yahudi ra, ovu nair afa ovi rangal dida inukun ra ovu dida Rahan Dawan
Falurut ini! Ia novun vali tamata ovi wol Yahudi ra ma rna'a dida Rahan
Dawan Falurut ini, ba rfangra lahir wan marmerat ini.”
29 Rafwak wean inyai, tevek rarea Paulus ovu tamata Efesus isa naran
Trofimus, ba rnarin ne, Paulus novun ia nti Rahan Dawan Falurut ralan.
30 Vangoa-vanga dawan na'a kota ralan lahir, ba tamata ra rafla tali wan
inba watan rma ma rtaha Paulus. Rving soli-sasan ia rti murin, ovu rfolat
lahir falfolat ila'a ra na'a Rahan Dawan Falurut ni tembok dawan.

---

† **21:18 21:18** Msi'ik Kisah 15:13. ‡ **21:24 21:24** Ira rfalak ma Paulus novun tamata ifa'at yai ma irmunuk rti Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ma rala rira korban ra, boma rfamerat tenarira ra. Rotu wean inyai ma rorang Yahudi rira adat ra. Paulus nbahir tamata ifa'at yai rira korban ovi rala roak yai. Nata racukur lahir rira vut ra ma rfaturu ne, rfakena roak rira tnorung i rotu roak verin Ubu na'a ayat 23. Msyi'ik vali Bilangan 6:1-21.

31 Mane rfedan ia, na tamata boku ti rfalak verin suldadu dawan i nban-
ulu verin Roma rira sidovung dawan suldadu isa ne, fiang ini vangoa-
vanga dawan na'a Yerusalem ralan lahir.§
32 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai novun lahir ni suldadu ra ovu ni
suldadu dawan boku, ma rafla rti wan i vangoa-vanga yai. Tamata rivun
ovi rotu vangoa-vanga rarea suldadu dawan i nban-ulu yai ovu ni suldadu
ra, na rtalik lahir ma wol rvaval Paulus.
33 Suldadu dawan i nban-ulu yai ti ma ntaha Paulus, beti nfareta ni
suldadu ra ma rdadul ia ovu kakeak tma'an irua. Nata norat ira ne, “Ini
tamata iki? Ia notu afaka roak?”
34 Na'a tamata rivun avyai, na boku rfalak wean ini, boku rfalak wean
inyai. Ba suldadu dawan i nban-ulu yai wol nka'a ne, inba kena te sala,
ba nfareta ni suldadu boku ma rovun Paulus rti rira markas.
35 Rovun ia ma ti raran trap i nrata markas yai, na tamata ovi rotu ma
vangoa-vanga yai ntafal ma dawan ila'a, ba suldadu avyai rvara Paulus
ma rti.
36 Tamata avyai rban-orang ira ma rafwak ne, “Fyedan ia o!”

Paulus nlotar tenan a

37 Suldadu ovi rtaha Paulus mane rovun ia rti rira markas ralan a, na
Paulus nfalak verin suldadu dawan i nban-ulu yai ne, “Baba, bis orat afa
isa tali oa?”
Ia norat Paulus ne, “Oa mka'a vai Yunani te wahal?
38 Oa ini beta ne tamata Mesir i lan ana, notu ulun dawan ma nangal
fareta? Oa movun tamata ktufan rivun ifa'at ovi rtaha rira nahin blawat
ra, ma miti wan lean vu dawan?”
39 Paulus nfalak verin ia ne, “Ya'a ini tamata Yahudi ya'a, utali kota
Tarsus na'a propinsi Kilikia. Tamata rivun rka'a roak kota yai. Era verin
oa ta baba ma ungrihi kedan verin ira.”
40 Suldadu dawan i nban-ulu yai ntorung, ba Paulus ndiri markas ni
trap, ma nala liman a ma al notu faneak ma deka vairira. Wol vairira
roak, beti nala vai Ibrani ma nangrihi nulu ira.

22

1 Paulus nfalak ne, “Yamang, a'ang a waring averi, era verin bir tinemun
ma mryenar kikyai ma ulotar tenang!”
2 Ti ma rarenar ne, Paulus nala vai Ibrani, na wol vair lahir. Ia nfalak
ne,
3 “Ya'a ini tamata Yahudi ya'a. Rarali ya'a na'a kota Tarsus i na'a
propinsi Kilikia, na'uk dawan ya'a na'a Yerusalem. Ning tuan guru naran
Gamaliel. Ia nair ma dawan ubud-nusid ra rira adat ovu inukun ra verin
ya'a, ba orang urun Ubu, wean mia myorang vali Ubu.
4 Uwi-uwa tamata ovi rorang Duila'a Yesus Ni Linga'an ma ti rfedan ira.
Utaha vata-brana sileti uti ma ra'abu'i ira.
5 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu Yahudi rira dawan ovi rdoku na'a
rira sidovung dawan veka rfalyawang munuk ne, wol usiklabir. Ira rala
roak surat ra verin ya'a ma ufaturu verin tamata Yahudi ovi rna'a kota
Damsyik, ba uti ineri ma utaha tamata ovi rorang Yesus ma amama
Yerusalem ma rukun ira.”

Paulus nfamalik ni banbanan a

§ **21:31 21:31** Suldadu dawan i nban-ulu verin Roma rira sidovung dawan suldadu yai, nfareta suldadu ratut inean ti naran rivun isa (600 - 1.000). Vai mala nfalak *pasukan* te *batalion.*

6 “Na'ut i uti Damsyik, na snain a lera ndirlola, na brian munuk lyawan
ntali lanit nyeba ma nfitik-nyelar lilit lahir ya'a.
7 Uleka lahir usuta lanun, na urenar vai isa nfalak verin ya'a ne, ‘Saulus,
Saulus! Afakinimi mwi-mwa Ya'a i?’
8 Ya'a orat ia ne, ‘Iki Oa ta Duila'a?’
Ia nfalak ne, ‘Ya'a ini tamata i mwi-mwa a, narang Yesus utali ahu
Nazaret.’
9 Tamata ovi amamunuk rarea lyawan yai, na'uk wol rarenar vai i
nangrihi verin ya'a yai.
10 Ya'a orat ewal ne, ‘Ya'a veka otu aka ta Duila'a?’
Duila'a nfalak ne, ‘Bwatar ma muti Damsyik. Na'a ineri, na veka lyawan
verin oa na'a afa ovi veka ufalak ma motu ra.’
11 Lyawan yai notu ma wol usirea lahir, ba ning kida ra rtaha limang ma
rfabana ya'a ma amati Damsyik ralan.
12 Tamata isa naran Ananias nleal inyai. Ia not-orang afa ovi Ubu ralan
nfalak a ovu not-orang Musa ni inukun ra, ba tamata Yahudi ovi rna'a
inyai ralang ma dawan ia.
13 Ananias nma ma nsi'ik ya'a, ovu ndir-ebang ya'a ma nfalak ne, ‘Kida
Saulus, msirea kikyai!’ Nfalak munuk, na usirea lahir ma usi'ik ia.
14 Ia nfalak vali ne, ‘Baba, Ubu i ubud-nusid ra ba'i raraning a, nfili oa
ma mka'a afa ovi ralan nfalak, ma msi'ik Ia i Ni vava'at nmalola, ovu
mrenar Ni vaivatul ra.*
15 Oa veka fwamalik afa ovi mrenar ovu msi'ik ra verin tamata ra
munuk.
16 Ba fiang ini mnaban aka? Mdiri kikyai muti ma rbaptis oa. Mera
verin Duila'a ma na'i vatuk mu salasilan ra.’ ”

Ubu nsinir Paulus ma nfamalik Ni vaivatul ra verin tamata ovi wol Yahudi ra

17 “Ewal ya'a uti Yerusalem ma ti uflurut na'a Rahan Dawan Falurut, na
wean i wol uka'a wang, ma
18 urea Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, ‘Bwan talik Yerusalem kikyai,
tevek tamata ovi rna'a ini wol rorang afa ovi fwamalik na'a Ya'a.’
19 Ba ufalak ne, ‘Duila'a, ira rka'a roak ne, lan a, na uti Yahudi rira rahan
falurut ra ma utaha ovu uvaval tamata ovi rorang Oa.
20 Amar yai rfedan Stefanus i nfamalik lalawatan Oa, na una'a inyai.
Ya'a utorung ma rfedan ia, ba tamata ovi mane rfedan ia raling rira ravit
blawat ra ma uwanar.’
21 Na'uk Duila'a nfalak verin ya'a ne, ‘Muti watan, tevek usinir oa ma
muti wan raroa veli, ma fwamalik Ya'a verin tamata ovi wol Yahudi ra!’ ”
22 Tamata Yahudi rarenar afa ovi Paulus nfalak ra, ti naran i nfamalik
tamata ovi wol Yahudi ra. Ira rafwak ila'a, tevek nfamalik tamata ovi wol
Yahudi ra, ma rfalak ne, “Tasba vatuk tamata ini ma tfedan a'uk ia! Wol
inovan roak ma nva'at.”
23 Rafwak ila'a ma raling vatuk rira ravit blawat ra ovu rasba kyavu tia
ma watan.†
24 Suldadu dawan i nban-ulu yai nfareta ni suldadu ra ma rtaha Paulus
rti rira markas a. Ira mane rasveva ia, boma rorat al rdava ne, afakinimi
Yahudi ra rafwak ia.

---

* **22:14 22:14** Yesus Kristus i Ni vava'at nmalola, na'uk Paulus wol mane notu ma Yahudi ra rangrova, ba wol nfalak Ia naran. † **22:23 22:23** Ira rotu wean inyai, tevek rangrova urun.

25 Ira rkeak Paulus mane rasveva ia, na nfalak verin suldadu dawan isa
i ndiri inyai ne, “Inukun ba nfalak ma misveva tamata Roma, velik ne wol
rfaleka inukun verin ia obin?”‡
26 Suldadu dawan yai nrenar afa ovi Paulus nfalak ra, na nti ma nfalak
verin ni suldadu dawan i nban-ulu na'a rira sidovung suldadu ne, “Tamata
yai Roma ia, ba ki motu aka?”
27 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai ti ntuan Paulus ma norat ia ne, “Eka
fwalak verin ya'a ne, oa tamata Roma oa?”
Paulus nfalak ne, “Kena ta baba, ya'a tamata Roma ya'a.”
28 Ia nfalak verin Paulus ne, “Na'ut i mane eluk tamata Roma, na ubahir
ma dawan.”
Paulus nfalak ne, “Na'uk rarali ya'a, na tamata Roma roak ya'a.”
29 Suldadu ovi mane rorat afa tali ia rsuka ewal lahir ira. Rira suldadu
dawan i nban-ulu verin ira yai nanari ne Paulus wol tamata Roma ia, ba
nbobar, tevek nsinir ma rdadul roak Paulus.

Rovun Paulus ma ti ndir-ulu na'a Yahudi rira sidovung dawan ma nlotar tenan

30 Ni ilyan ana, suldadu dawan i nban-ulu yai inan ma nka'a basil ne,
notu afakinimi Yahudi ra rmangadu Paulus. Ba nfalak ma raling ewal
dadadul ra tali ia, beti nfareta Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
tamata ovi rdoku na'a rira sidovung dawan ma rasdovu ira. Nata novun
Paulus ma ti ndiri waharira ralan ra.

23

1 Paulus nsi'ik nanuang tamata ovi rdoku na'a Yahudi rira sidovung
dawan yai ma nfalak ne, “Terang a valing averi! Ralang ila'a lolin watan
na'a afa ovi otu ra verin Ubu, ma naran amar ini.”
2 Nangrihi munuk wean inyai, na Yahudi rira Mela Falurut Ila'a i naran
Ananias nfareta lahir ma tamata ovi rdir-ebang ia rfari sumarn.
3 Ba Paulus nfalak verin Mela Falurut Ila'a yai ne, “Ubu veka nfari oa,
tevek mweang tamata ra ma fwalak afa isa, na'uk motu afa liak!* Oa
mdoku inyai ma fwaleka inukun verin ya'a ovu Musa Ni inukun ra, na'uk
mangal inukun avyai, tevek fwareta tamata ra ma rfari ya'a!”
4 Tamata ovi rdiri ebang Paulus rfalak ne, “Hei, deka fwalak sian Ubu
Ni Mela Falurut Ila'a!”
5 Paulus nfalak ne, “Did tinemun, ya'a wol uka'a ne ia Mela Falurut Ila'a
ia. Surat Ralan nfalak ne, ‘Deka fwalak sian tamata dawan i nban-ulu
verin mu tamata ra.’ ”†
6 Paulus nka'a ne, tamata ovi rdoku sidovung dawan yai, boku rtali
sidovung isa naran Saduki, boku vali rtali sidovung i naran Farisi, ba
nafwak ne, “Wou, terang a valing averi! Ya'a tamata Farisi ya'a, ovu
ubung-nusing ra Farisi vali ira. Mia fyaleka inukun verin ya'a na'a ini,
tevek orang ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ovi rmata roak!”
7 Nfalak munuk wean inyai, na tamata Farisi ovu Saduki ra rsitaku
ulurira ra na'a rira fikiran, ba rira sidovung dawan nama'ar na'ut irua.

---

‡ **22:25 22:25** Tamata ovi raja Roma nfareta ira munuk, na etal ko'u watan reluk tamata Roma. Tamata Roma a'uk sa'i rira hak rivun, wean Paulus nfalyawang na'a ayat ini. * **23:3 23:3** Vai Yunani (*secara harfiah*) nfalak ne,***Ubu veka nfari oa. Oa ini tembok ngangiar i beti rsoka ovu kapur api.*** † **23:5 23:5** Keluaran 22:28.

8 Tamata Saduki ra rfalak ne, tamata ovi rmata roak veka wol rva'at
ewal. Rfalak vali ne, Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan ovu roh ra wol
rna'a. Na'uk Farisi ra rorang ne, afa avyai rna'a munuk.
9 Vangoa-vanga ntafal ma dawan, na Farisi boku ovi rair Musa ni inukun
ra rdiri lahir ma rangal Saduki ra ma rfalak ne, “Ami wol amdav-nala
tamata ini ni sala! Beta ne roh isa te Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan
nangrihi lahir verin ia!”
10 Vangoa-vanga ntafal ma dawan ila'a roak, ba suldadu dawan i nban-
ulu verin sidovung suldadu yai nbobar beta ne, rsit-rsat Paulus. Ba nfareta
ni suldadu ra ma ti rala ia tali ira, ma rovun ia rti rira markas a.
11 Ovan yai, na Duila'a nma ma ndir-ebang Paulus ma nfalak ne, “Ralam
deka kako'u ta baba! Fwamalik roak Ya'a na'a Yerusalem, ba wean inyai
vali veka fwamalik Ya'a na'a Roma.”

Yahudi ra rvolan ma rfedan Paulus

12 Ni ilyan varverak a, na Yahudi boku rasdovu ira ma ra'an vai isa mane
rfedan Paulus. Ira rafwaba lahir ne, wol rafna'an te rafnenu, ti naran i
rfedan ia.
13 Tamata ovi rasdovu ira ma rfedan Paulus, vutfa'at rahin.
14 Ira rti ma rfalak verin Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu
Yahudi rira dawan liak ra ne, “Ami amafwaba roak ma wol amafna'an
te amafnenu lahir, ti naran i amfedan Paulus.
15 Ba amera tali mia ovu dawan ovi rdoku Yahudi rira sidovung dawan
ma myera verin suldadu dawan i nban-ulu yai, ma novun Paulus ma ndiri
wahabira ralan ra. Fyalak ne, inabira ma myorat ma lolin afa tali ia.
Amasusan roak tenamami ra ma amnaban watan ia ma wol nma naran
ini obin, na amfedan roak ia.”
16 Na'uk Paulus uran a, yanan brana nrenar afa ovi rfalak ra, ba nti
suldadu rira markas a, ma nfalak verin Paulus.
17 Ba Paulus nera suldadu dawan isa ma nfalak verin ia ne, “Baba,
movun kasiko'u ini ti verin bira suldadu dawan i nban-ulu yai, tevek mane
nfalak afa isa verin ia.”
18 Suldadu dawan yai novun ia ti verin ni suldadu dawan i nban-ulu yai
ma nfalak ne, “Baba, Paulus i ra'abu'i ia yai nera ma ovun kasiko'u ini
nma, tevek mane nfalak afa isa verin oa.”
19 Suldadu dawan i nban-ulu yai ntaha kasiko'u yai liman ma ti rdir-aling
ira ma norat ia ne, “Baba, mane fwalak aka verin ya'a?”
20 Kasiko'u yai nfalak ne, “Baba, Yahudi ra ra'an vai isa roak ma rlabir
waweang oa, ma rera verin oa ma ilyan veka movun Paulus muti rira
sidovung dawan, boma rorat ma lolin ewal afa boku tali ia.
21 Na'uk era verin oa ma deka morang ira, tevek tamata vutfa'at rahin
rfonak roak ira mane rfedan ia. Ira rafwaba roak ma wol rafna'an te
rafnenu lahir, ti naran i rfedan Paulus. Fiang ini ira rnaban watan ne,
mtorung te wahal.”
22 Ba suldadu dawan i nban-ulu yai nfalak verin ia ne, “Deka fwalak
verin tamata isa vali ne, fwamalik roak afa ini verin ya'a.”
Nata nfalak ma kasiko'u yai newal ia.

Rovun Paulus verin Gubernur Feliks

23 Nata suldadu dawan i nban-ulu yai nsinir ni suldadu dawan irua ma
nfalak verin ira ne, “Misdovu suldadu ratut irua, ovu suldadu vutfitu ovi
rarata kuda ra, ovu vali suldadu ratut irua ovi rtaha vunut ra, ma ovan
ini ka'a bi jam sembilan, na miti Kaisarea.

24 Myala vali kuda ifira verin Paulus, boma msyi'ik ma lolin ia ma
myovun ia ti verin Gubernur Feliks.”
25 Nata ntulis surat isa ma nala verin ira ma rtaha. Surat yai ngoan a
ne,
26 “Gubernur Feliks, ya'a alang ma dawan oa. Ya'a ini Klaudius Lisias,
ala salam verin oa.
27 Yahudi ra rtaha tamata ini ma sarseri mane rfedan watan ia. Ya'a
urenar roak ne, tamata Roma ia, ba ovun ning suldadu ra ma amala ia tali
tamata ovi mane rfedan ia.
28 Ya'a inak ma uka'a ne, rmangadu ia na'a aka, ba ovun ia ma amati
Yahudi rira sidovung dawan.
29 Urenar ne, afa ovi rfalak ma rmangadu ia rtali rira inukun ra watan
ma vair ia, na'uk wol udav-nala ni sala ma ta'abu'i te tfedan ia.
30 Urenar vali ne, Yahudi ra rafwaba ma rfedan ia, ba ufareta ning
tamata ra ma rovun ia ti verin oa ta baba. Ufalak vali verin tamata ovi
rmangadu ia ma rtaha ngrihi ini ti verin oa. Ning surat a lawan watan
ini.”
31 Ba ovan yai, na suldadu avyai rot-orang afa ovi rira dawan nfareta
verin ira, ma rovun Paulus rti ahu isa naran Antipatris.
32 Ni ilyan a ma raran ahu yai, na suldadu ovi ravul kuda ra rovun Paulus
rti Kaisarea, na ovi rban-earira rewal ira rti rira markas a na'a Yerusalem.
33 Suldadu ovi ravul kuda ra ti raran Kaisarea, na rala lahir surat yai
verin Gubernur Feliks, ovu rovun vali Paulus verin ia.
34 Gubernur yai nbas munuk surat yai, beti norat Paulus ne, ntali
propinsi inba. Paulus nfalak ne, ntali propinsi Kilikia,
35 ba ia nfalak verin Paulus ne, “Ya'a veka urenar oa, na'uk unaban
tamata ovi rmangadu oa rma raran ini veki.”
Nata nfareta ni suldadu boku ma rsi'ik ma lolin Paulus na'a Raja Herodes
ni rahan fareta dawan.

24

Paulus ndiri Gubernur Feliks wahan ralan

1 Amar ilima nelak roak, na Yahudi rira Mela Falurut Ila'a naran
Ananias, ovu dawan Yahudi boku ovu vali mela ngrihi isa naran Tertulus,
rti kota Kaisarea ma rmangadu Paulus na'a Gubernur Feliks wahan ralan
a.
2 Rera Paulus ma nma, beti Tertulus nfalak verin Feliks ne, “Baba
Gubernur, oa dawan oa! Na'a mu fareta a, afa ovi motu ra rala malinan
lalawatan. Mu kaka'a dawan notu ma mami vava'at ra lolin rahi roak lan
a.
3 Fara weninyai ta baba na'a afa avyai munuk, tevek msi'ik ma lolin
mam tinemun lalawatan na'a inba watan.
4 Wol mane ufafrea oa ta baba, ba era verin oa ma fara ralam lolin al
mrenar ning vaivatul etal i mane ufalak ini.
5 Amka'a lahir ne, tamata ini notu afa sian rivun roak. Ia suhut duan
ia, ma notu ma tamata Yahudi ra vangoa-vanga lalawatan na'a wan inba
watan. Ia ntaha vali sidovung isa naran Nazaret.
6 Nlia tali inyai, na mane nfangra mami Rahan Dawan Falurut a, ba
amtaha ia. [Mane amukun ia ovu mami inukun ra.
7 Na'uk suldadu dawan i nban-ulu verin Roma rira sidovung dawan
suldadu isa, nma ovu ngrebat ma nala ia tali ami. Suldadu dawan yai
naran Lisias.

8 Ia nfareta tamata ovi rmangadu Paulus ma rma ma rdiri waham ralan
a.]* Ba wean i morat ia al mdava afa ovi notu ra, na veka mka'a munuk
afa sian ovi notu ra ma amangadu ia."
9 Yahudi ovi rna'a inyai rovu vali ma rmangadu ia, ma rtorung afa ovi
Tertulus nfalak ra.

Paulus nlotar tenan a na'a Gubernur Feliks wahan ralan a

10 Gubernur Feliks notu faneak verin Paulus ma nangrihi, ba Paulus
nfalak ne, "Ya'a uka'a roak ne, varat nkati varat, na oa ba'i fwaleka inukun
verin mami bangsa ini. Wean inyai bi inak ma ulotar tenang na'a waham
ralan a.
11 Baba, oa bisma mka'a lahir ne, wol nlia tali amar vutu rahin irua nti
roak veli, na uva'al urata Yerusalem ma uraning Ubu.
12 Tamata ovi rmangadu ya'a wol rarea ne, usingarahi ovu tamata na'a
Rahan Dawan Falurut, te wol rarea ne, otu ma vangoa-vanga na'a rahan
falurut ra, te na'a wan inba watan na'a kota yai ralan.
13 Tamata ovi wol rfaturu nala afa ovi rfalak ra ma rmangadu ya'a.
14 Na'uk utorung verin oa ta baba ne, ya'a ufadawang Ubu i ubumam-
nusimami ra ba'i raraning a, ma orang Duila'a Yesus Ni Linga'an i tamata
Yahudi ra rfalak ne, wol kena. Ya'a orang munuk Musa ni inukun ra, ovu
orang vali afa ovi nabi ra rtulis roak na'a rira kitab ra.
15 Ya'a ufaklo'i a'uk ning vava'at verin Ubu, wean tamata ovi rdoku ini
raklo'i vali rira vava'at ra verin Ia. Ya'a orang ne, tamata ovi rmata roak
veka rva'at ewal, velik ne rira vava'at ra rmalola, te wol rmalola.
16 Wean inyai, bi otu lalawatan ma ralang ila'a nmerat na'a Ubu wahan
ralan a, ovu na'a tamata waharira ralan ra.
17 Wol una'a Yerusalem varat ifira roak, ba ewal ya'a uti ineri ma utaha
kubang, ma ulobang tamata Yahudi ovi kasian ra.† Ya'a vali ala ning
korban ra verin Ubu.
18 Amar i utaha ning korban ra uti Rahan Dawan Falurut a, na tamata
ovi rmangadu ya'a rarea ya'a. Ya'a beti ot-orang mami adat Yahudi ma
ufamerat tenang a,‡ na wol ka'i tamata na'a inyai, ovu wol vangoa-vanga
akataka.
19 Na'uk Yahudi boku tali propinsi Asia rarea vali ya'a na'a inyai, ba
wean i mane rfasala te rmangadu ya'a, na eka rma ini vali ma rdiri waham
ralan a.
20 Te ni lolin a, tamata ovi rmangadu ya'a fiang ini, eka rfalyawang ne,
rfasala ya'a na'a aka na'ut amar i udoku Yahudi rira sidovung dawan.
21 Teran a'uk afa isa na'ut amar i udiri waharira ralan a ma ufwak ne,
'Amar ini udiri wahabira ralan a ma ulotar tenang a, tevek orang ne, Ubu
veka nfava'at ewal tamata ovi rmata roak.' "
22 Nata Feliks i nka'a ma dawan roak na'a Duila'a Yesus Ni Linga'an
nfalak ne, "Eka tnaban Lisias, suldadu dawan i nban-ulu yai, nma veki,
beti ufadoku ning vaivatul na'a bira ngrihi ini."
23 Ia nfareta suldadu dawan isa ma nwanar ma lolin Paulus, na'uk deka
rdadul ia, ovu musti rtorung watan ma ni kida ra rma ma rlobang ia.

---

* **24:8 24:8** Naskah mnanat rivun na'a vai Yunani wol rira ayat 6 ni lihir, 7 ovu 8 ni lihir a. † **24:17 24:17** Paulus nfamalik kubang ovi sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, Makedonia ovu Akhaya rala ma al rlobang tamata inorang ovi rtuan susa, tevek lafar dawan. Eka msi'ik Kisah 11:27-30. ‡ **24:18 24:18** Msyi'ik Kisah 21:24 ni catatan kaki.

24 Nata amar ifira nelak roak, beti Feliks irua awan rma. Awan a tamata
Yahudi ia, naran Drusila. Feliks nsinir suldadu ra ma rala Paulus nma,
beti nrenar Paulus nfamalik na'a tamata rira inorang verin Yesus Kristus.
25 Paulus nfamalik na'a i wean inba ma tamata ni vava'at nmalola,
tatahang ralad na'a afa ovi sian ra, ovu nfamalik vali amar i Ubu veka
nma ma nfaleka inukun verin tamata ra munuk. Ba Feliks nbobar roak
ma nfalak ne, “Naran roak ta Paulus. Muti kikyai! Wean i ning amar lean
vu, na era ewal oa.”
26 Feliks inan vali ma Paulus veka nala kubang verin ia, boma nfatalik
ia. Ba Feliks ba'i nera ia ma irua rfamalik afa.§
27 Varat irua nelak roak, beti Perkius Festus nkati Feliks ma nrata
Gubernur. Feliks mane nsuta roak, ba ndava Yahudi ralarira ra ma wol
nfatalik Paulus tali bu'i ralan.

25

Paulus ndiri Festus wahan ralan

1 Festus nfareta propinsi Yudea amar itelu roak, beti ntali kota Kaisarea
nti Yerusalem.
2 Na'a inyai, na Yahudi rira dawan mela falurut ra ovu Yahudi rira
dawan ovi rban-ulu verin ira, rdiri Festus wahan ralan a ma rmangadu
Paulus.
3 Ira rera lablobang verin ia ma ntorung ma tamata ra rovun Paulus
nma Yerusalem, tevek ra'an vai isa roak ma rfedan ia na'a linga'an ralan.
4 Festus nfalak ne, “Fiang ini ra'abu'i Paulus na'a Kaisarea. Wol mnanat,
na veka uti vali ineri.
5 Ba fyalak verin bira dawan ovi rban-ulu verin mia ma rban-orang ya'a
ma amati Kaisarea, boma wean i Paulus notu sala, na myangadu ia na'a
ineri.”
6 Festus nalola ira amar iwalu te vutu, beti newal ia nti Kaisarea. Ni
ilyan ana, nasdovu ira na'a wan i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra, ma
nfareta suldadu ra ma rovun Paulus ti ndiri wahan ralan a.
7 Ti ma Paulus naran wan yai, na Yahudi ovi rtali Yerusalem rma inyai
ma rdir-lilit ia ma rfasala ma dawan ia. Na'uk wol rfaturu nala afa ovi
rfalak ra ma rmangadu ia.
8 Ba Paulus nlotar tenan ma nfalak ne, “Ya'a wol otu sala akataka ma
angal Yahudi rira inukun ovi Ubu nala verin Musa, te Yahudi rira Rahan
Dawan Falurut, ovu vali wol ufalak sian Roma rira Kaisar a.”
9 Festus inan ma nala tamata Yahudi ralarira ra, ba norat Paulus ne, “Oa
mtorung ma muti Yerusalem ma mdiri wahang ralan a, ma ukun oa na'a
afa ovi tamata averi rfalak ra?”
10 Paulus nfalak ne, “Baba, fiang ini udiri wan i Kaisar ba'i nfaleka
inukun verin tamata ra, ba inovan ma fwaleka inukun verin ya'a na'a
wan ini. Baba, mka'a urun roak ne, wol ning sala akataka verin tamata
Yahudi ra.
11 Ba wean i otu sala ma dawan ma mukun ya'a ma umata, na utorung
watan ma umata! Afa ovi rfalak ma rmangadu ya'a wol kena lahir, ba wol
tamata isa bisma nala ya'a verin ira. Era ma Kaisar nfaleka inukun verin
ya'a watan!”

---

§ **24:26 24:26** Paulus beti nala kubang rivun verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Ba snain Feliks nanari ne, Paulus veka nala vali kubang dawan verin ia, boma nfatalik ia tali bu'i ralan a.

12 Nata Festus ovu ni tamata ovi rsurak ia rfamalik afa ini. Ba ia nfalak
verin Paulus ne, “Oa mera ma Kaisar nfaleka inukun verin oa, ba veka
muti ma mdiri lahir wahan ralan a!”

Paulus ndiri raja Agripa ovu Bernike waharira ralan ra

13 Amar ifira nelak roak, na Raja Agripa* irua uran Bernike rma Kaisarea
ma rtaha Festus liman a.
14 Rira amar rivun na'a inyai, ba Festus nfamalik Paulus ni ngrihi a
verin raja Agripa. Festus nfalak ne, “Feliks wol nfatalik Paulus tali bu'i
ralan na'ut i nsuta tali ni fareta.
15 Amar yai una'a Yerusalem, na Yahudi rira dawan ra ovu rira dawan
mela falurut ra rmangadu ia, beti rera ma ukun ia.
16 Na'uk ufalak verin ira ne, tamata Roma rira adat nfalak ma wol bisma
rukun tamata ovi wol rlotar tenarira obin. Tamata i rmangadu ia yai musti
nma veki, ma ndiri tamata ovi rfasala ia waharira ralan ra, ma nlotar
tenan a na'a afa ovi rfalak ma rfasala ia.
17 Naran amar i rma ini, na wol unaban roak. Ba ni ilyan ana, usdovu
lahir tamata ra na'a wan i ba'i ufaleka inukun verin tamata ra ma ufareta
ma rovun tamata yai, nma ndiri wahang ralan a.
18 Tamata ovi rfasala ia yai rdiri ma rfamalik ne, afakinimi rfasala ia.
Ufikir ne, mane rmangadu ia ma rfalak ni sian ra, na'uk afa ovi rfalak ra
wol wean afa ovi unovak ra.
19 Yahudi avyai ovu ia rsitaku ulurira na'a rira fikiran ra na'a afa boku
na'a rira agama, ovu na'a tamata isa naran Yesus. Tamata yai nmata roak,
na'uk Paulus nta'i ila'a ma nfalak ne, Ia nva'at ewal roak tali matmatan.
20 Ya'a wol uka'a ne, veka ufadoku ngrihi yai wean inba, ba orat ia ne,
veka ntorung te wahal ma nti Yerusalem ma urus ia?
21 Na'uk Paulus nafena, ba nera ma rwanar ia na'a inyai watan, ti naran
amar i Kaisar veka nfaleka inukun verin ia. Ba ufareta ma suldadu ra
rsi'ik ma lolin ia, ti naran i ufalak ma rovun ia nti verin Kaisar.”
22 Ba Agripa nfalak verin Festus ne, “Ya'a inak vali ma urenar tamata
yai nangrihi.”
Festus nfalak ne, “Ilyan ki mrenar ia ta baba.”
23 Ba ni ilyan ana, Agripa irua Bernike rma rahan sidovung dawan isa
ma tamata ra ralang ma dawan ira. Roma rira suldadu dawan ovi rban-
ulu verin rira sidovung suldadu dawan ra, ovu kota yai ni tamata dawan
ra rovun irua ma rti ralan. Nata Festus nfareta suldadu boku ma rovun
Paulus nti ralan.
24 Festus nfalak ne, “Raja Agripa ovu ita did tinemun! Tamata Yahudi
ovi rna'a ini munuk ovu ovi rna'a Yerusalem munuk, rmangadu tamata
ini ma rafwak ne, ni lolin a nmata a'uk!
25 Wol utuan ni sala akataka ma rfedan ia, na'uk ia nera ma ti ndiri
Kaisar wahan ralan, ba uvolan ma rovun ia nti Roma.
26 Na'uk ki utulis aka verin Kaisar, tevek wol utuan ni sala isa vali!
Wean inyai bi ufalak ma ndiri waham ralan a ta raja Agripa, ovu vali bir
tinemun, boma torat ma lolin ia. Beta ne veka uka'a afa boku ma utulis
surat isa.
27 Ya'a unovak ne, wol lolin lahir ma tsinir tamata i ra'abu'i roak ia nti
Kaisar, wean i wol tfadoku afa ovi tamata ra rfalak ma rmangadu ia.”

---

* **25:13 25:13** Raja Agripa na'a ayat ini yanan verin raja Herodes Agripa I i nfedan Yohanes warin naran Yakobus. Msi'ik Kisah 12:1-2.

26

Raja Agripa nfalak ma Paulus nlotar tenan a

1 Agripa nfalak verin Paulus ne, “Utorung ma mungrihi ma mlotar tenam a.”
Paulus nala liman a ma al notu faneak, ma nfalak ne,*
2 “O raja Agripa! Ya'a utung ma dawan, tevek mtorung ma amar ini udiri waham ralan a, ma ulotar tenang tali afa ovi Yahudi ra rfalak ma rmangadu ya'a.
3 Tevek oa mka'a lahir Yahudi rira adat ra, ovu wol ra'an vai isa na'a afa boku, ba era verin oa ta baba, ma mtahang ralam veki ma mrenar afa ovi mane ufamalik ini.
4 Tali ning kako'u na'a ning ahu,† na Yahudi ra munuk rka'a roak ning vava'at a. Ira rka'a vali ning vava'at na'a Yerusalem.
5 Ira rka'a ya'a mnanat roak, ba wean i rtorung, na bisma rfamalik ne, ya'a orang Yahudi rira sidovung isa naran Farisi. Tamata Farisi ra rorang dida agama ni inukun ra nlia tali sidovung liak ra.
6 Amar ini udiri waham ralan ma fwaleka inukun verin ya'a, tevek orang tnorung i Ubu nala verin ubud-nusid ra.‡
7 Israel ra rira arun dawan vutu rahin irua ovan-amar raraning Ubu, tevek inar urun ma rsi'ik Ubu Ni tnorung i mane nfakena yai. O Raja Agripa, ya'a orang vali tnorung yai, ba Yahudi ra rmangadu ya'a.
8 Tamata Yahudi averi, afakinimi wol myorang ne, Ubu nfava'at ewal tamata ovi rmata roak i?
9 Lan ana, orang lahir ma otu afa sian rivun ma angal tamata ovi rorang Yesus i ntali Nazaret.
10 Otu lahir wean inyai na'a Yerusalem. Yahudi rira dawan mela falurut ra rala ngrebat verin ya'a, ma ala tamata rivun ovi rorang Yesus ma ti rna'a bu'i ralan. Utorung vali ma rukun ira ma rmata.
11 Lan ana, ya'a ba'i utali Yahudi rira rahan falurut isa ma uti rahan falurut liak ra, ma uwi-uwa tamata ovi rorang Yesus. Ukiwal ira ma rfalak sian Ubu. Ralang a nwa'uk urun ira, ba uti vali ahu ovi rna'a negara liak ra ma otu sian ira.”

Paulus nfamalik amar i nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus

12 “Amar isa, na Yahudi rira dawan mela falurut ra rsinir ya'a ovu rala surat kuasa verin ya'a ma uti kota Damsyik.
13 O raja Agripa, amar yai lera ndirlola, na una'a linga'an i nti Damsyik. Brian munuk, na usi'ik lyawan isa ntali lanit, vanan nrahi lera a, ma nlilit lahir ya'a ovu ning kida ra,
14 ma amleka munuk amsuta lanun. Nata urenar vai isa na'a vai Ibrani nfalak ne, ‘Saulus, Saulus! Afakinimi mwi-mwa Ya'a i? Oa mangal Ya'a, na veka mtuan susa dawan ila'a.’
15 Ba ya'a orat ne, ‘Iki Oa ta baba?’
Duila'a nfalak ne, ‘Ya'a ini Yesus i mwi-mwa a.
16 Eka bwatar ma mdiri. Ufalyawang tenang verin oa ma ala oa meluk Ning tamata sansinir, ma ti fwamalik verin tamata ra na'a afa ovi mrea

---

* **26:1 26:1** Paulus nala liman ma nfaturu ne, mane nangrihi. † **26:4 26:4** Paulus dawan ia na'a kota Tarsus i na'a propinsi Kilikia. Msi'ik Kisah 22:3. ‡ **26:6 26:6** Tamata Yahudi ra rnaban ma Ubu nfakena Ni tnorung ma nala Raja i ntevut rira salasilan ra verin ira. Paulus norang ne, Yesus nfakena roak tnorung yai.

roak tali Ya'a, ovu afa ovi veka ufaturu verin oa na'a amar ovi veka rma ini.
17 Ya'a veka ubelat oa tali tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi
ra. Ya'a veka usinir oa ma muti ma fwamalik Ning vaivatul ra verin ira.
18 Muti ma motu ma matarira ra ratvelar, ma rahil ma rtalik tali rira
vava'at i na'a dedan ralan ma rti lyawan a, ma rafla talik nitdawan ni
ngrebat a ma rti Ubu. Rotu wean inyai, boma rorang Ya'a ma veka a'i
vatuk rira salasilan ra, ma irmunuk tamata ovi otu roak ma rira vava'at
ra rmerat urun.'
19 Ba wean inyai ta raja Agripa, ya'a ot-orang lahir afa ovi urenar na'ut
i lyawan yai ntali lanit ratan nsuta ma nlilit ya'a.§
20 Ya'a ufalak verin tamata ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma
rorang Ubu, ovu rfaturu na'a rira vava'at ra ne, rahil ma rtalik roak tali
rira salasilan ra. Ufamalik afa avyai verin tamata Yahudi ra na'a Damsyik
veki, beti uti Yerusalem ma ufamalik vali. Nata ufamalik verin ira na'a
munuk propinsi Yudea. Ti ufamalik vali verin tamata ovi wol Yahudi ra.
21 Otu wean inyai, bi Yahudi ra rtaha ya'a na'a Rahan Dawan Falurut
mane rfedan ya'a.
22 Na'uk Ubu nlobang ma dawan ya'a ma naran amar ini, ba udiri ini
ma ufamalik afa ovi uka'a ra verin tamata ra munuk, ko'u te dawan. Afa
ovi ufalak ini wear isa watan ovu afa ovi lalan a Musa ovu nabi ra rfalak
roak.
23 Ira rfalak ne, Raja i ntevut dida salasilan ra veka ntuan sian dawan
ila'a ti naran i nmata, na'uk Ia nva'at ula Ia tali matmatan ma nfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin ma neluk lyawan verin tamata Yahudi ovu ovi wol
Yahudi ra."
24 Paulus nangrihi ma nlotar tenan obin, na Festus netal vain a ma
nafwak ne, "Paulus, oa fwoar roak! Mu kaka'a dawan da'in roak ma notu
ma fwoar."
25 Paulus nfalak verin ia ne, "O baba Festus, ya'a wol ufoar. Afa ovi
ufalak ra kena, ovu ungrihi wean tamata i nka'a wan.
26 O raja Agripa, oa mka'a munuk roak afa ovi ufalak ra, bi ubrahi ma
ungrihi lahir verin oa. Ya'a uka'a basil ne, baba mka'a afa avyai munuk,
tevek wol rotu afa avyai na'a wan fanfonak.
27 Baba, oa morang afa ovi lalan a, nabi ra rtulis roak? Ya'a uka'a roak
ne, baba oa morang vali nabi ra!"
28 Agripa nfalak verin Paulus ne, "Deka munovak ne wol mnanat, na
mot-nala ma orang vali Yesus."
29 Paulus nfalak ne, "Asnga'ut te mnanat, uflurut verin Ubu, boma oa
ovu bir tinemun i fiang ini mryenar afa ovi ufalak ini, weabira vali ya'a,
na'uk deka rdadul mia ovu dadadul tma'an wean ya'a."
30 Nata raja Agripa ovu Gubernur Festus irua Bernike, ovu vali tamata
liak munuk rdiri,
31 ma rban-talik wan yai, ma rsifalak afa na'a murin. Ira rfalak ne,
"Tamata ini wol ni sala ma tukun ia ma nmata, te ta'abu'i ia."
32 Agripa nfalak verin Festus ne, "Wean i tamata ini wol nera ma Kaisar
nfaleka ni vaivatul ra na'a rira ngrihi a, na tfatalik watan ia."

27

Paulus navul kabal lar ma nobal nti Roma

§ **26:19 26:19** Kisah 9:3-6, 25:13, 14

1 Festus nfadoku ma amavul* kabal lar ma amobal amati propinsi Italia,
ba ira rala Paulus ovu tamata boku tali bu'i ralan verin Roma ni suldadu
dawan isa naran Yulius. Yulius ini ntali Kaisar ni sidovung suldadu dawan
a.†
2 Amarata kabal lar isa ntali kota Adramitium, mane amobal oli kota
ovi rna'a tahat nelan na'a propinsi Asia. Tamata Makedonia isa ntali kota
Tesalonika, naran Aristarkhus, novu vali ami.
3 Ni ilyan ana, amaran kota Sidon. Yulius ini notu lolin Paulus, ba
ntorung ma Paulus nsuta tali kabal, ma ti nalola ni kida ra ma rsi'ik ia
na'a afa ovi nperlu ra.
4 Tali inyai, na amobal ewal ma amahu nuhu isa naran Siprus ni
varvavan, tevek nait a nangal kabal a.
5 Ti ma amobal ma ametal aletan ma amahu propinsi Kilikia ovu
propinsi Pamfilia, ma ti amaran kota Mira i na'a propinsi Likia.
6 Amna'a inyai, na suldadu dawan yai ndav-nala kabal lar isa ntali
Aleksandria mane nti Italia, ba novun ami ma amarata kabal yai.
7 Amtali Mira, na amafla ngalalahang watan, ba mami amar rivun na'a
roal, beti susa dawan nkena ami ma ti amfaseri kota Knidus. Nait nangal
teri ami, ba wol amahu nala varat. Amahu tranan ma amaran nuhu
isa naran Kreta, ma amafla oli ni varvavan ma ambosal lalar isa naran
Salmone.
8 Susa buas ma amafla oli nuhu yai, nata ti amaran namdawan isa i
rfanara ia ne “Namdawan Lolin.” Wan yai nfaseri kota Lasea.
9 Amvatuk amar rivun roak na'a mami inobal a. Yahudi rira amar
dawan i irmunuk rtolat nbosal roak,‡ ba nait ovu saksakan ra dawan roak.
Paulus nsurak ira ne,
10 “Did tinemun, uka'a roak ne wean i tobal ma wol tatalik, na veka
tatuan susa dawan ila'a. Wol mane kabal ovu ni vnuat ra watan veka
rakvisal, na'uk ita veka tmata vali.”
11 Na'uk suldadu dawan yai wol norang Paulus ni snurak a, ma norang
watan tamata i ntaha wilin ovu tamata i ni kabal a, rira afa ovi rfalak ra.
12 Namdawan yai wol lolin ma kabal ra rlau na'ut radridin dawan ovu
saksakan. Ba tali tamata ovi rkarya na'a kabal yai, na etal dawan ra'an vai
isa ma robal watan, boma rti lahir ahu isa naran Feniks na'a nuhu Kreta,
ma rwelat inyai, ti naran radridin dawan nlia veki. Wan ini ndoku ma ti
inovan ovu tranan varat ovu marmar varat.§

Nait ovu saksakan

13 Ti ma nait salsoling tali tranan nbana, na tamata ovi rkarya na'a kabal
yai rsi'ik ne lolin roak, ba rfar a'ur ma rafla oli Kreta ni ngur a.
14 Wol mnanat, na nait fufakmetan i rfanara ia ne “Nait Marmar Timur”
ntali nuhu yai ndoal,
15 ma nait dawan yai nkena ma nangal teri lahir kabal a. Ba amafla
orang watan nait.
16 Amaskolal watan ma amahu nuhu ko'u isa naran Kauda ni varvavan
a. Susa buas, na'uk amfasaka nala skutyafu i kabal ntoda.

---

* **27:1 27:1** Mulai na'a ayat ini ewal, Lukas i nasusan kitab ini nfalak ***ami***. Ihin a, Lukas novu vali Paulus ma rti Roma. Msyi'ik vali Kisah 16:10 † **27:1 27:1** Yulius nfareta suldadu ratut isa, wean Kornelius na'a Kisah 10:1. ‡ **27:9 27:9** Yahudi rira amar dawan ma rtolat, inyai amar isa watan na'a vulan September te Oktober. Msyi'ik Imamat 16; 23:26-32; Bilangan 29:7-11. § **27:12 27:12** Na'a ***Namdawan Lolin***, na vulan boku radridin urun. Wol morar watan, na'uk salju ovu es vali.

17 Tamata kabal ra rfasaka nala roak skutyafu yai, beti rala kakeak van
dawan ra ma rfaban-lilit kabal ma rkeak al rfangrebat kabal tain. Ira
rbobar, beta ne rakreti iyaru ngur i na'a lala'in isa naran Sirtis, ba rfasuka
lar a ma rfof-orang watan nait a.
18 Nait fufakmetan notu ma saksakan ra rwi-rwa mami kabal a ma
natli'ik tia ma. Ba ni ilyan ana, betfasa rvatuk rira vnuat boku rsuta tahat.
19 Nata ni ilyan ewal, na rvatuk kabal ni bakreat ra.
20 Amar ifira lahir, na wol amrea lera te nara ra. Nait ovu saksakan
ra dawan ila'a, ba ralamami ra kako'u ila'a roak ma amanovak ne, veka
amamata watan.
21 Amar ifira roak wol rafna'an, ba Paulus ti ndiri waharira ralan ma
nfalak ne, “Did tinemun! Ni lolin a, na myorang ning snurak ovi lan ufalak
roak verin mia ma deka taroal talik Kreta, boma kabal a deka sian, ovu
deka tvatuk vnuat ra.
22 Ba fiang ini era lahir verin mia ma ralabira deka kako'u. Kabal ini
veka sian, na'uk tali did tinemun, na wol tamata isa vali veka nmata.
23 Ufalak wean inyai, tevek indean a, Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan
nsuta ma ndir-ebang ya'a. Ubu i uraning ovu nfareta ya'a, nsinir ia
24 ma nfalak ne, ‘Paulus, deka bwobar! Oa veka ti mdiri Roma rira
Kaisar wahan ralan ma nfaleka inukun verin oa. Eka mrenar, Ubu nala Ni
rala lolin a verin mia, ma tamata ovi mimunuk na'a inobal ini veka rva'at
watan.’
25 Ba wean inyai ta kida averi, fyangrebat ralabira ra! Tevek ya'a orang
Ubu. Ia veka nfakena lahir afa ovi nfalak roak verin ya'a.
26 Na'uk ita veka takreti nuhu isa.”
27 Nait dawan yai nfafofa ami, ma amar vutu rahin ifa'at roak na'a tahat
i naran Adria. Ka'a bi nafafruan tenan roak, na tamata kabal ra ranovak
ne, kabal nfaseri roak raa.
28 Ba rkeak afa aleman isa na'a kakeak a, beti rtolar suta aletan tain ma
al rsavat ne, bilaman te kiretin. Rsavat aletan ni bilaman a, na refa vutrua.
Nata wol mnanat, na rsavat ewal vali ma ni laman a refa vutu rahin ilima.
29 Ira rbobar beta ne kabal nakreti vunun, ba relik a'ur ifa'at tali kabal
ni muri a ma deka nfofa. Ira rera ma fara yarak amar.
30 Tamata kabal ra ra'an vai isa roak mane rafla talik kabal, ba rtolar
skutyafu yai. Ira rlabir tamata ra ma rotu ma ranovak ne, mane rtolar
a'ur ra tali kabal ni ulu a.
31 Wean inyai, bi Paulus nfalak verin dawan suldadu yai ovu suldadu
ra ne, “Wean i tamata kabal ra rafla talik kabal ini, na ita veka wol tda
tdir-ear!”
32 Ba suldadu avyai rafat etal kakeak ra tali skutyafu yai, ma nsuta tahat
ma nfofa watan.
33 Sarseri mane amar roak, na Paulus nasweang ira ma rafna'an, ma
nfalak ne, “Amar vutu rahin ifa'at roak, na byobar lalawatan ma wol
mifna'an,
34 ba era verin mia ta kida averi ma eka mifna'an veki boma mingrebat,
tevek itmunuk veka tda tdir-ear!”
35 Paulus nangrihi munuk wean inyai, beti nala roti a ma nfalak fara
weninyai verin Ubu na'a waharira ralan ra. Nata nvisul kedan ma na'an.
36 Ba irmunuk ralarira ra rangrebat ewal roak, ma rala afamtahan ma
ra'an.
37 Tamata ovi amamunuk amna'a kabal yai ratut irua vutfitu rahin
inean.

38 Amafna'an munuk, nata rvatuk gandum ra rsuta tahat ma al
nfamarang kabal.

Kabal nakreti

39 Lera wol ndata obin, na tamata kabal ra rarea roak nuhu, na'uk wol
ref nala wan yai. Ti nata rarea lala'in isa ovu ni ngur, ba rvolan mane
rtav-teri kabal na'a inyai.
40 Ba retal vatuk a'ur ra, ovu raruvat kakeak ovi rkeak wilin ra, beti
rfasaka lar ulu a, boma nait nean ma kabal yarak nra ma ntavu ia.
41 Na'uk kabal yai nakreti kilun ma ni ulu wol nfangoak tia ma roak, ba
saksakan ra rfar-fefar lahir ni muri a ma nama'ar.
42 Suldadu ra rvolan mane rfedan tamata ovi rtaha roak ira, boma deka
rnanu rara ear ma rfonak ira.
43 Na'uk suldadu dawan yai inan ma Paulus nva'at, ba nfalak teri ma
deka rfedan ira. Ia nfareta ma tamata ovi rka'a rnanu rtobur ula ira ma
rnanu rara ngur.
44 Tamata ovi rban-muri ra rtobur ma rtaha kba etal te kabal van boku
ma rara ngur. Rotu wean inyai, bi tamata ra munuk rda rdir-ear.

28

Paulus nana'a nuhu isa naran Malta

1 Amda ma amdir-ear roak, beti amka'a ne, nuhu ini naran Malta.
2 Tamata ovi rleal nuhu yai rmarkai dalang ma rlobang ami. Da'ut nsuta
roak ovu radridin dawan, ba rsidovuk yafu ma rera ami ma ti amafraran.
3 Paulus nasdovu aa sanan angaran boku ma nfadoku na'a yafu yai. Aru
isa ntali aa sanan avyai nma murin, tevek ngnea da'in, ma nkokat liman
a.
4 Tamata ovi rna'a nuhu yai rsi'ik aru i naklo'i Paulus liman a, na ka'i
rsifalak afa verin ira ne, “Ita tka'a basil ne, tamata ini nsifedan! Velik ne
wol nmata na'a roal, na'uk dida ubu vata i nukun tamata ra wol ntorung
ma nva'at.”
5 Na'uk Paulus nasmir vatuk aru yai nti yafu ralan. Ia wol nfarnuang
akataka lahir.
6 Ira rnarin ne tenan veka nbara, te beta ne nleka ma nmata lahir. Ira
rnaban ma mnanat, na'uk wol akataka nkena tenan a, ba tamata avyai
rira fikiran ra ratvali ewal ma rfalak ne, ia ubu isa vali!
7 Dawan fareta* i naran Publius nfareta nuhu yai, ni lanun sarseri ovu
wan yai. Ia ralan lolin urun ma nala ami neluk ni mangun, ma amar itelu
nsi'ik ma lolin ami na'a ni rahan.
8 Dawan fareta yai yaman a nawar ia, ma tenan ngnea ovu ntimuri, ba
ntuba watan. Paulus ti nsi'ik ia ma naflurut ovu nfadoku liman a na'a ia,
ma lolin ewal ia.
9 Publius yaman lolin roak ia, ba tamata ovi rira suhut ra na'a nuhu yai
rma ma Paulus notu vali ma lolin ira.
10 Ira ralang ma dawan ami, ba ti naran amar i mane amban-talik ira
ma amobal ewal a, na rala munuk afa ovi amperlu na'a mami banbanan
verin ami.

Amtali Malta mane amati Roma

---

* **28:7 28:7** Vai Yunani npake vaivatul *protoi*, ihin a tamata i nban-ulu, te ntaha fareta na'a wan yai.

11 Amna'a Malta vulan itelu, beti amafnavul kabal lar isa i nlau inyai,
tevek radridin dawan roak. Kabal yai ntali Aleksandria, naran Dioskuri.†
12 Amobal nata ti amwelat kota Sirakusa, ma amna'a inyai amar itelu.
13 Tali inyai, na amobal ewal ma ti amaran kota Regium. Ni ilyan ana,
nait tranan nbatar, ba amafla watan ma amar isa ewal, beti amaran kota
Putioli.
14 Amtuan tamata ovi rorang Yesus boku na'a inyai, na rasweang ami ma
ti amlolak ira karedralan isa. Nata amtali inyai, na mane ambana amati
Roma.
15 Tamata ovi rorang Yesus na'a Roma rarenar ne, mane amati inyai, ba
rti ma rsa'a ami na'a ahu isa naran Apius Ni Wan i Rfedi Rfaha Afa Na'a,
beti na'a ahu isa vali naran Rahan Siwelat Itelu. Ti ma Paulus nsi'ik ira,
na nfalak fara weninyai verin Ubu, ma ralan a dawan ewal.

Paulus na'a kota Roma

16 Amaran Roma, na rira fareta rtorung ma Paulus nleal rahan isa.
Suldadu isa nwanar ia na'a inyai.
17 Amar itelu nelak roak, beti Paulus nasdovu tamata Yahudi rira dawan
ovi rban-ulu verin ira na'a inyai. Ia nfalak verin ira ne, “Did tinemun, velik
ne wol otu sian dida tamata Yahudi ra te ubud-nusid rira adat ra, na'uk
rtaha ya'a na'a Yerusalem ma rala ya'a verin Roma rira fareta ra.
18 Ti ma fareta Roma ra rorat munuk afa tali ya'a, na mane rfatalik ya'a,
tevek wol ning sala akataka ma rukun ya'a ma umata.
19 Na'uk Yahudi ra wol rtorung ma rfatalik ya'a, ba wol ning linga'an
liak roak ma era ma udiri Kaisar wahan ralan ma nfaleka inukun verin
ya'a, velik ne wol mane uti fareta ra ma umangadu ning tamata Yahudi
ra.
20 Wean inyai, bi era ma utuan mia ma ungrihi verin mia. Ira rdadul
ya'a, tevek orang Raja i ntevut dida salasilan ra. Ia Raja i Ubu ntorung
roak ma nma verin tamata Israel ra.”
21 Ira rfalak ne, “Yudea ra wol rotu surat verin ami obin ma al rfamalik
oa. Teramam-valimami ovi rtali ineri wol rfalak sian oa.
22 Na'uk inamami ma fwamalik mu inorang a ma amrenar, tevek amka'a
ne, na'a wan inba watan tamata ra rfalak sian tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung.”
23 Ba irmunuk Paulus rfadoku amar ma rsituan ira. Naran amar i
rfadoku roak ma rsituan ira, na dawan Yahudi rivun ira rma Paulus wan
i nleal a. Ia nair ira ma nfalyawang Ubu Ni Fareta Ralan verin ira, tali
varverak ti naran lervava. Ia nfamalik afa ovi rtulis roak na'a Musa ni
inukun ra ovu tali nabi rira kitab ra, ma ndava ralarira ra ma rorang
Yesus.
24 Tamata boku rorang afa ovi Paulus nfalak ra, na'uk boku vali rafena
ma rorang.
25 Tamata avyai wol ra'an vai isa na'a afa ovi Paulus nfalak ra. Ira mane
rdir-talik wan yai, ba Paulus ntafal ma nfalak verin ira ne, “Ubu Ni Roh
kena lahir ma nfalak verin nabi Yesaya. Ia nfalak verin ubud-nusid ra ne,
26 ‘Muti ma fwalak verin Yahudi ra wean ini:
Mia veka mryenar lalawatan, na'uk wol fyan-aran ihin a.
Mia msyi'ik lalawatan, na'uk wol mkya'a.

---

† **28:11 28:11** Kabal yai naran Dioskuri, ihin na'a vai Yunani ne, ubu irua i dekut ira, te felar isa. Ira rwalur rira ubu irua yai na'a kabal ni kora. Ubu irua yai nararira Kastor ovu Poluks. Tamata ovi rkarya na'a kabal lar te abau ra ba'i raraning ubu irua yai.

27 Tevek tamata ovi ralarira ra rasmotak,
ba rsibi arurira ra ovu rkubak matarira ra,
boma deka rsi'ik ovu matarira ra, deka rarenar ovu arurira ra,
deka rfan-aran ovu ralarira ra,
ovu deka rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rdava Ya'a i bis otu ma
lolin ewal ira.' "‡
28 Paulus ntafal ewal ma nfalak ne, "Ba inak ma mkya'a ne, Ubu Ni Ivar
Lolin i nfamalik na'a i wean inba ma Ia nsikat tamata ra tali rira salasilan
ra, boma rira vava'at kakiwal nti roak verin tamata ovi wol Yahudi ra. Ira
veka rarenar Ivar Lolin yai ma rorang!"
[
29 Paulus nfalak munuk wean inyai, na tamata Yahudi avyai rban-talik
wan yai ma rsitaku ulurira ra na'a rira fikiran ra.]§
30 Paulus ni varat irua na'a inyai, ma ka'i nbahir rahan isa ma nleal. Ia
inan ma tamata iki watan nma ma nalola ia.
31 Ia nabrahi ma nfamalik na'a i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja,
ovu nair Duila'a Yesus verin tamata ra. Wol tamata isa vali nangal ia.

‡ **28:27 28:27** Yesaya 6:9-10 § **28:29 28:29** Naskah mnanat na'a vai Yunani, etal dawan wol rira ayat ini.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Roma

Tbas afa ovi veki

Lalan ana, kota Roma naran a nbana dawan, tevek kerajaan Roma ni fareta nleal kota yai, ovu nfareta negara liak rivun. Paulus ntulis surat ini, boma nair tamata ovi rorang Yesus na'a Roma. Paulus nsurak ira na'a afa mnga'un ovi musti rair a, tevek wol ni amar obin ma nti Roma ma nair ira. Afa mnga'un ovi Paulus ntulis na'a surat ini, ita bisma tsi'ik na'a Roma 1:17 nfalak ne, "Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai, na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Ia nfakena afa yai nahu linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, 'Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ubu, na ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ia.' " Na'a surat ini, na Paulus nfalak vali ne, ita dida vava'at a wol bisma nmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i tot-orang inukun ovi Musa nfalak ra, tevek ita wol tot-orang nala inukun avyai (3:27-28; 4:15). Ubu ntevut tamata ra tali rira salasilan ra ovu Yesus Ni matmatan a (3:24-25; 5:8). Ba wean i torang Yesus, na Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia nfalak vali ne, dida vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a (3:22, 25-26; 4:24-25; 5:1).

Paulus ntulis vali na'a surat ini ne, Ubu ralan nfalak afaka verin tamata Yahudi ovu uburir-nusirira ra. Ubu nfanara vali tamata Yahudi ra ne, tamata Israel (pasal 9—11). Tali lalan a, na Ubu nfili roak tamata Yahudi ovi uburir-nusirira Abraham ma reluk Ni tamata ra. Na'ut i Yesus nma lanit ivavan a, na tamata Yahudi ra rivun ira rafena ma rorang Ia. Wean inyai bi, Ubu wol ntorung ma tamata Yahudi ra reluk Ni tamata ra. Paulus nfalak ne, kena urun, na'ut inyai, na tamata Yahudi ra rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra, tevek rafena ma rorang Yesus (Roma 10:1-4). Rafena ma rorang Yesus, bi linga'an natvelar verin tamata ovi wol Yahudi ra ma reluk Ubu Ni tamata ra (11:11-15, 30-31). Tali lalan a, na rtulis roak afa yai na'a Surat Ralan (9:25-29; 10:19-21). Ubu ralan nfalak ma "Veka nsikat tamata Israel ra munuk tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal" (11:26).

Paulus nvolan ma nti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma. Wean inyai bi, na'a ni surat ini, na ia nfalak lan roak afa ovi nvolan yai (1:10-13; 15:22-29).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-15)
2. Afa penting ovi Paulus nair ra. (1:16-17)
3. Tamata ra munuk rira salasilan na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 1:18—3:20)
4. Linga'an ma tamata ra munuk rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. (pasal 3:21—5:21)
5. Tali dida vava'at isa ovu Yesus, na Ia notu ma salasilan wol nfaret-nala roak ita (pasal 6). Agama ni inukun ra wol rkeak roak ita (pasal 7). Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an verin ita. (pasal 8)
6. Afakinimi na'ut inyai, na tamata Yahudi rivun ira wol reluk Ubu Ni tamata ra. (pasal 9—11)
7. Dida afa ovi totu ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at a. (pasal 12:1—15:13)

8. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, ovu nvolan ma nti nalola tamata ovi rna'a Roma. (15:14-33)
9. Paulus ni salam a, ovu ni snurak ovi rban-muri a. (pasal 16)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi, ya'a Paulus eluk tamata sansinir verin Kristus Yesus. Ubu nfili roak ya'a ma eluk rasul ovu nala varvara verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin.
2 Tali lalan ana, Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung a, ma Ni nabi ra rtulis roak Ni Ivar Lolin yai na'a Surat Ralan a.*
3-4 Ubu Ni Ivar Lolin yai nfamalik Ubu Yanan a Yesus Kristus i dida Duila'a verin Ia. Eka tanovak na'ut i Yesus nleal lanit ivavan a ma neluk tamata, na Ia ubun-nusin Raja Daud. Na'uk eka tanovak ne, Yesus Duila'a Ia. Ubu nfaturu lahir ovu Ni ngrebat ne, Yanan Ia na'ut i nfava'at ewal Ia tali matmatan ovu Ni Roh i nmerat urun.
5 Tali Yesus Kristus, na Ubu nala roak Ni rala lolin a verin ya'a, ma nfili ya'a ma eluk rasul, ma air tamata ra munuk, boma rorang Kristus ma rsoak verin Ia, ovu vali rfadawang naran a.†
6-7 Mia vali tamata ovi myorang Yesus na'a kota Roma. Ubu nfili roak mia ma myeluk Yesus Kristus Ni tamata ovi rorang Ia. Wean inyai bi, utulis surat ini verin bir tinemun. Ubu nlobang mia munuk ovu nfili roak mia ma myeluk Ni tamata ra. Uflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus naflurut ma nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma rira inorang a, ovu inan ma nti nalola ira

8 Terang a valing averi, ufalak lan fara weninyai verin Ubu i uraning Ia nahu Yesus Kristus, tevek tamata ra rfamalik roak na'a inba watan na'a lanit ivavan ne, mia myorang urun Yesus.
9 Ungnanang lalawatan mia na'a ning falurut ra. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra kena. Ukarya verin Ubu ovu ralang urun ma ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yanan a.
10 Terang a valing averi, uflurut lalawatan verin Ubu ma fara nala amar verin ya'a ma ti ulola mia.
11 Ufalak wean inyai, tevek inak urun ma ti ulola mia, boma ala kalolin ovi rtali Ubu Ni Roh verin mia, ma ufangrebat bira inorang a.
12 Unovak ne, wean i utuan mia, na bisma tsifangrebat ita na'a dida inorang a. Ufangrebat bira inorang a ovu vali fyangrebat ning inorang a.
13 Terang a valing averi, inak ma mkya'a ne, ya'a ba'i udava linga'an ma ti ulola mia, boma ufamalik Kristus ma tamata rivun rorang Ia, wean tamata ovi wol Yahudi ira na'a wan liak, rorang vali Ia. Na'uk ma naran amar ini, na utuan lalawatan angangal ra.
14 Ya'a ning varvara ma musti ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi rtali kota ovu ahu inba watan,‡ tamata ovi raskola ra ovu vali tamata ovi wol raskola ra.

---

* **1:2 1:2** Ubu Ni Ivar Lolin yai nabi ra rtulis roak na'a kitab ovi rna'a Surat Ralan. Kitab avyai rna'a Perjanjian Mnanat. † **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata ra munuk***, ihin a ne, tamata ovi wol Yahudi ra munuk. ‡ **1:14 1:14** Tafsiran boku rfalak ne, ***tamata Yunani te wol Yunani*** ihin a ne, tamata ovi rna'a kota te tamata ovi rna'a ahu. Bis tfalak vali, tamata kota te tamata ovi wearira tamata nangan ra.

15 Wean inyai, ba inak urun ma ufamalik vali Ubu Ni Ivar Lolin verin
mia tamata ovi mnya'a Roma.

Ubu Ni Ivar Lolin neluk Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

16 Ya'a wol uma'it ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, tevek orang urun ne,
Ni Ivar Lolin yai wean lahir Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata ovi rorang
Ia tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu notu lan wean inyai
verin tamata Yahudi ra, beti tamata ovi wol Yahudi ra vali.
17 Tevek na'a Ubu Ni Ivar Lolin yai, na Ia nfaturu ne, wean inba ma notu
ma tamata rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Ia nfakena afa yai
nahu linga'an isa watan: torang a'uk Ia. Inyai wean lahir i rtulis roak na'a
Surat Ralan ne, "Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ubu, na
ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ia."§

Velik ne tamata ra munuk rka'a Ubu, na'uk rafena ma raraning Ia, ba rira salasilan roak

18 Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova tali lanit ratan verin tamata ovi
rafena ma rot-orang afa ovi nfalak ra, ovu rotu afa ovi sian ra. Afa sian
ovi rotu ra, rotu teri ira ovu tamata liak ra ma wol bisma rka'a afa ovi
kena ra.
19 Ubu nukun ira, tevek afa ovi rka'a na'a Ubu, lyawan roak verin ira.
Ubu nukun ira, tevek Ia ka'i nfalyawang roak afa avyai verin ira.
20 Tali na'ut i Ubu notu afakataka munuk na'a lanit ivavan a, na tamata
ra bisma rfan-aran Ni ngrebat i wol ni wahan, ovu vali Ni dawan a. Ira
bisma rfan-aran Ubu Ni ngrebat ovu Ni dawan tali afa ovi notu ra na'a
lanit ratan ovu lanit ivavan. Wean inyai, na tamata ra wol bisma rlotar
tenarira ra ma ka'i rfalak ne, "Wol amka'a ne, Ubu nana'a!"
21 Velik ne tamata ra rka'a roak ne, Ubu nana'a, na'uk wol rfadawang
Ia ovu wol rfalak fara weninyai verin Ia. Ira rfikir watan afa ovi wol ihir
akataka, ba ulurira ralan ra rasmotak urun, ovu vali rna'a watan dedan
ralan.
22 Ira ka'i rfikir ne, rira kaka'a dawan, na'uk velik aba, rboda urun.
23 Ira wol rfadawang Ubu i Ni dawan a nlia munuk, nata ti wol ni wahan.
Na'uk rsangatur ma raraning walut ovi felarira ra wean tamata ovi veka
rmata ra, manut nangan ra, afwatan ovi earira ifa'at te afwatan ovi rla'a
ra.*
24 Wean inyai bi, Ubu nsi'ik watan ma bisma rfangra tenarira ra ovu rira
ininan sian ra, ba rotu afa ro'i-ra'i avyai ma ka'i rsifama'it ira.
25 Afa ovi Ubu nfalak ra kena, na'uk ira rafena ma rorang afa avyai,
tevek rotu watan afa ovi wol kena ra. Ira rsangatur verin afa ovi Ubu
notu ra, ovu raraning afa avyai. Na'uk velik aba, tamata ra munuk musti
rsangatur ma raraning Ubu i notu munuk afa avyai. Kena urun.
26 Rotu wean inyai, bi Ubu nsi'ik watan ma rot-orang rira ininan sian ovi
rotu ma tma'it. Vata ovi rsifa roak wol inarira roak ma rtuba ovu awarira
ra, na'uk inar ma rtuba ovu vata liak ra.
27 Brana ra rotu vali wean inyai. Ira wol inarira roak ma rtuba ovu
awarira ra, na'uk inar urun ma rtuba ovu brana liak ra. Wean inyai
bi, Ubu veka nukun ira ma inovan ovu afa sian ovi rotu ra, ma rfama'it
tenarira ra.

---

§ **1:17 1:17** Msi'ik Habakuk 2:4; Galatia 3:11; Ibrani 10:38 * **1:23 1:23** Ulangan 4:16-18

28 Tamata ra wol rkamlabir lahir Ubu, bi nsi'ik watan ira ma wol rka'a
ma ranovak ne, inba kena ovu sala, ba rfikir a'uk sian a. Wean inyai, na
rotu watan afa ovi wol inovan ma tamata ra rotu.
29 Ralarira ra rngora lahir ovu afa sian ovi rotu verin tamata ra, inar ma
rotu ma tamata ra rtuan sian, inar ma rtafal ila'a rira metan ra, wol inar
lahir tamata ra, rbo'itea tamata rira metan ra, ka'i rsifedan ira, rsingarahi,
rsiklabir, ovu inar urun ma rot-visal tamata rira vava'at ra. Ira rfamalik
a'ar tia ma watan tamata liak ra.
30 Ira rfalak sian tamata ra, wol inar lahir Ubu, rira vaivatul ra ovu rira
afa ovi rotu ra rfaturu ne, wol ralang tamata ra, rfakaratat tenarira ra,
ka'i rfadawang afa ovi rotu ra, ba'i rdava linga'an ngorva'an ma al rotu
afa ovi sian ra, ovu rangal renarir-yamarira ra.
31 Ira rafena ma rfikir afa ovi kena ra, wol rot-orang afa ovi rfalak ra,
wol rlobang tamata ra, wol rfaturu ralarira lolin verin tamata liak ra.
32 Ira rka'a roak ne, Ubu nfalak roak na'a Ni inukun a ne, tamata ovi
rotu munuk afa sian avyai inovan ma rtuan inukun ma rmata. Velik ne
wean inyai, na'uk ira rotu watan afa avyai, ovu rtorung vali tamata ovi
rotu afa sian avyai.

2

Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ovu wol nfili tamata

1 Ba wean inyai, na terang a valing averi, iki mia ma fyaleka inukun
verin tamata liak ra? Mia wol bira akataka ma al mlyotar tenabira ra ma
fyalak ne kena mia, tevek myotu sala vali. Wean i fyaleka inukun verin
tamata liak ra, na inyai nfaturu ne, mia ka'i fyaleka inukun verin tenabira
ra, tevek mia myotu vali afa ovi tamata avyai rotu ra.
2 Ita tka'a ne, Ubu kena urun Ia na'ut i nukun tamata ovi rotu sian wean
inyai.
3 Wean i fyaleka inukun verin tamata liak na'a afa ovi rotu ra, na'uk mia
myotu vali afa avyai, na deka fyikir ne, Ubu Ni inukun a veka wol nkena
mia.
4 Mia minovak ne, Ubu nfaturu Ni lolin a verin mia, ba nanaban ovu
ntahang ralan ma wol nukun mia, na fyikir ne wol akataka? Wahal lahir!
Mia musti mkya'a ne, Ubu nfaturu Ni lolin verin mia, tevek inan ma myahil
ma mtyalik tali bira salasilan ra.
5 Mia ulubira vatu ma mifena ma myahil ma mtyalik tali afa sian ovi
myotu ra. Wean inyai, na mtyafal ma fyalemang inukun i veka nkena
mia, na'a amar i Ubu veka nma ma nfaturu lahir Ni ngrova a ovu nfaleka
inukun verin tamata ra ovu ni malolan.
6 Ia veka nukun tamata ra munuk ma inovan ovu afa ovi rotu ra.*
7 Ubu veka nala vava'at kakiwal verin tamata ovi ralarira urun
lalawatan ma rotu a'uk afa ovi lolin ra, tevek inarira ma veka nfadawang
ira, nalang ira ovu nala vava'at i wol bisma nakvisal.
8-9 Na'uk Ubu veka nangrova urun ovu veka nfaleka inukun i aleman
verin tamata ovi rfikir watan tenarira ra, ovu tamata ovi rafena ma rot-
orang afa ovi kena ra, na'uk rotu watan afa ovi tamata ktufan rotu ra.
Tamata ovi ba'i rotu wean inyai, ira veka rtuan wawa'uk ovu susa i dawan
urun a. Susa ovu wawa'uk avyai veka rkena lan tamata Yahudi ra, beti
tamata ovi wol Yahudi ra.

---

* **2:6 2:6** Msi'ik Mazmur 62:13; Amsal 24:12; Matius 16:27; 2 Korintus 5:10

10 Na'uk tamata ovi ba'i rotu afa ovi lolin ra, Ubu veka nfadawang
munuk ira ovu nalang ira, ovu vali nala Ni malinan a verin ira. Ia notu
lan afa avyai verin tamata Yahudi ra, beti notu vali verin tamata ovi wol
Yahudi ra.
11 Wean inyai, na Ubu nsi'ik tamata ra munuk ma wearira isa, ovu wol
nfili tamata.†
12 Tamata ovi wol Yahudi ra, wean i rotu salasilan, na Ubu veka nukun
munuk ira ma rmata, na'uk wol nukun ira tevek rangal Musa ni inukun
ra. Na'uk tamata Yahudi ra, wean i rotu salasilan, na Ubu veka nfaleka
inukun verin ira munuk, tevek rangal Musa ni inukun ra.‡
13 Tamata ra rira vava'at ra wol rmalola na'a Ubu wahan ralan, wean i
rarenar watan Musa ni inukun ra. Na'uk Ia ntorung ma tamata ovi rot-
orang Musa ni inukun avyai, rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan
a.
14 Tamata ovi wol Yahudi ira wol rka'a Musa ni inukun ra. Na'uk ti ma
tamata avyai ralarira ila'a ra ka'i rfalak na'a afa ovi musti rotu, ovu afa
ovi wol bisma rotu a, wean lahir Musa ni inukun avyai, na afa yai ihin
a ne, ni inukun avyai rna'a roak ralarira ila'a ra. Afa yai kena, velik ne
tamata ovi wol Yahudi ra wol rira Musa ni inukun avyai.
15 Rotu wean inyai ma rfaturu ne, afa ovi rfadoku roak na'a Musa ni
inukun ra, Ubu ntulis roak na'a ralarira ra ma musti rot-orang. Ralarira
ila'a vali rfalak lahir wean inyai, tevek amar boku, na rira fikiran ra ka'i
rfasala tenarira ra, ovu amar boku vali ka'i rlotar tenarira ra.
16 Ba veka wean vali inyai na'ut i Ubu nfadoku roak ma nfaleka inukun
verin tamata ra. Na'ut inyai, na Ubu veka nala ngrebat verin Kristus Yesus
ma nfaleka inukun verin tamata ra munuk rira fikiran fanfonak ra. Afa
yai wean lahir afa ovi ufamalik na'a Ubu Ni Ivar Lolin a.

Tamata Yahudi rka'a roak Musa ni inukun ra, na'uk rotu watan afa ovi sala ra na'a Ubu wahan ralan a

17 Ya'a mane ala snurak verin ning tamata Yahudi ra. Mia fyalak ne,
tamata Yahudi mia ovu myorang ne, Musa ni inukun ra veka rlobang mia
na'a afaka watan. Mia vali ralabira dawan roak ne, myeluk Ubu Ni tamata
ovi rorang Ia.
18 Tamata rair inukun avyai verin mia, ba mkya'a afa ovi Ubu ralan
nfalak, ovu mkya'a vali ne, inba kena ovu inba sala.
19 Mia myorang urun ne, mia ini tamata ovi fyabana tamata kibu, ovu
myeluk lyawan verin tamata ovi rna'a dedan ralan.
20 Fyikir ne, mkya'a munuk roak afa ovi Musa ntulis na'a ni inukun ra,
ma bira munuk kaka'a ovu afa ovi kena ra munuk lahir. Ba tali afa avyai,
na minovak ne, bisma myair tamata ovi rboda ra, ovu myeluk tuan guru
verin tamata ovi wol raftibang obin.
21 Mia myair nala tamata liak ra, na'uk wean inbinimi wol myair
tenabira ra? Mia myair tamata ra ma fyalak ne, “Deka byori,” na'uk
afakinimi byori?
22 Myair tamata ra ma fyalak ne, “Tamata ovi msyifa roak, deka mtyuba
ovu tamata ovi wol awabira verin ira,” na'uk afakinimi mtyuba ovu
tamata ovi wol awabira verin ira? Mia fyalak verin tamata ra ma deka

† **2:11 2:11** Msi'ik Ulangan 10:17; Galatia 2:6, 3:26-29 ‡ **2:12 2:12** Musa nfalyawang munuk ni inukun ra na'a Kejadian ti naran Ulangan na'a Perjanjian Mnanat a. Musa ni inukun ra rivun, ba nlia tali vutu watan.

inar lahir walut ra, na'uk afakinimi byori walut ra tali warira ovi tamata
ba'i rfadawang walut avyai?
23 Mia fyadawang tenabira ra ne, bira roak Musa ni inukun ra, na'uk
afakinimi wol myot-orang ni inukun ra? Tali afa ovi myotu ra, na mia
fyaturu lahir ne, wol myalang Ubu!
24 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Mia tamata Yahudi mia, bira
afa ovi myotu ra rotu ma bangsa liak ra rfalak sian Ubu.”§

Tamata Yahudi rsunat roak rira tamata ra, na'uk Ubu nfasala watan ira

25 Mia tamata Yahudi ra, wean i myot-orang Musa ni inukun ra, na sunat
i rotu verin mia, fyawan. Na'uk wean i wol myot-orang inukun avyai, na
bira sunat yai wol fyawan akataka.*
26 Wean i tamata isa i wol Yahudi ia ma wol rsunat ia, na'uk ba'i not-
orang Musa ni inukun ra, na Ubu nfadoku ne, tamata yai wean tamata ovi
rsunat roak ira.
27 Ba wean inyai, na tamata ovi wol rsunat ira, na'uk rot-orang Musa
ni inukun ra, na ira veka rfaturu mia, tamata Yahudi ovi rsunat roak mia
bira sala ra. Rotu wean inyai, tevek mia bira inukun ra ovu rsunat roak
mia, na'uk wol myot-orang inukun avyai.
28 Mia wol tamata Yahudi mnga'un mia tevek renabir-yamabira ra
Yahudi watan ira, ovu vali wol Yahudi mia tevek tamata ra rsunat roak
tenabira ra.†
29 Na'uk tamata Yahudi ovi reluk Ubu Ni tamata ra, ira tamata Yahudi
mnga'un ira na'a ralarira ra, ovu sunat i kena nana'a watan ralarira ra.
Ba wean inyai, na Ubu Ni Roh nkarya na'a tamata avyai ralarira ra, boma
reluk Ni tamata ra. Ira wol reluk Ni tamata ra tevek rot-orang Musa ni
inukun ra. Velik ne tamata ra wol rfadawang tamata avyai, na'uk Ubu
veka nfadawang ira.

3

Ubu notu ma tamata Yahudi ra uturira roak, na'uk nfasala watan ira

1 Terang a valing averi, mane utafal ma ufalyawang na'a ning tamata
Yahudi ra. Tamata Yahudi ra uturira aka nlia tamata liak ra? Wean i
rsunat ira, na uturira aka?
2 Tamata Yahudi ra uturira urun, tevek Ubu nala lan lalean Ni vaivatul
ra verin ira.*
3 Wean i tamata Yahudi boku wol rot-orang Ubu Ni vaivatul ovi rtorung
roak ma rot-orang, na wean inba verin ira? Wean i tamata Yahudi boku
wol rot-orang afa ovi rfalak ra, na inyai notu ma Ubu wol notu afa ovi
ntorung roak ma notu ra?
4 Wol wean inyai! Ubu nfalak afa ovi kena ra watan, velik ne tamata ra
munuk rsiklabir. Rtulis roak wean ini na'a Surat Ralan ne,
“Afa ovi Ubu nfalak ra kena lalawatan,

---

§ **2:24 2:24** Paulus nfalak ne, tamata ovi wol Yahudi rfalak sian Ubu, tevek afa sian ovi tamata Yahudi rotu ra. Tali Yesaya 52:5; Yehezkiel 36:20-23: * **2:25 2:25** Na'a Perjanjian Mnanat, na rsunat tamata ra ma rfaturu ne, Ubu Ni tamata verin ira. Bwas sunat ihin a na'a kamus i na'a Surat Ralan ini. Msi'ik vali Efesus 2:12; Filipi 3:3; Galatia 5:2. † **2:28 2:28** Msi'ik vali Galatia 6:15 * **3:2 3:2** Ubu nala roak Ni inukun ra verin Musa, boma tamata Yahudi ra rka'a afa ovi Ubu ntorung roak verin ira na'a Ni tnorung. Ia nala Ni vaivatul ra vali verin Raja Daud, ma ntulis vaivatul avyai na'a Mazmur, ovu vali verin nabi ra ma rtulis Ni vaivatul ra na'a kitab liak ra na'a Perjanjian Mnanat.

ovu wean i mane rfasala Ia, na wol rfasala nala Ia, ovu utun lalawatan.”†

5 Na'uk wean i afa kena ovi Ubu notu ra rtafal ma lyawan, tevek totu afa ovi wol kena ra, na ita veka tfalak afaka? Ita mane tfalak ne, Ubu wol kena Ia, tevek mane nfaturu Ni ngrova verin ita? Kena, ma afa yai ntali tamata rira fikiran ra watan,

6 na'uk fikiran ovi wearira inyai wol kena lahir! Wean i Ubu wol kena Ia, na wean inba ma bisma nfaleka inukun verin tamata ra munuk na'a lanit ivavan ini?

7 Na'uk wean i dida siklabir ovi totu ra rotu ma afa kena ovi rtali Ubu rtafal ma rvotuk, ma tamata ra rfadawang Ia, na afakinimi Ubu nfasala ita ne, tamata salasilan ita?

8 Wean inyai, na tfalak ne, “Mya ma totu afa ovi sian ra, boma nvua afa lolin ma traning Ubu.” Tamata boku rfalak sian roak ya'a ne, ufalak wean inyai. Tamata ovi wearira inyai, inovan ma Ubu nukun ira.

Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini munuk rotu salasilan

9 Ita tamata Yahudi ita, na utud aka nlia tamata liak ra na'a Ubu wahan ralan a? Ita wol utud akataka, tevek ufalak lan roak ne, tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk rotu salasilan, ma salasilan nfareta rira vava'at ra, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira.

10 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

“Wol tamata isa na'a ni vava'at a, not-orang munuk afa ovi Ubu ralan nfalak a, ma ni vava'at a nmalola.‡

11 Wol tamata isa vali nka'a mnga'un afa ovi kena ra,
ovu wol tamata isa vali nkiwal ma nka'a afa ovi Ubu ralan nfalak.

12 Tamata ra munuk rfaroa roak ira tali Ubu.
Ira munuk lahir rotu sian a ma rira vava'at ra wol fyawan lahir.
Wol tamata isa vali kena ia!”

13 “Wean i rangrihi, na rira vaivatul ra ngra da'in, wean wan matmatan i natvelar watan ma voan sian urun.
Ira rala vaivatul ovi rlabir waweang tamata ra,”

“ovu rfalak watan vaivatul sian ovi wearira nifa ni bisa a ma rfamngala tamata liak ra.”§

14 “Rira vaivatul ovi rtali sumarira ra rngora lahir ovu vaivatul ovi ba'i rala al rear rfasoba tamata ra, ovu vali vaivatul ovi rfalak sian tamata ra.”*

15 “Rasnga'ut urun mane rti rfedan tamata ra.†

16 Rti inba watan, na rot-visal tamata liak rira vava'at ra, ovu rotu ma tamata ra ralarira lalau urun.

17 Ira wol rka'a ne, wean inba ma rira vava'at ra malinan ovu tamata liak ra.”

18 “Ira wol ralang lahir Ubu.”‡

19 Ba ita tka'a ne, Ubu nfalak lahir vaivatul avyai na'a Musa ni inukun ra verin tamata Yahudi ra, ma rasusan rira vava'at ra tali inukun avyai. Wean inyai, na wol tamata isa vali na'a lanit ivavan ini bisma ndava ni lola, ma Ubu deka nukun ia.

---

† **3:4 3:4** Mazmur 51:6 ‡ **3:10 3:10-12** Mazmur 14:1-3, 53:2-4 § **3:13 3:13** Mazmur 5:10; 140:4

* **3:14 3:14** Faliak ***rear rfasoba tamata ra*** na'a vai Mala tfalak ne, *mereka mengutuki orang.* Mazmur 10:7 † **3:15 3:15-17** Yesaya 59:7-8; Amsal 1:16 ‡ **3:18 3:18** Mazmur 36:2

20 Ba Ubu wol nfadoku tamata isa vali ma nala ia wean tamata i ni
vava'at nmalola, tevek not-orang Musa ni inukun ra. Na'uk velik aba, tali
inukun avyai, bi tamata ra rka'a ne, rotu roak salasilan.

Dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, wean i torang Yesus

21 Na'uk fiang ini, Ubu nfaturu roak linga'an verin tamata ra ma rira
vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Na'uk tamata ra wol rira vava'at i
nmalola na'a Ubu wahan ralan tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Velik
aba, linga'an yai rfadoku roak na'a Musa ni inukun ra, ovu vali nabi liak
rira kitab ra rfalak ne,
22 tamata rira vava'at ra bisma rmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek
rorang Yesus Kristus. Ubu notu wean inyai verin tamata ovi rorang munuk
Yesus Kristus, ovu Ia wol nfili tamata, tevek ita weadida isa watan.
23 Ubu inan ma tamata ra munuk rovu Ia na'a vanan i nfitik nyadat.
Na'uk tamata ra munuk lahir na'a lanit ivavan a rotu roak salasilan, bi
notu ma rfaroa lahir ira tali vanan i nfitik nyadat a.§
24 Ubu nala Ni rala lolin verin ita, ovu ntorung ma nala ita wean tamata
ovi rira vava'at ra rmalola, ovu ita wol tbahir akataka, ovu afa yai wol
ntali afa lolin ovi totu ra. Ubu notu munuk afa ini nahu Yesus Kristus i
ntevut dida salasilan ra.
25-26 Ubu nfadoku ma Yesus ntuan inukun ma al nkati inukun i musti
tatuan tevek dida salasilan ra, ma ka'i nala tenan ma nmata ovu laran a
nvoat ma ntevut dida salasilan ra, wean i torang Yesus. Ubu kena Ia, na'uk
tali lalan ana, wol nukun tamata ra na'a rira salasilan ra, tevek ntahang nal
ralan na'a rira salasilan ra. Na'uk fiang ini, nahu Yesus Ni matmatan a, na
Ubu nfaturu ne, Ia nukun lahir tamata ra na'a rira salasilan ra, ovu wean
i rorang Yesus, na ntorung ma nala ira wearira tamata ovi rira vava'at ra
rmalola.
27 Wean inyai, na tamata ra wol bisma rfakaratat tenarira ra. Ubu
ntorung ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a wahan
ralan a. Ia wol mane notu wean inyai tevek tot-orang Musa ni inukun ra,
na'uk notu wean inyai tevek torang Yesus.
28 Ita torang ne, Ubu notu ma tamata rira vava'at ra rmalola, tevek rira
inorang a verin Yesus Kristus. Ia wol mane notu wean inyai tevek rot-
orang Musa ni inukun ra.
29 Ubu wol nlobang tamata Yahudi ra watan, na'uk Ia nlobang tamata
ra munuk, velik ne tamata Yahudi te wol Yahudi.
30 Ubu ikisa watan. Ia sa'i notu ma tamata Yahudi ra ovu vali wol Yahudi
ra rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Yesus Kristus.
31 Inyai wol nfaturu ne, torang roak Yesus Kristus, ba tvatuk Musa ni
inukun ra, tevek dida inorang a notu ma talang inukun avyai.

4

Ubu nfadoku ma Abraham wean tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni inorang

1 Ita tfamalik afaka na'a Abraham i ubun-nusin verin tamata Yahudi ra
ni afa ovi notu ra? Wean inba ma Ubu notu ma ni vava'at nmalola ovu
Ia?

§ **3:23 3:23** Ubu Ni vanan nfitik nyadat te Ubu Ni dawan a. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.*

2 Wean i Ubu ntorung ma nala Abraham wean tamata i ni vava'at
nmalola tali afa ovi notu ra, na ni lola roak ma nfakaratat tenan a. Na'uk
wol bisma notu wean inyai na'a Ubu wahan ralan a.
3 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Abraham norang urun Ubu, ba ni
inorang a notu ma Ubu nfadoku ma nala ia wean tamata i ni vava'at a
nmalola.”*
4 Wean i tamata isa nkarya, na inovan ma nala ni kadi. Ba tamata ra
wol bisma rfalak ne, ni kadi yai rala watan ma neluk rangrangwaha verin
ia, na'uk inyai al nkati ni farea a.
5 Na'uk dida vava'at ovu Ubu wol wean tamata ovi rkarya ma rala kadi.
Ba karya te afa ovi totu ra wol rot-nala ma Ubu nala ita wean tamata ovi
rira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a. Wean i torang Ubu, velik ne
tamata ktufan ita, na Ia nfadoku ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, tevek dida inorang verin Ia.
6 Daud nfalak vali wean inyai ma nfalyawang ne, lolin urun verin tamata
i Ubu nfadoku roak ma nala ia ma neluk tamata i ni vava'at a nmalola.
Ubu notu wean inyai, wol mane ntali afa ovi tamata ra rotu. Daud nfalak
ne,
7 “Lolin urun verin tamata ovi Ubu na'i vatuk roak afa sala ovi rotu ra,
ovu na'i vatuk roak rira salasilan ra.
8 Lolin urun verin tamata i Duila'a wol nrekan ni salasilan ra.”†

Na'ut i wol rsunat Abraham obin, na Ubu nfadoku roak ma nala ia wean tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni inorang a

9 Vaivatul lolin ovi Daud nfalak lan roak yai wol mane nfalak watan
verin tamata Yahudi ovi rsunat roak ira, na'uk verin tamata ovi wol
Yahudi ra vali, velik ne wol rsunat ira. Amfalak lan roak ne, Ubu notu
ma Abraham ni vava'at nmalola ovu Ia, tevek ni inorang a.
10 Na'ut ba Ubu notu wean inyai? Ubu nfadoku ma nala Abraham wean
tamata i ni vava'at nmalola na'ut i rsunat roak ia, te wol rsunat ia obin?
Ubu notu wean inyai na'ut i wol rsunat ia obin!
11 Rsunat Abraham ma neluk faneak ne, Ubu nfadoku lan roak ma nala
ia wean tamata i ni vava'at nmalola, tevek ni inorang a. Ubu notu wean
inyai na'ut i wol rsunat Abraham obin. Afa yai nvotuk ma nfaturu ne,
Abraham neluk bapa verin tamata ovi rorang Ubu munuk, velik ne wol
rsunat ira, ovu Ubu nfadoku ma nala ira ma wean tamata ovi rira vava'at
ra rmalola.
12 Abraham neluk bapa vali verin tamata Yahudi ovi rsunat roak ira.
Tamata avyai wol mane rsunat watan ira, na'uk rorang Ubu wean lahir
Abraham na'ut i wol rsunat ia obin.

Ubu nala Ni tnorung verin Abraham tevek ni inorang a

13 Ubu Ni tnorung verin Abraham ovu ubun-nusin ra ne, veka nala lanit
ivavan a verin ira. Ia notu tnorung yai, tevek Abraham ni inorang verin
Ia, wol mane notu tnorung yai tevek Abraham not-orang Musa ni inukun
ra.‡ Ba tali ni inorang a, bi Ubu nfadoku ma nala ia wean tamata i ni
vava'at a nmalola.
14 Wean i Ubu nala Ni tnorung verin tamata ovi rot-orang Musa ni
inukun ra watan, na dida inorang na'a Ubu wol ihin akataka, ovu tnorung
yai vu watan.

---

* **4:3 4:3** Kejadian 15:6 † **4:8 4:8** Mazmur 32:1-2 ‡ **4:13 4:13** Ubu nala Ni inukun ra nahu Musa. Na'ut i Abraham nva'at a, na Ubu wol nala Ni inukun ra verin Musa obin, tevek wol rarali ia obin!

15 Tamata ra munuk rangal Musa ni inukun ra, ba wean i rangal inukun
avyai, na Ubu veka nfaturu Ni ngrova verin ira. Na'uk wean i inukun ra
wol rna'a, na tamata wol bisma rangal inukun avyai.
16 Ba Ubu nala Ni tnorung a verin Abraham, tevek ni inorang verin Ia.
Notu wean inyai tali watan Ni rala lolin a. Wean inyai, na Ubu Ni tnorung
yai neluk tnorung mnga'un verin ita munuk, tamata ovi teluk Abraham
ubun-nusin ra. Ubu nala tnorung yai, wol mane verin tamata Yahudi ovi
rot-orang Musa ni inukun ra watan, na'uk verin tamata iki watan i ni
inorang verin Ubu wean Abraham. Tevek Abraham neluk bapa verin ita
munuk, tamata ovi torang Ubu.
17 Ia nfalak verin Abraham na'a Surat Ralan wean ini, “Ya'a ufadoku
roak ma oa meluk bapa verin bangsa rivun.” Ubu nala Ni tnorung yai
verin Abraham ma neluk bapa verin ita na'a Ubu wahan ralan a, tevek
norang Ia. Ia Ubu i nfava'at matmatan ra, ovu tali Ni vaivatul ra, na afa
ovi wol rna'a ra, notu ma rna'a.§
18 Ubu Ni tnorung verin Abraham ma veka yanan, velik ne wol bisma
yanan roak. Na'uk Abraham norang lalawatan Ubu ovu nfaklo'i a'uk ni
vava'at a verin Ia. Ba Abraham neluk bapa verin bangsa rivun, wean lahir
afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan. Ubu nfalak verin ia na'ut i wol yanan
obin ne, “Ubum-nusim ra veka rivun ila'a matan ira, wean nara ra na'a
lanit.”*
19 Na'ut inyai, na Abraham nka'a roak ne, wol bisma yanan, tevek tenan
a nmafun ila'a roak, ovu ni varat a nlabas ratut isa roak. Ia nka'a vali ne,
awan i Sara itvata ila'a roak ia ma wol bisma yanan. Velik ne wean inyai,
Abraham ni inorang a wol nmafun, ma norang urun Ubu.†
20 Na'uk Abraham norang urun Ubu Ni tnorung a, ma ia wol ralan
raruan, na'uk ni inorang ntafal ma nangrebat ovu nfadawang a'uk Ubu.
21 Ia norang urun ne, Ubu Ni ngrebat ma not-nala munuk afa ovi nfadoku
roak na'a Ni tnorung a.
22 Wean inyai bi, Ubu nfadoku ma nala ia wean tamata i ni vava'at a
nmalola.
23 Vaivatul ovi rtulis ne, “Abraham ni inorang verin Ubu notu ma Ubu
nala ia wean tamata i ni vava'at nmalola,” wol mane rtulis watan verin
Abraham.‡
24 Na'uk rtulis vali vaivatul avyai verin ita. Ubu nala vali ita weadida
tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek dida inorang vali verin Ia i
nfava'at dida Duila'a Yesus tali matmatan.
25 Ubu ntorung ma tamata ra rfedan Yesus, tevek dida salasilan ra. Nata
nfava'at ewal Ia, boma dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

5

Raladida lolin urun, tevek Ubu naflahar roak ita ma dida vava'at ra rmalola

1 Fiang ini Ubu nala roak ita ma weadida lahir tamata ovi rira vava'at
ra rmalola, tevek torang Yesus. Ba dida vava'at ra malinan ewal ovu Ubu,
tevek afa i dida Duila'a Yesus Kristus notu a.*
2 Yesus notu linga'an roak verin ita, bi Ubu nfaturu Ni rala lolin verin
ita tevek torang Ia. Fiang ini dida vava'at na'a roak Ubu Ni rala lolin a

§ **4:17 4:17** Kejadian 17:5 * **4:18 4:18** Kejadian 15:5 † **4:19 4:19** Terjemahan liak rfalak ne, Abraham nka'a roak ne, tenan wean i nmata roak. ‡ **4:23 4:23** Kejadian 15:6 * **5:1 5:1** Afa i Yesus notu a, ihin a ne, Ni matmatan na'a aa walwalur verin ita.

ovu inadida lolin, tevek torang urun ne, Ubu veka nala ita ma tovu Ia na'a
vanan i nfitik nyadat a.†
3 Nlia tali inyai, na ita totu inadida lolin na'ut i tatuan susa ra, tevek
tka'a ne, tali susa avyai, na bisma tatahang nal raladida.
4 Wean i tatahang nal raladida na'a dida susa ra, na dida vava'at ra rotu
ma Ubu ralan lolin. Totu wean inyai, na notu ma tfaklo'i a'uk dida vava'at
ra verin Ia, tevek torang urun ne, Ia veka notu afa ovi nfalak ra.
5 Wean i tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ubu wean inyai, na raladida
ra veka wol lalau, tevek Ubu nala roak Ni silobang i dawan urun a verin
ita. Ubu nala Ni Roh verin ita, ovu Ni Roh nfaturu lahir Ni silobang dawan
yai verin ita.
6 Na'ut i ita wol dida linga'an ma tati talik inukun i musti tatuan tevek
dida salasilan ra, na Kristus ka'i nmata verin ita, tamata ovi tafena ma
tot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Ia notu wean inyai na'a amar i nfadoku
roak.
7 Wol ka'i trea ne, tamata isa nmata verin tamata i wol ni sala. Na'uk
snain a tamata boku rabrahi ma rmata verin tamata i ni vava'at lolin.
8 Na'uk Ubu nfaturu Ni silobang i dawan urun verin ita nahu Kristus i
nmata roak verin ita, na'ut i tamata salasilan ita obin.
9 Fiang ini Ubu nala roak ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola
nahu Kristus laran i nvoat na'a aa walwalur. Nlia ntali afa yai, na tka'a
urun ne, na'a amar i veka nma, na Kristus veka nfatalik ita tali Ubu Ni
ngrova i nvua inukun.
10 Na'ut i ita wol inadida lahir Ubu, na Ia notu ma dida vava'at ra lolin
ewal ovu Ia, nahu Yanan Ni matmatan a. Ba nlia tali inyai, nahu Yanan a
Ni vava'at a, na tka'a urun ne, Ia veka nfatalik ita tali Ubu Ni ngrova.
11 Wol mane inyai watan! Na'uk Ubu notu ma inadida lolin tali dida
Duila'a Yesus Kristus, tevek Ia notu roak ma Ubu ntorung ma dida vava'at
ra lolin ewal ovu Ia.

Adam ovu Kristus rsialing ira

12 Salasilan nma lanit ivavan ini nahu Adam i nangal Ubu. Adam nmata
tevek ni salasilan, ba matmatan nana'a roak lanit ivavan a. Wean inyai,
na tamata ra munuk veka rmata, tevek tamata ra munuk rotu salasilan.
13 Musa ni inukun ra wol rna'a obin, na'uk tamata ra rotu roak salasilan.
Na'uk Ubu wol nrekan salasilan avyai, tevek inukun avyai wol rna'a obin.
14 Velik ne wean inyai, na'uk tamata ra munuk rmata na'ut i Adam nva'at
obin a, ti naran na'ut i Musa nva'at. Velik ne tamata ra wol rangal afa ovi
Ubu nfalak wean Adam, na'uk rmata vali, tevek rotu salasilan.
Adam ula ia, beti Kristus. Afa i Adam notu yai, nkena munuk tamata ra.
Kristus Ni afa i notu a, nkena munuk vali tamata ra.
15 Na'uk Ubu Ni rala lolin wol wean salasilan i Adam notu a, tevek Ubu
Ni rala lolin a dawan lia salasilan yai. Adam nangal roak afa ovi Ubu
nfalak ra, ba tali afa yai, na tamata ra munuk musti rmata. Na'uk Ubu
Ni rala lolin a nlia munuk lahir afa yai. Ia nala lahir Ni rala lolin a verin
tamata ra munuk nahu tamata isa; inyai Yesus Kristus.
16 Ubu Ni rala lolin verin ita dawan lia tamata isa ni salasilan a. Adam
ni salasilan bi Ubu nukun tamata ra munuk. Na'uk Ubu nala Ni rala lolin
verin ita, ovu nala ita weadida tamata ovi rira vava'at ra rmalola, velik ne
totu salasilan rivun roak.

† **5:2 5:2** Ubu vanan nfitik nyadat a, te Ubu Ni dawan a.

17 Kena ma tamata isa ni salasilan a nvua matmatan verin tamata ra
munuk. Na'uk afa i Yesus notu lolin rahi afa yai! Tamata iki watan norang
Yesus, na ni vava'at kakiwal ovu Ia, ovu vali nfareta ovu Ia. Ia veka nia
afa ovi Ubu nala yai, tevek Ubu Ni rala lolin dawan urun i lahir, ovu nala
roak ia wean tamata i ni vava'at nmalola na'a wahan ralan nahu Yesus
Kristus. Ubu ralan nfalak ma ka'i notu watan wean inyai.
18 Ba ntali Adam ni salasilan a, bi Ubu nukun tamata ra munuk. Ba wean
vali inyai na'a afa i Yesus Kristus notu a. Yesus not-orang lahir afa i Ubu
nfalak a, boma tamata ra munuk rira vava'at ra bisma rmalola ovu rira
vava'at kakiwal.
19 Ba inyai wean watan tamata isa i nangal lahir afa ovi Ubu nfalak ra,
notu ma tamata ra munuk rira salasilan. Wean vali Yesus, Ia not-orang
afa ovi Ubu nfalak ra, notu ma tamata rivun rira vava'at ra veka rmalola
na'a Ubu wahan ralan a.
20 Ubu nfasuka inukun ra verin Musa, ba tamata rtafal ma rangal inukun
avyai. Velik ne tamata rira salasilan ra rtafal ma rivun, na'uk Ubu Ni rala
lolin a ntafal ma dawan lia salasilan ra.
21 Ba wean lan a, na salasilan nfareta tamata ra munuk ma musti rmata
tevek rira salasilan ra. Na'uk fiang ini, Ubu nala Ni rala lolin a verin ita,
ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu vali nala vava'at
kakiwal a nahu dida Duila'a Yesus Kristus.

6

Deka totu salasilan, na'uk totu a'uk afa ovi Ubu ralan a nfalak ra

1 Terang a valing averi. Betane tamata boku rfikir ma rfalak ne, “Ubu
nfaturu Ni rala lolin verin ita, ba tatafal ma totu salasilan, boma ntafal
ewal Ni rala lolin yai verin ita.”
2 Tfalak wean inyai, na wol kena lahir! Ba bisma tfalak ne, ita wean
i tmata roak ovu Kristus ma salasilan wol nfareta roak ita. Ba wean
inbinimi na'a dida vava'at ra, na ba'i totu watan salasilan ra?
3 Terang a valing averi! Mia mkya'a roak ne, na'ut i rbaptis ita, na inyai
neluk faneak ne, isa roak ita ovu Kristus Yesus. Inyai ihin a ne, isa vali ita
ovu Ni matmatan a.
4 Na'ut i rbaptis ita, na dida vava'at mnanat a, wean i tmata roak ma
roving ita ovu Kristus na'a Ni matmatan a. Yaman nfava'at ewal roak Ia
tali Ni matmatan a ovu Ni ngrebat i dawan ila'a. Notu wean inyai, boma
dida vava'at ngorva'an a, naling ia tali dida vava'at mnanat a.
5 Dida vava'at isa roak ovu Kristus ma tovu vali Ia na'a Ni matmatan a.
Ba wean inyai, na Ubu veka nala vava'at ngorva'an verin ita, wean lahir i
nala roak verin Kristus na'ut i nfava'at ewal Ia.
6 Ita tka'a roak ne, lan a totu lalawatan salasilan ra. Dida vava'at i wean
inyai wol nana'a roak na'ut i tmata ovu Kristus na'a aa walwalur, boma
salasilan wol nfareta roak ita. Ba wean inyai, na salasilan wol nfareta
roak ita na'a dida vava'at ra.*
7 Tevek wean i tamata isa nmata roak, na salasilan a wol nfareta roak
ia.
8 Ba wean i tovu roak na'a Kristus Ni matmatan a, na torang urun ne,
veka tva'at vali ovu Ia.

---

* **6:6 6:6** ***Na'ut i tmata ovu Kristus na'a aa walwalur*** ihin a ne, dida vava'at mnanat a nlia roak. Ba dida vava'at mnanat wean i nmata roak, na'uk tenadida ra wol rmata. Tafsiran boku rfalak ne, salasilan wol neluk roak tamata sansinir te budak na'a dida vava'at ngorva'an ini.

9 Ita tka'a ne, Kristus nva'at ewal roak tali matmatan, ba veka wol nmata
roak. Matmatan ni ngrebat a wol nfaret-nala roak Ia.
10 Kristus nmata fasa watan, boma not-visal salasilan ni ngrebat a. Fiang
ini Ia nva'at, nata ti wol ni wahan, boma notu watan afa ovi rfaloling Ubu
ralan a.
11 Ba mia musti minovak vali ne, isa roak mia ovu Kristus na'a Ni
matmatan, ba salasilan wol nfareta roak mia. Minovak vali ne, bya'at
boma myotu watan afa ovi rfaloling Ubu ralan a, tevek bira vava'at isa
roak ovu Kristus Yesus.
12 Deka mtyorung ma salasilan a nfareta tenabira ovi veka rakvisal a,
boma deka myorang lahir bira ininan sian ra.
13 Deka myala eabir-limabira ra, te afa ovi rna'a tenabira ra munuk ma
salasilan nfareta mia, ma myotu afa ovi sian ra. Na'uk myala tenabira ra
verin Ubu, tevek matmatan wol nfareta roak mia, ovu fiang ini bira vali
vava'at ngorva'an. Myala tenabira ra munuk lahir verin Ubu, boma myotu
watan afa ovi kena ra, ovu wean lahir Ubu ralan nfalak a.
14 Ba salasilan a wol nfareta roak mia, tevek wol msyoak roak verin
Musa ni inukun ra. Na'uk bira vava'at ra rna'a watan Ubu Ni rala lolin i
nfaturu roak verin mia.†

Ita musti tot-orang afa ovi kena ra, wean tamata sansinir not-orang afa ovi duan a nfalak ra

15 Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, tevek Ni rala lolin a. Ia wol notu
wean inyai tevek tot-orang Musa ni inukun ra. Ba deka tfalak ne, “Ubu
nala roak Ni rala lolin verin ita, ba totu watan salasilan!”
16 Mia mkya'a roak ne, wean i mtyorung ma myot-orang afa ovi tamata
isa nfalak, na mia myeluk tamata sansinir verin tamata yai. Wean i ba'i
myotu salasilan, na inyai nfaturu ne, salasilan nfareta roak mia, wean
tamata isa nfareta ni tamata sansinir. Ba wean inyai, na veka myata
kakiwal. Na'uk wean i myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, na mia veka
myeluk tamata ovi rira vava'at ra rmalola.
17 Ita tfalak fara weninyai verin Ubu, tevek lan ana, mia myeluk tamata
sansinir verin salasilan a. Na'uk fiang ini ralabira urun ma myot-orang
afa kena ovi rair roak verin mia.
18 Ubu nfatalik roak mia tali salasilan, ba salasilan wol nfareta roak mia,
ovu fiang ini myeluk roak tamata sansinir verin Ia, ma myot-orang afa ovi
kena ra.
19 Ufalak wean inyai, tevek mia tamata watan mia, ma wol ka'i fyan-
aran ma lolin afa ovi ufalak ra. Lan ana, mia myala munuk tenabira ra
ovu bira fikiran ra, ma myeluk tamata sansinir verin bira ininan sian ra,
ba mtyafal lalawatan ma myotu afa ovi sian ra. Fiang ini myala lahir
tenabira ra ovu bira fikiran ra munuk, ma myeluk tamata sansinir verin
Ubu, ma myot-orang watan afa ovi kena ra, boma Ubu nfamerat mia.
20 Na'ut i myeluk tamata sansinir verin salasilan a, na wol mtyorung ma
myot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
21 Utubira aka tali afa ovi myotu na'ut lalan a? Afa avyai munuk rotu
ma fiang i mya'it, ovu rvua matmatan.‡

---

† **6:14 6:14** Ayat ini ihin a ne, Musa ni inukun ra wol rala vava'at kakiwal verin tamata ra, ba tfaklo'i a'uk dida vava'at verin Yesus, tevek Ubu nfaturu roak Ni rala lolin verin ita. ‡ **6:21 6:21** ***Matmatan*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata ra rfaroa ira tali Ubu.

22 Na'uk fiang ini, Ubu nfatalik roak mia tali salasilan, ba salasilan wol
nfareta roak mia, ovu myeluk roak tamata sansinir verin Ia. Utubira, tevek
myala munuk roak bira vava'at ra verin Ubu ma nfamerat mia, ba veka
bira vava'at kakiwal.
23 Tamata ovi rotu salasilan ra veka rira matmatan kakiwal. Na'uk Ubu
nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rira vava'at isa roak ovu dida Duila'a
Kristus Yesus. Ia notu wean inyai wol ntali afa ovi totu ra, na'uk Ia ka'i
nala watan.

7

Inukun wol nkeak roak ita

1 Terang a valing averi! Mia mkya'a roak ne, inukun nfareta tamata ra
na'ut i tamata ra rva'at obin. Ufalak wean ini, tevek uka'a ne, mia fyan-
aran roak inukun ra.
2 Inukun isa nfalak ne, wean i vata isa nsifa ovu brana isa, na na'ut
i brana nva'at obin, inukun nkeak vata yai ovu awan a. Na'uk wean i
nmata, inukun yai wol nkeak roak ia ovu awan a.
3 Ba inukun yai nfalyawang ne, wean i vata yai awan a nva'at obin,
na'uk nsifa ovu brana liak isa, na vata yai sala roak ia, wean lahir i vata
yai ntuba ovu tamata i wol awan verin ia. Wean i vata yai awan a nmata
roak, na inukun yai wol nkeak roak ia, ba wean i nsifa ewal, na ia wol
sala ia, tevek wol ntuba ovu tamata i wol awan verin ia.
4 Terang a valing averi, mia weabira vali inyai. Musa ni inukun ra wol
rfareta roak mia, tevek myovu vali ma myata ovu Kristus na'a aa walwalur.
Ba bira vava'at isa roak ovu Kristus i Ubu nfava'at ewal roak Ia. Bira
vava'at isa roak ovu Kristus, ba afa ovi myotu na'a bira vava'at ra, lolin
ovu fyawan urun verin Ubu.
5 Lan ana, ita torang watan dida ininan sian ovi rotu ma inadida ma totu
lalawatan salasilan. Na'ut inyai, na tsoak nulu Musa ni inukun ra ma dida
ininan sian ra rtafal lalawatan, ba totu watan salasilan ma rvua matmatan
a.
6 Na'uk fiang ini Musa ni inukun ra wol rkeak roak ita, tevek ita wead
i tmata roak ma wol tot-orang inukun avyai. Ba fiang ini ita wol tsoak
roak verin Musa ni inukun ra, na'uk tsoak verin Ubu ovu dida vava'at
ngorva'an i Ubu Ni Roh a nfaturu verin ita.

Musa ni inukun ra rfaturu dida salasilan ra

7 Ita veka tfalak afaka na'a Musa ni inukun ra? Inukun avyai wean lahir
afa ovi sian ra? Wahal lahir! Inukun avyai lolin, tevek ntali inukun avyai,
na uka'a ne, otu salasilan. Musa ni inukun nfalak ne, “Deka byo'itea afa
ovi tamata liak rira.”* Wean i wol nfalak wean inyai, na wean inba ma
uka'a ne, afa yai kena te sala.
8 Na'uk ya'a tamata salasilan ya'a, bi ning ininan sian ntafal ma ala
tamata rira metan ra, tevek Musa ni inukun ra rfalak teri ma deka inadida
tamata rira metan ra. Wean i Musa ni inukun ra wol rna'a, na salasilan
wol ni ngrebat ma nfareta ya'a.
9 Lalan a, na'a ning vava'at a, na wol ufan-aran Musa ni inukun ra.
Na'uk amar i ufan-aran inukun avyai, na salasilan i nana'a ralang a ntafal
ma inak ma otu salasilan.†

---

* **7:7 7:7** Keluaran 20:17; Ulangan 5:21

† **7:9 7:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nva'at na'a ralang a.***

10 Wean inyai, na inovan ma matmatan kakiwal nkena ya'a. Ba inukun
ovi Ubu nala ma tva'at, rotu ma umata, tevek otu salasilan.
11 Salasilan ndav-nala linga'an ma nlabir ya'a, tevek unarin ne, ala
vava'at kakiwal tali inukun avyai. Na'uk velik aba, salasilan notu ma veka
umata kakiwal.‡
12 Ba Musa ni inukun ra ovu afa ovi rfareta na'a inukun avyai rmerat,
kena ovu rmalola, tevek rtali Ubu.
13 Wean inyai, na inukun lolin avyai rala matmatan verin ya'a? Velik
aba, wahal lahir! Ba tali inukun lolin avyai, na lyawan lahir ne, salasilan
nana'a ralang a. Salasilan nweang ya'a, boma otu afa ovi sian ra, ma veka
umata. Ba utorung ne, salasilan yai sian urun i lahir.

Angangal ovi rna'a tamata ralarira ra

14 Ita tka'a roak ne, Musa ni inukun ra lolin, tevek rtali Ubu Ni Roh a,
na'uk ya'a ini tamata watan ya'a. Ba salasilan nfareta ya'a wean tamata i
rkiwal ia ma neluk tamata sansinir.
15 Wol ufan-aran afa ovi otu ra. Ya'a wol otu afa lolin ovi ralang a nfalak
ma otu ra, na'uk otu watan afa ovi wol inak lahir ma otu ra.
16 Ba wean i otu afa ovi ralang a nfalak ma deka otu ra, na utorung ne,
Musa ni inukun ra lolin.
17 Ba otu afa ovi sian ra, velik ne ufena ma otu, na'uk salasilan i nana'a
ralang a, nkiwal ya'a ma otu afa sian avyai.
18 Ya'a uka'a ne, tamata watan ya'a, ba wol afa lolin isa na'a ralang a.
Na'a ralang a, na inak ma otu lolin a, na'uk wol ot-nala.
19 Ya'a inak ma otu afa ovi lolin ra, na'uk wol ot-nala afa ovi lolin ra.
Ya'a wol inak ma otu afa ovi sian ra, na'uk otu watan afa ovi sian ra.
20 Ba wean i otu afa ovi ralang a nfalak ma deka otu ra, na inyai nfaturu
ne, ya'a wol otu afa avyai, na'uk salasilan i nfareta ralang a ka'i notu.
21 Ba afa avyai munuk ba'i rna'a ralang watan: inak ma otu afa ovi lolin
ra, na'uk otu watan afa ovi sian ra.
22 Ya'a ralang lolin urun, tevek Ubu Ni inukun ra.
23 Na'uk uka'a na'a tenang a ne, ngrebat liak nfareta vali ya'a. Ngrebat
yai nangal inukun i utorung na'a ralang ila'a a. Ba afa yai notu mi ngrebat
i nfareta ralang a ma otu salasilan ra, ka'i nkeak ya'a.
24 Wora ya'a, tevek ralang a nwa'uk urun! Iki veka nfatalik ya'a tali
ralang i notu ma umata, nata ti wol ni wahan a?
25 Ufadawang Ubu i nfatalik ya'a tali matmatan ni ngrebat a, nahu dida
Duila'a Yesus Kristus. Ba tali ralang ila'a a, na usoak verin Ubu Ni inukun
ra, na'uk tali ning fikiran wean tamata a, na usoak verin salasilan a.

8

Ubu Ni Roh nala ngrebat verin ita, ma na'a dida vava'at ra torang afa ovi ralan nfalak a

1 Fiang ini Ubu wol nukun roak tamata ovi rira vava'at isa roak ovu
Kristus Yesus,
2 tevek Ubu Ni Roh nala vava'at ngorva'an verin ita nahu Kristus Yesus.
Wean inyai bi, nfatalik ita tali matmatan ovu dida salasilan ra. Ba
matmatan ovu salasilan wol rfareta roak ita.
3 Musa ni inukun ra wol rfatalik nala ita tali salasilan, ba salasilan a
nfareta watan ita, tevek wol dida ngrebat ma tot-nala afa ovi rfadoku na'a

‡ **7:11 7:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Salasilan nfedan ya'a.***

Musa ni inukun ra. Na'uk afa ovi Musa ni inukun ra wol rot-nala, Ubu
not-nala! Ia ka'i nsinir lahir Yanan a ma nma lanit ivavan ini, ma felan
a wean tamata i ni salasilan a. Ubu Yanan nmata al ntevut tamata rira
salasilan ra. Ni matmatan a nfaleka salasilan ovi rna'a tamata ralarira ra.
4 Ubu notu wean inyai, boma teluk tamata ovi rira vava'at ra rmalola
na'a wahan ralan a, wean afa ovi rfadoku roak na'a Musa ni inukun ra. Ita
wol tot-orang ininan sian ovi rtali tenadida ra, na'uk torang watan ininan
i ntali Ubu Ni Roh.
5 Tamata ovi rira vava'at ra rorang watan ininan sian ovi rna'a tenarira
ra, na ira rfikir watan ininan sian avyai. Na'uk tamata ovi rira vava'at ra
rot-orang ininan tali Ubu Ni Roh a, na ira rfikir watan ininan avyai.
6 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi rna'a tenan a, na veka nmata
kakiwal, na'uk wean i nfikir a'uk ininan ovi rtali Ubu Ni Roh a, na ia
ni vava'at a malinan, ovu veka ni vava'at kakiwal.
7 Tamata i nfikir a'uk ininan sian ovi rna'a ralan a, na ia nangal roak
Ubu. Tamata yai wol nsoak verin Ubu Ni inukun ra, ovu wol not-nala lahir
inukun avyai.
8 Tamata ovi rfikir watan ininan sian ovi rna'a tenarira ra, na ira wol
rfaloling nala Ubu ralan a.
9 Na'uk bira ininan sian ovi rna'a tenabira ra wol rfaret-nala mia. Wean
i Ubu Ni Roh a nleal ralabira ra, na Ni Roh nfareta bira vava'at ra. Wean
i Kristus Ni Roh a wol nleal ralabira ra, na Kristus wol Ni roak mia.
10 Na'uk wean i Kristus nana'a ralabira ra, na velik ne tenabira ra musti
rmata tevek salasilan ra, Ubu Ni Roh a nala vava'at kakiwal verin mia,
tevek notu roak ma bira vava'at ra rmalola na'a wahan ralan a.
11 Ubu Ni Roh i nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan yai nleal
raladida ra. Ba velik ne tenadida ra veka rmata, na Ubu veka nfava'at
ewal tenadida ra ovu Ni Roh i nleal raladida ra.
12 Ba terang a valing averi, ita dida varvara ma torang Ubu, na'uk wol
dida varvara ma tot-orang ininan sian ovi rna'a tenadida ra.
13 Wean i myorang watan bira ininan sian ovi rna'a tenabira ra, na
veka myata. Na'uk wean i myorang Ubu Ni Roh a, na Ia nfangrebat mia,
ma byatuk bira ininan sian ovi rna'a tenabira ra, ovu veka bira vava'at
kakiwal.
14 Tamata ovi Ubu Ni Roh nban-ulu verin ira yai, Ubu yanan ira.
15 Ba Ubu Ni Roh i nala verin mia yai wol notu ma myeluk tamata
sansinir ma byobar, na'uk nsikat mia ma myeluk roak Ubu yanan ra. Ni
Roh yai nleal lokat ita raladida ra, ma bisma tera Ubu ne, “Bapa, o Bapa!”
16 Ubu Ni Roh ka'i nkarya na'a raladida ra ma tfan-aran urun ne, Ubu
yanan ita.
17 Ubu yanan ita, ba musti dida vali kalolin* ovi Ia ntorung roak verin
yanan ra. Ubu veka nala kalolin avyai verin Kristus, ovu vali verin ita.
Wean i tatuan susa wean Kristus ntuan a na'a lanit ivavan a, na veka
tna'a vali ovu Ia na'a vanan i nfitik nyadat a.

Ubu veka nala vanan i nfitik nyadat a verin yanan ra

18 Terang a valing averi, ya'a orang urun ne, Ubu nalang ma dawan ita,
ovu nala vava'at i lolin urun verin ita. Vava'at i Ubu nala yai dawan lia
susa ovi tatuan fiang ini, ba bisma tfalak ne, dida susa ra ko'u watan.†

---

* **8:17 8:17** Kalolin ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.* † **8:18 8:18** Tafsiran boku rfalak ne, ***Terang a valing averi, ya'a orang urun ne, Ubu vanan i nfitik nyadat veka nvotuk nana'a ita.***

19 Afa ovi Ubu notu na'a lanit ovu lanit ivavan a munuk inar urun ma
rnaban amar i Ubu veka nma ma nfaturu lahir yanan ra.
20-21 Ubu nfadoku roak ne, Ia near nfasoba afa ovi rna'a lanit ovu lanit
ivavan ini, munuk lahir ma wol ihir akataka. Ia notu wean inyai, tevek
ralan a nfalak, wol mane norang ininan ovi rtali watan lanit ovu lanit
ivavan a. Velik ne wean inyai, na'uk Ia nfadoku roak na'a ralan a ne, afa
avyai munuk rnaban amar isa, ma Ia veka nfatalik afa ovi rna'a lanit ovu
lanit ivavan a tali matmatan ni ngrebat a. Ia notu wean inyai, ba afa avyai
munuk ovu Ubu yanan ra veka rti rna'a vava'at i lolin urun ma matmatan
ni ngrebat wol nfareta ira.‡
22 Ita tka'a ne, susa rivun ila'a rna'a lanit ovu lanit ivavan a. Bis tfalak
ne, susa avyai rotu ma afa ovi rna'a lanit ovu lanit ivavan rvakar, tevek
rfarnuang wawa'uk wean lahir i vata ra rfanuang na'ut i mane rarali ira.
23 Wol mane afa ovi rna'a lanit ovu lanit ivavan a watan rtuan susa,
na'uk ita tatuan susa vali ma raladida rwa'uk. Ubu nala roak Ni Roh ma
neluk afa i nala lan lalean verin ita. Na'uk ita tnaban watan amar i Ubu
veka nfatalik ita tali dida salasilan ra ovu susa ra, ma nsikat ita ma teluk
yanan ra, ovu nala tenadida ngorva'an ovi wol bisma rmata roak.
24 Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu
tfaklo'i a'uk dida vava'at verin Ia, ma tnaban Ni tnorung ovi mane nala
verin ita. Wean i tatuan roak tnorung avyai, na veka wol tfaklo'i roak dida
vava'at ra ma al tnaban afa avyai. Tamata ra wol rfaklo'i rira vava'at ra
ma al rnaban afa ovi rtuan roak a.
25 Na'uk wean i tfaklo'i dida vava'at ra ma al tnaban tnorung ovi wol
tatuan lahir obin, na ita veka tatahang nal raladida ra ma al tnaban afa
avyai.

Wean i taflurut, na Ubu Ni Roh nlobang ita

26 Ubu Ni Roh a nlobang vali ita na'a afa lolin ovi tnaban ma nala verin
ita, ovu na'a afa ovi wol tot-nala lahir. Ubu Ni Roh nlobang ita, tevek ita
wol tka'a ne, musti taflurut na'a afaka. Na'uk Ni Roh a ka'i naflurut ma
al nlobang ita. Afa ovi Ubu Ni Roh nera yai bilaman urun, ma wol bisma
tfalak nala ovu dida vaivatul ra.
27 Ubu nka'a munuk afa ovi rna'a tamata ralarira ra, ovu nka'a vali afa
i Ni Roh nfalak ovu nfikir ra. Ba Ubu Ni Roh naflurut wean lahir i ralan a
nfalak a ma al nlobang Ni tamata ovi rorang Ia.

Tatuan sian te lolin, na Ubu nasusan afakataka munuk ma na'a dida lolin

28 Fiang ini tka'a roak ne, Ubu nasusan afakataka munuk, boma nala Ni
lolin verin tamata ovi rlobang urun Ia. Ubu notu wean inyai, ma wean
lahir i ralan a nfalak roak verin tamata ovi nera roak ira ma reluk yanan
ra.
29 Tamata ovi Ubu nfili lan roak ira ma reluk Ni tamata ra, Ia nfadoku
roak tali lalan ma tamata avyai felarira ra rtafal ma wean Yanan a. Ia notu
wean inyai, boma Yanan i Yesus Kristus neluk iya'an lalean verin teran a
valin tamata ovi rorang Ia.
30 Ba Ubu nfili tamata ovi ralan a nfalak roak ma nera lan ira ma reluk
yanan ra. Ubu nala linga'an verin tamata avyai ma rira vava'at ra rmalola.

---

‡ **8:20-21 8:20-21** Vava'at lolin nfaturu ne, matmatan ni ngrebat wol nkeak roak afa ovi Ubu notu ra na'a lanit ovu lanit ivavan a.

Nata Ia veka nalang vali ira ovu notu ma rira vava'at ra lolin urun na'a vanan i nfitik nyadat a.

Ubu nfaturu Ni silobang i dawan urun a verin ita nahu Yesus Kristus

31 Ita veka tfalak afaka na'a afa avyai munuk? Wean i Ubu nlotar ita, na iki veka bisma nangal ita?
32 Ubu wol nfalak teri ma Yanan a deka ntuan sian a, na'uk Ia ntorung ma nala Yanan a ma tamata ra rfedan Ia. Ba Ia nala roak Yanan verin ita ovu tka'a ne, veka nala vali afakataka munuk verin ita.
33 Iki bisma nfasala tamata ovi Ubu nfili roak ira? Wol tamata, tevek Ubu nfadoku roak ne, ita weadida roak tamata ovi rira vava'at ra rmalola.
34 Iki bisma nukun ita? Wol tamata, tevek Kristus Yesus nmata ma al nakvanak ita. Na'uk nlia tali inyai, na Ia nva'at ewal tali matmatan. Ia ndoku wan i tamata ra ba'i ralang urun na'a Ubu Ni lihir mela a, ma nlotar ita.§
35 Wol tamata isa vali nangal nala Kristus Ni silobang a verin ita. Velik ne tatuan susa dawan, tamata ra rwi-rwa ita, lafar dawan kena ita, dida kadaravit wol naran ma tung a teluk ita, rworuk-rwak te rfedan ita, na afa avyai munuk wol rangal nala Kristus Ni silobang a verin ita.*
36 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Lokat amar, na tamata ra rdava mane rfedan watan ami, tevek mami inorang a verin Oa.
Tamata rotu sian ami wean afwatan ovi mane rfedan ira."†
37 Na'uk velik ne tatuan susa avyai munuk, na susa avyai wol rfalek-nala ita, na'uk utudida lahir, tevek Yesus Kristus nlobang ita.‡
38-39 Ya'a orang urun ne, wol afa isa vali bis notu teri ma Ubu wol nlobang roak ita, velik ne tmata te tva'at. Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan, te fareta ra te nait sian ra wol rotu teri nala vali Ubu Ni silobang a verin ita. Afa ovi rvotuk amar ini, te amar ovi veka rma a, afa ovi rira ngrebat na'a lanit ratan, te ovi rna'a letvava, te afa liak ovi Ubu notu ra munuk, wol rira ngrebat ma rotu teri nala Ubu Ni silobang i nfaturu verin ita, nahu dida Duila'a Kristus Yesus.

9

Paulus ralan a lalau tevek tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus

1 Terang a valing averi, afa ovi veka ufalak ini kena, ovu wol usiklabir, tevek Kristus Ni roak ya'a. Ubu Ni Roh a nfangrebat ovu nfalyawang na'a ralang ila'a ne, afa ovi ufalak ini, kena.
2 Ralang a lalau urun i lahir, ovu ufarnuang lalawatan susa i dawan urun a na'a ralang a,
3 verin terang a valing tamata Yahudi ra, tevek wol rorang Kristus. Ya'a utorung ma Ubu near nfasoba ya'a, ovu nfaroa ya'a tali Kristus, boma nlobang ira ma rorang Kristus.
4 Ira tamata Israel ira. Ubu nfili roak ira, ma nala ira ma reluk yanan ra, ovu nfaturu lahir Ni ngrebat verin ira. Ia notu tnorung ra verin ira,

---

§ **8:34 8:34** Tafsiran boku rfalak ne, Yesus ndoku vali Ubu Ni lihir mela ma naflurut verin ita.
* **8:35 8:35** Susa dawan ihin a ne, susa ovi tamata rotu verin ita ovu susa afaka watan. Tafsiran boku rfalak vali ne, velik ne rfedan ita ovu nahin blawat, na wol nangal nala Kristus Ni silobang a.
† **8:36 8:36** Mazmur 44:23 ‡ **8:37 8:37** Mazmur 118:6

ovu nala Musa ni inukun ra verin ira. Ubu nfaturu vali verin ira ne, wean
inba ma raraning Ia ovu nala roak Ni tnorung ra verin ira.*
5 Ira ini, uburir-nusirira verin Abraham, Ishak ovu Yakub. Na'ut i Kristus
neluk tamata, na Ia ubun-nusin vali ira. Kristus Ubu Ia, ovu Ni dawan
nlia munuk afakataka, ba musti tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan. Kena
urun!

Ubu wol nfili Abraham ubun-nusin ra munuk ma nala Ni kalolin ra verin ira

6 Ya'a wol ufalak ne, Ubu wol nfakena Ni tnorung a verin ira. Na'uk tali
tamata Israel uburir-nusirira ra munuk, na boku wol Israel mnga'un ira.†
7 Abraham ubun-nusin ra wean vali inyai. Tali Abraham ubun-nusin ra
munuk, na boku Ubu wol nrekan ne, Abraham ubun-nusin ira. Ubu nfalak
verin Abraham ne, "Ishak ubun-nusin ra watan veka reluk ubum-nusim
wean Ning tnorung a, na'uk liak ra wahal."‡
8 Inyai ihin a ne, kasiko'u ovi rarali ira tevek Ubu Ni tnorung a, na Ubu
yanan ira. Ba wol mane munuk lahir kasiko'u ovi rtali Abraham ubun-
nusin ra, Ubu yanan ira.
9 Ubu notu tnorung verin Abraham, ma nfalak ne, "Na'ut amar i ufadoku
roak ma veka ewal Ya'a, na Sara nrali roak ia, ma yanan a brana."§
10 Wean vali inyai na'ut i Ribka nlewan yanan brana irua tali Ishak. Ita
tamata Yahudi ra ubud-nusid vali Ishak.
11-12 Na'ut i Ribka mane nrali kasiko'u dekut avyai, na Ubu nfalak verin
ia ne,
"Yanam iwarin a veka nfareta yanam iya'an a."
Na'ut i nangrihi wean inyai, na kasiko'u avyai wol rotu afa ovi sian
te lolin obin. Ubu nfalyawang lan roak ne, Ia nfili roak kasiko'u i mane
naflahar ia. Notu wean inyai, boma ita munuk tka'a ne, wean i nfili tamata
ra ma naflahar ira, na wol naflahar ira tevek afa ovi rotu ra. Ia nfili ira,
tevek ka'i nfadoku wean inyai na'a ralan a.
13 Wean lahir i Ubu nfalak roak na'a Surat Ralan ne,
"Ya'a ufili roak Yakub, na'uk wol ufili Esau."*
14 Ba wean inyai, na ita veka tfalak afaka? Na'ut i Ubu nfili tamata, na
Ia wol notu afa ovi rmalola ra? Afa yai wol kena lahir!
15 Mingnanang! Ubu nfalak roak verin Musa ne,
"Wean i mane ulobang tamata isa, na veka ulobang lahir ia.
Wean i mane ufaturu Ning rala lolin verin tamata isa, na veka ufaturu
lahir Ning rala lolin a verin tamata yai."†
16 Ba Ubu wol nfili tamata ra tali rira ininan ra te tali afa ovi rotu ra,
na'uk ntali watan Ni rala lolin a verin tamata ra.
17 Afa ovi Ubu nfalak verin raja Firaun rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Ya'a otu ma mna'a raja, boma ufaturu Ning ngrebat a verin tamata ra
munuk. Tali afa yai vali, na otu ma tamata ra munuk na'a lanit ivavan ini
rka'a narang a ma ralang Ya'a."‡
18 Ba wean i Ubu inan ma nfaturu Ni silobang a verin tamata isa, na Ia
veka nfaturu lahir Ni silobang verin tamata yai. Wean i Ubu inan ma notu

---

* **9:4 9:4** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfaturu vanan nfitik nyadat a verin ira. † **9:6 9:6** Tamata Yahudi ra munuk uburir-nusirira verin Yakub. Yakub naran liak ne, Israel. Kejadian 32:28: Wean inyai, na tamata Yahudi rfanara ira vali ne, tamata Israel. ‡ **9:7 9:7** Kejadian 21:12 § **9:9 9:9** Kejadian 18:10 * **9:13 9:13** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu wol inan lahir Esau. † **9:15 9:15** Keluaran 33:19 ‡ **9:17 9:17** Keluaran 9:16

ma tamata isa ralan nangrebat watan ma wol nafrenar, na Ia veka notu
ma tamata yai ralan a nangrebat ma wol nafrenar.

Ubu nukun tamata boku, na'uk nfaturu Ni silobang a verin boku vali

19 Fiang ini, mia veka myorat ya'a ne, “Wean inyai, na notu afakinimi
Ubu nfasala watan tamata ra obin, tevek rira salasilan ra? Tamata iki vali
nangal nala afa ovi Ubu ralan a nfalak ma notu ra?”
20 Terang a valing averi, deka fyalak wean inyai! Iki mia ma fyikir ne,
myangal nala Ubu? Mia tamata watan mia. Wol inovan ma suran i rotu
tali bal, norat tamata i notu a ne, “Notu afakinimi motu ya'a wean ini?”
21 Velik aba, tamata i notu suran yai bisma notu afaka watan tali bal a,
wean i ralan a nfalak. Tali bal yai watan, na ia bisma notu suran irua, ma
isa verin afa ovi fyawan a, na isa vali ma ba'i tpake watan lokat amar.
22 Wean vali inyai na'a afa ovi Ubu notu ra, inovan ma not-orang watan
afa ovi ralan nfalak ma notu verin tamata ra. Velik aba, ntorung ma
nfaturu Ni ngrova i nvua matmatan a verin tamata ovi rotu salasilan,
ovu mane nfaturu Ni ngrebat a, tevek inovan ma nukun ira. Na'uk Ubu
ntahang ralan obin, ma wol nukun lahir tamata ovi musti nukun ira tevek
rotu ma nangrova urun.
23 Ia notu wean inyai verin ita, boma nfaturu ne, Ni dawan a nrahi lia
munuk, ovu nfaturu vali ne, Ni silobang a verin ita. Ralan nfalak roak tali
lalan ma nfili ita ma dida afa lolin yai na'a lanit ratan.
24 Ubu nera roak ita ma teluk Ni tamata ra. Ia wol mane nera watan
tamata ovi rtali Yahudi ra, na'uk nera vali tamata ovi wol Yahudi ra.

Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Ubu nfili tamata ovi wol Yahudi ra, ma reluk yanan ra

25 Ubu nfalak vali roak verin nabi Hosea na'a kitab i ntulis ne,
“Wean i ungrihi verin tamata ovi wol rna'a Ning sidovung tamata inorang
ra, na veka ufalak ne,
‘Ning tamata inorang verin mia.’
Wean i ungrihi verin tamata ovi wol ufaturu Ning silobang a verin ira, na
veka ufalak ne,
‘Ulobang urun mia.’ ”§
26 Rtulis vali vaivatul ini ne,
“Lan a, Ubu nfalak verin tamata ra ne,
‘Ya'a wol Ning tamata inorang verin mia.’
Na'uk na'a amar isa, na veka nfalak verin ira ne,
‘Ya'a ini Ubu i ala vava'at a, ovu yanak mia.’ ”*
27 Nabi Yesaya vain dawan ma nfalak na'a tamata Israel ra ne, “Velik ne
tamata Israel rivun ila'a ira ma wean ngur na'a tahat nelan a, na'uk Ubu
veka nsikat boku watan tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal.
28 Tevek Duila'a veka nfaleka lahir inukun i kena, ovu veka nukun nala
munuk lanit ivavan ini.”†
29 Nabi Yesaya nfalak vali roak ne,
“Wean i Ubu i Ni ngrebat a nlia munuk afakataka, wol nfadoku ita tamata
Yahudi boku ma totu duad-yanad,
na ita tamwear roak wean kota Sodom ovu Gomora.”‡

Tamata Yahudi rafena ma rorang Yesus Kristus

§ **9:25 9:25** Hosea 2:22 * **9:26 9:26** Hosea 1:10 † **9:28 9:28** Yesaya 10:22-23 ‡ **9:29 9:29** Yesaya 1:9

30 Ba wean inyai, na ita veka tfalak afaka na'a vaivatul ovi beti ufamalik
yai? Tamata ovi wol Yahudi ira wol rkiwal ma rdava roak ma rira vava'at
ra rmalola, na'uk boku tali ira rira roak vava'at yai. Ubu notu ma rira
vava'at ra rmalola, tevek rorang Yesus Kristus.
31 Tamata Israel ra wol wearira inyai. Ira rkiwal ma rdava lalawatan
inukun i bis notu ma rira vava'at ra rmalola, na'uk wol rdav-nala vava'at
yai.
32 Notu afakinimi ira wol rdav-nala vava'at yai? Ira wol rdav-nala, tevek
wol rorang Ubu. Ira ka'i rdava watan ovu rira ngrebat ra ma rot-orang
Musa ni inukun ra. Ba rasvotun na'a Vatu i ba'i notu ma tamata ra rleka
a.§
33 Rtulis roak Vatu yai na'a Surat Ralan ne,
"Ubu nfalak ma msyi'ik ma lolin afa ini:
'Na'a Sion,* ufadoku roak Vatu isa.
Vatu yai veka notu ma tamata rasvotun,
ovu veka notu ma tamata ra rleka.
Na'uk tamata ovi rorang Ia, na Ia veka not-nala afa ovi nfadoku roak na'a
Ni tnorung a ma nala verin ira,
ma ralarira ra wol lalau.' "†

10

1 Terang a valing tamata inorang averi! Ya'a inak urun ovu uflurut
verin Ubu ma nsikat tamata Israel ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal.
2 Ya'a bisma ufalak ne, ira inar urun ma rka'a Ubu, na'uk wol rfan-aran
linga'an i kena ma rka'a Ia.
3 Ira wol rfan-aran i wean inba ma Ubu notu ma tamata rira vava'at ra
rmalola. Ba ira ka'i rdava watan linga'an ma rira vava'at ra rmalola. Ira
wol rorang linga'an i Ubu notu ma tamata rira vava'at ra rmalola.
4 Kristus nma ma nfakena Musa ni inukun ra. Ba tamata iki watan
norang Kristus, na ni vava'at a nmalola.

Ubu Ni ngrebat ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal

5 Musa ntulis roak na'a tamata i ni vava'at nmalola, tevek not-orang ni
inukun a ma nfalak ne, "Tamata ra veka rva'at, tevek rot-orang afa ovi
rtulis roak na'a inukun yai."*
6 Na'uk Musa ntulis vaivatul liak ovi rfalak ne, tamata ra bisma rira
vava'at ra rmalola, tevek rira inorang verin Ubu. Vaivatul avyai ngoarira
wean ini, "Deka ka'i myorat na'a ralabira a ne, 'Iki veka nrata lanit ratan?'
" Ihin a ne, nera verin Kristus ma nsuta lanit ivavan ini.
7 Deka myorat vali na'a ralabira ra ne, " 'Iki veka nsuta tivat matmatan
i bilaman urun a?' " Ihin a ne, nfalak verin Kristus ma ndata ewal lanit
ivavan a.†
8 Na'uk rtulis na'a Surat Ralan ne,

---

§ **9:32 9:32** Vatu i ba'i notu ma tamata rleka nfaturu Yesus Kristus. Tamata Yahudi rafena ma rorang Ia, ma ira wean rleka te rasvotun na'a vatu yai ma wol rira vava'at i nmalola, velik ne iva'ur ma rot-orang Musa ni inukun ra. * **9:33 9:33** Na'a vai Yunani, na *anak puteri Sion* ihin a ne, tamata ovi rna'a Sion. Tamata ra rfanara kota Yerusalem ne, kota Sion. Bwas vali na'a Zakharia 9:9 † **9:33 9:33** Yesaya 28:16, Yesaya 8:14, 1 Petrus 2:6-8 * **10:5 10:5** Imamat 18:5 † **10:7 10:7** Kristus nsuta roak lanit ivavan ma nmata roak, ovu nva'at ewal tali matmatan. Ba deka tfikir ne, musti tarata lanit ratan te tsuta tivat matmatan i bilaman urun a, ma tdav-nala vava'at kakiwal.

“Ubu Ni vaivatul ra sarseri ovu mia.
Mia fyalak vali Ubu Ni vaivatul avyai ovu sumarbira ra, ovu mtyorung vali roak na'a ralabira ra.”‡
Vaivatul avyai, inyai Ubu Ni Ivar i amfamalik a ma tamata ra rorang Ia.
9 Ba wean i mtyorung ma fyalak na'a tamata waharira ralan ra ne, “Yesus Duila'a Ia,” ovu myorang na'a ralabira ra ne, Ubu nfava'at ewal roak Ia tali matmatan, na Ubu veka nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
10 Tevek ita torang ovu raladida ra, bi Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, ovu tatorung vali Ia ovu sumardida ra, bi Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Tamata iki watan wean i norang Ubu, na Ia veka not-nala afa ovi ntorung ma nala verin ia, ma ralan a wol lalau.”§
12 Ba ita tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra weadida isa watan. Tevek Ubu ikisa watan, ma Ia neluk Duila'a verin tamata ra munuk. Ia naflahar ma dawan Ni tamata ovi rera lablobang tali Ia.
13 Na'a Surat Ralan rtulis ne, “Tamata iki watan, wean i nera lablobang tali Duila'a, na Ia veka nsikat ia tali ni salasilan ra, ma ni vava'at kakiwal.”*
14 Na'uk wean inba ma tamata ra rera lablobang verin Duila'a, wean i wol rorang Ia? Kena ma tamata wol rorang Ia, wean i wol rarenar Ni Ivar Lolin obin. Kena vali ma wol tamata rarenar Ni Ivar Lolin yai, wean i tamata ra wol rfamalik.
15 Tamata iki bisma nfamalik Ni Ivar Lolin yai, wean i Ubu wol nsinir ia? Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Lolin urun i lahir, wean i tamata ra rma ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin!”†
16 Na'uk wol mane tamata ra munuk rorang Ubu Ni Ivar Lolin yai na'a ralarira ra. Yesaya ka'i nfalak na'a Surat Ralan ne, “Duila'a, labir mane wol tamata rorang Ivar i amfamalik ini.”
17 Ba tamata ra musti rarenar Ivar yai, beti bisma rorang. Wean i tamata boku ti rfamalik Kristus Ni Ivar a, beti bisma rarenar.
18 Na'uk mane orat mia ne, tamata Israel ra wol rarenar Ivar yai obin? Velik aba rarenar roak, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Tamata ovi rfamalik Ivar yai, vairira ra ti rsoru munuk roak lanit ivavan ini,
ovu rira vaivatul ra rti rsoru roak lanit ivavan a.”‡
19 Ba orat mia ne, tamata Israel ra rfan-aran roak Ivar yai? Kena urun! Ira rfan-aran, tevek lan ana, Musa nfamalik Ubu Ni vaivatul ra, ma nfalak ne,
“Ya'a veka otu ma mia tamata Yahudi ra, ralabira sian tamata ovi wol Yahudi ra,
ovu veka otu ma mingrova, tevek uflahar tamata ovi wol Yahudi ra, ovu fyikir ne, ira rboda urun.”§
20 Yesaya nabrahi vali ma ntulis afa ovi Ubu nfalak ne,
“Tamata ovi wol rdava Ya'a, rtuan roak Ya'a,
ovu ufavotuk roak tenang a verin tamata ovi wol rorat Ya'a.”*

---

‡ **10:8 10:8** Ulangan 30:12-14. § **10:11 10:11** Yesaya 28:16 * **10:13 10:13** Yoel 2:32 † **10:15 10:15** Yesaya 52:7 ‡ **10:18 10:18** Mazmur 19:4 § **10:19 10:19** Ulangan 32:21 * **10:20 10:20** Yesaya 65:1

21 Na'uk na'a tamata Israel ra, na Ubu nfalak ne, “Lokat amar, na ulauk
limang ma era bangsa i wol not-orang afa ovi ufalak ra, ovu nangal afa
ovi ufalak ra.”†

11

Tamata Israel rivun rafena ma rorang Ubu, na'uk Ia nfili tamata boku tali ira ma rorang Ia

1 Terang a valing averi, orat mia ne, “Ubu nala'ing roak Ni tamata Israel
ra?” Wahal lahir! Ya'a tamata Israel ya'a, ovu ubung-nusing Abraham,
ovu vali utali arun dawan Benyamin.
2 Ubu wol nala'ing Ni tamata ovi nfili lan roak ira. Mia mkya'a afa ovi
rtulis roak na'a Surat Ralan na'a Elia. Ia nafngamu'ur ma nfalak verin
Ubu na'a tamata Israel ra ne,
3 “Duila'a, tamata ra rfedan roak Mu nabi ra, ovu vali rot-visal roak wan
ovi rfadoku rira afwatan ovi rasnuri verin Oa. Aksa ya'a watan na'a ini
ovu rkiwal mane rfedan ya'a vali!”*
4 Na'uk Ubu nfalak verin Elia ne, “Ya'a ufadoku aling roak Ning tamata
rivun ifitu. Ira wol rsangatur ma raraning walut i rfanara ia ne, Baal.”†
5 Fiang ini wean vali inyai, tevek tamata Israel teran ifira watan rorang
Ubu. Ia nfili ira, tevek Ni rala lolin a,‡
6 wol mane nfili ira ntali rira afa ovi rotu ra. Wean i Ia nfili tamata avyai
tali afa ovi rotu ra, na inyai wol nfaturu Ni rala lolin mnga'un a.
7 Ba ufalak wean ini: Lyawan roak ne, tamata Israel rdava linga'an
ma rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, na'uk wol rdav-nala
linga'an yai. Tamata boku tali tamata Israel ra, Ubu nfili roak ira ma rtuan
linga'an yai. Na'uk tamata Israel liak ra, Ubu notu ma ralarira ra rangrebat
urun ma wol rorang Ia.
8 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Ubu notu ma rira fikiran ra rasmotak, ma wol rfikir aran linga'an i kena
yai.
Ti naran amar ini, na ira wol bisma rsi'ik afa yai ovu matarira ra, ovu
wol bisma rarenar ovu arurira ra.”§
9 Raja Daud nfalak ne,
“Uflurut ma fara afa ovi inar ma rotu na'a rira snoba ra reluk voar ma
ka'i nala ira,
ovu fara rleka ma rotu afa ovi sian ra, ma Oa mot-visal ira.
10 Fara Ubu motu ma matarira ra lavlova, boma deka rsirea,
ovu vali motu ma tetarira ra ratbukar lalawatan, tevek rvara susa ovi
aleman urun a.”*

Tamata Yahudi rivun wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin, na'uk tamata liak rira vava'at kakiwal, tevek rorang Ia

11 Ufalak verin mia ne, velik ne tamata Yahudi rasvotun ma rleka tevek
wol rorang Kristus, na wol mane rleka ma wol rbatar nala lahir. Na'uk tali
rira laklekan yai, bi Ubu nsikat tamata ovi wol Yahudi ra tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal. Notu wean inyai, ma tamata Yahudi ra rsi'ik

---

† **10:21 10:21** Yesaya 65:2 * **11:3 11:3** 1 Raja-Raja 19:10, 14 † **11:4 11:4** 1 Raja-Raja 19:18
‡ **11:5 11:5** Ayat ini ihin a ne, tamata Israel ra etal dawan wol rorang Yesus, na'uk boku rorang Ia, wean rasul Paulus. § **11:8 11:8** Ulangan 29:4, Yesaya 29:10 * **11:10 11:10** Mazmur 69:23-24

ne, Ubu naflahar tamata ovi wol Yahudi ra ma inar urun ma rira vali
kalolin yai.
12 Tamata Yahudi ra rira salasilan ovu rafena ma rot-orang afa ovi Ubu
nala nahu Kristus. Ba afa yai notu ma Ubu naflahar urun tamata ovi wol
Yahudi ra na'a lanit ivavan a. Wean i naran roak amar i tamata Yahudi
ra rahil ma rira vava'at ra rmalola, na Ia veka ntafal ma naflahar ila'a
tamata ra na'a lanit ivavan a.

13 Fiang ini mane ufalak afa boku verin mia, tamata ovi wol Yahudi ra,
tevek eluk rasul verin mia. Ukarya urun, tevek ufikir ne, karya ini lolin
urun.
14 Otu wean inyai, na snain ot-nala ma ning tamata Yahudi ra inar urun
kalolin ovi mia, tamata ovi wol Yahudi ra bira roak, tevek Ubu notu ma
bira vava'at ra rmalola. Inak ma tamata Yahudi rsi'ik kalolin i myala roak
yai, boma boku tali ira inar ma rorang vali Duila'a Yesus, wean lahir mia.
Wean i rorang Ia, na Ubu veka nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal.
15 Ubu nafena ma nala tamata Yahudi ra ma reluk Ni tamata inorang ra,
ba notu ma tamata ra munuk na'a lanit ivavan ini rira vava'at ra bisma
lolin ewal ovu Ia. Na'uk wean i Ubu nal-ewal tamata Yahudi ra ma reluk
Ni tamata inorang, na inyai wean watan i rfava'at ewal tamata matmatan
ra. Ba tali afa yai, na tamata ra munuk na'a lanit ivavan veka rala kalolin
i dawan urun tali Ubu.

16 Ubu Ni munuk Abraham, Ishak ovu Yakub. Ba Ubu Ni vali uburir-
nusirira ra. Wean watan afamtahan ovi tala lan roak verin Ubu. Wean
i tamata isa nala ni afamtahan i notu lan lalean a verin Ubu, na inyai
nfaturu ne, afamtahan ovi rban-muri ra rala vali roak verin Ia. Bis vali
ma tanovak na'a tamata Yahudi ra ne, ira wearira aa zaitun isa. Wean i
Ubu Ni roak aa yai ni wa'ar ra, na Ni vali aa sanan ra munuk.†

17 Tamata Yahudi ra wearira aa zaitun ni sanan ra. Tamata ra ba'i
rwanar aa zaitun yai. Mia tamata ovi wol Yahudi ra, weabira aa zaitun
liak ni sanan ra. Tamata ra wol rwanar aa zaitun yai. Tali aa i tamata
ra rwanar ia, na retal roak sanan boku. Na'a aa sanan ovi retal roak yai
warira ra, na rtomak aa sanan tali aa i tamata ra wol rwanar. Ba mia
tamata ovi wol Yahudi ra, weabira aa sanan ovi beti rtomak yai. Rotu
wean inyai, boma mia vali bira munuk afa lolin ovi Ubu ntorung ma nala
verin tamata Yahudi ra.‡
18 Deka fyakaratat tenabira ra, tevek Ubu ntomak watan mia ma nala'ing
roak tamata Yahudi ra wean aa sanan ovi retal roak ira. Mingnanang ne,
mia weabira aa sanan ovi rtomak watan, ba wol myot-nala ma aa yai ni
wa'ar a rangrebat, na'uk aa yai ni wa'ar a notu ma mingrebat.

19 Snain a mia veka fyalak ne, “Kena, ma Ubu nala'ing tamata Yahudi ra,
wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak a, boma nala ami wean aa sanan
liak ovi rtomak na'a aa zaitun yai. Inyai nfaturu ne, ami weamami aa
sanan i rtomak na'a aa zaitun yai.”
20 Inyai kena urun. Ubu nala'ing ira, tevek wol rorang Kristus, ovu
nala mia ma mnya'a warira ra, tevek bira inorang a. Ba deka fyakaratat
tenabira ra, na'uk msyi'ik wabira ma lolin, boma deka mifla talik bira
inorang a, ma wol myorang roak Ubu.

---

† **11:16 11:16** Tafsiran boku rfalak ne, afamtahan ovi rala lan lalean verin Ubu yai, roti. Msi'ik Bilangan 15:19-20 ‡ **11:17 11:17** ***Rtomak aa sanan*** na vai Mala nfalak ne, *cangkok.*

21 Ba wean i Ubu wol nlobang tamata Yahudi ovi wol rorang Ia, ma
nala'ing ira wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak ira, na Ia veka wol
nlobang vali mia, wean i wol myorang Ia.
22 Ba wean inyai, na minovak ma lolin na'a Ubu Ni silobang a, ovu Ni
ngrova ma nukun tamata ra. Ia nfaturu Ni ngrova a verin tamata ovi
wol rorang Ia, na'uk nfaturu Ni silobang a verin mia, wean i myorang
lalawatan Ia ma mingnanang Ni silobang a. Na'uk wean i wol mingnanang
Ni silobang a, na Ia veka nala'ing vali mia, wean aa zaitun ni sanan ovi
retal roak ira.
23 Na'uk wean i tamata Yahudi ra rahil ma rorang ewal Ubu, na Ia veka
nal-ewal ira wean aa zaitun ni sanan ovi retal roak ira, ma rtomak ewal
na'a warira ra. Ubu bisma notu wean inyai, tevek Ni ngrebat a.
24 Mia tamata ovi wol Yahudi ra weabira aa zaitun liak sanan ra. Mia
wol mtyali aa zaitun ovi tamata ra rwanar, na'uk rtomak roak mia na'a aa
zaitun yai. Ba wean i Ubu notu wean inyai verin mia, tevek bira inorang a,
na Ia veka notu ma nlia tali inyai verin tamata Yahudi ra. Ia veka nal-ewal
ira ma ti rna'a warira ra, wean i rorang ewal Ia. Afa yai wean lahir aa
zaitun ovi tamata ra rwanar, ni sanan ovi retal roak ira, rala ma rtomak
ewal na'a warira ra.

Ubu nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra munuk

25 Terang a valing averi! Era ma deka fyikir ne, mkya'a munuk
afakataka, tevek inak ma mkya'a afa fanfonak i Ubu ralan a nfalak ini.
Tamata Israel boku ralarira rangrebat ma rafena rorang Ubu. Afa ini veka
nbana, nata ti naran amar i Ubu nfadoku roak. Ia notu ma tamata ovi wol
Yahudi, na'uk nfili roak ira ma rira vava'at kakiwal, rma munuk ma rorang
Ia.
26 Ba tali linga'an ini, na Ubu veka nsikat tamata Israel ra munuk tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Raja i mane ntevut ita tali dida salasilan ra, veka ntali Sion nma.
Ia veka na'i vatuk Yakub ubun-nusin ra munuk rira salasilan ra.
27 Ubu nfalak ne, ‘Ya'a veka otu tnorung ini verin ira,
ma veka uma ma a'i vatuk rira salasilan ra.’ ”§
28 Tamata Yahudi ra rafena ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a, ba rira sian
verin Ubu. Afa yai notu ma tamata ovi wol Yahudi ra uturira. Na'uk Ubu
nfadoku roak ma nfili tamata Yahudi ra, ba musti nlobang ira. Notu wean
inyai ma nfakena Ni tnorung a verin uburir-nusirira ra,
29 tevek Ubu wol nkati Ni tnorung a verin tamata ovi nfili ovu naflahar
roak ira.
30 Lan ana, mia wol myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Na'uk fiang ini,
Ia nfaturu roak Ni rala lolin a verin mia, tevek tamata Yahudi ra wol rot-
orang afa ovi nfalak ra.
31 Wean vali inyai verin tamata Yahudi ra. Fiang ini ira wol rot-orang
afa ovi Ubu nfalak ra, boma Ia nfaturu Ni rala lolin a verin mia, tamata ovi
wol Yahudi ra. Na'uk Ia veka nfaturu Ni rala lolin a verin tamata Yahudi
ra vali.
32 Ubu notu ma tamata ra munuk wean tamata ovi rtutuk ira na'a bu'i
ralan, tevek wol rot-orang roak afa ovi nfalak ra. Notu wean inyai, boma
bisma nfaturu Ni rala lolin a verin tamata ra munuk.

Tfadawang Ubu, tevek Ni silobang a verin tamata ra munuk

§ **11:27 11:27** Yesaya 59:20-21; Yeremia 31:33-34

33 Ubu sa'i dawan Ia. Ni kaka'a dawan urun ovu nka'a munuk afakataka.
Wol tamata isa bisma nfalyawang nala afa ovi Ia nfadoku ma notu ra, ovu
vali wol tamata isa bisma nfan-aran Ni afa ovi nkarya ra.
34 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Iki nka'a Duila'a ralan a
ovu iki bisma nsurak Ia?”*
35 “Wol tamata isa vali bisma nala afaka watan verin Duila'a,
ma Duila'a naval ia na'a ni afa ovi nala ra.”
36 Ubu notu munuk roak afakataka ovu afakataka munuk rna'a, tevek
Ni ngrebat ma nfareta afa avyai munuk, boma traning Ia. Ba tfadawang
Ubu, nata ti wol ni wahan. Kena urun.

12

Vava'at i nmalola na'a Ubu wahan ralan a

1 Terang a valing averi! Ubu nlobang mia ma nfaturu Ni lolin verin mia.
Ba era urun verin mia, boma myala munuk bira vava'at ra verin Ubu, ma
neluk bira korban i nva'at ovu nmerat urun, ovu vali nfaloling Ubu ralan
a. Inovan ma myotu wean inyai ma al msyangatur ma mryaning Ia.
2 Deka myot-orang tamata ovi wol rorang Ubu na'a lanit ivavan ini rira
fikiran ra ovu afa ovi rotu ra. Na'uk myala munuk bira vava'at ra verin
Ubu, boma nala fikiran ngorva'an verin mia, ma bira vava'at ra veka
naling ia tali lan a, ma mkya'a mnga'un afa ovi Ubu ralan nfalak ra. Afa
avyai, afa lolin ovi rotu ma Ubu ralan a lolin ovu ita, ovu kena munuk
lahir.
3 Ubu nala roak Ni rala lolin a verin ya'a, ba nala varvara ma ufamalik Ni
vaivatul ra verin mia. Ba usurak mia munuk ma deka fyakaratat tenabira
ra ma fyikir ne, afa ovi rna'a tenabira ra, nlia tali afa ovi kena ra. Na'uk
velik aba, msyi'ik tenabira ra veki ma wean lahir linga'an i kena, ovu wean
yabi* i Ubu nala roak verin mia, tevek bira inorang a verin Ia.
4 Wean vali inyai na'a tenadida ra. Velik ne tenadida isa watan, na'uk
limadida, eadida ovu vali afa rivun ovi rna'a munuk tenadida ra. Ba velik
ne rivun, na'uk tenadida ikisa watan. Afa avyai munuk rira karya ra
rsialing ira.
5 Ita tamata ovi torang Kristus weadida vali inyai. Velik ne rivun ita ovu
tsialing ita, na'uk tna'a sidovung tamata inorang isa watan, wean lahir
Kristus tenan isa watan, tevek dida vava'at isa roak ovu Ia. Ba ita tna'a
munuk Kristus tenan yai, ma dida vava'at isa roak ovu tamata inorang
liak ra vali.
6 Yabi ovi Ubu nala verin ita rsialing ira, wean lahir Ni rala lolin i nala
verin ita. Ita musti tala dida yabi ovi Ia nala roak lokat ita ma al tlobang
tamata ra. Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nrenar lahir tali Ubu
ma ti nfamalik Ni vaivatul ra verin tamata liak ra, ni lolin a nfamalik orang
lahir Ubu Ni vaivatul ovi nala roak verin ia, ma wean lahir ni inorang a.
7 Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nlobang tamata liak ra, na
musti nlobang urun ira. Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nsiair,
na musti nsiair ovu ralan urun.
8 Wean i Ubu nala yabi verin tamata isa ma nsurak tamata ra ma
nfangrebat ralarira ra, na ia musti nsurak ira ovu ralan urun. Tamata
i ni yabi ma nsiduk ni metan ra verin tamata liak ra, na ia musti notu ovu
ralan urun. Tamata i ni yabi ma nban-ulu verin tamata ra, na ia musti

* **11:34 11:34** Yesaya 40:13 * **12:3 12:3** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

nfabana ni karya yai ovu ralan urun. Tamata i ni yabi ma nfaturu ni rala lolin verin tamata kasian ra, na ia musti notu ovu ralan lolin.

Paulus nsurak ita tamata ovi torang Yesus ma musti tsilobang ita

9 Terang a valing averi! Mia musti mlyobang tamata ra ovu ralabira urun. Byatuk bira fikiran sian ra, ovu deka myotu afa ovi sian ra. Myotu a'uk lolin a.
10 Fara mia tamata ovi myorang Yesus, msyilobang mia wean lahir mlyobang a'abir-waribira ra, ovu vali musti ula mia ma fyaturu bira sialang a verin tamata liak.
11 Deka byosa, na'uk iva'ubira ma mkyarya verin Duila'a ovu ralabira urun.
12 Fara ralabira lolin urun, tevek fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a. Mtyahang ralabira na'ut i mtyuan susa, ovu iva'ubira ma miflurut lalawatan.
13 Mlyobang tamata kasian ovi rorang Yesus, ovu mtyorung ma tamata ovi rorang Yesus rtali ahu liak rna'a teri bira rahan ra.
14 Myera verin Ubu ma naflahar tamata ovi rwi-rwa mia. Deka myera ma Ubu near nfasoba ira.
15 Myotu inabira lolin ovu tamata ovi rotu inarira lolin a, ovu ralabira lalau vali ovu tamata ovi ralarira lalau ra.
16 Era verin mia munuk ma mian vai isa na'a bira fikiran ra, boma bira vava'at ra lolin ovu tamata liak ra. Deka fyakaratat tenabira ra, na'uk mtyorung ma myotu bira kida ovu tamata biasa ra watan. Deka fyikir ne, bira kaka'a a dawan lia tamata liak ra.
17 Wean i tamata ra rotu sian mia, na deka myangal ira ma myotu sian vali ira. Myotu a'uk afa ovi tamata ra munuk ranovak ne, lolin.
18 Mkyiwal ma mdyava linga'an, ma bira vava'at ra malinan ovu tamata ra munuk.
19 Terang a valing ovi ulobang urun mia! Deka byalas tamata ovi rotu sian mia, na'uk mnyaban watan ma Ubu veka nukun ira. Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, Duila'a nfalak ne, “Ya'a Ning ngrebat ma veka ubalas tamata avyai. Ya'a veka ufaturu Ning ngrova verin tamata ovi rotu afa ovi sian ra.”†
20 Deka myangal tamata i notu sian mia, na'uk myotu watan wean Surat Ralan nfalak roak ne,
“Wean i tamata yai nablafar, na fya'an ia.
Wean i nabroa, na myala wear ma nenu.
Tevek myotu wean inyai, na myotu roak ma nma'it urun na'a afa ovi notu ra.”‡
21 Deka mtyorung ma sian a nfaleka mia, na'uk musti fyaleka sian a ovu bira afa lolin ovi myotu ra!

13

Ita musti trenar tamata ovi rtaha fareta

1 Terang a valing averi, tamata iki watan musti not-orang tamata ovi rtaha fareta ra, tevek wol tamata isa vali ni ngrebat ma nfareta, wean i Ubu wol nala ngrebat verin ia. Tamata ovi rtaha fareta bisma rfareta, tevek Ubu nfadoku roak ma rfareta.

† **12:19 12:19** Ulangan 32:35 ‡ **12:20 12:20** Amsal 25:21-22 Teks Yunani nfalak ne, wean i rotu wean inyai, na inyai rasdovuk yafaran na'a ulurira ratan ra.

2 Wean inyai bi tamata iki watan nangal fareta ra, na ia nangal vali afa
ovi Ubu nfadoku roak a. Notu wean inyai, na veka ntuan inukun.
3 Tamata ovi rotu afa ovi lolin ra wol rbobar fareta ra. Na'uk tamata ovi
rotu afa ovi sian ra, ira rbobar fareta ra. Ba wean i inabira ma wol byobar
fareta ra, na myotu watan afa ovi lolin ra, na ira veka rfadawang mia.
4 Tamata ovi rtaha fareta reluk Ubu Ni tamata sansinir, ovu rkarya ma
na'a bira lolin. Na'uk wean i myotu afa ovi sian ra, na musti byobar ira,
tevek rira ngrebat ma rukun tamata ra. Ira reluk Ubu Ni tamata sansinir
ma rukun tamata ovi rotu afa ovi sian ra.
5 Ba wean inyai, na mia musti myot-orang afa ovi fareta rfalak ra, boma
wol rfaturu rira ngrova verin mia. Nlia ntali inyai, na myot-orang afa ovi
rfalak ra, tevek mkya'a roak na'a ralabira ila'a ra ne, afa avyai kena.

6 Wean inyai vali bi byahir kulu, tevek na'ut i fareta ra rfabana rira
karya ra, na ira rkarya verin Ubu.
7 Ba myala verin fareta afa ovi inovan ma myala verin ira. Byahir munuk
babahir kulu ovi fareta ra rfadoku ma byahir. Msyoak nulu fareta ra ovu
fyaturu vali bira sialang a verin ira.

Tamata ovi torang Yesus musti tsilobang ita

8 Byahir bira utan ra na'ut amar i byolan roak a. Na'uk msyilobang mia
lalawatan, tevek tamata iki watan nlobang tamata liak, na ia not-orang
roak afa ovi rfadoku roak na'a Musa Ni inukun ra.
9 Musa ni inukun ra rfalak ne, “Mia tamata ovi msyifa roak, deka mtyuba
ovu tamata ovi wol awarira verin mia, deka msyifedan, deka byori, deka
byo'itea afa ovi tamata liak rira.” Inukun avyai ovu inukun liak ra munuk
lahir ihirira ra rna'a roak inukun ini: “Mlobang tamata liak ra wean watan
i mlobang tenam a.”*
10 Wean i tamata isa nlobang tamata liak ra, na ia veka wol notu afa ovi
sian ra verin ira. Ba wean i tamata iki watan nlobang tamata liak, na ia
not-orang munuk roak Musa ni inukun ra.

11 Mia musti myotu wean inyai, tevek mkya'a roak ne, naran roak
ni amar a ma deka weadida tamata ovi rtuba watan, na'uk byatar ma
myorang urun Yesus. Tevek amar i beti torang Yesus nti roak, ovu amar i
Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, sarseri
roak.
12 Ita bisma tfalak ne, dida vava'at fiang ini wean i ovan a mnanat roak,
ovu lyawan sarseri roak. Ba tatalik lahir ma deka totu afa ovi sian ra,
wean tamata ovi rira vava'at ra rna'a watan dedan ralan. Na'uk dida
vava'at rna'a lyawan ralan, ba musti totu a'uk afa ovi lolin ra, wean i
tataha minak ma al tangal afa ovi sian ra.
13 Afa ovi totu na'a dida vava'at ra musti wean lahir tamata ovi rira
vava'at ra rna'a roak lyawan ralan. Deka boranavut ita ovu deka totu
snoba i boranavut ita ma taktufan, deka tsifa tia ma watan, deka taktufan
urun ma totu watan afa ovi wol inovan ra, deka tsingarahi ovu deka
tbo'itea afa ovi tamata rira.
14 Na'uk myorang watan afa ovi Duila'a Yesus Kristus notu ra. Deka
myorang kikyai bira ininan sian ovi rotu ma myotu salasilan.

---

* **13:9 13:9** Keluaran 20:13-15, 17; Ulangan 5:17-19, 21.

14

Tamata ovi myorang Yesus, wean i bira fikiran ra wol wear isa, na deka msyifasala mia

1 Terang a valing averi, mtyorung ma myala tamata i ni inorang verin
Yesus wol nangrebat obin a, ovu lolin watan. Deka msyingarahi ovu ia
na'a afa ovi nfikir ra.
2 Tamata ovi rorang Yesus, boku rorang ne, bisma ra'an afamtahan afaka
watan. Na'uk tamata ovi rira inorang wol nangrebat obin, ira rorang ne,
bisma ra'an watan sayur.
3 Tamata i na'an afaka watan, deka nfalak sian tamata i na'an watan
sayur, tevek Ubu ntorung roak ma nala ia ma neluk yanan. Wean vali
inyai verin tamata i na'an watan sayur, deka nfasala tamata i na'an afaka
watan, tevek Ubu ntorung ma nala vali ia ma neluk yanan.
4 Deka fyasala tamata liak ni tamata sansinir a. Duan a veka ka'i nfadoku
ne, nkarya ma lolin te wahal. Wean vali inyai verin terabir-valibira tamata
ovi rorang Yesus. Duila'a neluk duarira, ba Ia sa'i nvolan ne, iki kena te
sala ia. Ia veka nlobang Ni tamata sansinir a ma not-nala ni karya a, tevek
Duila'a Ni ngrebat a.
5 Tamata boku ranovak ne, amar isa lolin lia amar liak ra ma rasdovu ira
ma rfadawang Ubu, na'uk boku ranovak vali ne, amar ra munuk wearira
isa watan. Ba fara lokat tamata norang urun ne, afa i nanovak yai kena.
6 Tamata i nanovak ne, amar isa lolin lia amar liak ra ma rasdovu ira
ma rfadawang Ubu, na nanovak wean inyai ma nalang Duila'a. Tamata
i na'an afaka watan notu wean inyai ma nalang Duila'a, tevek inan ma
nfalak fara weninyai verin Ubu na'a afamtahan avyai. Tamata i na'an
watan sayur, ia notu wean inyai, tevek inan ma nalang Duila'a, ovu vali
nfalak fara weninyai verin Ubu.
7 Tali did tinemun, na wol tamata isa vali na'a ni vava'at a, ka'i nfikir
watan tenan a. Wol tamata isa vali nmata tevek afa ovi ralan nfalak ra
watan.
8 Ba velik ne veka tmata te tva'at, na torang a'uk afa ovi Ubu ralan nfalak
ra, ovu Ia Ni watan ita.
9 Wean inyai bi, Kristus nmata ovu nva'at ewal roak, boma Ia neluk
Duila'a verin tamata ovi rva'at ra ovu tamata ovi rmata roak a.
10 Ba deka mane tamata boku tali mia fyasala terabir-valibira ra, ovu
vali deka fyalak sian ira, tevek ita munuk veka tdiri Ubu wahan ralan a,
na'a wan i ndoku ma nfareta ma nfaleka inukun verin ita.
11 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Duila'a nfalak ne,
‘Kena urun ma tamata ra munuk veka rsangatur na'a wahang ralan a,
ovu ira munuk lahir veka rtorung ne, Ubu Ya'a.’ ”*
12 Wean inyai, na lokat ita veka tdiri Ubu wahan ralan a, ma tfalak
munuk dida afa ovi totu ra, ovu afakinimi totu afa avyai.

Deka myotu ma terabir-valibira ra rotu salasilan

13 Wean inyai, na deka tsifasala ita! Na'uk ni lolin a tanovak ma totu
wean ini: Deka totu afa ovi rotu ma terad a valid ra rotu salasilan.
14 Ya'a ning vava'at isa roak ovu Duila'a Yesus, ba orang urun ne,
afamtahan afaka watan, Ubu wol nfalak teri ma deka ta'an. Na'uk wean i

* **14:11 14:11** Yesaya 45:23, 49:18. Msi'ik vali Filipi 2:10-11.

tamata isa norang ne, afamtahan boku Ubu nfalak teri ma deka na'an, na
inyai kena ma deka na'an.
15 Wean i motu ma teram-valim isa ralan nwa'uk, tevek afa ovi muan ra,
na afa ovi motu ra rfaturu roak ne, wol mlobang ia. Deka muan afamtahan
i not-visal teram-valim ra ma wol rorang roak Ubu, tevek Kristus nmata
roak ma al nakvanak ira.
16 Ba deka myotu afa ovi mnyarin ne lolin, na'uk notu ma terabir-valibira
ra rleka na'a salasilan, ma tamata liak rfalak sian mia.
17 Wean i Ubu nfareta wean lahir Raja na'a dida vava'at ra, na totu afa
ovi Ubu ralan nfalak a, ovu dida vava'at ra malinan ovu tamata liak, ovu
vali raladida lolin. Ubu inan ma totu munuk afa avyai nlia tali dida fana'an
fanenu ra. Ita tfarnuang munuk afa avyai, tevek Ubu Ni Roh nkarya na'a
raladida ra.
18 Torang Kristus wean inyai na'a afa ovi totu ra, na notu ma Ubu ralan
lolin, ovu vali tamata ra ralang ita.

19 Wean inyai, na ita musti tkiwal lalawatan ma totu afa ovi rotu ma
dida vava'at ra malinan ovu terad a valid ra, ovu vali tsifangrebat ita na'a
dida inorang.
20 Deka tali afamtahan ovi minovak ne, bisma mian, na myotu ma tamata
liak rleka na'a salasilan, ma rira inorang na'a Ubu wol rangrebat roak.
Afamtahan ra munuk Ubu wol nfalak teri ma deka ta'an, na'uk sian urun
verin tamata i na'an afamtahan ovi rotu ma tamata ra rotu salasilan.
21 Ni lolin a deka mian afwatan ihin, myenu anggur te afa ovi rotu ma
minavut, te myotu afa ovi rotu ma tamata ovi rorang Yesus rotu salasilan.

22 Ba terang a valing averi, afa ovi myorang na'a bira fana'an-fanenu ra,
na mia ovu Ubu sa'i mkya'a afa avyai. Lolin urun verin tamata i wol ka'i
nfasala tenan a, na'ut i notu afa ovi nanovak ne kena.
23 Wean i ralabira raruan ma mian afa isa, na'uk mian watan afa yai, na
Ubu nukun mia, tevek wol myorang afa ovi mkya'a roak ne, kena. Wean
i totu afaka watan, na'uk wol torang ne, afa ovi totu ra kena, na inyai
salasilan roak.

15

Ita tamata inorang ra musti tsifangrebat ita, ma deka tfikir watan tenadida ra

1 Terang a valing averi, ita tamata ovi dida inorang nangrebat roak,
musti tatahang nal raladida na'a tamata ovi rira inorang wol nangrebat
obin. Deka mane totu watan afa ovi rfaloling raladida ra.
2 Tali bir tinemun, na lokat tamata musti notu afa ovi lolin ra verin
teran a valin ra ma nfaloling ralarira ra, boma rira inorang a ntafal ma
nangrebat.
3 Tevek Kristus vali Ni afa ovi notu ra wol mane nfikir watan tenan a.
Na'uk rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Afa ovi tamata ra rfalak na'ut i
rfalak sian Oa, fiang ini nkena roak Ya'a.”*
4 Ba afa ovi rtulis munuk roak na'a Surat Ralan, rair ita ma tatahang nal
raladida, ovu dida inorang ntafal ma nangrebat, boma tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu.

* **15:3 15:3** Na'a ayat ini, na Kristus nangrihi verin Ubu. Mazmur 69:10

5 Ubu notu ma tatahang nal raladida ovu nfaloling raladida ra. Ba
uflurut verin Ia ma fara nlobang ita ma raladida isa watan, ma torang
Kristus Yesus Ni afa ovi notu ra.
6 Ubu notu wean inyai, boma raladida isa ma tfadawang Ubu i dida
Duila'a Yesus Kristus Yaman a.

Mtyorung ma myala munuk tamata inorang ra, velik ne tamata Yahudi te wol Yahudi, tevek Yesus nala roak ita munuk

7 Ba mtyorung ma msyimaklivur mia, wean Kristus ntorung roak mia
na'a ralan a. Myotu wean inyai, na tamata ra rfadawang Ubu.
8 Ufangnanang mia ne, Kristus neluk roak tamata sansinir ma al nlobang
tamata Yahudi ra, boma nfaturu ne, Ubu nfakena roak Ni tnorung ra. Notu
wean inyai, ma nfakena afa ovi ntorung roak verin ubud-nusid ra.
9 Kristus nma vali lanit ivavan ini, boma tamata ovi wol Yahudi ra bisma
rfadawang Ubu, tevek nfaturu Ni rala lolin verin ira. Rtulis roak na'a Surat
Ralan ne,
"Wean inyai, bi na'ut i una'a ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ufalak fara
weninyai verin Oa,
ovu vali udedang ovu ning dadedang ra ma al ufadawang naram a."†
10 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ovi wol Yahudi ra myotu inabira lolin ovu Ubu Ni tamata ovi nfili
roak ira."‡
11 Rtulis vali na'a Surat Ralan ne,
"Bangsa ra munuk fyadawang Ubu,
ovu vali tamata ra munuk mryaning Ia."§
12 Nabi Yesaya nfalak vali ne,
"Tamata isa tali Isai ubun-nusin ra veka nma,
ovu Ia veka nfareta bangsa ra munuk, ovu veka rfaklo'i a'uk rira
vava'at ra verin Ia."*
13 Ubu sa'i notu ma ita tnaban afa lolin ovi Ia veka nala verin ita. Ba
uflurut verin Ia ma fara notu ma ralabira lolin. Fara Ia notu vali ma bira
vava'at ra malinan, tevek myorang Duila'a Yesus. Notu wean inyai, boma
Ni Roh nfangrebat ralabira ra ovu Ni ngrebat a, ma mtyafal ma fyaklo'i
a'uk bira vava'at ra verin Ia.

Paulus nfalyawang afa ovi ntulis na'a ni surat a

14 Terang a valing averi. Ya'a orang urun ne, bira lolin dawan dalang,
ovu mkya'a ma lolin afa ovi Ubu nfalak ma myotu ra, ovu vali bisma
msyisurak nala mia.
15 Na'uk na'a surat ini, na wol uma'it ma usurak mia ma ufalyawang
lahir afa isa te irua, boma mingnanang ewal afa avyai. Ufalak wean inyai,
tevek Ubu Ni rala lolin bi nala karya ini verin ya'a.
16 Ya'a eluk tamata sansinir verin Kristus Yesus ma ulobang tamata
ovi wol Yahudi ra, ovu vali ukarya verin Ubu wean mela falurut, tevek
ufamalik Ni Ivar Lolin na'a Yesus. Otu wean inyai, boma tamata ovi wol
Yahudi ra bisma wearira persembahan verin Ubu ma rfaloling ralan a,
tevek Ni Roh a nfamerat roak ira.

---

† **15:9 15:9** Mazmur 18:50, 2 Samuel 22:50 ‡ **15:10 15:10** Ulangan 32:43 § **15:11 15:11** Mazmur 117:1 * **15:12 15:12** Tafsiran boku rfalak ne, Isai ubun nusin isa veka nfareta tamata ovi wol Yahudi, na inyai Yesus. Isai yai, Raja Daud yaman a. Yesaya 11:10

17 Ya'a ning vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, ba ralang dawan na'a
ning karya verin Ubu.
18 Ya'a ubrahi watan ma ungrihi na'a afa ovi Kristus notu roak nahu ya'a,
ma ulobang tamata ovi wol Yahudi ra ma rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra.
Rotu wean inyai tali ning vaivatul ra, ovu vali afa ovi otu ra.
19 Ngrebat i ntali Ubu Ni Roh notu ma otu mujizat ra ovu faneak ovi
tamata ra wol rot-nala. Ufamalik munuk roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a
Yesus na'a wan ovi uti roak a, tali Yerusalem ti naran propinsi Ilirikum.
20 Inak urun ma ufamalik Ivar Lolin yai na'a wan ovi tamata ra wol
rka'a Kristus obin, boma deka rfalak ne, ufabana watan karya ovi tamata
ra rotu lan roak, wean tamata i nfadiri rahan na'a tamata liak ni fanderen.
21 Ya'a inak ma otu afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ovi wol rarenar Ivar tali Ubu veka rsi'ik Ia,
ovu vali tamata ovi wol rarenar Ivar yai veka rfan-aran vali."†

Paulus nanovak mane nti Roma

22 Ya'a ufamalik lalawatan Ubu Ni Ivar Lolin na'a wan ovi tamata ra
wol rka'a Kristus obin, bi ya'a wol bisma ti utuan mia obin, velik ne inak
lalawatan wean inyai.
23 Na'uk fiang ini otu munuk roak ning karya ra na'a wan ini. Varat ifira
nelak roak veli ma naran amar ini, na inak ma ti ulola mia.
24 Ya'a unovak mane uti Spanyol. Ba fara bisma ulola mia karedralan
isa te irua na'a bira kota ma itmunuk totu inad lolin, ovu bisma mlyobang
ya'a na'a ning banbanan ma uti Spanyol.
25-26 Na'uk fiang ini una'a propinsi Akhaya mane uti Yerusalem veki,
ma utaha kubang tali tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Makedonia
ovu Akhaya. Ira rfadoku roak ma rasdovuk rira kubang ra ma al rlobang
tamata kasian ovi rorang Yesus na'a Yerusalem.
27 Ira ralarira lolin ma ka'i rfadoku roak wean inyai. Velik aba rira
varvara vali ma rlobang tamata kasian ovi rorang Yesus na'a Yerusalem.
Tevek tali tamata Yahudi ra, bi tamata ovi wol Yahudi ra rira vali kalolin
ovi rtali Ubu. Wean inyai, ba tamata ovi wol Yahudi rira varvara ma
rlobang Yahudi ra ovu afa ovi rala ma al rva'at lokat amar.
28 Wean i otu munuk roak ning karya yai, ma ala roak kubang ovi
rasdovuk roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem, beti uti
Spanyol, na'uk ulola mia veki na'a bira kota.
29 Ya'a uka'a roak ne, amar i uti ma ulola mia, na veka ala lahir Kristus
Ni kalolin ovi dawan urun a verin mia.
30 Terang a valing averi! Ita torang roak dida Duila'a Kristus, ovu vali
Ubu Ni Roh notu roak ma tsilobang ita, ba era urun ma itmunuk taflurut
verin Ubu ovu ralad urun, ma nlobang ya'a na'a ning karya.
31 Mlyobang ma miflurut vali ma fara tamata ovi wol rorang Yesus
Kristus na'a Yudea, deka rotu sian ya'a. Miflurut vali ma fara tamata
ovi rorang Yesus na'a Yerusalem ralarira lolin ma rala kubang ovi utaha
verin ira.
32 Ba wean i Ubu ralan nfalak, na ya'a bisma ti ulola mia ovu ralang
lolin. Ya'a veka uyari ya'a ovu ralang a lolin urun, tevek mane uti ma
ulola mia.
33 Uflurut ma fara Ubu i nala Ni malinan verin tamata ra, nfatuang
munuk mia. Kena urun.

† **15:21 15:21** Yesaya 52:15

16

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Roma

1 Terang a valing averi, ya'a inak ma ufamalik verin mia vata i naran
Febe.* Teradida ini tamata lolin ia. Ia nkarya al nlobang tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung na'a kota Kengkrea.†
2 Wean i nti ma nalola mia, na mtyorung ma myala ia wean terad a valid
ra na'a Duila'a, tevek inovan ma tamata ovi rorang Yesus rotu wean inyai.
Mlyobang ia, wean i nera lablobang tali mia, tevek ia nlobang tamata rivun
roak, ovu nlobang vali ya'a.
3 Ya'a inak ma ala salam verin Priskila ovu Akwila. Amamunuk amkarya
verin Kristus Yesus.‡
4 Amar ovi rti roak veli, na ira wol rbobar ma rmata al rlobang ya'a.
Ufalak fara weninyai verin ira, ovu wol mane ya'a watan, na'uk tamata
ovi wol Yahudi na'uk rorang Yesus, rira sidovung ra munuk, rfalak vali
fara weninyai verin ira.
5 Ala salam vali verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung i rasdovu
ira na'a rira rahan. Ala salam verin Epenetus, terang i ulobang urun ia.
Na'a propinsi Asia, na ia norang lan Kristus, beti tamata liak ra.
6 Ala salam vali verin Maria. Ia nkarya ma al nlobang ma dawan mia.
7 Ala salam verin Andronikus ovu Yunias. Terang irua ini tamata Yahudi
ira vali wean ya'a, ovu lan ra'abu'i vali ira ovu ya'a. Ira rorang lan Kristus
beti ya'a, ovu vali ira reluk rasul ovi tamata ra ralang ira.
8 Ala salam verin Ampliatus, terang i ulobang urun ia. Ia ni vava'at isa
roak ovu Duila'a wean vali ya'a.
9 Ala salam vali verin Urbanus, terang i amamunuk amkarya verin
Kristus. Salam vali verin ning kida Stakhis i ulobang urun ia.
10 Ala salam vali verin Apeles i nfaturu roak ne, not-orang afa ovi Kristus
nfalak ra, velik ne ntuan susa dawan.
Salam vali verin tamata ovi rna'a Aristobulus ni rahan.
11 Ala salam vali verin Herodion, terang ini tamata Yahudi ia vali wean
ya'a.
Salam vali verin tamata ovi rorang Yesus na'a Narkisus ni rahan.
12 Ala salam vali verin Trifena ovu Trifosa. Ira rkarya ma dawan urun
verin Duila'a.
Salam vali verin Persis i ulobang urun ia. Ia nkarya ma dawan vali verin
Duila'a.§
13 Ala salam vali verin Rufus ovu renan a. Rufus ni inorang verin Duila'a
notu ma tamata rivun ralang ia. Renan a, wean watan ya'a renang a.
14 Ala salam verin Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas ovu
vali terad a valid ovi irmunuk rasdovu ira.
15 Salam vali verin Filologus, Yulia, Nereus ovu uran a, Olimpas ovu vali
tamata ovi rorang Yesus, irmunuk rasdovu ira.*
16 Ba lokat mia ka'i myala salam vali verin terabir-valibira ra ovu
msyivoan mia ovu Ubu Ni lolin a.
Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk, rala salam vali verin
mia.

---

* **16:1 16:1** Tamata i ntaha Paulus ni surat ini naran Febe. † **16:1 16:1** Kisah 18:18 ‡ **16:3 16:3** Msi'ik Kisah 18:1-3, 18-19, 24-26; I Korintus 16:19; 2 Timotius 4:19 § **16:12 16:12** Trifena, Trifosa, ovu Persis vata ira. * **16:15 16:15** Nereus na'a ayat ini, brana ia.

Paulus nfalyawang afa lolin ovi tamata ovi rorang Yesus musti rotu na'a rira vava'at ra

17 Terang a valing averi, era urun verin mia ma msyi'ik wabira ma lolin
na'a tamata ovi rotu ma bira sidovung a nama'ar, ovu vali rweang mia ma
myorang rira afa ovi rair ra. Ira rair afa ovi wol kena ra, ovu wol wean
lahir afa ovi mryenar roak. Ba fyaroa lahir tenabira tali ira!
18 Ufalak wean inyai, tevek tamata avyai wol rkarya verin dida Duila'a
Kristus, na'uk rfikir watan tenarira ra ma rfakena afa ovi ralarira rfalak
ra. Ira rala vaivatul lolin ovu rfadawang tamata ra ma rlabir nala tamata
ovi rira dardirin wol rangrebat na'a rira inorang a.
19 Tamata ra munuk rarenar roak ne, mia myot-orang lalawatan afa ovi
Ubu nfalak ra. Wean inyai, bi ralang a lolin urun. Na'uk era ma mkya'a
ma fyikir ma lolin na'a afa ovi lolin ra, ovu deka myotu afa ovi sala te sian
ra.
20 Ubu i notu ma dida vava'at ra malinan a, veka not-visal lahir nitdawan
ni ngrebat a, ovu notu ma nsoak na'a wahabira ralan ra. Fara dida Duila'a
Yesus nala Ni rala lolin verin bir tinemun.†
21 Ning kida Timotius i amrua amkarya, nala salam vali verin bir
tinemun. Lukius, Yason ovu Sosipater, rala vali salam verin mia. Terang
irtelu ini tamata Yahudi ira wean vali ya'a.
22 Ya'a Tertius, utulis Paulus ni vaivatul ra na'a ni surat ini, ala salam
vali verin mia, tevek itmunuk torang Duila'a Yesus.
23 Gayus nala salam vali verin mia. Ya'a Paulus, una'a teri ni rahan, ovu
tamata ovi rorang Yesus rira sidovung i rasdovu ira na'a ni rahan. Erastus
i nasusan fareta ni kubang a, nala salam vali verin mia. Terad i Kwartus
nala salam vali verin mia.
[
24 Uflurut ma fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir
tinemun! Kena urun.]

Paulus nfadawang Ubu naran a

25 Mya ma tfadawang Ubu naran a! Ia Ni ngrebat a notu ma ita bisma
torang lalawatan Ia, tevek mryenar roak Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Yesus
Kristus. Ufamalik Ivar Lolin yai wean lahir afa ovi Ubu nfalyawang verin
ya'a. Ivar yai, lan ana neluk afa fanfonak ma tamata rivun wol rka'a.
26 Na'uk fiang ini Ubu nfavotuk roak Ivar yai, ovu nfareta ami ma
amfalyawang Ivar yai verin tamata ra munuk. Ubu nana'a lalawatan, ovu
afa ovi nabi ra rtulis roak rotu ma tamata ra munuk rka'a roak Ivar yai,
boma rorang Ubu ovu rot-orang Ni afa ovi nfalak ra.
27 Tfadawang Ubu! Ubu ikisa watan Ia. Ia a'uk sa'i Ni kaka'a dawan
na'a afaka watan. Inovan ma tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan, tevek
afa ovi Yesus Kristus notu ra. Kena urun. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

† **16:20 16:20** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu not-visal nitdawan ma mtya sorat ia.

Paulus ni surat i ntulis lan verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Kota Korintus lan a, kota dawan isa na'a propinsi Akhaya. Tamata ovi rna'a Korintus, rivun ira wol rka'a Duila'a obin. Ira rsangatur ma raraning ubu siklabir ra, ovu rira afa rivun ovi rotu ra sian urun. Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a Korintus, ba tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus (Kisah 18:1-11). Na'ut i Paulus nti talik Korintus, na Apolos nma vali Korintus. Ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai, ovu ia nka'a urun ma nangrihi (Kisah 18:24—19:1). Apolos ini nair lalawatan tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus (1 Korintus 3:6).

Vulan ifira nelak roak, na tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rtulis surat verin Paulus. Wean inyai bi, Paulus ntulis ni surat ini. Na'a ni surat ini, na ia nvalat afa ovi tamata Korintus rorat na'a rira surat a. Ia nsurak ira, tevek rira afa ovi rotu ra wol kena ovu wol inovan roak. Ia nsurak ira, tevek wol rsiotu lolin ira na'a rira vava'at ra. Tamata boku tali ira wol inar roak Paulus, tevek inar a'uk Apolos te tamata liak ovi rban-ulu verin ira (1:10-12; 3:1-6). Ia nvalat ira na'a afa ovi inovan verin tamata ovi rsifa roak. Na'a rira surat a, na rorat Paulus ne, ni lolin a deka rsifa, boma rira vava'at ra rmalola te wahal? Ira rorat vali ma rka'a ne, wean inba ovu vata i norang roak Yesus, na'uk awan wol norang obin, na ia bisma ntalik awan a? Afa avyai munuk Paulus nfalyawang na'a pasal 7.

Tamata ra rorat Paulus ma rka'a ne, tamata ovi rorang Yesus bisma ra'an afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra te wahal? Paulus nfalyawang afa yai verin ira. Paulus ntabu vali ira, tevek boku tali ira rfakaratat tenarira ra ovu yabi i ntali Ubu Ni Roh a. Paulus nsurak nair ira na'a afa rivun, ovu ntabu vali ira na'a ni surat ini.

Surat ini ihin a

1. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus. (1:1-9)
2. Paulus nsurak tamata Korintus ra, tevek rsingarahi-sikual ira, ovu vali rira afa ovi rotu ra sian urun. (pasal 1:10—6:20)
3. Paulus nala snurak verin tamata ovi rsifa roak a. (pasal 7)
4. Paulus nfalyawang na'a afwatan ihin i rala roak ma neluk rira korban verin walut ra. (pasal 8:1—11:1)
5. Paulus nfalyawang na'a vata ovi rkum-teri ulurira ra na'a sidovung ralan. (11:2-16)
6. Paulus nfalyawang na'a i ra'an roti ovu renu anggur ma rangnanang Duila'a Yesus Ni matmatan a. (11:17-34)
7. Paulus nfalyawang na'a yabi ovi rtali Ubu Ni Roh a. (pasal 12—14)
8. Paulus nfamalik na'a tamata ovi rorang Yesus, na'uk rmata roak, ovu rira vava'at i veka nma. (Pasal 15)
9. Paulus nfalyawang na'a kubang i rasdovuk ma rala verin tamata kasian ra na'a propinsi Yudea. (16:1-4)
10. Afa ovi Paulus nera ra ovu ni salam a. (16:5-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

1-3 Terang a valing ovi mnya'a kota Korintus! Mia ini sidovung tamata ovi
rorang Yesus. Ubu nfili roak mia, ovu notu ma bira vava'at ra rmerat urun
nahu Yesus Kristus. Mia mnya'a roak sidovung yai ma myeluk Ni tamata
ovi rira vava'at ra rmalola, tevek isa roak mia ovu Ia. Tamata ovi rorang
Duila'a Yesus Kristus wearira vali inyai na'a wan inba watan. Ita munuk
dida Duila'a verin Ia. Ya'a Paulus, ovu dida kida tamata inorang i naran
Sostenes; amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma
fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan
watan. Ubu ka'i nera ovu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, ma
ufamalik Ni Ivar Lolin a, ovu utulis surat ini verin mia.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek afa ovi nala roak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

4 Ufalak fara weninyai lalawatan verin Ubu i uraning a, tevek nala roak
Ni rala lolin a verin mia. Rala lolin yai ntali afa ovi notu roak verin mia
na'a Kristus Yesus.
5 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek isa roak mia ovu Kristus, ba
nala roak afa lolin rivun verin mia na'a bira vava'at ra. Ia notu wean inyai,
boma na'a afaka watan, na mia bisma fyamalik urun Ni Ivar i nfamalik
Yesus, ovu vali bisma minovak nala munuk afa ovi nfalak ra verin mia.
6 Afa avyai rfaturu ne, Ivar i amfamalik roak verin mia na'a Kristus,
nabwa'ar urun roak na'a ralabira ra.
7 Ba Ubu Ni Roh nala roak yabi* avyai munuk verin mia, boma bisma
mkyarya verin Ia na'a Ni va'i ralan a. Ba fiang ini ralabira urun al
mnyaban dida Duila'a Yesus Kristus Ni amar i veka nma ewal a. Ia veka
nma ma tamata ra munuk rsi'ik Ia.
8 Ia veka nfangrebat bira inorang a, ti naran amar i Duila'a Yesus Kristus
veka nma ewal a. Ba na'a amar yai, na wol bira sala roak na'a Duila'a
wahan ralan a.
9 Ubu veka nfangrebat mia, tevek Ia wol nablufang Ni tnorung i nala
roak verin mia. Ia nera mia ma bira vava'at isa roak ovu Yanan a Yesus
Kristus. Wean inyai bi ufalak fara weninyai verin Ubu.

Sidovung tamata ovi rorang Yesus rsingarahi-sikual ira

10 Terang a valing averi! Duila'a Yesus nsinir ya'a ma ungrihi, na ala
lahir naran a ma ungrihi verin mia, boma myorang afa ovi mane ufalak
verin mia ini. Era urun ma bir tinemun deka msyingarahi ma myotu bira
sidovung alaling. Era vali ma mian vai isa watan na'a bira fikiran ra ovu
afa ovi fyalak ra.
11 Terang a valing averi, ufalak wean ini, tevek vata i naran Klo'e ni
tamata ra rma ma rfalak verin ya'a ne, mia msyingarahi-sikual mia ma
fyalak na'a tamata i nban-ulu verin mia.
12 Ufalak wean inyai, tevek ira rfalak ne, tali bir tinemun, na boku rfalak
ne rorang ya'a, Paulus. Boku rfalak ne rorang Apolos, boku vali rfalak ne
rorang Petrus, ovu vali boku rfalak ne rorang Kristus.
13 Bira vaivatul avyai rotu ma wean i msyiduk Kristus tenan a tia ma
watan! Afa yai wol kena lahir. Ya'a, Paulus, wol umata na'a aa walwalur

* **1:7 1:7** Yabi na'a 1 Korintus ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

ma al ukvanak mia, ovu wol rala narang a ma al rbaptis mia ovu myorang
ya'a!†
14 Ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek tali bir tinemun, na wol ubaptis
munuk mia. Ubaptis watan Krispus ovu Gayus.
15 Ba fiang ini, wol bisma tamata isa vali ntali mia nfalak ne, ya'a ala
narang a ma al ubaptis ia ma norang ya'a.
16 Ya'a utorung ne, ubaptis vali Stefanus ovu ni rahan teta a. Na'uk wol
ungnanang ma lolin ne, betane nlia tali ira, na ubaptis tamata liak boku
vali na'a inyai.
17 Yesus Kristus wol nsinir ya'a ma ubaptis tamata, na'uk nsinir ya'a
ma ufamalik Ni Ivar Lolin. Ya'a wol ufamalik Ni Ivar Lolin a ovu kaka'a
ovi rtali tamata rira afa ovi rfalak ra, tevek wean inyai, na Kristus Ni
matmatan a na'a aa walwalur wol ni ngrebat akataka.‡

Ubu nfaturu Ni ngrebat a, Ni kaka'a a, ovu Ni fikiran a, nahu Yesus i nmata al nakvanak ita

18 Ba amfamalik Ivar i nfamalik Yesus Ni matmatan na'a aa walwalur
ma al nakvanak tamata ra. Ivar yai vu watan verin tamata ovi Ubu mane
nukun ira, tevek wol rorang Yesus. Na'uk Ivar yai nfaturu lahir Ubu Ni
ngrebat verin ita, ma nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
19 Afa yai wean watan afa ovi Ubu nfalak roak na'a Surat Ralan ne,
"Ya'a veka ufasmoang tamata batbitar rira fikiran ra, ovu vali ufamwear
kaka'a dawan tali tamata ra, boma wol rot-nala afa ovi ranovak
ra."§
20 Ba wean inba ovu tamata batbitar ra, ovu tamata ovi rira kaka'a
dawan a, dawan ovi rair Ubu Ni inukun ra, ovu vali tamata ovi rka'a
rangrihi ma uturira tamata liak rira fikiran ra? Ubu nfaturu roak ne,
tamata ovi wol rorang Ia rira kaka'a yai wol fyawan akataka.
21 Ubu Ni kaka'a dawan urun ma nvolan wean ini: tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini rira kaka'a dawan, na'uk ira wol rka'a Ubu na'a rira kaka'a ra.
Ubu nfadoku roak ma nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra,
nahu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak a, ma rira vava'at kakiwal. Ia notu
wean inyai, velik ne tamata ovi wol rka'a Ubu rfalak ne, Ivar yai vu watan.
22 Tamata Yahudi ra rera faneak veki, beti rorang afa ovi rarenar ra.
Tamata Yunani ra inar ma rka'a lan veki kaka'a dawan ovi rtali lanit
ivavan ini, beti rorang.
23 Na'uk ami wol amangrihi wean inyai. Ami amfamalik watan Kristus
i nmata na'a aa walwalur a. Ivar yai nfakeri lahir tamata Yahudi ralarira
ra ovu vali tamata ovi wol Yahudi ra ranovak ne, Ivar yai vu watan.*
24 Na'uk Ubu nera tamata boku ma rorang Ia. Tamata avyai boku Yahudi
ira, ovu vali boku wol Yahudi ira. Na'ut i rarenar Ubu Ni Ivar Lolin i
nfamalik Yesus ma rorang Ia, na ira rfan-aran ne, Ia wean lahir ngrebat
ovu kaka'a tali Ubu.

---

† **1:13 1:13** Aa walwalur ihin a, aa i rbaku Duila'a Yesus na'a ma rfedan Ia, te na'a vai Mala nfalak ne, *Kayu Salib.* ‡ **1:17 1:17** Ivar Lolin ihin a ne, Ubu ntorung ma Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra, nma, boma ita bisma dida vava'at kakiwal. § **1:19 1:19** Yesaya 29:14 * **1:23 1:23** Na'ut i rtulis Surat Ralan, na wean i tamata nmata na'a aa walwalur, inyai nfaturu ne, tamata yai wol fyawan lahir, rfama'it urun ia, ovu wol ni ngrebat akataka. Kristus yai Raja i ntevut dida salasilan ra. Ia Ni ngrebat a, utun lalawatan, ovu Ni dawan nlia munuk akataka. Na'uk tamata Yahudi wol rtorung lahir ne, Yesus yai Raja i ntevut tamata rira salasilan ra, tevek nmata. Ira rorang ne, Kristus wol bisma nmata.

25 Tamata boku ranovak ne, Ivar i nfamalik Kristus ne, nmata na'a aa
walwalur yai, Ivar vu watan. Velik aba, Ivar yai nlia munuk tamata rira
kaka'a ra. Ira ranovak vali ne, afa ovi Ubu notu nahu Kristus wol ni
ngrebat akataka. Velik aba, Ubu Ni ngrebat a nlia munuk tamata rira
ngrebat ra.
26 Terang a valing averi! Eka mingnanang na'ut i Ubu nera mia ma
myorang Yesus. Na'ut inyai, na tamata ovi rna'a lanit ivavan ini ranovak
ne, tamata ifira watan tali mia rira kaka'a dawan, ovu tamata boku watan,
tamata ra ba'i rarenar ira, ovu vali tamata boku watan, tamata dawan ira.
27 Na'uk Ubu nfili tamata ovi lanit ivavan a nfalak ira ne, rboda, boma
nfama'it tamata ovi rira kaka'a dawan ra. Ia nfili vali tamata ovi tamata
liak ra rfalak ne wol fyawarira, boma nfama'it tamata ovi tamata ra ba'i
rsoak nulu ira.
28 Ubu nfili vali tamata ovi tamata ra wol ka'i ralang ira, ovu nfili tamata
ovi rfalak ne, wol fyawarira ovu vali tamata ovi wol rira van akataka lahir.
Ia ka'i notu wean inyai, boma afa ovi tamata ranovak ne, fyawarira na'a
lanit ivavan ini veka wol fyawarira lahir.
29 Notu wean inyai, boma deka tamata isa vali nfakaratat tenan a na'a
Ubu wahan ralan a.
30 Na'uk Ubu ka'i notu watan ma isa roak mia ovu Kristus Yesus. Tali
Ia, na ita tka'a Ubu Ni kaka'a dawan a ovu Kristus nfamerat ita, ovu notu
vali ma ita bisma lolin ewal ovu Ubu, ovu vali nfatalik ita tali afa ovi sian
ra.
31 Ba terang a valing averi, wean watan i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Wean i mane tfadawang afaka watan, na tfadawang a'uk Duila'a, tevek
Ni afa ovi notu ra.”†

2

Paulus nfamalik Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur wol ntali ni kaka'a, na'uk ntali Ubu Ni ngrebat

1 Terang a valing averi! Na'ut inyai, na uma roak ma ufamalik Ivar i
ntali Ubu verin mia. Ya'a wol utang afa i tamata ovi rna'a lanit ivavan
a rtang a, tevek wol ala vaivatul ovi karatat ra, te vaivatul ovi rfaminak
tamata ralarira ra.*
2 Na'ut i itmunuk ana, uvolan roak ma ufamalik watan Yesus Kristus, ovu
Ni matmatan a na'a aa walwalur verin mia. Ya'a uvolan ma wol ufamalik
afa liak.
3 Na'ut i una'a Korintus, na ungrihi, na'uk tenang a wol nangrebat, ovu
vali ubobar ma raruru lalean ya'a, betane wol ot-nala ning karya a.
4 Afa ovi ufalak verin mia yai, wol rtali tamata rira fikiran ra ma
usweang mia ma myorang ya'a. Na'uk wean i ufamalik Ubu Ni vaivatul
ra na'a Yesus, na Ubu Ni Roh a'uk sa'i nkarya na'a tamata ovi rarenar afa
ovi ufalak ra, ralarira ra. Afa yai nfaturu lahir Ni ngrebat a.
5 Otu munuk afa avyai, boma wol miklo'i bira inorang a na'a tamata rira
fikiran ra, na'uk miklo'i watan na'a Ubu Ni ngrebat a.

Ubu Ni Roh notu ma ita bisma tfan-aran Ni kaka'a dawan

6 Wean i amfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ovi rira inorang
nangrebat roak verin Yesus, na amfamalik ovu kaka'a dawan ntali Ia.

† **1:31 1:31** Yeremia 9:23 * **2:1 2:1** Naskah asli nfalak Ivar i ntali Ubu sama lahir ovu, ***afa fanfonak ovi Ubu nfavotuk roak***. Vaivatul avyai, rfaturu Kristus.

Na'uk, mami afa ovi amanovak ra wol rtali lanit ivavan ini, te wol rtali
dawan ovi fiang ini rna'a obin, tevek amar isa, na ira veka rmamu munuk.
7 Kaka'a dawan i amala al amanovak ovu amfamalik Ubu Ni vaivatul ra
tali lahir Ia. Lan ana, tamata ra wol rka'a kaka'a dawan yai obin. Wean
inyai bi, na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan a obin, na nvolan roak ma ita
veka tovu vali Ia na'a Ni vanan i nfitik nyadat ma felan lolin urun a.†
8 Tali tamata ovi rban-ulu verin tamata ra na'a lanit ivavan ini, na wol
tamata isa vali nka'a kaka'a dawan yai. Ubu nfadoku roak afa yai na'a
Yesus. Wean i afa yai lyawan roak verin ira, na wol rfedan Duila'a i ba'i
raraning Ia, na'a aa walwalur a.
9 Na'uk wol rka'a, ba kena lahir wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ra wol rarenar ovu wol rarea, ovu vali wol rfikir lahir obin, na'a
afa ovi Ubu nfadoku roak verin tamata ovi rala lahir ralarira ra
verin Ia."‡
10 Tamata ra wol rka'a kaka'a i Ubu nvolan roak yai, na'uk Ni Roh
nfalyawang munuk roak afa yai verin ami. Ni Roh nrea ovu nka'a munuk
lahir afaka watan, ti naran afa fanfonak ovi rna'a Ubu ralan a.
11 Wean i tamata isa, ia a'uk sa'i nka'a afa ovi rna'a ralan a. Ubu Ni Roh
a wean vali inyai. Ia a'uk sa'i nka'a Ubu ralan a.
12 Na'uk Ubu nala Ni Roh verin ami. Wean inyai bi, ami wol amorang
kaka'a ovi rtali lanit ivavan a. Wean vali inyai bi, ami bisma amka'a
munuk afa ovi Ubu nala roak verin ami.
13 Ba amfalyawang vava'at ngorva'an na'a Yesus i Ubu nala roak verin
ami yai, na wol amala kaka'a tali tamata, na'uk amala afa ovi Ubu Ni Roh
a nfalak roak na'a ralamami ra. Ami amfamalik vaivatul kena avyai tali
Ni Roh a, ma amfalyawang afa avyai verin tamata ovi Ni Roh nleal roak
ralarira ra.
14 Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh wol nleal ralarira ra, na ira wol rorang
afa ovi Ubu Ni Roh nfalak ra. Ira rfalak ne, "Vaivatul avyai, afa boda-badi
watan." Ira wol rfan-aran vali ne, Ubu Ni Roh a'uk sa'i bisma nlobang
tamata ra ma rfan-aran vaivatul avyai.
15 Tamata ovi Ubu Ni Roh a nleal ralarira ra, ira a'uk sa'i rka'a afa ovi
kena ra munuk. Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh a wol nleal ralarira ra, wol
isa vali bisma nfan-aran tamata ovi Ubu Ni Roh a nleal ralarira ra, rira afa
ovi ranovak ra.
16 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Iki veka nka'a Duila'a ralan a, ovu iki bisma nsurak Ia?" Na'uk ita, tamata
ovi Ni Roh nleal roak ita, dida fikiran ra wear isa roak ovu Kristus.§

3

Deka myotu afa ovi rotu ma bira sidovung a veka nama'ar

1 Terang a valing averi! Na'ut i itmunuk ana, wol ungrihi nala verin
mia wean tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira ra. Na'uk ungrihi watan
verin mia wean tamata ovi rira ininan sian ra rtali tenarira ra ma rorang
afa avyai, tevek mia weabira kasiko'u yanat ra ma bira inorang a wol
nabwa'ar obin na'a Kristus.
2 Kasiko'u yanat ra bisma renu susu watan, ba wol bisma ra'an
afamtahan obin. Mia weabira vali inyai. Lan ana, ya'a wol air mia ovu

† **2:7 2:7** Na'a ayat ini, na Ubu Ni kaka'a dawan ihin a, afa ovi nvolan roak ma Yesus notu al nlobang ovu ntevut tamata ra. Wean i torang Yesus, na ita tovu vali Ubu Ni dawan a ovu nalang vali ita. ‡ **2:9 2:9** Yesaya 64:4 § **2:16 2:16** Yesaya 40:13

vaivatul ovi inovan verin tamata ovi rira inorang rangrebat verin Yesus,
tevek mia wol bisma fyan-aran afa avyai obin. Ba ma naran amar ini, na
mia wol bisma mryenar ovu fyan-aran vaivatul avyai obin.
3 Mia bira vava'at ra rtali watan bira ininan sian ovi rtali tenabira ra. Ba
wean i wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira lolin ra ovu msyingarahi-
sikual mia, na inyai nfaturu lahir ne, myorang watan bira ininan sian ovi
rtali lanit ivavan a, ma weabira tamata ovi wol rka'a Ubu.
4 Wean i tamata boku rfalak ne, “Ami amorang Paulus,” na liak ra rfalak
vali ne, “Ami amorang Apolos,” na inyai nfaturu roak ne, bira afa ovi
myotu ra myorang watan bira ininan sian ovi rtali lanit ivavan ini.
5 Ba wean inyai, na fyikir ne ya'a ini iki ovu Apolos yai iki, ma
msyingarahi-sikual mia? Ami tamata sansinir ami watan verin Duila'a,
ma amsurak amair roak mia, boma myorang Kristus. Ba amfabana watan
karya i Duila'a nala roak verin lokat ami.
6 Na'a Ubu Ni va'i ralan a, na ya'a, Paulus, ufamalik Yesus Kristus Ni
vaivatul ra, wean tamata ovi rotu rira va'i ma ravuri-rava nabat ra. Apolos
nair mia ma bira inorang nmela, wean tamata ovi rala wear ma rtitik
nabat ra. Na'uk Ubu sa'i nkarya na'a ralabira ra, wean i notu ma nabat
avyai rarubu.
7 Na'a karya ini, na tamata ovi ravuri-rava te rtitik nabat ra, wol rarekan
ira. Trekan a'uk Ubu, tevek Ia sa'i nfarubu nabat ra.
8 Tamata i navuri-nava nabat ra, ovu tamata i nala wear ma ntitik nabat
ra, irua wear isa watan. Ubu veka naval rira rala lolin ra lokat ira ma
inovan ovu afa ovi rotu ra.
9 Ami amkarya na'a Ubu Ni va'i ralan a ovu amotu karya i nala verin
ami. Mia ini Ubu Ni va'i a ovu Ni rahan a.

Yesus Kristus neluk fanderen na'a dida vava'at ra

10 Ubu nala yabi* verin ya'a ma ufamalik lan Yesus Kristus verin mia.
Ning karya yai wean tamata i ni kaka'a dawan ma notu rahan, na nfadoku
lan fanderen a. Tamata ovi rair mia, ira wearira tamata ovi rfadiri rahan
na'a fanderen i otu roak yai ratan a. Na'uk tamata ovi rfadiri rahan yai
lokat ira musti rsi'ik ma lolin rira karya ra na'a fanderen yai.
11 Ubu ka'i nfadoku roak Yesus Kristus ma neluk fanderen verin mia,
ma fyadiri bira inorang a. Ba wol tamata isa vali bisma nair mia na'a
fanderen liak.
12 Wean tamata ovi rma ma rkarya ma lolin, ovu karya i Ubu nala
verin ira ma rair mia, na ira wearira watan tamata ovi rfadiri rahan na'a
fanderen yai ratan a ovu masa, perak, ovu vali vatmasmasa i fyawan urun
a. Na'uk wean i tamata liak rma ma wol rkarya ma lolin na'a karya yai, na
ira wearira tamata i nfadiri rahan ovu aa, ria, ovu lavurun ovi rangaran
roak a.
13 Lokat tamata rira karya ra veka rvotuk na'ut amar i Yesus Kristus
veka nma ewal a, tevek na'a amar yai vali, na Ia veka nma ovu yafu ma
nfavotuk lahir lokat tamata rira karya ra. Ia veka nala yafu yai ma al
nlanat ira, boma nsi'ik lahir ne, rira karya ra mnga'un te wahal.
14 Ba wean i rira karya ra rtahang nala yafu yai, na Ubu veka naval† ira
na'a rira rala lolin ra.
15 Wean i yafu nasnuri nala rira karya ra, na ira raruki ma dawan. Na'uk
Ubu veka nsikat ira tali rira salasilan ra, boma rira vava'at kakiwal. Na'uk

---

* **3:10 3:10** Msi'ik catatan na'a 1 Korintus 1:7. † **3:14 3:14** Faliak ***naval ira na'a rira rala lolin ra***, na'a vai Mala tfalak ne, *dia memberikan upah kepada mereka.*

wearira lahir tamata ovi rfaturu linga'an ma raling vatuk tamata ra tali yafu ralan ma rti murin.

16 Mia wol mkya'a ne, mia weabira lahir Ubu Ni Rahan Dawan Falurut?‡ Mia wol mkya'a vali ne, Ubu Ni Roh nleal mia?

17 Mimunuk weabira lahir Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i nmerat urun yai. Ba tamata iki watan wean i not-visal Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a, na Ia veka not-visal tamata yai.

18 Deka tamata isa vali tali mia ka'i nlabir watan tenan a. Wean i tamata boku ranovak ne, rira kaka'a dawan wean tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rfikir a, na tamata avyai musti rotu ma felarira ra wean tamata boda-badi ra. Ira rotu felarira wean inyai, boma rira vali kaka'a dawan tali Ubu.

19 Tamata ovi ranovak ne, rira kaka'a dawan wean tamata ovi rna'a lanit ivavan ini, na Ubu nfadoku ne rboda urun. Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu nala rira kaka'a ra ma al nfabriang lahir ira ma nfaleka ira.”§

20 Rtulis vali na'a Surat Ralan wean ini, “Duila'a nka'a munuk lahir tamata ovi rira kaka'a dawan rira afa ovi ranovak a. Afa avyai munuk wol ihir akataka.”*

21 Wean inyai bi era verin mia ma deka myalang ovu fyakaratat a'uk tamata boku, na boku wahal. Deka fyikir wean inyai, tevek Ubu notu afakataka munuk roak verin mia ma na'a bira lolin.

22 Ubu nera ya'a, Apolos ovu Petrus ma amlobang mia, ba mia bira vali ami. Lanit ivavan ini ovu bira vava'at ra, ovu bira matmatan ra, amar ini ovu amar ovi veka rma ini, Ubu nfadoku munuk roak afa avyai verin mia.

23 Ubu Ni Kristus, ovu Kristus Ni munuk roak mia.

4

Ubu sa'i nfaleka inukun verin tamata ra, ba deka fyaleka inukun verin Ni rasul ra

1 Terang a valing averi, ya'a, Paulus, utulis surat ini verin mia ma ufalak ne, mia musti fyikir watan ne, ya'a ovu Apolos, Kristus Ni tamata sansinir verin ami. Ba amfabana karya i nala verin ami ma amotu a. Ubu nala varvara verin ami tamata ovi amfamalik ivar fanfonak ovi lan ana, Ia wol nfavotuk obin verin tamata ra.

2 Ba wean i tamata isa nvara karya tali ni dawan a, na tamata yai musti nfabana ma lolin karya yai ovu ralan urun.

3 Na'uk verin ya'a, velik ne mia ka'i fyaleka inukun verin ya'a, te myala ya'a ti udiri tamata i ba'i nfaleka inukun verin tamata ra wahan ralan a ma al mdyava ning sala a, na ralang a wol sian na'a afa avyai. Ya'a vali wol mane ka'i ufaleka inukun verin ya'a tali karya i otu ra verin Ubu.

4 Ufikir na'a ralang a ne, wol ning sala akataka na'a karya i Ubu nala roak verin ya'a ini. Na'uk afa yai wol mane nfaturu ne, wol ning sala. Duila'a sa'i nfadoku ne, ning karya verin Ia yai, kena te sala.

5 Ba terang a valing averi, deka fyamalik tamata liak rira karya ra ne, lolin te sian. Mnyaban ma Duila'a nma ewal. Ia veka nfavotuk afa fanfonak ovi rna'a ngarmeran ralan a, ovu vali Ia veka nfalyawang afa

‡ **3:16 3:16** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut te bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, vai Mala nfalak ne, *Bait Allah.* § **3:19 3:19** Ayub 5:13 * **3:20 3:20** Mazmur 94:11

fanfonak ovi tamata ra ranovak na'a ralarira ra. Amar yai vali, na Ubu
veka nraning tamata ra lokat ira, ma inovan ovu afa ovi rotu ra.*
6 Terang a valing averi, tali afa ovi ufalak na'a tenang a, na ufalak vali
verin Apolos. Lolin ma otu wean ini, boma nlobang mia ma misahak ma
mkya'a vaivatul ini: "Deka myotu ma nlia tali vaivatul ovi Ubu nfadoku
roak yai," boma deka fyakaratat tenabira ra ma fyadawang tamata boku,
na fyalak sian tamata liak ra.
7 Iki nfadoku roak ne, fyawabira nlia tamata liak ra? Wol mkya'a ne,
bira yabi ovu kaka'a, ovu vali afa ovi na'a bira vava'at ra munuk lahir Ubu
nala verin mia? Afakinimi mingrihi ma fyefik buburbira ra al fyakaratat
tenabira ra? Mia wean i fyakaratat tenabira ra ne, afakataka munuk Ubu
wol nala verin mia?
8 Mia minovak ne, afa ovi inabira ra rna'a munuk roak ovu mkya'i roak?
Mia fyikir vali ne, bira munuk yabi ra ovu kaka'a ra? Fyakaratat tenabira
ra ma wean raja mia? Inak urun ma bira inorang rangrebat wean raja ra,
ovu wean ami. Fara wean inyai, boma itmunuk a tfareta na'a isa!†
9 Ya'a unovak na'a ralang a ne, na'a sidovung tamata ovi rorang Yesus,
na Ubu nfadoku roak van i ko'u rahi lia munuk a verin ami rasul ra.
Weamami lahir tamata ovi rfaleka roak inukun matmatan a verin ira, ma
tamata ra ovu Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan irmunuk rbana al ramunin
ira.
10 Tamata ovi rna'a lanit ivavan a rfikir ne, tamata boda-badi ami, na'uk
mia minovak ne, bira kaka'a dawan, tevek isa roak mia ovu Kristus.
Tamata boku rfalak ne, wol mami ngrebat, na'uk fyefik buburbira ra ma
fyalak ne, bira ngrebat tali Ubu. Tamata ra ralang mia, na'uk ami wahal!
11 Ami mami kadaravit ra viar watan, ovu tamata ra ba'i rvaval ami.
Ami wol mami rahan ma amleal ovu wol afamtahan ma ama'an, ovu vali
wol wear ma amenu. Ami wol mami afa avyai munuk ma naran amar ini.
12 Ami amkarya ma rati fala ami, beti amafna'an. Tamata ra ri'it ami,
na'uk amera verin Ubu ma naflahar ira. Tamata ra rwi-rwa ami, na
amtahang ralamami watan.
13 Wean i tamata ra rfalak sian ami, na amvalat ira ovu mami vaivatul
lolin ra watan. Tamata ra rfikir ne, ami weamami watan bebu ovi rna'a
lanit ivavan a. Ma naran amar ini, tamata ra rotu ami wean afa ngra-
ngrodi ra ma wol fyawamami lahir!
14 Ya'a utulis afa avyai verin mia, wol mane al ufama'it mia. Na'uk mane
ufangnanang lahir mia, tevek weabira roak yanak lalean ra.
15 Ba velik ne tamata rivun vutu reluk tuan guru ma rair Kristus verin
mia, na'uk ya'a sa'i eluk yamabira, tevek ufalyawang lan Yesus Kristus Ni
Ivar Lolin a verin mia ovu myorang Ia.
16 Ba era verin mia ma na'a bira vava'at ra, na musti myot-orang lahir
afa ovi otu roak verin mia.‡
17 Wean inyai bi, usinir Timotius ma nti nalola mia. Ia wean lahir yanak
lalean a, ba ulobang urun ia. Ia not-orang lalawatan afa ovi Duila'a nfalak

---

* **4:5 4:5** Paulus nfamalik tamata liak rira karya na'a ayat ini ihin a ne, Paulus ovu rasul liak rira karya ra. † **4:8 4:8** Paulus ntabu sidovung Korintus ma nfalak ne, rfakaratat tenarira wean tamata ovi rka'i roak. Velik aba, rboda-badi, ovu tamata kasian ira, tevek rfakaratat tenarira wean inyai. Velik aba, ira wol raja ira, na'uk Paulus nangrihi wean inyai ma ntabu ira ma nfalak ne, ira wearira isa watan. ‡ **4:16 4:16** Paulus nsurak ira ma rot-orang afa ovi notu ra, tevek ia neluk roak yamarira na'a rira inorang.

ra, ba veka nfangnanang mia na'a afa ovi air verin mia, ovu afa ovi otu ra
na'a ning vava'at i orang Yesus Kristus. Afa avyai air munuk roak verin
sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a wan inba watan.
18 Na'uk tamata boku tali mia fyakaratat tenabira ra ma fyalak ne dawan
mia, tevek fyikir ne, veka wol ewal roak ya'a.
19 Na'uk wean i Duila'a nfaturu linga'an verin ya'a, na wol mnanat, na
veka uti ulola mia ma usi'ik lahir tamata avyai rira afa ovi rotu ra, boma
uka'a lahir ne, tamata avyai rala ngrebat tali inba ma rotu afa avyai.§
20 Tevek wean i Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja, na ira wol mane
rangrihi watan, na'uk rfaturu ngrebat yai na'a rira vava'at ra.
21 Ba inabira ma otu aka? Mingnanang, ma mkyati bira fikiran sian i
fyakaratat tenabira ra, boma na'ut i uma, na deka ungrova mia. Myotu
wean inyai, na ralang lolin ma air mia ovu ning silobang a.

5

Sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rotu salasilan

1 Terang a valing averi, tamata ra rarenar roak ne, na'a bira sidovung
a, na tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.*
Urenar ne, tamata isa ntuba lahir ovu renan fareling a! Velik ne tamata
boku wol rka'a Ubu, na'uk wol tatuan afa sian i wean ini obin na'a rira
vava'at ra.
2 Velik ne mia musti mya'it, tevek afa i brana yai notu a, na'uk mia
fyakaratat watan tenabira ra. Velik aba, ralabira ra musti lalau urun ovu
myaling vatuk lahir tamata yai tali bira sidovung a.
3 Tevek mia mkya'a roak ne, itmunuk wol tna'a wan isa, na'uk ufikir
lalawatan mia. Velik ne wol tna'a wan isa, na'uk wean watan i una'a roak
bira sidovung a, ma ya'a ufaleka lahir inukun verin tamata i notu afa sian
yai.
4-5 Wean i misdovu mia ovu ngrebat i tali dida Duila'a Yesus Kristus, na
fyikir watan ne, ya'a una'a roak bira sidovung a. Ba myala Duila'a Yesus
Kristus naran a ma myaling vatuk tamata yai tali bira sidovung a, ma
myala ia ti verin nitdawan a, boma nwi-nwa ia ma ni susa dawan ila'a.
Myotu wean inyai, boma ti naran amar i Duila'a veka nma ewal ma nukun
tamata ra, na Ia veka nala tamata yai ni roh a ma nsikat ia tali ni salasilan
ra, ma ni vava'at kakiwal.†
6 Ba wol inovan lahir ma fyakaratat tenabira ra na'a afa ovi sian ra. Mia
wol mkya'a ne ragi, velik ne ko'u watan, na'uk bisma nfamela terigu ma
dawan ila'a. Inyai wean vali tamata i notu afa sian isa watan, na'uk bisma
nlabir nala munuk mia.
7 Byatuk kikyai bira afa sian ovi myotu ra, tevek afa sian avyai wean
lahir ragi i mnanat a. Myotu wean inyai, na mia weabira lahir roti i wol
rotu ragi na'a, ba myerat roak, tevek Ubu Ni roak mia. Kristus neluk roak
domba yanan ma nmata al nakvanak ita. Ia notu wean inyai ma neluk

---

§ **4:19 4:19** Paulus nfamalik ***rala ngrebat*** na'a ayat ini ihin a, rira ngrebat tali Ubu Ni Roh, te ira ka'i rangrihi watan. * **5:1 5:1** ***Tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira*** ihin a ne, tamata ovi rsifa roak, na wol bisma rsifa ovu tamata liak. Varverun ovu vata mnelat ra wol bis rotu vali wean inyai. † **5:4-5 5:4-5** Paulus ni maksud na'a ayat ini, na rala tamata i notu sian yai verin nitdawan a, boma nahil ma ntalik tali ni salasilan ra.

linga'an ma Ubu naling vatuk dida salasilan ra, wean lahir domba i tamata
Yahudi rfedan na'a rira amar dawan Paskah.‡
8 Ba mya ma totu snoba al tangnanang amar dawan yai, ma deka ta'an
roti i rfadoku ragi mnanat na'a. Inyai ihin a ne, na'a dida vava'at ra, deka
totu lahir afa ovi sian ra munuk, ovu deka tfikir sian tamata liak ra. Na'uk
totu a'uk afa ovi lolin ra ovu afa ovi kena ra, ma deka tsileti lahir ovu afa
ovi sian ra.§
9 Utulis roak na'a ning surat lan a, ma ufalak verin mia ne, deka myotu
kida ovu tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin
ira.
10 Ya'a wol mane ufalak ma deka myotu kida ovu tamata ovi wol rorang
Ubu na'a lanit ivavan ini. Tamata avyai rsifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira, te inar ma rtafal ila'a rira metan ra ma rfikir
a'uk tenarira ra, te rsiklabir, boma rala tamata liak rira metan ra, te rsoak
nulu walut ra. Wean i mdyir-talik lahir lanit ivavan ini, beti bisma fyaroa
tenabira ra tali tamata ovi wol rorang Ubu.
11 Na'uk inak ma ufalyawang afa ovi utulis roak verin mia na'a ning
surat a ne, deka myotu kida ovu tamata ovi rfalak ne rorang Yesus, na'uk
rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Deka myotu kida
vali ovu tamata ovi rfalak ne rorang Yesus, na'uk inar ma rtafal ila'a rira
metan ra ma rfikir a'uk tenarira ra, tamata ovi rsoak nulu walut ra, tamata
ovi rfalak sian tamata liak ra, tamata ovi boranavut ira, ovu vali tamata
ovi rsiklabir, boma rala tamata liak rira metan ra. Deka myotu kida ovu
tamata ovi rfalak ne rorang Yesus, na'uk rotu afa sian avyai, ovu vali deka
ti naran i mdyoku ma mifna'an ovu ira!
12-13 Ya'a wol bisma ufaleka inukun verin tamata ovi wol rna'a sidovung
tamata ovi rorang Yesus, tevek wol ning varvara yai. Ubu a'uk sa'i nfaleka
inukun verin ira. Na'uk mia tamata ovi myorang Yesus bisma fyaleka lahir
inukun verin terabir-valibira ovi rotu salasilan na'a bira sidovung a. Tevek
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Mila'ing vatuk tamata ovi rotu afa ovi sian
ra tali bira sidovung a.”*

6

Tamata ovi myorang Yesus deka myovun bira kida ra verin fareta i wol nka'a Ubu ma nfaleka inukun verin ira

1 Terang a valing averi! Wean i msyingarahi ovu terabir-valibira tamata
inorang isa, na deka ti myangadu ia verin tamata i wol nka'a Ubu, ma
nfaleka inukun verin ia. Afakinimi wol myera verin Ubu Ni sidovung
tamata ovi rorang Yesus ma rfaleka inukun verin ia?
2 Mia betane wol mkya'a ne, Ubu Ni tamata ovi rorang Yesus veka
rfaleka inukun verin tamata ovi rna'a lanit ivavan a? Wean i kena ma
fyaleka inukun verin tamata ovi rna'a lanit ivavan ini, na afaki notu mi

‡ **5:7 5:7** Tamata Yahudi rotu snoba na'a rira amar dawan Paskah, ma rangnanang amar i uburir-nusirira ra rdir-talik Mesir, ma ra'an roti ovi wol rfadoku ragi na'a, ovu vali rfedan domba. Vai mala nfalak domba i rfedan na'a amar dawan yai, domba Paskah. Keluaran 12:5-8 § **5:8 5:8** ***Deka ta'an roti i rfadoku ragi mnanat na'a, na'uk ta'an roti i wol rfadoku ragi na'a***, ihin a ne, totu afa ovi lolin ovu afa ovi kena na'a dida vava'at ra. Ihin vali ne, deka totu kikyai afa ovi sian ra. Keluaran 12:1-29, 13:6-8. * **5:12-13 5:12-13** Ulangan 13:5, 17:7

wol myurus nala tamata ovi rsingarahi na'a rira afa ovi wol ihir akataka
na'a bira sidovung ralan a?
3 Mia betane wol mkya'a vali ne, ita veka tfaleka inukun verin Ubu Ni
sansinir ra tali lanit ratan? Ba wean i kena, na ita bis lahir ma turus nala
angangal ovi lokat amar, na ba'i tatuan na'a dida vava'at ra.
4 Ba afaki notu mi myangadu afa sala ovi ba'i totu lokat amar na'a dida
vava'at ra verin tamata ovi wol rna'a bira sidovung tamata ovi rorang
Yesus, ma rfaleka inukun verin ira? Mia wol myalang tamata avyai.
5 Ufalak wean ini ma al ufama'it mia, tevek uka'a lahir ne, tali mia, na
tamata boku rira kaka'a dawan ma rurus nala afa ovi rotu ma msyingarahi
ovu terabir-valibira tamata ovi rorang Yesus!
6 Na'uk mia myotu ma naling ma lolan watan. Mia myangadu terabir-
valibira tamata ovi rorang Yesus verin tamata ovi wol rorang Ubu, ma
rfaleka inukun verin ira.
7 Ba wean i msyingarahi ovu terabir-valibira ra ma msyimangadu mia
na'a tamata ovi wol rorang Ubu waharira ralan ra, na wol utubira lahir,
na'uk rfaruki munuk mia. Ni lolin a, terabir-valibira rfaruki mia ovu rotu
sian mia watan.*
8 Na'uk mia ini ka'i myotu afa ovi sala ra, ovu ka'i fyaruki watan tamata
liak ra, velik ne terabir-valibira avyai tamata inorang ira.
9 Mia mkya'a roak ne, tamata ovi rira vava'at ra rkiluk-rkiban, ira veka
wol warira na'a Ubu Ni Fareta a. Mia deka ka'i mlyabir tenabira ra, tevek
tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu
tamata ovi rsoak nulu walut ra, ovu tamata ovi rsifa roak na'uk rtuba ovu
tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali brana ovi ka'i rsifa ovu brana,
irmunuk veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a.
10 Tamata barborin ra, tamata ovi inar ma rtafal ila'a rira metan ra,
tamata boranavut ra, tamata ovi rfalak sian tamata liak ra, tamata ovi
rsiklabir boma rala tamata liak rira metan ra, na ira vali veka wol warira
na'a Ubu Ni Fareta a.†
11 Lan ana, tamata boku tali bira sidovung a rotu lahir wean inyai. Na'uk
fiang ini, Ubu nfamerat roak mia tali bira salasilan ra ma mnya'a roak Ni
sidovung a. Ia notu vali ma bira vava'at ra rmalola, nahu Duila'a Yesus
Kristus Ni afa ovi notu a, ovu vali Ubu Ni Roh nkarya na'a ralabira ra.‡

Snurak ma tamata ovi rorang Yesus deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira

12 Terang a valing averi! Tamata boku rfalak ne, “Ita bisma totu afaka
watan, wean i raladida ra rfalak.” Na'uk afa boku wol rlobang ita na'a
dida inorang a. Velik ne bisma otu afaka watan na'a afa ovi Ubu wol
nfalak teri, na'uk wol utorung ma otu afa avyai, tevek ufena ma afaka
watan rfareta tenang a.
13 Tamata boku tali mia rfalak ne, “Afamtahan ovi ta'an ra rsuta evudida
ralan a, ovu vali evudida ralan a nsa'a afamtahan ovi ta'an roak a.” Na'uk
ti naran amar i veka tna'a lanit ratan a, na Ubu veka nfamwear munuk
afamtahan ra ovu tenadida ra. Ba deka tala tenadida ra ma tatuba ovu

* **6:7 6:7** Paulus nfasala tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, tevek rsingarahi. Ayat ini nfalak ne, ni lolin a, tamata ovi rorang Yesus rfaruki tamata inorang liak, ihin a ne, afa yai lolin rahi rsingarahi na'a tamata ovi wol rorang Ubu waharira ralan ra. † **6:10 6:10** Yesaya 9:5-6 ‡ **6:11 6:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nfamerat Ni tamata ra nahu Duila'a Yesus Kristus, ihin a ne, Ia nfamerat tamata ovi rorang Yesus nahu afa i Yesus notu, te nfamerat ira nahu Ubu Ni ngrebat a.

tamata ovi wol awadida verin ira, na'uk tala tenadida ra ma al tkarya verin Ubu. Totu wean inyai, tevek Ia Duila'a verin ita, ma nfalak afa ovi totu ra na'a tenadida ra.
14 Ubu nfava'at ewal Duila'a Yesus tali matmatan ovu Ni ngrebat a, ba Ia veka nfava'at vali ita wean inyai.
15 Mia musti mkya'a ne, Kristus Ni roak tenabira ra, ba wol bisma myala tenabira ra verin vatlean ra. Wol bisma myotu wean inyai, tevek wean i myotu, na inyai wean watan i myala roak Kristus tenan boku ma isa roak ovu vata i wean inyai.
16 Betane mia wol mkya'a obin ne, tamata i nala roak tenan a verin vatlean, na isa roak ia ovu vata yai? Surat Ralan a nfalak ne, "Brana ovu vata a veka ikisa watan ira."§
17 Na'uk tamata iki watan, wean i isa roak ia ovu Duila'a, na tamata yai ni roh a isa roak ovu Duila'a.*
18 Ba deka msyifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awabira verin ira. Tamata i nsifa tia ma watan wean inyai, na ia ka'i not-visal watan ni vava'at a, nlia tali salasilan liak ra munuk.†
19 Mia mkya'a urun ne, Ubu Ni Roh nleal tenabira ra, ovu tenabira ra wean lahir Ubu Ni Rahan Dawan Falurut. Ba mia wol bira watan tenabira ra, tevek Ubu Ni munuk tenabira ra.
20 Velik aba, mia mkya'a roak ne, Ubu nbahir ma dawan roak mia. Ia nala Yesus verin tamata ra ma rfedan roak Ia ma al nakvanak mia, ovu afa yai fyawan urun! Ba myotu munuk a'uk afa ovi lolin ra ovu tenabira ra, boma tamata ra rfadawang Ubu.

7

Snurak verin tamata ovi rsifa roak a

1 Terang a valing averi! Fiang ini mane ufalyawang lahir verin mia na'a afa ovi mtyulis roak verin ya'a. Mia myorat ya'a ne, "Wean i brana ra wol rsifa, na inyai lolin watan? Inyai kena te wahal?"
2 Ufalak ne, kena. Ba ki ufalyawang afa yai verin mia. Tevek tamata rivun rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ba ni lolin a, lokat brana ka'i nsifa watan ovu awan a. Lokat vata ra vali musti awarira isa watan, boma deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.
3 Brana i nsifa roak musti notu munuk afa lolin ovi inovan ma notu verin awan a. Wean vali inyai verin vata i nsifa roak a. Ia musti notu munuk afa lolin ovi inovan ma notu verin awan a.
4 Vata i nsifa roak a, wol mane ka'i nfareta watan tenan a, na'uk awan nfareta vali ia. Wean vali inyai verin brana i nsifa roak a. Ia wol mane ka'i nfareta watan tenan a, na'uk awan a nfareta vali ia.*
5 Deka mane ka'i mifena watan ma wol mtyuba ovu awabira ra ma fyakena rira ininan ra. Bis watan ma myotu wean inyai, na'uk wol mane mnanat da'in, asal ne mian vai isa roak, boma fyadoku amar boku ma miflurut. Myotu munuk wean inyai, beti mtyuba isa ewal, boma nitdawan a deka nweang nala mia, tevek wol mtyahang nala bira ininan ra.

---

§ **6:16 6:16** Kejadian 2:24; Efesus 5:31 * **6:17 6:17** Vai Yunani nfalak ne, ***Tamata iki watan i nkeak tenan ovu Duila'a.*** † **6:18 6:18** Amsal 7:6-27 * **7:4 7:4** Ayat ini ihin a, vata ovu brana irua lahir musti rfikir lan awarira a, beti tenarira ra.

6 Ufalak watan ne, wean i mia ovu awabira ra fyadoku ma wol mtyuba
isa na'a amar boku, na wol akataka. Na'uk ya'a wol ufareta mia wean
inyai.†
7 Ni lolin a, wean i tamata ra munuk wearira ya'a ma wol rsifa. Na'uk
Ubu nala roak yabi lokat tamata, ba dida yabi ra rsialing ira.
8 Na'uk tamata ovi wol msyifa ra ovu vata varu ra, eka mryenar ma lolin
ning snurak ini: ni lolin a deka msyifa kikyai, ma weabira watan ya'a.‡
9 Na'uk wean i wol mtyahang nala bira ininan ra ma msyifa, na lolin
watan ma msyifa. Tevek wean i wahal, na bira ininan yai veka ntafal ma
sian.
10 Tamata ovi msyifa roak a, eka mryenar ma lolin fareta i ufalak ini,
tevek fareta ini wol ntali ya'a, na'uk ntali lahir Duila'a. Ihin a wean ini:
vata ovi msyifa roak a wol bisma mtyalik awabira ra.
11 Wean i mtyalik awabira ra, na wol bisma msyifa ewal ovu tamata liak
ra. Na'uk bis myotu ma lolin, ma msyifa ewal ovu awabira ra. Brana ovi
msyifa roak, wol bisma mtyalik awabira ra.
12 Snurak isa ini wol ntali Duila'a, na'uk ntali watan ya'a. Snurak a wean
ini: Wean i teradida isa nsifa roak ovu vata i wol norang Yesus, na'uk vata
yai ntorung ma ni vava'at isa ovu teradida yai, na deka mane brana ntalik
ia.
13 Wean i vata isa nsifa roak ovu brana i wol norang Yesus, na'uk brana
yai ntorung ma ni vava'at isa ovu teradida yai, na deka mane vata ntalik
ia.
14 Brana i norang roak Duila'a Yesus, na'uk awan a wol norang, na Ubu
notu ma awan ralan a ntafal ma lolin tevek ni vava'at isa ovu brana a,
ovu brana yai ni inorang. Vata i norang roak Duila'a Yesus, na'uk awan a
wol norang, na Ubu notu ma awan ralan a ntafal ma lolin tevek ni vava'at
isa ovu vata a, ovu vata yai ni inorang a. Ubu notu vali wean inyai verin
yanabira ra. Wol wean inyai, na yanabira ra wearira lahir kasiko'u ovi
wol rorang Ubu.§
15 Na'uk wean i tamata isa i norang Yesus, awan a wol norang Yesus,
ovu awan a inan ma ntalik ia, na deka ntahang teri awan yai. Notu wean
inyai, na nfaturu roak ne, wol ni varvara na'a rira sifa yai. Ubu nera roak
mia ma bira vava'at ra malinan watan.
16 Mia musti mingnanang ne, vata ovi myorang Yesus, ka'a bi bisma
mlyobang awabira ra ma rorang vali Ia. Brana ovi myorang Yesus, ka'a bi
bisma mlyobang awabira ra ma rorang vali Ia.

Bira vava'at ra musti wean ewal amar i Ubu nera mia ma myorang Yesus

17 Terang a valing averi! Era ma lokat tamata bira vava'at musti wean
lahir afa ovi Duila'a nfadoku roak verin mia, na'ut i nera mia ma myorang
Ia. Ufadoku roak ma afa i ufalak ini neluk fareta verin sidovung tamata
ovi rorang Yesus munuk.
18 Ba wean i tamata isa rsunat roak ia, na'ut i Ubu nera ia ma norang
Yesus, na deka nfonak ni sunat yai ma nfalak ne, wol rsunat ia. Wean vali

† **7:6 7:6** Tamata boku rtafsir Paulus ni maksud ma tamata bis rsifa, na'uk wol nfareta tamata ma rsifa. ‡ **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, vai Yunani na'a ayat ini ihin a ne, wean i brana ovu vata ovi awarira rmata roak, deka rsifa ewal. § **7:14 7:14** Bisma tfalak vali ne tali ayat ini, Ubu naflahar brana te vata i wol norang Yesus obin, tevek awan a ni inorang a.

inyai verin tamata i wol rsunat ia, na'ut i Ubu nera ia ma norang Yesus,
na deka rsunat ia.*
19 Tevek rsunat te wol rsunat, irua wearira isa watan, ma wol ihir
akataka. Ba afa i lolin urun a, tot-orang afa ovi Ubu nfareta ma totu ra.
20 Ba fara bira vava'at ra wean lahir i Ubu nfadoku roak verin mia, na'ut
i nera mia ma myorang Yesus.
21 Na'ut i Ubu nera mia ma myorang Yesus, na myeluk tamata sansinir?
Afa yai wol akataka. Na'uk wean i bira amar a nana'a ma bisma mdyir-
talik tali bira dawan ra, na bis watan.†
22 Tevek tamata sansinir i Duila'a nera roak ia yai, ni vava'at isa roak
ovu Ia. Tamata yai wol neluk sansinir roak, tevek Duila'a Ni roak ia. Wean
vali inyai verin tamata ovi wol reluk roak sansinir. Kristus nera roak ira
ma rkarya verin Ia, wean lahir tamata sansinir.
23 Ubu nala Yesus ma tamata ra rfedan roak Ia, ma al nakvanak mia, ba
afa yai fyawan urun! Ia notu wean inyai, ba deka mtyorung ma myeluk
tamata sansinir verin tamata ra.
24 Terang a valing averi! Ubu nera roak mia ma mnya'a sidovung isa
ovu Ia. Ba wean inyai, na fara lokat tamata bira vava'at a nana'a watan
afa ovi Ubu nfadoku roak a.

Snurak verin tamata ovi wol rsifa obin

25 Mane ufamalik na'a tamata ovi wol rsifa obin a. Duila'a wol nala
fareta verin ya'a ma ufamalik afa ini verin mia, na'uk ya'a ala watan ning
fikiran a verin mia, tevek Ubu nfili roak ya'a ovu nala Ni rala lolin a verin
ya'a.‡
26 Ita tka'a roak ne, fiang ini dida susa dawan urun, ba ufikir ne, ni lolin
a deka msyifa ma weabira watan inyai.
27 Wean i awabira roak, na deka mdyava linga'an ma mtyalik awabira
ra, ovu vali wean i wol awabira obin, na ni lolin a deka mdyava linga'an
ma msyifa.
28 Wean i wol awabira obin, na'uk inabira ma msyifa, na inyai wol
salasilan. Vata mnelat ra vali, wean i rsifa, na inyai wol salasilan. Na'uk
tamata ovi msyifa roak veka mtyuan susa na'a bira vava'at ra. Wean inyai
bi, inak urun ma ufaroa susa yai tali mia.
29 Terang a valing averi! Ya'a ufikir ne, dida amar a mamahin, ba tali
amar ini, na deka fyikir da'in awabira ra.
30 Tamata ovi byakar, tevek ralabira lalau urun a, eka myotu vali ma
felabira ra wean tamata ovi ralarira ra wol lalau a. Tamata ovi ba'i myotu
inabira lolin a, eka myotu felabira ra wean tamata ovi wol rotu roak
inarira lolin. Tamata ovi ba'i fyaha afa, eka myotu felabira ra wean tamata
ovi wol rfaha roak afa. Myotu wean inyai, boma iva'ubira ma mkyarya
verin Ubu.
31 Tamata ovi ba'i fyikir a'uk afa ovi rna'a lanit ivavan a, deka fyikir
kikyai afa avyai, tevek wol mnanat, na lanit ivavan a veka namwear
munuk.

---

* **7:18 7:18** Paulus nfamalik sunat na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ovi rsunat roak ira, tamata avyai Yahudi ira. Tamata ovi wol rsunat ira obin, tamata avyai wol Yahudi ira. Ba wean i rorang Yesus, na rsunat ira te wol rsunat ira, na irua wer isa watan. † **7:21 7:21** Tamata sansinir wean lahir vai Mala nfalak ne, *budak* ovu Vaidida mnanat nfalak, ***iria***. Tamata sansinir wol ni afakataka, ovu wol ni hak isa vali. ‡ **7:25 7:25** Terjemahan liak rnarin ne, vai Yunani na'a ayat ini nfamalik usulan verin vata ovi wol rsifa obin.

32 Ya'a inak vali ma deka fyikir da'in bira vava'at ra. Tamata ovi wol
awarira, rfikir a'uk Duila'a. Tamata ovi wearira inyai, rfikir a'uk ne, rotu
wean inba, boma Duila'a ralan a lolin ira.
33 Na'uk brana ovi rsifa roak ba'i rfikir a'uk afa ovi rna'a lanit ivavan
ini, ma rdava a'uk mane rfaloling awarira ra.
34 Ira rotu wean inyai, ba ralarira ra wol rna'a wan isa roak. Vata ovi
wol rsifa ovu mnelat ra, ira bisma rfikir a'uk afa ovi Duila'a notu ra, boma
tenarira ra ovu ralarira ra rmerat urun verin Ia. Na'uk vata ovi rsifa roak
ra rfikir a'uk afa ovi rna'a lanit ivavan ini, tevek inar ma rfaloling watan
awarira ra.
35 Ufalak munuk afa avyai verin mia ma na'a bira lolin. Ya'a wol mane
ufalak teri mia ma deka myotu wean inyai, na'uk inak ma myotu afa lolin
ra ovu vali afa ovi kena ra, boma wol angangal verin mia ma mkyarya
verin Duila'a.
36 Na'uk wean i tamata isa nfikir ne, veka notu afa ovi wol inovan ra
verin ni vata i rtavun teri roak a, te vata yai ni amar ma nsifa nlia roak,
na ni lolin ana, tamata yai nsifa a'uk. Wean i rsifa, na wol salasilan.
37 Na'uk wean i tamata isa nvolan roak na'a ralan a ma wol nsifa ovu ni
vata a, na inyai lolin urun, tevek tamata ra wol rkiwal ia ma notu wean
inyai. Ia ralan a ka'i nfalak, ba wol akataka.
38 Ba tamata i nsifa ovu ni vata a, ia notu vali afa ovi lolin ra. Na'uk
tamata i wol nsifa lahir ovu ni vata a, ni afa ovi notu ra, lolin lia tali afa
ovi tamata i nsifa yai notu ra.
39 Vata ovi rsifa roak a, wean i awarira ra rva'at obin, na deka rtalik ira.
Wean i awarira rmata roak, beti bisma rsifa ewal ovu brana ovi ralarira
ra rfalak a, asal ne tamata avyai tamata ovi rorang Duila'a.
40 Na'uk ya'a ufikir ne, vata yai veka inan lolin wean i wol nsifa ewal.
Ya'a ufikir vali ne, afa i ufalak ini wol ntali watan ya'a, na'uk ntali vali
Ubu Ni Roh a.

8

Afwatan ihin ovi tamata rala ma reluk rira korban verin walut ra

1 Terang a valing averi! Mane ufalyawang verin mia na'a afwatan ihin
ovi rala roak ma neluk rira korban ra verin walut ra. Ita tka'a roak ne,
tamata boku tali mia rfalak ne, Ubu nala roak kaka'a verin ita na'a afa ovi
ta'an avyai. Bira fikiran yai bis notu ma fyakaratat tenabira ra ma fyalak
ne, mkya'a munuk afa avyai. Ita deka tfakaratat tenadida ra na'a kaka'a
yai, na'uk tfaturu dida silobang a verin terad a valid ra. Inyai lolin urun i
lahir, tevek tatafal ma tfangrebat rira inorang a.*
2 Wean i tamata isa nanovak na'a ralan a ne, ni kaka'a dawan, na'uk
velik aba, tamata yai ni kaka'a wol ti naran afa ovi musti nka'a ra.
3 Na'uk wean i tamata isa nlobang urun Ubu, na Ubu nka'a tamata yai.
4 Ya'a mane ufalyawang verin mia na'a afwatan ihin i tamata ra rala
roak verin walut ra ma na'a rira korban ra ne, bisma ta'an te wahal? Ita
tamata inorang ra tka'a roak ne, walut yai ubu siklabir watan, tevek Ubu
ikisa watan, ovu vali Ia Ni ngrebat a.

---

* **8:1 8:1** Paulus nvalat tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus na'a afa ovi rorat ia na'a rira surat a. Na'a ayat ini, ia nfalyawang na'a afwatan ihin ovi rala roak ma reluk korban verin walut ra.

5 Velik aba, tamata ra raraning ubu siklabir rivun, ovu kena vali ma
tamata boku rfalak ne, ubu avyai rva'at ovu rfareta na'a lanit ratan ovu
lanit ivavan, ma duarira verin ira.
6 Na'uk ita tka'a mnga'un ne, Ubu ikisa watan. Ia a'uk neluk Yamadida,
ovu not-nala munuk afakataka, ovu ita tva'at ma traning Ia. Duila'a isa
watan vali, inyai Yesus Kristus. Tali Ia bi afakataka rna'a munuk, ovu
nahu Ia bi tva'at ma naran amar ini.
7 Velik ne wean inyai, na'uk tamata ovi rorang Yesus boku wol rka'a ne,
walut avyai ubu siklabir watan, ovu vali wol rira ngrebat akataka. Lan
ana, tamata avyai ba'i rsoak nulu walut ra, ba afa yai ira ka'i rotu watan.
Ba ma naran amar ini, na ira rnarin ne afwatan ihin i ra'an yai, neluk
roak rira korban ra verin walut ra. Ira ranovak ne, wean i ra'an afwatan
ihin yai, na rira salasilan, tevek rira inorang wol rangrebat obin.
8 Velik aba, afamtahan ovi ta'an ra wol reluk angangal verin ita ma
tfaseri Ubu, tevek wean i ta'an te wol ta'an afamtahan avyai, na wol
nfaruki ita, te wol tala utudida.
9 Na'uk mingnanang, tevek tamata boku rira inorang a wol nangrebat
obin, ba betane rira salasilan vali, tevek rot-orang afa ovi myotu ra. Velik
aba, Ubu wol ntab-teri mia na'a afa ovi myotu yai, na'uk tamata avyai
ranovak obin ne, myotu wean inyai, na salasilan roak.
10 Wean i tamata ovi rira inorang a wol nangrebat obin rsi'ik mia, tamata
ovi bira inorang a nangrebat roak a, mifna'an na'a rahan i ba'i rfadawang
walut ra, na ira veka rabrahi vali ma ra'an afa ovi rala roak ma neluk rira
korban verin walut ra.
11 Ba bira kaka'a i wean inyai a, veka not-visal tamata ovi rorang Yesus
ma wol rka'a rfili ne, inorang inba lolin, te inba sian, ba wol rorang roak
Yesus. Velik aba, Yesus nmata al nakvanak ira vali.
12 Wean i myotu roak salasilan wean inyai verin terabir-valibira ovi
rorang Yesus, na'uk rira inorang a wol nangrebat obin, na inyai wean i
myot-visal roak rira inorang a. Myotu wean inyai, na bira salasilan roak
verin Kristus.
13 Ba wean i afamtahan ovi uan ra notu roak ma terad a valid ra rotu
salasilan, na veka ufena lahir ma uan afwatan ihin roak na'a ning vava'at
a. Ufena ma otu afa ovi rotu ma terang a valing ra rotu salasilan.

9

Paulus nlotar tenan verin tamata ovi rfalak sian ia, ovu nfamalik rasul rira varvara ra, ovu afa ovi musti rotu ra

1 Ya'a otu rasul, ovu ya'a bisma otu afaka watan na'a ning vava'at a lokat
amar, ovu vali urea roak dida Duila'a Yesus. Duila'a Ni karya i otu a, inyai
nfaturu lahir mia.
2 Velik ne tamata boku wol rtorung ne, rasul ya'a, na'uk orang urun ne,
verin mia, na mtyorung roak ne rasul ya'a. Bira inorang a na'a Duila'a
neluk faneak roak ne, rasul ya'a.
3 Ba wean i tamata boku rfasala ya'a, na veka ulotar tenang a ma ufalak
wean ini:
4 Inovan ma ami tamata ovi amfabana Duila'a Ni karya a, amala fana'an-
fanenu tali mami karya yai.

5 Inovan ma awamami ovi rorang roak Kristus, rorang vali ami na'a
mami banbanan ra ma amfabana mami karya a. Rasul liak ra, ovu Duila'a
Yesus warin ra, ovu vali Petrus* rotu roak wean inyai.
6 Betane ralabira ra rfalak ne, inovan ma amrua Barnabas ka'i amdava
watan mami fana'an-fanenu, velik ne amfabana Duila'a Ni karya.
7 Wol suldadu isa vali, wean i nti notu rihi, na ia ka'i nvara watan rihi
yai fyawan a. Wol tamata isa vali, wean i nfau anggur na'a ni va'i a, na
wol na'an vuan ra. Te iki nfawatak domba ra, na wol nenu domba avyai
rira susu vahan ra?†
8 Afa ovi ufalak ini, wol mane rtali watan tamata rira fikiran ra, na'uk
rfadoku vali roak wean inyai na'a Musa ni inukun ra.
9 Rtulis roak na'a Musa ni inukun ra ne, "Wean i sapi isa nta gandum
ma notu ma vatul ra rtuba aling tali kan ra, na deka mkum-teri sapi yai
sumarn a ma wol na'an gandum ra." Orat mia ne, Ubu ka'i nfikir a'uk
sapi yai watan?‡
10 Wahal! Afa ovi rfalak yai betane rala al rta'ing ita? Kena urun, tevek
rtulis roak afa yai verin ita. Tamata ovi rotu va'i ovu tamata ovi rfamerat
gandum ra, ira ranovak roak ne, veka rala rira farea enan a tali rira karya
ra. Wean vali inyai verin tamata ovi rfabana Duila'a Ni karya. Ira veka
rala vali rira farea enan tali rira karya yai.
11 Ami amavuri amava roak Ubu Ni vaivatul ra na'a ralabira ra. Ba wean
i myala bira afa boku verin ami, na inyai nfaturu ne, amkiwal da'in mia?
12 Wean i tamata liak bis watan ma rera afa tali mia, na ami wol bisma
amera ma nlia tali ira?
Na'uk ami wol amotu wean inyai. Ami ka'i amvara watan afa avyai,
boma deka reluk angangal verin ami ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i
nfamalik Kristus.
13 Terang a valing averi! Mia mkya'a roak ne, tamata ovi rkarya na'a
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut, ira vali rafna'an-rafnenu tali rira karya
yai. Tamata ovi rasusan wan i ba'i rasnuri dida korban ra verin Ubu na'a,
ira rala vali rira wahat kedan a na'a inyai.§
14 Wean vali inyai, Duila'a nfadoku roak ne, tamata ovi rfamalik Ni Ivar
Lolin a, ira musti rva'at vali tali rira karya yai.
15 Na'uk ya'a wol mane otu lahir fasa vali afa avyai. Ya'a wol mane
utulis surat ini, boma myotu wean inyai verin ya'a. Wean i tamata ra rotu
teri ning ininan i notu ma ralang a dawan urun a, na ni lolin a umata.*
16 Ba wean i ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na ya'a wol bisma ralang
dawan na'a afa ovi otu ra, tevek Ubu nsinir ya'a ma musti otu wean inyai.
Sian urun i lahir verin ya'a, wean i wol ufamalik Ni Ivar Lolin a.
17 Wean i ralang a ka'i nfalak ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin yai, na
inovan ma ala kadi tali karya yai. Na'uk Ubu ralan a ka'i nfalak ma
ufamalik Ni Ivar Lolin a, ba ufabana karya ini, tevek ning varvara verin
Ia.

---

* **9:5 9:5** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, tevek Petrus naran na'a vai Aram ne, *Kefas.* † **9:7 9:7** Domba ra rira susu vahan a, wean lahir sapi rira susu vahan a, ma tamata ra bisma renu. ‡ **9:9 9:9** Sapi inar urun ma ra'an gandum ihin ra. Ulangan 25:4 § **9:13 9:13** Yahudi rira Rahan Dawan Falurut yai, vai Mala nfalak ne, *Bait Suci.* Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ikisa watan, na'a kota Yerusalem, ma ba'i raraning Ubu na'a inyai. * **9:15 9:15** Paulus ralan a dawan na'a ni nkarya a, tevek wol nera kubang tali tamata ovi nlobang ira.

18 Ba wean inyai, na ya'a veka utung aka? Inovan ma era kadi tali tamata
ovi rarenar Ubu Ni Ivar Lolin i ufamalik, na'uk wol otu wean inyai. Ya'a
utung a nana'a i ufamalik Ni Ivar Lolin a watan ovu tamata ra wol rala
kubang verin ya'a na'a afa i otu a.
19 Ya'a ini wol eluk tamata sansinir verin tamata iki watan. Velik ne
wean inyai, na'uk ya'a eluk roak tamata sansinir verin tamata ra munuk.
Otu wean inyai, boma utung tamata rivun ma rorang Kristus.
20 Na'a Yahudi waharira ralan ra, na ning vava'at a wean lahir tamata
Yahudi ra. Otu wean inyai, boma bis utung tamata Yahudi rivun ma rorang
Kristus. Wean i una'a tamata ovi rorang a'uk Musa ni inukun ra, na ot-
orang vali wean ira, velik ne ya'a wol usoak roak nulu Musa Ni inukun ra.
Ya'a otu wean inyai, boma bis utung ira ma rorang Kristus.
21 Wean i una'a tamata ovi wol Yahudi waharira ralan ra, na otu felang
a wean ira, ma uva'at wean tamata ovi wol rot-orang Musa ni inukun ra,
boma utung ira ma rorang Kristus. Na'uk afa avyai wol rotu ma wol orang
afa ovi Ubu nfalak ra. Ya'a ot-orang lalawatan afa ovi Kristus nfalak ma
otu na'a ralang a nahu Ni Roh.
22 Wean i una'a tamata ovi rira inorang a wol nangrebat obin waharira
ralan ra, na otu ma felang a wean ira, boma utung ira ma rorang Kristus.
Wean i una'a tamata iki watan waharira ralan ra, na ukati afa ovi otu ra,
boma utung tamata boku ma rorang Kristus.
23 Ya'a otu munuk wean inyai, ba tamata ra rtafal ma rorang Ubu Ni Ivar
Lolin i nfamalik Yesus, boma Ia nala ning wahat a tali Ni kalolin a vali.†
24 Mia mkya'a roak ne, wean i tafla silalia, na tamata ovi rovu ma rafla,
musti rafla munuk lahir, na'uk tamata isa watan veka ni rangrangwaha.
Ba wean inyai, na mkyiwal ma mifla urun ia, boma myala rangrangwaha.‡
25 Tamata iki watan wean i novu vali ma nafla silalia, na ia musti
ntahang nal ralan na'a afaka watan, boma utun. Ia musti notu wean inyai,
boma nala rangrangwaha. Rangrangwaha yai veka nakvisal watan. Na'uk
ita musti tatahang nal raladida na'a afaka watan, boma tala rangrangwaha
i nana'a lalawatan, ti naran i wol ni wahan.
26 Wean inyai bi ya'a ufla, boma bisma aran ni wahan a. Wean i ovu
vali ma amsikevu ami, na ya'a wol mane uskevu a'ar tia ma watan.
27 Na'uk ukiwal urun tenang a ovu utahang nal ralang na'a afaka watan,
boma ti ma i ufamalik roak Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata liak ra, na
Ubu wol nfalak ne, ning vava'at a wol inovan ovu ning karya i otu a.

10

Tamata Israel rira afa ovi rotu ra rfangnanang ita ma deka tot-orang ira

1 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus inak ma mingnanang afa ovi
rvotuk roak verin ubud-nusid ra, na'ut i rovu vali Musa. Na'ut inyai, na
Ubu nala mutan ma nteri ira, ovu vali rban-etal tahat i rfanara ia ne Tahat
Valvulin, ovu lolin watan.*

---

† **9:23 9:23** Kalolin na'a ayat ini ihin a na'a vai Mala ne, *berkat.* ‡ **9:24 9:24** Vaivatul rangrangwaha, ihin na'a vai Mala ne, *hadiah.* * **10:1 10:1** Keluaran 13:21-22. Na'ut i rfamalik Musa na'a Keluaran na'a Perjanjian Mnanat a, na Duila'a nala mutan isa ma nteri ira na'ut amar, beti na'ut ovan, na neluk mutan yafu, ma nfalyawang ovu nfaturu linga'an verin tamata Yahudi ra, boma rbana na'a linga'an yai. Mutan yai nfaturu vali ne, Duila'a nana'a inyai.

2 Tamata Yahudi avyai munuk lahir wean i rbaptis roak ira na'a mutan
ralan a, ovu vali na'a tahat yai ralan a. Afa yai nfaturu ne, rorang roak
Musa i nban-ulu verin ira munuk.†
3 Ira munuk ra'an afamtahan ovi Ubu Ni Roh nala verin ira ovu Ni
ngrebat a. Afamtahan avyai, wear isa munuk.
4 Ira munuk renu vali wear i Ubu Ni Roh nala verin ira. Wear yai nava
tali vatminan i nfatuang ira na'a rira banbanan a. Vatminan yai nfaturu
lahir Kristus i nfatuang ira, ovu nfangora rira vava'at ra ovu afa ovi rala
al rva'at a.
5 Velik ne wean urun inyai, na'uk etal dawan tali ira, rira afa ovi rotu
ra notu ma Ubu nangrova urun. Wean inyai bi, etal dawan a rmata ma
rtuba tia ma watan na'a wan lean vu dawan.
6 Terang a valing averi! Afa avyai munuk rvotuk roak verin tamata
Yahudi ra ma al nfangnanang ita ovu nair ita, boma deka tot-orang dida
ininan sian i wean lan a ira rotu.
7 Tamata boku tali ira rsoak nulu walut ra, na'uk ita deka tot-orang ira
wean inyai. Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Bangsa yai ni tamata
ra rdoku ma rafna'an ovu rafnenu, beti rdiri ma rso'i-rsomar al rsoak nulu
rira walut ra.”‡
8 Tamata boku tali ira rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, na'uk ita wol bisma tot-orang ira. Rira afa i rotu yai, notu ma
tamata rivun vutrua rahin itelu rmata fasa lahir na'a amar isa.
9 Tamata boku vali tali ira rlabir teman Duila'a, ba nifa ovi rira bisa
dawan urun a rkokat fedan munuk lahir ira. Ba ita wol bisma tot-orang
ira.
10 Tamata boku vali tali ira rafngamu'ur, ba Ubu nsinir Ni sansinir
tali lanit ratan i ntaha matmatan a, ma nfedan ira. Ba ita wol bisma
tfangamu'ur wean ira.
11 Afa avyai rkena munuk roak ira ma na'a faneak verin ita. Rtulis
munuk roak afa avyai ma al nfangnanang ita, tevek fiang ini tva'at na'a
amar ovi lanit ivavan a mane namwear roak.§
12 Ba tamata inorang iki watan nanovak ne, ni inorang a nangrebat roak,
na musti nsi'ik wan ma lolin, boma deka nleka na'a salasilan ra.
13 Mingnanang ne, angangal ovi mtyuan ra mane rfaleka watan mia,
wean watan angangal ovi tamata ra ba'i rtuan. Na'uk angangal avyai veka
wol rlia bira ngrebat ra, tevek Ubu notu lalawatan afa ovi nfalak na'a Ni
tnorung ra ma nlobang mia. Na'ut i angangal a nma ma nkena mia, na Ia
veka nala linga'an verin mia, boma bisma byar-nala angangal avyai.

Fyaroa tenabira tali snoba i tamata ra rotu ma raraning walut ra

14 Ba terang a valing ovi ulobang urun mia, deka msyoak nulu walut ra.
15 Ya'a ungrihi verin mia, wean watan i ungrihi verin tamata ovi rka'a
ma rfikir ma lolin. Era ma ka'i minovak na'a afa ovi ufalak ini.
16 Na'ut i tala kobi i nsa'a anggur a ma tenu al tangnanang Kristus laran
i nvoak na'a aa walwalur a, na ita tfalak fara weninyai verin Ubu. Inyai
nfaturu roak ne, isa roak ita ovu Kristus i nmata al nakvanak ita. Na'ut

---

† **10:2 10:2** Na'ut i rbaptis tamata ovi rorang Yesus, na inyai nfaturu ne, rira vava'at isa roak ovu Kristus, ovu rorang Ia. Wean lahir i na'a ayat ini nfamalik ne, tamata Yahudi rorang roak Musa.

‡ **10:7 10:7** Keluaran 32:6 § **10:11 10:11** Paulus nfangnanang sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ma deka rotu afa ovi lan a tamata Yahudi rotu ra, tevek fiang ini dida vava'at ra munuk na'a Kristus ma nfareta ita, wean Ubu Ni tnorung ntali lalan a.

i tsiduk roti ma itmunuk ta'an, na inyai nfaturu roak ne, isa roak ita ovu
Kristus tenan a.
17 Ita munuk tsiduk roti isa watan ma ta'an. Afa yai nfaturu ne, velik ne
rivun ita, na'uk isa roak ita na'a sidovung isa, tevek ta'an roti isa watan.
18 Eka minovak na'a bangsa Israel ra. Ira ra'an afwatan ihin ovi tamata
ra rala ma reluk rira korban verin Ubu. Afa avyai tamata ra rfadoku roak
na'a wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Ira rotu wean inyai,
boma isa roak ira ovu wan yai.*
19 Mia veka minovak afaka na'a afa i ufalak ini? Walut ra wol ihir
akataka. Afwatan ihin ovi rala ma reluk rira korban verin walut ra, wol
ihir akataka vali.
20 Korban ovi rfadoku na'a wan i ba'i rasnuri rira korban verin walut
ra, ira wol rala verin Ubu, na'uk rala verin nitu ra. Ba ya'a wol utorung
ma isa watan mia ovu nitu ra.
21 Mia wol bisma myenu anggur tali Duila'a Ni kobi a, beti ti myenu vali
tali nitu rira kobi a. Mia wol bis vali ma mifna'an na'a Duila'a Ni meja a,
beti ti mifna'an na'a nitu rira meja a.†
22 Ita deka totu ma Duila'a nangrova ita! Duila'a Ni ngrebat a nlia munuk
afakataka.

Ni lolin a, deka ta'an afamtahan ovi notu ma terad ra rleka na'a salasilan, velik ne Ubu wol nfalak teri ma ta'an afamtahan avyai

23 Tamata ra rfalak ne, “Ita bisma totu afaka watan, wean i raladida ra
rfalak.” Inyai kena urun! Na'uk afa ovi totu ra wol mane kena munuk
lahir. “Ita bis vali ma totu afaka watan wean i ralad ra rfalak.” Na'uk afa
ovi totu ra munuk wol mane kena munuk lahir ma al nfangrebat tamata
ovi rorang Yesus rira inorang a.
24 Deka sasan mia ka'i mdyava utubira alaling, na'uk lokat tamata musti
nsi'ik vali afa ovi notu ma tamata liak ra uturira.
25 Mia bisma mian afaka watan na'a wan i ba'i rfedi afwatan ihin na'a.
Deka myorat na'a ralabira ila'a ra, ma fyalak ne, “Betane rala roak afa
avyai ma raraning walut ra te ubu siklabir ra?”
26 Mingnanang afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Duila'a Nia lanit
ivavan ini ovu afa ovi rna'a ralan a munuk.”‡
27 Wean i tamata isa wol norang Kristus, na nasweang mia ma mifna'an,
ma mtyorung roak ma mifna'an ovu ia, na'uk deka myorat na'a ralabira
ila'a ra ma fyalak ne, “Betane rala roak afa avyai ma raraning walut ra te
ubu siklabir ra?”
28 Na'uk wean i tamata isa nfalak verin mia ne, “Afwatan ihin ini
rala roak ma na'a rira persembahan ra verin walut ra,” na deka mian
afwatan ihin yai. Myotu wean inyai, boma fyikir tamata yai ovu afa ovi
nafngamu'ur roak na'a ralan ila'a.
29 Ya'a wol mane ufalak na'a afa i notu ma mifngamu'ur na'a ralabira
ila'a ra, na'uk na'a afa i tamata yai nafngamu'ur na'a ralan ila'a a. Snain
tamata boku rorat ne, “Afakinimi ya'a bisma otu afaka watan, na'uk
tamata liak ralarira ila'a ra rotu teri afa ovi otu ra?

---

* **10:18 10:18** Tamata Yahudi rira wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. Inyai ihin a ne, raraning Ubu, ovu isa roak ira ovu Ia. † **10:21 10:21** ***Tamata ovi rorang Yesus rsoak nulu walut ra***, inyai ihin a ne, rafna'an-rafnenu ovu nitu ra na'a rira meja a. Paulus ntabu ira na'a afa yai, tevek wol kena verin tamata ovi rorang Yesus. ‡ **10:26 10:26** Tamata Yahudi rala vaivatul ovi na'ut i rdoku ma rafna'an, ma rfalak fara weninyai verin Ubu. Mazmur 24:1

30 Wean i ya'a ufalak lan fara weninyai verin Duila'a na'a afamtahan
yai, beti uan, na afakinimi tamata ra rfalak sian ya'a na'a afwatan ihin
yai? Uflurut roak verin Duila'a ma ufalak fara weninyai na'a afa yai.”
31 Terang a valing averi! Ufalak verin mia ne, wean i mian te myenu te
myotu afaka watan, na myotu munuk afa avyai ma al fyadawang Ubu.
32 Na'a bira vava'at ra, na deka myotu ma tamata liak rotu salasilan ra,
velik ne tamata Yahudi ira, te wol Yahudi ira, te Ubu Ni sidovung tamata
inorang ra.
33 Era verin mia ma myorang ning vava'at a ma na'a afaka watan, na
ufaloling tamata ra munuk ralarira ra. Ya'a otu wean inyai, na'uk wol
udava utung alaling. Na'uk ya'a inak urun ma Ubu nsikat tamata ra tali
rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

11

Tasdovu ita ma taflurut, na vata ra musti ralang brana ra

1 Ba era verin mia ma na'a bira vava'at ra, na myot-orang afa ovi otu
ovu ufalak ra, wean lahir i ya'a vali orang Kristus.
2 Terang a valing averi, ya'a musti ufadawang mia, tevek na'a afaka
watan, na mingnanang ya'a ovu myot-orang afa ovi air roak verin mia.
3 Na'uk ya'a inak ma mkya'a afa i ufalak ini. Kristus nfareta brana ovi
rsifa roak ra. Brana ovi rsifa roak ra rfareta awarira ra. Ubu nfareta
Kristus.
4 Wean i brana isa naflurut te nfamalik vaivatul ovi nrenar lahir tali
Ubu, na nkum-teri ulun a, na ia wol nalang roak Kristus i nfareta ia.*
5 Na'uk wean i vata isa naflurut te nfamalik vaivatul ovi nrenar lahir
tali Ubu na'a tamata rivun waharira ralan ra, ovu wol nkum-teri ulun a,
na inyai nfaturu ne, wol nalang roak awan a. Notu wean inyai, na ia wean
lahir vata i racukur ni vut a ma rfama'it ia, ma al nfaturu sian i notu a.
6 Wean i vata isa nafena ma nkum-teri ulun a, na ni lolin a rngotal te
racukur ni vut a. Na'uk wean i rngotal te racukur vata ni vut a, na rfama'it
roak ia, ba musti nkum-teri ulun a.
7 Brana ra wol bisma rkum-teri ulurira ra, tevek Ubu notu ma felarira
wean Ia, ovu vali notu ma Ni dawan a nvotuk na'a ira. Na'uk vata ra, ira
rfaturu lahir ne, awarira ra dawan ira ovu felarira ra lolin.
8-9 Na'ut i Ubu notu lanit ivavan ini, na Ia wol notu brana a tali vata a,
na'uk Ia notu vata a tali brana. Brana a vali, Ubu wol notu ia verin vata
a, na'uk Ia notu vata a verin brana a.
10 Wean inyai bi vata ra musti rkum-teri ulurira ra ma neluk faneak ne,
awarira ra rfareta ira. Rotu wean inyai, boma rfaloling Ubu Ni sansinir ra
tali lanit ratan.
11 Velik ne wean urun inyai, na'uk dida vava'at a na'a Duila'a, ba vata
ra wol bisma rdir-aling ira tali brana ra, ovu vali brana ra wol bisma rdir-
aling vali ira tali vata ra.
12 Kena urun, Ubu notu ma vata i ula lalean a, ntali brana, na'uk brana
liak ra munuk, na vata ra rarali ira. Afakataka munuk rtali Ubu.
13 Era ma eka minovak ma lolin! Wean i vata isa naflurut verin Ubu, na
wol nkum-teri ulun a, na inyai kena?
14-15 Na'a tamata rivun waharira ralan ra, na ita tka'a roak ne, brana ovi
rira vut ra blawat a, tamata ra wol ralang ira. Na'uk vata ovi rira vut ra

* **11:4 11:4** Msyi'ik contoh na'a Lukas 2:25-31 (Simeon); Lukas 2:36-38 (Hana) na'a tamata ovi rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra.

blawat a, tamata ra ralang ira. Tevek Ubu notu ma vata rira vut ra blawat
ma nteri ulurira ra.
16 Na'uk wean i tamata boku wol rtorung ma vata ra rkum-teri ulurira
ra na'ut i raflurut, na mane ufalak afa isa watan. Ya'a ufalak watan ne,
ami ovu sidovung tamata ovi rorang Yesus wol amtorung tamata avyai
rira fikiran ra.

Paulus ntabu sidovung i na'a Korintus, tevek rotu sian a na'ut i ra'an roti ovu renu anggur ma al rangnanang Yesus Ni matmatan a

17 Terang a valing averi, ya'a wol mane ufadawang mia na'a afa ovi
mane ufalak ini. Misdovu mia na'a bira sidovung tamata ovi rorang Yesus
a, na wol nvua afa lolin, na'uk nvua watan afa ovi sian ra.
18 Ya'a urenar lan roak ne, na'ut i misdovu mia na'a bira sidovung a, na
msyingarahi ma myotu bira sidovung alaling. Ya'a orang ne, afa boku tali
ivar yai kena.
19 Inovan ma bira sidovung a nama'ar, boma nfaturu lahir ne, tali bir
tinemun, na iki tamata inorang mnga'un ia na'a Ubu wahan ralan a.
20 Velik ne mia mnyari ne misdovu mia ma mifna'an al mingnanang
Duila'a Yesus, na afa yai wol kena.
21 Tevek na'ut i misdovu mia ma mifna'an yai, na tamata boku ra'an
lan rira afamtahan ra, na'uk tamata boku wol rira afamtahan, ba rablafar
watan, na tamata boku vali ranavut.†
22 Notu afakinimi myotu wean inyai i? Mia wol bira rahan ma mifna'an-
mifnenu na'a? Mia mane fyalak sian Ubu Ni sidovung tamata ovi rorang
Yesus a, ovu mane fyama'it tamata kasian ra? Ya'a ki ufalak afaka ewal
verin mia? Ya'a mane ufadawang mia? Na'a afa ovi ufalak ini, na ya'a
wol utorung lahir ma ufadawang mia.
23 Ya'a air roak mia tali afa i Duila'a nala roak verin ya'a. Afa yai wean
ini: ovan i Yudas nfedi dida Duila'a Yesus, na'uk wol rtaha Ia obin, na Ia
nala roti ma
24 nfalak fara weninyai verin Ubu, beti nvisul roti a ma nfalak ne, “Ini
Ya'a tenang a ma ala verin mia. Mian roti ini ma al mingnanang Ya'a.”
25 Nata Yesus nala vali kobi i nsa'a anggur a ma nfalak ne, “Anggur i
nana'a kobi ini nfaturu lahir Ubu Ni tnorung ngorva'an a verin tamata
ra. Ubu nfabana tnorung ngorva'an ini ovu larang a. Lokat amar i myenu
anggur ini, na mingnanang Ya'a.”‡
26 Ba lokat amar i mian roti ini ovu myenu anggur ini, na mia fyamalik
roak Duila'a Ni matmatan a, nata ti naran amar i nma ewal a.
27 Ba wean i tamata iki watan ni afa ovi notu ra, na'ut i na'an roti yai
ovu nenu anggur yai, wol inovan na'a Ubu wahan ralan a ovu wol nalang
Duila'a, na ia ni salasilan roak verin Duila'a. Ira ranovak ne, Yesus tenan
a ovu laran a wol fyawan akataka a.§
28 Ba lokat tamata musti ranovak lan na'a ralarira ra, ovu ka'i rsi'ik vali
tenarira ra veki, beti ra'an roti ovu renu anggur a.

---

† **11:21 11:21** Tamata ka'i ovi rna'a Korintus yai, rasdovu ma rafna'an ma al rangnanang Yesus Ni matmatan, na'a amar ovi rotu rira snoba dawan ra. Ira wol rfikir Yesus Ni matmatan a, na'uk rfikir watan ne, ra'an afamtahan ovu renu anggur. Tamata ka'i avyai wol rkamlabir vali terarir-valirira ra ovi wol rira akataka, ovu wol rala akataka verin ira. ‡ **11:25 11:25** Ubu Ni tnorung ngorva'an verin tamata ra ihin a ne, Ia nala linga'an ngorva'an ma tamata ra bisma rna'a Ni sidovung tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali Keluaran 24:3-8, Ibrani 9:22 § **11:27 11:27** Msi'ik catatan na'a ayat 21 na'a ratan a.

29 Tevek tamata iki watan na'an roti ovu nenu anggur a, na'uk wol
nalang Duila'a tenan a, na Duila'a veka nukun ia.*
30 Wean inyai bi, tali bira sidovung a, na tamata rivun tenarira ra
rmafun, ovu boku vali nawar ira, ovu vali rivun ira rmata.
31 Na'uk wean i ita ka'i tanovak lan na'a raladida ra, ovu tsi'ik tenadida
ra veki, na Duila'a veka wol nukun ita wean inyai.
32 Na'uk wean i Duila'a nukun ita ma tatuan susa, na Ia nfakena ita. Ia
notu wean inyai ma ti naran amar i veka nma ma nukun lanit ivavan ini,
na Ia veka wol nukun ita.
33 Ba terang a valing averi, wean i misdovu mia ma mifna'an, na musti
msyinaban mia.
34 Ba wean i tamata isa nablafar, na ia musti nafna'an lan na'a ni rahan
veki, boma na'ut i misdovu mia, na ia wol notu afa ovi rotu ma Duila'a
veka nukun ia. Afa liak ra veka ufalyawang verin mia na'ut i uma ewal.

12

Yabi ovi Ubu Ni Roh nala ra rsialing ira, na'uk Ubu Ni Roh ikisa watan

1 Terang a valing averi, fiang ini, ya'a Paulus, inak ma mkya'a urun yabi*
ovi Ubu Ni Roh a nala roak verin mia.
2 Mia mingnanang ne, na'ut i wol mkya'a Ubu obin, na tamata ra rweang
nala roak mia ma msyoak nulu walut ra. Walut avyai wol rangrihi nala,
na'uk myorang watan ira.
3 Ba inak ma mkya'a ne, wean i Ubu Ni Roh a nleal tamata isa, na ia wol
mane near nfasoba Yesus. Wol tamata isa vali bisma nfalak ne, “Yesus yai
Duila'a Ia,” wean i Ubu Ni Roh a wol nana'a ralan a.
4 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin ita rsialing ira, na'uk rtali Roh isa watan,
inyai Ubu Ni Roh.
5 Karya felarira rivun ma tkarya verin Duila'a, na'uk Duila'a i tkarya
verin Ia yai, ikisa watan.
6 Karya verin Duila'a yai felan a rivun, na'uk Ubu ikisa watan, ovu Ia
sa'i nala ngrebat verin tamata ra ma rot-nala karya avyai.
7 Ubu nala Ni Roh a ma nkarya na'a lokat tamata, boma ita dida munuk
lolin a, ma isa nlobang isa.
8 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata isa ma bis nangrihi ovu kaka'a
dawan. Ubu Ni Roh nala yabi verin tamata isa vali ma nka'a urun ma
nfamalik afa ovi rtali Ubu.
9 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata isa vali ma norang urun Ia, na
verin tamata liak vali, Ni Roh nala yabi ma notu ma tamata ra lolin ewal
ira tali rira suhut ra.
10 Ubu Ni Roh a nala yabi verin tamata isa vali ma notu mujizat, na verin
tamata liak isa vali, Ni Roh a nala yabi ma bisma nrenar lahir tali Ubu ma
ti nfamalik verin tamata ra. Ni Roh a nala yabi verin tamata liak isa vali
ma bisma nka'a nfili ne, ngrebat ini ntali Ubu Ni Roh a te wahal. Ni Roh
a nala yabi verin tamata boku ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra. Ni Roh a
nala yabi verin tamata boku vali ma rfalyawang vai avyai.
11 Na'uk Ubu Ni Roh ikisa watan, ovu ka'i notu munuk afa avyai. Ni Roh
a nala yabi verin lokat tamata ma rira yabi ra rsialing ira, wean i Ni Roh
a nfadoku roak a.

---

* **11:29 11:29** Kolose 1:24

* **12:1 12:1** Yabi na'a pasal ini, ihin a na'a vai Mala *karunia.*

Ubu nala roak yabi ra verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk ita musti inadida urun yabi ovi rlobang tamata liak ra

12 Terang a valing averi, ki ufalyawang afa ini verin mia. Tenadida ikisa watan, ba velik ne ikisa watan, na'uk ulud ra, arud ra, matad ra, nirud ra, limad ra, ovu vali ead ra rna'a munuk tenadida ra. Ba velik ne rivun, na'uk tenadida ikisa watan. Ita munuk tamata ovi torang Kristus weadida vali inyai. Velik ne rivun ita, na'uk ita tna'a watan sidovung isa, inyai Kristus tenan a.
13 Na'ut i rbaptis ita, Ubu Ni Roh notu ma tna'a roak sidovung isa watan. Velik ne Yahudi ita, te wol Yahudi ita, tamata sansinir te wol sansinir, wol akataka. Na'ut i torang Kristus, na Ubu Ni Roh i ikisa watan yai, na'a lahir raladida ra munuk.

14 Terang a valing averi, eka tfikir na'a tamata isa tenan a. Na'a tenan a, na wol mane liman a watan, na'uk ulun a, arun a, matan a, nirun a, ovu vali afa ovi rna'a tenan a munuk.
15 Wean i tamata isa ean a ka'i nfalak verin tenan a ne, “Ya'a wol eluk limam a, ba ya'a wol una'a tenam a,” na inyai wol kena, tevek tamata ean nana'a watan tamata tenan a.
16 Wean inyai vali ma tamata arun a ka'i nfalak verin tenan a ne, “Ya'a wol eluk tamata matam a, ba ya'a wol una'a tenam a,” na inyai wol kena, tevek tamata arun nana'a watan tamata tenan a.
17 Eka minovak! Wean i tamata isa tenan a munuk lahir neluk matan a, na arun a na'a inba ma bis nafrenar? Wean i tamata isa tenan a munuk lahir neluk arun ra, na nirun a na'a inba ma nfavoa?
18 Na'uk Ubu notu munuk roak tamata ulun a, matan a, arun a, nirun a, liman a, ovu vali ean a, ma rna'a munuk tamata tenan a, wean lahir i ralan nfalak a.
19 Wean i felarira munuk wear isa watan, na wean inba ma tfalak ne, tamata tenan a?
20 Ba afa rivun na'a tenadida ra, na'uk tenadida ra ikisa watan.

21 Ba wean inyai, na tamata matan a wol bisma nfalak verin liman a ne, “Ya'a wol ukamlabir oa,” ovu vali tamata ulun a wol bisma nfalak verin ean a ne, “Ya'a wol ukamlabir oa.”
22 Nlia tali inyai, na tamata ra rfikir ne, afa boku na'a tamata tenan a wol rangrebat ovu wol ka'i rkamlabir ira. Velik aba, ita musti tsi'ik ma lolin afa avyai.
23 Ba na'a tenadida ra, na afa ovi tfikir ne, wol fyawarira, na ita musti talang urun ira. Na'a tenadida ra vali, afa ovi tamata wol bisma rsi'ik, na ita musti tateri ma lolin afa avyai.
24 Afa ovi tsi'ik lolin roak na'a tenadida ra, na deka tfikir ma tfaloling ira, tevek lolin roak. Na'uk Ubu notu roak ma nfadoku afa ovi tamata rsi'ik, na lolin roak, ovu vali afa ovi tanovak ne, wol ka'i talang ira na'a tenadida ra, na tsi'ik ma lolin ovu talang urun ira.
25 Ubu notu wean inyai, boma deka tsiduk tenadida ini, na'uk wean i afa ovi rna'a tenadida ra rsialing ira, na musti isa nlobang isa.
26 Ba wean i afa ovi rna'a tenadida ra, isa nfarnuang wawa'uk, na afa ovi rna'a tenadida ra munuk rfarnuang vali wawa'uk. Wean i tamata ra ralang afa isa tali tenadida ra, na afa ovi rna'a tenadida ra munuk rovu vali ma inarira lolin.

27 Ba terang a valing averi! Mia munuk Kristus tenan a, ovu vali lokat mia myeluk Kristus liman a, ean a, matan a, arun a, ba afakataka rna'a

munuk Kristus tenan a.†

28 Ubu nfadoku roak na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a ma
tamata rira karya ra rsialing ira. Ia nfadoku lan lalean ma tamata boku
rna'a rasul, beti nfadoku ma tamata boku rna'a nabi, beti nfadoku vali ma
tamata boku rair Ubu Ni vaivatul ra. Nata, Ia nfadoku vali roak ma tamata
boku rira ngrebat ma rotu mujizat, na boku vali bis rotu ma tamata ra lolin
ewal ira tali rira suhut ra. Ia nfadoku ma tamata boku vali ba'i rlobang
a'uk tamata kasian ra, boku rban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung a, ovu nfadoku vali ma tamata boku rira ngrebat ma rangrihi
vai ovi wol rka'a ra.

29-30 Tamata ra munuk wol mane rotu rasul, nabi, te tamata ovi rka'a
ma rair Ubu Ni vaivatul ra. Ba deka minovak ne, ira munuk rira ngrebat
ma rotu mujizat, te rotu ma tamata ra lolin ewal ira tali rira suhut ra, te
rangrihi ma rala vai ovi wol rka'a ra, te bisma rfalyawang nala vai ovi
tamata ra wol rka'a.

31 Ba wean inyai, na mia veka inabira urun ma bira vali yabi ovi rlobang
urun terabir-valibira ra.

Na'uk ya'a mane ufaturu verin mia na'a linga'an i lolin rahi lia munuk
yabi avyai.

13

Tlobang tamata ra

1 Terang a valing averi! Wean i tamata isa bisma nangrihi ovu vai ovi
rna'a lanit ivavan a munuk, ovu vai ovi Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan
ba'i rala, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na ni vaivatul avyai wol ihir
akataka. Ia wean titir, ma ngoan dawan watan, na'uk wol fyawan akataka.

2 Wean i tamata isa ni kaka'a dawan ma ti nfamalik afa ovi nrenar lahir
tali Ubu verin tamata ra, ovu nka'a munuk afa ovi Ubu wol nfavotuk obin
verin tamata ra, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na tamata yai wol
fyawan akataka lahir. Wean i tamata isa nanovak nala munuk afa ovi
Ubu nfalak ra, ovu vali norang urun Yesus ma bisma nfalak ma vuar isa
nti talik wan a, na'uk wol nlobang tamata liak ra, na tamata yai vali wol
fyawan akataka lahir.

3 Velik ne tamata yai nsiduk munuk ni metan ra verin tamata kasian
ra, ovu ntorung watan ma tamata ra rasnuri tenan a, na'uk wol nlobang
tamata ra, na ia wol fyawan akataka lahir.*

4 Tamata i nlobang tamata liak ra, ia musti ntahang nal ralan, ovu
nmarkai urun. Ia wol nbo'itea afa ovi tamata liak rira, ovu vali wol
nraning tenan a ovu wol nfakaratat tenan a.

5 Ia wol vain aleman tamata ra, ovu wol nkiwal tamata ra ma rorang
watan afa ovi nfalak ra, te rorang watan ni ininan ra. Ia wol nfarlan ma
nangrova, ovu wol ntonan tamata ovi rotu sala verin ia.

6 Ia wol notu inan lolin na'a afa ovi sian ra, na'uk notu inan lolin na'a
afa ovi kena ra.

---

† **12:27 12:27** Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wean lahir Kristus tenan. Lokat tamata ovi rorang Yesus rira yabi ovu karya ra munuk rna'a, na'uk rsialing ira.

* **13:3 13:3** Naskah mnanat boku na'a vai Yunani rfalak ne, ***tamata i ntorung watan ma tamata ra rasnuri tenan a***, ihin a ne, ralan dawan. ***Rasnuri tenan a***, ihin a ne, tamata ntorung ma rasnuri tenan a, tevek norang Kristus. Velik ne notu wean inyai, na'uk wean i wol nlobang tamata ra, na wol ihin akataka.

7 Tamata i nka'a ma nlobang tamata liak ra, ntahang nal ralan na'a sala
ovi tamata liak rotu verin ia. Ia nfikir lolin a lalawatan verin tamata liak.
Ia ntahang vali ralan a ma nanaban watan afa ovi lolin ra verin tamata
liak.
8 Yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata boku ma rfamalik Ni vaivatul
verin tamata ra, na ira veka rtalik ma wol rfamalik roak. Tamata ovi rira
yabi tali Ni Roh ma rangrihi vai ovi wol rka'a ra, ira veka rtalik ma wol
rangrihi roak ovu vai avyai. Tamata ovi rira kaka'a dawan a, rira kaka'a
yai veka nmamu munuk vali, na'uk silobang i Ubu nala verin tamata ra
ma rsilobang ira, wol nmamu nala.
9 Tevek dida yabi ma dida kaka'a na'a afaka watan, ovu dida kaka'a ma
tfamalik Ubu Ni vaivatul verin tamata ra wol naran obin.
10 Na'uk Ubu Ni amar veka nma ma Ia veka nfatnemung munuk afa ovi
wol ratnemu ra, ma yabi ra veka rmamu watan.
11 Na'ut i kako'u ya'a obin, na ungrihi wean kasiko'u ra, afa ovi unovak
ra wean vali kasiko'u ra. Ning fikiran a vali wean kasiko'u ra. Na'uk fiang
ini umela ma dawan roak ya'a, ba uvatuk munuk roak ning fikiran ovi
wean kasiko'u ra.
12 Afa ovi tsi'ik fiang ini, inyai wean tamata molan a, na'a tatal i nakyavu
watan a, na'uk ni amar a veka nma, ma tsi'ik lahir ovu lyawan. Fiang ini
ya'a wol uka'a munuk obin, na'uk ni amar a veka naran vali ma veka
uka'a munuk, wean Ubu nka'a munuk ralang a.
13 Ba fiang ini afa itelu musti tot-orang lalawatan. Afa avyai wean ini:
torang a'uk Kristus, tatahang nal raladida al tnaban Kristus ma not-nala Ni
tnorung ra munuk, ovu tsilobang ita ovu tlobang vali tamata liak. Na'uk
afa i lolin rahi lia munuk a, na tsilobang ita ovu tlobang vali tamata liak.

14

Yabi ovi rtali Ubu Ni Roh ma tamata ra bisma rfamalik vaivatul ovi rarenar lahir tali Ubu, ovu notu ma rangrihi vai ovi wol rka'a

1 Terang a valing averi! Fara msyilobang mia ovu tamata liak ra, ovu
vali inabira urun ma bira yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata inorang
ra. Tali afa avyai, na myera lan yabi, ma bisma fyamalik vaivatul ovi rtali
lahir Ubu.
2 Tamata i nangrihi ovu vai i wol nka'a, na ia wol nangrihi verin tamata
ra, na'uk nangrihi verin Ubu, tevek wol tamata isa vali bisma nfan-aran
vai yai. Ubu Ni Roh a ka'i notu ma tamata yai nfalak afa fanfonak ovi Ubu
sa'i nka'a.*
3 Na'uk tamata i ni yabi ma nfamalik vaivatul ovi nrenar lahir tali
Ubu, na ia nfamalik verin tamata ra. Notu wean inyai, boma nfangrebat
tamata liak ralarira ra, ovu nsurak ira ma iva'ur ma rorang Yesus, ovu vali
nfaloling ralarira ra.
4 Tamata i nangrihi ovu vai i wol nka'a yai, na ia ka'i nfangrebat watan
tenan a. Na'uk tamata i nfamalik vaivatul ovi rtali Ubu, na ia nfangrebat
munuk sidovung tamata ovi rorang Yesus.

---

* **14:2 14:2** Vai i tamata ra wol rka'a na'a ayat ini ovu ayat liak, na inyai Ubu Ni Roh nala verin tamata ovi rorang Yesus. Sidovung tamata ovi rorang Yesus wol rfan-aran vai yai, ovu tamata i nala vai yai wol nasahak ma nka'a vai yai. Vai mala nfalak ne, *bahasa roh*. Pasal ini nfamalik vai yai ma rivun wean ayat ovi 4, 5, 6, 13, 14, 18, 19, 22-23, 26-28, 39.

5 Ya'a inak ma mia munuk mkya'a vali ma mingrihi vai ovi wol mkya'a
ra. Na'uk nlia tali inyai, na inak ma mia fyamalik Ubu Ni vaivatul ra,
tevek tamata ovi rfamalik Ni vaivatul ra, ira fyawarira lia tamata ovi rala
vai ovi wol rka'a ra. Na'uk wean i tamata i nangrihi vai i wol nka'a yai,
bisma nfalyawang afa ovi nfalak ra, na afa yai notu ma sidovung tamata
ovi rorang Yesus rfan-aran, ovu nfangrebat roak ira.
6 Ba, terang a valing averi! Wean i uma ma utuan mia, ovu ungrihi ma
ala vai i wol uka'a, na inyai ihin aka verin mia? Na'uk wean i ufamalik
Ubu Ni Ivar i nfavotuk lahir verin ya'a, te ungrihi, boma minovak nala
munuk afa ovi Ia nfalak verin mia, te ufamalik afa ovi urenar lahir tali
Ubu ma ti ufamalik verin mia, te air Ubu Ni vaivatul ra verin mia, na inyai
fyawan urun.
7 Ya'a inak ma ufalyawang verin mia na'a yabi i ntali Ubu Ni Roh a, ma
tamata ra rangrihi vai ovi wol rka'a ra. Afa yai wean flo'its ovu kecapi.
Ira wol naarira, na'uk wean i tamata ra rafraik te rma'in ira, na ngoarira.
Wean i tamata ra wol rka'a ma rafraik te rma'in, na wean inba ma tka'a
ne, rdedang dadedang aka?
8 Wean i mane totu rihi, na'uk tamata i nafraik tvuri a, nafraik a'ar tia
ma watan, na wean inba ma bisma tka'a ne, tati totu rihi?
9 Mia weabira vali tamata ovi rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra. Wean
i mingrihi ovu vai avyai, na wean inba ma tamata ra rfan-aran afa ovi
fyalak ra? Bira vaivatul ra wol ihir akataka, ma wean i mingrihi lean vu
watan!
10 Vai rivun ila'a na'a lanit ivavan ini, na'uk ihirira ra rna'a munuk.
11 Na'uk wean i wol uka'a tamata isa ni vai a, na ya'a eluk tamata dakan
verin tamata yai, ovu vali tamata i nala vai yai neluk tamata dakan verin
ya'a.
12 Ya'a uka'a ne, mia mdyava vali ma bira yabi ovi rtali Ubu Ni Roh a.
Na'uk nlia tali inyai, na mia musti inabira urun ma myala bira yabi avyai
ma ala fyangrebat sidovung tamata ovi rorang Yesus.
13 Ba wean inyai, na iki watan nangrihi ovu vai i wol nka'a, na fara
naflurut verin Ubu, ma nala ngrebat verin ia, boma nfalyawang nala afa
ovi nfalak ra.
14 Wean i uflurut ovu vai i wol uka'a, na ning roh a ka'i naflurut, na'uk
ning fikiran a wol nana'a afa ovi uflurut ra.
15 Ba ya'a musti otu afaka? Ya'a veka uflurut ovu ning roh a, na'uk
veka uflurut vali ovu ning fikiran a. Ya'a veka udedang ma ufadawang
Ubu ovu ning roh a, na'uk ya'a veka udedang ma ufadawang vali Ubu ovu
ning fikiran a.
16 Wean i muflurut ma fwalak fara weninyai verin Ubu ovu mu roh a,
na'uk tamata ovi rarenar ra wol rfan-aran afa ovi fwalak ra, na wean
inba ma bisma rfalak ne, “Mu falurut yai kena urun?” Velik aba, ira wol
rfan-aran lahir afa ovi fwalak ra.
17 Velik ne muflurut ma fwalak fara weninyai verin Ubu, na inyai lolin
urun, na'uk mu falurut yai wol nfangrebat tamata liak ra.
18 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek ungrihi ovu vai ovi wol
uka'a ra, nlia tali mia munuk.
19 Na'uk wean i ita tamata ovi torang Yesus tasdovu ita ma tfadawang
Ubu, na inak urun ma ungrihi ovu vaivatul ifira watan ma lyawan verin
tamata ra, boma rair vali tamata liak ra. Inak ma otu wean inyai, nlia tali
i ungrihi ma ala vaivatul rivun ila'a ovu vai i wol uka'a.

20 Terang a valing averi! Bira fikiran ra deka wean kasiko'u ra. Mia
musti weabira kasiko'u yanat ra, ma wol mkya'a ma myotu afa ovi sian
ra, na'uk bira fikiran a musti naftibang, wean tamata dawan ra.†
21 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini, “Ubu nfalak ne, ‘Ya'a veka ala
tamata ovi rangrihi ovu vai ovi raling ma lolan watan a, ma ungrihi verin
Ning tamata ovi rorang Ya'a. Velik ne ungrihi wean inyai, na'uk ira veka
wol rkamlabir afa ovi ufalak ra.’ ”‡

22 Ba yabi i ntali Ubu Ni Roh ma tamata ra rangrihi ovu vai ovi wol rka'a
ra, neluk faneak verin tamata ovi wol rorang Ubu. Wean vali yabi i tamata
ra rala al rfamalik Ubu Ni vaivatul ra, neluk faneak verin tamata inorang
ra, wol mane verin tamata ovi wol rorang Yesus.
23 Ba wean i tamata ovi wol rorang Yesus rma bira sidovung a na'ut
i misdovu mia, ma mimunuk myala vai ovi wol mkya'a ra, na ira veka
rfalak ne, fyoar roak!
24 Na'uk wean i mimunuk fyamalik Ubu Ni vaivatul ra, na tamata ovi
wol rorang Yesus rma ma rarenar afa ovi fyalak ra, na ira veka rka'a lahir
ne, rotu salasilan. Ba wean i wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, na
Ubu veka nukun ira.
25 Afa fanfonak ovi rna'a tamata avyai ralarira ra veka rvotuk munuk
lahir, ba ira veka rsangatur ma raraning Ubu, ovu rtorung ne, “Kena urun,
Ubu nana'a lahir bira sidovung a.”

26 Ba terang a valing averi! Wean i misdovu mia ma fyadawang Duila'a,
na boku mdyedang dadedang tali mazmur, boku vali msyiair, ovu vali boku
fyamalik afa ovi Ubu nfavotuk ra, boku rala vai ovi wol rka'a ra, te boku
vali rira kaka'a ma rfalyawang nala vai avyai. Na'uk musti myotu afa
avyai munuk ma al fyangrebat tamata ovi rorang Yesus.

27 Wean i tamata boku rangrihi vai ovi wol rka'a ra, na tamata irua
te itelu musti rsikati ira al rangrihi vai avyai. Tamata boku vali musti
rfalyawang afa ovi tamata avyai rfalak.
28 Wean i wol tamata rfalyawang nala vai avyai ihirira ra, na tamata ovi
rira yabi ma rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra, deka rangrihi lahir na'a
sidovung a. Ira ka'i rangrihi watan verin Ubu na'a ralarira ra.

29 Nabi irua te itelu tali ira rfamalik ivar ovi rarenar lahir tali Ubu, na
tamata liak ra ranovak ma lolin afa ovi rfalak ra.
30 Na'uk wean i tamata isa i ndoku vali sidovung yai ma nfamalik afa
ovi Ubu nfavotuk lahir verin ia, na tamata i nangrihi lan roak yai musti
ntalik ma deka nangrihi kikyai.
31 Wean i myotu wean inyai, na mia munuk bisma msyikati mia ala
fyamalik Ubu Ni vaivatul ra, boma mia munuk bisma misahak, ovu bira
inorang a ntafal ma nangrebat.
32 Mia veka myotu wean inyai, tevek tamata ovi rfamalik ivar ovi rarenar
lahir tali Ubu rka'a ma rtahang nal ralarira ra, ma rsikati ira al rangrihi.
33 Ubu wol inan ma vangoa-vanga na'a tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ralan a, na'uk inan ma malinan watan na'a rira sidovung a.

Na'ut i sidovung tamata ovi rorang Yesus munuk rasdovu ira na'a rira
sidovung ra,

---

† **14:20 14:20** Tamata ovi rorang Yesus musti rira fikiran a blawat na'a yabi ovi Ubu Ni Roh nala verin ira, wol wean kasiko'u ra. ‡ **14:21 14:21** Yesaya 28:11-12

34 na vata ra wol bisma rangrihi, tevek rfadoku roak na'a Musa ni inukun
ra ne, ira wol bisma rangrihi. Ira vali wol bisma rban-ulu na'a tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung ra.§
35 Wean i inar ma rka'a afa boku, na ira musti rorat afa avyai tali awarira
ra na'a rahan. Tevek wol inovan lahir verin vata ra ma rangrihi na'a
sidovung tamata ovi orang Yesus.
36 Ubu Ni vaivatul ra wol rtali mia, ovu Ia wol nala Ni vaivatul avyai
verin mia watan.
37 Wean i tamata isa nanovak ne, nabi ia, te Ubu nala ngrebat liak verin
ia, na musti nka'a ne, afa ovi ufalak verin mia, wean lahir afa ovi Ubu
nfareta ra.
38 Na'uk wean i tamata boku wol rtorung afa ovi ufalak ini, na deka
mryenar ira.
39 Wean inyai bi, terang a valing averi, ni lolin a mdyava a'uk linga'an
ma bira yabi i fyamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra. Deka fyalak
teri vali tamata ovi rangrihi ovu vai ovi wol rka'a ra.
40 Na'uk mia musti myotu ma afa avyai munuk inovan ovu malinan
watan verin tamata ovi rorang Yesus.

15

Yesus nva'at ewal tali matmatan

1 Terang a valing averi, fiang ini ya'a mane ufangnanang ewal mia na'a
Ubu Ni Ivar Lolin. Ivar Lolin yai ufalyawang roak verin mia, ma mryenar
roak ovu myorang urun Kristus.
2 Ba wean i mia ralabira urun ma myorang Ivar Lolin yai, na Ubu nsikat
roak mia tali bira salasilan ra. Na'uk wean i myorang afa ovi wol kena ra,
na bira inorang yai veka wol nala utun akataka verin mia.
3 Afa ovi ufamalik lan roak verin mia yai, Ivar i Ubu nala roak verin
ya'a. Ivar yai lolin lia munuk, wean lahir i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
Kristus nmata roak, tevek dida salasilan ra.
4 Tamata ra rfadoku Ia na'a van isa ralan a, na'uk amar itelu nelak, na
Ubu nfava'at ewal Ia tali matmatan. Ivar ini rtulis vali roak na'a Surat
Ralan.
5 Ya'a ufamalik vali roak verin mia ne, Kristus nfavotuk roak tenan a
verin Petrus, ovu Ni tamata vutu rahin irua ovi rorang Ia.*
6 Ti ma nfavotuk munuk roak tenan a verin ira, beti nfavotuk vali tenan
a verin tamata ovi rorang Ia ratut ilima teran. Tali tamata avyai, boku
rmata roak, na'uk etal dawan rva'at obin, ma naran i utulis surat ini.
7 Ia nfavotuk roak tenan a verin tamata avyai, beti nfavotuk vali tenan
a verin Yakobus, nata verin Ni rasul ra munuk.
8 Ia nfavotuk marmuri lalean tenan a verin ya'a, wean kasiko'u i wol
naran ni amar obin, na rarali roak ia.†
9 Wean inyai bi, tali Ubu Ni rasul ra, na ya'a wol fyawang akataka. Ba wol
inovan ma tamata rfalak ne, rasul ya'a, tevek lan a uwi-uwa Ni sidovung
tamata ovi rorang Yesus.
10 Na'uk Ubu nala roak Ni rala lolin a verin ya'a, bi fiang ini eluk rasul,
ovu Ni rala lolin yai wol nleka ma lolan watan. Na'uk ukarya urun ia ma

§ **14:34 14:34** Tafsiran boku rfalak ne, vata ra musti rfakabava tenarira ra verin awarira ra.

* **15:5 15:5** Lukas 24:34, 36-43, Yohanes 20:19-23 † **15:8 15:8** Na'a ayat ini Paulus nfalak wean inyai, tevek nanovak ne, ia wol wean rasul vutu rahin irua yai. Ia nangnanang vali na'ut i nwi-nwa sidovung tamata ovi rorang Yesus, na'uk nahil tali ni afa ovi notu ra, ma nana'a rasul.

nlia tali rasul liak ra. Velik aba, ya'a wol ot-nala munuk afa avyai, na'uk
Duila'a nfatuang ya'a, bi bisma ufabana nala karya yai.
11 Ba wean inyai, na wol akataka, velik ne ya'a te rasul liak ra amfamalik
Ubu Ni Ivar Lolin a verin mia. Ivar Lolin i amfamalik yai ikisa watan, ovu
myorang roak Ivar yai.

Ubu veka nfava'at ewal tamata matmatan ra

12 Wean i amfamalik ne, Ubu nfava'at ewal Kristus tali matmatan, na
afakinimi tamata boku tali mia rfalak ne, tamata matmatan ra veka wol
rva'at ewal?
13 Ba wean i tamata matmatan ra wol rva'at ewal, na Ubu wol nfava'at
Kristus tali matmatan.
14 Na'uk wean i Ubu wol nfava'at ewal Kristus tali matmatan, na afa ovi
amfamalik ra ovu vali bira inorang na'a Kristus wol fyawan akataka.
15 Nlia tali inyai, na lyawan roak ne, amlabir roak tamata ra na'a afa
ovi Ubu notu a, tevek ami amfamalik roak ne, Ubu nfava'at ewal roak
Kristus tali matmatan. Wean i kena ma Ubu wol nfava'at ewal Kristus tali
matmatan, na Ia wol nfava'at ewal tamata matmatan ra.
16 Ba wean i Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan ra, na Ia wol
nfava'at vali Kristus tali matmatan.
17 Ba wean i Ubu wol nfava'at ewal Kristus, na bira inorang a wol fyawan
lahir, ovu bira vava'at ra nana'a watan salasilan ra.
18 Wean i Ubu wol nfava'at Kristus, na Ia wol nsikat tamata inorang ovi
rmata roak tali rira salasilan ra.
19 Na'uk wean i ita tamata inorang ra tfaklo'i a'uk dida vava'at verin
Kristus na'a lanit ivavan ini watan, na inyai sian urun i lahir verin ita. Ba
inovan ma tamata ra rfalak ne, dida kasian dawan urun, nlia tali tamata
ra munuk.
20 Na'uk kena urun, tevek Ubu nfava'at lan lalean Kristus tali matmatan!
Ba inyai neluk faneak ne, Ia veka nfava'at ewal tamata matmatan ra.‡
21 Tevek salasilan i tali tamata i Ubu notu ula lalean ia yai bi, tamata
ra munuk musti rmata. Ba wean vali inyai, ma Ubu veka nfava'at ewal
matmatan ra tali tamata isa vali.
22 Tamata ra munuk rira vava'at isa ovu Adam ma rmata vali wean ia.
Ba wean inyai, bi tamata ovi rira vava'at isa roak ovu Kristus, Ubu veka
nfava'at munuk ewal ira wean i rmata roak.§
23 Na'uk Ubu nfava'at ewal tamata ra wean ini: Ia nfava'at lan roak
Kristus, ma Ia wean karya enan i ula lalean tali va'i ihin a. Ba ti ma naran
amar i Kristus veka nma ewal lanit ivavan a, na Ia veka nfava'at ewal vali
tamata ovi rira vava'at isa roak ovu Kristus.
24 Notu munuk wean inyai, beti lanit ivavan a namwear. Na'ut inyai,
na Kristus veka nfaleka munuk lahir fareta ra, ngrebat ra ovu tamata ovi
rtaha fareta na'a lanit ivavan a, lanit ovu lanit ratan ma nfareta wean lahir
Raja. Notu munuk roak wean inyai, beti Ia nala fareta a verin Yaman a
Ubila'a.
25 Tevek Kristus musti neluk raja ma ntaha fareta a, ti naran i Ubu
nfaleka munuk Kristus Ni musu ra ma rsoak nulu Ia.*

---

‡ **15:20 15:20** Bisma tfalak ne, faneak i Ubu nfava'at ewal roak Kristus tali matmatan yai, wean karya enan i ula lalean tali va'i ihin a. Msyi'ik vali 1 Tes 4:13-18 § **15:22 15:22** Roma 5:14
* **15:25 15:25** Tamata boku ranovak ne, Yesus ka'i nfaleka Ni musu ra, na'uk tamata boku vali ranovak ne, Ubu nfaleka Yesus Ni musu ra ma rsoak nulu Yesus.

26 Kristus Ni musu i nban-muri lalean a, nfaturu lahir matmatan yai ni
ngrebat a. Ba veka nfamwear matmatan yai ni ngrebat a.
27 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu nfaleka munuk roak afakataka
ma rsoak nulu Ia.” Na'uk wean i rfalak ne, Ubu notu roak ma afakataka
rsoak nulu Kristus, na inyai wol nfaturu ne, Ubu nsoak vali verin Kristus.†
28 Na'uk wean i Ubu notu ma Kristus nfareta roak afakataka munuk, na
Kristus veka ka'i nsoak verin Yaman a Ubila'a. Notu wean inyai, boma
Ubu nfareta munuk afakataka na'a inba watan.
29 Na'uk wean i mia fyikir ne, Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan
ra, na afakinimi tamata ra rtorung ma rbaptis ira verin tamata matmatan
ra? Wean i Ubu wol nfava'at ewal tamata matmatan ra, na veka rala
uturira aka verin tamata ovi rbaptis ira verin tamata matmatan ra?‡
30 Wean vali inyai verin ami. Wean i Ubu wol nfava'at ewal tamata
matmatan ra, na afakinimi amtorung watan ma rangrihi, ma veka rotu
sian lalawatan tenamami ra.
31 Terang a valing averi, lokat amar, na utuan sian lalawatan. Afa avyai
rotu ma kedan a watan, na umata. Na'uk ufalak urun verin mia ne, ya'a
ralang a dawan urun, tevek na'a bira vava'at ra, na myorang roak dida
Duila'a Kristus Yesus.
32 Wean i Ubu veka wol nfava'at ewal tamata ovi rorang Yesus, na ya'a
wol utung akataka ma utuan tamata kuldawan ovi rna'a Efesus. Tamata
kuldawan avyai wearira afwatan ovi rna'a nangan ralan ma ba'i rfedan
tamata ra! Wean i Ubu wol nfava'at tamata matmatan ra, na ni lolin ana,
totu watan wean ini, “Mya ma tafna'an ovu tafnenu, tevek ilyan, na ita
veka tmata.”§
33 Ba deka myorang tamata rira siklabir ra. Tamata ovi rotu kida ovu
tamata ovi ba'i rotu watan afa ovi sian ra, na ira veka rorang vali tamata
avyai ma rotu watan afa ovi sian ra.
34 Msyi'ik ma lolin tenabira ra ma deka myotu kikyai salasilan ra, tevek
tamata boku wol rka'a Ubu rna'a ebang mia. Ufalak wean inyai, boma
ufama'it mia.

Tenadida ngorva'an na'ut i Ubu veka nfava'at ewal ita tali matmatan

35 Ka'a bi tamata boku tali mia rorat ne, “Wean inba ma Ubu veka
nfava'at ewal tamata matmatan ra?” Ira rorat vali ne, “Tenarira ra veka
wean inba?”
36 Tamata ovi rorat wean inyai, ira rboda urun! Wean i tamata isa nava
nabat ra, na nabat avyai veka wol rarubu wean i wol rakvisal obin.
37 Nava nabat avyai na'a lanun ovu wol nava roan ra te kan ra. Nabat
ovi rarubu ra wean gandum te nabat liak ovi rira vatul ra.
38 Na'uk Ubu ka'i notu ma nabat avyai felarira ra wean lahir i ralan a
nfalak a. Ia notu vali ma nabat ra felarira rsialing ira.
39 Tamata ra ovu afwatan ra ihirira ra rsialing munuk ira. Manut nangan
ihirira ra rsialing vali ira tali ian ra.
40 Afa ovi rna'a lanit ratan ovu afa ovi rna'a lanit ivavan ini rsialing ira.
Afa ovi rna'a lanit ratan lokat ira vanarira ra rsialing ira ovu afa ovi rna'a
lanit ivavan ini felarira ra lolin urun ovu rsialing vali ira.

---

† **15:27 15:27** Mazmur 8:7 ‡ **15:29 15:29** Na'ut i Paulus nva'at obin, na rbaptis tamata inorang boku verin tamata matmatan ra. Paulus wol nfalak ne, wean i rbaptis wean inyai, kena te sala. Ia nfalak watan ne, rotu wean inyai, na nfaturu lahir rira inorang a ne, tamata matmatan ra veka rva'at ewal. § **15:32 15:32** Yesaya 22:13

41 Lera felan a lolin urun, na'uk naling ia tali vulan a. Vulan felan a lolin
urun, na'uk naling vali ia tali nara felarira ra, ovu lokat nara felarira lolin
urun, na'uk rsialing vali ira.
42 Ubu veka notu vali wean inyai, na'ut i nfava'at ewal tamata matmatan
ra. Tenarira ovi roving roak ira yai, veka rakvisal, na'uk tenarira ovi Ubu
nfava'at ewal roak yai wol bisma rakvisal.
43 Na'ut i roving tamata matmatan tenarira ra, na tenarira ra rmafun
ovu felarira sian urun. Na'uk ti naran amar i Ubu nfava'at ewal tamata
matmatan ra, na tenarira ra lolin buas ovu rangrebat urun.
44 Na'ut i roving tamata matmatan tenarira ra, na inyai tenarira i ntali
lanit ivavan a, na'uk ti naran amar i Ubu veka nfava'at ewal tamata
matmatan ra, na tenarira avyai rtali Ubu Ni Roh a. Wean lahir i tamata
tenan a ntali lanit ivavan ini nana'a, na tamata tenan i ntali Ubu Ni Roh
nana'a vali.
45 Rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu notu lan lalean Adam ma
nva'at ula ia.” Na'uk Adam i nbana marmuri lalean a, inyai Kristus i nala
vava'at verin afakataka munuk.*
46 Tenadida ovi Ubu nala lan roak verin ita yai, ntali lanit ivavan ini.
Tenadida ovi Ubu nala marmuri yai, veka ntali lanit ratan.
47 Ubu notu tamata i ula lalean a tali lanun, ovu ia ntali lanit ivavan ini.
Na'uk tamata i norang i ula lalean a, Ia ntali lanit ratan.
48 Tamata ovi rtali lanit ivavan ini wearira lahir tamata i Ubu notu lan
lalean a tali lanun. Na'uk tamata ovi rna'a lanit ratan ra, ira wearira lahir
Ia i ntali lanit ratan a.
49 Fiang ini ita weadida roak tamata i Ubu notu ia tali lanun a. Ba ita
veka weadida vali Ia i ntali lanit ratan a.
50 Terang a valing averi, ufalak verin mia ne, ita tenadida ra rtali lanit
ivavan ini, ma laradida ovu ihidida ra rna'a, ba wol bisma ti tna'a Ubu Ni
Fareta na'a lanit ratan. Tenadida ovi veka rmata ovu rakvisal watan ini
wol bisma ti rna'a wan i vava'at kakiwal a na'a lanit ratan.
51 Eka mryenar ma lolin ma ufamalik afa fanfonak ini verin mia: Tali
did tinemun, na ita veka wol tmata munuk, na'uk Ubu veka notu ma ita
munuk feladida ra ngorva'an ewal.
52 Na'ut i tamata ra rarenar tvuri ngoan i nban-muri lalean a, na brian
munuk Ubu notu lahir afa avyai, wean i tkubak a tvelar watan matadida
ra. Na'ut inyai, na Ia veka nfava'at ewal tamata matmatan ra ovu tenarira
ngorva'an i ntali lanit ratan a. Ita vali Ubu veka notu ma feladida ra
munuk lahir ngorva'an ewal.
53 Tenadida i ntali lanit ivavan ini veka nmata ma nakvisal munuk, ba
Ubu veka nkati ovu tenadida i ntali lanit ratan a ma wol bisma nakvisal
roak, ma veka dida vava'at kakiwal.
54 Ba wean i Ubu nkati roak tenadida ovi veka rmata ini ovu tenadida
ovi wol rmata, te nkati roak tenadida ovi rtali lanit ivavan ini ovu tenadida
tali lanit ratan a, na veka nfakena lahir afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan
wean ini,
“Ita utudida roak, tevek Ubu nfaleka roak matmatan a, ba ita dida roak
vava'at kakiwal a.
55 Hoi matmatan! Wean inba ovu mu ngrebat a ma fwaleka ami?
Wean inba ovu mu bisa a ma motu ma amfarnuang wawa'uk?”†

---

* **15:45 15:45** Vai Yunani nfalak ne, ***Adam i nban-marmuri lalean neluk roh i nala vava'at***. Msi'ik Kejadian 2:7. † **15:55 15:55** Yesaya 25:8, Hosea 13:14

56 Matmatan ni bisa a, ihin a salasilan, ovu salasilan ni ngrebat a nvua
matmatan tali Musa ni inukun ra. Musa ni inukun avyai nfalyawang verin
ita wean inba ma tka'a ne, afa ovi totu ra kena te sala.
57 Na'uk ita musti tfalak fara weninyai verin Ubu, tevek notu ma utudida
lalawatan tali dida Duila'a Yesus Kristus.
58 Wean inyai bi, terang a valing ovi ulobang urun mia, bira dardirin
a musti nangrebat na'a bira inorang a, boma tamata ra wol rweang nala
mia. Mia musti iva'ubira urun ma mkyarya na'a Duila'a Ni va'i ralan a!
Tevek mkya'a roak ne, bira karya ra verin Duila'a veka wol rleka ma lolan
watan.

16

Misdovu bira kubang ra ma tala verin terad a valid ovi rorang Yesus

1 Terang a valing averi, mane ufalak verin mia na'a kubang ovi inabira
ma myala al mlyobang tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. Era ma
myot-orang afa ovi ufaturu roak verin sidovung tamata ovi rorang Yesus
na'a Galatia.
2 Lokat amar kareda, na mingnanang ma lokat mia fyadok-aling bira
kubang boku tali bira karya enan ra. Fyadoku kubang avyai na'a bira
rahan ra, ti naran i uma. Deka mnyaban ma uma, beti misdai ma misdovu
bira kubang ra na'a isa.
3 Wean i uma aran roak, na veka usinir tamata ovi fyili roak ira, tevek
mkya'a ne, ira bisma rtaha kubang avyai rti Yerusalem. Ya'a veka ala surat
verin ira ma al nfaturu ne, rfabana karya ini.
4 Ba wean i ufikir ne, ni lolin a ya'a ovu vali, na veka ovun ira ma
amamunuk amati.

Paulus ni afa ovi veka notu ra

5 Terang a valing averi, ya'a veka ahu propinsi Makedonia, beti uti ma
ulola mia.
6 Na'a Korintus, na ya'a ulolak mia amar ifira veki, te unaban ma
amar ovi radridin a nbosal beti uti, boma wean uti inba watan, na bisma
mlyobang ya'a na'a ning banbanan a.
7 Ba wol uti ma ulola mia obin, betane wol una'a ma mnanat na'a inyai.
Na'uk wean i Duila'a ralan a nfalak, na inak ma una'a inyai mnanat ovu
mia.
8 Fiang ini una'a Efesus, ba veka una'a ini ti naran amar i Yahudi ra rotu
rira amar dawan Pentakosta.*
9 Una'a ini obin, tevek ufabana karya i Duila'a nala verin ya'a ma tamata
rivun rarenar Ni vaivatul ra, velik ne tamata rivun rangal vali ya'a na'a
karya ini.†
10 Wean i Timotius nti ma ntuan mia, na msyi'ik ma lolin ia boma deka
ralan a kako'u, tevek ia wean watan ya'a ma amfabana Duila'a Ni karya
a.

---

* **16:8 16:8** Na'a Perjanjian Mnanat na'a Surat Ralan, na amar dawan Pentakosta naran a naling ia. Rfanara ia ne, Snoba Karedralan Ifitu (Keluaran 34:22) ovu Snoba Fadiar (Keluaran 23:16), tevek tamata ra rdiar rira gandum ra, beti rotu amar dawan ini. Yahudi rivun tali wan rivun rti Yerusalem ma rorang amar dawan Pentakosta. Amar vutlima nelak roak tali amar i Yahudi ra rangnanang amar i rdir-talik Mesir (amar dawan Paskah), beti amar dawan Pentakosta. † **16:9 16:9** Kisah 19:1-11

11 Ba deka msyi'ik watan ma tamata ra tali bira sidovung yai wol ralang
ia. Na'uk mlyobang ia, boma bisma newal ia ovu lolin watan ma ntuan
ya'a, tevek unaban ia ovu terad a valid liak ovi veka rma vali ini.
12 Ya'a ufangnanang urun terad a valid i Apolos ma novun ni kida ovi
rorang Yesus boku rti ma ralola mia. Na'uk ia nafena ma nti fiang ini.
Na'uk amar liak, na ia veka nti ma nalola mia.

Paulus nfakbosal ni surat a

13 Mia musti msyi'ik wabira ma lolin! Bira dardirin a na'a bira inorang
a musti nangrebat! Deka byobar na'a bira inorang a, na'uk myorang urun
ovu ngrebat i nana'a ralabira ra.
14 Msyilobang mia na'a afa ovi myotu ra munuk.
15-16 Terang a valing averi! Mia veka mkya'a roak ne, na'a Propinsi
Akhaya, na Stefanus ovu ni rahan teta a ula lalean ira ma rorang Kristus.
Ira ralarira urun ma rkarya al rlobang tamata ovi rorang Yesus. Wean
inyai, bi era urun verin mia, ma myot-orang rira afa ovi rfalak ra, ovu vali
tamata ovi irmunuk a rkarya.
17 Ya'a ralang a lolin urun na'ut i Stefanus, Fortunatus ovu Akhaikus
rma. Ira rna'a ini ma rkati bir tinemun, tevek wol tna'a wan isa.
18 Ira rotu ma ralang a lolin urun, wean lahir i rotu vali ma ralabira ra
lolin a. Ita musti talang tamata ovi wearira avyai.
19 Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Asia rala salam
verin mia. Akwila ovu Priskila ovu vali sidovung tamata inorang i rasdovu
ira na'a rira rahan a, rala vali salam verin mia na'a Duila'a ovu ralarira
urun, tevek bira vava'at isa roak ovu Kristus.
20 Terabir-valibira ovi rorang Yesus na'a ini, rala vali salam verin mia.
Ba lokat mia ka'i myala salam vali verin terabir-valibira ra ovu msyivoan
mia ovu Ubu Ni Lolin a.
21 Ya'a Paulus ala salam verin mia. Ya'a ka'i utulis vaivatul ovi rban-muri
lalean na'a surat ini, boma mkya'a ne, aksa ya'a utulis surat ini.
22 Tamata ovi wol ralarira urun ma rlobang Duila'a, na fara Ubu nukun
ira ma rna'a yafwan kakiwal. Era ma dida Duila'a nma ewal.
23 Fara Duila'a Yesus nala Ni rala lolin a verin mia.
24 Ulobang mia munuk tamata ovi bira vava'at isa roak ovu Kristus. Kena
urun. Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus

Tbas afa ovi veki

Paulus ula ia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin na'a kota Korintus (Kisah 18:1-17; msi'ik vali pendahuluan na'a 1 Korintus). Na'ut i Paulus nana'a ahu te kota liak, na tamata boku na'a Korintus wol rtorung ne, Ubu nfili ia, tevek rfalak ne wol rasul ia. Ba Paulus nsinir Titus ma nti Korintus. Titus ti nfamalik Paulus ni snurak ovi aleman urun a ma ntabu lahir tamata Korintus ovi wol rtorung ne, Ubu nala ngrebat verin ia. Na'ut i Titus newal ia tali Korintus ma ntuan Paulus na'a propinsi Makedonia, na nfalak verin ia ne, "Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, etal dawan tali ira rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi motu ra, ovu rmaseak roak oa. Na'uk tamata boku tali ira, ralarira rangrebat obin, ma wol rtorung ne, mu ngrebat ntali Ubu."

Na'ut i Paulus nrenar ivar yai, na ia ntulis surat i veka tbas ini, ma nfanara ni surat ini ne, **Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Korintus**. Na'a surat ini, na ia nfamalik ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (pasal 2:14—6:10). Ia nfalak verin ira ne, nlobang urun ira (2 Korintus 6:11-13; 7:2-4; 13—16), ovu inan lolin, tevek tali ira, na etal dawan rahil roak ma rtalik tali rira salasilan ra, ma rorang afa ovi notu ra (7:5-13). Notu munuk wean inyai, na nera verin tamata Korintus ra ma rasdovuk rira kubang ra, boma wean i ti ntuan ira, na ntaha kubang avyai verin tamata kasian ovi rorang Yesus na'a inyai (pasal 8—9). Notu roak wean inyai, beti nala snurak ovi aleman urun ma ntabu lahir tamata ovi wol rtorung obin ne, Ubu nala ngrebat verin ia. (pasal 10—13).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a: Ubu nfangrebat raladida ra na'ut i tatuan susa. (1:1-11)
2. Paulus nfalyawang ne, afakinimi ia wol nti nalola ira. Ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu vali nera verin tamata Korintus ra, ma rotu ma malinan ewal ovu ia. (pasal 1:12—7:16)
3. Paulus nfalyawang na'a tamata Korintus rira kubang i rasdovuk ma veka rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yerusalem. (pasal 8:1—9:15)
4. Paulus nlotar tenan a: ia nfalak ovu ni malolan a ne, rasul ia, ovu ntabu tamata ovi wol rorang ne, Ubu nala ngrebat verin ia. (pasal 10:1—13:10)
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri. (13:11-13)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

1-2 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus utulis surat ini verin bira sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus, ovu tamata ovi rorang munuk Yesus na'a propinsi Akhaya. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a vali ini ovu ya'a. Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus

Kristus ma fara nala Ni rala lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek nlobang roak ita na'a dida susa ra

3 Mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Yamadida Ubila'a Ni silobang a dawan urun verin ita, ovu Ia ba'i nfaloling tamata ralarira ra na'a afakataka munuk.
4 Ia a'uk sa'i nfaloling ralamami ra na'a mami susa ra munuk. Ubu notu wean inyai, bi ami bisma amfaloling vali tamata ralarira ra na'a rira susa afaka watan, wean lahir i Ubu nfaloling roak ralamami ra.
5 Ami amtuan susa rivun vali roak, wean susa ovi Yesus Kristus ntuan roak yai. Wean urun inyai, bi Ubu nfaloling ma dawan ralamami ra, nahu Kristus, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
6 Lokat amar ovi amtuan susa, na Ubu nfaloling ralabira ra ovu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Na'ut i amtuan susa, Ubu nfaloling ralamami ra. Ia notu wean inyai boma utubira, tevek amka'a ma amlobang mia. Ba wean i mtyuan susa ovi wean amtuan roak a, na mkya'a ma mtyahang nal ralabira wean ami.
7 Ami amorang urun ne, na'a bira susa ra, na bira dardirin na'a bira inorang a nangrebat. Amka'a vali ne, na'ut i mtyuan susa wean ami, na Ubu veka nfaloling vali ralabira ra, wean watan i nfaloling roak ralamami ra.
8 Terang a valing averi, ami inamami ma mkya'a susa ovi amtuan roak na'a propinsi Asia. Susa avyai rira sian a dawan ovu aleman urun i lahir, ma notu ma wol amfikir roak ne, veka amva'at.
9 Ami amfarnuang ne, wean i rfaleka roak inukun matmatan verin ami. Na'uk afa yai nvotuk, boma deka amfadoku mami inorang a na'a tenamami ra watan, na'uk amfadoku a'uk verin Ubu i nfava'at tamata matmatan ra.
10 Ubu nfatalik roak ami tali matmatan i sian urun a. Ba amfaklo'i a'uk mami vava'at ra verin Ia, tevek amorang ne, Ia veka nfatalik ewal ami tali matmatan a,
11 tevek mtyorung ma mlyobang ami na'a bira falurut ra. Wean inyai bi, tamata rivun veka rfalak fara weninyai verin Ubu, tevek naflahar ma dawan ami tali bira falurut avyai.

Paulus nfalyawang na'a ni banbanan ma wol nti kota Korintus

12 Ami ralamami dawan na'a afa ini: ralamami ila'a ra rfalyawang roak ne, afa ovi lokat amar amotu roak verin mia rmerat urun, wean lahir afa ovi Ubu ntorung roak a. Afa ovi amotu ra wol rtali tamata rira fikiran ra, na'uk amotu ovu ralamami urun, tevek rtali lahir Ubu Ni rala lolin a. Amotu wean inyai verin mia ovu vali verin tamata liak ra munuk.
13-14 Na'a mami surat a, na amtulis watan afa ovi bisma byas ovu fyan-aran. Fiang ini mia wol fyan-aran munuk afa ovi amotu ra, na'uk era ma amar isa, na veka fyan-aran. Wean inyai, boma ti naran amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a, na ami veka amfadawang mia, ovu mia veka fyadawang vali ami.
15-16 Ya'a uka'a mnga'un afa yai, ba unovak lan roak mane ti ulola mia. Ufikir ne ulola mia veki, beti uti Makedonia. Nata ewal ya'a, na ulola ewal

mia. Otu wean inyai ma ulobang nala farua mia, ovu mia bisma mlyobang
ya'a na'a ning banbanan a ma uti Yudea.*
17 Kena ma ya'a wol otu afa ovi ufadoku roak ma otu ra. Otu roak
wean inyai, ba mia fyikir ne, ning dardirin a wol nana'a wan isa? Te mia
minovak ne, afa avyai rtali watan ralang a, ma amar boku ufalak ne, otu,
na'uk amar boku ufalak ewal ne, wol otu?
18 Ubu not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra. Ba afa ovi ufalak verin mia
yai, wean lahir inyai, ovu wol mane ukiluk-ukiban ma ufalak ne, mane otu
te wol otu.
19 Ya'a, Timotius ovu Silas† amfamalik roak Ubu Yanan a, Yesus Kristus,
verin mia. Yesus wol mane nfalak watan, na'uk not-orang lalawatan afa
ovi nfalak ra.
20 Ita tka'a ne, afa avyai kena, tevek Kristus nfakena munuk lahir afa ovi
Ubu ntorung ma notu ra. Wean inyai bi nahu Kristus, na ita bisma tfalak
ne, “Kena urun,” ma tfadawang Ubu.‡
21-22 Ia notu roak ma torang Yesus, ovu itmunuk teluk roak Ubu yanan
ra. Ia nfili roak ita ma notu faneak al nfaturu ne, Ni roak ita. Nala Ni Roh
a ma nleal raladida ra, ma neluk faneak na'a afa ovi nfadoku roak, ma
veka nala munuk lahir afa ovi ntorung roak yai verin ita.
23 Terang a valing averi, ya'a wol usiklabir. Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak
ra kena. Ia nka'a ralang a ne, wol uti ewal Korintus, tevek ufena ma utabu
mia ma ti naran i ralabira ra lalau urun a.
24 Ami wol mami ngrebat ma amfareta mia na'a afa ovi myorang a, tevek
bira dardirin a nangrebat na'a bira inorang a. Na'uk velik aba, inamami
ma itmunuk tkarya na'a isa, boma ralabira lolin urun.

2

1 Ya'a Paulus, uvolan roak na'a ralang a ne, veka wol uti roak ma utuan
mia, betane otu ma ralabira ra lalau.
2 Tevek wean i otu ma ralabira ra lalau, na tamata iki vali bisma nfaloling
ralang a? Mia a'uk tamata ovi otu roak ma ralabira ra lalau.*
3 Wean inyai bi utulis lan surat yai verin mia, tevek ufena ma ti ulola
mia, betane myotu ma ralang a lalau. Velik aba, mia musti myotu ma
ralang a lolin urun, tevek ya'a orang ne, wean i ralang a lolin urun, na
mia munuk ralabira ra veka lolin urun vali.†
4 Na'ut i utulis surat yai verin mia, na ralang a nwa'uk ovu lalau urun i
lahir ma lung ra rditi. Ya'a wol mane otu ma ralabira ra lalau, na'uk inak
ma mkya'a ne, ulobang urun bir tinemun.

Paulus nfalak ma tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus musti rabun terarir-valirira i notu salasilan

5 Terang a valing averi, tali bir tinemun, na tamata isa notu roak ma
ralabira ra lalau. Ya'a ralang a wol lalau wean mia, na'uk mia munuk
ralabira ra lalau, te tamata boku watan tali bir tinemun ralarira ra lalau.
Ya'a ufena otu ma ralabira ovi lalau yai ntafal ila'a.

---

* **1:15-16 1:15-16** Makedonia yai propinsi isa na'a Yunani ni lihir marmar a. † **1:19 1:19** Silas naran liak a ne, Silwanus. ‡ **1:20 1:20** Galatia 3:16, Kolose 1:19, I Korintus 1:30, Wahyu 3:14, 22:13 (Kristus nfakena munuk lahir Ubu Ni tnorung ra.) * **2:2 2:2** Tamata ralarira ra lalau, tevek Paulus ntabu ira. † **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalyawang ne, surat i Paulus ntulis lan yai, wol nleal roak. Na'uk ka'a bi surat i nfamalik na'a ayat ini, nfaturu 1 Korintus pasal 5. Paulus ralan a lalau, tevek na'a ni surat a, ia musti ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus.

6 Tamata i notu afa sala wean inyai, na naran roak ma tamata etal dawan
tali bir tinemun mtyabu ia.
7 Ba fiang ini mia musti myabun ia na'a ni afa sala ovi notu ra, ovu
fyaloling ewal ralan a. Wean i wol myotu wean inyai, na ralan a veka
lalau urun i lahir, ti naran i veka wol norang roak Kristus.
8 Wean inyai bi usurak mia, boma ralabira urun ma mlyobang ia.
9 Utulis surat yai verin mia ma al usi'ik ne, ralabira urun ma myot-orang
afa ovi ufalak verin mia te wahal.
10 Wean i myabun roak tamata isa na'a ni afa sala ovi notu verin mia,
na ya'a veka abun vali tamata yai ni afa sala ovi notu ra. Wean i tamata
ni sala, na abun roak ia. Otu afa avyai munuk na'a Kristus wahan ralan a
ma na'a bira lolin.
11 Ufalak ma musti tabun ia, boma nitdawan a deka nweang nala ita,
tevek tka'a roak afa ovi nitdawan notu ra.

Paulus ralan lalau na'a kota Troas ovu propinsi Makedonia

12 Na'ut i uti aran Troas ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik
Kristus, na Duila'a nfaturu roak linga'an verin ya'a ma ukarya na'a inyai.
13 Na'uk ralang a wol malinan, tevek wol utuan terang i Titus, ba utuli
tamata ovi rna'a inyai ma uti Makedonia.

Ita utudida tevek Kristus

14 Velik ne wean inyai, na ami amfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Ia
nban-ulu lalawatan verin ami, ma notu ma utumami. Ia notu wean inyai,
tevek mami vava'at isa roak ovu Kristus. Ubu nala ami ma amfamalik Ni
Ivar Lolin ma tamata ra rka'a Kristus, ti nsoru wan inba watan, wean afa
voan lolin i voan a ti nsoru munuk tamata ra na'a wan inba watan.
15-16 Amfamalik roak Kristus, ba ami weamami afa voan lolin i notu ma
Ubu ralan lolin, wean lahir Kristus notu ma Ubu ralan lolin. Ba verin
tamata ovi Duila'a nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal,
na ami weamami afa voan lolin yai, tevek amfamalik Ni Ivar Lolin. Ivar
Lolin yai nala vava'at lolin i wol ni wahan. Na'uk verin tamata ovi wol
rorang Kristus, na voamami ra wean afa voan sian i tali tamata matmatan
ra, ovu Ia nukun ira. Na'uk wol tamata isa vali bisma notu munuk karya
yai.
17 Ami wol weamami tamata liak ra, ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra ma
al rdava uturira. Na'uk ami ralamami urun ma amfamalik afa ovi Kristus
nfalak ra ovu Ni ngrebat a, na'a Ubu wahan ralan a. Ubu nsinir ami ma ti
amfamalik Ni Ivar Lolin a wean inyai.

3

Ubu Ni tnorung ngorva'an a

1 Terang a valing averi! Mia deka fyikir ne, amfadawang ewal tenamami
ra, te weamami tamata liak ovi rtaha surat i rotu ma al rfadawang ira, te
rera surat tali mia ma fyamalik ira verin tamata ra. Ami wol weamami
inyai.
2 Mia weabira surat i rtulis ma al rfadawang mami karya i amotu verin
Ubu. Ni Roh a ntulis surat yai na'a ralamami ra, ovu bira vava'at ra rfaturu
ne, myorang Yesus. Mia weabira surat i tamata ra munuk rbas ma rka'a
mami karya ovi amotu ra.
3 Lyawan roak ne, bira vava'at ra wean surat i ntali Kristus. Ia ntulis
surat yai tali karya ovi amotu ra. Kristus wol nala tinta al ntulis surat yai,

na'uk nala Ubu Ni Roh i nva'at a, ma al ntulis. Ia wol ntulis na'a vatu ovi
nglavar ra, na'uk ntulis na'a tamata ralarira ra.
4 Amfamalik mami karya verin mia wean inyai, tevek afa ovi Kristus
nfalyawang roak verin ami na'a Ubu wahan ralan a.
5 Ami wol amfalak ne, amala mami ngrebat ma amot-nala munuk karya
ini. Na'uk Ubu sa'i nala ngrebat verin ami ma amot-nala Ni karya ra.
6 Ia nfangrebat vali ami, ba bisma ameluk tamata sansinir ma amfamalik
Ni tnorung ngorva'an. Ni tnorung ngorva'an yai wol wean tnorung
mnanat a, tevek tnorung ngorva'an yai ntali Ubu Ni Roh, ovu wol rtulis
na'a inukun ovi Ubu nala verin Musa. Inukun ovi rtulis roak yai rvua
matmatan, tevek tamata ra wol bisma rot-orang munuk. Na'uk na'a Ubu
Ni tnorung ngorva'an a, na Ni Roh a nala vava'at kakiwal verin tamata
ra.*

Ubu Ni tnorung ngorva'an i nala verin ita, lolin rahi tnorung mnanat i nala verin Musa

7-8 Lalan ana, Ubu ntulis Ni inukun ra na'a vatu nglavar irua. Inukun
avyai rvua matmatan verin tamata ovi wol rot-orang. Velik ne wean inyai,
na'uk na'ut i Ubu nala Ni inukun avyai verin Musa, na vanan i nfitik
nyadat a vanan na'a Musa wahan ralan. Tamata Israel ra wol bisma rsi'ik
ma mnanat Musa wahan a, velik ne Ubu vanan yai mane nlia roak na'a
Musa wahan a. Lyawan urun ne, Ubu Ni tnorung ngorva'an i Ni Roh
nala a, nma roak ovu vanan i nfitik nyadat a ma vanan a nlia tali inukun
mnanat avyai.
9 Tevek wean i Musa ni inukun ovi rotu ma tamata ra rmata, vanan
a lyawan urun, na Ubu Ni tnorung ngorva'an i notu ma dida vava'at ra
rmalola, vanan a lyawan lia tali inukun mnanat yai vanan a.
10 Musa ni inukun yai vanan a lyawan urun. Velik aba, fiang ini Ubu Ni
tnorung ngorva'an yai vanan a lyawan urun i lahir, ba inukun i notu ma
tamata ra rmata yai wol fyawan lahir.
11 Tnorung mnanat i notu ma tamata ra rmata yai nma ovu vanan i
lyawan urun a. Na'uk Ubu Ni tnorung ngorva'an vanan a lyawan lia tali
tnorung mnanat yai, tevek Ni tnorung ngorva'an a nana'a, nata ti wol ni
wahan.
12 Ba amfaklo'i a'uk mami vava'at ra na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an
yai, tevek amka'a basil ne, Ni tnorung ngorva'an yai nana'a, nata ti wol ni
wahan. Ba amabrahi urun ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.
13 Ami wol weamami Musa, ma nkum-teri wahan a ovu maloli, boma
tamata Israel ra deka rsi'ik Duila'a vanan i mane nlia roak tali wahan a.†
14 Tamata Israel ra wean i rkum-teri rira fikiran ra ovu maloli ma
rasmotak obin, nata ma naran amar ini, tevek wean i rbas Ubu Ni tnorung
mnanat a, na wol rfan-aran. Kristus a'uk sa'i bisma naling vatuk afa i wean
maloli yai, wean i tamata ra rira vava'at isa ovu Ia.‡

---

* **3:6 3:6** Ubu Ni tnorung mnanat a wean ini: Musa ni inukun ovi ntulis roak rfareta tamata Yahudi ra na'a afa ovi musti rotu ra. Na'uk na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an a, na Ni Roh nangrihi na'a tamata iki watan ralan a ma norang Yesus. Msyi'ik vali ayat liak ovi rfamalik Ubu Ni tnorung ngorva'an na'a 1 Korintus 11:25, Ibrani 8:7-12, 10:16-17 ovu Yeremia 31:31-34, 32:39-40. † **3:13 3:13** Musa nkum-teri wahan a tali tamata Israel ra. Paulus ovu ni kida na'a rira karya a wol rkum-teri akataka na'a afa ovi rair ra. Keluaran 34:29-35 ‡ **3:14 3:14** Na'a ayat ini, na Paulus ntulis ne, “ma naran amar ini,” ihin a, amar i ntulis surat ini verin sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus.

15 Ti naran amar ini, na wean i rbas Musa ni inukun ra, na afa yai nteri
watan rira fikiran ra obin.
16 Na'uk wean i tamata isa norang roak Duila'a, na Duila'a veka naling
vatuk afa i wean maloli yai tali ia.
17 Duila'a wean lahir Ubu Ni Roh a. Ba wean i Ubu Ni Roh nleal raladida
ra, na salasilan ra wol rfareta roak ita, ovu vali Musa ni inukun avyai wol
rkeak roak ita.§
18 Fiang ini tamata ovi rorang roak Kristus wol rkum-teri roak waharira
ra ovu maloli. Ia notu ma raladida ra lyawan roak, tevek Duila'a vanan i
nfitik nyadat a. Wean inyai bi lokat amar, na Ubu Ni Roh a notu ma dida
vava'at ra ntafal ma wean Ia na'a vanan i nfitik nyadat a.

4

Ubu Ni metan ovi rna'a suran ralan

1 Ba terang a valing averi! Ubu Ni rala lolin a, bi nala karya verin ami
ma amfamalik Ni tnorung ngorva'an verin tamata ra. Ba wol amtalik ma
amfabana karya ini.
2 Ami amfadoku roak ma wol amotu lahir afa fanfonak ovi rotu ma
tma'it a. Ami wol amsiklabir ovu wol amfamalik tia ma watan Ubu Ni
vaivatul ra. Na'uk amfamalik afa ovi kena ra munuk na'a Ni vaivatul ra,
boma lyawan verin tamata ra. Ba wean inyai, na amtorung ma tamata
rivun bisma rka'a ne, afa ovi amotu ra kena na'a Ubu wahan ralan a.
3 Wean i Ivar Lolin i amfamalik roak yai wol lyawan obin verin tamata
boku, na Ivar yai wol lyawan verin tamata ovi ti rna'a yafwan kakiwal.
Afa isa nkum-teri ralarira ra, ba rafena ma rorang Yesus.
4 Nitdawan nlabir nala roak rira fikiran ra, ba wol rsi'ik lahir lyawan i
ntali Ivar Lolin. Ivar yai nfamalik Kristus vanan i nfitik nyadat a. Kristus
wean lahir Ubu felan a.*
5 Ami wol ka'i amfamalik tenamami ra. Na'uk amfalak ne, Yesus Kristus
yai dida Duila'a verin Ia, ovu ami ameluk tamata sansinir verin mia, tevek
Yesus ralan a nfalak ma amotu wean inyai.
6 Ubu nfalak roak ne, “Lyawan a veka nvotuk na'a ngarmeran ralan!”†
Ia notu vali ma lyawan a na'a raladida ra, boma dida fikiran ra lyawan
ma tfan-aran Ubu vanan i nfitik nyadat na'a Kristus felan a.
7 Ubu Ni tnorung ngorva'an i amfamalik a, wean metan i fyawan urun,
ma nana'a tenamami ra. Na'uk tenamami ra wean suran ma bisma
rakfefar watan. Wean inyai bi lyawan roak ne, ngrebat ila'a yai wol ntali
ami, na'uk ntali Ubu.
8 Ami amtuan sian afaka watan, na'uk afa avyai wol rotu teri nala ami
ma wol amfabana karya ini. Ami wol amka'a roak ne veka amotu aka,
na'uk amfaklo'i a'uk mami vava'at ra verin Ubu.
9 Tamata ra rwi-rwa ami, na'uk Ubu wol nlaun talik ami. Tamata ra
rvaval ma leka-batar ami, na'uk wol amamata.
10 Amka'a roak ne, tamata ra rfedan Yesus, ba bisma rotu vali ami wean
inyai, tevek amkarya verin Ia. Na'uk amva'at watan wean ini, ma tamata
liak rsi'ik lahir Yesus Ni vava'at a nvotuk vali na'a tenamami ra.
11 Amtuan susa lalawatan na'a mami vava'at ra, ti naran i mane
amamata a, tevek amfabana Yesus Ni karya. Wean inyai, boma tamata ra

§ **3:17 3:17** Ubu wol na'i vatuk Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rala vava'at kakiwal.
* **4:4 4:4** Kolose 1:15 † **4:6 4:6** Kejadian 1:3

bisma rsi'ik ne, Yesus Ni vava'at a nvotuk na'a tenamami ovi veka rmata ini.
12 Ami amtuan lalawatan afa ovi rotu ma mane amamata, boma mia bisma bira vava'at ngorva'an ovu Yesus.
13 Na'uk mami inorang wear isa, wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ya'a ungrihi, tevek orang Ubu." Ami amangrihi vali wean inyai, tevek amorang Ubu.‡
14 Amka'a ne, Ubu nfava'at ewal roak Duila'a Yesus tali matmatan, ba veka nfava'at vali ami. Notu munuk wean inyai, beti nala ami ovu vali mia, ma itmunuk tdiri wahan ralan a.
15 Ami amtuan munuk roak sian avyai ma na'a bira lolin, boma Ubu Ni rala lolin a nsoru munuk tamata ra ma veka rorang Ia, ma itmunuk tfalak fara weninyai verin Ia ovu tfadawang Ia.
16 Ba ami wol amtalik ma amfabana karya ini, velik ne tenamami ra rtafal ma rmafun. Na'uk lokat amar, na ralamami ila'a ntafal ma nangrebat.
17 Tevek sian ovi amtuan ra wol ka'i aleman, na'uk veka rvua afa lolin verin ami ma ti wol ni wahan, ovu nlia munuk afakataka. Afa lolin avyai, lolin lia sian ovi amtuan ra.
18 Ami wol amfadoku mami fikiran ra nana'a afa sian ovi rvotuk ra. Na'uk amfadoku mami fikiran ra na'a watan vava'at kakiwal ovu Ubu, tevek afa ovi sian ra rira amar a wol mnanat. Afa ovi wol trea ra rna'a kakiwal ma ti wol ni wahan.

5

Velik ne tmata, na'uk Ubu veka nfava'at ewal ita ovu nala tenadida ngorva'an ra

1 Ami amka'a roak ne, na'a lanit ivavan ini, na tenadida ra wean befak* ma ita ka'i tleal befak yai ralan a. Wean i befak i tleal yai nama'ar, na Ubu veka nala rahan ngorva'an verin ita na'a lanit ratan, inyai tenadida ngorva'an ra. Tamata ra wol rot-nala afa yai, na'uk Ubu ka'i notu lahir, ovu tenadida ngorva'an kakiwal, nata ti wol ni wahan.
2 Na'a dida befak i tleal fiang ini, na ita tafngamu'ur, tevek inadida urun ma tleal dida rahan ngorva'an a na'a lanit ratan. Inyai tenadida ngorva'an ovi wol bisma rakvisal.
3 Ita inadida ma wean inyai, boma wean i tmata, na tenadida ra veka ngorva'an na'a lanit ratan. Wean inyai, boma ita deka weadida tamata ovi wol rira kadaravit ma rabluhu watan.
4 Na'a dida befak i tleal fiang ini, na ita tafngamu'ur, tevek dida varvara aleman. Ita wol mane inadida ma tmata, na'uk inadida urun ma Ubu notu ma tenadida ra ngorva'an ewal, ovu dida vava'at kakiwal. Inyai nfaturu ne, ita inadida ma tkati tenadida ovi rtali lanit ivavan ini ovu tenadida ovi rva'at kakiwal na'a lanit ratan.
5 Na'uk Ubu ka'i nasusan roak ma veka tenadida ngorva'an. Ia nala vali Ni Roh a verin ita ma nleal raladida ra, al neluk faneak ne, veka nala munuk afa ovi ntorung roak verin ita.
6 Wean inyai bi notu ma nfangrebat ami ma amtahang lalawatan ralamami ra. Ami amka'a roak ne, amva'at na'a lanit ivavan ini obin, ba mami vava'at ra raroa tali Duila'a.

‡ **4:13 4:13** Mazmur 116:10 * **5:1 5:1** Vai mala npake vaivatul *kemah*, ba tfili ***befak***, tevek ayat ini ihin a ne, tenadida ra wol rva'at kakiwal. Ba befak na'a teri watan, wean tenadida ra na'a lanit ivavan a.

7 Na'a mami vava'at ra, na amva'at tali mami inorang verin Kristus. Ami
wol amva'at tali afa ovi amsi'ik ra na'a ini.
8 Wean inyai, na notu ma nfangrebat ami. Nlia tali inyai, na inamami
ma amati talik tenamami ini, boma bisma amamunuk Duila'a amleal wan
isa.
9 Wean inyai bi, inamami urun ma amotu ma Kristus ralan lolin. Amotu
wean inyai na'a mami vava'at i fiang ini, ovu na'a mami vava'at ovi veka
rma ini.†
10 Ita munuk veka ti tdiri Kristus wahan ralan a ma nfaleka inukun verin
ita. Ba lokat ita veka tatuan afa ovi inovan ovu afa lolin te afa sian ovi
totu ra.

Ubu ntorung ma tamata ra bisma lolin ewal ovu Ia nahu Yesus

11 Ami amka'a roak ne, amar i Duila'a mane nfaleka inukun verin tamata
ra sarseri roak, ba amalang urun Ia. Wean inyai bi amkarya ovu ralamami
urun, ma amotu ma tamata ra rorang Duila'a Yesus. Ubu nka'a munuk afa
ovi rna'a ralamami ra, ovu inak ma mkya'a vali afa ovi rna'a ralamami
ra.
12 Ya'a wol ufalak wean inyai ma amfakaratat tenamami ra. Na'uk
inamami ma mkya'a vali afa lolin ovi amotu ra, ma fyalak ne, lolin ami.
Amfalak wean inyai, boma byalat nala tamata ovi rfakaratat tenarira ra,
tevek rsi'ik a'uk tamata felarira ra, na'uk wol rsi'ik afa ovi rtali tamata
ralarira ra.
13 Ba wean i mami fikiran ra wean tamata ovi rfoar ra, na inyai neluk
varvara verin ami ovu Ubu. Wean i mami fikiran ra lyawan, na inyai
nfaturu ne, utubira roak.
14 Kristus Ni silobang a nfangora urun ami ma nfareta ami. Amfan-aran
roak ne, Kristus nmata verin tamata ra munuk, na inyai nfaturu ne, tamata
ra munuk rfaroa ira tali Ubu, ma wean ralarira rmata munuk roak.
15 Kristus nmata roak verin tamata ra munuk, boma tamata ovi ralarira
rva'at tevek rorang Kristus, wol mane rsi'ik watan tenarira ra. Na'uk
tamata avyai rva'at ma al rfaloling Kristus ralan a. Ia nmata ovu nva'at
ewal roak tali matmatan a verin ira.
16 Ba wean inyai bi ami wol amfili roak tamata ra tali mami fikiran ra.
Lan a, amfikir Kristus ovu mami fikiran ovi rtali lanit ivavan watan, na'uk
fiang ini wol amfikir roak Ia wean inyai.
17 Ba tamata i norang roak Kristus, na ia ni vava'at a ngorva'an roak.
Ni vava'at mnanat i norang nitdawan, nlia roak. Fiang ini ni roak vava'at
ngorva'an a!
18 Ubu notu munuk afa yai na'a Kristus, ba dida vava'at a lolin ewal ovu
Ia. Ia nala karya verin ami ma amfamalik verin tamata ra ma rira vava'at
ra lolin ewal ovu Ia.
19 Ami amfamalik ne, afa ovi Ubu notu nahu Kristus, notu ma tamata ra
rira vava'at ra lolin ewal ovu Ia, ovu Ia wol nrekan salasilan ovi rotu ra.
Ia nala karya yai verin ami, ma ti amfamalik ivar i nfalyawang malinan i
ntali Ubu yai verin tamata ra.
20 Ba wean inyai, bi ami ameluk Kristus Ni tamata sansinir ra, ma nahu
ami, Ubu nala Ni snurak ra verin tamata ra. Amangrihi verin mia na'a
Kristus naran a ma amfalak urun ne, mtyorung ma Ubu notu ma bira
vava'at ra malinan ewal ovu Ia.

---

† **5:9 5:9** Mami vava'at ovi veka rma ini na'a lanit ratan.

21 Yesus Kristus wol Ni salasilan akataka, na'uk Ubu notu ma nvara dida
salasilan ra munuk, boma itmunuk dida vava'at ra bisma rmalola, ovu
lolin ewal ovu Ia. Ia notu wean inyai, tevek torang Ia.

6

1 Terang a valing averi! Amkarya verin Ubu, ba amsurak mia, boma
deka myotu ma Ni rala lolin i nala roak verin mia yai, wol ihin lahir na'a
bira vava'at ra.
2 Tevek Ubu nfalak roak na'a Surat Ralan ne:
“Na'ut amar i ralang a nfalak a, na Ya'a urenar mu falurut a,
ovu na'ut amar i usikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal, na Ya'a ulobang vali oa.”
Mingnanang ma lolin, tevek amar ini, amar i Ubu ralan a nfalak. Amar
ini vali amar i Ubu notu linga'an ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal.*

Paulus ntuan angangal na'a Ubu Ni karya ralan a

3 Na'a afaka watan, na amsahak urun ma amfabana ma lolin mami
vava'at ra, boma tamata ra deka rfasala ami na'a mami karya ra.
4 Na'uk amfaturu ne, ameluk tamata sansinir verin Ubu na'a afa ovi
amotu ra munuk. Amtahang nal ralamami ra na'a susa ovi tamata ra rotu
verin ami, ovu na'a susa afaka watan.
5 Amtahang ralamami ra na'ut amar ovi tamata ra rwi-rwa ami, ovu
rvaval ami, ovu vali ra'abu'i ami. Amkarya urun ia, nata amakla watan,
ovu amar boku, na wol amtuba ovu amtolat watan.
6 Amfaturu ne, Ubu Ni tamata sansinir verin ami na'a afa ovi amotu
ra, ovu ralamami ra rmerat urun, ovu vali amfaturu na'a mami kaka'a
ra. Amtahang nal ralamami ovu amarkai, ovu Ubu Ni Roh a nkarya na'a
ralamami ra, ovu vali amlobang tamata liak ra ovu ralamami urun.
7 Amfamalik afa ovi kena ra, ovu Ubu Ni ngrebat a nfangrebat ami na'a
afa ovi amotu ra. Afa ovi amotu ra munuk rmalola, ba afa avyai reluk
minak verin ami ma amlotar mami inorang a, ovu vali amangal tamata
ovi rangal ami.
8 Tamata boku ralang ami, na'uk boku rfama'it vali ami. Boku
rfadawang ami, na'uk boku rfalak sian vali ami. Ami amfalak lalawatan
afa ovi kena ra, na'uk tamata boku rfalak ne, amsiklabir.
9 Ira ranovak ne, tamata ra wol rka'a ami, na'uk velik aba, tamata ovi
rorang Yesus rka'a lahir ami. Ira rfikir ne amamata roak, na'uk amva'at
obin. Velik ne rwi-rwa ami, na'uk wol amamata.
10 Velik ne rotu ma ralamami lalau, na'uk ralamami lolin urun. Ami
tamata kasian ami, na'uk amotu ma tamata rivun rka'i na'a rira inorang
a. Ira ranovak vali ne, ami wol mami afakataka, na'uk velik aba, ami
mami munuk afakataka.
11 Terang a valing ovi mnya'a kota Korintus. Ami amfalak munuk roak
ralamami ra, ovu vali amlobang urun mia.
12 Amfaturu mami silobang verin mia, na'uk mia wol fyaturu bira
silobang verin ami.
13 Terang a valing averi, deka fyonak ralabira ra verin ami, wean ami
vali wol amfonak ralamami ra verin mia, tevek fiang ini ungrihi wean
lahir i ungrihi verin yanak ra.

Deka isa mia ovu tamata ovi wol rorang Yesus

* **6:2 6:2** Yesaya 49:8

14 Terang a valing averi! Deka isa mia ovu tamata ovi wol rorang Yesus,
tevek lafirba ma afa ovi lolin ra, ovu afa ovi sian ra, isa ira? Te wean inba
ma tamata ovi rbana na'a lyawan a, ovu tamata ovi rbana na'a ngarmeran
a, isa ira?
15 Wol mane trea lahir ne, Yesus irua nitdawan a ra'an vai isa! Te tamata
ovi rorang Yesus ovu tamata ovi wol rorang Yesus rira vava'at ra wear isa?
Wahal lahir!
16 Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a ovu wan i ba'i rfadoku walut ra na'a wol
wear isa. Ita weadida lahir Ubu i nva'at Ni Rahan Dawan Falurut a.
Ia nfalak roak na'a Ni Surat Ralan ne:
"Ya'a veka uti una'a fruarira ra,
ma uva'at ovu ira.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning tamata ovi rorang Ya'a.†
17 Wean inyai, bi fyaroa mia tali tamata ovi wol rka'a Ubu,
ovu mdyir-talik ira. Deka mkyena lahir tamata avyai rira afa ovi ngra-
ngrodi ra,
boma ala mia ma myeluk Ning tamata ovi rorang Ya'a.‡
18 Ya'a veka eluk Yamabira, ovu
mia veka myeluk yanak brana ra ovu yanak vata ra.
Vaivatul avyai rtali Duila'a i Ni ngrebat a nlia munuk."§

7

1 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ubu notu Ni tnorung avyai
verin ita. Ba wean inyai, na ita musti tfaroa tenadida ra ovu raladida ra
tali afa ovi ngra-ngrodi ra munuk. Totu wean inyai ma al nfaturu lahir ne,
talang urun Ubu, ba tasahak urun ma dida vava'at ra rmerat urun.*

Paulus inan lolin, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus rahil roak ma rtalik tali afa sian ovi rotu ra

2 Terang a valing averi, amera verin mia ma myala ami na'a ralabira ra.
Ami wol amotu sala verin tamata isa vali, te wol amfaruki tamata isa, ovu
wol amdava utumami tali tamata isa vali.
3 Ya'a ufalak wean inyai, na wol mane ufasala mia. Ufalak lan roak ne,
mia mnya'a roak ralamami ra, ba isa roak ita, ti naran i tmata a.
4 Ya'a ungrihi verin mia ovu ni malolan a watan, ovu vali ufadawang
mia. Na'ut i amtuan susa rivun, na mia fyaloling ralang a, ovu ralang
lolin urun, tevek mia.
5 Na'ut i amaran Makedonia, na wol mami amar ma amyari ami. Na'a
afaka watan, na amtuan susa. Tamata ovi wol rtali tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung rfalak sian ami, ovu inar ma rsingarahi ovu ami, ovu
ambobar vali afa boku na'a ralamami ra, tevek amfikir mia.
6 Na'uk Ubu nfaloling tamata ovi ralarira ra lalau. Ia nsinir Titus nma
ma nfaloling ralamami ra.
7 Ami ralamami ra lolin na'ut i Titus nma, na'uk nlia tali inyai, na
ralamami ra lolin urun tevek nfamalik ne, mia fyaloling ralan a. Ia

† **6:16 6:16** Lan ana, Ubu Ni Roh nleal tamata Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan a, na'uk fiang ini Ni Roh nleal Ni tamata ralarira ra. Msyi'ik Imamat 26:12 Yeremia 37:27, 1 Korintus 3:16, 6:19, Yehezkiel 20:34, 41. ‡ **6:17 6:17** Yesaya 52:11, 2 Samuel 7:14, 7:8 § **6:18 6:18** 2 Samuel 7:14, 7:8, Yesaya 43:6, Yeremia 31:9, 1 Tawarikh 17:13 * **7:1 7:1** Tnorung ovi Paulus nfalak na'a ayat ini, rna'a 2 Korintus 6:17-18

nfamalik vali verin ami ne, mia myaseak urun ma mtyuan ya'a, ovu myahil roak tali bira afa ovi lan a myotu ra. Nfalak vali ne, fiang ini ralabira urun roak ma iva'ubira ma myotu afa ovi ufalak ra. Afa avyai rotu ma ralang a ntafal ma lolin urun i lahir.

8 Ba velik ne otu roak ma ralabira lalau ovu ning surat yai, na'uk wol ahil tali afa i otu yai. Kena urun, tevek amar i utulis surat yai, na ahil tevek uka'a ne, surat yai notu ma ralabira lalau, na'uk ralabira i lalau yai wol mnanat.†

9 Na'uk fiang ini ralang a lolin urun. Ning rala lolin yai wol ntali ralabira i lalau yai. Na'uk ralabira lalau i notu ma myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra, wean lahir i Ubu ralan nfalak a, ba wol amfaruki mia.

10 Ralabira i lalau yai wean lahir i Ubu ralan a nfalak a, ovu notu ma tamata ra rkati rira fikiran ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Ia nsikat tamata avyai tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Wean i tamata ra rahil wean inyai, na wol rfarnuang roak ne, sian a nana'a ralarira ra. Na'uk tamata ralarira lalau i ntali watan afa ovi tamata ralarira rfalak ra, veka notu ma tamata ra rira matmatan kakiwal.

11 Eka minovak na'a ralabira lalau i Ubu ralan a nfalak yai. Ralabira lalau yai notu ma ralabira urun ovu mlyotar nala tenabira ra. Afa yai notu vali ma mingrova tamata ovi rotu salasilan ra, ovu byobar, betane salasilan yai notu ma myot-orang vali. Ralabira i lalau yai notu vali ma myaseak ma mtyuan ya'a, ovu iva'ubira ma myotu afa ovi ufalak ra. Wol mane inyai watan, na'uk mibrahi vali ma myukun lahir tamata i notu sala. Afa ovi myotu munuk roak yai rfaturu lahir ne, wol bira sala.

12 Wean inyai bi utulis roak surat yai verin mia, na'uk wol mane utulis surat yai verin tamata i notu sala a. Wol utulis surat yai vali verin tamata ovi rfarnuang sala i tamata liak isa notu a. Na'uk utulis surat yai verin mia munuk, boma na'a Ubu wahan ralan a, na ka'i mkya'a lahir ne, bira silobang a dawan urun verin ami.

13 Bira afa ovi myotu ra rotu ma ralamami lolin urun.

Nlia tali inyai, na ralamami ra lolin urun, tevek amrenar ne, mia myotu ma Titus ralan a lolin urun ovu ralan a malinan.

14 Na'ut i Titus wol nti nalola mia obin, na ufamalik roak bira lolin a verin ia. Mia wol fyama'it ya'a, tevek myot-orang lahir afa ovi amfalak roak verin ia. Afa ovi ufalak roak verin mia yai kena lahir ovu afa ovi amfalak verin Titus, ma al amfadawang mia. Ba tali inyai, na nfaturu lahir ne, afa ovi amfalak verin Titus yai kena lahir.

15 Fiang ini ia nlobang urun mia, tevek nangnanang ne, myot-orang lahir afa ovi nfalak roak verin mia yai, ovu vali na'ut i ti nalola mia, na myalang urun ia.

16 Ya'a ralang a lolin urun, tevek na'a afaka watan, na orang urun mia.

8

Snurak verin ita tamata ovi torang Yesus, ma tala dida kubang ra ovu raladida urun verin tamata ovi rorang Yesus na'ut i rtuan susa

1 Terang a valing averi, inamami vali ma mkya'a ne, wean inba ma Ubu nala Ni rala lolin a verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Makedonia.

---

† **7:8 7:8** Tafsiran boku rfalak ne, surat i Paulus nfamalik na'a ayat ini, nana'a 1 Korintus pasal 5. Pasal ini ni vaivatul ra rtabu urun rira sidovung na'a tamata i notu sian na'a sidovung ralan a.

2 Na'ut i rtuan susa dawan urun a, na ralarira ra rtafal ma lolin urun.
Velik ne rira kasian dawan urun, na'uk ralarira urun i lahir ma rala
kubang ma al rlobang tamata inorang liak ra.
3 Ya'a uka'a basil ne, rira afa ovi rala roak avyai inovan ovu rira ngrebat
ra. Ira rotu roak wean inyai, ovu rala vali ma nlia tali rira ngrebat ra.
Ralarira rfalak ma rotu wean inyai, ba rot-orang watan.
4 Ira ralarira urun vali ma rera verin ami, ma rovu vali ma rala rira
kubang ma al rlobang tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a propinsi
Yudea.*
5 Ira rala ma nlia lahir tali i amnovak a. Ira rala lan roak tenarira ra
verin Duila'a ma rot-orang afa ovi ralan nfalak a. Ira rot-orang vali afa
ovi amfalak ra, wean watan i Ubu ralan nfalak a.
6 Wean inyai bi amera urun ma Titus nti nalola mia, boma nlobang mia,
wean lahir i notu lan roak a. Amera ma nalola mia, boma nlobang mia
ma misdovu munuk bira kubang ovi mane myala al mlyobang tamata liak
ovi rorang vali Yesus, ma fyaturu bira rala lolin ra.
7 Ba fiang ini mkya'i roak na'a afaka watan. Mingrebat na'a bira inorang
a, bira ngrihi ra, bira kaka'a a, ovu ralabira urun ma mlyobang tamata
ra, ovu vali bira silobang a verin ami. Wean inyai bi inamami urun, ma
fyaturu bira lolin a na'a afa ovi myala verin tamata ra.
8 Ya'a ufalak afa avyai, na'uk wol mane ufareta mia, ma misdovu bira
kubang wean inyai. Na'uk mane ufaturu verin mia ne, tamata ovi rorang
Yesus na'a Makedonia ralarira urun ma rlobang tamata liak ovi rorang
vali Yesus. Otu wean inyai, boma uka'a ne, ralabira urun al mlyobang
tamata ovi rorang Yesus te wahal.
9 Ufalak wean inyai, tevek mia mkya'a roak dida Duila'a Yesus Kristus Ni
rala lolin a verin ita. Ia nka'i, na'uk notu ma tenan a wean tamata kasian
ra, ma al nakvanak mia, boma tali Ni kasian a, na notu vali ma mkya'i
na'a Ubu wahan ralan a.
10-11 Ba usurak mia wean ini ma na'a bira lolin: Kena urun ma fiang ini
myot-nala munuk karya ovi ralabira ra rfalak, na'ut i beti fyabana na'a
varat i nti a. Mia bira karya yai, ma myala kubang verin tamata liak ovi
rorang vali Yesus. Mia myotu ula lalean tali tamata liak† ovi rorang vali
Yesus, ovu vali fyikir lan lalean ma myotu wean inyai. Afa yai nvua afa
lolin verin mia, ba myotu lahir ti naran i roak a, wean i ralabira rfalak ma
misdovu lan bira kubang lokat mia, ma inovan ovu bira ngrebat ra.
12 Wean i ralabira urun na'a afa ovi myala verin tamata liak ra, na Ubu
veka ntorung vali bira afa ovi myala yai. Ia wol nera afa ovi wol rna'a
mia, na'uk nera afa ovi rna'a roak mia.
13 Ya'a ala varvara verin mia, wol mane ufamaraang tamata liak rira
varvara a, na'uk otu wean inyai, boma bira varvara ra wearira isa.
14 Ba fiang ini afa ovi rna'a mia, na myala ma al fyakena tamata ovi wol
rira ra, boma afa ovi wol rna'a mia, ira veka rala vali ma al rfakena mia.
Wean inyai, na bira varvara ra wearira isa.
15 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Tamata ovi rasdovu ma rivun, na wol teran vali.
Tamata ovi rasdovu kedan watan, na wol mamahin vali."‡

---

* **8:4 8:4** Banbanan tali kota Korintus ma nti propinsi Yudea na'an karedralan irua te itelu, tevek rsifaroa ira. Kota Yerusalem nana'a propinsi Yudea ralan a. † **8:10-11 8:10-11** Tamata liak ovi rorang Yesus na'a Yudea, ntali ayat 4. ‡ **8:15 8:15** Ayat ini nfamalik afamtahan i naran *manna*, msi'ik Keluaran 16:18.

Paulus nsinir Titus ovu ni kida irua ma rti rala kubang ovi rasdovu roak na'a kota Korintus, ma rtaha rti verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

16 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek notu roak ma Titus nlobang mia, wean lahir i ulobang mia.

17 Titus ti nalola mia ma not-orang afa ovi amfalak ra verin ia. Na'uk nlia tali inyai, na ia ralan urun ma nlobang mia, ovu vali ralan a nfalak roak ma veka nti nalola mia.

18 Amsinir vali terad a valid isa, boma nfatuang ia ma irua rti ralola mia. Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk ralang ma dawan ia, tevek ni karya a lolin ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

19 Nlia tali inyai, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra rfili roak ia ma nfatuang ami na'a mami karya a, ma amsiduk bira kubang ovi misdovu roak verin tamata kasian ovi rna'a Yudea. Amotu karya ini, boma rfadawang Duila'a, ovu tamata ra rsi'ik vali ne, ami ralamami urun ma amlobang terad a valid ra.

20 Amsi'ik wamami vali, boma tamata ra deka rfasala ami na'a kubang ovi tamata ovi rorang Yesus rala roak ma amtaha yai. Kubang ovi amtaha yai dawan urun.

21 Ralamami ra rfalak ma amasusan kubang avyai ovu ni malolan watan, na'a Ubu wahan ralan a, ovu vali na'a tamata waharira ralan ra.

22 Amsinir vali teradida isa ma ti ntafal Titus ovu ni kida yai, ma ti rasdovuk bira kubang ra. Amsi'ik roak teradida ini fafira roak na'a karya ovi amala verin ia. Ia ralan urun ma nlobang ovu nkarya verin Duila'a. Fiang ini inan urun ma nlobang mia, tevek ralan a dawan ne, veka misdovu bira kubang ra, ma al mlyobang tamata ovi rorang Yesus na'a Yudea.

23 Titus yai, ning kida i amamunuk amkarya ma amlobang mia. Tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra rfili terad a valid irua yai. Rira afa ovi rotu ra, rotu ma tamata ra rfadawang Kristus.

24 Ba amera ma fara fyaturu bira silobang a verin ira, ma tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk rka'a ne, mlyobang ira, boma inovan ovu kena lahir ovu afa ovi amfalak roak ma amfadawang mia na'a waharira ralan ra.

9

Tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rasdovuk rira kubang ra ma rala verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Yudea

1-2 Terang a valing averi! Uka'a roak ne, ralabira ra lolin urun, bi myala bira kubang ra verin tamata ovi rorang Yesus na'a Yudea. Wol lolin ma utulis kubang avyai na'a ning surat a, tevek lyawan roak ovu uka'a ne, inabira ma mlyobang ira, bi ufadawang roak mia verin tamata Makedonia ra. Ufalak verin ira ne, “Varat i nti roak veli, na terad a valid ovi rna'a propinsi Akhaya* rasdovuk roak rira kubang ra, ma veka rala ma al rlobang tamata ovi rorang Yesus.” Wean inyai, bi tamata rivun na'a Makedonia mane rot-orang mia, ma rasdovuk vali rira kubang ra.

3 Velik aba, usinir Titus ovu terad a valid irua yai ma rti rtuan mia, boma afa ovi amfalak roak ma al amfadawang mia yai, wol mane vaivatul vu watan. Otu wean inyai, boma misdovuk kikyai bira kubang ra munuk, tevek ufalak roak verin ira ne, misdovuk munuk roak.

---

* **9:1-2 9:1-2** Kota Korintus nana'a propinsi Akhaya.

4 Ami veka amama'it watan, wean i tamata Makedonia ra rorang ya'a
na'ut i uti ma ulola mia ma rsi'ik ne, wol misdovuk kubang avyai obin.
Ami veka amama'it, tevek amfalak lan roak verin ira ne, misdovuk munuk
roak kubang avyai. Wol mane ami watan amama'it, na'uk mia vali veka
mya'it.
5 Ba wean inyai, bi usinir lan terad a valid avyai ma rti rlobang mia,
boma misdovuk nala bira kubang ovi mtyorung roak ma myala yai. Otu
wean inyai, boma nfaturu ne, bira kubang ovi misdovuk avyai myala ovu
ralabira urun, ovu wol mane tamata rkiwal mia ma myala.

Tlobang tamata ra ovu raladida urun, na Ubu veka naflahar ita

6 Mingnanang vaivatul ini! Tamata ovi ravuri-rava nabat ra kadkedan
watan na'a rira va'i ra, na rira va'i ihin a veka kedan a watan vali. Na'uk
tamata ovi ravuri-rava ma nabat rivun, na rira va'i ihin a veka rivun vali.
7 Lokat tamata musti ka'i nala ni kubang a wean lahir i ralan a nfalak
a. Deka mane nala ovu ralan lalau, te tamata liak ra rkiwal ia beti nala.
Na'uk fara nala ovu ralan lolin, tevek Ubu nlobang urun tamata i nala afa
verin tamata liak ra ovu ralan lolin urun.
8 Ubu Ni ngrebat ma nala Ni kalolin a munuk verin mia, boma nfakena
afakataka munuk na'a bira vava'at ra. Ia notu munuk wean inyai verin
mia, boma myot-nala munuk karya lolin ra ma al mlyobang tamata liak
ra.
9 Wean i rtulis roak na'a Surat Ralan a ne, tamata i nlobang ma dawan
tamata kasian ra,
“Ia nala kalolin a verin tamata kasian ra,
Ni vava'at nmalola lalawatan, nata ti wol ni wahan.”†
10 Ubu nala nabat ra verin tamata ovi rotu va'i ra, ovu vali nala
afamtahan ra verin ita munuk. Ia veka notu vali wean inyai verin mia. Ia
veka nala nabat ra ma mivuri-miva, ovu veka notu ma nabat avyai vuar
ma rivun, boma ralabira ra lolin ma myala ma dawan vali verin tamata
ovi wol rira ra.‡
11 Ubu veka nfaka'i mia ovu Ni kalolin ra na'a afaka watan, boma
mlyobang lalawatan tamata ra ovu ralabira urun. Tamata ra veka rfalak
fara weninyai verin Ubu, tevek bira kubang ovi misdovuk roak ma
amsiduk verin ira.
12 Bira karya lolin i myotu ini, wol mane nlobang watan Ubu Ni tamata
inorang ovi rira kasian a dawan na'a Yudea, na'uk notu vali ma tamata
rivun rfalak fara weninyai verin Ubu, tevek afa ovi myotu roak yai.
13 Tali bira karya lolin i fyaturu yai, na tamata ovi rorang Yesus na'a
Yudea veka rfadawang Ubu, tevek rsi'ik ne, myot-orang Ubu Ni Ivar Lolin
i nfamalik Kristus. Ira rfadawang Ia vali, tevek ralabira lolin ma msyiduk
bira afaka watan verin ira, ovu verin tamata ra munuk.
14 Ira rlobang mia ovu veka raflurut verin mia, tevek Ubu nala roak Ni
rala lolin i dawan urun a verin mia.
15 Terang a valing averi! Mya ma tfalak fara weninyai verin Ubu, tevek
nala roak Yanan a verin ita. Dida vaivatul ra wol raran ma tfamalik nala
afa ovi nala roak verin ita.

10

Paulus nlotar tenan a ma nfalyawang ne rasul urun ia

---

† **9:9 9:9** Mazmur 112:9 ‡ **9:10 9:10** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, Ubu veka nala kubang lalawatan verin ira, ma naran ma al rlobang tamata kasian ra ovu ralarira lolin.

1 Terang a valing averi! Tamata boku rfalak ne, “Paulus wol nabrahi ma
nsurak mia wean i itmunuk tna'a wan isa, na'uk wean i nana'a raroa, na
nabrahi watan ma nsurak mia.” Na'uk ya'a Paulus, ufakabava tenang a
ovu umarkai wean Kristus.
2 Ba era urun tali mia, boma deka mkyiwal ya'a ma ufaturu ning barahin
a na'a wahabira ralan ra, wean i ralang a nfalak roak ma otu. Otu wean
inyai ma ufaturu ning barahin a verin tamata ovi ranovak ne, mami
vava'at ra wean watan tamata ovi wol rorang Ubu.
3 Kena ma amva'at na'a lanit ivavan ini, na'uk ami wol amorang tamata
rira fikiran ra na'a lanit ivavan, ma amangal tamata ovi rangal ami.
4 Minak i amala ma al amangal tamata rira fikiran ovi wol kena ra, wol
ntali lanit ivavan ini. Na'uk amala minak i Ubu nfangora lahir ovu Ni
ngrebat a, ma nkama'ar nala munuk fikiran sian ra tali tamata ovi rangal
Ubu Ni vaivatul ra. Inyai wean i nana'a rihi, ma tamata rala minak al
rkama'ar wan ovi rangrebat ra.
5 Amala Ubu Ni ngrebat a ma amfaleka munuk tamata ovi rfakaratat
tenarira ra, rira vaivatul ovi rotu angangal ma tamata ra deka rka'a Ubu.
Amfaleka tamata avyai rira fikiran ovi wol kena ra, ovu wean i amkeak
rira fikiran ra ma rotu a'uk afa ovi Kristus inan a.
6 Na'ut i myot-orang munuk roak afa ovi Yesus Kristus nfalak ra, na ami
veka amukun munuk tamata ovi raktufan ra obin.
7 Msyi'ik ma lolin afa ovi rvotuk na'a matabira ra! Wean i tamata isa
tali mia norang urun ne, Kristus Ni roak ia, na ia musti nanovak vali na'a
ralan a ne, Kristus Ni vali ami, wean vali ia.
8 Ya'a wol uma'it, wean i ufamalik ma rivun na'a Duila'a Ni ngrebat i
nala roak verin ami, tevek amala ngrebat yai ma amfangrebat bira inorang
a. Ami wol amala ngrebat yai ma amot-visal bira inorang a.
9 Ufalak wean inyai, tevek ufena betane fyalak ne, ufabobar mia ovu
ning surat ra.
10 Tamata ra rfalak ne, “Paulus ni surat ihin a aleman ovu nangrebat
urun. Na'uk wean i itmunuk tna'a wan isa, na notu ma felan a wean
tamata ovi wol rangrebat, ovu ni afa ovi nfalak ra wol ihir akataka.”
11 Na'uk tamata ovi rfalak wean inyai musti ranovak veki, tevek wean
i itmunuk tna'a wan isa, na veka lyawan lahir ne, veka amala vaivatul
ovi aleman ra. Afa avyai wean watan vaivatul aleman ovi amfadoku roak
na'a mami surat ra.

Paulus nfamalik ni ngrebat ma al ntabu tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus, tevek Ubu notu ma neluk rasul ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin ira

12 Ami wol amabrahi ma amfakaratat tenamami ra, te amfalak ne, ami
weamami tamata ovi ranovak ne, tamata dawan ira. Ira ka'i rukur watan
tenarira ra ovu rira afa i ba'i rala ala rukur ira, ovu na'a waharira ralan
ra, na ira ka'i raraning ira ma rfalak ne, dawan ira. Tamata avyai rboda
urun i lahir!*
13 Ami wol amotu wean inyai. Ami amafena ma amfadawang tenamami
ra ma nlia tali afa ovi Ubu nfadoku ra. Na'uk amfamalik watan na'a karya
i Ubu nfadoku roak verin ami. Mia ini mnya'a vali wan ovi amkarya na'a.
14 Ba na'ut i amati ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus,
na ambana roak ma ti naran wan i mnya'a ma amfamalik vali verin mia.

* **10:12 10:12** Tamata ovi ranovak ne tamata dawan ira, ira rna'a vali sidovung tamata ovi rorang Yesus ralan a.

Amfabana mami karya a, na wol ambana lia wan ovi rfadoku roak a, na'uk
mia mryenar lan roak Ivar yai tali ami.
15 Ami vali wol amfadawang tenamami ra na'a tamata liak rira karya
ovi rotu roak na'a wan i Ubu wol nfaturu verin ami. Ami amfabana watan
mami karya a, na'a wan i Ubu nfadoku roak verin ami. Amera ma fara
bira inorang a ntafal na'a Kristus, boma bisma amot-nala karya ini ma
nmela ma dawan.
16 Wean urun inyai, boma ami bisma amati ma amfamalik vali Ubu
Ni Ivar Lolin na'a wan liak ovi tamata ra wol rti obin. Amafena ma
amfadawang tenamami ra na'a afa ovi tamata liak ra rotu roak, na'a wan
ovi rkarya na'a.
17 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini, “Wean i tamata iki watan mane
nfadawang afa isa, na nfadawang a'uk afa ovi Duila'a notu roak a.”
18 Wean i tamata rfadawang tenarira ra, na ita wol tka'a ne, Duila'a
ntorung te wahal. Na'uk wean i Duila'a nfadawang tamata ra, na inyai
lolin urun.

11

Paulus nafena lahir ma tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rorang tamata ovi rsiklabir ma rfalak ne, rasul ira

1 Terang a valing averi, ya'a era verin mia ma mtyahang ralabira veki
na'a afa ovi mane ufalak verin mia ini, velik ne minovak ne, ya'a uboda
na'a afa ovi mane ufalak ra. Na'uk uka'a roak ne, mtyahang nal ralabira.
2 Ya'a uwanar urun mia, wean lahir i Ubu nwanar mia. Ya'a weang baba
isa i nwanar yanan vata, ti naran ni amar i mane nsifa, boma wol notu
sala na'ut i nala ia verin brana a. Mia weabira vata yai. Vata yai wol ntuba
ovu brana obin. Vata yai rtavun teri roak ia ma veka nsifa ovu brana isa.
Brana yai Yesus Kristus.
3 Na'uk ubobar na'a ralang a na'a afa ovi minovak ra, betane bira
fikiran ratvali ewal ma byan-tamuri Yesus Kristus wean lalan a, na'ut i
nifa taltolar nlabir waweang Hawa. Wean inyai, na nfaturu roak ne, wol
ralabira urun ma myorang Yesus Kristus.
4 Ufalak wean inyai, tevek inabira ma myorang watan tamata ovi rma
ma rfamalik Yesus liak a. Yesus i rfamalik yai, naling ia tali Yesus i
amfamalik verin mia a. Velik ne tamata avyai rfamalik roh i wol wean
Roh i amfamalik a, na'uk inabira ovu mtyorung ma myala roh yai tali
tamata avyai. Rfamalik ivar lolin i wol wean Ivar Lolin i amfamalik roak
verin mia, na'uk mtyorung vali afa yai.
5 Na'uk ya'a ning fikiran a wean ini: rasul ovi tamata rfalak ne, dawan
urun ira, na rasul avyai rira dawan a wol nlia ya'a.
6 Snain a wol ka'i uka'a ma ungrihi ma lolin wean tamata avyai, na'uk
uka'a urun ma ufamalik afa ovi rtali Ubu. Amfaturu munuk roak afa yai
verin mia na'a afa ovi amotu ovu amair ra munuk.
7 Na'ut i ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin mia, na wol era ma byahir
ya'a, na'uk ufakabava tenang a wean tamata sansinir, boma ufadawang
mia. Ba minovak ne, otu wean inyai verin mia, na otu sala roak? Velik
aba, wahal!
8 Na'ut i air mia, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a wan
liak ra rlobang ya'a ovu kubang. Ba inyai wean watan i ufaruki ira, boma
ulobang mia.

9 Na'ut i itmunuk tna'a wan isa ovu utuan susa, tevek wol ning kubang,
na wol otu susa mia ma wol era lablobang tali mia. Na'ut i wol ning
akataka, na terad a valid tamata ovi rorang Yesus tali Makedonia rala afa
avyai verin ya'a. Na'a afaka watan, na usi'ik wang ma lolin, boma deka
era kubang tali mia, ovu veka otu lalawatan wean inyai.
10 Ivar i ntali Yesus Kristus yai kena munuk, ovu nana'a lalawatan ralang
a, ba afa ovi ufalak ini kena urun. Ya'a wol era kubang tali tamata iki
watan na'a propinsi Akhaya. Ba wol tamata isa vali notu teri ya'a na'a afa
ovi ralang ila'a nfadoku roak ma ufadawang a, ma wol era kubang.
11 Notu afakinimi ufadoku ma wol otu varvara verin mia i? Otu wean
inyai, tevek ulobang mia. Ubu sa'i nka'a ralang a ne, ulobang mia.
12 Na'uk afa ovi otu roak fiang ini, veka otu lalawatan ma angal teri
tamata ovi rdava linga'an, ma rfalak verin tamata ovi rfakaratat tenarira
ra ne, ira wearira watan ami.*
13 Tamata avyai rasul siklabir ira watan, ovu rkarya watan ma rdava
uturira alaling. Ira rotu ma felarira ra wean Kristus Ni rasul ra.
14 Deka tabrian afa avyai, tevek nitdawan notu vali ma felan a lyawan,
wean Ubu Ni sansinir ntali lanit ratan a.
15 Ba deka tabrian wean i nitdawan ni sansinir ra rotu ma felarira ra
wean vali tamata ovi rira vava'at ra rmalola ma rfabana Ubu Ni karya a.
Tamata avyai veka rtuan vali enarira ra tali afa ovi rotu ra.

Paulus nfamalik angangal na'a ni karya a ma nfaturu ne, Kristus Ni rasul verin ia

16 Terang a valing averi! Ufalak fasa ewal verin mia ne, tali bir tinemun,
na deka tamata isa vali nanovak ne, uboda. Na'uk wean i minovak wean
inyai, na mtyorung ma myala ya'a wean tamata ovi rboda ra, boma ya'a
vali ufadawang tenang a.
17 Ya'a mane ufalak afa ovi otu ma ufakaratat tenang a. Na'uk Duila'a
wol nfalak ma ufalak afa avyai. Ya'a ungrihi weang watan tamata i nboda
ma ufadawang tenang a.
18 Tamata rivun rfadawang tenarira ra na'a afa ovi rotu ra, wean afa ovi
rna'a lanit ivavan ini, ba ya'a ufadawang vali tenang a.†
19 Ufalak wean inyai, tevek minovak ne, bira kaka'a dawan. Na'uk velik
aba, inabira ma mtyahang ralabira verin tamata ovi rboda ra!
20 Mia mtyahang ralabira watan ma tamata ra rotu mia wean tamata
sansinir ra, ovu rfaruki mia, ovu vali rfareta tia ma watan mia. Mia
mtyahang vali ralabira ma tamata ra rfakaratat tenarira ra ma rfama'it
mia, ovu rtafitil wahabira ra.
21 Uma'it ma ufalak verin mia ne, wol ning ngrebat ma ot-orang afa ovi
rasul siklabir avyai rotu ra!‡

Na'uk afa ovi rotu ma al rfakaratat tenarira ra, ya'a ubrahi vali ma otu
wean ira. Ya'a otu watan wean tamata ovi rboda rira afa ovi rotu ra.
22 Ira rfalak ne, tamata Ibrani ira? Ya'a bisma ufalak watan ne, tamata
Ibrani ya'a vali. Ira rfalak ne, tamata Israel ira? Ufalak ne, tamata Israel

---

* **11:12 11:12** Paulus nfalak ne, ***Na'uk afa ovi otu roak***, ihin a ne, ia nkarya lalawatan ma nfangrebat tamata ovi orang Yesus rira sidovung, na'uk wol nera ma rala kubang verin ia. † **11:18 11:18** Tamata rivun na'a ayat ini rfamalik rasul siklabir ovi rma ma rair sidovung tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus. ‡ **11:21 11:21** Rasul siklabir rfikir a'uk tenarira ra ma rotu sian tamata liak ra, na'uk Paulus nfalak ne ia, wol nfikir te notu wean inyai.

ya'a vali! Ira rfalak ne, uburir-nusirira Abraham, na ufalak vali ne, ubung-
nusing vali Abraham!
23 Tamata avyai rkarya na'a Yesus Kristus Ni karya a? Ya'i yo! Ungrihi
wean inyai, na ya'a weang tamata i nfoar urun! Velik aba, ya'a ukarya ma
nlia munuk tamata avyai. Tamata boku rala ya'a ma ti ra'abu'i ya'a, nlia
tali tamata avyai. Amar boku rvaval urun ya'a, ma nlia tali ira. Utuan ma
rivun roak susa ovi aleman urun i lahir, ba notu ma wol ufikir roak ne,
veka uva'at.
24 Yahudi ra rukun nala falima ya'a roak. Lokat amar i rukun ya'a, na
ba'i rala afwatan ulin ala rasveva ya'a, ti naran vututelu rahin isi.
25 Tamata Roma ra rvaval nala fatelu ya'a ovu navnaval. Ira rteva ya'a
fasa vali. Kabal itelu ovi avul ra rakreti ma rakfefar lahir. Ya'a ufofa vali
ma una'a tahat ratan amar isa ovan isa.
26 Ning banbanan rivun roak, ovu na'a ning banbanan avyai, na utuan
susa rivun. Utuan susa dawan na'a oar ralan ra, ovu tali tamata ktufan
ovi rna'a linga'an ralan. Ning tamata Yahudi ra rwi-rwa ya'a, ovu tamata
ovi wol Yahudi ra rwi-rwa vali ya'a. Utuan susa vali tali tamata ovi rna'a
kota ra, tevek rotu ma vangoa-vanga. Ba sian a dawan urun i lahir nkena
ya'a na'a wan lean vu ra, ovu na'a tahat, ovu vali tali tamata ovi rsiklabir
ma rfalak ne, rorang Yesus.
27 Karya i ufabana ini nfafrea urun ya'a. Ya'a iva'ung urun ma ufabana
karya aleman ini, ba amar boku, na wol utuba, ublafar ovu ubroa, na'uk
wol ufna'an-ufnenu. Radridin dawan nkena ya'a, tevek ning kadaravit ra
wol naran ma al uteri ya'a.
28 Nlia tali afa avyai munuk, na ning varvara ntafal ma aleman. Lokat
amar ufikir ma afa rivun da'in, tevek ning varvara ma usi'ik tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung ra munuk rira vava'at ra.
29 Wean i boku ralarira lalau tevek rira inorang wol nangrebat, na
ufarnuang vali wean inyai. Wean i boku rleka na'a salasilan ra, na ralang
a nwa'uk urun.
30 Wol inak ma ufadawang tenang a, na'uk wean i musti otu wean inyai,
na ufadawang watan afa ovi rfaturu ne, wol ka'i ungrebat a.§
31 Fara traning Ubu i dida Duila'a Yesus Yaman verin Ia, nata ti wol ni
wahan. Ia sa'i nka'a ne, wol usiklabir na'a afa ovi ufalak ra.
32 Na'ut i una'a kota Damsyik, na tamata i raja Aretas a nfili ia ma notu
gubernur a, nfareta suldadu ra ma rwanar kota yai, boma rwan ma rtaha
ya'a.*
33 Na'uk tamata boku rala ahir dawan isa ma rtolar ya'a nahu bilahin
isa na'a kota ni tembok dawan a. Ba ufla talik gubernur yai, ma ni suldadu
ra wol rtaha ya'a.

12

Paulus wean i namifi na'uk wol ntub-lufa

1 Ya'a musti ralang a dawan. Velik ne wol utung akataka, na'uk ya'a
ralang a dawan ma ufamalik afa ovi Ubu nfaturu roak verin ya'a, na'ut i
wean i umifi na'uk wol utub-lufa ma urea afa ovi Duila'a nfavotuk verin
ya'a.

---

§ **11:30 11:30** Paulus nfalak ne, tenan a wol nangrebat, na'uk Kristus Ni ngrebat a nfangrebat ia ma bis nfabana ni karya a. * **11:32 11:32** Kisah 9:23-25

2 Ya'a uka'a tamata isa i ni vava'at isa roak ovu Kristus. Varat vutu rahin
ifa'at a nti roak veli, na Ubu nsikat tamata yai ma nrata wan i karatat lia
munuk a na'a lanit ratan. Ya'a wol uka'a mnga'un ne, tenan a nrata lahir
lanit ratan, te betane wean i umifi na'uk wol utub-lufa. Ubu sa'i nka'a.*
3 Ya'a uka'a tamata yai, na'uk wol uka'a mnga'un ne, tenan a nrata lahir
lanit ratan te wahal. Ubu sa'i nka'a.
4 Brian munuk, na wean i rsikat tamata yai nrata lanit ratan, na'a wan
i rfanara vali ne, Firdaus. Na'a inyai, na ia nrenar afa ovi tamata ra wol
rka'a ma rfalak, ovu vali tamata ra wol bisma rfalak afa avyai.
5 Ya'a ralang a dawan urun na'a tamata yai, na'uk veka wol ufadawang
tenang a. Ya'a ufadawang watan tenang a na'a afa ovi wol ot-nala ra.
6 Ya'a ufena ma weang tamata ovi rboda ra, wean i ufadawang tenan a,
tevek ufalak watan afa ovi kena ra. Na'uk utahang teri watan ralang a,
boma wol tamata isa vali tali mia nanovak ne, dawan lia tali afa ovi otu
roak ma rsi'ik a, te afa ovi rarenar roak tali ya'a.
7 Kena urun ma afa ovi Ubu nfaturu roak verin ya'a dawan urun, ma
tamata ra wol rfikir aran afa ovi nfaturu ra. Na'uk Ubu notu ma deka
ufakaratat tenang a, ba nala lahir afa isa wean suhut na'a tenang a. Afa
yai wean lahir nitdawan ni sansinir a ma nwi-nwa lalawatan ya'a.†
8 Uflurut nala fatelu roak verin Duila'a, boma bisma naling vatuk suhut
yai tali ya'a.
9 Na'uk Duila'a nfalak ne, “Ning rala lolin a verin oa naran roak, tevek
Ning ngrebat a natnemu na'a afa ovi wol mot-nala ra.” Wean inyai, bi
inak urun ma ralang a dawan na'a afa ovi wol ot-nala ra, boma Kristus Ni
ngrebat a nfatuang ya'a.
10 Ba inak ovu utorung na'a afa ovi wol ot-nala ra, ovu na'a afa ovi
tamata ra rfalak sian ya'a, afa ovi rotu susa ya'a, afa ovi rwi-rwa ya'a,
ovu vali ning susa ra tevek ukarya verin Kristus. Na'ut i wol ungrebat, na
Kristus nfangrebat ya'a ovu Ni ngrebat a.

Paulus nlobang tamata ovi rorang Yesus na'a kota Korintus

11 Kena ma ya'a weang tamata boda ra, tevek mkyiwal ma otu wean
inyai. Velik aba, musti fyadawang ya'a, velik ne wol fyawang akataka.
Na'uk na'a afaka watan, na bira rasul ovi fyalak ne, dawan urun ira, na
rasul avyai rira dawan a wol nlia ya'a.
12 Afa ovi otu munuk roak yai neluk faneak ne, rasul ya'a. Utahang nala
urun ralang a ma otu mujizat ra, faneak ovi tamata ra wol rot-nala ovu
vali afa ovi rfaturu Ubu Ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka.
13 Afaka ma wol otu verin mia obin, wean afa ovi otu roak verin tamata
ovi rorang Yesus rira sidovung na'a wan liak? Teran a'uk i wol otu varvara
verin mia ma myala kubang verin ya'a, ba era ma myabun ya'a na'a ning
sala i otu yai!‡
14 Terang a valing averi, fiang ini fatelu roak ya'a mane ti ulola mia,
ovu ufena ma otu varvara verin mia, tevek wol udava bira metan ra,

---

* **12:2 12:2** Tamata i ni vava'at isa roak ovu Kristus na'a ayat ini, inyai, Paulus i ntulis surat ini. Ia wol nfalyawang naran a, tevek nafena ma tamata ra rfadawang ia. † **12:7 12:7** Vai Yunani nfalak ne, afa i nkena Paulus yai wean afa iman isa na'a tenan a. Afa iman yai wean suhut, te afa i notu ma nfarnuang wawa'uk lalawatan. Vai mala nfalak ne, afa iman yai, *duri.* ‡ **12:13 12:13** Paulus nfalak na'a ayat ini ma tamata ovi rorang Yesus na'a Korintus rabun ia na'a ni sala. Na'uk velik aba, ia wol ni sala.

na'uk udava watan mia. Kasiko'u ra wol rasdovuk metan ra verin renarir-
yamarira ra, na'uk renarir-yamarira ra musti rasdovuk rira metan ra verin
yanarira ra.
15 Wean inyai bi inak ma ala munuk afa ovi ningu ra verin mia, ovu nlia
tali inyai, na ala lahir tenang a ma ala ulobang mia. Ba wean i ala roak
ralang verin mia, na afakinimi wol ka'i mlyobang ya'a?
16 Mia mtyorung ne, ya'a wol eluk varvara verin mia. Na'uk tamata
boku rfalak ne, ya'a ala ning batbitar a ma al udava utung tali mia, tevek
ning siklabir a.
17 Mia minovak ne, otu wean inyai verin mia? Wahal lahir! Ya'a wol ala
utung tali mia, ovu wol usinir tamata isa vali tali tamata ovi usinir ira ma
ti rala afa tali mia.
18 Ya'a era lablobang roak verin Titus ovu vali usinir terad isa ma
nfatuang ia ma irua rti ralola mia. Ba orat mia ne, Titus nala utun tali mia?
Wahal! Amrua mami fikiran ra wearira isa watan, ovu afa ovi amotu ra
wearira isa watan vali!
19 Mia beta mnyarin ne, ami inamami ma amlotar tenamami ra na'a
wahabira ralan ra? Ami mami vava'at isa roak ovu Kristus ma na'a Ubu
wahan ralan a, na amfalak ne, afa ovi amotu munuk roak verin mia yai,
amotu ma ala amfangrebat bira inorang a.
20 Ya'a ralang raruan, betane wean i uma ma utuan mia, na bira afa ovi
myotu ra rotu ma ralang a lalau urun, ovu vali wol inabira ya'a, tevek
afa ovi otu ra wol wean i ralabira ra rfalak a. Ralang raruan betane boku
msyingarahi-sikual mia, wol inabira ma msyi'ik tamata liak rira lolin ra,
ka'i fyikir a'uk tenabira ra, msyifalak sian mia ma fyangra tamata nararira
ra, te rfamalik a'ar tia ma watan tamata liak ra, te fyakaratat tenabira ra,
ovu vali betane myotu ma vangoa-vanga.
21 Ya'a ralang raruan betane na'ut i uma ewal, na Ubu i uraning a, mane
nfakabava ya'a na'a wahabira ralan ra, ovu betane ralang a lalau urun,
tevek boku tali mia myotu afa ovi sian ra. Ubobar vali, tevek na'ut amar
ovi rti roak veli, na tamata rivun rotu roak salasilan ra, ovu wol rahil obin
tali rira afa sian ovi rotu ra ma rfangra tenarira ra, rsifa tia ma watan ovu
tamata ovi wol awarira verin ira, ovu vali raktufan urun ma rotu watan
afa ovi wol inovan ra.

13

Snurak ovi rban-muri lalean

1 Ini wean fatelu roak uma ma ulola mia. Surat Ralan nfalak roak ne,
“Wean i na'a sala afaka watan, na tamata irua te itelu musti rfamalik sala
yai, beti tanovak ne, sala yai kena te wahal.”*
2 Ya'a ufangnanang roak tamata boku tali mia. Lan ana, rotu roak
salasilan ra na'ut i uti farua ma ulola mia. Fiang ini tsifaroa ita, ba ya'a
ufalak fasa ewal ma ufangnanang mia ovu tamata liak ra munuk, boma
wean i uma ewal, na wol urea roak ne, myotu salasilan ra ma ukun mia.
3 Mia myera ma ufaturu lahir ne, Kristus nangrihi nahu ya'a. Kristus
nangrihi verin mia, na wol nangrihi ngalalahang, na'uk veka nfaturu Ni
ngrebat a na'a wahabira ralan ra.
4 Na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur, na tenan a wol nangrebat ma nmata.
Na'uk fiang ini Ia nva'at roak, nahu Ubu Ni ngrebat a. Mami vava'at isa
roak ovu Kristus, ba tenamami ra wol rangrebat, wean vali Ia. Na'uk

* **13:1 13:1** Ulangan 19:15

amva'at vali ovu Ia, ba wean i amtuan mia, na veka amangrebat vali wean
Kristus, tevek Ubu Ni ngrebat a.
5 Eka ka'i myorat tenabira ra ne, bira vava'at wean lahir bira inorang
verin Kristus, te wahal? Msyi'ik ma lolin tenabira ra! Mia wol mkya'a ne,
Yesus Kristus nleal ralabira ra? Tevek wean i wahal, na bira inorang a
veka wol ihin lahir.†
6 Era ma mlyabir teman ami ma msyi'ik lahir ne, Kristus Ni roak ami
ma amkarya verin Ia.
7 Ami amaflurut verin Ubu ma fara deka myotu afa ovi sian ra.
Amaflurut wean inyai, tevek wol mane amfaturu ne, amtahang nal
ralamami na'a angangal ra. Na'uk amotu wean inyai, boma mia bisma
myotu a'uk afa ovi lolin ra, velik ne felan a wean i mlyabir teman ami ma
amleka.
8 Amfalak wean inyai, tevek ami wol bisma amotu afaka watan ma
amangal afa ovi kena ra. Ami amfabana watan afa ovi kena ra.
9 Inamami lolin urun wean i mia mingrebat, velik ne felamami ra wean
i wol amangrebat. Ami amaflurut, boma fyakena urun afa ovi myotu na'a
bira vava'at ra na'a Ubu wahan ralan a.
10 Ba wean inyai bi utulis surat ini, velik ne tsifaroa ita. Utulis surat
ini verin mia, boma wean i uti ma utuan mia, na wol ala ning ngrebat
i Duila'a nala verin ya'a, ma vaing dawan mia. Duila'a nala ngrebat yai
ma al usurak mia ma ufangrebat mia, ovu wol mane ala ngrebat yai ma
ot-visal bira inorang a.

Paulus nfakbosal ni surat

11 Ba terang a valing averi, mane ufakbosal ning surat ini, na ufalak verin
mia ne, fara ralabira lolin watan. Era ma fyakena urun afa ovi myotu na'a
bira vava'at ra, ovu myala ning snurak ra munuk ma rleal ralabira ra. Bira
fikiran isa na'a afa ovi myotu ra. Msyiotu lolin mia na'a bira vava'at ra ma
malinan watan, boma Ubu i Nia silobang ovu malinan a, nfatuang mia.
12 Ba lokat mia ka'i myala salam vali verin terabir-valibira ra, ovu
msyivoan mia ovu Ubu Ni lolin a. Tamata ovi rorang Yesus munuk rala
vali salam verin mia.
13 Fara Duila'a Yesus Kristus nfaturu Ni rala lolin a, ovu Ubu nfaturu Ni
silobang a, ovu vali Ubu Ni Roh nfatuang mia, ovu notu ma bir tinemun
ralabira isa ovu Ia. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

† **13:5 13:5** Paulus ni maksud ma nfalak verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Korintus, ma lokat tamata ka'i rorat tenarira ra, boma rka'a ne, Yesus Kristus nleal ralarira ra ma nfareta ira wean lahir Raja, te wahal.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Galatia

Tbas afa ovi veki

Tali tamata ovi rleal propinsi Galatia, na etal dawan wol tamata Yahudi ira. Ira rsangatur ma raraning walut ra, ovu ubu liak ovi wol Ubu mnga'un ira. Na'uk ti ma Paulus naran Galatia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus.

Ti ma Paulus nti talik Galatia, na guru siklabir boku rair afa ovi wol kena ra. Guru avyai rfalak ne, wean i tamata isa mane norang Yesus, na musti rsunat vali ia, wean lahir i Ubu nfareta roak verin Abraham na'a kitab Kejadian. Ira rfalak ne, tamata ra musti rot-orang Musa ni inukun ovi Ubu nala verin ia.

Ti ma Paulus nrenar afa ovi guru siklabir avyai rair ra, na ia nangrova urun. Na'a surat i ntulis verin tamata Galatia ra, na nfalak verin wean ini. Ita dida inorang a'uk verin Yesus sa'i notu ma dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. Wol mane rsunat ita, te tot-orang inukun liak ra. Dida inorang verin Yesus sa'i notu ma ita teluk Abraham ubun-nusin ra. Ihin a ne, tali dida inorang a'uk verin Yesus, na dida vava'at a nmalola wean Abraham (ni vava'at nmalola) na'a Ubu wahan ralan a, ovu ita veka dida kalolin ovi Ubu ntorung roak ma nala verin Abraham (3:6-9). Paulus ni afa mnga'un ovi nair ra na'a surat ini, bisma tsi'ik na'a (2:16) ovu (5:1).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-10)
2. Paulus nlotar tenan a (pasal 1:11—2:21): Ni alasan ma neluk rasul verin Duila'a Yesus, wol ntali tamata, ovu Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik a wol ntali vali tamata. Yesus Kristus nala munuk afa avyai verin ia.
3. Paulus nair tamata Galatia ra (pasal 3—4): Ita dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek torang Yesus. Wean i tot-orang Musa ni inukun ra, na wol notu ma dida vava'at kakiwal ovu Ubu.
4. Paulus nsurak tamata Galatia ra (pasal 5:1—6:10): Deka tsoak nulu Musa ni inukun ra, tevek Yesus nfatalik roak ita tali inukun yai. Na'uk deka tot-orang dida ininan sian ra. Ita musti tot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin ita na'a raladida ra.
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri (6:11-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia

1-2 Ya'a, Paulus, ukirim surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia. Tamata ra wol rfili ya'a ma eluk rasul, na'uk Yesus Kristus ovu Yamadida Ubila'a i nfava'at ewal Ia tali matmatan a, ka'i nfili ya'a. Amamunuk terad a valid ovi rorang Yesus amna'a ini.*

3 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ovu notu ma ralabira ra malinan watan.

4 Ia not-orang afa ovi Yamadida Ubila'a ralan nfalak a ma nmata, tevek dida salasilan ra. Notu wean inyai ma naling ita tali tamata rira afa sian ovi rotu ra ovu ranovak ra.

---

* **1:1-2 1:1-2** Rasul ihin a ne, Yesus Ni tamata sansinir ovi rfamalik Ni Ivar Lolin a.

5 Tfadawang a'uk Ia, nata ti wol ni wahan! Kena urun.

Paulus ralan nwa'uk tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, tevek wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin a

6 Ya'a ubrian mia, tevek wol mnanat lahir obin ma myorang Kristus, na mifla talik roak Kristus Ni rala lolin i nala verin mia, ma myorang ivar liak i tamata boku rfalak ne, lolin vali.
7 Velik aba, ivar liak wol mnga'un, na'uk tamata boku rlabir bira fikiran ra ovu afa sala ovi rair ra, ovu inar ma rkati Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus.
8 Na'uk velik ne ami te Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia, na fara Ubu nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal.
9 Ami amfalak lan roak verin mia, na'uk fiang ini ufalak fasa ewal ne, tamata iki nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i mryenar roak tali ami, na fara Ubu nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal.
10 Ba udava wahang ralan na'a tamata ra, te otu ma Ubu ralan a lolin? Ya'a wol usahak ma otu ma tamata ra inar ya'a. Wean i udava wahang ralan na'a tamata ra, na Kristus wol Ni sansinir verin ya'a.

Ubu nera Paulus ma neluk Ni rasul

11 Terang a valing averi, ya'a ufalak urun verin mia ne, Ubu Ni Ivar Lolin i ufamalik roak yai wol ntali tamata rira fikiran ra.
12 Tamata ra wol rala Ivar Lolin yai verin ya'a, ovu wol tamata isa vali nair Ivar Lolin yai verin ya'a, na'uk Yesus Kristus ka'i nfavotuk lahir Ivar Lolin yai verin ya'a.
13 Mia mryenar roak ning vava'at lan a, na'ut i orang agama Yahudi ni adat ra. Ya'a uwi-uwa ma dawan tamata ovi rorang Yesus, ovu udava linga'an ma ot-visal rira sidovung ra.
14 Uka'a ma lolin afa ovi agama Yahudi rair ra, nlia tali ning kida ovi tuvu isa ovu ya'a. Ba ya'a iva'ung urun ma ufabana adat ovi ubumam-nusimami ra rair roak a.
15 Na'uk amar ovi una'a kevralan obin, na Ubu nfili roak ya'a ovu nera ya'a ovu Ni rala lolin a.
16 Ubu nfalyawang Yanan a verin ya'a ma uka'a lahir Ia, boma ti ufamalik Ivar Lolin yai verin tamata ovi wol Yahudi ra. Na'uk amar i Ubu nfili ya'a, na wol uti ma era snurak tali tamata.
17 Ya'a vali wol uva'al uti Yerusalem ma utuan tamata ovi rna'a lan roak rasul, na'uk uti lahir wan lean vu dawan i naran Arab, beti ewal ya'a na'a amar liak ma uma kota Damsyik.†
18 Varat itelu nelak roak, beti uva'al uti Yerusalem ma utuan Petrus. Una'a ni rahan amar vutu rahin ilima.‡
19 Utuan Yakobus i a'an lalean verin Duila'a Yesus, na'uk wol utuan rasul liak ra.§
20 Ufwaba lahir na'a Ubu wahan ralan a ma ufalak ne, afa ovi ufamalik roak verin mia yai kena urun, wol usiklabir!
21 Nata uti propinsi Siria ovu propinsi Kilikia.

---

† **1:17 1:17** Yerusalem nana'a vuar ratan, ba tamata ovi mane rti inyai, na musti rva'al. ‡ **1:18 1:18** Vai Yunani npake *Kefas* na'a ayat ini, na'uk naran na'a vai Aram ne, *Petrus*. Nara irua ini ihirira wer isa: ***vatu.*** § **1:19 1:19** Yakobus na'a ayat ini wol wean Yakobus i yaman verin Zebedeus, te Yakobus i yanan verin Alfeus. Ba Yakobus ini a'an lalean verin Duila'a Yesus, ovu neluk dawan kareda na'a sidovung i na'a Yerusalem.

22 Tamata ovi rorang Kristus, rira sidovung ra na'a propinsi Yudea, wol
rka'a ya'a obin.
23 Ira rarenar watan tamata ra rfalak ne, “Tamata yai lan ana, nwi-nwa
ma dawan ami, ovu nkiwal ma nvisal mami inorang, na'uk fiang ini ia
nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin!”
24 Ba raraning Ubu, tevek Ni afa ovi notu roak na'a ning vava'at a.

2

Rasul boku rtorung Paulus ni afa ovi nair ra

1 Varat vutu rahin ifa'at nelak roak, beti uva'al ewal uti Yerusalem ovu
Barnabas, ovu vali Titus.
2 Ya'a uti Yerusalem, tevek Ubu nfaturu roak verin ya'a ma musti uti. Uti
ma usdov-aling tamata ovi rban-ulu na'a tamata inorang rira sidovung a,
ma ufalyawang Ivar Lolin i ufamalik verin tamata ovi wol Yahudi ra. Otu
wean inyai, boma afa ovi otu roak na'a amar ovi rti roak veli, ovu vali afa
ovi veka otu na'a amar ovi veka rma ini, deka rleka ma lolan watan, beta
ne tamata ra ranovak ne, air afa ovi sala ra.
3 Ira wol rkiwal ma rsunat Titus i ovun vali ia, velik ne tamata Yunani
ia.*
4 Terad a valid boku rfalak ne, rorang Yesus, na'uk rsiklabir watan. Ira
rma fanfonak watan ira na'a dida sidovung a ma rkananeak ita, tevek dida
inorang verin Kristus notu ma Yahudi rira adat ovu inukun ra wol rkeak
roak ita. Tamata avyai inar ma adat ovu inukun avyai rkeak ewal ita.
5 Na'uk ami wol amtorung lahir ma amorang afa siklabir ovi rfalak ra,
boma myorang a'uk Ivar Lolin mnga'un a.
6 Tamata ovi tamata ra rfalak ne, dawan ira, wol rtafal akataka na'a afa
ovi air ra. — Wean i tamata ni van dawan, te ni van ko'u watan, na wol
ukamlabir afa avyai, tevek Ubu wol nfili tamata tali rira van ra. —
7 Ira rsi'ik roak ne, Ubu nala varvara verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar
Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, wean lahir Ia nala vali varvara verin
Petrus ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin tamata Yahudi ra.
8 Ubu nala ngrebat verin Petrus ma neluk Ni rasul verin tamata Yahudi
ra. Ia nala vali ngrebat verin ya'a ma eluk Ni rasul verin tamata ovi wol
Yahudi ra.
9 Tamata ra rka'a roak ne, Yakobus, Petrus ovu Yohanes dawan ira na'a
rira sidovung a. Ira rtaha limang a ovu rtaha vali Barnabas liman a, ma
neluk faneak ne, rtorung afa ovi amair verin tamata ra. Ira rka'a roak ne,
Ubu nala Ni karya verin ya'a. Ira rtorung ne, ami ti amfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, na ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin verin Yahudi ra.†
10 Ira rera afa isa watan, ma amlobang tamata ovi rira kasian a dawan.
Ya'a ralang urun vali ma otu wean inyai.‡

Paulus ntabu Petrus, tevek ni afa ovi notu ra wol kena

11 Na'ut i Petrus nma kota Antiokhia, na utabu ia na'a wahan ralan a,
tevek notu afa ovi wol kena ra.

---

* **2:3 2:3** Tamata Yahudi ovi rorang Yesus rira dawan ra ba'i rkiwal tamata inorang ovi wol Yahudi ma rsunat ira. Titus ini tamata Yunani ia, ba wol Yahudi ia. Na'uk, wol rkiwal ma rsunat ia. † **2:9 2:9** Terjemahan boku rtulis Kefas, na'uk etal dawan rtulis Petrus. Ia naran na'a vai Yunani ne, *Petrus*, na ia naran na'a vai Aram ne, *Kefas*. ‡ **2:10 2:10** Tafsiran rivun rfalak ne, tamata kasian avyai, tamata ovi rorang Yesus, ovu rtali Yerusalem.

12 Ia nafna'an lan ovu tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang Yesus.
Na'uk ti ma Yakobus ni kida boku rtali Yerusalem rma, na ia nfaroa tenan
a tali tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang roak Yesus, tevek nbobar
tamata Yahudi ovi rkiwal mane rsunat tamata inorang ra, betane rfasala
ia.
13 Tamata Yahudi liak ovi rorang roak Yesus, ira rorang Petrus ma rotu
afa ovi wol kena ra, velik ne rka'a afa ovi kena ra. Barnabas norang vali
ira ma nafena ma nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra.
14 Usi'ik, na rira afa ovi rotu ra wol inovan roak ovu Ubu Ni Ivar Lolin
i mnga'un a, ba ufalak verin Petrus na'a waharira ralan ra ne, “Velik ne
oa tamata Yahudi oa, na'uk mu vava'at a wean tamata ovi wol Yahudi ra.
Motu roak wean inyai, na wean inba ma mkiwal tamata ovi wol Yahudi
ira ma rot-orang tamata Yahudi rira adat ra?”§

Torang Yesus Kristus, na Ubu veka nsikat dida salasilan ra

15 Ubumam-nusimami ra Yahudi ira, ovu amanovak ne tamata ovi wol
Yahudi ra, tamata salasilan ira, tevek wol rka'a mami adat ovu inukun ra.*
16 Na'uk ami amka'a roak ne, Ubu notu ma tamata rira vava'at ra rmalola
ovu Ia, tevek rorang Yesus Kristus. Ubu wol notu ma tamata rira vava'at
ra rmalola ovu Ia, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Ba wean inyai bi
ami vali amorang Kristus Yesus, boma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra,
tevek mami inorang na'a Kristus. Velik ne amorang Musa ni inukun ra,
na'uk inyai wol notu ma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra. Amka'a roak
ne, Ubu wol nfadoku verin tamata isa vali ne, veka na'i vatuk ni salasilan
ra tevek not-orang Musa ni inukun ra.†
17 Ami amorang Yesus, ma Ubu notu ma mami vava'at ra rmalola ovu Ia,
ba tamata Yahudi boku ranovak ne, ami tamata salasilan ami, tevek wol
amorang roak rira inukun ra munuk. Ba wean inyai, na Kristus notu ma
ami amotu salasilan, tevek wol amorang Yahudi rira inukun ra munuk?
Wahal lahir!
18 Wean i unovak ne, ning vava'at bisma kena ovu Ubu, tevek ot-orang
ewal Musa ni inukun ra, na inyai wean watan i ufava'at ewal afa ovi angal
roak ra. Ba wean inyai, na lyawan roak ne, ya'a wol orang inukun avyai.
19 Lan ana orang Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rotu ma
ning vava'at a malinan ewal ovu Ubu. Ba wol orang Musa ni inukun ra,
tevek inyai wean i umata roak na'a inukun avyai, boma uva'at verin Ubu
ma ot-orang afa ovi ralan nfalak ra. Fiang ini ya'a wean i umata ovu Yesus
Kristus na'a aa walwalur.
20 Ba wol uva'at watan wean lan a, na'uk Kristus nva'at na'a ralang a.
Na'a ning vava'at a, na uva'at ovu ning inorang na'a Ubu Yanan a. Ia
nlobang ya'a, ba nmata verin ya'a.
21 Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, tevek nala Ni rala lolin a verin
ita. Sian urun wean i ula'ing Ni rala lolin yai. Wean i bisma dida vava'at
ra rmalola, tevek tot-orang Musa ni inukun ra, na Kristus Ni matmatan a
wol ihin akataka lahir.

---

§ **2:14 2:14** Wean i Petrus nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ia wol norang Yahudi rira inukun ra na'a afa ovi ra'an ra. * **2:15 2:15** Tamata ovi wol Yahudi ra wol rira Musa inukun ra, ba tamata Yahudi ra rfaliak ira ne, ***tamata salasilan.*** † **2:16 2:16** Yahudi ovu tamata ovi wol Yahudi ra wer isa na'a Ubu wahan ralan. Tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra.

3

Torang Musa ni inukun ra, te torang Yesus Kristus?

1 Terang a valing ovi mnya'a Galatia, mia byoda! Iki nlabir nala roak
mia i? Ya'a ufalyawang ma lolin roak Yesus Kristus Ni matmatan na'a aa
walwalur verin mia.
2 Mane orat afa isa watan tali mia ne, Ubu nala Ni Roh ma nleal ralabira
ra tevek myorang Musa ni inukun ra, te mryenar i tamata ra rfamalik Ubu
Ni Ivar Lolin a ma myorang Kristus?
3 Mia byoda urun! Mia beti bira vava'at ngorva'an ovu Ubu Ni Roh,
na'uk afaki notu mi fiang ini inabira ma myorang Ubu ovu bira ngrebat
ra watan?
4 Mia mtyuan susa dawan roak, ba fara susa avyai deka rleka ma lolan
watan.
5 Ubu nala Ni Roh a verin mia, ovu notu vali mujizat ra verin mia. Ba
orat mia ne, Ia notu munuk afa avyai, tevek myot-orang Musa ni inukun
ra? Wahal lahir! Ia notu wean inyai, tevek mryenar i rfamalik Ivar Lolin
a ma myorang lahir Kristus.

Ubu ntorung ma notu kida ovu Abraham, tevek ni inorang nangrebat urun

6 Rfamalik roak Abraham na'a Surat Ralan ne, “Abraham norang urun
Ubu, ba ni inorang a notu ma Ubu notu ma ni vava'at nmalola ovu Ia.”*
7 Mia musti mkya'a ne, tamata ovi rira inorang verin Ubu, na Abraham
yanan urun ira.†
8 Tali lalan ana, Ubu nfalak ma tamata ra rtulis roak na'a Ni Surat Ralan
ne, wean i tamata ovi wol Yahudi rorang Ia, na Ia veka notu ma rira vava'at
ra rmalola ovu Ia. Ubu nfamalik lan roak Ni Ivar Lolin yai verin Abraham
ne, “Veka uflahar munuk tamata ovi rna'a lanit ivavan ini, tevek afa ovi
veka motu ra.”‡
9 Abraham norang Ubu, ba Ubu naflahar ia. Wean inyai vali verin tamata
ovi rorang munuk Yesus, ba Ubu veka naflahar ira.
10 Tamata ovi ranovak ne, rira vava'at ra kena ovu Ubu, tevek rorang
Musa ni inukun ra, na Ubu veka near nfasoba munuk ira. Lalan ana,
rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu veka near nfasoba tamata ovi wol
rot-orang lalawatan afa ovi Musa ntulis roak na'a ni inukun ra.”§
11 Ba ita tka'a ma lyawan roak ne, Ubu wol notu ma tamata ni vava'at
nmalola ovu Ia, tevek norang Musa ni inukun ra. Surat Ralan nfalak ne,
“Tamata ovi rira vava'at ra rmalola tevek rorang Ubu, veka rira vava'at
kakiwal.”*
12 Tamata iki watan naklo'i ni vava'at a na'a Musa ni inukun ra, na wol
naklo'i roak ni vava'at a verin Ubu ma nlobang ia. Surat Ralan nfalak ne,

---

* **3:6 3:6** Kejadian 15:6 † **3:7 3:7** Abraham yanan ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu, wean lahir Abraham norang Ubu, na Abraham yanan mnga'un ira. Ini naling ia tali tamata ovi rarali ira ma reluk Abraham ubun-nusin. ‡ **3:8 3:8** Kejadian 12:3 § **3:10 3:10** Tamata ovi inar ma rira vava'at nmalola, tevek rot-orang Musa ni inukun ra, na ira musti rot-orang munuk vaivatul ovi rna'a inukun avyai. Velik aba, wol tamata isa bisma not-orang lahir vaivatul ovi rna'a Musa ni inukun ra. Wean inyai bi tamata ovi raklo'i rira vava'at na'a Musa inukun ra, na Ubu near nfasoba, te nukun vali ira. Ba wol akataka roak ma ntevut rira salasilan ra. Wean inyai bi Ubu nala Yanan ma nmata ma al nakvanak dida salasilan ra. Vai Yunani nfalak ne, ***near nfasoba.*** * **3:11 3:11** Habakuk 2:4

"Tamata iki watan not-orang Musa ni inukun ra, na ia musti naklo'i ni vava'at a na'a inukun avyai."†

13 Kristus nmata roak ma al nakvanak ita tali Ubu Ni inukun i near nfasoba ita. Kristus ntorung ma Ubu near nfasoba Ia, tevek dida salasilan ra. Ira rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Ubu near nfasoba roak tamata ovi rfaklo'i ira ma rmata na'a aa."‡

14 Yesus Kristus ntevut roak ita, boma tamata ovi wol Yahudi ra rira vali afa lolin ovi Ubu ntorung roak verin Abraham, tevek afa i Yesus notu verin ita. Wean inyai, na Ubu veka nfakena vali Ni tnorung a ma nala Ni Roh a verin ita, tevek dida inorang a verin Ia.

Ubu naflahar ma dawan Abraham, tevek Ni tnorung verin ia ovu Ni tnorung yai wol nlia-nmamu

15 Terang a valing averi eka mryenar, tevek mane ufamalik afa isa verin mia tali dida vava'at lokat amar a. Wean i tamata irua ra'an vai isa roak ma rotu faneak na'a rira tnorung a, na tamata liak wol bisma ra'i vatuk te rtafal afa boku na'a tnorung yai. Ubu Ni tnorung ovu Abraham wean vali inyai.

16 Ubu nala lan Ni tnorung a verin Abraham ovu ubun-nusin isa. Ia wol nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, "Abraham ubun-nusin ra veka rira tnorung yai," na'uk nala tnorung yai verin Abraham ubun-nusin ikisa watan. Inyai nfaturu Kristus.

17 Afa i ufalak ini ihin a wean ini: lan ana, Ubu nala roak Ni tnorung a verin Abraham. Varat ratut ifa'at rahin vututelu nelak roak, beti nala inukun ra verin Musa. Ni inukun avyai rban-muri, ba wol ra'i vatuk nala Ubu Ni tnorung yai.

18 Ubu wol naflahar tamata ra, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Na'uk naflahar ita, tevek torang Ni tnorung i nala roak verin ita. Ubu nala Ni rala lolin a verin Abraham, ma nala Ni tnorung a verin ia ma naflahar ia.

19 Ba notu afakinimi Ubu nala Ni inukun ra verin Musa? Ia nala inukun ra, tevek tamata ra rotu lalawatan salasilan ra. Rfabana inukun avyai, ti naran i Abraham ubun-nusin i Ubu ntorung roak yai nma. Ia nsinir Ni sansinir ra tali lanit ratan ma rala inukun ra verin Musa, beti Musa nala inukun avyai verin tamata ra. Ba Musa ndiri Ubu ovu tamata fruarira ra.

20 Wean i tamata ra rotu tnorung, na tamata isa musti ndiri irua fruarira ra. Na'uk amar i Ubu notu Ni ntorung verin Abraham, na wol tamata ma ndiri fruarira ra. Ia ka'i notu watan tnorung yai.

21 Ubu wol nangal Ni tnorung a na'ut i nala Ni inukun ra verin Musa. Na'uk wean i Musa ni inukun ra rala vava'at kakiwal verin tamata, na tamata rira vava'at ra kena ewal ovu Ubu, tevek rot-orang inukun avyai. Velik aba wol wean inyai!

22 Surat Ralan nfalak ne, salasilan ra rkeak teri tamata ra munuk. Ba Ubu nala Ni tnorung verin tamata ovi rorang a'uk Yesus.§

23 Na'ut i wol amorang Yesus Kristus obin, na Musa ni inukun ra rbelat teri watan ami, ma wean i amna'a bu'i ralan ma musti amorang inukun avyai, ti naran i Yesus Kristus nma ma amorang Ia.

---

† **3:12 3:12** Imamat 18:5 ‡ **3:13 3:13** Kutipan ini ihin a ne, ira rfaklo'i te rbaku Yesus na'a aa walwalur ma nvara dida salasilan ra, ba wean Ubu near nfasoba Ia. § **3:22 3:22** Musa ni inukun ra wol rot-nala ma tamata ra rira vava'at kakiwal. Musa ni inukun ra rukun tamata ra, boma tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus ma Ubu nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal.

24 Ba Musa ni inukun ra wean i rbelat teri roak ita, ti naran amar i Kristus
nma roak, ma Ubu ntorung ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra
rmalola, tevek torang Yesus.
25 Fiang ini torang roak Yesus Kristus, ba Musa ni inukun ra wol rbelat
teri roak ita.
26 Terang a valing averi, Ubu yanan munuk mia, tevek myorang roak
Yesus Kristus.
27 Na'ut i rbaptis mia, na nfaturu ne, mia ovu Kristus isa watan mia.
Myeluk Yesus Kristus Ni vava'at a, wean i myoru bira kadaravit ngorva'an
a.
28 Wol fyawan verin Ubu ne, tamata Yahudi te tamata ovi wol Yahudi ra,
tamata sansinir te wol tamata sansinir, vata te brana, tevek bir tinemun
isa watan mia na'a bira inorang a verin Yesus Kristus.*
29 Kristus Ni munuk roak mia, ba Abraham yanan vali mia. Ubu veka
nala Ni kalolin a verin mia, wean i ntorung roak verin Abraham.

4

1 Mane ufalyawang wean ini: Na'a rahan teta isa, na rahan duan
nfadoku roak ma yanan isa veka ni munuk metan ra. Na'uk wol varverun
ia obin, ba wol ni akataka obin, wean watan tamata sansinir.
2 Tamata boku rwanar ovu rsurak a rair kasiko'u yai, ovu vali rsi'ik teri
ni metan ra, ti naran amar i yaman a nfadoku a.
3 Wean vali inyai verin ita. Na'ut i weadida kasiko'u yai obin, na torang
watan adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, ma afa avyai rsinir tia
ma watan ita, wean tamata ra rsinir tia ma watan rira tamata sansinir ra.*
4 Na'uk ti naran amar i Ubu nfadoku a, na Ia nsinir roak Yanan a ma
nma lanit ivavan ini. Vata isa nrali Ia, ovu na'a Ni vava'at a not-orang
Musa ni inukun ra.
5 Ia nma ma nfatalik ita tali Musa ni inukun ra, boma Ubu nala vali ita
ma teluk yanan ra.
6 Ubu nala roak ita ma teluk yanan ra, ba nsinir Yanan Ni Roh a ma
nleal raladida ra. Ubu Yanan Ni Roh yai notu ma bis tfalak ne, “Bapa oo,
Bapa!”†
7 Ba mia wol myeluk tamata sansinir roak, na'uk Ubu yanan roak mia.
Ba Ubu veka nala vali verin mia afa ovi ntorung roak verin yanan ra.

Paulus ralan raruan na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Galatia

8 Terang a valing averi, lan ana, mia wol mkya'a Ubu, ba mia weabira
tamata sansinir verin ubu siklabir ra.
9 Na'uk fiang ini mia mkya'a roak Ubu, te ni lolin a ufalak ne, Ubu nka'a
roak mia. Ba afaki notu mi myorang ewal adat ovu inukun ovi rna'a
lanit ivavan ini, velik ne afa avyai wol rira ngrebat ovu wol fyawar lahir?
Inabira ma msyoak ewal verin adat ovu inukun avyai, ma myeluk tamata
sansinir verin afa avyai?
10 Mia iva'ubira ma myorang agama Yahudi ni snoba ra ovu amar dawan
ra na'a amar, vulan, ovu varat ra.

---

* **3:28 3:28** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. * **4:3 4:3** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. † **4:6 4:6** Teks Yunani nfalak *Abba*, ovu vaivatul ini ntali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

11 Ya'a ralang raruan na'a afa ovi otu roak verin mia yai, betane ning
farea nleka ma lolan watan.
12 Terang a valing averi, era verin mia ovu ralang urun ma fara myot-
orang afa ovi otu ra, tevek utalik roak mami adat Yahudi ma uva'at wean
mia, tamata ovi wol Yahudi ra.
Mia vali wol myotu sala verin ya'a.
13 Mia mkya'a roak ne, lan ana, ning suhut a notu ma beti uti fasa ma
ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin mia.
14 Velik ne na'ut inyai, na ning suhut neluk angangal verin mia, na'uk
wol mkyasiri ya'a ma mila'ing ya'a. Myotu ma lolin watan ya'a, wean
watan i myotu ma lolin vali Ubu Ni sansinir i ntali lanit ratan a, ovu nlia
tali inyai vali, na wean i myotu verin Kristus Yesus.
15 Ba na'ut inyai, na inabira lolin urun, na'uk fiang ini inabira lolin yai
nahu ba nti? Ya'a bis ufalak lahir ne, na'ut inyai, na myotu afaka watan
ma al mlyobang ya'a, ma naran i mtyorung ma mkyivul matabira ra ma
myala verin ya'a!
16 Fiang ini minovak ne, bira sian ya'a, tevek ufalak afa ovi kena ra verin
mia?
17 Tamata avyai inar ma myot-orang Musa ni inukun ra, na'uk afa ovi
rotu ra wol lolin. Ira inar ma tsisala raladida, boma myorang ira ovu
ralabira urun, ma deka myorang ami.
18 Lolin ma mkyarya ovu ralabira urun, wean i myotu afa ovi lolin ra.
Fara mkyarya lalawatan ovu ralabira urun. Deka mane una'a ovu mia
beti mkyarya, na'uk uban-muring ana, myotu afa liak.
19 Yanak averi, ulobang mia. Ralang nwa'uk urun tevek mia, ba wawa'uk
i ufarnuang ini wean lahir wawa'uk i vata ra rfarnuang na'ut i mane rarali
ira. Ya'a veka utuan susa lalawatan, nata ti naran i bira vava'at a wean
Kristus Ni vava'at a.
20 Umaseak urun ma udoku ovu bir tinemun, boma ala vaivatul boku
ma usurak ngalalahang mia ma al ufalak ralang a verin mia. Ya'a wol
uka'a roak ne, veka otu afaka vali verin mia, tevek tsifaroa ita.

Paulus nfamalik Hagar ovu Sara ma neluk vaivatul kamkuma

21 Terang a valing averi, tali bir tinemun, na boku mane myot-orang
Musa ni inukun ra munuk, na'uk fyan-aran inukun avyai ihirira ra te
wahal?
22 Musa ntulis roak na'a inyai ne, Abraham yanan brana irua. Isa renan
a verin Abraham ni vata sansinir a naran Hagar, na isa vali renan a verin
Abraham awan i naran Sara. Ia wol neluk vata sansinir.‡
23 Kasiko'u i renan verin vata sansinir yai rarali ia wean watan tamata
biasa. Na'uk kasiko'u i renan a verin vata i wol neluk sansinir yai rarali
ia, ma nfakena Ubu Ni tnorung a verin Abraham.§
24 Tomu ini nfalyawang verin ita wean ini. Vata irua yai wean tnorung
irua tali Ubu. Hagar wean tnorung i Ubu nala na'a vuar Sinai. Tnorung
yai nkiwal tamata ra ma rtorung Ni inukun ra, ba wean vali inyai, vata
sansinir yanan ra veka rna'a watan sansinir.*

‡ **4:22 4:22** Abraham awan a naran Sara, yanan a naran Ishak (Kejadian 21:1-4). Abraham ni vata sansinir naran Hagar, yanan a naran Ismael (Kejadian 16:15). § **4:23 4:23** Sara nngerat (wol bisma yanan) ovu tuvu ila'a roak ia, na'uk Ubu notu mujizat ma Sara nrali Ishak (Kejadian 21:1-4).

* **4:24 4:24** Tnorung ntali vuar Sinai ihin a ne, tnorung i Ubu nala verin Musa na'a vuar Sinai (Keluaran 19:3-6).

25 Hagar yai wean tamata ovi rsoak nulu inukun ovi rala na'a vuar Sinai
i nana'a Arab. Fiang ini ia wean kota Yerusalem, ovu tamata ovi rleal
inyai wean yanan ra, tevek ira wearira sansinir ra ma rsoak verin Musa
ni inukun ra.
26 Na'uk Sara wean kota Yerusalem i nana'a lanit ratan a. Ia wean yanan
verin tamata ovi wol rsoak nulu Musa ni inukun ra.†
27 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
"Fara inam lolin watan, vata i wol yanam a, ma wol mdoku rahan fasa
vali obin.
Fara ralam a lolin urun ma mufwak. Oa wol fwarnuang obin vata ovi
mane rarali ira rira wawa'uk a.
Na'uk vata i awan nti talik ia, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan
nana'a."‡
28 Terang a valing averi, Ubu yanan roak mia, tevek myorang Ni tnorung
i nala verin Abraham yai. Ba mia weabira vali Ishak i rarali ia, tevek
myorang Ubu Ni tnorung yai.
29 Na'ut inyai, na kasiko'u i Hagar nrali ia yai wean watan tamata biasa
ma nwi-nwa kasiko'u i Sara nrali ia, tevek ngrebat tali Ubu Ni Roh. Fiang
ini wean vali inyai, ma tamata ovi rsoak nulu Yahudi rira inukun ra rwi-
rwa vali ita, tamata ovi torang Ubu Ni Roh a.
30 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Mila'ing vatuk vata sansinir yai ovu
yanan a, tevek vata sansinir yai yanan a wol ni wahat na'a vata i wol
sansinir yai yanan a ni metan ovi rtali yaman a."§
31 Ba terang a valing averi, ita wol renadida verin Hagar, vata sansinir
yai, na'uk ita renadida verin Sara, vata i wol neluk sansinir.*

5

Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra

1 Terang a valing averi, Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra,
ba wol teluk tamata sansinir roak verin inukun avyai. Bira dardirin a
musti nangrebat ovu deka mtyorung ma myeluk ewal tamata sansinir.
2 Ya'a ini Paulus eluk rasul ma era verin mia ma mingnanang ma lolin
afa i ufalak ini. Wean i mtyorung ma rsunat mia, na afa ovi Kristus notu
verin mia wol fyawan akataka lahir.*
3 Ufalak ewal vali verin mia ne, tamata iki watan ntorung ma rsunat
roak ia, na musti not-orang Musa ni inukun ra munuk.
4 Mia minovak ne, wean i myot-orang Musa ni inukun ra, na Ubu ntorung
ma nala mia wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola. Myotu wean inyai,

---

† **4:26 4:26** Paulus nbandingkan Hagar ovu Yerusalem i na'a lanit ivavan ini, na Sara ovu Yerusalem i na'a lanit ratan, te Yerusalem ngorva'an. Ita tamata inorang ra renadida verin Sara, tevek torang Ubu Yanan a Yesus Kristus. ‡ **4:27 4:27** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata i wol awan a, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a***, na boku vali rfalak ne, vata i nngerat (wol yanan), yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a. Msi'ik vali Yesaya 54:1. § **4:30 4:30** Ini vaivatul kamkuma, ba ihin a ne, Sara wol tamata sansinir ia ovu yanan a'uk Ishak i nana'a tnorung i Ubu nala verin Abraham, ba deka tsoak ewal verin Musa ni inukun ra. Yesus ubun a nusin verin Abraham irua Ishak. Msi'ik Kejadian 21:10 * **4:31 4:31** Ita wol tsoak nulu Musa ni inukun ra, na'uk torang a'uk Yesus Kristus, ba wol tvara roak dida salasilan ra, boma bisma tdiri nala na'a Ubu wahan ralan. * **5:2 5:2** Tamata inorang boku tali Galatia rtorung ma tamata ra rsunat ira, tevek ranovak ne, sunat notu ma Ubu notu ma rira vava'at ra rmalola ovu Ia. Ubu nfareta Abraham (Kejadian 17:10-11) ma nsunat brana ra ma al nfaturu ne, rorang Ubu Ni tnorung ovu Ni tamata ra.

na fyaturu lahir ne, bira vava'at ovu Kristus nametal roak. Mia myotu ma
Ubu Ni rala lolin a wol nana'a roak mia.
5 Na'uk Ubu Ni Roh nfangrebat raladida ra, ma tfadoku dida vava'at ra
na'a Ia. Ubu ntorung ma veka notu ma dida vava'at ra rmalola, ba tnaban
afa yai, tevek torang Kristus.
6 Wean i dida vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, na rsunat te wol rsunat
ita, irua wear isa watan, tevek wol ihin akataka verin Ubu. Ni lolin a
torang a'uk Yesus Kristus, ovu tlobang tamata ra, ma tfaturu dida inorang
a.
7 Lan ana, iva'ubira urun ma myorang Yesus Kristus. Na'uk iki nangal
mia, ma fiang ini wol myorang roak Ivar mnga'un a? Mia wean tamata i
nafla silalia ma ula ia, na'uk tamata isa nafla teri ia.
8 Angangal yai wol ntali Ubu i nera roak mia.
9 Wean ragi, velik ne kedan watan, na'uk bisma nfamela terigu ma
dawan ila'a. Inyai wean vali tamata i nair afa sala kedan a watan, na'uk
bisma nlabir nala munuk mia.
10 Ning inorang verin Duila'a ne, mia wol myorang afa sala ovi tamata
liak rair ra. Na'uk tamata i notu ma bira fikiran ra rsifarsangal ira yai,
Ubu veka nukun ia, tevek Ubu wol nkamlabir ne, tamata yai ni van dawan
te ko'u.
11 Terang a valing averi, wean i air mia ne, musti rsunat tamata ra veki,
boma rorang Musa ni inukun ra, na Yahudi ra wol rangrova ya'a. Na'uk
ya'a wol air wean inyai! Ira rangrova ma rotu sian ya'a, tevek air mia ne,
Kristus nmata na'a aa walwalur ma al nakvanak ita.
12 Tamata ovi rlabir waweang mia ma rkiwal mane tamata ra rsunat
mia, na ni lolin a ka'i rfahil watan ira.†
13 Terang a valing averi, Ubu nera roak mia, boma bira adat ra ovu
inukun ra deka rkeak mia. Na'uk deka minovak ne, wol kakeak nkeak
roak mia, ba bisma myotu watan afa ovi ralabira ra rfalak a. Ni lolin a,
msyilobang mia, ovu msyiotu lolin mia.
14 Musa ni inukun ra munuk lahir ihirira ra rna'a roak inukun ini,
“Mlobang tamata liak ra wean watan i mlobang tenam a.”‡
15 Na'uk wean i mia ka'i msyingarahi-sikual lalawatan mia, na msyi'ik
wabira ma lolin, tevek wahal, na veka ka'i msyivisal-vasil mia.§

Torang Ubu Ni Roh a

16 Terang a valing averi, mane ufalak verin mia wean ini. Na'a bira
vava'at ra, na myot-orang watan afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin mia,
boma deka myorang bira ininan sian ra.
17 Tevek bira ininan sian avyai nangal ininan i ntali Ubu Ni Roh a. Ininan
i ntali Ubu Ni Roh a nangal vali bira ininan sian ra. Irua rsifarsangal ira,
ba wol myot-nala afa ovi ralabira ra rfalak a.
18 Na'uk wean i Ubu Ni Roh nfareta mia, na wol msyoak roak nulu Musa
ni inukun ra.
19 Ita tsi'ik lahir ininan sian ovi rtali tamata ra, na'a rira afa ovi rotu
ra. Afa avyai wear ini: tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, rfikir ovu rotu afa ovi ngra-ngrodi ra, raktufan urun
ovu rotu watan afa ovi wol inovan ra,

---

† **5:12 5:12** Tamata ovi rfahil roak ira, na Yahudi ni adat nfalak ne, ira ka'i rala'ing vatuk tamata avyai tali rira sidovung a. ‡ **5:14 5:14** Msi'ik Imamat 19:18 § **5:15 5:15** Tamata ra rsivisal-vasil ira ma ra'ar rira sidovung a, ovu rotu ma rira vava'at ra ovu Kristus rametal.

20 tamata ovi rsoak nulu walut ra, rtaha afa te rotu rira afnitu ra, isa
wol inan lahir isa, rfangru sian, wol inar ma rsi'ik tamata liak rira lolin
ra, rsingrova sian, rfikir a'uk tenarira ra, rfaroa tenarira ra tali tamata ovi
wol rorang ira, rasdovu a'uk ira ovu tamata ovi rira fikiran ra wean ira.
21 Tamata ovi rlobang tamata liak rira metan ra, boranavut ira, rotu
snoba ma boranavut ira ma raktufan, ovu vali afa sian liak ra. Tali afa
avyai munuk, na ufangnanang ewal mia wean lan a ufalak roak verin
mia ne, tamata ovi rotu afa avyai, na ira veka wol warira na'a Ubu Ni
Fareta a.
22 Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira ra, ira rira vava'at a wean
ini: rsilobang ira, ralarira lolin urun, ralarira ra malinan watan, rtahang
nal ralarira, rmarkai, rira vava'at ra rmalola ovu inar ma rotu lolin a verin
tamata ra, rot-orang lalawatan afa ovi rfalak ra,
23 rfakabava tenarira ra, ovu vali rka'a ma rtahang nal ralarira na'a
afaka watan. Musa ni inukun ra vali wol rfalak teri tamata ra ma rot-
orang afa lolin avyai.
24 Tamata ovi rira vava'at na'a roak Kristus Yesus liman ralan a, na ira
wol rorang roak rira ininan sian ra, ovu vali sian ovi rtali tenarira ra, ma
wean i rira ininan sian ra rmata roak na'a aa walwalur.
25 Ubu Ni Roh a nala roak vava'at ngorva'an verin ita, ba ita musti tva'at
wean i nfaturu verin ita.
26 Deka tfakaratat tenadida ra, ovu deka tsiahat ita ma tsitaha, ovu vali
deka tlobang tamata liak rira metan ovu vali afa liak ra.

6

Msyilobang mia

1 Terang a valing averi, wean i mtyuan tamata isa ntali mia notu
salasilan, na tamata ovi myot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak ra musti
ti ma msyurak tamata yai tali ni vava'at i sala yai, ma nma ewal vava'at i
kena ovu Ubu. Na'uk fara msyurak ngalalahang ia, ovu vali musti msyi'ik
wabira ma lolin, beta ne mlyeka vali na'a salasilan yai.
2 Mia musti msyilobang mia na'a bira susa ra, tevek wean inyai, na myot-
orang roak Kristus Ni inukun a.*
3 Wean i tamata isa nfikir ne, ia veran rahi tamata liak ra, na'uk velik
aba wahal, na inyai nfaturu lahir ne, ia ka'i nlabir watan tenan a.
4 Lokat tamata musti ka'i nlabir teman tenan a ne, afa ovi notu ra lolin
te wahal. Wean i lolin, na ia ralan dawan urun. Na'uk deka nala afa ovi
notu ra ma al nlanat afa ovi tamata liak ra rotu.
5 Tevek lokat tamata ka'i rvara rira varvara ra.
6 Tamata ovi rarenar roak Surat Ralan tali tamata liak ra musti rsiduk
vali rira afa lolin boku verin tamata ovi rair ira yai.
7 Deka mlyabir tenabira ra ma fyikir ne, veka mlyabir waweang Ubu!
Mia veka fyufu vali afa ovi mivuri-miva vuarira ra.
8 Tamata iki watan wean i notu afa ovi sian ra ma norang ni ininan sian
ra, na veka ni matmatan kakiwal. Na'uk tamata iki watan wean i notu afa
ovi lolin ra ma norang ni ininan i ntali Ubu Ni Roh a, na tamata yai veka
ni vava'at kakiwal tali Ubu Ni Roh a.

---

* **6:2 6:2** Kristus wol notu inukun ra, wean Musa ni inukun ra. Ia Ni inukun ma, ***Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti msyilobang mia***. Yohanes 13:34.

9 Ba deka tbosa ma totu afa ovi lolin ra, tevek wean i iva'udida ma totu
afa ovi lolin ra, ti naran amar i Ubu nfadoku a, na ita veka ka'i tala dida
farea enan ra.
10 Ba na'ut inba watan, wean i dida amar nana'a ma bisma totu lolin
obin, na totu lalawatan lolin yai verin tamata ra munuk, na'uk nlia tali
inyai, na totu lolin a verin terad a valid ovi rorang Yesus.

Paulus nfangnanang ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia ovu nala salam verin ira

11 Msyi'ik ma lolin ning vaivatul ovi. Ya'a ka'i utulis surat ini ovu huruf
dawan.
12 Tamata Yahudi boku, ira rorang vali Yesus, na'uk rkiwal mane tamata
ra rsunat mia, boma rdava waharira ralan ma tamata ra inar ira. Rotu
wean inyai, tevek wean i rfamalik ne, Kristus Ni matmatan na'a aa
walwalur a'uk sa'i notu ma dida vava'at kakiwal, na rbobar beta ne tamata
Yahudi liak boku veka rwi-rwa ira.
13 Tamata ovi rsunat roak ira wol rot-orang vali Musa ni inukun ra.
Na'uk rkiwal mane tamata ra rsunat mia, boma rfakaratat tenarira ra,
tevek myorang ira ma rsunat mia.
14 Na'uk verin ya'a, na wol mane ufakaratat tenang a na'a afakataka.
Na'uk ralang a dawan, tevek dida Duila'a Yesus Kristus Ni matmatan na'a
aa walwalur. Ni matmatan yai notu ma afa ovi fyawar verin tamata ovi
wol rorang Yesus na'a lanit ivavan a, wol fyawar lahir verin ya'a. Ira wol
rfan-aran vali afa ovi fyawar verin ya'a.
15 Rsunat te wol rsunat ita, irua wear isa watan, tevek wol ihin akataka
verin Ubu. Na'uk lolin lia munuk a, na dida vava'at ngorva'an tali Ubu.
16 Tamata ovi rot-orang vaivatul avyai na'a rira vava'at ra, na era ma
Ubu nfaturu Ni silobang a verin ira ovu notu ma rira vava'at ra malinan
watan. Tamata avyai Ubu Ni tamata inorang mnga'un ra.†
17 Tali amar ini, na deka mtyorung ma tamata isa vali nlabir ya'a, tevek
mngala ovi rna'a tenang a reluk faneak ne, ya'a utuan susa dawan, tevek
Yesus Ni sansinir verin ya'a.
18 Terang a valing averi, fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin
verin bir tinemun. Kena urun! Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

† **6:16 6:16** Na'a kalimat i nban-muri, wean i tatulis na'a Vaidida secara harfiah, tfadoku ***Israel tali, te na'a Ubu***, na'uk wol lyawan ne, ihin aka. Tafsiran rivun rfalak ne, ihin a ne, tamata ovi rorang urun Ubu, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini na'ut i nana'a bu'i ralan, tevek nfabana ni karya a ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Efesus 3:1, 13; 4:1). Tamata ovi rna'a kota Efesus, etal dawan wol tamata Yahudi ira (2:11-12). Snain a Paulus inan ma tamata ra rbas ni surat ini na'a Efesus, beti rala ti ma rbas vali na'a ahu ovi rna'a ebang kota Efesus.

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik na'a Ubu Ni kalolin rivun ovi nala verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus (1:3). Ia nfamalik vali afa ovi Ubu ralan nfalak ra, wean ayat i nfalak ne, "Ia veka notu ma afa ovi rva'at ra munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a lanit ratan, ikisa watan ma Yesus Kristus veka nfareta munuk ira." (1:10b).

Na'a surat ini, na Paulus nala vaivatul kamkuma boku. Ia nala vaivatul kamkuma ma nfalak ne, Yesus wean tamata ulun a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wearira tamata tenan a (1:10, 22-23; 4:4, 15-16; 5:23-32). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Yesus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a, ovu Ni tamata ovi rorang Ia wean vatu ovi rasusan na'a fanderen yai (2:20-21). Ia nala vaivatul kamkuma vali ma nfalak ne, Ubu Ni Roh wean cap na'a raladida ra (1:1-13; 4:30). Wean i cap nana'a surat isa, na neluk faneak ne, iki ni surat yai. Wean vali inyai verin Ubu Ni Roh i nleal raladida ra, ma neluk faneak ne, Kristus Nia ita. Yesus Ni tamata ovi rorang Ia, wearira suldadu ovi rangal nait sian ra ovu mneran ovi rtali Ubu (6:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Afa ovi Ubu ralan nfalak ma notu verin ita tamata ovi torang Yesus (1:3-23)
   a. Ia nala Ni kalolin rivun verin ita, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
   b. Ia nala vava'at ngorva'an verin ita, ovu notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra rira vava'at ra malinan ewal. (pasal 2:1—3:13)
   c. Paulus ni falurut a verin ita, boma tka'a Yesus Kristus Ni silobang i dawan a verin ita.
3. Dida afa ovi totu ra musti rfaturu ne, torang Yesus (pasal 4:1—6:9)
   a. Dida vava'at a musti malinan ovu tsifangrebat ita. (4:1-16)
   b. Tvatuk dida afa sian ovi totu ra, ma totu a'uk afa ovi lolin ra. (pasal 4:17—5:21)
   c. Snurak felan ifira. (pasal 5:22—6:9)
4. Tamata ovi rorang Yesus wearira suldadu ra ovu rira mneran ra. (6:10-20)
5. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (6:21-24)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus

1 Terang a valing averi! Ya'a ini Paulus, utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus na'a kota Efesus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus. Myorang urun Kristus Yesus ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myot-orang lalawatan afa ovi nfalak ra.

2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara
nala Ni rala lolin verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Tfadawang Ubu, tevek nala Ni rala lolin verin ita

3 Tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ubu
naflahar roak ita ovu Ni kalolin* a munuk tali lanit ratan ma nlobang
raladida ra, tevek dida vava'at isa roak ovu Yesus Kristus.
4 Na'ut i wol notu lanit ivavan ini obin, na nfili roak ita tamata inorang
ra ma dida vava'at ra rmerat urun, ovu wol dida sala roak na'a Ubu wahan
ralan a. Ia notu wean inyai, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.
5 Ubu Ni silobang a dawan verin ita, ba tali lalan ana, nfadoku roak ma
nsikat ita ma teluk yanan ra. Ia ralan ka'i nfalak ma notu afa yai nahu
Yesus Kristus, tevek afa yai notu ma ralan a lolin urun.
6 Ba tfadawang Ubu, tevek nala roak Ni rala lolin a verin ita. Ni rala lolin
yai, dawan urun! Ia nfaturu lahir Ni rala lolin yai verin ita tali Kristus,
Yanan i nlobang urun Ia, tevek dida vava'at isa roak ovu Ia.
7 Tali Ubu Ni rala lolin i dawan urun yai, na nala Yesus ma laran nvoat
ovu nmata ala nakvanak ita, ovu na'i vatuk dida salasilan ra.
8 Ubu Ni lolin a dawan urun verin ita! Ia nala Ni rala lolin verin ita ovu
nala vali Ni kaka'a dawan a verin ita, boma bisma tfan-aran munuk afa
ovi ralan nfalak ma notu a.
9 Ubu ralan ka'i nfalak ma nfavotuk verin ita na'a afa ovi nvolan roak
ma veka notu na'a Yesus Kristus. Lan ana, Ubu wol nfavotuk afa avyai
obin.
10 Ubu nvolan ma naran amar i ka'i nfili a, na Ia veka notu ma afa ovi
rva'at munuk na'a lanit ivavan ini, ovu na'a lanit ratan, ikisa watan ma
Yesus Kristus veka nfareta munuk ira.
11 Ubu ralan ka'i nfalak ma notu munuk afakataka wean lahir i nvolan
roak. Tali lalan ana, Ia nvolan roak ma nfili ita ma torang Ia, ovu teluk Ni
tamata ovi rorang Ia, tali dida vava'at i isa roak ovu Yesus Kristus.
12 Ia notu wean inyai, boma ami tamata Yahudi ovi tali lalan ana,
amfaklo'i roak mami vava'at a na'a Kristus, veka notu ma tamata ra
rfadawang Ubu, tevek sa'i dawan Ia.
13 Ba mia tamata ovi wol Yahudi ra vali, na'ut i mryenar Ubu Ni Ivar
Lolin ne, Ia nsikat mia tali bira salasilan ra ma bira vava'at kakiwal, na
myorang roak Yesus Kristus. Mia mnya'a roak tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung a. Mia myorang roak Yesus Kristus, ba Ubu notu faneak
roak na'a mia. Faneak yai Ubu Ni Roh i ntorung roak ma nala verin mia.†
14 Ubu Ni Roh nfangrebat ita, ma tka'a lahir Ni tnorung i ita tamata
inorang ra veka tala tali Ia. Wean i naran roak amar i Ubu veka nfatalik
ita tali afa ovi sian ra munuk rira ngrebat ra, na Ia veka nala munuk afa
ovi ntorung roak yai verin ita. Tfadawang Ubu, tevek sa'i dawan Ia.

Paulus naflurut verin tamata ovi mane rbas ni surat a

15-16 Ba terang a valing averi munuk! Na'ut i urenar ne, myorang Duila'a
Yesus, ovu mlyobang tamata inorang ra munuk, na ufalak fara weninyai
lalawatan verin Ubu, tevek afa ovi myotu yai. Wean i uflurut verin Ubu,
na ungnanang lalawatan mia.

---

* **1:3 1:3** ***Kalolin*** ihin a ne, afa lolin ovi Ubu nala verin tamata ra. † **1:13 1:13** Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Efesus yai, wol tamata Yahudi ira. Faneak na'a ayat ini ihin a ne, afa i nfaturu ne, Ubu Ni roak tamata ovi rorang Ia. Vai mala nfalak ne, *tanda.*

17 Uflurut verin Yamadida Ubila'a i Ni dawan ovu Ni ngrebat a nlia
munuk. Dida Duila'a Yesus Kristus nfadawang vali Ia. Era ma Ubu Ni
Roh veka nala kaka'a dawan verin mia, boma mtyafal ma mkya'a Ubu.‡
18 Era vali ma fara Ubu notu ma bira fikiran ra lyawan, boma fyan-aran
afa lolin ovi mnyaban ma myala tali Ia, tevek ralan nfalak roak ma veka
nala verin mia. Ia notu wean inyai, tevek nera mia ma myeluk Ni tamata
ra. Era vali ma mkya'a afa lolin urun ovi Ubu nfadoku roak ma al naflahar
Ni tamata ovi rorang Ia.
19-20 Era vali ma Ubu notu ma fyan-aran Ni ngrebat i dawan lia munuk.
Ia nala ngrebat yai al nlobang tamata ovi rorang Ia. Ni ngrebat yai wean
lahir ngrebat i al nfava'at Kristus tali matmatan, ma rata ndoku Ubu Ni
lihir mela a, na'a lanit ratan ma nfareta.§
21 Kristus nfareta na'a inyai, ma Ni fareta a dawan lia munuk afa ovi rira
rangrebat ra. Ni dakdokun a nrahi vali raja ra munuk ovu roh ra munuk
rira ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra munuk. Ia nfareta ovan a amar, ovu
vali Ni fareta a wol ni wahan.
22 Ubu nala fareta verin Kristus ma nfareta munuk fareta avyai. Ia notu
vali ma Kristus nfareta tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra munuk,
wean lahir i tamata ulun nfareta tenan a.
23 Ba ita tamata inorang ra wean lahir tenan a. Tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra, rira ngrebat a ntali munuk Kristus, ovu Ia nala vava'at
verin afakataka munuk na'a inba watan.

2

Lan a, ita wean tmata tevek dida salasilan ra, na'uk fiang ini, Ubu nfava'at ewal roak ita ma dida vava'at isa ovu Kristus

1 Terang a valing averi. Lan ana, na'ut i wol myorang Kristus obin, na
mia wean i ralabira ra rmata, tevek bira salasilan ra. Mia wol myot-orang
afa ovi Ubu nfalak ra, ovu vali myotu afa ovi sian ra.
2 Na'ut inyai, na mia myot-orang watan afa sian ovi rtali tamata ovi
wol rka'a Ubu, rira afa ovi rotu ra. Bira vava'at i wean inyai nfaturu ne,
myorang nitdawan i nfareta nait sian ovi rna'a lanit. Nitdawan yai, fiang
ini nkarya na'a tamata ovi rangal Ubu, ralarira ra.*
3 Lan ana, dida vava'at ra wean vali tamata avyai ma totu watan afa
sian ovi raladida ra rfalak ma totu a. Ita tot-orang watan dida ininan sian
ra, ovu vali dida fikiran sian ra. Na'ut inyai, na inovan ma Ubu nfaturu
lahir Ni ngrova a verin ita, wean tamata liak ra munuk.
4 Na'uk Ubu Ni silobang a dawan, ba nfaturu lahir Ni rala lolin a verin
ita.
5 Lan ana, na'ut i wol myorang Kristus obin, na mia wean i ralabira
ra rmata roak, tevek bira salasilan ra. Na'uk fiang ini, Ubu nala vava'at
ngorva'an roak verin mia ovu Kristus, ba dida vava'at isa roak ovu Ia.
Mingnanang, tevek tali watan Ubu Ni rala lolin a, bi nsikat ita tali dida
salasilan ra ma dida vava'at kakiwal.
6 Ubu nala vava'at ngorva'an verin ita na'ut i nfava'at ewal Kristus ntali
matmatan. Ba Ia notu ma ita wean i tdoku ma tfareta ovu Ia na'a lanit
ratan, tevek isa roak ita ovu Kristus Yesus.

---

‡ **1:17 1:17** Msi'ik vali Filipi 1:9 ovu Kolose 1:9 § **1:19-20 1:19-20** ***Yesus Kristus ndoku Ubu Ni lihir mela***, ihin a ne, afa ovi rna'a munuk lanit ratan, ralang urun Ia. * **2:2 2:2** Tamata ra rfanara fareta i nfareta nait sian ovi rna'a lanit ne, nitdawan.

7 Ubu notu wean inyai, boma fiang ini ovu na'a amar ovi veka rma ini,
na tamata ra munuk veka rka'a lahir ne, Ni rala lolin a dawan lia munuk.
Ia nfaturu roak Ni rala lolin a verin ita, na'a afa ovi Kristus Yesus notu
roak verin ita.
8 Ubu nala Ni rala lolin a verin mia, ba notu linga'an ma nsikat mia tali
bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal, tevek myorang Yesus. Inyai wol
ntali afa lolin ovi myotu ra, na'uk Ubu ka'i nala watan verin mia.
9 Ubu notu afa yai wol ntali afa lolin ovi myotu ra, ba deka tamata isa
vali nfakaratat tenan a, ma nfikir ne, afa ovi notu ra not-nala ma Ubu
nsikat ia tali ni salasilan ra, ma ni vava'at kakiwal.
10 Fiang ini Ubu i notu roak ita, notu vali ma dida vava'at ra ngorva'an
ewal roak, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus Yesus. Ia notu wean
inyai, boma totu afa lolin ovi nfadoku roak tali lalan a verin ita.

Kristus notu ma tamata Yahudi ra ovu tamata ovi wol Yahudi ra malinan ewal

11 Terang a valing averi, mingnanang ne, tali na'ut i rarali mia, na wol
tamata Yahudi mia. Tamata Yahudi rfalak ne, Ubu Ni tamata ra verin ira
watan, tevek rsunat roak ira. Rfalak sian mia ne, wol mkya'a Ubu, tevek
wol rsunat mia obin. Velik aba, sunat yai wean watan adat i tamata ra
ka'i rotu watan na'a tenarira ra.
12 Na'ut inyai, na mia wol bira vava'at isa ovu Kristus, ovu wol mkya'a
Ia. Mia wol tamata Israel mia, ovu vali tamata dakan mia, ba wol myala
tnorung i Ubu notu roak verin Abraham ovu ubun-nusin ra. Lan ana,
mnya'a lanit ivavan ini, na'uk wol fyikir aran ma myala afa lolin isa vali
na'a amar ovi veka rma ini, ovu wol mkya'a Ubu.†
13 Lan ana, raroa mia tali Ubu, na'uk fiang ini Ubu nfaseri roak mia.
Notu wean inyai, tevek myorang afa ovi Kristus notu na'ut i laran a nvoat
roak, ovu nmata na'a aa walwalur ma al nakvanak mia.‡
14 Kristus notu ma dida vava'at ra malinan ewal roak. Ia nasdovu tamata
Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra ma rna'a sidovung isa watan. Ia na'ar
vatuk roak afa isa wean balbelat i notu teri tamata Yahudi ra ovu ovi wol
Yahudi ra, ma rasdovu ira. Balbelat yai nfaturu sidovung irua yai, rira
fikiran ovi rotu ma isa wol inan lahir isa.
15 Yesus ka'i nala tenan a ma nmata, ma naling vatuk Musa ni inukun
ra ovu afa ovi nfareta ma tot-orang munuk a.§ Ia notu wean inyai, boma
ami tamata Yahudi ra ovu mia tamata ovi wol Yahudi ra, tna'a bangsa
ngorva'an isa, tevek dida vava'at ngorva'an ovu Kristus Yesus. Linga'an
yai bi Yesus Kristus notu ma tamata ra malinan ewal.
16 Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur notu ma nasdovu ita na'a
sidovung isa ma dida vava'at isa ovu Ubu. Notu wean inyai, ma bangsa
irua yai malinan ewal.
17 Ia nma ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nala malinan a verin tamata
ovi raroa ira tali Ia. Tamata avyai wol Yahudi ira. Ia nma vali verin tamata
Yahudi ovi sarseri roak ira ovu Ubu.
18 Kristus notu wean inyai, bi tamata Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra,
dida linga'an ma tfaseri Yamadida, tevek ngrebat i ntali Ubu Ni Roh a,
ikisa watan.

---

† **2:12 2:12** Faliak ***Tamata Israel*** nfaturu tamata Yahudi ovi Ubu nfili ma rorang Ia. ‡ **2:13 2:13** ***Ubu nfaseri roak Ni tamata ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu rira vava'at isa roak ovu Ia. § **2:15 2:15** Yesus nmata, boma Ubu nsikat tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

19 Ba wean inyai bi, mia tamata ovi wol Yahudi ra, wol weabira roak
tamata dakan ra, tevek fiang ini itmunuk isa roak ita na'a Ubu Ni sidovung
a. Ba mia myeluk Ni tiniman ra ovu itmunuk Yamadida verin Ia.*
20 Terang a valing averi, mia weabira rahan i rfadiri na'a fanderen ratan
a. Nabi ra ovu rasul rira afa ovi rfamalik ra wean rahan yai ni fanderen
a. Na'uk Kristus Yesus wean vatu i rfadoku lan lalean na'a fanderen a ovu
fyawan lia munuk ma al nfangrebat rahan yai, ovu vali Ni dawan nlia
munuk.
21 Wean tamata ovi rotu rahan rasusan munuk rahan yai ma natnemu,
ma rotu na'a rahan dawan i tamata raraning Ubu. Ia nasusan vali Ni
tamata ra na'a sidovung isa i nmerat urun. Kristus notu wean inyai verin
ita tamata ovi dida vava'at isa roak ovu Ia ma tna'a isa.
22 Fiang ini bira vava'at isa watan ovu tamata inorang ra munuk, ba mia
tamata ovi wol Yahudi ovu tamata Yahudi ra bira vava'at isa roak na'a
Kristus. Ia notu wean inyai, ba Ubu Ni Roh nleal lalawatan bira sidovung
a.

3

Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra

1 Terang a valing averi, ya'a ini Paulus uflurut verin mia, tevek Ubu Ni
lolin a dawan urun verin ita. Inak ma mkya'a ne, una'a bu'i ralan, tevek
ufamalik Kristus Yesus Ni Ivar Lolin a verin mia, tamata ovi wol Yahudi
ra.
2 Ufikir ne, mia ka'i mryenar roak na'a Ubu Ni rala lolin a, bi nala karya
ini verin ya'a ma ufalyawang Ni Ivar Lolin a verin mia, ma nlobang mia.
3 Ubu nfavotuk roak verin ya'a na'a afa ovi Ia wol nfalak obin verin
tamata ra. Ia nfalak na'a Ni karya i veka notu verin tamata ovi wol Yahudi
ra. Utulis lan roak afa yai, na'uk ufaketa watan ia.*
4 Wean i byas roak, na veka mkya'a lahir ne, ya'a ufan-aran afa ovi Ubu
notu verin tamata ovi wol Yahudi ra, na'a Kristus.
5 Lalan ana, tamata ra wol rka'a afa ovi Ubu veka notu ra. Na'uk fiang
ini Ubu Ni Roh a nfavotuk munuk roak afa avyai verin tamata ovi nfili
roak ira ma reluk Ni rasul ra ovu Ni nabi ra.†
6 Afa ovi Ubu nfalyawang roak yai wean ini: tamata ovi rorang roak Ubu
Ni Ivar Lolin a, velik ne wol Yahudi ira, na Ia naflahar ira wean i nfadoku
roak verin tamata Yahudi ra. Tamata Yahudi ra ovu ovi wol Yahudi ra
isa roak ira ovu Kristus Yesus ma rna'a sidovung isa. Ba tamata ovi wol
Yahudi ra rira vali kalolin i Ubu ntorung roak verin Ni tamata ovi rorang
Ia.
7 Ubu nfili roak ya'a ma eluk Ni tamata sansinir ma ufamalik Ni Ivar
Lolin ini, tevek nala roak Ni rala lolin a verin ya'a. Ia nala Ni ngrebat a
verin ya'a ma ufamalik nala Ni Ivar a.
8 Inovan ma Ubu nala roak Ni kalolin verin tamata inorang ra munuk,
na'uk wol verin ya'a. Na'uk tali Ni rala lolin a, bi nala roak karya ini verin
ya'a, boma ufamalik Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra, ma
ufalak na'a Ni kalolin dawan i wol ni wahan a. Tatuan afa yai na'a Kristus.

---

* **2:19 2:19** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ra munuk rka'a ne, tamata Yahudi wol inar lahir tamata dakan ra. * **3:3 3:3** Msi'ik vali Kolose 1:25-27 † **3:5 3:5** Afa ovi Ubu veka notu ra na'a ayat ini rna'a Kristus Yesus ovu afa ovi notu ra. Nabi wean lahir Ubu Ni tamata sansinir ovi rarenar lahir tali Ia ma ti rfamalik verin tamata ra.

9 Ubu nala karya ini verin ya'a, boma tali ya'a, na tamata ra munuk
bisma rka'a ne, wean inba ma Ubu notu munuk akataka, ovu not-nala
munuk afa ovi tali lalan ana, nfadoku roak ma veka notu a. Ia nfalyawang
munuk afa ovi tali lalan a, wol nfavotuk obin.
10 Ia ralan nfalak ma fiang ini, na roh ovi rira ngrebat ma rfareta na'a
lanit, lanit ivavan a, ovu na'a lanit ratan, bisma rka'a lahir ne, Ni kaka'a
dawan ila'a. Ira bisma rka'a afa yai tali afa ovi Ni tamata inorang ra
rfamalik verin ira.‡
11 Ubu notu afa avyai wean lahir i nanovak roak, na'ut i wol notu lanit
ivavan ini obin. Ia nfakena munuk roak afa avyai na'a afa ovi dida Duila'a
Yesus Kristus notu.
12 Terang a valing averi, dida vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, ovu
dida inorang a verin Ia, ba dida linga'an roak ma tfaseri Ubu, ovu wol
tbobar roak ma tatuan Ia na'a dida falurut ra.
13 Wean inyai bi, era verin mia ma deka ralabira kako'u ovu ralabira
ra deka lalau, velik ne ning susa dawan na'a bu'i ralan, tevek ufamalik
Ubu Ni vaivatul ra verin mia. Na'uk ni lolin wean inyai, boma ralabira ra
dawan watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

14 Terang a valing averi, Ubu Ni rala lolin a verin ita, bi usangatur na'a
Yamadida Ubila'a wahan ralan a, ma uflurut verin Ia.
15 Tamata inorang ovi rna'a lanit ratan ovu rna'a lanit ivavan ini, munuk
lahir Yamadida verin Ia.§
16 Uflurut verin Ubu ma nfangrebat mia ovu Ni kalolin i dawan urun a.
Kalolin yai nfadoku roak verin tamata ovi rorang Ia. Era vali ma Ia nala
ngrebat na'a ralabira ra ovu Ni Roh a, boma bira dardirin ra rangrebat.
17 Uflurut wean inyai, tevek bira inorang a verin Kristus, ba fara Kristus
nana'a ralabira ra. Ya'a era vali verin mia ma na'a bira vava'at ra, na
fyaturu lalawatan bira silobang a, ma neluk faneak ne, bira inorang a
nabwa'ar roak na'a Ia.
18 Uflurut vali ma fara mia ovu tamata inorang ra munuk, bisma fyan-
aran ne, Yesus Kristus nlobang urun mia, ovu Ni silobang a dawan urun i
lahir.
19 Kristus Ni silobang i nala verin ita yai, dawan rahi afa ovi tamata ra
bisma rfan-aran. Velik ne wean urun inyai, na'uk era ma fyan-aran lahir
Yesus Kristus Ni lolin yai, boma Ubu ralan a ovu Ni fikiran a lokat amar
nfangora ralabira ra.

20 Terang a valing averi, Ubu Ni ngrebat ma not-nala afaka watan. Afa
ovi veka notu ra dawan lia afa ovi tanovak ma veka tera tali Ia. Ia bis notu
munuk afa avyai, tevek Ni ngrebat a nkarya na'a raladida ra.
21 Ba fara tfadawang Ubu, tevek afa lolin ovi Ia notu na'a tamata inorang
ra munuk raladida ra. Traning ovu tfadawang lalawatan Ia, nata ti wol ni
wahan, tevek afa ovi notu roak na'a Yesus Kristus. Kena urun.

‡ **3:10 3:10** Afa ovi rira ngrebat ra munuk, ovu roh ra munuk bis rka'a Ubu Ni kaka'a i dawan ila'a, tevek rsi'ik munuk tamata inorang ovi Yahudi ira, ovu vali ovi wol Yahudi ira rorang Yesus ma rna'a sidovung isa. § **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ra munuk na'a lanit ratan ovu na'a lanit ivavan a, munuk lahir Yamadida verin Ubu.

4

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ikisa watan na'a rira sidovung

1 Terang a valing averi, una'a bu'i ralan, tevek ufabana Duila'a Ni karya.
Era urun verin mia ma bira vava'at ra lolin ma inovan ovu tamata ovi
rorang Yesus rira vava'at ra, tevek Ubu nala roak mia ma myeluk yanan
ra.
2 Era verin mia ma lokat amar, na fyakabava tenabira ra ovu msyiotu
lolin mia. Wean i tamata ra rotu ma wahabira rwa'uk, na mtyahang
ralabira watan ovu myotu a'uk lolin a, tevek msyilobang mia.
3 Mia musti myotu munuk afa ovi bis myotu ra ma bira vava'at ra ikisa
watan, tevek Ubu Ni Roh nkeak roak mia na'a isa. Ba deka msyingarahi,
na'uk myotu watan malinan a na'a bira vava'at ra.
4 Ubu Ni Roh ikisa watan, ovu Ia nkeak roak mia ma mnya'a sidovung
isa watan. Itmunuk taklo'i dida vava'at ra na'a afa lolin ovi Ubu veka notu
verin ita, tevek Ia nera ita ma teluk yanan ra.
5 Dida Duila'a isa watan, inyai Yesus. Ita torang a'uk Ia, ovu vali dida
baptisan ihin a isa watan vali.
6 Ubu isa watan, ba tamata inorang ra munuk Yamadida verin Ia. Ia
not-nala munuk afakataka, ovu nfareta munuk afakataka. Ni Roh a nana'a
tamata inorang ra munuk ralarira ra.
7 Na'uk terang a valing averi, Yesus Kristus nsiduk roak yabi ra lokat
tamata, boma msyilobang mia, wean i Yesus nanovak roak verin ita.
8 Ia nsiduk yabi avyai wean afa ovi rtulis na'a Surat Ralan ne, “Na'ut i
nrata wan i karatat a, na ntaha ma tamata rivun, tevek nfaleka roak ira.
Ia nma vali ma nala afa ovi lolin ra tali ira ma neluk rangrangwaha verin
tamata ra.”*
9 Wean i tfalak ne, Ia nrata roak wan i karatat a, na inyai nfaturu ne,
lan ana Ia nsuta vali lanit ivavan roak.†
10 Ia nsuta roak lanit ivavan ini, inyai nfaturu vali ne, Ia nrata roak wan
i karatat lia munuk a na'a lanit ratan, ma nfakena ovu nfangora munuk
afakataka na'a inba watan.
11 Ia nala yabi ra lokat tamata, ovu nsiduk ma rira yabi ra rsialing ira.
Ia nfadoku roak ma tamata boku rna'a rasul, boku vali rna'a nabi. Ia
nfadoku vali ma tamata boku ti rfamalik Ni Ivar Lolin a verin tamata ovi
wol rka'a obin, na boku vali rban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus ma
rwanar ovu rair ira.
12 Ia nala yabi avyai, boma tamata ovi rorang Yesus rka'a ma rkarya
na'a Ni va'i ralan a ma rfabana Ni karya, boma msyilobang mia ovu
msyifangrebat mia na'a bira inorang a. Wean inyai, na mia tamata inorang
ra weabira lahir Kristus tenan a ma mtyafal ma mingrebat.
13 Ba wean vali inyai, nata ti naran i ita tamata inorang ra munuk dida
vava'at isa ovu Ubu Yanan a, ovu vali dida fikiran isa roak ovu Ia. Ia veka
notu ma lokat amar, na teluk lahir afa ovi Ia nfadoku verin ita ovu tmela
na'a dida vava'at a, ma wean lahir Kristus Ni afa ovi notu ra munuk.
14 Notu wean inyai, boma ita deka weadida kikyai kasiko'u yanat ra,
tevek tamata inorang ovi wearira inyai, ira veka rorang watan tamata ovi
rweang ira ovu vaivatul ovi manminak ra, ma rti linga'an i sian a. Tamata

---

* **4:8 4:8** Afa ovi lolin ma neluk rangrangwaha na'a ayat ini, na inyai afa ovi nala roak tali tamata ovi nfaleka roak ira. Msi'ik Mazmur 68:18 † **4:9 4:9** Tafsiran boku rfalak ne, ***Ia nrata roak wan i karatat***, ihin a ne, lan ana, Ia nsuta vali letvava roak.

avyai rira dardirin ra wol rangrebat ma wearira lahir kabal i nait ovu
saksakan ra rwi-rwa tia ma watan ira.
15 Na'uk ita deka torang tamata rira siweang ra. Ita musti tfamalik afa
ovi kena ra, ovu banbanan i nfaturu roak dida silobang a verin terad a
valid ra, boma dida afa ovi totu lokat amar ra ntafal ma tot-nala munuk
wean afa ovi Yesus Kristus notu ra. Ia nfareta tamata ovi rorang Ia munuk,
wean lahir tamata ulun nfareta tenan a.
16 Kristus notu ma ita tamata ovi torang Yesus wead isa watan, wean
afa ovi rna'a munuk tenadida ra rna'a isa, ma isa nlobang isa. Ba wean i
tsilobang ita, ovu itmunuk tkarya urun na'a Ni va'i ralan a ovu dida yabi
ovi Duila'a nala roak verin ita, na dida inorang na'a Duila'a veka nmela
ovu ntafal ma nangrebat.

Vava'at ngorva'an na'a Kristus

17 Nata ufangnanang urun mia, tevek afa ovi beti ufalak verin mia na'a
ngrebat i Duila'a nala verin ya'a: Bira vava'at ra deka wean kikyai tamata
ovi wol rka'a Ubu, tevek rira afa ovi rotu ra rorang watan rira fikiran vu
ra.
18 Rira fikiran ra ngarmeran watan, ovu rafena ma rka'a vava'at i Ubu
nala verin tamata ovi rorang Ia. Tamata avyai ralarira rasmotak roak,
tevek rafena ma rarenar Ubu Ni afa ovi nfalak ra.
19 Ira wol rma'it roak ma raktufan urun, ovu rotu watan afa ovi wol
inovan ra. Ira rfikir a'uk afa ro'i-ra'i ra, ba rafena ma rtalik rira afa sian
ovi rotu ra, na'uk rtafal ma rotu lalawatan.
20 Na'uk mia wol weabira ira, tevek afa ovi bira tamata rair roak verin
mia na'a Yesus Kristus wol wean inyai.
21 Ya'a uka'a mnga'un ne, mia mryenar roak Yesus Ni Ivar a. Tamata ra
rair mia ovu afa ovi kena ra na'a Ia, ma tva'at wean lahir i nfaturu roak
verin ita.
22 Ira rair mia ma byatuk bira ininan sian ovi myotu ra na'a bira vava'at
mnanat ra, na'ut i wol myorang Duila'a obin. Afa mnanat avyai rotu ma
rlabir nala mia ovu rotu ma bira vava'at ra wol kena, tevek ralabira ra
rasmotak.
23 Ira rair vali mia ne, myala bira vava'at ra verin Ubu, boma Ni Roh a
nfangora ralabira ra ovu bira fikiran ra, ma ngorva'an munuk.
24 Ubu notu ma bira vava'at a ngorva'an ewal. Ba myot-orang vava'at
ngorva'an i notu verin mia. Afa yai kena, rmalola ovu rmerat urun wean
lahir Ia.
25 Ba era verin mia munuk ma deka msyiklabir kikyai. Fyalak watan
afa ovi kena ra verin terabir-valibira ra, tevek itmunuk tamata inorang ra
tna'a sidovung isa.
26 Wean i mingrova, na fyikir ma blawat, boma deka myotu salasilan ra.
Deka mtyahang bira ngrova yai ti ma lera nirit nala ia,
27 boma nitdawan wol ndav-nala linga'an ma nweang mia ma myotu
salasilan.
28 Tamata ovi byori ra, mtyalik kikyai ma deka byori. Na'uk mkyarya
urun ma ratibira ovu karya lolin ovi myotu ra, boma bira karya enan ra
bisma al mlyobang vali tamata ovi rira kasian ra.

29 Wean i mingrihi, na deka myala vaivatul ovi ngra ra, ovu deka myi'it
tamata ra. Na'uk myala watan vaivatul ovi rvua snurak a ma rlobang
tamata ra, boma rfangrebat ralarira ra.

30 Ubu notu ma Ni Roh i nleal roak ralabira ra neluk faneak ne, Ubu
Ni roak mia. Faneak yai Ni Roh i ntorung roak ma nala verin mia, ma ti
naran amar i Ubu veka nsikat ita tali dida salasilan ra ma dida vava'at
kakiwal. Ba deka myotu ma Ubu Ni Roh ralan a lalau tali afa ovi fyalak ra
ovu afa ovi myotu ra.
31 Byatuk kikyai bira fikiran sian ovi rotu ma ba'i msyingrova ovu
msyingarahi, deka mtyahang teri ralabira sian ra verin tamata ra, deka
msyifi'it, deka fyalak sian tamata, ovu deka myoruk-myak tamata ra.
32 Na'uk msyiotu lolin watan mia, ovu msyilobang mia, ovu vali myabun
tamata ovi rotu sala verin mia, wean lahir i Ubu na'i vatuk roak dida
salasilan ra, tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus.

5

Fara tva'at wean tamata ovi rna'a lyawan

1 Terang a valing averi, Ubu nala roak mia ma myeluk yanan ra, ovu
nlobang urun mia, ba myot-orang afa ovi notu ra.
2 Na'a bira vava'at ra, na msyilobang mia wean lahir afa ovi Kristus
nfaturu verin ita ma nlobang ita. Ia nlobang ita, ba ntorung watan ma
rfedan Ia tevek dida salasilan ra, ma neluk persembahan ovu korban i
voan a lolin urun verin Ubu.
3 Byatuk munuk bira ininan sian ovi myotu ra. Afa sian avyai wean
bira ininan sian ovi rfangra tenabira ra, msyifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awabira verin mia, mlyobang da'in bira kubang ra ma fyikir a'uk
tenabira ra. Fyaroa tenabira ra tali afa ovi wol inovan verin Ubu Ni tamata
ra. Afa avyai munuk lahir deka rna'a bira vava'at ra, boma tamata ra wol
bisma rfamalik mia na'a afa avyai.
4 Ba deka myala vaivatul ovi ngra ra, vaivatul ovi vu watan ra, vaivatul
ovi wol inovan ma fyalak ra. Na'uk ni lolin a fyalak fara weninyai verin
Ubu.
5 Ba era verin mia ma eka mryenar ma lolin! Tamata ovi rfangra tenarira
ra ovu rot-orang rira ininan sian ra, te rsifa tia ma watan ovu tamata
ovi wol awarira verin ira, ovu ovi rlobang rira kubang ra ma rfikir a'uk
tenarira ra, na tamata avyai wol warira na'a Kristus ovu Ubu Ni Fareta
a. Tamata avyai wol rira lahir afa ovi Ubu ntorung ma nala verin tamata
ovi rorang Ia. Wean i rlobang rira kubang ra wean inyai, na ira wearira
tamata ovi rsangatur ma raraning walut ra, ba kubang neluk ubu verin
ira.
6 Deka mryenar tamata ovi rlabir mia ma rfalak ne, Ubu veka wol nukun
tamata ovi rotu afa sian avyai ovu rira vaivatul ovi vu watan ra. Ubu veka
nfaturu lahir Ni ngrova a verin tamata ovi wol rot-orang afa ovi nfalak ra,
tevek rotu watan sian avyai.
7 Ba deka myot-orang ira, boma wol rweang nala mia ma myotu salasilan
wean i rotu a.
8 Lan ana, mia bya'at na'a dedan ralan vali, na'uk fiang ini mnya'a roak
Ubu Ni lyawan ralan a, ba bira vava'at ra musti nfaturu ne, bya'at na'a
lyawan ralan.
9 Ba wean i bira vava'at ra rna'a watan lyawan ralan, na mia veka myot-
nala munuk afa ovi kena ra, afa ovi rmalola ra ovu afa ovi lolin ra na'a
Ubu wahan ralan a.
10 Myotu afaka watan, na misahak ma mkya'a afa avyai ne nfaloling
Duila'a ralan a te wahal.

11 Deka myorang tamata ovi rira vava'at ra rna'a watan dedan ralan,
tevek afa ovi rotu ra wol ihir akataka. Ni lolin ana, fyaturu lahir verin
tamata ra ne, rira afa ovi rotu ra sala.
12 Rira afa ovi rotu fanfonak watan yai, ngra urun, ba ita tamata inorang
ra tma'it ovu wol inovan ma tfamalik afa avyai.
13 Na'uk wean i tatabu ira na'a afa sian ovi tamata ra rotu na'a dedan
ralan a, ma tamata liak deka rot-orang, na inyai wean watan i tatutun
damar na'a dedan ralan ma tamata ra rsi'ik lyawan a.
14 Lyawan notu ma tamata ra bisma rsi'ik. Wean inyai bi tfamalik afa
ovi kena verin tamata liak ra ma tfalak ne, "Tamata ovi mtyuba na'a bira
salasilan ra, byatar kikyai tali bira tabtuban ra, ovu tamata ovi myata roak
a, bya'at kikyai tali bira matmatan ra ma Kristus veka notu ma mnya'a
lyawan ralan."
15 Ba msyi'ik ma lolin bira vava'at ra, boma deka bya'at wean tamata
ovi rasmotak ra. Bira vava'at ra musti wean tamata ovi rira kaka'a dawan
ma ralarira ra lyawan.
16 Deka miwahak bira amar, na'uk myotu lalawatan lolin a na'a bira
vava'at ra, tevek fiang ini tamata ra ba'i rotu lalawatan salasilan ra.
17 Ba ralabira ra deka rasmotak, na'uk misahak ma fyan-aran afa ovi
Duila'a ralan nfalak a.
18 Deka myenu ma minavut, tevek wean i minavut, na veka wol mkya'a
roak ma msyi'ik tenabira ra, ma veka miktufan urun ovu myotu watan
afa ovi wol inovan ra. Na'uk ni lolin ana, myala munuk bira vava'at verin
Ubu Ni Roh a ma nfareta mia.
19 Mdyedang Ubu naran a ovu dadedang ovi tamata inorang ra rdedang.
Mdyedang vali dadedang ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata ra ovu
dadedang tali mazmur. Mdyedang ma fyadawang Duila'a ovu ralabira
urun.
20 Na'a afaka watan, na miflurut ma fyalak fara weninyai verin
Yamadida Ubila'a na'a Duila'a Yesus Kristus naran a, tevek afa ovi Ia notu
roak verin ita.

Snurak verin tamata ovi rsifa roak

21 Mia musti fyakabava tenabira ra ma msyialang mia, tevek myalang
Yesus Kristus.
22-23 Brana ovi msyifa roak, fyareta awabira ra, wean lahir Kristus
nfareta tamata ovi rorang Ia rira sidovung a. Ba Ia wol nfareta watan
Ni sidovung a, na'uk nsikat tamata ovi rna'a Ni sidovung tali rira salasilan
ra, ma rira vava'at kakiwal. Ba vata ovi msyifa roak, fyakabava tenabira
ra ma myot-orang watan afa ovi awabira rfalak ra, wean lahir i fyakabava
tenabira ra ma myot-orang watan afa ovi Duila'a nfalak ra.
24 Tamata inorang ra rfakabava tenarira ma rot-orang afa ovi Yesus
Kristus nfalak ra. Ba wean inyai vali, na vata ovi msyifa roak ra musti
fyakabava tenabira ra ma myot-orang afa ovi awabira rfalak ra.
25 Brana ovi msyifa roak ra musti mlyobang awabira ra, na inyai wean
lahir i Kristus nlobang urun tamata ovi rorang Ia, ba nala tenan a ma
nmata verin ita.
26 Ia notu wean inyai, boma wean i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin
ita, na Ia nfamerat roak ita tali dida salasilan ra, ovu Ia nala vali wear a,
ma al nfamerat roak ita.
27 Notu wean inyai, boma ita sidovung tamata ovi torang Yesus, tmerat
urun ma wol dida salasilan roak, ovu bisma ti tdiri Ubu wahan ralan a.

Ba ita weadida vata i felan a lolin buas ovu ni bakreat ra ryadat, tevek ni
amar a naran roak ma nsifa.
28 Ba wean i Kristus nlobang roak ita tamata ovi torang Ia, na brana ovi
msyifa roak ra musti mlyobang awabira ra wean lahir i mlyobang tenabira
ra. Iki watan nlobang awan a, na ia ka'i nlobang roak tenan a.
29 Tamata ovi wol rlobang tenarira ra, wol tatuan ira obin. Velik aba,
tamata ra ka'i rsi'ik rira afamtahan ma ra'an ovu rwanar ma lolin tenarira
ra, wean lahir i Kristus nsi'ik ovu nwanar Ni sidovung tamata ovi rorang
Ia.
30 Ita weadida lahir liman a, ean a, matan a ma tna'a Kristus tenan a.
31 Terang a valing averi, rfadoku roak na'a Surat Ralan ne, “Wean inyai,
bi brana veka nsuta talik renan ovu yaman a, ma irua awan a rleal isa.
Vata irua brana ralarira isa ma ikisa watan ira.”
32 Afa i ufalak ini ihin a bilaman urun, na'uk ala faliak sifa ma al
ufasavak na'a Yesus Kristus ovu Ni tamata ovi rorang Ia.*
33 Na'uk ufalak vali verin mia ne, brana ovi msyifa roak ra musti
mlyobang awabira ra, wean lahir i mlyobang tenabira ra. Vata ovi msyifa
roak musti myalang vali awabira ra.

6

Snurak verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra

1 Kasiko'u ra eka mryenar! Mia bira vava'at isa roak ovu Duila'a Yesus,
ba musti myot-orang afa ovi renabir-yamabira rfalak ra, tevek inovan ma
myotu wean inyai.
2-3 Ubu nfareta na'a Ni Surat Ralan a ne,
“Myalang renabir-yamabira ra.”
Inukun i Ubu nala yai betfasa nala ovu Ni tnorung a. Ia nala tnorung
yai ma nfalak ne,
“Wean i myalang renabir-yamabira ra, na Ubu veka nala Ni kalolin a verin
mia, ovu bira vava'at a mnanat na'a lanit ivavan ini.”*
4 Brana ovi yanabira roak, deka myotu ma yanabira ra rangrova mia,
tevek bira vaivatul ra ovu afa ovi myotu ra. Na'uk msyurak ovu myair ira
tali afa ovi Duila'a Yesus nair ra.

Snurak verin tamata sansinir ra ovu tamata ovi rfareta ira

5 Terang a valing ovi myeluk tamata sansinir, mia musti myalang urun
bira dawan ovi rna'a lanit ivavan ini, ovu myot-orang afa ovi rfalak ra.
Ralabira urun ma myot-orang afa ovi rfalak ra ovu byobar Ubu, wean
lahir i myot-orang Duila'a Yesus Ni afa ovi nfalak ra.
6 Deka myotu watan ma bira dawan ra ralarira lolin wean i mimunuk
mnya'a isa, boma rsi'ik ma rfadawang mia. Na'uk mkyarya ovu ralabira
urun, velik ne wol rna'a. Myotu wean inyai, na wean lahir i mkyarya
roak verin Yesus Kristus, ovu myot-orang roak afa ovi Ubu ralan nfalak
ma myotu a.
7 Deka mkyarya watan tevek rkiwal mia, na'uk mkyarya ovu ralabira
urun. Deka minovak na'a ralabira ra ne, mkyarya verin tamata ra watan,
na'uk wean lahir i mkyarya verin Duila'a.

---

* **5:32 5:32** Vaivatul ***ufasavak*** wean watan vai Mala nfalak ne, *bandingkan.* * **6:2-3 6:2-3** Msi'ik Perjanjian Mnanat a, Keluaran 20:12. Inukun ihin a ne, Ubu nala inukun rivun verin Musa ma nfadoku verin tamata Yahudi ra.

8 Mingnanang ne, tamata iki watan, velik ne tamata sansinir te wol
tamata sansinir, wean i notu afa ovi lolin ra, na Duila'a veka naval ni
rala lolin a.
9 Tamata ovi fyareta tamata sansinir ra, mia musti myotu vali lolin a
wean inyai verin bira tamata sansinir ra, ovu deka vaibira aleman ma
fyabobar ira. Mingnanang, tevek mia duabira vali na'a lanit ratan ovu Ia
wol nfili tamata.

Tamata ovi rorang Yesus musti rala Ubu Ni ngrebat a ma al rotu rihi ovu nait sian ra

10 Terang a valing averi, mane ufakbosal roak ning snurak a, ba ufalak
verin mia ne, fara bira vava'at ra isa ovu Ubu lalawatan, boma Ni ngrebat
i dawan ila'a, nfangrebat ralabira ra.
11 Suldadu ra wean i mane rti rotu rihi, na rasusan munuk lahir rira
bakreat ra ma rung a reluk ira, boma al rteri ira tali rira musu ra. Mia
weabira vali suldadu avyai, ba musti myung-myeluk mia ovu afa ovi Ubu
nala roak verin mia ma ala myangal nitdawan ni siweang ra.
12 Ita wol totu rihi ovu tamata, na'uk totu rihi ovu nait sian ra ovu rira
ngrebat ra, ovu vali rira fareta ra munuk. Totu rihi vali ovu nait sian ovi
rfareta na'a lanit a, ovu vali nait sian rira raja ovi rfareta vali lanit ivavan
ini.
13 Ba myung-myeluk lahir bira bakreat ovi Ubu nala roak verin mia,
ma myangal nala nitdawan. Myotu wean inyai, boma wean i mtyuan
angangal, na mdyiri watan na'a bira inorang. Wean i myangal nala munuk
roak afa avyai, na bira inorang a veka nangrebat watan verin Ubu, ovu
myangal lalawatan afa avyai, wean i rangal ewal mia.
14 Wean lahir suldadu ra ba'i rala ngesa al rngesa ira ma ti rotu rihi,
na mia wean vali ira, ba misusan bira vava'at a ovu afa ovi kena ra. Bira
dardirin a musti nangrebat na'a bira inorang a, ovu bira vava'at ra rmalola
ovu kena watan. Wean lahir suldadu ra roru ravit tma'an al rteri tenarira
ra, na bira afa lolin ovi myotu ra, rotu ma nteri vali mia.†
15 Suldadu ra rbaki rira tatea a al rteri earira ra ma al nlobang ira, boma
wol rleka, ovu rafla ma lolin. Mia weabira vali inyai, ba musti ralabira
urun ma fyamalik Ubu Ni Ivar Lolin i nala malinan a. Myotu wean inyai,
boma bira inorang a nangrebat.
16 Wean lahir suldadu ra rtaha tarteri al rteri tenarira ra, na mia musti
wean vali ira ma myorang urun Ubu, al myotu teri vali mia. Myotu wean
inyai lalawatan, boma bis myangal nala nitdawan ni dubil ovi ronga ra.
17 Wean lahir suldadu ra raklulu kalulu tma'an ma al rteri ulurira ra, na
mia musti mkya'a mnga'un ne, Ubu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma
bira vava'at kakiwal.‡ Wean lahir suldadu ra rngesa rira nahin blawat ra,
ba mia musti myala Ubu Ni vaivatul i Ni Roh a nala roak verin mia, ma
myangal nitdawan.
18 Ba na'ut inba watan, na miflurut verin Ubu ma myera Ni Roh a ma
nlobang mia ma mkya'a ne, wean inba ma miflurut na'a afaka watan. Mia
musti msyi'ik wabira lalawatan na'a bira falurut ra, ovu deka mtyalik ma
miflurut verin tamata inorang ra munuk.

---

† **6:14 6:14** Gambaran na'a ayat ini ti naran ayat 6:20 tali Roma ni suldadu ra, na'ut i Paulus nva'at na'a Israel. ‡ **6:17 6:17** Bandingan na'a ayat ini nfalyawang na'a afa i Ubu notu verin ita nahu Yesus, ma nfatalik ita tali inukun i musti tatuan tevek dida salasilan ra, boma wol tmata kakiwal.

19 Miflurut vali verin ya'a, boma lokat amar, na Ubu veka nala munuk
vaivatul ovi veka ufalak ra, ovu vali notu ma ubrahi ma ufamalik Ni Ivar
Lolin i lan ana, Ia wol nfavotuk obin.
20 Duila'a Yesus nfili ya'a ma eluk Ni tamata sansinir ma ufabana Ni Ivar
Lolin a, ma fiang ini una'a bu'i ralan. Na'uk era verin mia ma miflurut
verin ya'a, boma ubrahi ma ufamalik Ivar Lolin yai, tevek Ubu ralan nfalak
ma wean inyai.

Paulus ni vaivatul situli ra

21 Terang a valing averi, terad a valid i naran Tikhikus, ntaha surat ini
verin mia ovu veka nfamalik munuk afa ovi otu ra ovu ning ivar a, boma
mkya'a ning vava'at ovu ning karya ra. Tikhikus i tlobang urun ia yai,
iva'un ma nfabana Duila'a Ni karya.
22 Ba wean inyai, bi usinir ia ma ti nalola mia, boma nfamalik mami
vava'at ra ma mkya'a, ma nfaloling ralabira ra.
23 Fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus nala Ni malinan
a verin mia tamata inorang ra munuk na'a Efesus, ovu vali notu ma
msyilobang mia ma myorang a'uk Kristus.
24 Era ma Ubu nala Ni kalolin a verin mia munuk, tamata ovi ralabira
urun ma mlyobang Duila'a Yesus Kristus, nata ti wol ni wahan. Ning surat
i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Filipi

Tbas afa ovi veki

Kota Filipi lan a naran nbana ma dawan na'a propinsi Makedonia. Na'ut i Paulus naran roak Makedonia, na nfabana ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi. Velik ne tamata rivun rangal ia, na'uk ti nata tamata Filipi boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 16:1-40). Ti ma Paulus nban-talik roak Filipi, na ira rkirim kubang fafira lahir verin ia, ma al rlobang ia na'a ni karya a.

Paulus nfamalik roak Ubu Ni Ivar Lolin a na'a Filipi, ma snain a varat vutu nelak, beti ra'abu'i ia na'a kota Roma. Na'ut i tamata Filipi rarenar ne, ra'abu'i roak Paulus, na ira rkirim kubang ewal ma al rlobang ia. Tamata Filipi isa naran Epafroditus ntaha kubang yai. Na'ut i Epafroditus naran Roma, na nala kubang yai verin Paulus, ovu ia nana'a Roma vulan ifira ma nlobang Paulus. Epafroditus nana'a Roma vulan ifira nelak roak, beti Paulus nsinir ma newal ia nti Filipi. Paulus ntulis surat ini ma nala verin Epafroditus ma ntaha nti Filipi.

Paulus ntulis surat ini ma nsurak tamata Filipi ra, boma rira vava'at ra malinan watan, ovu deka rotu salasilan. Paulus nsurak vali ira ma rira vava'at ra rmalola, boma tamata ra wol bisma rfasala nala ira, ovu tamata ra rtafal ma rivun ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a (1:27—2:18; 4:2-4). Paulus nfalak verin ira ne, ra'abu'i ia tevek ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar lolin a. Velik ne ra'abu'i ia, na'uk tamata ra rtafal ma rivun rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a (1:12-26). Paulus nfalak verin ira ne, afakinimi nsinir Epafroditus ma newal ia nti Filipi. Ia nfalak vali ne, veka nsinir Timotius ma nti vali Filipi (2:19-30). Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra (3:1-2, 17-19). Ia nfalak fara weninyai verin tamata Filipi ra, tevek rira kubang i rala ma Epafroditus ntaha verin ia (4:10-18).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Filipi ra rlobang ia, ovu rira inorang verin Yesus nangrebat, ovu vali naflurut verin ira. (1:3-11)
3. Velik ne ra'abu'i Paulus, na'uk tamata ovi rarenar Ubu Ni Ivar Lolin a ntafal ma rivun. (1:12-26)
4. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan ovu rmalola, boma tamata ra wol rfasala nala ira, ovu tamata rivun rtafal ma rorang Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:27—2:18)
5. Paulus nfadawang Timotius ovu Epafroditus, tevek rfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 2:19—3:1a)
6. Paulus nfalak verin tamata Filipi ra ma musti rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (pasal 3:1b—4:1)
7. Paulus nsurak tamata Filipi ra ma rira vava'at ra malinan watan, ovu vali ralarira ntafal ma nangrebat ma rorang Duila'a. (4:2-9)
8. Paulus nfalak ne, ia nala roak kubang i rkirim verin ia, ovu nfalak fara weninyai verin ira. (4:10-20)
9. Paulus ni salam a, ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (4:21-23)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Filipi

1 Surat ini ntali ya'a Paulus. Timotius nana'a ini ovu ya'a, ma amrua
ameluk sansinir verin Kristus Yesus. Utulis surat ini verin tamata ovi
myeluk dawan kareda ovi byan-ulu na'a bira sidovung ra,* ovu verin
dawan kareda ovi myeluk diaken. Surat ini vali verin mia munuk tamata
inorang ovi ralabira isa roak ovu Kristus Yesus na'a kota Filipi.
2 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara
nala Ni rala lolin a verin mia, ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus

3 Wean i ungnanang mia, na ufalak fara weninyai lalawatan verin Ubu
i uraning a.
4 Lokat amar i uflurut verin mia munuk, na uflurut lalawatan ovu ralang
lolin.
5 Ya'a uflurut ovu ralang lolin, tevek tali amar i beti myorang Yesus ma
naran amar ini, na mlyobang roak ya'a ma tfamalik Ni Ivar Lolin a.
6 Ubu sa'i notu lan karya lolin ini na'a ralabira ra. Ya'a orang urun ne, Ia
veka notu lalawatan karya yai, ti naran i roak a na'a amar i Yesus Kristus
veka nma ewal a.
7 Wean urun inyai bi ungnanang munuk mia, tevek mnya'a ralang a.
Ubu nfaturu Ni rala lolin verin ita ma mlyobang roak ya'a ma tkarya ma
tfamalik Ni Ivar Lolin a. Myotu wean inyai, na'ut i una'a bu'i ralan te na'a
amar ovi rti roak veli, na ufalyawang verin tamata ovi rfalak sian Ivar
Lolin yai, ovu ufaturu lahir ne, Ivar yai kena munuk.
8 Umaseak urun mia ovu ulobang mia, wean Kristus Yesus nlobang mia.
Ubu nka'a ne, afa ovi ufalak ra kena.
9 Uflurut verin Ubu ma fara bira rala lolin a ntafal, boma mkya'a ma
mlyobang terad a valid ra, ovu fyan-aran ma minovak nala afa ovi kena
ra, ovu afa ovi wol kena ra na'a afaka watan.
10-11 Ba uflurut wean inyai, ma bis mkya'a ma fyili ne inba lolin, boma
bira vava'at ra veka rmerat urun ovu wol bira sala, boma tamata ra deka
rfasala mia na'ut amar i Kristus veka nma ewal a. Uflurut vali ma ti naran
amar yai, na bira vava'at a veka nngora lahir ovu bira afa lolin ovi myotu
ovu ralabira urun a. Yesus Kristus a'uk sa'i not-nala ma bira vava'at ra
wean inyai. Tamata ra rsi'ik ma veka rfadawang Ubu ovu raraning Ia,
tevek Ni dawan a.

Paulus ralan a lolin, tevek rfamalik Yesus

12 Ya'a inak ma mkya'a ne, susa ovi rvotuk roak na'a ning vava'at a, rotu
ma tamata rivun rarenar ovu rorang Ubu Ni Ivar Lolin a.
13 Lyawan roak verin suldadu ovi rwanar Kaisar Roma ni rahan dawan
a, ovu vali tamata ra munuk na'a kota ini ne, ra'abu'i ya'a tevek eluk
tamata sansinir verin Kristus.
14 Ra'abu'i ya'a, notu ma tamata ovi rorang Yesus na'a kota ini rarea
lahir i wean inba ma Ubu nlobang ya'a, ma etal dawan rira inorang a
ntafal na'a Duila'a. Ira wol rbobar, ba rabrahi watan ma rfamalik Ubu Ni
Ivar Lolin a.

---

* **1:1 1:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (*jabatan*) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat*, na'uk kareda boku rpake vali *uskup*.

15-16 Kena ma tamata inorang boku ralarira lolin ma rfamalik Kristus,
tevek inar ma rlobang ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata
avyai rfamalik Kristus, tevek rira silobang verin Ubu ovu verin ya'a, ovu
rka'a roak ne, Ubu nfadoku ya'a ma ufabana Ni karya a, boma ufaturu
lahir ne, Ivar Lolin yai kena. Na'uk kena vali ma tamata inorang boku
rfamalik Kristus verin tamata liak ra, tevek wol inar ma rsi'ik ning lolin
a, ovu inar ma tamata ra wol rorang afa ovi ufalak ra, ma rorang watan
afa ovi rfalak ra.
17 Tamata avyai rfamalik Kristus, tevek rfikir a'uk tenarira ra ovu
rira fikiran ovi wol lolin ra. Ira ranovak ne, rotu wean inyai, na veka
nfalemang ila'a ya'a na'a bu'i ralan ini.
18 Ira rotu wean inyai, na'uk wol akataka verin ya'a. Velik ne rdava
linga'an liak ovu rira fikiran ovi wol kena ra, te inar ma rlobang ya'a,
na'uk ya'a ralang lolin watan. Ralang a lolin watan, tevek rfamalik Ubu
Ni vaivatul ra na'a Kristus.
Ba ralang veka lolin lalawatan,
19 tevek uka'a ne, tali bira falurut ra ovu Yesus Kristus Ni Roh nlobang
ya'a ma veka nfatalik ya'a tali sian ovi rkena ya'a na'a ini.†
20 Inak urun ovu ufaklo'i a'uk ning vava'at a verin Ubu, boma otu munuk
akataka, na wol uma'it ma ufalak lahir ne, Kristus dawan Ia. Fiang ini ovu
amar ovi rti roak veli, na ubrahi watan ma ufamalik Kristus, tevek alang
Ia. Inak ma otu lalawatan wean inyai, velik ne veka umata te uva'at.
21 Ufadoku munuk ning vava'at a na'a Kristus, boma alang watan Ia.
Wean i umata, na utung lia i uva'at a!
22 Na'uk wean i uva'at na'a lanit ivavan ini obin, na bis otu karya i
Kristus nala roak verin ya'a, ma tamata rivun rorang Ia. Ba wol uka'a ne,
veka ufili inba.
23 Ya'a utuan linga'an irua, ba wol uka'a ne, veka ahu inba. Linga'an i
ula lalean a, inak ma uti talik lanit ivavan ini ma una'a ovu Kristus, tevek
inyai lolin lia munuk verin ya'a.
24 Na'uk ni lolin a ufili linga'an i nban-muri a, ma uva'at watan na'a
lanit ivavan ini, boma bisma ulobang mia.
25 Ya'a orang urun wean inyai. Ba veka una'a ma itmunuk ewal, boma
ulobang mia ma bira inorang a ntafal ma nangrebat, ovu inabira lolin
urun, tevek myorang Duila'a.
26 Wean i ewal ya'a ma itmunuk, na veka mtyafal ma inabira lolin urun,
tevek afa ovi Yesus Kristus notu verin ya'a.
27 Ba fiang ini nlia tali inyai, na bira vava'at a musti myot-orang munuk
afa ovi inovan verin tamata ovi rorang roak Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik
Kristus. Ba wean i uma ewal, na bis usi'ik ne, wol msyuka mia, ba bira
dardirin ra rna'a watan Ubu Ni Roh a, te wean i wol uma roak, na urenar
vali wean inyai. Myotu vali ma ralabira isa, boma myangal nala tamata
ovi rfalak sian Ni Ivar Lolin a, ovu deka mifla talik bira inorang a.
28 Mia musti mibrahi ovu deka byobar tamata ovi rangal mia. Wean
inyai, na fyaturu roak ne, ira veka ramwear watan, na'uk Ubu veka nsikat
mia tali bira salasilan ra ma bira vava'at kakiwal, tevek Ia ka'i notu ma
wean inyai.
29 Mingnanang, tevek Ubu naflahar roak mia ma myorang Kristus. Ia
naflahar vali mia ma mtyuan susa na'a bira vava'at ra, tevek myorang Ia.

† **1:19 1:19** Yesus Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a.

30 Fiang ini tamata boku rangal mia wean lahir i rangal vali ya'a. Na'ut
i una'a Filipi obin, na msyi'ik roak susa avyai, ovu fiang ini rotu vali susa
avyai verin ya'a na'a ini, ma mryenar vali roak wean inyai.

2

Snurak ma ta'an vai isa ovu tfakabava tenadida ra wean Kristus

1 Kristus nfangrebat ralabira ra na'a bira vava'at ra ovu Ia, ovu vali Ia
nlobang urun mia ma nfaloling roak ralabira ra. Ubu Ni Roh notu ma
ralabira isa ovu Ia, ovu vali nlobang mia ma nfaturu Ni silobang a verin
mia.
2 Ba myotu ma ralang lolin urun wean ini: mian vai isa ovu myotu ma
ralabira isa watan na'a bira fikiran ra ovu msyilobang mia, ovu vali myotu
ma bira vava'at ra malinan watan.
3 Deka fyakaratat tenabira ra, ovu vali deka myotu ma tamata ra
rfadawang mia. Na'uk fyakabava tenabira ra ma myalang tamata liak
ra ne, ira lolin lia mia.
4 Msyi'ik vali tamata liak ra ma uturira, deka mane msyi'ik watan
tenabira ra.
5 Na'a bira vava'at ra, na bira fikiran ra ovu afa ovi minovak na'a
ralabira ra musti wean afa ovi Yesus nfikir roak a.
6 Kena urun ma Yesus Ubu Ia na'a afakataka munuk, na'uk Ia wol ntang
na'a ralan a, ma ntahang teri ne, Ni dakdokun a sam lahir ovu Ubu.
7 Na'ut i neluk tamata, na Ia wol ntahang teri afa yai, na'uk ka'i nfakabava
tenan a ma wean i neluk tamata sansinir.*
8 Ia notu roak ma felan a wean watan tamata ra. Ia nfakabava tenan a
ovu notu lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, ti naran i rbaku Ia na'a aa
walwalur a ma nmata, wean i rbaku tamata sian ra na'a aa walwalur
a.
9 Yesus notu wean inyai, bi Ubu nfadawang urun Ia ovu nalang Ia ma nala
van i dawan lia munuk a verin Ia,
10 boma tamata ra munuk, ovu afa ovi rva'at na'a lanit ratan, ovu ovi rna'a
lanit ivavan ini, ovu vali ovi rna'a letvava rsangatur verin Yesus.
11 Ira munuk veka rtorung ma rfalak ne, “Yesus Kristus Duila'a Ia.” Afa
yai notu ma ira munuk ralang ovu raraning Yamadida Ubila'a.

Tamata ovi rorang Yesus musti rotu afa ovi nfalak ra, boma rfaturu afa ovi Ubu ralan nfalak verin tamata liak ra

12 Ba wean inyai, na terang a valing ovi ulobang urun mia; na'ut i
itmunuk obin a, na myorang lalawatan afa ovi air roak verin mia. Fiang
ini era verin mia ma mtyafal vali ma myotu munuk wean inyai, ma inovan
ovu tamata ovi Ubu nsikat roak ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at
kakiwal. Myotu wean inyai ovu ralabira urun ma myalang urun Ia, velik
ne tsifaroa ita.†
13 Myotu wean inyai, tevek Ubu nkarya na'a ralabira ra, boma inabira
ma myotu afa ovi rfaloling Ubu ralan a, ovu Ia nlobang mia ma myot-nala
afa avyai.
14 Ba wean i mkyarya afaka watan, na deka mifngamu'ur ovu deka
msyingarahi,‡

---

* **2:7 2:7** Velik ne Kristus Duila'a Ia, na'uk Ia wean isa watan ovu tamata ra. † **2:12 2:12** Vai mala nala vaivatul ovi, *dengan takut dan gentar* na'a ayat ini, ihin a ne, myalang urun Ubu. ‡ **2:14 2:14** Deka msyingarahi ovu Ubu ovu vali tamata liak ra.

15 boma tamata ra wol bisma rfasala nala mia, tevek bira vava'at ra
rmerat, ovu sian a wol nana'a tenabira ra. Myotu wean inyai, na fyaturu
roak ne, Ubu yanan urun mia, ovu vali bira vava'at ra rmerat ovu kena
na'a tamata kuldawan ovu tamata salasilan fruarira ra. Mia musti myeluk
lyawan verin ira, wean nara ovi ryeba lanit ivavan a.
16 Mia vali musti fyamalik verin tamata liak ra na'a Ivar i nala vava'at
ngorva'an verin tamata ra, boma ya'a bisma ralang a dawan na'ut amar
i Kristus veka nma ewal a. Myotu wean inyai, na fyaturu roak ne, ning
karya ovu ning farea verin mia wol mane rleka ma lolan watan.
17 Bira inorang verin Ubu ovu bira karya verin Ia, neluk bira korban
ovi rfaloling Ubu ralan a. Wean i Ubu ralan nfalak ma rfedan ya'a ma
ning vava'at a neluk persembahan al ntafal afa ovi myala verin Ia, na ya'a
ralang a lolin urun. Ya'a veka ovu vali mia munuk ma totu inad lolin,
tevek bira inorang nangrebat urun.§
18 Mia musti inabira lolin urun wean ini, ovu myovu vali ya'a ma totu
inad lolin.

Timotius ovu Epafroditus

19 Wean i Duila'a Yesus ralan nfalak, na inak urun, ma veka usinir lahir
Timotius ma ti nalola mia ma nfaloling ralabira ra, ovu vali bisma urenar
bira ivar a tali ia ma ralang a lolin.
20 Timotius a'uk ralan isa ovu ya'a ma nlobang mia ovu ralan urun.
21 Tamata liak ra munuk rfikir a'uk tenarira ra, ovu wol rfikir afa ovi
Yesus ralan a nfalak a.*
22 Mia ka'i msyi'ik roak ne, Timotius iva'un urun ma nlobang ya'a, wean
kasiko'u nlobang yaman a. Ia nlobang ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin.
23 Wean i lyawan roak verin ya'a na'a afa ovi veka rvotuk na'a ning
vava'at a, na veka ufadoku lahir ma Timotius ti nalola mia.
24 Ya'a orang ne, Duila'a veka nlobang ya'a ma wol mnanat, na rfatalik
ya'a tali ini ma uti lahir ma ulola mia.
25 Msyinir roak terad a valid Epafroditus ma nma ini ma nfatuang ya'a
na'a ning karya ra, ovu ntaha afa ovi wol rna'a ya'a. Na'uk unovak vali
ne, lolin urun ma usinir ia ma newal ia ti nlobang ewal mia. Ia nkarya ma
dawan ovu ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ia nkarya ovu ya'a
wean suldadu i ntahang ralan na'a ni susa ra.†
26 Ia inan urun ma ntuan bir tinemun, ovu ralan a lalau vali, tevek
mryenar roak ivar ne, nawar ia.
27 Kena urun, tevek nawar ma kedan a watan, na nmata. Na'uk Ubu
nlobang ia ovu vali notu ma lolin ewal ia tali ni suhut a. Ubu wol nlobang
watan ia, na'uk nlobang vali ya'a, boma ralang a deka ntafal ma lalau
lalawatan.

---

§ **2:17 2:17** Msi'ik Bilangan 15:1-12, 28:7. Ayat avyai rfamalik tamata ra rira korban verin Ubu ovu persembahan i rvoak na'a korban ratan a. Persembahan isa wean afa i tamata ra renu, naran anggur. Na'a ayat ini, Paulus nfalak ne, wean i Ubu ralan nfalak ma rfedan ia ma laran a neluk persembahan, na laran a veka ntafal tamata inorang rira korban a. Msi'ik vali 2 Timotius 4:6 ovu Roma 15:16. * **2:21 2:21** ***Tamata liak*** na'a ayat ini ihin a ne, tamata inorang ovi bis rti kota Filipi ma rlobang tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na'uk rafena ma rti. † **2:25 2:25** Paulus inan urun ma irua Timotius rti Filipi, na'uk wol rti obin, na nsinir lan Epafroditus ma nti.

28 Wean inyai, bi ufarlan ma usinir ia ma nti nalola mia, boma wean i
msyi'ik roak ia, na ralabira ra veka lolin ewal, ovu vali ning fikiran a veka
malinan.
29 Ba mtyorung ovu inabira lolin urun ma myala ia wean i tala terad a
valid ra na'a Duila'a, ovu myalang ia, ovu vali tamata ovi wean ia.
30 Lan ana, kedan watan na nmata, tevek nkarya verin Kristus. Ia wol
nbobar ma nmata ma nlobang ya'a, ma al nkati bir tinemun na'a afa ovi
wol bis myotu ra.

3

Tka'a Yesus Kristus, na fyawan urun

1 Terang a valing averi, ya'a Paulus utulis surat ini verin mia, na utafal
ewal afa boku. Ralang nfalak ma ufalak verin mia ne, myotu inabira lolin
urun a'uk, tevek bira vava'at isa roak ovu Duila'a. Otu wean inyai, na wol
akataka verin ya'a, na'uk lolin verin mia, boma nbelat mia tali tamata ovi
inar ma rotu sian mia na'a bira inorang a.
2 Msyi'ik wabira ma lolin na'a tamata ovi rotu afa ovi sian ra na'a
wahabira ralan ra. Ira rkiwal tamata ra ma rsunat ira ma rfalak ne, musti
rsunat tamata ra veki. Ba inovan ma tfaliak tamata avyai ne, yaha ira.*
3 Velik aba, Ubu Ni tamata mnga'un verin ita, tevek tala roak sunat i kena
na'a raladida ra, na ira wahal. Ubu Ni Roh a nlobang ita ma tfadawang
Ubu ovu traning Kristus Yesus. Ita wol tfaklo'i dida vava'at ra na'a afa ovi
totu ra na'a lanit ivavan ini, wean i tsunat tamata ra.†
4 Ita wol torang ne, afa i rotu yai notu ma ita dida vava'at kakiwal, velik
ne, ya'a bis udava watan linga'an ma ning vava'at wean inyai, wean i afa
yai nlobang ya'a.
Wean i tamata boku rdav-nala linga'an ma rfaklo'i rira vava'at na'a afa
ovi rna'a tenarira ra, na ya'a bis otu ma nlia tali inyai.
5 Mane ufalyawang ne, afakinimi bis ufalak wean inyai. Na'ut i rsunat
ya'a, na ning amar iwalu obin. Bangsa Israel ya'a, ovu utali arun dawan
isa naran Benyamin. Ya'a vali tamata Ibrani mnga'un ya'a, ovu otu
munuk akataka tali Musa ni inukun ra, tevek orang lahir tamata Farisi
rira sidovung a.
6 Ya'a inak urun i lahir ma otu angangal verin tamata ovi rorang Yesus
rira sidovung ra ma uwi-uwa ira, tevek unovak ne otu afa avyai, na notu
ma Ubu ralan a lolin ovu ya'a. Na'a afa ovi rfadoku na'a Musa ni inukun
ra, na tamata ra wol bis rfasala ya'a.
7 Lan ana ufikir ne, wean i otu afa avyai munuk, na nala utung verin
ya'a. Na'uk fiang ini wol ukamlabir roak afa avyai, tevek inak ma lokat
amar, na utafal ma uka'a Kristus.
8 Nlia tali inyai, na lan a, afa ovi otu ra munuk wol fyawar lahir verin
ya'a. Fiang ini utung lia roak lan a, tevek uka'a roak ning Duila'a Kristus
Yesus. Uka'a roak ne, Ia lolin rahi lia munuk afakataka, ba utalik munuk

---

* **3:2 3:2** Paulus nfalak na'a snurak ini ne, deka rorang tamata Yahudi ovi rfalak ne, musti rsunat ira, boma rorang Yesus. Ia nfalak wean inyai, tevek sunat wol not-nala ma tamata ra rna'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. † **3:3 3:3** Na'a Perjanjian Mnanat, na Ubu nfalak verin Abraham ma nsunat brana ra munuk ma al nfaturu ne, ira rna'a Ni sidovung a. Msi'ik Kejadian 17:10-13. Ayat avyai rfalyawang Yahudi rira sunat. Sunat i kena na'a ayat ini ihin a ne, torang roak Yesus ma tna'a tamata ovi rorang Ia rira sidovung a.

lahir afa ovi lan a otu ra. Verin ya'a, na afa avyai wean bebu watan, boma
orang Kristus,
9 ovu vali ning vava'at isa ovu Ia. Ya'a ning vava'at wol nmalola, tevek
ot-orang munuk Musa ni inukun ra. Na'uk Ubu notu wean inyai, tevek
orang Kristus, ba Ubu nfadoku ma ya'a wol uvara roak ning salasilan ra,
ovu notu ma ning vava'at nmalola.
10 Ya'a inak rahi lia munuk ma uka'a Kristus ovu bisma ufarnuang lahir
Ni ngrebat i notu ma nva'at ewal a. Ya'a vali utorung ma utuan susa wean
Ia, ovu bis vali ma umata wean Ia na'a Ni matmatan a,
11 tevek inak ma Ubu veka nfava'at ewal ya'a tali matmatan.

12 Ya'a wol ufalak ne, utung roak afa avyai te wol ning salasilan. Na'uk
ya'a ukiwal urun ma uka'a lahir Kristus ma wean tamata i nafla silalia,
boma ntaha lahir rangrangwaha. Otu wean inyai, tevek Kristus Yesus nfili
lan roak ya'a, ma ning vava'at wean watan Ia.
13 Terang a valing averi, ya'a wol mane urekan ne, utung roak
rangrangwaha i Ubu nala yai, tevek ot-nala munuk afa ovi Kristus inan
ma otu ra. Na'uk ya'a otu afa isa wean ini: ya'a ublufang roak afa ovi otu
roak lan a, ba ukiwal urun ma ufikir a'uk afa ovi veka rma ini.‡
14 Wean inyai bi, ufla ma wol utalik, boma bisma aran ni wahan a ma
ala rangrangwaha yai. Rangrangwaha yai nfaturu lahir vava'at i na'a lanit
ratan. Ubu nera ita ma nala rangrangwaha yai verin ita, tevek dida vava'at
isa roak ovu Kristus.

15 Fara ita munuk, tamata ovi torang roak Yesus, dida inorang a
nangrebat roak ma tfikir a'uk ne, weadida isa wean inyai. Na'uk wean
i tamata isa tali did tinemun ni fikiran liak, na Ubu veka nfavotuk afa yai
verin ia.
16 Na'uk era lahir ma tsi'ik ma lolin afa ini: ita musti tahu lalawatan
linga'an i Ubu nfaturu roak verin ita, ma naran amar ini.

17 Terang a valing averi! Era ma myot-orang afa ovi otu ra, tevek
amfaturu roak linga'an i kena verin mia ma myahu. Ba msyi'ik ma lolin
tamata ovi rot-orang afa lolin ovi amotu yai.
18 Ufalak ma rivun roak verin mia, ovu vali fiang ini uvakar al ufalak
ewal verin mia ne, tamata rivun rfalak ne rorang Kristus, na'uk ira rotu
sian a. Tamata rivun avyai rira vava'at ra rfaturu ne, rot-visal Kristus Ni
matmatan ihin a na'a aa walwalur.
19 Tamata avyai rira vava'at ra veka ramwear munuk lahir, tevek duarira
verin rira ininan sian ra. Ira rfakaratat tenarira ra na'a afa ovi rotu ma
inovan ma rma'it a, na'uk wol rma'it. Ira rfikir watan afa ovi rna'a lanit
ivavan a.
20 Na'uk wadida na'a roak lanit ratan, ma wean i tataha sa'ir lanit ratan
a na'a limadida ra. Duila'a Yesus Kristus, Raja i ntevut dida salasilan ra,
veka ntali inyai vali nma ma tnaban Ia.§
21 Tenadida ra rmafun ovu veka rakvisal, na'uk Kristus veka nkati
tenadida ra ma ngorva'an, wean Ia tenan mnga'un a ovu lolin urun a. Ia
veka not-nala afa yai, tevek Ni ngrebat ma nfaret-nala munuk afakataka.

---

‡ **3:13 3:13** Afa ovi veka rma ini, inyai rangrangwaha i Paulus nfamalik roak na'a ratan a. Afa yai, vava'at kakiwal ovu Kristus. § **3:20 3:20** Ayat ini nfamalik wadida na'a lanit ratan a wean vai Mala nfalak ne, *Kita adalah warga negara kerajaan sorga.* ***Wadida na'a lanit ratan*** ihin a ne, dida vava'at musti naling ia tali tamata ovi wol rorang Ubu obin.

4

1 Terang a valing averi. Mia myotu ma ralang a lolin urun ovu ulobang
mia, ovu vali inak ma utuan mia. Afa ovi myotu ra notu ma ralang a
dawan. Mia mnya'a urun ralang a, ba msyi'ik ma lolin ma deka tamata
isa vali tali mia nsuka ia na'a ni dardirin a na'a Duila'a.

Ta'an vai isa ma tkarya na'a Ubu Ni va'i ralan a

2 Urang i Euodia ovu Sintikhe, era urun verin mia ma deka msyingarahi
kikyai, na'uk myotu ma ralabira isa watan na'a bira fikiran ra, tevek afa
yai inovan verin tamata ovi rorang Duila'a.
3 Era verin oa ta kida i mot-orang lalawatan afa ovi fwalak ra, ma
mlobang vata irua i rka'a ma rkarya ma dawan vali yai ma ra'an vai isa,
tevek irua rfarnuang wawa'uk vali ovu ya'a ma amfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a. Ira rkarya vali ovu Klemens ovu dida kida liak ovi amamunuk
amkarya. Ubu nfadoku munuk roak nararira ra na'a Ni buku i rfanara ia
ne, Buku Vava'at.*
4 Mia musti ralabira lolin urun, tevek myorang roak Duila'a. Ufalak ewal
ne, fara ralabira ra lolin urun!
5 Fara tamata ra munuk bisma rsi'ik bira rala lolin a. Wean i rotu sian
mia, na deka myangal ira, tevek wol mnanat, na Duila'a veka nma ewal.
6 Ralabira deka kako'u na'a afaka watan. Na'a afaka watan, na miflurut
verin Ubu ma fyamalik afa ovi inabira ma Ia notu verin mia, ovu vali
fyalak fara weninyai verin Ia, tevek afa ovi notu roak verin mia.
7 Ba Ubu veka notu ma ralabira ra malinan watan, velik ne wol bisma
tfan-aran malinan yai. Wean inyai, bi Ubu nwanar ralabira ra ovu bira
fikiran ra, ma isa watan mia ovu Kristus Yesus, tevek myorang Ia.
8 Terang a valing averi! Mane ufakbosal ning surat ini, na era ma
fyadoku lalawatan afa ovi lolin ra na'a ralabira ra ovu bira fikiran ra.
Fyikir afa ovi kena ra, ovu fyikir ma myalang afa lolin ovi tamata ra rotu
a, ovu vali afa ovi rmalola ra. Fyikir na'a ralabira ra vali afa ovi inovan ma
mryaning, ovu fyikir afa ovi rmerat urun, ovu fyikir vali afa ovi tamata ra
rarenar, na ralarira ra lolin. Deka fyikir afa ovi ngra te salasilan ra. Na'uk
fyikir afa ovi mnga'un ra, ma deka fyikir afa ovi sian ra.
9 Myotu lalawatan afa ovi myair roak tali ya'a, ovu afa ovi ufaturu roak
verin mia ma mtyorung ma myotu ra. Wean i mryenar ning vaivatul ra
ovu msyi'ik afa ovi otu ra ma myot-orang, na Ubu veka nfatuang mia ovu
notu ma ralabira ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin sidovung i nana'a Filipi, na'a afa ovi rala verin ia

10 Mnanat roak wol mingnanang ya'a ovu mia wol mkyirim akataka
verin ya'a, tevek wol bira amar ma fyaturu bira silobang a. Na'uk fiang ini
ralang a lolin urun ovu ufalak fara weninyai verin Duila'a, tevek mkyirim
ewal roak kubang verin ya'a.
11 Ya'a wol ufalak wean ini ma nfaturu ne, wol ning akataka, tevek
usahak ma ralang a malinan watan na'a afaka watan.

---

* **4:3 4:3** Paulus ni kida i not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, naran Sunsugos. Ihin a na'a vai Yunani (ovu vai Mala) ne, *teman sekerja.* Ubu ntulis roak tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra munuk na'a Buku Vava'at yai.

12 Utuan afa rivun roak, ba wean i wol ning akataka te ning vali, ublafar
te wol ublafar, ya'a wol ukamlabir na'a afakataka, tevek usahak roak ma
ralang a malinan watan.
13 Kristus nala Ni ngrebat a verin ya'a ovu nlobang ya'a, ma bis utahang
nal ralang na'a afaka watan.
14 Na'uk mia mlyobang roak ya'a na'ut i utuan susa a. Afa ovi myotu yai
lolin buas.
15 Terang a valing ovi myorang Yesus na'a Filipi. Mia mkya'a roak amar
i uban-talik propinsi Makedonia. Amar yai, na beti ufamalik Ubu Ni Ivar
Lolin a verin mia, ma mtyorung ma mlyobang ya'a ovu kubang ma ti
ufamalik Ni Ivar Lolin a. Sidovung tamata inorang liak ra wol rlobang
ya'a wean inyai, ba mia a'uk sa'i myotu wean inyai.
16 Ba na'ut i una'a kota Tesalonika ma utuan susa a, na mia mkyirim
kubang farua roak verin ya'a.
17 Ya'a wol ufalak wean inyai, tevek era ma mlyobang ya'a. Na'uk era
ma fara Duila'a ntafal Ni kalolin ra ma naflahar mia, tevek mlyobang roak
ya'a.
18 Ya'a ala roak afa rivun ovi myala roak verin ya'a, ma nlia tali afa
ovi udava, tevek Epafroditus ntaha munuk roak afa ovi myala yai verin
ya'a. Kubang ovi myala yai naran roak ovu neluk korban i voan a lolin
ma nfaloling Ubu ralan a.
19 Ubu i uraning a, Ni munuk afakataka. Ia nala afa avyai munuk, wean
lahir Ni kalolin i dawan lia munuk a nahu Kristus. Ba Ia veka nfangora
bira vava'at ra ovu afa ovi myala ala bya'at.
20 Fara tfadawang lalawatan Yamadida Ubila'a ma ti wol ni wahan. Kena
urun.
21 Ala salam verin mia munuk tamata ovi myorang Kristus Yesus. Terad
a valid ovi amamunuk amna'a ini, rala salam vali verin mia.
22 Tamata ovi rorang Yesus na'a kota ini munuk rala salam vali verin
mia. Na'uk nlia tali inyai, na tamata inorang ovi rkarya na'a Kaisar ni
rahan dawan, rala salam vali verin mia.†
23 Fara Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin a verin mia. Salam ini
ntali ami, Paulus ovu Timotius. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

† **4:22 4:22** Kaisar ini ihin a ne, Roma ni raja i nfareta rira tamata ra munuk na'a rira negara ra.

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose

Tbas afa ovi veki

Kota Kolose nana'a propinsi Asia Ko'u, ovu wol raroa tali kota Efesus. Paulus nkarya varat irua teran na'a Efesus ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata ovi rorang Yesus, boku tali Efesus rti Kolose ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ma tamata Kolose boku rorang Duila'a Yesus. Ti ma ta'un ifira nelak roak, na Paulus ntulis surat ini verin tamata ovi rna'a Kolose. Na'ut inyai, na ia nana'a bu'i ralan, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

Na'a Paulus ni surat ini, na ia nfangnanang tamata Kolose ra na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra. Guru siklabir avyai rfalak ne, wean i inadida ma Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, na wol mane torang watan Yesus, na'uk ita musti tsangatur ma traning vali afa ovi rira ngrebat ma rfareta na'a lanit ratan ovu lanit ivavan a. Afa avyai wearira Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. Guru siklabir avyai rkiwal vali ita ma musti rsunat ita, ma tot-orang agama Yahudi rira inukun ra. Ira rfalak vali ne, musti tot-orang vali afa liak ovi Yahudi rira inukun ra rfalak a. Paulus nfangnanang tamata Kolose ra, ma deka rorang afa sala avyai. Ia nfalak verin ira ne, wean i torang watan Yesus, na inyai naran roak, tevek Ia bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Afa ovi guru siklabir avyai rair ra, inyai afa ovi wol kena ra, tevek ira wol rfamalik Yesus ma nlia tali afakataka munuk.

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, ovu naflurut verin tamata Kolose ra. (1:3-14)
3. Kristus Ni ngrebat nlia munuk afa ovi rna'a lanit ivavan a ovu na'a lanit ratan. (1:15-23)
4. Paulus ni karya ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. (pasal 1:24—2:5)
5. Vaivatul ovi penting urun a: Ita dida vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra. (2:6-7)
6. Deka myorang afa ovi tamata rair ra, wean i wol inovan ovu dida inorang verin Yesus. (2:8-23)
7. Tvatuk dida vava'at mnanat a ma tva'at ovu dida vava'at ngorva'an a. (3:1-17)
8. Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a, verin kasiko'u ra ovu renarir-yamarira ra, ovu vali verin tamata sansinir (budak) ra ovu duarira ra. (pasal 3:18—4:1)
9. Snurak na'a dida falurut ra ovu na'a dida afa ovi totu ra verin tamata ovi wol rorang Yesus. (4:2-6)
10. Paulus ni salam a ovu ni vaivatul ovi rban-muri ra. (4:7-18)

Paulus nala salam verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

1-2 Terang a valing averi na'a kota Kolose, myorang urun Kristus, ovu bira vava'at isa roak ovu Ia, ovu myot-orang lalawatan afa ovi nfalak ra. Surat ini ntali ya'a, Paulus. Ubu nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, tevek ralan nfalak wean inyai. Terad i Timotius nana'a ini ovu

ya'a. Uflurut verin Yamadida Ubila'a ma fara nala Ni rala lolin verin mia,
boma bira vava'at ra malinan watan.
3 Lokat amar i amaflurut verin mia, na amfalak fara weninyai lalawatan
verin Ubu i Yanan a verin dida Duila'a Yesus Kristus.
4 Amfalak fara weninyai verin Ubu, tevek amrenar roak ne, myorang
Yesus Kristus ovu mlyobang munuk tamata ovi rorang Ia.
5 Mia myorang Ubu ovu mlyobang tamata ra, tevek fyaklo'i a'uk bira
vava'at ra verin Ia. Myotu wean inyai, tevek fyaklo'i bira vava'at ra na'a
afa ovi Ubu nfadoku verin mia na'a lanit ratan, ovu veka bira vava'at
kakiwal na'a inyai. Mia mryenar lan roak afa avyai tali tamata ovi
rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Ivar Lolin yai kena lahir.
6 Ivar Lolin yai nbana obin ma veka ti nsoru wan rivun na'a lanit ivavan
ini, ma tamata rivun rorang Yesus Kristus, ma rira vava'at ra kena ovu afa
ovi Ubu ralan nfalak a. Na'ut i beti mryenar Ivar mnga'un yai, na mia
weabira lahir ira ma myorang Yesus Kristus, ovu fyan-aran Ubu Ni rala
lolin verin mia.
7 Amlobang urun mami kida Epafras i amamunuk amkarya. Epafras ini
nair roak Ivar Lolin yai verin mia, ovu neluk tamata sansinir verin Kristus
ma nkarya urun al nlobang mia. Ia not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra.
8 Ia nfamalik verin ami bi amka'a ne, Ubu Ni Roh nala ngrebat verin
mia, tamata ovi myorang Ia ma msyilobang mia.

Paulus naflurut verin Ubu ma nala Ni ngrebat verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Kolose

9 Ba tali amar i beti amrenar bira ivar a, ma naran amar ini, na amaflurut
lalawatan verin mia. Amera verin Ubu ma fara nala Ni kaka'a verin mia,
boma mkya'a lahir ne, inba kena ovu inba sala, ovu vali fyan-aran afa ovi
rotu ma Ubu ralan lolin.
10 Amaflurut vali ma bira vava'at ra veka kena urun ovu afa ovi Ubu
ralan nfalak a, ovu vali afa ovi myotu ra rotu ma ralan a lolin watan. Fara
myotu lalawatan afa ovi lolin ra, ovu bira kaka'a na'a Ubu veka ntafal vali.
11 Fara Ubu Ni ngrebat i dawan urun a nfangrebat mia, ma wean i
mtyuan sian te lolin, na bira inorang a nangrebat, ovu mtyahang nal
ralabira na'a afaka watan, ovu vali inabira lolin.
12 Uflurut vali verin mia ma fara fyalak fara weninyai verin Yamadida,
tevek notu ma mtyuan afa ovi ralan nfalak roak verin mia na'a Ni tnorung
a, ma mimunuk tamata inorang ovi veka rna'a Ni Fareta i lyawan urun a.

Yesus Kristus Ni ngrebat dawan lia munuk afakataka

13 Yamadida Ubila'a nfatalik roak ita tali nitdawan ni ngrebat a, ma nala
roak ita ma ti tna'a Yanan i nlobang a, Ni Fareta a.
14 Yanan yai ntevut roak ita, ma na'i vatuk roak dida salasilan ra, tevek
dida vava'at isa roak ovu Ia.
15 Ita wol trea Ubu. Na'uk wean i tfan-aran Yanan ralan a, na tfan-aran
roak Ubu ralan a. Ita bis tfalak ne, Yesus ula lalean Ia tali afa ovi Ubu
notu ra munuk, tevek Ni ngrebat a nlia munuk.* Na'ut i Ubu wol notu
afakataka obin, na Yesus Kristus nana'a lan roak.
16 Ubu nfalak ma Yanan notu afakataka munuk na'a lanit ivavan ini ovu
na'a lanit ratan. Ia notu afa ovi trea ra ovu afa ovi wol trea ra. Ia notu
vali ma Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan ra, roh liak ovi rira ngrebat ra,

* **1:15 1:15** Vai mala na'a ayat ini nfalak ne, *Yesus anak yang sulung,* ihin a ne, Yesus ula lalean Ia tali afa ovi Ubu notu ra munuk.

ovu vali rira fareta ra ma rira dakdokun ra rsialing ira. Ubu nfalak ma
Yesus Kristus notu afakataka munuk, ma rfadawang Ia.
17 Kristus nana'a lan roak na'ut i wol akataka lahir obin. Ia nasusan
akataka munuk, ma rna'a watan warira ra.
18 Kristus nfareta Ni tamata ovi rorang Ia, wean lahir tamata ulun
nfareta tenan a. Ia nala vava'at verin tamata ovi rorang Ia rira sidovung a,
ovu nva'at lan roak tali matmatan ra, boma Ia a'uk sa'i dawan lia munuk
afakataka.
19 Tevek Ubu nfadoku roak ma Yanan Ni vava'at a, ovu ralan a, ovu vali
Ni ngrebat a wean lahir Ia.
20 Ubu nfadoku lahir ma tali Yanan a, na afakataka munuk na'a lanit
ivavan ini, ovu vali na'a lanit ratan malinan ewal roak ovu Ia. Kristus
laran nvoat na'a aa walwalur notu ma afakataka munuk malinan ewal
ovu Ubu.

21 Lan ana, ralabira ra raroa tali Ubu. Mia myangal Ia ovu bira fikiran
sian ra, ovu vali afa sian ovi myotu ra.
22 Na'uk fiang ini, Ia notu ma ralabira ra malinan ewal ovu Ubu, tevek
notu ma Kristus neluk tamata ma nmata roak. Ni matmatan a notu vali
ma nfamerat mia tali bira salasilan ra ma myerat urun, na'a amar i veka
mdyiri Ubu wahan ralan a.
23 Ba wean i inabira ma wean urun inyai, na bira inorang a musti
nabwa'ar. Deka mane tamata liak rotu teri mia ma wol mnyaban afa lolin
ovi Ubu ntorung roak ma veka nala verin tamata ovi rorang Yesus. Mia
mryenar roak Ubu Ni Ivar Lolin i nban-soru roak, nti wan rivun na'a lanit
ivavan ini. Ubu nfili ya'a, Paulus, ma ufamalik Ni Ivar Lolin a verin tamata
ra.

Paulus nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a

24 Ya'a ralang lolin urun, velik ne fiang ini utuan susa, tevek ukarya ma
ulobang mia. Ya'a veka utuan susa obin, tevek ukarya verin Kristus. Ba
fiang ini utuan roak susa, tevek ukarya verin tamata ovi rorang Kristus,
na'a afa susa ovi Kristus nfadoku ma utuan a. Ita tamata ovi torang Kristus
weadida tenan a.
25 Ubu nala varvara verin ya'a ma ukarya verin mia, tamata ovi myorang
Ia, ma ufamalik munuk Ni Ivar Lolin a verin mia.
26 Tali lalan ana, Ubu wol nfavotuk Ivar ini, na'uk fiang ini nfavotuk
roak verin Ni tamata ovi rorang Ia.
27 Ubu inan ma nfalyawang verin Ni tamata ra na'a afa fanfonak i lolin
urun yai. Ubu nfadoku roak ma nala Ni kalolin a verin tamata ovi wol
Yahudi ra. Ivar Lolin yai ihin a ne, Kristus nleal ralabira ra, boma mkya'a
basil ne, veka mimunuk Ubu na'a lanit ratan ovu Ni lyawan i nfitik nyadat
a.
28 Amfamalik Ivar Lolin na'a Kristus verin tamata ra munuk. Amfang-
nanang ovu amair ira ovu kaka'a dawan i Ubu nala verin ami, boma ti
naran amar i amfavotuk tamata ovi rorang Kristus verin Ubu, na rira
inorang nmela ma dawan roak.
29 Wean inyai, bi ukarya urun, tevek Kristus Ni ngrebat nlobang ya'a ma
afa ovi otu ra lyawan roak.

2

1 Terang a valing averi, ya'a inak ma mkya'a ne, ukarya urun verin mia,
ovu tamata ovi rorang Yesus na'a kota Laodikia, ovu vali tamata ovi wol
utuan ira obin.*
2 Otu wean inyai ma ufaloling ralabira ra na'a bira inorang a, boma
msyilobang mia ma ralabira isa watan. Myotu wean inyai, na mia munuk
veka fyan-aran urun afa ovi fiang ini Ubu nfavotuk roak, ovu veka mkya'a
urun Ia.
3 Kristus a'uk sa'i bis notu ma mia munuk mkya'a Ubu Ni kaka'a a, ovu
fyan-aran Ni Ivar i fyawan urun a. Lan ana, Ubu wol nfavotuk Ni kaka'a
yai obin.
4-5 Velik ne raroa ya'a tali mia, na'uk ufikir lalawatan mia. Ya'a ralang
a lolin urun, tevek urenar ne, ralabira isa ma myorang urun Kristus. Ba
utulis surat ini verin mia, boma tamata ra deka rweang tia ma watan mia
ovu rira vaivatul lolin ra, na'uk rsiklabir sian.

Dida vava'at i kena ovu Kristus

6 Myorang roak Ivar Lolin i nfalak ne, Kristus Yesus Duila'a Ia. Ba myot-
orang lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak a, na'a bira vava'at ra.
7 Terang a valing averi, fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Kristus ovu
mibwa'ar na'a Ia. Fara bira inorang a verin Ia ntafal ma nangrebat, wean
afa ovi rair roak verin mia. Fyalak fara weninyai lalawatan verin Kristus.
8 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir waweang mia,
ma rkiwal ovu rair mia, ma myorang rira fikiran ovi rfalak ne rira kaka'a,
na'uk wol kena ovu vu watan. Afa ovi rair ra wol rtali Kristus, na'uk rtali
afa ovi tamata ra ka'i rotu watan a, ovu vali adat ovu inukun ovi rna'a
lanit ivavan ini.†
9 Ba deka myorang afa ovi wol kena avyai, tevek na'ut i Kristus neluk
tamata, na Ni vava'at a, Ni ngrebat a ovu ralan a wean lahir Ubu.
10 Bira vava'at isa roak ovu Kristus, ba afa ovi Ubu ralan nfalak verin
mia, rleal roak ralabira ra. Kristus nfareta munuk afa ovi rira ngrebat ovu
rira fareta ra na'a lanit ivavan a.‡
11 Mia bira vava'at isa roak ovu Kristus, ba inyai, wean watan i rsunat
roak mia. Sunat yai wol wean sunat i tamata ra rotu a, na'uk wean sunat
i Kristus notu a. Sunat yai nfatalik roak mia tali ngrebat i notu ma tamata
ra rotu watan afa ovi inar ma rotu a.
12 Na'ut i rbaptis mia, na inyai wean i myata roak ma roving mia ovu
Kristus Ni matmatan a. Baptis yai wean vali i bya'at ewal roak ovu Kristus,
tevek myorang Ubu i Ni ngrebat a nfava'at ewal Kristus tali matmatan a.
13 Lan ana, na'ut i wol myorang Kristus obin, na bira vava'at ra wean
watan i myata roak, tevek bira salasilan ra, ovu ngrebat i notu ma tamata
ra rotu watan afa ovi rira ininan sian a nfalak ra, ovu vali wol rsunat
mia obin wean tamata Yahudi ra rotu. Na'uk fiang ini, Ubu nala vava'at
ngorva'an roak verin mia ovu Kristus. Ia na'i vatuk roak bira salasilan ra
munuk.§

---

* **2:1 2:1** Paulus ntulis surat ini ntali bu'i ralan na'a Roma. Ia nkarya urun verin ira na'a ni falurut ra. † **2:8 2:8** Tafsiran boku rfalak ne, ***Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini*** ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. ‡ **2:10 2:10** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus wol mamahin na'a akataka, tevek Yesus. § **2:13 2:13** Ayat ini nfalak ne, wean i wol torang Kristus obin, na ita wean i tmata roak, tevek dida salasilan ra rfareta ita.

14 Ubu na'i vatuk roak dida utan ovi ntulis na'a Ni buku inukun i nfadoku
dida salasilan ra. Na'ut i rbaku Kristus na'a aa walwalur a, na Ubu na'i
vatuk roak afa ovi totu ma musti nukun ita yai.*
15 Na'a aa walwalur a, na Ubu nfaleka lahir nait sian ovi rfareta a, ma
wol rira ngrebat akataka roak. Ia notu ma tamata ra bisma rsi'ik ne, Ia
utun roak ira, tevek Kristus Ni matmatan a.
16 Terang a valing averi, tamata boku inar ma rkiwal mia ma myot-orang
afa ovi rfalak ra. Ira rfalak sian mia, tevek wol myotu wean ira na'a afa
ovi mian te myenu ra. Deka mtyorung ma rukun mia, tevek wol myotu
snoba wean ira na'a Yahudi rira amar dawan ra, te vulan ngorva'an, te
amar i tyari ita. Deka fyikir lahir afa ovi tamata avyai rfalak ra.
17 Inukun avyai munuk rtali Yahudi rira agama, ma rfaturu watan na'a
afa ovi veka rvotuk ra. Na'uk Ubu nfakena munuk roak Ni tnorung ra na'a
Kristus.†
18 Ba wean i tamata ra rukun mia, tevek wol myorang afa ovi rair ra,
na deka fyikir afa ovi rfalak ra. Tamata avyai rfalak ne, Ubu nfaturu afa
boku verin ira wean i ramifi na'uk wol rtub-lufa. Ira rfalak ne, Ubu veka
wol naval bira rala lolin ra, wean i wol fyakabava tenabira ra ovu wol
fyadawang Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. Deka myotu ma tamata
avyai rfaleka mia, ovu deka fyadawang Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan.
Ira rfefik buburira ra, na'uk wol rira dardirin akataka, tevek rfikir watan
afa ovi ralarira ra rfalak ma rotu a.
19 Tamata ovi rsiair wean inyai, ira wol rorang roak afa ovi Kristus nair
ra. Kristus nfareta munuk Ni tamata ovi rorang Ia, wean lahir i tamata
ulun nfareta tenan a, boma ita wead isa watan. Ia nlobang ita ma tmela
ma dida vava'at wean Kristus, wean dida urat ra ovu lurid ko'u dawan ra
rna'a tenadida ra, ma tenadida rmela.
20 Terang a valing averi, mia myorang roak Kristus ma bira vava'at isa
roak ovu Ia, ba wean i myata roak ovu Ia. Ia nfatalik mia tali adat ovu
inukun ovi rna'a lanit ivavan ini. Ba afakinimi myorang tamata ovi lanit
ivavan ini nkeak rira fikiran ra obin? Afakinimi myorang rira fikiran ra
te rira adat ra na'a afa rivun,‡
21 wean i rfalak ne, “Deka mtyaha afa ini”, “Deka mian afa ini”, “Deka
mkyena afa ini!” Era ma deka fyikir kikyai afa avyai.
22 Adat avyai rair ovu rfamalik afa ovi veka rmamu ra watan, wean i
totu roak. Wean i tot-orang afa avyai, na wol ihin akataka. Deka fyikir ne,
musti myot-orang, tevek afa avyai rtali watan tamata rira fikiran ra.§
23 Ni lolin a, deka tot-orang adat avyai, tevek rfalak ma tamata ra rotu
afa ovi wol maraan ra. Adat avyai felarira ra wean i rira kaka'a ntali Ubu,
tevek rfadawang Ubu wean ira ka'i rfalak. Rfalak ma rfakabava tenarira
ra, ovu rtahang ralarira te rotu sian tenarira ra. Na'uk adat avyai wol
fyawarira ovu wol rotu teri nala tamata ra ma deka rotu salasilan, wean
i rira ininan sian ra rfareta ira ma rotu.

3

Totu afa ovi rotu ma Ubu ralan lolin ovu ita

---

* **2:14 2:14** Tafsiran boku rfalak ne, inukun na'a ayat ini nfaturu Musa ni inukun ra. Tafsiran boku vali rfalak ne, ini wean faliak watan. † **2:17 2:17** Ubu Ni tnorung ra na'a ayat ini rfamalik Ni tnorung tali Perjanjian Mnanat a. Tnorung avyai rfaturu Yesus. ‡ **2:20 2:20** Msi'ik Kolose 2:8. § **2:22 2:22** Adat avyai na'a ayat ini rfamalik inukun ra na'a afamtahan, tali Yahudi rira inorang ra.

1 Terang a valing averi, fiang ini Ubu nala roak vava'at ngorva'an verin
mia ovu Yesus Kristus, ba fyikir ovu mdyava a'uk afa ovi rna'a lanit ratan,
na'a wan i Kristus a ndoku ma nfareta na'a Ubu Ni lihir mela a.
2 Fyikir afa ovi rna'a lanit ratan, ma deka fyikir afa sian ovi tamata ra
inar ma rotu na'a lanit ivavan ini.*
3 Mia wean i myata roak ovu Yesus Kristus, ba bira vava'at mnanat i na'a
lanit i vavan a, nlia nmamu munuk roak. Fiang ini, bira vava'at ngorva'an
roak ovu Kristus na'a Ubu wahan ralan a. Tamata ovi wol rka'a Ubu, wol
rfan-aran bira vava'at ngorva'an ini.
4 Yesus Kristus nala vava'at mnga'un verin mia. Na'a amar i veka nma
ewal, na mia veka mnya'a vali ovu Ia na'a vanan i nfitik nyadat ma felan
lolin urun, ba mia weabira vali Ia.

Vava'at ngorva'an

5 Byatuk lahir bira ininan sian ovi myotu ra munuk. Afa sian avyai,
wean i mtyuba ovu tamata ovi wol awabira verin ira, myotu afa sian ovi
rotu ma fyangra tenabira ra, myot-orang bira ininan sian ra, bira fikiran
sian ra, ovu mlyobang bira kubang ra ma fyikir a'uk tenabira ra. Wean i
fyikir a'uk tenabira ra wean inyai, na wean watan i msyangatur roak ma
mryaning walut ra.†
6 Ba Ubu veka nfaturu lahir Ni ngrova a verin tamata ovi rotu afa avyai.‡
7 Lan ana, mia myotu vali afa sian avyai na'a bira vava'at ra.
8 Na'uk fiang ini, deka myotu kikyai afa sian ra. Deka msyingrova mia,
deka myoruk-myak tamata ra, deka fyalak sian tamata ra te myi'it ira, ovu
deka myala vaivatul ovi ngra ra.
9 Deka msyiklabir-sikual mia, tevek byatuk roak bira vava'at mnanat
ovu afa sian ovi ba'i myotu ra.
10 Bya'at roak na'a vava'at ngorva'an i Ubu notu verin mia. Ia notu ma
bira vava'at ngorva'an lalawatan, boma myotu afa ovi wean i notu ra. Ia
notu wean inyai, boma mkya'a urun Ia.
11 Ba na'a bira vava'at ngorva'an i Ubu nala roak verin mia yai, byatuk
bira fikiran i msyifili tamata. Fiang ini deka fyikir roak ne, tamata Yahudi
te wol Yahudi, tamata ovi rsunat roak ira te wol rsunat ira obin, tamata
dakan te tamata ovi wearira tamata nangan ra, tamata sansinir te wol
tamata sansinir. Kristus Ni dawan a nlia munuk afa avyai ovu nleal
raladida ra munuk.
12 Ubu nfili roak mia ovu nfamerat munuk roak mia. Ia nlobang urun
mia ovu Ni munuk roak mia. Ia notu wean inyai, ba fara msyilobang
urun mia, ovu vali fyaturu bira rala lolin verin tamata liak ra. Fyakabava
tenabira ra ma fyikir tamata liak ra, ovu mtyahang nal ralabira.
13 Tamata ra wol wear isa, ba ngalalahang watan ovu ira. Deka
msyitonan mia, na'uk myabun watan tamata ovi rotu sala verin mia, wean
lahir i Ubu na'i vatuk roak bira salasilan ra. Ba mia musti myotu vali wean
inyai ma myabun afa sian ovi tamata liak rotu verin mia.
14 Nlia tali afa avyai munuk, na msyilobang mia, tevek wean inyai, na
Ia nfatnemung munuk bira vava'at ra ma isa watan mia.

---

* **3:2 3:2** ***Fyikir watan afa ovi rna'a lanit ratan*** ihin a ne, fyikir a'uk Ubu ovu afa ovi nfalak ra. † **3:5 3:5** Ayat ini nfamalik tamata ovi rlobang da'in rira kubang ra, wean watan i rsangatur roak ma raraning walut ra, ma rira kubang ra neluk ubu verin ira. ‡ **3:6 3:6** ***Afa avyai*** ihin a ne, deka totu afa ovi Paulus nfalak teri roak na'a ayat 5.

15 Kristus nala roak malinan verin mia. Ba mtyorung watan ma malinan
yai nfareta ralabira ra. Myotu wean inyai, tevek bira sidovung ikisa watan
ovu fyalak vali fara weninyai verin Ubu.
16 Fara Kristus Ni vaivatul ra rna'a lalawatan ralabira ra. Msyiair
ovu msifangnanang mia ma myot-orang Ni vaivatul ra ovu Ni kaka'a a.
Mryaning Ubu naran a ovu dadedang ovi tamata inorang ra rdedang.
Mdyedang vali dadedang ovi Ubu Ni Roh nala verin tamata ra ovu
dadedang tali mazmur. Fyalak fara weninyai verin Ubu na'a ralabira ra,
wean i mdyedang wean inyai.§
17 Fara afa ovi myotu ra munuk, ovu afa ovi fyalak ra munuk musti wean
lahir i myotu ma fyaturu lahir Duila'a Yesus na'a bira vava'at ra. Fyalak
fara weninyai lalawatan verin Yamadida Ubila'a, nahu Yesus.

Vava'at na'a dida rahan teta

18 Terang a valing averi, mane ungrihi verin vata ovi msyifa roak a.
Fyakabava tenabira ra ma myot-orang watan afa ovi awabira rfalak ra,
tevek afa yai inovan verin tamata ovi rorang Duila'a, ma ira wear isa roak
ovu Ia.
19 Brana ovi msyifa roak ra, mlyobang awabira ra, ovu deka myotu ira
wean bira tamata ovi msyinir tia ma watan ira.
20 Kasiko'u ra vali musti mryenar renabir-yamabira ra ovu myot-orang
munuk afa ovi rfalak ra. Myotu wean inyai, na myotu ma Duila'a ralan a
lolin.
21 Brana ovi yanabira roak, deka mingrova da'in yanabira ra ma ralarira
sian ovu ralarira kako'u ma rafena rotu akataka.
22 Tamata sansinir* ra myot-orang watan bira dawan ovi rna'a lanit
ivavan ini, rira afa ovi rfalak ra verin mia na'a afaka watan. Deka mdyava
wahabira ralan ma myotu afa ovi rfalak ra na'ut i rsi'ik mia watan, boma
inar mia. Na'uk mkyarya ma lolin watan, tevek myalang Duila'a Yesus.
23 Na'a afaka watan, na mkyarya ovu ralabira urun, wean lahir i
mkyarya verin Duila'a. Ba deka minovak na'a ralabira ra ne, mkyarya
verin tamata ra watan.
24 Myotu wean inyai, tevek mkya'a roak ne, Duila'a Yesus mane naval
bira rala lolin ra, ovu naflahar mia wean i nfalak roak na'a Ni tnorung
ra. Mingnanang: bira dua dawan verin Duila'a Yesus Kristus, ba mkyarya
verin Ia.
25 Tamata iki watan notu afa ovi sala ra, na Ubu veka nukun ia ma
inovan ovu afa ovi notu ra, tevek Ubu wol nfili tamata.†

4

1 Era ma dua ra musti myotu afa ovi rmalola ra ovu afa ovi kena ra verin
bira tamata sansinir ra. Mingnanang, tevek duabira vali verin Duila'a na'a
lanit ratan.

Paulus nera ma tamata ovi rorang Yesus raflurut lalawatan verin ia

---

§ **3:16 3:16** Surat Ralan na'a vai Mala nfalak ne, *saling menegur*, ihin a ne, isa ntabu isa, wean i notu sala. Wean i Kristus Ni vaivatul ra rna'a lalawatan raladida ra, na ihin a ne, tangnanang lalawatan Ni vaivatul ra, boma tot-orang lalawatan vali.

* **3:22 3:22** Tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, ***iria lesan.***

† **3:25 3:25** ***Ubu wol nfili tamata*** ihin a ne, Ia wol mane nlobang tamata boku watan, na boku wahal. Ia veka nukun munuk tamata ovi rotu sala ra.

2 Iva'ubira ma miflurut. Msyi'ik wabira na'a bira falurut ra ma deka
mtyuba, ovu fyalak fara weninyai verin Ubu na'a ralabira ra.*
3 Miflurut vali verin ami, boma Ubu nala linga'an verin ami ma
amfamalik Ni Ivar Lolin na'a Kristus. Ivar Lolin yai lan ana, wol nfavotuk
obin. Rvatuk ya'a ma una'a bu'i ralan, tevek ufamalik Ni Ivar Lolin yai.
4 Miflurut verin ya'a, boma bisma ufalyawang nala Ni Ivar Lolin yai ma
lyawan, ma inovan ovu Ubu ralan a.
5 Na'ut i mia tamata inorang ra mimunuk tamata ovi wol rorang Kristus,
na musti ralabira urun na'a afa ovi myotu ra, ovu afa ovi fyalak ra. Deka
miwahak bira amar, na'uk mdyava linga'an ma fyamalik Duila'a.
6 Musti mingrihi ngalalahang watan, boma bira vaivatul ra rfaloling
ralarira ra, ovu rotu ma inarira urun. Bira fikiran ra musti blawat, boma
mkya'a ma byalat tamata iki watan, wean i norat mia, ovu vaivatul ovi
kena ra.†

Paulus ni vaivatul ovi rban-muri lalean a ovu ni salam a

7 Terad a valid Tikhikus i tlobang urun ia yai, veka nfamalik munuk
verin mia na'a afa ovi rkena ya'a. Ia not-orang lalawatan afa ovi Duila'a
nfalak ra ovu amamunuk amkarya verin Ia.
8 Usinir ia ma ti nalola mia ma nala surat ini verin mia, boma mkya'a
mami vava'at a, ma nfaloling ralabira ra.
9 Ya'a ufalak ma irua Onesimus rti. Onesimus yai ntali bira ahu vali. Ia
not-orang lalawatan afa ovi Duila'a nfalak ra, ovu amlobang urun ia. Irua
veka rfamalik munuk na'a afa ovi amtuan roak na'a ini verin mia.
10 Ning kida i Amrua amna'a bu'i ralan, naran Aristarkhus, nala salam
verin mia. Barnabas ni tiniman i naran Markus nala salam vali verin mia.
(Ya'a ufaivar lan roak ia verin mia, ma wean i nma ma ntuan mia, na
msyi'ik ma lolin watan ia.)
11 Yesus i rfanara ia ne, Yustus, nala vali salam verin mia. Tali tamata
Yahudi ovi rorang roak Duila'a Yesus, na Aristarkhus, Markus, ovu Yustus
ira a'uk sa'i rkarya ovu ya'a ma amfaivar verin tamata liak na'a i wean
inba ma Ubu nfareta tamata ra wean lahir Raja. Ira rlobang urun ya'a ma
rfangrebat ralang a.
12 Epafras nala vali salam verin mia. Ia ntali vali bira sidovung i na'a
Kolose. Ia nkarya verin Kristus Yesus ovu iva'un urun ma naflurut verin
mia. Naflurut, boma bira dardirin a nangrebat na'a bira inorang a, ma
mkya'a lahir ma myot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
13 Ya'a ufalak urun ne, Epafras nkarya urun verin mia ovu tamata ovi
rna'a kota Laodikia ovu Hierapolis.
14 Mami kida Dokter Lukas i amlobang ia, ovu Demas, rala salam vali
verin mia.
15 Ya'a Paulus ala salam verin terad a valid tamata ovi rorang Yesus na'a
Laodikia. Ala salam vali verin terad i naran Nimfa, ovu tamata inorang
rira sidovung i rasdovu ira na'a ni rahan a.‡
16 Wean i byas munuk roak surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung na'a Kolose ma mimunuk mryenar, na mkyirim vali verin tamata

---

* **4:2 4:2** ***Iva'ubira ma miflurut***, bis tfalak vali ne, deka byosa ma miflurut. † **4:6 4:6** Ayat ini nfamalik na'a i wean inba ma tangrihi ovu vaivatul ovi kena ra, ma tfalyawang dida inorang verin tamata ovi rorat ita. ‡ **4:15 4:15** Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, te kareda a, ba'i rasdovu ira na'a tamata ovi rorang Yesus rira rahan ra, te na'a inba watan.

ovi rorang Yesus rira sidovung na'a Laodikia ma rbas. Mia musti byas vali
surat i utulis verin sidovung na'a Laodikia.§
17 Fyalak verin Arkhipus ne, “Motu munuk karya i Duila'a nala verin oa,
tevek mu vava'at isa roak ovu Yesus.”
18 Ya'a Paulus ala salam verin mia. Ya'a ka'i utulis vaivatul ovi rban-muri
na'a surat ini, boma mkya'a ne, aksa ya'a utulis surat ini. Deka miblufang
ya'a, tevek una'a bu'i ralan obin. Uflurut verin Ubu ma fara nala Ni rala
lolin verin mia. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

§ **4:16 4:16** Surat ini nfaturu surat i Paulus ntulis verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Kolose, kitab Kolose Pasal 1-4.

Paulus ni surat i ntulis lan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tali lalan a, na kota Tesalonika neluk kota i nban-ulu na'a propinsi Makedonia. Tamata ovi rleal inyai snain a rivun ratut irua. Tali tamata ovi rleal kota yai, na boku tamata Yahudi ira, na'uk etal dawan wol tamata Yahudi ira, ovu rsangatur ma raraning duarira ra. Paulus, Timotius ovu Silas rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata Tesalonika ra, ba boku rorang Duila'a Yesus (Kisah 17:1-4). Na'uk wol mnanat tali inyai, na Paulus ovu ni kida ra musti rafla talik Tesalonika, tevek tamata ovi wol rorang Yesus rwi-rwa ira (Kisah 17:5-10). Wol mnanat, na Paulus inan mane nsi'ik teran a valin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika. Wean inyai, bi Paulus nsinir Timotius ma nti nalola ira, ovu nsi'ik ne, rira inorang nangrebat te wahal (1 Tesalonika 3:1-2). Ti ma Timotius newal ia tali Tesalonika, na Paulus ntulis surat ini.

Afa boku rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat ini. Ia nfangnanang tamata Tesalonika ra na'a ni afa ovi notu ra, na'ut i irmunuk na'a amar ovi rti roak veli (2:1-2). Ia nfaloling ralarira ra ovu nfangrebat tamata ovi, tamata liak ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a verin Yesus (3:3-5). Ia nair ira ma rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (4:1-10). Ia nsurak ira ma deka rbosa na'a rira karya ovi rotu lokat amar (4:11-12). Ia nair ira na'a afa ovi veka rkena tamata inorang ovi rmata roak, ovu tamata inorang ovi rva'at obin, na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (4:13-17). Lokat pasal na'a surat ini nfamalik na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal (1:9-10; 2:19-20; 3:14; 4:13-17; 5:1-2, 23-24).

Surat ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan. (1:1)
2. Paulus ovu tamata ovi rna'a Tesalonika rira tomu urun a. (pasal 1:2—3:13)
   a. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata Tesalonika rira vava'at ra, ovu ia nfadawang ira. (1:1-10)
   b. Ia nfamalik ovu ni malolan a, ovu nfamalik ni karya na'a Tesalonika na'a amar ovi rti roak veli, ovu nfangnanang ira na'a ni afa lolin ovi notu verin ira. (2:1-12)
   c. Ia nfalak ne, nmaseak ira ovu inan ma nti nalola ira. (pasal 2:13—3:13)
3. Paulus nsurak a nair tamata Tesalonika ra. (pasal 4:1—5:24)
   a. Ia nsurak ira ma rira vava'at musti inovan ovu tamata ovi rorang roak Duila'a Yesus. (4:1-12)
   b. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma. (pasal 4:13—5:11)
   c. Ia nsurak ira ma rira vava'at ra malinan watan ovu terarir-valirira tamata ovi rorang Yesus. (5:12-24)
4. Paulus nala salam ovu ni vaivatul ovi rban-muri. (5:25-28)

1 Ya'a ini Paulus, amtelu Silas* ovu Timotius amasusan surat ini verin sidovung tamata inorang ovi mnya'a kota Tesalonika. Mia mryaning vali

* **1:1 1:1** Silas naran liak, Silwanus.

Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus. Fara Ubu nala Ni rala lolin verin mia ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika rira vava'at ra lolin

2 Ami amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu tevek mia, ovu vali
na'a mami falurut ra, na amfalak narabira ra munuk.
3 Wean i amaflurut verin Yamadida Ubila'a, na amangnanang lalawatan
bira karya lolin ra verin tamata liak ra. Afa avyai rfaturu bira inorang
a verin Yesus Kristus. Bira rala lolin verin tamata liak nfaturu vali ne,
mlyobang Ubu, ovu vali fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Duila'a Yesus
Kristus, ba bira inorang nangrebat.
4 Terang a valing averi na'a Yesus Kristus, amka'a roak ne, Ubu nlobang
ovu nfili mia verin Ia.
5 Amka'a afa yai, tevek Ubu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia,
wol mane vaivatul watan, na'uk ngrebat i ntali Ubu Ni Roh nkarya na'a
ralamami ra, ovu amorang urun vaivatul ovi amfamalik yai. Mia mkya'a
roak ne, na'ut i itmunuk a, na mami vava'at ra rfalyawang lahir Ivar Lolin
i amala verin mia.
6 Mia myorang roak afa ovi amfalak ra ovu amotu ra, ovu vali myorang
afa ovi Duila'a nfalak ra. Velik ne tamata ra rwi-rwa mia, na'uk ralabira
ra lolin watan ma mryenar Ubu Ni Ivar Lolin a. Ubu Ni Roh notu vali ma
inabira lolin urun.
7 Ba bira vava'at ra rotu ma tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi
Makedonia ovu propinsi Akhaya rot-orang afa ovi myotu ra.
8 Fiang ini fyamalik Ubu, ma Ni vaivatul ra rafla soru roak. Wol mane
na'a Makedonia ovu Akhaya watan, na'uk na'a wan inba watan tamata ra
rka'a bira inorang na'a Ubu. Ba ami wol amfamalik roak verin ira na'a
bira inorang a,
9 tevek na'a wan inba watan, na tamata ra ka'i rfamalik mia na'a i wean
inba ma myorang Ivar Lolin i amala verin mia. Ira rfamalik vali ne, lan
ana myahil roak ma wol mryaning bira walut ra, ma fiang ini, na mryaning
a'uk Ubu i sa'i kena Ia ovu nva'at.
10 Ira rfamalik vali ne, wean inba ma mnyaban watan amar i Ubu Yanan
a Yesus veka ntali lanit ratan nma lanit ivavan a. Ubu nfava'at ewal roak
Ia tali matmatan. Yesus a'uk sa'i nsikat ita tali dida salasilan ra, boma Ubu
Ni ngrova i veka nfaturu yai, deka nkena ita.

2

Karya ovi Paulus notu na'a kota Tesalonika

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, mia mkya'a roak ne, na'ut
i ti amalola mia, na amfabana nala mami karya ra.
2 Bir tinemun mkya'a ne, wol amama kota Tesalonika obin, na tamata
ra rwi-rwa ovu rfalak sian ami na'a kota Filipi. Velik ne tamata rivun
rangal ami, na'uk Ubu i traning a, nfangrebat ami ovu nfabrahi ami ma
amfamalik Ni Ivar Lolin a verin mia.
3 Ami amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin mia, na wol amair afa ovi wol
kena ra. Wol amweang mia ovu fikiran sian ra, ovu wol amsiklabir.
4 Ami vali wol amangrihi ma amfaloling tamata ralarira ra, na'uk amotu
ma Ubu ralan a lolin. Ia sa'i nsi'ik raladida ra, ovu nfili vali ami ma
amfamalik Ni Ivar Lolin a.

5 Mia ka'i mkya'a ne, wol amangrihi ma al amdava wahamami ralan,
te amfonak ralamami ma amala afa boku tali mia. Ubu nsi'ik ovu nrenar
roak ami.
6 Ami wol amera vali ma mia te tamata liak ra rfadawang ami, velik ne
wol sala ami ma amera wean inyai, tevek Kristus Ni rasul verin ami.
7 Na'uk na'ut i amalola mia, na amfamafung watan ralabira ra, wean
vata i nsusu ovu nwanar yanan ra.
8 Ami amlobang urun mia, ba ralamami urun ma amfamalik Ubu Ni Ivar
Lolin verin mia. Na'uk wol mane inyai watan, ba inamami ma amlobang
mia na'a afaka watan, tevek amlobang urun mia.
9 Teramam-valimami averi mingnanang obin ne, iva'umami ma
amkarya urun ovu amfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin mia. Ovan-amar,
na amkarya afa liak vali ma al amdava mami fana'an-fanenu, boma deka
amotu varvara verin mia.
10 Mia myorang roak Yesus, ovu mkya'a roak ne, mami vava'at ra
rmalola verin mia. Mia msyi'ik roak ne, mami vava'at ra kena ovu Ubu
Ni vaivatul ra, ba tamata ra wol rfasala nala ami. Ubu nsi'ik vali mami
vava'at ra.
11 Mia mkya'a vali ne, amlobang mia wean i itrana isa nlobang yanan
ra.
12 Amsurak mia ovu amfangrebat ralabira ra, ovu amera verin mia,
boma bira vava'at ra kena ovu Ubu ralan a. Tevek Ubu nera roak mia
ma mnya'a Ni fareta i nfitik nyadat.
13 Ba amfalak fara weninyai lalawatan verin Ubu, tevek na'ut i
amfamalik Ni vaivatul ra verin mia, na mtyorung ma myala vaivatul avyai,
wean lahir Ubu nfalak a. Mia mkya'a roak ne, vaivatul avyai wol rtali
tamata, na'uk reluk Ivar Lolin tali Ubu. Ni vaivatul ra rkarya na'a ralabira
ra, tevek myorang roak Yesus Kristus.
14 Terang a valing averi, tamata ra rotu sian mia tevek myorang Yesus,
wean vali tamata inorang ovi rna'a Yudea rira sidovung ra. Tamata Yahudi
ovi wol rorang Yesus na'a Yudea rotu sian tamata inorang ovi rna'a inyai.
Mia wean lahir ira, tevek tamata Tesalonika ovi wol rorang Yesus rotu sian
vali mia.
15 Tamata Yahudi rfedan nabi ra, ovu rfedan vali Duila'a Yesus, ovu vali
rwi-rwa ami. Ba rira sian verin iki watan, ovu vali rangal lalawatan Ubu.
16 Ira rotu teri ami ma deka amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a verin tamata
ovi wol Yahudi ra ma rka'a ne, wean inba ma Ubu bisma nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ba wean inyai, na tamata Yahudi rira
salasilan ra ntafal ma dawan. Ba fiang ini Ubu nfaturu lahir Ni ngrova i
dawan urun a verin ira.

Paulus inan ma nti nalola ewal tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

17 Teramam-valimami averi, tamata ra rotu ma tsifaroa ita roak, na'uk
wol mnanat. Tsifaroa ita ovu tenadida ra, na'uk raladida isa watan.
Amaseak urun mia ovu amdava roak linga'an mane amtuan ewal mia.
18 Inamami ma ti amalola mia, ba udava linga'an fafira roak, na'uk
nitdawan a notu teri ami.
19 Inamami ma ti amalola mia, tevek fyangrebat ralamami ra ovu myotu
ma inamami lolin watan. Na'ut i dida Duila'a Yesus veka nma ewal, na
bira inorang na'a Ubu nangrebat watan, ba ralamami veka dawan ovu
lolin urun.
20 Ba mia myotu ma ralamami dawan ovu inamami urun.

3

Paulus nsinir Timotius ma ti nalola tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ami wol amtahang nala roak ralamami ra, tevek amaseak mia, ba
ama'an vai isa roak ma amna'a kota Atena watan,
2 ovu amsinir roak teradida isa naran Timotius ma nti nalola mia. Ia
nkarya vali na'a Ubu Ni va'i ralan a, ba amamunuk weamami isa watan
ma amfamalik Ivar Lolin na'a Kristus. Amsinir ia ma ti nalola mia ovu
nfangrebat ewal bira inorang a, ma myorang a'uk Yesus Kristus.
3 Wean inyai, boma wol tamata isa vali ni inorang a kako'u, tevek afa
sian ovi mtyuan a. Mia mkya'a roak ne, Ubu ralan nfalak vali ma tamata
ovi rorang Yesus veka rtuan susa vali, tevek rira inorang a.
4 Na'ut i itmunuk obin, na amfalak lan roak verin mia ne, ita veka tatuan
susa. Mia msyi'ik roak ne, tatuan afa avyai.
5 Wean inyai bi usinir Timotius ma nti, boma uka'a mnga'un ne, bira
inorang a wean inba, tevek wol utahang nal ralang roak. Ya'a ralang
raruan beta ne nitdawan nweang nala mia, ma mami karya i amfamalik
Yesus verin tamata ra wol ihin akataka.
6 Ba fiang ini Timotius newal roak ia ma nfaloling ralamami ra ma
nfamalik bira silobang a, ovu nfamalik vali ne, bira inorang verin Yesus
nangrebat. Ia nfamalik vali ne, mia mingnanang lalawatan ami, ovu
inabira ma mtyuan ami, wean vali ami inamami ma amtuan mia.
7 Amrenar ivar yai, na ralamami ra lolin watan. Velik ne tamata ra rwi-
rwa ami ovu amtuan susa rivun, na'uk amrenar tamata ra rfamalik bira
inorang verin Yesus, ba ralamami ra dawan watan.
8 Ba fiang ini ralamami ra lolin urun, tevek bira inorang verin Ubu
nangrebat.
9 Ralamami lolin urun i lahir na'a Ubu wahan ralan a ma amfalak fara
weninyai verin Ia, tevek bira inorang a nangrebat.
10 Ovan-amar amaflurut verin Ia ovu ralamami urun, boma tsituan ewal
ita, ma amtafal ma amfangrebat bira inorang na'a Yesus Kristus.

Paulus naflurut verin tamata ovi rorang Yesus na'a Tesalonika

11 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu dida Duila'a Yesus, ma fara
nfamalola mami linga'an a ma tsituan ewal ita.
12 Amera vali ma fara Ubu notu ma ka'i msyiotu lolin mia, ovu bira
silobang ntafal verin tamata ra munuk, wean mami silobang verin mia.
13 Amera vali verin Duila'a ma nfangrebat ralabira ra ma notu ma
ralabira ra rmerat urun, ovu vali wol bira sala na'a Yamadida Ubila'a
wahan ralan a, na'ut i dida Duila'a Yesus nma ewal ovu Ni tamata ovi
rorang Ia.*

4

Paulus nsurak tamata ovi rorang Yesus na'a afa ovi rotu ma rfaloling Ubu ralan a

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amera verin mia ovu
ralamami urun ma myorang afa ovi amair roak verin mia, boma bira
vava'at ra rotu ma Ubu ralan a lolin. Velik aba afa ovi myotu ra lolin

* **3:13 3:13** Tafsiran boku rfalak ne, Duila'a Yesus veka nma ewal ovu Ni sansinir ra tali lanit ratan.

roak. Na'uk amsurak mia ma mtyafal ma myotu afa ovi lolin ra, tevek
dida vava'at ra isa roak ovu Duila'a Yesus.
2 Tevek mia fyan-aran roak afa ovi amair verin mia na'a ngrebat i amala
tali Duila'a Yesus.
3 Ubu ralan nfalak ma bira vava'at ra rmalola, ba deka mtyuba ovu
tamata ovi wol awabira verin ira.
4 Msyi'ik ma lolin ma myatar tenabira ra, ovu msyi'ik ma lolin awabira
ra. Myotu wean inyai, boma bira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan,
ovu na'a tamata ra waharira ralan ra.
5 Deka myot-orang bira ininan sian ra, wean tamata ovi wol rorang Yesus
ba'i rotu ra.
6 Tamata inorang wol bisma rotu wean inyai verin tamata iki watan,
ovu nlia tali inyai, na ira wol bisma rotu sian i wean inyai verin terarir-
valirira ovi rorang Yesus.* Amfalak lan roak verin mia ne, Duila'a veka
nukun tamata ovi rotu afa sian avyai.
7 Ubu nera ita ma dida vava'at ra rmalola. Ia wol nera ita ma tfangra
tenadida ra ovu tot-orang dida ininan sian ra.
8 Ba wean i tamata iki watan nafena ma norang afa avyai, na ia wol
nafena watan tamata ra, na'uk ia nafena lahir Ubu i nala roak Ni Roh a
verin ita.
9 Teramam-valimami averi, na'a surat ini, na ami wol amsurak mia ma
wean inba ma mlyobang tamata inorang ra, tevek Ubu nair roak mia ma
msyilobang mia.
10 Mia mlyobang roak tamata inorang ra munuk na'a propinsi Makedo-
nia, na'uk amera tali mia ta kida averi ma mtyafal ma myotu afa lolin
avyai.
11 Msyi'ik ma lolin ma bira vava'at ra malinan watan ovu tamata liak
ra. Deka myurus tamata liak rira rahan teta ra, na'uk msyi'ik bira karya
ra na'a bira fana'an-fanenu ra, wean i amsurak roak verin mia.
12 Wean i bira vava'at wean inyai, na wol fyaklo'i bira vava'at ra verin
tamata liak, ba tamata ovi wol rorang Yesus veka ralang mia.

Duila'a Yesus veka nma ma nala Ni tamata ra

13 Teramam-valimami averi, inamami ma mkya'a ne, wean i tamata ovi
rorang Yesus rmata roak, na wean inba verin ira, boma ralabira deka lalau,
wean tamata ovi wol rfaklo'i rira vava'at ra verin Yesus.
14 Ralabira deka lalau wean ira, tevek ita torang roak ne, Yesus nmata
na'uk nva'at ewal. Ba ita torang ne, Ubu veka nala vali tamata inorang
ovi rmata roak a, ma veka irmunuk Yesus rna'a wan isa.
15 Duila'a nfavotuk roak verin ami na'a afa ovi amfalak verin mia.
Amfalak verin mia ne, na'ut amar i Duila'a Yesus veka nma, na Ubu veka
nala lan tamata inorang ovi rmata roak yai, beti tamata inorang ovi rva'at
obin a.
16 Tevek na'ut amar i Duila'a Yesus ntali lanit ratan nsuta ma nfareta ovu
vain dawan, na ita veka trenar Ni sansinir ra tali lanit ratan rira dawan a
nangrihi, ovu Ubu Ni tarompet a ngoan. Tamata inorang ovi rmata roak
yai veka rva'at ewal, ma ula ira.
17 Notu munuk roak afa avyai, beti Ubu nsikat tamata inorang ovi rva'at
obin ma itmunuk tna'a mutan ralan ra, ma tatuan Duila'a Yesus na'a lanit.
Itmunuk Duila'a na'a inyai, nata ti wol ni wahan.

---

* **4:6 4:6** Paulus ni maksud na'a ayat ini ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rotu afa ovi ia nfamalik roak na'a ayat 3-5. Paulus nfalyawang ne, tamata ovi rorang Yesus wol bisma rtuba ovu terarir-valirira liak awarira ra.

18 Ba msyifangrebat mia ovu vaivatul avyai, boma ralabira ra lolin watan.

5

Tsi'ik wadida ma lolin

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, na'a surat ini, na ami wol amfalak ne, na'ut amar aka Yesus Kristus veka newal Ia.
2 Tevek mia ka'i mkya'a roak ne, Duila'a Ni amar i veka nma yai, wean tamata barborin i nma nafafruan tenan.
3 Na'a amar i veka nma yai, na tamata ra rfalak ne, "Tamata ra malinan watan, ba wol vangoa-vanga roak." Brian munuk, na rtuan susa i dawan ila'a* ovu wol rafla talik nala! Ira veka wearira vata i nfarnuang wawa'uk na'ut i mane nrali ia, ba Ubu nukun ira ovu wol rfonak nala tenarira ra.
4 Na'uk teramam-valimami averi, mia myorang Yesus, ba wol mnya'a dedan ralan. Ba na'ut amar i Yesus nma ewal, na wol nfabriang mia, wean tamata barborin.
5 Tevek bira vava'at ra rfaturu ne, mnya'a lyawan. Ita wol mane wean tamata ovi rleal dedan ralan ma rotu lalawatan sian a.
6 Ba wean inyai, na ita deka tbosa ma tatuba wean tamata ovi wol rorang Ubu. Eka matad ratvelar ma tsi'ik wadida ma lolin.
7 Tevek ovan beti tamata ra rtuba, ovu vali ovan beti tamata ra ranavut.
8 Na'uk ita tna'a lyawan, ba eka tatahang raladida. Torang a'uk Yesus ovu dida silobang a dawan, boma tangrebat, wean suldadu i noru ravit tma'an al nteri tenan a. Ita musti tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ubu i veka nsikat ita tali dida salasilan ra, boma tangrebat wean vali suldadu i nala kalulu tma'an al nteri ulun a.
9 Ubu wol nfadoku ma nfaturu lahir Ni ngrova verin ita, na'uk veka nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal nahu Duila'a Yesus Kristus.
10 Yesus Kristus nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra, boma ti naran amar i veka nma yai, na nala ita ma tleal isa, velik ne tva'at obin te tmata roak.
11 Ba wean inyai ta did tinemun, na msyilobang mia ovu msyifangrebat ralabira ra, wean i fiang ini myotu roak a.

Paulus nsurak tamata ovi rorang Yesus na'a rira vava'at ra

12 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amera verin mia ma myalang tamata ovi iva'ur ma rfabana Ubu Ni karya na'a bira sidovung a, tevek ira rban-ulu verin mia, ovu rsurak mia vali.
13 Myalang ma dawan ira ovu mlyobang ira, tevek rfabana Ubu Ni karya. Fara msyiotu lolin watan mia, boma bira vava'at ra malinan.
14 Amsurak vali mia ma mtyabu tamata ovi rafena ma rkarya. Fyangrebat tamata ovi ralarira ra kako'u, mlyobang tamata ovi wol rangrebat†, ovu vali mtyahang ralabira verin iki watan.
15 Msyi'ik wabira ma lolin boma, wean i tamata isa notu sian mia, na deka myotu sian ia. Ni lolin a, bir tinemun msyiotu lolin watan mia, ovu vali verin tamata iki watan.
16-17 Fara bir tinemun ralabira ra lolin lalawatan ovu miflurut ovan-amar.

---

* **5:3 5:3** Vai mala nfalak na'a ayat ini, tamata ra veka rtuan *kebinasaan*, te ira ramwear. † **5:14 5:14** ***Tamata ovi wol rangrebat*** na'a ayat ini ihin a ne, wol rangrebat na'a afa boku, na'uk wol lyawan ne, na'a afaka.

18 Na'a afaka watan, na fyalak fara weninyai verin Ubu, tevek Ia inan
ma myotu wean inyai, wean tamata ovi rorang Kristus Yesus ba'i rotu a.
19 Deka myangal Ubu Ni Roh a,
20 ovu deka mifena ma mryenar ivar i Ubu Ni Roh nala verin tamata ovi
rorang Ia.
21 Na'a snurak afaka watan, na mlyabir teman ia veki, beti myorang afa
ovi kena ra.
22 Fyaroa tenabira ra tali afa ovi sian ra.
23 Fara Ubu i notu ma dida vava'at ra malinan, notu ma raladida ra
munuk rmalola. Amera vali ma fara Ubu nlobang mia, boma tenabira ra,
ovu ralabira ra, ntafal vali bira roh a rmalola, boma wol bira sala, ti naran
amar i dida Duila'a Yesus Kristus nma ewal.
24 Ubu nera roak mia ma myorang Ni vaivatul ra, ba Ia veka nfangrebat
mia ma myot-orang afa ovi nfalak ra, tevek Ia notu lalawatan afa ovi nfalak
ra.
25 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, era ma miflurut verin
ami.
26 Myala vali mami salam a verin teramam-valimami ovi rorang Yesus,
ovu msyivoan mia ovu Ubu Ni lolin a.‡
27 Ya'a ala Ubu naran a, ma era verin mia ovu ralang urun, boma byas
surat ini verin tamata ovi rorang Yesus munuk.
28 Fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir tinemun.
Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

‡ **5:26 5:26** Tamata Yahudi ovu tamata liak ra rna'a Asia Tengah rsivoan ira ma al rfaturu ne, rsialang ira.

Paulus ni surat i nban-muri verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tesalonika

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika wol rfan-aran ma lolin obin na'a i, wean inba ma Duila'a Yesus veka nma ewal lanit ivavan a (2 Tesalonika 2:1-2). Tamata boku tali ira ranovak ne, Duila'a Ni amar nma roak. Boku vali wol rkarya roak, tevek ranovak ne, Duila'a Yesus sarseri mane nma roak (3:6, 11-12).

Afa ovi rotu ma Paulus ralan nfalak ma ntulis surat i nban-muri ini verin tamata Tesalonika ra, labir mane wean watan afa ovi ralan nfalak na'a ni surat i ntulis lan roak a verin ira. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rtahang nala na'a rira susa ra, ovu na'a na'ut i tamata ra rwi-rwa ira (1:4-10). Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (2:1-12), ovu nsurak ira ma rorang lalawatan Duila'a (2:13-15), deka rbosa, ovu musti rkarya ma rdava rira fana'an-fanenu (3:6-15). Na'a surat ini, na Paulus ba'i nfalak na'a amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a (1:7-10; 2:1-12).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Duila'a, tevek tamata Tesalonika rira inorang nmela. Ia nfangrebat ralarira ra, boma rorang lalawatan Duila'a, velik ne tamata ra rwi-rwa ira. (1:3-12)
3. Ia nair ira na'a afa ovi veka rvotuk na'ut amar i Duila'a Yesus veka nma ewal a. (2:1-17)
4. Ia nera ma tamata Tesalonika ra raflurut verin ia, ovu nsurak ira, boma deka rbosa. (3:1-15)
5. Paulus nala salam verin ira, ovu nera ma Ubu naflahar rir tinemun. (3:16-18)

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini, ma amtelu Silas* ovu Timotius amala
verin mia, sidovung tamata inorang ovi mnya'a Tesalonika. Mia myorang
Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus.
2 Amera ma fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala
lolin a verin mia, ovu notu ma bira vava'at ra malinan watan.

Ubu veka nukun tamata ra na'ut i Kristus newal Ia

3 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amfalak fara weninyai
lalawatan verin Ubu, tevek bira inorang a ntafal ma dawan. Bira silobang
a verin iki watan ntafal vali.
4 Wean inyai bi, wean i ti ma amtuan tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung ra, na amfamalik mia lalawatan. Amfamalik ne, bira inorang
a verin Yesus Kristus nangrebat, velik ne mtyuan susa dawan ovu tamata
ra rwi-rwa mia. Mia mtyahang nal ralabira na'a susa avyai.
5 Amar ra veka rma ma tamata ra rsi'ik ne, Ubu veka nfaleka inukun
ovu Ni malolan ma inovan ovu afa ovi rotu ra. Mia mtyuan susa rivun

* **1:1 1:1** Silas naran liak Silwanus.

roak tevek myorang Yesus, na'uk mtyahang nal ralabira, ba inovan ma
nfadoku mia na'a Ni Fareta a.
6 Ubu notu lalawatan afa ovi rmalola ra, ba Ia veka nukun tamata ovi
rotu sian mia, ma rtuan sian wean inyai vali.
7 Ia veka notu ma tamata ra wol rwi-rwa roak mia, ovu ami vali. Ubu
veka notu wean inyai na'ut i Duila'a Yesus nsuta tali lanit ratan, ma
nfavotuk tenan na'a lanit ivavan na'a yafongan ralan ovu Ni sansinir
ngrebat ra tali lanit ratan.
8 Ia veka nsuta ma nukun tamata ovi rafena ma rorang Ubu, ovu rafena
ma rorang Ni Ivar Lolin a na'a Duila'a Yesus.
9 Duila'a Yesus veka nukun tamata avyai ma rira matmatan wol ni
wahan, ovu Ia veka nvatuk ira munuk ma wol rna'a wahan ralan a. Ira
wol rsi'ik vali Ni ngrebat i nfitik nyadat a.
10 Na'ut amar i Yesus veka nma, na Ia veka notu lahir afa avyai. Na'ut
inyai, na Ni tamata ovi rorang Ia munuk veka rfadawang Ia ovu ralang Ia.
Tamata ovi rorang Ia munuk veka rtalkaka lahir. Mia veka myovu vali Ni
tamata ra, tevek myorang roak afa ovi amfamalik verin mia.
11 Wean inyai bi, amaflurut lalawatan verin mia. Amera verin Ubu ma
fara notu ma bira vava'at ra inovan ovu afa ovi ralan nfalak a, wean i nera
ovu nfili roak mia. Amera vali verin Ia ma nlobang mia ovu Ni ngrebat a,
boma myot-nala afa ovi lolin ra, tevek myorang Yesus Kristus.
12 Amaflurut wean inyai, boma tamata ra raraning dida Duila'a Yesus
naran a, tevek bira inorang verin Ia, ovu rfadawang vali mia. Ia veka
notu munuk afa avyai, tevek Ubu i traning a ovu Duila'a Yesus Kristus Ni
rala lolin verin tamata ra.

2

Paulus nfamalik na'a sian ovi veka rma na'ut i Duila'a Yesus nma ewal

1 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, mane amfamalik na'a
amar i dida Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal ma nasdovu ita, ma
itmunuk tleal wan isa. Ami veka amera tali mia ovu ralamami urun, ma
fara
2 deka ralabira kako'u ovu wahabira dadar na'a tamata ovi rfalak ne,
Duila'a Yesus nma ewal roak lanit ivavan. Snain tamata avyai rfalak ne,
rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik verin tamata ra. Bis vali ma rfalak
ne, rfamalik afa ini verin mia, te rfalak vali ne, rfamalik na'a surat isa ne,
Yesus Kristus Ni amar i mane nma, naran roak!
3 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rlabir nala mia, tevek
wol naran amar i Yesus newal Ia obin, na tamata rivun veka rafena ma
rorang Ia. Nata tamata ktufan isa i nangal afa ovi Ubu nfalak ra munuk
veka nvotuk*, ma na'ut amar i veka nma, na Ubu veka nala'ing vatuk ia
ma ti nleal yafwan kakiwal.
4 Ia veka nangal Ubu ovu nangal munuk afa ovi tamata raraning ra, ovu
nfakaratat tenan a ma nfalak ne, ia ni dawan a nlia Ubu. Ia veka ndoku
Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan ma nfalak ne, Ubu ia.
5 Mia musti mingnanang ne, amar i itmunuk yai, na ufamalik munuk
roak afa avyai verin mia.
6 Fiang ini mkya'a ne, afaki nangal teri tamata ktufan yai, boma ti naran
amar i Ubu nfadoku a, na tamata ktufan yai nvotuk vali.

---

* **2:3 2:3** Tafsiran boku rfalak ne, tamata ktufan na'a ayat ini, wean tamata i nangal Yesus Kristus na'a 1 Yohanes 2:18.

7 Fiang ini ngrebat i na'a tamata ktufan yai nbana fanfonak ia obin.
Tevek afa i nangal teri tamata ktufan yai ntaha ia obin, ti naran amar i
Ubu nfadoku ma nfatalik ia.
8 Na'ut amar yai watan, na tamata ktufan yai veka nvotuk. Na'ut amar
i Duila'a Yesus nma, na veka nfedan ia ovu Ni vaivatul ra watan, ovu vali
nala Ni ngrebat i nfitik nyadat ma nkusar nwear ia.
9 Yesus wol newal Ia obin, na tamata ktufan yai veka nvotuk ovu ngrebat
i ntali nitdawan a. Ia veka notu afa ovi rfaturu ni ngrebat a ma tamata
ra rtalkaka. Ia notu vali mujizat ra ovu faneak ovi tamata ra wol rot-nala,
na'uk afa avyai munuk wol kena lahir.
10 Ia veka nala ni siklabir sian ra ma al nweang lablabir tamata ovi
veka rmata ma rna'a yafwan kakiwal, tevek rafena ma rorang Ubu Ni
ivar mnga'un a. Ivar yai nfaturu ne, wean inba ma Ubu nsikat ira tali rira
salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
11 Ira rafena ma rorang Ubu, ba Ia notu ma tamata siweang isa nti ma
nweang nala ira, boma rorang afa ovi wol kena ra.
12 Ba Ubu veka nukun tamata ovi inar ma rotu salasilan ra, ovu rafena
ma rorang Ni ivar mnga'un a.

Ubu nala Ni rala lolin verin ita

13 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, Ubu nala Ni silobang
verin mia. Ami amangnanang mia ma amfalak fara weninyai lalawatan
verin Ubu, tevek Ia wol notu lanit ivavan obin, na nfili roak mia ma
nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Ia notu wean
inyai, tevek Ubu Ni Roh notu ma ralabira ra rmerat, ovu myorang Ni Ivar
mnga'un a.
14 Ubu nera mia, na'ut i amfamalik Ni Ivar Lolin verin mia ma nsikat mia
tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Ia nera mia, boma nalang
mia wean watan i nalang ma dawan dida Duila'a Yesus Kristus.
15 Ba kida averi, deka mtyalik ma myorang afa ovi amair roak verin
mia. Na'a afa avyai, na amfamalik boku roak verin mia, na afa boku vali
amfadoku roak na'a surat verin mia.
16-17 Fara dida Duila'a Yesus Kristus ovu Yamadida Ubila'a nfaloling ovu
nfangrebat ralabira ra, boma afa ovi myotu ra, ovu bira vaivatul ra lolin
watan. Tevek Ubu nlobang ita ovu Ni rala lolin a, ovu nfaloling lalawatan
raladida ra. Ita tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia, tevek tka'a basil ne,
veka tna'a lanit ratan.

3

Paulus nera verin tamata ovi rorang Yesus na'a kota Tesalonika ma raflurut verin ira

1 Ba teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amera verin bir
tinemun ma miflurut verin ami. Myera verin Ubu ma Ni Ivar Lolin yarak
ti naran wan rivun, boma tamata rivun veka rorang, wean lahir lan a
mryenar ma myorang.
2 Miflurut vali ma Ubu nfaroa tamata sian ra ovu ovi raktufan ra tali
ami, tevek tamata rivun rarenar Ni Ivar Lolin, na'uk wol rorang Ia.
3 Na'uk Ubu not-nala munuk afa ovi nfalak ra. Ia veka nfangrebat
ralabira ra, ovu veka nbelat teri mia tali nitdawan.

4 Duila'a Yesus notu ma ralamami dawan, ma amka'a ne, myorang roak
mami snurak ovi amala verin mia, ovu veka myot-orang vali afa ovi
amfalak ra.
5 Fara Ubu notu ma fyan-aran Ni silobang a verin mia, boma mtyahang
nal ralabira, wean vali Duila'a Yesus Kristus ntahang nal ralan.*

Paulus nsurak tamata inorang ra ma rfaroa tenarira ra tali tamata inorang ovi rbosa ma rkarya

6 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amala ngrebat tali dida
Duila'a Yesus Kristus ma amfareta mia, ma fyaroa tenabira ra tali tamata
inorang ovi rbosa sian ra, ovu rafena ma rot-orang afa ovi amair roak
verin ira.
7 Amfareta mia wean inyai, tevek na'ut inyai itmunuk tna'a wan isa, na
mia ka'i msyi'ik ne, ami wol ambosa na'a mami karya ra. Mia mkya'a vali
ne, wean inba ma myot-orang afa ovi amotu ra.
8 Ambahir tamata ra rira afamtahan ra, beti ama'an. Amkarya ma
dawan ovan-amar, boma wol amotu varvara verin mia.
9 Velik ne bis amera ma fya'an ami, na'uk tali mami karya ra, na
inamami ma amfaturu linga'an lolin verin mia, boma myot-orang.†
10 Na'ut i itmunuk yai, na amfareta mia ma deka fya'an tamata ovi rafena
ma rkarya.
11 Amfalak wean inyai, tevek amrenar ne, tali bir tinemun, na tamata
boku rbosa sian. Ira rafena ma rkarya, na'uk iva'ur ma rfamalik tia ma
watan tamata liak ra.
12 Amala ngrebat tali Duila'a Yesus Kristus ma amsurak ovu amfareta
tamata avyai, ma deka rfamalik tamata liak ra ovu deka rsingarahi, na'uk
rkarya ma lolin ma al rdava rira fana'an-fanenu.
13 Teramam-valimami averi na'a Yesus Kristus, amera verin mia ma deka
byosa ma myotu lalawatan afa ovi lolin ra.
14 Wean i tamata boku rafena ma rorang afa ovi amfalak na'a surat ini,
na mingnanang ma deka myovun ira, boma rma'it.
15 Deka myotu ira wean i myotu tamata ovi rira sian mia, na'uk mtyabu
ira, wean mtyabu tamata ovi rorang Yesus.

Paulus ni vaivatul situli ra

16 Ubu a'uk sa'i nala malinan verin ita. Fara Ubu notu ma bira vava'at
ra malinan na'a afaka watan. Fara Ia novun bir tinemun.
17 Ya'a, Paulus, ala salam verin mia. Ya'a ka'i ususan surat ini, ma otu
faneak wean ini na'a ning surat ra munuk.
18 Fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir tinemun.
Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

---

* **3:5 3:5** Ayat ini ihin a ne, ti ma tatuan susa ra, wean tamata ra rwi-rwa te rotu sian ita, na tatahang nal watan raladida ra. † **3:9 3:9** Paulus ba'i notu afwatan ulin na'a befak ma al ndava ni kubang. Msi'ik Kisah 18:3.

Paulus ni surat i ntulis lan verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia obin, na'uk norang Paulus ta'un ifira roak ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (Kisah 16:3; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:1-6). Na'ut i Paulus ntulis surat ini, na Timotius nana'a kota Efesus, ovu Paulus nana'a propinsi Makedonia. Paulus nanovak ne, veka wol nti Efesus obin, ba ntulis surat ini verin Timotius (1 Timotius 3:14-15). Na'a ni surat ini, na ia nsinir Timotius ma nfabana lalawatan Duila'a Ni karya na'a Efesus (1:3, 18). Ia nsinir vali Timotius ma nfalak teri tamata ovi rair afa siklabir ra (1:3-11; 4:1-6). Paulus notu wean inyai, tevek na'a Efesus, na tamata boku rair afa ovi wol kena ovu Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata avyai rair afa ovi rtali Musa ni inukun ra, na'uk rira afa ovi rair ra wol kena (1:7-8). Ira rair tamata ra ne, Ubu veka nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, wean i rot-orang inukun ovi sala ra: deka tsifa, ovu deka ta'an afamtahan ovi rfalak teri ma deka ta'an (4:1-5). Paulus nsinir Timotius ma nangal afa ovi tamata avyai rair a.

Ti ma notu munuk afa avyai, na Paulus nair Timotius ma nfabana Duila'a Ni karya ovi musti notu a. Karya avyai wean ini: Ira musti raflurut lalawatan (2:1-16). Dawan kareda rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rban-ulu na'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra (3:1-13). Ita musti rotu afa ovi rlobang vata varu ovi rira kasian ra, ovu rlobang vali tamata liak (5:3-16). Paulus nfalak munuk afa avyai, beti nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-2)
2. Paulus nsinir Timotius ma ntab-teri tamata ovi rair afa siklabir ra. (1:3-20)
3. Paulus nfalak verin Timotius na'a vava'at i inovan verin tamata ovi rorang Yesus. (2:1-15)
4. Paulus nfalyawang na'a vava'at i inovan verin tamata ovi reluk dawan kareda. (3:1-16)
5. Paulus nsinir Timotius ma nangal afa siklabir ovi tamata ra rair. (4:1-16)
6. Paulus nair Timotius na'a i weninba ma nasusan afa ovi lolin ra verin teran a valin ovi rorang Yesus (pasal 5:1—6:2a)
7. Paulus nsurak Timotius, boma na'a ni vava'at a, na norang watan afa ovi kena ra (6:2-21a)
8. Paulus nala salam verin Timotius (6:21b)

Paulus nala salam verin Timotius

1 Ya'a, Paulus, ususan surat ini. Ubu i ntevut dida salasilan ra, ovu
Kristus Yesus i tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia, nfareta ya'a ma eluk
rasul verin Ia.
2 Timotius, ususan surat ini verin oa ta baba. Oa wean yanak lalean,
tevek itrua dida inorang wear isa. Fara Yamadida Ubila'a ovu Duila'a
Kristus Yesus nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin oa, boma
mu vava'at a malinan watan.

Paulus nfamalik tamata ovi rair afa ovi sala ra, boma deka rorang ira

3 Na'ut i uti propinsi Makedonia, na era verin oa ma mna'a watan kota
Efesus. Tamata boku na'a inyai rair afa ovi wol mnga'un ra, ba era ma
mtab-teri ira, boma deka rair afa avyai.
4 Mtab-teri ira, boma deka rvatuk rira amar ra ma rfamalik tomu siklabir
ra, ovu deka rfamalik daftar blawat i rfadoku uburir-nusirira ovi rmata
roak veli, nararira ra rna'a. Afa avyai rotu mi tamata ra vair ma dawan
ma deka rka'a Ubu Ni banbanan a. Ba fwalak verin ira ma rorang a'uk
Ubu, boma rka'a Ni banbanan verin ira.
5 Ning snurak yai ihin a ne, fara tamata ralarira ila'a ra rmerat ovu
rmalola ma rorang urun Duila'a, boma rlobang vali tamata liak ra.
6 Tamata boku wol rorang roak afa lolin avyai, ba rala lalawatan vaivatul
ovi wol ihir lahir.
7 Ira inar ma rair Musa ni inukun ra ma ranovak ne, rka'a ma dawan
ma rfalyawang Surat Ralan. Na'uk wol rka'a afa ovi rfalak ra.
8 Ita tka'a roak ne, Musa ni inukun ra lolin verin ita, wean i tfabana ma
lolin inukun avyai.*
9 Ita tka'a ne, inukun avyai wol mane verin tamata ovi rira vava'at
ra rmalola. Na'uk verin tamata ovi wol rorang Ubu ma rangal Musa ni
inukun ra, tamata ovi rotu salasilan lalawatan, tamata ovi wol raraning
Ubu ovu tamata ovi rfalak sian Ia, tamata ovi rfedan renarira te yamarira,
ovu vali tamata sifedan liak ra.
10 Musa ni inukun ra rfalak teri tamata ovi rsifa tia ma ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, brana ovi ka'i rsifa ovu brana, tamata ovi rbori
tamata liak ra mane rfedi ira ovu tamata ovi rsiklabir. Inukun nfalak teri
vali tamata ovi rala vaivatul siklabir ma al rlotar tamata, ovu tamata ovi
rafena ma rorang afa kena ovi tamata rair ra.
11 Afa ovi kena yai rtali Ubu Ni Ivar Lolin. Ubu Ni dawan nlia munuk,
ba inovan ma tamata ra raraning a'uk Ia. Ia nala Ivar Lolin yai verin ya'a
ma ufabana Ni karya.

Paulus ralan lolin, tevek Ubu nala Ni rala lolin verin ia

12 Ufalak fara weninyai verin dida Duila'a Kristus Yesus, tevek Ia nka'a
ne, orang urun Ia, ba nfili ya'a ma ufabana Ni karya. Ia nala roak ngrebat
verin ya'a ma nfalak ne, ya'a veka ot-nala Ni karya,
13 velik ne lalan ana, ufalak sian ovu ungrihi visal-vasil Ia, ovu vali uwi-
uwa tamata ovi rorang Ia. Na'uk Ia nfaturu Ni silobang verin ya'a, tevek
na'ut inyai wol orang Ia obin, ba wol uka'a afa ovi otu ra.
14 Duila'a nala Ni rala lolin verin ya'a ma nfangora ralang a,† ba orang Ia
ovu ulobang tamata liak ra vali. Wean vali inyai verin tamata ovi rorang
Kristus Yesus.
15 Vaivatul ovi kena lahir, ba fara tamata ra munuk veka rorang. Vaivatul
ovi wean ini, “Kristus Yesus nma lanit ivavan a ma nsikat tamata ra tali
rira salasilan ra, boma rira vava'at kakiwal.” Ya'a ning salasilan ra rlia
munuk tamata ra.
16 Na'uk wean inyai, bi Kristus Yesus nala Ni rala lolin verin ya'a. Ia
notu wean inyai ma nfaturu ne, ntahang ma dawan ralan a verin ya'a,
tevek ning salasilan ra nlia munuk tamata ra. Ia ntahang ralan verin ya'a,
boma tamata liak ra rsi'ik afa lolin ovi notu verin ya'a, ma veka rorang Ia
ma rira vava'at kakiwal.

---

* **1:8 1:8** Ita tfabana ma lolin Musa ni inukun ra, boma tamata sian ra rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. † **1:14 1:14** Velik ne Paulus ni salasilan ra dawan urun, na'uk dida Duila'a Ni silobang veran rahi ni salasilan ra.

17 Talang ovu tfadawang Ubu. Ia Raja dawan Ia, ba Ni fareta wol ni
wahan. Ia wol nmata ovu vali wol trea Ia. Ubu ikisa watan. Mya ma
tfadawang naran a. Kena urun!

Paulus nala varvara verin Timotius

18 Timotius, ya'a yanak oa! Ya'a mane ala snurak verin oa: Era ma
mungnanang afa ovi amar lan ana, nabi ra rfamalik na'a afa ovi veka
mtuan ra na'a amar ovi veka rma. Eka mala vaivatul avyai ma reluk mu
mneran, ovu mkiwal ma mangal nala tamata ovi rair afa ovi wol kena ra.‡
19 Morang a'uk Ubu, boma mu inorang nangrebat. Fara ralam ila'a
nmerat vali. Tamata boku ralar ila'a wol rmerat, ba rira inorang nmata.
20 Tali tamata avyai, na tamata irua nararira Himeneus ovu Aleksander.
Ya'a ala roak ira verin nitdawan ma nwi-nwa ira, boma deka rfalak sian
Ubu.

2

Taflurut verin dida dawan ra ovu tamata ra munuk

1 Timotius, mane usurak oa wean ini. Ya'a era ma muflurut verin tamata
ra munuk. Muflurut ila'a verin Ubu ma nlobang tamata ra munuk, ovu
fwalak fara weninyai verin Ubu, tevek nlobang roak tamata rivun.
2 Muflurut vali wean inyai verin raja ra ovu dawan fareta ra munuk,
boma dida vava'at ra malinan watan. Ba fara dida vava'at ra rmalola ovu
talang tamata ra.
3 Taflurut wean inyai, na inyai lolin. Totu wean inyai, na nfaloling Ubu
ralan a, ovu Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
4 Ubu inan ma nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan ra, ma rira
vava'at kakiwal, ovu Ia inan ma rka'a vaivatul ovi kena ra.
5 Ubu ikisa watan, ovu Tamata ikisa watan neluk leta verin tamata ra
ma rti Ubu, na inyai Kristus Yesus.
6 Ia nala roak tenan a ma al ntevut tamata ra munuk tali rira salasilan ra.
Ia notu afa yai, boma na'a amar i Ubu nfadoku a, na ita tka'a ne, Ubu inan
ma nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
7 Ba afa avyai, bi Ubu nfili ya'a ma eluk Ni rasul. Ia nsinir ya'a ma
ufamalik vaivatul ovi kena ra verin tamata ovi wol Yahudi ra, boma rorang
Yesus. Afa ovi ufalak ini kena! Ya'a wol usiklabir!

Paulus nair Timotius na'a afa ovi vata ovu brana ra rotu na'a rira sidovung

8 Ya'a inak ma na'a inba watan misdovu mia, na era ma brana ra rsikat
limarira ra ma raflurut. Brana ra musti rira vava'at ra rmalola, ovu wean
i mane raflurut, na deka rsingarahi te rsingrova ira.
9 Ufalak vali ma wean i vata ra rung a reluk ira, na reluk kadaravit ovi
inovan verin vata ra, boma rfaturu ne, rira vava'at lolin. Deka rtebung
rira vut ra ma nlia da'in. Deka reluk kadaravit ovi fyawar urun, te rfaklo'i
masa te mutiara na'a tenarira ra.
10 Na'uk ni lolin a, na vata ra rotu watan afa ovi lolin ra, boma tamata
ra veka rfalak ne, vata avyai rira vava'at ra rfaturu ne, rorang Ubu.
11 Wean i tamata ra rair Ubu Ni vaivatul ra verin vata ra na'a rira
sidovung a, na fara vata ra rfakabava tenarira ra ovu deka rangrihi.

‡ **1:18 1:18** Naskah asli boku rtulis vali na'a ayat ini wean ini: Ba tali vaivatul avyai, na fara morang lalawatan Kristus, ovu ralam ila'a nmerat.

12 Ya'a wol utorung ma vata ra rair te rfareta brana ra. Ira musti rarenar
ma lolin ovu deka vair.
13 Tevek Ubu notu lan Adam, beti Hawa.
14 Nitdawan nweang nala Hawa, na Adam wahal, ba Hawa nangal afa i
Ubu nfareta verin ira.
15 Velik ne wean inyai, na'uk Ubu veka nsikat vata ra tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal na'a amar i rarali yanarira ra. Ia notu wean inyai,
asal ne rorang lalawatan Yesus ovu rlobang tamata ra, ovu rira vava'at ra
rmalola, ovu vali ma rtahang nal ralarira ra na'a afaka watan.

3

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi rban-ulu verin rira sidovung ra

1 Vaivatul ovi kena urun: tamata i inan ma neluk dawan kareda i nban-
ulu* verin ni sidovung a, na inan ma nkarya afa i lolin a.
2 Brana i inan ma neluk dawan kareda i nban-ulu verin ni sidovung a,
na ni vava'at musti nmalola, boma tamata ra deka rfasala ia. Awan ikisa
watan, ovu ntahang nal ralan na'a afaka watan, ovu vali nka'a wan. Ia
musti nalang tamata ra, inan ma tamata ra rma ma rlolak ia na'a ni rahan,
ovu nka'a ma nair tamata ra.
3 Ia deka nanavut, te inan ma nsingarahi, na'uk tfili tamata i nmarkai
ovu wol inan ma nsingarahi, ovu vali wol wahan kubang.
4 Ia musti nsi'ik ma lolin ni rahan teta, ovu nair yanan ra ma ralang ia.
5 Tevek brana i wol nka'a ma nsi'ik ni rahan teta a, na wean inba ma
nair tamata ovi rorang Yesus na'a rira sidovung?
6 Tamata i beti nahil ma ntalik tali ni salasilan ra ma norang Yesus, na
wol bisma na'a dawan kareda i nban-ulu verin ni sidovung a. Tevek wean
i neluk dawan kareda, na beta ne nfakaratat tenan a, ba Ubu veka nukun
ia wean lan a, nukun roak nitdawan.
7 Tamata ovi wol rorang Yesus musti ralang vali tamata i inan ma neluk
dawan kareda i nban-ulu. Tevek wean i wahal, na tamata ra veka rfalak
sian ia ovu nitdawan veka nlabir nala ia.

Paulus nfalyawang dawan kareda ovi reluk diaken

8 Wean inyai vali, na dawan kareda ovi reluk diaken musti rira vava'at
ra rmalola, boma tamata liak deka rfasala ira, na'uk ralang watan ira. Ira
vali deka renu da'in tuat, ovu wol bisma rlobang kubang ma rfikir a'uk
tenarira ra.
9 Ira ralar ila'a musti nmerat, ovu rtaha ma lolin afa ovi Ubu nair verin
ita.
10 Ba wean i mane rlobang tamata ra na'a tamata ovi rorang Yesus rira
sidovung a, na musti rlabir teman ira veki. Wean i wol rira sala, na ki rfili
ira.
11 Awarira† vali musti rka'a warira ma tamata liak ralang ira. Deka
rangrihi tia ma watan ma rfalak sian tamata ra. Ira vali musti rtahang nal
ralarira na'a afaka watan, ovu rotu lalawatan afa ovi rfalak ra.

---

* **3:1 3:1** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik 1 Timotius 4:14; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.* † **3:11 3:11** Tafsiran boku rfalak ne, ***Vata vali musti rka'a warira ra.***

12 Diaken ra musti rsi'ik ma lolin rira rahan teta ra, ovu awarira ikisa
watan.
13 Tamata ovi rlobang ma lolin rira sidovung a, na tamata ra veka ralang
ira na'a rira karya. Ira veka rabrahi vali ma rfamalik verin tamata liak
na'a rira inorang verin Yesus Kristus.

Ita torang aka na'a dida inorang

14 Utulis surat ini verin oa, fara wol mnanat, na veka uti ma ulola oa.
Velik ne wean inyai, na'uk utulis surat ini verin oa,
15 boma wean i wol uti obin ma utuan oa, tevek angangal boku, na
oa bisma mka'a roak ne, dida vava'at wean inba na'a Ubu Ni sidovung.
Tamata ovi rorang Yesus Kristus rna'a Ubu i nva'at Ni sidovung ini. Tamata
inorang ovi rtaha vaivatul mnga'un tali Ubu rfangrebat Ubu Ni tamata ra,
wean fanderen ovu liri susun ovi rfangrebat rahan a ma ndiri ma lolin.
16 Ita dida inorang nlia agama liak ra, ba wol tamata isa vali nalak nala
ia. Tamata ra wol rka'a dida inorang, ti naran amar i Ubu ka'i nfavotuk ia.
Vaivatul ovi rfamalik Yesus wean ini: Ia neluk tamata ma nfavotuk roak
Ia,

Ubu Ni Roh nfalyawang ne, Yesus Ni vava'at nmalola. Ubu Ni sansinir
ra rtali lanit ratan rsi'ik Ni ngrebat a,
ivar i nfamalik Yesus nban-soru roak lanit ivavan. Ba tamata ra na'a
inba watan rorang Ia,
nata Ubu nala Ia ma nrata lanit ratan.

4

Tamata ovi rair afa ovi wol kena ra

1 Ubu Ni Roh nfalak ma lyawan lahir ne, na'a amar ovi veka rma ini, na
tamata boku veka rafena ma rorang afa ovi Yesus nair ra. Ira veka rorang
a'uk afa siweang ra, ovu afa siklabir ovi nait sian ra rair.
2 Tamata ovi rair afa avyai rsiklabir sian. Ira rotu ma felarira ra wean
tamata ovi rorang Yesus, na'uk ralar ila'a rmata roak.
3 Ira rair tamata ra ma deka rsifa ovu deka ra'an afamtahan boku, velik
ne Ubu nala afamtahan avyai ma tamata ra ra'an. Ita torang a'uk Yesus,
ovu tka'a afa mnga'un ovi Ubu nair verin ita, ma tfalak fara weninyai
verin Ia, beti ta'an afamtahan avyai.
4 Afa ovi Ubu notu ra lolin munuk, ba wol malmoli na'a afamtahan ra
munuk. Ni lolin a, tfalak fara weninyai verin Ia, beti tala ma ta'an.
5 Tevek dida falurut ra ovu Ubu Ni vaivatul ovi tala na'a dida falurut ra
rotu ma afamtahan ra rmerat.

Tamata ovi rorang Yesus Kristus ralarira wean inba

6 Wean i mair munuk roak afa avyai verin terad a valid ovi rorang vali
Yesus, na oa veka weam tamata i nfabana ma lolin Kristus Yesus Ni karya.
Oa muan kesratan, boma mu inorang ntafal, ovu mka'a roak afa ovi nair
oa tali Ni Surat Ralan a.
7 Deka bwatuk mu amar ra na'a ubud-nusid rira tomu ovi rangal Ubu Ni
vaivatul ra. Na'uk mair tenam ovu afa lolin ra, boma mu vava'at nfaturu
ne, morang urun Ubu.
8 Wean i tfangrebat ralad ra ovu Ubu Ni vaivatul ra ma torang Ia, na
lolin lia i tsi'ik tenadida, boma tangrebat, tevek Ubu naflahar ita na'a lanit
ivavan ini ovu vali na'a lanit ratan.
9 Ning vaivatul avyai kena munuk lahir, ba did tinemun torang a'uk.

10 Wean inyai bi, tkiwal ma tkarya ma dawan, tevek tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu i nva'at a, ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra,
ma rira vava'at kakiwal. Ia notu wean inyai verin tamata ra munuk, na'uk
nsi'ik Ni tamata ovi rorang Ia nlia tali tamata liak ra.*
11 Mair afa avyai munuk verin tamata ra, ovu fwareta ira ma rorang afa
ovi fwalak ra.
12 Deka msi'ik watan ma tamata ra wol ralang oa, tevek tuvmarmuri oa.
Na'uk meluk banbanan lolin verin tamata ovi rorang Yesus. Ira veka rsi'ik
mu vaivatul ra, afa ovi motu ra, mu rala lolin a, mu inorang a verin Yesus
Kristus, ovu mu vava'at a nmalola.
13 Iva'um ma bwas Surat Ralan verin tamata ra. Fwalyawang Ubu Ni
vaivatul ra verin tamata ra ovu msurak a mair ira. Motu lalawatan afa
avyai, ti naran i uma.
14 Deka mublufang ma fwabana ngrebat i Ubu Ni Roh nala roak verin oa.
Ia nala ngrebat yai verin oa na'a amar i dawan kareda ovi reluk penatua†
rfadoku limarira ra na'a oa, ovu vali tamata boku na'a inyai rfamalik mu
karya ovi veka motu na'a amar ovi veka rma ini.
15 Msi'ik ma lolin ma deka mublufang ning vaivatul ra. Iva'um ma
morang afa avyai, boma tamata ra munuk rsi'ik ne fwabana ma lolin Ubu
Ni karya.
16 Msi'ik ma lolin mu vava'at ovu afa ovi mair ra. Iva'um ma fwabana
afa ovi air roak verin oa. Motu wean inyai, na Ubu veka nsikat oa ovu
tamata ovi rarenar mu vaivatul ra, tali bira salasilan ra, ma bira vava'at
kakiwal.

5

Snurak na'a vata varu ovu dawan kareda ovi reluk penatua

1 Wean i mtabu tamata i ni tuvu nlia tali oa, na deka vaim dawan verin ia,
na'uk mtabu ia wean i mungrihi nulu yamam a. Mungrihi verin varverun
ra wean i mungrihi ovu a'am warim ra.
2 Mungrihi verin itvata ra wean i mungrihi nulu renam a. Msurak vata
mnelat ra wean i mungrihi nulu uram ra, ma malang ma dawan ira.
3 Malang ovu mlobang ma dawan vata varu ovi wol rira tamata roak ma
rsi'ik ira.
4 Na'uk wean i varu isa yanan te ubun ra rna'a, na fwalak verin ira ma
ka'i rsi'ik rira rahan teta ra veki, boma rka'a warira ma raval renarir-
yamarira ovu uburira rira farea ra. Rotu wean inyai, na rfaturu ne, rira
agama kena, ovu rfaloling Ubu ralan a.
5 Na'uk vata varu ovi wol rira tamata lahir ma rlobang ira, na rfaklo'i
a'uk rira vava'at verin Ubu. Ovan-amar, na raflurut ma dawan verin Ubu
ma nlobang ira.
6 Na'uk varu ovi ba'i rotu a'uk inarira lolin, ira wear tamata ovi rva'at
obin, na'uk ralar ila'a nmata roak.
7 Ba fwangnanang ovu msurak tamata inorang ra ma rsi'ik ma lolin varu
ra, boma tamata ra deka rfasala ira.*

---

* **4:10 4:10** Tafsiran ra rfalak ne, Ubu inan ma nsikat tamata ra munuk tali rira salasilan ra, na'uk nfadoku roak ma tamata ovi rorang Yesus a'uk rira vava'at kakiwal. Ubu a'uk bisma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu inan ma notu wean inyai. † **4:14 4:14** Msi'ik 1 Timotius 3:1. * **5:7 5:7** Tafsiran ra rsialing ira na'a ayat ini ihin a. Boku rfalak ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra musti rfangnanang varu ra, boma tamata ra wol rfasala varu avyai.

8 Na'uk tamata ovi rafena ma rsi'ik urarir-yanarira ra, te nlia tali inyai
rira rahan teta, na inyai nfaturu ne, rafena roak ma rorang Yesus. Tamata
avyai rira sian a nlia tamata ovi wol rorang Yesus.
9 Wean i mane fyadoku varu nararira na'a kareda ni daftar varu ra, na
musti mkya'a ne, rira varat vutnean nrata, ovu vali awarira ikisa watan.
10 Tamata liak musti rsi'ik roak ne, ia ba'i notu afa lolin, wean i notu
lolin yanan ra, nsi'ik ma lolin mangun ovi rlolak ia, nfakabava tenan a ma
nlobang tamata ovi rorang Yesus, nlobang tamata ovi rtuan susa ra, ovu
notu lalawatan afa ovi lolin ra.
11 Ba deka fwadoku varu ovi tuvmarmuri ra na'a kareda ni daftar varu
ra, tevek inar urun ma rsifa ewal. Rotu wean inyai, na wol inar roak ma
rfabana Yesus Kristus Ni karya.
12 Ubu veka nukun vata varu avyai, tevek wol rot-nala tnorung i rfalak
roak verin Ia.
13 Ira vali rvatuk rira amar ma tia ma watan ira na'a tamata rira rahan
ra. Ira wol mane rbosa sian watan, na'uk rfamalik a'ar tia ma watan
tamata liak ra. Ira inar ma rtafal afa na'a tamata liak rira sala ra, ovu
rfamalik vali afa ovi wol lolin ra.
14 Wean inyai bi, era ma varu ovi tuvmarmuri ra rsifa ewal, boma
rotu duarir-yanarira ra ma rasusan rira rahan teta ra, ma tamata ovi wol
rorang Yesus wol rdav-nala linga'an ma rfalak sian ita.
15 Ufalak wean inyai, tevek varu boku wol rorang roak Yesus, ba rorang
watan nitdawan.
16 Wean i vata ovi rorang Yesus rira tiniman ra rvaru, na musti rlobang
ira, boma deka rotu varvara verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung.
Rotu wean inyai, boma sidovung bisma nlobang varu ovi wol rira tamata
roak ma rlobang ira.
17 Talang dawan kareda ovi reluk penatua, tevek rfabana ma lolin rira
karya ra, ovu tkati rira farea ra, na tatafal nala farua. Na'uk tsi'ik lan
dawan ovi rfamalik ovu rair Ubu Ni vaivatul ra.
18 Tevek Surat Ralan nfalak ne, “Wean i sapi isa nta gandum ma notu ma
vatul ra rtub-aling tali kan ra, na deka mkum-teri sapi yai sumarn a ma
wol na'an gandum ra.”† Surat Ralan nfalak vali ne, “Tamata ovi rkarya,
na inovan ma rala enarira ra.”‡
19 Wean i tamata isa nmangadu dawan kareda i neluk penatua, na deka
mrenar ia. Na'uk wean i tamata irua te nlia tali inyai rarea afa sala ovi
notu ra, na ki mrenar ira.
20 Oa musti mtabu tamata ovi rotu salasilan ra na'a sidovung waharira
ralan ra, boma tamata inorang liak ra rbobar ma deka rotu afa ovi sala ra.
21 Ufareta oa na'a Ubu ovu Kristus Yesus, ovu vali Ni sansinir tali lanit
ratan ovi nfili ra, waharira ralan a, ma morang urun afa ovi ufalak ra.
Deka fwili tamata boku watan, na'uk msi'ik munuk ira.
22 Deka fwarlan da'in ma fwadoku limam na'a tamata ra ma rdoku
dawan kareda. Wean i tamata ra rotu salasilan ra, na deka morang ira.
Msi'ik wam ma lolin, boma mu vava'at nmalola.
23 Oa ba'i nawar oa, ba era verin oa ma deka menu wear vu watan, na'uk
menu anggur kedan a, boma nfedan suhut duan ovi rna'a evum ralan a.
24 Tamata boku rira salasilan ra tamata ra rka'a roak, ba rira salasilan
ra lyawan, na'uk Ubu wol nfaleka inukun verin ira obin. Tamata liak vali
rira salasilan ra wol lyawan obin.

---

† **5:18 5:18** Ulangan 25:4 ‡ **5:18 5:18** Lukas 10:7

25 Wean inyai vali verin ita ma trea lahir afa lolin ovi tamata rotu ra.
Na'uk wean i wol trea obin, na afa lolin avyai veka rvotuk watan.

6

Snurak na'a tamata sansinir

1 Kida, eka fwalak verin tamata sansinir ovi rorang Yesus ma ralang
duarira ra, boma tamata ra deka rfalak sian Ubu naran a, ovu vali afa ovi
tair ra.
2 Tamata sansinir ovi duarira ra rorang Ubu, na ira musti ralang duarira
ra, tevek irmunuk rorang Yesus. Fiang ini, rira karya verin duarira ra
musti lolin lia lan a, tevek irmunuk duarira ra rira inorang a wear isa,
ovu Ubu nlobang vali ira.

Paulus nsurak Timotius ma nsi'ik ma lolin tamata ovi rair afa ovi wol kena, ovu tamata ra deka rlobang rira metan ra

Baba, msurak a mair ma lolin afa avyai verin ira, boma rorang.
3 Tamata iki watan nair afa liak tali afa ovi tair ra, na ia wol norang
dida Duila'a Yesus Kristus Ni afa kena ovi nair ra. Ira wol rorang vali Ni
vaivatul ovi rfaturu ne, wean inba ma dida vava'at nmalola.
4 Tamata avyai rfakaratat tenarira ra ovu wol rka'a akataka. Ira wearira
tamata ovi inar da'in ma vair na'a vaivatul ihirira ra. Tamata ovi rarenar
i vair na'a afa avyai, na ira veka rbo'itea tamata rira metan ra ma rfikir
a'uk tenarira ra ovu rsingarahi sian, ovu vali rsifalak sian ira lalawatan.
Ira ranovak a'uk sian ma rsituka ira.
5 Ira rira fikiran ra rasmotak roak, ba vair lalawatan ovu tamata liak ra,
ovu vali rafena roak vaivatul ovi kena ra. Ira ranovak ne, veka rorang rira
agama, boma rira metan rivun.
6 Na'uk tamata ovi rorang afa ovi Ubu ralan nfalak ra ovu rfikir watan
ne, afa ovi rna'a ira, naran roak ma rva'at, na lolin urun verin ira.
7 Tevek wol tataha akataka tma lanit ivavan a, ovu vali wol tataha
akataka na'ut i tmata.
8 Ba wean i afamtahan ovu kadaravit ra rna'a, na inyai naran watan.
9 Na'uk tamata ovi inar ma rira metan rivun, nitdawan nweang ira ma
rotu salasilan rivun. Ira rorang watan afa sian ovi rfakeri ralarira ra, ma
wora watan ira. Ira wearira afwatan i na'a sasesa ralan, na'uk wol nka'a
ne, veka nmata.
10 Tevek wean i tlobang kubang, na salasilan rivun ila'a veka rabwa'ar
na'a raladida ra. Tamata boku rdava a'uk kubang ma rban-talik rira
inorang a. Ira rtuan afa susa rivun, ba ovan-amar rvakar watan na'a
ralarira ra.

Paulus nsurak Timotius

11 Na'uk Timotius, oa meluk sansinir verin Ubu, ba mufla ma fwaroa oa
tali afa sian ovi ufamalik inlangin a. Morang Ubu Ni banbanan, ovu fara
mu vava'at nmalola, mu inorang ntafal, mlobang tamata liak ra, mtahang
nal ralam, ovu vali fwamafung mu vaivatul ra verin tamata ra.
12 Wean tamata ovi rafla silalia ma rsi'ik ne, iki utun, ba wean inyai
morang ma lolin Yesus Kristus. Mkarya ovu ralam urun, boma Ubu nala
vava'at kakiwal verin oa. Motu wean inyai, tevek Ubu nfili oa na'ut i
fwalak ne, morang Yesus Kristus na'a tamata rivun waharira ralan ra.
13-14 Ya'a era verin Ubu i nala vava'at verin afakataka munuk, ovu
Kristus Yesus i wol nfonak ralan ma nfamalik Ni vaivatul mnga'un ra verin

Pontius Pilatus, ma rarenar afa i era tali oa ta baba. Era verin oa ma ralam
urun ma morang lahir afa ovi ufalak roak verin oa. Motu wean ini, boma
mu vava'at nmalola, ti naran i dida Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal.
15 Yesus veka nma ewal, na'uk Ubu sa'i nfadoku amar yai. Ubu a'uk
sa'i Ni ngrebat, ovu Raja dawan Ia ma ntaha fareta ra munuk, ovu vali Ni
dawan nlia munuk raja ra. Duila'a Ia verin dua ra munuk, ba tamata ra
raraning Ia.*
16 Ubu a'uk wol nmata. Ia nva'at na'a lyawan i nfitik nyadat a, ma wol
tamata isa nfaser-nala Ia. Wol tamata isa vali bisma nsi'ik nala Ia. Ni
fareta wol ni wahan, ba tfadawang a'uk Ia. Kena urun.
17 Fwareta tamata ovi rira metan rivun na'a lanit ivavan ini, boma deka
rfakaratat tenarira ra, te deka rfaklo'i rira vava'at ra na'a kubang, tevek
afa avyai veka rmamu watan. Na'uk ni lolin a, na tamata avyai rfaklo'i
ralarira ra verin Ubu. Ia a'uk sa'i nala afa ovi rlobang ita na'a dida vava'at
ra, ma ralad ra lolin watan.
18 Msurak ira ma rotu a'uk lolin a, ralarira lolin urun verin tamata liak
ra, ovu inar ma rlobang tamata ra.
19 Ira rotu afa lolin wean inyai, na rasdovu roak rira kesratan ra ma
reluk ngrebat verin ira na'a amar ovi veka rma ini. Rotu wean ini, na ira
veka rira vava'at kakiwal.
20 Timotius, eka msi'ik ma lolin afa ovi Ubu nala roak verin oa. Fwaroa
tenam tali ngrihi ovi vu watan ra, ovu vaivatul ovi wol ralang Ubu. Tamata
ovi rangrihi vaivatul avyai rfalak ne, rka'a afa ovi rfalak ra, na'uk velik
aba, wol rka'a lahir.
21 Tamata boku rfalak ne, rira kaka'a dawan, na'uk velik aba, wol kena.
Afa yai rotu mi wol rorang roak Yesus.

Fara Ubu naflahar bir tinemun. Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin mia

* **6:15 6:15** Ulangan 10:17, Wahyu 17: 14, Wahyu 19:16

Paulus ni surat i nban-muri verin Timotius

Tbas afa ovi veki

Tali surat ovi Paulus ntulis ra munuk na'a Surat Ralan a, na surat ini nban-muri lalean. Ia ntulis surat ini na'ut i ra'abu'i ia na'a kota Roma (1:1-8, 16-18; 2:9). Ia nanovak ne, veka rukun fedan ia (4:6), ba ntulis surat ini ma nkirim verin Timotius. Timotius ini tuvmarmuri ia, ovu nfatuang Paulus mnanat roak, ovu vali ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a kota Efesus.

Paulus ni surat ini neluk snurak i nban-muri lalean a verin Timotius. Ia nera ma Timotius yarak nti nalola ia (4:9, 21), tevek nmaseak roak Timotius (1:3-5). Ia nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a (1:6-7). Paulus nsurak vali Timotius ma nair tamata ra na'a afa ovi kena ra (1:13; 2:2; 3:14), ovu ntabu tamata ovi rair afa ovi wol kena ra (2:14, 16-18), ovu vali iva'un ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, ovu nfabana Duila'a Ni karya a (4:1-2).

Na'a surat ini, na Paulus nfamalik tamata irua ovi rair afa ovi wol kena ra. Ira rair ne, "Amar i tamata matmatan ra rva'at ewal a, nlia roak" (2:17-18). Ihin a ne, Ubu nala roak vava'at ngorva'an verin ita na'a lanit ivavan a, na'uk veka wol nfava'at ewal ita na'a amar ovi veka rma ini. Paulus nfalak ne, tamata avyai rira afa ovi rair ra wol kena lahir. Na'a amar ovi veka rma ini, na Ubu veka nfava'at ewal tamata inorang ovi rmata roak a. (1 Korintus 15:12, 19-23; 1 Tesalonika 4:16-17)

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a (1:1-2)
2. Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Timotius ni inorang a verin Yesus. (1:3-5)
3. Paulus nfangrebat Timotius ralan a, boma ralan urun ma nfabana Duila'a Ni karya a. (pasal 1:6—4:8)
4. Paulus nera ma Timotius yarak nti nalola ia. (4:9-15)
5. Velik ne Paulus nana'a bu'i ralan, ovu mane rukun ia ma nmata, na'uk naklo'i a'uk ni vava'at a verin Ubu. (4:16-18)
6. Paulus nala salam verin Timotius. (4:19-22)

1-2 Ya'a, Paulus, ususan surat ini verin Timotius. Ya'a ulobang oa wean yanak lalean. Ubu ralan nfalak ma nfili ya'a ma eluk rasul verin Kristus Yesus, boma ti ufamalik Ubu Ni tnorung a. Tnorung ini nfalak ne, iki norang Kristus Yesus, na veka ni vava'at kakiwal.

Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Kristus Yesus ma fara nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin oa, boma mu vava'at a malinan watan.

Fara tfabana ma lolin Ubu Ni karya

3 Ya'a ufalak fara weninyai verin Ubu, tevek oa ta baba. Ufadawang Ubu, ovu Ia nka'a ralang ila'a ne, wol otu sala ovu tamata liak. Ubung-nusing ra raraning vali Ia. Ovan-amar, na ungnanang lalawatan oa na'a ning falurut ra verin Ubu.

4 Ya'a ungnanang na'ut i tsiama* ita, na ralam lalau ma lum ra rditi. Wean inyai bi, inak ma ulola oa, boma ralang a lolin.

---

* **1:4 1:4** Vaivatul tsiama na'a vai Mala, *berpisah.*

5 Ya'a ungnanang ne, morang urun Kristus, wean lahir ubum vata i
naran Lois ovu renam i naran Eunike rorang Ia. Ira rorang lan Yesus,
beti oa. Ya'a uka'a basil ne, mu inorang a wean vali ira.
6 Wean inyai bi, ufangnanang oa, boma iva'um ma fwabana karya i Ubu
nala verin oa, wean i tamata ra ba'i rafraik yafu ma deka nmata. Ia nala
karya yai verin oa na'ut i ufadoku limang ra na'a oa.
7 Deka bwobar ma fwabana karya yai, tevek Ubu nala Ni Roh verin ita,
ovu wol mane nfabobar ita. Na'uk Ni Roh nfangrebat ovu nfangora lahir
ita ovu Ni rala lolin a, ovu notu ma tka'a ma tatahang nal raladida ra na'a
afaka watan.
8 Ba deka mwa'it ma fwamalik dida Duila'a, ovu vali deka mwa'it ya'a,
velik ne ra'abu'i ya'a tevek ufamalik Ia. Mera verin Ubu ma nala ngrebat
verin oa, boma mtahang nala afa susa ra, tevek tfamalik Ni Ivar Lolin.
9 Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ovu nera ita ma raladida ra rmerat
urun. Afa lolin ovi totu ra wol rala vava'at kakiwal verin ita. Na'uk Ubu
ka'i nala vava'at kakiwal verin ita, tevek Ni rala lolin verin ita, ovu norang
lahir afa ovi ralan nfalak ra. Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfadoku
roak ne, veka nala Kristus Yesus ma al ntevut ita.
10 Fiang ini Ubu nfaturu roak Ni lolin a verin ita, tevek Kristus Yesus nma
roak ma neluk Raja i nsikat ita tali dida salasilan ra. Yesus nvisal-nvasil
matmatan roak, ba velik ne tmata, na'uk Ia nala vava'at kakiwal verin ita
ma itmunuk Ubu tna'a wan isa. Ia nfamalik roak vava'at kakiwal ini na'a
Ni Ivar Lolin.
11 Ubu nfili ya'a ma eluk Ni rasul ma ufamalik ovu air Ni Ivar Lolin yai
verin tamata ra.
12 Wean inyai bi utuan susa rivun, ti naran i ra'abu'i ya'a, na'uk wol
uma'it, tevek uka'a lahir Yesus, ovu orang urun Ia. Uka'a basil ne, ti naran
amar i veka nma ewal a, na Ia veka nsi'ik ya'a ma lolin.
13 Timotius, wean i mair tamata ra, na morang ma lolin afa ovi air roak
verin oa. Mungnanang vali ma fwaklo'i a'uk mu vava'at verin Kristus
Yesus, ovu mlobang Ia ovu vali tamata ra.
14 Ubu nala varvara verin ita ma tair Ni vaivatul ra verin tamata ra. Ia
Ni Roh nleal ita ma nlobang ita, ba msi'ik ma lolin Ivar Lolin yai.
15 Oa mka'a roak ne, tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Asia† yai,
rivun ila'a rafla talik roak ya'a. Figelus ovu Hermogenes rti talik vali ya'a.
16 Fara Duila'a nala Ni rala lolin verin Onesiforus ovu ni rahan teta,
tevek ia nma lalawatan ma nfaloling ralang a. Ia wol nma'it ma nalola
ya'a na'a bu'i ralan.
17 Na'ut i naran kota Roma, na nkiwal ma ndav-nala lahir ya'a.
18 Oa mka'a vali ne, ia nlobang ma dawan ya'a na'a kota Efesus. Ba fara
Duila'a nfaturu Ni silobang a verin Onesiforus na'ut i veka nma ma nukun
tamata ra munuk na'a lanit ivavan a.

2

Yesus Kristus nala linga'an verin Timotius

1 Baba Timotius, oa wean yanak lalean oa. Fara mu inorang nangrebat,
tevek Kristus Yesus nala roak Ni rala lolin verin ita.
2 Oa mrenar roak afa ovi air verin tamata rivun, ma rsi'ik ovu rarenar
lahir. Ba mair vali tamata ovi rot-orang lalawatan afa ovi rfalak ra, ovu
ira rka'a ma rair tamata liak ra.

† **1:15 1:15** Wan i rfanara ia ne, Asia, lan a nana'a negara Turki ni lihir varat.

3 Baba, oa musti movu ya'a ma mususan wam, boma mtahang nala afa
susa ra, wean meluk suldadu lolin verin Kristus Yesus.
4 Ni lolin a, mu vava'at wean suldadu ovi rfabana rira karya ra. Ira inar
ma rot-orang afa ovi rira dawan nfareta verin ira. Wean inyai bi, ira wol
rovu na'a karya liak ra.
5 Tamata ovi rkarya verin Ubu, na ira wearira tamata ovi rafla silalia.
Ba ira musti rot-orang inukun ra na'a silalia yai, tevek wean i wol rorang,
na wol rala akataka verin ira.
6 Tamata va'i i nkarya ma dawan al notu ni va'i a, ia veka na'an lan ni
karya enan a. Oa vali mkarya ma dawan, boma Ubu nfakena oa na'a mu
karya.
7 Fwanovak ma lolin afa ovi ufalak ra, tevek Duila'a veka nlobang oa ma
fwan-aran munuk afa avyai.
8 Mungnanang Yesus Kristus, ubun nusin Raja Daud. Ubu nfava'at ewal
roak Ia tali matmatan. Ufamalik Ivar Lolin ini verin tamata ra.
9 Tamata ra rotu sian ya'a ovu rkeak ya'a ovu kakeak tma'an, tevek
ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin ini. Ira rotu ya'a wean tamata sian watan.
Na'uk wol rkeak nala Ubu Ni vaivatul ra.
10 Wean inyai bi, utahang nal ralang ma uvara watan susa ovi utuan ra.
Velik ne tamata ra rotu sian ya'a, na'uk ufamalik watan Ubu Ni vaivatul ra,
ma tamata ovi Ia nfili ra rarenar ma rorang, boma na'a amar i veka nma
yai, na rira vava'at kakiwal vali na'a Kristus Yesus wan i nfitik nyadat.
11-12 Ba fara mtahang nal ralam na'a susa ra, tevek vaivatul ovi kena
urun:
“Wean i tovu roak na'a Kristus Ni matmatan,
na veka tva'at vali ovu Ia.
Wean i tatahang ralad na'a afa susa ra,
na ita veka tfareta vali ovu Ia na'ut i nma ewal.
Na'uk wean i tfalak ne wol torang roak Ia,
na Ia veka nfalak vali ne, wol nka'a ita.
13 Wean i ita tfadoku ma wol torang roak Ia,
na Ia veka not-nala watan afa ovi nfalak ra, tevek Ia nfakena lahir Ni
tnorung ra.”

Timotius nfangnanang ira ma deka rorang vaivatul ovi rfarsangal Ubu Ni vaivatul ra

14 Timotius, eka fwangnanang tamata ovi rorang Yesus na'a afa ovi
ufalak ra. Ubu nala ngrebat verin oa ma msurak ira ma deka vair na'a
vaivatul ihirira ra. Afa avyai wol ihir akataka, ovu veka rot-visal tamata
ovi rarenar, rira inorang a.
15 Msi'ik ma lolin ma mair Ubu Ni vaivatul mnga'un ra, ma ntorung ma
fwabana Ni karya. Mkarya ma dawan, boma ti naran mu amar kena ma
mdiri Ubu wahan ralan, na wol mwa'it. Oa musti mka'a Ubu Ni vaivatul
ra ma mair ma lolin tamata ra.
16 Deka morang ngrihi ovi rfarsangal Ubu Ni vaivatul ra. Afa ovi tamata
avyai rair ra rotu ma tamata ra rfaroa tenarira tali Ubu.
17 Afa ovi rair ra ra'an ralarira ra wean suhut ngnea-ngnuban i nsoru
ma na'an tamata tenan a. Tali tamata avyai, na tamata irua nararira
Himeneus ovu Filetus.
18 Ira rban-talik roak linga'an i kena, ba rotu ma tamata boku wol
rorang roak Yesus. Ira rfalak ne, Ubu nfava'at munuk roak tamata ra
tali matmatan.

19 Velik ne wean inyai, na Ubu Ni vaivatul ra kena urun, ba torang watan.
Ubu Ni vaivatul ra wean vatu dawan ovi rotu na'a rahan ni fanderen
ma nangrebat urun. Na'a vatu dawan avyai rwalur ne, “Duila'a nka'a Ni
tamata ra munuk,” ovu Ia nfalak vali ne, “Tamata iki watan nfalak ne
Duila'a Ni ia, na musti ntalik ma deka notu kikyai salasilan ra.”*
20 Baba, eka mrenar vaivatul kamkuma ovi. Na'a rahan dawan isa, na
trea binan ovu ta'a rivun ma rotu boku tali masa, boku tali perak, na boku
vali tali aa te bal. Tamata ra rala binan ovu ta'a ovi rotu tali masa te perak
na'a amar dawan, te wean i mangun ra rma, na'uk binan ovu ta'a liak ra
rala ma amar-amar al rafna'an na'a.
21 Ba wean i tamata isa ntalik roak tali afa ovi wol lolin ra, na Ubu veka
nfili ia ma nkarya verin Ia. Ia veka wean binan lolin ovi tamata ra rala
ma ralang rira mangun ra. Ubu Ni roak tamata yai, ba ni vava'at nmerat.
Ia ntorung ma novu karya lolin ra munuk.
22 Ba wean inyai ta baba, na deka motu afa sian ovi tuvmarmuri ba'i
rotu ra. Mkarya ma dawan ma mu vava'at nmalola, ovu ralam urun ma
fwakena afa ovi fwalak ma rotu ra. Fara mu silobang a dawan ovu mdava
ni malinan watan. Motu wean inyai vali ovu tamata ovi ralarira urun ma
raraning Duila'a.
23 Deka morang tamata ovi vair ma rangrihi afa ovi boda-badi ra. Oa
mka'a roak ne, afa avyai rotu watan mi rsingarahi i.
24 Na'uk tamata ovi rkarya verin Ubu deka rsingarahi ovu tamata liak.
Ira musti rmarkai verin tamata ra munuk, ovu rsiair ma lolin, ovu vali
rira fikiran a blawat.
25 Ira musti rfakabava tenarira ra ma al rsurak ovu rtabu tamata ovi
rangal ira, boma Ubu ki nkarya na'a ralarira ra. Fara rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra, boma rorang ne, Ubu Ni vaivatul ra kena urun.
26 Wean inyai beti rka'a ne, lan ana nitdawan nweang nala ira ma rorang
ni linga'an. Na'uk fiang ini, rorang roak Ubu Ni vaivatul ra, ba nitdawan
wol not-nala roak ira.

3

Susa dawan na'a amar ovi veka rma ini

1 Baba, mrenar ma lolin afa ovi mane ufalak ini. Na'ut i amar ra mane
rlia roak, na veka susa dawan ila'a.
2 Tevek tamata ra veka rfikir a'uk tenarira ra, ovu rlobang rira kubang
ra. Ira veka rfakaratat tenarira ra ma rfamalik rira metan ra. Ira veka
inar ma rfalak sian tamata ra, ovu rafena ma rorang renarir-yamarira ra.
Ira veka rafena ma rfalak fara weninyai verin tamata ovi rlobang ira, ovu
vali wol rorang Ubu.
3 Ira wol rka'a ma rsilobang, rafena ma rabun afa sian ovi tamata ra
rotu verin ira, ovu inar ma rsiklabir ma rfalak sian tamata ra. Ira veka
wol rkamlabir ma rtahang ralarira ra, ba rsivaval sian, ovu rangal afa ovi
lolin ra.
4 Ira inar ma rfedi rira kida ra verin tamata ovi wol inar lahir ira, ovu
rotu afa ovi sian ra tia ma watan, ma wol rfikir aran afa ovi rotu ra. Ira
rfadawang a'uk tenarira ra ovu rotu a'uk afa ovi inarira, na'uk wol rlobang
lahir Ubu.
5 Ira iva'ur ma rti rira rahan falurut a, ma rotu ma felarira ra wean
tamata ovi rorang Ubu, na'uk rira vava'at ra rfaturu ne, wol rorang Ia.
Fwaroa tenam a tali tamata avyai.

---

* **2:19 2:19** Bilangan 16:5

6 Tevek tali tamata avyai, na tamata boku rti fanfonak watan ira na'a
tamata liak rira rahan ra, ma rweang vata ovi rira fikiran ra katketa ma
rorang a'uk afa ovi rfalak ra. Vata ovi rira salasilan ra rivun, ba rorang
a'uk rira ininan sian ra.
7 Vata ovi inar ma tamata ra rair afa ngorva'an ra verin ira, na'uk wol
rfan-aran afa ovi kena ra.
8 Tamata siweang avyai wearira Yanes ovu Yambres. Lan a, ira rangal
Musa. Ba wean vali inyai verin tamata ovi rangal afa ovi kena ra. Ira
ulurira ralan ra rasmotak watan ovu rira inorang wol kena lahir, ba afa
ovi rotu ma Ubu nala'ing ira.*
9 Na'uk wol uturira, tevek tamata rivun veka rsi'ik ma rka'a lahir rira
boda-badi ra, wean lahir Yanes irua Yambres rira boda-badi ra.

Paulus ni snurak situli verin Timotius

10 Na'uk oa mka'a munuk roak afa ovi air ra, ning vava'at a, ning
dardirin a ovu ning inorang na'a Yesus Kristus. Oa mka'a vali ne utahang
nal ralang ovu ning silobang a.
11 Oa msi'ik roak ne tamata ra rwi-rwa ya'a, ovu ning susa ra. Ira rotu
afa ovi na'a kota Antiokhia, kota Ikonium ovu kota Listra.† Tamata ra rotu
sian urun ya'a, na'uk Duila'a novun ya'a ma wol akataka.
12 Ba wean inyai, na iki watan inan ma ni vava'at nmalola ovu Kristus
Yesus, na tamata ra veka rwi-rwa vali ia.
13 Na'uk tamata sian ra ovu tamata siweang ra rira sian veka ntafal ila'a.
Ira veka rsiklabir-sikual ira, ovu tamata liak veka rlabir vali ira.
14 Na'uk oa ta baba, morang a'uk afa ovi kena ra. Morang lalawatan afa
lolin ovi amair roak verin oa yai, tevek oa mka'a ne ami amair roak oa,
ovu afa ovi amair ra kena.
15 Oa mungnanang vali ne tali mu kako'u, na mka'a roak Surat Ralan
ihin a. Ubu Ni vaivatul ra rfaturu ne, wean inba ma mu vava'at kakiwal,
tevek morang a'uk Kristus Yesus.
16 Vaivatul ovi rna'a Surat Ralan a, munuk lahir rtali Ubu, ovu kena, ma
tala vaivatul avyai ma tair ovu tatabu tamata ra ma rfakena rira sala ra.
Surat Ralan kena vali ma nair tamata ra, boma rira vava'at ra rmalola.
17 Wean inyai, na Surat Ralan nlobang Ubu Ni tamata ra munuk, boma
nfakesi ira ma rot-nala afa lolin ra munuk.

4

Iva'um na'a mu tnorung a

1 O Timotius! Ya'a ralang urun ma usurak lahir oa na'a Ubu ovu Yesus
Kristus wahan ralan a. Na'a amar i Yesus Kristus veka nma ewal ma
nfareta tamata ra wean lahir Raja, na Ia veka nfaleka inukun verin tamata
ovi rmata roak ovu ovi rva'at obin. Ba usurak oa ne:
2 Fwamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra. Mususan wam, boma
velik ne inar te wol inar ma rarenar, na'uk mungrihi watan. Fwakena
tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, mtabu tamata ovi rotu afa sian ra ovu
fwaloling ira ma rotu afa lolin watan. Wean i mair ira, na mtahang ralam
ma dawan.

---

* **3:8 3:8** Ita wol tsi'ik Yanes irua Yambres nararira ra na'a Perjanjian Mnanat. Snain a Yahudi rira tomu nfamalik ne, lalan a tamata irua ini limar vu'un ma rotu afa farian na'a Mesir. † **3:11 3:11** Kisah 13:14-52, 14:1-7, 8-20

3 Tevek naran ni amar ana, tamata ra veka rafena ma rarenar tamata
ovi rair afa ovi kena ra, na'uk veka rorang watan afa ovi inar ra. Ira veka
rasdovu guru rivun ma rair afa ovi inar ma rarenar a.
4 Ira veka rafena ma rarenar Ubu Ni vaivatul ra, na'uk inar ma rarenar
tomu ovi wol kena ra.
5 Usurak oa ta baba, ma velik ne sian te lolin, na mususan wam ma lolin.
Mtahang ralam watan na'a mu susa ra. Fwabana mu karya ma fwamalik
Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ra. Fwabana ma lolin vali mu karya liak
ovi Ubu nala verin oa.
6 Ya'a ala roak ning vava'at neluk persembahan verin Ubu, ovu ning
amar sarseri roak ma umata.*
7 Ya'a orang ma lolin roak banbanan i Ubu nala verin ya'a. Otu munuk
roak karya ovi Ubu nala verin ya'a, ovu ufamalik lalawatan dida inorang
na'a Yesus Kristus.
8 Ba unaban watan ma amar kena, ma Duila'a veka naval ya'a na'a lanit
ratan, tevek ning vava'at kena ovu Ia. Ia veka nukun tamata ra ovu Ni
inukun mnga'un. Duila'a wol mane naval watan ya'a, na'uk verin tamata
ovi rlobang Ia ovu inar urun ma nma ewal.

Paulus nala snurak verin Timotius

9 Timotius, yarak mdava linga'an ma mwa ma itrua na'a ini veki.
10 Ufalak wean inyai, tevek Demas nti talik roak ya'a ma nti kota
Tesalonika, tevek nlobang afa ovi rna'a lanit ivavan ini. Kreskes nti
propinsi Galatia, na Titus nti vali ma nana'a propinsi Dalmatia.
11 Lukas a'uk sa'i ndoku ovu ya'a. Ba mdava Markus ma mirua mya ini,
tevek nlobang ya'a na'a ning karya.
12 Ya'a usinir roak Tikhikus ma nti kota Efesus.
13 Ba amar i veka mwa ini, na mtaha ning ravit blawat i ufadoku verin
Karpus na'a kota Troas. Mtaha vali ning buku ra. Ya'a inak buku ovi rotu
tali afwatan ulin ra nlia munuk buku liak ra.
14 Aleksander i ba'i notu binan ovu afa liak ra tali tembaga notu sian
da'in ya'a, ba Ubu veka nbalas ni afa sian ovi notu ra.
15 Msi'ik wam ma lolin, tevek ia nangal ma dawan Ivar Lolin i amfamalik
a.
16 Amar i betfasa ulotar tenang na'a fareta, na wol tamata isa vali nma
ma nfatuang ya'a, na'uk rti talik munuk ya'a. Era verin Ubu ma deka
nukun ira na'a afa yai.
17 Na'uk Duila'a nfatuang ya'a ma nfangrebat ya'a, ba ufamalik Ni Ivar
Lolin a verin tamata ovi wol Yahudi ra ma rarenar munuk. Ubu nlobang
ya'a ma tamata ovi mane rfedan ya'a wol rot-nala.
18 Duila'a veka nbelat ya'a ma nfaroa sian tali ya'a. Ia veka novun ya'a
ma ti una'a Ni Fareta na'a lanit ratan. Ita tfadawang Ia lalawatan. Kena
urun!

Paulus nala snurak situli

19 Ya'a ala salam verin Priskila, Akwila ovu Onesiforus ni rahan teta.
20 Erastus nleal kota Korintus obin, na uban-talik vali Trofimus na'a kota
Miletus, tevek na'ut inyai, na nawar ia.

---

* **4:6** **4:6** Paulus laran veka nvoat, wean anggur i tamata Yahudi ra ba'i rala ma neluk rira persembahan te korban verin Ubu. Keluaran 29:38-41; Filipi 2:17

21 Radridin sarseri roak, ba mususan wam ma mwa ini kikyai. Ebulus,
Pudes, Linus, Klaudia ovu tamata liak ovi rorang Yesus rala salam verin
oa.
22 Fara Duila'a nfatuang oa ovu nfangrebat ralam a, ovu vali naflahar
bir tinemun. Surat i ususan ini, lawan watan ini.
Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Paulus ni surat verin Titus

Tbas afa ovi veki

Titus wol tamata Yahudi ia, na'uk norang Yesus mnanat roak. Ia notu kida ovu Paulus ma irua rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a (2 Korintus 8:23; Galatia 2:1-3). Paulus ntulis surat ini verin Titus, na'ut i Titus na'a wan i rfanara ia ne, nuhu Kreta. Paulus nfalak ma Titus nana'a inyai, boma nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a inyai.

Na'a Paulus ni surat ini, na nera verin Titus ma nwanar ma lolin tamata ovi rorang Yesus na'a Kreta (1:5). Ia nfangnanang Titus na'a vava'at i inovan verin dawan kareda ovi reluk penatua (1:6-9). Ia nair Titus na'a i wean inba ma nair tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra ma inovan ovu afa ovi kena ra. Ia nair vata ovu brana ovi tuvu roak ira, tuvmarmuri ra, ovu vali tamata sansinir ra (2:1-10). Ia nair vali na'a i wean inba ma tamata avyai munuk rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (3:1-11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-4)
2. Afa ovi Paulus nfalak ma Titus musti notu (pasal 1:5—3:11)
   a. Paulus nfalak ne, wean i rfili dawan kareda ovi reluk penatua na'a rira sidovung a, na dawan kareda avyai rira vava'at ra musti inovan ovu tamata ovi rorang Yesus (1:5-9), ovu ira musti bisma rfalak teri tamata ovi rair afa ovi wol kena ra. (1:10-16)
   b. Paulus nfalak vali verin Titus, ma nsurak tamata ovi rorang Yesus, boma rira vava'at ra inovan ovu afa kena ovi rair roak a. (2:1-15)
   c. Paulus nsurak ia ma nfangnanang ira ma rorang afa ovi fareta ra rfalak, ovu rira afa ovi rotu ra musti lolin. (3:1-8)
   d. Paulus nsurak ia ma nfaroa tenan a tali tamata ovi rfamalik uburir-nusirira nararira ra, ovu rsingarahi na'a Musa ni inukun ra. (3:9-11)
3. Paulus ni afa ovi nera marmuri lalean a ovu nala ni salam a. (3:12-15)

Paulus nsurak Titus

1 Ya'a Paulus, ususan surat ini verin oa ta baba. Ya'a eluk Ubu Ni sansinir
ovu Yesus Kristus Ni rasul. Ubu nfili ovu nsinir ya'a ma ti ulobang tamata
ovi Ia nfili ra, boma rira inorang nmela. Ning varvara vali ma air afa ovi
kena ra verin ira, boma rorang urun Ubu.
2 Tamata avyai rka'a afa kena ovi air verin ira, ba rnaban vava'at
kakiwal i Ubu ntorung roak. Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfadoku
roak tnorung ini. Ita bisma torang lahir Ubu, tevek wol nsiklabir.
3 Ubu nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia nfareta
ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin a. Ia nfili ya'a, boma naran amar i nfadoku
roak ma tamata ra rarenar Ni vaivatul ra, na ufamalik Ni Ivar Lolin a.
4 Titus, ya'a ala oa ma meluk yanak lalean, tevek itrua torang roak Yesus
Kristus. Fara Yamadida Ubila'a ovu Yesus Kristus i nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, nala Ni rala lolin a verin oa, ma mu
vava'at malinan watan.

Titus ni karya na'a nuhu Kreta

5 Lan ana, uti talik oa na'a nuhu Kreta, boma msi'ik dida karya ovi wol
kena obin. Ufalak vali verin oa ma fwili dawan kareda ovi reluk penatua*
lokat ahu, wean i usurak roak verin oa.
6 Wean i fwili tamata ra ma rna'a dawan kareda ovi reluk penatua, na
fwili tamata ovi wol rira sala, boma tamata ra deka rfasala nala ira. Ira
awarira ikisa watan, ovu yanarira ra musti rorang vali Yesus. Deka fwili
tamata ovi yanarira ra rotu afa ovi wol inovan ra, te ulurira vatu ma wol
rorang renarir-yamarira ra.
7 Dawan kareda† ovi rban-ulu verin rira sidovung ra rasusan Ubu Ni
karya. Wean inyai bi, musti fwili tamata ovi wol rira sala, boma tamata ra
wol rfasala ira. Ira wol rfakaratat tenarira ra, wol rfarlan ma rangrova,
wol ranavut, wol rsitaha ovu wol wahar kubang.
8 Ira musti inar ma tamata ra ralola ira na'a rira rahan ra. Ira musti inar
vali ma rotu a'uk afa lolin, rtahang nal ralarira na'a afaka watan, rasusan
ma lolin rira vava'at ra, rira vava'at ra rmalola ovu rmerat.
9 Tamata ovi fwili ra musti rorang ma lolin afa kena ovi tair roak verin
ira, boma rlobang ma rair tamata ra na'a afa kena avyai. Ira musti rsurak
vali tamata ovi rangal afa ovi rair ra, boma rka'a rira sala ra.
10 Tevek tamata rivun ila'a rangal afa kena ovi tair ra. Nlia tali inyai
munuk, na tamata ovi rorang Yahudi rira inukun i nfalak ne, musti rsunat
rira brana ra. Ira rsiweang sian ma rala vaivatul ovi wol kena ra ma rair
tamata ra, ovu lunar dawan watan, na'uk wol rot-nala akataka.
11 Tamata ovi wear inyai, fwalak teri ira ma deka rsiair kikyai, tevek ira
rti tia ma watan tamata rira rahan ra, ma rair afa ovi wol kena ra verin
ira. Tamata ovi rarenar ira wol rka'a roak ne, raroal te rara. Ira rsiair ma
rdava kubang watan, ba afa ovi rotu ra sian da'in.
12 Lan ana, tamata Kreta isa i neluk rira nabi nfalak ne, “Tamata Kreta
rsiklabir sian. Ira rira vava'at a wean afwatan ra ma rotu lalawatan afa
ovi sian ra, rbosa sian ovu inar ma rafna'an watan.”
13 Afa ovi nfalak ra kena. Ba mtabu ma dawan ira, boma rorang a'uk
Yesus Ni vaivatul ra.
14 Mtabu vali ira ma deka rorang kikyai Yahudi rira tomu siklabir ra,
ovu rira adat ra rtali tamata ovi rangal afa ovi kena ra.
15 Verin tamata ovi ralarira ra rmerat, na afakataka watan rmerat. Na'uk
verin tamata ovi wol rorang Ubu ovu ralarira ngra, na wol afa isa vali
nmerat, tevek rira fikiran ovu ralar ila'a ngra-ngrodi vali.
16 Ira rfalak ne, rka'a Ubu, na'uk afa ovi rotu ra wol kena ovu rira
vaivatul ra. Ira rira vava'at sian ma wol rorang lahir Ubu, ovu wol rot-nala
afa ovi lolin ra.

2

Paulus nsurak Titus na'a tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra

1 Titus, oa musti mair lalawatan afa ovi kena ra.
2 Oa musti msurak brana ovi tuvu roak ira, boma rka'a ma rsi'ik ma
lolin rira vava'at ra. Ira musti rka'a warira vali, boma tamata ra ralang

* **1:5 1:5** Msi'ik Kisah 11:30 † **1:7 1:7** Vai Yunani npake vaivatul *episkopos* na'a ayat ini. *Episkopos* ihin a ne, dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Tafsiran rivun rfalak ne, *episkopos* ini ovu *presbuterous* (*penatua* - msi'ik Titus 1:6; Kisah 11:30) irua ihirira wer isa watan, te rfamalik van (jabatan) isa watan verin dawan kareda ovi rban-ulu te rwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra. Terjemahan Baru na'a vai Mala npake *penilik jemaat,* na'uk kareda boku rpake vali *uskup.*

ira, ovu musti rira fikiran ra blawat. Ira musti ralarira urun ma rorang
Ubu Ni vaivatul ra, ovu vali ralar lolin ma rlobang tamata ra. Ira musti
rtahang nal ralarira ra na'a afaka watan, boma rira inorang nangrebat.
3 Mair vali wean inyai verin itvata ra, boma rira afa ovi rotu ra rfaturu
ne, rorang Ubu. Ira wol rfalak sian tamata ra, wol ranavut ovu musti rair
afa ovi kena ra.
4 Itvata ra rotu wean inyai, boma rair vata tuvmarmuri ra ma rka'a ma
rlobang awarira ra ovu yanarira ra,
5 rka'a warira ma rira fikiran ra blawat, ovu ralarira ra rmerat. Ira musti
rmarkai, ovu iva'ur ma rsi'ik ma lolin rira rahan teta ra, ovu ralarira lolin
watan ma rorang awarira ra. Ira rotu afa avyai, boma tamata ra deka
rfalak sian Ubu Ni vaivatul ra.
6 Msurak vali brana tuvmarmuri ra wean inyai, boma rtahang nal
ralarira na'a afaka watan.
7 Titus, msi'ik wam ma lolin na'a afakataka munuk, boma tamata ra
rsi'ik mu vava'at a, na inar ma rorang oa. Wean i mair tamata ra, na
ralam urun ovu mu vava'at nmalola, boma ralang oa.
8 Msiair ovu vaivatul ovi kena ra, boma tamata ra deka rfasala oa. Motu
wean inyai, na tamata ovi mane rangal oa veka rma'it, tevek wol rdav-nala
linga'an ma rfalak sian ita.
9 Mair tamata sansinir ra ma rot-orang afa ovi duarira ra rfalak na'a
afakataka watan, ovu rfaloling ralarira ra. Ira deka rsingarahi ovu duarira
ra,
10 ovu deka rbori vali rira metan ra. Na'a afaka watan, na rira vava'at
ra musti rfaturu ne, tamata lolin ira. Rotu wean inyai, boma duarira ra
rorang ira ovu tamata ra inar ma rarenar ivar na'a Ubu i nsikat ita tali
dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
11 Mair afa avyai, tevek Ubu nfaturu roak Ni rala lolin verin tamata ra
munuk, boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
12 Ubu nair ita ovu Ni rala lolin a, ma deka totu afa ovi wol inan ra,
ovu deka torang afa sian ovi rna'a lanit ivavan ini. Ni rala lolin notu ma
tatahang nal ralad ra na'a afaka watan, ovu torang urun Ia, ovu vali dida
vava'at ra rmalola.
13 Ita tnaban ma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a amar dawan i veka
notu ma inadida. Na'a amar yai, na tamata ra munuk veka rsi'ik Yesus
Kristus nma ewal ovu Ni ngrebat i nfitik nyadat a, ovu nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ia Ubu Ia, ovu Ni dawan nlia munuk
afakataka.
14 Ia nala roak tenan a ma al ntevut ita tali dida salasilan ra. Ia nfamerat
vali raladida ra, tevek Ni munuk ita, ovu notu ma inadida ma totu a'uk
lolin a.
15 Baba, era ma mair munuk afa ovi ufalak roak verin oa. Msurak tamata
ovi rorang Yesus na'a inyai ovu ngrebat i ntali Ubu. Msi'ik ma lolin, boma
tamata ra rarenar ma lolin afa ovi mair verin ira.

3

Paulus nfamalik Ubu Ni banbanan verin tamata ovi rorang Yesus

1 Fwangnanang tamata ovi rorang Yesus, ma ralang ovu rot-orang afa
ovi rira dawan fareta ra ovu rira dawan liak ra rfalak a. Ira musti rasusan
tenarira ra ma rotu a'uk afa ovi lolin ra.

2 Fwalak ma deka rfalak sian tamata ra, na'uk rsialang ira ovu rsiotu
lolin ira ovu tamata iki watan. Ira musti rfakabava tenarira ra ovu rdava
watan malinan a.
3 Tevek lan ana, raladida ra vu watan ma totu lalawatan afa ovi wol kena
ra. Ita totu vali wean ini: ita wol tot-orang Ubu Ni vaivatul ra, ovu torang
watan dida ininan sian ra ma salasilan nfareta ita. Dida fikiran ra sian,
tbo'itea ovu ralad sian tamata ra, tsisala ralad ovu tamata liak ra, ovu isa
wol inan lahir isa.
4 Velik ne lan a, totu afa sian avyai, na'uk Ubu nfaturu Ni rala lolin a, ovu
Ni silobang verin ita. Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
5 Ubu wol nsikat ita tali dida salasilan ra, tevek afa lolin ovi totu ra, na'uk
Ia ka'i nfaturu Ni silobang a verin ita. Ia nsikat ita tali dida salasilan ra
nahu Ni Roh i nfamerat raladida ra, ovu nala vava'at ngorva'an verin ita.
6 Ubu nala Ni Roh verin ita ma nkarya ma dawan na'a raladida ra, tevek
Yesus Kristus nmata ma nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at
kakiwal.
7 Ubu notu wean inyai, tevek Ni rala lolin verin ita. Ia nfadoku ne, wol
dida salasilan roak. Ba tnaban vava'at kakiwal i Ubu veka nala verin ita,
tevek Yamadida verin Ia.
8 Vaivatul avyai kena munuk lahir, ba morang a'uk. Ba wean i mair
tamata ra, na fwamalik afa ovi ufalak ra, boma tamata ovi rorang Ubu,
ralarira urun ma rotu lalawatan afa ovi lolin ra. Afa ovi air ra lolin watan
ma rlobang tamata ra.
9 Baba, fwaroa tenam tali tamata ovi vair na'a tomu ovi rfamalik ubud-
nusid nararira ra, ovu rsingarahi na'a Musa ni inukun. Afa avyai munuk
wol ihir akataka, ovu wol rlobang tamata ra.
10 Mtabu tamata ovi mane rkama'ar dida sidovung ra. Wean i wol rtalik,
na mtabu ira fasa ewal. Wean i rafena watan obin, na deka mkamlabir
ira.
11 Oa mka'a roak ne, tamata ovi wearira inyai rafena ma rorang afa ovi
kena ra, ma rotu a'uk salasilan ra. Tamata avyai rira salasilan ra rfaturu
ne, sala roak ira na'a Ubu wahan ralan a.

Paulus nala snurak situli

12 Ya'a veka usinir Artemas te Tikhikus ma ti nfatuang oa. Wean i nti
naran roak, na yarak mdava linga'an ma mwa ma mtuan ya'a na'a kota
Nikopolis, tevek uvolan roak mane uti kota yai, ma una'a inyai na'ut i
radridin a dawan.
13 Msi'ik ma lolin ma mlobang Zenas i ni kaka'a dawan na'a inukun ra,
ovu Apolos. Ira mane rti wan liak, ba mlobang ira ovu afa ovi veka rtaha
ra na'a rira banbanan.
14 Tamata ovi rorang Yesus na'a nuhu Kreta yai musti rotu lalawatan
afa ovi lolin ra, ma rlobang tamata ovi rtuan susa ra. Tamata ovi rorang
Yesus rotu wean inyai, boma rira vava'at ra fyawar.
15 Ami mam tinemun amala salam verin mia. Myala salam vali verin
tamata inorang ovi rlobang ita.
Fara Ubu naflahar bir tinemun. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

Paulus ni surat verin Filemon

Tbas afa ovi veki

Paulus ntulis surat ini verin ni kida i naran Filemon. Filemon ini norang roak Yesus, ovu nleal kota Kolose. Filemon ni tamata sansinir isa naran Onesimus. Onesimus ini nafla talik Filemon ma nti kota Roma. Na'ut inyai, na ra'abu'i Paulus na'a Roma, tevek nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ita wol tka'a ne, wean inbinimi Onesimus ntuan Paulus na'a Roma, na'uk Paulus nsurak ovu nair ia ma norang roak Yesus.

Nata Paulus nfalak verin Onesimus ne, "Ni lolin a mewal oa muti verin duam a." Na'uk Onesimus nbobar ma newal ia ma ti ntuan Filemon, tevek nfikir ne, Filemon veka nukun ia, tevek nafla talik roak Filemon. Paulus nfalak ne, "Ia veka wol nukun oa. Ya'a veka utulis surat verin Filemon ma era verin ia, ma nabun oa." Ba Paulus ni surat i ntulis verin Filemon ini, ia nera verin Filemon ma nabun Onesimus. Ia nera vali ma Filemon nal-ewal Onesimus ovu lolin watan, ovu deka nanovak kikyai ne, Onesimus yai tamata sansinir ia. Na'uk nanovak watan ne, teran a valin tamata inorang ia.

Onesimus naran a na'a vai Yunani ihin a ne, "fyawan" te "bisma tpake ia na'a dida karya." Paulus nfalak ne, lan a Onesimus wol fyawan lahir verin duan a. Na'uk fiang ini ia norang roak Duila'a Yesus, ba fyawan roak (1:11).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi ntulis lan a. (1:1-3)
2. Paulus nfadawang Filemon, tevek ni silobang ovu ni inorang a verin Yesus. (1:4-7)
3. Paulus nera verin Filemon ma nabun Onesimus. (1:8-22)
4. Paulus nala Salam i nban-muri a (1:23-25)

Paulus nala salam verin Filemon

1 Ya'a ini Paulus, tamata ra ra'abu'i ya'a, tevek orang Kristus Yesus. Filemon, amrua terad i Timotius amasusan surat ini verin oa. Kida, amala roak oa na'a ralamami ra, ovu movu roak ami na'a mami karya a.

2 Surat ini vali verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a mu rahan, ovu urad i Apfia, ovu vali Arkhipus i nkarya ma dawan ovu ami ma amamunuk amfabana Ubu Ni karya.

3 Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus, ma fara nala Ni rala lolin verin mia, ma bira vava'at ra malinan watan.

Paulus nfalak fara weninyai verin Ubu

4 Kida, lokat amar i uflurut verin oa, na ufalak fara weninyai verin Ubu,

5 tevek urenar roak ne, morang lalawatan Duila'a Yesus, ovu mu silobang a dawan verin tamata ovi rorang Ia.

6 Baba, ita totu kida roak ovu itmunuk raladida isa ovu Kristus, bi uflurut verin oa, boma mu inorang a ntafal ma dawan. Uflurut ma fara mka'a munuk afa lolin ovi Ubu notu roak verin ita nahu Kristus.

7 Ya'a ralang a lolin urun, tevek mlobang tamata ovi rorang Yesus. Mu silobang yai notu ma ralang lolin urun ovu nfangrebat ralang a, tevek motu ma tamata ovi rorang Yesus ralarira ra lolin vali.

Paulus nera verin Filemon ma nlobang Onesimus

8 Ba wean inyai, na ya'a bis watan ma ala ngrebat i ntali Kristus ma
ufareta oa ma motu afa ovi kena ra.
9 Na'uk era watan ma motu, tevek uka'a roak ne, mlobang tamata ovi
rorang Yesus. Ya'a Paulus, tuvu roak ya'a ovu una'a bu'i ralan, tevek orang
Kristus Yesus.
10 Mane era verin oa ma mlobang tamata isa i wean yanak ia, naran
Onesimus. Una'a bu'i ralan, na nma nalola ya'a, ma ulobang roak ia ma
nka'a Ubu.
11 Lan ana, ia wol fyawan lahir verin oa, na'uk fiang ini fyawan urun.
Wol mane verin oa watan, na'uk verin ya'a vali.
12 Ya'a ulobang ma dawan Onesimus, na'uk ufalak ma newal ia ti ma
nlolak oa.
13 Velik aba, inak ma utahang ia na'a ini ma nkati oa, ma nlobang ya'a
na'a bu'i ralan. Una'a ini, tevek ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.
14 Na'uk wean i wol mtorung, na ya'a wol utahang vali ia, ovu wol ukiwal
oa, boma oa ka'i fwadoku watan.
15 Snain Ubu nfadoku ma Onesimus nti talik oa, na'uk wol mnanat, boma
mal-ewal ia ma mirua kakiwal.
16 Fiang ini Onesimus wol mane neluk tamata sansinir watan verin oa,
wean lan, na'uk nlia tali inyai, na ia norang roak Yesus, ovu ulobang urun
ia. Ia fyawan urun verin ya'a, na'uk verin oa, na nlia tali inyai! Tevek
Duila'a Ni ia, ovu vali oa mu ia.
17 Wean i munovak ne, itrua kida tevek torang Ubu, na mal-ewal ia wean
watan i mala ya'a.
18 Wean i lan a nfaruki roak oa, te ni utan na'a oa, na ya'a ki uvara
munuk afa avyai.
19 Ya'a Paulus ka'i ususan surat ini. Wean i Onesimus ni utan na'a oa,
na veka ubahir munuk. Na'uk deka mublufang vali ne, oa mu utan na'a
ya'a, tevek ulobang roak oa ma morang Yesus.
20 Ba wean inyai ta kida, na fara mlobang ya'a, tevek itrua torang Duila'a.
Fwaloling ralang a, tevek torang Kristus.
21 Ya'a ususan surat ini, tevek uka'a roak ne, iva'um ma motu afa i era
verin oa. Ya'a uka'a vali ne, oa veka motu ma nlia tali afa i era yai.
22 Ba wean inyai, na mlobang ma fwadoku wan isa na'a mu rahan a ma
una'a teri, tevek era lablobang verin Ubu ma nrenar bira falurut ra, ma
rfatalik ya'a tali bu'i ralan ma tsituan ewal ita.
23 Ning kida isa naran Epafras nala salam verin oa. Amrua amna'a bu'i
ralan, tevek amorang Kristus Yesus.
24 Ning kida boku vali na'a Ubu Ni karya, nararira Markus, Aristarkhus,
Demas ovu Lukas, rala vali salam verin oa.
25 Fara Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin a verin mia ma naflahar
mia. Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Paulus, ala salam verin mia

Surat verin tamata Ibrani ra

Tbas afa ovi veki

Ita wol tka'a ne, tamata iki ntulis surat ini, tevek ia wol ntulis naran a na'a surat ini. Lyawan verin ita ne, tamata i ntulis surat ini, ia tamata i nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus. Ia nka'a urun Perjanjian Mnanat ihin a, na'uk ia wol ntali Yesus Ni tamata ovi rarenar ovu rsi'ik lahir Ia (Ibrani 2:3).

Tali lalan a rfanara surat ini ne, "Surat verin tamata Ibrani ra." "Tamata Ibrani" ihin a ne, tamata Yahudi te tamata Israel ra. Velik aba, ita wol tka'a ne, rtulis surat ini verin tamata aba, ovu vali wol tka'a ne, ira rna'a inba. Wean i tbas surat ini ihin a, na lyawan urun ne, surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung, ovu tamata ra rwi-rwa ira, tevek rira inorang a. Boku tali ira, tamata ra rfalak sian ira, boku ra'abu'i ira ovu boku vali tamata ktufan ra rwi-rwa ira ma rbori rira metan ra (10:32-34; 13:3, 13). Tali susa ovi rtuan ra, na boku tali ira ralarira kako'u (12:12). Boku tali ira wol rti roak rira sidovung a (10:25). Boku vali tali ira inar ma rorang ewal rira inorang lan a. Ira sarseri mane rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus.

Tamata i ntulis surat ini nfalak afa itelu, wean ini: Ia inan ma nair ira, ia inan ma nfaloling ovu nfangrebat ralarira ra, ovu vali ia inan ma ntabu te nsurak a nair ira. Ia nair ira ne, Ubu Yanan i nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, inyai Yesus. Ia Ni dawan a nlia Ubu Ni sansinir ra na'a lanit ratan, ovu vali nabi Musa (1:1—4:13). Yesus neluk Mela Falurut ila'a, ovu Ni dawan nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra (4:14—7:28). Yesus nkarya ma lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra, tevek Ni karya nti naran lanit ratan, ovu Ia nfamalik Ubu Ni tnorung i lolin lia tnorung i Ubu nala verin Musa (8:1—10:18).

Tamata i ntulis surat ini nfangrebat ralarira ra, ma rorang watan Duila'a Yesus, ovu rtahang nal ralarira na'a rira susa ra. Ia nfangrebat ira ma deka rbobar ma rdiri Ubu wahan ralan, tevek Yesus nasusan roak linga'an verin ita ma tatuan Ia (4:16; 6:20; 10:19-23). Ia nfangrebat vali ira ma "ryari ira ovu Ubu" (3:10—4:11). Ryari ira ovu Ubu ihin aka? Tamata boku rfalak ne, wean i tmata roak ma tati lanit ratan, na wol tkarya roak dida karya ovi rna'a lanit ivavan a. Boku vali rfalak ne, tala munuk dida vava'at ra verin Ubu, ovu inadida ma Ia nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu deka mane tfaklo'i watan dida vava'at ra na'a dida afa ovi totu ra.

Tamata i ntulis surat ini nsurak ira, boma deka rafla talik rira inorang a verin Duila'a Yesus. Na'a surat ini, na ia nsurak te ntabu falima ira ovu ni vaivatul ovi aleman ra (2:1-4; 3:7-19; 5:11—6:12; 10:26-39; 12:18-29). Ia nfalyawang verin ira ne, Ubu veka nukun tamata ovi rafla talik tali rira inorang a verin Yesus.

Surat ini ihin a

Vaivatul ovi rban-ulu: Yesus Ni dawan nlia tamata ovi lan rban-ulu verin tamata Yahudi ra na'a Ubu Ni Perjanjian Mnanat. (pasal 1:1—10:18)

a. Ni vaivatul ovi nfalak lan ra (1:1-4)
b. Yesus Ni dawan nlia Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan. (pasal 1:5—2:18)
c. Yesus Ni dawan nlia nabi Musa (pasal 3:1—4:13)

d. Yesus Mela Falurut Ila'a Ia, ovu Ni dawan a nlia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu rira mela falurut ra. (pasal 4:14—7:28)
e. Yesus, dida Mela Falurut Ila'a Ia, Ni karya a lolin lia Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ovu mela falurut ra. (pasal 8:1—10:18)
Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi rban-ulu: Deka tafla talik tali dida inorang a (pasal 10:19—12:29)
Tamata i ntulis Ibrani ni afa ovi nair marmuri ra (pasal 13)

Yesus Ni dawan a nlia nabi ra

1 Terang a valing averi, lalan ana Ubu nangrihi ma rivun roak verin
ubud-nusid ra nahu Ni nabi ra. Ia nala linga'an rivun ma nangrihi verin
ira.*
2 Na'uk na'a amar ovi lanit ivavan a mane namwear roak ini, na Ubu
nangrihi roak verin ita nahu Yanan a. Ubu nfalak ma Yanan a notu lanit a
ovu afa ovi rna'a lanit ivavan munuk. Ia nfadoku roak ma Yanan a veka
Ni munuk afakataka.
3 Ia nfaturu lahir Ubu vanan i nfitik a nyadat, ovu vali Ubu felan mnga'un
a. Ia Ni ngrebat ma nwanar afakataka munuk na'a lanit ovu lanit ivavan
ovu Ni vaivatul ra. Ia na'i vatuk tamata rira salasilan ra munuk roak, beti
ndoku Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka Ni lihir mela† a, na'a lanit
ratan ma nfareta vali.
4 Ubu Yanan ini Ni fareta a nlia munuk Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit
ratan rira fareta. Inyai wean watan Ubu nala naran i lolin urun verin Ia
ma al nalang Ia, ma nlia tali Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan, nararira ra.

Ubu Yanan a Ni ngrebat a nlia Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan ra

5 Ubu wol mane nangrihi verin Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan, wean i
nangrihi verin Yanan, ma nfalak ne,
“Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, na ufalak verin Oa ne, Yamam Ya'a.”‡
Ubu nfalak vali ne,
“Ia Yaman Ya'a,
ovu Ya'a Yanak Ia.”§
6 Na'ut amar i Ubu novun Yanan i ula lalean a nma lanit ivavan a, na Ia
nfalak ne,
“Sansinir ovi rna'a lanit ratan munuk musti rsoak ma raraning Ia.”*
7 Ubu nfamalik Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan a ne,
“Ya'a otu ma Ning sansinir na'a lanit ratan ra wearira lahir nait a,
ovu vali Ning sansinir ra wearira yafu ongan a.”†
8 Na'uk Ubu nfalak na'a Yanan a wean ini,
“Oa ini Ubu i fwareta lalawatan, nata ti wol ni wahan,
ovu Oa fwareta ovu Ni malolan a.
9 Wean i tamata ra rotu afa ovi kena ra, na Oa ralam a lolin urun,
na'uk wean i rotu afa ovi sian ra, na Oa wol inam lahir.
Ba Ubu, Duila'a i morang Ia yai, nalang Oa nlia tali Mu kida liak ra: Ia
nli'i ngul na'a Oa ma neluk faneak ne, nalang Oa ma notu ma ralam
lolin urun.”‡

---

* **1:1 1:1** Ubu nala linga'an rivun ma nangrihi verin tamata Yahudi uburir-nusirira ra, nahu Ni inukun ra, mujizat ra, ovu afa liak ra vali. † **1:3 1:3** Ubu Yanan ndoku Ni lihir mela nfaturu ne, Ubu nalang urun Ia. ‡ **1:5 1:5** 2 Samuel 7:14; 1 Tawarikh 17:13 § **1:5 1:5** Mazmur 2:7 * **1:6 1:6** Mazmur 97:7 † **1:7 1:7** Mazmur 104:4 ‡ **1:9 1:9** Mazmur 45:7-8

10 Ubu nfalak vali verin Yanan ne,
“Oa ini Duila'a Oa! Tali lalan a, na Oa motu lanit ivavan ini,
ovu motu vali lanit a.
11 Afa avyai munuk veka rmamu, na'uk Oa veka mna'a, nata ti wol ni wahan,
ovu vali afa avyai munuk veka wearira kadaravit ovi viar roak a.
12 Oa veka motu ma lanit ivavan namwear munuk, wean i rdulan ravit blawat vian i wol reluk roak ia.
Motu roak wean inyai, beti motu lanit ivavan ngorva'an. Na'uk Oa veka weam watan lan a, ovu Mu vava'at a wol ni wahan.”§
13 Ubu wol nangrihi verin Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan, wean Ia nangrihi verin Yanan ne,
“Mdoku Ning lihir mela a,
ti naran i otu ma tamata ovi rira sian Oa rsoak nulu Oa.”*
14 Ba ita tanovak aka na'a Ubu Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan a? Sansinir avyai, roh ovi Ubu nsinir roak ira ma rlobang tamata ovi Ia nsikat roak ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.

2

Deka tafla talik dida inorang a

1 Ba terang a valing averi, wean inyai bi musti tsi'ik wadida ma lolin ma torang urun Ubu Ni Ivar Lolin i trenar roak a, boma deka tafla talik dida inorang a.
2 Ubu Ni vaivatul ovi Ni sansinir ra tali lanit ratan rfamalik verin ubud-nusid ra tali lalan, kena lalawatan. Ba tamata ovi wol rot-orang vaivatul avyai rtuan roak inukun i inovan ovu afa sala ovi rotu ra.*
3 Ubu nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Afa i Ubu notu yai lolin urun, ba tamata ovi wol rkamlabir afa yai, na Ia veka nukun ira ma ntafal ma aleman. Duila'a Yesus ka'i nfamalik lan Ubu Ni Ivar Lolin a. Nata tamata ovi rarenar lan roak Ivar yai tali Yesus, ti rfamalik vali verin ita ma tka'a ne, Ivar yai kena lahir.
4 Ubu nfaturu ne, tamata ovi rfamalik Ivar yai rira afa ovi rfalak ra kena. Ia notu wean inyai nahu Ni faneak ovu mujizat ra, ma nfaturu Ni ngrebat a ma tamata ra rtalkaka. Ubu Ni Roh a nala Ni ngrebat a verin tamata ovi rorang Yesus, wean lahir ralan nfalak a.

Yesus neluk linga'an ma tamata ra lolin ewal ovu Ubu

5 Lanit ivavan ngorva'an i tfamalik a veka nma. Na'ut inyai, na Ubu veka wol nala ngrebat verin Ni sansinir ra na'a lanit ratan ma rfareta.
6 Ita tka'a afa yai, tevek rfalak roak na'a Surat Ralan ne,
“Ubu, notu afakinimi mungnanang tamata ra?
Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini tamata watan ira, na afakinimi msi'ik tamata yanan a?†

---

§ **1:12 1:12** Mazmur 102:25-27 * **1:13 1:13** Teks Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***ti naran i otu munuk ma tamata ovi rira sian Oa reluk wan ma metar eam ra na'a***. Mazmur 110:1 * **2:2 2:2** Tafsiran etal dawan rfalak ne, vaivatul ovi Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rfamalik, inyai inukun ovi Ubu nala verin Musa, ma ti nfamalik verin tamata Yahudi ra. † **2:6 2:6** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***tamata yanan*** na'a ayat ini, wol nfamalik Yesus. Nfamalik tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Na'uk Yesus Ubu Yanan mnga'un Ia, ba nrata lanit ratan ma nfareta munuk afakataka.

7 Oa motu ma Mu sansinir ovi rna'a lanit ratan rira dawan nlia kedan ia
watan, na'uk wol mnanat.‡
Ba Oa fwakaratat ia ovu malang ma dawan ia.

8 Oa mala ngrebat verin ia ma nfareta munuk afakataka, ma wean lahir i
rsoak nulu ia.”§

Beti tbas ne, ia nfareta munuk afakataka. Ihin a ne, wol afa isa vali
ma tamata ra wol rfareta. Fiang ini wol trea obin ne, tamata ra rfareta
afakataka munuk.
9 Na'uk ita tka'a roak ne, Yesus Ni ngrebat ma nfareta afakataka munuk!
Na'ut i Ia nleal lanit ivavan ini, na Ubu notu ma Ni sansinir ovi rna'a lanit
ratan rira dawan nlia kedan Ia watan, na'uk wol mnanat. Fiang ini Ubu
nfakaratat Ia ovu nalang ma dawan Ia, tevek ntuan susa dawan ma nmata.
Ubu Ni rala lolin a, bi Yesus nmata ma al nakvanak tamata ra munuk tali
rira salasilan ra.

10 Ubu notu afakataka munuk, ovu Ia notu ma tamata ra munuk
rfadawang Ia. Ia nfadoku roak ma Yesus ntuan susa rivun ma neluk Raja i
wol Ni salasilan, ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra. Ba afa i nfadoku
roak yai kena urun! Ba tali Yesus Ni susa avyai, na Ubu nasusan roak
linga'an ma nala tamata rivun ma reluk yanan ra, ma Ni dawan nvotuk
na'a ira vali.
11 Yesus na'i vatuk roak dida salasilan ra, ba Ia notu ma dida vava'at
ra rmerat urun. Yesus ovu ita tamata ovi notu roak ma dida vava'at ra
rmerat urun a, Yamadida isa watan. Wean inyai bi, Yesus wol nma'it ma
nfalak ne, Ni tiniman ita.
12 Yesus nfalak roak verin Ubu ne,

“Ya'a veka ufamalik naram a verin Ning tiniman ra,
ovu veka udedang verin Oa ma ufadawang Oa na'a rira sidovung a.”*

13 Yesus nfalak vali ne,

“Ya'a veka ufaklo'i a'uk Ning vava'at a verin Oa ta Ubu.”

Ia nfalak vali ne,

“Ini Ya'a ovu yanak ovi Ubu mala roak verin Ya'a.”†

14 Ubu yanan ra tamata vali ira, ba amar isa veka rmata. Wean inyai
bi, Yesus neluk tamata ma nva'at wean ita, boma tali Ni matmatan a, na
not-visal nitdawan i ni ngrebat ma nfareta matmatan a.
15 Lan a, tamata ra munuk rva'at wean watan wol rira akataka, tevek
rbobar lalawatan matmatan. Na'uk Yesus nfatalik ita tali matmatan ni
ngrebat a, boma wol tbobar roak matmatan a.‡
16 Ba terang a valing averi, lyawan urun ne, Yesus wol nlobang Ubu Ni
sansinir ovi rna'a lanit ratan ra. Na'uk Ia nlobang ita, tamata ovi Abraham
ubun-nusin ra.
17 Wean inyai bi, Yesus musti neluk tamata ma wean lahir ita, tamata
ovi tna'a lanit ivavan ini, ma ntuan susa vali wean susa ovi ba'i tatuan

---

‡ **2:7 2:7** Tafsiran etal dawan ra rfalak ne, ***ia*** na'a ayat ini, ihin a ne, tamata ra. Sama vali ovu ayat 8. § **2:8 2:8** Mazmur 8:5-7 * **2:12 2:12** Mazmur 22:23 † **2:13 2:13** Yesaya 8:17-18 ‡ **2:15 2:15** Vai Yunani nfalak ne, ***tamata ra rbobar matmatan*** ihin na'a vai Yunani ne, babobar yai nfareta ira, wean tamata isa nfareta ni sansinir a.

ra, boma Ia neluk dida Mela Falurut Ila'a.§ Na'a Ni karya ma neluk Mela
Falurut Ila'a, na nfaturu Ni rala lolin verin tamata ra ovu notu lalawatan
afa ovi Ubu nfalak ra. Tali Ni karya yai bi na'i vatuk tamata rira salasilan
ra munuk.*
18 Tevek Yesus ntuan susa dawan na'ut i nitdawan a nlabir teman Ia, ba
Ia bisma nlobang vali ita, na'ut i nitdawan a nweang ita.

3

Yesus Ni dawan nlia Musa

1 Ba terang a valing ovi myorang Ubu, bira vava'at ra rmalola, ovu Ubu
nfili roak mia ma veka ti mnya'a lanit ratan. Fara minovak ma lolin na'a
Yesus. Ita torang ne, Ia neluk Ubu Ni rasul, ovu neluk Mela Falurut Ila'a
verin ita.
2 Ia not-orang lalawatan Ubu i nfili Ia, Ni afa ovi nfalak ra. Musa notu
vali wean inyai ma not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, ma nsi'ik
ma lolin Ubu Ni rahan a. Ihin a ne, ia nsi'ik ma lolin Ubu Ni tamata ra.
3 Na'uk inovan ma tfadawang ovu talang Yesus nlia tali Musa. Inyai
wean lahir i tamata ra rfadawang tamata i notu rahan, nlia tali rahan i
notu yai.
4 Rahan ra munuk tamata ra rfadiri ira, na'uk Ubu a'uk sa'i notu munuk
afaka watan.
5 Musa neluk tamata sansinir ma not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra na'a ni karya verin Ubu Ni tamata ra. Ia ni karya ma nfalyawang na'a
afa ovi Ubu veka nfavotuk na'a amar ovi veka rma ini.
6 Na'uk Kristus, Ubu Yanan Ia. Ia not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak
ra, ovu nfareta munuk afakataka na'a Ubu Ni Rahan a. Ita tamata ovi
torang Yesus weadida lahir Ubu Ni Rahan a, wean i raladida ra wol kako'u
ovu dida inorang a nangrebat, ma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia.

Ubu nfangnanang tamata ovi wol rot-orang afa ovi nfalak ra

7 Ba terang a valing averi, fara myorang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak a
wean ini,
“Amar ini*, wean i mryenar Ubu vain a,
8 na deka fyangrebat ralabira ra wean ububir-nusibira ra.
Lalan ana, ira rangal Ubu, ovu rlabir teman Ia na'a wan lean vu
dawan.†
9 Ubu nfalak ne, ‘Ira rlabir teman Ya'a,
velik ne rsi'ik munuk roak afa ovi otu ra na'a varat vutfa'at ralan a.

---

§ **2:17 2:17** Yahudi rira Mela Falurut Ila'a isa watan. Ia nfareta mela falurut ra munuk. Ia sa'i nti ruang i nmerat rahi lia munuk na'a rira Rahan Dawan Falurut ralan a. Lokat varat, na tamata Yahudi rtaha rira afwatan ra ma rala verin mela falurut ra ma rfedan ira, beti Mela Falurut Ila'a ntaha afwatan avyai lararira ra nti ruang yai ralan a. Notu wean inyai, fasa watan na'a varat isa ralan a, ma naflurut verin Ubu ma na'i vatuk rira salasilan ra. Yesus nva'at ewal ma neluk dida Mela Falurut Ila'a, tevek laran nvoat ma ntevut ita, ba wol tperlu ma tala afwatan roak ma neluk dida korban verin Ubu. * **2:17 2:17** Yesus neluk tamata ma wean lahir ita, na'uk wol notu salasilan. Nitdawan nlabir teman Ia, wean nlabir teman tamata ra vali. * **3:7 3:7** ***Amar ini*** ihin a ne, amar ovi Ubu nala verin tamata ra ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu rorang Ia, boma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Msi'ik ayat 13 vali. † **3:8 3:8** Ayat ini nsurak tamata ra ma deka wearira Yahudi uburir-nusirira ra. Na'ut lalan ana, Musa novun ira ma rti rtalik Mesir, na'uk rafena ma rorang Ubu, ba rbana na'a wan lean vu dawan ma naran varat vutfa'at. Bilangan 14:1-35; Keluaran 17:1-7.

10 Afa avyai rotu ma ungrova, ba ufalak ne,
ira rangal lalawatan Ya'a na'a ralarira ra,
ovu rafena ma rot-orang Ning vaivatul ra.
11 Ungrova, ba ufwaba lahir ne,
ira veka wol rti ma ryari ira ovu Ya'a na'a wan i utorung roak ma ala verin ira.' "‡
12 Ba terang a valing averi, msyi'ik wabira ma lolin, boma deka tamata isa vali tali bir tinemun ralan sian ovu inan ma notu watan salasilan ra, ma ti naran i nafla talik Ubu i nva'at a ma wol norang roak Ia.
13 Na'uk msyifangrebat ralabira ra lokat amar, boma ralabira ra deka wean vatu, tevek salasilan ni siweang a. Ba msyifangrebat ralabira ra na'a amar ovi tamata ra rfalak obin ne, "amar ini."
14 Tevek dida vava'at isa roak ovu Kristus, ovu veka dida munuk afa lolin ovi Ubu nala roak verin Ia. Na'uk musti tot-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, tali amar i beti torang Ia ma ti naran i wol dida amar roak.
15 Mingnanang afa ovi rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,
"Amar ini, wean i mryenar Ubu vain a, na deka fyangrebat ralabira ra wean ububir-nusibira ra.
Na'ut lalan a, na ira rangal Ubu, ma rafena ma rot-orang afa ovi Ia nfalak ra."§
16 Tamata aba rarenar Ubu Ni vaivatul ra, na'uk rangal Ia obin? Tamata avyai, tamata ovi Musa novun roak ira ma rban-talik Mesir.
17 Ubu nangrova tamata aba, ti naran varat vutfa'at? Ia nangrova tamata ovi Musa novun roak ira ma rban-talik Mesir. Tamata avyai rmata na'a wan lean vu dawan, tevek rotu salasilan.*
18 Na'ut inyai, na Ubu near nfasoba ira wean ini, "Mia veka wol ti mnya'a wan i utorung roak verin tamata ovi rorang Ya'a ma ryari ira ovu Ya'a!" Ia nfalak verin aba? Ia nfalak wean inyai verin tamata ovi rafena ma rorang Ia.
19 Ba misusan ralabira ra ma lolin, tevek tka'a roak ne, tamata avyai veka wol ryari ira ovu Ubu na'a wan i ntorung roak, tevek wol rorang Ia.

4

Amar i Ubu nfadoku ma tyari ita

1 Terang a valing averi, Ubu Ni tnorung nana'a obin. Ni tnorung nfalak ne, iki watan norang Ia, na veka nyari ia ovu Ubu. Ba msyi'ik wabira ma lolin, beta ne tamata boku tali mia wol bisma ti ryari ira, wean lahir i Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung yai.*
2 Tamata ra rfamalik roak Ubu Ni Ivar Lolin a verin ita, wean i lalan a rfamalik roak verin ubud-nusid ra. Na'uk wol uturira akataka, tevek rarenar Ivar yai, na'uk rafena ma rorang.
3 Ita tamata ovi torang Ubu sa'i veka tyari ita ovu Ia, wean nfalak na'a Ni tnorung a. Ubu nfamalik na'a afa yai verin tamata ovi wol rorang Ia ne,
"Ungrova ovu ufwaba roak ne, ira veka wol rti ryari ira ovu Ya'a."

---

‡ **3:11 3:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rangal Ubu veka wol ryari ira ovu Ia na'a wan i ntorung roak verin tamata ovi rorang Ia. Mazmur 95:7-11 § **3:15 3:15** Mazmur 95:7-8 * **3:17 3:17-18** Bilangan 14:1-35 * **4:1 4:1** Lalan ana, Ubu nfadoku ma novun tamata Yahudi ra ma rti talik Mesir, ma rti wan i rfanara ia ne, Kanaan. Ubu nfadoku vali ma tamata ovi rorang Yesus, veka ryari ira ovu Ia na'a lanit ratan.

Na'ut i Ubu notu munuk roak lanit ivavan a, na Ni karya roak rok, ba
nyari Ia.†
4 Ita tka'a roak ne, Ubu nasusan munuk roak amar verin ita ma tyari ita,
tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu notu munuk roak afakataka,
ba ti naran amar ifitu, beti nyari Ia.”‡
5 Ubu nfalak vali roak na'a Surat Ralan ne, “Tamata ovi wol rorang Ya'a,
wol bisma ryari ira ovu Ya'a.”§
6 Ba lyawan roak ne, tamata boku veka ryari ira ovu Ubu. Tamata ovi
rarenar lan roak Ubu Ni Ivar Lolin a, na'uk wol rot-orang, na ira wol ryari
ira wean inyai.
7 Ba Ubu nfadoku amar ngorva'an ma tamata ra bisma ryari ira ovu Ia.
Amar yai ihin a ne, fiang ini. Tali na'ut i Musa nana'a, nata varat ratratut
relak roak, beti Ubu nfalak afa ini nahu Raja Daud, wean lahir i ufalak
roak na'a ratan ne,
“Amar ini, wean i mryenar Ubu vain a,
na deka fyangrebat ralabira ra.”*
8 Lan ana, Yosua novun roak tamata Yahudi ra ma rti wan i ryari ira ovu
Ubu, na'uk wol ryari ira wean Ubu ralan nfalak a. Wean i tamata Yahudi
ra bisma ryari ira ovu Ubu na'a wan yai, na Ia wol notu tnorung roak ma
nala amar liak ma veka tyari ita ovu Ia.†
9 Ba Ubu nfadoku roak amar isa verin Ni tamata ovi rorang Ia, ma
irmunuk veka ryari ira ovu Ia. Inyai wean i Ubu nkarya amar inean,
na'uk na'a amar ifitu a, na nyari Ia tali Ni karya a.
10 Iki watan wean i nyari ia ovu Ubu, na ia veka nyari roak ia tali ni
karya ra, wean lahir i Ubu nyari roak Ia na'ut i notu munuk lanit ivavan
a.‡
11 Mya ma did tinemun tkiwal ovu ralad urun ma tyari ita ovu Ubu.
Totu wean inyai, boma deka tamata isa vali tali ita nleka na'a ni inorang
a, wean tamata Yahudi ovi lalan a rafena ma rorang Ubu, ba wol ryari ira
ovu Ia.
12 Ba tkiwal ma torang urun Ubu Ni Vaivatul ra, tevek Ni Vaivatul ra rvua
ngrebat ovu rala vava'at. Ni Vaivatul ra ramneran urun, nlia nahin blawat
i namneran mela-balit a, tevek rlahi dida fikiran ra ovu raladida ila'a ra.
Ni vaivatul ra rfaturu munuk afa fanfonak ovi rna'a raladida ra, wean
relat ovu lurid ovi rna'a tenadida ra. Ia nfadoku vali ne, afa fanfonak
avyai munuk lolin te sian, ovu Ia nka'a munuk afa ovi rna'a raladida ra.
13 Ia nrea ovu nka'a munuk afa ovi trea ovu afa ovi wol trea ra, tevek
afakataka munuk ratvelar na'a wahan ralan a. Ita veka tvalat Ia na'a afa
ovi totu ra.

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a i nlia Yahudi rira mela falurut ra munuk

14 Ita dida Mela Falurut Ila'a Ni dawan nlia munuk afakataka, ovu nrata
roak lanit ratan ma nana'a Ubu wahan ralan a. Inyai Yesus, Ubu Yanan a.
Ni lolin a, musti tatorung ovu ralad urun ne, torang Ia.
15 Dida Mela Falurut Ila'a nfan-aran ovu nfarnuang dida laklekan ra.
Ia nka'a ma nlobang ita, tevek nitdawan nlabir teman Ia na'a afakataka
munuk wean ita vali, na'uk Ia wol notu salasilan.

---

† **4:3 4:3** Lalan ana, tamata ovi wol rorang Ubu wol ryari ira ovu Ia, na'uk wan ma ryari ira nana'a roak, tevek tka'a roak ne, Ni karya roak rok, ba nyari Ia. Mazmur 95:11 ‡ **4:4 4:4** Kejadian 2:2 § **4:5 4:5** Mazmur 95:11 * **4:7 4:7** Mazmur 95:7-8, Ibrani 3:7-8, 15 † **4:8 4:8** Ulangan 31:7; Yosua 22:4 ‡ **4:10 4:10** Keluaran 2:2

16 Ba deka tbobar ma tatuan Ubu na'a dida falurut ra, tevek nfaturu Ni
rala lolin verin ita. Ia ntaha fareta a ovu nlobang lalawatan ita. Tfaseri
Ubu ma taflurut, boma na'ut amar i tatuan angangal te susa ra, na nlobang
ita ovu nfaturu Ni rala lolin verin ita.

5

Yesus Ni karya felan a naling ia ovu Yahudi rira Mela Falurut Ila'a rira karya

1 Terang a valing averi, Ubu nfili Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ntali
tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Mela Falurut Ila'a nala tamata rira falurut
ra ma nera verin Ubu, ovu ntaha tamata rira persembahan ra verin Ubu.
Ia nfedan afwatan ovi tamata rala vali ma reluk rira korban verin Ubu,
boma na'i vatuk rira salasilan ra.*
2 Tamata i neluk Mela Falurut Ila'a yai bisma nfaturu ni rala lolin, ovu
ntahang nal ralan verin tamata ovi rboda ovu tamata ovi rban-sala ra,
tevek ia tamata watan ia wean vali ira, ba wol ka'i nangrebat na'a afa
rivun.
3 Wean inyai bi, ia musti nfedan afwatan ovi tamata ra rala ma reluk
rira korban verin Ubu, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. Wol mane
notu wean inyai verin tamata ra watan, na'uk verin ia vali, boma Ubu na'i
vatuk ni salasilan ra.†
4 Wol tamata isa vali bisma ka'i nfili tenan a ma neluk Mela Falurut Ila'a.
Ubu a'uk sa'i nfili tamata ma nfabana Ni karya a. Inyai wean lahir i notu
lan roak verin Harun.
5 Kristus wean vali inyai. Ia wol nsikat tenan a ma neluk Mela Falurut
Ila'a, boma tamata ra rsoak ma rfadawang Ia, na'uk Ubu a'uk sa'i nfili Ia.
Ubu nfalak verin Ia ne,
"Ya'a Yanak Oa!
Amar ini lahir, ufalak verin Oa ne, Yamam Ya'a."‡
6 Ubu nfalak vali roak na'a Surat Ralan ne,
"Ufili roak Oa ma meluk Mela Falurut, nata ti wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin Melkisedek."§
7 Na'ut i Yesus nva'at na'a lanit ivavan a obin, na Ia naflurut ovu nvakar
ma nfaktanit, ma nera verin Ubu i bisma nfatalik Ia tali matmatan a. Ubu
nrenar Yesus Ni falurut ra, tevek Yesus nalang Ia ovu not-orang lalawatan
afa ovi Ubu ralan nfalak ra.*
8 Velik ne Ubu Yanan Ia, na'uk Ia nfakabava tenan ma not-orang
lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra, na'ut i ntuan susa dawan, nata ti naran i
nmata.
9 Ubu nfaturu roak ne, Yesus sa'i wol Ni salasilan. Ia neluk linga'an ma
nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ia notu
wean inyai verin tamata ovi rot-orang afa ovi nfalak ra, nata ti wol ni
wahan.
10 Ubu nfili roak Ia ma neluk Mela Falurut Ila'a, wean lan a notu vali
verin Melkisedek.

Deka mifla talik bira inorang a na'a Yesus Kristus

---

* **5:1 5:1** Msi'ik Ibrani 2:17 ovu ni catatan kaki, ma nfalyawang Yahudi rira Mela Falurut Ila'a rira karya. † **5:3 5:3** Imamat 9:7 ‡ **5:5 5:5** Mazmur 2:7 § **5:6 5:6** Mazmur 110:4 * **5:7 5:7** Matius 26:36-46; Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46

11 Inamami obin ma amfamalik afa rivun verin mia na'a Yesus ovu
Melkisedek, na'uk susa ma amfamalik afa avyai, tevek byosa na'a bira
inorang ma wol mryenar, ovu mnanat beti fyan-aran.†
12 Velik aba, bira amar naran roak ma myair tamata liak ra, na'uk wol
mkya'a ma dawan obin na'a afa ovi Ubu nfalak ra. Amfalak wean ini,
tevek tamata liak rair mia obin na'a afa ovi Ubu nfalak ra, ma lokat tamata
inorang musti rka'a, na'ut i beti rorang Yesus. Ba afa ovi rair verin mia yai
wean susu i kasiko'u yanat ra renu, tevek ira wol bisma ra'an afamtahan
ovi rangrebat obin.‡
13 Iki watan ni inorang wol nangrebat obin, na ia wean kasiko'u yanat
obin ma nenu susu lalawatan. Na'a ni vava'at a ni inorang wol nmela, ovu
wol nka'a ma dawan obin ne, inba kena te inba sala.§
14 Na'uk tamata ovi raftibang roak, ira bisma ra'an roak afamtahan ovi
rangrebat ra. Wean vali inyai verin tamata ovi rira inorang nangrebat
roak. Ira ba'i rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ba rka'a roak ne, inba kena
ovu inba sala.

6

1 Terang a valing averi, deka myair watan afa ovi tamata inorang ra
munuk musti rka'a, na'ut i beti rorang Kristus. Lan ana, tair roak ma
tamata ra musti rahil ma deka rotu kikyai afa ovi wol ihir akataka, ovu
tair vali na'a afa ovi rotu ma tamata ra rorang Ubu. Ba deka tair ewal afa
avyai, na'uk mya ma tair na'a afa ovi rotu ma dida inorang a ntafal ma
nangrebat.
2 Ita deka tair ewal afa ovi rfamalik roak na'a i wean inba ma rbaptis
tamata ra, rfadoku limarira ra na'a tamata ulurira ratan ra ma raflahar
ira, amar i Ubu veka nfava'at ewal matmatan ra, ovu Ubu veka nukun
tamata ovi rafena ma rorang Ia, nata ti wol ni wahan.
3 Na'uk wean i Ubu ntorung, na mya ma tair afa ovi veka rotu ma dida
inorang ntafal ma nangrebat.*
4 Tevek wean i tamata ra rafla talik rira inorang na'a Kristus, na wol afa
isa vali bisma nlobang ira ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Lan
ana, ira rna'a roak Ubu Ni lyawan ralan a, ovu naflahar roak ira, ovu vali
nala roak Ni Roh a ma nleal ralarira ra.
5 Ira rka'a roak na'a rira vava'at ra ne, Ubu Ni vaivatul ra lolin urun.
Ira rsi'ik roak mujizat ovi Ubu notu ra, ba rfan-aran ne, Ubu veka nfaturu
vali Ni ngrebat yai na'a amar ovi veka rma ini.
6 Velik ne rfan-aran afa avyai munuk, na'uk wean i rafla talik rira
inorang a, na wol afa isa vali bisma nlobang ira ma rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra. Afa sala ovi rotu ra notu ma wean i rbaku ewal Ubu
Yanan a na'a aa walwalur, ovu rfalak sian Ia na'a tamata rivun waharira
ralan ra.

---

† **5:11 5:11** ***Inamami*** ihin a ne, tamata i ntulis surat ini ovu ni kida ra. ‡ **5:12 5:12** Afa ovi Ubu nfalak ra verin lokat tamata inorang, ma ira musti rka'a na'ut i beti rorang Yesus wean ini: myahil tali bira salasilan ra, ovu Ubu veka nukun tamata ra na'a amar i lanit ivavan a veka namwear. Msyi'ik vali Ibrani 6:1, 2. § **5:13 5:13** 1 Korintus 3:2 * **6:3 6:3** Ayat ovi ihirira wean ini: Wean i tamata ra beti rorang Yesus, na rperlu ma rair na'a i wean inba ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra ma rorang Ubu. Rair vali ma rbaptis ira na'a Yesus naran a, ovu rair ne, Ubu veka nfava'at ewal tamata ra tali matmatan, ovu Ia veka nukun tamata ovi rafena ma rorang Ia. Afa avyai lolin munuk, na'uk ayat ovi rfalak ne, musti tair ewal ma nlia tali afa avyai.

7 Bisma tfalak ne, tamata ra wean lanun i nisak ma dawan wear da'ut i
ba'i nsuta a, boma va'i ihin a lolin urun verin tamata i ni va'i a. Ba Ubu
naflahar roak lanun yai.
8 Na'uk wean i lanun wol ihin tevek lavurun-lesmat rarubu na'a, na
lanun yai wol ihin akataka lahir. Ba inovan ma Ubu veka near nfasoba
lanun yai, ovu nasnuri lavurun-lesmat avyai ma kusan lahir.†

Dida inorang a musti nangrebat

9 Teramam-valimami averi, velik ne amfalak wean inyai, na'uk am-
lobang urun mia! Amorang‡ urun ne, mia wol weabira lanun i Ubu near
nfasoba yai. Amka'a ne, myotu afa lolin ovi rfaturu ne, Ubu nsikat roak
mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
10 Ubu Ni inukun ra kena munuk, ovu wol nsiklabir na'a inukun ovi
nfasuka ra. Ia veka wol nablufang bira karya ovi myotu ovu ralabira urun
verin Ia, ovu fyaturu bira silobang a verin Ia na'ut i mlyobang tamata
inorang ra, ma naran amar ini.
11 Na'uk inamami ma lokat mia fyaturu lalawatan ralabira lolin, ti naran
i lanit ivavan a namwear, boma bisma mkya'a lahir afa lolin ovi mnyaban
tali Ubu ma veka nala verin mia.
12 Amera verin mia ma deka byosa na'a bira inorang, na'uk myorang
urun Ubu. Bira vava'at ra musti wean tamata ovi rorang urun Ubu ovu
rtahang nal ralarira, boma rira vali afa ovi Ubu nfadoku roak na'a Ni
tnorung a.

Mya ma torang urun afa ovi Ubu nfalak na'a Ni tnorung a, tevek Ia wol nkati Ni tnorung a

13 Na'ut i Ubu notu Ni tnorung a verin Abraham, na Ia ka'i nala naran a
al nafwaba lahir, tevek Ni dawan nlia munuk akataka.§
14 Ia nfalak ne, "Ya'a ka'i ufwaba ne, veka uflahar oa ovu otu ma ubum-
nusim ra rivun urun i lahir."*
15 Abraham ntahang nal ralan ma al nanaban Ubu Ni tnorung a. Ba ti
nata, Abraham nala afa i Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung a verin ia.
16 Tevek wean i tamata isa nafwaba, na ia ba'i nala tamata i ni van
dawan lia ia naran a, ma al nafwaba. Notu wean inyai ma neluk faneak
ne, veka nfakena ni tnorung yai, boma tamata ra deka rfasala kikyai ia.
17 Ubu notu vali wean inyai. Ia nfangrebat tamata ovi veka rira tnorung
yai ralarira ra, boma rka'a ma lolin ne, Ia wol nsiklabir na'a Ni tnorung
a. Ia notu wean inyai, tevek nala roak naran a ma al nafwaba ne, veka
not-nala afa ovi nfalak roak.
18 Ubu Ni tnorung ovu Ni fawaba kena munuk. Ubu wol bisma nkati afa
avyai, tevek Ia wol nsiklabir. Ba wean inyai, bi tafnerung roak na'a Ubu
ma nfangrebat raladida ra, ovu tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a Ia, ma al
tnaban Ni tnorung i veka nala verin ita.
19 Tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ubu, wean a'ur i nka'i teri roak,
tevek ita tka'a roak ne, Ubu veka nfakena munuk afa ovi nfalak roak na'a
Ni tnorung a. Tfaklo'i a'uk dida vava'at ra wean inyai, na ita wean i tna'a
roak wan i Ubu nana'a. Lan a, na'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut ralan
a, maloli dawan amafal nteri ma tamata ra wol bisma rahu rti ralan, na'a

† **6:8 6:8** Ubu veka nukun tamata ovi rotu watan afa ovi sian ra, velik ne, nlobang roak ira na'a rira inorang ma rotu afa lolin boku. Kejadian 3:17-18 ‡ **6:9 6:9** Wol tka'a tamata iki ntulis surat ini ovu tamata aba rovu penulis yai, na'uk Yunani mulai ma nfalak ***ami*** na'a ayat ini. § **6:13 6:13** Kejadian 22:16 * **6:14 6:14** Kejadian 22:16-17

ruang i nmerat rahi lia munuk. Na'uk fiang ini wol afa isa notu teri ita
ma wol tati ma tna'a Ubu wahan ralan.†
20 Yesus nti lan roak wan i Ubu nana'a ma nasusan roak linga'an verin
ita. Ia notu wean inyai ma neluk dida Mela Falurut Ila'a, nata ti wol ni
wahan, wean lan a notu vali verin Melkisedek.‡

7

Kristus ovu Melkisedek

1 Terang a valing averi, lalan ana, Melkisedek neluk raja na'a kota Salem,
ovu vali neluk mela falurut verin Ubu i Ni dawan nlia munuk afakataka.
Ia nti ma ntuan Abraham. Na'ut inyai, na Abraham notu rihi ma nfaleka
raja ra, ma newal roak ia. Ba na'ut inyai, na Melkisedek nera verin Ubu
ma naflahar Abraham.*
2 Ba Abraham nala ni perpuluhan tali afa ovi utun roak tali raja ra verin
Melkisedek. Melkisedek naran ini ihin ne a, raja i notu lalawatan afa ovi
rmalola ra. Ia neluk raja na'a Salem, ba naran isa vali ne, raja i nvua
malinan, tevek Salem ihin a ne, malinan.†
3 Wol tka'a lahir ne, Melkisedek ini renan-yaman ovu ubun-nusin aba.
Wol tka'a vali ne, rarali ia na'ut ba, ovu nmata na'ut ba. Ia wean Ubu
Yanan a ma neluk mela falurut, nata ti wol ni wahan.
4 Eka minovak! Melkisedek ini, dawan urun ia. Ubud-nusid i Abraham
dawan vali wean ia, na'uk nalang Melkisedek ma nala ni perpuluhan tali
afa ovi utun roak tali raja ra.
5 Inukun ovi Ubu nala verin Musa rfalak ne, mela falurut ra rtali arun
dawan Lewi ubun-nusin ra ovu musti rasdovu perpuluhan tali terarir-
valirira tamata Israel ra munuk, velik ne Abraham ubun-nusin munuk
ira.‡
6 Melkisedek yai wol ntali Lewi ubun-nusin ra, na'uk Abraham nala
ni perpuluhan yai verin ia. Melkisedek nera verin Ubu ma naflahar
Abraham, velik ne Ubu nala roak Ni tnorung a verin Abraham.
7 Tka'a roak ne, tamata i naflahar tamata liak ra ni dawan nlia ira.§
8 Yahudi rira mela falurut ra rala perpuluhan tali tamata Israel ra,
na'uk veka naran ni amar a ma rmata vali. Na'uk Melkisedek nala vali
perpuluhan tali Israel ra, ovu rtulis na'a Surat Ralan ne, nva'at, nata ti wol
ni wahan.
9 Ba Lewi ubun-nusin ra ba'i rala perpuluhan tali tamata Israel ra.
Na'uk bisma tfalak ne, nahu Abraham, na ira rala vali perpuluhan
verin Melkisedek, wean lahir na'ut i Abraham nala ni perpuluhan verin
Melkisedek.
10 Kena urun ma na'ut i Abraham ntuan Melkisedek, na wol rarali Lewi
ovu ubun-nusin ra obin, na'uk rna'a roak Abraham tenan a. Ba Lewi
wean i novu roak Abraham na'ut i Abraham nala ni perpuluhan verin
Melkisedek, tevek Abraham ubun nusin Lewi.*

Kristus neluk Mela Falurut Ila'a wean Melkisedek, ovu Ni dawan a nlia mela falurut ovi rtali arun dawan Lewi

---

† **6:19 6:19** Imamat 16:2 ‡ **6:20 6:20** Mazmur 110:4 * **7:1 7:1** Kejadian 14:17-20 † **7:2 7:2** Perpuluhan ihin a ne, tala persen vutu tali dida karya enan, na'a afaka watan, verin Ubu. ‡ **7:5 7:5** Bilangan 18:21 § **7:7 7:7** Tamata i naflahar tamata liak ni dawan nlia tamata ovi rala berkat tali tamata i naflahar ira. * **7:10 7:10** Abraham yanan Ishak, Ishak yanan Yakub, nata Yakub yanan Lewi. Na'ut amar i Abraham nala ni perpuluhan verin Melkisedek, na wol rarali Ishak obin. Ba Abraham yanan a ovu ubun nusin ra rna'a tenan obin.

11 Na'ut i Ubu nala Ni inukun ra verin tamata Yahudi ra nahu Musa,
na nsikat Lewi ubun-nusin ra ma reluk Yahudi rira mela falurut ra, ovu
nfalak ma rair tamata Yahudi ra, boma rot-orang afa ovi rna'a Ni inukun
ra. Ba wean i rfabana nala munuk roak afa ovi rna'a inukun avyai, na
tamata rira vava'at ra rmerat urun na'a Ubu wahan ralan a. Na'uk wol
rfabana nala inukun avyai, ba tamata rira vava'at ra wol rmerat urun na'a
Ubu wahan ralan a. Wean inyai bi, Ubu nsinir mela falurut liak nma wean
Melkisedek. Mela falurut yai wol nahu Lewi ubun-nusin ra, wean Harun.†
12 Ba wean i rkati roak mela falurut tali Lewi ubun-nusin ra ovu mela
falurut liak, na inyai ihin a ne, rkati vali roak Musa ni inukun ra.
13 Mela falurut i Ubu nfili Ia ini, wol nahu Lewi ubun-nusin ra, na'uk
nahu arun dawan liak. Tamata ovi rahu arun dawan liak yai wol fasa
obin rkarya ma rtaha tamata rira korban ra verin Ubu, ma ti rfadoku na'a
wan i ba'i rasnuri rira korban verin Ubu.‡
14 Ita tka'a munuk roak ne, Duila'a Yesus ntali arun dawan Yehuda. Ba
Musa ni inukun ra wol rfalak ne, bisma rfili mela falurut tali arun dawan
yai ma rkarya verin Ubu.
15 Duila'a Yesus nma ma neluk mela falurut wean lahir lan a Melkisedek
neluk mela falurut. Ba lyawan lahir ne, Ia wol nahu Lewi ubun-nusin ra.
16 Duila'a Yesus neluk mela falurut, wol ntali inukun i nfalak ne, mela
falurut musti rtali Lewi ubun-nusin ra. Na'uk Ia neluk mela falurut tevek
Ni ngrebat, ovu Ni vava'at i wol ni wahan.
17 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Oa meluk mela falurut, nata ti wol ni wahan,
wean lan a otu vali verin Melkisedek.”§
18 Ubu nfadok-aling roak Musa ni inukun ra, tevek wol fyawarira, ovu
wol rot-nala ma tamata rfaseri Ubu.
19 Musa ni inukun ra wol rot-nala ma tamata rira vava'at ra rmalola. Ba
wol tfaklo'i roak dida vava'at ra na'a inukun avyai. Na'uk fiang ini tfaklo'i
a'uk dida vava'at ra verin Yesus, boma notu ma tfaseri Ubu.
20 Nlia tali inyai, na ita tka'a ne, Yesus neluk mela falurut ma Ni karya
lolin lia mela falurut ovi rtali Lewi ubun-nusin ra, tevek Ubu nafwaba roak
ma Yesus neluk mela falurut. Na'uk Ubu wol notu wean inyai verin mela
falurut ovi ula roak ira.
21 Na'ut i Ubu nfili Yesus ma neluk mela falurut, na Ia nafwaba lahir ne,
“Ya'a ufwaba roak ma veka
wol ukati afa ovi ufalak roak na'a Ning fawaba a ne,
‘Oa meluk mela falurut, nata ti wol ni wahan.’ ”*
22 Tali Ubu Ni fawaba yai, na ita tka'a tnorung ngorva'an a tali afa i Yesus
notu a. Tnorung yai lolin lia Musa ni inukun ra, ovu Ia veka nfakena lahir
Ni tnorung yai.†
23 Terang a valing averi, eka tanovak ewal na'a afa isa ini. Tamata Yahudi
rira mela falurut ra musti rivun ira, boma na'ut i rmata, na liak ra bisma
rkati ira ma rfabana rira karya a.

---

† **7:11 7:11** Harun ntali arun dawan Lewi. ‡ **7:13 7:13** Wan i tamata Yahudi ba'i rfadoku rira korban ra, vai Mala nfalak ne, *mezbah*. Yahudi rira mela falurut ra ba'i rasnuri afwatan ovu afa liak ovi tamata rala ma reluk rira korban verin Ubu na'a wan yai. § **7:17 7:17** Mazmur 110:4 * **7:21 7:21** Mazmur 110:4 † **7:22 7:22** Ubu notu Ni tnorung mnanat i nbana ula lalean a ovu Musa, ma nala Ni inukun ra verin ia. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal.

24 Na'uk Yesus nva'at nata ti wol ni wahan, ba Ia neluk mela falurut,
nata ti wol ni wahan. Wean inyai bi wol mela falurut liak roak ma rkati
Ia.
25 Ba Yesus Ni ngrebat ma nsikat nala tamata ra tali rira salasilan ra, tali
amar ini, nata ti wol ni wahan. Notu wean inyai verin tamata ovi rorang
Ia ma rfaseri Ubu. Ia nva'at, nata ti wol ni wahan, boma nera verin Ubu
ma nlobang ira.
26 Yesus Ni vava'at a lolin urun, ba inovan ma neluk Mela Falurut Ila'a
verin ita. Ia Ni vava'at a nmerat urun, wol notu afa sala, ovu wol Ni
salasilan. Ia Ni vava'at a naling ia tali tamata salasilan ra, ovu vali Ubu
nala Ia ma nrata roak lanit ratan ma na'a wan i karatat lia munuk.
27 Ia wol wean Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ra ma lokat amar, na musti
rfedan afwatan ra ma reluk rira korban verin Ubu ma na'i vatuk rira
salasilan ra. Rotu wean inyai, beti rfedan afwatan ovi tamata ra rala vali
verin Ubu, boma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Na'uk Yesus ka'i nala
tenan a ma neluk korban verin Ubu. Ia notu wean inyai fasa watan.‡
28 Musa ni inukun ra rfalak ne, tamata ra reluk Mela Falurut Ila'a, na'uk
wol rira ngrebat, tevek tamata watan ira. Na'uk Ubu nala roak Ni inukun
ra verin Musa, beti nafwaba ma nsikat Yanan a ma neluk Mela Falurut
Ila'a. Ubu Yanan a Ni ngrebat dawan urun ovu wol Ni salasilan akataka,
nata ti wol ni wahan.

8

Yesus neluk Mela Falurut Ila'a ma nlobang ita

1 Terang a valing averi, tali afa ovi tangrihi munuk roak yai, ihin a ne:
Ita dida roak Mela Falurut Ila'a wean ini. Ia ndoku Ubu wan i nfareta a,
Ni lihir mela, na'a lanit ratan. Ubu Ni dawan lia munuk afakataka.*
2 Ia nkarya ma neluk Mela Falurut Ila'a na'a wan i nmerat rahi lia
munuk. Ihin a ne, na'a rahan falurut mnga'un i na'a lanit ratan. Duila'a
sa'i not-nala rahan yai, ovu rahan yai wol wean befak dawan i lalan a
tamata ra rotu ma raraning Ubu na'a.
3 Ubu nfili lokat Mela Falurut Ila'a, ma rfedan afwatan ovi tamata ra rala
ma reluk rira korban verin Ia. Ira rtaha vali afa liak ovi tamata ra rala ma
reluk rira persembahan verin Ubu. Yesus neluk Mela Falurut Ila'a verin
ita, ba Ia musti nala vali afa isa ma neluk Ni korban verin Ubu.†
4 Wean i Yesus nana'a lanit ivavan ini obin, na wol neluk mela falurut.
Tevek tamata ovi reluk mela falurut ra rna'a roak, ma rala korban ra verin
Ubu, ma rot-orang inukun ovi Ubu nala verin Musa.
5 Mela falurut ra rkarya na'a Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ivavan
a. Rahan yai felan labir mane wean watan afa ovi rna'a lanit ratan. Ita
tka'a afa ini, tevek na'ut i Musa mane nfadiri befak dawan ma raraning
Ubu na'a, na Ubu nfalak verin ia ne, “Mungnanang! Motu munuk befak
dawan yai wean lahir i ufaturu roak verin oa, na'ut i mna'a vuar Sinai.”‡
6 Na'uk fiang ini, Yesus Ni karya na'a lanit ratan a lolin rahi mela falurut
ra rira karya na'a lanit ivavan a. Yesus neluk leta verin ita na'a Ubu Ni
tnorung ngorva'an i notu ma ita lolin ewal ovu Ubu. Tnorung ngorva'an

‡ **7:27 7:27** Imamat 9:7 * **8:1 8:1** Mazmur 110:1. Msi'ik vali Ibrani 1:3. † **8:3 8:3** ***Afa isa*** ihin a ne, Yesus nala tenan ma neluk Ni korban verin Ubu. Ia nala korban yai fasa watan. Msi'ik Ibrani 9:12, 25-26. ‡ **8:5 8:5** Keluaran 25:40

yai lolin urun ma nlia tnorung i mnanat a, tevek afa ovi Ubu ntorung roak
ma nala verin ita nahu Yesus, lolin urun.§
7 Tnorung mnanat yai wol not-nala ma tamata rira vava'at ra lolin ewal
ovu Ubu, ba Ia nala tnorung ngorva'an a ma al nkati inukun avyai.
8 Ubu nsi'ik, na Ni tamata ra rotu sala, ba ntabu ira, ma nfalak ne,
"Kena urun ma veka naran ni amar a,
na Ya'a veka otu tnorung ngorva'an verin tamata Israel ra, ovu tamata ovi
rtali arun dawan Yehuda.*
9 Tnorung ngorva'an ini wol wean tnorung i otu roak ovu uburir-nusirira
ra,
na'ut i utaha limarira ra ma ovun ira ma rdir-talik negara Mesir.
Ira wol rot-orang afa ovi ufalak ra na'a Ning tnorung a,
ba wol ukamlabir roak ira.
10 Na'uk veka otu Ning tnorung ngorva'an verin tamata Israel ra wean ini:
Na'a amar ovi veka rma ini, na Ya'a veka ufadoku Ning inukun ra na'a
rira fikiran ra, ovu veka utulis inukun avyai na'a ralarira ra.
Ya'a veka eluk Ubu verin ira,
ovu ira veka reluk Ning tamata ra.
11 Ira veka wol rair roak terarir-valirira ra,
ovu veka wol rair vali rira tiniman ra ma rka'a Duila'a,
tevek ira munuk, ko'u te dawan,
veka rka'a Ya'a.
12 Na'ut inyai, na Ya'a veka a'i vatuk rira sala ra,
ovu veka wol ungnanang roak rira salasilan ra."†
13 Ba terang a valing averi, Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung ngorva'an
a ne, tnorung ngorva'an nkati roak tnorung i mnanat yai. Tevek tnorung
mnanat yai mnanat da'in roak, ovu veka nmamu watan.

9

Tamata Yahudi rira befak dawan ma raraning Ubu na'a, ovu mela falurut ra rkarya na'a inyai

1 Terang a valing averi, lalan ana Ubu nala Ni tnorung mnanat verin
Musa. Tnorung yai ni adat ma nfalyawang wean inba ma tamata ra
rfadawang Ubu, ovu rahan ma tamata raflurut na'a. Rahan yai tamata
ra ka'i rotu watan.*
2 Ira rotu rahan yai tali afwatan ulin ma felan a wean befak dawan, ma
mela falurut ra ba'i raraning Ubu na'a. Ira relak befak dawan yai na'ut
irua, ma ruang isa na'a muri, na isa na'a ulu. Ira rfanara ruang i na'a
muri yai ne, ruang i nmerat urun a. Na'a ruang yai, na rfadoku damar
wan ovu meja ma ba'i rfadoku roti ovi rala ma reluk rira persembahan
verin Ubu.
3 Na'a ruang i nmerat urun yai ralan a, na rfaklo'i maloli dawan amafal
isa ma nteri ruang i na'a ulu a. Ira rfanara ruang i na'a ulu yai ne, ruang
i nmerat rahi lia munuk a.†

---

§ **8:6 8:6** Tnorung mnanat ihin a ne, Musa ni inukun ra. Msi'ik vali Ibrani 7:22. * **8:8 8:8** Tamata Israel ra, ovu tamata ovi rtali arun dawan Yehuda, irmunuk tamata Yahudi ira. † **8:12 8:12** Yeremia 31:31-34 * **9:1 9:1** Ubu nala Ni inukun ra verin tamata Yahudi nahu nabi Musa. Inukun avyai bis tfalak ne, Ubu Ni tnorung mnanat (te tnorung i ula lalean). † **9:3 9:3** Na'a befak dawan yai, na rfaklo'i maloli dawan amafal irua. Isa neluk falfolat ma Yahudi rira mela falurut ra rahu inyai. Isa vali nteri ruang i na'a ulu ovu ruang i na'a muri.

4 Na'a ruang i nmerat rahi lia munuk yai, na rfadoku wan i ba'i rasnuri
afa ovi umarira ra voan lolin. Wan yai rotu tali masa. Vatvatat‡ isa na'a
vali ruang yai. Rfanara vatvatat yai ne, vatvatat tnorung. Ira rala masa
ma rsoka munuk lahir na'a vatvatat yai. Vatvatat yai nsa'a vatu nglavar
irua i rtulis inukun vutu ovi Ubu nala verin Musa, ovu suran masa i nsa'a
afamtahan i naran manna, ovu vali Harun ni takil i naftuvul roak a.§
5 Na'a vatvatat yai ratan a, na rfadoku walut irua na'a. Walut irua yai
nararira kerub, ovu felarira ra wean Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan a
ma rfaturu ne, Ubu nana'a inyai, ovu vanan i nfitik nyadat. Kerub irua yai
manirira ra ratvelar watan na'a vatvatat yai nulan a. Ira rfanara nulan yai
ne, wan i Ubu na'i vatuk salasilan ra. Na'uk fiang ini wol bisma amfamalik
munuk afa ovi ma lyawan verin mia.
6 Rasusan munuk roak befak dawan yai, ma afakataka rna'a munuk
warira ra, beti Yahudi rira mela falurut ra ba'i rti ruang i nmerat urun yai
a ma rfabana rira karya a.
7 Na'uk Mela Falurut Ila'a a'uk sa'i bisma nti ruang i nmerat rahi lia
munuk yai, varat isa fasa watan. Ia musti ntaha afwatan laran i neluk
persembahan verin Ubu, tevek ni salasilan ra ovu vali salasilan ovi tamata
Yahudi ra rotu, na'uk wol rka'a.*
8 Wean inyai bi, Ubu Ni Roh nfalyawang verin ita ne, linga'an ma tati
ruang i nmerat rahi lia munuk wol natvelar obin, tevek ruang i nmerat
urun nana'a obin.
9 Afa avyai rfalyawang ne, fiang ini afwatan ovi tamata ra rala ma reluk
rira korban ovu afa liak ovi rala ma reluk rira persembahan verin Ubu,
wol bisma rfamerat tamata ralarira ila'a ra tali salasilan ovi rotu ra.
10 Tevek adat avyai rfamalik watan na'a fana'an-fanenu ra, ovu afa ovi
tamata rotu ma al rfamerat tenarira ra, wean rira adat a. Na'uk afa avyai
wol rotu ma tamata ralarira ra ovu rira fikiran ra rmerat urun. Ira rorang
adat avyai, ti naran i Ubu Ni tnorung ngorva'an yai nma.†

Yesus neluk dida Mela Falurut Ila'a, ma nkarya na'a befak dawan na'a lanit ratan i lolin lia tali befak dawan mnanat i na'a lanit ivavan a

11 Na'uk Kristus nma roak ma neluk Mela Falurut Ila'a, ma nala afa ovi
lolin verin tamata ra. Ia nti roak befak dawan i na'a lanit ratan ralan a.
Befak dawan yai lolin ovu nmerat lia befak dawan i lan a Musa notu a,
ovu vali wol ntali lanit ivavan ini.‡
12 Kristus nti ruang i nmerat rahi lia munuk ralan a, na wol ntaha bibi
brana laran a, te sapi ko'u laran a. Ia nti ruang i nmerat rahi lia munuk
yai ralan a fasa watan, ma ka'i nala laran a ma al nakvanak dida salasilan
ra, nata ti wol ni wahan.
13 Tamata Yahudi ra rangal adat tali Musa ni inukun ra, ma ka'i rfangra
tenarira ra ovu afa ovi rotu ra. Wean inyai bi, Yahudi rira mela falurut ra
rala bibi brana laran a ovu sapi brana laran a, ma rasmir na'a ira, boma

‡ **9:4 9:4** Tamata ra rala masa ma rsoka munuk lahir na'a vatvatat yai, ma nfaturu ne, Ubu nana'a ovu Ni tamata ovi rorang Ia, fruarira ra. § **9:4 9:4** Keluaran 16:33, 25:10-16, 30:1-6; Bilangan 17:8-10; Ulangan 10:3-5; Wahyu 11:19 * **9:7 9:7** Imamat 16:2-34 † **9:10 9:10** Ubu notu Ni tnorung mnanat (i nbana ula lalean a) ovu tamata Yahudi ra, ba ia nfalak ma Musa nala Ni inukun ra verin ira. Na'uk na'a Ni tnorung ngorva'an a, na Yanan i Yesus laran nvoat ma al ntevut ita tali dida salasilan ra, boma tamata ovi rorang Ia veka rira vava'at kakiwal. ‡ **9:11 9:11** Afa lolin avyai wean ini: Yesus nma ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal, ovu nala malinan verin tamata ra, ovu vali naflahar tamata ra.

rfamerat ira. Ira rala vali sapi vata i wol yanan obin ma rasnuri ia ma ni
kyavu a, rala ma al rasmir na'a tamata avyai, boma tenarira ra rmerat.§
14 Na'uk Kristus laran a lolin lia tali afa avyai, tevek Ubu Ni Roh i nva'at
kakiwal a nala ngrebat verin Ia. Wean inyai bi, Kristus ka'i nala tenan a
ma neluk korban i nmerat urun, tevek Ia wol Ni salasilan. Ia notu wean
inyai ma nfamerat raladida ila'a ra tali afa ovi totu ma wol ihir akataka,
boma bisma tfadawang Ubu i nva'at a.
15 Ba Kristus neluk leta verin ita na'a Ubu Ni tnorung ngorva'an yai,
boma tamata ovi Ubu nera roak ira, bisma rira munuk kalolin ovi Ubu
nfadoku roak na'a Ni tnorung a. Kalolin avyai rna'a, nata ti wol ni wahan.
Kristus nmata ma ntevut ira tali rira salasilan ovi rotu ma rangal Ubu Ni
tnorung mnanat i nala verin Musa.
16 Wean i tamata isa mane nsiduk ni metan ra, na ia notu surat kuasa
verin yanan te ubun ra. Na'uk wean i wol nmata obin, na surat yai wol
ihin akataka obin. Surat yai bisma fyawan, wean i tamata ra rka'a lahir
ne, tamata i notu surat yai nmata roak.
17 Tevek wean i tamata i notu surat yai nva'at obin, na wol bisma rfabana
surat yai obin. Wean i tamata i notu surat yai nmata roak, beti bisma
rfabana surat yai.
18 Ba rfedan afwatan ovu rasmir laran a, beti bisma rfabana nala
tnorung i ula lalean.
19 Lalan ana, Ubu nala Ni inukun ra verin Musa. Na'ut i Musa nfamalik
munuk inukun avyai verin tamata Yahudi ra, na ia nala bibi brana ovu
sapi ko'u lararira ra ma nsileti ovu wear. Ia nala domba vulun i navuli a
ovu aa ko'u i naran hisop anan ra, beti nsovu na'a lara i nsileti roak ovu
wear yai. Notu wean inyai, beti nasmir na'a buku lalulung i ntulis Ubu Ni
inukun ra na'a, ovu vali nasmir na'a tamata Yahudi ra.
20 Musa notu wean inyai, beti nfalak ne, “Ya'a ala lara ini ma al
ufangrebat Ubu Ni tnorung verin mia ma musti myot-orang.”*
21 Ia notu vali wean inyai na'ut i nasmir lara na'a befak dawan i ba'i
raraning Ubu na'a yai, ovu afa ovi rna'a munuk befak yai ralan a, ma
mela falurut ra rfadawang Ubu.†
22 Musa ni inukun ra rfalak ne, labir mane na'a afaka watan, na musti
rfamerat afa avyai ovu lara veki. Wean i lara wol nvoat, na Ubu wol na'i
vatuk tamata rira salasilan ra.‡
23 Ba wean inyai, na afa ovi rna'a befak dawan i ba'i raraning Ubu na'a
lanit ivavan ini, rfaturu afa ovi rna'a lanit ratan. Yahudi rira mela falurut
ra musti rfedan tamata ra rira afwatan ra ma reluk korban verin Ubu,
ovu rala lara ma al nfamerat befak dawan i na'a lanit ivavan ini. Na'uk
korban i nfamerat befak dawan i na'a lanit ratan, lolin lia tali inyai.§
24 Kristus wol nti befak dawan i tamata rotu a. Befak dawan yai labir
mane wean watan wan i nmerat rahi lia munuk a na'a lanit ratan. Na'uk
Ia nti lahir lanit ratan, ma fiang ini ndiri Ubu wahan ralan ma naflurut
verin ita.
25 Yesus wol nti lalawatan ma nala tenan a ma neluk Ni korban verin
Ubu, wean Mela Falurut Ila'a ba'i notu lokat varat ma ntaha afwatan laran,

---

§ **9:13 9:13** Imamat 16:15-16; Bilangan 19:9, 17-19 * **9:20 9:20** Keluaran 24:6-8 † **9:21 9:21** Imamat 8:15 ‡ **9:22 9:22** Imamat 17:11 § **9:23 9:23** Tamata Yahudi rala rira afwatan ra verin rira mela falurut ra ma reluk rira korban. Yahudi rira mela falurut avyai rfedan afwatan avyai, beti rala lara ma al nfamerat (*secara rohani*) rira befak dawan, boma bisma raraning Ubu.

ma neluk tamata ra rira korban verin Ubu. Na'uk Yesus Kristus nti fasa
watan wan i na'a lanit ratan ma neluk korban verin tamata ra munuk.
26 Wean i lokat varat, na Kristus nala tenan a ma neluk korban, na inyai
wean i ntuan susa lalawatan tali na'ut i Ubu beti notu lanit ivavan a.
Na'uk fiang ini lanit ivavan sarseri roak mane namwear. Ia nma roak
lanit ivavan a fasa watan ma nala tenan a ma neluk korban, al na'i vatuk
tamata rira salasilan ra.
27 Ubu nfadoku roak ma tamata ra rmata fasa watan, beti ti rdiri Ubu
wahan ralan a ma nfaleka inukun verin ira.
28 Kristus wean vali inyai. Ia nala tenan a ma nmata fasa watan ma na'i
vatuk tamata rivun rira salasilan ra. Ia veka nma ewal, na'uk wol mane
nmata ma ntevut dida salasilan ra. Ia veka nma verin tamata ovi rnaban
Ia, ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.*

10

Yesus nala tenan a fasa watan ma neluk korban verin Ubu, ma ntevut tamata rira salasilan ra

1 Terang a valing averi! Musa ni inukun ra reluk faneak watan na'a afa
lolin ovi Ubu veka nala verin ita. Ita wol tatuan afa lolin avyai tevek tot-
orang inukun avyai. Na'a Yahudi rira inukun avyai, na varat nkati varat
a, tamata ra rti ma rala rira korban ra verin Ubu, na'uk rira korban ra wol
rfamerat nal ralarira ra.
2 Wean i inukun avyai rfamerat nala tamata ovi rala fasa watan rira
korban ra verin Ubu, na veka wol rala roak rira korban ra verin Ia, tevek
wol rfikir roak rira salasilan ra.
3 Na'uk lyawan roak ne, korban ovi tamata rala lokat varat yai
rfangnanang ira lalawatan ne, tamata salasilan ira.
4 Kena urun, tevek sapi brana te bibi brana laran wol bisma na'i vatuk
tamata rira salasilan ra.
5 Wean inyai bi, na'ut i Yesus Kristus nma lanit ivavan ini, na nfalak
verin Ubu ne,
“Ubu, Oa wol inam lahir afwatan ovi tamata rala ma reluk rira korban,
ovu afa liak ovi tamata ra rala ma reluk rira persembahan verin Oa.
Na'uk Oa mususan tenang a ma neluk korban verin Oa.
6 Oa wol inam ma tamata ra rala rira afwatan ra verin mela falurut ra ma
rasnuri, ma reluk rira korban,
te afa liak ovi tamata rala ma reluk rira korban verin Ubu, ma al rkati rira
salasilan ra.
7 Nata ufalak ne,
‘Ubu, ini Ya'a! Uma boma ot-orang afa ovi ralam a nfalak a,
wean i rfamalik roak Ya'a na'a buku lalulung a.’ ”*
8 Kristus nfalak lan roak verin Ubu ne, “Oa wol inam lahir afwatan ovi
tamata rala ma reluk rira korban, ovu afa liak ovi tamata ra rala ma reluk
rira persembahan ra. Oa wol inam vali ma tamata ra rala rira afwatan ra
verin mela falurut ra ma rasnuri, ma reluk rira korban, ovu afa liak ovi
tamata rala ma reluk rira korban verin Ubu ma al rkati rira salasilan ra.”
Kristus nfalak wean inyai, velik ne rfadoku roak afa avyai na'a Musa ni
inukun ra.

---

* **9:28 9:28** Yesaya 53:12 * **10:7 10:7** Tafsiran rivun rfalak ne, buku lalulung yai ihin a ne, Musa ni kitab ilima; Kejadian ti naran Ulangan. Msyi'ik vali Mazmur 40:7-9

9 Nata Ia nfalak ne, “Ubu, ini Ya'a! Uma boma ot-orang afa ovi ralam a
nfalak a.” Ba Ubu na'i vatuk korban ovi rfadoku roak na'a Musa ni inukun
ra, ma nkati ovu Yesus Kristus Ni matmatan a ma neluk korban ngorva'an.
10 Yesus Kristus not-orang roak afa i Ubu ralan a nfalak a, ma nala tenan
a ma nmata fasa watan ma neluk korban. Tali Ni matmatan a, na nfamerat
ita tali dida salasilan ra, nata ti wol ni wahan.
11 Lokat amar, na Yahudi rira mela falurut ra munuk rdiri ma rfabana
rira karya ra, ma rala lalawatan tamata ra rira afwatan ovu afa liak ovi
rala ma reluk korban. Na'uk rira korban avyai munuk wol rot-nala ma
Ubu na'i vatuk rira salasilan ra.†
12 Na'uk Yesus Kristus ka'i nala tenan a ma nmata fasa watan ma neluk
korban verin Ubu, boma na'i vatuk tamata rira salasilan ra. Notu munuk
wean inyai, beti ndoku Ubu Ni lihir mela ma nfareta vali.
13 Ba tali na'ut inyai, na Yesus nanaban watan amar ma Ubu veka nfaleka
munuk tamata ovi rira sian Ia ma rsoak verin Ia.‡
14 Ba Yesus nmata fasa watan ma neluk korban verin Ubu, ma ntevut
roak tamata ra tali rira salasilan ra, ovu notu ma rira vava'at ra rmalola,
nata ti wol ni wahan.
15 Ubu Ni Roh nfalyawang roak afa yai verin ita ne, kena urun,
16 tevek nfalak ne,
“Ini Ya'a Ning tnorung i veka otu verin Ning tamata ra na'a amar ovi veka
rma ini:
Ya'a veka ufadoku Ning inukun ra na'a ralarira ra, ovu utulis inukun
avyai na'a rira fikiran ra.”
Duila'a nfalak wean inyai.
Ia nfalak roak wean inyai, beti nfalak vali ne,
17 “Ya'a wol ungnanang roak rira salasilan ra ovu rira afa sala ovi rotu
ra.”§
18 Ba wean i Ubu na'i vatuk munuk roak dida salasilan ra, na wol tala roak
afwatan ovu afa liak ra ma reluk dida korban ma al rkati dida salasilan
ra.

Mya ma tfaseri a'uk Ubu

19 Terang a valing averi, Yesus laran nvoat ma nmata, ba wol tbobar
roak ma tfaseri Ubu, ma ti tna'a wan i nmerat rahi lia munuk.*
20 Yesus nasusan roak linga'an ngorva'an verin ita. Linga'an i nala
vava'at verin ita ma tati wan i nmerat rahi lia munuk yai, nahu Ni
matmatan a. Yesus ka'i ntorung ma nala tenan a ma nmata verin ita.
Inyai wean lahir maloli dawan amafal i nana'a Yahudi rira Rahan Dawan
Falurut ralan a, ma ka'i namadir lahir na'ut irua. Ba linga'an ma tati wan
i nmerat rahi lia munuk a, natvelar roak.†
21 Ba fiang ini, ita dida roak Mela Falurut Ila'a isa ma nfareta na'a Ubu
Ni rahan a.‡

---

† **10:11 10:11** Keluaran 29:38 ‡ **10:13 10:13** Mazmur 110:1 § **10:17 10:17** Yeremia 31:33-34

* **10:19 10:19** Ita, tamata ovi torang Yesus, tfaseri Ubu nahu dida falurut ra, ma wean tna'a ruang i nmerat rahi lia munuk na'a lanit ratan ovu Ubu. † **10:20 10:20** Na'ut i Yesus nmata, na maloli dawan amafal i nteri ruang i nmerat rahi lia munuk yai, tali ruang liak na'a Yahudi rira Rahan Dawan Falurut ralan na'a Yerusalem, namadir lahir na'ut irua. Msi'ik Matius 27:50-51. Ihin ne, wol akataka roak ma nteri ita tali Ubu, ovu Ni Roh nleal roak raladida ra. ‡ **10:21 10:21** Tafsiran rivun rfalak ne, Ubu Ni rahan na'a ayat ini, ihin a ne, Ubu Ni tamata ra. Ibrani 3:2, 3, 5, 6; 1 Timotius 3:15.

22 Ba wean inyai, na mya ma tfaseri Ubu ovu raladida urun, ovu torang
urun Ia. Tevek Yesus nfamerat roak raladida ra ovu laran a, boma wol
tvua roak afa sian na'a raladida ila'a ra. Ia nfamerat roak tenadida ra ovu
wear i nmerat urun a.§
23 Dida dardirin a musti nangrebat na'a dida inorang a verin Yesus. Ita
tfaklo'i a'uk dida vava'at ra verin Ia, tevek not-orang lalawatan afa ovi
nfalak ra, ovu wol nablufang Ni tnorung a verin ita.
24 Ita musti tsifangnanang ita, boma bisma tsifangrebat raladida ra ma
isa nlobang isa, ovu vali totu afa ovi lolin ra.
25 Fara deka fyaroa tenabira ra tali tamata ovi rorang Ia rira sidovung
ra, wean lahir tamata boku ba'i rotu. Na'uk iva'udida ma tsisurak ovu
tsilobang ita, tevek tka'a roak ne, wol mnanat, na Duila'a veka nma ewal.

Deka tatalik dida inorang a

26 Wean i trenar roak Ubu Ni ivar mnga'un a, na'uk wol tkamlabir ivar
yai ma ka'i totu watan salasilan, na wol korban liak roak ma Ubu na'i
vatuk dida salasilan ra.*
27 Ba wean i totu salasilan wean inyai, na musti tbobar urun ovu tnaban
watan ma Ubu veka nukun lokat tamata ovu yafu i ongan a dawan urun
a. Yafu yai veka narang tamata ovi rangal Ia.†
28 Wean i tamata isa ba'i nangal Musa ni inukun ra, ovu tamata irua te
itelu rsi'ik afa i notu a ma rfamalik ni sala a, na tamata ra veka wol rlobang
ia, ba tamata i ba'i nukun tamata ra veka nfaleka inukun matmatan verin
ia.‡
29 Na'uk nlia tali inyai verin tamata i nfalak sian Ubu Yanan a ovu wol
nalang lahir Ia. Tamata yai nanovak ne, Yesus laran i nvoat al ntevut ia
wol fyawan akataka, ovu vali nfalak sian Ubu Ni Roh i nfaturu Ni rala lolin
a verin tamata ra. Ubu veka nukun tamata yai ovu inukun i aleman urun
a. Inukun yai aleman lia inukun i Ubu nala verin tamata ovi rangal Musa
ni inukun ra.§
30 Ubu nfalak roak ne,
“Ya'a veka ubalas rira afa sian ovi rotu ra ma ukun ira.”
Ia nfalak vali ne,
“Duila'a veka nfaleka inukun verin Ni tamata ra ma inovan ovu afa ovi
rotu ra.”*
31 Ita veka tbobar ma raruru lalean ita, wean i Ubu i nva'at a nukun ita. †
32 Ba terang a valing averi, mingnanang amar ovi rti roak veli, na'ut i
beti myorang Ubu Ni Ivar Lolin. Amar yai, na mtyuan susa dawan urun,
na'uk bira dardirin nangrebat ovu wol mifla talik bira inorang a.
33 Amar boku, na tamata ra rfalak sian mia, ovu vali rwi-rwa mia na'a
tamata rivun waharira ralan ra. Amar boku, na mlyobang tamata liak ovi
rtuan vali susa wean mia.
34 Mia fyarnuang vali tamata ovi rna'a bu'i ralan rira susa ra, ma
mlyobang ira.‡ Wean i tamata boku rkiwal ma rala bira metan ra, na

---

§ **10:22 10:22** Yehezkiel 36:25 * **10:26 10:26** Salasilan ihin a ne, tamata ra rafena ma rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 29, ovu Ibrani 2:3, 3:12, 6:4-6. † **10:27 10:27** Yesaya 26:11 ‡ **10:28 10:28** Ulangan 17:6, 19:15 § **10:29 10:29** Tamata i nfalak sian Ubu Yanan ovu wol nalang lahir Ia: teks asli na'a vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***nta sorat Yesus***. Keluaran 24:8.

* **10:30 10:30** Ulangan 32:35-36 † **10:31 10:31** Wean i tafena ma torang lahir Ubu (ayat 26-30), na veka tbobar lahir Ia. ‡ **10:34 10:34** Ra'abu'i tamata avyai, tevek rira inorang verin Yesus.

ralabira lolin watan, tevek mkya'a roak ne, bira metan mnga'un ra rna'a
obin, ovu metan avyai veka rna'a lalawatan, nata ti wol ni wahan.
35 Ba wean inyai, na deka mifla talik bira inorang a, tevek wean i bira
dardirin nangrebat urun na'a bira inorang a, na Ubu veka naval ma dawan
mia.
36 Mia musti mtyahang nal ralabira na'a bira inorang a, boma wean i
myotu lalawatan afa ovi Ubu ralan nfalak a, na bira munuk afa ovi Ubu
ntorung roak ma nala verin mia.
37 Rtulis roak na'a Surat Ralan ne,
“Wol mnanat, na Ia veka nma.
Ia wol nanaban ma mnanat, na veka nma lahir.
38 Ning tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek rorang Ya'a,
ira veka rira vava'at kakiwal ovu Ya'a.
Na'uk wean i rafla talik Ya'a, na veka wol inak ira.”§
39 Ita wol weadida tamata ovi rafla talik rira inorang a, ma Ubu veka nukun
ma dawan ira. Na'uk ita torang watan Ubu, ba Ia veka nsikat ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.

11

Ita musti torang tamata ovi rira inorang a nangrebat

1 Terang a valing averi, inorang ihin a wean ini: ita tfaklo'i a'uk dida
vava'at ra verin Ubu, tevek torang urun ne, ita veka dida afa ovi tnaban
tali Ia. Velik ne wol trea afa ovi ralad ra rfalak obin, na'uk tka'a lahir ne,
afa avyai rna'a.
2 Lalan ana, ubud-nusid ra rotu ma Ubu ralan a lolin, tevek rorang Ia.
3 Ita torang Ubu, bi tka'a ne, Ia notu lanit ivavan ini ovu Ni vaivatul ra
watan. Ba Ia notu afa ovi trea ra tali afa ovi wol trea ra.*
4 Habel norang Ubu ma nala ni korban verin Ia. Korban i nala yai lolin
lia a'an i Kain ni korban a. Ubu ntorung Habel ni korban yai, ovu nfalak ne,
ni vava'at nmalola, tevek norang Ia. Habel nmata roak, na'uk ni inorang
neluk snurak lolin verin ita ma naran amar ini, boma torang vali.†
5 Henokh norang Ubu, bi Ubu nsikat roak ia nrata lanit ratan, boma wol
nmata. Tamata ra wol rarea roak ia, tevek Ubu nsikat roak ia. Na'ut i Ubu
wol nsikat ia obin, na Ia nfalak roak ne, Henokh notu ma ralan a lolin
urun.‡
6 Wean i wol dida inorang, na wol tamata isa vali bis notu ma Ubu ralan
a lolin. Wean i tamata iki watan inan ma nfaseri Ubu, na ia musti norang
urun ne, Ubu nana'a. Ia musti norang vali ne, Ubu veka naval tamata ovi
ralarira urun ma rdava Ia.
7 Nuh norang Ubu, ba Ubu nfalyawang afa ovi wol rvotuk obin na'a amar
ovi veka rma ini verin ia. Ba velik ne ia wol nsi'ik afa avyai obin, na ia
not-orang afa ovi Ubu ralan nfalak a, ba notu kabal dawan i nala vava'at
verin ia ovu ni rahan teta a. Tamata ovi rna'a lanit ivavan wol rot-orang
afa ovi Ubu nfalak ra, ba Ubu nukun ira. Na'uk Nuh norang Ubu, ba Ubu
nfalak ne, Nuh ni vava'at a nmalola na'a wahan ralan a.§
8 Abraham norang Ubu, ba not-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Na'ut inyai,
na Ubu nera ia ma nti negara raroa isa i nfalak roak na'a Ni tnorung verin

§ **10:38 10:38** Habakuk 2:3-4 * **11:3 11:3** Kejadian 1:1 † **11:4 11:4** Kejadian 4:3-10 ‡ **11:5 11:5** Kejadian 5:21-24 § **11:7 11:7** Kejadian 6:13-22

ia ovu ubun-nusin ra, ma rna'a inyai. Ia not-orang afa ovi Ubu nfalak ra,
velik ne wol nka'a ne, negara yai na'a inba!*
9 Abraham norang Ubu, ba ti nleal negara yai, wean Ubu nfalak roak
verin ia, ma wean tamata dakan ia. Na'a negara yai, ia nleal watan befak
ra. Ishak ovu Yakub rleal vali befak ra, ovu rira vali tnorung yai.†
10 Abraham ntahang nal ralan ma nleal inyai, tevek ia nanaban kota i
Ubu veka ka'i notu, wean lahir ralan nfalak a. Ubu veka nfadiri kota yai
na'a fanderen i nangrebat urun a, ovu veka nana'a kakiwal.‡

11 Abraham irua Sara rorang Ubu, ba nfaturu Ni ngrebat a verin ira, ma
bisma yanarira, velik ne tuvu ila'a roak ira ovu Sara wol bisma yanan.
Ubu notu wean inyai, tevek Abraham norang urun ne, Ubu nfakena Ni
tnorung a verin ia.§
12 Na'ut inyai, na Abraham itrana roak ia, ba wean i yanan, na wol kena
lahir, tevek tenan a wol nangrebat roak. Velik ne wean inyai, na'uk ubun-
nusin ra rivun ila'a ma wean ngur na'a tahat nelan, ovu wean nara ovi
rna'a lanit ma wol trekan nala.*

13 Tamata avyai munuk rira inorang a nangrebat, ti naran i rmata a. Ira
wol rtuan obin afa ovi Ubu nfalak roak na'a Ni tnorung ma nala verin ira,
na'uk rka'a ne amar isa, na veka rira afa avyai, ovu wol rafla talik rira
inorang a. Na'ut i rva'at obin, na rtorung ne, tamata dakan ovu mangun
ira na'a lanit ivavan ini.†
14 Tamata ovi rfalak wean inyai, na rfaturu ne, inar ma rdava rira ahu
livur mnga'un ma rleal.
15 Wean i ralarira ra rfalak ma rewal ira rti ahu i lan ana rleal a, na rira
amar naran ma rewal ira.
16 Na'uk rafena ma rewal ira, tevek inar ma rfili wan i lolin rahi lia
munuk na'a lanit ivavan ini. Wan yai na'a lanit ratan. Wean inyai, bi Ubu
wol nma'it ma nrenar i rfalak ne, rira Ubu verin Ia, tevek nasusan roak
ahu livur mnga'un na'a lanit ratan ma rleal.

17-18 Abraham norang Ubu, ba nala lahir yanan i Ishak a ma neluk ni
korban verin Ubu, na'ut i Ubu nlabir teman ia na'a ni inorang a. Ubu
nfalak lan verin Abraham ne, “Ishak ubun-nusin ra veka reluk ubum-
nusim, wean lahir i ufalak roak na'a Ning tnorung verin oa.” Na'uk velik
ne wean inyai, na ia ntorung watan ma nala lahir yanan ikisa lalo'i ini ma
neluk ni korban verin Ubu.‡
19 Abraham norang ne, Ubu Ni ngrebat ma nfava'at ewal Ishak tali
matmatan. Ba bisma tfalak ne, Abraham nal-ewal roak Ishak tali
matmatan.

20 Ishak norang Ubu, ba na'ut i itrana roak ia, na naflahar Yakub ovu
Esau ma veka rira kalolin ra na'a amar ovi veka rma ini.§

---

* **11:8 11:8** Ubu nala tnorung verin Abraham ne, veka naflahar ma dawan ia, boma Abraham veka naflahar vali tamata rivun na'a lanit ivavan ini. Kejadian 12:1-5. † **11:9 11:9** Ira rotu befak yai tali afwatan ulin. Kejadian 35:27. ‡ **11:10 11:10** Tafsiran etal dawan rfalak ne, ***kota*** ihin a ne, kota ngorva'an i Ubu veka notu na'a lanit ratan. § **11:11 11:11** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala ngrebat verin Sara, ba bisma yanan a, ovu ia norang Ubu ma nka'a Ubu nfakena Ni tnorung a. Kejadian 18:11-14, 21:2 * **11:12 11:12** Kejadian 15:5, 22:17 † **11:13 11:13** Kejadian 23:4 ‡ **11:17-18 11:17-18** Kejadian 22:1-14, Kejadian 21:12 § **11:20 11:20** Kejadian 27:27-40

21 Yakub norang Ubu, ba na'ut i mane nmata, na nera verin Ubu ma
nala Ni kalolin a, ma al naflahar Yusuf yanan ra. Yakub ntaha ni takil a
ma ndiri, beti nfadawang Ubu.*
22 Yusuf norang Ubu, ba na'ut i mane nmata, na nfalyawang verin
tamata Israel ra ne, amar isa veka rti talik Mesir. Ia nfalak vali verin
ira ne, na'ut i mane rti talik wan yai, na rasusan lurin ra ma rtaha vali.†
23 Musa renan ovu yaman rorang Ubu, ba na'ut i rarali Musa, na rfonak
ia vulan itelu, tevek felan a lolin buas, ovu wol rbobar ma rangal afa i raja
Mesir nfareta.‡
24 Musa norang Ubu, ba na'ut i dawan roak ia, na nafena ma rera ia ne,
raja Mesir yanan vata yanan a.§
25 Musa nafena ma notu salasilan ovi rotu ma inan lolin amar isa te irua
watan. Na'uk ia nanovak ne, ni lolin a, irmunuk Ubu Ni tamata ra ma
rtuan susa.
26 Musa nafena ma nala metan ovi rna'a Mesir, na'uk ia nfili ma tamata
ra ralar sian ia, tevek norang Raja i Ubu nsinir ma veka nma ma ntevut
tamata rira salasilan ra. Ia nka'a ne, afa yai lolin rahi metan ovi veka nala
tali Mesir. Tevek ia nanovak ne, Ubu veka naval ia, tevek ni inorang a na'a
amar ovi veka rma.*
27 Musa norang Ubu, ba nban-talik Mesir, ovu ia wol nbobar ne, raja
nangrova ia. Ba ntahang nal ralan ma nban-talik watan Mesir, ovu nafena
ma newal ia, tevek ia nrea roak Ubu i tamata ra wol bisma rarea a.†
28 Musa norang Ubu, ba nfalak ma tamata Israel rotu rira snoba Paskah.
Ia nfareta ira ma rasmir lara na'a rira falfolat ra ma neluk faneak, boma
Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nfedan tamata ra, deka nfedan tamata
Israel yanarira brana iya'an ra.‡
29 Tamata Israel rorang Ubu, ba rban-etal roak Tahat Valvulin a, wean
i rbana na'a lanun i near a. Na'uk Tahat Valvulin yai nkum-teri munuk
tamata Mesir na'ut i rlabas ira, ma rakduvul ma rmata.§
30 Tamata Israel rorang Ubu, ba rban-lilit watan kota Yerikho amar ifitu,
na ni tembok dawan i nlilit kota yai nleka munuk lahir.*
31 Vatlean i naran Rahab norang Ubu, ba wol rfedan ia na'a ni kota a,
na'ut i rfedan tamata ovi rangal Ubu na'a kota yai, tevek ia nfonak tamata
Israel ovi rma fanfonak ira ma rsi'ik kota Yerikho.
32 Wean i ufamalik munuk afa ovi, na veka mnanat da'in, ba lawan
watan inyai veki. Ba wol ufamalik na'a Gideon, Barak, Simson, Yefta, Daud,
Samuel ovu nabi liak ovi rorang Ubu.†
33 Ira rorang Ubu, ba boku tali ira rfaleka bangsa ra. Boku rot-orang
afa ovi Ubu ralan nfalak ra na'a rira vava'at ra, ovu boku rtuan roak afa
ovi Ubu ntorung ma nala verin ira. Boku vali bisma rtaha motak singa
sumarira ra.‡
34 Boku rfedan nala yafu i ongan dawan urun a. Boku vali wol rmata
na'ut i tamata ra rtaha nahin blawat mane rfedan ira. Boku wol rira

* **11:21 11:21** Yusuf yanan brana irua. Nararira Manasye ovu Efraim. Kejadian 47:31—48:20
† **11:22 11:22** Kejadian 50:24-25 ‡ **11:23 11:23** Raja Mesir nfareta ma rfedan tamata Yahudi rira kasiko'u brana ovi beti rarali ira. Keluaran 1:22; 2:2 § **11:24 11:24** Keluaran 2:10-12 * **11:26 11:26** Terjemahan boku rfalak ne, Musa norang Kristus. † **11:27 11:27** Keluaran 2:15 ‡ **11:28 11:28** Keluaran 12:21-30 § **11:29 11:29** Keluaran 14:21-31 * **11:30 11:30** Yosua 6:12-25 † **11:32 11:32** Hakim-Hakim 4:16; 6:6; 10:6—12:7, 14-16; 1 Samuel 1 ti naran 1 Raja-Raja ‡ **11:33 11:33** Daniel 6:1-27

ngrebat roak na'ut i rotu rihi, na'uk Ubu nala ngrebat verin ira ma rfaleka
suldadu ovi rtali bangsa liak ra.§
35 Vata boku vali rorang Ubu, ba velik ne yanarira ra rmata roak, na'uk
rva'at ewal. Na'uk tamata boku vali rtorung watan ma tamata ra rwi-rwa
ira, ti naran i rmata. Ira rafena ma rafla talik rira inorang, boma rfatalik
ira tali susa ovi rtuan ra. Rotu wean inyai, tevek wean i rmata ma rva'at
ewal, na rira vava'at a lolin urun.*
36 Tamata inorang boku vali, tamata ra rfalak sian ira, rvaval ira ovu
navnaval, boku rkeak ira ovu kakeak tma'an ma rala ira rti bu'i ralan.†
37 Tamata inorang boku, tamata liak rteva ira ovu vatu ma rmata lahir.
Tamata ovi rangal Ubu rala karkadi ma al rkad-lewar tamata inorang boku
tenarira ra ma rmata. Boku rala nahin blawat ma al rfedan ira. Tamata
inorang boku rung a reluk watan domba ulin ovu bibi ulin ra ma rbana
rlilin watan, tevek rira kasian a dawan urun, ovu tamata ra rwi-rwa ovu
rotu sian ira.‡
38 Ira rna'a watan wan ovi raroa tali tamata ra. Ira rlilin watan na'a
wan lean vu dawan, na'a vuar ra, vuar lean ra, ovu rna'a van ralan ra.
Velik aba, sian a dawan da'in na'a lanit ivavan ini, ba wol inovan ma rleal
na'a ini.
39 Ubu inan urun tamata avyai tevek rorang Ia, velik ne na'ut inyai, na
ira wol rtuan obin afa ovi Ia ntorung roak verin ira.§
40 Ubu nasusan roak afa ovi lolin urun ma nlia tali afa avyai verin ita. Ia
nanovak wean inyai, boma itmunuk tamata inorang ovi beti tfamalik roak
yai, dida munuk afa ovi Ubu ntorung roak na'a Ni tnorung a, ma itmunuk
teluk tamata ovi rira vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a.

12

Snurak ma dida dardirin a musti nangrebat urun na'a dida inorang a verin Yesus

1 Terang a valing averi, ita weadida tamata ovi rafla silalia. Tamata ovi
lan ana rorang Ubu, ira wearira vali tamata ovi rafla silalia ma ti raran
ni wahan a. Ira rfaturu roak linga'an i kena a verin ita ma torang. Ba
ita musti tkiwal ma tvatuk munuk salasilan ra ovu afa ovi rotu angangal
te rfalemang ita, boma tatahang nal raladida ma wean tamata ovi rafla
silalia. Totu wean inyai, boma torang a'uk linga'an i Ubu nfaturu roak
verin ita.
2 Eka tfikir watan Yesus, tevek Ia nfaturu linga'an verin ita ma torang
Ia, ovu nfamela dida inorang a ma wean lahir Ubu ralan nfalak a. Tamata
ra rvaval Yesus, beti rfedan Ia na'a aa walwalur ma al rfama'it Ia, na'uk
Ia wol nfikir wean inyai. Ia nfikir a'uk lolin i Ubu veka nala verin Ia na'a
lanit ratan. Fiang ini Ia ndoku roak Ubu wan i ndoku ma nfareta, Ni lihir
mela a na'a lanit ratan.*
3 Eka mingnanang afa ovi Yesus notu roak yai. Na'ut i tamata salasilan
ra rvaval Ia ovu ntuan wawa'uk i dawan urun, na ntahang nal ralan.
Mingnanang a'uk Ia, boma deka ralabira kako'u ma mifla talik bira
inorang a.

---

§ **11:34 11:34** Daniel 3:1-30 * **11:35 11:35** 1 Raja-Raja 17:17-24 † **11:36 11:36** 1 Raja-Raja 22:26-27; Yeremia 20:2 ‡ **11:37 11:37** 2 Tawarikh 24:21 § **11:39 11:39** Ubu nfadoku roak ma nsinir Yesus ma neluk Raja i ntevut tamata ra tali rira salasilan ra, ma nma. Na'ut inyai, na Yesus wol nma obin, ba tamata inorang avyai wol rtuan Ia obin. * **12:2 12:2** Msi'ik Ibrani 1:3

4 Mkya'a roak ne, na'ut i mkyiwal ma byatuk bira salasilan ra, na wol
mtyuan wawa'uk i wean Yesus ntuan, ti naran i myata a.
5 Deka miblufang Duila'a Ni snurak i nala roak verin mia ma nfangrebat
ralabira ra. Duila'a nala Ni snurak a verin mia, tevek nka'a ne, yanan mia.
Ia nfalak ne,
"Yanak averi, deka fyikir ne, Ubu Ni snurak i nala roak verin mia yai
maraan watan.
Ralabira deka kako'u wean i ntabu mia,
6 tevek Ubu ntabu tamata ovi nlobang ira.
Ia nsurak a nair ira, tevek ntorung ne yanan ira."†
7 Ba mtyahang nal ralabira na'ut i mtyuan susa te tamata ra rwi-rwa
mia. Fyikir watan ne, inyai wean lahir i Ubu yanan mia, wean lahir i
baba isa nsurak a nair yanan ra. Na'a inba watan, na baba ra rsurak a
rair yanarira ra.
8 Ubu ba'i ntabu tamata inorang ra munuk, ba wean i wol ntabu mia,
na Ia wol yanan mia.
9 Yamadida lalean ovi rna'a lanit ivavan a rsurak a rair ita ovu talang
ira. Ba wean inyai, na wean inba ovu Yamadida i na'a lanit ratan a? Ita
musti talang ovu trenar Ia, nlia tali yamadida ovi rna'a lanit ivavan ini,
boma bisma dida vava'at kakiwal.
10 Yamadida ovi rna'a lanit ivavan ini rsurak a rair ita, na'uk wol
mnanat, ovu rorang watan afa ovi rfikir ne kena. Na'uk Ubu nsurak a
nair ita, tevek inan ma tatuan afa ovi lolin ra. Ia inan ma nfamerat ita tali
dida salasilan ra, tevek Ia nmerat urun.
11 Wean i tamata ra rsurak a rair ita, na raladida ra wol lolin, ovu
raladida lalau urun, tevek tfarnuang wawa'uk. Na'uk ti ma rsurak rair
munuk roak ita, na veka rotu ma tot-orang lalawatan afa ovi kena ra, ovu
vali rotu ma raladida ra malinan.
12 Ba terang a valing tamata inorang averi, mia weabira tamata i nafla
silalia ma musti fyangrebat limabira ovi rmafun, ovu turabira ovi wol
rangrebat ra.‡
13 Byana watan na'a linga'an ovi manesan ovu rmalola ra, boma tamata
ovi rorang mia, velik ne earira ra rsekat, na'uk wol rasvotun, ovu earira
ra veka lolin lahir.§
14 Mkyiwal ma bira vava'at ra malinan ovu tamata ra munuk. Mkyiwal
vali ma bira vava'at ra rmalola na'a Duila'a wahan ralan, tevek wol tamata
isa vali bisma nsi'ik Duila'a, wean i ni vava'at wol nmalola.
15 Mia musti msyisurak mia, boma deka tamata isa vali nafla talik ni
inorang a, tevek Ubu nala roak Ni rala lolin a verin ita. Myotu wean inyai,
boma tamata boku deka wearira alanu ma rfalanu bira sidovung a, ma
rotu vangoa-vanga ovu rweang nala tamata ra ma rotu afa ovi Ubu wol
inan.
16 Msyi'ik wabira ma lolin, boma tali bir tinemun, na deka tamata isa
nsifa tia ma watan ovu tamata i wol awan verin ia, ovu wol nkamlabir Ubu
Ni kalolin ra, wean Esau.* Mia deka weabira Esau, tevek ia wol nalang

---

† **12:6 12:6** Ayub 5:17, Amsal 3:11-12 ‡ **12:12 12:12** Yesaya 35:3 § **12:13 12:13** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rorang urun Ia, ovu rbana na'a linga'an i kena ovu nmalola. Rotu wean inyai, boma wean i tamata inorang ovi ralarira ra raruan obin rsi'ik ira, na rira inorang a bisma nangrebat ewal. Amsal 4:26 * **12:16 12:16** Ayat ini nfalak ne, tamata iki watan, dawan te ko'u, varverun te mnelat te nsifa roak, wol bisma nsifa tia watan ovu tamata i wol awan verin ia.

kalolin i Ubu nala verin ia ma nfedi verin warin a, al nkati afamtahan
binan isa watan.†
17 Mia mkya'a roak ne, na'ut i Esau mane nala kalolin yai tali yaman
a, na yaman a wol nala verin ia. Esau nvakar ovu nkiwal mane nal-ewal
kalolin yai, na'uk wol bis roak.‡

Ita tamata ovi torang Ubu tatuan tnorung ngorva'an i fyawan lia Musa ni inukun ra

18 Terang a valing averi munuk, mia wol mtyuan afa ovi lan ana tamata
Israel ra rtuan ovu rsi'ik na'a vuar Sinai. Ira rtuan nait fufakmetan ovu
yafu i nonga ma naba'al na'a inyai. Na'ut inyai, na deda fafyat nkum-teri
vuar yai.§
19 Ira rarenar tvuri ngoan a ovu vai isa i dawan urun a ntali Ubu. Na'ut
i rarenar vai yai, na rera verin Ubu ma fara vai yai deka nma kikyai ma
rarenar.
20 Ira wol rtahang nala ma rarenar vai yai nfareta ira ne, “Afaka watan
wean i rkena vuar ini, na tamata ra musti rala vatu ma rtev-fedan ira.”*
21 Afa ovi tamata Israel ra rsi'ik yai, nfabobar urun ira, ba Musa nfalak
ne, “Ya'a ubobar urun ovu raruru lalean ya'a!”†
22 Na'uk mia mya roak vuar Sion, na'a Ubu i nva'at nata ti wol ni wahan,
Ni kota a. Kota yai Yerusalem i na'a lanit ratan. Mia mtyuan Ubu Ni
sansinir na'a lanit ratan rivun urun, rasdovu ira ma rfadawang Ia ovu
ralarira lolin.
23 Mia mtyuan roak sidovung i neluk Ubu yanan iya'an ra. Tamata
avyai tamata inorang ovi Ubu ntulis roak nararira ra na'a lanit ratan. Mia
mtyuan vali Ubu i nfaleka inukun verin tamata ra munuk. Mtyuan vali
tamata ovi rira vava'at ra kena ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a, rira roh
ra.‡
24 Mia mtyuan lahir Yesus na'a inyai. Ia neluk leta verin mia na'a Ubu
Ni tnorung ngorva'an yai. Mia fyaklo'i a'uk bira inorang a verin Ia, tevek
laran i nvoat roak a. Laran yai wol wean Habel laran a, tevek Yesus laran
a Ni ngrebat dawan urun.§

Deka tanovak ne, Ubu Ni tnorung ngorva'an i tatuan na'a Yesus maraan watan

25 Ba wean inyai bi msyi'ik wabira ma lolin, betane mifena ma mryenar
i Ubu nangrihi verin mia. Wean i lan a, tamata Yahudi rafena ma rarenar
Ubu Ni vaivatul ra na'a lanit ivavan ini, na ira wol ralit tali Ni inukun a.
Ba wean i tafena ma trenar Ubu i nangrihi tali lanit ratan a, na wean inba
ma bis dida vava'at kakiwal?
26 Na'ut inyai, na Ubu vain a dawan urun, ovu notu ma lanit ivavan a
raruru. Na'uk fiang ini Ubu notu roak Ni tnorung ne, “Veka otu fasa ewal,
na'uk wol mane lanit ivavan watan raruru, na'uk lanit raruru vali.”*
27 Ubu nfalak ne, “Veka otu fasa ewal,” nfaturu na'a afa ovi notu ra
munuk. Ia veka notu ma afa avyai munuk raruru ovu rakvisal. Notu

† **12:16 12:16** Esau iya'an ia, ba yaman a musti naflahar ia ovu kalolin i ntali Ubu. Na'uk Esau nfedi ni hak verin Yakub. Kejadian 25:29-34 ‡ **12:17 12:17** Kejadian 27:30-40 § **12:18 12:18** Keluaran 19:16-22, 20:18-21; Ulangan 4:11-12, 5:22-27 * **12:20 12:20** Keluaran 19:12-13 † **12:21 12:21** Ulangan 9:19 ‡ **12:23 12:23** Tamata i norang roak Yesus na'ut i nmata, na ni roh a ti nana'a lanit ratan ovu Ubu. § **12:24 12:24** Na'a Kejadian 4:10, na Ubu nfalak ne, Habel laran a nmangadu a'an ni salasilan a verin Ubu, ba Ubu nukun ia. Na'uk fiang ini, Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, tevek Yesus laran nvoat. * **12:26 12:26** Hagai 2:6

wean inyai, boma Ni Fareta a nana'a watan, tevek Ni Fareta yai wol bisma raruru ovu nakvisal.

28 Ba wean inyai, na ita musti tfalak fara weninyai verin Ubu, tevek Ni Fareta i nala verin ita wol bisma nakvisal. Mya ma tfadawang Ubu ovu tfalak fara weninyai verin Ia, ma tfaloling ralan a, ovu vali talang ovu tbobar Ia.
29 Ita musti totu wean inyai, tevek Ubu Ni ngrebat ma nukun tamata ra, wean yafu i bisma nasnuri munuk afakataka.†

13

Afa ovi totu ra musti rotu ma Ubu ralan a lolin ovu ita

1 Terang a valing tamata inorang averi, fara msyilobang lalawatan mia.
2 Mia musti mtyorung ma mangun ra rna'a teri bira rahan ra. Mingnanang! Tamata ovi rorang Ubu boku rtorung roak ma mangun ra rna'a teri rira rahan ra, na'uk wol rka'a ne, mangun avyai Ubu Ni sansinir tali lanit ratan.*
3 Mingnanang ma mlyobang tamata inorang ovi rna'a bu'i ralan a. Wean i mlyobang ira, na mia fyarnuang vali rira susa ra. Mingnanang ma mlyobang tamata ovi rtuan susa ra, tevek tamata ra rotu sian ira. Mlyobang ira wean i ka'i mlyobang tenabira ra.
4 Vata te brana ovi rsifa roak a, musti ralang rira sifa a. Inyai ihin a ne, deka mtyuba ovu vata te brana ovi wol awabira verin ira, tevek Ubu veka nukun mia. Vata te brana ovi wol awabira obin, deka msyifa tia ma watan, tevek Ubu veka nukun vali mia.
5 Deka wahabira kubang, na'uk fyikir watan ne afa ovi rna'a mia, naran roak ma bya'at. Tevek Ubu nfalak roak ne, “Ya'a wol usi'ik watan ma aksa oa, ovu Ya'a wol uti talik oa.”†
6 Wean inyai bi, tka'a urun ma tfalak ne,

“Duila'a nlobang lalawatan ya'a, ba wol ubobar.
Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini veka rotu afaka verin ya'a?”‡

7 Deka miblufang bira dawan ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Msyi'ik ma lolin afa lolin ovi rotu na'a rira vava'at ra lokat amar, ovu msyi'ik rira inorang na'a Yesus Kristus ma myot-orang.
8 Yesus Kristus sam lahir, tali lalan a, fiang ini, nata ti wol ni wahan.

9 Ba deka mtyorung afa sala ovi tamata rair ra. Afa sala avyai bisma rfalek-nala mia. Na'uk mia musti fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin Ubu i nfangrebat ita, tevek nfaturu roak Ni rala lolin a verin ita. Deka fyaklo'i bira vava'at ra na'a adat ovi rfalak na'a fana'an-fanenu ra, tevek adat avyai wol ihir akataka.

10 Yahudi rira mela falurut ovi rkarya na'a befak dawan i tamata Yahudi ra ba'i raraning Ubu na'a, wol bisma ra'an korban ovi rfadoku na'a wan i ba'i rasnuri rira korban ra na'a. Na'uk Yesus nala tenan a ma neluk korban

---

† **12:29 12:29** Ulangan 4:24 * **13:2 13:2** Kejadian 18:1-8; 19:1-3 † **13:5 13:5** Ulangan 31:6, 8; Yosua 1:5 ‡ **13:6 13:6** Mazmur 118:6

verin Ubu ma al ntevut dida salasilan ra, boma dida vava'at kakiwal ovu Ubu.§
11 Yahudi rira Mela Falurut Ila'a ntaha afwatan laran a ma al nkati rira
salasilan ra, ma nti ruang i nmerat rahi lia munuk na'a befak dawan yai.
Na'uk rasnuri afwatan avyai na'a befak ra muririra ra.*
12 Yesus wean vali inyai. Laran a ka'i nvoat ma nfamerat Ni tamata ra
tali rira salasilan ra. Na'uk aksa Ia ntuan susa, ti naran i nmata a, na'a
kota Yerusalem murin a.
13 Yesus nti roak kota murin, ma tamata ra rfedan Ia na'a inyai. Ba
tatalik munuk dida afakataka, ma tati ma torang a'uk Ia, velik ne tamata
ra rfalak sian ita.
14 Tevek na'a lanit ivavan ini, na ita wol wadida ma tva'at kakiwal. Ita
tdava ahu livur mnga'un i veka nma yai.
15 Ba nahu Yesus, na mya ma tala lalawatan dida korban verin Ubu. Dida
korban yai wean lahir i tfalak fara weninyai verin Ubu ovu tfadawang Ia.
16 Deka miblufang ma myotu afa ovi lolin ra ovu mlyobang tamata liak
ra, tevek afa avyai reluk korban ovi rfaloling Ubu ralan a.
17 Mia myot-orang afa ovi bira dawan ra rfalak ra, tevek rira varvara
ma rvalat Ubu na'a afa ovi rotu roak ma rfangrebat bira inorang a. Myotu
wean inyai, boma rkarya ovu ralarira lolin. Wean i wahal, na ralarira ra
veka lalau, ma veka wol utubira.
18 Miflurut lalawatan verin ami. Amka'a ne, afa ovi amotu ra kena na'a
Ubu wahan ralan a. Inamami ma na'a afaka watan, na amotu lalawatan
afa ovi kena ra.
19 Era verin mia ovu ralang urun ma miflurut verin ya'a. Myera verin
Ubu ma nala linga'an verin ya'a, boma yarak ewal ya'a ma ti utuan mia.†

Falurut i nfakbosal surat ini

20 Ubu nfava'at roak dida Duila'a Yesus tali matmatan, ba Yesus neluk
Domba Duan i Ni dawan nrahi lia munuk a verin ita, Ni domba ra. Yesus
laran a nfakena roak Ubu Ni tnorung a, nata ti wol ni wahan. Ba era ma
fara Ubu i nala malinan verin tamata ra,
21 nala Ni kalolin a, Ni ngrebat a, ovu afaka watan verin mia, boma
myotu watan afa ovi ralan nfalak a. Fara Yesus Kristus nlobang ita ovu Ni
ngrebat a, boma tot-nala afa lolin ovi rotu ma Ubu ralan a lolin a. Mya ma
tfadawang Kristus, nata ti wol ni wahan. Kena urun!
22 Terang a valing averi, era verin mia ma eka mryenar ma lolin ning
snurak ovi, tevek ning surat wol blawat.
23 Inak ma ufalak verin mia ne, rfatalik roak terad i Timotius tali bu'i
ralan. Ba wol mnanat, na ia veka nma wang i una'a ini, ma amrua amati
amalola mia na'a wabira i mnya'a yai.

---

§ **13:10 13:10** Korban ovi rna'a ayat ini ihin a ne, afwatan ovi tamata ra rala ma al rkati rira salasilan ra, ba mela falurut ra wol bisma ra'an. Mela falurut ra ba'i rala afwatan avyai ma rfadoku na'a wan isa ratan a, na'a befak dawan yai ralan a. Vai mala nfalak wan yai ne, *mezbah*. Yesus Ni matmatan neluk korban i fyawan urun, ma Ubu na'i vatuk dida salasilan ra, ba wol tperlu roak korban liak ma al nkati dida salasilan ra. Tamata ovi rorang roak Yesus, na Ubu na'i vatuk rira salasilan ra. * **13:11 13:11** Terjemahan boku rfalak ne, rasnuri afwatan na'a befak muririra ra (vai Mala nfalak ne *perkemahan*). Na'ut i tamata Israel ra rbana na'a wan lean vu dawan, na rleal befak ra, ma rira befak rivun, ovu vali befak dawan isa i ba'i raraning Ubu na'a. Imamat 16:27 † **13:19 13:19** Wol tka'a mnga'un ne, tamata iki ntulis surat ini. Msi'ik vali kitab Ibrani ni pendahuluan.

24 Amala salam verin bira dawan ra munuk, ovu verin Ubu Ni tamata
inorang ra munuk. Terad a valid tamata inorang ovi rtali Italia, rala salam
vali verin mia.
25 Era ma fara Ubu nala Ni rala lolin a verin bir tinemun. Ning surat
lawan watan ini.

Yakobus ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yakobus ntulis surat ini. Snain a Yakobus ini Duila'a Yesus warin a. (Matius 13:55; Galatia 1:19). Ia nban-ulu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a Yerusalem, ovu naran a nbana ma dawan (Kisah 21:18; Galatia 2:9). Ia ntulis surat ini ma nkirim verin tamata Israel rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a (Yakobus 1:1). Na'uk Yakobus nala ni vaivatul ovi rna'a surat ini verin tamata ovi rorang Yesus munuk, wol mane verin tamata Yahudi ovi rorang Ia watan.

Na'a surat ini, na Yakobus nfamalik tamata ovi rorang Yesus na'a rira afa ovi rotu ra ne, kena ovu inovan ovu afa ovi Ubu ralan nfalak a (1:27). Ia nfalak ne, wean i ita tfalak ne, torang Ubu, na'uk wol tot-orang afa ovi nfalak ra, na dida inorang a wol ihin akataka (2:14-26). Na'a surat ini, na ita tatuan snurak rivun ma na'a dida vava'at ra lokat amar.

Salam tali Yakobus

1 Terang a valing Yahudi ovi myorang Yesus Kristus. Ya'a ini Yakobus, ususan surat ini verin mia arun dawan vutu rahin irua ovi mimir-mimar na'a lanit ivavan ini. Ya'a ala salam verin mia munuk. Ya'a eluk tamata sansinir* verin Ubu ovu Duila'a Yesus Kristus.†

Snurak ma inadida lolin watan na'a dida susa ra, ovu tera ma Ubu nala Ni kaka'a dawan verin ita

2 Terang a valing averi, wean i mtyuan angangal te susa na'a bira vava'at ra, na inabira lolin watan.
3 Tevek mia mkya'a roak ne, wean i tatuan angangal ovu susa dawan, na'uk torang a'uk Ubu, na ita veka tatahang nal raladida na'a afaka watan.
4 Wean i tatahang nal raladida ma torang Ubu, na veka taftibang na'a dida inorang verin Ia, ba veka nfangrebat ita, boma torang mnga'un Ia, ovu tvar-nala akataka munuk.
5 Wean i tamata isa tali mia wol nka'a ma nroal te nra na'a ni susa ra, na fara nera lablobang verin Ubu, tevek Ia veka nala kaka'a verin tamata yai, boma nka'a ne, nahu linga'an ba. Ubu ralan a lolin ovu nala Ni silobang verin tamata iki watan, wean i naflurut verin Ia. Ubu wol nangrova tamata i nera lablobang verin Ia.
6 Na'uk tamata iki watan wean i nera verin Ubu, na musti nera ovu ralan urun. Tevek tamata ovi ralarira raruan al rera verin Ubu ma nlobang ira, na tamata avyai wean saksakan ovi nait wean tia ma watan.
7 Tamata ovi wearira inyai deka rnarin ne, Ubu veka nrenar rira falurut ra ma naval ira.
8 Tevek tamata ovi ralarira raruan, na ira rira vava'at ra wol ulun a kikur.

Snurak verin tamata kasian ra ovu tamata ovi rka'i ra

---

* **1:1 1:1** Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a vai Yunani *doulous*, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan. Yakobus ni maksud ne, ia duan a verin Ubu. † **1:1 1:1** Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua ovi ramir-ramar na'a lanit ivavan a, ihin wean ini: Yakobus nfalak ne, tamata ovi rorang Yesus wean Yahudi rira arun dawan vutu rahin irua. Tamata ovi rorang Yesus rira musu vali. Musu ovi rotu ma tamata inorang ramir-ramar vali na'a lanit ivavan.

9 Terang a valing ovi myorang Yesus, na'uk wol bira metan, na deka
fyikir ne, wol bira akataka. Inabira lolin watan, tevek Ubu nfili roak mia
ma myorang Ia.
10 Tamata inorang ovi bira metan rivun, inabira lolin watan, tevek Ubu
veka notu ma wol fyaklo'i bira vava'at ra na'a bira metan ra, na'uk fyaklo'i
a'uk bira vava'at verin Ia. Ubu nfakabava mia tali bira kalolin ra. Tamata
ovi rira metan rivun, na ira veka rabrofut wean ngrova ni fafun ra.
11 Lera ndata ma ngnea urun, na veka nfakla ngrova ra ma rira fafun ra
rabrofut munuk, ba ni lolin a wol nleal roak. Wean vali inyai verin tamata
ovi rira metan rivun. Na'ut i rfedi-rfaha afa obin, na rira metan ra veka
rmamu munuk, ovu veka rmata vali.

Tatahang nal raladida na'ut i tatuan susa

12 Ubu naflahar tamata ovi rtahang nal ralarira na'a rira susa ra, tevek
wean i rtahang nal ralarira, na Ia veka nala vava'at kakiwal i ntorung
roak verin tamata iki watan i nlobang Ia ovu ralan urun. Ubu naval vali
ira ovu Ni lolin a.
13 Wean i tamata isa ntuan sian ma sian yai mane nfaleka ia, na deka
nfikir ne, Ubu nlabir teman ia. Ubu wol inan lahir afa ovi sian ra, tevek
sian wol nlabir nala Ia. Ia notu a'uk lolin, ovu wol nlabir teman tamata
ra ma rotu afa ovi sian ra.
14 Na'uk wean i tamata isa inan ma notu afa ovi sian ra na'a ni vava'at,
na afa ovi sian avyai rtali watan ralan a, tevek nfikir afa avyai. Wean i
tamata yai norang ni fikiran sian a, na ia wean ian i nsonga fan ra, na'uk
wol nka'a ne, veka rving nala ia.
15 Ba wean i torang dida fikiran sian yai, na inyai neluk salasilan roak
verin ita. Wean i dida salasilan ra rabwa'ar na'a raladida ra, na sian ntaha
roak ita, nata ti naran i tmata.
16 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Mingnanang tevek tamata
boku inar ma rlabir mia, boma fyikir afa ovi wol kena ra.
17 Tevek afa lolin ovi tatuan na'a dida vava'at ini, Ubu nfakena munuk
verin ita, ovu Ia nfasuka munuk afa avyai tali lanit ratan verin ita na'a
dida vava'at ra. Ia notu lera ovu vulan a. Yamadida Ubila'a Ni lolin a verin
ita wol wean lera ovu vulan a, ma suta rata ira ovu molarira ra. Na'uk
Ubu wol nkati Ni lolin a.
18 Ubu ralan a nfalak ma nala Ni Ivar Lolin a verin ita, boma nfava'at
ita ovu vava'at ngorva'an a. Ia notu wean inyai ma ita tlia munuk tali afa
ovi notu roak.

Trenar ovu tot-orang Ubu Ni vaivatul ra

19 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ba mingnanang afa i ufalak
ini. Misnga'ut ma mryenar afa ovi tamata liak rfalak ra, na'uk mnyaban
ma mnanat veki beti mingrihi, ovu deka fyarlan ma mingrova.
20 Tevek wean i tangrova, na ita wol tot-orang roak afa ovi kena ra wean
lahir i Ubu ralan nfalak a.
21 Ba tvatuk munuk afa ro'i-ra'i ovi rna'a dida vava'at ra, ovu afa ovi wol
kena na'a raladida ra. Tfakabava tenadida ra, ma tala Ubu Ni vaivatul ra
na'a raladida ra, boma ntafal ma nfangrebat dida inorang a, ma Ubu veka
nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.
22 Tamata ovi rarenar Ubu Ni vaivatul ra, na'uk wol rot-orang afa ovi
nfalak ra, na ira ranovak ne, rotu afa ovi lolin ra, na'uk wahal. Ba mryenar
Ni vaivatul ra ovu myot-orang!

23 Tamata iki watan nrenar Ivar Lolin a, na'uk wol not-orang, na ia wean
tamata i nsi'ik felan a na'a tatal.
24 Ia beti nsi'ik felan a na'a tatal, na'uk ti ma nban-tamuri, na nablufang
ewal roak felan a.
25 Na'uk Ubu Ni inukun ra kena munuk ovu rangrebat, ba nsikat tamata
ra tali rira salasilan ra. Tamata iki watan nrenar Ubu Ni vaivatul ra ma
wol nablufang, ovu nasahak ma not-orang, na Ubu veka naflahar ia na'a
afa ovi notu ra.
26 Wean i tamata isa nfikir ne naflurut ma dawan, ovu ia iva'un ma
nraning Ubu, na'uk wol nfarak sumarn a ma nangrihi afa ovi sian ra, na
ia ka'i nlabir roak tenan a. Ba ni falurut ra ovu afa ovi notu ma al nraning
Ubu, wol ihir akataka.
27 Agama i kena na'a Ubu wahan ralan a wean ini: ti ma talola varu ra
ovu kasiko'u ovi rwatat renarir-yamarira ra ma tlobang ira na'a rira susa
ra, ovu vali deka tfikir te tot-orang, wean tamata ovi inar afa sian ovi rna'a
lanit ivavan a.

2

Deka tsiefa tamata

1 Terang a valing averi, mia myorang roak Duila'a Yesus Kristus i ba'i
tfadawang Ia. Ba deka fyakaratat tenabira ra ma myalang a'uk tamata
boku, na'uk boku wahal.
2 Wean i tamata ka'i isa npake sitana masa na'a liman a, ovu neluk
kadaravit ovi lolin ma nma bira sidovung a, nata wol mnanat, na tamata
kasian isa nma vali. Tamata kasian yai neluk kadaravit vian ovi ba'i neluk
nti va'i.
3 Ba wean i myalang a'uk tamata ka'i yai ma fyalak ne, “Baba te titi,
mwa ma mdoku kadera lolin ini.” Na'uk fyalak verin tamata kasian yai
ne, “Mdiri watan inyai te mdoku watan fun ini.”
4 Myotu wean inyai, na msyiefa roak tamata na'a ralabira ra ma isa nlia
isa. Mia ka'i fyaleka inukun roak verin tamata ra, ovu bira fikiran sian.
5 Terang a valing averi, ya'a ungnanang dalang mia. Eka mryenar: Ubu
nfili tamata kasian ovi rna'a lanit ivavan ini ma notu ma rira inorang
nangrebat. Ia nfili roak ira ma rna'a Ni Fareta a, ovu veka nala vava'at
kakiwal i ntorung roak verin tamata ovi rlobang Ia ovu ralarira urun.
6 Na'uk mia fyaliak tamata kasian ra wean afwatan ra ma fyama'it ira,
velik ne mkya'a roak ne, tamata ka'i ra rotu tia ma watan mia. Tamata
ka'i ra rangrihi visal-vasil mia, ovu rtaha mia ti ma mdyiri wan i rfaleka
inukun verin tamata ra.
7 Ira rfalak sian Yesus i mryaning Ia, naran a, velik ne Ni munuk mia.
8 Wean i myot-orang afa ovi kena ra, na musti myot-orang lahir inukun
dawan i nlia munuk tali inukun ovi rfadoku roak na'a Surat Ralan a ne,
“Mlobang tamata liak ra wean watan i mlobang tenam a.” Myotu wean
inyai, na myotu kena roak.
9 Na'uk wean i myalang tamata boku nlia tali tamata liak ra, na myotu
roak salasilan. Ba Ubu Ni inukun a veka nkena lahir mia, tevek myangal
roak Ni inukun a.
10 Ba tamata iki watan not-orang Ubu Ni inukun ra munuk, na'uk wol
not-orang afa isa tali inukun avyai, na inyai wean watan i wol not-orang
roak Ubu Ni inukun ra munuk.
11 Ubu ka'i nfalak wean ini, “Tamata ovi rsifa roak, na deka rtuba
ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu deka rsifedan.” Ba wean i

msyifa roak, ovu wol mtyuba ovu tamata ovi wol awabira verin ira, na'uk
msyifedan, na inyai wean watan i wol myot-orang roak Ni inukun ra.*
12 Fara bira afa ovi fyalak ra ovu afa ovi myotu ra, wean tamata ovi rka'a
ne, Ubu veka nfaleka inukun verin ira. Ubu Ni inukun ra rfatalik tamata
ra tali rira salasilan ra.
13 Tevek na'ut i Ubu veka nfaleka inukun verin tamata ra, na wol nfaturu
Ni silobang verin tamata ovi wol rfaturu rira silobang verin tamata liak
ra. Na'uk wean i tamata isa nka'a ma nala ni silobang verin tamata liak,
na Ubu veka nala vali Ni silobang verin ia, tevek Ni silobang yai nlia tali
inukun i nfaleka roak verin ia.

Tot-orang dida inorang

14 Terang a valing averi, wean i tamata isa nfalak ne, ia norang roak
Yesus Kristus, na'uk wol notu afa ovi lolin ra, na ni inorang yai wol ihin.
Inorang i wean inyai, bis nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, boma rira
vava'at kakiwal?
15 Wean i terabir-valibira isa norang Ubu, ovu wol ni kadaravit ma noru
ovu wol ni afamtahan ma na'an ovan-amar, na
16 mia fyalak verin ia ne, “Fara Ubu naflahar oa, ma mu afamtahan ma
muan ovu mu kadaravit ma moru,” na'uk wol myala kadaravit ma noru
ovu afamtahan ma na'an. Wean i myotu wean inyai, na afa ovi fyalak yai
ihin aka?
17 Wean i dida afa ovi totu ra wol rfaturu ne torang Ubu, na dida inorang
a nmata ovu wol ihin akataka.
18 Snain tamata isa nfalak vali wean ini verin tamata ra ne, “Tamata
boku rfalak ne, rira inorang, na'uk wol rfaturu rira inorang na'a afa ovi
rotu ra. Boku vali rfaturu rira inorang tali afa ovi rotu ra.”
Ya'a mane uvalat tamata ovi rangrihi wean inyai, ma ufalak ne, “Mia
fyaturu verin ya'a na'a i wean inba ma tsi'ik tamata ovi rorang Yesus,
na'uk wol rfaturu ne, rotu afaka verin Ubu. Ya'a mane ufaturu ning
inorang tali afa ovi otu ra.”
19 Mia myorang ne, Ubu ikisa watan. Inyai kena urun, na'uk nait sian
ra rorang vali wean inyai, ba rbobar ma raruru lalean ira.
20 Mia ini byoda-byadi urun! Afakinimi mifena ma fyan-aran ne, bira
inorang wol ihin akataka, wean i wol myotu afa lolin ma nfaturu ne, bira
inorang verin Ubu?
21 Eka tsi'ik ubud-nusid i Abraham a. Abraham ni afa ovi notu ra lolin,
ba Ubu notu ma ni vava'at nmalola roak. Ia nfadoku yanan i Ishak na'a
wan i ba'i rasnuri rira korban verin Ubu.
22 Lyawan roak verin ita ne, ia norang urun Ubu, ba inan ma notu
lalawatan afa ovi Ubu nfalak ma notu. Afa ovi notu ra kena ovu ni inorang
a.
23 Abraham ni afa ovi notu ra kena lahir ovu vaivatul ovi rtulis roak
na'a Surat Ralan a. Ubu nfalyawang na'a Surat Ralan a ne, “Abraham ni
vava'at nmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek norang Ia.” Ni inorang a
notu mi Ubu nala ia ma neluk Ni kida.†
24 Lyawan roak verin mia ne, Ubu notu ma tamata ni vava'at nmalola,
tevek afa ovi tamata yai notu ra, wol mane tali ni inorang a watan.
25 Wean vali inyai verin vatlean i naran Rahab. Ubu notu ma ni vava'at
nmalola, tevek afa ovi notu ra kena na'ut i nfonak tamata Israel ifira i rma

* **2:11 2:11** Keluaran 20:13, 14 † **2:23 2:23** Kejadian 15:6

ma rsi'ik fanfonak tamata Kanaan ra. Rahab nfonak ira na'a ni rahan a,
beti ndava linga'an liak ma nlobang ira ma rafla rti murin.‡
26 Bir tinemun, wean i tamata isa nan a nakbosal, na ni roh a wol nleal
roak, ba nmata roak. Wean vali inyai verin tamata ovi rorang Ubu, na'uk
rira afa ovi rotu ra wol rfaturu rira inorang a, na inorang yai nmata ovu
wol ihin akataka!

3

Eardida ra rotu salasilan

1 Terang a valing averi, era verin mia ma deka rivun da'in mia myeluk
tamata ovi rair Ubu Ni vaivatul ra verin tamata ra, tevek tka'a ne, Ia veka
nfaleka inukun verin tamata avyai nlia tali tamata ovi wol rsiair.
2 Ita munuk totu sala rivun, na'uk tamata ovi wol rotu sala ovu rira
vaivatul ra, ira rira vava'at ra rmalola, ovu vali rka'a ma rsi'ik ma lolin
tenarira ra na'a afaka watan.
3 Afa ko'u isa bisma nfaret-nala afa dawan. Wean i ita tkeak kuda isa
sumarn a ovu kakeak ko'u, na ita bisma tfareta kuda yai ma norang ita,
velik ne kuda yai dawan ia.
4 Kabal ra wean vali inyai. Kabal rira wilin ra ko'u lalean ira. Ba velik ne
kabal a dawan ovu nait dawan ntutu kabal a, na'uk tamata i ntaha wilin
na'a kabal yai bisma nfuri wilin a, ma kabal a nafla orang watan ralan a.
5 Eardida ra wean vali inyai. Velik ne ko'u, na'uk notu ma tamata ra
rfakaratat tenarira ra ovu rangrihi tia ma watan. Eka msyi'ik yafu a. Velik
ne ko'u watan, na'uk nlevur nala nangan dawan a.
6 Eardida wean vali yafu, ma nngora ovu afa ovi sian ra. Eardida na'a
tenadida ra, ba nfangra lahir tenadida ra munuk. Eardida wean yafu ma
nlevur na'a dida vava'at ra munuk ovu yafongan ovi rtali nitdawan.
7 Afwatan nangan ovi rla'a, ovu ovi wol rla'a ra, ian ra ovu afwatan liak
ovi rna'a tahat ra, ntafal vali manut nangan ra, tamata ra bis rot-nala ma
rmarut ovu rfamarut nala roak ira.
8 Na'uk wol tamata isa vali bisma nfamarut nala earn a! Eardida notu
afa ovi sian ra, ma wol tateri nala ia, ovu ia wean vali alanu i nfedan nala
tamata ra.*
9 Ita tfadawang Yamadida Ubila'a ovu eardida ra. Ita tala eardida ra al
tear tfasoba vali tamata ovi Ubu notu ma felarira ra wean Ia.
10 Ita tfadawang Ubu ovu eardida ra ovu tear tfasoba tamata ra ovu
eardida ra. Terang a valing averi, ini wol kena lahir!
11 Eka msyi'ik. Wear i wol taltelas ovu wear i taltelas wol rava tali wear
ulun isa.
12 Aa ara wol vuan zaitun, ovu aa anggur vali wol vuan ara. Wear ulun
i taltelas wol not-nala ma wear a wol taltelas.

Kaka'a felan irua

13 Tali bir tinemun, na iki ni kaka'a dawan ovu nsi'ik wan ma lolin?
Fyalak verin ia ma nfaturu afa avyai na'a ni vava'at i lolin, ovu vali
nfakabava tenan a, boma tali ni kaka'a dawan a, na ni afa ovi notu ra
kena.
14 Na'uk wean i tamata isa wol inan lahir ma nsi'ik tamata liak ni lolin
a, ovu nfikir a'uk tenan a, na deka nfakaratat tenan a ma nsiklabir ma
nfulak nvali afa ovi kena ra.

‡ **2:25 2:25** Yosua 2:11 * **3:8 3:8** Alanu i na'a ayat ini, alanu i nfedan nala tamata. Na'a vai Mala tfalak ne, *racun.*

15 Kaka'a i wean inyai wol nsuta tali lanit ratan, na'uk ntali watan tamata
ovi rna'a lanit ivavan a. Ubu Ni Roh wol nala afa avyai, na'uk afa avyai
rtali nitdawan a.
16 Tevek wean i tamata isa ralan sian tevek nsi'ik tamata liak ni lolin a,
ovu vali nfikir a'uk tenan a, na veka notu ma tamata ra rsingarahi, ovu
vali rotu munuk afa ovi sian ra.
17 Na'uk kaka'a i ntali Ubu notu ma tamata ovi rorang Yesus, ralarira
ra rmerat ovu wol inar ma tamata ra rsingarahi. Ira rmarkai, rafrenar,
rlobang ma dawan tamata ra ovu rotu lalawatan afa ovi lolin ra. Ira
ralarira ra wol raruan ovu wol rsiklabir ma rfalak afa boku, na'uk rotu
afa liak.
18 Ira wearira tamata ovi iva'ur ma rotu rira va'i ra, ma ravuri-rava
nabat ra. Ira veka ka'i rala ihin a te vuan a. Tamata ovi wol inar ma
tamata ra rsingarahi, ira rotu watan malinan a, boma tamata rivun veka
rorang ira, ma rotu lolin a verin tamata ra.

4

Ubu wol nrenar falurut tali tamata ovi rorang watan rira ininan sian ra

1 Terang a valing averi, mia mkya'a ne, msyisala ralabira ma
msyingarahi-sikual mia, tevek inabira afa sian ovi rna'a roak ralabira ra.
Afa avyai rotu ma msyingarahi na'a ralabira ra.
2 Mia inabira afa liak, na'uk wol mdyav-nala, ma msyifedan. Mia
byo'itea afa ovi tamata liak rira ra, na'uk wol bisma myal-nala, ba
msyingarahi-sikual mia. Mia wol bira akataka, tevek wol myera tali Ubu.
3 Velik ne miflurut ma myera tali Ubu, na'uk Ia wol nala verin mia. Afa
i minovak na'a ralabira ra ma myera tali Ia yai wol kena, tevek myera ma
al fyakena watan tenabira ra.
4 Mia wol myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra. Mia mkya'a roak ne, wean
i inabira ma myorang tamata ovi rangal Ubu, rira afa ovi rotu ra, na mia
myangal vali Ia. Tamata iki watan, wean i inan ma notu afa ovi sian ra
na'a lanit ivavan ini, na tamata yai ni sian roak Ubu.
5 Mia deka minovak ne, afa ovi Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan a wol
ihin. Ubu Ni Roh nleal lahir raladida ra, ba inan urun ma torang a'uk Ia,
ma wol tot-orang afa ovi rna'a lanit ivavan ini.
6 Ubu nala Ni rala lolin verin ita, boma tfalek-nala afa sian ovi rna'a
raladida ra. Wean i nfalak roak na'a Surat Ralan a ne,
"Ubu nangal tamata ovi rfakaratat tenarira ra, na'uk nlobang ovu nala
ngrebat verin tamata ovi ba'i rfakabava tenarira ra."*
7 Ba mia musti fyakabava tenabira ra verin Ubu, ovu myorang afa ovi
nfalak ra. Myotu wean inyai, na myangal roak nitdawan ni afa ovi notu
ra, ba veka nafla talik mia.
8 Fyaseri Ubu, boma nfaseri vali mia. Fyamerat limabira ra ovu ralabira
ra tali bira salasilan ra. Tamata salasilan mia! Byatuk bira fikiran sian ra,
tevek afa avyai rotu ma ralabira raruan na'a bira inorang a.
9 Byakar urun ovu fyaktanit, tevek myotu sala roak. Mkyati bira
malmalit a ovu lubira ra. Mkyati ralabira lolin ovu ralabira lalau.
10 Fyakabava tenabira ra na'a Duila'a wahan ralan a, na Ia veka nsikat
mia ovu nalang mia.

---

* **4:6 4:6** Amsal 3:34

Snurak verin tamata ovi rorang Yesus, boma deka sumarira sala verin tamata liak

11 Terang a valing averi, deka msyifalak sian mia. Tamata iki watan nfalak sian ovu nfaleka inukun verin teran a valin ra, na ia nfalak sian roak Ubu Ni inukun ra, ovu wol not-orang roak afa ovi Ubu nfalak ra. Ba ihin a, mia wol myot-orang roak Ni inukun ra, na'uk myeluk tamata i ba'i nfaleka inukun, ovu mtyasorat roak inukun avyai.

12 Velik aba tamata isa watan ntaha dasing ma al ntimbang tamata ra munuk. Ia sa'i notu inukun ra ovu nfaleka inukun verin tamata ra ovu Ni ngrebat a, ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ovu nfamwear tamata ra. Mia ini iki ma fyaleka inukun verin terabir-valibira ra?

Deka miblufang Ubu na'a afa ovi mane myotu ra

13 Terang a valing averi, eka mryenar ma lolin. Mia fyalak ne, "Amar ini te ilyan, na amati ahu eri ma veka amna'a ineri varat isa, ma amfedi-amfaha afa na'a ineri ma amdava utumami."†

14 Na'uk mia wol mkya'a ne, ilyan veka mtyuan afaka. Eka fyikir ma blawat. Bira vava'at wean inba? Bira vava'at wean yafuman ma nvotuk, na'uk brian munuk, na nlia roak.

15 Velik aba, mia musti fyalak ne, "Wean i Duila'a ralan nfalak ma amva'at, na ami veka amotu afa ini te afa yai."

16 Na'uk mia ba'i mingrihi ma fyakaratat tenabira ra. Fyakaratat tenabira wean inyai, na wol kena lahir.

17 Ba, wean i tamata isa nka'a afa ovi kena ra, na'uk wol not-orang, na ia notu salasilan roak.

5

Snurak verin tamata ka'i ra

1 Tamata ovi fiang ini bira metan rivun, eka mryenar ma lolin afa ovi mane ufalak ini. Byakar ma fyaktanit, tevek mia veka mtyuan sian dawan ila'a.

2 Bira metan ra veka rakvisal ovu ngafat ra veka ra'an munuk bira kadaravit ra.

3 Bira masa ovu perak ra veka rarawan munuk, ovu vali bira masa ovu perak i rarawan yai veka rfaturu ne, myotu salasilan roak ovu bira metan ra. Afa avyai veka rotu ma Ubu nukun mia na'a yafu ralan. Mia byakar, tevek na'ut inyai, na amar ra mane rlia roak, na'uk mtyafal ma misdovuk watan bira metan ra na'a lanit ivavan ini.*

4 Mia myeang tamata ovi rkarya na'a bira va'i ra ma wol byahir rira kadi ra. Eka mryenar rira maruhuk ra! Tamata avyai rafwak ma rera lablobang ma rfalak ne, "Duila'a, mrenar ami o!" Ira rafwak wean inyai verin Ubila'a i nfareta akataka munuk.

5 Mia mkya'i roak ovu myotu a'uk inabira lolin, ma fyatemang roak lanit ivavan ini ihin a. Mia weabira afwatan ovi rfawatak ma ngbabal roak ira, na'uk wol rka'a ne, tamata ovi rfawatak ira mane rfedan ira ma ra'an.†

6 Mia vali myukun ma fyedan tamata ovi rira vava'at ra rmalola, ovu tamata ovi wol bisma rangal nala mia.

Tatahang raladida na'a dida susa ra

---

† **4:13 4:13** Amsal 27:1 * **5:3 5:3** Tamata ka'i ra inar ma rtafal ila'a rira metan ra. † **5:5 5:5** Wol rka'a vali ne, Ubu veka nukun ira.

7 Terang a valing averi, mtyahang ralabira ra ovu mnyaban watan amar i
Duila'a veka nma.‡ Eka msyi'ik tamata ovi rotu va'i ra. Ira rnaban watan
ma da'ut nma ma ravuri-rava, ovu rnaban da'ut ewal ma notu ma rira
afamtahan ra ihirira. Afa yai nfaturu ne, rtahang nal ralarira ra.
8 Ba mia vali musti mnyaban ovu mtyahang ralabira ra. Myorang ovu
ralabira urun, tevek amar i Duila'a veka nma sarseri roak.
9 Terang a valing averi, deka mifngamu'ur ovu deka msyifasala mia,
boma Duila'a deka nukun mia. Ia i veka nukun mia sarseri mane nma
roak.
10 Terang a valing averi, mingnanang nabi ovi lan ana, rfamalik roak
Ubu Ni vaivatul ra. Ira rtuan susa rivun, na'uk rtahang nal ralarira ra. Ni
lolin a, mia musti myot-orang vali rira afa ovi rotu ra.
11 Ita tfalak ne, tamata ovi rtuan susa rira vava'at ra malinan, tevek
rtahang nal ralarira ra ma rorang Ubu. Mia mryenar roak Ayub. Duila'a
naflahar ia, tevek ntahang nal ralan na'a ni susa i dawan urun a. Ba mia
mkya'a roak ne, Duila'a Ni silobang a dawan urun, ovu nfaturu Ni silobang
a verin Ni tamata ra.
12 Terang a valing averi, nlia tali afa ovi beti ufalak verin mia yai, na
deka mifwaba. Deka myala lanit ratan te lanit ivavan ini, te afa liak vali
ma al mifwaba. Ni lolin a, fyalak watan ne, “O'u, ya'a veka otu,” te fyalak
watan ne, “Wahal, ya'a wol otu.” Ba myotu lahir afa ovi fyalak roak yai,
boma Ubu Ni inukun a deka nkena mia.

Traning Ubu ovu taflurut verin Ia

13 Tali bir tinemun, na wean i tamata isa ntuan susa, na fyalak verin ia
ma naflurut verin Ubu. Wean i tamata isa inan lolin, na fyalak verin ia
ma ndedang ma nfadawang Ubu.
14 Wean i tamata isa ntali bir tinemun nawar ia, na nfalak ma dawan
kareda ovi reluk penatua§ rma ma raflurut verin ia, ovu rala Duila'a naran
ovu Ni ngrebat a, beti ra'ung ngul na'a tenan a.
15 Ba tamata ovi raflurut ovu ralarira urun, na Ubu veka notu ma tamata
i nawar ia yai lolin ewal ia. Ba wean i notu salasilan, na Ubu veka na'i
vatuk ni salasilan ra.
16 Ba mia ka'i mtyorung ma fyalak bira salasilan ra ovu isa naflurut verin
isa, boma lolin mia. Tamata ovi rira vava'at ra rmalola, wean i raflurut,
na rira falurut yai ni ngrebat a dawan urun.
17 Eka mingnanang nabi Elia. Ia tamata watan ia wean ita, na'uk
naflurut ovu ralan urun ma da'ut wol nsuta. Ba da'ut wol nsuta lanit
ivavan ini, ti naran varat itelu vulan inean.
18 Ba naflurut ewal ma da'ut nsuta, ma lanun a notu ma afamtahan ra
ihirira.

Fyakena tamata ovi rti talik Ubu Ni linga'an

19 Terang a valing averi. Tali bir tinemun, na wean i tamata isa nban-
talik roak linga'an i kena, na ni lolin a tamata boku rsurak ia ma nahil ma
ntalik tali ni salasilan ra, ma norang ewal Ubu.
20 Eka mingnanang vaivatul ini: Tamata iki watan notu ma tamata
salasilan isa nahil, ma norang ewal roak Ubu Ni linga'an a, na ia nala
roak tamata yai tali matmatan, ovu Ubu veka na'i vatuk ni salasilan rivun
yai. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Yakobus, ala salam verin mia

‡ **5:7 5:7** Ubu veka nukun tamata ovi rotu susa tamata ovi rorang Yesus.

§ **5:14 5:14** Msi'ik Kisah 11:30.

Petrus ni surat i ntulis lan

Tbas afa ovi veki

Petrus ntulis surat ini. Ia ntali tamata vutu rahin irua ovi rorang Yesus. Petrus ntulis surat ini verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira, ovu rna'a wan i rfanara ia ne, Asia Ko'u. Tamata ra rwi-rwa ira ovu rfalak sian ira, tevek rorang Yesus (1 Petrus 2:11-12, 15; 3:16; 4:4). Boku tali ira tamata sansinir ira, ma duarira ra rwi-rwa ira (2:18-20). Vata boku vali tali ira, awarira ra rwi-rwa ira, tevek awarira ra wol rorang Yesus (3:1, 6).

Wean inyai, bi Petrus ntulis surat ini ma nfangrebat rira inorang a, boma rtahang nal ralarira na'a rira susa avyai. Petrus nfalak ne, tali susa ovi rtuan ra, na tamata liak bisma rka'a lahir ne, rira inorang a nangrebat te wahal (1:6-7; 4:12). Wean i tamata ra rwi-rwa ita tevek torang Yesus, na musti talang Ubu, ovu musti totu lalawatan lolin a na'a dida vava'at ra (4:19). Petrus nala snurak rivun ma nfangrebat ralarira ra, boma rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ubu, ovu rira vava'at ra kena, ovu vali rtahang nal ralarira na'a rira susa ra.

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a (1:1-2)
2. Ita dida vava'at ngorva'an tali Yamadida Ubila'a, tali Ubu Yanan a, ovu tali Ubu Ni Roh. (1:3-12)
3. Snurak ma ita musti totu afa ovi lolin ra, tevek ita teluk roak Ubu yanan ra. (pasal 1:13—2:10)
4. Snurak ma tot-orang afa ovi fareta ra rfalak; snurak verin tamata sansinir ra; snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak a; ovu snurak verin tamata ra munuk. (pasal 2:11—3:12)
5. Snurak verin tamata ovi rtuan susa ra, tevek rorang Yesus (pasal 3:13—4:19)
6. Snurak verin dawan kareda ra (ovi reluk penatua ovu ovi rban-ulu verin rira sidovung a), ovu verin tamata rivun. (5:1-11)
7. Petrus nala snurak situli (5:12-14)

1-2 Terang a valing ovi Ubu nfili roak mia ma myeluk Ni tamata ovi myorang Ia. Mia tamata dakan mia ma mlyeal soru munuk propinsi Pontus, Galatia, Kapadokia, Asia Ko'u ovu Bitinia. Ya'a ini Petrus. Ubu nsinir ya'a ma ufamalik Ni vaivatul ra, ovu utulis surat ini verin mia. Era ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ovu Ni malinan a ma nfangora lahir bira vava'at ra. Yamadida Ubila'a nfili roak mia, wean lahir i ralan a nfalak a, ovu Ni Roh a notu ma bira vava'at ra rmalola, boma msyoak verin Kristus ma myot-orang afa ovi nfalak ra, tevek nfamerat roak mia ovu laran a.

Dida inorang a musti nangrebat ma al tnaban afa lolin ovi Ubu veka nala verin ita, ovu vali tfaturu dida silobang a

3 Terang a valing averi, mya ma tfadawang Ubu i dida Duila'a Yesus Kristus Yaman verin Ia. Ia nfaturu Ni silobang a verin ita, bi nala roak vava'at ngorva'an verin ita. Ia nfava'at ewal roak Yesus Kristus tali matmatan, bi dida vava'at ngorva'an kakiwal yai. Notu wean inyai, boma tfaklo'i a'uk dida vava'at ra na'a Ia, tevek tka'a urun ne, Ia veka not-nala afa lolin ovi nfadoku roak a.

4 Ita tka'a roak ne, veka dida vali kalolin ovi Ubu nfadoku roak ma veka nala verin Ni tamata ovi rorang Ia. Ubu nfadoku kalolin avyai na'a lanit

ratan, ba wol bisma rmamu, ovu wol bisma rbetan, ovu vali wol bisma rburut.
5 Myorang roak Ubu, ba Ia nsi'ik mia. Ia nwanar mia ovu Ni ngrebat
tevek myorang Ia, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan ini,
boma mia veka bira vali vava'at kakiwal a.
6 Wean inyai bi, myotu inabira lolin a'uk, velik ne fiang ini ralabira
lalau, tevek ba'i mtyuan susa ovi felarira rivun, ovu tamata ra rotu sian
mia. Na'uk susa avyai wol mnanat, na veka rlia.
7 Susa ovi mtyuan ra, rotu ma fyaturu lahir ne, myorang urun Ubu te
wahal. Tamata ra musti rasnuri masa ra na'a yafu, boma rka'a ne, inyai
masa mnga'un te wahal, velik ne masa avyai ilyan te ravrua veka wol
rleal roak. Mia bira inorang a fyawan lia masa ra, ovu susa ovi mtyuan ra
rfaturu ne, myorang urun Ubu. Wean inyai, na Ubu veka nfadawang ovu
nalang mia, ovu vali nfakaratat mia na'a amar i Yesus Kristus veka nma
ewal a.
8 Mlyobang* Ubu, velik ne wol mryea Ia obin. Ti naran amar ini vali, na
mia wol mryea Ia obin, na'uk myorang Ia. Inabira lolin urun i lahir ma
wol tfamalik nala ia,
9 tevek Ubu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal. Ia
notu wean inyai verin mia, tevek bira inorang verin Yesus Kristus.
10 Vava'at kakiwal i Ubu nala verin mia yai, lalan ana, nabi ra rfalak
roak. Ira rfatlina ma lolin ovu ranovak urun Ubu Ni vaivatul avyai, ma ti
rfamalik roak.
11 Kristus Ni Roh† nfalyawang lan roak verin ira na'a sian i Kristus veka
ntuan a, ovu vali sian yai nlia roak, beti Ubu nfakaratat ila'a Ia. Ira rkiwal
ma rka'a ne, wean inba ovu lafira ba afa ovi Kristus Ni Roh nfamalik na'a
ralarira ra veka rvotuk.
12 Ubu nfalyawang roak verin nabi avyai ne, afa ovi rotu ra wol mane
rotu verin ira, na'uk verin mia. Afa avyai, afa ovi fiang ini mryenar tali
tamata ovi rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a. Ira rfamalik afa avyai verin mia
ovu ngrebat tali Ubu Ni Roh i ntali lanit ratan. Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan inar vali ma rka'a urun Ivar Lolin yai.

Ubu nera ita ma fara dida vava'at ra rmerat urun

13 Ba wean inyai, bi misusan bira fikiran ra ovu msyi'ik wabira ma lolin,
boma myot-orang munuk afa ovi Ubu ralan nfalak a. Fyaklo'i a'uk bira
vava'at ra verin Ubu, tevek myorang urun ne, Ia veka naflahar mia na'ut
i Yesus Kristus veka nma ewal.
14 Ubu yanan ita, ba musti tot-orang afa ovi Yamadida nfalak ra. Na'ut i
wol mkya'a Ubu Ni Ivar Lolin obin, na myot-orang watan bira ininan sian
ra. Na'uk fiang ini deka mtyorung ma bira ininan sian avyai rfareta mia
na'a bira vava'at ra.
15 Na'uk mia deka myotu salasilan afaka watan na'a bira vava'at ra,
wean Ubu i nmerat urun ovu wol Ni salasilan lahir. Ia ka'i nera mia ma
myeluk Ni tamata ovi wol rira salasilan ra.
16 Ba ita deka totu salasilan, tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Deka
myotu salasilan, tevek Ya'a wol Ning salasilan.”‡
17 Tva'at teri watan na'a lanit ivavan ini. Ti ma miflurut verin Ubu, na
myera Ia ne Bapa, bi myalang urun Ia na'ut i bya'at obin na'a lanit ivavan

---

* **1:8 1:8** ***Mlyobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *mengasihi Allah.* † **1:11 1:11** Kristus Ni Roh na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh a. ‡ **1:16 1:16** Imamat 19:2

a. Ia wol nfili tamata na'ut i veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk
ma inovan ovu afa ovi rotu ra.
18 Mia mkya'a ne, Ia ntevut roak mia tali bira salasilan ra. Ba mia mtyalik
roak tali bira vava'at vu ovi ububir-nusibira ra rala roak verin mia. Ia wol
nala masa te perak ovi bis rakvisal ma al ntevut bira vava'at yai.
19 Na'uk Ubu ntevut mia ovu Kristus laran a. Laran yai fyawan urun.
Kristus wean lahir domba i wol namngala ovu nmerat urun, ma nmata al
neluk korban verin Ubu.
20 Na'ut i Ubu wol notu lanit ivavan obin, na nfili roak Kristus. Fiang ini
lanit ivavan sarseri mane namwear, ba Ia nsinir Kristus nma ma nmata,
ma nsikat mia tali bira salasilan ra.
21 Ubu nfava'at ewal Kristus tali matmatan ovu nalang urun Ia. Fyaklo'i
a'uk bira vava'at ra verin Ubu, ovu myorang urun Ia, tevek afa ovi Yesus
notu verin mia.
22 Fiang ini Ubu nfamerat roak mia tali bira salasilan ra, tevek myot-
orang afa kena ovi mryenar roak na'a Yesus Kristus. Wean inyai bi,
mlyobang urun terabir-valibira tamata inorang ra. Ba musti ralabira urun
ma msyilobang mia ovu bira silobang i ntali ralabira ila'a.
23 Mia musti msyilobang mia, tevek Ubu notu ma bira vava'at ra
ngorva'an ewal. Bira vava'at ngorva'an yai wol ntali tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini ma veka rmata, na'uk ntali Ia i wol nmat-nala. Myala vava'at
ngorva'an yai, tevek myorang Ubu Ni vaivatul ovi rala vava'at, ovu rna'a
lalawatan.
24 Na'a Surat Ralan a rtulis wean ini:
"Tamata ra munuk na'a lanit ivavan a wearira ngrova ovi wol rva'at
kakiwal.
Rira afa lolin ovi rotu ra wean ngrova rira fafun ra. Ngrova rira fafun
ra munuk veka rmata, wean lahir tamata ra munuk veka rmata, ovu
rira afa lolin ovi rotu ra veka wol rna'a roak, wean lahir ngrova ovi
rakla ma rira fafun ra rabrofut.
25 Na'uk Duila'a Ni vaivatul ra rna'a lalawatan, nata ti wol ni wahan."§
Vaivatul avyai Ubu Ni Ivar Lolin a. Tamata ra rfamalik roak vaivatul
avyai verin mia.

2

Yesus Ni tamata ra rira vava'at ra musti rmerat urun

1 Mia mryenar roak afa ovi Ubu notu ra verin mia, ba era ma byatuk
munuk lahir afa sian ovi ba'i myotu ra. Deka msyiklabir, ovu deka fyalak
afa boku, na'uk myotu afa liak. Deka mlyobang tamata liak rira metan ra,
ovu deka fyalak sian tamata ma fyangra tamata naran a.
2 Mia musti mdyava lalawatan Ubu Ni vaivatul ra ma fyadoku na'a
ralabira ra, wean kasiko'u i beti rarali ia ma ndava lalawatan susu vahan.
Myotu wean inyai, boma bira inorang a ntafal ma nangrebat, ti naran
amar i Yesus Kristus veka nma lanit ivavan a ma nsikat mia tali bira
salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
3 Iva'ubira ma mdyava lalawatan Ubu Ni vaivatul ra ma fyadoku na'a
ralabira ra, tevek mkya'a roak ne, Kristus Ni lolin dawan urun verin mia.

Yesus Kristus wean vatu i rfadoku lan na'a fanderen a

4 Fyaseri lalawatan Duila'a Yesus. Ia wean vatu i nva'at kakiwal a.
Tamata ra rfikir ne vatu yai wol fyawan, na'uk Ubu nfili roak Ia ovu nalang
urun Ia.

§ **1:25 1:25** Yesaya 40:6-8

5 Fyaseri roak Ia ma myala bira vava'at ngorva'an a, ba mia weabira
vali vatu ovi rva'at ra. Ubu nala mia ma al nfadiri Ni rahan a, ovu Ubu
Ni Roh nleal roak ralabira ra. Ia notu ma mia myeluk Ni tamata ovi nfili
ra, ma bira karya wean mela falurut ra ma myala korban verin Ia, wean
lahir i ralan nfalak a. Ubu ntorung bira korban yai, tevek afa ovi Yesus
Kristus notu roak verin mia.
6 Ubu nfalak na'a Ni Surat Ralan a ne, Yesus Kristus wean vatu i fyawan
lia munuk ma al nfangrebat rahan a. Vaivatul avyai ngoarira ra wean ini,
"Msyi'ik, Ya'a ufili roak vatu isa i fyawan urun a ma neluk vatu i ufadoku
lan lalean na'a kota Sion. Tamata iki watan norang Ia, na Ia veka
not-nala afa ovi ntorung ma nala verin ia, ma ralan a wol lalau."*
7 Tamata ovi myorang Yesus Kristus, na mia veka utubira urun. Na'uk
verin tamata ovi wol rorang Ia, Surat Ralan nfalak ne,
"Vatu i tukan ra rvatuk yai, fyawan lia munuk vatu ovi rala ma al
rfangrebat rahan a."†
8 Iki wol norang Yesus, na ia veka ntuan afa ovi Surat Ralan nfalak ne,
"Vatu yai neluk angangal verin tamata ma rasvotun ma rleka lahir."
Tamata avyai rasvotun na'a vatu yai, tevek wol rot-orang Ubu Ni vaivatul
ra. Ia nfadoku roak ma musti wean inyai.
9 Na'uk Ubu nfili roak mia tamata ovi myorang Ia, ovu mia weabira vali
mela falurut ovi rkarya verin Ubu i neluk Raja ma nfareta mia. Ubu notu
ma weabira vali Ni sidovung dawan i nfamerat roak tali salasilan ra ma
myerat urun. Ubu Ni roak mia, ovu nala roak mia tali dedan ralan ma
mnya'a lyawan i lolin urun a, boma fyamalik ovu fyadawang afa dawan
ovi notu ra.
10 "Lan ana, wol myeluk Ubu Ni tamata ra obin, na'uk fiang ini myeluk
roak Ni tamata ra.
Lan ana, Ubu wol nfaturu Ni silobang a verin mia obin, na'uk fiang
ini Ubu nfaturu roak Ni silobang yai."‡

Tfakabava tenadida ra ma tot-orang afa ovi Ubu nfalak ra

11 Terang a valing averi, ulobang urun mia, ba ufalak verin mia ne,
mingnanang ne myeluk tamata dakan, ovu bya'at teri watan na'a lanit
ivavan ini. Wean inyai, ba era urun verin mia ma deka myot-orang bira
ininan sian ovi rtali tenabira ra ma rangal lahir bira roh a.
12 Bira vava'at ra musti lolin na'a tamata ovi wol rka'a Ubu, waharira
ralan ra. Myotu wean inyai, boma wean i rfalak sian mia, na veka rsi'ik
bira afa lolin ovi myotu ra, ma veka rfadawang Ubu na'ut amar i nma
ewal lanit ivavan a.
13 Terang a valing averi, na'a lanit ivavan ini, na fara myot-orang dawan
fareta ra munuk rira afa ovi rfalak ra, boma tali bira afa ovi myotu yai,
na bisma myalang urun Ubu. Mia musti msyoak verin raja i ntaha fareta
dawan urun a,
14 ovu vali verin gubernur ovi raja nfaturu ira ma rukun tamata ovi
raktufan ra, ovu nalang tamata ovi rotu lolin a.
15 Ubu ralan nfalak ma myotu a'uk lolin a, boma tamata boda ovi rfalak
sian mia wol bisma rangrihi afakataka, na'ut i rsi'ik afa lolin ovi myotu
ra.

---

* **2:6 2:6** Yesaya 28:16; Efesus 2:20-21; Roma 9:33 † **2:7 2:7** Vatu i fyawan nlia munuk na'a ayat ini ihin a ne, penting rahi munuk. Inyai nfaturu lahir Yesus. Mazmur 118:22; Yesaya 8:14 ‡ **2:10 2:10** Hosea 1:6, 9; 2:23

16 Fyaturu bira vava'at a wean lahir tamata ovi Ubu nfatalik roak ira tali
rira salasilan ra. Deka fyikir ne, Ubu nfatalik roak mia tali bira salasilan
ra, ba neluk lola roak verin mia ma myotu ewal salasilan. Na'uk bira
vava'at a musti wean lahir Ubu Ni tamata sansinir ovi rfakabava tenarira
ra ma rot-orang Ni vaivatul ra lalawatan.
17 Myalang tamata ra munuk, mlyobang terabir-valibira ra, ovu byobar
Ubu. Myalang vali raja a.

Ita musti tatuan susa wean susa i Kristus ntuan roak

18 Terang a valing ovi myeluk tamata sansinir ra mia musti myot-orang
afa ovi bira dawan ra rfalak, ovu myalang urun ira. Wol mane msyoak
watan verin dawan ovi rotu lolin mia ovu rfamafung rira vaivatul ra,
na'uk verin dawan ovi rotu sian vali mia.
19 Mia mkya'a afa ovi Ubu ralan nfalak ra, bi mtyahang ralabira, velik
ne mtyuan susa i wol inovan ma mtyuan tali afa ovi myotu ra. Wean inyai
bi myotu ma Ubu ralan a lolin.
20 Wol utubira akataka, wean i mtyuan susa ma bira dawan ra rfar-
visal mia tevek myotu salasilan, ovu mtyahang nal ralabira. Na'uk wean
i mtyuan susa, velik ne wol myotu sala, ovu mtyahang nal ralabira ra, na
afa yai notu ma Ubu ralan a lolin.
21 Ubu nera mia ma mtyuan susa wean inyai, tevek Kristus ntuan susa
ma al nlobang mia, ovu vali nfaturu verin mia ma musti mtyuan susa
wean vali Ia.
22 "Ia wol notu salasilan ovu wol nsiklabir."
23 Na'ut i tamata ra rala vaivatul ovi ngra ra ma rfalak sian Ia, na wol
nangal ira ovu vaivatul avyai vali. Na'ut i tamata ra rotu susa Ia, na wol
nfabobar ira ovu wol nera ma Ubu notu sian ira. Ia nala munuk tenan a
verin Ubu i wol nsiklabir na'a inukun ovi nfasuka ra.
24 Yesus Kristus ka'i nvara dida salasilan ra na'a aa walwalur, boma
salasilan wol nfareta roak ita, ma dida vava'at ra rmalola. Ni mngala ra
ovu laran a rotu roak ma lolin ita.§
25 Tevek lan a, bira vava'at a wean lahir domba i nban-sala a. Na'uk
fiang ini myorang roak Kristus, ba Ia nban-ulu verin mia ma nwanar ovu
nsi'ik mia, wean lahir tamata i nwanar ovu nsi'ik ni domba ra.*

3

Snurak verin vata ovu brana ovi rsifa roak

1-2 Ba wean vali inyai verin tamata ovi msyifa roak. Vata ovi msyifa roak
a fyakabava tenabira ra ma myot-orang watan afa ovi awabira rfalak ra.
Myotu wean inyai, boma wean i boku tali mia, awabira ra wol rorang Ubu
Ni vaivatul ra, na ira bisma rorang lahir vaivatul avyai, velik ne wol fyalak
afakataka verin ira. Ira rorang wean inyai, tevek rsi'ik roak bira sialang
ovu bira vava'at lolin ovi fyaturu lokat amar a.*
3-4 Deka fyaloling da'in tenabira ra ma myotu ma bira vut ra lolin da'in,
te fyaturu bira masa ra, te myeluk kadaravit ovi fyawar ra. Na'uk ni lolin
a, myotu afa ovi lolin ra verin tamata ra, ovu vali bira vava'at ra malinan
watan ovu tamata ra. Afa avyai rfaturu felabira lolin ovi rna'a ralabira

§ **2:24 2:24** Yesaya 53:4, 11 * **2:25 2:25** Yesaya 53:6 * **3:1-2 3:1-2** Efesus 5: 21-22, 25, 28-29; Kolose 3:18-19; Maleakhi 2:14-15; 1 Petrus 3:5-7; 1 Timotius 5:8; Matius 19:3-9

ra. Ubu nalang urun vata ovi felarira wean inyai, ovu afa avyai veka wol
rmamu.
5 Lan ana, vata ovi rira vava'at ra rmerat a rfaloling vali tenarira wean
inyai. Ira rfaklo'i a'uk rira vava'at ra verin Ubu, ovu rot-orang afa ovi
awarira rfalak ra.
6 Sara notu vali wean inyai, tevek ia not-orang afa ovi Abraham nfalak
ra. Na'ut i nangrihi ovu Abraham, na nera Abraham ne, bapa. Mia vali
weabira Sara ubun-nusin ra, wean i myotu afa ovi kena ra, ovu wol byobar
akataka lahir.
7 Wean vali inyai verin brana ovi msyifa roak a. Mia musti myotu lolin
vali awabira ra, tevek mkya'a ne ira wol rira ngrebat wean mia. Myalang
ira, tevek Ubu veka nala vava'at kakiwal verin mia ovu ira tali Ni rala lolin
a. Myotu wean inyai, boma wol angangal na'a bira falurut ra.

Ita tamata ovi torang Yesus musti tsiotu lolin ita ma raladida isa na'a dida fikiran ra

8 Afa ovi beti ufalak munuk yai, ihin a wean ini. Era ma mia munuk
mian vai isa ovu myotu ralabira isa watan na'a bira fikiran ra, ovu musti
fyaloling tamata ovi ralarira lalau ra. Era vali ma ka'i msyilobang mia,
tevek tamata inorang munuk mia. Fyaturu bira rala lolin ovu msyiotu
lolin mia, ovu vali fyakabava tenabira ra ma fyikir tamata liak ra.
9 Wean i tamata ra rotu sian mia, na deka myotu sian vali ira, ovu wean i
tamata ra rala vaivatul ovi ngra ra ma rfalak sian mia, na deka fyalak sian
vali ira ovu vaivatul avyai. Na'uk myera verin Ubu ma naflahar tamata
avyai, tevek Ubu nera mia ma fyaturu bira rala lolin verin tamata liak ra.
Myotu wean inyai, boma Ia veka naflahar vali mia.
10 Na'a Surat Ralan rtulis wean ini,
“Tamata iki inan ma ralan lolin ovu inan ma ntuan afa ovi lolin na'a ni
vava'at a, na musti nka'a nfarak sumarn a ma deka nangrihi afa ovi
sian ra, ovu deka nlabir tamata ra.
11 Ia musti nfaroa tenan a tali afa ovi sian ra ma notu a'uk afa ovi lolin ra,
ovu ndava lalawatan ma ni vava'at malinan watan ovu tamata liak.
12 Tevek Duila'a nsi'ik tamata ovi rira vava'at ra rmalola,
ovu Ia nrenar rira falurut ra,
na'uk nangal tamata ovi rotu afa ovi sian ra.”†

Tatahang raladida ma totu watan afa ovi lolin ra na'ut i tatuan susa

13 Wean i iva'ubira ma myotu a'uk lolin a, na tamata ra veka wol rotu
sian mia.
14 Na'uk velik ne mtyuan susa tevek myotu afa ovi Ubu ralan a nfalak a,
na utubira. Deka byobar tamata avyai, ovu deka ralabira kako'u.
15 Na'a bira vava'at ra, msyangatur ovu myalang urun Kristus, tevek
Duila'a Ia. Mia musti misusan wabira, boma bisma fyalyawang verin
tamata ra, wean i rorat mia ne, afakinimi fyaklo'i a'uk bira vava'at ra verin
Ubu. Na'uk fyakabava tenabira ra ovu myalang ira na'ut i fyalyawang afa
yai verin ira.
16 Ralabira ila'a ra musti lolin lalawatan na'a afa ovi myotu ra. Myotu
wean inyai, boma velik ne tamata boku rfalak sian mia tevek myorang
Kristus, ovu myotu a'uk afa ovi lolin ra, na veka ka'i rfama'it watan
tenarira ra.

† **3:12 3:12** Mazmur 34

17 Wean i Ubu nfadoku roak ma tatuan susa tevek totu afa ovi lolin ra,
na inyai lolin lia tali i tatuan susa tevek totu afa ovi sian ra.
18 Ufalak afa yai, tevek Kristus nmata fasa watan ma nvara munuk
tamata rira salasilan ra. Velik ne Ni vava'at nmalola, na'uk nmata verin
tamata salasilan ra. Notu wean inyai, boma Ubu lolin ewal ovu ita. Tamata
ra rfedan Yesus tenan a, na'uk Ubu Ni Roh a nfava'at ewal Ia.
19 Ubu Ni Roh nfangrebat Yesus, ba Ia nti ma nfamalik Ubu Ni vaivatul
ra verin tamata matmatan rira roh ovi rna'a wan sian i wean bu'i ralan,
ma rnaban watan ma Ubu nukun ira.‡
20 Roh avyai rtali tamata ovi rmata roak. Ira wol rot-orang afa ovi Ubu
nfalak ra na'ut i Nuh nva'at a. Na'ut i Nuh notu ni kabal a, na Ubu ntahang
watan ralan ovu nanaban ira, boma tamata sian avyai rahil ma rtalik tali
rira salasilan ra, na'uk wol rahil. Na'uk tamata iwalu watan rarata kabal
yai ralan a, ma Ubu nala ira ma rda rdir-ear tali wear dawan yai.
21 Wear dawan na'ut i Nuh nva'at yai labir mane wean wear i fiang ini
rala ma al rbaptis mia. Wear dawan yai nlobang Nuh ira, tevek rna'a kabal
dawan ralan a ma rva'at. Tali wear i tamata ra rala ma al rbaptis mia, na
nala vava'at vali verin mia. Wear yai wol mane rala ma al rfamerat ngra
ovi rna'a tenabira ra, na'uk rbaptis mia ma nfaturu ne, myera verin Ubu
ma nfamerat ralabira ra ovu bira fikiran ra. Ia nsikat mia tali bira salasilan
ra, tevek Yesus Kristus nva'at ewal tali matmatan.
22 Ia nrata roak lanit ratan, ma fiang ini ndoku Ubu Ni lihir mela ma
nfareta. Fiang ini Ia nfareta Ubu Ni sansinir ra munuk na'a lanit ratan,
roh ra munuk rira ngrebat ra, ovu vali ngrebat ra munuk.

4

Duila'a veka nfaleka inukun verin tamata ra munuk, ba mtyahang ralabira ra na'a bira susa ra, ovu bya'at watan ovu vava'at i kena

1 Kristus ntuan susa dawan roak na'a tenan a na'ut i nana'a lanit ivavan
obin. Ba misusan wabira ma mtyuan vali susa wean Ia, tevek tamata iki
watan wean i ntuan susa, na nahil roak ma wol notu salasilan.*
2 Ba myorang afa ovi Ubu ralan nfalak ra na'ut i bya'at obin na'a lanit
ivavan a. Deka mane myorang watan bira ininan sian ra.
3 Lan a, myorang watan tamata ovi wol rka'a Ubu, na'a rira afa ovi rotu
ra. Na'a bira vava'at lan ra, na miktufan urun ovu myotu watan afa ovi
wol inovan ra, myorang watan bira ininan sian ra, ovu boranavut mia.
Mia myotu vali bira snoba ra ma minavut sian ovu myotu afa ktufan ra,
ovu vali msyoak verin walut ra, ma Ubu wol inan lahir afa avyai.
4 Fiang ini tamata ovi wol rka'a Ubu, rabrian, tevek mia wol myorang
rira vava'at ra ma myotu lalawatan salasilan. Wean inyai bi, rfalak sian
mia ne, tamata ktufan mia.
5 Na'uk ira musti rlotar tenarira ra na'a Ubu wahan ralan na'a afa sian
ovi rotu ra, ovu fiang ini Ubu nasusan roak ma nfaleka inukun verin
tamata ovi rva'at obin ovu tamata ovi rmata roak a.
6 Wean inyai, bi Ubu ralan nfalak vali ma tamata matmatan ra rarenar
Ni Ivar Lolin a. Velik ne Ubu nfaleka inukun verin tenarira ra ma rmata,

‡ **3:19 3:19** Tafsiran liak rfalak ne, ngrebat tali Ubu Ni Roh a, bi Yesus nti ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata matmatan rira roh ra. * **4:1 4:1** 1 Petrus 3:18

wean lahir Ia nfaleka inukun verin tamata ra munuk. Na'uk Ubu ralan nfalak wean inyai, boma rira roh ra bisma rva'at vali na'a lanit ratan.†

Ita musti tala yabi ovi Ubu nala verin ita, ma tlobang tamata liak

7 Terang a valing averi, lanit ivavan sarseri mane namwear roak, ba misusan wabira ovu bira fikiran ra, ovu vali mtyahang nal ralabira na'a afaka watan, boma bisma miflurut lalawatan.
8 Na'uk afa i nlia tali afa akataka munuk wean ini: mia musti ralabira urun al msyilobang mia. Tevek wean i tsilobang ita, na wol tfikir roak salasilan rivun ovi tamata ra rotu verin ita.
9 Inabira vali ma tamata liak rma ma rna'a teri bira rahan. Myala ira ovu ralabira lolin, ovu vali deka mifngamu'ur.
10 Ubu nala roak yabi ra verin lokat tamata ma rira yabi ra rsialing ira. Wean inyai, na myala bira yabi avyai ma ala mlyobang tamata inorang ra munuk. Mkyarya ovu ralabira urun ovu yabi ovi Ubu nala roak verin mia, tali Ni rala lolin a.
11 Wean i tamata isa ni yabi ma nfamalik Ubu Ni vaivatul ra verin tamata liak, na afa ovi nfalak ra musti norang watan Ubu Ni vaivatul ra. Wean i tamata iki watan ni yabi ma nlobang tamata liak, na musti nlobang ovu ngrebat i Ubu nala verin ia. Myotu wean inyai, na tamata ra munuk veka rfadawang Ubu nahu Yesus Kristus. Ubu Ni ngrebat dawan ila'a ovu inovan ma tfadawang Ia, nata ti wol ni wahan! Kena urun.

Iki ntuan susa tevek ni inorang a, na veka utun ma dawan

12 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Fiang ini mtyuan susa ovi sian urun i lahir, na'uk deka mibrian. Deka minovak ne, tamata inorang mia, ba veka wol mtyuan susa wean inyai.
13 Na'uk ralabira lolin urun tevek mtyuan susa wean inyai, tevek susa i mtyuan yai, wean vali susa i Kristus ntuan a. Myotu wean inyai, boma na'ut i Kristus nma ewal ovu vanan i nfitik a nyadat a, na mia veka inabira lolin ovu ralabira lolin urun.
14 Wean i tamata ra rfalak sian mia tevek myorang Kristus, na utubira urun, tevek Ubu Ni Roh a, Ni ngrebat a dawan urun i lahir nana'a ralabira ra.
15 Deka mane tamata isa vali tali mia ntuan susa, tevek nsifedan, te nbori, te notu afa liak ovi sian ra. Deka vali ma ia ntuan susa, tevek notu ma tamata liak rtuan sian.
16 Na'uk wean i mtyuan susa tevek myorang Kristus, na deka mya'it. Na'uk fyadawang Ubu, tevek Kristus Ni roak mia.
17 Naran roak ni amar a ma Ubu mane nfaleka inukun verin lanit ivavan a. Ia veka nfaleka inukun lan verin Ni tamata ovi rorang Ia. Wean i Ubu nfaleka inukun lan verin ita, na veka wean inba verin tamata ovi wol rorang Ni Ivar Lolin a? Ia veka nfaleka inukun lahir verin ira ovu inukun i aleman urun.
18 Rtulis roak na'a Surat Ralan wean ini,
"Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak a musti rtuan susa veki,
beti Ia nsikat ira tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal.
Na'uk tamata salasilan ra ovu tamata ovi wol rorang Ubu veka rtuan
inukun i aleman urun."‡

† **4:6 4:6** ***Tamata matmatan*** ihin a ne, tamata ovi rorang Kristus, na'uk rmata. Te, bis vali tamata ovi rira vava'at ra rmalola, na'ut i Nuh nva'at obin. ‡ **4:18 4:18** Amsal 13:31, Lukas 13:33-34, 2 Korintus 13:5-7

19 Ba wean i mtyuan susa tevek Ubu ralan nfalak wean inyai, na myotu
lalawatan lolin a ovu myala munuk lahir bira vava'at ra verin Ubu i notu
munuk afakataka na'a lanit ovu lanit ivavan a. Ia notu lalawatan afa ovi
nfalak ra.

5

Snurak verin dawan kareda ovi reluk penatua ovu tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra

1 Ya'a era urun verin mia dawan kareda ovi myeluk penatua* ma
mryenar ya'a. Ya'a vali dawan kareda i eluk penatua, wean mia, ovu
ya'a una'a ma usi'ik roak Kristus na'ut i ntuan susa a. Ya'a veka una'a vali
Yesus Kristus vanan i nfitik a nyadat, na'ut i Ubu nsinir ewal Ia ma nma
lanit ivavan a.
2 Era verin mia ma msyi'ik ma lolin sidovung tamata inorang ovi Ubu
nala verin mia, wean domba duan a nsi'ik ma lolin ni domba ra. Deka
mane rkiwal mia beti fyabana bira karya ini, na'uk fyabana ovu ralabira
lolin, wean lahir i Ubu ralan nfalak a. Deka mane fyabana bira karya ini
tevek mian kadi, na'uk fyabana bira karya ini tevek inabira ma mlyobang
sidovung tamata inorang ra.
3 Deka mane fyakaratat tenabira ra ma weabira raja ra ma fyareta ira.
Na'uk musti fyaturu bira vava'at i lolin a ma inovan verin ira, boma rot-
orang.
4 Wean i myotu wean inyai, ti naran i Domba Duan nma ewal a, na Ia
veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin mia. Kalulu yai vanan a
nfitik a nyadat ma wol ni wahan.† Yesus Domba Duan Ia ovu Ni dawan a
nrahi lia munuk.
5 Wean vali inyai verin tuvmarmuri ra. Mryenar ma myot-orang snurak
tali tamata ovi rira tuvu nrahi mia. Terang a valing tamata inorang ra
munuk: fyakabava tenabira ra ma isa nalang isa, tevek rtulis roak na'a
Surat Ralan wean ini,
“Ubu nangal lahir tamata ovi rfakaratat tenarira ra,
na'uk nala Ni kalolin a verin tamata ovi rfakabava tenarira ra.”‡
6 Ba fyakabava tenabira ra na'a Ubu wahan ralan a. Ia Ni ngrebat dawan
urun. Myotu wean inyai, ma naran amar i nfadoku roak a, na Ia veka
nsikat mia ma nalang mia.
7 Deka ralabira kako'u na'a afaka watan, na'uk na'a afaka watan, na
miflurut verin Ubu na'a afa ovi rotu ma ralabira kako'u a, tevek Ia nlobang
urun mia.
8 Msyi'ik wabira ma lolin, tevek nitdawan ni sian mia. Ia wean singa i
vain dawan ma nbana tia ma watan ala ndava fana'an.
9 Myangal ia, ovu bira inorang i nangrebat, tevek mkya'a ne, terabir-
valibira tamata inorang ovi rna'a lanit ivavan a munuk lahir, rtuan vali
susa wean mia.
10 Susa i mtyuan yai veka wol ka'i mnanat. Ti ma susa yai roak rok,
na Ubu veka nala Ni rala lolin i dawan urun ma nfakena munuk afa ovi
wol rna'a bira vava'at ra. Ia vali veka nfabatar ovu nfangrebat ewal bira
inorang a, ovu vali notu ma mtyahang nal ralabira, ba mdyiri watan na'a
bira inorang. Ia nera roak mia ma myovu na'a vanan i nfitik a nyadat ma

* **5:1 5:1** Msi'ik Kisah 11:30. † **5:4 5:4** Kalulu i Ubu nala na'a ayat ini nfaturu ne, Ubu naval te nbalas tamata ovi rkarya verin Ia rira rala lolin ra. ‡ **5:5 5:5** Amsal 3:34.

wol ni wahan a. Notu munuk afa avyai, tevek dida vava'at isa roak ovu
Kristus.
11 Ia nfareta munuk afakataka na'a lanit ivavan ini, nata ti wol ni wahan!
Kena urun.

Petrus nala snurak situli

12 Terang a valing averi, ning surat etal i ukirim verin mia ini, era ma
ning kida Silas nlobang ya'a ma ntulis. Ia tamata i norang Yesus vali ovu
not-orang lalawatan afa ovi Ubu nfalak ra. Na'a surat ini, usurak mia
ma bira dardirin na'a bira inorang a musti nangrebat. Ufalak vali verin
mia ne, Ubu Ni rala lolin i ufalyawang verin mia ini, kena munuk lahir.
Mtyahang teri bira dardirin na'a bira inorang a.§
13 Tamata inorang na'a Babilon rala salam verin mia. Ubu nfili vali ira
wean mia ma reluk tamata inorang. Ning kida i nlobang ya'a na'a ning
karya a naran Markus. Ia wean yanak a. Ia nala vali salam verin mia.
14 Lokat mia myala vali salam ma msyivoan mia ovu msyilobang mia.
Era ma Ubu nala Ni malinan a verin mia munuk tamata ovi bira vava'at
isa roak ovu Kristus. Kena urun. Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Petrus

§ **5:12 5:12** Silas naran liak Silwanus

Petrus ni surat i nban-muri a

Tbas afa ovi veki

Petrus ni surat i nban-muri ini, ntulis verin tamata ovi rorang Yesus, na'uk wol Yahudi ira. Surat ini ihin mnga'un a ne, tamata ovi rorang Yesus musti rangal guru agama ovi rira vava'at ra wol lolin, ovu rair afa ovi wol kena ra. Petrus nfalak ne, ita musti tsi'ik wadida ma lolin na'a guru siklabir avyai. Ia nfangrebat raladida ra, boma tatafal dida inorang a verin Duila'a Yesus, ovu vali tataha kakiwal afa kena ovi nair ra. Afa avyai rtali tamata ovi ka'i rsi'ik ovu rarenar lahir Yesus Ni afa ovi nfalak ra.

Petrus ralan a nwa'uk urun, tevek guru siklabir avyai rfalak ne, Yesus veka wol nma roak lanit i vavan a (2 Petrus 3:3-4). Petrus nfalak ne, fiang ini Duila'a Yesus wol nma obin, tevek Ubu ntahang ralan verin tamata ovi raktufan ra (3:8-9). Na'uk veka naran ni amar a, ma Duila'a Yesus veka nma ma not-visal lanit ivavan i sian urun ini (3:10).

Surat ini ihin a

1. Vaivatul ovi Petrus ntulis lan a. (1:1-2)
2. Petrus nsurak ita, boma tatafal dida inorang a ovu totu afa ovi lolin ra. (1:3-21)
3. Ia nfangnanang ita na'a guru siklabir ra. (2:1-22)
4. Ia nfangnanang ita ne, Yesus Kristus veka nma ewal. (3:1-13)
5. Petrus ni vaivatul ovi rban-muri lalean. (3:14-18)

Petrus nala salam

1 Ya'a Simon Petrus, eluk tamata sansinir ovu rasul verin Yesus Kristus.
Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang Yesus. Mia weabira vali ami
ma amorang Ia. Yesus Kristus Ubu Ia ovu nsikat ita tali dida sala silan ra,
ma nala vava'at kakiwal. Ia notu ma torang Ia, tevek afa ovi notu ra, kena
lalawatan.
2 Uflurut ma fara Ubu nala Ni rala lolin a ma nfangora mia, ovu notu ma
bira vava'at ra malinan watan, tevek mkya'a Ubu ovu dida Duila'a Yesus.

Tamata ovi rorang Yesus rira vava'at ra musti wean lahir i Ubu ralan nfalak a

3 Ubu ka'i nala Ni ngrebat verin ita, tamata ovi torang Ia. Ia nfakena
afakataka munuk ma al torang urun afa ovi nfalak ra ovu dida vava'at ra
totu ma Ubu ralan a lolin. Ubu notu wean inyai, tevek tka'a Ia. Ia nera
roak ita ma teluk Ni tamata ovi torang Ia, tevek Ni dawan a ovu Ni rala
lolin a.
4 Ba wean inyai, na Ubu nala roak tnorung ma dida vava'at kakiwal,
ovu Ni kalolin ovi dawan a ovu fyawar urun a. Ia notu wean inyai, boma
bisma dida linga'an ma raladida lolin wean Ia, ovu bisma tvatuk munuk
lahir dida fikiran sian ra, ovu wol torang roak dida ininan sian i not-visal
lahir ita.*
5 Ubu notu munuk afa avyai verin mia, ba mkyiwal urun ma bira vava'at
ra wean lahir Kristus. Mia myorang roak Ia, ba ralabira urun ma myotu

---

* **1:4 1:4 *(Ubu) Ni kalolin ovi dawan ovu fyawar urun*** ihin a ne, *berkat* ovi Ubu veka nala verin tamata ovi rorang Ia.

a'uk afa ovi lolin ra. Myotu wean inyai, ovu ralabira urun ma mkya'a afa
ovi lolin, ovu afa ovi wol lolin ra, ma mtyafal bira kaka'a†.
6 Mia myot-orang bira kaka'a, ovu mtyahang nal ralabira na'a bira susa
ra. Mtyahang nal ralabira na'a bira susa ra, ovu vali myot-orang afa ovi
Ubu nfalak ra.
7 Ralabira urun ma myot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ovu mlyobang
urun vali terabir-valibira ovi rira inorang a wean mia. Myotu wean inyai,
ovu vali mlyobang munuk tamata ra.
8 Wean i afa avyai rna'a munuk ma rfangora lahir bira vava'at ra, na afa
avyai rfaturu ne, mkya'a Yesus Kristus i dida Duila'a verin Ia. Tali kaka'a
yai, na utubira urun, ovu wol mane bira vava'at ra vu watan.
9 Na'uk iki watan ni vava'at a wol wean inyai, na ia wean tamata i matan
a lavlova te nkibu roak ma wol nsirea, ovu nablufang ne, Ubu nfamerat
roak ia tali ni salasilan lan ra.
10 Wean inyai, bi terang a valing averi, era ma ralabira urun ma myotu
a'uk afa ovi lolin ra, boma fyaturu ne, Ubu nera roak mia ovu nfili roak
mia. Wean i bira vava'at ra wean inyai, na mia wol mlyeka roak tali bira
inorang verin Kristus.
11 Wean inyai, na Ubu veka nvadil falfolat lanit ratan verin mia, ma
nala mia ma ti mnya'a Ni Fareta i dida Duila'a Yesus Kristus neluk Raja
ma nfareta, ovu nsikat mia tali bira salasilan ra, ma bira vava'at kakiwal.
Yesus Ni Fareta yai nana'a, nata ti wol ni wahan.
12 Wean inyai, bi ufangnanang lalawatan mia na'a afa avyai, velik ne
mkya'a roak ovu myorang urun afa kena ovi tamata rair roak verin mia
na'a Kristus.‡
13 Ya'a ufikir ne, inyai neluk karya i musti otu lalawatan, ma ufang-
nanang mia na'a afa avyai munuk, na'ut i fiang ini uva'at obin.§
14 Tevek uka'a roak ne, veka wol mnanat na umata roak, wean lahir i
dida Duila'a Yesus Kristus nfalak roak verin ya'a.
15 Ba ya'a veka ukarya ovu ralang urun, boma velik ne umata roak, na'uk
mia mingnanang lalawatan afa avyai.

Petrus nfamalik afa ovi nrenar lahir tali Ubu

16 Ami amfamalik roak ne, dida Duila'a Yesus Kristus veka nma ewal
lanit i vavan ma nfareta ovu Ni ngrebat i dawan. Afa ovi amfamalik
yai wol tomu siklabir tali tamata ra, tevek amsi'ik lahir Ni dawan a ovu
matamami ra.
17 Ami amsi'ik lahir na'ut i Yaman a Ubila'a nalang ovu nfadawang Ia.
Na'ut inyai vali, amrenar vai isa tali Ubu i vanan nfitik nyadat a ma nfalak
wean ini, “Ini Yanak a, ba ulobang urun Ia. Ia notu ma ralang a lolin
urun.”*
18 Ami amrenar lahir vai yai ntali lanit ratan, na'ut i amamunuk amna'a
vuar i nmerat urun a.
19 Wean inyai, na amorang urun Ubu Ni vaivatul ovi nabi ra rfamalik
roak na'a Surat Ralan ne, kena munuk lahir. Ni lolin a, myotu a'uk vaivatul
ovi nabi ra rfalak ra, tevek vaivatul avyai wean damar yeban na'a dedan
ralan. Ba msyi'ik ma lolin vaivatul avyai, ti naran i Duila'a Yesus nma

---

† **1:5 1:5** ***Bira kaka'a*** ihin a ne, tamata ra rka'a afa ovi Ubu ralan nfalak a. ‡ **1:12 1:12** ***Afa avyai*** ihin a ne, afa ovi Petrus beti nfamalik munuk na'a pasal 1:3-11. § **1:13 1:13** Terjemahan boku rfalak ne, Petrus nva'at obin na'a lanit ivavan ini, tenan a wean befak, ma ilyan te ravrua nmata, wean befak yai nama'ar watan. Msyi'ik vali 2 Korintus 5:1 * **1:17 1:17** Matius 17:5

ewal lanit ivavan a. Ia veka nma ewal wean lahir lera, beti nva'al ma veka nyeba ralabira ra, ovu Ia wean nara telyawar nyeba lanit ivavan.

20 Mingnanang lalawatan afa ini: vaivatul ovi nabi ra rfadoku na'a Ubu Ni Surat Ralan, wol tali rira fikiran ra watan, na'uk vaivatul avyai rma lahir tali Ubu.†

21 Nabi lan ra rfamalik Ubu Ni vaivatul ra wol ntali rira ininan ra watan. Na'uk rfamalik Ubu Ni vaivatul ovi rarenar lahir tali Ia, tevek Ubu Ni Roh a nfatuang ira ma rfamalik lahir Ni vaivatul ra.

2

Msyi'ik wabira ma lolin na'a guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

1 Lan ana, nabi siklabir rvotuk roak na'a Ubu Ni tamata fruarira ra. Fiang ini guru ovi wearira avyai veka rvotuk vali na'a fruabira ra. Guru siklabir avyai rair ma rala vaivatul ovi tamata inarira ma rarenar, na'uk wol ihir akataka ma rfaleka tamata ra ma rira inorang nmata lahir. Ira veka rafena ma Yesus i ntevut roak ira nfareta ira. Rotu wean inyai, wol mnanat, na veka rmata lahir.

2 Tamata rivun veka rorang guru siklabir avyai rira vava'at i rorang watan rira ininan sian a, ma rotu afa ovi wol inovan ra. Tali afa ovi tamata avyai rotu a, na veka rotu ma tamata ra veka rfalak sian linga'an i kena a ma tati Ubu.

3 Tamata avyai rfamalik tomu siklabir ovi ka'i rotu watan ma al rdava uturira tali mia, tevek rlobang kubang ma rfikir a'uk tenarira ra. Na'uk mnanat roak Duila'a nukun ira ma inovan ovu rira afa ovi rotu ra, ovu vali veka wol nanaban ma mnanat, na nvisal lahir ira.

4 Eka fyikir Ubu Ni sansinir ovi rotu salasilan tali lanit ratan. Na'ut inyai, na Ubu wol nablufang ma nukun lahir ira, ma ti nkeak ira ma rna'a wan sian i wean lahir van ovi dedafafyat a, ti naran amar i nukun lanit ivavan a munuk.

5 Lalan a, wean vali inyai verin tamata ovi rna'a lanit ivavan ini. Ubu wol nsi'ik watan tamata ra ma wol rkena inukun. Na'ut inyai, na Ia notu lahir wear dawan verin tamata ovi rangal afa ovi Ubu ralan nfalak ra na'a lanit ivavan ini. Teran a'uk Nuh ovu vali tamata ifitu, Ubu nala ira rda rdir-ear, tevek Nuh nfamalik ivar kena i notu ma Ubu ralan a lolin.

6 Wean vali inyai verin kota Sodom ovu Gomora. Ubu nukun kota irua yai ovu yafu, boma neluk faneak ne, veka notu afaka verin tamata ovi rangal afa ovi Ubu ralan nfalak a na'a amar ovi veka rma ini.

7 Na'uk Ubu nala Lot tali wan sian i nleal a. Lot yai ni vava'at a nmalola. Ia ralan lalau, tevek nsi'ik tamata ovi wol rot-orang inukun ra, ma rot-orang watan rira ininan sian ra ma rotu afa ovi wol inovan.*

8 Lot ni vava'at nmalola lalawatan, ba lokat amar nsi'ik ovu nrenar afa sian ovi tamata avyai rotu, na ralan nwa'uk urun, tevek nva'at ovu ira.

9 Duila'a notu munuk roak afa avyai, ba inyai nfaturu ne Ia Ni ngrebat ma nala tamata ovi rira vava'at ra rmalola tali susa i rtuan a. Ni ngrebat vali ma nukun tamata ovi rangal afa ovi Ubu ralan nfalak ra fiang ini, ovu vali veka nukun ira na'ut i nukun lanit ivavan a.†

---

† **1:20 1:20** Tafsiran liak rfalak ne: wol tamata isa vali aksa ia ni ngrebat ma nfalyawang nala afa ovi nabi ra rfadoku roak na'a Ubu Ni Surat Ralan a. Ubu Ni Roh a'uk nfalyawang nala afa yai.

* **2:7 2:7** Kejadian 19:1-16, 24 † **2:9 2:9** Tafsiran boku rfalak ayat ini ihin a ne, Duila'a Ni ngrebat mane nukun tamata sian ra munuk na'ut i nukun lanit ivavan munuk.

Salasilan ovi guru siklabir rotu ra

10 Ia veka nfaleka inukun i aleman urun a verin tamata ovi rot-orang
lalawatan rira ininan sian ra ma rfangra tenarira ra, ovu vali rafena ma
Ubu nfareta ira.
Guru siklabir ovi ufamalik ini rabrahi urun ovu rfakaratat tenarira ra,
ma wol rbobar ma rfalak sian afa ngrebat ovi rva'at na'a lanit ratan a.
11 Eka msyi'ik Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan, ira rira ngrebat a nlia
tamata siklabir avyai. Na'uk wol rala vaivatul ovi rfalak sian afa ovi rva'at
na'a lanit ratan a, te rta'ing afa ovi rva'at avyai na'a Ubu wahan ralan a.
12 Na'uk guru siklabir avyai rotu afaka watan, na wol rfikir lan veki.
Ira wearira lahir afwatan ovi wol rira fikiran a. Ira rva'at watan, boma
tamata ra rala ira ma rfedan ira. Guru siklabir rangrihi ma rfalak sian
afaka watan, velik ne wol rfan-aran afa avyai. Ba rira afa sian ovi rotu
avyai, rotu ma Ubu veka nvisal ira, wean lahir afwatan nangan ovi ralar
ra.
13 Guru siklabir avyai veka rtuan sian ma inovan ovu afa sian ovi rotu
ra. Ira wol rnaban ovan, na'uk rotu rira inar lolin ma rfakena rira ininan
sian ra na'a amar vali. Wean i rdoku ma rafna'an ovu mia na'a snoba, na
rira afa ngra ovi rotu ra, rotu ma tsi'ik na tma'it, ovu mane tmuta watan,
tevek afa ovi rotu ra wol inovan lahir.
14 Ira wol rtalik ma rotu salasilan, ovu na'ut i rsi'ik vata ra, na inar ma
rtuba ovu ira, tevek rira ininan sian ra. Ira rangrihi ma al rlabir tamata
ovi rira inorang ra wol rangrebat obin, ma rorang rira afa sian ovi rotu
ra. Amar nkati amar, na inarira ma rtafal ila'a rira metan ra ma rmela.
Tamata avyai, Ubu near nfasoba roak ira.
15 Ira rafena roak ma rorang linga'an i nmalola a. Ira raktufan, wean
lahir nabi Bileam i yaman verin Beor. Ira rot-orang watan afa ovi lan a
nabi Bileam notu a. Bileam inan urun ma nala kubang tali afa sian ovi
notu ra.‡
16 Na'uk Ubu ntabu lahir ia na'a afa sian ovi mane notu ra. Na'ut inyai,
na ni keledai i nmanu a bisma nangrihi lahir wean tamata, ma ntab-teri
Bileam na'a afa boda ovi notu ra.
17 Guru siklabir avyai rlabir tamata ra ma rfalak ne, iki norang ira, na
veka uturira, na'uk velik aba wol uturira. Ira wearira wear matan i nakreti
a, ovu wearira vali mutan ovi nait fufakmetan nean tia ma watan, na'uk
wol da'ut. Ubu nfadoku ma veka nukun ira na'a wan i dedafafyat urun a.
18 Ira rfakaratat tenarira ra ma rala vaivatul ovi tamata inarira ma
rarenar, na'uk wol ihir akataka. Ira rair wean inyai, boma bisma rfaleka
ewal tamata ovi beti rahil, ma rotu ewal salasilan ra. Ira rangrihi wean
inyai, boma rlabir tamata ra ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira, ma rot-orang watan rira ininan sian ra.
19 Guru siklabir avyai rair vali tamata ra ma rfalak ne, “Wean i myorang
ami, na inukun wol nkeak roak mia, ovu bisma myotu afaka watan.” Na'uk
velik aba, ira wearira tamata sansinir verin rira ininan ovi rot-visal lahir
rira vava'at ra. Wean i tamata isa nleka na'a afa isa, na afa yai veka
nfareta tenan a.
20 Ufalak wean inyai na'a guru siklabir avyai, tevek rka'a roak dida
Duila'a Yesus Kristus i nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma ngrebat
ovi rna'a lanit ivavan a wol rkeak teri roak ira. Na'uk wean i rewal ira ma
rorang rira ininan sian ra, ovu ininan avyai rfareta ira, na rira afa sian ovi

‡ **2:15 2:15** Bilangan 22-24

rotu avyai veka dawan lia sian ovi rotu lan a. Ba wean inyai, na inukun
aleman veka nkena ira.
21 Ni lolin a, tamata ovi wearira avyai deka rka'a lahir linga'an kena tali
rasul ra, tevek sian urun, wean i rka'a linga'an i kena a, na'uk rafena ma
rot-orang afa ovi Ubu nfareta ma rotu ra.
22 Tamata avyai rira afa ovi rotu ra kena lahir ovu faliak ini,
"Yaha i nmuta a, veka na'an ewal ni muta a, ovu vali vavu i rliru roak ia
ma nmerat, na veka ti ntoat ewal ia na'a vavahan ralan."§

3

Duila'a Yesus veka nma ewal

1 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Utulis surat ini verin mia ma
farua roak. Na'a surat irua yai, na ufangnanang mia ovu ralang urun ma
fyikir afa ovi rmerat ovu kena ra.
2 Ya'a ufangnanang mia ovu inak urun ma mingnanang vaivatul ovi lan
a Ubu Ni nabi rfalak ra, ovu vali afa ovi dida Duila'a Yesus nfareta ra. Dida
Duila'a nsikat roak ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal, ovu
Ni rasul ra rfamalik roak Ni vaivatul avyai verin mia.
3 Mia musti mkya'a lan lalean ne, na'ut i amar ra mane rlia roak, na
tamata ovi rorang watan rira ininan sian ra ma rfangra tenarira ra veka
rvotuk. Ira veka rmalit lablabir mia ovu rira vaivatul ra.
4 Ira veka rfalak ne, "Duila'a nvolan ne, veka nma ewal lanit ivavan a,
na'uk Ia inba? Ubumam-nusimami ra rmata munuk roak, na'uk afakataka
munuk wean watan wean a, tali na'ut i Ubu notu lanit ivavan a."
5 Ira rka'a, na'uk rotu ma felarira ra wean i wol rka'a ne, lan a Ubu
nangrihi watan, na lanit ovu lanit ivavan rna'a. Na'ut inyai, na Ia notu
lanit ivavan tali wear, ovu vali notu lanit ivavan a ma ndir-aling tali wear
a.
6 Tali wear yai vali, na Ubu notu wear dawan a ma not-visal lanit ivavan
na'ut lalan a.
7 Na'uk Ubu nangrihi ma nala vali Ni vaivatul a ma al nwanar lanit ovu
lanit ivavan ini, ti naran i veka not-visal lahir ovu yafu. Ia nwanar lanit
ovu lanit ivavan a, ti naran amar i nfaleka inukun verin tamata ra munuk,
ovu nfedan tamata ovi rafena ma rorang Ia.
8 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Deka miblufang ne, na'a Ubu
Ni fikiran a, na amar isa wean watan varat rivun isa, ovu varat rivun isa
wean watan amar isa.*
9 Tamata boku ranovak ne, Ubu nkameran tevek wol nfakena lahir Ni
tnorung a obin, na'uk afa yai wol kena. Ia wol nma obin, tevek ntahang
ralan verin mia. Ia wol inan ma tamata isa vali nmata, na'uk inan ma
tamata ra munuk rahil ma rtalik tali rira salasilan ra.†
10 Na'uk amar i Duila'a veka nma lanit ivavan ini, na inyai wean tamata
barborin a nma ma nfabriang ira, tevek wol rka'a amar i nma. Amar yai
vali, na lanit a veka nmamu, ovu dodun a dawan urun. Yafu veka nasnuri
munuk afa ovi rna'a lanit, ovu vali afakataka munuk na'a lanit ivavan a
veka ramwear.

---

§ **2:22 2:22** Faliak na'a ayat ini nfaturu guru siklabir avyai rira vava'at ra. Velik ne felarira wean rmerat, na'uk ralarira ra ngra, tevek rot-ewal watan sian ovi lan rotu ra. * **3:8 3:8** Mazmur 90:4
† **3:9 3:9** Ayat ini nfamalik Ubu Ni tnorung a. Ni tnorung ihin a ne, Yesus veka nma ewal lanit ivavan a ma nfaleka inukun verin tamata ra munuk.

11 Ubu veka nvisal munuk afakataka wean inyai, ba fiang ini bira vava'at
ra musti rmerat urun, ovu myot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra.
12 Na'ut i mnyaban amar i Ubu nfadoku ma veka nma lanit ivavan a,
na mia musti bira vava'at ra rmalola, boma amar yai yarak nma. Na'a
amar yai, na yafu veka narang ovu nvisal lahir lanit a, ovu ni ngnea a
veka nfamwear munuk afa ovi rna'a lanit a.
13 Na'uk ita tamata inorang ra tnaban lanit ratan ngorva'an ovu lanit
ivavan ngorva'an a, wean lahir Ubu Ni tnorung a. Na'a inyai, na tamata
ra munuk rira vava'at ra veka rmalola.
14 Terang a valing averi! Ulobang urun mia. Ba na'ut i mnyaban afa
avyai munuk, na mkyiwal ovu ralabira urun ma bira vava'at ra rmerat
urun, ovu wol bira sala na'a Ubu wahan ralan a. Bira vava'at ra musti
malinan ovu Ubu.
15 Mingnanang: dida Duila'a ntahang ralan a na'a afa ovi mane notu ra,
boma nala amar ra verin tamata ra ma nsikat ira tali rira salasilan ra, ma
rira vava'at kakiwal. Paulus, teradida i tlobang urun ia, ntulis roak afa
avyai verin mia na'a ni surat a. Ia ntulis surat yai ovu ni kaka'a dawan i
Ubu nala verin ia.‡
16 Ia nfamalik munuk afa avyai na'a ni surat ra, velik ne afa boku susa
ma fyan-aran. Tamata boku wol rfan-aran Paulus ni vaivatul ra, ma rfulak-
rvali ihin a. Inyai wean lahir i rotu vali ovu vaivatul liak boku na'a
Surat Ralan a. Tamata avyai wol rfan-aran dida vava'at ovu Ubu, ovu
rira inorang a wol nangrebat. Inyai wean lahir i rotu vali ovu vaivatul
liak boku na'a Surat Ralan a. Tali afa ovi rotu yai, na ka'i rot-visal lahir
ira ma rmata.
17 Terang a valing averi, ulobang urun mia, ovu mkya'a lan roak afa
ini. Ba msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ovi wol rot-orang inukun ra,
deka rlabir nala mia ma myorang rira afa siklabir ovi rair ra. Deka mane
rfaleka mia tali bira inorang mnga'un a.
18 Na'uk era ma fara mtyafal bira inorang na'a Duila'a Yesus Kristus, Raja
i ntevut dida salasilan ra, ma fyarnuang Ni rala lolin verin mia. Myair vali
ma mkya'a Ia. Tfadawang Duila'a fiang ini, nata ti wol ni wahan. Kena
urun. Ning surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Petrus, ala salam verin mia

‡ **3:15 3:15** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nala linga'an ma nfatalik tamata ra tali inukun i musti rtuan, tevek rira salasilan ra. Ubu nala linga'an yai verin tamata ovi rorang Yesus.

Yohanes ni surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Tamata ovi lalan a rorang Yesus rfalak ne, Yohanes ni surat i ntulis lan ini, ntulis na'a kota Efesus, ma nkirim verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Asia Ko'u. Na'ut inyai, na itrana roak ia.

Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, na nabi boku rair afa ovi wol kena ra, ira nabi siklabir ira. Nabi siklabir avyai rfalak ne, Kristus wol tamata urun Ia. Felan a watan wean tamata. Ira rfalak vali ne, velik ne dida afa ovi totu ra sian, na'uk wol akataka, tevek tenadida ra watan sa'i sian. Yohanes nfalak ne, rira afa ovi rair ra munuk wol kena lahir. Ia nfalak vali ne, Ubu Yanan a Yesus, neluk tamata. Wean i tka'a Ubu, na dida vava'at ra veka wean urun Ia. Ihin a ne, tahil ma tatalik tali dida salasilan ra, ma tot-orang Ni fareta ra, ovu tsilobang ita.

Afa liak ovi Yohanes ralan nfalak a, bisma tbas na'a (1 Yohanes 5:13). Ia nfalak ne, "Utulis surat ini verin mia tamata ovi myorang roak Ubu Yanan a, boma mkya'a lahir ne, bira vava'at kakiwal roak." Na'a surat ini, na ita veka tbas na'a faneak ovi rfangrebat raladida ra, boma tka'a ne, Ubu nala roak vava'at kakiwal verin ita (2:3, 5-6; 3:10, 14, 24; 5:11-12, 18-20). Wean i torang Duila'a Yesus, na ita veka wol tbobar roak Ubu (2:28; 3:19-22; 4:16a, 17-18; 5:14).

Surat ini ihin a

Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan. (1:1-4)
Vaivatul ovi Yohanes ntulis lan: Ita tna'a Ubu Ni lyawan a. (pasal 1:5—2:27)
  A. Wean i tka'a Ubu, na tatalik roak dida afa sian ovi totu ra, ma torang a'uk Ni afa ovi nfareta ma totu ra. (pasal 1:5—2:27)
  B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra (Mesias), inyai Yesus. (2:18-27)
Vaivatul ovi rorang vaivatul ovi ntulis lan: Ita teluk roak Ubu Yanan ra (2:28—4:6)
  A. Dida afa ovi totu ra wol wean tamata ovi nait sian nleal ira. (2:28—3:24)
  B. Ita torang ne, Raja i ntevut dida salasilan ra, inyai Yesus, ovu Ia neluk tamata. (4:1-6)
Bagian i nban-muri: Silobang ovu inorang a. (pasal 4:7—5:12)
  A. Ita musti tsilobang ita. (pasal 4:7—5:5)
  B. Ita torang ne, Ubu Yanan i nmata verin ita, inyai Yesus. Ia nmata, ma nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia. (5:6-12)
Afaki notu mi Yohanes ntulis surat ini. (5:13)
Vaivatul ovi rban-muri ra. (5:14-21)

Ubu Ni Vaivatul i nala vava'at

1 Surat ini nfamalik ne, tali lalan a, na'ut i Ubu beti notu lanit ivavan a, na Ni Vaivatul i nala vava'at verin tamata ra, nana'a roak. Amrenar Ia ovu amrea Ia ovu matamami ra. Ami amsi'ik roak Ia ovu amkena roak Ia ovu limamami ra.*

---

* **1:1 1:1** Yohanes ntulis ***Ni Vaivatul***, ihin a ne, Yesus Kristus. Yohanes ntulis surat ini, na'uk nala vaivatul ***ami*** lalawatan: ***amsi'ik, amrenar***, dll. Ia ntulis wean ini al nfaturu ne, ia ovu rasul liak ra ralarira isa ma rsurak a rair tamata ra.

2 Ia i nala vava'at a, nvotuk roak na'a lanit ivavan ini, ma amrea lahir Ia.
Ba amfamalik afa ovi amrea yai, ovu amfalyawang verin mia ne, Ia nala
vava'at kakiwal verin tamata ra. Na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, na
Ia nana'a roak ovu Yamadida Ubila'a. Na'uk fiang ini, Ubu nfavotuk roak
Ia verin ami.
3 Afa ovi amsi'ik ovu amrenar roak yai, amfamalik vali verin mia, boma
raladida isa na'a dida sidovung a. Ralad isa vali ovu Yamadida, ovu Yanan
a Yesus Kristus.
4 Amtulis munuk afa ovi verin mia, boma nfatnemung raladida lolin ra.

Iki nva'at na'a lyawan ralan, na ia ntali Ubu

5 Ami amrenar roak ivar ini tali Yesus, ba amfalak verin mia ne, Ubu
vanan a sa'i lyawan, ba dedan a wol nana'a roak Ia.†
6 Wean i tfalak ne, ralad isa ovu Ia, na'uk tva'at na'a dedan ralan obin,
na tsiklabir roak, ovu wol tot-orang afa mnga'un ovi Ubu nfalyawang
lalawatan verin ita.
7 Na'uk wean i tva'at na'a lyawan ralan wean Ubu nana'a lyawan ralan,
na veka ralad isa ovu tamata inorang ra, ovu Ia nfamerat ita lalawatan
tali dida salasilan ra munuk nahu Yanan a Yesus laran i nvoat a.
8 Wean i tfalak ne, wol dida salasilan, na ita ka'i tlabir watan tenadida
ra, ovu Ubu Ni vaivatul mnga'un ra wol rna'a raladida ra.
9 Ubu wol nsiklabir, ba wean i tatorung dida salasilan ra verin Ia, na Ia
veka not-orang lahir afa ovi nfalak ra, ma na'i vatuk dida salasilan ra ovu
nfamerat raladida ra tali dida sian ovi totu ra.
10 Wean i tfalak ne, wol totu salasilan, na inyai wean lahir i tfalak ne,
Ubu nsiklabir, ma Ni vaivatul ra wol rna'a raladida ra.

2

Yesus Kristus nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra

1 Yanak averi, utulis afa ovi verin mia, boma deka myotu salasilan. Na'uk
wean i tamata iki watan notu salasilan, na Tamata isa nlotar ita na'a
Yamadida Ubila'a wahan ralan a. Tamata yai Yesus Kristus i Ni vava'at
nmalola.
2 Ia nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra. Wol mane notu wean
inyai verin ita watan, na'uk verin tamata ra munuk rira salasilan ra na'a
lanit i vavan ini.*
3 Wean i tot-orang afa ovi Ubu nfareta ma totu ra, na inyai nfaturu ne,
tka'a roak Ia.
4 Wean i tamata isa nfalak ne, “Ya'a uka'a roak Ubu,” na'uk ia wol not-
orang afa ovi Ubu nfareta verin ita ma totu a, na tamata yai nsiklabir roak,
ovu afa ovi kena ra wol rna'a roak ralan a.
5 Na'uk tamata iki watan not-orang Ubu Ni vaivatul ra, na tamata yai
nlobang Ubu.† Totu wean inyai, na tka'a roak ne, dida vava'at isa roak
ovu Ia.
6 Tamata ovi rfalak ne, ralarira isa roak ovu Ubu, na rira vava'at ra musti
wean lahir Yesus Kristus Ni vava'at a.

Tamata ovi rna'a lyawan rlobang tamata ra

---

† **1:5 1:5** Ubu lyawan Ia, ba nmerat urun, wean lyawan. Lyawan ni musu verin dedan a, tevek dedan nvua afa sian lalawatan, wean salasilan ra ovu nitu ra. * **2:2 2:2** Ayat ini wean ayat 7 na'a pasal 1; Yesus laran nvoat ma nmata, al nakvanak ita. Yesus laran nfamerat ita lalawatan tali dida salasilan ra. † **2:5 2:5** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.*

7 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Snurak i neluk fareta verin
mia na'a surat ini wol mane afa ngorva'an, tevek snurak mnanat ini
mryenar roak tali lalan a, na'ut i beti myorang Yesus Kristus.
8 Velik ne wean urun inyai, na'uk snurak i ufadoku ma neluk fareta
verin mia ini, ngorva'an vali. Snurak ini kena munuk, tevek tsi'ik lahir
na'a afa ovi Yesus notu ra, ovu vali na'a afa ovi myotu ra. Tevek dedan
mane nlia roak, ovu lyawan mnga'un a nyeba roak.‡
9 Wean i tamata isa nfalak ne, ia nana'a roak lyawan ralan, na'uk wol
inan lahir teran a valin ovi rorang Yesus, na ia nana'a watan dedan ralan
obin, ma naran amar ini.
10 Tamata i nlobang teran a valin ra, na ia nana'a roak lyawan ralan, ba
afa ovi notu ra wol rweang nala ia ma notu salasilan.
11 Na'uk tamata i wol inan lahir teran a valin ra, ia nana'a roak dedan
ralan. Ia nbana watan na'a dedan ralan, ba wol nka'a roak ma nroal te
nra, tevek dedan yai notu ma wol nsirea.
12 Yanak averi, utulis surat ini verin mia, tevek Ubu na'i vatuk roak bira
salasilan ra, tevek Yesus Kristus naran.
13 Yamang averi, utulis surat ini verin mia, tevek Ia nana'a roak tali na'ut
i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu mkya'a roak Ia. Ya'a utulis vali surat
ini verin vata-brana tuvmarmuri ra, tevek utubira roak nitdawan a.§
14 Yanak averi, utulis surat ini verin mia, tevek mkya'a roak Yamadida.
Yamang averi utulis vali surat ini verin mia, tevek Ia nana'a roak tali na'ut
i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu mkya'a roak Ia. Utulis surat ini verin
tuvmarmuri ra, tevek bira inorang nangrebat, ovu Ubu Ni vaivatul ra rna'a
roak ralabira ra, ovu vali utubira roak nitdawan a.
15 Deka mlyobang lanit ivavan ini ovu afa ovi rna'a ralan a. Tamata iki
watan nlobang lanit ivavan ini, na Yamadida Ubila'a Ni silobang a wol
nana'a ralan a.
16 Tevek afa ovi rna'a lanit ivavan ini, wean afa sian ovi tamata salasilan
ra inarira, ovu rbo'itea afa ovi rsi'ik ra. Afa isa vali nana'a tamata ovi
rfakaratat tenarira ra, tevek rira metan ra. Afa avyai wol rtali Yamadida,
na'uk rtali watan lanit ivavan ini.
17 Lanit ivavan ini ovu afa ovi tamata ra inar veka rlia rmamu munuk,
na'uk tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra, na ira veka rira
vava'at kakiwal.

Msyi'ik wabira ma lolin, na'a tamata ovi wol inar lahir Yesus Kristus ovu rangal Ia

18 Yanak averi, amar a sarseri roak ma lanit ivavan ini namwear. Wean
i amfalak lan roak verin mia ne, tamata i mane nangal Yesus Kristus veka
nma. Velik aba, fiang ini tamata rivun ovi rangal Kristus rvotuk roak.
Inyai neluk faneak ne, lanit ivavan a sarseri mane namwear roak.
19 Tamata ovi rangal Kristus yai, lan a rna'a vali dida sidovung a, na'uk
velik aba, ira wol ralar isa ovu ita, ba rafla talik roak ita. Wean i ralar
isa ovu ita, na veka itmunuk watan. Na'uk rafla talik ita, ba lyawan roak
verin ita ne, tali ira munuk, na wol tamata isa vali ralan isa ovu ita.
20 Na'uk Kristus nala roak Ubu Ni Roh a verin mia, boma fyan-aran
munuk afa mnga'un ovi nair ra.

---

‡ **2:8 2:8** Dedan wean salasilan ra ovu afa ovi wol kena ra. Lyawan a, nfaturu afa ovi kena ra wean Ubu Ni vaivatul ra. § **2:13 2:13** ***Yamang averi*** ihin a ne, tamata ovi raftibang na'a rira inorang. ***Vata-brana tuvmarmuri*** ihin a ne, tamata ovi rira inorang nmela. ***Yanak averi***, ihin a ne, tamata ovi betfasa rorang Yesus Kristus.

21 Ya'a wol mane utulis surat ini verin mia, ma ufalak ne, wol mkya'a
afa ovi kena ra. Na'uk ala surat ini verin mia, tevek mkya'a roak afa ovi
kena ra, ovu vali mkya'a roak ne, wol afa siklabir na'a afa ovi kena ra.
22 Iki nsiklabir? Tamata iki watan wean i wol norang ne, Yesus yai Raja i
ntevut dida salasilan ra, na ia nsiklabir roak. Tamata avyai rangal Kristus,
tevek rafena ma rorang Yamadida Ubila'a ovu Yanan a Yesus Kristus.
23 Tamata iki watan nafena ma norang Ubu Yanan a, na ia wol ni vava'at
isa ovu Yamadida Ubila'a. Tamata iki watan norang Ubu Yanan a, na ia
norang vali Yamadida Ubila'a.*
24 Ba bir tinemun, ivar mnga'un i mryenar roak tali amar i beti myorang
Kristus, na fyadoku ma lolin na'a ralabira ra. Myotu wean inyai, na veka
bira vava'at isa roak ovu Ubu Yanan a ovu Yamadida Ubila'a.
25 Ba Ni tnorung verin ita wean ini: ita veka dida vava'at kakiwal.
26 Utulis afa avyai munuk verin mia, boma msyi'ik wabira ma lolin, tevek
tamata ra inar ma rlabir waweang mia.
27 Na'uk Kristus nala roak Ubu Ni Roh a verin mia ma nleal lahir ralabira
ra. Ba wean inyai, na deka myera tamata ra ma rair mia, tevek Ubu Ni
Roh a nair mia na'a afaka watan. Ni afa ovi nair ra kena munuk, ba Ia
wol nsiklabir na'a afaka watan. Ba myot-orang afa ovi nair roak verin mia
yai, ovu vali fara bira vava'at isa lalawatan ovu Kristus.

Fara tamata ovi rorang Ubu rtalik tali rira salasilan ra ma rot-orang Ni vaivatul ra

28 Ba yanak averi, dida vava'at musti isa lalawatan ovu Kristus, boma ti
naran amar i nma ewal a, na raladida ra wol kako'u ma tdiri Ubu wahan
ralan a, ovu wol tma'it ma tatuan Ia.
29 Mia mkya'a roak ne, Kristus Ni vava'at nmalola. Ba mkya'a vali ne,
tamata iki watan ni afa ovi notu ra ba'i nfaturu ne, ni vava'at nmalola, na
Ubu yanan vali ia.

3

Ubu yanan ra

1 Eka minovak! Yamadida Ubila'a Ni silobang a dawan urun verin ita,
ba nala ita ma teluk yanan ra. Ubu yanan urun ita. Tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini wol rka'a ne, Ubu yanan ita, tevek ira wol rka'a Ubu.
2 Terang a valing averi, ulobang urun mia! Fiang ini Ubu nala roak ita
ma teluk yanan ra. Ita wol tka'a mnga'un ne, dida vava'at veka felan aka
na'a amar i Yesus nma ewal. Na'uk tka'a roak ne, na'a amar i veka nma
ewal, na ita veka wead Ia, tevek ita veka tsi'ik lahir felan mnga'un a.
3 Tamata iki watan nfaklo'i a'uk ni vava'at a wean inyai verin Kristus,
na nfaroa tenan a tali salasilan ra, boma ni vava'at nmerat urun, wean
Kristus.
4 Tamata iki watan notu salasilan, na ia nangal roak Ubu Ni inukun ra,
tevek tangal Ubu Ni inukun ra, na salasilan roak.
5 Mia mkya'a roak ne, Yesus Kristus nma lanit ivavan ini ma na'i vatuk
dida salasilan ra, ovu mkya'a vali ne, Ia wol Ni salasilan lahir.

---

* **2:23 2:23** Ubu nfamalik na'a Surat Ralan na'a Raja i ntorung roak ma nma ma ntevut dida salasilan ra. Ia nfamalik Raja yai na'a Perjanjian Mnanat, wean na'a Kitab Mazmur pasal 2, Daniel, Yesaya, Yeremia, dll. Na'ut i Yesus na'a Israel, na tamata Yahudi ra munuk rnaban Raja i mane nma yai. Na'uk etal dawan wol rorang ne, Yesus yai Raja i rnaban a, tevek inar ma Raja i mane nma yai nfatalik ira tali fareta Roma.

6 Ba tamata iki watan ni vava'at isa roak ovu Kristus, na ia wol notu
roak salasilan ra. Na'uk iki watan wol ntalik tali ni salasilan ra, na ia wol
nrea lahir ovu wol nka'a lahir Kristus.*
7 Yanak averi, msyi'ik wabira ma lolin, boma tamata ra deka rweang nala
mia. Tamata ovi rot-orang afa ovi Ubu ralan nfalak ra, na rira vava'at ra
rmalola, wean lahir Yesus.
8 Tamata ovi rotu lalawatan salasilan ra, na ira rtali nitdawan a, tevek
na'ut i Ubu beti notu lanit ivavan ini, na nitdawan notu vali salasilan ra.
Wean inyai bi, Ubu Yanan a nma lanit ivavan ini ma not-visal nitdawan
ni karya ra.
9 Tamata ovi Ubu nala roak ira ma reluk yanan ra, na ira wol rotu roak
salasilan, tevek Ia nala roak vava'at ngorva'an verin ira. Ira wol bisma
rotu roak salasilan ra, tevek yamarira verin Ubu.
10 Faneak verin Ubu yanan ra ovu nitdawan yanan ra rsialing ira. Iki
watan wol not-orang afa ovi Ubu ralan a nfalak a, ovu wol ralan urun al
nlobang teran a valin ra, na Ubu wol yanan ia.

Ubu yanan verin ita, ba tlobang terad a valid ovi rorang Yesus

11 Ivar i mryenar roak tali amar i beti myorang Yesus wean ini: musti
tsilobang ita.
12 Bira vava'at a deka wean Kain, tevek nitdawan na'a roak ralan a ma
nfedan warin a. Notu afakinimi nfedan warin a? Tevek afa ovi notu ra
sian lalawatan, na'uk afa ovi warin a notu ra kena ovu Ubu ralan a.†
13 Terang a valing averi, deka mibrian, wean i tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini wol inar lahir mia.
14 Wean i tlobang terad a valid‡ ra, na tka'a roak ne, matmatan wol ntaha
roak ita, ma veka dida vava'at kakiwal. Na'uk iki watan wol nlobang teran
a valin ra, na matmatan ntaha ia obin.§
15 Tamata i wol inan lahir teran a valin ra, ia wean watan tamata ovi
rsifedan roak a. Mia mkya'a roak ne, tamata ovi rsifedan ra veka wol rira
vava'at kakiwal.
16 Yesus nala tenan a verin ita, boma ita bisma dida vava'at kakiwal. Ia
notu wean ini ma nfaturu ne, wean inba ma tlobang tamata ra. Ba ita vali
musti tala dida vava'at ra ma al tlobang terad a valid ra.
17 Iki watan ni metan ra na'a lanit ivavan a, ma nsi'ik teran a valin a ni
metan ra wol naran ma nva'at, na'uk wol nkamlabir ia, na Ubu Ni silobang
wol nana'a roak ralan a.
18 Yanak averi, deka fyalak watan na'a sumarbira ra ne, mlyobang
tamata ra. Na'uk fyaturu lahir bira silobang verin tamata ra tali afa ovi
myotu ra, tevek inyai silobang mnga'un a.
19 Wean i tlobang terad a valid ra, na tka'a roak ne, tot-orang afa ovi
kena ra, ovu vali raladida ra malinan na'a Duila'a wahan ralan a.
20 Wean i raladida ra rfasala ita na'a afa sala ovi totu ra, na raladida
ra bis malinan vali. Ubu sa'i dawan Ia, ovu Ni kaka'a dawan rahi afa ovi
tka'a na'a raladida ra.
21 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Wean i raladida ra wol
rfasala ita, na raladida ra dawan ma tdiri Ubu wahan ralan a,

---

* **3:6 3:6** Terjemahan rivun rfalak ne, Ubu yanan ra wol rotu lalawatan salasilan ra, te wol biasa roak ma rotu salasilan ra. Msi'ik vali ayat 8 ovu 9. † **3:12 3:12** Msi'ik Kejadian 4:1-6. ‡ **3:14 3:14** ***Terad a valid ra*** ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus. Msi'ik vali ayat 16 ovu 19. § **3:14 3:14** ***Matmatan ntaha ia obin*** ihin a ne, tamata yai nafla talik ni inorang verin Ubu, ba raroa roak ia tali Ubu.

22 ovu wean i tera afaka watan tali Ubu, na veka nala verin ita, tevek
tot-orang roak afa ovi nfalak ma totu ra, ovu dida vava'at ra rotu ma ralan
lolin watan.
23 Ia nfalak verin ita ma tot-orang afa ovi: torang a'uk Yanan a Yesus
Kristus, ovu tsilobang ita, wean i nfareta roak ma totu a.
24 Tamata iki watan not-orang afa ovi Ubu nfareta, na ni vava'at isa roak
ovu Ubu, ovu vali Ubu ralan isa ovu ia. Ia nala roak Ni Roh a ma nleal
raladida ra, ma nfaturu verin ita ne, Ia ralan isa ovu ita.

4

Ita musti tka'a afa ovi rangal Ubu Ni Roh

1 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Deka myorang tia ma watan
tamata ovi rfalak ne, Ubu Ni Roh a nleal ralarira ra. Mlyabir teman veki
ne, roh avyai rtali Ubu te wahal, tevek na'a inba watan, na tamata rivun
rlabir tamata ra ma rfalak ne, nabi mnga'un ira.
2 Myotu wean ini, boma mkya'a ne, tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ira yai:
Tamata ovi rtorung ne, Yesus Kristus nma roak lanit ivavan ini ma neluk
tamata, na ira rtali Ubu.
3 Na'uk tamata ovi wol rtorung ne, Yesus Kristus nma lanit ivavan ini
ma neluk tamata, na tamata avyai rira roh a wol ntali Ubu. Rira roh a
nangal roak Kristus. Mia mryenar lan roak ne, roh i nangal Kristus veka
nma, ma fiang ini nana'a roak lanit ivavan ini.
4 Yanak averi, mia mtyali Ubu, ba utubira roak tamata ovi rlabir tamata
ra ma rfalak ne, nabi mnga'un ira. Tevek Ubu Ni Roh i nleal ralabira ra,
veran lia nitdawan ovu ni roh ovi rna'a lanit ivavan ini.
5 Ira rtali lanit ivavan ini. Ba wean inyai, na rair watan afa ovi rtali lanit
ivavan ini, ma tamata ovi wol rorang Ubu rarenar ma rorang ira.
6 Na'uk ami amtali Ubu. Tamata ovi rka'a Ia, rarenar vali afa ovi amfalak
ra. Tamata ovi wol rtali Ubu wol rarenar vali afa ovi amfalak ra. Afa avyai
reluk faneak verin ita ma tka'a ne, roh inba kena, ovu roh inba wol kena.

Ubu Ni silobang a dawan, ba fara tsilobang ita

7 Terang a valing averi, ulobang urun mia! Fara tsilobang ita, tevek dida
silobang a ntali Ubu. Tamata ovi rlobang tamata liak ra, na tamata avyai
Ubu yanan ira, ovu ira rka'a roak Ubu.
8 Tamata ovi wol rlobang tamata liak ra wol rka'a Ubu, tevek Ni silobang
verin tamata ra nana'a lalawatan.
9 Ubu nfaturu roak Ni silobang i dawan a verin ita. Yanan a ikisa watan.
Nsinir Ia ma nma lanit ivavan ini, boma dida vava'at kakiwal ovu Ia.
10 Ubu Ni silobang yai wean ini: Ita wol tlobang lan Ubu, na'uk Ubu
nlobang lan roak ita, ba nsinir roak Yanan a, ma nma lanit ivavan ini, ma
nmata al nakvanak ita tali dida salasilan ra.
11 Terang a valing averi, ulobang urun mia! Wean i Ubu nlobang roak
ita wean inyai, na ita vali musti tsilobang ita.
12 Wol tamata isa vali nsi'ik roak Ubu. Wean i tsilobang ita, na Ubu nleal
roak raladida ra, ovu nfangora raladida ra ovu Ni silobang a.
13 Ubu nala roak Ni Roh a verin ita, boma tka'a ne, Ia nleal roak raladida
ra, ovu ralad isa ovu Ia.
14 Ami amsi'ik roak Ubu Yanan a, ba amfalak verin mia ne, Yamadida
Ubila'a nsinir roak Yanan a ma nma lanit ivavan ini, ma neluk Raja ma
nsikat ita tali dida salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal.

15 Tamata ovi rtorung ne, Yesus, Ubu Yanan Ia, na Ubu nleal ralarira ra,
ovu ira ralar isa roak ovu Ia.
16 Ita tka'a roak ovu torang vali ne, Ubu nlobang ita. Ubu Ni silobang
verin tamata ra nana'a lalawatan. Tamata iki watan nlobang tamata ra,
na ia ralan isa ovu Ubu, ovu Ubu nleal roak ralan a.
17 Wean inyai, na Ubu nfangora lahir raladida ra ovu Ni silobang. Ba
na'a amar i Ubu veka nma ma nfaleka inukun verin tamata ra, na raladida
dawan watan, tevek afa ovi totu ra na'a lanit ivavan ini wean vali afa ovi
Yesus notu ra.
18 Tamata ovi Ubu nlobang roak ira, wol rbobar roak Ia. Ni silobang
a nfangora lahir raladida ma nfangrebat raladida ra, boma deka tbobar
kikyai. Tamata ovi rbobar ne, Ubu veka nukun ira, wol rka'a obin Ni
silobang i nala roak verin ira.
19 Ita tlobang tamata ra, tevek Ubu nlobang lan roak ita.
20 Tamata i nfalak ne, "Ya'a ulobang Ubu,"* na'uk wol inan lahir teran
a valin ra, na tamata yai nsiklabir. Tevek wean i tamata yai wol nlobang
teran a valin ovi nrea ra, na veka wol nlobang Ubu i wol nrea Ia.
21 Ba Ia nfareta ami ma nfalak ne, tamata ovi rlobang Ubu, na ira musti
rlobang vali terarir-valirira ra.

5

Ita utudida lanit ivavan ini, tevek torang Yesus Kristus

1 Tamata iki watan norang ne, Yesus yai Raja i ntevut dida salasilan ra,
na tamata yai, Ubu yanan roak ia. Wean i tlobang tamata isa yaman a, na
tlobang vali tamata yai.
2 Ita tka'a ne tlobang roak Ubu yanan ra, wean i tlobang Ubu ovu tot-
orang afa ovi nfareta roak verin ita ma totu ra.
3 Wean i tlobang Ubu, na tot-orang afa ovi nfareta roak verin ita ma totu
ra. Afa ovi nfareta ma totu ra wol aleman ma tfabana.
4 Tamata iki watan yaman Ubu, na utun roak afa sian ovi rna'a lanit
ivavan ini. Ita utudida roak afa sian avyai, tevek dida inorang verin Yesus.
5 Tamata iki utun afa sian ovi rna'a lanit ivavan ini? Tamata ovi rorang
ne, Yesus yai Ubu Yanan Ia, na ira a'uk sa'i uturira lanit ivavan ini.

Yesus Kristus sa'i nala vava'at kakiwal verin tamata ovi rorang Ia

6 Yesus Kristus nma lanit ivavan ini. Yohanes i nbaptis tamata ra nbaptis
Ia ovu wear, ovu vali rbaku Ia na'a aa walwalur ma laran a nvoat. Yesus
wol nma ma Yohanes nbaptis watan Ia, na'uk nma ma nala tenan ma
rfedan Ia, ma laran nvoat. Ubu Ni Roh nfalyawang ne, afa avyai kena
lahir, tevek afa ovi nfalak ra kena lalawatan.*
7 Ubu Ni Roh nfalak vali ne, afa avyai kena urun. [Yamadida, ovu Ubu
Ni vaivatul ra ovu vali Ni Roh a rfamalik na'a lanit ratan ne, irtelu ikisa
watan ira.†

---

* **4:20 4:20** ***Nlobang Ubu*** ihin a na'a vai Mala ne, *dia mengasihi Allah.* * **5:6 5:6** Vai Yunani (secara harfiah na'a Vaidida) nfalak ne, ***Yesus Kristus sa'i nma ovu wear ovu lara. Ia wol nma ovu wear watan, na'uk wear ovu lara***. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, Yohanes nbaptis Yesus, ovu Ia nmata. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wear ovu lara i nvoat tali nelan a na'ut i rbaku Ia na'a aa walwalur. Boku vali rfalak ne, ***wear ovu lara*** ihin a ne, wean vaivatul kamkuma ma al nfamalik tamata inorang rbaptis tamata ra, ovu renu anggur ovu ra'an roti ma al rfangnanang Ni matmatan. † **5:7 5:7** Na'a naskah asli etal dawan a, vaivatul ovi rna'a tanda kurung ralan a, wol rna'a.

8 Irtelu rfaivar na'a lanit ivavan ini ne]: Ubu Ni Roh a, ovu wear i al
rbaptis a, ovu vali Yesus Kristus laran a; irtelu ini, wean watan isa ma
rfamalik Yesus Kristus na'a lanit ivavan ini.‡
9 Wean i tamata ra rfamalik afa ovi rka'a ra verin ita, na torang watan.
Na'uk afa ovi Ubu nfalak verin ita kena rahi lia munuk tamata rira afa ovi
rfalak ra, tevek Ia nfamalik Yanan a.
10 Tamata iki watan norang Ubu Yanan a, na ia nka'a roak na'a ralan ne,
afa ovi Ubu nfalak ra kena urun. Tamata iki watan wol norang Ubu, na
tamata yai nfalak roak ne, Ubu nsiklabir, tevek wol norang Ubu Ni Ivar i
nfamalik Yanan a.
11 Ubu Ni Ivar yai wean ini: Ia nala roak vava'at kakiwal verin ita.
Vava'at kakiwal yai ntali a'uk Yanan a.
12 Tamata ovi Ubu Yanan a nleal ralarira ra, rira vava'at kakiwal, na'uk
tamata ovi Yanan a wol nleal ralarira ra, wol rira vava'at kakiwal.

Wean inba ma dida vava'at kakiwal

13 Utulis surat ini verin mia, tamata ovi myorang Ubu Yanan a, boma
mkya'a lahir ne, bira vava'at kakiwal roak.
14 Raladida dawan ma taflurut verin Ubu, tevek tka'a ne, Ia nrenar afa
ovi tera verin Ia, wean i tera verin Ia ma kena ovu ralan a.
15 Wean i tka'a ne, Ubu nrenar roak dida falurut ra, na ita tka'a vali ne,
nala roak afa ovi tera tali Ia.
16 Wean i tamata isa nsi'ik ne, teran a valin notu salasilan, na salasilan
yai wol nala matmatan verin ia, na ia musti naflurut verin Ubu, boma nala
vava'at verin ia. Afa i ufalak ini nkena tamata ovi rotu salasilan ra, na'uk
wol rvua matmatan verin ira. Salasilan boku vali rvua matmatan. Ya'a
wol ufalak ma musti miflurut verin tamata ovi rotu salasilan avyai.§
17 Afa sian ovi totu roak yai, ihin a ne, salasilan, na'uk salasilan boku
wol rvua matmatan.
18 Ita tka'a roak ne, tamata ovi Ubu nala roak ira ma reluk yanan ra
wol rotu roak salasilan ra, tevek Ubu Yanan a nwanar ma lolin ira, ovu
nitdawan i notu afa ovi sian ra munuk wol nweang nala ira.
19 Ita tka'a roak ne, yamadida verin Ubu, ovu vali nitdawan nweang nala
munuk roak tamata ovi wol rorang Ubu na'a lanit ivavan ini.
20 Ita tka'a roak ne, Ubu Yanan a nma ma nfalyawang verin ita na'a
raladida ra, boma tka'a Ubu i mnga'un a. Ita raladida isa roak ovu Ubu,
ovu vali Yanan a Yesus Kristus. Ia Ubu mnga'un Ia, ovu Ia sa'i nala vava'at
kakiwal verin tamata ra.
21 Yanak averi, msyi'ik wabira ma lolin ma deka myorang ubu liak ra.
Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Yohanes

‡ **5:8 5:8** Ita tka'a lahir Yesus, tevek Ubu Ni Roh nfalyawang Ia na'a raladida ra. Ita tka'a vali Ia, tevek Yohanes nbaptis Ia ovu wear, ovu vali nmata ma laran nvoat.

§ **5:16 5:16** Tafsiran boku rfalak ne, salasilan ovi rvua matmatan ihin a ne, tamata ovi rafena ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra. Ira wol warira roak ovu Ubu, ba wol rira vava'at kakiwal.

Yohanes ni surat i norang surat i ntulis lan a

Tbas afa ovi veki

Yohanes ntulis surat ini ma nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, ma rsilobang ira (1:6). Ia nfalak vali verin ira ma rsi'ik warira ma lolin, na'a guru siklabir ovi rair afa ovi wol kena ra (1:7, 9).

Yohanes wol ntulis naran na'a surat ini. Ia ntulis ne, "Ya'a eluk dawan kareda, ma utulis surat ini..." Ia nkirim surat ini verin itvata isa ovu yanan a (1:1). Tamata rivun ovi rair Surat Ralan a rfalak ne, ia wol nkirim surat ini verin vata isa. Ira rfalak ne, ini vaivatul kamkuma watan verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a. Na'uk tamata boku vali rfalak ne, Yohanes nkirim urun surat ini verin vata isa ovu yanan a.

Vaivatul situli

1 Ya'a eluk dawan kareda* ma utulis surat ini verin itvata i Ubu nfili a,
ovu yanan ovi ulobang urun ira.† Wol mane aksa ya'a watan ulobang mia,
na'uk tamata ovi rka'a roak afa ovi kena ra, ira munuk lahir‡ rlobang vali
mia,
2 tevek afa ovi kena ra, inyai Ubu Ni vaivatul ra, rleal roak raladida ra,
ovu veka rovun ita, nata ti wol ni wahan.
3 Uflurut verin Yamadida Ubila'a, ovu Yanan a Yesus Kristus ma fara
nala Ni rala lolin ovu nfaturu Ni silobang verin ita, ovu notu ma raladida
ra malinan watan, tevek torang afa ovi kena ra, ovu tsilobang ita.

Tsilobang ita ovu tsi'ik wadida ma lolin na'a afa ovi tamata rair ra

4 Ya'a ralang lolin urun, tevek urenar ne, yanam boku rot-orang afa ovi
kena ra na'a rira vava'at ra, wean lahir afa ovi Yamadida Ubila'a nfalak
roak verin ita ma totu ra.
5 Ba era verin oa ta titi, ma tsilobang ita. Ufalak lahir verin mia ma
myot-orang afa ovi ufalak ini, ovu wol mane betfasa ma mryenar. Ita
trenar roak afa ovi ufalak ini tali amar i beti torang Yesus.§
6 Ita dida silobang ihin a ne, tot-orang afa ovi Ubu nfareta ma totu ra.
Mia mryenar roak ne, tali amar i beti myorang Yesus, na Ubu nfareta mia
ma msyilobang mia.
7 Utulis surat ini verin mia, tevek tamata siweang rivun rban-talik bira
sidovung ma rti wan liak. Ira wol rtorung ne, Yesus Kristus neluk tamata
ma nma roak lanit ivavan ini. Tamata avyai rsiklabir sian, ovu rangal
Kristus.
8 Msyi'ik wabira ma lolin, betane karya ovi amotu roak verin mia yai
wol ihirira. Iva'ubira, boma Ubu naval mia na'a bira rala lolin ra.
9 Tamata iki watan wean i nban-tamuri Kristus ma wol not-orang afa
ovi nair ra, na tamata yai Ubu wol yanan ia. Tamata ovi ba'i rot-orang afa
ovi Kristus nair ra, na ira ralarira isa roak ovu Yamadida Ubila'a ovu vali
Yanan a.

---

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:1 1:1** Tafsiran rivun rfalak ne, ***itvata ovu yanan ra***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a ovu tamata ovi rna'a sidovung yai ralan a. ‡ **1:1 1:1** Afa ovi kena ra ihin a ne, Ubu Ni vaivatul ra. § **1:5 1:5** ***Ba era verin oa ta titi ma tsilobang ita*** ihin a ne, Yohanes nera verin tamata ovi rorang Yesus ma rsilobang ira.

10 Ba wean i tamata boku rma rtuan mia ma rair afa ovi rangal Kristus
Ni afa ovi nair ra, na deka mtyorung ma rti bira rahan ralan ra, ovu deka
mtyuli ira.
11 Tevek wean i mtyuli ira, na weabira lahir tamata avyai ma myovu vali
ira na'a rira afa sian ovi rotu ra.

Vaivatul situli na'a surat ni wahan a

12 Velik ne mane utulis snurak rivun ila'a verin mia, na'uk wol ufadoku
na'a surat ini. Na'uk inak ma ti ulola mia, ma tfamalik afa avyai, boma
did tinemun inad lolin.
13 Ba a'am i Ubu nfili roak a, yanan ra rala salam vali verin oa.* Ning
surat i utulis ini, lawan watan ini.

Ya'a Yohanes, ala salam verin mia

* **1:13 1:13** Yohanes nala vaivatul kamkuma na'a ayat 1 ovu ayat ini, ba ia ntulis ***a'am***, na ihin a ne, kareda te tamata ovi rorang Yesus rira sidovung.

Yohanes ni surat i nban-muri lalean

Tbas afa ovi veki

Na'a surat ini, na Yohanes wol ntulis naran a. Ia nfalak ne, ia neluk dawan kareda, ovu nkirim surat ini verin ni kida isa naran Gayus. Yohanes nfadawang ia, tevek nlobang tamata inorang ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra. Na'uk Yohanes nfasala tamata isa naran Diotrefes, tevek nfakaratat tenan a, ovu wol not-orang afa ovi Yohanes nfalak ra.

Vaivatul situli verin bir tinemun

1 Ya'a eluk dawan kareda* ta kida Gayus. Utulis surat ini verin oa, ovu
ulobang urun oa.
2 Kida, ungnanang oa ovu uflurut verin Ubu ma nala watan lolin a verin
oa na'a mu karya, ovu nfaroa suhut ra tali oa, wean lahir ralam lolin a
verin Ubu.
3 Ralang lolin urun, tevek tamata inorang† boku rma ma rfamalik mu
vava'at a. Ira rfalak ne, mot-orang afa ovi kena ra na'a mu vava'at a.
4 Wean i urenar ne, tamata ovi wearira yanak ra rot-orang afa ovi kena
ra na'a rira vava'at ra, na afa avyai rotu ma ralang lolin urun i lahir.

Totu ma lolin tamata ovi rfabana Yesus Kristus Ni Ivar Lolin a

5 Kida, oa iva'um urun ma fwabana karya ovi Ubu nala verin oa. Na'ut
inyai, na mlobang tamata inorang ovi rahu mu ahu, velik ne wol mka'a
ira obin.‡
6 Ira rfamalik roak mu silobang a verin tamata ovi rorang Yesus na'a
mami sidovung a. Ya'a era verin oa ma fara ralam urun ma mlobang ira
na'a rira banbanan a. Motu wean inyai, na Ubu ralan a lolin,
7 tevek ira rti ma rfamalik Yesus Kristus. Ira rafena ma rala afa isa vali
tali tamata ovi wol rorang Ubu.
8 Ba, ita tamata ovi torang Yesus musti tlobang tamata avyai. Totu wean
inyai, na wean lahir i tovu roak ira na'a rira karya ra, ma tfamalik Ivar i
kena.

Yohanes nfasala Diotrefes, na'uk nfadawang Demetrius

9 Ya'a ala roak surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a na'a
inyai, na'uk Diotrefes nafena ma not-orang afa ovi ufalak ra, tevek inan
ma nsi'ik watan ni kadera a, boma nban-ulu verin sidovung yai.
10 Ba wean i uma, na veka ufalyawang Diotrefes ni afa ro'i-ra'i ovi notu
ra verin mia. Ia nfalak sian roak ami verin tamata liak ra. Wol inyai
watan, na'uk ia nafena vali ma ntorung terad a valid tamata ovi rorang
Yesus ma rlolak ia. Ia nfalak teri tamata inorang ovi inar ma tamata avyai
rlolak ira, ovu nala'ing vali ira tali rira sidovung a.§

---

* **1:1 1:1** ***Dawan kareda***, na'a ayat ini nfaturu *penatua* watan. Vai Yunani npake vaivatul *presbuterous* na'a ayat ini. Msi'ik vali Kisah 11:30. † **1:3 1:3** Tamata inorang ovu tamata ovi rorang Yesus, faliak irua ini, ihirira wer isa watan. ‡ **1:5 1:5** Tafsiran boku rfalak ne, tamata inorang avyai ba'i rwelat ahu ra ma rair Ubu Ni vaivatul ra. Terjemahan boku vali rfalak ne, tamata inorang avyai, tamata dakan ira. § **1:10 1:10** ***Ia nafena vali ma ntorung terad a valid tamata ovi rorang Yesus ma rlolak ia***: Tafsiran rivun rfalak kalimat ini ihin a ne, terad a valid ovi rbana ma rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a.

11 Baba, deka mot-orang tamata ovi rotu afa sian ra, na'uk mot-orang
a'uk tamata ovi rotu afa lolin ra. Tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi lolin ra,
Ubu Ni roak ira. Na'uk tamata ovi ba'i rotu a'uk afa ovi sian ra, ira wol
rka'a Ubu obin.
12 Tamata inorang ra munuk rfalak ne, Demetrius tamata lolin ia, tevek
not-orang afa ovi kena ra. Amfadawang vali ia, ovu mkya'a vali roak ne,
afa ovi amfalak ra kena.

Na'a surat ini ni wahan a, na amala salam verin mia

13 Ya'a mane ufalak afa rivun obin verin oa, na'uk wol mane ufadoku
na'a surat ini.
14 Ya'a inak ma wol mnanat, na tsituan roak ita, boma bisma ungrihi
lahir nulu oa.
15 Fara Ubu notu ma mu vava'at a malinan watan. Mu kida ovi rna'a
ini rala vali salam verin oa. Era verin oa ma mala vali ning salam a verin
dida kida ovi rna'a inyai, lokat ira. Surat i ususan ini, lawan watan ini.

Ya'a Yohanes, ala salam verin mia

Yudas ni surat a

Tbas afa ovi veki

Yudas i ntulis surat ini, a'an verin Yakobus, ovu naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. Yudas ini, snain a Duila'a Yesus warin ia (Matius 13:55; Markus 6:3). Na'a ni surat ini, na nfangnanang tamata ovi rbas ra munuk, boma rsi'ik warira ma lolin na'a tamata ovi rair afa ovi wol kena ra, ovu rira afa sian ovi rotu ra. Yudas nfangrebat raladida ra, boma torang lalawatan afa ovi kena ra, ovu torang a'uk Duila'a Yesus. Yudas ni surat ini ihin a labir mane wean watan Petrus ni surat i nban-muri a.

Surat ini ihin a

1. Afa ovi Yudas ntulis lan ra (1:1-2)
2. Afa ovi rotu ma Yudas ntulis surat ini (1:3-4)
3. Ubu nfaleka inukun verin guru siklabir ra (1:5-16)
4. Snurak ma nfangrebat dida inorang a (1:17-23)
5. Tfadawang Ubu (1:24-25)

Yudas nala salam verin tamata ovi rbas ni surat ini

1 Terang a valing averi, ya'a ini Yudas*, eluk tamata sansinir verin Yesus
Kristus, ovu a'ang verin Yakobus. Ubu nera roak mia ma myeluk Ni tamata
ovi rorang Ia. Yamadida Ubila'a nlobang mia, ovu Yesus Kristus nwanar
mia.†
2 Uflurut verin Ubu ma fara nfaturu Ni rala lolin verin mia ma bira
vava'at ra malinan watan, ovu Ni silobang nfangora lahir bira vava'at ra.

Msyi'ik wabira ma lolin ovu guru siklabir ra, tevek rair afa ovi wol kena ra

3 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Ya'a inak ma utulis surat ini
verin mia, boma ufamalik na'a i wean inba ma Ubu nsikat roak ita tali dida
salasilan ra, ma dida vava'at kakiwal. Ya'a ralang urun ma musti utulis
afa ini verin mia ma usurak mia, boma mkyiwal urun ma bira dardirin a
nangrebat na'a bira inorang i Ubu nala roak verin Ni tamata ovi rorang
Ia.
4 Tevek tamata boku rti fanfonak watan ira na'a bira sidovung ralan a,
ma rair afa ovi wol kena ra verin mia. Tamata avyai wol rorang Ubu. Ira
rair ma rfulak-rvali Ubu Ni rala lolin i nala verin ita, boma bisma rfakena
rira ininan sian ra. Ira rafena ma rorang dida Duila'a Yesus Kristus i ikisa
watan Ia, ovu nfareta munuk afakataka. Tali lalan rfadoku roak na'a Surat
Ralan ne, Ubu veka nukun ira.
5 Terang a valing averi, velik ne mkya'a munuk roak afa avyai, na'uk
mane ufangnanang ewal mia. Lalan a, Duila'a nfatalik tamata Israel ra
tali Mesir. Na'uk ti ma rti talik roak Mesir, na Ubu not-visal tamata Israel
ovi wol rorang Ia.
6 Wean vali inyai verin Ubu Ni sansinir ovi rtali lanit ratan. Boku tali ira
rotu ma nlia tali rira varvara ovi Ubu nala roak verin ira, ma rti talik lahir
warira ra. Ubu nkeak ira ovu kakeak i wol bisma nametal, ovu nala ira rti
wan i dedan a, ti naran amar i Ubu nfaleka inukun verin lanit ivavan a.

---

* **1:1 1:1** Yudas ini naling ia tali Yudas i nfedi Yesus. † **1:1 1:1** Tafsiran boku rfalak ne, Ubu nwanar ita, ti naran amar i Yesus Kristus nma ewal lanit ivavan a.

7 Tamata ovi rna'a kota Sodom ovu kota Gomora‡, ovu vali kota ovi
rebang ira, rotu vali wean inyai. Ira rotu afa ovi sian ra, wean tamata
Israel avyai ovu Ubu Ni sansinir tali lanit ratan avyai rira afa ovi rotu
roak. Tamata Sodom ovu Gomora avyai rsifa tia ma watan ovu tamata ovi
wol awarira verin ira, ovu brana ka'i rfa brana, ba Ubu nukun ira ovu
yafu i wol nmat-nala a, boma neluk faneak verin tamata ra munuk.
8 Velik ne faneak nana'a verin tamata ra munuk, na'uk tamata ovi rma
sidovung ralan a rotu vali sian wean inyai. Ira ka'i rfalak ne, Ubu nala
mifi verin ira bi rotu afa ovi ngra-ngrodi ra ma rot-orang rira ininan sian
ra. Ira wol rtorung Ubu Ni ngrebat a, ovu rfalak sian munuk afa ngrebat
ovu dawan ovi rna'a lanit ratan a.
9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i naran Mikhael nban-ulu verin sansinir
ovi rtali lanit ratan, wol mane notu afa i wean inyai. Na'ut i irua nitdawan
rsitaku ulurira na'a rira fikiran ne, iki veka nala Musa tenan a tevek nmata
roak, na Mikhael wol nabrahi ma nfalak sian nitdawan ovu ni vaivatul ra.
Ia bisma nfalak watan ne, “Ubu veka nangrova urun oa!”
10 Na'uk tamata avyai rfalak sian afaka watan i wol rfan-aran a. Rira
afa ovi rotu ra wean afwatan ovi wol rfikir akataka na'ut i rotu afa avyai.
Afa sian ovi rotu yai rvisal ira.
11 Sian urun i lahir verin ira! Ira rorang linga'an i Kain notu verin warin
a. Ira wearira vali Bileam, ma wean i inarira kubang, na rlabir tamata ra
ma rahu linga'an ovi wol kena ra. Ira rtuan sian i wean Korah ntuan a,
tevek rangal dawan ovi rfareta a.§
12 Na'ut i myotu snoba fana'an ma al fyaturu ne, isa nlobang isa, na ira
wol rma'it lahir ma rafna'an sian urun, ovu rfikir watan tenarira ra. Ira
wearira mutan, na'uk wol da'ut, ovu nait nean vatuk ira. Ira wearira vali
aa ovi wol vuarira, velik ne na'ut inyai, na aa ra vuarira, ba rvutuk vatuk
ira ovu rira wa'ar ra ma rmata lahir.
13 Ira wearira saksakan ovi rafut tia ma watan ma faluvur rvotuk, ma
afa ovi rotu ra rvua mama'it. Ira rafla talik roak linga'an i kena a, ma
wearira nara ovi rleka roak tali warira ra. Ubu nfadoku roak ma rna'a
dedafafyat ralan a, ba veka rna'a inyai, nata ti wol ni wahan.
14 Adam ubun-nusin Henokh.* Tali Adam ti naran Henokh, na tuvu nkati
tuvu ti naran fafitu, beti rarali Henokh. Lalan ana, ia nfamalik afa ovi
guru siklabir avyai veka rtuan na'a amar ovi veka rma. Ia nfalak ne, “Afa
i ufalak ini kena urun. Duila'a veka nma ovu Ni sansinir ovi rmerat urun
tali lanit ratan, ovu rivun urun ira,
15 boma Ia veka nfaleka inukun verin lanit ivavan a. Ia veka nfaleka
inukun verin tamata ovi rafena ma rot-orang afa ovi nfalak ra, tevek afa
sian ovi rotu ra. Ia veka nukun vali tamata salasilan ra, tevek rira vaivatul
ngra ovi rfalak na'a Duila'a.”
16 Tamata avyai ba'i rafngamu'ur ovu rfasala tamata liak ra. Na'a rira
vava'at ra, na rorang watan rira ininan sian. Ira rangrihi ma rfakaratat
tenarira ra, ovu vali rala vaivatul ovi lolin ra, boma rdava uturira.†

Yudas ni snurak ovi rfangrebat dida inorang a ma torang urun Yesus

17 Terang a valing averi, ulobang urun mia. Mingnanang afa ovi lan a
dida Duila'a Yesus Kristus Ni rasul ra rfalak roak verin mia.

‡ **1:7 1:7** Kejadian 19:1-24. § **1:11 1:11** Tbas Kain ni tomu na'a Kejadian 4:1-17 ovu tbas Bileam ni tomu na'a Bilangan 22:1-35. Korah ni tomu na'a Bilangan 16:1-35. * **1:14 1:14** Kejadian 5:18, 21-24. † **1:16 1:16** Tafsiran rivun rfalak ne, kalimat ini ni maksud negatif. Tamata ra rangrihi wean inyai, tevek rdava wahar ralan.

18 Ira rfalak verin mia ne, “Tamata ovi rfalak sian mia ovu Ubu, veka
rvotuk na'ut i amar ra sarseri ma rlia roak. Ira rorang watan rira ininan
sian ra.”
19 Ira inar ma rotu ma bira sidovung a nama'ar. Ubu Ni Roh a wol nleal
ralarira ra, na'uk ininan ovi rtali lanit ivavan a rfareta ira.
20 Na'uk terang a valing ovi ulobang urun, mia musti msyifangrebat mia
na'a bira inorang a na'a Yesus Kristus. Bira inorang yai fyawan urun na'a
Ubu wahan ralan a. Miflurut ovu ngrebat i tali Ubu Ni Roh.
21 Na'a bira vava'at ra, na musti myorang lalawatan ne, Ubu nlobang
mia. Myotu wean inyai ma mnyaban dida Duila'a Yesus Kristus i nfaturu
Ni silobang a, ma nala vava'at kakiwal verin mia.
22 Fyaturu bira silobang verin tamata ovi ralarira raruan na'a rira
inorang a.
23 Mlyobang tamata ovi rleka na'a salasilan ra, wean lahir i myala ira
tali yafu i mane narang ira. Fyaturu bira silobang verin ira, na'uk msyi'ik
wabira ma lolin, boma deka mlyeka na'a rira salasilan ovi rotu tali rira
ininan sian ra. Fyaroa mia tali rira salasilan ra, wean lahir i wol inabira
kadaravit ovi ngra ngrodi ra.

Yudas ni vaivatul ovi rbana marmuri lalean a ma al nfadawang Ubu

24 Mya ma tfadawang Ubu naran a! Ia Ni ngrebat a not-nala ma wol
mlyeka na'a salasilan, ovu nfamerat nala mia tali bira salasilan ra, boma
myerat urun ma ti mdyiri Ubu wahan ralan a. Na'ut inyai, na mia veka
inabira lolin urun na'a Ubu vanan i nfitik a nyadat a.
25 Ubu ikisa watan. Ia nsikat roak ita tali dida salasilan ra, nahu dida
Duila'a Yesus Kristus. Mya ma traning Ubu. Ni dawan a ovu Ni ngrebat
ma nfareta, na'ut i lanit ivavan a wol nana'a obin, ma naran amar ini,
nata ti wol ni wahan. Kena urun! Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Yudas

Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-lufa, ma Yesus Kristus nangrihi verin ia

Tbas afa ovi veki

Kitab ini nfalyawang na'a afa ovi Yesus Kristus nfaturu ovu nangrihi verin Yohanes, na'ut i wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa (1:1). Yesus nfaturu ovu nfalyawang afa ovi veka rvotuk ra. Yesus nfaturu lan tenan a ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan learira ra (1:12-16). Nata nfaturu vali ne, Ia neluk Domba Yanan ma ndir-ebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan (5:6-14). Nfaturu munuk wean inyai, beti nfaturu vali ne, Ia wean suldadu rira dawan i nban-ulu verin suldadu ra, ma navul kuda ngangiar isa (19:11-16). Nata nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i nfareta ovu Ubu na'a kota Yerusalem ngorva'an i nmerat urun a (*suci*) (21:22-23; 22:1-5).

Yohanes ntulis kitab ini na'ut i tamata ra rwi-rwa tamata inorang ra, tevek rorang Yesus. Na'ut inyai, na rfareta tamata ovi rna'a negara ovi Roma nfareta ira, ma rsangatur ma raraning Roma rira raja dawan i rfanara ia ne, Kaisar. Tali tamata ovi rorang Yesus, na fareta Roma ra rfedan boku, tevek rafena ma rsangatur ma raraning Kaisar. Ira rfalak ne, rira Duila'a verin Yesus a'uk, wol verin Kaisar. Na'uk boku vali rafla talik rira inorang a, tevek rbobar. Ba afa ovi Yohanes ntulis na'a kitab ini nfangrebat tamata ovi rorang Yesus ralarira ra, boma deka rafla talik rira inorang verin Yesus.

Kitab ini nfamalik na'a afa ovi veka rvotuk ra. Afa avyai felarira ra rsialing ira. Vaivatul kiasan ovi rvotuk na'a afa ovi Yesus nfaturu ra, rotu ma tamata ovi lalan a rorang Yesus, bisma rfan-aran. Na'uk fiang ini, vaivatul kiasan avyai munuk ihirira ra wol lyawan. Velik ne wean inyai, na'uk kitab ini ihin mnga'un a lyawan urun: na'a lanit i vavan a, na tamata ra rwi-rwa ita tamata ovi torang Yesus, na'uk deka tafla talik dida inorang a, tevek naran Ni amar a, na Duila'a Yesus veka nfaleka munuk tamata ovi rira sian Ia, ovu Ia veka nfareta, nata ti wol ni wahan (11:15). Ba ita tamata ovi torang Ia veka tfareta vali ovu Ia.

Na'a kitab ini, na Yohanes nfamalik kota ifitu, ovu roh ifitu ovi rtali Ubu (1:4; 3:1); Ubu Ni kalolin ifitu vali (1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 20:6; 22:7; 22:14); faliak ifitu ovi tfalak ma al traning Ubu (5:12; 7:12); trea vali damar wan ifitu (1:12), ovu afa liak rivun vali (1:16; 5:1, 6; 8:2; 12:3; 15:6-7; 17:9). Nomor "ifitu" yai ihin a ne, afa i kena urun ovu natnemu.

Kitab ini ihin a

Yohanes ni vaivatul ovi ntulis lan ovu ni salam a (1:1-8)

Afa ovi rvotuk lan a (pasal 1:9—3:22):

- A. Yesus nfaturu ne, Ia nma ma neluk Tamata Yanan, ma nbana na'a damar wan ifitu learira ra. (1:9-20)
- B. Surat ifitu verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a kota ifitu. (pasal 2—3)

Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor irua) (pasal 4:1—16:21)

- A. Yesus nfaturu ne, Ia wean Domba Yanan i ndir-ebang Ubu wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan. (pasal 4—5)
- B. Domba Yanan nkamsat segel ifitu. (pasal 6:1—8:5)

C. Rafraik tvuri ifitu. (pasal 8:6—11:19)
D. Faneak ifitu ovi rfalyawang na'a afa ovi veka rvotuk ra. (pasal 12—16)
Afa ovi rorang afa ovi rvotuk lan a (nomor itelu). (pasal 17:1—21:8):
A. Yohanes nsi'ik vata isa i tamata ra rka'a roak ne, vatlean ia, naran Babel. (pasal 17:1—19:10)
B. Yesus nfaturu ne, Ia veka navul kuda ma nfaleka munuk Ni tamata ovi rira sian Ia. (pasal 19:11—21:8)
Afa ovi rvotuk marmuri lalean a (nomor ifa'at): Yohanes nsi'ik vata isa i Domba Yanan veka nala roak ia neluk awan. Vata yai ihin a ne, ita tamata ovi torang Yesus. (pasal 21:9—22:5)
Snurak ovi rban-muri lalean (22:6-21)

Vaivatul ovi rbana ula lalean na'a kitab ini

1 Buku ini nfalyawang na'a afa ovi Ubu nfaturu verin Yesus Kristus, ma nfalak verin tamata ovi rkarya verin Ia na'a afa ovi Ubu nfadoku ra. Afa avyai veka rma lahir. Yesus Kristus nsinir Ni sansinir isa tali lanit ratan nsuta ma nfalyawang munuk afa avyai verin Yohanes i neluk tamata sansinir verin Ubu, boma nka'a vali afa avyai.
2 Ba Yohanes nfamalik munuk lahir Ubu Ni vaivatul ra ovu afa ovi Yesus Kristus nfalak ovu notu ra, tevek ia nrea ovu nrenar roak afa avyai.
3 Ubu nala vaivatul ovi rna'a buku ini verin Ni nabi. Ubu naflahar tamata i nbas vaivatul avyai verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra, ovu tamata ovi rarenar ma rot-orang lahir, tevek afa ovi Ubu nfalak yai, rira amar a sarseri roak.

Yohanes nala salam verin tamata inorang rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia

4 Terang a valing averi, ya'a ini Yohanes. Ususan surat ini verin tamata inorang rira sidovung ifitu na'a propinsi Asia. Era ma fara Ubu naflahar mia ma nala Ni rala lolin a ovu malinan a verin mia. Salam i ula lalean ntali Ubu i fiang ini nana'a, ovu nana'a roak na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu veka nana'a lalawatan, nata ti wol ni wahan. Salam i norang i ula lalean yai, ntali Ni Roh i rfanara Ia ne, roh ifitu i rdir-lilit Ia na'a wan i ndoku ma nfareta na'a lanit ratan.*
5 Salam i nban-muri lalean ntali vali Yesus Kristus i nfamalik lalawatan afa ovi kena ra. Afa ovi kena ra munuk rtali Ubu. Ubu nfava'at lan lalean Yesus tali matmatan, ma nfareta munuk raja ovi rna'a lanit ivavan a.

Ia nlobang ita, ovu laran a nvoat roak ma al nfatalik ita tali ngrebat i notu ma tamata ra inar ma rotu salasilan ra.
6 Ia notu roak ma tna'a Ubu Ni Fareta, ma veka teluk mela falurut verin Yaman a Ubila'a ma totu afa ovi ralan nfalak ma totu ra. Ba traning Yesus ma tfamalik Ni ngrebat a. Ia nfareta lanit ivavan a, nata ti wol ni wahan. Kena urun.
7 Mya ma tsi'ik! Ita veka tsi'ik Yesus nafnavul mutan ra nma. Tamata ra munuk veka rsi'ik Ia. Tamata ovi rsungu Ia ma nmata veka rsi'ik vali. Tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk veka rvakar urun, tevek Ia. Ba veka wean urun inyai! Kena urun.

---

* **1:4 1:4** Tafsiran ra rfalak ne, nomor ifitu kena urun, ovu natnemu lahir. Roh ifitu na'a ayat ini ihin a ne, Ubu Ni Roh. Wean i tamata Yahudi rfalak ne, ***roh ifitu***, na ihin a ne, Ubu Ni Roh nka'a afakataka munuk.

8 Ubila'a nfalak ne, “Ya'a ini Alfa ovu Omega; ihin a ne, Ya'a ula lalean
Ya'a, ovu Ya'a vali veka ubana marmuri lalean. Fiang ini Ya'a una'a, ovu
una'a roak na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin, ovu veka una'a lalawatan,
nata ti wol ni wahan. Ya'a ini Ubu. Ning ngrebat a nlia munuk.”†

Yohanes nsi'ik Kristus vanan i nfitik a nyadat a ma felan lolin urun, na'ut i namifi na'uk wol ntub-lufa

9 Ya'a ini Yohanes, terabir-valibira ya'a, tevek itmunuk torang Yesus
Kristus. Tamata ra rwi-rwa ita tevek torang Ia, ovu tna'a roak Ni Fareta
a, ovu vali tatahang raladida watan. Rvatuk ya'a ma uti una'a nuhu isa
naran Patmos, tevek ufamalik Ubu Ni vaivatul ra, ovu ufamalik Yesus.
10 Na'ut amar kareda a, na Ubu Ni Roh a nfareta ya'a, ovu urenar vai
isa ngoan a dawan ma wean tvuri.
11 Vai yai nfalak ne, “Mtulis munuk afa ovi mrea yai na'a buku, ma
mala verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ifitu ini: Efesus, Smirna,
Pergamus, Tiatira, Sardis, Filadelfia ovu Laodikia.”
12 Ba ufulak wahang a, ma al udava vai i nangrihi nma verin ya'a yai.
Ti ma ufulak wahang a, na urea damar wan ifitu. Damar wan avyai, rotu
tali masa.‡
13 Na'a damar wan ifitu yai fruarira ra, na afa isa felan a wean i ntali
Ubu ma neluk tamata. Ni ravit a blawat i noru a nsuta naran lahir ean ra.
Ni bakreat i ala nveva yaran a, rotu tali masa.
14-16 Wahan a vanan ma wean na'ut i lera ndirlola a. Ulun a ovu Ni vut
a rangiar ma wean avat minan. Matan vanan ma wean yafongan. Ean
nyadat ma wean tembaga i rasnuri ia na'a yafu ma rfamasa roak ia ma
nyadat. Vain a dawan ma ngoan a wean saksakan dodun. Liman mela
ntaha nara ifitu ovu nahin blawat i namneran mela-balit a, ntali vavan a
nma murin.§
17 Ti ma urea Ia, na ti ufangofak lahir tenang a na'a wahan ralan a,
wean tamata i nmata roak a. Na'uk Ia nlauk liman mela a ma nkena ya'a
ma nfalak ne, “Deka bwobar! Ya'a ini ula lalean Ya'a ovu vali uban-muri
lalean.
18 Ya'a ini ning vava'at kakiwal. Ya'a ini umata roak, na'uk eka msyi'ik,
fiang ini uva'at ewal roak, nata ti wol ni wahan. Ya'a utaha vali kusi verin
matmatan ra, ovu Ning ngrebat vali ma ufareta matmatan ra ma rva'at
ewal.
19 Ba mtulis munuk afa ovi mrea roak yai: Afa ovi fiang ini rvotuk roak,
ovu afa ovi veka rvotuk na'a amar ovi veka rma ini.
20 Afa fanfonak i lan a wol mka'a na'a nara ifitu i mrea roak na'a limang
mela a, ovu damar wan ifitu i rotu tali masa yai, ihin a wean ini: Nara
ifitu yai rfaturu ne, Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ovi rwanar tamata ovi
rorang Yesus rira sidovung ifitu yai. Damar wan ifitu yai nfaturu sidovung
ifitu yai.”

2

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Efesus

---

† **1:8 1:8** ***Alfa ovu Omega*** ihirira ne, huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a vai Yunani ni ejaan a. ‡ **1:12 1:12** Yohanes nfamalik afa ovi nrea wean i namifi, na'uk wol ntub-lufa. Vai mala nfalak ne, *penglihatan.* § **1:14-16 1:14-16** Tafsiran etal dawan rfalak ne, afa yai ni vut a nangiar.

1 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, “Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota
Efesus. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i ntaha nara ifitu na'a liman mela a, ma nbana al
nsi'ik damar wan ifitu i rotu tali masa yai.
2 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a
ne, mia mkyarya ma dawan ovu mtyahang nal ralabira, wean i tamata
boku rwi-rwa mia, tevek myorang Ya'a. Uka'a vali ne, myangal tamata ovi
raktufan ra. Mia vali mlyabir teman roak tamata sian ovi rfalak ne, Ubu
nsinir ira ma rfamalik Ni vaivatul ra. Ba msyi'ik roak afa ovi rotu ra, ma
mkya'a roak ne, tamata avyai rsiklabir.
3 Ya'a uka'a vali ne, tamata ra rwi-rwa mia, na'uk mtyahang nal
ralabira ra, tevek myorang urun Ya'a ovu wol mtyalik tali bira inorang
a.
4 Na'uk musti utabu mia na'a afa isa: bira silobang a wol wean roak
amar i beti myorang Ya'a.*
5 Mingnanang, tevek lan ana, ralabira lolin urun ma bira silobang a
dawan, na'uk fiang ini wol myotu roak wean lan a. Myahil ma mtyalik
tali bira salasilan ra, ma mlyobang Ya'a ovu msyilobang mia kikyai wean
lan a. Wean i wol myahil, na Ya'a veka uma ma ala bira damar wan a tali
wan a.†
6 Na'uk bira lolin a nana'a vali, tevek wol inabira lahir afa sian ovi
Nikolaus ni tamata ra rotu a. Ya'a vali wol inak lahir afa avyai.
7 Ba eka mryenar‡ afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra. Tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala
afa ovi sian ra, na veka utorung ma na'an aa vuan i nala vava'at kakiwal
a. Aa i nala vava'at kakiwal nana'a Ubu Ni va'i i rfanara ia ne, Firdaus.”§

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Smirna

8 Ba Duila'a Yesus nfalak vali verin ya'a ne, “Mtulis surat verin Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung
na'a kota Smirna. Mtulis wean ini:
Ia ula lalean Ia ma notu munuk afakataka. Ia vali veka nban-muri
lalean ma nfakena munuk afa avyai. Ia nmata roak, na'uk fiang ini
nva'at ewal roak tali matmatan.
9 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a bira susa aleman ovi mtyuan ra ovu bira
kasian ra. Uka'a lahir ne, bira metan ra mamahin watan, na'uk mkya'i
roak na'a bira inorang a. Uka'a vali tamata Yahudi ovi rfalak sian mia,
tevek wol rna'a tamata ovi rorang Yesus rira sidovung a, na'uk rna'a roak
nitdawan ni sidovung a.
10 Ralabira deka kako'u na'a afa sian ovi veka mtyuan ra! Ming-
nanang, tevek nitdawan veka nsinir ni tamata ra ma rtaha tamata boku
tali bira sidovung a, ma ra'abu'i ira. Ira rotu wean inyai ma rlabir teman
mia. Mia veka mtyuan susa, ti naran amar vutu a. Na'uk myot-orang

---

* **2:4 2:4** Surat ini ntabu ira, tevek rira silobang verin Yesus, ovu terarir-valirira ra wol wean roak lan, na'ut amar i beti rorang Yesus. † **2:5 2:5** ***Ala bira damar wan a tali wan a***, ihin a ne, tamata ovi rorang Yesus rira sidovung wol nana'a roak. ‡ **2:7 2:7** Terjemahan boku rfalak, iki arun, na eka nrenar. Wahyu 2:11, 17, 29; 3:6, 13, 22 wean vali inyai. § **2:7 2:7** Msyi'ik aa vuan i nala vava'at kakiwal yai, na'a Kejadian 2:9, ovu Wahyu 3:22-24; 22:2.

lalawatan afa ovi ufalak ra, velik ne rfedan vali mia. Ya'a veka aval bira
rala lolin ra ovu vava'at kakiwal, tevek mtyahang nal ralabira.*
11 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra. Tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala
afa ovi sian ra, na ia veka wol nti nmata na'a yafwan kakiwal i rfanara
ia ne, matmatan farua.”†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Pergamus

12 Ba Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, “Mtulis vali surat verin Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung
na'a kota Pergamus. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Yesus. Ia ni nahin blawat i namneran mela-balit a
ma nfalak ne:
13 Ya'a uka'a roak ne, mia mnya'a wan i nitdawan ndoku ma nfareta
a. Mia wol myalak mia ne myorang Ya'a, velik ne msyi'ik i rfedan Antipas.
Na'uk bira inorang a, na'a watan Ya'a. Antipas ini not-orang lalawatan afa
ovi ufalak ra ma nfamalik Ya'a verin tamata liak ra, na'a wan i nitdawan
nleal, inyai bira kota a.
14 Na'uk utabu mia na'a afa ifira, tevek tamata boku tali bira sidovung
a rorang afa ovi lan a Bileam nair roak. Ia nfalyawang verin Balak na'a
afa ovi rotu ma Israel ra rleka na'a salasilan ra. Bileam nweang ira ma
ra'an afa‡ ovi rala roak ma al rfadawang walut ra. Ia vali nweang ira
ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.§
15 Tali bir tinemun, na boku vali rorang afa ovi wol kena ra tali afa
ovi Nikolaus ni tamata ra rair ra.
16 Ba ufalak verin mia ne, myahil ma mtyalik tali bira salasilan ra!
Wean i wol myahil, na wol mnanat, na Ya'a veka uma ma ungrihi visal-
vasil tamata avyai, ma ukun ira ovu nahin blawat i namneran mela-balit,
ma veka ntali vavang a nti murin.
17 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra. Tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala
afa ovi sian ra, na Ya'a veka ala afamtahan isa naran manna verin ia;
afamtahan yai rfonak ia.* Ya'a veka ala vali vatu ngangiar sasan lokat
ira. Na'a vatu avyai ratarira ra, na rtulis naran ngorva'an isa. Wol
tamata isa vali nka'a naran ngorva'an yai. Tamata i nia vatu yai, sa'i
nka'a.”†

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Tiatira

18 Ba Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, “Mtulis vali surat verin Ubu Ni
sansinir tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung
na'a kota Tiatira. Mtulis wean ini:
Ubu Yanan Ni snurak ini. Matan wean yafongan, ovu ean wean
tembaga i rasnuri ia na'a yafu ma rfamasa roak ma nyadat.

---

* **2:10 2:10** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu veka nala kalulu i wean raja ba'i raklulu a verin ira. Ihin a ne, Ia veka nala vava'at kakiwal verin ira. Vai mala nfalak ne, *mahkota kehidupan.* † **2:11 2:11** Ayat ini ihin a ne, tamata ra munuk veka rmata, na'uk matmatan farua, inyai matmatan i kakiwal. Msi'ik vali Wahyu 20:14-15, 21:8. ‡ **2:14 2:14** Ira ra'an afwatan te afamtahan ovi rala verin walut ra. Msi'ik vali ayat 20. § **2:14 2:14** Msi'ik Bilangan 25:1-2, 31:16. Ayat ovi rfalyawang afa ovi Bileam nair a. * **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik *manna.* Tbas Keluaran 16 ovu vali Mazmur 78:24. Lalan ana, Ubu nala manna verin tamata Israel ra ma ra'an, boma deka rmata na'a wan lean vu dawan. † **2:17 2:17** Ayat ini nfamalik vali ***naran ngorva'an isa***, wean lahir Yesaya 62:2.

19 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a munuk afa ovi myotu na'a bira vava'at ra.
Uka'a vali ne, mkya'a ma mlyobang Ya'a ovu msyilobang mia. Uka'a vali
ne, mkyarya urun verin Ya'a, ovu mtyahang nal ralabira na'a afa ovi susa
ra. Ya'a uka'a vali ne, afa ovi fiang ini myotu ra, nlia tali afa ovi lan a
myotu, na'ut i beti myorang Ya'a.
20 Na'uk Ya'a wol utorung afa isa tali mia, tevek wol mtyab-teri vata i
naran Izebel. Ia nfalak ne, nabi ia. Ia nlabir waweang tamata ovi rorang
Ya'a, ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, ovu
ra'an afa ovi rala roak ma al rfadawang walut ra.
21 Ya'a ala roak amar ma nahil ma ntalik tali ni salasilan ra, na'uk
nafena, ba inan watan ma ntuba ovu tamata ovi wol awan verin ira.
22 Ba Ya'a veka usba vatuk ia nti ko'i i tamata ovi nawar ira rtuba a,
boma nawar ia. Wean i tamata ovi rorang ia rafena ma rahil, na'uk inar
watan ma rtuba ovu tamata ovi wol awarira verin ira, na veka otu ma
rfarnuang wawa'uk i dawan urun a.
23 Ya'a veka ufedan munuk tamata ovi rorang vata yai ni afa ovi nair
ra.‡ Otu wean inyai, boma tamata ovi rorang Ya'a rira sidovung ra munuk
rka'a ne, Ya'a uka'a munuk afa ovi tamata ra inar, ovu afa ovi ranovak
na'a ralarira ra. Ya'a veka aval mia na'a bira rala lolin ra, te ukun mia
lokat tamata ma inovan ovu afa ovi myotu ra.
24 Na'uk tali bir tinemun ovi mnya'a Tiatira, boku vali wol myorang
afa ovi Izebel nair ra. Mia wol myot-orang afa ovi Izebel ni tamata ra
rfamalik na'a nitdawan ni afa fanfonak ra. Ba ufalak verin mia ne, Ya'a
wol ala varvara liak verin mia.
25 Ba myorang a'uk afa ovi mryenar roak tali Ya'a, ti naran amar i
veka uma ewal a.
26-27 Tamata iki watan, wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian
ra, ovu not-orang roak afa ovi ufalak ra, na ti naran amar i veka uma
ewal a, na veka ala ngrebat i Yamang a nala roak verin Ya'a, ma ala
verin ira. Ya'a veka ala ngrebat verin ira, wean takil tma'an, ma rfareta
bangsa ra munuk. Ba rala takil yai ma rfefik-rfari tamata avyai, wean i
rfefik-rfari suran ra.§
28 Ya'a veka ala vali nara telyawar a verin ira, ma nfaturu ne, uturira.*
29 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra."

3

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Sardis

1 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota
Sardis. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i nfareta roh ifitu ovi rkarya verin Ubu, ovu ntaha
nara ifitu a. Ia nfalak ne: Ya'a uka'a munuk afa ovi myotu ra. Tamata
ra rfalak ne, bya'at obin, na'uk velik aba, mia myata roak.*

‡ **2:23 2:23** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rorang afa ovi Izebel nair ra, na inyai nfaturu ne, Izebel yanan ira. § **2:26-27 2:26-27** Rfefik-rfari suran ra wean lahir rfareta ovu ngrebat. * **2:28 2:28** Ita trea nara telyawar a na'ut fada'ing amar. Nara yai nfaturu amar ngorva'an. Na'a ayat ini, na nara telyawar ihin a ne, Kristus veka nma ovu vanan nfitik nyadat a, ma felan lolin urun ma nfaturu amar ngorva'an, vulan ngorva'an ovu varat ngorva'an. Msi'ik vali 22:16. * **3:1 3:1** Msi'ik vali Wahyu 1:20.

2 Usi'ik bira inorang a, na wol inovan ovu afa ovi Ubu nfalak ra. Byatar
kikyai ma msyi'ik wabira ra! Fyangrebat bira inorang kedan i fiang ini
nana'a obin, tevek wol myotu wean inyai, na veka nmamu munuk. Usi'ik
afa ovi myotu ra, na wol isa vali obin nfakena Ning Ubu, ralan a.†
3 Ba mingnanang afa ovi rair roak verin mia, ovu afa ovi mryenar
roak na'a bira inorang a. Mtyalik kikyai ma deka myotu salasilan ra, na'uk
myot-orang a'uk Ning afa ovi rair roak verin mia yai. Wean i wol myahil
ma mtyalik tali bira salasilan, na Ya'a veka uma wean tamata barborin,
ma wol mkya'a ne, lafira ki uma.
4 Na'uk na'a Sardis, na bira tamata ifira na'a bira sidovung a wol
rfangra rira kadaravit ra ovu salasilan ra. Ira veka roru kadaravit
ngangiar, tevek rira vava'at ra rmalola, ba inovan ma rbana ovu Ya'a.
5 Ba tamata iki watan norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra, na
ia veka noru kadaravit ngangiar. Ya'a veka wol a'i vatuk naran a tali
buku i utulis roak tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra. Ya'a veka
utorung ma ufalak ne, uka'a ia na'a Yamang a ovu Ni sansinir ovi rtali
lanit ratan waharira ralan ra.
6 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra."

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Filadelfia

7 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis vali verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota
Filadelfia. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i nmerat urun ovu nfabana urun afa ovi Ubu nfalak
ra. Ia ntaha raja Daud ni kusi a, ba wean i nvadil falfolat a, na wol tamata
isa bisma nfolat nala, ovu wean i nfolat falfolat a, na wol tamata isa vali
bisma nvadil nala.‡
8 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a
ne, bira ngrebat kako'u watan, na'uk myot-orang afa ovi ufalak ra, ovu
wol myalak mia ne, wol mkya'a Ya'a. Myotu wean inyai, ba uvadil roak
falfolat verin mia, ovu vali wol tamata isa bisma nfolat nala.
9 Eka mingnanang, tamata boku rtali nitdawan ni sidovung a rfalak
ne, Yahudi ira, na'uk rsiklabir, tevek inyai wol kena. Ya'a veka otu ma
tamata avyai rma ma rsangatur na'a wahabira ralan ra, ma veka rtorung
ne, Ya'a ulobang mia.§
10 Mia myot-orang roak afa ovi ufalak ra, ovu mtyahang nal ralabira
na'a bira susa ra al mnyaban Ya'a. Ba na'a amar i veka ulabir teman
tamata ovi rna'a lanit ivavan munuk ovu sian i dawan urun a, na Ya'a
veka ubelat teri mia na'a amar yai.
11 Wol mnanat, na Ya'a veka uma lanit ivavan ini! Myorang a'uk
afa ovi mryenar roak tali Ya'a, boma tamata ra wol bisma rala afa ovi
utorung roak verin mia ma aval mia na'a bira rala lolin ra.

---

† **3:2 3:2** ***Fyangrebat bira inorang*** ihin a ne, rangnanang lalawatan afa ovi Yesus notu roak verin ira, boma rtuan afaka watan, na rorang a'uk Ubu. ‡ **3:7 3:7** ***Raja Daud ni kusi*** ihin a ne, Yesus ubun-nusin verin raja Daud, ba Yesus nfareta wean lahir tnorung i ntali Ubu verin Daud na'a 1 Tawarikh 17:11-14. Falfolat natvadil ovu falfolat natfolat na'a ayat ini, nfaturu tnorung i ntali Ubu, wean Perjanjian Mnanat nfamalik na'a tamata Yahudi ra ovu tnorung i nahu Yesus ma notu linga'an ma tka'a Ubu. § **3:9 3:9** ***Yahudi*** na'a ayat ini nfamalik tamata ovi uburir-nusirira verin Abraham, na'uk wol rtorung ne, Ubu nfadoku Ni tnorung ma Yesus notu Raja ala ntevut tamata rira salasilan ra.

12 Ba tamata iki watan, wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi
sian ra, na Ya'a veka aval ia na'a ni rala lolin a. Ya'a veka otu ma ia
nana'a lalawatan Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a. Tamata yai wean
liri ovi rna'a roak rahan a, ba wol bisma rtaha rti wan liak. Ya'a vali
veka utulis Yamang a Ubila'a naran a na'a tamata yai, ovu na'a Ni kota
i naran Yerusalem a, boma nka'a ne, Ubu Ni roak ia, ovu ia ni roak kota
yai. Kota yai naran Yerusalem ngorva'an i veka ntali lanit ratan nsuta.
Ya'a veka utulis vali narang ngorva'an a na'a tamata yai.
13 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra."

Surat verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota Laodikia

14 Duila'a Yesus nfalak verin ya'a ne, "Mtulis surat verin Ubu Ni sansinir
tali lanit ratan i nwanar tamata ovi rorang Yesus rira sidovung na'a kota
Laodikia. Mtulis wean ini:
Vaivatul ini ntali Ia i rfanara ia ne, Kena Urun. Ia nfamalik lalawatan
afa ovi kena ra. Afa ovi kena ra munuk rtali Ubu. Nahu Ia, na Ubu notu
munuk afa ovi rna'a lanit ivavan ini.
15 Ia nfalak ne: Ya'a uka'a afa ovi myotu na'a bira vava'at ra. Uka'a
ne, mia wol myalak mia na'a Ya'a, na'uk byosa ma wol myot-orang afa
ovi ufalak ra. Mia weabira wear i wol ngnea ovu wol ridin a, ma taltulin
watan. Ni lolin a, mia musti ridin te ngnea lahir!
16 Ba bira inorang wean wear i taltulin a, wol ridin ovu wol ngnea ma
wean i myorang Ya'a ovu ralabira tutul watan. Myotu wean inyai, na Ya'a
veka umuta vatuk mia tali vavang a.
17 Mia fyalak ne, 'Ami amka'i roak na'a mami inorang a ovu ami ka'i
amfaka'i tenamami ra,' ovu fyalak vali ne, wol bira kasian. Wora lahir
mia, tevek wol mkya'a ne, bira kasian a dawan! Mia wol bira akataka,
bira kadaravit ra víar watan, ovu vali matabira ra rkibu.
18 Wean inyai bi, usurak mia ma fyaha masa tali Ya'a, boma mkya'i
na'a bira inorang a. Masa yai rasnuri roak ia na'a yafu ma rfamasa roak
ia. Mia vali musti fyaha kadaravit ngangiar tali Ya'a ma myeluk, boma
deka mya'it, tevek tamata ra rsi'ik bira kadaravit vian ra. Mia vali musti
fyaha ubat tali Ya'a ma na'a matabira ra, boma msyirea ma lolin. Fyaha
munuk afa avyai, boma Ubu nfaka'i mia na'a bira inorang.
19 Ya'a utabu ovu ufakena tamata ovi ulobang ira, ba ralabira urun
ma myahil ma mtyalik kikyai tali bira salasilan ra!
20 Mya ma msyi'ik! Ya'a udiri rahan ngoran a ma ufwak, ovu evan
falfolat a. Ba wean i tamata iki watan nasweang Ya'a ma uti ralan, na
Ya'a veka uti ma utuan lahir ia na'a ralan ma ufna'an ovu ia. Wean
inyai, na Ya'a Ningu roak ia.
21 Ba tamata iki watan, wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian
ra, na Ya'a veka ala ia ma ndoku ma nfareta ovu Ya'a na'a wan i Ubu
ndoku ma nfareta, wean i Ya'a vali angal nala roak afa ovi sian ra ma
udoku ovu Yamang a na'a wan i nfareta.*
22 Ba eka mryenar afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra."

---

* **3:21 3:21** Msi'ik vali Wahyu 20:4, 6; Matius 19:28 ovu 2 Timotius 2:12. Ayat ini ovu ayat avyai rfamalik ne, Yesus nfareta tamata ra munuk. Tamata ovi rorang Ia veka rfareta vali ovu Ia.

4

Yohanes wean i namifi na'uk wol ntub-lufa, ma nrea tamata ra rsoak nulu Ubu na'a lanit ratan

1 Ti ma usi'ik munuk afa avyai, na urea vali ne, falfolat isa natvadil na'a
lanit ratan. Ba urenar vai i lan a nangrihi roak verin ya'a. Vai yai wean
tamata ra rafraik tvuri*. Vai yai nangrihi verin ya'a, ma nfalak ne, "Mwa
ini, Ya'a veka otu ma msi'ik afa ovi musti rma ini."
2 Amar yai vali, na Ubu Ni Roh a nfareta ya'a, ma usi'ik vali na'a lanit
ratan, na Tamata† isa ndoku wan i Ubu ndoku ma nfareta a.
3 Tamata i ndoku wan i nfareta yai, vanan a wean vatu masmasa i warna
hijau i fyawan, naran yaspis, ovu vatu masmasa valvulin i fyawan, naran
sardis. Vanan a nyadat, ovu vali wean i lermida nlilit fareta wan yai, ma
vanan a nyeba urun ia lahir, wean vatu masmasa i warna hijau i fyawan,
naran zamrud.‡
4 Kadera vutrua rahin ifa'at rlilit wan i Tamata isa ndoku ma nfareta
yai; fareta dawan§ vutrua rahin ifa'at rdoku kadera avyai. Ira munuk
roru kadaravit ngangiar, ovu rteri vali ulurira ra ovu kalulu masa i raja ra
ba'i raklulu a.
5 Vanan a nfitik, ovu ngoan dawan ma wean dodung rtali wan i Tamata
isa ndoku ma nfareta yai, ovu damar ifitu vali ryeba na'a wan i Tamata
isa ndoku ma nfareta yai ngoran a. Damar avyai rfaturu ne, Ubu Ni Roh
i rfanara ne, roh ifitu i rkarya verin Ubu.
6 Na'a wan i Tamata isa ndoku ma nfareta yai ngoran a, na afa isa vali
wean tahat. Afa yai nyadat ma wean kaca ngangiar i vanan urun ia, naran
kristal.
Na'a wan i Tamata isa ndoku ma nfareta yai ni lihir mela-balit a, na afa
ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira rna'a susun ra. Matarira
rna'a munuk waharira ralan ra, ovu tetarira ratan ra, ovu vali rsoru
munuk lahir tenarira ra.
7 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, isa felan a wean
singa, beti hi nomor irua felan wean sapi brana, beti hi nomor itelu wahan
a wean tamata wahan, na hi nomor ifa'at a, felan a wean afwatan isa,
naran kyabila'a ma noru obin.
8 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai manirira nanean
lokat ira. Matarira ra rsoru lahir tenarira ra, ovu rdedang ovan-amar lahir.
Ira rdedang ma rfalak ne,

"Ubila'a, Mu ngrebat a nlia munuk, ovu vali naram a nmerat urun.
Oa fiang ini mna'a, ovu mna'a roak na'ut i lanit ivavan wol nana'a
obin, ovu veka mna'a lalawatan, nata ti wol ni wahan."

9 Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, rdedang ovu
ralang Ubu ma rfadawang Ia nana'a wan i ndoku ma nfareta, ma rfalak
fara weninyai verin Ia i nva'at, nata ti wol ni wahan.
10 Fareta dawan vutrua rahin ifa'at avyai rsangatur vali verin Ubu na'a
wan i ndoku ma nfareta, ma rfadawang Ia i nva'at, nata ti wol ni wahan.
Ira rala munuk rira kalulu i rala al rfareta tamata ra verin Ubu ma rfaturu
ne, Ubu nfareta vali ira, ovu rsoak ma rdedang verin Ia ma rfalak ne,

---

* **4:1 4:1** Terjemahan liak rfalak ne, vain wean tarompet. † **4:2 4:2-6** Tafsiran rivun rfalak ne, ***Tamata*** na'a ayat ini nfaturu Ubu. ‡ **4:3 4:3** Vatu masmasa avyai, sama lahir ovu vatu ovi fyawar urun, nararira *permata* na'a vai Mala. § **4:4 4:4** Tafsiran rivun rfalak ne, ***fareta dawan*** na'a ayat ini nfaturu fareta dawan vutrua rahin ifa'at ovi rva'at na'a lanit ratan.

11 “Ubu, amalang Oa, tevek motu munuk afa ovi rna'a lanit i vavan a.
Mu ngrebat, ma motu afaka watan, ba afa avyai veka rna'a watan. Oa
mot-nala munuk afakataka, wean lahir afa ovi ralam nfalak a.
Oa ini Duila'a i amraning a. Oa sa'i dawan Oa, ba inovan ma amraning
Oa.”

5

Domba Yanan a nala Ivar lolin tali Ubu

1 Nata urea Ia i ndoku wan i Ubu nfareta a, na liman mela ntaha buku
isa ma rlulung roak ia. Na'a buku lalulung yai ralan ovu murin a, na rtulis
ma nngora lahir, ma rkeak ovu rtomak roak afa isa wean segel ifitu na'a.
2 Ba usi'ik Ubu Ni sansinir isa i nangrebat urun nana'a lanit ratan. Ia
nafwak ma norat ne, “Iki veka ni vava'at nmalola ma inovan ma nkamsat
nala segel i na'a buku lalulung yai ma nvelar ia?”
3 Na'uk wol tamata isa vali na'a lanit ratan ovu lanit i vavan ini, ovu vali
na'a letvava, ni vava'at a nmalola ma inovan ma nvadil buku lalulung yai,
ma nbas ihin a.
4 Ba ralang lalau urun ma uvakar ma dawan, tevek wol tamata isa vali
bisma nvelar nala buku lalulung yai ma nbas ihin a.
5 Tali fareta dawan vutrua rahin ifa'at avyai, na isa nfalak verin ya'a ne,
“Deka bwakar. Eka msi'ik, tamata i rfanara vali Ia ne, Singa i ntali Yahudi
rira arun dawan isa naran Yehuda. Ia ubun a nusin verin Raja Daud, ovu
nangal nala roak afa ovi sian ra munuk, ma utun roak. Ba Ia sa'i bisma
nruvat nala segel ifitu ovu buku lalulung yai.”*
6 Nata usi'ik Domba Yanan a ndir-ebang wan i Ubu ndoku ma nfareta.
Afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, ovu fareta dawan
avyai, rdir-lilit Ia. Domba Yanan yai felan a wean i rfedan roak Ia, na'uk
nva'at ewal. Ia Ni ungar ifitu, ovu matan ifitu vali. Matan ifitu yai ihin a
ne, Ubu Ni Roh i rfanara ne, roh ifitu i nti nban-soru lanit i vavan munuk.†
7 Ba Domba Yanan yai nma ma nala buku lalulung yai tali Ubu liman
mela a na'a wan i ndoku ma nfareta.
8 Na'ut i beti nala buku lalulung yai, na afa ifa'at ovi rva'at ma raling
ma lolan watan ira yai ovu fareta dawan vutrua rahin ifa'at yai rsangatur
na'a Domba Yanan yai wahan ralan a, ma raraning Ia. Ira munuk rtaha
kecapi ovu ngusi masa sasan lokat ira. Ngusi avyai rngora ovu afa ovi
rasnuri ma umarira voar lolin urun a, ma al nfaturu tamata ovi rorang
Yesus rira falurut ra.
9 Ira rdedang dadedang ngorva'an isa verin Domba Yanan yai, tevek
ralang Ia, ma rfalak ne,
“Oa a'uk sa'i Mu vava'at nmalola, ba inovan
ma mala buku lalulung yai ovu mkamsat ni segel ra.
Tamata ra rfedan roak Oa ma laram a nvoat al mtevut tamata ra‡ tali rira
salasilan ra, ma reluk Ubu Ni tamata ra.

---

* **5:5 5:5** Singa yai nfaturu afwatan i neluk raja verin afwatan liak ra munuk. Msi'ik Kejadian 49:8-10. Ayat avyai rfamalik Yehuda ubun nusin isa i mane nfareta wean singa, inyai Duila'a Yesus, Raja i ntevut dida salasilan ra. † **5:6 5:6** Ungar ifitu yai rfaturu Domba Yanan Ni ngrebat. Matan ifitu nfaturu ne, a Ia nka'a munuk afakataka. ‡ **5:9 5:9** Yesus laran a nvoat al ntevut tamata ovi rorang Ia tali rira salasilan ra, ba reluk Ubu Ni tamata ra.

Tamata avyai rtali arun dawan ra munuk, negara ra munuk, bangsa
ra munuk ovu vali rtali vai ovi rna'a lanit ivavan a munuk.§
10 Oa motu ma ira wean mela falurut ovi rkarya verin Ubu na'a Mu fareta
a.
Ira veka rfareta wean raja ra na'a lanit ivavan a."
11 Nata usi'ik ewal ovu urenar dadedang tali Ubu Ni sansinir ra tali lanit
ratan, rivun ila'a matan ma wol trekan nala. Ira munuk rdir-lilit wan i
Ubu ndoku ma nfareta yai, ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai, ovu vali fareta dawan avyai.
12 Ubu Ni sansinir avyai rdedang ma vairira dawan urun ia, ma rfalak
ne,
"Inovan ma amfadawang a'uk
Domba Yanan i rfedan roak Ia yai,
Amraning Ia, tevek Ni ngrebat a, Ni metan rivun,
Ni kaka'a dawan, ovu Ni fareta a.
Amfakaratat Ia, tevek Ni dawan a nrahi lia munuk
ovu amalang a'uk Ia."
13 Ya'a urenar munuk tamata ra ovu afa ovi rva'at na'a lanit ratan, ovu
ovi rna'a lanit i vavan a, ovu vali ovi rna'a letvava. Urenar munuk vali
afa ovi rna'a tahat ralan a. Afa avyai munuk rfalak ne,
"Amdedang verin Ia i ndoku wan i Ubu ndoku ma nfareta a,
ovu Domba Yanan a.
Amfadawang ovu amraning Ia,
tevek amalang Ia.
Amfakaratat Ia, tevek Ni dawan a rahi lia munuk ovu Ni fareta a dawan
lia munuk afakataka. Amfamalik Ia, nata ti wol ni wahan!"*
14 Ba afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai rfalak ne,
"Kena urun!" Fareta dawan avyai munuk rsangatur vali ma raraning Ia.

6

Segel ifitu; Domba Yanan nkamsat segel inean ovi ula ira

1 Nata usi'ik Domba Yanan yai nkamsat segel i ula lalean ia tali segel
ifitu yai. Urenar vali vai dawan isa wean dodung ntali afa ifa'at ovi rva'at
ma raling ma lolan watan ira yai, isa nma ma nfalak ne, "Mwa!"
2 Ba usi'ik vali, na brian munuk kuda ngangiar isa nvotuk, ovu afa isa
wean tamata ndoku kuda yai tetan ratan a. Ia ntaha vuhur isa, ovu rala
vali kalulu isa i raja ba'i raklulu. Ia ntali lanit ratan nsuta lanit ivavan ini
ma notu rihi na utun, ovu ndava ma utun lalawatan.
3 Domba Yanan yai nkamsat segel i nomor irua yai, na urenar tali afa
ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai hi nomor irua vain a. Ia nfalak
ne, "Mwa!"
4 Nata kuda liak isa vali nvotuk. Kuda yai vulun a navuli ma nyadat.
Ubu nala ngrebat verin afa i ndoku kuda yai tetan ratan a, ma naling
malinan a tali tamata ra munuk. Ia notu ma tamata ovi rna'a lanit ivavan
ini wol rva'at ma lolin, na'uk rsingarahi ma rsifedan-sikual ira. Ba Ubu
nala nahin blawat i namneran verin i ndoku kuda yai tetan ratan a.*

---

§ **5:9 5:9** Tamata ovi rdedang verin Domba Yanan a, ira veka rtali vai ovi tamata ra rala munuk, ovu vai avyai rsialing ira munuk. Msi'ik vali 7:9, 11:9, 13:7, 14:6, * **5:13 5:13** Afa avyai munuk, velik ne lolin te sian, ihin a ne, afakataka munuk raraning Domba Yanan a. Na'a lanit ratan, na nait sian ra wol bis rfonak ira, ba raraning vali Yesus. * **6:4 6:4** Nahin blawat ini ba'i rala a'uk al rotu rihi, ovu namneran mela balit.

5 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat segel i nomor itelu a, na urenar tali
afa ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, hi nomor itelu vain a.
Ia nfalak ne, “Mwa!” Brian munuk, na usi'ik vali kuda ngtoan isa ovu i
ndoku kuda yai tetan ratan a. Ia ntaha dasing† isa na'a liman a.
6 Urenar vali wean i vai isa ntali afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan
watan ira yai nma ma nfalak ne, “Gandum i lolin a fyawan urun, kil isa
wean kadi na'a amar isa; gandum i sian a, kil itelu fyawan a wean kadi
na'a amar isa. Na'uk deka myot-visal aa zaitun ra ovu aa anggur ra, tevek
rala ngul tali aa zaitun ra ovu rala anggur tali aa anggur ra.”‡
7 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat segel i nomor ifa'at yai, na urenar
vali tali afa ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai i nomor ifa'at vain
a ma nfalak ne, “Mwa!”
8 Ba usi'ik, na kuda isa felan a naflilir. Ba i ndoku kuda yai tetan ratan
a naran Matmatan, ovu fareta i nfareta matmatan ra norang ia ma na'a
lahir murin a. Ubu nala ngrebat verin ira, ma rfedan tamata ovi rna'a lanit
ivavan ini ma lokat tamata fanfa'an, na isa musti nmata (seperempat).§
Rfedan tamata ra ovu nahin blawat, lafar dawan, ovu vali suhut rivun
nkena ira, ntafal vali afwatan nangan ovi rfedan tamata ra.
9 Nata Domba Yanan yai nkamsat segel nomor ilima yai. Ba usi'ik wan
i tamata ra ba'i rasnuri rira korban verin Ubu. Na'a wan yai vavan a, na
usi'ik tamata ovi rmata roak rira roh ra rva'at kakiwal ovu Ubu. Tamata ra
rfedan tamata avyai, tevek ralarira urun ma rfamalik ovu rot-orang Ubu
Ni vaivatul ra.
10 Rira roh ra rafwak ma vairira dawan urun, ma rfalak ne, “Ubu, Oa
sa'i dawan Oa! Oa mwerat urun ovu wol msiklabir! Deka mnaban ma
mnanat da'in, ovu fwaleka inukun verin tamata ovi rfedan ami na'a lanit
ivavan ini.”
11 Ubu nala ravit blawat ngangiar sasan lokat ira, ovu nfalak verin ira
ma rnaban kedan veki. Ira musti rnaban terarira ovi rkarya verin Yesus,
ovu Ubu Ni tamata ovi rmata vali wean ira, ti naran i Ubu nfadoku roak.
Tamata ra rfedan vali ira ma rmata munuk, beti Ubu nfaleka inukun verin
tamata ovi rfedan Ni tamata ra.*
12 Nata Domba Yanan yai nkamsat vali segel nomor inean a. Usi'ik, na
wean ruru dawan urun i lahir ovu lera a nangtoan ma wean dedafafyat,†
na vulan a vali navuli ma wean lara.
13 Nara ovi rna'a lanit rleka rsuta lanit ivavan ini, wean aa ara vuan ovi
bukal obin, na'uk nait dawan a nean roak ma rleka.
14 Lanit a natlulung ma wean i rlulung dari ma nmamu watan. Vuar ra
ovu nuhu ra rdir-talik lahir warira ra ma wol rleal roak.
15 Raja ovi rna'a lanit ivavan ini ovu tamata ovi rban-ulu verin tamata
ra, ovu vali ovi rfareta suldadu ra, ntafal vali tamata ovi rka'i ra veka
rfonak ira na'a van ra, te vatu minan ovi rna'a vuar learira ra. Tamata
ovi rtaha fareta ra, tamata sansinir ovu wol tamata sansinir ira, ovu vali
tamata ra munuk lahir veka rfonak vali ira na'a inyai.
16 Ira rafwak verin vuar ra ovu vatu minan avyai. Ira rafwak ma rfalak
ne, “Mlyeka ma mtyeri ami, boma Ia i ndoku wan i Ubu ndoku ma nfareta

† **6:5 6:5** Dasing ihin a na'a vai Mala ne, *timbangan.* ‡ **6:6 6:6** Ayat ini nfamalik lafar dawan notu ma gandum fyawan urun. § **6:8 6:8** *Seperempat* ihin a ne, lanit ivavan a rsiduk ia na'ut ifa'at. * **6:11 6:11** Ubu nfadoku ma tamata ifira musti rmata vali, na'uk wol tka'a ne, tamata ifira rmata. Ubu a'uk sa'i nka'a. Tamata avyai rmata, tevek rorang Yesus. † **6:12 6:12** Terjemahan boku rfalak ne, lera nangtoan wean kadut i rotu tali vut i nangtoan a.

yai deka nrea ami, ovu Domba Yanan yai deka nfaturu lahir Ni ngrova ma
nukun ami.
17 Amar i sian urun yai nma roak, ma Ubu ovu Domba Yanan a veka
nfaturu lahir Ni ngrova ma nukun lokat tamata na'a rira afa ovi rotu ra.
Ba wol tamata isa vali bisma ntahang nala inukun yai, tevek aleman da'in."

7

Ubu nwanar Ni tamata ovi Ni faneak a, nana'a roak ira

1 Nata usi'ik afa liak isa vali. Lanit ivavan ini ni susun ifa'at, na Ubu Ni
sansinir ifa'at tali lanit ratan rdiri lanit ivavan ini ni susun ifa'at yai. Ira
rtaha teri nait matan ifa'at na'a lanit ivavan ini, boma nait deka nean na'a
raa te roal, ovu vali deka nean aa ra.
2 Usi'ik vali Ubu Ni sansinir liak isa nvotuk tali lihir timur. Ia ntaha
cap ntali Ubu i nva'at nata ti wol ni wahan, ma notu faneak na'a Ubu Ni
tamata ra. Sansinir yai nafwak ma vain dawan ila'a verin sansinir ifa'at i
Ubu nala karya verin ira yai, ma rot-visal lanit ivavan ini.
3 Sansinir yai nfalak ne, "Deka myot-visal afa ovi rna'a roal te afa ovi
rna'a raa, te aa ra, wean i wol amotu Ubu Ni faneak ovu cap yai obin na'a
Ni tamata ovi rkarya verin Ia rearira ra."
4 Tamata isa nfalak verin ya'a ne, tamata sansinir ovi rtali lanit ratan
rotu roak faneak na'a rearira ra, munuk lahir tamata rivun ratut isa rivun
vutfa'at rahin ifa'at (144.000). Tamata avyai rtali arun dawan vutu rahin
irua na'a Israel.
5-8 Tali arun dawan avyai munuk, na rotu faneak roak na'a tamata rivun
avyai rearira ra. Lokat arun, ni tamata rivun vutu rahin irua. Arun avyai
nararira: Yehuda, Ruben, Gad, Asyer, Naftali, Manasye, Simeon, Lewi,
Isakhar, Zebulon, Yusuf ovu Benyamin.

Tamata rivun ila'a rasdovu ira

9 Usi'ik munuk wean inyai, na urea vali ne, tamata rivun ila'a rasdovu
ira ma wol trekan nala. Ira rtali negara ovi rna'a lanit ivavan munuk,
ovu rtali arun dawan ra munuk, bangsa ra munuk ovu vai ra munuk na'a
lanit ivavan a. Ira rdiri wan i Ubu ndoku ma nfareta ngoran a, ovu Domba
Yanan wahan ralan a. Ira roru ravit blawat ngangiar, ovu lokat ira rtaha
aa palem na'a limarira ra al rfadawang Ia.
10 Ira rafwak ma vairira dawan ila'a ne,
"Amraning Ubu, tevek notu linga'an ma nsikat ami tali mami salasilan ra,
ma mami vava'at kakiwal. Amraning mami Ubu i ndoku Ubu wan i
nfareta! Amraning Domba Yanan a!"
11 Sansinir ra munuk rdir-lilit wan i Ubu ndoku ma nfareta ovu fareta
dawan vutrua rahin ifa'at avyai, ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma
lolan watan ira yai. Ira rsangatur ma raraning Ubu na'a wan i ndoku ma
nfareta ngoran a, ovu rfadawang Ia.
12 Ira rfalak verin Ia ne,
"Kena urun! Ubu sa'i dawan Ia. Tfadawang a'uk Ia, tevek Ni dawan a nlia
munuk. Traning Ia, tevek Ni kaka'a dawan, Ni ngrebat a, ovu Ni
fareta a. Tfalak ne, 'Fara weninyai ta Ubu.' Tfakaratat Ia ovu talang
a'uk Ia. Kena urun."
13 Tamata isa ntali fareta dawan avyai norat ya'a ne, "Tamata ovi roru
ravit blawat ngangiar avyai tamata aba, ovu rtali inba rma?"
14 Ba ufalak verin ia ne, "Ya'a wol uka'a, oa sa'i mka'a." Nata ia nfalak
verin ya'a ne, "Tamata avyai rbana lia roak amar ovi Ubu nfadoku a ovu

malinan watan. Amar avyai rira sian a dawan urun. Ira rtofi roak rira
ravit blawat ra na'a Domba Yanan laran a ma rangiar.*
15 Wean inyai bi rdiri Ubu wan i ndoku ma nfareta ngoran a, ma
rfadawang Ia ovan-amar na'a Ubu Ni Rahan Dawan falurut a. Ubu i ndoku
fareta wan yai veka nwanar ira.
16 Ira veka wol rfarnuang balafar ovu baroa roak, ovu lera ngnea veka
wol nkena roak ira.
17 Ba Domba Yanan i na'a wan i Ubu ndoku ma nfareta fruan a, veka
novun ira ma nwanar ira. Ia veka nfabana ira ma rti wear ulun i nala
vava'at.† Ia veka na'i vatuk munuk lurira ra tali matarira ra."‡

8

Domba Yanan a nkamsat segel nomor ifitu

1 Ti ma Domba Yanan yai nkamsat segel nomor ifitu yai, na wol afa isa
vali ngoan a na'a lanit ratan a, ka'a bi menit vututelu.*
2 Nata usi'ik Ubu Ni sansinir ifitu tali lanit ratan rdiri Ubu wahan ralan
a. Ia nala tvuri, sasan lokat ira.
3 Ubu Ni sansinir liak isa nma vali ma ti ndir-ebang wan i rasnuri afa ovi
voan lolin verin Ubu. Ia ntaha ngusi isa i rotu tali masa. Rala ma rivun afa
ovi rasnuri ma umarira voar lolin, ma nfadoku ma neluk ni persembahan
verin Ubu. Ia nala afa avyai ovu tamata ovi rorang Yesus rira falurut ra,
ma rfadoku na'a wan i rasnuri afa ovi voar lolin avyai. Ira rotu wan yai
tali masa ma rfadoku na'a wan i Ubu ndoku ma nfareta ngoran a.
4 Rasnuri afa ovi voar lolin avyai, ma uman a nafkoval ma nrata ratan
ovu tamata ovi rorang Yesus rira falurut ra. Afa avyai rtali sansinir yai
liman ralan a ma nrata lahir Ubu wahan ralan a.
5 Nata sansinir yai nala yafaran ovi rna'a wan i rasnuri afa ovi voar
lolin na'a yai, ma nfadoku na'a ngusi, beti nvatuk yafaran yai nsuta lanit
ivavan ini. Ba dodung a ngoan ma wean nangfefar, ovu fitik a nyelar lilit
lahir, ovu vali ruru dawan na'a lanit ivavan ini.

Ubu Ni sansinir ra tali lanit ratan rafraik tvuri

6 Ba ti ma afa avyai roak, na Ubu Ni sansinir ifitu tali lanit ratan ovi
rtaha tvuri ifitu yai rasusan roak mane rafraik tvuri ra.
7 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nbana ula ia nafraik lan ni tvuri a,
na rvatuk lahir da'ut es ovu yafu, nsileti ovu lara nsuta lanit ivavan a.
Ba sepertiga lanit ivavan a nlevur, ovu aa ra rlevur vali ma wean inyai.
Ngrova ovi rva'at ra munuk lahir rlevur vali.†
8 Sansinir i nomor irua nafraik ni tvuri a, na afa isa wean vuar dawan,
ovu nonga lalawatan ma rasba vatuk nsuta tahat. Ba sepertiga tahat a lara
watan,
9 ovu afwatan ovi rna'a tahat ralan, sepertiga rmata vali, ovu vali kabal
ovi rna'a tahat ratan a, sepertiga rama'ar munuk.

---

* **7:14 7:14** Msi'ik Daniel 12:1, Matius 24:21, Markus 13:9, 2 Tesalonika 2:1-12. Ravit blawat ovi rangiar na'a ayat ini ihin a ne, Yesus laran a nfamerat roak tamata ovi rorang Ia. † **7:17 7:17** ***Wear ulun i nala vava'at*** na'a ayat ini ihin a ne, vava'at kakiwal. Msi'ik Yohanes 4:14 ‡ **7:17 7:17** Ubu veka naling vatuk munuk afa ovi rotu ma tamata ra rtuan susa, te ralarira ra lalau ma rvakar. * **8:1 8:1** Domba Yanan nkamsat segel nomor ifitu tali segel ra, na tbas roak na'a pasal 6. † **8:7 8:7** *Sepertiga* ihin a ne, lanit ivavan a tsiduk ia na'ut itelu.

10 Sansinir i nomor itelu nafraik vali ni tvuri a, ba nara dawan isa nleka
tali lanit ratan nsuta, ma ongan a wean obor. Nara yai nleka nsuta ma
nkena lahir sepertiga oar ra ovu wear matan ra.
11 Nara yai naran Apsintus, ihin a ne, kfera. Ba sepertiga tali wear ra
munuk kfera, ovu tamata ra rmata ma dawan, tevek renu wear i kfera
roak yai.
12 Sansinir i nomor ifa'at yai nafraik ni tvuri a, ma wean i tamata rfar-
visal lera, vulan ovu nara ra. Ba sepertiga tali lera, vulan ovu nara ra wol
vanar. Amar na, lera vanan sepertiga watan. Ovan, na vulan ovu nara ra
vanarira sepertiga vali.
13 Nata usi'ik ovu urenar lahir kyabila'a isa noru ma karatat urun ia,
ma nafwak ma vain dawan urun ia ne, “Sian urun, sian urun, sian urun i
lahir tamata ovi mnya'a lanit ivavan ini, tevek sansinir itelu veka rafraik
vali rira tvuri ra.”

9

Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ilima nafraik ni tvuri a

1 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ilima nafraik ni tvuri a, na
usi'ik nara isa nleka roak tali lanit ma nsuta lanit ini. Nara yai ntaha kusi
i rala roak verin ia ma nvadil tivat matmatan i bilaman urun a.
2 Nara yai nvadil tivat matmatan yai ni nulan a, ba uman i ndata yai
amafal ma wean i tasnuri va'i ra. Uman dawan yai nkoval lilit lahir lanit
ivavan ini, ovu nteri vali lera a ma dedan watan.
3 Kabina ra rtali uman dawan yai ralan a rma lanit ivavan ini. Ubu nala
ngrebat verin kabina avyai, boma rsikatan vali, wean katkatan ra.
4 Ia nfalak verin ira ne, “Deka myot-visal afa irubun ra, ngrova ra ovu
aa ra. Na'uk myotu wawa'uk i dawan na'a watan tamata ovi wol rira Ubu
Ni faneak* a na'a rearira ra.”
5 Ubu ntorung ma kabina avyai rotu ma tamata avyai rfarnuang
wawa'uk, ti naran vulan ilima, na'uk wol rotu ma rmata. Wawa'uk i
rfarnuang tevek kabina avyai, wean lahir wawa'uk i tfarnuang na'ut i
katkatan a nkatan.
6 Tali vulan ilima yai, na tamata avyai veka rdava matmatan a, na'uk
wol rdav-nala. Ira vali inar ma rmata, tevek wawa'uk yai, na'uk wol rmat-
nala.
7 Kabina avyai felarira ra wean kuda ovi rasusan roak ira mane rti rotu
rihi. Na'a ulurira ratan ra, na afa isa wean kalulu masa i raja ra ba'i
raklulu, ovu waharira ra wean tamata.
8 Rira vut ra wean vata rira vut ra, ovu nifarira ra dawan ovu ramneran
ma wean singa nifan ra.
9 Rteri buburira ra ovu ravit i wean tma'an. Manirira ra ngoar ma wean
kuda dur ovi rlia kareta ra ma rafla mane rti rotu rihi.
10 Kikurira ra ramneran ma wean katkatan kikurira ra, ovu rira bisa
a nangrebat. Rira ngrebat nana'a kikurira ra, ma rotu ma tamata ra
rfarnuang wawa'uk i sian urun a, ti naran vulan ilima.
11 Ira rira raja isa, nfareta ira. Raja yai, sansinir† i ntali tivat matmatan i
bilaman urun ia yai. Ia naran irua lahir; na'a vai Ibrani naran a Abadon,
na'a vai Yunani naran a Apolion. Naran irua yai ihirira ne, afa ovi rot-visal
afaka watan.

---

* **9:4 9:4** Ubu nala a'uk faneak yai verin tamata ovi rorang Ia. Msi'ik vali Wahyu 7:2, 3. † **9:11 9:11** Tafsiran boku rfalak ne, sansinir yai ntali nitdawan ma nfareta tivat matmatan a.

12 Sian urun i lahir hi ula lalean a nkena lan roak lanit ivavan a, nbosal
roak. Fiang ini sian urun i lahir, irua veka rma vali.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor inean nafraik ni tvuri a

13 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor inean nafraik ni tvuri a, na
urenar vai isa ntali wan i rotu tali masa ni susun ifa'at a. Wan yai ba'i
rasnuri aa ovi voarira ra lolin verin Ubu, na'a wahan ralan a.
14 Vai yai nfalak verin Ubu Ni sansinir yai ne, “Fwatalik Ubu Ni sansinir
ifa'at tali lanit ratan i rkeak ira na'a oar dawan Efrat!”
15 Ba Ubu Ni sansinir i nomor inean yai nfatalik Ubu Ni sansinir ifa'at
yai, ma veka rti ma rfedan sepertiga tamata ovi rna'a lanit ivavan ini. Ubu
nfadoku roak ma Ni sansinir avyai rfedan tamata ra, na'ut amar, vulan,
ovu ta'un ovi nfadoku ma rotu a.
16 Ti ma wol urea roak sansinir ifa'at yai, na urenar vai isa nfalak ne,
“Suldadu juta ratut irua rdata rira kuda ra ma rma ma rasdovu ira.”
17 Nata wean i umifi, na'uk wol utub-lufa ma urea vali ne, tamata ovi
rdata kuda avyai, roru ravit tma'an ma al rteri buburira ra. Ravit avyai
rira warna valvulin, biru wean tahat i na'a aletan, ovu wean vatu unil
ovi ryadat urun a naran belerang. Kuda avyai ulurira ra wean singa, ovu
yafu, yafuman ovu vatu belerang rtali vavarira ra rma murin.§
18 Sepertiga tali tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rmata munuk. Ira
rfarnuang rira wawa'uk ma rmata, tevek yafu, yafuman, ovu vatu
belerang rkena ira.
19 Kuda avyai rira ngrebat tali sumarira ra ovu kikurira ra ma rvisal-
rvasil tamata ra. Kikurira ra wean nifa ma ulurira ra rvisal-rvasil tamata
ra.
20 Na'uk tamata ovi wol rmata tali sian dawan avyai, ira wol rahil obin
ma rtalik tali rira salasilan ovi rotu ra. Ira wol rtalik ma rsangatur ma
raraning nait sian ra ovu walut ovi rotu ovu limarira, tali masa, perak,
tembaga, vatu, ovu aa. Walut avyai wol rsirea, wol rafrenar, ovu vali wol
rbana ovu wol rfaduak lahir.
21 Ira rafena ma rahil ma rtalik tali rira sifedan ra. Ira rafena vali ma
rtalik tali rira afa ovi rtaha ra te rira afnitu ra, ovu vali rafena ma rahil
ma deka rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Rafena
vali ma rahil tali rira barborin ra.

10

Yohanes nrea Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ntaha buku lalulung

1 Nata urea Ubu Ni sansinir liak isa i nangrebat urun a, ntali lanit ratan
nsuta. Mutan isa nkuma Ubu Ni sansinir yai, ovu lermida nvevar lilit ulun
a. Ia wahan a nyadat ma wean lera, ovu ean a wean liri ovi rfangrebat
rahan ra. Liri avyai ryadat ma wean yafu.
2 Ia ntaha velar watan buku lalulung i ko'u a na'a liman a. Ia ndiri ma
ean mela nta tahat, na ean balit a nta vali lanun a.
3 Ia nafwak ma vain a dawan, wean singa vain a. Ia nafwak munuk, na
dodung ifitu rvalat ia ovu vairira dawan.
4 Ti ma dodung nvalat nala fafitu, na mane utulis afa ovi nfalak ra, na'uk
urenar vai isa ntali lanit ratan nma ma nfalak ne, “Deka fwalyawang afa
ovi dodung avyai rfalak ra. Deka mtulis afa avyai!”

‡ **9:12 9:12** Tbas roak sian i nkena tamata ra na'a Wahyu 8:13.

§ **9:17 9:17** Vatu belerang ini voan sian urun, ovu notu ma yafu ngnea urun.

5 Ba usi'ik Ubu Ni Sansinir i ndiri tahat ovu lanun, ma nsikat liman mela
nrata lanit.
6-7 Ubu notu lanit ovu lanit ivavan a, tahat ovu afa ovi rna'a ralan a, ovu
Ia nva'at kakiwal. Ba Ubu Ni sansinir yai nala Ubu i sa'i dawan naran a
ma al nafwaba ma nfalak ne, “Ubu wol nanaban roak, ba notu lahir afa
ovi nfadoku roak a! Na'ut i Ubu Ni sansinir i nomor ifitu nafraik ni tvuri
a, na Ubu veka notu lahir afa fanfonak ovi tamata ra wol rka'a, wean i
nfalak lan roak verin nabi ovi rfamalik Ni vaivatul ra.”*
8 Vai i urenar tali lanit ratan yai nfalak vali verin ya'a ne, “Muti ma mala
buku lalulung i natvelar na'a Ubu Ni sansinir i ndiri tahat ovu lanun yai
liman ralan a.”
9 Ba uti ma utuan Ubu Ni sansinir yai ma era tali ia, ma nala buku
lalulung yai verin ya'a. Ia nfalak verin ya'a ne, “Mala ma muan buku
lalulung yai. Na'a vavam ralan a, na laran a manminak ma wean wenan
vahan,† na'uk veka notu ma fwarnuang, na evum ralan a kfera.”
10 Nata al roak buku lalulung yai tali Ubu Ni sansinir yai liman a, ma
uan. Na'a vavang ralan a, laran a wean wenan vahan. Na'uk ti ma utelas,
na ufarnuang evung ralan a kfera.
11 Ba nfangnanang ya'a ma nfalak ne, “Oa musti fwamalik ewal afa ovi
Ubu nfadoku roak verin tamata ovi rtali bangsa rivun, ovu rtali negara
rivun, ovu raja rivun, ovu vali rtali vai rivun ovi rna'a lanit vavan a.”

11

Ubu nsinir Ni nabi irua ma rfalyawang afa ovi nfalak ra

1 Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan* nala aa etal isa, wean takil i al
rukur afa verin ya'a. Ia nfalak verin ya'a ne, “Muti ma mukur Ubu Ni
Rahan Dawan Falurut a, ovu wan i ba'i rasnuri aa ovi voarira ra lolin
verin Ubu.† Mrekan vali tamata ovi rfadawang Ya'a na'a ralan eri.
2 Deka mukur lean dawan i nlilit Ubu Ni Rahan Dawan Falurut a,‡ tevek
ala roak verin tamata ovi wol rorang Ya'a. Tamata avyai veka rta sorat
kota i nmerat urun yai,§ ti naran vulan vutfa'at rahin irua.
3 Ya'a veka ala ngrebat verin Ning tamata irua i rfamalik Ning vaivatul
ra, ma reluk roak kadaravit ovi rotu tali kadut nur ma al nfaturu ne,
ralarira lalau urun. Ira rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik verin tamata
ra, ti naran amar rivun isa ratut irua vutnean.”*
4 Ning tamata irua yai, ira wearira aa zaitun irua ovu damar wan irua,
ma rdiri Ubu i nfareta lanit ivavan a wahan ralan a.†
5 Wean tamata boku mane rwi-rwa tamata irua yai, na rira ngrebat ma
yafu ntali vavarira nti murin ma nasnuri munuk tamata ovi rira sian ira.
Ba tamata ovi mane rotu sian ira veka rmata munuk.
6 Ubu nala ngrebat verin ira ma rotu ma wol da'ut, na'ut i rfamalik Ni
afa ovi nfalak ra. Ira rira ngrebat vali ma rotu ma wear na'a lara, ovu

---

* **10:6-7 10:6-7** Keluaran 20:11; Ulangan 32:40; Daniel 12:7; Amos 3:7. † **10:9 10:9** Na'a vai Mala tfalak wenan vahan yai ne, *madu.* * **11:1 11:1** Wol lyawan na'a vai Yunani ne, iki nala aa etal yai verin Yohanes. Na'uk tafsiran etal dawan rfalak ne, Ubu te Ubu Ni sansinir nala aa etal yai. † **11:1 11:1** Terjemahan boku rfalak ne, Yohanes musti nukur wan i ba'i rasnuri rira korban ra verin Ubu. ‡ **11:2 11:2** Bis tfalak vali ne, Yahudi rira Rahan Dawan Falurut a. § **11:2 11:2** Terjemahan boku rfalak kota i nmerat urun yai, nfaturu Yerusalem. * **11:3 11:3** Ini sama ovu vulan vutfa'at rahin irua. † **11:4 11:4** Msi'ik aa zaitun ovu damar wan irua na'a Zakharia 4:1-14

rotu ma sian afaka watan nkena lanit ivavan ini, na'ut inba watan, wean
i ralarira ra rfalak a.
7 Ti ma tamata irua rfalyawang munuk roak afa ovi Ubu nfalak ma musti
rfamalik, na afwatan sian i veka ntali tivat matmatan i bilaman urun ia
yai veka nangal nala ovu nfedan tamata irua yai.‡
8 Matmatan avyai tenarira ra rna'a watan linga'an ralan na'a kota i
rbaku rira Duila'a na'a aa walwalur. Tamata ra rira faliak na'a kota yai
ne, Sodom ovu Mesir, tevek tamata ovi rleal kota yai sian urun ira.§
9 Tamata tali arun ra munuk, ahu ra munuk, bangsa ra munuk, ovu vali
tali vai ra munuk, na'a lanit ivavan ini veka rsi'ik tamata matmatan avyai
amar itelu ovu amar isa ni lihir a.* Ira munuk wol rtorung ma rfadoku
tamata matmatan avyai na'a van ralan.†
10 Tamata ovi wol rorang Ubu na'a lanit ivavan a munuk, inar lolin urun,
tevek tamata irua i rarenar lahir tali Ubu ma ti rfamalik Ni vaivatul ra,
rmata roak. Ba rotu snoba ma ka'i rsivelik rangrangwaha, tevek tamata
irua yai wol bisma rotu roak ma susa dawan nkena ira.
11 Na'uk amar itelu ovu amar isa ni lihir nelak roak, na Ubu nal-ewal
nan a verin Ni tamata irua yai ma rva'at ewal, ba rbatar ma rdiri. Ba
tamata ovi rsi'ik ira rbobar urun i lahir.
12 Tamata irua yai rarenar vai isa dawan urun tali lanit ratan nma ma
nera ira. Vai yai nfalak ne, “Mya lanit ratan ini!” Nata irua rarata lanit
ratan roak, ma mutan ra rkuma ira. Tamata ovi rira sian ira, rsi'ik i rarata
a.
13 Na'ut inyai vali, na brian munuk, ruru dawan urun ma sepersepuluh
kota yai nama'ar. Tamata rivun ifitu rmata lahir, tevek ruru yai. Tamata
liak ra rbobar ma raruru lalean ira, ma rtorung ma rfadawang Ubu i na'a
lanit ratan a.
14 Sian urun i lahir hi norang i ula lalean a, nkena roak lanit ivavan a,
ma nbosal roak. Na'uk, eka msyi'ik! Sian urun i lahir hi nomor itelu a
veka nma lahir.‡

Ubu Ni Sansinir tali lanit ratan i nomor ifitu nafraik ni tvuri a

15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ifitu nafraik ni tvuri a, na
urenar sansinir ovi rtali lanit ratan rangrihi ma vairira dawan urun ma
rfalak ne, “Ba fiang ini, dida Duila'a ovu Raja i ntevut tamata ra tali rira
salasilan ra, nfareta munuk roak raja ovi rna'a lanit ivavan ovu rira tamata
ra. Ia veka nfareta, nata ti a wol ni wahan.”
16 Ba fareta dawan vutrua rahin ifa'at ovi rdoku rira kadera ra ma
rfareta a, ma rna'a Ubu wahan ralan a, rsangatur ma rfadawang Ia.
17 Ira rfadawang Ia ma rfalak ne,
“Ubila'a, amfalak fara weninyai verin Oa, tevek mdoku roak fareta i Ni
ngrebat a dawan urun a, ovu vali meluk raja ma fwareta roak.
Ubila'a, Mu ngrebat a nlia munuk. Fiang ini Oa mna'a, ovu mna'a roak
na'ut i lanit ivavan wol nana'a obin.
18 Tamata ovi wol rorang Oa rangrova urun Oa.

---

‡ **11:7 11:7** Afwatan sian na'a ayat ini naktufan urun i lahir. § **11:8 11:8** Kota na'a ayat ini nfaturu kota Yerusalem. * **11:9 11:9** Amar itelu ovu amar isa ni lihir a, ihin a na'a vai Mala ne, *tiga setengah hari*. Msi'ik vali ayat 11. † **11:9 11:9** Lan ana, tamata ovi rna'a Israel rfadoku tamata matmatan ra na'a van ralan. Ira wol roving tamata matmatan ra, wean fiang ini totu. ‡ **11:14 11:14** Msyi'ik vali 8:13, 9:12.

Na'uk Mu amar a naran roak ma fwaturu Mu ngrova a, ma fwaleka inukun verin tamata matmatan ra, ovu maval tamata ovi rkarya verin Oa, rira rala lolin ra.
Oa veka maval Mu nabi ra ovu tamata ovi fwili ra, ovu vali ovi ba'i ralang Oa rira rala lolin ra, velik ne tamata avyai, ko'u te dawan ira.
Mu amar a kena roak ma fwedan tamata ovi rvisal-rvasil lanit ivavan ini.”§
19 Ba Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan a natvadil, ovu bisma trea vatvatat i rfadoku Ubu Ni inukun vutu ovi nala roak verin Musa yai. Nata, fitik a nfitik ma nti watan roak veli, ovu urenar dodung a ngoan ma nir-nar. Ruru dawan ovu da'ut es i dawan urun nsuta vali.*

12

Vata ovu niftaltolar dawan

1 Ti nata usi'ik afa isa na'a lanit i notu ma tamata ra munuk rtalkaka. Vata isa nala lera al nkuma ia ovu ndiri vulan ratan a. Nara vutu rahin irua rkuma ulun a wean kalulu i raja ba'i naklulu a.
2 Vata yai nbarlewan ma ni amar kena roak ma nrali ia, ba nfarnuang wawa'uk dawan roak. Ia nafwak ma vain a dawan urun.
3 Brian munuk, na usi'ik afa liak isa na'a lanit. Afa yai notu ma tamata ra munuk rtalkaka. Afa i usi'ik yai, niftaltolar valvulin dawan isa i ulun ifitu ovu ni ungar vutu a. Kalulu i wean raja ba'i naklulu sasan lokat ulun ra.*
4 Niftaltolar dawan yai nala kikurn al nfari nara ovi rna'a lanit sepertiga a, ma nasba vatuk ira rsuta lanit ivavan ini. Niftaltolar dawan yai ndiri vata i mane nrali ia yai wahan ralan a, boma wean i vata yai nrali roak ia, na ntelas lahir yanan a.
5 Ti ma vata yai nrali ia, na yanan brana. Yanan brana yai veka nfareta tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk ovu fareta i nangrebat, wean takil tma'an ni ngrebat a. Taltolar yai mane ntelas yanan brana, na'uk Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan ntaha nala kasiko'u yai ma novun Ia nti verin Ubu na'a wan i ndoku ma nfareta a.†
6 Ba vata yai nafla nti wan lean vu dawan isa. Wan yai Ubu nfadoku roak verin ia ma nsi'ik ia, ti naran amar rivun isa ratut irua vutnean.
7 Ti nata, vangoa-vanga dawan na'a lanit ratan. Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i naran Mikhael a ovu Ubu Ni sansinir liak ra, rotu rihi ovu niftaltolar dawan yai. Niftaltolar dawan yai, ni sansinir ra tali lanit ratan‡ rlobang vali ia, ma rangal Mikhael.
8 Na'uk Mikhael ovu Ubu Ni sansinir ra rfaleka niftaltolar yai, ba rala'ing vatuk ia ovu ni sansinir ra, ma wol warira roak na'a lanit ratan.
9 Ira rvatuk roak niftaltolar dawan yai ovu ni sansinir ra ma rsuta rna'a lanit ivavan a. Niftaltolar yai rfanara ia ne, Iblis te nitdawan i nlabir waweang tamata ra, ma rotu a'uk salasilan ra.§

---

§ **11:18 11:18** Mazmur 2:5, 110:5, 115:13. * **11:19 11:19** Vatvatat i tbas na'a ayat ini nana'a Ubu Ni Rahan Dawan Falurut ralan a. Msi'ik Keluaran 25. * **12:3 12:3** Niftaltolar yai wean nifa, na'uk dawan urun. Vai mala nfalak ne, *naga.* Na'a Wahyu ini, taltolar dawan yai ihin a ne, nitu ra rira raja a. Msi'ik vali Wahyu 20:2-3. † **12:5 12:5** ***Fareta i nangrebat, wean takil tma'an*** ihin a ne, ia nangrebat ma ti nvisal-nvasil munuk tamata ovi rangal Ia. ‡ **12:7 12:7** Niftaltolar yai ni sansinir ra tali lanit ratan rangal lahir Ubu, ma rorang a'uk niftaltolar ovu nitdawan a. § **12:9 12:9** ***Nitdawan*** na'a vai Yunani ihin a ne, dawan i nvisal-nvasil tamata ovu sumarn. ***Nitdawan*** na'a vai Ibrani ihin a ne, dawan i nsiangal sian.

10 Nata urenar vai isa dawan urun ia, ntali lanit ratan nma. Vai yai nfalak ne,
“Amar ini, nitdawan wol ndiri roak Ubu wahan ralan a ma nfalak sian ovu nmangadu lalawatan ita ovu terad a valid ra,
tevek Ubu nvatuk roak ia tali lanit ratan, ma nsuta lanit ivavan ini.
Ba fiang ini Ubu notu linga'an ma nsikat tamata ra tali rira salasilan ra, ma rira vava'at kakiwal. Ubu nfaturu Ni ngrebat a ma neluk raja ma nfareta!
Raja i ntevut dida salasilan ra nfaturu vali Ni fareta a na'a lanit ivavan a!
11 Terad-valid ra rfaleka roak nitdawan a,
tevek Domba Yanan nmata roak, ma laran a nvoat al ntevut rira salasilan ra, ovu vali wol rbobar ma rmata,
na'uk rtafal ma rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Yesus.
Velik ne tamata rwi-rwa te rfedan ira, na ira rorang lalawatan Ubu.
12 Ba ovi mnya'a lanit ratan munuk myotu inabira lolin.
Na'uk sian urun i lahir verin tamata ovi mnya'a lanit ivavan ini, ovu ovi mnya'a tahat ralan veka mtyuan susa dawan ila'a,
tevek nitdawan nana'a roak wahabira ralan a.
Ia wol ntahang nal ralan roak, tevek nka'a roak ne, ni amar mamahin roak ma nwi-nwa tamata ra.”
13 Ti ma niftaltolar dawan yai nka'a ne, rvatuk roak ia nsuta lanit ivavan ini, na nlabas lahir vata i nrali kasiko'u brana yai.
14 Ubu nala kyabila'a manin dawan irua verin vata yai, ma noru lahir ma nti wan lean vu dawan. Ba Ia nwanar ia, ti naran varat itelu vulan inean.* Ba niftaltolar dawan yai veka wol nwi-nwa nala ia.
15 Na'uk niftaltolar dawan yai nasburing wear dawan, ma wean oar tali vavan nti vata yai, boma notu ma nfafofa ia.
16 Lanit ivavan a nlobang vata yai, ba nngal vavan a ma ntelas wear i ntali niftaltolar yai vavan nma.
17 Niftaltolar yai nangrova urun vata yai, ba ti notu ma vangoa-vanga dawan verin vata yai yanan ra ovu ubun-nusin ra. Vata yai yanan ra ovu ubun-nusin ra rot-orang afa ovi Ubu nfareta a, ovu rfamalik afa ovi Yesus nfalak ra ovu Ni ngrebat a.
18 Ba niftaltolar yai ndiri watan ngur tavun.

13

Afwatan sian i ula ia nvotuk tali tahat

1 Usi'ik vali afwatan sian isa ntali tahat ralan ndata ma nvotuk. Afwatan yai ralan obin, ulun ifitu, ovu ni ungar vutu a. Kalulu i wean raja ba'i naklulu na'a ungar avyai ratarira ra, ba kalulu sasan lokat ungar avyai. Rtulis vaivatul ovi rfalak sian Ubu na'a ulurira ratan ra.
2 Afwatan i usi'ik yai wean sita dawan i naran macan tutul, na'uk ean ra dawan ma wean afwatan i rfarnara ia ne, beruang. Vavan a dawan ma wean singa. Niftaltolar dawan a nala ni ngrebat i dawan a verin ia, ovu kadera i ndoku ma nfareta na'a, ovu vali nala ni fareta dawan a ma irua afwatan yai rtaha.

---

* **12:14 12:14** Varat itelu vulan inean wean lahir vulun vutfa'at rahin irua, amar rivun isa ratut irua vutnean, te wean terjemahan boku na'a vai Mala rfalak ne, *satu masa dan dua masa dan setengah masa.*

3 Usi'ik afwatan yai ulun ra, na ulun isa namngala ma dawan roak ma
mane nmata lahir, ba notu ma tenan a sian, na'uk mngala yai lolin ewal
roak. Tamata ovi rna'a lanit ivavan a rtalkaka munuk, ma rorang afwatan
yai.
4 Tamata ovi rna'a lanit ivavan ini rsangatur ma raraning niftaltolar yai,
tevek nala roak ni fareta a verin afwatan yai. Ira rsoak vali verin afwatan
yai ma rfalak ne, “Iki ni dawan nlia afwatan ini? Ovu vali iki bisma nfaleka
ia?”
5 Ubu ntorung ma afwatan yai nfakaratat tenan a ma nfalak sian Ia, ovu
notu ma afwatan yai nfareta, ti naran vulan vutfa'at rahin irua.*
6 Afwatan yai nngal vavan a ma nfalak sian Ubu. Ia nfalak sian Ubu
naran a, ovu nfalak sian Ubu wan i nleal a, na'a lanit ratan, ovu vali ovi
rna'a lanit ratan ra munuk.
7 Ubu ntorung vali ma afwatan yai nangal nala tamata ovi rorang Yesus,
ma nfedan ira. Ia nfareta tamata ovi rtali vai ra munuk, ovu tali arun
dawan ra munuk, ovu vali bangsa ra munuk, ovu vali negara ra munuk
na'a lanit ivavan a.
8 Tamata ra munuk na'a lanit ivavan ini rsangatur ma raraning afwatan
yai. Na'uk tamata ovi Ubu ntulis roak nararira ra na'a Ni buku i rfanara ia
ne, Buku Vava'at Kakiwal a, wol rsangatur ma raraning afwatan yai. Na'ut
i wol notu lanit ivavan a obin, na Ia ntulis roak nararira ra na'a buku yai.
Domba Yanan i tamata ra rfedan roak Ia, Ni buku yai.
9 Ba eka mryenar kikyai ivar ini.
10 Tamata iki watan wean i Ubu nfadoku roak ma rna'a bu'i, na veka
ra'abu'i ira. Tamata iki watan wean i Ubu nfadoku roak ma nmata ovu
nahin blawat i namneran urun a, na ira veka rmata vali ovu nahin blawat
yai. Ba wean inyai, na tamata ovi myorang Yesus musti mtyahang nal
ralabira, tevek Ubu ralan nfalak, ba myorang a'uk Ia.

Afwatan sian i nban-muri a nvotuk tali lanit ivavan

11 Nata usi'ik vali afwatan sian isa, ntali lanit ivavan a nma murin.
Afwatan yai ni ungar irua, wean domba yanan ni ungar a, na'uk vain
a wean niftaltolar dawan vain a.
12 Afwatan i ula ia yai nsinir afwatan i nban-muri a tali lanit ivavan a,
ma neluk ni sansinir. Ba afwatan i nban-muri yai nfabana munuk ngrebat
i tali afwatan i ula ia. Ia nkiwal tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk, ma
rsangatur ma raraning afwatan i ni mngala sian urun a, na'uk ni mngala
a lolin roak. Afwatan i ni mngala lolin roak ia yai, afwatan i ula ia.
13 Ba afwatan i nban-muri yai, notu mujizat al nfaturu ni ngrebat a.
Ba na'a tamata ra munuk waharira ralan ra, na ia nfasuka yafu tali lanit
nsuta lanit ivavan ini.
14 Ubu ntorung ma afwatan i nban-muri yai notu mujizat na'a afwatan
i ula ia yai wahan ralan a. Mujizat ini notu ma afwatan i nban-muri yai
veka nlabir nala tamata ovi rna'a lanit ivavan a. Ia nsinir ma rotu walut
isa felan a wean afwatan i ula ia yai, ma ralang ia. Rfedan roak afwatan
yai ovu nahin blawat, na'uk nva'at ewal roak.
15 Ubu ntorung vali ma afwatan i nban-muri yai, nafraik nan a nti walut
yai vavan a, ma nesa nala nan a wean afwatan ovi rva'at ra. Ba afwatan
yai bisma nangrihi, ovu nfalak ma rfedan tamata ovi wol rsangatur ma
rfadawang walut yai.

---

* **13:5 13:5** Msi'ik Daniel 7:7-8

16 Afwatan i nban-muri yai nsinir tamata ra munuk, velik ne, tamata
ko'u te tamata dawan ira, tamata ka'i te tamata kasian, ovu vali tamata
sansinir te wol tamata sansinir ira. Ia veka nkiwal ma rotu faneak na'a
limarira mela ra te rearira ra.
17 Wean i tamata ra wol rira faneak obin, na wol bisma rfedi-rfaha afa.
Faneak yai tali afwatan i ula ia yai naran, te nomor i nfalak naran a.
18 Ita musti tfikir ma blawat na'a afa ini. Wean i tamata iki watan ni
kaka'a dawan, na ia musti nrekan afwatan yai ni nomor a. Tevek nomor
i nrekan yai ihin a ne, tamata isa naran a. Nomor ratut inean vutnean
rahin inean.†

14

Domba Yanan ovu tamata ovi rorang Ia

1 Ya'a usi'ik vali ma urea ne, Domba Yanan ndiri Vuar Sion ratan a ovu
tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at rahin ifa'at* ovi rorang Ia. Tamata
avyai rira faneak na'a roak rearira ra. Faneak yai, Domba Yanan naran a,
ovu Yaman i Ubila'a naran a.
2 Urenar vai isa ntali lanit ratan nsuta, wean saksakan dodun te wean
dodung dawan. Vai i urenar yai wean vali tamata ovi rma'in kecapi.†
3 Tamata rivun ratut isa rivun vutfa'at rahin ifa'at rdiri wan i Ubu ndoku
ma nfareta ngoran a, ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan
ira yai waharira ralan ra, ovu vali fareta dawan ovi rna'a inyai waharira
ralan ra. Ira rdedang dadedang ngorva'an isa. Wol tamata isa vali bisma
nasahak nala ma nka'a dadedang yai, teran a'uk tamata rivun ratut isa
rivun vutfa'at rahin ifa'at yai. Tamata avyai Ubu ntevut roak ira, tali
tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk.
4 Tamata avyai wearira brana ovi wol rtuba ovu vata obin, tevek rira
vava'at ra rmerat urun. Ira rorang watan Domba Yanan yai ma rti inba
watan. Ubu ntevut roak ira ma nala lan ira tali tamata liak ra munuk na'a
lanit ivavan a. Ba wean i tamata ra rala lan rira karya enan tali rira va'i
ihin ra verin Ubu, na brana avyai wearira vali inyai ma ula lalean ira, ma
reluk karya enan verin Ubu ovu Domba Yanan yai.‡
5 Tamata avyai wol rsiklabir ovu wol rira sala akataka.

Ubu Ni sansinir itelu tali lanit ratan rsuta ma rfaivar ne, Ubu mane nfaleka inukun verin tamata ra

6 Usi'ik vali ne, Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan noru vali ma karatat
urun ia. Ia ntaha Ivar tali Ubu mane nti nfaivar verin tamata ra rtali arun
dawan ra munuk, ovu bangsa ra munuk, ovu negara ra munuk, ovu vali
verin tamata rira vai ra munuk na'a lanit ivavan a. Ivar yai wol bisma
tkati ia ovu nana'a lalawatan.
7 Ubu Ni sansinir yai vain dawan urun ia al nfalyawang ivar yai. Ia
nfalak ne, “Mia musti byobar Ubu ma fyalak ne, ‘O Ubu, Oa sa'i dawan Oa.
Amraning naram a, tevek Mu amar a kena roak ma veka fwaleka inukun
verin tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk. Amraning ovu amfadawang
Oa, tevek motu lanit a ovu lanit ivavan ini, ovu afa ovi rna'a ralan a munuk
wean lanun, tahat ovu wear matan ra munuk.’ ”

---

† **13:18 13:18** Yahudi rira nomor ra ihirira vali. Nomor ifitu ihin a ne, *sempurna* verin Ubu. Na'uk nomor ini, 666, ihin a ne, nangal lahir Ubu. * **14:1 14:1** Nomor ini: 144.000 † **14:2 14:2** Alat ini na'a vai Mala tfalak *kecapi* i ni tali rivun. ‡ **14:4 14:4** Buku tafsiran boku rfalak ne, brana 144.000 avyai wol rtuba ovu vata ovi wol awarira verin ira.

8 Ubu Ni sansinir i nban-orang i ula ia yai nma ma nfalak ne, “Kota
dawan Babel nama'ar roak! Ubu nukun tamata ovi rleal kota yai, tevek
rotu ma bangsa ra munuk wol rorang Ubu. Ira wearira lahir vata i
nfanavuk brana ra ovu anggur, boma nfaleka ira ma rot-orang rira ininan
sian a, ma rsifa ovu tamata ovi wol awarira verin ira.”§
9 Ubu Ni sansinir i nomor itelu norang vali ira ma nfalak ovu vain dawan
ne, “Wean i iki nsangatur ma nfadawang afwatan yai ovu ni walut a, ovu
rala roak faneak na'a rean a te liman a,*
10 na ia veka nenu Ubu Ni anggur i nli'i roak na'a kobi i nfaturu Ni
ngrova a. Ia wol nsileti anggur yai ovu wear, ba nangrebat urun! Ia veka
notu ma rtuan susa dawan ila'a na'a yafu, ovu vali vatu belerang rkena
ira. Ubu nukun ira na'a Ni sansinir ovi rna'a lanit ratan waharira ralan
ra, ovu Domba Yanan yai wahan ralan a.†
11 Yafuman i notu susa ma dawan ira yai, ongan a wol ni wahan. Ba
tamata ovi rsoak verin afwatan yai, ovu ni walut a, ovu vali rotu afwatan
felan a na'a rearira ra ma neluk faneak ne, veka rtuan susa dawan ovan-
amar, nata ti wol ni wahan.”
12 Ba tamata ovi rorang Yesus musti rtahang nal ralarira na'a rira susa
ra. Ira musti rot-orang afa ovi Ubu nfalak ra, ovu rorang Yesus ovu ralarira
urun.
13 Nata urenar vali vai isa ntali lanit ratan nfalak ne, “Mtulis vaivatul
ini: Amar ini ovu amar ovi veka rma, na Ubu veka naflahar tamata ovi
veka rmata, tevek ralarira urun ma rorang Duila'a.” Ubu Ni Roh nfalak
ne, “Kena! Ia naflahar ira ma veka ralarira lolin watan, ovu ryari ira tali
rira karya aleman ra ovu afa ovi susa ra. Ubu veka naval rira rala lolin
ra, tevek rorang urun Ia.”

Faneak na'a amar i lanit ivavan a veka nmamu ma Ubu nukun tamata ra

14 Usi'ik vali mutan ngangiar isa, ovu afa isa felan a wean i ntali Ubu
ma neluk tamata ndoku mutan yai ratan a. Ia naklulu kalulu masa i wean
raja ra ba'i raklulu, ovu ntaha nahin ko'u mneran i ba'i rala al rafdiar a.‡
15 Nata Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali Ni Rahan Dawan Falurut nma
murin. Ia vain dawan urun ma nfalak verin Ia i ndoku mutan ratan yai
ne, “Mala mu nahin ko'u yai ma mufdiar kikyai. Fiang ini na'ut fadiar
roak, tevek afa ovi rna'a lanit ivavan ramtaha munuk roak.”§
16 Ba Tamata i ndoku mutan ratan yai nala Ni nahin ko'u i ba'i rala al
rafdiar yai, ma ndiar lahir lanit ivavan a.
17 Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit
ratan yai nma murin. Ia ntaha vali nahin ko'u mneran isa, nahin yai ba'i
rala al rafdiar.
18 Ba Ubu Ni sansinir liak isa vali i nfareta yafu na'a wan i rasnuri aa
voan lolin verin Ubu, ntali inyai nma. Ia vain dawan urun ma nfalak verin

§ **14:8 14:8** Yeremia 51:7 nfamalik vali kota Babel. Tamata ra bisma renu anggur ma ranavut, wean watan renu tuat ma ranavut. * **14:9 14:9** Afwatan na'a ayat ini ntali tahat ralan. Msi'ik 13:1. † **14:10 14:10** Anggur na'a buku ini nfaturu Ubu Ni ngrova a. Na'ut i Yohanes ntulis surat ini, tamata ra ba'i rala anggur ma al rfonak fanenu i kfera kfuran, te laran a wean alanu (*racun*). Ayat ini nfamalik vali yafaran i vai Mala nfalak *belerang*. ‡ **14:14 14:14** Tamata ra ba'i rala nahin ko'u mneran al rafdiar na'a Tnebar. Na'uk na'ut i Yohanes ntulis ini, tamata ra rala *sabit* al rafdiar. Msi'ik vali Daniel 7:13. § **14:15 14:15** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nfaturu, Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan a.

sansinir i ntaha nahin ko'u mneran yai ne, “Mala mu nahin yai ma mlorat
kikyai anggur vuan ovi rna'a lanit ivavan a, tevek vuarira rwavar roak.”
19 Ba sansinir yai nfasuka Ni nahin yai nsuta lanit ivavan a, ma nlorat
lahir anggur vuan ovi rna'a lanit ivavan a. Nata nasba vatuk anggur avyai
nti wan i rotu ma al raramat anggur ra na'a. Wan yai nfaturu ne, Ubu
nangrova urun tamata ovi rotu afa ovi sian ra.
20 Raramat anggur avyai na'a kota murin, na lara nava ma wean oar
na'a afa i rala ma al raramat yai, ma ni blawat a, kilometer ratut itelu,
ovu laman a nlabas meter irua.*

15

Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu, ovu inukun ovi mane rvisal roak lanit ivavan ini

1 Ti nata usi'ik afa isa vali na'a lanit ratan. Afa yai nfabriang tamata ra
munuk ovu notu ma rtalkaka. Urea Ubu Ni sansinir ifitu tali lanit ratan.
Ira rtaha inukun ifitu. Inukun avyai wean lahir Ubu Ni ngrova a. Afa
avyai rvotuk, beti rfaturu ne, Ubu Ni ngrova a roak rok na'a lanit ivavan
ini.*
2 Usi'ik munuk afa avyai, na urea vali afa isa wean tahat. Afa yai nyadat
ma wean kaca nsileti yafu. Na'a tahat i wean kaca yai nelan ana, urea
vali tamata ovi uturira roak afwatan sian i nvotuk lan roak, tevek rafena
ma raraning ia. Ira rafena ma rfadawang ni walut a, ovu rafena vali ma
rfadoku nomor i rala ma rotu faneak na'a tenarira ra. Tamata ovi uturira
rdiri ma rtaha kecapi lokat ira. Afa avyai Ubu nala roak verin ira.†
3 Ira rdedang Musa ovu Domba Yanan rira dadedang ra. Musa neluk
tamata sansinir verin Ubu. Ira rdedang ne,
“Duila'a, Oa i Mu ngrebat a nlia munuk. Ubu, afa ovi motu ra lolin urun,
ovu notu ma tamata ra munuk rtalkaka.
Oa meluk Raja ma fwareta bangsa ra munuk na'a lanit ivavan a.
Afa ovi motu ra kena ovu rmalola lalawatan.‡
4 Iki wol nbobar Oa ta Duila'a?
Iki wol nfalak ne, ‘Sa'i dawan Oa, ma amraning ovu amfadawang Oa.’ Oa
a'uk ralam a sa'i nmerat urun ta Duila'a.
Tamata ovi rna'a lanit ivavan a munuk veka rma ma rsangatur ma
raraning Oa, tevek fwaleka inukun ovi ni malolan a, ovu afa ovi
motu ra kena munuk.”
5 Ti ma rdedang munuk, na urea befak isa wean wan i Musa nfadoku
Ubu Ni inukun ra na'a. Befak yai natvadil watan na'a Ubu Ni Rahan Dawan
Falurut i na'a lanit ratan ralan a.
6 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu ovi rtaha inukun ifitu yai, rvotuk
tali Ubu Ni Rahan Dawan Falurut yai rma. Ira roru ravit blawat ovi rmerat
urun i naran lenan, ovu vanarira ryadat watan. Rira afa isa wean syal
masa sasan lokat ira ma rveva na'a buburira ra.

---

* **14:20 14:20** Ni blawat a, kilometer ratut itelu na'a vai Yunani nfalak blawat a 1.600 *stadia.* Laman a nlabas meter irua. Na'a vai Yunani, na laman a, ratan kuda nirun a. * **15:1 15:1** Inukun ifitu na'a ayat ini sam lahir ovu Ubu Ni inukun ra munuk. † **15:2 15:2** Afwatan sian yai nvotuk lan roak na'a Wahyu pasal 13. ‡ **15:3 15:3** Msyi'ik Keluaran 15:1-18. Dadedang i nabi Musa ntulis yai, nfamalik Ubu ntevut tamata Yahudi ra, ovu vali nfamalik Domba Yanan a.

7 Nata tali afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira yai, isa nala
ngusi masa ifitu verin Ubu Ni sansinir avyai, sasan lokat ira. Ngusi avyai
rsa'a Ubu Ni ngrova a. Ubu nva'at, nata tí wol ni wahan a.
8 Ba Ubu Ni Rahan Dawan Falurut i na'a lanit ratan yai, nngora lahir
ovu yafuman i nfaturu Ubu vanan i nfitik nyadat, ma felan lolin urun ovu
Ni ngrebat a. Inukun ifitu i tali sansinir ifitu yai wol roak obin, na wol
tamata isa vali bisma nti Rahan Dawan Falurut yai ralan a.

16

Ubu Ni ngusi ovi rsa'a Ni ngrova

1 Ya'a urenar vali vai isa ntali Ubu Ni Rahan Dawan Falurut, ngoan
dawan urun ia. Ia nfalak verin Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu ovi
rna'a inyai ne, “Miti ma byoak afa ovi na'a bira ngusi ifitu yai ma rsuta
lanit ivavan a. Afa ovi rna'a ngusi avyai ralarira ra, inyai Ubu Ni ngrova
a.”*
2 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ula lalean a, nvoak afa i nana'a ni ngusi
a nsuta lanit ivavan a, ba kanvisul ovi sian urun a rdata na'a tamata ovi
rala afwatan sian yai ma neluk faneak na'a ira, ovu tamata ovi rsangatur
ma raraning ni walut a. Kanvisul avyai felar sian ovu rwa'uk urun.†
3 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor irua nvoak afa i nana'a
ni ngusi a nsuta tahat ralan, ba tahat nana'a lahir lara, wean tamata
matmatan i nakivut roak vahan a, ba afa ovi rva'at na'a tahat ralan a
rmata munuk lahir.
4 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor itelu nvoak afa i nana'a ni
ngusi a, nsuta oar ralan ra ovu wear ulun ra munuk, ba oar ra ovu wear
ulun ra munuk rna'a lahir lara.
5 Urenar Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nfareta wear ra munuk nfalak
ne,
“O Ubu, afa ovi motu ra rmalola lalawatan. Oa a'uk ralam a sa'i nmerat
urun. Fiang ini Oa mna'a, ovu mna'a roak na'ut i lanit ivavan wol
nana'a obin.
Mu inukun ra kena munuk, ovu wol msiklabir na'a inukun ovi fwaleka
verin tamata ra.
6 Tamata ovi rna'a lanit ivavan rfedan roak Mu nabi ra ovu Mu tamata ovi
rira vava'at ra rmalola.
Ba inovan ma mli'i lara ma renu ma neluk inukun verin ira, tevek Mu
tamata ra lararira ra rvoat roak ma rmata.”
7 Urenar vali vai isa ntali wan i ba'i rasnuri rira korban a nfalak ne,
“O Ubila'a, Oa Mu ngrebat a nlia munuk.
Mu inukun ovi fwaleka ra kena ovu rmalola.”
8 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ifa'at nvoak afa i nana'a ni
ngusi a nti lera a, ba lera ntafal ma ngnea ila'a matan. Ubu ntorung ma
nala yafu i tali lera yai al nasnuri tamata ra.
9 Tamata ra ratyoli munuk lahir, tevek lera ni ngnea a wean yafu, ba rear
rfasoba Ubu naran a, tevek Ni ngrebat ma nfasuka inukun sian avyai.
Tamata rafena ma rahil ma rtalik tali rira salasilan ra, ovu rafena ma
rfadawang Ia.

---

* **16:1 16:1** Ubu Ni Rahan Dawan Falurut na'a ayat ini nana'a lanit ratan. † **16:2 16:2** Afwatan sian na'a ayat ini, inyai afwatan tali Wahyu 13:1-10.

10 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ilima nvoak afa i nana'a
ni ngusi a na'a afwatan sian‡ yai, ni kadera i ndoku ma nfareta a. Ba
dedafafyat nsoru munuk lahir afwatan yai ni fareta ralan a, ovu tamata
ra ka'i rkaras earira ra, tevek rfarnuang wawa'uk i sian urun a.
11 Ba rear rfasoba Ubu i na'a lanit ratan a, tevek rira wawa'uk a dawan
da'in ovu rira kanvisul ra, na'uk wol rahil ma rtalik tali rira salasilan ovi
rotu ra.
12 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor inean nvoak vali afa i nana'a
ni ngusi a ma nsuta oar dawan i naran Efrat, ba oar yai nakreti ma near
lahir, ma neluk linga'an verin raja ovi rtali lihir timur a rma.§
13 Ya'a usi'ik vali nait sian itelu felarira ra wean ngarngara. Nait sian
isa ntali niftaltolar dawan yai vavan ralan nma, ovu isa ntali afwatan sian
i nban-muri yai vavan a, ovu vali isa ntali nabi i nsiklabir sian.*
14 Nait sian avyai ba'i rotu afa ovi raling ma lolan watan ira, ovu vali rti
ma rasdovu munuk raja ovi rna'a lanit ivavan a ma veka rotu rihi dawan.
Rotu wean inyai na'a Ubu i Ni ngrebat a nlia munuk, Ni amar dawan a.†
15 Duila'a Yesus nfalak ne, “Eka mryenar. Ya'a veka uma wean tamata
barborin ma ufabriang tamata ra, tevek wol rka'a amar i uma. Ubu
naflahar tamata ovi rsi'ik ma lolin afa ovi rotu ra na'a lanit ivavan a.
Tamata avyai wean tamata ovi rsi'ik ma lolin rira kadaravit ra vali, boma
wol rban-faluhu ira ovu wol rfama'it tenarira ra na'a tamata ra waharira
ralan ra.”
16 Nata nait sian itelu yai rasdovu raja ra na'a wan isa i rfanara ia na'a
vai Ibrani ne, Harmagedon‡.
17 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nomor ifitu nvoak afa i nana'a ni
ngusi a na'a lanit a. Ba vai dawan isa ntali wan i Ubu ndoku ma nfareta
na'a Ni Rahan Dawan Falurut ralan i na'a lanit ratan a nma ma nfalak ne,
“Roak, rok.”
18 Ba fitik ra rfitik ovu dodung nafnunur, ovu vali ruru dawan urun i
lahir na'ut inyai. Tali na'ut i Ubu notu tamata ra na'a lanit ivavan a, ruru
i wean inyai wol tatuan lahir obin.
19 Ba kota dawan i naran Babel, nablihir lahir na'ut itelu, ovu kota ovi
rna'a lanit ivavan munuk rama'ar. Ubu wol nablufang kota Babel yai, ba
nkiwal ira ma renu anggur inukun i nli'i roak na'a kobi i nfaturu Ni ngrova
a.
20 Nuhu ko'u ovu nuhu dawan ra rtebar munuk, ovu wol trea roak vuar
ra.
21 Da'ut van ra ratnemu ma wean es ma lemarira ra, kil vutlima, rleka
rtali ratan a rsuta. Da'ut es yai nta'i tamata ra, ba rear rfasoba Ubu, tevek
inukun i nala verin ira yai dawan da'in roak.

17

Vaivatul kamkuma na'a inukun dawan verin vatlean

‡ **16:10 16:10** Tafsiran rivun rfalak ne, afwatan sian na'a ayat ini sama ovu i na'a ayat 2 na'a pasal ini. § **16:12 16:12** Raja ovi rtali lihir timur veka rma ovu rira suldadu ra ma rotu rihi. Wol angangal verin ira ma rma, tevek oar nakreti ma near lahir. * **16:13 16:13** Tafsiran ra rfalak ne, afwatan sian i norang niftaltolar dawan na'a ayat ini, sama ovu afwatan sian i ntali tahat ma nbana ula ia, na'a Wahyu 13:1-2. Nabi i nsiklabir sian na'a ayat ini, ihin a ne, afwatan sian i nban-muri ntali lanit ivavan ma nvotuk lan roak, na'a Wahyu 13:11-17. † **16:14 16:14** Tafsiran rivun rfalak ne, “Ubu Ni amar dawan” yai ihin a ne, amar i Ubu veka nukun lanit ivavan munuk. ‡ **16:16 16:16** 2 Raja-raja 23:29; Zakharia 12:11

1 Nata Ubu Ni sansinir isa tali sansinir ifitu i rtaha ngusi avyai, nma ma
nfalak verin ya'a ne, “Mwa ini. Ya'a veka ufaturu verin oa na'a Ubu Ni
inukun i nala verin vata i tamata ra rka'a roak ne, vatlean ia. Vata yai
wean kota dawan i ndok-ebang oar rivun nelarira ra.
2 Raja ovi rna'a lanit ivavan rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira na'a kota yai. Ira rotu ma tamata ra munuk na'a lanit
ivavan wol rorang Ubu. Ira wearira lahir vata i nfanavuk brana ra ovu
anggur, boma nfaleka ira ma rot-orang ni ininan sian a, ma rsifa tia ma
watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.”*
3 Ubu Ni Roh nfareta ya'a, ovu Ubu Ni sansinir yai novun ya'a ma uti wan
lean vu dawan. Na'a wan yai, na usi'ik vata isa ndoku afwatan i navuli
urun a, tetan ratan a. Vaivatul ovi rfalak sian Ubu rsoru lahir afwatan i
ulun ifitu ovu ni ungar vutu a.†
4 Vata yai neluk kadaravit ungu ovu valvulin. Bakreat ovi rna'a tenan a
boku tali masa, ovu vali vatu permata ovi fyawarira urun a, ovu mutiara
ra. Ia ntaha kobi masa isa na'a liman a. Kobi yai nngora lahir ovu vata yai
ni afa sian ovi notu ra, tali ni ininan sian a. Afa avyai ngra-ngrodi urun,
tevek nsifa tia ma watan ovu brana ovi wol awarira verin ia.
5 Na'a rean rtulis roak vaivatul fanfonak ovi rfalak ne, “Vatlean ra
ovu afa ngra-ngrodi ovi rna'a lanit ivavan ini renarira verin kota dawan
Babel.”
6 Usi'ik, na vata yai nanavut ovu lara i ntali Ubu Ni tamata ovi rorang
Ia. Rfedan tamata avyai, tevek rorang Yesus ovu rfamalik Ni vaivatul ra.
Na'ut usi'ik ia, na utalkaka urun i lahir.
7 Ba Ubu Ni sansinir yai nfalak verin ya'a ne, “Notu afakinimi mtalkaka
i? Ya'a veka ufalyawang afa fanfonak i ntali vata yai, ovu afwatan i vata
yai ndoku tetan ratan a. Afwatan yai ulun ifitu ovu ni ungar vutu a.
8 Afwatan i msi'ik yai, lan ana, nana'a roak, na'uk fiang ini wol nleal
roak. Ia veka nvotuk ewal tali tivat matmatan i bilaman urun ia yai, ma
veka namwear watan. Ba na'a lanit ivavan ini, na tamata ovi nararira ra,
wol rna'a Buku i nvuat tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra, na ira
veka rtalkaka lahir. Na'ut i Ubu ntulis tamata avyai nararira, na Ia wol
notu lanit ivavan obin. Ira veka rtalkaka, tevek rsi'ik afwatan i lan nana'a,
ovu fiang ini wol nleal, na'uk veka nvotuk ewal.
9 Ita musti tfikir ma blawat na'a afa ini. Afwatan ulun ifitu yai ihin a,
vuar ifitu i vata yai ndoku a. Ulun ifitu yai ihin a vali, raja ifitu.
10 Tali raja ifitu yai, na ilima rmata roak. Fiang ini isa nana'a ma nfareta
obin, na isa vali wol nfareta obin. Ba wean i nma, na ia veka nfareta vali,
na'uk ni fareta wol mnanat.
11 Afwatan i lan ana, nana'a roak yai, na'uk fiang ini wol nleal roak,
veka nvotuk ewal ma neluk raja nomor iwalu. Ni afa ovi notu ra wean
vali raja ifitu liak ra. Ubu nfadoku roak ma veka ramwear munuk.
12 Ungar vutu ovi msi'ik roak yai rfaturu raja vutu i wol rfareta obin. Ira
veka rira ngrebat ma reluk raja, na'uk rfareta jam isa watan ovu afwatan
yai.

---

* **17:2 17:2** Tamata ra rotu a'uk afa ovi sian ra, ma rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira. Na'a ayat ini, afa yai neluk gambaran ma nfaturu ne, tamata ra rban-tamuri Ubu ma rorang roak walut ra, te ubu liak, te metan ra ma wol rorang roak Ubu, ovu wol rkamlabir Ia. Msi'ik vali Wahyu 14:8, 17:4, 18:3, 19:2; Yehezkiel 6:9; Yesaya 23:17; Yeremia 51:7 † **17:3 17:3** Ita tbas roak afwatan ini na'a Wahyu 13:1-10.

13 Raja vutu avyai ra'an vai isa ma rlobang afwatan yai. Ira ra'an vai isa
ma rala rira ngrebat ovu rira fareta a verin afwatan sian yai.
14 Ira veka rotu rihi ovu Domba Yanan a, na'uk Domba Yanan veka
nfaleka ira, tevek Duila'a Ia verin dua ra munuk, ovu Ia neluk Raja verin
raja ra munuk. Ia ovu Ni tamata ovi rorang Ia yai veka uturira. Ni tamata
avyai, Ubu nfili roak ira, ovu nera ira, tevek rot-orang lalawatan afa ovi
Ia nfalak ra."
15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai nfalak vali verin ya'a ne, "Wear
ovi msi'ik munuk roak yai, vatlean‡ yai ndoku ratarira ra. Inyai nfaturu
tamata rivun tali inba watan, bangsa rivun, negara rivun ovu vali tamata
ra rtali vai rivun.
16 Ungar vutu i msi'ik roak yai ovu afwatan valvulin§ yai wol inar lahir
vatlean yai. Ira veka rala munuk ni metan ra, beti rfaluhu ia, ma ra'an
vata yai ihin a ovu rasnuri ia na'a yafu.
17 Ubu Ni Roh nfalyawang roak ralarira ra ma rot-orang afa ovi Ubu
ralan nfalak a, ovu ra'an vai isa ma rala rira fareta ra verin afwatan yai,
ti naran i Ubu nfakena Ni vaivatul ra.
18 Vata i msi'ik roak ia yai, inyai kota dawan i nfareta raja ovi rna'a lanit
ivavan ini munuk."

18

Babel nama'ar

1 Nata usi'ik ewal, na Ubu Ni sansinir liak isa vali ntali lanit ratan nsuta.
Ni ngrebat a dawan urun, ovu vanan a nfitik nyadat ma notu ma lanit
ivavan ini lyawan urun.
2-3 Ia nafwak ma vain a dawan urun ma nfalak ne,
"Kota dawan Babel nama'ar roak! Kota dawan Babel nama'ar roak, tevek
tamata ovi rna'a kota yai ralan a rotu ma bangsa ra munuk na'a
lanit ivavan wol rorang Ubu.
Tamata ovi rna'a kota yai wearira lahir vata i nfanavuk brana ra ovu
anggur, boma nfaleka ira ma rot-orang ni ininan sian ma rsifa tia
ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira.
Raja ovi rna'a lanit i vavan a munuk rsifa tia ma watan ovu tamata ovi
rna'a kota yai, velik ne wol awarira verin ira,
ovu vali tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a lanit i vavan ini rka'i, tevek ni
ininan sian i mane ni munuk afa ovi fyawar a.
Ba kota dawan yai nama'ar roak,
ma nitu ra ovu nait sian ra, rturat roak na'a kota yai,
ovu vali kota yai neluk wan fanfonak verin manut nangan ovi tamata ra
rkasiri ovu wol inar lahir ira."
4 Urenar vali vai liak isa ntali lanit ratan. Vai yai nfalak ne, "Ning tamata
ovi rorang Ya'a, byan-talik kikyai kota ini! Deka myorang rira salasilan ra,
boma sian i veka nkena kota yai wol nkena mia.
5 Ba kota yai ni salasilan ra, wean i rsita'i teta roak ma nrata naran lanit
ratan, ovu Ubu wol nablufang afa sian ovi notu ra.
6 Myotu sian kota yai, wean i lan a notu sian roak bira tamata ra. Mia
musti myotu ma sian a nrahi nala farua verin ia na'a afa ovi notu ra. Sian

‡ **17:15 17:15** ***Vatlean yai ndoku*** na'a ayat ini ihin a ne, ia nfareta tamata rivun. Vatlean sam lahir ovu tamata ovi rna'a kota Babel a. § **17:16 17:16** Ungar vutu ovu afwatan valvulin yai rfaturu raja vutu ovi veka rfareta ovu ia.

i verin kota yai wean kobi i nvua anggur kfera-kfuran. Anggur yai msyileti
ma ni kfera-kfuran a nrahi nala farua tali anggur i nala verin tamata liak.*
7 Myotu lahir ma nfarnuang wawa'uk i dawan urun a, ma inovan ovu
ni kaka'i a ovu ni kul dawan ma nfakaratat tenan a. Ia nfikir na'a ralan
ne, 'Ya'a ufareta wean ratu, ya'a wol varu ya'a, ovu vali ya'a ufena lahir
ma ralang lalau.'
8 Ba afa avyai rotu mi na'a amar isa watan, na sian ovi dawan urun i
lahir yai veka rma lahir. Sian avyai wean suhut aleman, lalau i dawan
urun ia a, ovu vali lafar dawan. Yafu dawan veka narang kota yai, tevek
Ubila'a Ni ngrebat a dawan ma nukun ia.

9 Na'a lanit i vavan ini, na raja ovi rsifa tia ma watan roak ovu tamata
ovi rna'a kota yai, velik ne wol awarira verin ira. Raja avyai vali rka'i roak
ovu kota yai, ba veka rvakar ma rfaktanit ia na'ut i rarea yafu i nasnuri
kota yai uman a.
10 Ira veka rdiri ma raroa ila'a ira, tevek rbobar ni inukun i sian urun
yai ma rfalak ne, 'Ya'i yo. Sian urun i lahir, sian urun i lahir Babel, kota
dawan eri. Kota Babel eri kota i nangrebat urun a, na'uk jam isa watan,
na mu inukun i ntali Ubu ka'i nkena roak oa!'
11 Tamata ovi rfedi-rfaha afa na'a lanit ivavan ini rvakar urun ia lahir,
ovu vali wol tamata roak ma rfaha rira afa ovi rfedi ra.
12 Wol tamata roak ma rfaha masa ovu perak, vatu masmasa i fyawan
urun a, ovu mutiara, maloli lolin i naran lenan a ovu maloli ungu, maloli
sutra i masmasa ovu maloli valvulin i wean lara. Wol tamata roak ma
rfaha aa voan lolin ra, afa rivun ovi rotu tali gaja nifan a, afa rivun ovi rotu
tali aa ovi fyawan urun a, afa ovi tali tembaga, tali tma'an, ovu marmer.†
13 Wol tamata roak ma rfaha rira aa lolin ovi manminak ra, afa ovi
voar lolin ra munuk, mur ovu kemenyan, anggur, ngul zaitun, mangal i
manminan urun a ovu gandum, sapi, domba, kuda, garobak, ovu tamata
sansinir, ovu vali tamata nan a.
14 Tamata ovi rfedi-rfaha afa avyai veka rfalak verin Babel ne, 'Afa ovi
ralam nfalak ra rmamu roak, ovu mu afa ovi fyawan urun ovu ryadat tia
ma watan, wol rleal munuk roak. Oa veka wol mtuan roak afa avyai.'

15 Tamata ovi rfedi-rfaha afa avyai rka'i roak, tevek rfedi rira afa avyai
verin Babel. Ira veka rdiri ma raroa ira, tevek rbobar Babel ni inukun i
nkena ia yai. Ira veka rvakar ma ralarira lalau urun,
16 ma rfalak ne, 'Ya'i yo. Sian urun i lahir Babel, kota dawan yai. Lan
ana, ia ba'i neluk a'uk maloli i lolin naran lenan, maloli ungu i fyawan
urun a, maloli valvulin i navuli ma wean lara ma felan a lolin buas, maloli
ovi rdamur ira ovu masa, ovu vatu masmasa ovi fyawarira urun a, ovu
vali mutiara.
17 Na'uk jam isa watan, na metan rivun avyai veka rmamu lahir!'

Tamata i ntaha fareta na'a kabal, ovu ni tamata ovi rkarya na'a kabal,
ntafal vali tamata ovi rafnavul kabal a, rdiri ma raroa ira.
18 Na'ut i rsi'ik yafu i narang Babel uman a, na ralarira lalau ma rfalak
ne, 'Kota ba ma wean kota dawan ini?'
19 Ba ira rala kfuan ma relik na'a ulurira ra ma al nfaturu ne, ralarira
lalau urun, beti rvakar ma rafwak ila'a matan ma rfalak ne, 'Ya'i yo, sian

* **18:6 18:6** Tafsiran ra rfalak ne, ***mia*** na'a ayat ini ihin a ne, Ubu nsinir Ni sansinir tali lanit ratan, te raja vutu ovi rvotuk na'a Wahyu 17:16, ma rotu sian Babel a. Msi'ik vali Yeremia 50:29, Mazmur 137:8. † **18:12 18:12** Vatu masmasa i fyawan urun na'a vai Mala tfalak ne, *permata.*

urun i lahir kota dawan eri. Ni metan a notu ma tamata ovi rira kabal ra
rka'i. Na'uk na'a jam isa watan, na ni afa avyai wol rleal munuk lahir!'
20 Ba Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfalak ne, 'Ba ovi mnya'a lanit ratan
munuk myotu inabira lolin, tevek Babel nama'ar roak! Fara inabira lolin
watan tamata ovi bira vava'at ra rmalola, ovu Ni rasul ra ovu Ni nabi ra!
Ubu nfaleka roak inukun verin kota yai, tevek ni afa sian ovi notu verin
mia.' "
21 Nata Ubu Ni sansinir ngrebat isa tali lanit ratan nsikat vatu dawan
isa ma nasba vatuk nti tahat ralan ma nfalak ne, "Ubu veka nala ngrebat
dawan i wean ini a, ma nkama'ar kota dawan Babel, wean ya'a usba vatuk
vatu dawan ini ma wol trea roak ia.
22 Na'a kota yai ralan a, tamata ovi rma'in kecapi, te rafraik flo'its ovu
rafraik tvuri ra, te ovi rdedang ra, wol rotu roak afa avyai. Tukan ra, ovu
ovi ba'i rbutar slaru na'a vatu ra wol rleal roak.
23 Tamata ra wol rarea damar yeban, ovu wol rarenar afa ngoan roak
tali snobsifa. Kota dawan yai ntuan inukun dawan, tevek tamata ovi rfedi-
rfaha afa na'a inyai rka'i lia munuk na'a lanit ivavan, na'uk rlabir tamata
ra ovu rira afa ovi rtaha ra te afnitu ra, ma tamata ra rotu a'uk afa ovi
sian ra.
24 Tamata ovi rna'a kota yai rfedan roak nabi ra ovu tamata ovi rorang
Ubu. Tamata ovi tamata Babel rfedan munuk roak ira na'a lanit ivavan
ini, lararira ra na'a vali inyai."‡

19

Dadedang tali lanit ratan ma raraning Ubu, tevek Ia not-visal roak kota Babel

1 Ti ma Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i ni ngrebat dawan yai nangrihi
munuk, na urenar afa ngoan dawan isa ma wean tamata rivun ila'a vairira
na'a lanit ratan ma rfalak ne,
"Tfadawang Ubu, tevek Ia notu linga'an ma nsikat ita tali dida salasilan
ra, ma dida vava'at kakiwal. Tfadawang Ubu tevek Ni dawan* a ovu
Ni ngrebat a.
2 Ubu Ni inukun ovi nfaleka ra kena munuk, ovu rmalola.
Ia nukun kota i rfanara ia ne, Vatlean. Ia not-visal lanit ivavan a ovu ni
salasilan ra, ma tamata ra rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol
awarira verin ira.
Ubu nukun roak kota Babel ma inovan ovu rira afa sian ovi rotu ra, tevek
tamata ovi rna'a kota yai rfedan roak Ubu Ni tamata sansinir ra."
3 Tamata rivun avyai rfalak ewal vali ne,
"Traning Ubu, tevek yafu dawan i nlevur kota dawan yai uman a veka
nafkoval ma wol ni wahan."
4 Ba fareta dawan vutrua rahin ifa'at, ovu afa ifa'at ovi rva'at ma raling
ma lolan watan ira† yai, rsangatur ma raraning Ubu i ndoku na'a wan i
nfareta. Ira rfalak ne,
"Kena urun! Tfadawang Ubu!"
5 Nata vai isa vali ntali wan i ndoku ma nfareta yai nfalak ne,
"Fyadawang Ubu!

‡ **18:24 18:24** Tamata Babel ra rfedan tamata ovi rorang Ubu tali wan rivun na'a lanit ivavan.

* **19:1 19:1** Terjemahan boku rfalak ne, Ubu vanan i nfitik nyadat ma felan a lolin urun. Vai mala nfalak ne, *kemuliaan.* † **19:4 19:4** Ita tbas roak ***fareta dawan vutrua rahin ifa'at***, ovu ***afa ifa'at ovi rva'at ma raling ma lolan watan ira*** yai, na'a Wahyu 4:4, 6.

Mia munuk tamata ovi myeluk Ubu Ni tamata sansinir ra ovu ovi myalang Ia, fyadawang Ia!
Tamata ko'u te tamata dawan, mryaning Ia!”

Mya ma totu inad lolin al tfadawang Ubu

6 Ya'a urenar ewal vali afa isa ngoan a wean tamata rivun ila'a vairira, ma ngoan a wean saksakan dodun ovu wean dodung nafnunur, ma rfalak ne,
“Tfadawang Ubu, tevek Ia Duila'a i nfareta munuk afakataka.
7 Mya ma totu inad lolin ma traning Ia,
tevek Domba Yanan Ni amar a naran roak ma nsifa.
Vata i mane nsifa a, nasusan munuk roak afakataka ma nsa'a Ia.‡
8 Ba noru ravit marmerat i vanan nfitik nyadat.
Ravit yai rotu tali maloli masmasa i naran lenan, ma Ubu nala roak verin ia.
Ravit yai nfaturu tamata ovi rorang Ia rira afa kena ovi rotu ra.”§
9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai nfalak ewal vali verin ya'a ne, “Mtulis wean ini: Ubu naflahar tamata ovi rasweang ira ma rovu na'a Domba Yanan Ni snobsifa.” Ia ntafal vali ma nfalak ne, “Vaivatul ovi kena urun, tevek rtali Ubu.”
10 Ba usangatur lahir na'a Ubu Ni sansinir yai wahan ralan a, tevek mane uraning ia. Na'uk ia nfalak ne, “Deka motu wean inyai! Ya'a ini eluk sansinir vali verin Ubu, wean watan oa ovu teram a valim ovi rfamalik Ubu Ni vaivatul ra na'a Yesus. Ba msangatur ma mraning a'uk Ubu! Tevek tamata ovi rfamalik Ni vaivatul ra na'a Yesus, na ira rarenar lahir tali Ubu Ni Roh ma rfamalik wean nabi ra rfamalik.”*

Kuda ngangiar isa ovu Ia i ndoku tetan ratan a

11 Nata ya'a usi'ik lanit ratan natvadil ma urea kuda ngangiar isa. Ia i ndoku kuda yai tetan ratan a naran: “Tamata i not-orang lalawatan afa ovi nfalak ra, ovu Kena Ia.” Ia nfaleka inukun verin tamata ra, ovu vali notu rihi ovu Ni musu ra, ovu ni malolan a.
12 Matan wean lahir yafongan, ovu kalulu i wean raja ba'i raklulu, rivun ila'a na'a ulun ratan a. Rtulis vaivatul isa na'a tenan a, ovu wol tamata isa nka'a vaivatul yai; Ia a'uk sa'i nka'a.
13 Ia noru ravit blawat i rsovu roak na'a lara, ovu rfanara ia ne, “Ubu Ni Vaivatul ra.”†
14 Suldadu ovi rna'a lanit ratan rorang Ia. Ira rata rdoku kuda ngangiar sasan lokat ira, ovu vali lokat ira roru ravit marmerat. Ravit avyai rotu tali maloli masmasa ngangiar i naran lenan.
15 Nahin blawat i namneran urun ntali vavan ralan nma murin. Ia veka nala nahin blawat yai al nfaleka munuk bangsa ra, ovu veka nfareta ira ovu takil tma'an. Ia veka nramat anggur i nfaturu Ubu Ni ngrova a na'a wan i ba'i raramat anggur na'a. Ia nukun orang lahir afa ovi Ubu nfalak ma notu ra, ma al nfaturu Ubu Ni ngrebat i nlia munuk a. Ia veka nfaturu Ni ngrova a ma al nukun tamata ovi rotu afa ovi sian ra.

---

‡ **19:7 19:7** Domba Yanan yai, Yesus Kristus. Ia nsifa ovu Awan a, nfaturu ne, Yesus Kristus Ni vava'at isa roak ovu tamata ovi rorang Ia. § **19:8 19:8** Maloli i rotu na'a ravit yai, vai Mala nfalak ne, *lenan.* Maloli yai fyawan urun. * **19:10 19:10** Tafsiran boku rfalyawang ayat ini ne, wean i tamata boku rfamalik Yesus, na inyai, Ubu Ni Roh nasdai roak na'a ralarira ra ma rfamalik Ni vaivatul ovi rarenar lahir tali Ia na'a Yesus. † **19:13 19:13** ***Ubu Ni Vaivatul ra*** nfaturu lahir Yesus.

16 Na'a Ni ravit blawat a ovu na'a sahin a, rtulis nara ini, “Ia neluk Raja
verin raja ra munuk, ovu Duila'a Ia verin dua ra munuk.”
17 Nata usi'ik Ubu Ni sansinir isa ntali lanit ratan ndiri lera ratan a. Ia
nafwak ma vain a dawan urun, ma nfalak verin manut nangan ovi roru
ma karatat ira ne, “Mya ma misdovu mia na'a ini, ma myovu vali snoba
dawan i Ubu notu a.
18 Mya, boma mian raja ihirira ra, ovu vali tamata ovi rfareta suldadu
ra ihirira ra. Mya ma mian vali suldadu ovi rangrebat urun ihirira ra, ovu
vali rira kuda ra ihirira ra. Mia veka mian vali tamata ra munuk ihirira
ra, velik ne tamata avyai ko'u te dawan ira, tamata sansinir te wol tamata
sansinir ira.”
19 Ubu Ni sansinir yai nfalak munuk wean inyai, beti usi'ik vali afwatan
sian‡ i nangal Ubu. Afwatan sian yai nasdovu munuk raja ovi rna'a lanit
ivavan, ovu rira suldadu ra ma rotu rihi ovu Ia i ndoku kuda tetan ratan
a, ovu Ni suldadu ra vali.
20 Ba rtaha nala lahir afwatan sian yai, ovu nabi siklabir§ i notu faneak
na'a afwatan yai wahan ralan a. Ni afa siklabir ovi notu ra, nlabir nala
munuk tamata ovi rotu roak faneak na'a rearira ra, ovu vali tamata ovi
rsangatur ma raraning afwatan dawan yai ni walut a. Nata rvatuk fava'at
afwatan yai ovu nabi siklabir yai rti yafu wan i wean tahat. Yafu yai ngnea
urun i lahir, tevek ngnea yai ntali belerang.
21 Ba Ia i ndoku kuda yai tetan ratan a, nala Ni nahin blawat i namneran
a, ntali vavan nma murin, ma al nfedan munuk afwatan yai ni suldadu
ra. Ba manut nangan ra rma ma ra'an tamata ovi rmata roak yai ihirira
ra, ma evurira rveda urun i lahir.

20

Rkeak nitdawan varat rivun isa

1 Usi'ik vali ne, Ubu Ni sansinir isa tali lanit ratan nsuta. Ia ntaha kusi
isa na'a liman ralan. Kusi yai verin tivat matmatan i bilaman urun, ovu
ntaha kakeak dawan i rotu tali tma'an.
2-3 Ubu Ni sansinir yai ntaha lahir niftaltolar dawan i itrana roak ia yai
ma nkeak ia. Niftaltolar yai, rfanara ia ne, Iblis te nitdawan. Ubu nkeak
niftaltolar yai ovu kakeak tma'an ma nasba vatuk ia na'a tivat matmatan
i bilaman urun a, beti nkus teri tivat matmatan yai, ovu notu faneak ma
al nfaturu ne, wol bisma rvadil. Ia nana'a inyai, ti naran varat rivun isa,
boma wol nlabir waweang roak tamata ovi rna'a lanit ivavan ini. Ba ti
naran varat rivun isa yai nbosal, beti rfatalik ia, na'uk ni amar ra wol
mnanat roak.
4 Nata usi'ik kadera ovi rna'a lanit ratan ra, ovu tamata ovi rdoku kadera
avyai ratarira ra. Ubu nala ngrebat verin ira ma rfareta ovu rfaleka
inukun verin tamata ra. Ya'a usi'ik vali tamata ovi rmata roak rira roh
ra; rva'at kakiwal ovu Ubu. Tamata avyai lan ana, rvangal ira ma rmata
roak, tevek ralarira urun ma rfamalik Yesus, ovu rot-orang Ubu Ni vaivatul
ra. Ira wol rsangatur ma ra raraning afwatan sian yai ovu ni walut a. Ira
vali wol rtorung ma afwatan yai notu faneak na'a rearira ra ovu limarira
ra. Ubu nfava'at ewal ira ma rfareta ovu Kristus, ti naran varat rivun isa.*

---

‡ **19:19 19:19** Msi'ik vali Wahyu 13:1-10, 17:11-14. § **19:20 19:20** Msi'ik Wahyu 13:11-17 * **20:4 20:4** Afwatan sian na'a ayat ini sama ovu afwatan sian i nvotuk na'a Wahyu 13:12.

5 Na'uk tamata matmatan liak ra wol rva'at obin. Wean i varat rivun isa
yai nbosal, beti Ubu nfava'at ewal ira. Ini betfasa ma Ubu nfava'at tamata
matmatan ra.
6 Matmatan ovi Ubu nfava'at lan ini, ira uturira ovu Ubu nfil-aling ira,
tevek rorang urun Ia. Tamata avyai veka wol rtuan matmatan roak, ihin
a ne, matmatan farua yai wol nkena ira. Na'uk ira rkarya wean mela
falurut verin Ubu ovu Kristus. Ira veka rfareta ovu Kristus na'a Ni Fareta
a, ti naran varat rivun isa.†

Ubu nukun nitdawan

7 Wean i varat rivun isa yai nbosal roak, na Ubu Ni sansinir tali lanit
ratan yai veka nfatalik nitdawan tali wan i rkeak ia.
8 Ba ia veka nti ma nlabir waweang tamata ovi rna'a lanit ivavan a
munuk ovu vali tamata ovi rna'a negara ovi rfanara ira ne, Gog ovu Magog.
Nitdawan nasdovu ira ma rotu rihi. Ira rivun ila'a matan ira, ma wean
ngur na'a tahat nelan.‡
9 Ba rti munuk lanit ivavan a, ovu rbelat lilit kota i Ubu nlobang urun,
wan i Ni tamata rleal. Tamata ovi rorang Ia rleal inyai. Na'uk yafu nsuta
tali lanit ratan ma nasnuri munuk lahir tamata sian avyai.
10 Ba rasba vatuk nitdawan i nsiklabir sian yai, ma nti nana'a wan i yafu
nonga lalawatan, tevek ngnea yai ntali belerang. Afwatan sian a ovu ni
nabi siklabir a rna'a vali wan yai, ma ira munuk veka rfarnuang wawa'uk
i dawan urun a ovan ovu amar, nata ti wol ni wahan.§

Ubu nukun tamata sian ra

11 Nata urea wan isa i dawan ovu nangiar, ovu urea vali Ia i ndoku wan
yai ma nfareta. Na'ut i nvotuk ana, lanit ratan ovu lanit ivavan wol rleal
lahir ovu wol rvotuk roak.
12-13 Urea vali tamata matmatan ovi Ubu nfava'at ewal ira, rdiri wan i Ia
ndoku ma nfareta, ngoran a. Tamata avyai lan ana tamata dawan ira, na
boku vali tamata ko'u ira watan. Tamata ovi rmata roak na'a tahat ralan,
ovu vali tamata ovi rmata roak ma rna'a wan i matmatan ra rna'a, rma
munuk ma rdiri wan i Ia ndoku ma nfareta, ngoran a. Ba rvadil buku
ovi rtulis tamata matmatan ra munuk rira afa ovi rotu roak ra, boma Ubu
nfaleka inukun lokat ira ma inovan ovu rira afa ovi rotu ra, wean afa ovi
ntulis roak na'a buku avyai ralarira ra. Rvadil vali buku liak isa i rfanara
ia ne, buku i Ubu ntulis roak tamata ovi rira vava'at kakiwal nararira ra.
Buku yai rfanara ia ne, Buku Vava'at Kakiwal.
14-15 Ubu nasba vatuk munuk tamata matmatan ovi wol ntulis nararira
ra na'a Ni buku vava'at yai, ma ti rna'a wan i yafu nonga lalawatan a, ma
ngnea urun. Ba tamata matmatan ra ovu wan i matmatan ra rna'a wol
rleal roak, tevek tamata ovi nararira wol rna'a buku vava'at a, Ubu nasba
vatuk munuk roak ira rti yafu ralan i rfarnara ia ne, matmatan farua.

21

Lanit ivavan ngorva'an ovu lanit ratan ngorva'an

---

† **20:6 20:6** Matmatan farua veka tbas na'a 20:14, 21:8. Ihin a ne, wan i yafu nonga lalawatan.

‡ **20:8 20:8** Msyi'ik Yehezkiel 38-39 i nfamalik Gog ovu Magog. Gog ovu Magog yai rira musu Ubu ovu rangal urun Ia.

§ **20:10 20:10** Afwatan sian na'a ayat ini felan wean sita dawan (13:1-10) ovu ni nabi siklabir felan wean domba i ni ungar irua (13:11-17).

1 Usi'ik munuk afa avyai, na urea lanit ivavan ngorva'an ovu lanit*
ngorva'an. Lanit ivavan ovu lanit a mnanat a, rmamu roak, ovu tahat
a wol nleal vali roak.
2 Ba usi'ik kota i nmerat urun ma rfanara ia ne, Yerusalem ngorva'an,
nsuta tali lanit ratan. Kota yai ntali Ubu ma lolin buas ma wean vata i
rung a reluk roak ia ovu ravit lolin, tevek ni brana mane nma roak.
3 Urenar vali vai dawan isa ntali wan i Ubu ndoku ma nfareta a nma. Vai
yai nfalak ne, “Fiang ini, Ubu wan i nleal a nana'a roak wan i Ni tamata
ra rleal a, ba Ia nana'a ovu ira. Ira rsoak ma rfadawang a'uk Ubu, tevek
rira Duila'a verin Ia.
4 Ia veka na'i vatuk munuk lurira ra tali matarira ra. Tamata ra veka
wol rmata roak. Tamata ralarira ra wol lalau roak, te wol rvakar roak,
ovu wol rfarnuang wawa'uk roak. Afa avyai rlia rmamu munuk roak.”
5 Nata Ia i ndoku wan i nfareta a nfalak ne, “Ya'a veka otu ma afakataka
munuk ngorva'an.” Ia nfalak vali verin ya'a ne, “Mtulis vaivatul ovi, tevek
vaivatul ovi kena urun, ovu tamata ra bisma rorang lahir.”
6 Ia nfalak ne, “Afakataka munuk roak rok. Ya'a ini Alfa ovu Omega, ihin
a Ya'a ula lalean Ya'a ma otu afakataka munuk, ovu Ya'a vali veka ubana
marmuri lalean, ma ufakena munuk afa avyai. Tamata ovi inar urun ma
rka'a Ubu wean tamata ovi rabroa ra, na veka al wear tali wear matan i
nvua vava'at a ma renu, ovu ufalak ma wol rbahir.†
7 Tamata iki watan wean i norang Ya'a ma nangal nala afa ovi sian ra,
na veka ni munuk afa ovi ufalak roak yai. Ya'a veka eluk Ubu verin ia,
ovu vali ala ia ma neluk yanak.
8 Na'uk tamata ovi rafla talik tali rira inorang a verin Ya'a tevek rbobar,
tamata ovi wol rorang Ya'a, tamata ovi rotu a'uk afa ro'i-ra'i ra, tamata
ovi rsifedan, tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira
verin ira, tamata ovi rtaha afa te rotu rira afnitu ra, tamata ovi rsangatur
ma raraning walut ra, ovu tamata ovi rsiklabir ra munuk, na veka ukun
ira ma rna'a yafu wan i wean tahat. Yafu yai ngnea urun ia lahir, tevek
ngnea yai ntali belerang. Afa yai rfanara ia ne, matmatan farua.”

Yerusalem ngorva'an

9 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan ifitu‡ avyai, rtaha ngusi ifitu ovi rngora
ovu inukun ifitu ovi rban-muri lalean a. Tali Ni sansinir ifitu avyai, na isa
nma ma nfalak verin ya'a ne, “Mwa ini, ya'a mane ufaturu vata i Domba
Yanan veka nala ia ma neluk awan, verin oa.”
10 Ubu Ni Roh nfareta ya'a, ovu Ubu Ni sansinir yai novun ya'a ma uti
vuar dawan isa ni tutul a. Na'a inyai, na Ubu Ni sansinir yai nfaturu verin
ya'a Ubu Ni kota i nmerat urun i rfanara ia ne, kota Yerusalem. Kota yai
ntali Ubu ma nsuta tali lanit ratan.
11 Ubu vanan i nfitik nyadat a notu ma kota yai nyadat ma wean vatu
masmasa i warna hijau i fyawan a, naran yaspis. Kota yai nyadat, ma
wean kaca ngangiar i vanan urun ia, naran kristal.
12 Kota yai vali ni tembok a dawan urun ovu karatat. Ni falfolat ila'a vutu
rahin irua, ovu vali Ubu Ni sansinir vutu rahin irua tali lanit ratan, rwanar
falfolat avyai. Rtulis Israel rira arun dawan vutu rahin irua nararira ra
na'a falfolat avyai ratarira ra.

---

* **21:1 21:1** Lanit ngorva'an te lanit ratan ngorva'an a. † **21:6 21:6** Alfa ovu Omega avyai huruf i nbana ula lalean ovu huruf i nbana marmurin lalean na'a ejaan vai Yunani. ‡ **21:9 21:9** Msi'ik Wahyu pasal 16.

13 Tembok dawan i nbana lihir timur a, ni falfolat ila'a itelu. Tembok
dawan i nbana lihir varat a, ni falfolat ila'a itelu vali. Tembok dawan i
nbana lihir tranan, ni falfolat ila'a itelu vali. Tembok dawan i nbana lihir
marmar, ni folfalat ila'a itelu vali.
14 Kota yai ni tembok dawan a, rfadiri na'a vatu dawan vutu rahin irua.
Vatu avyai rala ma al rfangrebat tembok dawan yai. Na'a lokat vatu avyai,
na rtulis Domba Yanan Ni rasul vutu rahin irua nararira ra.
15 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan i nangrihi nulu ya'a ntaha takil masa
ma al nukur kota yai ovu ni tembok dawan, ovu vali ni falfolat ila'a ra.
16 Kota yai ni blawat a, ovu ni ngluar a, wear isa watan. Ubu Ni sansinir
yai nukur kota yai ovu ni takil a, ma nka'a lahir ne, ni blawat a kilometer
rivun irua ratut ifa'at; ni karatat wean lahir ni ngluar ovu ni blawat a.§
17 Tembok dawan yai ni amafal a, labir mane meter vutnean. Ukuran i
Ubu Ni sansinir notu ini, wean vali i tamata ra rotu a.*
18 Tembok dawan yai rotu tali vatu masmasa i fyawan urun a, naran
yaspis. Afa ovi rna'a kota yai ralan a munuk, rotu tali masa i nyadat wean
kaca.
19 Rdamur vatu ovi rala ma al rfangrebat tembok dawan yai, ovu vatu
masmasa ovi fyawarira urun felarira ra munuk. Rdamur lan ovu vatu
masmasa i naran yaspis. Vatu masmasa nomor irua yai, naran nilam.
Vatu masmasa nomor itelu yai, naran mirah, ovu vatu masmasa nomor
ifa'at yai, naran zamrud.†
20 Vatu masmasa i fyawan nomor ilima yai naran unam. Vatu masmasa
nomor inean yai, naran sardis. Vatu masmasa nomor ifitu yai, naran ratna
cempaka. Vatu masmasa nomor iwalu yai, naran beril. Vatu masmasa
nomor isi yai, naran krisolit. Vatu masmasa nomor vutu yai, naran
krisoparis. Vatu masmasa nomor vutu rahin isa yai, naran lazuardi. Vatu
masmasa nomor vutu rahin irua yai naran kecubung.‡
21 Rotu mutiara sasan lokat falfolat ila'a vutu rahin irua yai. Linga'an i
na'a kota yai, rotu tali masa mnga'un i wean kaca i nyadat urun a.
22 Ya'a wol urea Rahan Dawan Falurut a na'a kota yai, tevek Ubila'a i Ni
ngrebat nlia munuk, ovu Domba Yanan a nkati roak Rahan Dawan Falurut
a.§
23 Kota yai wol nperlu ma lera ovu vulan nyeba ia, tevek Ubu vanan i
nfitik nyadat a ma felan a lolin urun, ntal ma lyawan roak. Domba Yanan
nyeba vali ma wean damar.*

---

§ **21:16 21:16** Vai mala nfalak ne, kota yai ni blawat, ni ngluar ovu ni karatat a 12.000 stadia. Snain a, nomor ini wean *gambaran* te *kiasan* watan. * **21:17 21:17** Tembok dawan yai ni amafal a na'a vai Yunani ne, 144 *hasta*. Tafsiran boku rfalak ne, tembok dawan yai ni karatat 144 *hasta.* † **21:19 21:19** Vatu masmasa i naran yaspis ni warna hijau; vatu i naran nilam ni warna hijau wean na'a malmolan wahan; vatu i naran mirah ni warna ngangiar; vatu i naran zamrud ni warna hijau i wean ngrova. ‡ **21:20 21:20** Vatu masmasa i naran unam ni warna valvulin ovu ni kosit ra rangiar; vatu masmasa i naran *sardis* ni warna valvulin, kusan te nvur wean mu'u tantunun; vatu masmasa i naran *ratna cempaka* nyadat ma warna kuning i wean masa; vatu masmasa i naran *beril* ni warna hijau biru vali; vatu masmasa i naran *krisolit* ni warna kuning i nyadat urun ia; vatu masmasa i naran *krisoparis* ni warna hijau ma wean aa ni imun matan, te mu'u ni tavtuvul; vatu masmasa i naran *lazuardi* ni warna wean kfuan; vatu masmasa i naran *kecubung* ni warna ungu. § **21:22 21:22** Ayat ini ihin a ne, tamata ovi rna'a munuk kota yai ralan a, rorang Domba Yanan ovu raraning a'uk Ubu, ba wol rperlu roak Rahan Dawan Falurut a. * **21:23 21:23** ***Domba Yanan nyeba vali ma wean damar***. Damar na'a ayat ini ihin a ne, damar i nyeba urun ia tali Ubu, ma wol wean damar ovi biasa tpake!

24 Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a munuk, veka rbana na'a vanan i nfitik
nyadat yai ralan a. Raja ovi rna'a lanit ivavan ini, veka rtaha rira metan
ra rti kota yai.
25 Falfolat ila'a ovi rna'a inyai, veka ratvadil watan ma wol rfolat ira,
tevek ovan wol nana'a roak inyai.
26 Bangsa ovi rna'a lanit ivavan a rira afa ovi lolin ra munuk, ovu metan
ra munuk rtaha rti kota yai ralan a.
27 Na'uk afa sian ra wol bis lahir ma rti kota yai ralan a. Tamata ovi rotu
a'uk afa ro'i-ra'i ra, ovu tamata ovi rsiklabir ra wol rti nala ralan. Tamata
ovi Ubu ntulis roak nararira ra na'a Ni buku i rfanara ia ne, Buku Vava'at
Kakiwal a, ira watan sa'i rti kota yai ralan a.

22

Oar i nvua vava'at

1 Nata Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai nfaturu vali verin ya'a na'a
oar i ngarlina ma wean tatal ma nyadat. Wear na'a oar yai nvua vava'at.
Wear yai nava tali Ubu ovu Domba Yanan wan i rdoku ma rfareta yai nma.
2 Oar yai nava oli linga'an i na'a kota yai ralan a. Aa i nvua vava'at a,
ndiri oar yai ni lihir mela ovu balit a. Aa yai vuan nala favutu rahin irua
na'a varat isa, ba lokat vulan, na vuan fasa. Tamata ovi rtali lanit ivavan
munuk rala aa yai roan ra ma al rotu ma lolin ewal ira tali rira suhut ra.*
3 Tamata te afaka watan ovi Ubu near nfasoba lan roak ira, wol rna'a
roak kota yai ralan a. Ubu ovu Domba Yanan wan i rdoku ma rfareta veka
nana'a inyai. Ba Ni tamata sansinir ra rsangatur ma raraning Ia,†
4 ovu rarea lahir Ubu felan a ovu faneak i na'a roak rearira ra. Faneak
yai Ubu naran a.
5 Ovan wol nana'a roak wan yai, ba wol rperlu roak ma rtutun damar,
te wol rperlu roak ma lera nyeba ira, tevek Ubila'a nala Ni lyawan a verin
ira, ovu vali ira veka reluk raja ma rfareta, nata ti wol ni wahan.‡

Amar i Yesus veka nma lanit ivavan a

6 Ubu Ni sansinir tali lanit ratan yai nfalak ewal verin ya'a ne, “Vaivatul
ini kena, ovu bisma myorang lahir. Ubu nala Ni Roh verin nabi ra,
ma nsinir Ni sansinir ntali lanit ratan nma ma nfaturu verin Ni tamata
sansinir ra na'a afa ovi veka rvotuk lahir a.”
7 Yesus nfalak ne, “Eka mryenar! Wol mnanat, na Ya'a veka uma lanit
ivavan ini. Ubu nala vaivatul ovi rna'a kitab ini verin Ni nabi a. Ubu
naflahar tamata ovi rot-orang vaivatul avyai, tali amar ini ti naran amar
ovi veka rma ini!”
8 Ya'a ini Yohanes, urenar ovu usi'ik munuk roak afa avyai. Na'ut i
urenar ovu usi'ik ana, usangatur lahir na'a Ubu Ni sansinir yai wahan
ralan a. Ya'a mane usangatur watan ma uraning ia, tevek nfaturu munuk
roak afa avyai verin ya'a.
9 Na'uk ia nfalak verin ya'a ne, “Deka motu wean inyai. Ya'a ini eluk
sansinir vali verin Ubu, wean watan oa ovu teram a valim nabi ra, ovu

---

* **22:2 22:2** Kota i na'a ayat ini, ihin a ne, Yerusalem ngorva'an. Ita tbas roak kota ini na'a Wahyu pasal 21. † **22:3 22:3** Na'a Kejadian 3, Ubu near nfasoba lan roak tamata ra munuk ovu lanit ivavan a, tevek Adam irua Hawa rira salasilan a. Ba Ubu nfaroa Ia tali tamata ra, na'uk ayat ini nfalyawang ne, na'a lanit ratan, na Ubu naling vatuk munuk roak salasilan ra. ‡ **22:5 22:5** ***Ovan wol nana'a roak wan yai*** ihin a ne, amar wol ni wahan.

tamata ovi rot-orang vaivatul ovi mtulis na'a Buku ini. Msangatur ma
mraning a'uk Ubu!”
10 Ubu Ni sansinir yai nfalak ewal verin ya'a ne, “Deka fwonak vaivatul
ovi Ubu nala verin Ni nabi a na'a kitab ini, tevek ni amar a sarseri roak
ma afa avyai veka rvotuk lahir.
11 Tamata ovi inar ma rotu afa ovi sian ra, tali watan ira ma rotu afa ovi
sian ra; tamata ovi rotu afa ovi ro'i-ra'i ra, tali watan ira ma rotu rira afa
ovi ro'i-ra'i ra. Tamata ovi rotu afa ovi kena ra, tali watan ira ma rotu afa
ovi kena ra; tamata ovi rira vava'at ra rmerat urun, tali watan ira ma rira
vava'at ra rmerat urun.”
12 Yesus nfalak ne, “Eka mryenar! Wol mnanat, na Ya'a veka uma lanit
ivavan ini. Ya'a veka aval tamata ra na'a rira rala lolin ra, te ukun ira ma
inovan ovu afa ovi rotu ra.§
13 Ya'a ini Alfa ovu Omega; ihin a ne, Ya'a ini ula lalean Ya'a, ovu ubana
marmuri lalean.
14 Ubu naflahar tamata ovi rtofi rira kadaravit ra ma rmerat. Ira veka
bisma ra'an aa i nvua vava'at a vuan a, ovu vali veka rahu falfolat ila'a ra
ma rti kota yai ralan a.*
15 Na'uk tamata ovi rotu afa ovi sian ra, ovu tamata ovi rtaha afa te rotu
rira afnitu ra, tamata ovi rsangatur ma raraning walut ra, tamata ovi rsifa
tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, tamata ovi rsifedan
ra, tamata ovi rsiklabir ra ovu inar ma rotu lalawatan wean inyai, na ira
munuk lahir veka rna'a watan kota yai murin a.†
16 Ya'a ini Yesus. Usinir roak Ning sansinir tali lanit ratan a ma nala
vaivatul ovi verin mia, boma ti ma fyamalik verin tamata ovi rorang Ya'a
rira sidovung ra. Ya'a ini ubung-nusing Raja Daud; ovu vali rfanara Ya'a
ne, ‘Nara Telyawar.’ ”‡
17 Ubu Ni Roh a ovu Domba Yanan awan a rfalak ne, “Mya kikyai!” Ba
tamata ovi rarenar vaivatul yai, ira musti rfalak vali ne, “Mya kikyai!” Iki
watan inan urun ma nka'a Ubu, wean tamata i nabroa, na ni lolin a, nma
ma nenu wear i wol nbahir. Wear yai nvua vava'at.§

Duila'a Yesus nvolan ma veka nma

18 Ya'a ini Yohanes. Ufangnanang urun mia ne, tamata iki watan wean i
nrenar roak vaivatul ovi Ubu nala roak verin Ni nabi a na'a kitab ini, na
mingnanang afa ini: Wean i tamata isa ntafal afa boku tali ovi rna'a roak
kitab ini, na Ubu veka nukun ia ovu inukun sian urun i lahir ovi rna'a
kitab ini.*
19 Wean i tamata iki watan naling vatuk afa boku tali Ubu Ni vaivatul
ovi nala roak verin Ni nabi na'a kitab ini, na Ubu veka wol ntorung ma

---

§ **22:12 22:12** Ubu veka naval te nala afa ovi kena lahir verin tamata ra tali rira afa lolin te rira afa sian ovi rotu ra. * **22:14 22:14** ***Tamata ovi rtofi rira kada ravit ra ma rmerat*** yai ihin a ne, ira rahil ma rtalik roak tali rira salasilan ra, ma salasilan avyai wol rna'a roak ira. † **22:15 22:15** Terjemahan boku rfalak ne, tamata ovi rna'a kota murin a, ira wearira yaha ra. Lan ana, tamata Yahudi rfalak ne, tamata ovi wol rorang Ubu, ovu vali ovi wol Yahudi ira, wearira yaha ra. Tamata ovi rtaha afa te rotu rira afnitu ra ihin a ne, tamata ovi rira rangrebat wol ntali Ubu, ba tamata avyai rpake rira ngrebat yai ma rlabir waweang tamata ra, rngaruan te rotu sian ira. ‡ **22:16 22:16** Nara telyawar ini Kristus. Nara yai, tbas roak na'a Wahyu 2:28. § **22:17 22:17** Domba Yanan awan yai nfaturu tamata ovi rorang Yesus. Tafsiran boku rfalak ne, ***wear i nvua vava'at*** ihin a ne, wean tamata rala kaka'a tali Yesus Ni vaivatul ra. * **22:18 22:18** Ubu veka nukun tamata i notu ma Ni vaivatul ra ihirira ra wol kena na'a kitab ini. Ia veka nukun ia ovu inukun sian ifitu ovi tbas roak na'a pasal 15-16. Msi'ik vali ayat 19.

tamata yai nala ni wahat tali aa vuan i nvua vava'at kakiwal yai, ovu wol
bisma nati vali kota i nmerat urun yai ralan a.
20 Ia i nala munuk ivar mnga'un ovi, nfalak ne, “Kena. Wol mnanat, na
Ya'a veka uma lahir!” Ya'a Yohanes ufalak vali ne, “Kena urun! Mwa ta
Duila'a Yesus!”
21 Terang a valing averi, uflurut verin Duila'a Yesus ma fara nala Ni rala
lolin verin bir tinemun. Kena urun!